ULRICI HUBERI DE JURE CIVITATIS, LIBRI TRES. NOVAM JURIS PUBLICI UNIVERSALIS...

Ulricus Huber

ULRICI HUBERI

DE

JURE CIVITATIS,

LIBRI TRES.

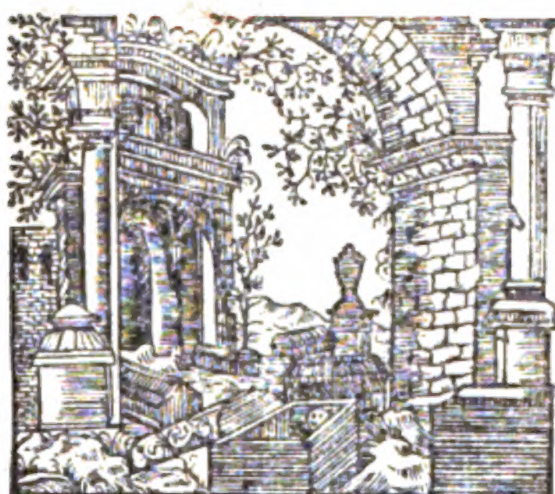
Novam Juris Publici Univerſalis
diſciplinam continentes.

Inſertis aliquot de jure ſacrorum & Eccleſiæ, capitibus.

EDITIO QUARTA,

Variis locis ab Auctore aucta & recognita.

Cum Indice rerum neceſſario.

PARITERQUE PERIBUNT

FRANEQUERÆ,
Apud BERNARDUM WIBRANDA, MDCCVIII.

ILLUSTRISSIMO & CELSISSIMO

PRINCIPI

HENRICO CASIMIRO.

DEI GRATIA. NASSAVIÆ PRINCIPI. CATTIMELIBOCI, VIANDÆ, DIETZÆ, SPIEGELBERGÆ COMITI. LIESVELDIÆ BARONI. DOMINO BIELSTEINII. REIPUBLICÆ FRISIORUM DOMI MILITIÆQUE PRÆFECTO HEREDITARIO. GRONINGÆ, OMLANDIÆ, DRENTIÆQUE GUBERNATORI ET CAPITANEO GENERALI. ACADEMIÆ FRANEQUERANÆ CURATORI, HONORARIO, MAGNIFICENTISSIMO. HEROI INCLYTO. PIO. FELICI. ETC. ETC. ETC.

HOS LIBROS ARGUMENTI PRINCIPE DIGNISSIMI

SACROS FACIT

ULRICUS HUBER.

PRÆFATIO.

Nte duos & viginti annos uſu venit, ut Studioſis rudimentum Juris Publici Univerſalis, cujus ſalivam illis moveram, rogantibus, in Academiâ diſputando proponerem: quod ante hac cum Politicâ mixtum, Grotius, ab illâ quidem ſeparandum eſſe docuit, eâ ratione, quam in præfatione magni operis, de *jure Belli & pacis*, expoſuit. Sed ut viam huic diviſioni monſtravit, ita, quominus ipſe eam inſtitueret, fecit uſus & materia ſcriptionis, quam præ manibus habebat. Commentatus enim eſt de jure, quod inter diverſas Civitates, nec invicem, nec uni ſubjectas imperio intercedit; ſive, *ut ipſe loquitur*, quos nulla juris civilis tenet communio. Hæc autem diſciplina proprie ad eos pertinet, quos idem Summæ Poteſtatis vinculum comprehendit, ut inde à primo hujus operis initio enixè demonſtravimus. Denique, ſicut Politicam meram nemo recentiorum, præter Lipſium, tradidiſſe videtur, ita, ſeorſim hanc de jure Civitatis, ſive Juris publici univerſalis oppoſitam Politicæ Artem integrrm, quod meminerim, nemo tractandam ſuſcepit. Nihil tamen à novitate gratiæ huic ſcripto quæremus: illam varietas & utilitas, quam utramque ut in conſpectu habuimus, ita, an adſecuti ſimus, aliorum erit judicium, præſtet oportet. Nec præfatione Lectoris præjudicium occupemus. Hoc non diſſimulabo, rem ipſam & experimentum hujus aliorumque laborum, parum abeſſe, quin pridem me adduxerit in eam animi ſententiam, quæ viris doctis & egregiè cordatis jam pridem laudata, exercita fuit; modum ſcribendi ſyſtematicum, præ ſparſo & ſoluto, eſſe procul habendum iis, qui gloriæ non minus,

minus, aut aliquantò magis, & otio suo, quam Lectoris utilitati servire cupiunt. Erit adeò meum quidem hoc supremum in illo genere specimen, sicut præsumptio ejusdem opinionis fecit, ut hoc quam proxime ad institutum VARIORUM accommodaverim. Unde nec temperavi, quin bis in locum digressus sim mei captus, Theologicum: quam si quis gravetur mixturam, oculo fugitivo transvehi potest *Caput secundum & sequentia sectionis quartæ, & totam sectionem sextam libri primi.* De ipsis argumentis, jam olim publicatis, sed personalibus Α'ΜΒΟΛΙΕΡΓΙ'ΑΙΣ involutis, non habeo, quod in loco, dictis addam. Prima horum librorum Editio fuit rudis & genuinum mei moris in scribendo specimen: Quem sæpe sum professus ejusmodi esse, ut primas, sicut in properum stylum fluxerant, cogitationes, publico ausus sim committere, judicia hominum & Censuras experiri, deinde pressius elaboratas repetere editiones. Hoc ita in præfatione hujus operis omnium primâ cum exposuissem, adjeci hæc verba; *Quod si Patriam Deus Academiamque salvam præstiterit, eam videmur detexisse materiam dicendorum, quæ repetitam prælectionem, atque tractationem, cui aliqua insit reverentia posteritatis, suo merito requirant.* Damnavit me voti Deus Clementissimus, Patriâ & Academiâ liberatis à ruinâ belli Gallici, tum incumbentis. Ideoque primam Repetitionem dedimus, hinc ante decennium, auctiorem tertia parte, ut habet inscriptio; donec ultima, præsens, non triente, sed dodrante major elaborata est. Speraveram, ampliorem fuisse futuram scholiis Viri Excellentissimi, primariæ in Germaniâ Academiæ Antecessoris: quæ parata esse cognoveram. Jam pridem enim professus, exemplo palam extante, me honori potius, quàm contumeliæ, si more studiosis hominibus digno fiat, tales imputare Censuras, id etiam literis ad eum datis, ut mutuaret, rogaveram. Non tulit ita consiliorum Viri Cl. ratio posterior. An autem hæc Editio, voti mei quondam emissi finem adsecutura sit, non tam scio, quam sentio, ingravescere

 institu-

institutum meum, publicandi rudia institutionis initia, & promerendi veniam Lectoris, juxta Censuras & animadversiones; quæ scilicet, ratio mea fuit, exercendi vel eludendi *Horatianum illud, de premendis nonum usque in annum lucubrationibus.* Adhuc quidem non offenderat hæc methodus; ante editionem primam Historiæ, quam nuncupavi, civilis, & primitias Eunomiæ Romanæ, quæ sub manibus est. Utrumque eodem animo & spe, quo priora mea conceptum, quam merito superiori anno vexatum laceratumque sit, aliquando, si Deus vitam largietur, Editio repetita loquetur: si, quod ad præjudicium satis sit, nondum extare videatur. Interea, quæ secundum antiquam prodeundi methodum inchoata sunt, ea, si Deus volet, hoc labore defuncto persequi certum & necessarium est: Donec mei Censores, aliquid in hoc genere dent melius, Historiam ævi nostri ad exemplum Artis compositam. Si malunt, quod erit facilius, in Censura pergere, non habeo causam recusandi in his quæ publice periclitamur. Idem in votis est pro Eunomiâ Romanâ: quæ aliquanto magis ad animum meum pertinet. In quâ his novem mensibus, viginti sex egregii Juvenes triginta publicas exercitationes edidere, meosque primos conatus in usum censuræ publicæ ad librum Pandectarum vigesimum usque provexerunt. Amici plures domi forisque mallent, me, quod reliquum ætatis est, Jurisprudentiæ forensi impendere. Sed ego ita existimo, quodque genus suo loco reservandum, Practica Foro, Theoretica scholis. Ita scribere, ita docere, postquam me denuo Academiæ consecravi: Sane, quamdiu scribere, docere libet ac licet; Cujus rei, parum abest, quin ratio reddenda jam sit apud alios, quam quibuscum vixi, quod difficile factu esse Cato dixisse fertur; & difficillimum est iis, qui tantopere mutatas & inversas docendi rationes inveniunt. Etsi hoc malum, an bonum, minus in Jurisprudentiam valide penetravit. Sed ἅλις προοιμίου. Rem ipsam cerne sis, *Benevole Lector.*

DE JURE

DE

JURE CIVITATIS,

LIBER I.

Qui est de Imperio.

SECTIO I.

Continens Præcognita Artis.

CAP. I.

De Jure.

Jus pro regula actuum moralium. An origo ab injusto dependeat. Causa Juris, superior potestas, etiam Par; quod probatur. Jus etiam sumi pro facultate agendi vel habendi. Juris in priore sensu divisio in Naturale & Voluntarium. Hoc rursus in Divinum & Humanum &c. De Jure Gentium publico. De Jure civili publico. Hoc opus esse de priori, & ratio totius instituti. Differentia Juris publici universalis à Politicâ. Possitne Justitia in Republ. exacte servari. Inventio & definitio hujus Artis. E Quibus præceptis colligatur.

URIS vox cum multifariam accipitur, tum imprimis nota est significatio, quâ dicitur, Regula boni & æqui, quo sensu latissimo, Lex etiam usurpatur. Aliter, regula justi & injusti, ut Jurisperiti amant loqui; Injustum addunt, explicandi causâ, quod Grotius exequitur in *lib.* 1. *de jur b. c.* 1. *n.* 3. quo pertinet illud Horatii;

Jura inventa metu injusti fateare necesse est,
Tempora si fastosque velis evolvere mundi.

 Quo

Quo sic velle videtur, nullum esse Justum, nisi post experimentum injusti; quod tamen ita penitus se non habere demonstravimus in *part.* 2. *Digress.* *l.* 1. *c.* 5. *n.* 3. Denique, non abhorret à priori dicto Grotiana Juris definitio; quod Jus sit, Regula actuum moralium obligans ad id quod rectum est *d. cap.* 1. §. 9.

2. Obligationis causa maximè est Superior Potestas; etsi quo minus à *pari*, causa obligationis esse queat, nihil obstat; siquidem consensus, unde sine dubio nascitur obligatio, est inter Pares. Quin etiam prima lex & simplicissima, per quam è statu naturali receditur in Civitatem, & qua placuit, ut majoris partis voluntas sit omnium voluntas, nihil est aliud quam consensus inter pares, & est fons omnis obligationis ac juris. Denique, lex omnis in Imperio populari, nihil est quam *sponsio civium, ut Demosthenes* & PAPINIANUS dixerunt in *l.* 1. *&* 2. *π. de Leg.*

3. Quando lex est perlata, major equidem pars se habet ut superiorem. Sed obligatio, qua singuli jam prius singulis tenentur, *ut stent eo, quod major pars voluerit*, jam est jus & inter pares manifesto. Pares, inquam, jure; *de facto & viribus sintne pares, an secus, ad hanc rem non pertinet*, nisi jus in manu & prævalente potentiâ statuas, quod *Hobbesium* & magis *Spinosam* velle, videbimus *infra*.

4. Sed nec fit superior *eo, quod parem & consensus reum cogere potest ad observantiam juris constituti*; nec si vires ad cogendum desint, ideo desinit esse jus, quod pares inter se spoponderunt observandum; nec is qui fretus viribus fidem datam non servat, minus facit injuriam, eo quod viribus est superior, *quia hæc res juris causam mutare non potest.*

5. Denique, non est tantum injustus ideo, quod non paret superiori pacta servare jubenti, sed etiam eo, *quod jus in alterum claris verbis translatum, sine causa illi aufert*; quod esse injustum patet inde, quia lædit humanam societatem; ideoque non cessaret injustum esse, *tametsi nullus superior, ab universo mundo distinctus*, ut quidam impiè volunt, *daretur*.

6. Hujus observationis usus *infrà* patebit. Sed est alia Juris significatio non minus celebris, orta à priori, quâ *Jus* denotat *Facultatem aliquid habendi vel agendi*; quomodo *jus* imperantium, *jus* subjectorum, *jus* Magistratuum aliæque per omnem hanc Artem diffusæ facultates JURA vocantur.

7. Sed *Jus* in priore significatione, in duo summa genera deducitur; Est enim *Naturale* vel *voluntarium*, quod in scholis *positivum* vocatur, Græcè τὸ ἐν φύσει, τὸ ἐν θέσει. Naturale, *quod hominibus est innatum*, Voluntarium, quod *arbitramento medio, repertum & excogitatum est. Grot. d. cap.* 1. §. 9. *& sequ.*

8. Jus voluntarium rursus aut divinum aut humanum est. Et hoc, vel, Gentium vel civile. Utrumque publicum vel privatum. Jus Gentium publicum est, *quod docet, quid in regimine Civitatum ex voluntate populorum fas & rectum sit*. Privatum, *quod de rebus singulorum cum ratione introductum est.*

9. Quæri potest, sub utro comprehendatur, *quod inter diversas Civitates nec invicem, nec uni subjectas imperio intercedit?* Ad utrumque referri potest; Nam Civitates earumque Rectores juris publici participes sunt, & verum est, quod deinde videbimus, diversas civitates earumque Rectores hominesque nihilo secus omnes se habere, quam singuli in statu naturali se habent: Et de hac juris publici privative specie

cepit

cepit institutum Grotius, ut explicat in *pr. cap.* 1. operis magni.

10. Sed ad jus Gentium publicum sine dubio pertinet id, *quod docet, quid in quaque civitate juris inter ordines unius ejusdemque Reipubl. generaliter obtineat*, quid imperantibus, quid subjectis, mediisve Magistratibus inter se tribuendum, quid pace belloque sit observandum.

11. Jus civile publicum est, *quod ad statum cu usque civitatis in specie pertinet*, consistens in omnibus quæ ad regimen unius populi juxta suam constitutionem peculiarem referuntur. Privatum, *quod ad singulorum in eâdem civitate utilitatem spectat*; consistens in singularibus civium unius imperii controversiis à regimine publico distinctis *l. 1. §. 2. ff. de Just. & jur.*

12. Nobis consilium est, exponere publicum Jus Gentium cujuslibet civitatis, at unius Reipubl. terminis comprehensæ; sine quo neque Romanum, neque Germanorum, aut ullius populi proprium Jus publicum, solide collocari vel comprehendi potest.

13. Ita vero hoc agemus, ut non modo viam ad specialia sternere, sed & continuo singulis suo modo civitatibus applicari queat: Proinde ex *Historia, quam merito animam hujus disciplinæ* dixeris, pleraque exemplis, adpositione vel vivæ vocis ministerio illustrabimus; ut nem.nem ratio in ullius Reipubl. cujus noverit situm, judicio fugere possit.

14. Est autem hoc Jus publicum ejus modi, ut pari fere passu ambulet cum Politica disciplina. Unde à plerisque cum eâ confundi solet. Ut vix reperias ex recentioribus; nam veteres politicam seorsim docent; præter unum Lipsium: nisi placet addere *Boeclerum Præceptorem & hospitem olim nostrum Argentorati*; qui meram politicam tradiderit, neque ad nostram mentem, qui Jus publicum Universale seorsim dederit, qua re *dix. in Auspic. orat.* 3. huic *libro* præfixâ.

15. Differunt tamen hæc Ars & Politica, sicut alioqui Jus & Prudentia: Nam politices est, actiones publicas dirigere cautè, ad felicitatem civilem, adeoque docere quæ ex usu sunt. Juris publici nostri, ut facultas ejus, quod singulis in Republ. ordinibus competit, rectè tribuatur, & justitia in omni regimine civitatis custodiatur, *ut latius in dict. orat.*

16. Sed an hoc habet facultatem? Plato sane in *Epist.* ad amicos Dionis, non sine gravi causâ pronuntiat, omnes sui temporis Civitates πάσας πολιτείας *malè administrari*, & justissimus Græcorum Aristides Rempublicam πολλῆς ἀδικίας δεομένην, multâ egere injustitia declarat apud *Plutarch. in vit.* nec hodiè melius agi in regimentis populorum docet usus temporum.

17. In Politica equidem exercenda difficillimum est, non quidem fraudes apertas, quales ille ab *Hetraria*, sed consilia leviter ab honesto devia, quæ & Belga noster admittit, ubique vitare. *Machiav. in Principe. Lips. 4. polit. c. 14. in pr.*

18. Sed Juris Disciplina ab omni iniquitate suâ sponte aliena est; etsi nuper extitit, qui parum abest, quin flagitia seculi & scelera dominationum ex fonte juris & naturâ civitatis, specie Philosophiæ derivare instituit. *Thom. Hobb. tract. de cive & Leviath.*

19. Denique, ne de politicâ quidem Practicâ omnino hac parte desperandum esse, quin tessera bonæ mentis etiam in eâ servari possit, exempla Davidis, Salomonis, Marci Antonini, Alphonsi Sapientis & Ludovici Sancti aliorumque spem faciunt.

20. Cæterum, primus hanc Artem Juris

Juris publici a Politicâ ſeparandam eſſe docuit, opinor, Grotius in *præfat. op. de jure belli & pac.* Exemplum hujus inſtituti non dedit, occupatus diverſo ſcribendi propoſito, quod jam deſignavimus, *ex operis ejus principio.*

21. Sed quid eſt Jus publicum ita ſumptum, ut diximus? Memores enim in omni hac Arte erimus Ariſtotelici præcepti, *ὅπως ὁρισθῶσι πάντα καλῶς, ὅτι μεγάλην πρὸς τὰ ἑπόμενα ῥοπὴν ἔχουσι; ut omnia recte definiantur, quæ res ingens ad ſequentia facit momentum 1. ad Nicom. 7.*

22. Dicamus ita; Eſt *Ars, quæ ſuum cuique, in ordine civitatu, tribuere docet.* Regi, quæ Rectoris ſunt; populo, quod eſt populi, & magiſtratibus, quod horum officia requirunt. Verbis, *in ordine Civitatis,* differentia à jure privato continetur, quæ ſuum cuique ſine reſpectu ad Rempubl. quæ eſt ordo civitatis, tribuit.

23. Conſtat hæc Ars præceptis Naturalibus, Gentium & Divinis, etiam verò civilibus populorum inſtitutis; quia, licet univerſalis hæc Ars ſit, unius tamen ordines Reipubl. ſupponit. Omneſque populi tam in publicis quam in privatis, partim communi omnium hominum, partim jure proprio utuntur, eaque ita inter ſe comparata ſunt, ut mutuo ſeſe explicent ac illuſtrent.

CAP. II.

De Jure Naturali.

Originalis hominum integritas ex ſententiâ Gentilium, Grotii & aliorum, qui nonniſi in affectibus & uſu habituque illam conſtituunt. Qualis è ſacris literis intelligendi ſit. Imago DEI qualis. Futurum fuiſſe jus aliquod naturæ in ſtatu primævo, etſi longe diverſum ab eo, quod nunc eſt. Corruptionem hominis ſubitam fuiſſe, non ex uſu & habitu. Lumen rationis haud omnino extinctum. Id eſſe Jus naturæ; quod definitur. Exegeſis definitionis. Quatenus diſcretio turpis & honeſti ſit inſita menti & homini congenita. Unde naſcatur obligatio Juris Naturæ, qua de re diverſæ ſententiæ exponuntur. Refellitur Hobbeſiana. D. Puffendorfii; Quarta ſpecioſior interpretatio, contra quam diſputatur, Theologorum expenditur. Quarta de dominio Dei in hominem probatur & à conſenſione Socinianorum purgatur. Immutabilitas Juris Naturalis quomodo accipienda. Diſtinctio Juris Naturæ in neceſſarium præcipiens, permittens, ſuadens. Diverſi gradus inhoneſti.

1. Fuiſſe tempus, quo genus humanum ſine malâ libidine, ſine probro & ſcelere vixerit, etiam gentiles credidere, doctrinâ è ſacris ad illas propagata ſed non ſyncera; magis enim putarunt, in primis hominibus ignorationem fuiſſe vitiorum quam notitiam Virtutum; adeoque nihil quam mali neſciam & adhuc aſtutiæ inexpertam ſimplicitatem, quomodo *Juſtinus lib. 2. à pr. Macrob. 2. in ſomn. Scip.*

2. Neque

2. Neque plus originali integritati, à sacris literis proditæ, adscribere videtur validissimus Philosophiæ civilis doctor ὁ μέγας, Grot. *in lib.* 2. *c.* 2 §. 2. ut status integritatis nihil fuerit quam ἁπλότης ac ejusmodi ἀφθονία, *qualem*, ait, in *quibusdam populis Americanis hodieque videmus*, & quæ opponitur, ita pergit Grotius, à Paulo Apostolo τῇ πανουργίᾳ. quæ est calliditas & versutia multo tempore & usu acquisita, quam vult, homines primævos sensim, habitu multarum actionum contraxisse.

3. Prorsus eodem modo, quo ab aliis, diversæ professionis, doceri cæpit aliquandudum, Originalem corruptionem non consistere in ipsis facultatibus mentis, Intellectu & Voluntate, verum in affectibus & usu habituque inde contracto; quâ de re diximus in *libr. de Ratione & Scripturâ*, *sect.* 3. *cap.* 9. *pag.* 198. *Adde part.* 2. *Digress. l.* 1. *c.* 5. *n.* 5.

4. Sed è sacris literis constat, integritatem hominum primævam non tantum constitisse in validâ sanctitate justitiâque efficace *ad Ephes.* 4. *v.* 24. ubi conditum esse hominem tradit Apostolus ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας, *in justitiâ & sanctitate verâ*, sed etiam εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν; *ad cognitionem secundum imaginem creatoris sui*, *ad Coloss.* 3. 10. Cujus intelligentiæ non potest esse majus & excellentius specimen, quam fuit denominatio omnium rerum ab Adamo facta recens creatarum, à Mose relata: quæ nonnisi divina virtute virilique perspicaciâ & promptitudine committi potuit.

5. In hac justitiâ, sanctitate, Ingenio & judicio, juxta dominium in cætera terrena, Imago Creatoris relucebat, ut è *dictis locis & Genes.* 1. 27 11 *Corinth.* 3: 18. intelligi potest. Quam imaginem si primi homines in mutuâ & eximiâ charitate custodivissent, imperio civitatis vix opus fuisset, per ea quæ canit Ovid. *fab.* 3. *Metamorph.* 1 nisi, quatenus ad communicandas utilitates & confusionem vitandam ordo aliquis non fuisset non necessarius.

6. Nec ideo probanda videtur eorum sententia, qui ante lapsum & corruptionem humani generis, nullum Juri Naturæ locum fuisse disputant. Tametsi enim nulla tunc esset vitiorum experientia, Dei tamen & proximi amor officia consentanea dictabat & contraria excludebat, quâ de re dix. in *præd. cap.* 5. *Digress. n.* 3.

7. Enim vero satis magnum futurum fuisse discrimen inter jus Naturæ, quod in statu Integritatis fuisset, & quod nunc obtinet in societate humana, facile constitui potest, quod explicat D. Puffendorffius in *præfat. de off. hom. & civ.*

8. Ex illa perfectione judicii & Voluntatis, quæ fuit in hominibus primævis, non sensim homo adsuetudine facinorum, ut Grotium aliosque periculose sentire diximus, sed incontinenti à Creatore suo est alienatus *arg. v.* 12. *c.* 5. *ad Rom.* idque brevissimo tempore post creationem accidisse, ratio & Scriptura credere jubent *arg c.* 1. *Gen. v.* 28, *&* 31. *C.* 2. *in fin. & C.* 3. *in pr. quod explicitum in d. cap.* 5. *Digress. n.* 4. *in fin.*

9. Imminuta tamen, non extincta fuit imago numinis, sive Lux infusa mentibus, quâ turpia & honesta discernerentur, *ad Rom. c.* 1. *v.* 18. *& seqq.* Quæ propagato genere humano, auctisque usu promiscuo judicii illius objectis magis magisque semet exeruit, docente experientia; ne de renovatione hominis per spiritum Dei in Christo loquamur, *d. cap.* 4. *ad Ephes. &* 3. *ad Coloss.*

10. Ad lumen illud pertinet Jus naturale, quod eâ ratione totum imaginis divinæ rectè dicitur, ut Cicero *lib.* 1. *de Le-*

de Legib. de hoc agens; *Est igitur homini cum Deo similitudo*, ait, quatenus est conscientia & sculptura voluntatis divinæ 2. *ad Rom. v.* 14. *&* 15.

11. Definitur hoc jus à Marco Tullio, quod sit Ratio summa, insita à Naturâ, quæ jubet ea quæ facienda sunt, prohibetque contraria *d. l.* 1. *de LL.* ubi Legem ita quidem definit, sed legem, id est, jus Naturæ.

12. Rationem cum dicimus, dictamen Rationis intelligimus, inter quæ non facimus discrimen, ut vult commentator in Grotium, qui in suâ definitione habet *dictamen.* Atqui dictatum Rationis quid aliud est quam Ratio dictans, jubens, sive quæ *jubet*, ut Cicero loquitur. Non opus igitur est, ut dicamus; Jus Naturæ esse ipsam Rationem, ut hæc certe latius patet: sed ut Ratio, quæ jubet facienda prohibetque contraria, non differat à dictato jussuque Rations, facile non nimis arguti censores Ciceroni concedent.

13. *Summa* Ratio dicitur, id est, prima, perpetua & supra omnia, omnesque regens actiones humanas. *Insita à Natura*, consequenter ab auctore Naturæ Deo, quod ut Theologi malunt exprimi in ipsa definitione, ita nihil refragamur; nec Cicero id recuset. Vocat enim hoc Jus *cœlestem Descriptionem mentemque divinam*, imo *præpotentem Deum & lib.* 2. *Ratio est recta summi Jovis.* Plane uti Plato Τὸν Λόγον, Rationem vocat Τὸν Θεὸν ἔνοικον, *Deum in nobis habitantem*; *lib.* 8. *de Legib.*

14. Discretio igitur Turpis atque honesti αὐτοδίδακτος est, ut Chrysost *homil* 14. *ad Antioch.* loquitur, & stat naturâ magistrâ, Euripides Τὸ νόμιμον φύσει πεφυκός; *Jus natura natum.* Paul. 2. *ad Rom* 15. Grotius *lib.* 1. *c.* 2. *n.* 10. Etsi dissentit D. Puffendorffius *lib.* 2 *de jur. Nat. & Gent. c.* 3. *n.* 13. qui vult hoc judicium nonnisi ab informatione & exemplis oriri; quod nos hactenus quidem refellimus in *d. part.* 2. *Digress. l.* 1. *c.* 5. *n.* 5. 6. 7.

15. Quid igitur? an dicendum, *animis hominum esse ingenitas propositiones actuales, quæ præcepta saltem generalia, statim atque usus sermonis accesserit, sine ulteriori meditatione suppeditent?* Id equidem Virum Cl. negantem facile ferendum putamus, sufficiente eo, quod ipse dein subjungit, intellectui *humano talem esse facultatem, quâ ex conditione generis humani liquido perspicere possit, quid faciendum, quid fugiendum.* Quam facultatem Rationis, si à Deo mentibus humanis inditam, ut facit, agnoscat, veritati & dictis Apostoli περὶ τ̃ γραπτοῦ ἐν ταῖς καρδίαις, de lege cordibus inscripta satisfactum videtur.

16. Etsi inde non erat inferendum, illam Notitiam non cadere in hominem, nisi prævia informatione vel adsuetudine videndi & audiendi laudes atque pœnas, ut docet *in d* §. 13. Latius hac de re minusque Puffendorffii rationibus adversa collocavimus in *Eunom. Rom. lib.* 1. *ad* §. 11. *Inst. de jur. Nat. G. & C.*

17. Ultima definitionis verba sunt, *jubet facienda probibetque contraria.* Id est, dictat ex ipsa naturali ratione, cuivis actui inesse necessitatem aut turpitudinem moralem, ideoque eundem esse vetitum vel præceptum, ut Grotius loquitur in *l.* 1 *c.* 1 *n.* 10. eaque dictamina quatenus respectum hominum inter se mutuum continent, etiam singulis parendi necessitatem, quæ ab aliis exigi possit, injungunt; Alioqui desinerent esse quod sunt, *Leges & regulæ.*

18 Vis quidem obligandi in his quæ Conventionem, ex qua proximè nascitur obligatio, præcedunt, non nisi à superiore, qui Deus heic est, unicè potest oriri.

Sed

Sed non convenit, quo respectu, vel qua virtute DEI nitatur obligatio Juris Naturæ in animos hominum; Sunt enim qui potentiam irresistibilem habent pro causa unica; sunt qui beneficia Dei in hominem. Alii τὴν ὑπεροχὴν & eminentiam Numinis; Alii denique dominium Dei & potestatem herilem pro causa hujus obligationis habent adæquatâ.

19. Prima est Hobbesii sententia *c.* 15. *de Cive n.* 5. Secunda Puffendorffii *l.* 1. *c.* 6. *n.* 12. *de jure N. & G.* Tertia plurium Theologorum, eamque diserte adstruit exactissimi Vir judicii Hermannus Witsius *l.* 1. *de Oecon. fœd c.* 1. *n.* 14. *Cap.* 3. *n.* 8. & *C.* 5. *n.* 35. Quarta sententia Socinianis adscribitur, interque eos Volkelio & Crellio, contra quos Reverendus Witsius disputat in locis citatis.

20. Quod ad priorem attinet sententiam, obligatio Juris obstringens animos *ἀναγκαστικὴν δύναμιν, vim coactivam* habere quidem debet, at non solam; hæc fluere debet ex alia ratione convincens subjectum imperio, quod etiam parere debeat; cujusmodi nihil est in potentiâ irresistibili: tametsi Hobbes teneat, jus imperandi ab ipsa potentia derivari; verum sicut unicuique jus est dominandi quatenus potest, sic etiam ex ejusdem sententiâ cuique jus est resistendi, quatenus potest, si fiat, ut possit, vel se posse putet: Cujusmodi mutua facultas saltem potentialis, cum obligatione jubendi parendique inter Deum & homines nullo modo consistere potest.

21. Potentiæ igitur irresistibili aliud oportet accedat, quod recte animadvertit D. Puffendorffius *l.* 1. *c.* 6. *n.* 16. ubi; *sed accedere insuper oportet, ut aut ab isto* cui pareamus, *insignia quædam bona sint in me profecta, aut ut ipse ultro in ejus directionem concesserim.* Posterius heic usu non venit, quia legem naturæ consideramus sine respectu ad submissionem voluntariam. Magnitudo autem beneficiorum acceptorum non potest esse causa necessaria subjectionis, quam quærimus; sed est invitamentum ad voluntariam ratione gratitudinis, etsi ne hæc quidem universæ obedientiæ legem absolute flagitet; Alioqui & inter homines idem suo modo statuendum foret.

22. Ne quidem hæ duæ res junctæ adæquatam obligationis causam efficere videntur; nec idem facit ὑπεροχὴ sive eminentia Dei super omnia creata. Nam hæc quidem valde probabilis, sed non expletrix imperii & subjectionis inter Deum & homines causa videtur esse, vi magis suadendi profundam venerationem, quam obediendi necessitatem imprimens. *Eminentia Dei est essentiale ejus attributum Deoque inest, licet creaturæ nullæ extarent*, ait ipse Vir Rev. ideoque per se non infert creaturæ rationalis subjectionem. Esset eadem eminentia, si Deus, ut Epicurei volunt, res humanas non curaret; quâ tamen hypothesi, impiâ scilicet, eminentia sine tenore subjectionis esset. Denique, nec angelis, nec hominibus utcunque eminentissimis, nec homini in bestias ob eminentiam, sed propter dominium jus imperii esse manifestum est.

23. Non possum adeò pedem figere in adsignanda ratione perfecta obligationis, quâ homo teneatur ad parendum dictatis Dei, quam in *Dominio*, quod est libera de re nostra disponendi potestas, adeoque in dominio herili; nec enim aliud dominium propriè dictum datur. Qui justa ex causâ domino subjectus est, sine dubio tenetur ad obsequium ejus imperiis præstandum, animique voluntatem conscientiâ causæ ad subjectionem habet obligatam. Deum autem inde à creatione factum esse dominum, nec unquam esse desiisse, non est quod adver-

adversus eos, qui Deum esse fatentur, probemus *ad Rom.* 9. *v.* 20. & 21. Si hæc est Socinianorum hypothesis, ac inde nescio quas, illi consequentias nectant, eas ut minime necessarias aut inde dependentes repudiamus, easdemque removimus in *Part.* 2. *Digress. lib.* 1. *c.* 6. *in fin. Ubi* per omne caput illud, hanc sententiam adstruximus.

24. Necessitas obligationis ex jure naturæ est immutabilis, ut inter omnes constat; sed an immutabilitas illa respectu hominis duntaxat, an vero etiam respectu Dei accipienda sit, ut nec ille de Juris naturæ præceptis *dispensare* queat, hæc est ulterioris indaginis quæstio, de quâ nonnihil inferius collocabitur.

25. Sed hoc loco non est omittenda distinctio Juris Naturæ, quâ dicitur aliud esse *præcipiens*, aliud *permittens*, aliud *suadens*. Præcipiens est id, quod proprie definitioni Juris naturæ convenit, circa ea, quibus inest aut necessitas aut turpitudo moralis; & hoc est immutabile; quippe à sculpturâ divinâ hominum animis impressum.

26. Jus permittens continet ejusmodi facultates, è quibus naturaliter aliquid habere vel agere licet, ut nec ab aliis impediri possit: verum ita, ut ad exercitium illarum nemo teneatur, sed iis pro lubitu quilibet abstinere possit; Cujusmodi est Tutela corporis sui, *plerumque sane*, procreatio sobolis, occupatio rerum, quæ Nullius sunt, aliæque naturales facultates.

27. Ad Jus suadens referuntur ea, quæ Ratio suadet, ut meliora, non jubet præcisè: ut quod hereditates proximis sanguine potius quam extraneis relinquendæ sunt; aut quæ Ratio deteriora licet, non abscisse prohibita, judicat; ut nuptias consobrinorum & adfinium in tertio vel etiam forte secundo adfinitatis gradu; de quibus rebus actum à nobis in *lib.* 2. *c.* 20. & *seqq. Digress. pag.* 1.

28. Huc etiam pertinet consideratio, quod prohibitiones naturales habent varios gradus inhonesti, in quibus omnibus vertitur quidem naturale jus & pudor, ut Paulus ait in *l.* 14. §. 2. *ff. de Rit. nupt.* sed hoc in quibusdam adeo validum est, ut quæ adversus hoc committuntur, *ἀνόσια nefaria* sint, veluti parentum sororumque conjugia; quædam inhonesta, sic, ut tamen aliquando aliter se habere possint, qualia cum fratrum viduabus conjugia & divortia. Quædam indecora sunt nec tamen plane prohibita, ut est viro alere comam, ut est prodiga donatio. Ex quibus liquet, non esse remotam à Ratione distinctionem, inter honestatem & necessitatem moralem, quæ ab aliis improbatur, *ut demonstratum est, in part.* 2. *Digress. l.* 1. *c.* 7.

CAP.

CAP. III.

Quo jus naturæ Hobbesianum examinatur.

Summa Juris naturalis Hobbesiani. Originem civitatum esse à metu & æmulatione mutua. Quemque in statu naturæ habere jus faciendi quod velit. Ab hoc statu recedendum per pactionem. Et per consensum majorem, qui est Imperium Civitatis. Statum naturæ nunc esse inter diversos populos. Conceditur positio, Statum naturalem esse statum belli. Illustratur exemplo Frisiæ superiorum temporum. Causam civitatum esse etiam, desiderium societatis naturale. Probatur hoc & refelluntur exceptiones Hobbesianæ. Hinc sequi, positiones huic Societati repugnantes non esse juris Naturæ. Ac inde collabi regulas juris naturalis Hobbesiani. Etsi verum sit, illas facto usuque inter homines frequenter obtinere. Refellitur argumentum ejus à divinâ potentiâ. *Repetitio ex editione priore.*

THomas Hobbes Anglus aliam Juris naturalis indagandi viam multis impense laudatam ingressus est, *in libro de Cive*, cujus hæc fere summa est; Originem Civitatum non tam esse à naturali desiderio societatis, quam à mutuo metu, propter Hominum æqualitatem & earundem rerum appetitum; unde nascitur ingeniorum æmulatio & mutua lædendi voluntas, adeoque *bellum omnium contra omnes*, in statu naturali *c. 1. n. 1. 6.*

2. Contra Hæc, sibi quisque cavere studet & se suaque tueri, talibus mediis quæ judicat esse necessaria, quod arbitrium cuique pro se debetur. Nec enim alius in statu æquali, sicut est per naturam, alterius judex esse potest; unde quisque jus habet faciendi quod libet, & quod potest, per vires; nec quisquam cuiquam facit injuriam, etsi cogat eum ad quidvis patiendum, *& omnes jus in omnia habent,* quod dum abit in infinitum, status belli omnium in omnes est inevitabilis *n. 7. 8. 9. 10. & seqq.*

3. Ab hoc statu naturali recedere jubet Ratio, quæ summam hanc legem Naturæ dictat, *non esse subsistendum in jure omnium ad omnia.* Recedi autem ab illo jure per pacta, utrimque, vel ab altera parte impleta; quippe nuda pacta invalida esse in statu naturæ *cap. 2.* Hinc aliam & præcipuam naturæ legem oriri, pacta esse servanda, quorum violatio sit injuria, cum ante pacta nihil injuriæ committatur *c. 3. ubi in fin. n. 4. Injuria nisi post juris in alium translationem existere non potest*, inquit.

4. Pactio non potuit recessum à jure omnium in omnia, id est, à statu belli præstare, nisi magna multitudo rationem iniret, quâ omnium Voluntas una fieret, quod est fundamentum civitatis & Imperii; A quo leges civiles, tanquam pactiones civitatis proficiscuntur. Atque ita cum ante recessum à statu naturæ nulla facultas injuriæ cuiquam faciendæ fuerit, *ex lege civili sola colligendum esse, quid fas, quid nefas, bonum aut scelestum sit. Quid*, ait iterum, *furtum, homicidium, adulterium & injuria sit, id ex legibus civilibus cognoscendum est, nec aliter*

aliter sunt talia, quam si per has talia declarentur, in cap. 6. n. 16.

5. Ne quis autem ea, quæ de statu naturali docet Auctor, usu carere putet hisce temporibus, sciendum, omnes civitates, omnesque populos non uni subjectos Imperio, in statu naturali versari, ut docet Hobbes, cum alibi, tum *cap. 13. n. 7. Status civitatum inter se*, inquit, *naturalis, id est, hostilis est, neque si pugnare cessent, idcirco pax dicenda est, sed respiratio, in quâ hostis alter alterius nutum motumque observat, & securitatem suam non ex pactis, sed ex viribus & consiliis æstimat.* Ac ita diversæ gentes hominesque diversarum gentium ex jure naturæ sibi nullam mutuo faciunt injuriam; sed jus habent potentiores, cogendi imbecilliores ad dandum & faciendum quicquid libet. Quæ plura de Naturæ legibus habet ad pacem colendam, post recessum à statu Naturæ, heic loci à nobis excerpi non possunt.

6. Videamus, quid ex his rebus concedi possit, quid negandum sit Hobbesio. Enimvero naturam hominum esse tam corruptam, ut alter alterum oderit, alius alium subigere, spoliare, occidere velit, si detur facultas, in universum negari non posset, experientia literisque sacris id abunde probantibus. Ideo, si status naturalis sine imperio civitatis alicubi durabilis existeret, non est dubium, quin ibi dominaretur bellum omnium adversus omnes, ut exemplo non modo gentium barbaricarum, sed nostræ quoque Frisiæ recenti documento probari potest.

7. Nam celebris illa gentis nostræ libertas, quæ post tempora Caroli Magni, nullum Principem domesticum aut alienigenam passa erat, tandem in resolutam omnium ordinum licentiam, sine ulla potestate coactivâ vel unius, vel plurium: degeneravit. Quâ conditione per integrum fere seculum vixere majores nostri in verissimo statu belli omnium contra omnes, scissâ gente totâ in duas quidem factiones summas; verum ita, ut sine sedibus certis per omnem provinciam gladii micarent: Sibi quisque nobilis & paterfamilias viribus suis fidens, clientibus amicisque in auxilium adscitis, auctor & dux pugnæ, arcibus contra arces, turribus contra turres in eâdem viciniâ ubique erectis atque munitis: plerumque bellum sine legibus belli; nec modo cædes & sanguis in rabie præliorum; sed etiam in captos sævitia, carceres inhumani, deformia supplicia & quicquid furor civilis odiumque efferatum audet, sine fine modoque exercitum. Nec alius è tantis malis exitus quam per unius Imperium adductius & validius, quod primum à Saxonibus, dein ab Austriacis supervenit, inveniri potuit.

8. Non recusamus igitur primam positionem Hobbesii summam, quod *Status naturalis sit bellum omnium contra omnes.* Nec alteram inde oriundam, *mutuum metum in causa fuisse, ut homines de ordinatis societatibus, quâ se adversus injurias invicem & ab aliis inferendas tuerentur*, cogitarent. Sed hæ duæ theses concessæ non aversantur alias duas, quæ similiter concessæ vel approbatæ, plerasque malas consecutiones ab illo postulatas occupant & subruunt. Prima sit, *Nativum societatis amorem hominibus juxta metum, pariter fuisse causam ineundæ Civitatis.* Altera; Libidinem violandi, subigendi, *spoliandi alios in statu naturali, non posse Jus vocari, sed etiam tum fuisse veras injurias.* Posterior è probatione prioris resultabit.

9. Quod ad primam positionem à nobis additam spectat, Hobbes ipse concedit, *homini statim atque natus est, solitudinem*

litudinem perpetuam esse molestam, nec adeo negat, *alios aliorum congressum, naturâ cogente*, appetere in *not: ad d. cap.* 1. Sed exceptio pro acumine Viri admodum inexpectata est; Ait enim, Fœdus, quo Civitates contrahuntur, non capi ab infantibus, cujusmodi cum omnes sint homines editi à naturâ, manifestum esse, *cunctos homines ad societatem civilem ineptos esse natos*, *in dd. not: ad cap:* 1.

10. Quid enim hoc? *Cum homines ad justitiam esse natos* dicimus cum Cicerone 1. *de Legibus*, hoccene aliterquisquam exaudiet, quam ad usum exercitiumque justitiæ requiri scilicet, ingenii judiciique maturitatem infantiæ involucris explicatam? Nec hoc quidem obstat, quod dein movet *in eodem loco*, *permultos homines vel animi morbo vel defectu disciplinæ, per omnem vitam ineptos ad societatem manere.* Ne hoc quidem Cicero *in loco prædicto* ignoravit, ubi cum *Justitiam naturâ constitutam esse* dixisset, *imbecilles tamen animos*, monet, *à depravatis consuetudinibus opinionumque vanitate torqueri & quocunque cœperint flecti, inclinare.* Nec enim ea vis est Rationis, ut affectibus corrumpi agique in transversum nequeat; nec quod in multis hominibus id ita usu venit, ideo quod verum & rectum est, desinit esse Rationis dictamen.

11. Quod si verum est, ut per inanissimas Hobbesii exceptiones non desinit esse manifestum, homines in ipso naturali statu cupere societatem & conjunctionem cum aliis, non potest fieri, quin necessario Rationis dictamine cognoverint, Vim non esse faciendam immerentibus, non esse vexandos, spoliandos, qui vim nullam fecissent nihilque in te peccassent; sic enim non posse coalescere Societatem, quâ carere nec poterant, intelligebant. Dominia rerum statim inter homines, antequam civitates conderentur, incepisse, longiusque sensim provecta fuisse necessum dictu est. *Quod enim quisque dum nullius est occupat, id naturali ratione, quæ cum ipso humano genere prodita est, fieri occupantis*, nec id ei eripere fas esse, res loquitur; non minus quam Justinianus *in* §. 11. & 12. *Inst. de Rer. divis. & A. R. D.*

12. Idem de reliquis naturæ rationalis dictatis; ut quod tibi non vis fieri, id alteri ne feceris; honeste vivendum, alterum nullo modo lædendum esse, quæque similia tuendæ Societati necessaria ex immediato Rationis instinctu profluunt, tenendum: eaque dictata Leges sunt, propter conscientiam voluntatis divinæ, de qua *precedenti capite* dictum. Ejusmodi conclusiones Apostolus in animis gentilium vocat δικαιώματα θεοῦ, *jura Dei*, quæ Θεὸς αὐτοῖς ἐφανέρωσε, Deus ipsis manifestavit, per quæ ἑαυτοῖς εἰσι νόμος, sibi ipsi: lex sunt 1. *ad Rom.* 19. συμμαρτυρούσης αὐτῶν τῆς συνειδήσεως, *conscientiâ illorum contestante.* Unde colligitur hæc definitio; quod conclusiones juris Naturæ sunt, *Jura Dei hominibus à Deo manifestata, per quæ sibi ipsis Lex sunt & in conscientia se devinctos sentiunt.* Cumque sint officia pleraque aliis erga alios, qui omnes eidem Rectori Deo subjecti sunt, injuncta, & mutuo præstari solita; per leges illas alii aliis obligati sunt, etiam sine præviis pactis & sine respectu ad ordinem Civitatis.

13. Unde subrutæ corruunt hæ positiones; *Ante pacta nihil injuriæ posse committi*; *In statu naturæ unicuique licere facere quæcunque & in quoscunque libeat*; *Quid fas & nefas, honestum an inhonestum sit, unice pendere à lege civili*; quod multo rectius & divinis oraculis rectæque rationi convenientius *Aristot.* l. 1. *Rhetor.* c. 13. Ἔστι γάρ τι φύσει δίκαιον καὶ ἄδικον, κᾂν μηδεμία κοινωνία πρὸς ἀλλήλους ᾖ,

μηδὲ συνθήκη; *Est enim*, ait, *commune aliquod per naturam, justum ac injustum etsi nulla Societas inter homines aut Conventio exsistat.* Sed Aristotelem frustra adversus Hobbesium adducimus. Rationes à nobis adductas puto esse evidentes & verbo Dei firmatas: scilicet, leges esse a Deo insculptas animis, quibus homines inter se à Superiore Communi, etiam sine conventionibus obligantur. Quod autem contra leges fit, hoc esse nefarium ipse fatetur & ponit in *cap.* 4. *& passim.*

14. Verum quidem est, quod jus cuique sit, vitam membraque sua tueri mediisque ad hoc efficiendum idoneis uti; sed non est verum, *quemque pro se judicem esse, quæ media ad eum finem adhibenda sint, idque adeò in infinitum, ut unicuique facere liceat quod libet, idque jus naturale sit.* Judicem agere sui ipsius de mediis ad salutem necessariis utilibusque, non est ita animum inducere, ut aliquis pro libidine fingat, hoc aut illud sibi expedire, sed ut vere rectâque duce Ratione judicet, hoc aut illud, sine læsione societatis humanæ se facere posse, tuendi augendique sui gratiâ. Verum ut mensura juris sit utilitas & potentia, quod Hobbes urget; in statu naturali, melius convenit immani *Brenno* id ipsum adfirmanti apud *Plutarchum in Camillo*, πρεσβύτατον τῶν νόμων ἐν φύσεως; primam naturæ legem esse, πλέον ἔχειν τὸν κρείττονα τῶν ὑποδεεστέρων, *ut validior plus quam imbecillior habeat.* Vel ut idem apud Livium *lib.* 5. *Omnia esse Virorum fortium*; melius huic, quam Philosopho, inquam.

15. Consuetudinem hanc esse hominum, ὧν ἂν κρατῇ ἄρχειν, *Ut potentior imperet iis quibus possit*, ut Athenienses ad Melios *Thucyd. l.* 5. & bellum omnium contra omnes dari perpetuum in statu naturali, hoc est, extra unius imperium civitatis, antea concessimus & res loquitur, alium non fuisse nec esse verum hujus mundi statum inde ab initiis humani generis. Platonis dictum est sub persona Cliniæ Cretensis in *lib.* 1. *de Legib. à pr.* Πάσαις πρὸς πάσας τὰς πόλεις ἀεὶ πόλεμον ἀκήρυκτον κατὰ φύσιν εἶναι. *Cunctis civitatibus perpetuum contra se mutuo bellum naturaliter esse non indictum.* Sed hanc corruptionem humanæ naturæ, Jus, quod à ratione dividi nequit, appellare, quod omnes sine institutione norunt esse nefarium, nemo ante Hobbesium, dixit, opinor. Plato sane longe aliter *in d. loco* philosophatur, docetque id agendum esse per naturam, πολεμίους εἶναι πάντας αὐτοὺς σφίσιν αὐτοῖς, ut quisque bellum adversus suas libidines gerat.

16. Denique, non juvat Hobbesium, quod à divina potentia ad statum humani juris argumentatur. Nec enim à potentiâ sola jus Dei in cuncta creata deducitur: Sed ex eo, quod Deus cuncta proprietate Dominii complectatur; quod homini in hominem sine causa præcedente nullo modo tribui potest. Præter quod ab infinita Dei bonitate, sapientiâ, justitiâ, omnipotentiæ junctis, ad humanam imperfectionem nulla ratio consequentiæ valet. Adde part. 2. Digress. *l.* 1. *c.* 8. nec minus editionem primam librorum de *Jure Civit. cap.* 3. cujus *dicta* jam sequuntur, in quibus si quid recurrat, non erit otiosum, spero. Sic ibi fuit;

PRoinde, si juris Naturæ illud est demum, quod ratio necessaria præcipit aut prohibet, sequitur, Non recte statui fundamentum Juris Naturæ illud esse solum, quod periculosæ auctor philosophiæ docet, *ut quisque vitam & membra sua, quantum potest, tueatur.* Hobb. de cive *tit.* 2. *c.* 1. §. 7. *inf.* Hoc enim neque præcepti necessitatem semper, neque

que omnino ratiocinationem, quatenus primum est, quod utrumque in Juris principiis requiritur, desiderat.

2. Etenim est hoc primum juxta eam Naturam, quam communem habemus cum brutis animalibus, quibus æque illud insitum est, adeoque est ἐν τῷ πρώτων κατὰ φύσιν, quæ ut differant à jure naturæ *dix. in Digreß: l.* 1. *c.* XI. Tamen, si vis ita, dici quoque potest fundamentum Juris Naturæ illud ipsum; at sensu diverso. Nam præter quod jus significat Regulam actuum moralium, quâ obligamur ad id quod rectum est, ut initio *cap.* 1. dictum, magni quoque & crebri usus est altera significatio, quam & ibi collocavimus, quâ dicitur, *facultas aliquid habendi aut agendi*, ut est jus dominii, jus herilis, jus patriæ potestatis. *Grot. l.* 1. *c.* 1. §. 4. Ejusque juris si tu primum quæras principium, nullum prius reperies, quam id quod vitam & membra quemque sua tueri docet. Cui sane convenit, *ut quisque jus habeat omnibus utendi mediis & agendi quidlibet, sine quo se conservare non potest*, ut dixerit Hobb: *c.* 1. §. 8. *Ejusque rei quisque etiam naturaliter judex esse videtur*, ut ille postulat. §. 9.

3. Inde tamen non sequitur, *jure naturæ unicuique jus in omnia competere*, ut idem vult Philosophus §. 10. Primum enim aliter concedi non potest, Nisi quatenus vita aliter conservari nequit.

4. Nec alterum, nisi quatenus alii iniqua conditio non infertur. Nam quod idem excipit, *c.* 1. §. 14. *in not. & c.* 3. §. 4. ea quæ quis fecerit in statu merè naturali, injuria in hominem videri neminem, id extra illas exceptiones verum non est, ut demonstravit *Grot. d. præfat.*

5. Quicquid enim ille cavilletur, insita est homini, ut primum ratione valet, cupiditas societatis, odium solitudinis, ut ipse nec serio negare audet *in not. ad cap.* 1. At illam societatem haberi non posse cum licentiâ se invicem lædendi aliosque vexandi eadem ratio dictat. Ideo recte dictum est, Naturam ante omnia pacta cognationem quandam statuisse inter homines. *l.* 3. *π. d. J. & J.* Quin & regulam cœlestis oris, *quod tibi non vis fieri, id alteri ne feceris*, quâ nihil simplicius, in simplicissimo statu Naturali obtinere oportet; Quòd igitur contra hæc dictamina fit, id injuriam esse manifestum est.

6. Minime verò definunt illa, quæ modo diximus, esse Juris Naturæ dictata, ex eo quod pravitas humani ingenii ad contraria ausa plerosque impellit. Nam quicquid *Hobbes* de infesto hominis in statu naturæ ingenio memorat, id esse verissimum concedimus, ut corruptio humanæ naturæ *ad odium Dei hominumque* facta satis demonstrat; Ut ne quidem negemus; *si magna hominum multitudo sine imperio civitatis agat, eorum statum nihil aliud fore quam bellum omnium adversus omnes: civiliter, ut de longè majori generis humani parte intelligatur.* Sed inde nullo modo sequitur, illud bellum & illas injurias jure fieri.

7. Hobbes colligit, consociationis causam inter homines, mutuum esse metum, Item studium utilitatis honorisque præ aliis usurpandi. Unde liqueat, nullum societatis appetitum esse homini Naturalem. *d. cap.* 1. §. 2. Quanquam enim de *metu* negandum non est, cum ad conciliandas firmandasque societates plurimum facere, ambitio tamen & avaritia serius animos hominum occu[...] videntur, quam civitates coalue[...] ideoque studium lucri & honoris ad hanc rem non multum contulit.

8. At verò quicquid de his rationibus fuerit, certum ac evidens est; etiam si nulla malorum experientia, homines

alii non timerent alios, tamen societatem appetituros, solitudinem exosuros esse. Æque certum est, etiam eos homines, quibus necdum inradicata est ambitio & *πλεονεξία*, fuisse tamen & fore propensos ad societatem rei publicæ ineundam.

9. Cum igitur ista cupiditas immediatè hominibus insita sit, consequitur, & illa, sine quibus societas stare nequit, immediatè animis hominum obversari. Atqui talia sunt, *alterum non lædere, nec facere quod sibi quis fieri nollet*; hæc enim esse necessaria ad societatem colendam primo rationis dictamine & originario jure naturæ cognoscimus, per ea quæ *præcedenti capite* de jure naturæ dicta sunt. *vid. c.* 1. *ad Rom. v.* 19. *& c.* 2. *v.* 14. 15.

10. Quin talia dictata non modo vim legum habent ex imperio Dei, *sed exinde jus quoque nascitur inter homines invicem*, sicut inter cives cujusque Reipubl. jus contra se invicem ex legibus oritur, ut probatum *cap.* 2. *n.* 17. *& seqq.*

11. Hinc falsa esse, quæ ab *Hobbesio* ut hypotheses postulantur, cuilibet apparet. Scilicet, jure naturæ licere uni alium invadere. *c.* 1. §. 12. Eodem jure, fortiorem posse debiliorem cogere, ad præstandam cautionem futuræ obedientiæ. §. 14. Neque enim potentia aut excellentia, juris perfecti in alium causa esse potest. Sed ratio tantum *probabilis* juris acquirendi, positis terminis habilibus, secus ac ille vult *d* §. 14. *in fin.*

12. Vult Ille porrò, jure naturæ *pacem* esse quærendam, eò tantum, quod [illegible] homines sibi incommodum experti sunt. *cap.* 1. §. 17. Sed *concordiam* vel sine experientia bellorum esse *naturalem*, patet in se, quia ad subsistentiam primævæ societatis, quam & sine bello appeteremus, est necessaria.

13. Falsa quoque hypothesis est, jus naturæ dictare, quod *recedendum sit à jure omnium in omnia*, quia paci hoc noceat. *l.* 2. §. 2. Nullum enim ejusmodi jus existere dictum & probatum est, *nisi vitæ servandæ causâ, verâ* non simulata; At eâtenus natura non dictat, ab eo recedendum esse, pacis causa. Verum quidem est, quod ante actum voluntatis humanæ omnia inter homines communia fuerint, ut & nos probavimus *Digr. l.* 4. *c.* 11. *&* 12. Et quod à communione recedendum esse ratio per experientiam edocta monstraverit, per ea quæ *dd.* locis tradita sunt.

14. At non ideo sequitur, *in statu naturali omnia fuisse & esse semper omnium*, quod Hobbes ubique urget, ac inde concludit, *quemque sibi posse vindicare quidlibet.* Id ille colligit hoc modo; Status naturalis est, quatenus civitatem præcedit: Ita, ut consequenter ante civitatem non posset intelligi *meum* & *tuum*, ut docet. *c.* 6. §. 15.

15. Contrarium ita colligimus; Ab initio generis humani cum paucitas nec confusionem nec periculum mutuum crearet, non est statim constituta Civitas, sed aliquamdiu viguit Potestas Patrumfamiliarum, quæ per se naturalis fuit, non ex consensu neque bello, secus ac *Hobb. c.* 10. §. 10. *in f. not. c.* 6. §. 15. *not.* Etsi familiæ latè diffusæ & in plures cohabitationes sparsæ, uni tamen capiti subjectæ, Imperia magis quam familiæ fuerint: Quoniam familia est societas usus quotidiani causa, Civitas autem Societas domuum. *Aristot. l.* 1. *Polit. c.* 1.

16. Jam verò *meum* & *tuum* cum prima hominum multitudine proditum est, & sic ante civitatem. Quod enim quisque ad victum, amictum, ad quietem aliosque *usus incommunicabiles* occupaverat, id ratio & regulæ suprà collocatæ confestim dictabant, esse nefas eripi.

Quo

Quo sensu verissimè dixit Justinianus; *quod quisque, dum nullius est, occupavit. id naturali ratione, quæ cum ipso genere humano prodita est, fieri occupantis* §. 11. & 12. *Inst. de A. R. D.*

17. Ergo manifestum est, ante civitates, notitiam usumque *mei & tui* fuisse jam atque cœpisse inter homines frequentari: Et quidem duplex, *originarium & derivativum.* Originarium est id, cujus exempla dedimus in his quæ homines ante civitates ad necessarios usus immediate sibi sumserunt. *Derivativum*, quando quisque de his quæ occupaverat, volens aliquid in alium transtulerat; hoc enim eo modo translatum jure, nec ab eodem nec ab alio auferri poterat. Neque tantum traditione jus alteri in rem meam dare possum, sed & significatione quavis clarâ voluntatis. *Diss. in Digr. l.* 4. *c.* 8. Quam si alter acceptaverit, nihil excogitari potest, quare non jus quod ego habebam, in alterum illum transiisse dicatur. Et hæ acquisitiones atque traditiones aliquo saltem tempore civitates præcesserunt, *quamdiu* videlicet *confusio rerum vel metus homines non redegit ad Reipubl. ineundæ necessitatem.*

18. Præterea, sicut translatio rei corporalis dominium in alium transferebat, ita ut revocari non posset; eodem modo quod alius alii promiserat, inde jus simile stipulanti acquirebatur. Quod alteri, inquam, promisisti, quia hoc tuo facto, jus rei promissæ penes illum alterum est, salva ratione fieri nequit, ut tu hoc alteri isti rursus eripias, id est, implere neges. Unde liquet, falsum esse quod Hobbes iterum tradit, aliquem posse jure naturæ promissa ab altero acceptata retractare, propter metum probabilem. *Hobb. d* C. §. 11. Neque enim mea formido causa esse potest, quâ mihi liceat rem aut jus alienum usurpare vel ipsi detrahere. Sed eum qui justam metus causam alii præbet, posse prohiberi, vel cogi ad cautionem indemnitatis præstandam non abhorret à jure naturæ.

19. Ex his jam sequitur, ante civitates conditas etiam fuisse nefas, ut *alteri quis suum eriperet* fidemque promissi violaret. Consequenter idem esse nefas Jure Naturæ inter eos, *qui hodieque nullo Reipubl. vinculo* colligantur, ut sunt populi principesque nec mutuo sibi, nec eidem supremæ potestati subjecti.

20. Quicquid enim disputat *Hobbes* de statu Naturæ ante Civitates, id hodieque de separatis Civitatibus inter se mutuo intelligendum esse docet, cum alibi, tum in *cap.* 13. §. 7.

21. Unde quam late positionum, quas Hobbes inculcat, usus pateat, & quantam humano generi pestem inferre queant, intelligi potest.

22. Quin si maxime in statu naturali ante civitates nullum fuisset *meum* & *tuum*, tamen perperam juri naturæ talis retractatio adscriberetur.

23. Quia certum est, jus naturale non minus pertinere ad ea *quæ actus humanæ voluntatis consequuntur*, quam ad ea, quæ omnes hominum conventiones præcedunt.

24. Quippe dictamen rectæ rationis omni mortalium statui ac ætati adæquatum est.

25. Ideoque omnes humanæ actiones reguntur jure Naturæ, quamdiu Societas humana, etiam utique in civitate, durat. *Grot. lib.* 1. *cap.* 1. *n.* 10.

26. Denique jam facile apparet esse falsum, quod idem docet; *quid fas, aut nefas, bonum aut scelestum sit, hoc ex lege civili dijudicandum.* C. 6. §. 16.

27. Nam quia meum & tuum violari quoque potest ante legem civilem, palam est, injurias quoque per legem Naturæ, citra pactiones, posse dijudicari.

28. Præ-

28. Præterquam quod ea, quæ necessitati morali adversantur, certum est nunquam turpia esse desinere, quicquid legibus sit cautum vel non cautum, *Euripid. Quod turpe in sese est, id nunquam fiet honestum.* Τὸ μὴ καλὸν ὅπως ἔφυ καλόν.

29. Enim-vero quæ ad jus naturæ ita referuntur, ut ei saltem *non adversentur*, aut quæ tantum *suadentur*, ea recipiunt mutationem.

30. Ex quibus omnibus patet, esse falsum illud παράδοξον, quod idem scriptor tradit, *quid sit illicitum, quid furtum, homicidium, adulterium & injuria; id ex legibus civilibus cognosci, nec aliter esse talia, quam si per has declarentur. Loco cit.*

31. Præterea ex his omnibus judicatur, an rectè ab eodem sit dictum, *Leges naturæ nullas esse in statu* naturali. *C.* 5. §. 2.

32. Nam regulas, quibus in primo statu actiones hominum morales reguntur, *suprà aliquot ostendimus.*

33. Easque leges esse, quales in illo statu dari queunt, nempe *regulas obligantes*, manifestum est.

34. Scil: Obligationis voce non ex arte Romanâ, quæ nullam sine facto novit, sed populariter acceptâ.

35. Quatenus quicquid necessitate faciendi aliquem obstringit, obligare dicitur.

36. Talia, inquam, esse dictata cordibus hominum insculpta, ex Apostolo *epist. ad Roman. locis modo citatis* inrefragabile est.

37. Etsi quo pacto illa sculptura sit intelligenda, non omnibus æque expeditum est, de quo aliquid occupatum est in *cap.* 2. & dicetur inferius.

38. Quod autem contra legem fit, id esse nefarium Hobbes ipse *toto cap.* 4. *& passim* docet; Atqui lædere eos, qui nihil de te mali sint meriti, esse contra dictamen rationis, & *hoc esse legem*, antea demonstratum est, si demonstrationis eget.

39. Idque vi, inquam, dictaminis illius; quod cum jus commune sit *à Communi Domino cunctis impressum*, jus etiam singulis contra singulos tribuit; perinde ac ejusdem Reipubl. cives ex legibus publicis sibi invicem sunt obligati, quod jam dicere occupavimus.

40. Et sic falsum est, quod Hobbes ut postulatum necessarium inculcat; Ante citraque pactiones mutuas *nihil injuriæ* posse committi, *cap.* 3. *n.* 1. 2. 3. 4. *& passim.*

41. Cæterum, sanctiones, id est, leges expressas, *quæ cogant vel actu puniant*, non cadere in statum Naturæ ante civitates, res ipsa loquitur.

42. Noli tamen putare, jus in illo statu fuisse tam inefficax, ut omni coactionis puniendique effectu destitutum fuerit.

43. Nam quicquid juris cuique competebat, id, si aliter non posset, manu ac vi sibi rectè adserebat. Quin puniendi facultatem jure naturali competere cuilibet in societatis humanæ violatores, *extra civitatem*, dictu necessarium est, ut probat Grot. *de J. b. & p. lib.* 2. *cap de Pœn.*

44, Hactenus quoque potentiam ad hujus juris causam pertinere, quod qui jus puniendi violatores humanæ societatis exerceret, eum prævalere viribus oportere; fatendum est.

45. Non quod potentia superiorem eum constituebat, sed quia omnium intererat, nihil à quoquam fieri, quominus homines consistere possent.

46. Quod autem cujusque intererat, id erat jus ejus, quod & exequi poterat, quatenus vires non deessent.

47. Quin

47. Quem usum hæc Hobbesiana adstructa vel refutata habeant, si quis roget, is ad animum revocet, quod jam diximus, diversas civitates hodieque inter se versari *in statu naturali*, ut Hobbes tradit *cap.* 13. §. 7. *& passim*; quibus si illa postulata applicentur, videbimus faciem mirificam rerum humanarum.

48. Non est equidem negandum, homines in statu naturali constitutos ita vitam instituere solitos esse, nec aliter inter se Principes & populos agere hodiernos, nullo imperii vinculo conjunctos, ut potentior imbecilliorem opprimat & subigat.

49. Parum abest etiam, quin veteres arbitrati sint, belli statum inter populos nullo inter se fœdere conjunctos esse naturalem juris & non tantum facti.

50. Quo pertinet, quod Thucydides in *lib.* 1. refert, navigantes diversarum nationum se mutuo olim sine convitio percunctatos fuisse; *nunquid essent prædones!*

51. Imo in ipsum jus Romanum ejusmodi quid influxit: *Nam si cum gente aliqua neque amicitiam neque hospitium neque fœdus amicitiæ causâ factum habeamus; si quid ex nostro ad eos pervenerit, illorum fit, & liber homo noster, ab eis captus, fit servus eorum. Idemque est, si ab illis ad nos aliquid pervenerit. Ita* Pomponius in *l. Postliminii jus* 5. § 2. *ff. de Captiv. & postlim.* Hæc sane juris sunt, sed juris injusti & barbarici efferoque consensu introducti; cujus hoc vestigium in *Jure Romano* esse retentum mirari licet. Quid enim rationis, ut liber homo sine delicto, sine causâ, fiat servus aliorum; & res nostræ in exterorum manus delatæ fiant illorum & sine facto nostro à nobis amittantur, & vice versa res exterorum ad nos delatæ sine dominorum facto à nobis occupentur?

52. Cæterum, posset aliquis Hobbesium ita excusare, quod quidem neget, ex legibus naturæ ante civitates oriri jus hominum erga se invicem, sed quod tamen statuat, *conscientias hominum ex illis fuisse obligatas:* Siquidem ait *cap.* 3. *n.* 27. *Legem Naturæ semper & ubique obligare in foro interno sive conscientiæ.*

53. Verum id evanescit, quando hasce leges conscientiam obligantes ait, omnes pendere à translatione juris in alium facta; prius nullum esse jus nullamque juris violationem; nec videas, illum ante pactionem inter homines initam quicquam agnoscere; quod naturaliter conscientias obliget. *vid cap.* 3. *n.* 3. *& 4.*

54. Audio, qui *Grotium* optasse ferunt, visa ut sibi fuisset Hobbesiana doctrina, antequam suum *jus belli & pacis* edidisset.

55. Credo, ut præmunire suum lectorem adversus pestifera, vel ut mollissime dicam, periculosa dogmata potuisset.

56. Neque enim fas est credi, pœnitentia pulcherrimi operis facturum fuisse, quod in negotio ὀρθοδοξίας admiserat miserrime, dejectus infra *Crellium. Loquatur epist.* τ͂ *πάνυ subjecta libro Crellii de Satisfactione.*

CAP. IV.

De jure Naturæ à Spinosa exposito, cum aliorum dictis melioribus.

Sententia Spinosæ de jure Naturæ, quâ parte cum Hobbesio conveniat & quatenus ab eo discrepet, ubi & Carneadis sententia; Refelluntur obiter. Quomodo dictamen rationis ad jus Naturæ inducatur. Non videri congenitum homini ad instar actualium propositionum, nec videri omnibus inesse τὸ πρωτότυπον Dei. Puffendorffii interpretatio hac parte laudatur & improbatur. Ejusdem positiones jus naturæ inducentes, cum Grotio & auctore de *princip. just. & decor.* comparantur.

1. AB Hobbesii ratione non multum abludit, Benedictus Spinosa, in *tract. Polit. c. 2. Ubi* §. 4. ponit idem quod Hobbes pro fundamento; Naturale jus eò usque se extendere, quo cujusque potentiam, sine discrimine rationis & affectum, quibus homines aguntur.

2. Quippe naturæ legem æque esse, regi affectibus quam ratione; cum illis necessario subjectus sit, nec magis sit in potestate nostra, mentem habere sanam quam corpus sanum; eamque necessitatem esse æternum ordinem naturæ, secundum quem singula individua certo modo determinantur; etsi quo magis ratione ducitur, eò magis est liber homo.

3. Neminem in alterum quicquam habere juris, nisi quatenus eum habet in potestate, quasi ligatum & resistendi impotem; Ita quod ad corpus; In mentem nihil esse juris alteri, nisi quatenus usum rationis illi intercepit, decipiendo; Cessante vi vel deceptione, jus alterius in alterum æquè cessare.

4. Proinde nec fidem alteri datam diutius obligare, quam voluntas promissoris, qui potentiam habet solvendi fidem, duret, cum nihil quam verba dederit, nec omnino jus esse naturæ ante Rempubl. cum extra eam nulla sit ejus obtinendi securitas.

5. Reipubl. obligationem in hoc consistere, quod multi, qui in unum convenere, singulis potentiores sunt, ut eos cogere queant; Hoc esse Imperium, cujus obligatio cesset, ubi plures vel qui jus plurium è consensu habet, potestatem reliquos cogendi amiserit.

6. Tanto longius quam Hobbes progreditur, qui ex pacto non tantum verba, sed etiam jus alteri seorsim à vi quæsitum statuit, atque in imperio Civitatis etiam jus à vi seorsim, nisi fallor, agnoscit.

7. His refellendis pleraque adversus Hobbesium dicta *superius* serviunt, nisi quod Spinosæ proprium est, ab altero in his quidem disputationibus, non proditum; mentem non immediatè a Deo creari, nec ab aliis rebus independentem esse, verum à causis naturalibus produci, ideoque motus ejus ordine naturæ, cujus homo particula sit, universo & necessario regi, sicut omnes aliæ res lege naturæ illi indita reguntur.

8. Proinde, qui menti imperium tribuunt, hos velut imperium in imperio naturæ comminisci dicit; Quod si verum est, parum abesse, quin adversus Hobbesium dicta corruant, aut sane

contra

contra Spinosam non prodesse videantur, fatendum fuerit.

9. Sed quo nos probemus, animi imperio, corporis servitio hominem uti posse; mentem à Deo creari & ab reliquis independentem esse rebus, nihil ex hac parte quam tractamus, eruditionis proferendum habemus; nisi conscientiam generis humani de actibus suæ mentis ab aliis rebus naturalibus toto genere separatis, & de imperio, quod in corpus ejusque motus evidenter exercet.

10. Spinosa plane in hoc est, ut nullum Jus naturæ statuat, fere, ut olim Carneades, contra quem disputat Lactantius *l. 5. divin. Inst. c.* 16. & Grotius *in præfat. operis magni.*

11. Ille enim haud dispari à Spinosa modo, sic instituebat; omnes homines, perinde ac alias animantes ad utilitates suas, natura ducente, ferri: proinde nullum esse jus vel justitiam ab utilitatis studio distinctam, vel si qua sit justitia talis, hanc summam fore stultitiam; eo quod sibi noceret alienis commodis studendo, quo pertinet illud Poëtæ:

Nec natura potest justo secernere iniquum.

12. Grotius medium respondendi sumit ab excellentia hominis præ animantibus aliis; quem Spinosa necessitate communis naturæ, quæ gradu non specie variet, & quâ statuit, hominem æquè necessario affectibus & studiis suis quam cætera animalia instinctibus suis à natura inditis regi, eluderet.

13. Omnia Spinosæ sunt πρῶτα κατὰ φύσιν, *prima naturæ.* Quibus homines ut reliqua animalia, quin ut res omnes in universo secundum leges naturæ suæ impressas agantur & ducantur.

14. Sed quod ipsi gentiles περὶ τοῦ λόγου ἡγεμονεύοντος πάντων, *de ratione cunctis imperante,* magna voce contestantur; quod docuerunt ipsoque usu demonstrarunt, haud quaquam omnes homines ita se habere, quemadmodum Medeia de se fatetur

Video meliora proboque, Deteriora sequor; multosque rationis imperio subigere affectus, evidentius est, quam ut probari possit aut debeat.

15. Studium utilitatis, quo natura ducente, feruntur homines & bestiæ, sine dubio ad affectus refertur; Sed quatenus idem ad aliorum injuriam pertineat, Ratio monstrat hominibus, quod bruta capere non possunt, eademque justum & utile eodem momento separare docet, idque jus naturæ est. Quod etiam ex solo Societatis humanæ, si maxime Deus esse Rector mundi & creator mentium negaretur, ut impie negat ille maledictus, colligi posset ita se habere necessario, quemadmodum *à pr. cap.* 2. collocavimus, & è sequentibus illustrabitur; Enimvero

16. Quo pacto illud Rationis dictamen in animis hominum conficiatur, utilius quæritur, quam ut negantes ullum dari naturæ jus, refutentur. Attigimus aliquid ea de re in *cap.* 2.

17. Plerique jus naturæ cordibus ita inscriptum esse tradunt & congenitum hominibus, ut ne à Deo quidem ipso mutari possit, quia τὰ προηγούμενα Dei in se contineant, quod aliter se habere contradictorium sit, adeoque instar actualium propositionum conscientiis hominum impressum sit; quam sententiam valide tenet Grotius *in d. cap.* 1. *n.* 10.

18. Sed nos fateri cogimur, in iis præceptis, quæ ad cultum Dei non pertinent, ejusmodi προηγούμενα & *impossibilitatem* mutationis contradictoriam, ipsius Dei respectu, inesse non videri, quod ex nostris pridem docuit Essenius Theologus in *tract. de subject. Chr. ad L. Dei c.* 2. §. 12. *& seqq.* & nuper in loco superius laudato Puffendorffius; & nos in

in *part.* 2. *Digress. c.* 7. *n.* 6. *& seqq.* etiam in Eunomiâ Rom. ad *lib.* 1. *π. tit. de Jur. Nat.*

19. Sufficit & satius est, ita in animum inducere, quod intellectui humano ea sit facultas, ut ex contemplatione conditionis humanæ liquido perspicere possit, ad normam ejus legis sibi necessario esse vivendum, ut disserit *Puffend. in l.* 2. *de jur. nat. & Gent. c.* 3. §. 13.

20. Hactenus bene; sed quod idem addit, facultatem æquum ab iniquo, honestum, ab inhonesto discernendi, ab *adsuetudine* provenire, in hoc ei non adstipulabimur; nec est necesse, ex eo quod jus naturæ non ita impressum animis concedimus, ut inductione rationis opus non sit ad positiones ejus recipiendas, ideo causam ejus adsuetudinem & experientiam à laudibus & vituperiis vitiorum, esse statuamus.

21. Verius est, ut notitia Dei naturalis, etsi collectione fiat, ab institutione tamen alienâ non absolute pendet, ita τὴν γνῶσιν τῶν καλῶν καὶ οὐ τῶν τοιούτων, *discretionem honesti & inhonesti* esse αὐτοδίδακτον, non egere institutionis alienæ, ut ait Chrysost. *homil. ad Antiochen* 14 quod omnino velle videtur Apostolus *ad Rom.* quando gentes ait sibi ipsis fuisse legem, *cap.* 1.

22. Quomodo autem collectio fiat, quâ singulis constet, quid faciendum aut fugiendum sit, Vir Cl. aliquot positionibus designat, quæ sunt hæ; I. Hominem per naturam esse conservandi sui studiosissimum. II. Eundem esse imbecillem & omnium rerum egenum. III. Quod opus est, adsequi non posse, nisi cum aliis sui generis colat societatem. IV. Et nisi adversus eos ita se gerat, ne ab ipsis lædatur. V. Consequenter omnium satagat, quæ ad societatem conservandam pertinent, fugiat autem ea, quibus eadem lædatur.

23. Ita definit in eo, quod Grotius habet brevius *in lib.* 1. *c.* 1. *n.* 3 ubi sic instituit, ut jus idem esse dicat quod justum; justum, quod injustum non est, Injustum, quod Naturæ Societatis ratione utentium repugnat; explicatius alter, sed idem in summa; utcunque Grotium in hoc & in aliis variè agitaverit.

24. Grotius autem illa justi derivatione spectat ad hoc tantum, quod in jure belli & pacis obtinet; nec enim virtutes & vitia, quæ in singulis terminantur, ut ebrietas aliæque libidines ad læsionem societatis humanæ pertinent, nec ipsæ quidem prohibitiones matrimoniales.

25. Nec hæ quidem res Puffendorffianis positionibus contineri videntur; etsi illæ ad omne jus naturæ in isto loco subministratæ fuerint.

26. Neque plus quam Grotius ad hunc usum Auctor de *princip. justi & decor.* suppeditat, dum ab hoc axiomate, quod Deus sit; isque mundum condiderit in sapientia, colligit juris Naturalis inductionem, quod *ordo mundi sapienter à Deo constitutus homini indicare debeat & possit, quodnam cujusque sit in actionibus suis instituendis officium. Dix. Eunom. Rom. ad l.* 1. *π. d. tit.* In summa, de universo Juris Naturæ objecto & inductione singulis actionibus applicanda, nihil aliud quam quod illi prodiderunt, statui, & præceptionis instar, quod quidem liqueat, haberi potest.

CAP.

CAP. V.

De Iure Gentium.

Jus Gentium discrepare à Naturali, diverso tamen sensu quàm ICti volunt Romani. Hobbes, qui nullum jus Gentium à legibus Naturæ agnoscit distinctum, refellitur, & probatur, esse, quæ nec naturalia neque civilia sint, adeoque Gentium necessario. Justitia & jus in externum internumque dividitur. Illud, quod in hypothesi quandoque rationi rectæ repugnet, secus ac internum.

RETinemus igitur veterem certamque philosophiam, quod jus Naturæ sit, *Quicquid ratio immediate dictat, esse turpe aut honestum.*

2. Præter hoc, aliud commune jus generis humani traditur, quod circa ea vertatur, quæ convenienter quidem rationi Naturali, non tamen immediatè ex ejus dictamine, *sed per modum arbitramenti, usu ita exigente & humanis necessitatibus*, inde deducta sunt.

3. Cujus generis sunt pleraque jura belli, Imperia, dominia, servitutes, contractus, aliaque plura.

4. Atque hoc Jus definitur, *Quod voluntate omnium, aut* sane *cultiorum gentium vim obligandi accepit, fere ut Grot. d. l. 1. c. 1. n. 14.*

5. Cujus à jure naturæ discrepantia est, ea, quam definitiones indicant.

6. Nempe, quod hoc sit innatum homini ac insculptum, illud repertum & excogitatum.

7. Diversum docent, & conditores juris Romani & *Hobbesius ille* Britannus.

8. Jurisconsulti Naturale jus appellant *τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν*, prima naturalia, quæ brutis quoque animalibus insunt, *quâ de re videantur sis quæ scripsi l. 1. digress. C. 21.*

9. Id autem quod generi humano proprium & commune est, hoc omne, *jus Gentium* vocant, tam quod cum hominibus ipsis proditum, quam quod ab illis introductum est. *pr. & §. 1. Inst. de Jur. Nat. & Gent.*

10. Hinc ad jus Gentium referunt, *Religionem in Deum, pietatem erga patriam & parentes, cognationem inter homines naturalem, denique servitutes, manumissiones, bella, regna, dominia, contractus d. §. 1. & §. 2.*

11. Quæ jura cum facile appareat, diversæ esse constitutionis, Interpretes Artis, duas Juris Gentium species, *primævum & secundarium*, distinxerunt.

12. Qua partitione factum est, ut verbis potius quam re sententia Juris Romani à Philosophiâ, quam *Grotius* sequitur, differre videatur.

13. Nam quod *Doctores* vocant jus gentium *primævum*, id est ipsum Jus naturæ, quod definivimus in *princ. h. tit.* & quod Doctores vocant *secundarium*, est idem cum eo jure Gentium, quod ex Grotio finivimus §. 4. *h. t.*

14. *Hobbes aliique recentiores*, nullum jus Gentium agnoscunt à lege Naturali diversum, sed hanc distinguunt in Naturalem *hominum* & naturalem *civitatum*, quam vulgo jus Gentium, scilicet, appellant. *Cap. 14. de cive n. 4.*

15. Utriusque tradunt eadem esse præcepta, præcipuasque regulas esse has;

Pactis standum. gratiam referendam. non esse incommodum alteri. non contumeliosum. esse misericordem. modestum. non præferre semet aliis. nec alios aliis.

16. *Item, habenda communiter quæ dividi nequeunt, aut forte dividenda. quod quisque primum occupaverit, id ipsius fieri Controversias non manu sed per arbitros exequi. Neminem esse arbitrum, aut testem in propriâ causâ.* Postremam esse Legem, *non inebriari.*

17. Harum Legum nulli locum esse vult Hobbes, in statu Naturali, sed tum solummodo, quando secure id fieri possit. *c.* 5. §. 2. *c.* 3. §. 27.

18. Has esse leges naturales hominum, quatenus singulis hominibus officia sua præscribunt; naturales vero civitatum, quatenus totis civitatibus applicantur, eoque sensu *juris Gentium vulgo esse dicuntur*, ait.

19. Has leges Hobbesianas, unâ & altera forte an exceptâ, esse verè naturales, ex immediato Rationis dictamine profectas, ex iis quæ duobus capitibus proximis, cum hisce collectis, exposuimus, nemini obscurum esse potest.

20. Sunt & alii, quibus placet, nullum esse jus Gentium à naturali civilique distinctum; eo quod, *jus omne vim obligandi habere debeat â superiore, per quem obligantur subjecti*; Talis autem superior præter Deum & Rectores cujusque civitatis, nullus est; *nec enim gentes diversæ superiorem inter se habent*; unde hæc obligatio descendere possit. *Ita fere Puffendorff. lib.* 2. *de jur. Nat. & Gen. C.* 3. §. 22.

21. Equidem non valde repugnem, quominus contentis nobis esse liceat divisione juris in naturale atque civile, cum ne Jurisconsulti quidem ab hac sententia sint alieni *in* §. 11. *Inst. de Rer. divis. in l.* 1. *ff. de A. R. D.*

22. Nec tamen satis causæ arbitror esse, quamobrem à veteri doctrina sit recedendum, in qua libenter acquiescimus, ubi nulla se prodit evidens rerum novarum utilitas.

23. Quod ad vim obligandi attinet, ea satis valida esse potest è *consensu populorum rectè utentium analogiâ juris naturæ*, & executio ab eadem facultate puniendi proficiscitur, quam in Jure Nat. indicavimus.

24. Qualitatem Superioris ad Juris constitutionem non requiri; sufficere paritatem *inde à pr. cap.* 1. demonstravimus.

25. Porro manifesta res est, multa in rebus humanis instituta à plerisque populis recepta vigere, quæ sine actu voluntatis humanæ vim habere non potuerunt.

26. Quæ proinde *naturalia*, id est, nata cum hominibus, videri non possunt.

27. Cum autem nullius certi populi autoritate introducta vel excogitata sint, clarum est neque *civilia* dici posse.

28. Unde tertium genus dari necessarium evadit, quod *jus Gentium* appellamus.

29. Talia sunt jura Dominiorum, Bellorum, Legationum, servitutum, manumissionum, Testamentorum, emptionum venditionum, locationum conductionum, mutui, commodati, depositi, pignoris aliorumque fere contractuum; quos Jurisconsulti, quando accurate loquuntur, Juri Gentium ita adscribunt, ut ab utroque tàm jure naturæ quam civili distinguant.

30. Nec potest negari, quin harum rerum longe alia sit ratio, quam discretionis turpium ac honestorum, aliorumque discriminum, quæ mentibus hominum ab auctore Naturæ insculpta sunt, quæ *αὐτὴ ἡ φύσις διδάσκει*, *ut Apost.*

31. Evidentius idem patet in hisce rebus.

bus. Ut res in una civitate judicatæ in aliis effectum habeant, utilitas promiscua gentium fecit, ut ubique pro jure habeatur.

32. Ut contractus secundum loci consuetudinem initus & celebratus, alibi, ubi sic celebratus non valeret, pro justo legitimoque habeatur, jus Gentium est. Utrumque tam à naturali simplicitate quam à jure civili remotum videtur.

33. Nam divisis Imperiis populorum, Judicia & leges unius populi alterum non tenent, nisi ex consensu, qui hic est manifestus.

34. Adde, quod multa jure Gentium impune fiunt, quæ simplex Naturæ Jus puniri vellet, *ut stupra, incendia cædesque* è sola libidine sine usu belli. Quare si juris gentium, duntaxat *externi* sint talia, quæ jure Naturæ nullo modo sustineri possunt, has juris species oportet esse distinctas.

35. Præterea observandum, quamquam jus *Gentium rationi Naturali convenire debeat*, tamen juris Gentium in hypothesi esse posse, quod repugnet rationi.

36. Idque ideo, quia jus universale propter varietatem circumstantiarum mutari non potest; cum ob judicii de illis incertitudinem, tum, quia prætextu singularium, jus universum infringeretur.

37. Hinc jus domini in servos, patris in liberos, mariti in uxorem, magistratuum in cives durat, *sub lege patiendi*, licet iniquè exerceatur.

38. Quemadmodum & in iis quæ sunt juris civilis, haud raro obtinet; ut in præscriptionis longissimæ per malam fidem, exemplo perspicuum est *apud Juris Consultos.*

39. Unde haud inutilis distinctio, inter ea, quæ justitiæ intrinsecus & quæ extrinsecus ei tantum conveniunt, *ut jam dictum aliàs occurret.*

CAP.

CAP. VI.

De jure Divino.

Jus Naturæ & Gentium omnemque rationis usum subesse regimini juris Divini. Hoc duplex statuitur, Mosaicum & Christianum. Illud ad Hebræos solos*, hoc ad omnes populos latum. Mosaicum rursus duplex, Cærimoniale aut morale. hoc aut necessaria aut probabili ratione niti: necessariâ, ut in plerisque Decalogi: quo proinde omnes non modo vi tacitâ naturæ, sed & expressâ præcepti, non tamen legislatoriâ, obligari. Probabiles rationes in præcepto de Sabbatho esse & in Politicis, easque aut solis Hebræis, aut æquè reliquis convenire; quæ prioris sunt generis, eas cum Judaico populo cessare, non ita reliquas, sed quatenus in iis honestas moralis, etsi non necessaria vertitur, ita hodièque esse obligatorias; mutabiles tamen, quatenus in iis aliquid cærimoniale aut Judaicum peculiare consistit. Denique, non videri in N. T. severiorem morum disciplinam, ac in V. T. tradi.

Dictamina rationum, unde jus Naturæ & Gentium oriuntur, sunt principia philosophiæ, quibus, si sola sint, homines facile abutuntur (καὶ ματαιοῦνται), *in transversum aguntur.*

2. Ita ut studium sapientiæ κενὴ fiat ἀπάτη, *inanis argutia*, & deflectens à τῷ γνωστῷ τοῦ θεοῦ notitia Dei naturali, totum evadat παράδοσις τῶν ἀνθρώπων, hominum traditio, ut Apostolus *ad Romanos 1. & 2.* graviter docet.

3. Per se tamen illa minime improbanda esse, procul omni dubio est; *siquidem è sculpturâ Numinis impressa cordibus originem habent.* Quæ, ut ante dictum, obscurior facta primævo lapsu, non suffocata est.

4. Integer homo si maneret, fieri non posset, quin id quod clare & distincte perciperet, verum esse sciret.

5. Nec quidem nunc id dictum minus est necessariæ veritatis: Sed opinio talis perceptionis fallit hodie prudentissimum quemque, *pro Junone nubem.*

6. Scimus, quid multi de visione, de conscientiâ certæ perceptionis & oraculo rationis æquè infallibilis, ac est Deus, argutentur, & tamen contentiones eorundem atque discrepantias, falsitatis & erroris indices, undique abunde videre non cessamus.

7. Quanquam autem jus divinæ positionis à naturali distinctum sit, neque fundamenta utriusque debeant confundi, tamen ut nunc se res habent, nihil censeo Christianis, è præceptis naturalibus inculcandum, quòd juri divino, cujus ratio sit universalis, adversetur.

8. De moralibus agendis loquimur. Nam credenda quæ sunt, ad hanc artem non pertinent, sed ad Theologiam, cujus tam naturalis quam revelatæ præcepta

cepta diversæ sunt institutionis; etsi aliquando illis hæc Ars omnino carere nequeat.

9. Igitur in ordinem redigenda Ratio, quatenus fieri potest, ad præscriptum divinæ voluntatis in literis *Dei expressæ*.

10. Jus divinum positivum habemus aut per *Mosen* veteresque prophetas populo Hebræo, aut per *Christum* & Apostolos toti humano generi significatum.

11. Jus quidem Hebræis datum est duplex, *Cærimoniale* ac *Morale*, sicut in scholis loquimur, ita ut sub morali *politicum*, quod utique moralis disciplinæ pars est, complectamur.

12. Cærimoniæ post *Christum*, quem adumbrabant, evanuerunt, affixæ omnes cruci salutiferæ. *ad Colos*. 2. *v*. 14.

13. Morale jus est, quod ad regimen morum spectat. Nititurque aut necessaria aut probabili ratione; Illa immutabilis est.

14. Necessitas apparet in decem dictis Domini, *excepto quarto*. Probabilis ratio moralis est in Politicis Judæorum, nec non in præcepto de *Sabbatho*, cui & *rituale* quid accessit.

15. Idem discrimen in aliis Gentium legibus animadvertas; *Nam omnes populi, qui legibus & moribus reguntur, partim suo proprio, partim communi omnium hominum jure utuntur*, ait Justinianus in §. 1. *Inst. de Jur. Nat. Gent. & Civili*.

16. Sic quoque Deus populum Hebraicum partim communi jure, quod est in *decalogo*, si *quartum præceptum* excipias; partim jure proprio, quod & *politicum* dicitur, gubernari voluit.

17. Leges, quæ nituntur necessitate morali, omne genus hominum in perpetuum obligant.

18. Immo & leges, *quarum probabilis tantum est ratio honestatis*, similiter omnes in perpetuum obligare videntur.

19. Quatenus certum est, differentiam rerum hominumque subesse nullam.

20. Vis quidem *nomothetica* non potuit ad alios pertinere quam ad *Hebræos*, sed revelata Dei voluntas in his quæ nobis æque conveniunt, nec ab animi nostri dictatis ullo modo discrepant, hodieque necessariò nos tenet, *ut putem*.

21. Qua ratione quædam *constitutiones Mosaicæ* ad nos plane non pertinent, ut constitutiones *asylorum*; Quædam ad nos adhucdum spectant, sed cum aliquo discrimine, quantum diversitas morum & instituta Reipubl. ferre queant, ut se res habet in fœnore.

22. Sic pœnas delictorum à Deo statutas servare debemus, ut *eadem proportio* delictorum ad delicta, pœnarumque ad pœnas custodiatur.

23. Sed modis generibusque pœnarum sine dubio non adstringimur aliæ gentes.

24. Gradus etiam aliquantum variare licet, quatenus mores temporum & ingenia populorum pœnas remitti aut intendi requirunt, quâ de re ἀδωαντικῶς agit Sandius noster *in* 5. *decis. tit*. 4. *def*. 9.

25. Sed hoc semper est verum, Christianis non minora pietatis caritatisque officia incumbere, quam olim Judæis injuncta fuerint; *sub eadem limitatione*, si per omnia sit eadem temporum & Reipubl. ratio.

26. Porro, quicquid per Christum ejusque legatos præceptum est, id sine dubio omnes indistincte ligat.

27. Nec tamen putandum, quod alii, & ipse *Grotius* statuunt, *severiorem morum disciplinam in novo fœdere, quam in antiquo fuerit*, esse introductam.

28. Sanctitas enim, quam Lex postulat, ejusmodi esse debet, cui nihil desit, & cui præmium vitæ æternæ convenire posset, qua major esse non potest. *Vid. Matth.* 22. v. 37. *& seqq.*

CAP. VII.

De Jure Civili, obiter, & de Justitiâ.

Ex triplici illo jure nasci omne jus civile. Romani juris notitiam ad hanc quoque artem esse perutilem. Justitia quid & quotuplex. Universalem vix aut parum à virtute in genere differre. Explicatur, quo pacto πλεονεξία cunctis virtutibus & justitiâ cohibeatur, hujusque divisio exponitur & cum veteri doctrinâ comparatur.

EX hoc triplici fonte juris *Naturalis*, *Gentium* & *Divini*, leges cujusque populi tam privatæ quam publicæ sunt derivandæ.

2. Demtis, additis, mutatis illis, quæ status civitatium, ingenia populorum, ratio temporum aliter atque aliter constitui volunt *l. 6. π. de Just. & jur.*

3. Quatenus, scilicet, Naturalia & divina recipere mutationem, *ex regulis suprà collocatis intelligi potuit.*

4. Sed pluribus de *jure civili* agere non est hujus instituti, quanquam notitia juris Romani in hac quoque universali disciplinâ non quidem ad intellectum necessaria, sed perquam utilis est ad illustrandum, & forte necessaria ad docendum.

5. Quia satis constat, nihil solidius & sapientius ad interpretationem juris Naturæ & gentium, quam à Romanis prudentibus, extare relictum.

6. Etsi contemptum, ignorantiæ manifestus, *Romanæ prudentiæ* præ se ferat ille sui ingenii *Hobbesius.*

7. In quo parum abest, quin imitentur eum interpretes aliquot Grotiani, ejusdem juris imperiti, & adfirmantes magis quam exemplo suo comprobantes, juris Romani notitiam non requiri ad hujus universi juris publici interpretationem.

8. Porrò, qui præcepta omnigeni juris vitæ suæ tenore servat, is justus, & hic à justitiâ dicitur.

9. Quæ nihil est aliud quam *habitus, per quem homines justa volunt & agunt*, ut *Aristoteles* finivit. 5. *ad Nicom. cap.* 1.

10. Justitia, quæ omni juri cunctisque virtutibus adæquata est, *Universalis* dicitur.

11. Neque aliud est, quam virtus in genere; tantum quod Justitia relationem ad alios usumque in societate civili continet. τελείας ἀρετῆς χρῆσιν, *usum universæ virtutis* appellat Aristoteles *d. cap* 1.

12. Unde liquet, eam non esse distinctam virtutis speciem, sed omnium complexionem, juxta veterem versiculum Aristoteli laudatum, Ἐν δὲ δικαιοσύνῃ συλλήβδην πᾶσ' ἀρετή ἐστι, id est, *Justitia in sese virtutes continet omnes.*

13. Proprie autem dicta Justitia est ea, quæ docet *plus suo non* capere aut cupere, cujus oppositum vitium illud frequens est, πλεονεξία, *cupiditas habendi plus suo.*

13. Quæ cum ab alia virtute non coërceatur,

ceatur, fieri nec potest, quin hæc sit peculiaris & ab aliis discreta virtus.

15. *Suum*, cujus inordinata cupiditas per Justitiam coercetur, sumitur vel pro iis quæ nos faciunt locupletiores & patrimonii pars sunt, vel pro omni eo, quod plenè perfecteque ad nos pertinet.

16. Priore sensu Justitia tantum coërcet τὴν ἡδονὴν ἀπὸ τοῦ κέρδους, ut Aristoteles ait, *nimium pecuniæ studium*; posteriori, cohibere docet omnem malam cupiditatem, qua quis alium in qualibet re quovis modo lædit.

17. Sensu Aristotelico *Justitia particularis universali opponitur*; Alterâ significatione, contentis esse licet nobis *uno genere Justitiæ*, quæ doceat, *neminem lædere in bonis, corpore, honore suo suorumque*. Placet in hoc sensu accipere Justitiam.

18. Atque ita definitur à M. Tullio, *Virtus, quæ cuique jus suum & dignitatem tribuit.* 2. *de Invent.* & 3. *ad Her.* *à pr.*

19. Nec abludit definitio Jurisconsultorum; Constans & perpetua voluntas jus suum cuique tribuendi; cujus exegesin vide, si lubet, in *lection. nostris ad tit. ff. de Just. & jure*, n 16.

20. Hoc sensu Justitia dividitur in *Commutativam & distributivam*, ut veteres termini habent, vel, si quis malit cum *Grotio*, *in Expletricem & Adtributricem*.

21. Commutativa sive *expletrix* sit, quæ docet cuique tribuere, quod *plene perfecteque* ad aliquem pertinet, cujusmodi res sunt, quæ in dominio vel in credito habentur.

22. Distributiva, sive *Adtributrix*, quæ docet æqualitatem servare in his quæ *probabiliter ad alium pertinent*, ut præmia, honores, officia gratitudinis, misericordiæ & similia, quemadmodum [illegible]

hæc res traditur à Grotio *lib.* 1. *de jur. bell & pac. c.* 1. §. 8.

23. Non est hæc nova plane doctrina; Quid enim aliud Cicero voluit, cum justitiam esse dixit, *quæ cuique jus suum & dignitatem tribuit? ut modo intelleximus.*

24. Per *jus* intelligit, quod plene atque perfectè ad nos pertinet; per *dignitatem*, quæ probabili ratione debentur, non tamen necessario, nec quæ exigi possunt, ut bene meritis præmia, egentibus subsidium; hæc etiam Aristoteles ad ἀξίαν sive dignitatem refert *lib.* 5. *ad Nicom. c.* 1. & 2.

25. Qui hæc posteriora tanquam perfectè sibi debita petit & efflagitat, injustus est, ut Catilina *in epistol. ad* Qu. Catulum, ideo se bellum patriæ movere dicebat, *quod statum dignitatis* in civitate *non obtinebat, & quod non dignos homines honore honestatos videbat.*

26. Hæc eadem creberrima seditionum inter plebem & optimates causa fuit olim, *quod hi se digniores regendâ Republ. putabant*; plebeji, honores omnibus *ex æquo* tribuendos esse, tanquam res patrimonii, contendebant.

27. Optimatium sanior & utilior est ratio. Nam ex promiscuo honorum usu non potest non oriri σύγχυσις τῆς πόλεως, *confusio Reipubl.* nec tamen si qui ex optimis prætereuntur, idcirco hi se lædi rectè contendunt, *ideo quia non regnant*, ut *Catilina* iniquissime colligebat.

28. Hæc de justitia pro scopo hujus instituti sufficient, reliqua petas velim è lectionibus nostris ad *tit. Inst. & Pandect de Justitia & Jure & Eunomiâ Romanâ ad l.* 10. *d. J. & J.* nec immorabimur amplius *Hobbesio* refutando, qui justitiam nihil esse vult aliud, quam pactorum violationem. *Tract. de cive cap.* 3. §. 6.

29. Pendet enim hæc definitio ab illâ hypothesi, *quod ante pactiones in statu naturali omnibus omnia liceant*, nec injuria possit existere; quâ sententiâ superius refutatâ, non est quod de hac Justitiæ definitione laboremus.

LIBRI I.

De Iure Civitatis.

SECTIO II.

De Imperio Civitatis.

CAP I.

De Origine Civitatis ex consensu & vi.

Causam civitatis præter desiderium societatis odiumque confusionis, fuisse malitiam hominum. Contra quam boni se tueri non poterant, nisi conjunctione multorum: & quidem tali, per quam omnium voluntas una fieret. Plures tamen populos vi armata in civitatem & sub imperium, quâ qua jure injuriâ, fuisse redactos. Facultatem, quâ potentior imbecilliorem cogit ad obsequium, impropriè dici Jus. Divisio Imperiorum in voluntaria & involuntaria. Graswinkelii & aliorum sententia, Imperium à populo ne quidem per modum causæ secundæ derivari statuentis, refellitur.

Sanctitatem illam justitiamque universam si homines integri perstitissent, exactè implere potuissent. Sed ubi desciverunt, ambitio, avaritia, libido invasere.

2. Adhuc quidem leges naturæ, id est, dictamina rationis satis æquum ab iniquo separabant; Ineratque animis cupiditas societatis, judiciumque de rebus ad eam necessariis.

3. Sed quia sine ordine certo non poterat confusio evitari, Nec commoda universorum invicem communicari poterant.

4. Maxime, cum ob pravitatem feritatemque hominum, dictata rationis negligerentur, tantumque omnes valere vellent, quantum viribus possent; Palam est, opus fuisse ad bella evitanda conjunctione multorum.

5. Nec tamen consensio in fœdus se invicem non lædendi, ad tollendam confusionem sufficiebat.

6. Necessaria fuit ejusmodi ratio & modus, *per quem omnium voluntas una fieret.*

7. Neque

7. Neque enim aliter communium actionum exitus ad concordiam & communem salutem obtineri poterat.

8. Hæc est Unio illa, quam vocamus *Rempublicam*. Et multitudo hoc modo unita *Civitas* dicitur.

9. Voluntas autem una ista nihil est aliud quam *Imperium* Civitatis.

10. Ergo voluntatis sive conventionis illius *tres quasi gradus* esse videntur. Primus, ne alii aliis noceant. II. Ut omnium Voluntas una fiat. III. Ut modus istius Unionis constituatur.

11. Primus gradus dat *pacem*, alter *Rempubl.* Tertius *formam* Reipubl.

12. Hobbesium, qui unum modo pactum statuit *Puffendorffius* refellit *lib.* 7. *de Jur. Nat. c.* 2. & judicium pendet ex his quæ nos *infra* collocabimus.

13. Consensu tali priscos populos à di[illegible]one generis humani, saltem aliqu[illegible]unum coaluisse dubium non est.

14. Complures tamen vi bellicâ sub Imperium aliorum redactos *sacræ literæ* & experientia rerum humanarum docent.

15. Et poterat hæc origo Civitatis, quanquam violenta, tamen esse non injusta. Nam qui alios hac gratiâ invaserant, si vincerentur, summo merito in servitutem agebantur.

16. Imò occidi poterant, si qui alios prius occidissent, aut morte quicquam dignum admisissent.

17. Proinde & rebus suis omnique jure privari poterant; *Quia quos honestum est occidere, eos spoliare non potest esse inhonestum. Cic. lib.* 3. *off.*

18. Proinde, quantum vellet, tantum juris victori in eos exercere licebat.

19. Etsi plerumque fiat, ut ejusmodi Imperia pactionibus deinceps alium modum accipiant, adeoque voluntaria vel saltem mixti generis evadant; quâ de re *inferius* agetur.

20. Sed ut potentior imbecilliores nulla alia causâ ad obsequium cogeret, id naturale facti, non juris habendum, secus ac *Hobbes voluit.*

21. Non est etiam Juris Naturæ, ut, qui ad usum libertatis inepti sunt, hi per vim ad serviendum adigantur; Si non alia sit ratio, quam quod nati ad serviendum parere nolint, πεφυκότες ἄρχεσθαι μὴ θέλωσι, ut magnus vult philosophus, *Aristot. lib.* 1. *polit. C.* 3. 4. *& ult. Dix. lib.* 2. *digress. c.* 2.

22. Neque enim ab *aptitudine* ad *Facultatem*, à ratione probabili ad jus perfectum licet argumentari. Non magis quam id quod ab alio occupatum est, illi eripere licet, eò quod nobis potius convenire videatur; quâ de re Cyrus puer à præceptore suo, male instituens, eruditur, *apud Xenoph. Cyrop. lib.* 1. *à pr.*

23. Cæterum, quo pacto Imperia vi injustâ fundata, fiant legitima, alio loco dicendum.

24. Summa igitur Imperiorum differentia est, quod *voluntaria* sint, aut *involuntaria.*

25. Hæc autem invitis imponuntur bello, aut violentibus quidem, sed necessitate aliquâ majore subactis, cujusmodi actiones philosophi mixtas appellant.

26. Sic olim Campani à Samnitibus ad extrema redacti, *se, urbem, agros, divina humanaque omnia in S. P. Q. R. ditionem tradiderunt. Liv. l.* 7. *c.* 33. Nec alia fuit Ægyptiorum causa tempore Josephi.

27. Hæc igitur Imperia ex consensu multitudinis originem habuere. Nasci enim illa immediatè à Deo, ut in rebus humanis nihil sit, *quod vel secundæ causæ ferre queat nomen*, quomodo post & ante alios *Graswinkelius* operose disputat, incondita sententia est, *in tract. de jur. Maj. c.* 1. *&* 2. *nec non vernac. tract. de summâ potest. Ordd. Holl.*

D 3 28. Nam

28. Nam ratio nimis manifesta in contrarium est, ut ex *suprà* dictis intelligi potuit. Etiam inde, si non quemque res ipsa convincit; quod populus, si velit, imperii facultatem ipse retineat, nec in unum vel paucos conferre cogatur.

29. Quæ autem è sacris literis ab illo proferuntur, ea vel allegorice detorta, vel à speciali *Theocratiâ* populi Hebræi petita, vel nihil aliud indicant quam ipsi Gentiles loquuntur, ἐκ δὲ Διὸς βασιλῆες *Ab Jove sunt Reges.* Pluribus illam sententiam refellit Puffendorf. *l.* 7. *de jur. Nat. c.* 3. *n.* 7.

30. Prorsus enim nihil certius est, quam Imperium esse κτίσιν ἀνθρωπίνην, *ab hominibus institutum*, ut Petrus Apostolus docet *in epist.* 2. *c.* 2. §. 13. cui minime contradicit Paulus ad Rom. XIII. Imperium civitatis à Deo esse docens.

31. Hoc etiam confirmat historia Saulis electi, apud Samuelem *lib.* 1. *cap* 8.

32. Populus Hebræorum immediatè à Deo gubernatus erat sub Judicibus, qui non à populo imperare jubebantur, sed à Deo inspirati mittebantur. Postea Regem petierunt, quod Deus ita interpretatus est; ut se *destitui*, suumque imperium, quod erat immediatum, respui; Populumque se regiminis statuendi auctorem ferre declararet *d. l.* 1. *c.* 8.

33. Sed omitti non debet hæc observatio; non semper expressam populi voluntatem in stabilienda potestate Reipubl. intervenire; *sæpe tacitam lapsu temporis introduci*, ut in plerisque *Aristocratiis*, nominatim iis quæ sunt in *Belgicis nationibus*, usu venisse manifestum est.

34. Talem potestatis originem non minus esse voluntariam, quam quæ fit uno actu, *in capite de præscriptione jurium S. P.* videbimus. Etsi *Grafwinkelius* inde suum jus immediatè divinum in *Ordines Hollandiæ* derivet.

35. Sed verum est, illam è tacito consensu Imperii acquisitionem, plerumque *simpliciter* esse *constitutam*, ac ita planè integrèque supremam; quia leges & exceptiones speciali voluntate sanciuntur, ut latius alibi videbimus.

36. Postremo loco non possum heic omittere verba Hermogeniani in *l.* 5. *ff. de Just. & jur.* quando sic ait; *Ex jure* Gentium *introducta sunt bella, discretæ gentes, regna condita, dominia distincta, agris termini positi, ædificia collocata, commercium, emptiones &c. obligationes institutæ.*

37. Videtur his verbis ortus civitatum historicè & philosophicè eleganter demonstratus: Hoc enim vult Hermogenianus; *Primum in orbe rerum humanarum fuisse, statum belli, quo gentes nullo imperio coërcitæ necessario confliguntur.* Cujus evitandæ causâ qui ab eodem ultimo progenitore nati erant, aut aliter consenserant, in gentes nationesque semet ipsos secreverunt.

38. Cum autem ita nondum pares essent confusioni vitandæ, vel malis hominibus profligandis, Imperia stabiliverunt, & regna quidem omnium primo. Exinde dominiorum distinctionem paci conservandæ necessariam & jam inchoatam perfecerunt atque stabiliverunt, maxime in rebus mobilibus.

39. Serius agros terminis fixis partiti sunt, cum diu more Nomadum, ut Patriarcharum tempore, vixissent. Neque prius ædificia collocare necesse fuit: atque tum demum commercia certâ ratione commodo suo exercere potuerunt. Ita se planè res habuerunt.

CAP.

CAP. II.

Quid sit Civitas, Quid Respubl.

Definitio Civitatis ejusque exegesis. Etiam in Despoticis imperiis recte statui civitatem. Juris quoque & Imperii mentionem recte in finiendâ civitate fieri. Definitio Reipubl. Ex quâ judicandum, sitne una civitas aut Respubl. vel plures, quod exemplis illustratur.

Civitas, de cujus jure quærimus, definiatur; *Cœtus perfectus familiarum juris fruendi vitæque sibi sufficientis gratiâ, sub eodem summo imperio, sociatus. Dix. l. 1. Digress. cap.* 13.

2. *Cœtum* dicimus *perfectum*, non cui nihil desit, sed qui numero & facultatibus satis sit validus, ad defensionem communemque utilitatem.

3. Qui fines obtineri non possunt à numero *duodecim* hominum, quos Apulejus & veteres quidam, etiam Bodinus, ad civitatem constituendam requirunt; quasi Civitas constare possit tribus familiis, quarum singulæ quatuor hominibus contineri queant, ut Bodinus *lib. 1. de Republ. cap.* 2.

4. *Familiarum*, quoniam ex his proximè componitur Civitas, ita sicut Aristoteles Civitatem vocat, κοινωνίαν ταῖς οἰκίαις καὶ τοῖς γένεσι. *Communitatem domuum & familiarum*, 3. *polit. c.* 6.

5. An autem sine familiis non potest esse civitas? Negat Bodinus *d. cap.* 2. Difficulter sane posset: nullo tamen posse modo non dixerim; Videtur enim & Roma civitas fuisse priusquam matrimoniis, sine quibus non est familia, poti-retur, & sunt coloniæ, in quibus generatio advenarum non habet successum vitalem, quæ si viris submissis perpetuentur, civitates esse poterunt. Nec mihi absurdum videtur, clerum Romanensem, qui non habet familias, pro civitate haberi; quia sane est Respublica & multitudo, licet absque territorio, quæ habet ordinem parendi & imperandi, sub unâ Summâ potestate mediisque magistratibus, quemadmodum *in loco* videbimus.

6. Habetur in definitione *Juris fruendi*; hic enim finis præcipuus est eorum, qui civitatem constituunt, ut bonis vitâque suâ beneficio tutelâque Juris, *quod alioqui bellis injuriisque turbatur*, frui possint.

7. *Vitæque sibi sufficientis gratiâ.* Id rursus ex Aristotele *d. loc.* ζωῆς τελείας χάριν καὶ αὐτάρκους, qualis extra civitatem in solitud. & si bella maxime abessent, haberi nequit.

8. Beatitudo illa civilis est duplex; quam utramque Cicero describit, ut *civitas opibus firma, copiis locuples, gloria ampla*, denique *virtute honesta sit. l.* 8. *ad Att. epist.* 11.

9. Ex eadem αὐταρκείᾳ colligit Aristoteles, servos ad communionem civitatis non pertinere, quia τὸ δοῦλον οὐκ αὐτάρκες, *servilis conditio minime beata*, sed omnino pœnitendæ conditionis est.

10. Quod tamen non impedit, quominus *despotica imperia*, in quibus herili potestati homines subjiciuntur, rectè *Civitates* dicantur, ut disputavimus contra Grotium *lib.* 1. *Digress. cap.* 15.

11. Separanda enim illa servitus publica videtur à privata, quæ singulos homines

nes actionesque singulares constringit.

12. Publica & universalis illa tam graviter singulis non incumbit, ut *αὐτάρκειαν* penitus excludat, civiliterque *miseros* faciat.

13. Potius, ubicumque multitudo est, *juris fruendi causâ sub eodem imperio sociata*, ibi civitas omnino statuenda est.

14. Sunt qui Juris & imperii mentionem in *Civitate* finiendâ fieri nolunt, quoniam illis verbis respectus ad Rempubl. contineatur, à qua *Civitas* abstrahenda sit. *Arnisæus lib.* 1. *polit. cap.* 6.

15. Differre equidem à *Civitate Rempubl.* ut animam à corpore fatemur. *Seneca* 1. *de clem.* 4. *Isocr. in panathen.* Sed in corpore vivi hominis describendo, quid vetat dici, animatum id esse? Tantundem est dictu, civitatem sub certo imperio agere, sine quo civitas nulla esse potest. *plur. vid. in d. lib.* 1. *Digress. c.* 15.

16. Denique, est in definitione, *summo imperio*. Quale si non sit, nec civitas per se, sed alterius civitatis pars constituitur, etsi forte conformationem distinctam habere videatur.

17. Porro respublica definitur *τάξις πόλεως ordo civitatis*, consistens *in regimine summæ potestatis & subjectione reliquorum, per medios Magistratus. Aristot.* 3. *polit. cap.* 6.

18. Unde liquet, Rempubl. differre à Civitate; vel ut concentum à chordis, vel ut animam à corpore. *Plutarch. de trib. form. Reip. Seneca & Isocr. d. loc.* ubi *ὥσπερ ἐν σώματι φρόνησις, ut in corpore prudentia.*

19. Ubicunque igitur talis ordo, ibi civitas existit; æque ac corpus, ubicunque anima est. Ubi plures ejusmodi ordines, ibi & plures civitates ac Respublicæ intelliguntur.

20. Proinde *Helvetiorum* atque *Belgarum*, per me licet addas, *Germanorum*, Imperia, non singulas sed plures constituunt civitates.

21. Cujusmodi fœderati, si quod habeant commune legatorum concilium, ut sunt apud Belgas *Ordines dicti Generales*, id non est unum omnium caput, *sed plura capita repræsentat*; Nec verè cunctis civitatibus imperat, sed imperata singularum communiter exequitur.

22. Unde tamen argui non potest, *generales ejusmodi consessus* dignitatis æstimatione singulis civitatibus non præferri, ut præcipua Belgicarum nationum contendit.

23. Nam quia Legati suas quique civitates repræsentant, omniumque repræsentatio præ singulis excellit, *omnium* Consessus dignitate singulis præferendus videtur; dignitas, inquam, potestate salvâ & exceptâ.

24. Porro neque una est *Civitas*, ubi unum quidem caput, sed non unum corpus; penes unum quidem est *summa potestas*, sed non eadem subordinatio potestatum inferiorum.

25. Hinc *Hispaniarum* & Magnæ *Britanniæ* Imperia non una sed multiplicia habenda sunt.

26. Quare ejusmodi Reges & Tyranni & simul Principes justi esse queunt, quod Belgæ *Philippo II.* accidisse interpretantur.

27. Potest idem quoque Princeps liber ac summus, alioque respectu alteri esse subjectus, *ut crebro accidit*.

28. At divisio unius corporis in *diversa membra, seu* cœtus diversos, non facit civitates, sed jurisdictiones diversas, ut pleraque regna in provincias; sive singulæ ordines populi & instituta juris habeant distincta, ut in *Galliâ*, sive secus, ut in *Angliâ*; distribuuntur.

CAP.

CAP. III.

De fundamento & efficaciâ Imperii, quæ primum è Naturâ status Democratici indagatur.

Diversæ hypotheses. Summa distinctio Imperii repetita. De Obligatione Imperii violenti. Transitus ad voluntarium. Difficultas quæstionis de jure summi Imperii. Pro fundamento positum, in Imperiis voluntariis Imperantes habere tantum juris, quantum cives in eos transferre voluerunt. Huic contrariam esse Hobbesii ὑπόθεσιν, tantum habere juris Imperantes, quantum cives in eos transferre potuerunt, nihilque ab iis posse reservari, quia post unionem voluntatis omnium, subjecti non sint unum quid neque personæ instar. Judicium hujus rei indagatur è Natura status Democratici, ut qui proxime ad statum naturalem accedat. Formam ejus esse, fœdus, in hoc, ut majoris partis voluntas sit omnium voluntas, quod locum habere in omnibus rebus: Etiam quæ adversus singulos duræ vel iniquæ sint. Proponuntur exceptiones quædam.

Ex definitione *Reipublicæ* liquet, *ordinem Civitatis*, adeoque totam *Juris Publici disciplinam consistere in jure imperantium atque eorum qui subjecti sunt.*

2. Quæ cujusmodi sint & quomodo [illegible] semper pariter consistere debeant, [illegible] difficultatis [illegible] & est disquisitio.

3. Dum alii potestatem imperantium in infinitum extendentes, genus humanum libidini paucorum, ut mancipia, imò ut bruta animalia, tanquam jure, subjiciunt.

4. Nec enim aliter *Hobbes* populos erga Rectores suos, vult esse animatos, quam greges & armenta sunt erga suos duces, *de cive c. 12. in pr. & passim.*

5. Placet hanc comparationem illustrare verbis Xenophontis in *pr. Cyroped.*

6. Πορεύονται μὲν αἱ ἀγέλαι, inquit, οἷ ἂν αὐτὰς εὐθύνωσιν οἱ νομεῖς. ἀπέχονται τε ὧν αὐτὰς ἀπείργωσι καὶ τοῖς καρποῖς τοίνυν τοῖς γιγνομένοις ἐξ αὐτῶν ἐῶσι τοὺς νομεῖς χρῆσθαι, οὕτως, ὅπως ἂν αὐτοὶ βούλωνται. *Vadunt greges, quò illos ducunt Pastores; abstinent iis à quibus hi ipsos arcent, fru[illegible] interim, qui ex ipsis prov[illegible], patiuntur ita frui Pasto[illegible] sicut ipsi voluerint.*

7. Pergit; Ἔτι τοίνυν οὐδεμίαν πώποτε ἀγέλην ᾐσθόμεθα συστᾶσαν ἐπὶ τὸν νομέα, ἀλλὰ καὶ χαλεπωτέρας εἰσὶ πᾶσιν ἄλλοις ἢ τοῖς ἄρχουσί τε αὐτῶν καὶ ὠφελουμένοις ἀπ' αὐτῶν. Ἄνθρωποι δὲ ἐπ' οὐδένας μᾶλλον συνίστανται ἢ τούτοις οὓς ἂν αἴσθωνται ἄρχειν αὐτῶν ἐπιχειροῦντας. Id est; *Neque tamen ullum gregem unquam vidimus in pastorem suum insurgentem, sed difficiliores sunt omnibus aliis, quam Imperantibus suis, à quibus & reguntur & quibus fructum præbent. Homines verò in neminem magis insurgunt, quam in eos qui Imperium in* ipsos suscipiunt.

8. Atqui homines si deponerent notitiam boni & mali, æque mansueti forent ac oves & boves; ad quem modum *Hobbes* eos formare laborat.

9. Alii, Imperantes nihil aliud quam *ministros populorum*, sic etiam loquuntur,

tur, reputantes, in hoc sunt, ut levissimo momento status civitatum ordinesque inter se periculose committant. *Jun. Brut. D. Althus. & alii.*

10. Paucis curæ fuit ita rationes inire, ut inter abruptam civium contumaciam & effrenem dominandi licentiam, *medium iter periculis utrinque vacuum, aut minus infestum* reperiatur.

11. Summam Imperii differentiam esse in violentum & voluntarium, antea diximus. Illud etiam; jure Gentium, quo victus in victoris potestatem quoad se bonaque sua redigitur; imo & jure naturæ, si victus causam bello præbuerit, esse justum, jam diximus & amplius in loco de belli jure videbimus, & satis constat.

12. Quamdiu victor solâ vi & terrore victos continet, ambo in statu belli manent & omnia invicem licent. Ubi verò, [illegible] plerumque fit, in fidem recepti sunt & victi [illegible]m victoris agnoverunt, siquidem pactiones qu[illegible]m speciales initæ sint, has esse servandas, [illegible]bitatur.

13. Si non serventur, quid juris? An, ut hi quibus fides non servatur, in priorem statum, qui fuit belli, revertantur & resistendi facultas detur; an, ut accipienda sit obligatio, sicut inter dominum & servum, ut ille quidem fiat perfidus, sed hic tamen ejus dominio non subducatur? Hujus rei decisio pertinet ad locum de Tyrannide inferiorem.

14. Si tamen vel in deditione, vel postea nullæ conditiones initæ fuerint, manet jus victoriæ & subjectio illorum qui fidem dederunt, ejusdem latitudinis & tenoris, idque non modo si expresse ad obedientiam se obligaverint; sed etiam tacite passi in ordinem Reipubl. se redigi; sicut etiam in voluntariis Imperiis plerasque subjectiones è tacitâ obligatione nasci; jam dictum & amplius dicetur.

15. Quemadmodum & victor æquè tacite ad hæc se obligare videtur, ne hostiliter agat cum victis, aut si hoc modo cum iis agendum putet, intelligat, illis quoque reditum ad statum belli esse datum, nec minus perfidiæ adversus subjectos, reum se constituit.

16. Major aliquanto in voluntariis Imperiis est difficultas, cujus sane propositi, diversissimis hominum sententiis, arduum & anceps esse judicium, post multam ac attentam meditationem lectionemque eorum, quæ ab aliis hac de re copiosissimè scripta sunt, etiamnum fateor, nec aliud quam indagandi partes habeo polliceri.

17. Diximus antea, Civitatis constitutionem nihil aliud esse, quam *recessum à statu Naturali.* Neque aliam ejus causam esse, *post Deum*, quam voluntatem singulorum omniumque *conventionem*, quod utcunque multi hodie secus trahant, pro *certissimo* habendum, jamque demonstratum & inferius patebit.

18. Unde liquere videtur, *in cujusque* [illegible] *potestate fuisse* (loquimur, si hoc opus est [illegible] de imperiis non violentis) *modum statuere*, *qua*[illegible] ralibus recedere vellent.

19. Tantumque juris in Imperantes fuisse translatum, *quantum populus in eos transferre voluit.*

20. Quem alii nunquam alienare jus suum, sed exercitium duntaxat in Rectores suos, singulos aut plures transferre docent.

21. At *Hobbes* ex eodem principio colligit, cives, qui imperium simpliciter transtulerunt, tantum juris in Imperantes transtulisse, *quantum potuerunt*, ut nihil exemerint. *cap* 6. §. 13.

22. Nec quidem potuerint eximere; Eò quod per unionem imperii omnium voluntas una sit facta, in quâ nulla queat esse collisio vel discrepantia voluntatis.

23. Et

23. Et quia populus, imperio ad unum hominem vel concilium delato, *desiit esse unum quid*, desiit esse corpus, nec personam amplius repræsentat, sed nihil quam singuli, & dissoluta est multitudo. Unde nec ullum jus, *quod est qualitas personæ competens*, populo post imperium translatum tribui possit. *d. cap. 6. pr. & in not.*

24. Huic è diametro sunt oppositi, quibus ita visum est, *jura majestatis adeò universæ consociationi esse propria, ut etiamsi illa se his velit abdicare, eaque in alium transferre & alienare, nequaquam tamen id possit, non magis quam vitam suam, qua quis fruitur, alii communicare potest*, ut loquitur D. Althusius *Præfat. polit. & cap. 9. cap. 18. c. 19. c. 24. c. 38.*

25. Nos, ut fundamentum naturamque hujus rei clarè detegamus, primo statum Imperii, *qui minime à Naturali recedat*, considerabimus, qui est *Democraticus*, in quo jus imperandi penes populum est universum.

26. Quem naturalem dicimus maximè, non quod ante monarchiam ab hominibus è statu naturæ digressis fundatus fuerit, *quod Historici negant*: Sed quia minus in eo quam in cæteris, homines à libertate & æqualitate Naturali recedunt.

27. Forma ejus est, fœdus omnium cum omnibus, cujus summa in hoc consistit, *ut quæ consensu majoris partis statuuntur, ea cunctos obligent*. Idque *in perpetuum*, quia norunt, quo tempore ab imperio communi recesserint, neminem salutis suæ fore certum, omniaque pessum itura; quod eos minime velle manifestum est.

28. Plurium suffragiorum prærogativa ideo necessaria est, quod alioqui publicis consiliis exitus nullus dari posset. Scilicet ita, *ut quod plures voluerint, hos omnes & singuli velle censeantur*; neque minus id ipsum totius populi voluntas est.

29. Exemplo sit Romana vetus Respubl. ejusque comitia centuriata. Populus suffragia per centurias ferebat; erant autem centuriæ *centum nonaginta duæ*, vel sexta classe, quæ non habebat centurias, annumeratâ, *nonaginta tres*. Ex his, quando *nonagintà octo* centuriæ, quæ primam classem efficiebant, consenserant, reliquæ non rogabantur.

30. Quî poterant clarius indicare, *majoris partis scitum esse totius populi voluntatem*, quam, ne expectando quidem, ut minor pars suam animi sententiam declararet? *Dionys. Halicarn. lib. 7. à princ.*

31. In ejusmodi consensionem populi libertatem custodire volentes facile descendunt, *siquidem omnium in fœdere democraticò conditio, spes & ratio par est*; Nec quisquam magis se superatum iri, quam alios superaturum præsumere potest.

32. Neque dubium, quin fœderati, suum illum consensum de omnibus rebus, quæ ad salutem utilitatemque communem ullo modo pertinent, intellectum velint. *Etiamsi contingat, ut saluti commodisque paucorum aliquid adversetur*; Salva enim res communis esse non posset, *si ratio ejus non vinceret utilitatem privatam.*

33. Adeò, *ut ne vitæ quidem rebusque singulorum propriis, boni communis causâ, parci velle videantur.* In hoc enim pulcherrima generis humani consensio relucet; ut tanto quisque melior civis reputetur, quanto libentius vitam opesque pro patriâ suâ exponit. *vid. Grot. lib. 1. cap. 4. n. 7.*

34. Proinde tali casu eveniente, tum ei, in quem sors incumbit, non fit injuria, quod absque suo merito patiatur malum; *in hoc enim cum aliis consensit.* Proinde nec resistere illi, populo per plura consentienti licebit.

35. Nec quicquam refert, quod ad vim obligandi attinet, *utrum rectius, an pejus major pars sentiat*; alioqui lis super hoc judicio rem identidem ad primam reduceret confusionem, quam ut omnium malorum maximum cives super omnia vitare voluerunt.

36. Nec quidem aliud dicendum, *etsi malitia in parte majori adversus aliquos appareat*, quod in popularibus Imperiis sæpius usu venit: Nam, si antequam id alicui contingeret, rogarentur, an tali casu cuiquam eveniente, vellent Imperium commune solvi, *non cunctarentur patientiam præferre* & inculcare, cum vix unquam alioqui turbandæ societatis causa deesse posset.

37. Proinde, quod *in thesi* quisqne censuit esse faciendum, id *in hypothesi* nemo improbare potest, eaque ratione *petalismi* & *ostracismi* veterum Rerum publicarum, quæ fuerunt Exilia *Status*, ut sic loquar, defenduntur.

38. Idem est fundamentum regulæ, quod res judicata pro veritate habeatur, & quod Magistratus etiam cum iniquè decernunt, jus dicunt; eò quod omnes & singuli cives ad hoc se obligaverint, ut sententiis sive æquis sive iniquis, à quibus provocatio non daretur, parerent; cum alioqui nullus finis litium esset. Idem est in omnibus regnantium imperiis. *l. jus.* 11. *π. de Just & J.*

39. Verum enimvero non est hæc obligatio suprà omnem exceptionem. Quid enim, si *coitione factâ, pars major id ageret palam, ut reliquos non modo* superarent semper (quod in rebus mediis ferendum) sed etiam *vita bonisque pro lubitu exuerent*, dicendum videretur, pauciores pluribus resistere posse.

40. Neque enim consenserunt, in id, quod civitate constitutâ, unice evitare voluerunt, & quod scopum societatis in perpetuum everteret.

41. Is autem non fuit alius, quàm ut quisque sub præsidio publico vitâ bonisque securè frueretur, neque plus ex eo jure delibaretur, quàm ratio societatis, sine qua singuli subsistere nequeunt, identidem postularet.

42. Imò forte an nec singuli plane, *si qui ad mortem manifestâ injuriâ, per vim, sine ordine suffragiorum & judicii* vocarentur, vi primæ consensionis ad ferendum tenerentur.

43. Enimvero ingentis boni communis causa, *posse extendi obligationem expressam usque ad mortis patientiam*, ut est lex de statione non deserendâ, ratio juris idonea, quæ prohibeat, nulla profertur.

44. Sed cum à morte homines efficacissime abhorreant, non potest dici, quod primi conditores civitatis, commune fœdus, quo pars minor populi tenetur eo quod plures volunt, ad mortem sine ullâ causâ & ordine judicii ferendam, durare voluerint, quâ de re *vid. Grot. d. lib.* 1. *C.* 4. *n.* 7.

45. Enimvero, ut detrimentum bonis alicujus illatum causam fœderis rumpendi ac ad promiscuum redeundi bellum præbeat, id auctores Reipubl. nullo modo voluisse manifestum est.

46. Concludimus igitur, in *Democratia*, sive populari Imperio singulos teneri ad ferendas totius populi injurias, quâ de re vide *sect.* 8. *c* 4. *hujus libri*. exceptis illis casibus, qui commemorati sunt.

47. Tu dices, idque memini esse objectum; *pars minor potest semper contendere, aliquem ex illis casibus exceptis esse commissum, eoque prætextu vis illius fœderis semper enervari poterit.*

48. Respondeo; *Vana in omnes opiniones versari possunt*, ut Livius. Nos id agimus, ut sano judicio termini statuantur, non ut detorsiones malignæ exclu-

excludantur, quod nulla ratio præstare potest.

49. Exceptiones autem istæ duæ pertinent ad res & actiones externas, quæ solæ ad Legem pertinent: Nam Legislator, ut Cicero dixit, res non animadvertit, *nisi quatenus eas manu tenere potest*.

50. Proinde sententias animorum ad Imperium civitatis & majoris partis consensum non pertinere manifestum est.

51. Multo minus ea, quæ Deus specialiter præcepit, sive digito suo insculpta cordibus, sive in literis sacris expressa fuerint, de quibus etiam *alibi* dicendum.

52. Concedendum etiam, sine dubio, quod civibus, societatis præsentis pœnitentibus, inde subducere sese & in alias terras conferre liceat; quâ de re *inferius* agetur.

53. Postremò sciendum, hactenus à nobis de fœdere civitatis simpliciter contracto agi. Nam si conditiones adjectæ fuerint speciales, his omnino standum, ut *inferius* demonstrabitur.

CAP. IV.

Dari fœdus inter Imperantes & subjectos, rursus ex naturâ status Democratici, contra Hobbesium demonstratur.

Quæritur, an Imperantes injuriam perfidiamque adversus subjectos committere possint. Hobbes negat; hac ratione, quod nulla fœderis obligatione teneantur, eò, quod civitas pactione singulorum cum singulis, non cum majori parte vel cum Imperantibus constet. Quod refellitur inductione fœderis, quo Democratia constituitur, in quâ se omnes & singuli obligant, in eum maxime casum, quo ipsi in majori parte adeoque inter imperantes sint futuri, idque pluribus firmatur, & concluditur, esse in Democratiâ duplici respectu, obligationem; Inter singulos cives uno, alteroque inter eos, qui in majori parte sunt, cum inferioribus. Majorem tamen partem nullâ re obligari, quam eo quod tacitè sit exceptum, *de quo cap. praeced.* & quod expresse in stipulationem sit deductum.

PLane ex illis sequitur; Civitatem, id est, majorem populi partem, adversus singulos fieri posse ream injuriæ. Primo ratione naturali; Quod is qui sine causâ aliquem opprimit & spoliat, rem facit dictamini rectæ rationis contrariam: Quod dictamen cum jus sit & homines obliget, ut antea demonstratum est, non potest quod contra illud instituitur, non esse *injuria*.

2. Nec tantum injuriæ, sed etiam perfidiæ ream major pars adversus minorem se constituere potest.

3. Quod enim mentem fidemque pacti egreditur, non potest non *perfidia* vocari; Respublica autem per conventionem de vitâ bonisque omnium defendendis constituitur, quæ conventio tam violari quam servari potest.

4. Idque bifariam, primo *conscientiâ*

tenus; Quatenus qui maligne consulunt, pacti fidem non servant; quod in omnibus injuste factis aliquomodo verum est.

5. Rursus cum effectu *nullitatis*, si terminos potestatis ab aliis acceptæ egrediantur, quod de casibus modo exceptis intelligendum. Nec enim quicquid perperam consulitur, ipso jure nullum esse multis rebus exploratum est.

6. *Hobbes* dicit; non esse pactum inter pauciores & plures, quatenus hi corpus constituunt, *Sed inter singulos cum singulis*. Ideoque plures, cum singuli non sint, sed jus omnium prærogativâ suffragiorum nacti, haudquaquam ex pacto teneri. *Hobbes cap.* 5. §. 7. *& cap.* 7. §. 7. *&* §. 12.

7. Imò non posse voluntati singulorum quicquam tribui, post fœdus de servando plurium placito, ita fere demonstrat.

8. Fœdus democraticum hujusmodi est; Singuli cives, alter ab altero tacitè stipulantur hoc modo; *Quod pars major populi statuet, ei tu pariturum esse te spondes? Spondeo; Et tu vicissim? spondet similiter*; sic totus populus conjungitur, ejusque tempore conjunctionis, adhuc nulla pars major existit. *d. cap.* 7. *n.* 7.

9. Quod igitur placita plurium tenent, ejus rei quisque pro se auctor est; Inde quicquid plures statuunt, hoc ipse quilibet statuere intelligitur; proinde, si quid durius sit decretum, sibi quisque id imputet, tam contra se quam adversus alios; sane pactum, *inquam*, quod pars major, quæ non fuit tempore pacti, nullum inivit, id nec violari ab illa posse concludit.

10. Ad hæc, nostra sic est ratio; Pactum illud singulorum cum singulis, iniri hac mente, ut in defensionem communem, quam sibi propositam habent paciscentes, valeat; *id quod nemo negat*. Quæ conditio non minus quam pactum ipsum à singulis servari debet; Quatenus *publicæ utilitatis, quæ sæpe contra singulos est*, ratio permittit.

11. Non est dubium autem, quin omnes in reciproca stipulatione ac sponsione, eum in primis casum spectaverint, quo ferè unice obligationis usus erat futurus, nempe, *quo ad suffragia de rebus communibus multitudo vocaretur*.

12. Dum itur ad suffragia, nemo in superiore numero est, qui non ex pacto reliquis singulis teneatur, & quidem in eum maxime eventum, *si plurium numero ipsum esse contingat*.

13. Ubi nemo obligationis est expers, ibi universos obligari oportet; vinculum enim personale fidei, quo omnes obstricti sunt, *prætextu universitatis*, eludi nulla juris ratio permittit.

14. Præterea non est dubium, quin, cum populus de salute communi ageret, singuli se singulis obligaverint, *ut quantum in quoque esset, bono communi operam darent*.

15. Cujus pacti cum expers nemo fuerit, necessum est, universos illo quoque teneri, adeoque & hos *qui numero in suffragiis identidem sunt superiores*.

16. Tu dices; Ergo qui sunt in parte majore, tenentur cæteris perfidiæ, *quoties perversè consulunt*, & sic majoris partis consensio perfidiæ prætextu semper eludetur. Sed tenendum heic, quod est in Arte Juris notissimum; Esse jus quoddam externum, quod obligat ad patientiam, etsi cum ejus qui superior est in obligatione, malitiâ sit conjunctum, quale jus habet Pater in liberos, magistratus in cives; quale etiam ex prævio consensu, in *hoc fœdere* demonstravimus *cap. præc. n.* 34 *& seq.*

17. Committitur igitur perfidia bifariam I. Quoties pars major in alios malignè consulit injuriis tralatitiis, at hæc perfi-

perfidiâ non habet effectum rumpendi fœderis, ut *anteà dictum*, sed obligat ad patientiam. II. Quando malitia in exceptis casibus *suprà* enumeratis committitur, in quibus datur facultas resistendi.

18. Quod si nulla fœderis ratio inter plures, qui consentiunt & reliquos esset, scire cuperem, quid impediret, *quominus major pars suo consensu dissolvere posset Rempublicam*, quod non esse in eorum potestare, docet ipse *Hobbesius*, idque vi fœderis primitivi. *cap. 6. §. 20.*

19 Proinde, cum manifestum sit, obligationem duas requirere partes, apparet eas in exercitio *Democratiæ* esse, partem majorem idem sentientem (etsi *quà pars major antea non sint obligati*) & reliquos numero inferiores.

20. Ex his palam fit, eos, qui prætextu numeri prævalentis, latrocinium exercent, rectè perfidos injuriosque in *democratiâ* dici. Proinde nec quenquam eorum, qui numero inferiores sunt, in talem casum ex sponsione suâ teneri.

21. Verum tamen extra species supra collocatas nullum aliud exceptionis specimen, quo pars minor se pluribus opponere queat, agnoscere licet, nisi quis *populum in eandem confusionem*, quam, Republicâ contractâ, vitare voluit, recidere velit, qua de re *præcedenti capite* actum.

22. Nisi quod de *rebus divinis* propria consideratio est, de quâ suo loco agetur.

23. Adde; *Nisi* & diserte initio constitutæ Reipubl. *aliæ res sint expressæ*, in quibus prærogativa suffragiorum non obtineret, ut jam monuimus.

24. Quod tamen in democratico Statu rarò solet fieri. Quia præter populum, nullus hic alius ordo est, adversus quem multitudo præmunire se cupiat.

25. Tametsi, ne singulorum populi ordinum jura mutentur aut violentur à Magistratibus, id etiam in popularibus imperiis excipi solet atque conducit.

CAP.

CAP. V.

Quo probatur, idem quod pars major potest in democratiâ, etiam posse Optimates in Aristocratiâ & Principes simpliciter constitutos.

Constituitur hypothesis populi democratice gubernati ac tædio confusionis uni vel paucis Imperium deferentis. Eo ipso, quod desinit populus velle congregari & facultatem regendi civitatem transfert, non posse fieri, quin potestas eorum, in quos illa facultas translata est, sit eadem, quæ transferentium fuit, quia surrogatum habet naturam sui surrogati; & jura translata nihil quam situm & personas mutant. Utique si nihil sit dictum, ex quo possit intelligi, populum ministerio duntaxat eorum, quos constituit in certis minoribus negotiis uti voluisse, in qua specie non jus Imperii sed modus administrandi mutatur. Imperio igitur simpliciter translato, Singulos vel Paucos nihil habere superius, ne totum quidem populum, quia in Democratiâ pars major sine dubio absolute superior est: Idque pluribus firmatur. Quin posse populum se dedere paucis vel uni in servitutem, quod tamen in dubio non præsumi. Denique, mutua subjectio populi & Imperantium refutatur.

CÆterum, popularia Imperia, inprimis majora, omnibus seculis plena confusionis & turbarum fuere. Quas ut evitarent, pleræque gentes jus imperii certis hominibus, iisque vel singulis vel paucis concedere maluerunt. Unde *Aristocratiæ*, aut plerumque *Monarchiæ*.

2. Non est hujus Artis disputare, utra sit præstantior; hoc ad eam scientiam, quæ docet, *quid ex usu sit*, id est, *Politicam*, pertinet. Enimvero non cunctabimur adsentiri summo Theologo *Calvino*, qui in Institutione sua, ut omnes formas laudat, beatos tamen judicat populos, quibus *Aristocratiâ* frui licet: Nec tamen ideo vim *monocratiæ* oportet eos infringere, quibus sub principatu contigit nasci.

3. Rogatum quoque volumus lectorem, ut judicium suum de nostra sententiâ tantisper suspendat, *donec universum hujus quæstionis tractatum perspexerit*, & ultima cum prioribus exacte contulerit: animadvertet, non adulari nos regnantibus, nec adversari populorum libertati, qui prudenter suis rebus consulere in animos induxerunt.

4. Sic igitur pergimus, inquam; Jus quod populus in Democratia habuit, *hoc omne Paucis, sive optimatibus*, (in his primo subsistemus) *simpliciter Reipublicæ impositis* detulisse, dedisse intelliguntur: Ipsorum autem Imperium in consensu plurium consistebat, ut modò intelleximus.

5. Unde sic est statuendum; quicquid pars major populi potest in *Democratiâ*, id etiam posse Rectores optimates, simpliciter, à populo, constitutos aut receptos.

6. Quod

6. Quod cum pro fundamento eorum, quæ sæpe dicentur, habendum sit, est quod bene observetur. Essentia, inquam, popularis imperii consistit in voluntate atque consensu majoris partis, cui pars minor *identidem* subjicitur.

7. Ne quis cavilletur, Totum populum esse majori parte superiorem. Imperium enim in populari Statu non nisi in prærogativâ majoris partis *identidem* suffragiis detectâ consistit.

8. Sed pertæsus discordiarum populus, quibus in democratia est obnoxius, desinit velle certare suffragiis: & Imperium ita sæpe defert aliis, ut *multitudo sibi nihil reservet, neque de summâ Republica amplius arbitretur*, aut in eum finem conventus agat, vel ephoros constituat.

9. Quæ res argumento est, *illum abdicasse semet Imperio*, amisâ ratione unicâ exercendi juris sui; nam potentia quæ nunquam in actum deducitur, non est *facultas*.

10. Ideo tales populi non possunt dici mandasse juris sui exercitium optimatibus, quod, si male consulant pro lubitu, vel adimere aut circumscribere possint.

11. Hoc enim usu venit in democratiâ, ubi populus Imperium retinet, partesque minores & quotidianas magistratibus exercendas committit, ipse vero τὸ κύριον & jus summum in suis conventibus sibi reservat, actu, non tantum primo, sed etiam secundo.

12. Imperii simpliciter in optimates translati exemplum est in Republicâ Venetâ, *ubi suprema potestas Nobilium est, aut Magni Senatus*, cum olim totius populi fuerit.

13. Populus ibi nunquam convenit, vel de rebus ad Rempubl. spectantibus consulitur. Nihilo magis in Hollandiâ, ubi Senatus urbium omne jus habent, plebes nunquam publica, nisi per seditionem, tractant.

14. Addam agri quoque nostri exemplum in Frisiis, ubi αὐθεντικὸν jus est penes certorum prædiorum dominos, qui numerus quidem ingens, longe tamen minor pars populi est. Factum id voluntate saltem tacitâ populi; nec enim vis unquam iis adhibita; populus autem totus in utraque Republica nunquam universus de publicis rebus convenit.

15. Hoc igitur jus ita & amissum & abdicatum, non potest alibi esse, quam penes eos, quibus id populus cessit datumque voluit, *expresse*, *vel tacite*, saltem videndo & experiendo.

16. Nec omnino illud jus aut minus aut majus esse potest, *quam fuit apud multitudinem* prærogativa suffragiorum ad Imperii vim discretam.

17. Ubi enim esset, si non apud ordinem, quem populus sibi substituit, *simpliciter?* potuit enim limitare potestatem optimatium, siquidem ita in animum induxerit suum.

18. Proinde hoc loco monita duo, limitandi causâ, prætereunda non sunt.

19. Primum, quod jam diximus, translationem illam Imperii non semper adeò liquide claroque multitudinis consensu fieri; Sed *patientiam* sæpius & taciturnitatem longi temporis *pro consensu* haberi, ut aliquoties dictum & dicetur amplius.

20. Dein, argumentum juris, quod à *Democratia* ducitur ad *Aristocratiam*, locum habere, quoties in translatione imperii nihil secus exprimitur, quod an omnino & quo pacto fieri possit *brevi videbimus*.

21. Hæc ita in Optimatibus Rerumpublicarum obtinere; quod populo tacite aut expresse regimen abdicante, quicquid Proceres agunt, id omnis populus agere videatur, non est valde controversum.

22. Sed juris ratio postulat æquè, ut si

F popu-

populus *Rege simpliciter constituto*, ut olim Romani Lege Regiâ, nuper etiam Dani, nihil juris sibi pactus, nec animum conveniendi deliberandique de Republ. reservet, se ipsum abdicasse regimine, totumque jus suum in Regem transtulisse dicatur.

23. Nam alienatio & translatio facultatis in unum, an plures, non potest habere diversam juris rationem.

24. Hinc jam sponte colligitur, Falsum esse, *quod populus universus semper suis Principibus superior sit*, aut Rex sit quidem singulis major, at minor universis.

25. Nam ut pars major populi nullam suprà se potestatem agnoscit, ita Principes (sub quibus & optimates comprehendo), *simpliciter* recepti nihil habent superius; cavillo de *toto populo*, *qui sit majori parte superior*, jam antea remoto.

26. Hæc de voluntariis, ne jam de violentis & jure belli fundatis Imperiis loquamur. Talia enim non modo imperium absolutum, sed & dominium in bona & corpora civium complectuntur, *ut in loco vidimus & porrò videbimus*.

27. Sed nos fundamentum Imperii, quod originem à voluntate populorum habuit, heic indagamus.

28. De magni numeri optimatibus adeo mirum insolensque non videtur, eos habere totum jus universi populi, idque pati possunt, qui in Regnis hanc consequentiam negant.

29. Atqui in paucis & singulis, evidenter eadem est ratio, videlicet, translatione summæ potestatis in illos simpliciter facta, ut nos supponimus.

30. Quod siquis Imperium putet, esse rem talem, quæ alienari nequeat, is cogitet, etiam fieri posse, uti *populus se volens in publicam servitutem dedat*, omniaque imperantibus, bona quoque & corpora sua permittat. Idque à populis totis aliquando fuisse factum historiæ testantur, ut probat *Grot. lib.* 1. *c.* 3. *n.* 8.

31. Siquidem singulos homines hanc suimet habere potestatem jure Hebræo & Romano constat. *Exod.* 31. *v.* 9. §. *servi autem Inst. de jur. person.* Ergo etiam populus universus è singulis constans.

32. Imò ex iisdem docemur, *esse gentes, quæ molliori imperio haberi neque possint nec optent. Justin. lib.* 38. *c.* 2. *Tacit.* 33. *annal. c.* 34. *vid. Grot. d. loc.*

33. At tamen id facile largimur, in universum æstimanti, non esse præsumendum, *quod populus sui juris, ultimo servitio mancipare se voluerit*, verùm hoc palàm liquere debet.

34. Quippè *Libertatem* corporum & *patrimonia* familiarum illos citra communis boni causam, imperio exempta voluisse, dubitari non debet; Cujus enim servandi causâ Imperium stabiliverunt, id Imperio quærendo abdicare voluisse, credi non possunt.

35. Sed Imperio simpliciter uni vel paucis concesso, summam & absolutam potestatem non modo in singulos sed etiam super universos, exceptâ libertate personarum & dominio rerum, esse delatam, certi juris esse videtur, ut dictum, sub eâ limitatione, *quam antea collocavimus.*

36. Ejusmodi vim Imperii, qua & singuli & universi constringantur, in *Democratiâ* contra minorem numerum nemo negat, nec *inquam*, in ejusmodi civitatibus Aristocraticis, ubi ingens numerus Imperantium habetur, velut hodie *Venetiis* & in *Frisiis*.

37. Nemo dubitat (*liceat hoc repetere*) quin magnus Patriciorum Senatus *Venetiis* idem jus habeat, quod olim major populi pars habebat, cum civitas democraticè regeretur.

38. In agro *Frisiæ*, totius populi jus

est

est penes dominos veterum prædiorum; nec quisquam dubitat, quin *id quod isti domini prædiorum de publicis rebus statuerint, eandem Vim habeat, cum eo quod major pars totius populi, collatis suffragiis, statuere posset. Idque* in omnibus, inquam, civitatibus usu venit, ubi jus αὐθεντικὸν imperii penes magnam multitudinem est, etsi in terminis Aristocraticis.

39 Sed qui summam rerum pauci vel imprimis Singuli tenent, hi controversiam patiuntur. Quod argumento est, *invidiâ insolentiâque parendi magis, quam juris ratione plerosque hominum agitari in contrarium.*

40. Quippe vinculum obligationis in omni genere civitatis, quæ simpliciter instituta est, eodem modo se habere, jam validè, ni fallor, demonstravimus.

41. Prorsus enim, quod fœdus in Democratia singuli cum singulis ineunt cives, quo se parti majori spondent parituros, *id in diversis formis super placitis principum & optimatium* tacitè saltem *fieri* id palam esse jam, existimamus.

42. Nec omninò aliter populus suum finem adsequeretur, quem fuisse docuimus, *ut voluntas omnium, quod ad publicas res, una fieret*, adeoque Imperantium voluntas, singulorum è populo & totius populi voluntas censeretur.

43. Multi, pauci, an singuli sint, quibus se parituros spondent, nihil ad summam obligationis conferre, vel ex eâ detrahere potest.

44. Quin, inquam, ubi jus suum singuli transtulerunt, manifestum est, quod ipsi semet potestate privaverint. *Exceptis*, iterum, *illis, quæ tacite*, de quibus *supra, aut expresse Imperio submittere noluerunt.*

45. Qui aliter sentiunt, populumque semper jure suis Rectoribus superiorem esse volunt, Imperio simpliciter constituto; potestatem illi tribuunt, Imperantibus non modo semper novas præscribendi leges, sed etiam ad rationes reddendas compellendi in eosque animadvertendi, removendi, puniendi, tanquam suos ministros.

46 Sed cum ejusmodi res sine motu violento fieri non possint, iidem auctores statuere debent, populos habere jus ita insurgendi in suos Rectores, & seditiones à majori saltem populi parte factas esse juris, saltem externi, causa licet iniqua tumultus.

47. Dominus enim seu bene, seu male jure suo utatur, jus tamen suum exercet, nec si malè consulat, ulli facit injuriam, quod invito illo suas res pervertit.

48. Sicut Tribunitiæ seditiones Romæ omnes hujus externi juris fuerunt; & si quis alius populus, Romano licèt minime gravitate par, omnia misceat: cum Respublica in ejus manu & arbitrio, Rectores autem ministri sunt, à populo dependentes, quicquid agant, nihil quam jus suum, utcunque male, exercebunt.

49. Quod non modò in se perversum, sed etiam populorum è democratiâ recedentium opinioni contrarium esse, nemo rerum humanarum prudens negaverit.

50. Porro ex eodem fundamento sententia illorum evertitur, qui *mutuam subjectionem* inter populum & imperantes existere volunt. Ita, ut populus universus rectè imperantibus parere debeat; principes autem malè imperantes populo subjiciantur.

51. Quod in thesi atque in Imperio nullis conditionibus limitato falsissimum, omnisque confusionis flabellum esse potest; quippe, controversiis omni die futuris, *utrum bene, an male res publica geratur*, quæ nec judice alio quam ferro decidi posset. *vid. Grot. lib.* 1. *cap.* 3. §. 9.

52. Tale erat imperium castrense tumul-

multuarium ad Trojam, quod Ajax, Achilles; cæterique Heroës volebant, & quorum Achilles, de regno *Agamemnonis* & *Menelai* sic loquitur;

Καὶ τοῖς Ἀτρείδαις ἤν μὲν ἡγῶνται καλῶς
Πεισόμεθ'· ὅταν δὲ μὴ καλῶς, οὐ πεισόμεθα.

id est, eodem metro,

Et nos Atridis, si quidem bene imperent,
Parebimus; sin minus, non parebimus.

Euripid. *Iphigen. Aul. v.* 927.

CAP. VI.

Quo rationes contra Summam Potestatem examinantur.

Contraria sententia exponitur. Primum argumentum, quod constituens necessario sit superior constituto, & alterum, quod Reges sint propter subditos, ideoque inferiores, refellitur, ut & Tertium à voluntate præsumptâ populi & quartum à naturâ mandati, aliaque nonnulla D. Althusii, & Junii Bruti, è sacris, ubi de fœdere Dei & populi Hebraici agitur, petitis. Non sequi, populum pro delictis Regum judicio divino esse obnoxium, etsi occasione illorum affligatur.

BEne igitur habet illud Tertulliani, *Imperatorem esse hominem à Deo secundum eoque solo minorem*, & Optatus Milevitamnus; *Super Imperatorem non nisi solus Deus est, qui fecit Imperatorem lib. adv. Parm.*

2. Quod tamen non obstat, quominus Imperium sit κτίσις ἀνθρωπίνη, humana creatio, ut ex *Petro* antea probavimus.

3. Nec enim populi Romani voluntas, qui omne suum jus in Imperatorem transtulit, à causâ Imperatoriæ Potestatis excludi potest; etsi alienato jure suo, desiit esse superior, adeoque solus Deus, ut antea suprà populum, nunc supra Imperatorem est.

4. Qui aliter sentiunt, hoc tenent; *Populum semper esse plenum omnis Imperii & potestatis Dominum, cujus liberrima dispositio, proprietas & usufructus ad corpus consociatum, id est, ad populum totum pertineat. Principis autem non esse parem cum populo potestatem, sed longe minorem & inferiorem, quæ ex Regni, id est, populi arbitrio & præscripto pendeat, ut mandatarii, sunt verba* D. Althusii *d. cap.* 19. *n.* 12. & 13.

5. Argumenta, quibus utuntur, varia sunt. Primum & palmarium, quod qui alium constituit, superior sit constituto, neutiquam universale est.

6. Fallit enim in his, *quæ primo voluntatis, postea sunt necessitatis*, ut in eo, qui se domino sponte mancipat, omnique die in matrimonio videmus, quo mulier eligens virum, non desinit inferior esse electo, idemque in adolescentibus curatores suos eligentibus *l.* 2. §. 4. *& sequ. ff. de His qui pet. tut. & curat.*

7. Nihilo firmiorem illud argumentum, habet sequelam, *Reges sunt propter subditos, ergo sunt superiores; Brut. vind. contr. tyr. qu.* 3. Quod vel pupilli & tutoris exemplo, apparet ex eorum genere esse, quæ sæpe, non quæ semper obtinent.

8. Atqui Apostolus eodem argumento utitur, ut probet mulieris subjectionem

nem infrà virum 1. *ad Corinth.* XI. Sed non tam probat exinde rem alioqui dubiam; quàm mulieribus hanc rationem inculcat, ut intelligant, habere se caussam æquo animo ferendi jugum, quod eis natura & institutio divina imponit.

9. Tertium argumentum; *Potestas imperantium pendet atque profecta est à voluntate populi, quæ non præsumitur hæc esse, ut universi unius imperio subjiciantur d. tract. & quæst.* 3. *Resp.* Quæstio voluntatis non debet admitti, quando de facto constat. Populus, qui transtulit imperium, jus omne suum abdicavit, idque dedit optimatibus aut Regi; hoc autem erat ejusmodi, ut omnes teneret; *non potest igitur quæri, an fecerit, quod factum esse videmus.*

10. Imo voluntas è verbis colligi debet; hæc ubi indefinita sunt, voluntatem quoque universalem oportet accipiamus. Quod si respicias ad ea, quæ *cap.* 1 *&* 3. *h. n. sect.* à nobis dicta sunt, intelliges, ne quidem præsumptæ voluntatis causas in eâ parte deesse, quam nos tuemur.

11. Firmius esset argumentum, si probare possent, quod supponere videntur, imo præ se ferunt ita; Imperium esse rem inalienabilem. Sed cum ipsa libertas, quæ est maxime naturalis facultas, & dominium rerum jure Gentium alienari possit, quur Imperium, salvâ libertate & proprietate rerum, alienari non possit, nihil profertur.

12. Quarto loco, alii volunt, *Mandati obligationem inter populum & Imperantes intercedere, quo fiat, ut hi tanquam mandatarii teneantur ad rationes suæ administrationis reddendas populo mandatori, sicut disserit D. Althusius* Prosocer meus. *cap.* 19. *Polit. n.* 12. *& passim.*

13. Verum, an secus hoc sit, pendet ex eo quod populus egit; Quominus enim mandare possit, dubium non est: Sed tum manet *Democratia*, id est, *populare Imperium*, modo tantum administrandi variatum.

14. Si vero det & transferat suum jus, nec ipse ullos disponendi actus circa ea, quæ dedit, retineat, res loquitur esse alienationem. Nec aliter *Aristocratia* vel *Principatus* formari potest.

15. Non ubicunque Electio & constitutio voluntaria Rectoris celebratur, ibi intervenire mandati obligationem, maritalis & Curatoria potestas abundè significant.

16. Imo verò, sæpe, ubi imperium simpliciter defertur, nullum pactum inter Imperantes & subjectos initur, proinde nec mandatum: sed tum fœdus, quo subjecti ad obsequium obligati sunt, est compromissum inter singulos cives, non inter hos & imperantes, ut ex iis quæ in *cap.* 3. *&* 4. *h. sect.* exposita sunt, intelligi potest.

17. Sed hoc à *mandato* argumentum pluribus in *Dissert. de Jur. Imperii*, quæ in calce hujus libri subjicietur, persequemur.

18. Utuntur adhuc alio argumento. *Quem quis repræsentat, is hoc est inferior. Optimates & Reges populum repræsentant.* Sed prius dicere deberent, quid esset repræsentatio, terminus arbitrarius. Sumitur à Jurisctis pro subitione in locum & in jus alterius; plerumque ita, ut in eum qui subit & repræsentat alium, jus prioris sit translatum, sicut heres repræsentat defunctum, emptor auctorem suum.

19. Ita Imperator Romanus repræsentat populum, cujus omne jus habet in se translatum; etsi verum est, mandatarios & legatos etiam vulgo dici repræsentare delegantes; Terminus igitur hic nihil decidit; à natura negotii dependet, quod in Imperio simpliciter delato

 non

non esse mandati, sed alienationis, antea demonstratum est

20. Pergunt; *Per absolutam potestatem tollitur Justitia, qua sublatâ, regna fiunt latrocinia & perfringuntur repagula, quibus obserata est humana societas*, sunt verba D. Althusii *Polit. c.* 19 *n.* 10. Ad hæc primo sic est habendum, Absolutam potestatem esse necessario in democratiis, veluti Romæ ac Athenis, & in Aristocratiis laxioribus, ut est apud Venetos & Belgas; ubi tamen illa incommoda non reperiuntur: uti nec in omnibus Monarchiis absolutæ potestatis, ut sub Augusto, Vespasiano, Tito, Nerva, Trajano, Hadriano, Antoninis aliisque Romanis Imperatoribus, qui æquè absolutæ potestatis fuerunt ac alii jure suo abusi.

21. Præterea, hæc ad prudentiam pertinet objectio, cujus à jure separata ratio est. Aliud enim est quærere, quæ sit optima Reipubl. forma, & aliud, quæ sit facultas Imperii. Laudamus populos, qui non omne jus in imperantes transferunt; qui transtulerunt facto, iis jure non licet nobis reservare jus, quod volentes amiserunt.

22. D. Althusius. *Talis potestas absoluta non respicit utilitatem & salutem subditorum, sed voluptatem privatam.* Quod negatur, scilicet adsumptum. Non desunt populi, qui absolutam potestatem elegerunt, ut remedium bellorum civilium & confusæ administrationis; sicut Hebræi olim tædio insolentiæ filiorum Samuelis, & Romani lege Regia, & nostro tempore Dani, liberè satis.

23. Prudentissime an illi fecerint, alia rursus quæstio fuerit. Non derogat absoluta potestas officio Imperantium pio & recto. Etsi periculum tyrannidis illic in proclivi esse fatemur; ut in mixto & obnoxio imperio periculum à dissensionibus & à bellis civilibus.

24. Pergunt; *Nullum unquam regnum, nulla unquam* Respubl. *instituta fundataque fuit, nisi ultro citroque habito initoque contractu, pactisque inter subditos & futurum eorum principem conventis & obligatione mutua constitutâ, quam utrique religiose conservarent, & qua violata, potestas illa evanesceret ac tolleretur*, verba D. Althusii *d. cap.* 19. *n.* 15.

25. Responsio est negatio facti. Primo enim pleræque Aristocratiæ, quibus idem jus est, quod Regnis, sine tali mutua & speciali conventione sunt constitutæ; quemadmodum nullæ tales in hodiernis Venetorum & Belgarum Rebuspublicis, quæ Optimatium jure reguntur, extant. Nec etiam in regnis simpliciter constitutis, ut populus Romanus in Augustum transtulit omne jus suum *l.* 1. *π. de const. Princ.* idque Dani nuper imitati sunt, absque ullis conditionibus aut conventione speciali, translationem Juris universi limitante. Ubi extant ejusmodi conventiones, ut in Germaniâ, in Anglia & alibi, illic eas inanes esse non debere, fatemur.

26. Instat D. Althusius, *Quod si vero populus seu Resp. omne suum jus & imperium in Summum Magistratum contulit, ut dicitur in l.* 1. *π. de Constit. Princ aut summam illi potestatem, sine omni reservatione, vel exceptione & conditione dedit, tum verba generalia secundum subjectam materiam accipiemus, ita, ut qualis est natura Imperii seu principatus, talis etiam istorum verborum generalium sit interpretatio. Natura verò magistratus & Imperii est, ut utilitatem subditorum, non Imperantis commodum respiciat, & secundum rectam rationem & justitiam administret Rempubl.*

27. Non opus est, ut solliciti sint hujus sententiæ Auctores de interpretatione Imperii simpliciter delati; Sola mandati quod etiam, simpliciter & cum liberâ po-

rà potestate defertur, hypothesis, quam in omni constitutione Imperii supponunt, sufficit ad redigendos Imperantes, semper à populo dependentes, in ordinem & ad rationes reddendas compellendos.

28. Quod si alienationem esse concedant, nemo negat, Imperantes teneri ad commoda subjectorum curanda, jusque delatum bene exercendum. Sed non ideo qui jus suum alienavit, alterum quem dominum fecit, ad rationem juris sui reddendam adigere potest, vel eo privare, si male etiam contra se exerceat.

29. Plus valoris inesse videtur petito è sacris literis argumento; Ubi fœderis inter populos & Reges longe alia quam nos collocavimus, ratio esse videatur.

30. Fœdus esse (ponit ita Junius Brutus in *quæst.* 2.) *inter Deum, populum & Regem, quod futuri sint populus Dei.* Cujus sanctio sit, *si perseveraveritis in malitia, tam vos quam Rex vester peribitis.* 2 *Reg. cap.* XI. *v.* 17. *&* 2 *Chron.* XXIII. *v.* 16. 1 *Sam. c.* 12. *v.* 16. 17. *& ult.*

31. Duos hic esse volunt reos promittendi, qui in solidum singuli obligentur, Regem & populum, *ut de duobus reis nota Juris est doctrina tit. π. & Inst. de duobus reis*; nempe Universitate hominum unius personæ vicem sustinente.

32. Regem igitur, si populus legem Dei violet, teneri ad hanc promissionem integrè præstandam. Proinde ad cogendum quoque populum, uti stet promisso, puniendumque, si qui fidem rumpere sint ausi.

33. Quod si negligat Rex, ita juris esse, *ut ipse culpa totius Israëlis teneatur*; quippe inter duos reos ita leges dictare, factum alterius ut alteri noceat *l. pen.* π. *de duob. reis.*

34. Sic populum quoque, deficientem Regem quasi è fugâ retrahere & coërcere debere, *eadem ratione.*

35. Ni faciat, fore uti populum delicta Regis luere oporteat, ut contigerit in perfidiâ Saulis adversus Gibeonitas, & Davidis in censu populi aliisque similibus. *lib.* 2. *Samuel. cap.* 8 *& ult.*

36. Qui ad promittendum, is etiam tenetur ad præstandum; qui ad hoc, is ad media quoque jus habet. Absurdum fore, si populus ad præstanda luendaque Regis facinora teneatur & impedire illa non possit; *cum ultra id quod potest, nemo teneatur.*

37. Ad hæc nos ita; Mirum videri, quod Samuel populum non cohortatus sit, ut fœdus cum Deo initum adversus Saulum exequeretur. *Quod quidem facere debuisset*, si plebes tanta sub pœna ad hoc ipsum teneretur. Miram videri stultitiam *Davidis*, qui Regem impium, cum posset, tollere sit veritus.

38. Plane id verum est; populum vi fœderis cum Deo pacti, non debuisse Regibus obedientiam, in tantum, *ut contra leges Ipsius delinquerent.* Sed nihil profertur, quare populus debendi reus in solidum fuisse dicendus sit.

39. Quippe in delictis contra leges admissis, obligatio ad pœnam non egreditur personas delinquentium. Quæ tam juris divini quam naturalis & civilis notissima regula est. *Deuteron.* 24. *v.* 16. *Ezech.* 18. *v.* 20. II. *Reg.* 14. *v.* 6. II. *Chron.* 15. *v.* 5.

40. In juris quoque disciplinâ inauditum est, duos reos in maleficiis per conventionem expressam constitui; Accidit quidem, ut plures ex eodem delicto in solidum teneantur; sed hoc singuli suo facto, non pacificendo vel promittendo contrahere solent aut possunt, quod *Brutum* istum jurisprudentiæ ignarum fugere non potuit.

41. Idem, utrumque correorum vult obliga-

obligatum fuisse in solidum, si per ipsum staret, quominus alter fœdus servaret, neque cogeret deficientem ad fidem servandam; At hoc perinde impingit in juris principia: Nam duo correi suo nomine singuli in solidum tenentur, sine respectu ad alterius negligentiam vel perfidiam.

42. Atqui tamen & ipse ita statuit, iniquum fore, populum ex delicto regis teneri, si nihil ei negligentiæ possit imputari; Proinde vult eum teneri, si Regem ad fœdus servandum cogere neglexerit. Imo si populus esset Correus, teneretur etiam directè, sine respectu ad negligentiam in Rege compellendo: nam sic est nota juris doctrina, correos teneri singulos in solidum, sine relatione ad alterius factum vel culpam. Hoc igitur argumento est, rationem à correis debendi petitam heic infeliciter applicari.

43. Imo vero, Juris ratio dictat, quod in contractu à pluribus inito, nunquam aliter quam pro parte virili actio in singulos nascatur; *Nisi, expressè quilibet in solidum se voluerit obligatum*; Quod in fœdere Dei cum Israële non legitur esse conventum.

44. Sane obligatio fœderis quemque non tantum pro se, sed & pro iis, quos habebat in potestate, devinciebat; Quatenus ipsorum neglectus argui posset.

45. Unde parentes pro liberis, domini pro servis, Reges & Magistratus pro subjectis meritò tenebantur; Scil. si non omni modo, etiam manu & vi suorum impietatem cohibuissent.

46. Non, quod ex illorum delictis, sed ex *proprio peccato*, conniventiæ exitiabilis, contra officii sui rationem, tenerentur.

47. Non eadem ratio vicissim liberos pro parentibus; servos pro dominis; subjectos pro imperantibus faciebat obnoxios; Eò quod vi & armis adversus eos, quorum ipsi in potestate erant, experti non essent: Siquidem ipsa res loquitur, diversam utrinque esse officii rationem.

48. Præterea, videtur esse verius, Populum insontem, *ob peccata Regum fuisse punitum*, id nusquam probari. Nam vix est, ut in exemplis modo projectis, & si quæ alia publicæ administrationis delicta in plebem expiata sunt, subjecti se non participes, etiam committendo, fecerint. *Grot. lib.* 1. *c.* 2. §. 10 *in fin.*

49. Quanquam, si maleficia publica eorum quos sibi rectores imposuerunt, temporalibus malis in populum redundarent, id ab hominibus injustum censeri vix posset; Cum hoc more nec non jure Gentium omni die fiat & exerceatur, *ut facta Imperantium Civitas præstet.*

50. Sed nihil vetat respondere, pestem atque famem, fuisse mala, quibus Deo placuit ad populum suum visitare, *propter alia peccata*, quorum materia non defuit; ut necesse non sit, dicere, populum Israëlis luisse meritum Regis, quod is maleficio personali suo contraxerat.

51. Cum autem populi afflictio Imperantes maximè lædat, executio pœnæ adversus populum facta per occasionem delicti à Rege commissi, non potest non haberi *prò parte pœnæ* Regi intentatæ: quemadmodum mala liberorum etiam post obitum Parentum, pœnæ loco, respectu defunctorum, haberi possunt. Etenim φαίνονται, inquit *Arist.* αἱ τῶν ἐκγόνων τύχαι τοῖς κεκμηκόσι συμβάλλεσθαί τι. *Videntur enim casus posterorum ad prospera vel adversa mortuorum pertinere.* 1. *ad Nicom. c.* 11.

52. Quid vero tandem? Populus ob male consulta Regum & optimatium bellis affligitur; Ergo se consiliis publicis ingerere, neu quid perperam fiat, interce-

edere poteſt, manu quoque & vi ar-
ı? Pulchram mehercle jurispruden-
! theologicum an ſit, ut illi volunt,
 viderint.

;. Nonne & David obnoxium ſe
ılo, ob adulterium & homicidium
: negat, quando *ſoli Deo ſe peccaſſe*
tetur. *Pſalm*. 51. *v*. 6.? Negat id
occejus *add. v*. 6. & miratur, fuiſſe
ines doctos, qui ex his verbis ita
gerint. Etſi ille rationem reddens,
David ſe Deo peccaſſe dicat, non
cet, cur reduplicando *Tibi*, *tibi*
לך לבדך ingeminet.

. Certe in his verbis, nihil ſe ex
dignitate præcipuum habere apud
n, evidenter indicat; nec id agit,
:giam ſublimitatem ſuam extollat,
ctè Coccejus, quaſi dicere voluit
Nemo hominum me judicare poteſt,
ἰκεῖνΘ- τρέβαεις, *Judex ipſe ſupre-*
nulli *obnoxius*. Id enim inſtituto
itatis ejus minime conveniret. Sed
s, accipe τὸ *Tibi peccavi*, *tibi ſo-*
uid prodeſt mihi, quod Rex ſum?
gravius deliqui; *Si ab hominibus*
puniendus, *aliquâ parte ſatisface-*
rem: *nunc ira tua tremenda mihi tota in-*
cumbit. Pars humiliationis eſt, quod
regii characteris oblitus eique renun-
tians, ſe Deo ſoli, ſine exceptione,
ſubjicit ac inſinuat.

55. Ex ſuprà dictis abunde liquet; Inter Magiſtratus præcipuos & ex plebe ſingulos, quod ad ſubjectionis legem in Imperio ſimpliciter conſtituto attinet, nihil eſſe diſcriminis, ſecus ac *Politici* & *Theologi* plures volunt.

56. Qui non ſatis animadverterunt, Magiſtratus eſſe miniſtros Summæ poteſtatis, ab illis ſuum jus adeptos & perpetuo dependentes; Ut imperium in populum juſſu Poteſtatis Summæ; ſed adverſus hanc ipſam, non niſi parendi obligationem habeant.

67. Melius alii diſtinguunt inter Magiſtratus *Regis & Regni*, ut hi ſint, qui ab ordinibus populi in partem imperii receptis, mandatum conſervandi jus ſuum acceperint, quales *Ephori* Spartæ, Senatores regni in *Polonia*; In quibus gentibus non eſſe Regiam Poteſtatem ſimpliciter delatam, quæ eſt noſtra hypotheſis, ſæpius indicatum eſt.

CAP. VII.

Quo ſuperior ſententia confirmatur aut illuſtratur, ex jure Romano & literis ſacris.

:mentum probationis ex jure Rom. poſitum, primò in *l.* 1. *π. d.*
nſtit. Princ. ubi, populus omne ſuum jus in Principem contu-
, cum quo dicta aliorum è veteribus collata, item de Regulâ,
›d Princeps ſit Legibus ſolutus. Additur è Sacris argumentum ju-
Regii à Samuele expoſiti. *l.* 1. Sam. cap. 8. De cujus interpretatio-
diſſeritur.

cet his rationibus ex ſanâ philoſo-
›hia petitis, ſubjungere probatio-
ntentiæ ſuperioris *ex jure* Romano & è ſacra ſcriptum, quæ ſunt duæ præcipuæ auctoritates, quibus in hoc genere liceat uti.

2. Summa probationis ex jure Romano petita, est in verbis Ulpiani *l.* 1. *ff. de Constit. Princ.* Unde ita colligimus; *Princeps Romanus tantum potestatis habuit in populum & res Imperii, quantum populus ipsemet antea tenuit & exercuit; Atqui populus Romanus, ante translatum in Cæsares imperium, habuit Liberam nullique subjectam potestatem; Proinde non potest fieri, quin etiam Princeps æquè postea Liberam & absolutam nullique subjectam potestatem habuerit.*

3. Prima positio fundata est in ipsis Ulpiani verbis; *Populus ei & in eum omne suum imperium & potestatem contulit. d. l.* 1.

4. Ambigunt Interpretes, quo pacto hæc verba, *ei & in eum* sint accipienda, quibusdam volentibus, in iis esse reduplicationem ejusdem sensus, majoris efficaciæ causa, stylo curiali Romano non insolitam; ut translatio Imperii in principem facta fortius intelligatur. Alii verba *in eum* accipiunt pro *in se*, quemadmodum Theophilus κατὰ τὸ δήμου & plerique interpretes arbitrantur, pari sensu quo Seneca *Epist.* 14. dixit, *Singuli, quibus potestas populi & in populum data est.*

5. Utram interpretationem ut veriorem præferre oporteat, necesse non est heic eam litem faciamus nostram, quoniam utrovis sensu, argumentum nostrum robur suum obtinet; *populus omne suum imperium & potestatem contulit in principem* Quod idem Justinianus adfirmat in §. *sed & quod principi 6. Inst. de jur. nat. gent. & civ. l.* 1. §. 6. *C. de Vet. jur. enucl.*

6. Non ignoramus esse, qui hujusmodi translationem in Principes Romanos unquam esse factam negent, eamque rem à Justiniani ministris falso esse proditam & per ἐμβλήματα, Ulpiani verbis in *d. l.* 1. esse adjectam. Sed hæc exceptio à nobis copiosè refutata est in *part.* 1. *Digress. l.* 1. *c.* 16. *& seqq.* Nec aliud ab Historicis veteribus esse traditum, quam à Jctis, satis apparet, ex his inter alia locis. *Dion. lib.* 50.

7. Cæsares πᾶσαν τῆς βασιλείας ἰσχὺν περιβέβληνται, *omni regia potestate præditi sunt*, etsi τὸ ὄνομα τὸ ἐπίφθονον, *nominis invidiam detrectarunt.* Idem *lib.* 60. Senatus P. Q. R. Claudio ἐψηφίσαντο αὐτοκράτορα ἀρχὴν καὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν νόμων, *decreverunt ei Imperium, per se & in leges*; verè *summam potestatem*, ut ὅσα βούλοιτο ποιεῖν, *faceret quicquid vellet*, καὶ μηδ' ὅσα ἂν μὴ βούλοιτο μὴ πράττειν; *Nec faceret quod nollet.* Quæ nihil est aliud quam potestas Libera & absoluta. *Omnis potestas in unum collata* apud Tacitum 1. *Histor.* 1. *Jus arbitriumque omnium rerum*, Sueton. *Cal. c.* 14. Πολέμου καὶ εἰρήνης κατέστη κύριος; *Pacis & belli dominus est factus Augustus*, Strab. *lib. ult. in fin.* Nec ulla parte plus est, quod Juris auctores legi Regiæ adscribunt; etsi nomen *Regiæ* legis serius esse repertum & de principibus Romæ prædicatum concedimus; Populi tamen voluntas absque Senatus consulto & lege non potuit edi vel promulgari.

8. Porro, Altera positio superioris argumenti, quod *populus antea liberam & absolutam potestatem habuerit*, tam evidens est, ut probationi non indigeat; nam sicut quisque privatus, *liber est arbiter & moderator rerum suarum l.* 21. *C. Mandat.* habens perfecte liberam de se suisque rebus disponendi potestatem, ita populus universus de universitate rerum suarum eandem habet arbitrii & disponendi libertatem.

9. Nec est in mundo, qui actiones liberi populi (nam talem ponimus nullius alterius potestati subjectum) impedire vel coarctare possit: Proinde nihil est quod conclusionem impedire queat, *Princeps Romanus habuit liberam & abso-*

bsolutam nullique subjectam potesta-

. Hæ rationes ex jure Romano re-
ɩe ratione propositæ sacris etiam li-
conveniunt; passim enim in vete-
voque testamento sparsa videmus
ta de obsequio Regibus & Potesta-
præstando, non tantum bonis &
; , sed etiam duris & difficilibus,
Epist. 1. *cap.* 2. *vers.* 18. nec usquam
tiones occurrunt aut exceptiones,
s liceat civibus, se opponere di-
regnantium, eandemque veterum
tianorum fuisse disciplinam Gro-
lib. 1. *de jur. b. & p. c.* 3. presse
bavit.

Nec adeo nefas sit dicere, Prin-
simpliciter constitutos habere jus,
, potestatem sibi delatam, singu-
ves male mulctandi, quin etiam
onisque spoliandi, ex autoritate
, licet hoc θαῦμα ῥητόν, *porten-*
ìcti multis videatur; *Non ut inju-*
insolentiæ principum, bona justa-
ut vel nefariæ esse desinant, sed quia
obligentur ad patientiam, nec ideo
ɩcipum imperio subducere vel iis-
i resistere possint.

Probatio scilicet, est è loco vul-
Lib. 1. *Sam cap.* 8. *vers* 9. & 11. qui,
que decantatus & variè explicitus,
eo magni plerisque momenti vi-
r, heic tamen omitti non potest.
us Israelis, qui adhuc gubernatus
anu divina per Prophetas Judices-
celitus inspiratos, cœperat inso-
e & aversari illud invisibile sce-
, quod mente solâ venerari poterat.
n petere vicinarum gentium exe-
in animum induxerunt, eaque gra-
mueli non sine convitio frequen-
olestias creaverunt; nam ille gnarus,
um è religione pereretur, & me-
, ne Deus populum suum desereret,
etitioni restitit, donec à Deo jube-
retur iis morem gerere; quod facturus,
jussu Dei proposuit universo populo,
quæ potestas Regis, quem sibi postu-
labant, esset futura; *hoc erit*, inquit Sa-
muel, *jus regis, qui vobis imperitabit,*
eripiet vobis filias & agros vestros ac dabit
servis suis, ac ita porro.

13. Jam dixi, quale jus ibi sit intelli-
gendum, non æqui piique regis officium,
quod longè aliter describitur in Deute-
ronomio, *Cap.* 17. *v.* 14. *& seq.* sed con-
suetudo dominationis, *quæ tamen juris*
effectum haberet in subjectos imperio, qua-
tenus eos obligaret, ut diximus, ad pa-
tientiæ legem.

14. Nam alterutrum necesse est; Aut
Samuel hanc regis potestatem exposuit,
ut populus sciret, quid patiendum foret,
aut hac mente fuit, ut animaret ac in-
strueret eos ad oppositionem.

15. Sed posterius a scopo, quem in
hoc textu habuit, alienum est; id enim
egit, ut populum, si potis esset, a re-
ge petendo absterreret, quod assequi
non poterat, si præmonuisset eum, quid
a rege non esset ferendum; sed ad illum
finem pertinebat, docere, quid patien-
dum foret. Quin ipsa verba manifesto
præ se ferunt hunc sensum, *hoc erit jus*
Regis.

16. Satis constat, interpretes esse,
qui hunc locum aliter reddiderint, quam
vetus interpres Latinus; vix aliâ ratione,
quam ex hac præconceptâ sententiâ,
quod populus universus, semper & indi-
stinctè Rege sit superior; proinde quod
totus populus, ad injurias regis patien-
das non teneatur.

17. Verba textus *vers.* 9. 11. *&*
seq. משפט המלך אשר ימלך עליהם quod
Lxx. verterunt hoc modo, Τὸ δικαίω-
μα τοῦ βασιλέως, ὃς βασιλεύσει ἐπ' αὐτούς. &
deinde זה יהיה משפט Hoc erit jus &c.
Ita vetus Interpres latinus omnesque
antiqui, τὸ δικαίωμα τοῦ βασιλέως red-

dunt,

dunt, *jus Regis*, ut & Lutherus das recht des Konings.

18. Sed recentiores plerique in alia omnia eunt, non sine gravi ratione, quam Sixtinus Amama in *antibarbaro biblico* & ex eo Interpretes Belgæ *ad d. locum* exponunt.

19. Si hoc jus regis esset, quod illic à Samuele exponitur, ajunt, *eripiet vobis filias & agros vestros & dabit servis suis*, Achabus non peccasset, cum Nabotho vineam suam auferret.

20. Ideo vertunt *Tremellius*, *Ratio Regis*, *Scaliger* 1. *epist*. 15. *Modus Regis*. Belgæ recentes, (nam antiqui sequuntur Lutherum) de wijse des Konings / ut etiam Piscator des Konings weise. Diodatus in Italica versione, *la maniera*, Anglus *the manner*, Genevenses *le traitement*. De Valera tamen Hispanus etiam reformatus habet *el juizio*, & in notis *el derecho*, quod utrumque jus significat, at cum aliquo discrimine; quemadmodum δικαίωμα potest intelligi cum aliquo discrimine τ͂ δικαίου, ut δικαίωμα sit jus acquisitum.

21. Notum est, jus significare vel regulam æqui & boni, & hoc est, τὸ δίκαιον, vel facultatem inde derivatam, quæ comparata est ad aliquid jure habendum vel agendum; hæc est δικαίωμα, ut *jus* patriæ, *jus* dominicæ potestatis. Quod dominus facit, ex herili vel Pater ex patria potestate, id jure facit & hoc *jus* ejus dicitur, δικαίωμα, inquam, sed non omne δικαίωμα est δίκαιον. non omne jus alicui competens, in hypothesi justum est.

22. Cum Pater filium nil mali meritum verberat, jus habet ita faciendi & filius id pati debet; fit inter patrem & filium δικαίωμα, non est δίκαιον, non convenit æquo & bono. Quando *Prætor jus dicit*, hoc habet effectum indistincte, sive *æquum sive iniquum* sit, semper est δικαίωμα Victoris, etiam judicis, non tamen est δίκαιον *l*. 11. *ff. de Just. & Jur.* hæc etiam *antea* innuimus.

23. Ergo nihil opus est, ut à celebriori significatione vocis משפט, quâ *jus* significat, tam usu quam etymologia, abeamus; quasi notum facere vellemus civibus, eos non teneri ad perpetiendas regum injurias; sicut profecto minime tenerentur, si Principes nullum *jus* agendi violenter cum subjectis suis haberent.

24. Quin si loca, in quibus τὸ משפט alium sensum habere dicitur, inspicias, videbis in iis sensum ejusmodi esse, qui notet modum *præscriptum* & obsequendum, à lege non alienum, ac inde civili translatione derivatum.

25. Enimvero jam liquet, nullius momenti esse objectionem, quæ ab *exemplo Achabi* adversus *Nabothum* similibusque desumitur. Quippe jus illud Regium, quod diximus, non tollit impietatem diritatemque facientium injurias, sed tantum *obligat ad patientiam* cives.

26. Idque *Samuel Hebræis* ob oculos posuit, explicando, cujusmodi jugo se subjicerent; Propheta non derogat hisce verbis ullo modo legibus à Deo præscriptis officio Regum, qui secundum suam voluntatem populo essent præfuturi; sed docet, eos ita animos inducere oportere, ut scirent non modo parendum esse τοῖς ἀγαθοῖς ϰ̀ ἐπιεικέσιν, ἀλλὰ ϰ̀ τοῖς σκολιοῖς, *non tantum bonis & æquis sed etiam iniquis, ut Petrus epist*. 1. *cap*. 2. *v*. 18.

27. Equidem si hac mente non fuerit Samuel, hoc fore *jus Regium*, quod commemorabat, oportet ejus fuisse consilium, ut indicaret, jus fore populo, se Regibus talia facientibus opponendi, quod, ut diximus, instituto ejus adversabatur.

28. Denique, nulla ratio suadet, ut Prophetam ad universum populum verba facien-

:ntem credamus aliter usum esse ver-
quam fere semper usurpatur, idque
usmodi occasione, quæ nihil mi-
quam lusum in verbis ambiguis fe-
t.
9. Duplex igitur est Jus Regium,
um spectat ad populum, ejusque of-
m in parendo patiendoque compre
lit. Alterum præscribitur in *cap.* 17.
teronomii v. 15. *& seqq.* ac comple-
r officium boni piique Regis in im-
ndo adeoque pertinet ad ipsum Re-
, qualis Homericus Rex:

Quali apud veteres divus regnabat Ulysses,
Qui nulli civi dicto factove nocebat;
Scilicet, hoc hominem Dis immortalibus æquat.

). Non utimur tamen sententiâ re-
orum Grotii Interpretum, Ziegleri,
:leri, Henningii & aliorum, qui
contenti illo jure injusto, sed quod
;er ad patientiam, ex eâ quam Gro-
habet interpretatione; statuunt illud
egium esse verum & solidum jus,
minus ac quisque dominus habet in
igâ donatione, vel alius quilibet in
s suis abutendis, quod etsi non re-
& laudabiliter fiat, ex jure tamen
o & perfecto fit.
. Hujus rei dijudicatio pendet ex
quod infra demonstrabitur, utrum
le imperium ex voluntate populi
litici constitutum sit, an Regium
rie dictum.
. Inter has enim species, hoc inte-
quod in despotico sive herili Im-
Monarcha sit dominus & subjectis
r ut servis; in Regio, intelligun-
tur Rector & cives, qui libertatem personarum & proprietatem rerum habent salvas & imperio exceptas, quæ in dominatu utræque Monarchis expositæ sunt.

33. Quomodo Turcæ & Persæ omnesque Orientis Imperatores, indicta causâ, cives necare bonisque spoliare possunt, nec in eâ re potestatis suæ limites excedere creduntur, secus ac in Regnis civilibus, etsi liberæ & absolutæ potestatis, obtinet.

34. Cum autem in Imperiis Christianorum, etsi absolutis, non herile, verum civile jus obtineat; sequitur, Imperantes extra causam publicæ utilitatis veram non fictam, res & personas civium nullo modo lædere posse, tametsi privatis resistendi facultatem ob ejusmodi excessum non dari, dictum sit antea & dicendum sit *infra.*

35. Nec aliter ab Israëlitis consultum fuisse putamus. Populus enim recens libertatis, suâ vanitate & odio filiorum Samuelis, Theocratiæ pertæsus, ita quidem regnari volebat, ut servire tamen non cuperet; quemadmodum, Salomone præsertim mortuo, & aliàs semper eximiè demonstrarunt.

36. Verum est, illos petiisse Regem ad instar vicinorum, qui despotico omnes Imperio regebantur: sed non qui in genere Monarchico cæteris æquari voluerunt, etiam in speciem Monarchiæ ab ipsorum ingenio alienissimam consenserunt.

37. Teneamus igitur, Prophetam ad deterrendos Hebræos, instituta Regum Asiaticorum illis proposuisse, quæ juri quidem recto & bono adversa, tamen ipsos ad passivam, quæ dicitur, obedientiam essent obligatura, non ad jus aliquod verum Regibus impiis tribuendum.

CAP. VIII.

Continens monita quædam ad usum præcedentis disputationis.

Sæculum hoc inprimis esse monarchicum & despoticum; libertatem vero pretiosam & auream, proinde summâ curâ custodiendam. Si transferendum sit imperium in Optimates, dandam esse operam, ut ea sit Aristocratia laxa potius quam Oligarchica. Potestatem regnantium in Aristocratiâ solere absolutiorem esse, quam in Regno. Imperia dura, licet populum obligent ad patientiam, non tamen desinere esse injusta; quin etiam infirma. Quotquot prudentes sunt Principes, eos sibi ipsis leges dicere, ut auctoritati suæ consulant.

QUanquam in hac Arte non agimus de iis quæ ex *usu*, sed de his quæ *juris* sunt, monita tamen nonnulla de superiori sententia, cautionis ergo, collocanda videntur, tam de eo quod utilitas imperantium subditorumque videtur exigere, quam de ratione juris, *quâ jus Imperii absolutum temperari possit*.

2. Quod hoc seculo vel maxime necessarium, *quatenus Principes in id quasi conspirâsse videntur*, ut & liberos populos subigant, & sibi subjectos omni jure, quod adversus summum Imperium acquisiverunt, excutere, *& ad ultimam servitutis patientiam adigere possint*.

3. Videndum etiam, ne Doctores Imperantibus adulari potius quam veritati litare videantur, cujus rei causam nos quidem eo longius habemus, quo in gente vetustissimæ libertati suetâ omnisque principatus, jam à centum & quod excedit annis ignarâ, vivimus.

4. Ergo omnium primo faciendum est populis liberis, ut cogitent, *quam res cara sit ac pretiosa libertas*, quantoque oneri periculoque se supponant, qui voluntati suæ circa communium rerum administrationem renuntiant aliorumque arbitrio se suaque ita committunt, ut quaslibet injurias propriâ voluntatis lege pati cogantur; Proinde, quantâ cum sollicitudine constantiâque *pro libertate vigilare, laborare, denique, si opus sit, depugnare debeant*.

5. Quod si regimen populare commodo publico adversum sit, ut fere contingit, operæ pretium est, animum advertere, ut *Aristocratia* quam proximè ad *Democratiam* accedens constituatur, modusque administrandi sic adtemperetur, *ac inter licentiam Procerum & confusionem multitudinis mediâ viâ procedatur*, quod ut difficile, sic non esse τῶν ἀδυνάτων, exempla tam nostri quam superiorum temporum fecere fidem.

6. Enimvero non debent ignorare populi, sicut potestas optimatium ex lege delati Imperii, non differt à potestate Monarchicâ, sic etiam modum administrandi plerumque intentiorem & absolutiorem esse in *Aristocratia*, quam Monarchia.

7. Quia Reges multa cum Proceribus communicare solent & sæpe coguntur, Optimates cum plebe nihil communicant, sed plebis voluntatem suo arbitrio liberè valideque complectuntur: hoc saltem interest, quod *periculum tyrannidis* in Aristocratiâ minus sit quam in unius Imperio.

8. Proin-

. Proinde plebi, antequam se exuant libertatis, sollicitè videndum, quo o *jura sui ordinis contra optimatium itionem stabilire* debeant, ne postea tionibus opus sit, ut olim Romanis venit.

. Quippe, non modò in regnis hæc stio de vigore summæ potestatis tilatur; sed & in Aristocratiis, vel ime; sicuti superioribus annis, etiam icinia vidimus, Optimatibus æque iam absolutamque potestatem adscri- quam ullus Monarcha postulet, ut re licet in laudato *alias tract Gras kelii de summâ Potestate Ordd. Hol- liæ.*

o. Nec ferendi sunt, qui de jure utantes, *Reges quidem esse volunt datarios populi*, optimates autem ut ulum repræsentantes totumque jus habentes considerant.

1. Nam aut Imperium in se *democra- n* est, modusque administrandi dun- t *aristocraticus*; aut forma Reipubl. *in sese Aristocratica.* Si prius, op- tes tantum sunt *Magistratus*, hoc veri populorum ministri; si poste- delatio Imperii non potest aliam nem habere quam in Principatu; enim ratio fert, ut quicquam inter- quoad efficaciam juris, inter transla- m, quæ fit in unam *Personam*, & in unum fit *Collegium*.

.. Quo autem majus est in Monar- quam in Aristocratiâ periculum ty- dis, eò magis intentos oportet esse los, obsepiendæ viæ, qua Principes annidem & arbitrariam potestatem iri vel obrepere possint; non modo bus, quas vocant, fundamentalibus, tiam mediis vivis ad impediendum, uod Principibus jure vetitum est, acto sibi arrogent ac usurpent.

. Quandoquidem si in tali statu sint ipes, ut si *velint*, Leges & jura populorum invadere & obterere *possint*, statuendum est, hoc ipso esse futurum, ut id etiam *velint*. Nam in Republ. nihil verius est eâ Regula, quam vetus schola negabat, *A posse ad Esse valet consequentia*.

14. Quomodo autem hoc satagendum sit, non est hic edisserendi locus. Id equidem satis constat, omnium usu seculorum; ubi militia perpetua & numerosa mercenaria est in manu & pendet à nutu unius, ibi leges & jura vel libertates Ordinum Populique non esse unius assis; non sane pluris, quam velit is, cujus est potestas armorum; de cujus voluntate quid præsumendum sit, ingenii humani indoles & consuetudo, quam Thucydides esse dixit, ὁ ἀνάγκη ἄρχειν; *dominari quibus prævales*, dubitare non sinit. Quomodo autem militaris unius potestas impedienda sit, est σκέμμα πολιτικόν, non juridicum.

15. Neque tamen opus est adjici, quemadmodum in omni juris disciplinâ regnant exceptiones, si qui forte Principes armorum compotes intra terminos potestatis sibi delatæ se religiose contineant, eos tanto majori laude esse dignos, quo res illa magis excedit ingenii humani consuetudinem.

16. Porro, ubi hæc prudentia deficit, illic etsi jus habeant Imperantes pauci vel singuli simpliciter à populis constituti, sic agendi cum civibus, ut hi ad patientiam obligentur, etiam ubi ἀνενδίκως & inique ab illis imperetur, certum tamen & jam *antea* dictum est, imperia talium Principum nihilominus esse injusta & sæpe detestanda.

17. Quando enim jus pro *bono & æquo* sumitur, vel pro eo quod Rex facere debet ex præscripto Dei, tunc ille nihil minus quam *jus inique agendi habet*, ut *suprà aliquoties* dictum & huic quæsito applicitum est.

18. Quod

18. Quod si Principes libidinem dominandi officio suo laudisque reputationi præferant, cogitandum illis est, *plerumque etiam populos ita animatos esse, ut legem patientiæ, cui submittere se deberent, adspernari, quam flagitia dominationis ferre malint.*

19. Idcircò non tantum animo, sed etiam securitati auctoritatique suæ melius consulunt Principes, *qui jus suum eo quod decet Majestatem suam* publicoque expediat, *metiuntur*; quomodo Imperatores in *l. 4. C. de Legibus*, cum dixissent, *dignam esse vocem Majestate regnantis legibus alligatum se profiteri*; subjungunt; etenim, *de auctoritate juris, nostra pendet auctoritas.*

20. Hinc Romani Principes, quanquam omne jus populi & in populum habuerint, ut *modo intelleximus*, vereque legibus *fuerint* soluti, tamen non modo legibus se vivere profitentur *passim*; sed parum abest, quin etiam jura condant, quibus ipsi Principes subjecti sint aut esse videantur, adeò ut Rescripta Principum, juri publico privatove contraria ab omnibus judicibus refutari præcipiant *l. 7. C. de Precib. Imp. off. l. un. C. Quand. Imp. int. pup. &c.* Totoque jure sparsa leguntur ea, quæ Princeps facere *non posse* dicitur, eo quod ordinarii juris rationibus refragentur.

21. Non tantum igitur prudentiæ, sed & juris est, ne Princeps *ex fortunâ sua licentiam tantum usurpet* suæque solius utilitati studeat, cum ad hoc sit constitutus, ἵνα οἱ ἑλόμενοι διὰ τοῦτον εὖ πράττωσιν, ut, qui *elegerunt eum bene beatèque agant, Socrates apud Xenoph. lib. 3. memorab. à pr.* Idem exigit divinæ voluntatis auctoritas *loco antea citato. Deuter. 17. v. 19. & seqq.*

22. Concludimus, *illius demum Principis magnitudinem fundatam stabilemque esse, quam omnes tam supra se esse, quam pro se sciunt*, ut Seneca 1. *de clem c. 3.* idque non modo respectu Dei, qui Reges tam diu regnaturos promittit, quamdiu jus & fas custodient; sed etiam ratione populorum, qui raro in eo statu, cujus ipsos pœnitet, acquiescunt, jugumque, ubi facultas detur, excutere festinant, quod Principes mali ut expectare debent, ita nec ægre ferendi causam habent. Quo sensu capiendum, quod *Thomas Morus* olim elegantibus jambis complexus est;

Quicunque multis vir viris unus præest,
Hoc debet his, quibus præest.
Præesse debet neutiquam diutius,
Hi quam volunt, quibus præest.
Quid impotentes Principes superbiunt
Quod imperant precario!

23. Idque non modo in legitimis sed etiam in absolutissimis, imo in *herilibus* Imperiis eodem modo se habere verissimum & exemplorum usu notissimum est; quomodo hujus seculi anno XLVIII. *Muftius*, id est, summus Pontifex Constantinopolitanus *Ibrahimo* Imperatori diem dixit, ut rationem actionum suarum redderet, *ad quod, exigente populo, Principes tenerentur.* Et cum Imperator eum contemneret, non dubitavit alio decreto pronuntiare, illum excidisse Imperio & tanquam privatum posse puniri, quemadmodum punitus est, referente *Rigalto in Histor. Turc. ad annum* 1648.

SECTIO

SECTIO III.

De Summa Potestate Reipubl.

CAP. I.

De summæ potestatis definitione & differentiâ.

nitur summa potestas cum Grotio. Divisio Majestatis in Realem & rsonalem, Delegantem & Delegatam refellitur, eò quod potestas mma non nisi una esse possit: ideoque, si delegantes acta delegato- m infirmare queant, penes hos esse Majestatem; si non possint, esse n penes solos delegatos. Summam Potestatem non obligare ipsum, i habet Summam potestatem.

Ultitudo, quæ nulli subjecta, coit in Civitatem, si quod Impe- ondat, hoc esse *summum*, sponte

Neque enim Imperium extra Ci- n habet superiorem, ubi ipsa mul- nullum talem agnoverat. Nec in e potest dici Imperium habere iam superius sine contradictione. Quominus tamen certæ Imperan- eesonæ aliquo modo superiores queant, si diserte sit ita constitu- nihil vetat.

tereſt autem plurimum, scire per- quid sit Summa potestas, quam *Majestatem* vocant, etsi aliter ve- quibus hæc vox notat amplitudi- dignitatem.

d hodie Theologi, Politici, & Ju- ulti *summam Reip. potestatem* hac esignant, κατ' ἐξοχὴν, sicut & olim Julia *Majestatis* usurpata videtur. ræci hanc potestatem τὸ κράτος, *tum* excellenter, vel τὸ κύριον *præ- um*. Aristoteles κυρίαν ἀρχὴν; *Do- tem potestatem*. Philo, μεγίστην ἀρ- *aximum Imperium*. Dion Cassius, αν; αὐτοκράτορα ἀρχὴν; quasi dice- quo *ipse* unus potest quod vult.

7. Sed definitione opus est, quam μεγάλην πρὸς τὰ ἑπόμενα ῥοπὴν, *magnum ad sequentia momentum habere*, docet optimus docendi magister Aristoteles.

8. Definiatur cum Grotio, *Facultas moralis regendi civitatem, cujus acta nullius humanæ voluntatis arbitrio infirmari possunt. lib. 1. c. 3. §. 6. in pr.*

9. Differentiæ hujus argumento pleraque difficilia Quæstionum, circa hoc caput moveri solita, suis quæque locis conficiemus.

10. Hoc omnium primo ex eâ constat, fieri non posse, ut Summa Potestas ipsa Legibus à se latis, aliter quam observatione voluntariâ, teneatur; quia nemo se ipsum sibi obligare vel cogere potest, nec populus totus quà talis, nec optimates pariter (singulos enim teneri palam est) neque Rex verè ἀνυπεύθυνος; quâ de re dixi latius in *Eunom. Rom. ad l. 31. π. de Legibus*, & mox etiam heic pressius.

11. Dividitur à multis in Majestatem *Realem* atque *Personalem*, quarum illa universo corpori civitatis, hæc paucis vel uni Imperantibus conveniat.

12. Sed vitiosam hanc esse divisionem putamus; quoniam, si Majestas sit jus Summum, fieri nequit, ut duplex sit,

 non

non magis quam in una linea dentur duæ summitates.

13. Nisi compositam aut mixtam statuamus Rempublicam; sed tales nullas esse vel paucas *alibi* videbimus, & si daretur talis, ibi duplex quidem esset majestas personalis, realis nulla posset applicari.

14. Præterea in *Democratiâ* nemo, opinor, dicet, esse duplicem Majestatem, perinde nec erit ejusmodi in cæteris Reip. formis; quippe, vim Imperii non esse aliam in statu populari quam in concilio paucorum, vel personis Regum, *supra* demonstravimus.

15. Potest quidem fieri, ut optimatibus aut principi aliquid detractum vel circumscriptum ordinique diverso datum sit; verum hoc, inquam, ad divisionem Majestatis personalis, non ad distinctionem Realis & personalis referendum.

16. Sed hæc partitio bene convenit eorum sententiæ, qui populum semper retinere proprietatem summæ Potestatis, & Rectores nihil quam exercitium & executivam habere potestatem sentiunt, de quibus sæpe dictum. Hi enim proprietatem illam vocant Majestatem realem; alteram personalem. At tum Majestas non vere Summam potestatem, sed dignitatem potius & amplitudinem ministerii significat; unde vocabulorum quidem proprietas extra usum Artis alioqui non aberrat.

17. Nihilo melior est distinctio Majestatis in *delegantem* & *delegatam*. Nam si illi, qui delegant Imperantes, horum acta possunt infirmare, nec hi sine eorum mandatu quicquam summæ rei statuere queant; planum est, quod delegantes non transtulerint, sed retinuerint summam potestatem legatosque habeant ut ministros, sicut Ordines *Hollandiæ* Legatos suos ad comitia; qui manifesto nihil sunt aliud quam *Mandatarii*.

18. Si infirmare illa nequeant, palam est, quod delegantes potestatem summam re habere desierint; proinde, quod *transtulerunt*, hoc ipsis non recte amplius adscribitur.

19. Ejus rei exemplum præbet *Frisia*; ubi populus suos Legatos mittit ad Comitia, *cum plena potestate statuendi quod ipsis è Republ. videtur*, sine specialibus mandatis, sine rationum redditione vel ut populus Acta delegatorum suorum infirmare queat. Ex quibus rebus esse factam translationem, annuam duntaxat, evidenter colligitur.

20. Scilicet, auctores harum divisionum tenent, in populo universo semper, ut dixi, residere summam potestatem. Quod cum ratione suprà aliquoties improbavimus, adeoque & divisiones illas rejici consentaneum est.

21. Plane *SUMMAM potestatem* esse unicam duntaxat in qualibet civitate, dictu necessarium est. Unde Patres à *summo* Numine pluralitatem validissime contra paganos removerunt; Ea quippe *Summi* conditio est, ait Tertullianus, *ut nihil aliud adæquet, nedum superet.*

22. Quod si plures summæ potestates darentur, ab his imperata sæpe contraria, ut res humanæ sunt, proficisci oporteret; quæ res everteret *obligationem & coactionem*, quæ sunt effecta summæ potestatis; nisi vim obligandi amitteret altera; quâ re non modo summa, sed etiam potestas esse desineret.

23. Enimvero esse Reges, cum quibus optimates aut populi summam potestatem participent, verum est; sed ea res minime duas summas potestates efficit; verum Rex & Ordines in unionem summæ potestatis, *plures quidem, sed non ut plures* concurrunt.

24. Non minus liquido constat è definitione Summæ Potestatis supra scriptæ, neminem eam habere vel exercere posse

in ſemet ipſum ; ſicut implicat con-
ctionem, ut quiſquam ſe ipſum ſibi
bligare, vel ſe ipſum cogere poſſit.
Enimvero poteſt Summa Poteſtas
s obligare ; primo quidem exteris
Naturæ & Gentium ſine omni du-
dein etiam civibus, in his, quæ non
mma Poteſtas, ſed jure tralatitio
ahit, ut in emendo, vendendo,
do conducendo, mutuum accipien-
ſolvendo quod debet & ſimilibus.
ibus ſe obligare cenſetur poteſtas,
ratum ; convenitur etiam & con-
atur, ipſe, quod magis eſt, nomi-
in ſemet ipſum.

Nec tamen inde ſequitur, Princi-
habere poteſtatem in ſe ipſum ; quia
niſi volens ad exequendam obliga-
n conveniri, Invitus nequaquam
: At poteſtas in invitum eſt, Hæc
tio nonniſi ex conſenſu & ſubmiſ-
voluntaria. Summa Poteſtas habet
ἀναγκαστικὸν, vim coactivam, nec
eſſet Poteſtas, ſed huic, inquam,
iti non eſt uſus in Principe adverſus
m.

Ne quidem in populari Imperio
a poteſtas ſe ipſam obligat ſibi ipſi.
im poteſtas univerſorum vel majo-
tis, nihil habet commune cum o-
one ſingulorum, ſed differunt ut
s unius in alterum. Singuli ſub Po-
ſunt ; Ipſa poteſtas ſumma ſub po-
non magis eſt, quam eſſe poteſt.

Non eſt igitur, ut accuratè lo-
ſit Cujacius privati juris interpres
is in *lib.* 15. *obſerv. cap.* 30. ita ſcri-
*Quin imo ut populus ipſe ſuis legibus
tur, ita Princeps, cui & in quem
omne ſuum imperium contulerat
; Adeò ut poteſtas Principis & in
Principem eſſet.*

Populum intellexit univerſum,
im aliter hic ſuum jus in Princi-
anſtulit. Ut autem univerſo populo ſit poteſtas in univerſum populum, implicat contradictionem ; non magis quam ut poteſtas Principis ſit in ipſum Principem, ad coactionis, inquam, effectum adverſus invitum, ſine quâ facultate nulla poteſtas in civitate intelligi poteſt.

30. Textus juris civilis, quem Cujacius adducit, quo pacto poteſtatem Principis in Principem acceperit, indicat. Eſt autem *lex quarta C. de Legibus* ; ubi Theodoſius & Valentinianus ; *digna vox eſt majeſtate regnantis*, ajunt, *legibus alligatum ſe Principem profiteri.* Et mox: *Et revera majus Imperio eſt, ſubmittere Legibus Principatum.* De ſubmiſſione voluntariâ, de poteſtate, quæ coactionis eſt, nullo modo loquuntur. Princeps igitur eſt Princeps ſui ipſius, ut quilibet vir bonus poteſtatem in ſe ipſum habet : conſenſu & inductione voluntatis, non adverſus invitum ; ut res ipſa loquitur.

31. Parum igitur accuratè in iis verbis, ad juris publici rationem inſtituiſſe Cujacium, liquido patet ; quando obligationem Principis ex ejus liberâ voluntate pendentem trahit ad infringendam Juris publici poſitionem, quâ Princeps Legibus ſolutus eſſe dicitur : Contra quàm ipſi Principes connectunt, dum ſe vivere Legibus, attamen Legibus ſolutos eſſe profitentur §. *ult. Inſt. Quib. mod. teſtam. infirmentur.* Plinius ad Trajanum, *Ipſe te legibus ſubjeciſti*, in eundem ſenſum, *panegyr.* Quâ re cum non fiat, ut Acta Principis alterius humanæ voluntatis arbitrio, ſubjecta ſint, aut infirmari queant, non eſſe eam poteſtatem civiliter dictam, manifeſtum eſt.

32. Non deſunt tamen, qui adhuc Populum & Principem in ſe ipſos verè poteſtatem habere & Cujacium accurate locutum eſſe contendunt ; Hi nobis inculcant *notiſſimam diſtinctionem Populi*

Leges in Comitiis ferentis, & populi in quotidianis actibus eas observantis. Item, *Principis, quà Principis, & Principis qua hominis privati.* Explicita superius quid repetamus? Populus unita voluntate Legem ferens est Civitas: Observatio fit à singulis, quæ sunt diversæ personæ. Nam Civitas, habet jus personæ. Universus populus non obstringitur iis legibus, quibus obrogare, derogare, quas abrogare totas, quibus solvere se aliosque pro lubitu potest. Quod perpetuo ab alicujus voluntate pendet, id nullo sensu humano potestati civiliter sumptæ potest esse subjectum.

33. Sed, ajunt, *quid usitatius etiam hodie in Romanensi Ecclesia, quando agitur de Infallibilitate Papæ, quàm Papam, quà Papam, non posse; At quà Innocentium posse errare.* Ne distinctionis illius ineptiam arguamus, quid hæc instantia ad rem pertineat, non video; quandoquidem non negamus, eum, qui munus publicum gerit, duobus adspici lateribus, privato & publico, eoque respectu diversos habere effectus: Sed non ideo potestatem in se ipsum verè & actu habet, nec se ipsum cogere dici potest, si ne quâ facultate, Potestas hujus loci non habet intellectum.

34. Etiam Grotius in partes vocatur, qui distinguat *inter dominium, quod populus habeat ad modum privatorum; & quod populo, ut populo competit,* quod nemini, credo, in mentem venit unquam negare discrimen; sed nec hoc ad Potestatem in semet ipsum competentem plus facit, quam Papa, non ut Papa, sed ut Innocentius errans.

35. Sed magis ad rem pertinent hæc verba Grotii, quæ objiciuntur. *Non desinit debere pecuniam populus, Rege sibi imposito, quam liber debebat. Est enim idem populus, & dominium retinet eorum; quæ populi fuerant, imo & IMPERIUM in se retinet: quanquam jam non exercendum à Corpore, sed à Capite.* Agnoscimus, etsi in loco quem citant dissentientes, non extent, verba Grotii; Agnoscimus Imperium semper esse populi, non habentis alienigenam dominum, & esse hoc in eundem populum, non in diversum. Corona Galliæ est populi Gallici, & jus ejus in populum Galliæ; non Hispaniæ & Germaniæ. Corpus civitatis semper habet omne jus Civitatis, quamdiu ab Exteris non subigitur. Plane sicut dos manet proprium mulieris patrimonium, etsi maritus, constante matrimonio sit dominus dotis, ut Juris̃cti utrumque docent.

46. Sed heic & apud Cujacium agitur de potestate obligandi per leges & subjectione coactivâ, quæ est propria Legum & Summæ potestatis in Republ. quam ipse Grotius ita *modò* finivit, ut duas in ea personas Imperantis & subjecti distincte agnoscat. Denique, Potestas, ubi de jure imperandi & parendi, obligandi & cogendi agitur, à jure exercendi imperii non potest separari.

37. Cujacius Principem suis legibus subjectum & obligatum, non solutum esse ponit; Legis virtutes sunt, Imperare, vetare, permittere, punire *l. 7. ff. de legib.* has virtutes Principi in se, in Principem, vel populo universo in universum populum competere, tam palam contradictorium est, quam in definitione potestatis & obligationis duæ partes & personæ distinctæ necessario collocandæ sunt.

38. Atque inde quæ præterea in hanc rem proferentur, unice pendent.

CAP.

CAP. II.

Continens monita de aliis Imperii differentiis.

Imperii in Civitate non mutari ex formâ Reipubl. nec quidem herili ut civili modo imperandi, licet efficacia in illo sit major. Differeniam patrimonialis & quasi fructuarii Imperii nobiles quidem habere ffectus, jus tamen summum non variare. Esse despotica regna, quæ on sint patrimonialia, & civilia, quæ in patrimonio habentur. Contra summam potestatem in regno quasi fructuario esse posse. Objectio x natura ususfructus & proprietatis petita solvitur. Non mutari jus mperii ex eo, quod invitis aut volentibus sit impositum: siquidem x voluntate civium æque absolutum condi potest ac vi bellicâ. Male lefinitioni summæ potestatis inseri, ut perpetua sit: temporarium æque ummum esse posse. Denique, ex magnitudine aut parvitate nominumque distinctionibus & titulis nullam juris nasci diversitatem. Postremo, Legem de approbandis in senatu Regum decretis, iisdemque in jus voandis, per se non tollere summitatem Imperii.

Unt qui ex aliis quoque rebus differentiam summæ potestatis colligunt. . Primo, non desunt, qui interesse ant plurimum, qua formâ Reipubl. tas gubernetur, *monarchica* vel plun imperio, & in monarchia, sit ne *oticum* an *civile* Regnum.

. Sit ne *patrimoniale*, an quasi *fruarium*, populoque volente an invito stitutum.

. Utrum *eligantur*, an *successione* deant Imperantes, *temporalis* an *perua* sit potestas.

. Nonnullis quoque *parvitate* vel gnitudine civitatum jus summi impeisum est variari; denique, *nomina* lorumque species hominum judicia e præstringunt.

6. Nos ex illis omnibus nihil ad sumtatem Imperii tollendam, augendam, minuendam facere paucis indicabis.

7. Nam quod ob formam regiminis, politicorum aliqui, minorem potestatem in *Democratia* putant, hoc adeò falsum est, ut mensura juris optimè ex illâ formâ capiatur, sicut modò demonstravimus.

8. Ex adverso, quod alii monarchas ut à populo præfectos, minoris faciunt, populi verò ut αὐθεντικῶς imperantis jus majus in democratiâ intelligunt, hoc perinde superius refutatum.

9. Certum igitur esto, quod modus imperandi varius speciem, jus & vim imperii minime variet.

10. Plus discriminis inter heriles sive Despoticas & civiliores monarchias consistere videtur. *Heriles* vocantur, ubi Imperantes sunt domini corporum atque bonorum. *Civiles*, ubi Imperium Reipubl. salvam relinquit libertatem personarum & proprietatem bonorum.

11. Sed tenendum, in hoc capite non

coëat, manente tamen discrimine populi victoris & subacti.

42. Tale *Mamaluccorum* fuit Imperium initio superioris seculi â *Selymo* Turca extinctum. Illi Ægyptum & Syriam arctissimo servitio continebant, suos Reges ipsi eligebant.

43. Turcici quoque Imperii initium non fuit aliud, quanquam hodie vix potest discerni potestas Imperatoris in originarios Turcas & subactas gentes.

44. Eodem pertinent uniones Galliarum, quibus acquisitas bello regiones in unum idemque Regni corpus adjungere solent.

45. Quin & Romani Imperatores in populum & Italiam *civile*, super Provincias *herile* Regnum habuere, quâ de re *Sigon. lib. de jure civ. Rom. Ital. & Provinc.*

46. Plerique Politici in definitione Majestatis requirunt, ut *perpetua* sit potestas; quasi temporarium Imperium non esset summum; sed hoc à philosophiâ & juris ratione alienum putamus.

47. Quippe natura rerum moralium non à tempore, sed ab effectis æstimatur, qui possunt iidem esse in brevi ac in longiori tempore; quo facit, quod nec in Jure Civili temporis adjectio vim naturamque dominii aut obligationis alioqui mutat, quâ de re *dix. ad π. de eo quod cert. loc. in fin.*

48. Æque igitur summam absolutamque *potestatem* habent Rectores annui Civitatum quàm perpetui. Exemplum in Dictatore; qui fuit αὐτοκράτωρ καὶ ἀνυπεύθυνος ὧν ἂν βούληται καὶ πράξῃ; *absolutæ nullique subjectæ potestatis, in omnibus quæ vellet aut ageret:* Πολέμου καὶ εἰρήνης καὶ παντὸς ἄλλου πράγματος κύριος, *Pacis & belli omniumque aliarum dominus rerum*, Πάντας ἔχων ἐφ' ἑαυτῷ τοὺς νόμους. *Omnes infra se leges habens*, ut docet Dionys. Halicarn. *in lib. 5. Hist.* Sed erat temporaria potestas, sex mensium aut brevior, rarò longioris spatii. Quod autem postea semel ac iterum à Dictatore populus est provocatus, id facti non juris fuisse, ex ipsâ quæ rem narrat, historia manifestum est.

49. Ceterum, vera est hæc positio, non modo de singulis, ut erant Romæ dictatores, sed etiam de ordinibus liberarum nationum supremis, quorum personæ quotannis mutantur, ut heic in *Frisiâ*, observandum est.

50. Talibus enim nihilo minus juris quam Senatui *Venetorum*, utcunque perpetuo, adscribi oportet; nisi quatenus legibus cujusque Reipubl. fundamentalibus aliter sit cautum.

51. *Magnitudinem* parvitatemque civitatum nihil facere ad diversitatem summi Imperii, modo superiorem non habeant, facilius intelligitur, nisi quod enormis quandoque differentia distrahat hominum judicia.

52. Adeò ut *Ragusam* Illyrici & *Genevam* Allobrogum urbes, principatusque Arausionum iisque minorem Ithacam Ulyssis olim, æquè summam habere potestatem, atque Turcarum Gallorumque vasta Imperia, gravatè existiment.

53. *Majestatis* tamen vox, licet usu populari summæ potestati adæquata, tamen id ex usu antiquo retinuit, ut simul dignitatem amplitudinemque requirat majorem, quam ut nimis exilibus populis & civitatibus congruat.

54. Postremò, sæpius evenire docent historiæ, ut nomina summæ potestati consueta tribuantur iis, qui rem nullo modo habent, quod de Regibus *Laconicis* & *Germanis* olim, hodieque de Polonis, ipsisque, pene dixerim, *Cæsaribus*, ne de *Venetorum* aut *Genuensium* Ducibus loquar, adfirmari potest.

55. Inter vocabula, quorum ambiguitate luditur, est *Principis* in latini sermonis usu,

quod apud veteres *non summum sed* ...um significat, ait Grotius in *lib. de I. circa sacra cap.* 3. Ut injuriam fa... eidem Grotio, qui verba ejus in *Antiq. Reip. Batav.* quibus Ordi... Hollandiæ scribit, ejurato Rege ...niæ, Rempubl. *non sine Principatu* ...tituisse, respectu præfecturæ Prin... Arausionensi delatæ; sic accipiunt, ... auctor sibi contradixisset, cum ...a Præfectum Ordinibus Hollan... ratione præfecturæ suæ, conten... ...sse subjectum, nec habere jus illud ...endenter ab Ordinibus.

. Ex adverso, non pauci Summæ ...tatis, quam occupant, invidiam ...laribus verborum imitamentis de... ...t, sicut docent nuncupationes ...ipum & Imperatorum Romæ, no... ...éque in Anglia *Protectorum*; alia... ...ibi terrarum.

. Denique, summam potestatem e... ...ter aut tolli aut minui putant multi, ...n Regno constitutum est, ut de... Principis non aliter valeant, quam ...quo Senatu recognita & approbata

58. At hoc ejusmodi est, quod sæpe fallit, cum plerumque magis id prudentiæ quam juris sit institutum; non ut inde vis Imperii pendeat, sed ne Principes à supplicantibus decipiantur, velut in *l. unic. C. Quando Imper. Grot. lib.* 1. *c.* 3. §. 18. In Galliâ Senatus Parisiensis sive *Parlamentum* habet hoc jus, quod Edicta Regum non valeant; nisi re cognita: Quod Senatui tribuere jus Edicta Regis improbandi magnâ voce ab ipso Senatu adseveratum est, anno adhuc præsentis seculi XLVII. & XLVIII. Sed Reges jampridem hoc jus, si unquam, ut est credibile, tale fuerit, subegerunt, eoque sine dubio Grotius spectat *in d. loco.*

59. Denique, nihilo magis variatur summa potestas, exinde, quod qui habent illam, ob privatas causas in jus vocari soleant; cum id fiat ex voluntariâ submissione in illis rebus, quas Imperantes, non ut capita Reipubl. sed ut membra societatis civilis contrahunt, veluti quando emunt, vendunt, locant, conducunt, mutuum sumunt, ac *ita in cæteris*, de quo & *ante* dictum.

18. Quod si Principes libidinem dominandi officio suo laudisque reputationi præferant; cogitandum illis est, *plerumque etiam populos ita animatos esse, ut legem patientiæ, cui submittere se deberent, adspernari, quam flagitia dominationis ferre malint.*

19. Idcircò non tantum animo, sed etiam securitati auctoritatique suæ melius consulunt Principes, *qui jus suum eo quod decet Majestatem suam* publicoque expediat, *metiuntur*; quomodo Imperatores in *l. 4. C. de Legibus*, cum dixissent, *dignam esse vocem Majestate regnantis legibus alligatum se profiteri*; subjungunt; etenim, *de auctoritate juris, nostra pendet auctoritas.*

20. Hinc Romani Principes, quanquam omne jus populi & in populum habuerint, ut *modo intelleximus*, vereque legibus *fuerint* soluti, tamen non modo legibus se vivere profitentur *passim*; sed parum abest, quin etiam jura condant, quibus ipsi Principes subjecti sint aut esse videantur, adeò ut Rescripta Principum, juri publico privatove contraria ab omnibus judicibus refutari præcipiant *l. 7. C. de Precib. Imp. off. l. un. C. Quand. Imp. int. pup. &c.* Totoque jure sparsa leguntur ea, quæ Princeps facere *non posse* dicitur, eo quod ordinarii juris rationibus refragentur.

21. Non tantum igitur prudentiæ, sed & juris est, ne Princeps *ex fortunâ sua licentiam tantum usurpet* suæque solius utilitati studeat, cum ad hoc sit constitutus, ἵνα οἱ ἑλόμενοι διὰ τοῦτον εὖ πράττωσιν, ut, qui *elegerunt eum bene beatèque agant, Socrates apud Xenoph. lib. 3. memorab. à pr.* Idem exigit divinæ voluntatis auctoritas *loco antea citato. Deuter. 17. v. 19. & seqq.*

22. Concludimus, *illius demum Principis magnitudinem fundatam stabilemque esse, quam omnes tam supra se esse, quam pro se sciunt*, ut Seneca 1. *de clem. c. 3.* idque non modo respectu Dei, qui Reges tam diu regnaturos promittit, quamdiu jus & fas custodient; sed etiam ratione populorum, qui raro in eo statu, cujus ipsos pœnitet, acquiescunt, jugumque, ubi facultas detur, excutere festinant, quod Principes mali ut expectare debent, ita nec ægre ferendi causam habent. Quo sensu capiendum, quod *Thomas Morus* olim elegantibus jambis complexus est;

Quicunque multis vir viris unus præest,
Hoc debet his, quibus præest.
Præesse debet neutiquam diutius,
Hi quam volunt, quibus præest.
Quid impotentes Principes superbiunt
Quod imperant precario!

23. Idque non modo in legitimis sed etiam in absolutissimis, imo in *berilibus* Imperiis eodem modo se habere verissimum & exemplorum usu notissimum est; quomodo hujus seculi anno XLVIII. *Muftius*, id est, summus Pontifex Constantinopolitanus *Ibrahimo* Imperatori diem dixit, ut rationem actionum suarum redderet, *ad quod, exigente populo, Principes tenerentur.* Et cum Imperator eum contemneret, non dubitavit alio decreto pronuntiare, illum excidisse Imperio & tanquam privatum posse puniri, quemadmodum punitus est, referente *Rigalto in Histor. Turc. ad annum* 1648.

SECTIO

S E C T I O III.

De Summa Poteſtate Reipubl.

C A P. I.

De ſummæ poteſtatis definitione & differentiâ.

ɪitur ſumma poteſtas cum Grotio. Diviſio Majeſtatis in Realem & rſonalem, Delegantem & Delegatam refellitur, eò quod poteſtas mma non niſi una eſſe poſſit: ideoque, ſi delegantes acta delegatom infirmare queant, penes hos eſſe Majeſtatem; ſi non poſſint, eſſe n penes ſolos delegatos. Summam Poteſtatem non obligare ipſum, i habet Summam poteſtatem.

Ultitudo, quæ nulli ſubjecta, coit in Civitatem, ſi quod Impe-:ondat, hoc eſſe *ſummum*, ſponte

Neque enim Imperium extra Ci-m habet ſuperiorem, ubi ipſa mul- nullum talem agnoverat. Nec in te poteſt dici Imperium habere uam ſuperius ſine contradictione. Quominus tamen certæ Imperan-peeſonæ aliquo modo ſuperiores e queant, ſi diſerte ſit ita conſtitu- nihil vetat.

ntereſt autem plurimum, ſcire per- quid ſit Summa poteſtas, quam *Majeſtatem* vocant, etſi aliter ve- quibus hæc vox notat amplitudi- dignitatem.

ed hodie Theologi, Politici, & Ju-ſulti *ſummam Reip. poteſtatem* hac deſignant, κατ' ἐξοχὴν, ſicut & olim Julia *Majeſtatis* uſurpata videtur. Græci hanc poteſtatem τὸ κράτος, *atem* excellenter, vel τὸ κύριον *præ-tiam*. Ariſtoteles κυρίαν ἀρχὴν; *Do-tem poteſtatem*. Philo, μεγίστην ἀρ- *maximum Imperium*. Dion Caſſius, ζίαν; αὐτοκράτορα ἀρχὴν; quaſi dice- is quo *ipſe* unus poteſt quod vult.

7. Sed definitione opus eſt, quam μεγάλην πρὸς τὰ ἑπόμενα ῥοπὴν, *magnum ad ſequentia momentum habere*, docet optimus docendi magiſter Ariſtoteles.

8. Definiatur cum Grotio, *Facultas moralis regendi civitatem, cujus acta nullius humanæ voluntatis arbitrio infirmari poſſunt. lib. 1. c. 3. §. 6. in pr.*

9. Differentiæ hujus argumento pleraque difficilia Quæſtionum, circa hoc caput moveri ſolita, ſuis quæque locis conficiemus.

10. Hoc omnium primo ex eâ conſtat, fieri non poſſe, ut Summa Poteſtas ipſa Legibus à ſe latis, aliter quam obſervatione voluntariâ, teneatur; quia nemo ſe ipſum ſibi obligare vel cogere poteſt, nec populus totus quà talis, nec optimates pariter (ſingulos enim teneri palam eſt) neque Rex vere ἀνυπεύθυνος; quâ de re dixi latius in *Eunom. Rom. ad l. 31. π. de Legibus*, & mox etiam heic preſſius.

11. Dividitur à multis in Majeſtatem *Realem* atque *Perſonalem*, quarum illa univerſo corpori civitatis, hæc paucis vel uni Imperantibus conveniat.

12. Sed vitioſam hanc eſſe diviſionem putamus; quoniam, ſi Majeſtas ſit jus Summum, fieri nequit, ut duplex ſit,

non magis quam in una linea dentur duæ summitates.

13. Nisi compositam aut mixtam statuamus Rempublicam; sed tales nullas esse vel paucas *alibi* videbimus, & si daretur talis, ibi duplex quidem esset majestas personalis, realis nulla posset applicari.

14. Præterea in *Democratiâ* nemo, opinor, dicet, esse duplicem Majestatem, perinde nec erit ejusmodi in cæteris Reip. formis; quippe, vim Imperii non esse aliam in statu populari quam in concilio paucorum, vel personis Regum, *supra* demonstravimus.

15. Potest quidem fieri, ut optimatibus aut principi aliquid detractum vel circumscriptum ordinique diverso datum sit; verum hoc, inquam, ad divisionem Majestatis personalis, non ad distinctionem Realis & personalis referendum.

16. Sed hæc partitio bene convenit eorum sententiæ, qui populum semper retinere proprietatem summæ Potestatis, & Rectores nihil quam exercitium & executivam habere potestatem sentiunt, de quibus sæpe dictum. Hi enim proprietatem illam vocant Majestatem realem; alteram personalem. At tum Majestas non vere Summam potestatem, sed dignitatem potius & amplitudinem ministerii significat; unde vocabulorum quidem proprietas extra usum Artis alioqui non aberrat.

17. Nihilo melior est distinctio Majestatis in *delegantem & delegatam*. Nam si illi, qui delegant Imperantes, horum acta possunt infirmare, nec hi sine eorum mandatu quicquam summæ rei statuere queant; planum est, quod delegantes non transtulerint, sed retinuerint summam potestatem legatosque habeant ut ministros, sicut Ordines *Hollandiæ* Legatos suos ad comitia; qui manifesto nihil sunt aliud quam *Mandatarii*.

18. Si infirmare illa nequeant, palam est, quod delegantes potestatem summam re habere desierint; proinde, quod *transtulerunt*, hoc ipsis non recte amplius adscribitur.

19. Ejus rei exemplum præbet *Frisia*; ubi populus suos Legatos mittit ad Comitia, *cum plena potestate statuendi quod ipsis è Republ. videtur*, sine specialibus mandatis, sine rationum redditione vel ut populus Acta delegatorum suorum infirmare queat. Ex quibus rebus esse factam translationem, annuam duntaxat, evidenter colligitur.

20. Scilicet, auctores harum divisionum tenent, in populo universo semper, ut dixi, residere summam potestatem. Quod cum ratione suprà aliquoties improbavimus, adeoque & divisiones illas rejici consentaneum est.

21. Plane *SUMMAM potestatem* esse unicam duntaxat in qualibet civitate, dictu necessarium est. Unde Patres à *summo* Numine pluralitatem validissime contra paganos removerunt; Ea quippe *Summi* conditio est, ait Tertullianus, *ut nihil aliud adæquet, nedum superet*.

22. Quod si plures summæ potestates darentur, ab his imperata sæpe contraria, ut res humanæ sunt, proficisci oporteret; quæ res everteret *obligationem & coactionem*, quæ sunt effecta summæ potestatis; nisi vim obligandi amitteret altera; quâ re non modo summa, sed etiam potestas esse desineret.

23. Enimvero esse Reges, cum quibus optimates aut populi summam potestatem participent, verum est; sed ea res minime duas summas potestates efficit; verum Rex & Ordines in unionem summæ potestatis, *plures quidem, sed non ut plures* concurrunt.

24. Non minus liquido constat è definitione Summæ Potestatis supra scriptæ, neminem eam habere vel exercere posse

posse in semet ipsum; sicut implicat contradictionem, ut quisquam se ipsum sibi ipsi obligare, vel se ipsum cogere possit.

25. Enimvero potest Summa Potestas se aliis obligare; primo quidem exteris jure Naturæ & Gentium sine omni dubio; dein etiam civibus, in his, quæ non ut Summa Potestas, sed jure tralatitio contrahit, ut in emendo, vendendo, locando conducendo, mutuum accipiendo, solvendo quod debet & similibus. In quibus se obligare censetur potestas, ut privatum; convenitur etiam & condemnatur, ipse, quod magis est, nomine suo in semet ipsum.

26. Nec tamen inde sequitur, Principem habere potestatem in se ipsum; quia non nisi volens ad exequendam obligationem conveniri, Invitus nequaquam potest: At potestas in invitum est, Hæc obligatio nonnisi ex consensu & submissione voluntaria. Summa Potestas habet δύναμιν ἀναγκαστικὴν, vim coactivam, nec aliter esset Potestas, sed huic, inquam, facultati non est usus in Principe adversus se ipsum.

27. Ne quidem in populari Imperio Summa potestas se ipsam obligat sibi ipsi. Ibi enim potestas universorum vel majoris partis, nihil habet commune cum obligatione singulorum, sed differunt ut facultas unius in alterum. Singuli sub Potestate sunt; Ipsa potestas summa sub potestate non magis est, quam esse potest.

28. Non est igitur, ut accuratè loquutus sit Cujacius privati juris interpres summus in *lib. 15. observ. cap.* 30. ita scribens, *Quin imo ut populus ipse suis legibus tenebatur, ita Princeps, cui & in quem populus omne suum imperium contulerat.* Et mox; *Adeò ut potestas Principis & in ipsum Principem esset.*

29. Populum intellexit universum, nec enim aliter hic suum jus in Principem transtulit. Ut autem universo populo sit potestas in universum populum, implicat contradictionem; non magis quam ut potestas Principis sit in ipsum Principem, ad coactionis, inquam, effectum adversus invitum, sine quâ facultate nulla potestas in civitate intelligi potest.

30. Textus juris civilis, quem Cujacius adducit, quo pacto potestatem Principis in Principem acceperit, indicat. Est autem *lex quarta C. de Legibus*; ubi Theodosius & Valentinianus; *digna vox est majestate regnantis*, ajunt, *legibus alligatum se Principem profiteri.* Et mox: *Et revera majus Imperio est, submittere Legibus Principatum.* De submissione voluntariâ, de potestate, quæ coactionis est, nullo modo loquuntur. Princeps igitur est Princeps sui ipsius, ut quilibet vir bonus potestatem in se ipsum habet: consensu & inductione voluntatis, non adversus invitum; ut res ipsa loquitur.

31. Parum igitur accuratè in iis verbis, ad juris publici rationem instituisse Cujacium, liquido patet; quando obligationem Principis ex ejus liberâ voluntate pendentem trahit ad infringendam Juris publici positionem, quâ Princeps Legibus solutus esse dicitur: Contra quàm ipsi Principes connectunt, dum se vivere Legibus, attamen Legibus solutos esse profitentur §. *ult. Inst. Quib. mod. testam. infirmentur.* Plinius ad Trajanum, *Ipse te legibus subjecisti*, in eundem sensum, *panegyr.* Quâ re cum non fiat, ut Acta Principis alterius humanæ voluntatis arbitrio, subjecta sint, aut infirmari queant, non esse eam potestatem civiliter dictam, manifestum est.

32. Non desunt tamen, qui adhuc Populum & Principem in se ipsos verè potestatem habere & Cujacium accurate locutum esse contendunt; Hi nobis inculcant *notissimam distinctionem Populi*

 Leges

Leges in Comitiis ferentis, & populi in quotidianis actibus eas observantis. Item, *Principis, quà Principis, & Principis qua hominis privati.* Explicita superius quid repetamus? Populus unita voluntate Legem ferens est Civitas: Observatio fit à singulis, quæ sunt diversæ personæ. Nam Civitas, habet jus personæ. Universus populus non obstringitur iis legibus, quibus obrogare, derogare, quas abrogare totas, quibus solvere se aliosque pro lubitu potest. Quod perpetuo ab alicujus voluntate pendet, id nullo sensu humano potestati civiliter sumptæ potest esse subjectum.

33. Sed, ajunt, *quid usitatius etiam hodie in Romanensi Ecclesia, quando agitur de Infallibilitate Papæ, quàm Papam, quà Papam, non posse; At quà Innocentium posse errare.* Ne distinctionis illius ineptiam arguamus, quid hæc instantia ad rem pertineat, non video; quandoquidem non negamus, eum, qui munus publicum gerit, duobus adspici lateribus, privato & publico, eoque respectu diversos habere effectus: Sed non ideo potestatem in se ipsum verè & actu habet, nec se ipsum cogere dici potest, si ne quâ facultate, Potestas hujus loci non habet intellectum.

34. Etiam Grotius in partes vocatur, qui distinguat *inter dominium, quod populus habeat ad modum privatorum; & quod populo, ut populo competit*, quod nemini, credo, in mentem venit unquam negare discrimen; sed nec hoc ad Potestatem in semet ipsum competentem plus facit, quam Papa, non ut Papa, sed ut Innocentius errans.

35. Sed magis ad rem pertinent hæc verba Grotii, quæ objiciuntur. *Non desinit debere pecuniam populus, Rege sibi imposito, quam liber debebat. Est enim idem populus, & dominium retinet eorum; quæ populi fuerant, imo & IMPERIUM in se retinet: quanquam jam non exercendum à Corpore, sed à Capite.* Agnoscimus, etsi in loco quem citant dissentientes, non extent, verba Grotii; Agnoscimus Imperium semper esse populi, non habentis alienigenam dominum, & esse hoc in eundem populum, non in diversum. Corona Galliæ est populi Gallici, & jus ejus in populum Galliæ; non Hispaniæ & Germaniæ. Corpus civitatis semper habet omne jus Civitatis, quamdiu ab Exteris non subigitur. Plane sicut dos manet proprium mulieris patrimonium, etsi maritus, constante matrimonio sit dominus dotis, ut Juriscti utrumque docent.

46. Sed heic & apud Cujacium agitur de potestate obligandi per leges & subjectione coactivâ, quæ est propria Legum & Summæ potestatis in Republ. quam ipse Grotius ita *modò* finivit, ut duas in ea personas Imperantis & subjecti distincte agnoscat. Denique, Potestas, ubi de jure imperandi & parendi, obligandi & cogendi agitur, à jure exercendi imperii non potest separari.

37. Cujacius Principem suis legibus subjectum & obligatum, non solutum esse ponit; Legis virtutes sunt, Imperare, vetare, permittere, punire *l. 7. π. de legib.* has virtutes Principi in se, in Principem, vel populo universo in universum populum competere, tam palam contradictorium est, quam in definitione potestatis & obligationis duæ partes & personæ distinctæ necessario collocandæ sunt.

38. Atque inde quæ præterea in hanc rem proferentur, unice pendent.

CAP.

CAP. II.

Continens monita de aliis Imperii differentiis.

Jus Imperii in Civitate non mutari ex formâ Reipubl. nec quidem herili aut civili modo imperandi, licet efficacia in illo sit major. Differentiam patrimonialis & quasi fructuarii Imperii nobiles quidem habere effectus, jus tamen summum non variare. Esse despotica regna, quæ non sint patrimonialia, & civilia, quæ in patrimonio habentur. Contra summam potestatem in regno quasi fructuario esse posse. Objectio ex natura usufructus & proprietatis petita solvitur. Non mutari jus Imperii ex eo, quod invitis aut volentibus sit impositum: siquidem ex voluntate civium æque absolutum condi potest ac vi bellicâ. Male definitioni summæ potestatis inseri, ut perpetua sit: temporarium æque summum esse posse. Denique, ex magnitudine aut parvitate nominumque distinctionibus & titulis nullam juris nasci diversitatem. Postremo, Legem de approbandis in senatu Regum decretis, iisdemque in jus vocandis, per se non tollere summitatem Imperii.

SUnt qui ex aliis quoque rebus differentiam summæ potestatis colligunt.

2. Primo, non desunt, qui interesse putant plurimum, qua formâ Reipubl. civitas gubernetur, *monarchica* vel plurium imperio, & in monarchia, sit ne *despoticum* an *civile* Regnum.

3. Sit ne *patrimoniale*, an quasi *fructuarium*, populoque volente an invito constitutum.

4. Utrum *eligantur*, an *successione* gaudeant Imperantes, *temporalis* an *perpetua* sit potestas.

5. Nonnullis quoque *parvitate* vel magnitudine civitatum jus summi imperii visum est variari; denique, *nomina* titulorumque species hominum judicia sæpe præstringunt.

6. Nos ex illis omnibus nihil ad summitatem Imperii tollendam, augendam, vel minuendam facere paucis indicabimus.

7. Nam quod ob formam regiminis, politicorum aliqui, minorem potestatem in *Democratia* putant, hoc adeò falsum est, ut mensura juris optimè ex illâ formâ capiatur, sicut modò demonstravimus.

8. Ex adverso, quod alii monarchas ut à populo præfectos, minoris faciunt, populi verò ut αὐθεντικῶς imperantis jus majus in democratiâ intelligunt, hoc perinde superius refutatum.

9. Certum igitur esto, quod modus imperandi varius speciem, jus & vim imperii minime variet.

10. Plus discriminis inter heriles sive Despoticas & civiliores monarchias consistere videtur. *Heriles* vocantur, ubi Imperantes sunt domini corporum atque bonorum. *Civiles*, ubi Imperium Reipubl. salvam relinquit libertatem personarum & proprietatem bonorum.

11. Sed tenendum, in hoc capite

non quæri, de majori minorique efficaciâ imperii; verum, an unum præ altero magis minusve *summum* sit imperium, *quod heic negatur*.

12. Dabimus loco rationis exemplum; Patris in liberos potestas jure Gentium & civili aliquantò minor habetur quam dominorum super servos; patria tamen potestas æquè est summa & absoluta quam Dominica potestas.

13. Atqui Reges veri à *Despotis* non multò secus quam ab heris parentes differre videntur, *ut postea videbimus*.

14. Adde, quod utrobique acta publica imperandi, quæ est *nota Summitatis*, irrita fieri non possunt; utrobique voluntas Imperantium, Civitatis voluntas intelligitur.

15. Duntaxat, jus externum Dominatus ad res & corpora privatorum indistinctè extenditur. Quod in regno non aliter quam ex causâ utilitatis communis, non pro lubitu Imperantium juris esse intelligitur.

16. Tertia differentia *patrimonialis* & *quasi fructuarii* Imperii à quibusdam cum præcedente confundi solet.

17. Scilicet, *Patrimoniale* vocatur Imperium, quod inter vivos & mortis causâ potest alienari: *Fructuarium*, imperanti solummodo ad vitam competit, sine libertate alienandi.

18. Quidam regna despotica statuunt eadem esse cum *Patrimonialibus*, Civilia verò cuncta esse fructuaria; Verum hoc est ex eorum genere, quæ ut plurimum, non quæ semper vera sunt; Cum nihil vetet, herilia Imperia quasi per modum *ususfructus* teneri.

19. Ita, ut alienandi tàm inter vivos quam post mortem *potestas* ultimo cuique Imperanti negetur. Quod fere unicum hujus differentiæ momentum constituit.

20. Exemplum est in præsenti *Turcico* Dominatu, qui licet δεσποτικώτατος, jus tamen alienandi aut successionem pro libitu Imperatorum mutandi ignorat.

21. E contrario, *civilia regna in patrimonio haberi posse*, liquet ex pluribus modicis per Europam Principatibus, qui superiorem non habentes, hoc jure tenentur; etsi in majoribus Imperiis rarò id usu venire experientia testatur.

22. Differentiam hanc patrimonialis & fructuarii Imperii ab *Hobbesio* & omnibus, qui vim Imperii infinitè intendunt, nec populo aut singulis quicquam relinquunt, explodi manifestum est.

23. Quippe, qui subjectos indistinctè pro servis habent, & regnantibus potestatem de successione quovis modo disponendi semper adscribunt. *Quâ de re nobis alibi locus erit dicendi, ut & de reliquo discrimine regni & dominatus.*

24. Sed de ultimâ distinctione scrupulus restat. dices enim, *ubi datur ususfructus, ibi penes alium proprietas existit*, quod jus haud dubie majus est.

25. Proinde secundum hanc distinctionem, *ususfructus* Majestatis Imperantibus, *proprietas* populo tribui videtur; Quod in damnatam modo divisionem summæ potestatis, qua Realis aut personalis dicitur, incideret, atque populum rursus superiorem Imperantibus efficeret.

26. Verum nos *quasi* fructuarium, non vere usufructuarium illud Imperium, quod patrimoniali opponitur, esse diximus.

27. Quatenus usumfructum imitatur in hoc, quod nihil juris *ultrà vitæ terminos* producit, nec alienationem inter vivos permittit, ut Fideicommissa.

28. Forte rectius comparari posset cum *dominio revocabili*, quale est mariti in prædio dotali, heredis fiduciarii ex Senatusconsulto *Trebelliano* in rebus post mortem restituendis; Nam illis tempore domi-

dominii sui plene liberèque de rebus illis disponunt, *exceptâ alienandi potestate*, nec ulli, ratione juris & disponendi facultatis, obnoxii sunt.

29. Quin si maximè maneamus in terminis *Usufructus*, ne quidem inde quicquam potest colligi naturæ Summæ Potestatis adversum. Fructuarius enim facit in Re quicquid vult, *modò substantiam relinquat salvam*; Neque proprietarius impedire vel infirmare quicquam ab illo gestum cum hoc temperamento, potest.

30. Ergo, si tu ponas Regem habentem imperium quasi per modum usufructus, & proprietatem penes populum statuas, ideo tamen Rex non statuitur obnoxius populo; duntaxat, si salvam præstet regni *substantiam*, ut ita loquamur, id est, fundamentalem constitutionem.

31. Ita satisfactum huic difficultati. Est etiam quod opponitur alteri speciei, quam diximus, *Regni Patrimonalis*; Neque enim liberi homines, quales sunt cives, in patrimonio cujusquum sano sensu dici videntur: Scilicet τὸ esse in patrimonio non de ipsis hominibus, sed de *jure imperandi illis*, non quà singuli, sed quatenus sunt populus, prædicatur. *vid. Grot. l.* 1. *c.* 3. §. 12.

32. Præterea diximus, nihil variari summam potestatem ex eo, quod *volente invitove* populo stabilia sit; ejus rei rationem suprà habes insinuatam *sect.* 2. *cap.* 1. ubi diximus, Non minus consensu & fœdere populi, quam bello jus imperandi *summum* acquiri posse & omni tempore acquiri.

33. Verum quidem est, quod plerique victores herile & patrimoniale jus in subjectos occupent; attamen hoc diversam summæ potestatis speciem non inferre *modò audivimus*.

34. Fundamentum autem obsequii, quo populus armis subactus, victori imperium jure suo exercenti obstringitur, *inferius* explicabitur.

35. Præterea, nec *electionis successionisque* differentia juris rationem, respectu summæ potestatis mutari *suprà dictis* consentaneum est & facile probatur.

36. Etenim Successiva Imperia, quæ quidem voluntaria sunt, initium ab *Electione* habuere. Nec plane aliud est successio, quam juris initio ab eligentibus statuti continuatio. *Grot. d. cap.* §. 13. *sub fin.*

37. Verum quidem est, quod leges tempore electionis præscriptæ à successivis Imperantibus vetustate & dominandi artibus utplurimum obsolescant. Ast hoc *ad politicam*, non ad juris disciplinam spectat.

38. Fere etiam usu venit, ut cum Electivum Imperium, uno actu mutatur in *Successivum*, fiat etiam mutatio *Legitimi* in *Absolutum* Imperium, ut factum vidimus apud *Danos*, qui Aristocratiam cum Principatu electivo mutarunt in Monarchiam successivam & absolutam, ut dicere occupavimus. Sed hoc non esse ab Electionis aut Successionis ingenio, verum unicè à voluntate eorum qui Imperium constituunt, pendere, docet Electio Pontificum Romanorum & Principum Episcoporum, qui utcunque Electivi, tam sunt absoluti quam ulli Successores.

39. Cæterum, hanc observationem ad voluntaria non ad violenta Imperia pertinere, res ipsa loquitur; siquidem electionis libertatem in his Imperiis cessare manifestum est, quatenus utique sunt violenta.

40. Dantur enim, partim violenta Imperia, partim voluntaria, idque tamen etiam in unitate Reipublicæ.

41. Nempe, si quis populus, Regem habens à se creatum, aliam gentem subigat, inque idem cum illâ corpus civitatis coeat,

coëat, manente tamen discrimine populi victoris & subacti.

42. Tale *Mamaluccorum* fuit Imperium initio superioris seculi à *Selymo* Turca extinctum. Illi Ægyptum & Syriam arctissimo servitio continebant, suos Reges ipsi eligebant.

43. Turcici quoque Imperii initium non fuit aliud, quanquam hodie vix potest discerni potestas Imperatoris in originarios Turcas & subactas gentes.

44. Eodem pertinent uniones Galliarum, quibus acquisitas bello regiones in unum idemque Regni corpus adjungere solent.

45. Quin & Romani Imperatores in populum & Italiam *civile*, super Provincias *herile* Regnum habuere, quâ de re *Sigon. lib. de jure civ. Rom. Ital. & Provinc.*

46. Plerique Politici in definitione Majestatis requirunt, ut *perpetua* sit potestas; quasi temporarium Imperium non esset summum; sed hoc à philosophiâ & juris ratione alienum putamus.

47. Quippe natura rerum moralium non à tempore, sed ab effectis æstimatur, qui possunt iidem esse in brevi ac in longiori tempore; quo facit, quod nec in Jure Civili temporis adjectio vim naturamque dominii aut obligationis alioqui mutat, quâ de re *dix. ad π. de eo quod cert. loc. in fin.*

48. Æque igitur summam absolutamque *potestatem* habent Rectores annui Civitatum quàm perpetui. Exemplum in Dictatore; qui fuit αὐτοκράτωρ καὶ ἀνυπεύθυνος ὧν ἂν βούληται καὶ πράξῃ; *absolutæ nullique subjectæ potestatis, in omnibus quæ vellet aut ageret:* Πολέμου καὶ εἰρήνης καὶ πάντων τῶν ἄλλων πραγμάτων κύριος, *Pacis & belli omniumque aliarum dominus rerum*, Πάντας ἔχων ὑφ' ἑαυτῷ τοὺς νόμους. *Omnes infra se leges habens*, ut docet Dionys. Halicarn. *in lib. 5. Hist.* Sed erat temporaria potestas, sex mensium aut brevior, rarò longioris spatii. Quod autem postea semel ac iterum à Dictatore populus est provocatus, id facti non juris fuisse, ex ipsâ quæ rem narrat, historia manifestum est.

49. Ceterum, vera est hæc positio, non modo de singulis, ut erant Romæ dictatores, sed etiam de ordinibus liberarum nationum supremis, quorum personæ quotannis mutantur, ut heic in *Frisiâ*, observandum est.

50. Talibus enim nihilo minus juris quam Senatui *Venetorum*, utcunque perpetuo, adscribi oportet; nisi quatenus legibus cujusque Reipubl. fundamentalibus aliter sit cautum.

51. *Magnitudinem* parvitatemque civitatum nihil facere ad diversitatem summi Imperii, modo superiorem non habeant, facilius intelligitur, nisi quod enormis quandoque differentia distrahat hominum judicia.

52. Adeò ut *Ragusam* Illyrici & *Genevam* Allobrogum urbes, principatusque Arausionum iisque minorem Ithacam Ulyssis olim, æquè summam habere potestatem, atque Turcarum Gallorumque vasta Imperia, gravatè existiment.

53. *Majestatis* tamen vox, licet usu populari summæ potestati adæquata, tamen id ex usu antiquo retinuit, ut simul dignitatem amplitudinemque requirat majorem, quam ut nimis exilibus populis & civitatibus congruat.

54. Postremò, sæpius evenire docent historiæ, ut nomina summæ potestati consueta tribuantur iis, qui rem nullo modo habent, quod de Regibus *Laconicis* & *Germanis* olim, hodieque de Polonis, ipsisque, pene dixerim, *Cæsaribus*, ne de *Venetorum* aut *Genuensium* Ducibus loquar, adfirmari potest.

55. Inter vocabula, quorum ambiguitate luditur, est *Principis* in latini sermonis usu,

quod apud veteres *non summum sed* ...*um* significat, ait Grotius in *lib. de I. circa sacra cap.* 3. Ut injuriam fa... eidem Grotio, qui verba ejus in ... *Antiq. Reip. Batav.* quibus Ordi... Hollandiæ scribit, ejurato Rege ...aniæ, Rempubl. *non sine Principatu* ...tituisse, respectu præfecturæ Prin... Arausionensi delatæ; sic accipiunt, ... auctor sibi contradixisset, cum ...à Præfectum Ordinibus Hollan... ratione præfecturæ suæ, conten...sse subjectum, nec habere jus illud ...endenter ab Ordinibus.

. Ex adverso, non pauci Summæ ...tatis, quam occupant, invidiam ...laribus verborum imitamentis de...it, sicut docent nuncupationes ...*ipum & Imperatorum* Romæ, no...éque in Anglia *Protectorum*; alia... ...libi terrarum.

. Denique, summam potestatem e...ter aut tolli aut minui putant multi. ...n Regno constitutum est, ut de... Principis non aliter valeant, quam ...quo Senatu recognita & approbata

58. At hoc ejusmodi est, quod sæpe fallit, cum plerumque magis id prudentiæ quam juris sit institutum; non ut inde vis Imperii pendeat, sed ne Principes à supplicantibus decipiantur, velut in *l. unic. C. Quando Imper. Grot. lib.* 1. *c.* 3. §. 18. In Galliâ Senatus Parisiensis sive *Parlamentum* habet hoc jus, quod Edicta Regum non valeant; nisi re cognita: Quod Senatui tribuere jus Edicta Regis improbandi magnâ voce ab ipso Senatu adseveratum est, anno adhuc præsentis seculi XLVII. & XLVIII. Sed Reges jampridem hoc jus, si unquam, ut est credibile, tale fuerit, subegerunt, eoque sine dubio Grotius spectat *in d. loco.*

59. Denique, nihilo magis variatur summa potestas, exinde, quod qui habent illam, ob privatas causas in jus vocari soleant; cum id fiat ex voluntariâ submissione in illis rebus, quas Imperantes, non ut capita Reipubl. sed ut membra societatis civilis contrahunt, veluti quando emunt, vendunt, locant, conducunt, mutuum sumunt, ac *ita in cætera*, de quo & *ante* dictum.

I CAP.

CAP. III.

Quatenus summa potestas per fœdera mutetur.

Minores populos conjungi vel per unionem civitatis, vel per fœdus arctum, quo etsi cuncta belli & pacis, quæque ad defensionem necessaria, communicentur, summum tamen jus omnium illæsum manere posse, quod exemplis probatur. Perimi tamen singulorum jus Summum, quatenus plurium suffragia pauciores sequi coguntur. Idem juris esse in fœdere inæquali, etsi unus populus majestatem alterius observare debeat, imo etsi judicia quædam à superiore in fœdere, super alios exerceantur, quod tamen non licet aut universis sociis aut uni superiori, nisi quatenus expresse convenerit, at si provocandi jus detur civibus singulorum, per hoc desinere summam esse potestatem. Quod autem ipsi socii ab reliquis cogi & plecti, quod tributa, milites exigi possint, non officere summæ potestati; denique, & eos qui victi ad tributum adiguntur, etiam vasallos, posse habere summam potestatem.

PArvitas civitatis adeò nihil detrahit juri summæ potestatis, ut non alibi magis doctrina ejus conspicua sit, quam ubi singulis urbibus Imperia terminantur.

2. Veteres sane de *Civitate* agentes hanc simplicissimam explicare solent; denique, per Europam ante Macedonum & Romanorum arma vix aliæ societates publicæ extabant.

3. Athenæ, Sparta, Sicyon, Argos, Corinthus, Thebæ, Roma & quicquid alibi clarum fuit, hoc exemplo gubernabantur.

4. Nec ulla res æque *Philippo* Macedoni adversus Græcos, *Romanis* contra Italos, & in Hispanis Gallicisque bellis, quam hæc minuta populorum divisio, profuit.

5. Dein per victorias, aut, suadente utilitate, consensu factum est, ut in majora corpora plures populi coalescerent, quod vel per *unionem* civitatis vel per modum *fœderis* arcti contingere solet.

6. Prior ratio extinguit summam potestatem, ita; ut qui prius imperabant, nunc imperata faciant; nam quæ antea fuerant civitates, jam membra majoris civitatis factæ nihil aliud quam subjecti corporis parem constituunt, idque, tam in plurium quam Unius imperio ex æquo obtinere certum est.

7. Fœderis arctioris, ubi tamen non fiat σύγχυσις πολιτειῶν, *plurium confusio civitatum in unam*, variæ sunt species; quarum nulla summam potestatem lædit.

8. *In* universum, est vel *æquale vel inæquale* fœdus. Æquale, non officere summæ potestati per se patet; saltem restringit libertatem faciendi quod velis in ea re, de quâ convenit, quod etiam in naturali plenissimâque libertate potest fieri.

9. Ita fœdus Amphictyonicum, quod universæ Græciæ unum in publicis causis tribu-

bunal statuebat, singulis Græciæ ciatibus non ademisse potestatem sumim extra controversiam esse, liquet *Ubb. Emm. de Græc. vet. tom. 3. de con. Amphict.*

10. Sed fœdus Ætolicarum & Achairum nationum videtur unam fecisse pluribus Rempublicam, ut ex *Polyo* colligi potest. *lib. 2. c. 38. Justin. l. 3. c. 1. Ubbo Emm. d. tom. 3. de Rep. Æt. Ach.*

11. Potest autem belli & pacis, conibutionum omniumque rerum ad comunem defensionem pertinentium comunio haberi, salva singulorum socioum potestate summâ.

12. Etsi cunctis partibus integra non it; nam in iis, quæ communia sunt acta, & in quibus coëuntium suffragia numerantur, singuli non habent potestatem, sed omnes pariter.

13. Attamen omnia, in quibus sententiæ non prævalent numero, manent singulorum, & sic nihil detrahunt Majestati.

14. Exemplum præbet Respublica Belgarum unita, quæ fœdere *Trajectino* arctissime quidem est conjuncta, verum salvâ singularum Provinciarum summâ potestate, quâ de re videatur Grotius *de antiq. Reipub. Batav.*

15. Exceptis duntaxat iis rebus, quæ ex fœdere ad universitatem sociorum sive *Ordines Generales*, quos vocant, delata sunt, quæ non singuli, verum omnes pariter exercent, ut tamen quasdam præcipuas facultates, prærogativæ numeri suffragiorum exemerint.

16. Idem in Helvetica Gente non caret dubio, quando ibi aliquanto minor ac in Belgis fœderatis nationum est conjunctio.

17. In Imperio sive Regno Germaniæ magis alia species quam res est. Speciem diversam facit, quod Germani fœderis sui Principi nomen Cæsaris, Imperatoris, Augusti, quæ verba implent auditum ideâ summæ potestatis, adscribunt, eundemque omnibus Majestatis imitamentis prosequuntur.

18. Sed qui norunt, moralium & maxime juridicarum rerum naturam ab effectis æstimari, Principesque & civitates Germaniæ liberas, vident omnibus fere Summæ potestatis juribus independenter à Cæsaris arbitrio uti: Denique, membra Germanici Imperii nullo modo tam arctè inter se constringi, quam sunt Belgicæ Nationes unitæ; non dubitabunt, quin Germania sit corpus fœderatum in plures Summas potestates distinctum potius, quam una Civitas.

19. Proinde, quam Jurisconsulti Germani vocant *Superioritatem Territorialem*, hanc modo potius quam specie à Summa potestate Reipubl. discrepare, facile animadvertet, qui verborum & rerum discrimina novit.

20. Utcunque *majestatis* voce nunquam se honorari patiantur, quando ne Regibus quidem exteris hanc appellationem impertiuntur, ut Imperatori suo illud ἀξίωμα per excellentiam soli vindicent.

21. De fœdere inæquali plus est dubii; inprimis distinguendum, utrum onus transitorium, an permanens alterutri imponatur.

22. Nam si qua præstatio, ratione sumptuum belli redimendæve injuriæ quæ *transit*, uni præ altero injungatur, id palam est, non officere juri Majestatis.

23. Nec quidem si convenerit, ut populus unus *comiter alterius principis populive majestatem conservet.*

24. Hoc enim adjicitur, ut intelligatur, alterum principem populumve ratione dignitatis esse superiorem, non quod libertati summæque alterius potestati

ſtati quicquam decedat, quemadmodum clientes noſtros intelligimus liberos eſſe, tametſi neque autoritate neque dignitate nobis pares ſint. *l.* 7. §. 1. *π. de Captiv. & poſtlim.*

25. Quin imò etſi convenerit, ut apud commune fœderatorum concilium vel eum qui in fœdere ſuperior eſt, cives ſingularum civitatum certis ex cauſis rei fiant damnatique puniantur, id nec ipſum poteſtati ſummæ adverſari docet *Proculus ICtus* in *d. l.* VII. Nam & in æquali fœdere poteſtas decidendi ſociis reliquis, aut certis perſonis, ex pacto deferri poteſt.

26. Sed abſque conventione, nec unus ſociorum nec commune concilium, *cui adminiſtratio rerum ad fœdus pertinentium committitur*, jus dicere poſſunt de capite fortuniſque hominum, qui ſunt in ſingulis civitatibus.

27. Niſi conſtet, eos, qui præſunt civitati nolle in ſuos, qui *contra fœdus* deliquerunt, animadvertere, imo illos recipere in publicam *protectionem*.

28. Tunc enim ſocios habere jus, ejuſmodi maleficos, ut hoſtes capere & damnatos punire, non quidem imperii ſed magis jure belli dicendum videtur; ſi, inquam, manifeſtum ſit delictum & contra fœdus eſſe admiſſum; alioquin hoc obtentu jura ſociorum, conſpiratione plurium è ſociis, violari poſſent.

29. Hæc per me licet, applicentur iis quæ Grotius *in Apologiâ ſuâ* pro Magiſtratibus abrogatis *Hollandiæ* ſcripſit adverſus acta reliquarum Provinciarum, *anno* CIↃ IↃCXVIII.

30. Non decidimus, utrum juſta fuerit cauſa Proceres Batavos cogendi, quod Grotius negat; Sed theſin negamus; Ordines *Generales* nullo modo illos cogere potuiſſe; Siquidem eoſdem, unà cum ipſis Batavis, alios è ſociis non ſemel, ex cauſa non ſervati Fœderis vi coëgiſſe, memoriæ proditum eſt. Idem de executione factâ in Hollandiæ Proceres anno MDCL exiſtimandum. Facti quæſtionem non attingimus; Juris diſceptatio eſt hujus loci.

31. Obſervandum eſt etiam, poſſe fieri, ut tales ſocii certo reſpectu ſe habeant ad inſtar unius civitatis; ſcilicet, in ejuſmodi ditionibus, quas jure belli communiter partas per commune concilium regunt.

32. Adeo, ut in his plurium conſenſus pro omnium voluntate, ſicut in unâ Republ. fit, abſolute habeatur: Exemplum habetur in territorio Ordd. *Generalium*, quod conſiſtit in partibus Brabantiæ Flandriæque bello quæſitis.

33. Verum enim vero, ſi provocandi facultas daretur civibus ſociorum adverſus acta ſuorum Imperantium ad aliquem ex Fœderatis, vel commune concilium, per ejuſmodi conditionem fœderis manifeſtò læderetur ſumma poteſtas.

34. Proinde ubi ſumma poteſtas ſalva eſt, ibi provocatio ad Collegium commune ſociorum in ſingulis fœderatorum Provinciis, nullo modo admittenda, ut luculenter diſputant Ordines Friſiæ in epiſtola ad Ordd. Generales, quæ extat apud Aiſſema *lib.* 8. *ad ann.* 1628. Quin iidem criminis læſæ Majeſtatis reos Edicto publico declaraverunt eos, qui de regimine publico Friſiæ, Querelas *ad Ordines* Generales detulerant anno MDCLXXVIII.

35. Aliud eſt, ſi Ordines ſummi unius ſociæ civitatis, de rebus inter ſe controverſi ad commune concilium ex pacto rem deferre cogantur, ut *Groningana* & *Omlandiæ* apud nos Provinciæ accidit, quæ hac lege ſe Fœderi communi adjunxit, ut controverſiæ inter Civitatem & Agrarios ab Ordinibus Generalibus deciderentur.

36. Quin

6. Quin etiam cogi & plecti potest a civitas, quæ legibus fœderis satis faciat; quæ res adeo non tollit jus mæ potestatis, ut nequidem fœdus juale constituat.

7. Siquidem aliter fieri nequit in statu aturali, quo sunt fœderati, quam lter alterum promissis non stantem armis compellat; cujus rei nequi- inter *Provincias Belgii fœderatas* npla desunt.

8. Quid vero, si superior in fœde- is habeat indicendi reliquis exerci- , exigendi pro arbitratu tributum, atores citandi cogendique ad sol- dum?

9. Ne hæc quidem pro defensione muni ex pacto concessa summam statem tollunt, sicut ratio & exem- docent. Nam inter Græcos Sparta Athenæ Principes reliquorum sibi eratorum, ea jura tenebant, & ta- inferiores in fœdere populi sine du- liberi summæque potestatis erant. d dispar ratio *Drentinæ* gentis, apud esse videtur.

0. Quin etiam qui bello victus co- r victori solvere annuum tributum perpetuum, is eâ re non amittit summam potestatem, quia pecuniaria præstatio non impedit, quo minus is qui tributum solvit, omnia Imperandi acta libere in subjectos exerceat, neque desunt illustria præsentis & aliorum tem- porum exempla.

41. Eâdem ratione adhuc fortius di- cendum, nequidem feudalia Imperia, *etsi habeant quem dominum appellent, cui servitia præstent*, minime tamen jus summæ potestatis hoc ipso habere de- sinere, modo qui subditi sunt vasallo, jus provocandi ad dominum non ha- beant.

42. Nam *servitia* quæ dicuntur, ni- hil ferè sunt aliud quam officia exhiben- di se in armis pro domino, quorum præ- statio nullo etiam modo impedit facul- tatem ita imperandi suis, ut acta infir- mari non possint.

43. Sufficit enim ad jus summæ po- testatis, quod subditi cujusque nihil al- tius aut majus habent, cui parere de- beant; hoc enim ipsis *summum* est, quo altius adscendere nequeunt.

44. Quippe ratio imperandi atque parendi intra fines cujusque civitatis li- beræ continetur. Grotius *lib.* 1. *cap.* 3. §. 21. *& seqq.*

CAP. IV.

De fundamento imminuendæ Majestatis seu summæ potestatis.

Repetitur, Imperio Civitatis simpliciter constituto, excipi patientiam mortis indubie violentæ ac injustæ, & instituti perpetui, in bona civium pro lubidine grassandi, præter ea quæ specialiter in quaque Republ. eximuntur, quod maxime in Monarchiis fieri; utrumque ratione probatur. Contra niti Hobbesium, eò quod populus ad Imperium stabiliendum congregatus, multo minus, post stabilitum dissipatus, non habeat jus corporis aut universitatis, nec proinde capax sit juris personalis acquirendi, quod refellitur ab effectu, qui est, delatio Imperii per actum unum voluntatis, quam unitatem etiam illic esse, ubi populus per oppida vicosve dispersus Imperantes constituit. Conventu populi dissoluto, manere tamen effectum exceptionis Imperio adjectæ, tam per modum nullitatis actuum, qui contra fiunt, quam, quia societas Civitatis post digressionem civium à comitiis, universitatis jus conservat, quod exemplo Democratiæ comprobatur, adeo ut Imperantibus in his quæ concessa illis non sunt, impune non pareatur. Quæstionem, an expediat hoc civitatibus, à juris quæsito alienam videri. Hobbesiana alia refutantur.

MAjestatem adhuc suo fixam fastigio secuti sumus, nec quicquam ei subduximus, præter licentiam continuo instituto in personas & bona subjectorum grassandi: vimque manifestam vitæ civium more latronis inferendam *sect.* 2. *c.* 3. §. 39. De rebus ad secreta animorum & sacra pertinentibus *infrà dicturi.*

2. Probavimus pridem, in *Democratiâ* minorem populi partem non obligari ad patiendum illa extrema, quæ excepimus; unde ex fundamento sæpius collocato idem in paucorum vel Regali Imperio statuendum intelligitur.

3. Dictum insuper, in DEMOCRATIA posse, ubi populus velit, excipi plura, in quibus prærogativa numeri suffragantium cesset.

4. Sed ob æqualitatem ibi, cessante metu invidiâque, populus rarò vel nunquam singularia exceptionum à se ipso stipulatur.

5. In Aristocraticis civitatibus pleræque cautiones sunt pro securitate Optimatium, quam hi callide vocant *Libertatem.*

6. Cum fere plebs in illis adductius quam in ipsis *principatibus* habeatur, in quibus tyrannidis insolentia in eminentiores maximè redundat, optimatium artes ad plebem premendam unicè paratæ sunt.

7. Ideoque non minore curâ plebs operam dare debet, ut leges condantur, quibus

quibus optimatum potestas restringatur, suique ordinis jura conserventur, quam Proceres id agere solent in regnis condendis; Sed plebs id agit frequentius per seditiones, quam per leges in tempore statutas, ut Historia Romana luculenter docet.

8. Verum in *Monarchiis* præsertim, conspicuæ sunt leges, quibus principis potestati subinde nonnihil eximatur, quæ res displicet mirificè *Hobbesio* cunctisque Regnantium adulatoribus. *Hobb. cap. 6. de Cive.*

9. Idcirco ille vehementer adnititur, ut nec sanâ ratione id fieri posse, cum ratione evincat.

10. Non negat equidem posse fieri, ut populus Optimatibus & hi Regibus verè sint superiores, si constet id actum esse, ut hi tantum essent Magistratus & Ministri, & ordo stabilitus sit, quo Rectores ad rationes reddendas cogerentur, ut olim Spartæ fuerunt Ephori, in Arragonia Justitiæ Magistratus; Quomodo in Imperio Germanorum, in regno Polonorum & alibi se res habet cum phylarchis.

11. Sed ubi Summa potestas verè in Optimates vel Reges translata fuit, ibi aliquid reservatum intelligi, vel reservari posse, cum rationis & Philosophiæ subtilioris obtentu negat.

12. Verum utitur iisdem rationibus, quas *suprà* refutavimus; cum inter populum ac Imperantes fœdus intercedere pactionesque speciales iniri posse demonstravimus; exemplo quidem à Democratiâ sumpto, sed quod ad reliquas civitates & Imperia extendatur.

13. Imò in *Monarchiâ* Imperantes ex pacto subditis fieri posse quodammodo obnoxios, ratio clarior quam in *Democratiâ* docere potest.

14. Nam in populo universo partes duas contrahentes in eodem ipso populo, penes quem est imperium, sunt quærendæ.

15. At in regno, fieri potest, ut pars una contrahentium è subjectis constet; alteram Imperans ipse constituat: Nec enim semper Imperia per modum contractus, sæpe compromisso civium fundari ex *supra* dictis intelligi potuit. Idem *in Dissert. de Imperio* ad calcem hujus libri adjiciendo explicatur.

16. Sed audiamus adhuc instantiam *Hobbesii*; Negat, subjectos ut unum posse considerari, ideoque ex pacto jus quod est personale, habere non posse; Non sunt unum, *ait*, quandiu sunt congregati, Multo minus, postquam dissoluti quilibet ad sua dilapsi sunt; maximè, si nullum tempus, quo cives rursus conveniant, sit constitutum; sicut in *Angliâ* fit, ad quam ille tantum & ubique respicit ac alludit.

17. Ratio, quare ne tum quidem, ubi convenere, *personam* repræsentent, *suprà* est insinuata *cap.* 9. §. 15. ubi dictum, quod cives singuli pactum cum singulis habeant, *se facturos quod Imperantes jusserint.*

18. Sed hæc ratio non valet ad probandum, *quod populus nullo modo faciat unitatem*; nec enim illud pactum singulare, quo singuli cives inter se tenentur, excludit unionem pacti universalis. Imò intercedere talem, rei ipsius, ni fallor, evidentia declarat, quam ita demonstramus.

19. Delatio Imperii à populo in Regem fit uno actu. Nec enim à singulis ullus, opinor, Rex unquam immediatè fidem accepit.

20. Primò quidem suffragia viritim colliguntur; Sed ex collectis unum fit decretum; Ubi actus & voluntates infinitæ singulares in unum compinguntur, ibi manifesto fit unum quid è multis.

21. Exem-

21. Exemplo sit Servius Tullius, qui dolo regnum adeptus, rebus bene gestis, civiumque studio fretus, ausus est ferre ad populum, vellent juberent ne se regnare, Tantoque consensu, quanto haud quisquam ante se alius, Rex est declaratus, *sunt verba Livii, Lib.* 1.

22. More comitiorum Romanorum, Curiæ vel Centuriæ populi in suffragia missæ fuerunt. Quod major pars sciverat, id pro lege promulgatum est. Atque ita populus persona factus est, sive, personalem respectum induit, antequam Rex constitueretur.

23. Pari modò *L. Flaccus* Interrex de *Silla* tulit, ut omnia quæcunque ille fecisset, essent rata. Cic. *orat.* 3. *pro Rull.* A quâ verbis potius quam re discrepabat lex vetus Imperii, quæ *Cæsarum* potestati juris prætextum circumdedit, quam JCti Legem *Regiam* dixere, de qua alias plena manu egimus in *lib.* 1. *Digress. cap.* 16. *& seqq.*

24. Populi decretum, Lex appellatur. Legem nihil esse aliud quam communem Reipubl. sponsionem, ὁμολογίαν κοινὴν πόλεως, fœdus universale, dixere sapientes *l.* 2. *π. de Legib. ubi Demosthenes.*

25. Qui vult, qui decernit, qui agit, qui jus transfert, numquid ille jus acquirere non possit? qui totum uno actu à sese alienat, an ille, quominus partem retineat, si res, de qua agitur, recipiat divisionem, impediri posset?

26. Ita jam constat, Populum principi vel optimatibus Imperium deferentem esse unum aliquid, esse personæ instar jurisque tam retinendi quam statuendi capacem, sicut in jure civili notum est, universitates idem jus habere, idemque pati quod habent & patiuntur singuli. *Tit. π. Quod Cuj. univers. nom. & de Libert. universit.*

27. Quid si nunquam populus in unum conveniat, sed per oppida, territoria, per pagos dispersus Imperantes constituat, *ut apud nos in Frisiâ, inquam, annui Imperantes eliguntur?* nihilominus unum esse, ac jus personæ habere statuendum est.

28. Cum enim ex plurium consensu ubique concludatur & omnium conclusiones in unum conjungantur, juris ratio nihil ex situ locorum mutatur.

29. Quid autem politicæ considerationis sit in hoc instituto, non est hujus loci explicare; nihil sane ad compescendas seditiones utilius, nihil ad *oligarchicas* artes fovendas opportunius esse, docet ratio & experientia.

30. Superest quærendum; possitne populus aliquid juris retinere dici, postquam Imperio constituto, simpliciter, dissipatus est; Et quidem nullo tempore præstituto, quo rursus eum convenire, oporteat, ut fit ubique per Europam, dimissis regnorum populorumque ordinibus.

31. *Hobbes in d. cap.* 6. negat, eò quod dissoluta multitudo non sit universitas neque corpus hominum, sed singuli tantum; Atqui nec hoc, inquit, est actum neque fieri potest, ut *singuli* jure universis quæsito uti præsumant.

32. Id quidem concesserim, si quis populus non omne jus Imperii transferre cupiat, eum rectius sibi consulere, si tempus certum rursus conveniendi statuat; aut potius; si relinquat aliquam potestatem conservandæ libertatis, ut in regnis quibusdam *legitimis olim factum accepimus, in Spartano, exempli gratia, & Arragonio.*

33. Tamen etsi nihil ejusmodi extet, populusque post leges imperii dictas resolute diffluxerit, adhuc tamen jus, quod in constitutione imperii populo quæsitum est, durare suoque effectu non carere putamus.

34. Nam

34. Nam etſi tali caſu non ſit qui actu Regem impedire poſſit, ne contra leges fundamentales agat, Acta Regis in *vitium nullitatis* incidere poſſunt, ut, inquam, ipſo jure nullum ſit, quod ab eo geſtum fuerit.

35. Quamvis etiam populus non ſit uno loco congregatus, manet tamen *communione juris & fœderis ſociata multitudo*, à quâ nihil vetat aliquid juris retineri.

36. Cui accedit, quod pactiones illæ, quibus imperium fuit limitatum, contractæ ſunt in eum caſum, ut conventu populi diſſoluto, in regimine exercendo uſum effectumque haberent.

37. Item, quod conditio obligationis ſimpliciter initæ hæc eſt, ut perpetua ſit, tam civili jure, quam Gentium & ratione Naturali.

38. Quid *Hobbes* ad hæc? Vult leges, ſi quæ Imperio per conventionem adjectæ ſint, hac mente, ut populus ad ſua digreſſus ſecundum eas regatur, confeſtim amittere vim ſuam, neque Principem eas violantem ullius eſſe reum injuriæ; Quod nî fallum ſit, ratio ipſa fallitur.

39. Id quod docetur evidentius atque illuſtratur ex ſpecimine Democratiæ; Nam in popularibus imperiis, poſt habitum de publicis negotiis conventum, omnes dilabuntur, adminiſtratione rerum Magiſtratibus commiſsâ, quibus nemo ex univerſo populo in iis, de quibus imperium habent, parere non debet.

40. Sæpe etiam plebs diſſolvitur, ut nullum conveniendi tempus certum conſtituatur, quod Romæ & Athenarum exemplis notiſſimum eſt; Ergone tu dixeris, illos populos nihil interea juris habuiſſe? Imperium quibus omne & ipſa Democratia, ſicut erat, ſalva manſit?

41. Quod ſi Imperium totum in eo ſtatu retineant, nihil eſt cauſæ, quare non æque partem, ſalvâ juris ratione, ſervare poſſint.

42. Opponitur: *In eâ ſpecie non transfertur Imperium à populo in Magiſtratus, ſed hi à populo, ut miniſtri poteſtatis, quam ipſi tenent, conſtituuntur; nos autem heic agimus de translatione imperii.*

43. Imo verò, id nunc agitur, ut quæramus, an populus dilapſus & ſegregatus adhuc capax ſit juris retinendi; hoc exemplo democratico probatur; non inſtituimus comparationem Regis & Magiſtratuum; ſufficit hoc ſequi, populum diffluentem & ſeparatum jus quod non transtulit, retinere, quia totum, ſi nihil tranſtulerit, in eo ſtatu retinere poteſt actuque retinet.

44. Videlicet, cum ita diſputamus, ſupponitur, populum expreſsè quædam jura Majeſtatis ſibi reſervaſſe; ſi nihil quam pollicitatio quædam facta ſit à Principe, tenetur quidem ille populo, non aliter, ut videtur, quam paterfamilias, qui aliquid uxori, liberis, ſervis ſuis promiſerit, obligatur, quâ de re ſub titulo *de promiſſis ſummarum Poteſtatum.*

45. Verum inſtatur adhuc; *Obligatio extinguitur, ubi perſona cui debetur, deficit*, ubi nemo eſt, *qui exerceat jus* parteſque exigendi occupet; atqui id tum evenit, quando populus ſtabilito Imperio, diſſolvitur abſque certo ordine redeundi in unum; Neque enim ſingulis vel paucis facultas reſiſtendi Imperio ſummo, ſine ſumma confuſione, permitti poteſt.

46. Accedit, quod nec ulli competit facultas convocandi populum, invito eo, qui tenet Imperium; Ob eandem ſummi periculi rationem.

47. Quod ſi populi conventus agi non poſſit, nihil quoque decerni poteſt adverſus Regem, licet terminos delatæ ſibi poteſtatis egrediatur; ideoque res loquitur, ſolidum Imperium, etſi non ita dela-

tum Regi, per consequentiam ei adcrescere & advolvi.

48. Illustratur hoc simili, quod desumitur à testamento, ubi testator ex parte assis heredem scripsit, neque ex reliquâ hereditate quenquam nominavit; tunc enim heredem ex parte institutum haberi pro herede ex asse constat, §. 5. & 7. *Inst. de hered. instit.* propter regulam, quod nemo pro parte testatus pro parte intestatus decedere possit *l. 7. ff. de R. J.*

49. Ita & princeps, cui pro parte Imperium est delatum, non expresso, à quo & quomodo reliquum teneri debeat, in solidum Reipublicæ impositus videtur.

50. Quia præsumptio, quod populus minime voluerit pro parte regi & pro parte non regi, validior est, quam quod testator partim testatus partim intestatus decedere noluerit.

51. Responsionis loco, exemplum proponemus. Populus Romanus Decemviris summam Reipubl. potestatem ad annum dederat, legum ferendarum causâ, sicut narrat Pomponius in *l. 2. §. 24. π. d. O. J.* Quare cum potestatem sibi prorogarent, ut ipsi & factio sua perpetuo Rempublicam occupatam retinerent, quæro, an jure populus ei se tunc opposuerit? Nulli, opinor, id dubium est; Atqui populus erat separatus, nemo præter Decemviros imperium, nemo jus populi convocandi habebat. Exercuit tamen plebs tota suum jus & statum Reipubl. amissum recuperavit, ut iterum *Pomponius, quasi rem certi juris,* memorat.

52. Si dicas, non habuisse Decemviros imperium diutius quam datum erat, regeram; nec principem, cui partes imperii non omnes datæ sunt, Imperium hactenus habere, si jura, quæ nunquam ei data sunt, exerceat; adeo ut is nihilo magis supra privatum sit, quam monarcha temporarius spatium suum emensus, aut is qui extra territorium jus dicere præsumit. *l. ult. π. d. Jurisdict.*

53. Ex his facile apparet, quam falsum sit, quod tradit Hobbes in *d. cap. 6. §. 17. sub fin.* Populo sine tempore locoque repetendi conventus digresso, si interea temporis det alicui potestatem puniendi eos, qui leges transgrediuntur, eam necessario esse *absolutam*; ut vel ex democraticis, quæ modo adduximus exemplis, perspicuè patet.

54. Quin etsi non modo non soleat, sed etiam non possit populus aut ingens optimatium numerus convenire, nisi à certis Magistratibus convocetur, hos tamen Magistratus idcirco habere summam Potestatem, aut Populum vel majorem illum Numerum desinere illam habere, nullo modo dicendum est, quemadmodum exemplis Romæ aliisque veteribus & Præsenti Frisiæ nostræ liquet.

55. Proinde res eò deducitur, ut statuendum sit, cuilibet corpori civium, imò & singulis eorum, quibus primævum eligendi jus fuit, in tempore & loco, facultatem competere, exigendi ab Imperantibus, ne usurpent quod nunquam iis datum atque delatum fuit. An & resistendi facultas contra vim ex eadem juris necessitate sequatur, *alibi* expendemus.

56. Parata erit objectio; videri hanc rem periculosam & exitialem civitati; verum hæc ratio valet hactenus, ne in dubio populum tranquillitati communi adversa voluisse credamus, non ut ea quæ diserte constituit, hoc argumento subvertantur.

57. Omnino enim alia juris, alia prudentiæ quæstio habenda; Juris est, ut cuique de suis rebus pro lubitu disponere liceat. Prudentiæ est, expendere, prosit, an noceat sibi; juris id non interest;

tereſt; modo nulli alii iniquam inferat conditionem. Heic de jure quæritur; quid ex uſu ſit, politici judicare debent.

58. Atqui liberum fuiſſe populo, deferre & non deferre & quantum imperii deferre vellet, id & *Hobbeſio* confeſſum & ratione exploratum eſt.

59. Tu qui putas, principibus fas & integrum eſſe, jura ſibi expreſsè negata invadere, neutiquam ſecuturis inde incommodis ſententiam tuam liberabis.

60. Plane & Grotius ſummæ poteſtatis acerrimus vindex, haud ſecus docet, quam Principem partes Imperii non datas ſibi vindicantem, hactenus privatum eſſe, nec cives ei ad obſequium eſſe obſtrictos. *l.* 1. *cap.* 4. §. 13.

61. Denique, nec ita periculis obſepta eſt ſententia noſtra, quin obviam illis iri ac anteverti poſſit: Remedio non tantum prudentiæ, qualia excogitare politicorum eſt, ſed & juri conſentaneo.

62. Nam ut populus in democratiâ, ordinatis magiſtratibus, ad ſua rediens tacite mandat, ut ſi quid ſupra illorum miniſterium in Re communi occurrat, civium conventus ab ipſis indicatur, ſicut *Athenis* ac *Romæ* fieri ſolebat;

63. Prorſus ita populus ſtatuens Principem, ſed quædam jura ſibi reſervans, tacite hoc ipſo ſtipulari intelligitur, ut, ſi quid ad hæc pertinens ſit agendum, Populare concilium indicatur, ſiquidem electio ſit populi.

64. Nam hoc ultrò intelligitur, ſi Proceres eligant, vel jus ſoli ad comitia veniendi habeant, de his ea quæ dicta ſunt, intelligenda. Idem juris eſt, ſi non omnis populus, ſed ordo aliquis aut immobilium poſſeſſores, ſicut in *Friſiâ*, jus conſtituendi plures imperantes, annuos vel perpetuos in Republ. habeant.

65. In delectu jurium, quæ populi aut optimates ſibi reſervare debeant, ſummâ opus eſſe prudentiâ, non eſt, quod moneamus; Præcipui ex illis momenti eſſe jus condendi Leges easdemque abolendi facile conſtet.

66. Sed vis longe maxima & architectonica eſt in his duobus; in jure exigendi pecunias à civibus, per tributa & vectigalia; & in jure conſcribendi & habendi milites perpetuos ac mercenarios. Ubi hæc duo jura non valide ſunt obſepta Principibus, ibi quicquid eſt Legum fundamentalium ſenſim evanidum & eluſorium fieri, bene doctæ ſunt gentes, etſi nunquam ſatis edoctæ.

67. Bene conſulunt, qui certos & ſtatos Ordinum populi Procerumque conventus convocatione non ſimpliciter à Principum arbitrio dependente, conſtituunt. Etſi enim jus populi ab eâ re non pendet, ut Hobbes argutatur, ad executionem tamen Legum fundamentalium, id efficaciſſimum eſſe, non eſt dubitandum.

68. Acquieſcamus igitur in hac αὐτηχίᾳ Hobbeſiana; *Populum eſſe unum quid, eique jus aliquod rectè adſcribi, quamvis nec congregatus ſit, neque ſciat tempus futuri conventus.*

69. Quia manet obligatio, qua mutuis pactis ſe pridem conjunxerant. Et quia naturaliter, quicunque jus ex pacto commune cum pluribus habent, æqualiter id, ſeu conveniant, ſive non, habere cenſentur.

70. Præterea, teneamus quod populus totus qua totus, paucis vel uni imperium deferre poſſit. Non modò per fœdus mutuum, quo ſinguli à reliquis ſtipulentur iisque ſpondeant obſequium ſe paucis unive præſtituros.

71. Sed & fœdere ἀμφιλόγῳ inter populum totum, vel qui jus populi habeant, veluti partem unam, & Imperantes, ut alteram partem.

72. Priore ſenſu nullum quidem eſt vinculum obligationis inter populum & Imperan-

Imperantes, sed inter singulos. At nihilo secus acta Imperantium præter & extra id, quod ipsis compromisso populi delatum fuit, ipso jure nulla sunt.

73. Quemadmodum arbiter compromisso electus hoc ipso non obligatur partibus, sed hæ tenentur acquiescere in eo quod Arbiter, sive æquum sive iniquum, dixerit *l.27.§.2. π. de Recept. qui arbit. recep.* Quod si tamen arbiter compromissi terminos excesserit, quod hactenus statuit, ipso jure nullum est *l. non distinguemus 32.§. de officio 15. π. eod. tit.* Jam in altero respectu, quo Imperium per conventionem inter Populum & Rectores constitutum fuit, duos esse fœderatos, nullum est dubium.

74. Tandem adeò, populum, etiam dissoluto conventu, retinere facultatem ejus juris, quod congregatus acquisivit vel actu habebat, dicendum est.

75. Nec minus verissimum esse, quod imperantes nullo modo plus obtineant, quam ex voluntate eorum qui imperium dederint. Et hæc quidem ex iis quæ dicta sunt, apparent.

76. Quare iterum negamus Hobbesio, *in omni civitate aliquem esse hominem vel concilium, qui quodve potentiam in cives singulos jure habeat tantam, quantam extra civitatem unusquisque habet in semet ipsum. c.6.§.13. in pr.*

77. Cum enim collatio illius juris pendeat ab eorum voluntate, nihil est caussæ, cur non ita animum inducere possint, ut aliquanto minus potentiæ translatum velint; Quatenus defensioni communi vitandæque confusioni sufficere arbitrentur.

78. Instat ille; *Si potestas imperantium limitatur, necesse est, ut id fiat à majori potestate. Hæc vel sine limite est, vel iterum cobibetur ab aliâ majore. Et sic tandem ad potestatem sine limite devenietur. ibid.*

79. Respondeo ad primam positionem; Si intelligit potestatem in Republ. jam ordinata, negamus, Limitationem inde proficisci debere: nos enim aut arcessimus eam à conventione singulorum, per quam Civitas fundata est, ita ut limitatio præcesserit Rempublicam, sicut dictum; Aut si populus jam pridem coactus in civitatem, imperium transtulerit, limitatio est ab illo populo, qui fuit major potestas, quam tunc erat is cui imperium offerebant, idque ad hanc rem sufficiebat.

80. Verum Translato imperio, non manet illa potestas major; limite posito, definit esse potestas, & Imperium, sicut fundatum est, unica manet potestas, limite circumscripta. Quem limitem si Rex manifesto egreditur, eatenus non est Rex.

81. Hinc liquet, non esse necesse, ut progrediamur ad ejusmodi potestatem in Republ. infinitam, qualem sibi fingit *Hobbes*; siquidem causa limitans ante & extra formam Reip. collocari potest ac debet.

82. Addamus exemplum, ut videamus, an res facultatem usumque habeat. Rex constitutus est hac lege initio dictâ, *ne jus habeat indicendi tributa*, nisi maximo populi comitio. Hujusmodi Rex habet vere summam potestatem, sed non integram. Si tributa solus indicat, Imperium ejus hactenus est ipso jure nullum, nec quisquam ei hac parte parere debet. Nec incognita sunt regna, ubi sic juris est & ubi adhuc quidem ita servatur.

83. Res igitur huc redit, ultimum potentiæ consistere in singulis, qui sibimet ipsi jus in infinitum habent. Potentia civitatis, ex universis eorum voluntatibus conflata est, quas aliter ac aliter habere se posse diversitas Rerumpubl. demonstrat.

CAP.

CAP. V.

De Legibus Fundamentalibus.

Imperantes simpliciter constitutos Legibus cunctis esse solutos, tam quoad directionem quam coactionem, quatenus in illis ad civilem obedientiam obligatio vertitur; at obligatione, quæ est juris Naturæ, Gentium & Divini haud dubie teneri, ut & fundamentalibus. Quæ sint tales. Non esse instituta, quæ tacite in omni Imperio excepta intelliguntur, sed esse constitutiones, quæ in fundando Imperio instar conditionum adjiciuntur. Illarum potestas. Quando tollant, quando minuant vel restringant summam potestatem. Jura majestatis in una civitate penes diversos communicative non separatim consistere posse, ubi, an dentur Resp. mixtæ. Quid juris sit, ubi Imperantes salvis Legibus fundamentalibus, nullis tamen expressis, sunt constituti. Legem, ut controversiæ Publicæ inter Principem & ordines populi per arbitros terminentur, videri tollere summam potestatem. Etiam stabilito Imperio, communi Imperantium & subditorum consensu expresso vel tacito, per præscriptionem temporis immemorialis, oriri posse jura fundamentalia. Privilegia civibus indulta non esse fundamentalia, nisi forsitan vetustate crebrisque stipulationibus vim utrinque obligatoriam acceperint: quo modo aliqua Imperia è despoticis civilia sint facta. Quale sit genus obligationis è Legibus fundamentalibus.

DEcantatius nihil est, quam *Principem Legibus esse solutum*, quæ est regula Juris Romani, verum ab omnibus politicis & juris publici scriptoribus adoptata, ex *l.* 31. *π. de Legibus*.

2. Nec tamen æquè usquam variant interpretationes, de quibus vide, sis, Virum Cl. Ant. Matthæum *disp.* 1. *ad Pandectas*.

3. Nos in eo, qui habet summam potestatem, seu Populo toto, sive Optimatibus, seu Principe simpliciter constitutis, qualis erat Romanus ex formulâ Legis Regiæ Princeps, nullam agnoscimus exceptionem.

4. Proinde cunctis legibus eum solvi, nec ullâ omnino Principem teneri arbitramur. Ne quidem illis (sine invidia dictum) quæ sanciunt ea quæ jure naturæ, Gentium & Divino præcipiuntur.

5. Non quod adversus illa jura Princeps haud æque peccet ac privatus, sed quia legum vis consistit in necessitate civilis obedientiæ *l.* 7. *π. de Legibus*. Quam non cadere in summam potestatem voces ipsæ, nedum Principia pridem posita, sponte docent.

6. Proinde aliud est quærere, num iste homo qui principatu potitur, jure naturæ, gentium divinoque teneatur; Aliud, num *Princeps qua talis*, legibus sit solutus. Vide tamen super hoc articulo, quod scripsimus *in sect.* 3. *c.* 1. *n.* 18. *& seqq.*

7. Jura ejus personam obligant, ea vi quam efficere possunt; Nempe ut & Deo & hominum illis, quibuscum in statu naturali agit, quales sunt omnes exteri, devinciatur.

8. A quibus & cogi & ob delicta puniri potest; quoniam illis non est Princeps, & jus puniendi est etiam naturale, sicut Grotius in *C. de pœnis lib.* 2. docet.

9. At eorum respectu, qui ut Principem eum agnoscunt, ista jura nullam adversus eum vim exercere possunt.

10. Qui enim cogi potest, is vel superiorem vel parem duntaxat habeat oportet. Quorum neutrum de populo toto, vel Principe simpliciter constituto prædicari potest, ut vox ipsa *summæ* potestatis ultro significat.

11. Ne quidem excepimus Leges Imperii *fundamentales*, quibus alioqui Principes teneri volunt. Non quod hoc negemus, sed quia in principatu simpliciter constituto nullæ præsumi possunt.

12. Nihil audimus jactari frequentius, nihil videmus intelligi rarius quam *leges fundamentales*, ut non immerito notat *Hobbes alicubi in Leviathano.*

13. Nos *legis* vocabulo primum considerato, submovemus ab hoc termino proprie accepto, *quicquid actu non est constitutum. Legem oportet esse latam & lectam, ut vere pro lege possit haberi.*

14. Positivas igitur Leges, quæ dicuntur, proprie ad hanc classem referendas putamus. Unde, quæ in voluntariis Imperiis tacite excepta intelliguntur, ea non nisi analogice *fundamentales Leges* appellari videntur.

15. Si quis tamen legis vocem, ut potest fieri, tàm latè malit extendere, ut omne *jus* appellet Legem, non repugnamus, quominus leges fundamentales duorum generum esse dicantur; quædam expresse, quædam tacitè constitutæ.

16. Ad tacitè intellectas leges præter ea, quæ *suprà* tacite in omni Imperio excepta intelliguntur, referemus sequentia. I. Salvam civibus libertatem personarum rerumque suarum dominium esse debere.

17. II. Imperantem nihil posse de Imperio ultrà terminos vitæ statuere, nisi id habeat in patrimonio.

18. III. Civitatem in partes subjectivas non distrahendam, id est, ex unâ civitate non fieri duas, aut alterum alterius membrum esse faciendum.

19. IV. Mares feminis, primogenitos minoribus natu in regnis successivis & non patrimonialibus esse præferendos, quæque similia *superius* exposita, vel adhuc explicanda sunt.

20. Expressæ leges fundamentales ut sciamus quæ sint, præmittemus, Fundamenti verbum id significare, quo tota structura nititur, & quod primò omnium ponitur, *ut cuivis suopte planum est.*

21. Leges igitur fundamentales erunt proprie, *Constitutiones, quæ in fundando Imperio ante plenam ejus translationem stabiliuntur, ut juxtà eas Respublica exerceatur.*

22. Jus habere populum tales statuendi copiosè demonstratum est, *in cap. præced.* etiam Imperantes illis teneri jam dubio caret; Siquidem plus juris quam acceperint, exercere eos non posse, ex iis quæ disputata sunt, irrefragabile esse liquet.

23. Tollant autem vel minuant Leges Fundamentales Summam Potestatem, an arctius duntaxat faciant ejus exercitium, ex qualitate sententiâque singularum est colligendum.

24. Tollitur vel potius communicatur cum aliis & quia communicatur, ideò tollitur in Principe, Summa Potestas, si constitutum sit, *ut nihil possit in juribus imperandi maximus, sine adjensu Senatus vel Ordinum populi.*

25. Spe-

25. Species illa quidem est societatis, sed *qui socium, is habet parem*; Qui habet parem, ille summus esse desiit.

26. Nec adeò minus juridicum aut philosophicum quàm populare est, quod dicitur; *socium habere, id est, dominum habere.*

27. Quod si illud non in universum, verum de certis capitibus, ut plerumque fit, statutum fuerit, tum non tolli sed minui summam potestatem, rationi consentaneum est.

28. Nam ubi unum Imperii jus, quod ad summam Rempublicam spectet, sive unum ex majoribus Majestatis juribus Principi relinquitur, obnoxium nulli, dicemus, ibi summam esse potestatem, etiamsi non integram.

29. Ejusmodi porrò communicationem totius vel pro parte majestatis posse fieri, ex ratione sæpius memorata clarum & experientiâ certum est, in ipso *Cæsare Germanico*, Rege *Poloniæ* aliisque ad hodiernum usque diem evidentibus exemplis.

30. Si talem intelligunt mixturam, qui de Republ. mixtâ loquuntur, non est quod negemus, eam & existere & diu consistere posse; sed multi fingunt mixturam, quæ mihi non videtur in moralem facultatem unius regendæ civitatis coalescere posse.

31. Scilicet hoc modo, ut integra Majestatis jura inter ordines diversos distribuantur, quædam uti Princeps, aliqua primores, alia populus habeat, singulique sua jura, alii aliis non obnoxii, teneant & usurpent.

32. Excederet hoc notissimos Reipublicæ terminos, ac nescio quod monstrum repræsentaret.

33. Evanesceret comparatio concentus cum chordis aut animæ cum corpore, quam *supra* civitati & Reipubl. accommodavimus.

34. Nec plane una sed omnino triplex foret majestas; tres enim potestates liquido & simpliciter summæ in ea specie consisterent.

35. Cæterum, non rarò contingit, Imperium Uni vel paucis sub hac conditione deferri, ut salvæ sint *leges fundamentales, nec tamen ullæ conditiones exprimantur*, cujus rei vel hæc *Frisia* dare possit exemplum, quæ suis Rectoribus annuam defert Summam potestatem, *salvis legibus fundamentalibus*: quarum tamen nullum corpus reperitur.

36. Sed talis adjectio fit, vel ab initio, vel in civitate jam pridem constituta; Si talia verba usurpentur in fundatione novæ civitatis, non apparet, quo pacto id genus adjectio effectum habere queat; proinde nullius momenti & ab initio & in futurum esse oportet.

37. Haud secus, ac si testator heredem scripsisset, sub conditione, quam omninò servari velit, nec tamen expresserit. Ut enim mortuus nihil præscribere potest, ita nec populus Imperio simpliciter translato; utpote qui tunc pro civiliter mortuo, quatenus utique est populus, haberi debeat.

38. Si quis tamen eo casu vim aliquam hisce verbis inesse velit, is per leges fundamentales intelligere posset ea, quæ in omnibus imperiis voluntariis *supra* diximus esse tacite excepta, *sect.* 2. *c.* 3. *&* *n.* 15. *h. t.*

39. Verum enimverò si pridem constituta Civitas novum alicui deferens imperium, ita stipuletur, quod crebrius accidit, non perinde nulla ac inutilis promissio videbitur.

40. Intelligentur enim ea fundamenta civitatis, quæ tunc sunt, integra & immota relictum iri.

41. Item eas leges, quæ prioribus Imperantibus aut expresse impositæ, aut sine controversiâ observatæ fuerunt.

42. Deni-

42. Denique, partes civitatis *integrantes*, ut ita loquar, *non ministrantes*, eaque collegia, quæ exercitium subordinatum habent jurium Majestatis, fore inconcussa.

43. Conventus ordinum populi, Magistratuum in urbibus, jurisdictionum in agris minime submotum iri.

44. Non tamen, ut modus exercendi ista aliaque jura in ejusmodi Collegiis, omniaque capita moris olim observati pro *fundamentalibus* habenda sint; Modo ne tota tollantur, aut jura, in quibus vis & essentia illorum consistit, adimantur vel mutentur.

45. Ejusmodi autem fundamentalia pacta seu tacita sive expressa, non tollunt neque minuunt summam potestatem.

46. Populus enim defert liberam administrationem Reipublicæ illius, quæ in præsenti existit.

47. In quâ, si nihil aliud convenerit, minime cuncta imperii jura pro lubitu exercere prohibetur. Manente duntaxat eâdem constitutione subjectivâ Civitatis & subintellectis semper exceptionibus, quas in omnibus Imperiis tacite reperiri diximus.

48. Quid verò, si novus Princeps receptus sit à populo pridem formato, sub hac lege, ut jura & libertates, quæ competunt, servet, *deque coortis controversiis inter se & ordines populi, tertium patiatur judicem?* Qua conditione Frisii Carolum V. Cæsarem pro domino receperunt, ut legere est apud *Winsemium histor. vernac.* ad ann. 1515. *ubi ipsum instrumentum extat.*

49. Parum abest, quin ejusmodi Principatus non sit verè Summæ Potestatis, siquidem huic *naturaliter* competit, *esse judicem in propriâ causâ.*

50. Nempe ut *Naturaliter*, non sit simplici jure naturæ, sed necessario, & secundum naturam potestatis, quæ suprema est, quemadmodum Jureconsulti dicunt, *naturaliter* opponi inter se hæc duo; testatum ac intestatum mori. *l. 7. ff. de R. J.*

51. Enimverò quod Princeps se tertio ut arbitro submittit, id nihil quidem officit Majestati, non magis quàm privatorum libertatem minuit, quod aliquando in arbitros compromittunt.

52. Sed pactum ejusmodi inde ab initio adjectum imponit necessitatem: Et quidem talem, ut acta Principis infirmari hoc modo posse videantur, quod est essentiale χαρακτηριστικὸν summæ aut non summæ potestatis.

53. Sane causam armorum *Frisiis* contra *Hispanos* hoc pactum sine dubio præbere potuit evidentem. Quia satis constat, *Philippum* Regem æquos arbitros sæpius imploratum defugere perseverasse.

54. Existimamus porrò & eas leges, quæ firmato pridem Imperio, per modum solennis conventionis, inter imperantes & subjectos legitimè stabilitæ sunt, *hac mente, ut pro fundamentalibus habeantur*, utrimque esse obligatorias.

55. Cujusmodi illa fuit, quam dixere magnam chartam apud Anglos, cujus firmandæ modum valde notabilem sub *Henrico III.* Polydorus Vergilius & Bakerus in *ejus vitâ* referunt. Sancita erat devotione carminis horrendi in eorum, qui pactis non starent, capita: Charta legebatur, Rege cum Proceribus erectis, faces manibus ardentes tenentibus, quas carmine perlecto, in terram projecerunt, iisque fumantibus exclamabant; *Sic extinguatur, ita fœteat, qui fidem non servabit.*

56. Denique eandem vim habere putamus instituta Reipublicæ ad summam Imperii & jura ordinum spectantia, quæ longo usu tacitoque consensu Imperantium & subjectorum indubitatò recepta sint.

57. Nam

57. Nam & jura Majestatis præscriptione temporis acquiri vel mutari posse videbimus *in loco*.

58. Ratio, quare conventiones solennes inter Regem populumque vel proceres ita possint iniri, ut utrimque vim obligandi habeant, atque ut populo, jus inde contra Principem acquiratur, pendet ex iis, quæ *superius* disputata sunt.

59. Scilicet, populum considerari posse ut Universitatem juris capacem, etiam quando sub imperio est; Quod si verum est, nihil causæ fuerit, quare jus novum per liberam consensionem cum Imperantibus, acquirere nequeat.

60. An autem populus ab invitis Principibus novi quid exigere possit, haudquaquam temere adfirmandum videtur; sed hoc *inferius* excutietur.

61. At inprimis cavendum, *ne Privilegia*, quibusdam civibus aut Reipubl. membris liberaliter & ex gratiâ Principum indulta, cum legibus Reipubl. fundamentalibus confundantur; siquidem in his nulla conventio vim obligationis utrimque firmat, ideoque solo honestatis, nullô necessitatis, vinculo largitorem obstringunt.

62. Quo pertinet, quod Ludovicus XII. Galliæ Rex, Genuensibus in pœnam rebellionis, omnes suas Leges, quibus ut fundamentalibus nitebantur, jure belli ademit, easdemque postridie tanquam privilegia, suo arbitratu restituit, ut auctor est *Guicciardinus in lib.* 8. *Histor. Ital.*

63. Quare monitos velim eos, qui de justitia armorum nostratium adversus *Hispanos* loquuntur, ne meritum causæ in violatione *privilegiorum*, ut loqui amant, statuere velint.

64. Nisi enim leges fundamentales palam violatas docere queamus, solâ possessione libertatis contenti esse deberemus.

65. Enimvero non verba sed res expendimus, & proinde sententiam eorum, qui de violatis privilegiis in causâ *Belgicâ* loquuntur, non reprehendimus; sed in recto usu verborum sæpe rationum momenta includuntur.

66. Neque tamen id à jure abhorret, *Privilegia*, quæ vetustate populique stipulationibus ac novis Imperantium promissionibus iterata sunt, aliquando vim legum utrimque obligantium adipisci, quod omnium fere Gentium usu probari videtur.

67. Quin etiam Herilia Imperia quandoque in civilia hoc modo fuisse mutata videmus, sicut in Anglia factum videtur à *Guilielmi Normandi* temporibus; siquidem is jure belli regno potitus eodem jure δεσποτικῶς, ut libitum fuit, id exercuit.

68. Idemque à posteris æquè exerceri potuit, nisi crebrâ jurium largitione ac indulgentia solennique confirmatione sensim ab antiquo rigore, cui pares non erant, recessissent.

69. Cæterum, conventiones non cum toto populo, verum certis hominum ordinibus initæ minimè pro *fundamentalibus* habendæ sunt; At hic articulus pertinet *ad caput de promissis* summarum potestatum, *de quibus inferius*.

70. Obligatio, quæ ex fundamentalibus oritur legibus, haud alia esse potest quam Naturalis; quæ & juris Gentium dicitur; siquidem in eos qui habent summam potestatem vis civilium sanctionum intendi non potest, *quoniam hæ ab summâ potestate subjectis præscribuntur*. In nostra autem specie duo contrahentes, hactenus pares, intelliguntur.

71. Sed naturalis obligatio est duplex, una efficax, altera inefficax; Prior ita vocatur, quæ conscientiam debitoris afficit solam, alterique nullum jus exigendi tribuit, cujusmodi est obligatio domini &

L

ni & patris aliquid promittentium servo liberisque suis, item obligatio ad remunerandum, ut docet JCtus in *l.* 25. §. 6. *ff. de Hered. pet.*

72. Obligatio Naturalis efficax est, quæ non modo debitorem promissoremve tenet, sed etiam creditori seu stipulatori jus exigendi exequendique tribuit; & talis oritur è conventionibus initis inter eos, qui se non habent ut subjecti & Imperantes, vel qui eidem summæ potestati non sunt subjecti. Proinde etiam ex legibus hujusmodi fundamentalibus inter Regem populumque sancitis.

73. Prioris generis obligatio, quæ est inefficax, oritur etiam è privilegiis & promissionibus à summâ potestate factis & indultis; nam tales, etsi juratæ non dant exigendi exequendique jus iis quibus aliquid concessum vel promissum est, exemplo servorum, liberorum & uxorum adversus dominos, Patres, maritos.

74. Ejusdem generis sunt etiam Pacta generalia cum regnantibus aut regnaturis, quæ nihil quam *officium boni Rectoris* exprimunt; veluti, se populum defensuros, cuique jus & justitiam, viduabus & orphanis quoque administraturos, denique facturos omnia quæ bonum amantemque Principem facere oportet, qualia in solutissimis quoque regnis præstari solent.

75. Leges, quæ fundamentales appellentur, debent esse *speciales*, & nominatim aliquid derogare de juribus Majestatis, ita ut facultas ea, sicut imperantes velint, exercendi tollatur; ac insuper, inquam, debent esse conventa totius populi vel maximæ partis ejus, aut eorum qui populum repræsentant, quia pars minor in civitate rebusque imperii non habet jus personæ.

76. Ex his potest existimari de eo, quod Cardinalis *Perronius in sermonibus à Pithoeis editis* referebat; se intellexisse ex iis, qui conventus *Reformatorum* in Galliâ frequentabant, eos pro regulâ tenere certâ, Regem cum illis uti debere *jure Gentium*, quatenus bello gesto & pace factâ conditiones partibus suis stabiles impetraverant.

77. Nam si conditiones Edictis Regiis concessæ *Reformatis* irrevocabiles erant armisque vindicari possent, non simpliciter privilegia, sed leges fundamentales esse debebant, quarum, ut diximus, obligatio naturalis, sive juris Gentium est. *Ex jure civili summa Potestas in his quæ ad Imperium pertinent, necessitate nullâ potest obstringi, quia non habet; à quo cogatur.*

78. Sed opinio, *pergebat iste Cardinalis, quod sub jure Gentium vivant in Galliâ,* Reformatis bene valideque excutitur; siquidem omni die in bonis & in corporibus violantur, adeoque tractantur injustè, *qu'ils trouveroient, peut-estre, moins de barbarie chez le Cannibales, que parmy leurs propres concitoiens,* hoc est, *ut forte minus barbaricæ inhumanitatis reperirent, inter populos hominum voratores, quàm inter cives proprios.* Hæc ante quinquaginta annos homo Cardinalis; quid his diebus diceret non Cardinalis!

79. Porro, ut in viam redeamus, quando ejusmodi sunt leges fundamentales, quæ communicationem summæ potestatis in quibusdam duntaxat juribus inferunt, tum Imperantes non desinunt habere summam potestatem.

80. Nam etsi populo jus ex iis legibus quæsitum affirmemus, non ideo superiorem Principe constituimus. Possunt enim actus esse nulli ipso jure, ad quod superior alius non requiritur.

81. Quin id ipsum in despoticis Imperiis, quæ sine controversia sunt summa, locum habere potest. Persarum Rex haud

haud dubiè talis erat; Qui tamen adversus leges cum proceribus regni semel stabilitas nihil agere, decernere poterat, ut *Historia Danielis indicat*.

82. Sed ubi Rex nihil omnino absque Senatu procerum vel populari, in majoribus rebus decernere potest, ibi parum abest, quin Aristocratia obtineat. Talis hodie sine dubio *Dux Venetorum*, nescio an & *Rex Poloniæ*, & Imperator *Romano Germanicus est*. Proinde adversum eos civilis legum obligatio valere posse videtur.

83. Cæterum, de executione Legum fundamentalium & quatenus resistere liceat, inferius tractabitur.

CAP. VI.

De Juribus Majestatis majoribus.

Divisio jurium Majestatis in majora & minora. Primum, jus gladii. id esse duplex, vitæ & necis in cives, belli in exteros. Prius ut discrepet à mero Imperio. In civili Republ. non esse jus Imperanti, quenquam indictâ causâ necare, nisi in extremo periculo. Ad hoc jus vitæ ac necis etiam asyla referri. De jure belli. Alterum jus Majestatis de pace ineundâ. De fœderibus, corum differentia à sponsionibus. Jus mittendi Legatos. Tributa exigendi & vectigalia: idque male inter minora referri. De dominio eminente: ut differat à ratione status. De jure Legum condendarum, ubi & de statutis municipalibus. De creandis Magistratibus, eos nihilo plus juris adversus summam potestatem habere quam privatos. De judiciis & de summâ provocatione.

SEd cujusmodi Leges sint fundamentales, id in quâque Republicâ considerandum est. Hæc nostra universalis disciplina Summam Potestatem simpliciter spectat. Cujus proinde jura singula & omnia, in quibus exercitium ejus consistit, ordine recensebimus.

2. Vocantur & Regalia, voce latius sumpta & alicubi *prærogativæ* Regiæ, ut in Anglia; quatenus ea voce quælibet jura præcipua & excellentia significantur, [illegible] à jure primæ classis Romanæ, quæ in sola plures haberet centurias & suffragia quam reliquæ pariter omnes, prius rogata, consentiens, legem cæteris quodammodo præscribebat.

3. Jura Majestatis, id est, Summæ potestatis vulgo non male *in majora & minora* dividuntur. ab illis incipiemus.

4. Principio certum est, quia non tantum ob amorem societatis, sed etiam ad tuitionem vitæ bonorumque Civitates constitutæ sunt, sine gladii potestate nullam haberi posse Rempublicam. Eamque tàm ad coercendos maleficos in civitate pertinere, quam ad propulsandam vim externam.

5. Unde duplex jus Majestatis oritur. Primum *vitæ ac necis*, alterum *jus belli*.

6. A priore discrepat merum Imperium: quod est jus animadvertendi in facinorosos, *jure Magistratus*, (liceat ita loqui per JCtos) quod est ministerium summæ potestatis, competens.

7. Sed huic imperio non adest facultas proscribendi homines sine judicio, nec dandi veniam reis aut damnatis; Quod sub jure vitæ necisque omninò continetur.

8. Illud verò potest quidem semper, *rarò tamen debet* exercere Summa potestas. At quando debeat, hoc ad caput *de judiciis* pertinet.

9. In civili Imperio licet absoluto, vita quidem nulli quam causâ cognitâ, jure potest auferri; Nisi forte secus ratio & periculum Reipublicæ postulet, neque res moram cognitionis ferat.

10. Cujusmodi *Regiâ manu*, quæ in paratâ executione consistat, non posse Rempublicam carere, Dictatura satis apud Romanos ostendit.

11. Judicium vero de ratione illâ necessitatis repentinæ ad Imperantes pertinet; ut tamen si qua vis aut cædes, causâ non cognitâ, committatur, heic tamen cesset præsumptio, *quâ res judicata pro veritate habetur*; causam oportet esse liquidam & manifestam.

12. Denique, si quem Princeps more latronis invadat, is nec jure cæsus videtur. Quia nec in populari Imperio pars major eo modo quenquam sine injuriâ opprimere potest, *ut diximus pridem*.

13. Quid autem in ejusmodi casu liceat invasis, *infrà* in loco communi disseremus.

14. Non est etiam, ut putemus, Ordine cognitionis servato, manifestas oppressiones & injurias vim juris induere, sicut historia *Achabi* & *Nabothi* loquitur.

15. Porro ad jus vitæ necisque refertur constitutio locorum *asylorum*, quibus supplices contra vim privatam publicamque proteguntur.

16. Cum enim eâ resistatur vigor judiciorum, palam est, excedere hoc institutum, potestatem Magistratuum. At quatenus justa sit eorum usurpatio, id *alibi* tractandum.

17. Altera pars juris gladii adversus vim externam comparata est. Diversos enim populos inter se uti conditione status naturalis; Eumque recte dici *statum belli* haud gravate concessimus *Hobbesio*.

18. Quatenus contentiones facillime inter homines nullo judici subjectos oriuntur: Neque alio exitu, si convenire nequeant, quam decernente ferro, terminari possunt. Quò pertinet celebre dictum, *Ubi judicia desinunt, ibi incipere bella*.

19. Cum autem universæ Civitatis motum & discrimen hæc res contineat, clarum est, non posse id aliter quam ab eo *qui jus totius habet*, exerceri. Quod omnium populorum juriumque consensu maximo traditur.

20. Quatenus autem cum Magistratibus hæc potestas armorum communicari possit, *ut & reliqua jura bellorum, peculiari loco* trademus.

21. Heic enim simplici enumeratione juxta ac demonstratione, *cur ad summam potestatem quæque jura pertineant*, defungemur.

22. Proinde, cujus est bellum decernere, ejusdem est sine dubio, pactiones, quibus bellum finitur, id est, *Pacem* contrahere. In Democratia sine controversiâ id est majoris populi partis, alibi optimatium; Consequenter Regis in statu verè Monarchico.

23. Modo rex ille jus habeat non impeditum per ætatem aut amentiam, vel denique captivitatem. Non enim credibile est à populo Imperium ea lege delatum esse, ut etiam à non libero exerceatur.

24. Eadem præsumptio est de exilio Regis; nisi voluntaria & plene libera sit absentia. Sed hæ limitationes cunctis

juribus

juribus summæ potestatis videntur esse communes.

25. Paci adsimulantur *fœdera*, quæ sunt reliquæ conventiones diversorum populorum principumve inter sese.

26. Nam cum obligatio, nisi in personam cadere nequeat, & civitates per eos qui potestatem summam habent, *personæ fiant*, manifestum est, jus fœderis pangendi ad hanc classem, esse referendum.

27. Hinc oritur differentia inter *sponsiones* & *fœdera*, quorum illæ sunt conventiones absque mandato initæ à ministris summæ potestatis, de rebus ad ipsam pertinentibus, qualis *Caudina pax* & *sponsio Luctatiana*, quas ideo populus ratas non habuit. Liv. *l.* 9. *à pr. Polyb. lib.* 3. *cap.* 5.

28. Hisce cohæret jus mittendi Legatos, quorum ministerio fœdera contrahuntur; Quales cum hoc effectu, *ut jure Gentium sancti habeantur*, nullis quam qui vere habent Majestatem, mittere licet.

29. Nam in reliquos, qui mittuntur ab iis qui subditi sunt aliis, leges civiles valent. Quia plus juris delegatis quam delegantibus, qui leges accipiunt, adscribi non potest.

30. Atque hæc ad defensionem civitatis pertinent, quo etiam refertur jus *tributa* & *vectigalia* exigendi, quod alii inter minora Majestatis jura referunt.

31. Adeò perperam, ut nullum in omni Republ. pluris faciendum sit; Nec id manifestius κεντήριον absolutæ potestatis habeatur.

32. Nullum quoque frenum populi habeant esse adductius, nullum efficacius remedium, ad continendos in officio Principes, quam si hoc jus saltem ex parte sibimet reservent; Quando non minus in Republ. quam in privatis familiis, *pecuniæ cuncta servire* compertum est.

33. Imperio alioqui civitatis simpliciter delato, nihil est causæ, quare non hoc etiam jus libere translatum videatur in Optimates aut Principes.

34. Siquidem adeo necessarium ad tutelam civitatis instrumentum, nullo modo ab Imperantibus separari potest, nisi id expresse liqueat esse factum.

35. Non moramur, quòd prudentissimis visum est scriptoribus, *nulli Principum in terris licere ab invitis civibus exigere pecunias*, dictum Comminæi.

36. Habent hanc hypothesin, quod proprietas bonorum in Civilibus Imperiis relicta sit privatis; verum hoc non prohibet, quominus Imperantes singulis pecunias imperare possint.

37. Nam & Civitati aliquod dominium in bona civium tribuitur, quod privata quidem dominia non tollit, sed tamen eminet supra illa.

38. Unde à Grotio non absurde *Dominium eminens* vocatur; Cujus hæc vis est, *ut ad Imperantes* (verba Senecæ) *potestas omnium, ad singulos proprietas pertineat. Seneca* 7. *de benefic.* 4.

39. Idque merito in numero jurium Majestatis collocatur; Fundamentum habens in *consensu eorum qui constituunt civitatem*.

40. Quos omnes ita velle manifestum est, ut si contingat, Reipubl. utilitatem non posse custodiri, sine incommodo damnove privatorum, utilitas Publica privatæ præferatur.

41. Quod cum maximi sit momenti modumque ordinariæ potestatis transscendat, consentaneum est, à nemine quam ab eo; qui summum habet imperium, esse exercendum.

42. In quem singuli *ex pacto cum singulis* inito hoc jus transtulerunt, ut omnium atque singulorum rebus pro communi

muni bono, *invitis etiam singulis*, uteretur.

43. Adeoque voluntatem Imperantium quisque sicut in aliis, ita hac in re pro sua voluntate reputare debet, *ut ex principiis dudum positis* recordamur.

44. Hinc est, quod injuria non fit civibus, quando res suas non modo vendere, sed & sine pretio illis quandoque cedere coguntur: Sic tamen ut Respublica cum primum poterit, ad restituendum teneatur.

45. Quia certum est, populos quam minimo singulorum damno illud eminens dominium fundare voluisse.

46. *Etiam hinc est, quod aliquando cives pro Republicâ certo exitio exponere liceat, cujus rei speciale principium sub fin. cap. 2. collocatum* est.

47. Denique, ex hac ratione defenduntur innumeræ leges, quæ duritiem & iniquitatem, *contra singulos, utilitate publicâ rependunt.*

48. Imo efficiunt, ne sit iniquum, quod seposito consensu ac fœdere civium, foret iniquissimum. Nam quod ipse quilibet facere intelligitur, in eo factam sibi injuriam nemo queri potest.

49. Ita liquet responsio, quâ occurrendum sit illis, qui statuentibus aliquid licitum fieri ob utilitatem publicam, quod in se ac simplicitate naturæ iniquum est, objiciunt dictum Apostolicum, *non esse facienda mala, ut inde eveniat bonum.* Volenti enim non fit injuria.

50. Cæterum, *Eminens* hoc, inquam, *Dominium* vocatur, quia non tollit, sed limitat ac gubernat dominia privatorum.

51. Alii potestatem extraordinariam dicunt, non tam male quam odiose, quia sub hoc titulo flagitia dominationis latere creduntur.

52. Denique, *Rationem Status* huc plerique trahunt. Sed hujus appellatio patet latius; Æque enim adversus exteros ac in cives exercetur.

53. Dominium autem eminens ad solos qui cuique Imperio subjecti sunt, spectat.

54. Fuerunt jura, quæ ad *tutelam* Civitatis pertinent, aut illuc referuntur. Sequuntur, quæ ad internam *administrationem* requiruntur.

55. Tale omnium primo *jus est Legum condendarum*. Quibus cum tota Reipubl. conformatio insit, palam est, à nullo, quam qui habet summam potestatem, eas posse proficisci.

56. Non igitur plebes olim Romæ, non Senatus, non Prætores, non JCti auctores Legum esse potuerunt.

57. Sed in libertate solus populus fuit Κορυφαῖος νομοθέτης *supremus legis conditor,* ait *Theoph.* Postmodum Imperatores Cæsares.

58. Nisi quatenus summa potestas vim obligandi illis addere voluit, ut factum in plebiscitis lege Hortensiâ, in Senatus-Consultis à Principibus Romanis, quâ de re *dix. in lib.* 1. *Digress. cap.* 2. & 3.

59. *Municipia* quoque, id est, Civitates majori subjectæ imperio, nihil contra jus commune illius Imperii statuere possunt.

60. Nisi consensu summæ potestatis; ita, ut Ejus voluntate jus illud semper abrogari possit *l.* 9. *π. ad L. Rhod. l.* 3. §. 5. *π. de Sepulchr. viol.*

61. Sed jura Provinciarum, quæ superiorem non agnoscunt, & quæ *municipalia* sæpius nuncupantur, vere tamen sunt Leges.

62. Suæ porro, non alienæ Potestatis Lege quemque teneri res ipsa loquitur.

63. Unde Jus Romanum hodie nullos obligat; Nisi quatenus à liberis Europæ populis libere receptum est.

64. Cujus rei auspicium Lotharii Cæsaris

fatis memoriæ adeo non exprobramus cum *Lipsio*, ut nihil salubrius, si hactenus subsistisset posteritas, ullius principis extet factum. Sed hæc aliò spectant.

65. Legis-latoria potestas jus quoque Leges interpretandi & mutandi continet, nisi sint fundamentales. Æquitas etiam illa, quæ est *mitigatio juris scripti Regum sanctionibus contraria*, solius est Majestatis, quia vim continet mutandi *l. 1. l. ult. C. de Legib.*

66. Sic etiam jus dandi privilegia, tam singulis personarum, quam certis hominum ordinibus, ut mulieribus, minoribus, fisco &c. non est diversæ facultatis à Legislatoriâ.

67. Res etiam loquitur, Summam Potestatem sibi ipsi non ferre legem, non totum Populum in Democratiâ, quâ Totum, nec eos qui jus populi integrum aut simpliciter delatum, ut *aliàs* dictum, habent. *l. pen. ff. de Recept. qui arb.*

68. Legis enim virtutes sunt, *Imperare, vetare, punire*, quas nemo in se ipsum habet. Nec ideo quæ Leges v. gr. patrimoniorum successiones regunt, ad Summæ Potestatis successionem pertinent, ut de Jure *Devolutionis* in Brabantia vicinisque regionibus, adversus Gallicas *prætensiones* Stokmannus aliique demonstrarunt.

69. Legum Ministri sunt *Magistratus*, ut Cicero dixit, etsi vulgus, Reges vocet *Magistratus* summos, *contra Latinæ vocis usum*, ait rectè Grotius *de jur. S. P. circa sacra c. 1.* nam *Romanis*, pergit, *Magistratus, minorum Potestatum nomen est.* Per hoc autem cum universus Reipubl. ordo exerceatur, non possunt aliunde Magistratus, quam à summa potestate proficisci.

70. Unde sequitur, adversus eum qui habet summam potestatem, nihilo plus juris habere Magistratus, quam infimum quemque civium; Quemadmodum dispensator aut ordinarius in Familiis privatis æquè sunt servi quam mediastini aut vicarii.

71. Proinde eos, Qui Regem exorbitantem non à quibusvis è plebe, sed à præcipuis Magistratibus in ordinem redigi posse arbitrantur, errare necessum est.

72. Id enim à nullo potest fieri, quam ab eo, cui jure fundamentali id liquet esse commissum, *ut præcedenti capite probatum est.*

73. Cujus est creare Magistratus, ejusdem est, abrogare & revocare, multo magis limitare & circumscribere eorum potestatem; quâ de re cum cæteris ad *Magistratus* & *Leges* pertinentibus in *lib. III. adhuc erit agendi locus.*

74. *Judicia* pertinent quidem maximè ad jus privatum. Sed constitutio & ordinatio illorum sine dubio est juris publici ac Majestatis.

75. Imò hac causa Principes maximè ab antiquissimis populis constitutos fuisse accepimus, qua de re vid. *Plutarch. in Demetr. ubi de facto Demetrii libellos supplices in profluentem projicientis.*

76. Etsi vero pleraque judicia per judices ut ministros summæ potestatis expediantur, *Summa* tamen *Provocatio* salva semper est ad illam; Sive appellandi, seu *Supplicationis* vel *Revisionis* aliove titulo.

77. Item, jus avocandi certas causas ad cognitionem Principis; quo quidem rarius utuntur boni Principes, separari tamen penitus à summâ potestate nequit.

78. Denique, jus *Comitia* indicendi solvendique est in Monarchia jus Majestatis.

79. Nam in Regno, ubi comitiorum facultas aliter quam jussu Principis exercetur, ibi certum est, Imperantis potestatem non esse absolutam.

80. In-

80. In plurium Imperio jus Comitia indicendi Summæ Potestatis esse nequit; Quoniam ibi in Comitiis ipsa potestas summa residet.

81. Ideoque nihil ibi quam ministerium est; etsi per artes politicas fiat aliquando Magisterium; At de his non agimus.

82. *Quæ plura de hisce juribus eorumque œconomia dicenda sunt, ad partem Operis ultimam reservantur.*

CAP. VII.

De Juribus Majestatis minoribus.

Divisio jurium majestatis minorum, quod vel utilitatem vel dignitatem spectent. & quæ ad hanc pertinent, rursus subdividuntur, quod vel in publicis collationibus, vel in privatis dispositionibus consistant. Prioris generis esse jus creandi magistratus inferiores, nobiles, equites, etiam comites, principes ac duces; ratione redditâ, cur eorum creatio ad majora non pertineat. Item creandi Doctores, comites palatinos, notarios, concedendi nundinas & ferias. Dispensationis privatæ sunt, jus legitimandi liberos, famam restituendi, veniam ætatis largiendi, solennia Legum remittendi, debitoribus inducias dandi, onus fideicommissi bonis auferendi, res minorum sine decreto alienandi &c. Quæ ad utilitatem spectant, hæc sunt; Jus monetæ cudendæ, confiscandi bona damnatorum & mulctandi, successiones conferendi indignis, bona vacantia occupandi, item res derelictas, velut thesauros; haud tamen jure, bona naufragorum; sed & jus venandi, constituendi gabellas, portuaria, ripatica, angarias, parangarias, armandias & repressalias &c.

Minora Majestatis jura sunt, quæ ad functiones Reipubl. *inferiores* levioresque referuntur, nec tamen Magistratibus committi solent.

2. Hæc ita dispertimur, ut vel ad *potestatem*, vel ad *utilitatem* Imperantium spectent.

3. Quæ prioris sunt generis, ea vel in conferendis *honoribus* juribusque publicis, aut in privatis dispositionibus consistunt.

4. Ad primam classem referamus primo, jus creandi *Magistratus minores*, qui per oppida & agros juri dicundo præsint.

5. Jus creandi Patricios, *Nobiles* Equitesque. Ut nobilium ordini Duces quoque, Principes, Comites, Barones aliosque Germanicæ originis titulos accenseamus.

6. Quos quidem creandi jus mirabitur non nemo, ad minora Majestatis à nobis referri.

6. Sed ratio constat, quod ad Imperii explicationem hæc res directè non pertineat. Verum hoc sine illis tam summum quam integrum facile esse queat.

8. Si quis tamen ita faciendum putet, ut jus conferendi illustres nobilitatis gradus ad majora, cæteros ad minora Majestatis

jestatis jura referendum putet, nihil est quod refragemur.

9 Largiri facultatem *docendi Artes* studiorum publicèque exercendi, id ubique etiam Summæ Potestatis habetur.

10. Adeo, ut Doctores auctoritate eorum, qui superiorem agnoscunt, creati jure & ornamentis huic ordini debitis minime fruantur.

11. Ita necesse non videtur, jus conferendi Academias huic numero adjicere. Quando in iis vix quicquam Majestatis proprium, præter istud jus conferendi honores studiorum, cum effectu tam latè diffuso, reperitur.

12. Tamen ita fieri solet, ut Academias sive Universitates studiorum constituere, juribus Majestatis adscribatur, nec satis est causæ, quare ab hoc more loquendi recedamus.

13. Præterea homines constituere, qui *Legitimare* natos contra præcepta legum, & creare Tabelliones aliaque jussu summæ potestatis facere possint, quales in Germania *Palatini* Comites dicuntur, id haud dubiè Majestatis est.

14. Nec ideo tamen minus ipsum jus ordinandi *scribas*, quorum fide instrumenta pro publicis à populo judicibusque habeantur, (*Notarios* vocant) ad potestatem summam referri debet.

15. Solent quidem hæc modica jura plerumque per inferiores potestates exerceri, sed origo juris & modus exercendi separatas habent rationes, ut *cap. seq.* videbimus.

16. Denique & ad hunc ordinem pertinet jus constituendi celebriores mercatus, quos *Nundinas* vocamus.

17. Cum enim privilegii vis non uno sensu in illis contineatur, patet, ad summam quoque potestatem id esse referendum.

18. Sed minores peculiaresque nundinas nihil vetat à Magistratibus ordinari.

19. At in his tunc ea, quæ Nundinis alioqui tribuuntur, velut immunitas ab executione judiciali similiaque obtinere non possunt: Quia sistere aut impedire vigorem juris publici est suprà Magistratum.

20. Ex eâdem ratione constat, jus indicendi *Ferias*, quibus judicia intermittantur, esse Majestatis.

21. Sequuntur ea, quorum effectus in dispositionibus atque dispensationibus inter privatos locum habentibus consistit.

22. Etenim sæpe fit, ut ordo legum ob circumstantias æquitatis haud ita præcisè custodiri possit: Quod tamen Magistratus, qui sunt ministri Legum, facere debent.

23. Proinde iis, qui extra matrimonium sunt nati, jus dare Legitimorum, id cum excedat manifestos ordinariæ jurisdictionis terminos, pertinet ad Majestatem.

24. Sive id per rescriptum identidem fiat, seu lex à Principe lata modum, quo id immediatè peragatur, præscribat, cujusmodi modos Græci Imperatores, Subsequens matrimonium & Curiæ oblationem tradiderunt *l.* 3. 4. *& l.* 9. *C. de Natur. lib.*

25. Similiter jus restituendi natalibus, aureosve donandi annulos, quibus libertini homines fiebant ingenui, priscis Romanis pro jure Majestatis habetur.

26. Eos qui *infamiâ* sunt notati, caussis non redditis, integræ existimationi restituere, id etiam Principis opus est.

27. Nam Magistratus & Judices non nisi per in integrum restitutionem, certas ob causas, id facere possunt.

28. Præterea adolescentes potestati curatorum subtrahere, *veniâque ætatis* datâ, rebus suis ante tempus lege constitutum præficere, hoc est suprà ministerium legum, adeoque Majestatis *l.* 3. *in pr. π. de*

pr. π. de Minor. t. t. C. de Hu qui ven. æt. impetr.

29 Eodem pertinet, concedere alicui, ut sine solennibus, quatenus testandi jus non habeat, *Testamentum* celebret, quod utique Legum ministri permittere non possunt.

30. Sed concedere, ut testamentum absque solennibus conditum vim & effectum habeat, id ne Princeps quidem potest.

31. Quia sic heredibus ab intestato jus suum imperfecto testamento stabilitum interverteret, quod extra usum Dominii eminentis jure facere non potest.

32. Sufflaminare & differre jura hominum quominus aliquando possit, etiam contra ordinem legum, nihil impedimento est.

33. Huc pertinet potestas debitoribus inducias dandi moratorias, quinquennales, aut non multo longiores, aliasve dilatorias exceptiones, non peremptorias, nec quicquam aliud quo vires principalis negotii exhauriantur, ut sapienter rescripsit Imp. Constantinus in *l. 2. C. de Precib. Imp. off.*

34. Item judicis sui jurisdictioni aliquem eximere, judicesque dare *extraordinarios*; id manifeste summi Imperii est.

34. Quemadmodum & bona fideicommisso subjecta hoc onere liberare; quia commodum posteritati hac ratione subtrahitur; nemo alius quam qui habeat summam potestatem supráque leges sit evectus, facere potest.

35. Sed an licet hoc omnino Summæ Potestati? Si verum est, ut modo diximus, Eam non posse cuiquam jus auferre suum? Jus quæsitum certè non potest; jus futurum, maxime eorum, qui necdum sunt nati, potest aliquando præcidere graves ob causas, quales in fideicommissis, maxime dividuis, sæpè se produnt. *Vide Grot. l. 2. c. 4. §. 10.*

36. Denique, res immobiles pupillorum atque minorum permittere alienari, citra causam necessitatis, *posito quod hoc Lege prohibitum sit*, est etiam Majestatis.

37. Poterant plura recenseri ex Romanis & aliarum gentium institutis; Sed reliqua ex hisce dijudicari possunt.

38. Superest, ut ea quæ ad utilitatem Imperantium pertinent, breviter videamus. Inter quæ primo loco jus *monetæ cudendæ* meritò refertur.

39. Quâ in re quando commercii omnisque civitatis ratio summa vertitur, palam est, id nulli quam Summæ Potestati, vel cui illa hoc commiserit, licere oportere.

40. Jus publicandi *bona damnatorum* eaque in *fiscum* vel ærarium condendi sine dubio est Majestatis. Quia nec fiscum habere dicitur, quam qui universæ Civitati præest, ideoque municipiis negatur. *l. 10. π. Ad Municipal.*

41. Idem est de mulctis pœnarumque compendiis, tametsi hæc non raro Magistratibus minoribus applicentur. Sed lucra successionum, quæ ut indignis auferuntur, in solum fiscum rediguntur, tam jure Romano quam moribus Gentium.

42. Præterea pleræque nationes suis Principibus ea quæ Nullius erant privati, concesserunt.

43. Quæ cum jure Naturæ occupantium fieri deberent, vi Legis, id est, communi consensu, adeoque justè, Dominio singulorum subducta fuerunt.

44. Talia sunt bona vacantia, quæ dicuntur, eorum qui sine herede decesserunt.

45. Agri inculti aut deserti, omniaque pro derelictis habita, inter quæ thesauri pro parte vel toti.

46. De-

46. Denique, feræ bestiæ, volucres, pisces omniaque animalia quæ cœlo, quæ mari atque terrâ continentur.

47. Quanquam alii jus illorum ad Majestatem referri nolunt; nos contrà putamus.

48. Hæc enim communia omnium esse desinere non possunt, nisi omnes & singuli de jure suo in gratiam unius vel paucorum decedant.

49. Atqui omnes cives nunquam suum jus pariter, nisi in eum qui toti præest civitati, transferunt. *Grot. lib. 2. cap.* 8. §. 4.

50. Secundum hæc ad Principem pertinent argenti & auri venæ, terræ visceribus reconditæ, quæ etiam sua natura Nullius in Dominio sunt, nec non reditus salinarum.

51. Denique, per Europam ita frequenter obtinet, ut bona naufragorum ejecta ad littora, cujusque Principis fisco tota vel pro parte acquirantur.

52. Sed non quicquid seculum vocatur, id juris esse dicendum est; Quod enim jus habet Fiscus in aliena calamitate, ut de re tam luctuosa compendium sectetur? *l. 1. C. de Naufrag.*

53. Nequidem eminens vis legis, de quâ satis alioqui constat, huc potest applicari, sicut alia non pauca adversus singulos iniqua, publicæ utilitatis respectu hoc clypeo defenduntur.

54. Constat enim pleraque naufragia exteros affligere, in quos illa vis legis aut dominii eminentis non habet locum.

55. Quare cum populus totus, vel quisquam privatus nullum jus habeat, res naufragas in suum agrum delatas aut à se certas diripiendi;

56. Sequitur, neque per Legem, quæ ex civium consensu & jure eorum transit, tale jus populo vel principi rectè tribui.

57. Partem tamen rerum aut certam quasi præstationem vectigalis pro defensione & auxilio, quod Potestas loci, Dominis rerum impertitur, exigi, id ut fit, à jure & æquitate non abhorret.

58. Amplius, adversus eas gentes, quæ jus fisci contra naufragos avare exercent, fas esse eodem jure uti, dictat regula juris Gentium, *Quod quisque juris in alterum statuerit, ut ipse eodem jure utatur.*

59. Denique, ad hanc classem jurium Majestatis referuntur etiam modica *vectigalia.*

60 Qualia à Feudorum interpretibus telonea seu *gabellæ*, portoria vel *portuaria* & *ripatica* dicuntur.

61. Sed viæ publicæ, quas & *Regias* vocant, *portus*, *flumina* publica, non tantum huc spectant, quod attinet ad vectigalia, quæ ibi colliguntur, sed etiam, quia protectione supremoque dominio ad Principem pertinent.

62. Memorant illi & *Angarias* & *Parangarias*, quæ videntur fuisse onera præstandi currus & jumenta ad publicos cursus veteribus usitatos, hodie jus *postarum* dixeris; quod tamen non, ut olim, provincialibus imponitur.

63. Ab his distinguuntur plaustrorum naviumque præstationes, ad transvehendos milites, arma, sarcinas, impedimenta exercituum aliaque onera portanda.

64. Hæc & si qua sunt alia, fere sunt quæ Regalia appellantur, in constitutione *Friderici de Regalibus.* 2. *F.* 56.

65. Tamen & *Armandiæ*, & jus muniendi, & jus *Repressaliarum* ad hunc ordinem referri possunt.

66. Quippe neminem armamentaria, quomodo *Armandias* interpretantur, neminem arces munitas; nisi Summa Potestas, aut cui specialiter ab illa permissum fuerit, habere posse, ratio Imperii manifestò dictat.

 67. De

67. De *Repressaliis* multo magis; Nam concedere civi, ut alterius Imperii quemlibet civem, eo quod ipse id antea passus est, deprædari queat, hoc quidem proxime ad bellum accedit, *ut alibi plenius*.

68. Enumeratione atque probatione, quot & quæ singula sunt jura Majestatis, quatenus huic instituto opus est, defuncti videmur.

69. Inquirendum est, an & quatenus hæc jura ab Imperantibus alienari vel quando communicari possint, aut alienata vel communicata præsumantur.

CAP. VIII.

De alienatione & exercitio jurium Majestatis.

Majora Majestatis jura non posse transferri inrevocabiliter & independenter, salvo Imperio; sed in quos hæc jura ita transferuntur, eos hactenus summam habere potestatem. Ne quidem exercitium juris ullius majoris in totum posse conferri, sed Imperantes id quod est ultimum retinere semper. Quatenus belli jus transferri soleat aut non, item pacis & Legum & creandi Magistratus & res judicandi. Minora majestatis jura facilius tota transferri. Quid juris habeat is, cui generaliter vices Summæ Potestatis sunt delegatæ.

QUod Jura Majestatis vulgò dicuntur *incommunicabilia*, recto sensu capiendum; scilicet, quod communicari nequeant cum his qui imperio subditi sunt, ac uti salva & integra maneat *summa potestas* in eo, qui jura quædam cum aliis communicat; Nam qui socium accipit, is hactenus verè *summus* esse desinit.

2. Multò fortius illo respectu dicendum, quod in totum jura Majestatis alienari nequeant: Tametsi exercitium aliis committi possit.

3. Nam quod de Deo Tertullianus, *Imperium summæ dominationis penes unum, officia ejus penes multos esse*, suo modo non male ad Supremos populorum Rectores transtuleris. *Apologet. c.* 24.

4. Quod igitur jura Majestatis alienari, cum aliis communicari non posse diximus, eo non pertinet, ut Regem vel Optimates, alios in partem Imperii accipere posse negemus: Sed quod Rex & Summa Potestas, quà talis manens, illa jura cum aliis communicare vel alienare non posse intelligatur.

5. Proinde, quando Magistratibus, Curiis, Præfectis jura quædam Majestatis demandantur, cum eorum respectu maneat Summa Potestas, ipsa jura non transferuntur, sed exercitium duntaxat, idque sibi semper obnoxium committit aliis Princeps.

6. Quare si quem Præfectum, Legatum aut Locum, *ut ajunt*, Tenentem constituat Summa Potestas, cui det jura quædam Majestatis, ea semper ut ministeria, *dependenter* ab ipso, qui habet Summam Potestatem, concedere intelligitur.

7. Etsi in conferendis juribus illis dictum sit, ea *privativè* concedi, conferri, dari: Id enim cum respectu ad alios magistratus aut collegia, non ad excludendum Ipsum, qui habet *Majestatem*, indubitato capiendum.

8. Hic semper exercitium ejusmodi jurium

jurium Magistratibus injunctorum moderabitur; rectèque an secus exerceatur, judicare potest & debet.

9. Sed duas Potestates Summas in unâ Civitate constituere, quod fit, si ullum jus Majestatis independenter ab aliquo præfecto vel collegio exerceatur, tam est absonum, ut ad hoc absurdum evitandum apienda sit ejusmodi, quam verba ferre ueant, non vitiosa interpretatio.

10. Quinetiam in ipso exercitio Præfectis aut Magistratibus deferendo, disimen majorum minorumque jurium, rectè discernas, animadverti potest.

11. Nam majora ne quidem exercitio nus in totum aliis committi solent; in semper quod est ultimum in illis so usu sibi reservet Princeps, aut quinque habet Majestatem.

12. Non inficiamur equidem, posse iam in totum transferri exercitium alijus è maximis juribus; verum semper vocabiliter & *dependenter*, ut ita loamur.

13. Quod ita rursus comparatione uminis, salvâ religione, illustratur vers Hieronymi. *Deum solum*, ait, *naturaer esse & immortalem & verum; cæteros angelos hominesque immortalitatem & risatem ex illius largitione consequi; cum ud sit, verum esse & habere quid per net, aliud in potestate donantis esse quod beas. in epist. ad Tit. in pr.*

14. Atque hujus dependentiæ hic est ectus, quod Summa Potestas, exerium illud, quoties lubet, revocare est.

15. Nam, ut dictum, si quid indepenis â Summâ Potestate in eadem Rel. existeret, hæc esset altera Potest s; a Summum & independens non difunt. Id autem est ex iis, quæ in unâ itate fieri non possunt. Nam ea *est* *mi* conditio, ut *nihil illud adæquet*, tulliani dictum.

16. Neque vis Imperii in obligatione & coactione consistens, ubi plures *summi* forent, explicari posset; Nam ut Chrysostomus, *ἰσοτιμία μάχης ποιεῖ. Æqualitas pugnam facit. Regnum in se divisum dissipabitur.*

17. Proinde, qui magna illa jura sic exercitio tota habent, ut revocari nequeant, illi magis proprietatem & jus summum habere intelliguntur.

18. Quia competit illis definitio summæ potestatis, *quod actu illorum infirmari nequeant;* quod diversam supponit Rempubl.

19. Tales sunt, quibus in feudum jura majora conceduntur. Nam & vasallis rectè tribui summam potestatem antehac probavimus.

20. Exemplum non modò præbet Rex Neapolitanus, qui à Pontifice jura Majestatis accipit, sed & Principes, ut videtur, Imperii Germanici.

21. Qui quatenus irrevocabiliter & inretractabiliter jura Majestatis obtinent, summâ potestate non immeritò præditi esse dicuntur.

22. Non obstante, quod Imperatorem, Dominum suum clementissimum, se verò Sacri Imperii Fideles appellant.

23. Scilicet ratione feudi, *atque ita* ut omnino integram eos non habere Majestatem concedamus: Quæ aliquo modo ex his quæ *suprà* de fœdere *sect.* 3. *c.* 2. diximus, judicari possunt.

24. Æstimari quoque ex his potest, illius vulgati axiomatis valor, quod tantum Dux, Marchio, Comes, vel Civitas in suo principatu vel territorio possit, quantum Imperator in suo Imperio.

25. Nam in his juribus, quæ singuli Principes sine retractatione usurpant, nullam habent concurrentem potestatem.

26. Nec eorum respectu, in quibus Imperatori & Imperio sunt obnoxii,

sed in his est subordinatio, non concursus potestatis.

27. Si qua concurrentia dentur Imperia, quibus duo vel plures in una ditione pro indiviso imperent, quos vocant *condominos*, ea est species *πολυκοιρανίας*, quæ à nobis suo loco explicabitur.

28. Atque hæc nonnisi de Imperiis quæ separatam habent constitutionem, non in iisdem civitatibus, intelligenda.

29. Cæterum, in simplicibus, quæ unum corpus animamque repræsentant, civitatibus, nullum ex Majestatis juribus, quæ majora dicuntur, nec quidem ex reliquis, vim Imperii explicantibus, in totum aliis concedi potest; Nisi revocabiliter, inquam, & sub lege reddendi rationes.

30. Nec quidem ita, ut exercitium aliis competat *ἀνυπευθύνως*, hoc est, *independenter*, quia semper summa potestas *τὸ κυριώτατον*, id quod est ultimum & excellentissimum in illis, sibi reservat; rationique repugnat, ut Magistratus, qui nihil est aliud quam minister summæ potestatis, ullius juris sibi commissi vel proprietatem vel exercitium habeat *independenter*.

31. Ita Magistratibus Curiisque merum Imperium, sive potestas gladii, ad animadvertendum in facinorosos permitti potest ac solet.

32. At semper potestas summa, si velit, habet jus avocandi causas vel ignoscendi damnatis, adeoque retinet jus vitæ & necis. quod transferre, salva quidem seipsâ, hoc est, Summâ Potestate illæsâ, non potest.

33. Idque perinde in plurium ac unius Imperio, locum habere certum est. Etsi in illis, ubi plus Leges valent, rarius usurpetur.

34. Quod si Rex verè amiserit eam potestatem architectonicam, ut sane fieri potest, intelligitur, eum hos, quibus ita tenetur, in partem Imperii accepisse, quemadmodum in Angliâ Rex in quibusdam causis ignoscendi & dispensandi jus non habere creditur, & hactenus societatem Imperii cum Parlamento habere videtur.

35. Noli tamen credere, quod ubicunque Summa Potestas certum ordinem petendi remissiones & dispensationes præscribit, huic immutabiliter adstrictus sit, ut, si velit, aliter statuere nec possit.

36. Nam in dubio talia prudentiæ & ordinis causâ, non ad minuendum jus suum â Summis Potestatibus constituuntur; quemadmodum Imperatores Romani varia id genus instituta in Corpore Juris sanciverunt, de quibus in *tit. C. de Mandat. Princ. de Precibus Imp. off. in l. un. C. Quand. int. pup. l. 3. C. de Legib. & passim.*

37. Belli jus in exteros rarò ulla ex parte Magistratibus committitur; Nisi res moram consulendi Summam Potestatem non patiatur, & periculum evidens subitis armis occupari possit, ut fecit *L. Pinarius* Ennæ in Siciliâ, *apud Livium lib. 24. cap. 37.*

38. Quandoque tamen in Imperio latè patente Potestates inferiores possunt habere jus inchoandi bellum atque gerendi, nomine scilicet ejus, qui summam habet potestatem, cui rationem ipsi rerum gestarum reddere debent; hujusmodi jus datum est Gubernatoribus *Indiarum* à Regibus Hispaniæ & Lusitanorum.

39. Nostræ etiam Societates Indicæ ab Ordinibus Belgarum hanc potestatem acceperunt, non tanquam Magistratus, sed ut Rectores Imperii subordinati, quale sub alio sole cœloque possident.

40. Alioqui, si Princeps negligere malit injurias Reipubl. aut privatis factas,

ctas, nemini licet eas armis ulcisci, nec adversus exteros nec contra cives.

41. Ergo nec Repressaliæ, ab iis qui passi sunt injuriam licet gravissimam, injussu Summæ Potestatis exerceri debent, siquidem hæ non modo præludia belli, sed & ipsæ, bella esse videntur.

42. Hinc Cicero, qui *in Philippicis Brutos Cassiumque*, non expectato populi mandato, arma in *Antonios ac Dolabellam* capientes tam magnifice defendit, causæ potius servire, quam jure disputare censendus est, ut quidem *Grotius* existimat; vix enim est, ut præsumptioni voluntatis in tam gravi causâ locus esse videatur. Quanquam ratihabitione, quod minus jure fuit inchoatum, sine dubio convalescere potest.

43 Atqui *Ciceronem* ita ego exaudio, tam fidenter libertatis adsertores apud Senatum Populumque defendentem, ut eorum ratihabitionem, in rebus optimo publico institutis impetraret.

44. Nec scio, an reprehendendus sit idem *Tullius*, ad vindices libertatis scribens, non esse quod expectarent Senatus auctoritatem Populique jussum, qui nec in tanta rerum confusione ac impunitate gladiorum haberi, nec è tantis marium terrarumque distantibus spatiis expectari posset, *lib.* x. *epist.* 16. *ad Plancum. lib.* xi. *epist.* 7. *ad Brut. lib.* 12. *ep.* 7. *ad Cassium*, ubi non dissimulat, Senatum Populumque in eâdem fuisse sententiâ.

45. Porrò, jus fœdera pacemque ineundi, & tributa exigendi, dominiique eminentis, nec non Leges ferendi, creandique Magistratus majores, cum subordinatis potestatibus nunquam per omnia communicantur.

46. Hinc civitates municipales statuta quidem faciunt, Leges verò nequaquam ab his & ab omnibus qui summa potestate destituuntur, condi possunt, ut *alio loco videbimus*.

47. A talibus etiam Magistratus minores facile, non perinde majores constitui solent: Aut si fiat, ea potestas semper revocabilis est.

48. Quam autem stulte & periculose Summa Potestas hoc jus totum vel majori ex parte mandet aliis, ad politicos pertinet ut commonefaciant.

49. Hoc verò & ad Jurisconsultos, quod pauci potentiores in plurium Imperio pactionibus mutuis officia Magistratuum & Imperia partientes, æquè in Majestatem, quam si id faciant in principatu, delinquere possint; utique si privata conspiratione tali modo inter sese coëant; Nam si ex Imperantibus sint qui sic agere atque pacisci instituunt, oligarchica duntaxat industria vocatur.

50. Nisi in longius tempus quam delatum ipsis est Imperium, coëant. Hactenus enim & privati sunt & tanto minus illa parte juris habent, quanto iis, quorum est primævum jus imperii, plus à præsenti potentiâ præjudicii metuitur.

51. Præter quod nullum enormius in fundamenta civitatis commissum extat, quam actus summæ potentiæ ultra tempus dati Imperii producere.

52. Quid de facultate res judicandi statuemus? Hæc facilius videri posset in Magistratus Curiasque sæpe tota transferri.

53. Sed tenendum, quod potestas creandi judices supremos semper manet penes Summam Potestatem; Nec usquam fit, ut Princeps omnino se exuat potestate res judicandas avocandi; Magistratus vel judices nunquam debent esse αὐτόδικοι, ut loquitur Mæcenas *orat. ad Aug. apud Dion. lib.* 53.

54. Proinde, quando Summa Potestas civilem criminalemque jurisdictionem, declarat, se omnimodo in alium transferre, non est hoc ita capiendum, quasi privatio ad ipsum Principem referatur,

ratur, sed ad alios præter eum, qui summam potestatem habet αὐθεντικῶς, *ut superius dictum.*

55. Quod autem attinet ad minora Majestatis jura, quominus pleraque eorum inrevocabiliter, aut in perpetuum cum inferioribus potestatibus communicentur, ratio juris non obstat; Unde & in feudum concedi possunt illis, qui vere manent subditi.

56. Sunt tamen ex illis, quæ difficulter aut nullo modo communicantur. Qualia quæ majoribus cohærent aut affinia sunt, ut de *Repressaliis* dictum, & de his quæ ad judiciorum ordinem mutandum pertinent.

57. Jus quoque majora *nobilitatis* insignia largiendi, nec non *fiscum* habendi, quæque similia, sunt hujus Naturæ.

58. Sed aliquid ad fiscum pertinens facilius in totum alienari potest.

59. Quæsitu dignum & hujus loci est, si Princeps aut Summam Potestatem habens Legatum sive *Vicarium*, aut plures constituat toto Imperio vel certis locis, neque diserte nominatimve dixerit, *quænam ejus potestas futura sit*; vel exprimat nonnulla, sed species generali clausula obsignet, quod frequenter usu venit, quænam facultas ejusmodi mandato contineatur.

60. Potest haud dubie talis *Vicarius* facere quicquid expresse mandatis est comprehensum, quod jam dictum neque dictu opus est.

61. Potest atque debet exequi omnia decreta Summæ potestatis, quæ hac fine ad eum mitti solent.

62. Disponere de omnibus, quæ in administratione Reipubl. secundum ordinem Lege constitutum adsiduo occurrunt; Quâ gratiâ id genus *Vicarii* potissimum constituuntur.

63. Ejusdem est, distribuere functiones Reipubl. ordinarias & inferiores; majores ipsa Potestas Summa sibi reservat, *ut dictum suprà.*

64. Porrò officium ejus est compellere omnes, ut Legibus ordinique antea constituto districte pareant.

65. Sed in his, quæ excedunt modum quotidianæ administrationis, nihil novi à vicariis sine speciali mandato vel magnâ necessitate constitui potest.

66. Ne quidem exercere potest ullum ex ejusmodi juribus *Majestatis*, quæ non in continuatione exercitii, sed actu singulari consistunt, Velut est remittere delinquentibus pœnam, evocare causas à judicibus ordinariis.

67. Nisi id ei datum fuerit specialiter, aut cohæreat ordinario alicujus juris, quod ei sine dubio competat, exercitio.

68. Vicarius enim nihil est quam Magistratus, Et Magistratus est Minister summæ potestatis ac Legis, ut *sæpius dictum.*

69. Atqui continuare functiones jurium Majestatis, quæ in ordinario exercitio vertuntur, hoc est, Ministerium.

70. Sed actus extraordinarios summi Imperii motu proprio instituere, hoc est αὐθαιρετικῶς & *Magisterium.* Exemplis abstinemus, inter explicandum daturi.

CAP.

CAP. IX.

De præscriptione jurium Majestatis.

Status controversiæ, an diversi ordines ejusdem civitatis contra se invicem jura majestatis per præscriptionem acquirere possint. Quod affirm. modò præscribens id faciat proprio nomine animoque sibi habendi. Hinc nullos magistratus aut judices contra Principem præscribere posse; hoc tamen effectu posse, ut subditi parere debeant, donec à Principe secus præcipiatur. Sed Principem, cui jura Majestatis non omnia data sunt, posse ea, quæ desunt, acquirere per præscriptionem; populum quoque aut optimates jura eodem modo Principi subducere & sibimet acquirere posse. Utrumque rationibus probatur.

VIdimus, ut summa jura in totum vel exercitio tenus transferantur. Sed modus alienandi unus, *Præscriptio* superest.

2. De qua primò omnium quæritur, habeatne locum respectu Summæ potestatis; An, inquam, ex solo usu longi aut longissimi temporis, jura Summæ Potestatis acquiri possint.

3. Eam quæstionem nos hic non tantum, *de Principibus aut Populis diversis*, sed etiam de *ordinibus* ejusdem *populi* diversis; etiam, & maxime de Imperantibus atque subjectis intelligimus.

4. Leges civiles de *Usucapionibus & Præscriptionibus* heic non habent locum, *ne quidem in eodem Imperio*, quatenus utique à jure Gentium discrepant; non obst. ita quod habet Sieglerus *ad Grot.* 2. 4.

5. Nam si usquam verum, Majestatem Legibus esse solutam, id sine dubio in iis, quæ Summam Potestatem *qua talem* spectant, obtinere oportet.

6. Ratio juris Gentium heic sola valet, Secundùm quam putamus, etiam in summi juribus Imperii locum esse præscriptioni, adeoque secundum jus Gentium ea quæ de jure *Civili* forte proferemus, intellecta volumus; Præeunte Grotio *lib. 2. de J. B. & P. c.* 4.

7. Semper autem adesse debet requisitum præscriptionis fundamentale, ut usu ac quasi possessio illorum jurium *nomine proprio animoque sibi habendi ab eo*, qui in præscriptione se fundat, habita & exercita fuerit, secundum id, quod Impp. *Valens & Valentinianus* convenienter juri Gentium rescripserunt in *l. 2. C. de Præscript.* 30. *vel* 40. *ann.*

8. Alioqui nunquam initium habere potuit; quippe, cum Usucapio dominium sine animo domini per rerum naturam adjicere non possit, ut est notissima quoque doctrina Jurisconsultorum, *in omni acquisitione dominii animum domini adesse oportere.*

9. Quare nulli Magistratus, seu singuli seu collegia Magistratuum vel judicum, quà tales, quicquam juris hoc titulo *adversus Summam potestatem* adserere sibi possunt. Quia clarum est, illos nihil agere quam nomine jussuque Potestatis Supremæ, atque ut ejus Ministros.

10. Unde nihilo magis contra Principem præscribere possunt, quam hi, quorum ministerio in retinendâ possessione privatim utimur; ut *coloni & inquilini*

quilini adversus quemque nostrum, id est, dominos suos usucapere nequeunt, etsi per centum annos ipsi ac antecessores eorum fundos ut coloni habuerint.

11. Proinde, si quid tempore, *quantumvis immemoriali*, à Potestatibus inferioribus usurpatum fuerit, hoc semper ab eo, qui summum habet imperium, absque injuriâ tolli potest.

12. Quod tamen non impedit, quominus contrà *multitudinem subjectam* jus illud præscriptionis, quod Magistratus longo usu acquisiverunt, vim suam obtineat, etsi nihil ejusmodi à Summâ potestate habeant in mandatis.

13. Ita, ut Magistratus & judices quod illo titulo decernunt & exequuntur, hoc jure facere censeantur.

14. Tu dices: Quare heic iterum non obstat ratio *superius* exposita, quod Magistratus nihil suo juri per præscriptionem addere possunt, eò quod *ut ministri*, non suo nomine agant; Responsio est, hunc qualitatis defectum impedire, ne quid adversus Summam Potestatem, *cujus ministri sunt*, usucapere possint, non etiam obstare adversus inferiores, quorum utique ministri non sunt.

15. His nihil relinquitur quam præsumptio, quod augmentum illud potestatis usurpatum à magistratibus non aliter ab iis exerceatur, quàm ex *tacitâ summi Principis voluntate* consensuque; siquidem illo vidente vel sciente, Magistratus jurisdictionem suam exercent.

16 Ita se res habet respectu Magistratuum; Quæstio est, an Rex, cui Imperium non totum *populus detulit, usu temporis integrum Imperium acquirere possit*.

17. Vicissim, an *Rex liber & absolutus quædam jura usu contrario populi vel optimatium amittere queat*. Utrumque adfirmamus.

18. *Hobbes*, cujus principia hoc adspernantur, nos jam nihil moratur; Nec illi; qui Principem indistinctè faciunt populi Ministrum.

19. Utraque destructa sententia pati debet, ut & populus capax sit acquirendi, & Princeps nomine suo, non tanquam minister, agere dicatur.

20. Scilicet, *Hobbesii* hæc est hypothesis à nobis eradicata, quod populus, Imperio constituto, sit dissoluta multitudo, non gerens qualitatem personæ, nec ideo characterem præscriptionis ullo modo recipiens.

21. At *Junius Brutus*, *D. Althusius*, aliique homines clari, Principes tantum habent ut Ministros & mandatarios populi; proinde nec hi ullum præscriptionis initium adversus populum facere possent, secundum commune requisitum præscriptionis & usucapionis *antea collocatum*. Utramque sententiam ante hac refutavimus, priorem *sect. 2. c. 3. & sequ.* posteriorem *cap. 6.*

22. Quid autem; si quis Princeps Legibus sit subjectus, qualem Latini verè proprièque dicerent *Principem*, id est, *Primarium*; an is summam absolutamque potestatem præscriptione temporis acquirere posset? Arbitror adhuc posse, quia nil vetat, eum induere animum absoluti Imperantis, quod *hactenus* sufficit.

23. Quemadmodum colonus & emphyteuta nostri, si per longum tempus rem suo nomine tanquam domini, non ut coloni & emphyteutæ tenuerint, neque mercedem solverint, haud dubie usucapere possunt.

24. Et vasallum contra dominum suum eâdem ratione, ex feudo prædium liberum, *modò servitia non præstiterit*, acquirere posse, consentiunt Doctores, ut probavimus in *vindiciis Amelandicis* cap. 9. & 10.

25. Hoc est, quod de ratione *superius* allegatâ tenendum est, ministros præscri-

scribere non posse; *videlicet*, quamdiu se gerunt ut *ministros atque subjectos*; ubi verò illum animum excusserint, idque verbis factisve palam testati fuerint, nihil amplius obstat, quominus usucapionem incipere & absolvere queant. *d. tract. ubi* exemplum.

26. Populus etiam aut concilium optimatium, *quia jus corporis sive universitatis habet*, possunt ita animos inducere, ut Regem, licet ab initio cum verè summâ liberâque potestate constitutum, deinceps in quibusdam aut plerisque negotiis nolint facere quicquam sine suo consensu; Proinde ut ipsi concurrentem cum Rege potestatem adepti, hactenus non ut subjecti per omnia, sed ut pares considerentur.

27. Personæ igitur, de quibus heic quæritur, sunt in terminis satis habilibus, ut præscriptio illis applicari queat; Modo *justitia causæ*, qua omnis usucapio nititur, juribus Summæ Potestatis convenire videatur, de qua consequenter videndum.

28. Fundamentum usucapionis & præscriptionis est *præsumpta derelictio*, aut *negligentia* domini rem suam non requirentis, aut jus non exercentis. Quibus accedit ratio, in quâ maxima humani generis utilitas vertitur, *Ut causæ litium* aliquo tandem fine *terminentur*, quâ de re pluribus egimus *in prælect. ad tit. Inst. de Usucapion.* Tu vide, sis, Grotium *d. lib. 2. cap. 4. de Jur. B. & P.*

29. Jam vero præsumptio derelictionis facile in populum, qui jura quædam in Imperio deferendo excepit, cadere posse videtur; Vel ob tædium confusionis, quæ sæpe de conflictu Principis Ordinumque populi solet oriri: Vel quia publicarum rerum administratio sæpius ex morâ vel dissidio non leve dispendium capit, ubi Summa Potestas communiter à diversis ordinibus exercetur.

30. Præsumptio quoque neglectus in multitudine proclivis est; Cùm, quia nihil fit crebrius, quam ut *segnius expediant commissa negotia plures*; Tum, quia singulis in promptu est, privatam *Principum gratiam adulando mereri* & re publicâ proditâ, subrepere ad honores & commoda domestica.

31. Denique, tertia ratio *de utilitate finiendarum* litium nusquam validior quam heic videtur; siquidem nihil favorabilius est, quam litigia de jure Imperii aliquando finiri.

32. Ne bella civilia, quibus nihil gravius, quæque nesciunt alium uberiorem fontem, æterna ex immortalibus rixis fiant. vid. Grot. *d. cap. 4. §. 6.*

33. Suffragatur experientia plurium in Europâ Imperiorum, *Francici* nominatim, Quod hodie perfectum παμβασιλείας sive *pleni liberique Regni* specimen esse creditur.

34. Cum tempore *Hugonis Parisiensis*, cujus præsentes Reges stirps sunt, haud adductius, quam nunc Germania regitur, *ut historia loquitur*, gubernata sit.

35. Tam enormis Mutatio nullo quam præscriptionis jure niti videtur, hoc est, populi procerumque *derelictione*, mutuoque consensu vel *patientiâ* manifestâ.

36. Jam eædem rationes contra Reges ipsos, qui longo tempore quibusdam juribus haud liberè sunt usi, præsumi possunt.

37. Derelictio inde, quod sæpe contingit, ut Principes non bellicosi intelligant & experiantur, *invitis populi Ordinibus ægerrime se rem publicam gerere posse*. Proinde, quod malint requirere consensum, quam cum perpetuis colluctari difficultatibus.

38. Neglectus, etsi rarior, vel ex socordia, quæ ferè magnam fortunam comitatur, venit, aut ex proposito Principum Heroicorum, quos id operam

quando dedisse constat, ut sceptra legibus submitterent, quod institutum fuisse legimus *Servii Tullii*, *Marci Philosophi*, *Helvii Pertinacis* ac *Ælii Trajani* Cæsarum.

39. Metus bellorum ex eâdem causâ, quam modo in populo monstravimus, colligi potest; Etiam vero metus ab æmulis & competitoribus sæpe dominantes subegit, ut remissius ac indulgentius cum populis agerent atque agere perseverarent, quemadmodum *Angliæ historiam legenti frequenter occurret*, post *Gulielmum Conquæstorem*.

40. Non negamus, has præsumptiones *contrariâ probatione* vel *fortiori præsumptione* posse removeri; nempe, si probatio liqueat è verbis factisque in contrarium, testandi jurisque servandi causâ ab alterutrâ parte interpositis.

41. Modò talia sint, ut ad notitiam ejus, ad quem res pertinet, dicta factaque pervenerint; Etiam ut specialia sint; nam infinita protestatio de juribus Imperii non minuendis, qualem *Imperator Romano-Germanicus* præ se fert, nihil ad interrumpendam singulorum, qui olim sub Imperio fuere, præscriptionem efficit.

42. Præsumptio fortior ex metu aliove justo impedimento oppositionis non factæ, adversus usucapiones illegitimas desumitur.

43. Sed verba & facta, è quibus ejusmodi præsumptiones desumuntur, *evidentia* esse debent; nam hujusmodi argumenta in dubio adversus præscriptionem temporis obtinere non possunt; Verùm ad impediendam illam, probationes perfectæ requiruntur.

44. Ratio est, quia præscriptio tribuit jus non modo perfectum, sed etiam ad quietem salutemque humani generis necessarium, quod temere subvertendum non est; factaque non præsumuntur, sed probari debent, ut *JCti*, *ratione naturali præeunte*, *docent*.

45. Denique, si præsumptio contraria sumatur à metu, quo is qui de jure amisso queritur, ab interrumpenda præscriptione deterritus sit, dicemus, verisimile non esse, metum per tantum temporis spatium, quod hæc præscriptio requirit, duravisse; quin potius *in patientiam voluntariam* abiisse videbitur.

46. Qua autem ratione, Præscriptio nondum natis præjudicet, explicantem Vide Grotium *lib.* 2. *cap.* 7. *n.* 10.

47. Cæterum, qui totum civitatis Imperium, invito populo, invasere, an & hi & quo pacto longi temporis beneficio legitimum imperandi jus consequi possint, *inferius* videndum.

48. Unum hoc loco superest, quantum temporis ad implendam præscriptionem requiratur. Et quidem quod memoriam hominum excedit, sive id *centum annorum*, sive, ut verius videtur, non paulo minus sit, hauddubiè in omnem casum sufficit. *Quandoquidem longius pro conditione mortalitatis*, *dari non potest*.

49. Sed & si præsumptio non vergat in contrarium, generationis humanæ intervallum, quod tertiam facit seculi partem, admitti posset. Suffragantibus autem circumstantiis, quibus judicia voluntatis adfirmantur, non est dubium, quin & brevior, decem vel viginti annorum decursus, satis haberi queat. *Tu vide sis*, *Grotium d. cap.* 4.

50. Hoc tamen spatium inter immemoriale & brevius interesse videtur, quod in illo non requiritur bonum initium, cum id negatâ memoriâ tollatur; In brevioribus bona fides requiri videtur, ut rectè Canones, etsi aliter Jus Civile. *Dix. Vind. Amel. c.* XI. *n.* 7.

51. Sed quantumcunque sit spatium implendæ præscriptioni sufficiens, id esse *debet continuum*; alioqui interrumpitur præscriptio, jure non minus Gentium quam civili.

CAP.

SECTIO IV.

De Ecclesia.

CAP. I.

De Universitatibus Dei.

Jus aliquod sacrorum pertinere etiam ad Imperantes. Quid quantumve, id controversum. Genus humanum in duas universitates distributum, invisibilem & publicam. Priorem esse Universitatem prædestinatorum: Alteram, vel Civitatem vel Ecclesiam. Finis utriusque. Quale genus hominum civitates condiderit, quale genus in Ecclesias confluxerit. Neutram universitatem esse generalem totius mundi, neque talem existere posse. Ecclesiam per intervalla temporum fuisse corruptam & reformatam. A Christo universalem esse factam, non tamen uno visibili corpore. Fundamentalis constitutio & regimen Ecclesiarum particularium. Ut plurimum accedere aliquam mixturam ex Imperio Civitatis.

INter jura Majestatis majora Politici omnes & juris publici Scriptores referunt *jus rerum Sacrarum* Adeo, ut & summam faciant divisionem illorum jurium, in *Civilia & Ecclesiastica.*

2. Quod etiam Justinianus Imp. vel potius *Ulpianus* velle videtur, quando jus publicum consistere ait, in *Sacerdotibus & Magistratibus*, hoc est, officiis illorum; quippe, cum plura dari jura singularia nescire non potuerit Jurisconsultus in *l.* 1. §. 2. *π. de Just.*

3. De jure sacrorum adhuc agere distulimus, quia rectius post cuncta Civilis Imperii jura, quicquid ejus est, secuturum videbatur.

4. Esse aliquod jus sacrorum penes eum, qui summum tenet Imperium civitatis, fere inter scriptores convenit & probatur à Grotio in *cap.* 1. *de Jur. S. Pot. circa sacra n.* 7. cujus auctoritate nos alioqui in hac disputatione non utemur, ut dicenda satis indicabunt.

5. Dictat id Ratio, quæ in omnium oculos incurrit, eo quod absque aliquo jure circa sacra, Reipublicæ Imperium & quies gentium nullo modo teneri posset, sicut historia omnium gentium, *Pontificumque Romanorum*, & hujus seculi. *Protestantium* abunde probaverunt.

6. Sunt enim multi Ecclesiæ antistites, qui *nisi pareant, terrebunt: multitudine melius parente vatibus, quam ducibus.* Et οἱ περὶ τὰ θεῖα ξενίζοντες πολλοὺς ἀναπείθουσιν ἀλλοτριονομεῖν. Qui *in sacris novant, etiam fere leges & instituta civitatis mutant.*

7. Quæ ratio multos in omni antiquitate Principes movit, ut non modo imperium in sacrorum ministros; sed etiam in functiones sacerdotum occuparent; quod per se non videtur esse majus nefas, quam fuit sacerdotibus Judæorum, quod Imperium Reip. post captivitatem Ba-

bylonicam exercuerunt, & quod Episcopi hodieque frequenter etiam Principes suorum populorum sunt.

8. Tametsi verius est, eam esse Pastoralis Ecclesiæ muneris gravitatem, ut civilium officiorum molestiam nullo modo admittat, præsertim Summæ Potestatis, quâ nullum magis distrahit animos curis, idque Paulus 2. *ad Timoth.* 2. *v.* 4. & antiqui Canones Apostolici disertè prohibent.

9. Esse tamen oportet aliquod jus Imperii in Sacris, neque de eo dubitatur. Sed quænam illius juris capita, quinam sint limites, intricatissima disputatio est; ad quam explicandam, paulo res altius inde ab initio repetenda videtur.

10. E sacris literis constat, omnis in mundo potestatis auctorem conditoremque esse Deum; qui totum genus humanum inde ab initio habuit divisum *in duas universitatum* species, quarum altera *invisibilis* & *occulta*, visibilis atque publica est altera.

11. Prior est universa multitudo eorum, *qui destinati & electi sunt ad gloriosam vitam futuri seculi*, iidemque in hac vita fere humiles nulloque prædi[t]i splendore degunt, non multi potentes, non multi divites, nobiles, sapientes; toti ad amorem Dei bonaque ventura intenti.

12. Hos Deus in illa parvitate vult continere, quo in tempore majus sit τὸ ἀπροσδόκητον gloriæ ipsius, cum ineffabiles divitias bonitatis suæ in illos tenues effundet, & divites inanes destituet.

13. Hi communione ejusdem spei gratiæque conjunguntur, & pariter in unum corpus, sub capite suo, CHRISTO DEI, coalescunt, nullo tamen loco palam congregantur. Atque hoc sensu de Ecclesia, *Johannes Hus* olim rectissimè dixit, eam nihil esse aliud, quam *Universitatem prædestinatorum*, quam definitionem *Lutherus* in comitiis Vormatiensibus suam fecit atque defendit, ut narrat *Sleidanus*. *Christus* autem is est, ad quem *omnia visibilia* se referunt; Ideoque & in ejus gratiam universitatis altera species, quam publicam diximus, & secundùm ipsum, in gratiam electorum ejus, est comparata.

14. Universitates istæ publicæ duorum generum sunt; *Civitates & Ecclesiæ*; Priores ob usus & commoda hujus vitæ; Posteriores ob cultum Dei in communitate exercendum instituuntur

15. Utraque electis erat necessaria; nam extra civitates, *ubi nihil quam bellum est*, non poterant tranquille secureque vivere Deoque vacare; & absque ordine Ecclesiæ non poterat verbum Dei prædicari, nec communio mysteriorum exerceri, neque mutuis hortamentis solatiisque fidei consortes excitari.

16. Reliqua, præter electos, multitudo vel civili modestiâ in æquitatem composita, vel insolentes, ambitiosi, rapaces, viriumque fiduciâ feroces fuere, venatores fortes, magni nominis Heroes. *cap.* 6. *Genes. v.* 4. *& cap.* 10. *v.* 9.

17. Cumque pravorum semper copia sit major, inprimis ubi licentia animantur, non est dubium, quin horum promptissimi Civitatum imperia, jam ante diluvium, sibi arrogaverint.

18. Nam quod alii omnibus istis seculis, homines *patrumfam. auctoritate* putant fuisse contentos, sine regnis, non habet speciem veri, si quis violentiam, ambitionem, celebritatem, quæ gigantibus illis antiquissimis adscribitur, cum naturâ hominum usuque temporum sequentium comparet; quibus semper ita moris, si non juris fuit, *ut potentior imbecilliorem ad imperata facienda cogeret*.

19. Horum ferociâ Deus est usus, ad compellendos homines in ordinatas societates concedere, quas illi potentes, si fru-

si fructu ambitionis suæ gaudere vellent, instituere debuerunt, ut videlicet electi sub earum umbra latere atque hoc mortale ævum transigere possent; tametsi & in universum divina sapientia dignum erat, ut *ne ferarum more sparsi infestique homines viverent*, ipsorumque natura illuc etiam inclinaret, quemadmodum antea dictum est.

20. Universalis civitas, vel ecclesiastica congregatio totius mundi nec fuit unquam, neque coalescere, saltem, *ut res sunt hominum*, durare non posset; at in singulis Civitatibus, ubi Electi Dei reperiebantur, conventus celebrati & Ecclesiæ constitutæ sunt, in quibus nomen Dei invocaretur, cujus rei primus auctor Sethus laudatur. *cap. 4. Gen. in fin.*

21. Necesse quidem non fuit, ut tales congressus secundum civitates, suâ gratiâ, distinguerentur; sed tamen, ut diversis gigantum imperiis subjecti homines in magnos cœtus convenirent, neque ferri ab imperantibus neque tuto vel commodè fieri poterat.

22. Igitur hi conventus fuere particulares; *Catholica*, id est, *universalis Ecclesia totius terræ non potuit esse*, *nisi invisibilis illa*, quæ non externo adspectu hominibus, sed communione secreta Deo, corporis instar unius, cognita fuit ac est etiamnum.

23. Ad externam Ecclesiam confluxerunt omnes, qui promissionibus vitæ melioris auscultantes *studium religionis induerunt*; quanquam animi voluntas sanctissimo instituto usquequaque non responderet.

24. Hinc factum, ut tali colluvie Ecclesia suprà modum repleta, Deus per intervalla, malis eradicatis, bonos secreverit, ad exiguum sæpe numerum redactos, ut factum ætate prima, immisso diluvio, *redactâque intra Noachi familiam Ecclesiâ.*

25. Qua deinceps auctâ cum genere humano, iterumque tota corrupta, cœtus Ecclesiæ familiis Patriarcharum conclusus fuit, quibus in Gentem *Hebræorum* propagatis, stetit intra eam *Ecclesia*, donec impietate sua obruta per *Asiam* dissipata est.

26. Restituta denuo è captivitate *Chaldaica* lapsu temporum tam mirificè deformata est in moribus & doctrina, ut *Servatorem suum in tempore venientem non agnoverit.*

27. Quo deinde per omnes Gentes manifestato & prædicato Euangelio, Ecclesia diffusa rursus eosdem manes, invalescente passim impietate, passa est.

28. Quo factum, ut sensim in *Asiâ & Oriente* sacris cœtibus extinctis, denique in Europam tanta corruptio invaserit, ut tandem *in ultimum occidentem & septentrionem Ecclesia tenax veritatis contracta fuerit.*

29. Esse porrò vinculum commune cœlestis gratiæ, quo fideles, totius terræ junguntur, idque sola mente percipi, jam dictum est; cujus multitudinis regimen *Christus* sibi servat, nec ejus hac parte *vicarius universalis* in mundo est, aut ullo modo, ut videtur, esse potest.

30. Corpus etiam visibile totius mundi fidelium uno regimine externo junctum à Christo Apostolisve non est constitutum, nec, *ut antea dictum*, in tanta imperiorum diversitate commode haberi potest.

31. Vult tamen Deus, ut fideles in corpora cœtusque coëant, ea, qua diximus, gratia: eumque in finem excitat homines idoneos, quos aut ipse mittit, *instinctu insolito*, vel à cœtu fidelium eligi *aliterve* constitui curat, ut voluntatem suam in ejusmodi conventibus prædicent, verbumque revelatum interpretentur.

32. Vult etiam Deus, ut ab his corporibus

poribus segregentur, qui male de rebus sacris sentiunt, aut vitâ professioni non respondent, quibus ideo reliqui & maxime præcones declarant, eos non posse participes esse signorum gratiæ & unionis sacræ.

33. Hæc in cœtibus illis institui possunt, etiam insciis & invitis Rectoribus cujusque civitatis, ex canone Apostolorum, *quod Deo magis sit obediendum quam hominibus*.

34. Sed quoniam administratio illa variis modis haberi potest, fere ita accidit, ut quæque Ecclesia peculiaribus institutis suo commodo & arbitratu utatur, in quibus auctoritate Civitatis, in qua degit, carere non potest.

35. Rectores quoque civitatis sæpe se Ecclesiis aggregant; unde fit, ut aliquando dubitetur, quomodo *Civitas* & *Ecclesia* erga se invicem habeant & nunquid alteri in alteram alteriusve res, juris & inspectionis sit comparatum; qua de re non parvus est conflictus utriusque sortis hominum Politicorum & Ecclesiasticorum.

36. Cæterum, ex prædictis & ex scriptis Euangelicis manifestum est, Ecclesiam visibilem, corpusque, id est, multitudinem Deo servientium, Imperio Civitatis esse subjectam, neque per se constituere *Statum*, ut hæc hodie vox sumitur.

37. Tametsi quo minus æquè latè pateat quam Civitas & Respublica, vel Regnum, per se quidem nihil obstat, sicut olim usu venit in populo Hebræorum, postquam is in Terra *Chanaan* à Deo collocatus & stabilitus erat.

38. Qui etiam, populo in duas Civitates & Regna divulso, potuit & debuit una manere Ecclesia, Religione sic constituta, ut nonnisi apud Hierosolyma celebrari posset; eaque unitas, etiam diffusâ per omnes Orbis partes gente, duravit, quamdiu vinculum unitatis, Templum, stabat.

39. Sed tali præscripto certi loci, per missionem Christi cessante, vix est, ut una in diversis statibus esse queat Ecclesia.

40. Ne quidem in diversis urbibus ejusdem Reipublicæ; accidentali tamen non essentiali, ut ita loquar, impedimento, quia certe in diversis pagis unam sæpe videmus Ecclesiam.

41. Conjunctio plurium Ecclesiarum sub uno homine vel collegio Rectore, sive in eodem sive in diversis Statibus, quam sit difficilis, Hebraicæ exemplum, ubi ordinatione divina erat necessaria, demonstrat.

42. Sub Euangelio cum non præcipiatur à Deo talis plurium cœtuum in locis diversis conjunctio, ea pendet à conventione, quam, ut arbitrariam, videri subjectam legibus & Imperio cujusque vel plurium Rerump. è sequentibus patebit.

CAP.

CAP. II.

De Testamento Dei, quo jus Ecclesiæ fundatum est.

Transitus. Quid Testamentum, qua voce designetur in sacris. Διαθήκην significare dispositionem tam inter vivos, quàm ultimam voluntatem. Testamentum sine mortis respectu nullum intelligi. Dispositionem Patris Dei, quâ Filio dedit electos in hereditatem, non esse Testamentum. Removentur objectiones. Refelluntur alia Testamentorum Dei specimina. Deum Abrahamo non fecisse testamentum. Nec in deserto Sinaitico Testamentum esse factum, remotis objectionibus. Non esse, nisi unicum in verbo Dei Testamentum, Christi morituri. Testamentum vetus & novum specie non differre: Sed vetus esse clausum & mysticum; Novum esse idem apertum & clarum. E Testamento Christi hereditatem credentibus, sine ulla conditione & absque fœdere, deferri.

NE de jure summarum potestatum circa Ecclesiam, illotis, quod ajunt, manibus, in opere juridico versari videamur, *de fundamento deque statu Ecclesiæ*, secundum *fœdus & testamentum Dei*, quod in sacris literis traditum est, aliquanto latius, quam alioqui fert hujus instituti modus, agendum videtur.

2. Auctoritatem, præter eam quæ est Scripturæ sacræ, *nullam sequemur*, & *Summa dicendorum* hæc erit; Unum *modo esse Testamentum*, *unumque fœdus*, quo jus Ecclesiæ veræ & invisibilis fundetur: Etiam vero visibilis & externæ, quæ non potest habere jus verum ab invisibili distinctum apud Deum: plura testamenta, diversa fœdera Dei cum hominibus qui tradunt, eos suo arbitratu, non ex usu sacræ Scripturæ loqui, ordine justo demonstrare conabimur.

3. Primo, quodnam sit unum illud *Testamentum*, quo jus Ecclesiæ nititur, ejusque historiam & eventum quæremus. Dein alia quæ vulgo jactantur, non esse *Testamenta* probabitur.

4. Prius ut ordine fiat, quid sit *Testamentum* & quâ voce designetur in sacris, explicandum est. Enimvero quid per Testamentum usu generis humani intelligatur, ex iis est, de quibus minime dubitatur. Est nihil aliud quam *Declaratio de eo quod aliquis post mortem suam fieri velit*. Nam sine mentione mortis nullum esse Testamenti usum, nec sine mortis eventu ullum esse Testamenti effectum, tenent omnes populi, tenet Auctor *ad Hebræos cap. 9. v. 16.* Ὅπου διαθήκη, θάνατον ἀνάγκη φέρεσθαι τοῦ διαθεμένου: *Ubi testamentum, ibi Testatoris mortem intervenire necesse est.*

5. Sed Testamenti vox, utpote latina, non extat in sacris paginis: ubique vocabulum διαθήκης in hunc usum adhibetur. Hæc autem vox etymologiâ & usu recepto significat *dispositionem*, à διατίθεμαι, *dispono*.

6. Quod verbum & inde derivata διαθήκη est commune nomen actibus inter vivos & ultimis voluntatibus, ut probat Budæus *in illis vocibus*, etsi frequentiore significatu *testari & testamentum* significant.

O 7. Duplicem

7. Duplicem autem notationem illam in sacris etiam exerceri, ut tam fœdus quam testamentum dicat, notum est ac observatum à Belgis Interpretibus *ad Galat.* 3. *n.* 58. Unde, cum sæpe dubium sit, uter sensus cuique loco sit proprius, forte nihil erraverit, qui ubique, *dispono & dispositio* vertat, ut vetus interpres apud Lucam *c.* 22. *v.* 29. bis reddit τὸ διατίθεμαι *dispono & διέθετο disposuit*, ibidemque Belgæ bis verordineert.

8. Διαθήκην διατάττει, id est, *Testamentum*, sine dubio condidit CHRISTUS Dominus, ut docet Apostolus *in d. ad Hebr. loco*, quo Electos à patre sibi datos instituit heredes cœlestium honorum, quibus post mortem suam potirentur; cujusmodi dispositionis facultatem à Patre suo inde ab æterno consecutus erat, quemadmodum ipse declarat *d. cap.* 22. *Luc.* v. 29. Κἀγὼ διατίθεμαι ὑμῖν, καθὼς διέθετό μοι ὁ πατήρ μου τὴν βασιλείαν: *Et ego vobis concedo, dispono, sicut Pater mihi disposuit regnum.*

9. De hac dispositione, quâ Christus reliquit electis hereditatem regni cœlorum, nulla dubitatio est, quin sit *Testamentum*, διαθήκη αἵματος αἰωνίου, *dispositio sanguinis æterni*, *ad Hebr. ult.* quæ morte τοῦ διαθεμένου, *Testatoris*, effectum accepit *c.* 9. Sed an dispositio Patris, quâ is filio mediatori electos dedit atque cessit, Testamentum sano sensu vocari possit, quæritur.

10. Vulgo ita statuunt, sed errore loquendi manifesto; nam Testamentum esse non potest, sine morte Testatoris *d. c.* 9. *ad Hebr. v.* 16. cui in illâ dispositione Patris nullum esse locum nimis clarum est. Donatio illa facta fuit conventione, *Pete à me & dabo*, *Psalm.* 2. quod est idem cum eo, quod in stipulationibus frequentatur, *Dabis? dabo*; Quibus accedit, quod illa dispositio Patris est *consilium* pacis *inter* ipsum & Virum, cui nomen est *Germen*, *Zachar.* 6. Adeoque est donatio conventionalis, sequuta post conventionem & expromissionem filii de solutione pro peccatis hominum facienda; quæ toto genere discrepat à Testamento.

11. Hæc liquida veritas habet objectionem unam & alteram; De Christo mediatore traditum est, Ὃν ἔθηκε κληρονόμον πάντων, *quem constituit heredem omnium*, cujus hereditatis partem esse constat, electos, ad *Hebr.* 1. *v.* 2. Atqui heredis constitutio est ipsum Testamentum. Respondeo, Constitutio heredis *post mortem*, est testamentum: Sed in regnis usus est frequens, ut Pater filium suum vivus in possessionem regni mittat, eumque ita heredem sine testamento constituat, quemadmodum heic, ut humano more loquamur, est factum.

12. Altera objectio è Christi verbis supra eductis petitur; Κἀγὼ διατίθεμαι ὑμῖν, καθὼς διέθετό μοι ὁ πατήρ μου βασιλείαν. *Ego vobis*, ita vertunt, *testamento relinquo regnum*, *sicut Pater meus idem mihi testamento reliquit.* Nam à Christo relictum id esse fidelibus per testamentum vidimus; Patris autem dispositio similis alteri esse dicitur. At hæc objectio pridem occupata est observatione, quod διατίθεμαι est commune verbum ultimis voluntatibus & actibus inter vivos Qualis autem in quoque loco significetur, è natura negotii, de quo identidem agitur, colligendum: quam heic esse talem, ut patris declaratio, Testamentum dici nequeat, demonstratum est.

13. Satisfaciendum adhuc est objectioni, qua *Electi* dicuntur esse *coheredes Christi*, *ad Rom.* 8. *v.* 16. Unde non Christus, sed Deus Pater sit Testator, cujus ille sit heres primus & Electi per illum coheredes. Hæc res haberet speciem, si nomen heredis nonnisi è Testamento flueret; Sed Christus est heres

à vivo

à vivo Patre factus, ut demonstravimus; hic electos ad consortium hereditatis sibi datæ per testamentum suum vocavit. Ita sunt coheredes, at non è communi Testamento, quod tantum à morituro conditum atque relictum est.

14. Alii declarationes Dei μυροπλεύρας in quibus τὸ ἀμετάθετον τῆς βουλῆς, *irrevocabilis Dei voluntas* erga electos continetur, *Testamenta* vocare gaudent; inutili & incivili translatione vocis contra scripturæ sacræ & totius humani generis usum, contra & unici à Christo conditi Testamenti naturam, quod hoc modo involvitur & obscuratur.

15. Quinque vel sex species Testamentorum, in divinis hac ratione distingui videmus. I. Testamentum commune, quo Christo & fidelibus eadem hereditas deferatur. II. Testamentum Patris, quo Filio dederit peccatores in hereditatem. III. Testamentum Christi, quo fidelibus antiquis declaraverit & promiserit regnũ cœlorum. IV. Testamentum, quo Abrahamus hereditatem terræ Chanaënis accepit. V. Testamentum Sinaiticum, super eâdem terra Chanaânis. VI. Testamentum post mortem Christi.

16. Primam & secundam Testamenti speciem esse nullam antea demonstravimus; cum nihil sint quam declaratio irrevocabilis aut Conventio. Tres sequentes species alii sub unâ *Veteris Testamenti* appellatione comprehendunt, cujus manifestationem vel à lapsu vel à tempore Abrahami, vel à Sanctione Sinaitica repetunt. Nos primo, nullum fuisse Testamentum in Abrahami gratiam conditum, nec apud *Sinai* quicquam Testamenti simile esse fa[ct]um, neque fideles antiquos è Testamento, quod ab uno Christi morituri testamento diversum sit, ess[e] vocatos, probabimus.

17. In historia *Abrahami* nullum occurrere Testamentum è simplici narratione, quæ est *Genes.* xv. clare patet, ubi nihil quam Actus inter vivos & Contractus duorum, id est, *Fœdus* memoratur, omnibusque circumstantiis describitur. Verba textus *vers.* 18. *In illa die percussit Jehova fœdus cum Abrahamo.* Perpetratum fuit, promissione & acceptatione, quas refert textus, quæ sunt fœderis; in testamento hæc duo concurrere non possunt; cum sit Unius voluntas. Accedit confirmatio solennis per *sectionem victimæ* in fœderibus usitatæ, nunquam in testamentis; quam Deo visum fuit adhibere in gratiam *Abrahami*, fidemque ejus consignandam. Ne dicam, à morte Testantis & promittentis, cessionem terræ *Chanaan* non fuisse suspensam, quod ad Testamenti perfectionem requiri, Apostolus auctor est.

18. Quæ postea ad eundem *Abrahamum* ejusque filium & nepotem repetitæ sunt promissiones, nunquam per modum testamenti, ex parte vel in totum, semper, ut contractus & fœderis utrimque obligantis formulæ celebratæ sunt, ut *Genes.* 17. *v.* 10. ubi; *Hoc est meum fœdus inter te & inter me & inter semen tuum*; nemo testator ita loquitur aut loqui potest.

19. Apud Sinai montem in omnibus actis & dictis inter Deum ac populum Mosemque mediatorem, nulla quoque *Testamenti* vestigia reperiuntur, omnia per modum *fœderis* ab initio ad finem usque transacta fuisse, tam clarè patet, quam quod est ὀφθαλμοφανὴς, *Exod.* 19. & 24: adjectis quoque legibus, quarum observantiam Deus per Mosen stipulatus est, populus ad contractum fœderis rite perficiendum spospondit *d. c.* 19. *v.* 5. & *c.* 24. accedente ratione tralatitia, quod mors ibi nulla Testatoris intervenerit.

20. Tu dicis; victimæ mortem figuraverunt, earumq; mactatio formam testamenti implevit. Responsio est, victimas

 non

non ad formas Testamenti, sed fœderis pertinere; sicut in fœdere Abrahami, quod vidimus, hunc usum habuerunt. Idem heic iterum præstiterunt, ut ipse Moses auctor est, dicendo; *Hic est sanguis Fœderis, quod Deus vobiscum fecit, super omnibus hisce verbis.* Nota 1. Fœdus. 2. Vobiscum. 3. Super istis verbis, quæ clare concepta fuerunt hoc modo, *spondes? spondeo*; Adeo ut cuncta rem inter duos actam demonstrent.

21. Quod autem alii juxta fœdus & fœderum repetitiones singula Testamenta collocant, vel diverso respectu eadem Fœdera & Testamenta intelligunt, non modo ἄγραφον, *Scripturis incognitum*, sed etiam ἄλογον *rationi adversum est. Fœdus* enim & *Testamentum* nunquam pari passu ambulant, neque simul formari possunt; quia Fœdus nonnisi duorum, & Testamentum aliter quam unius voluntate nullo modo constitui potest, idque *post mortem*, cum fœdus sit actus inter vivos.

22. Ex his omnibus evidentissime colligitur, voluntatem æternam Filii Dei, hereditatem cœli electis à patre sibi datis, per & post mortem suam in tempore obeundam destinantis, esse *unicum* & immutabile *Testamentum*, præter quod nullum aliud à Deo in sacris literis invenitur esse conditum Testamentum, aut ultimæ voluntatis species.

23. Quid ergo fiet de Testamenti divisione *veteris & Novi*? Idem quod Professores Leidenses citati ab Hoornbeeckio, *Inst. Theol. c. 8. n. 2.* ubi; *Duo Testamenta dicuntur, non per divisionem generis in species, sed subjecti secundum accidentia; quia res eadem specie & substantiâ variatur, secundum diversam œconomiæ rationem & administrationis modum, tam ex parte Dei, quam ex parte hominum* Statuunt igitur, unum esse Testamentum duplici modo distinctum, quorum unius respectu *Vetus*, altero *Novum* dicitur (de sententia Pauli ad *Gal.* 3. *v.* 24. 26. & *v.* 15. *in cap. sequ.* videbimus *infra*) auctor ad *Hebr. c.* 9.

24. Summa horum modorum est; quod Testamentum Christi primo clausum & Secretum, deinde fuit apertum: Primo & olim obscurè cognitum nec nisi per typos significatum, dein palam & clare detectum & prædicatum. Non malè convenit huc, quod Leo Imperator Testamentum clausum vocat, Διαθήκην ἐν μυστηρίῳ κειμένην, *in mysterio situm*; Aliter Σύστασιν ταῖς μυστικαῖς διατυπώσεσιν, *Compositionem mysticis constantem figurationibus: Nov.* LXIX. Sententiam vero talis Testamenti describit, ἀχλὺν ἐφαπλουμένην καὶ τὸ νοερὸν ἀναφαιροῦσαν τῆς ψυχῆς, *quasi nubem expansam, intelligendi vim auferentem*, διὰ τὴν ἐν τοῖς λόγοις ἀσάφειαν *propter obscuritatem in sermonibus*, qui de sententia Testamenti clausi feruntur: *Nov.* XLII. Quæ obscuritas aperto cognitoque Testamento evanescit atque in lucem claram vertitur. Hæc veteris novique, ut dicitur, Testamenti naturæ, licet aliud agat Leo, exacte conveniunt.

25. Qui habent Testamentum in manibus, cujus executores à Testatore constituti sunt, defuncto illo hac vitâ, Testamentum aperiunt & publici juris faciunt. Iidem, heredes reddunt certiores institutionis factæ, & si nulla conditio prius implenda, illis imposita reperiatur, statim illis copiam faciunt hereditatis adeundæ; monitis tamen iisdem heredibus, id agendum esse, ut Testamentum omnemque Testatoris voluntatem exacte impleant; alioqui fore ut tanquam indigni bonis priventur. Quà de re stipulatio quoque & repromissio inter Executores testamenti & heredes fieri possunt. Etsi enim Testamentum à contractu sit alienum, & jus è Testamento, sine ullo contractu

tractu, heredi acquiratur, quominus tamen super executione Testamenti Contractu ineatur, nihil impedimento est.

26 Christus Dominus morti propinquus Executores Testamenti sui constituit *Apostolos* & *Euangelistas*, quibus illud tradidit, ut post mortem suam publicarent, & ubique gentium denunciarent, *credentibus in Ipsum delatam esse hereditatem regni cœlorum*, sine ulla conditione, nisi ut adirent hereditatem sibi delatam, hoc est, *Crederent* & præcepta Testamenti implerent.

27. Cavendum heic est ab errore loquendi, quo fides & observantia præceptorum Testamenti, pro Conditione delatæ hereditatis habentur: Atqui Conditio nihil est aliud, quam *Adjectio casus collati in futurum, à cujus eventu aliquid suspenditur.* Talem non esse hereditatis aditionem neque præcepta Testamenti, nec quicquam suspendere jus credentium, quominus incontinenti adeant & acquirant hereditatem satis constat; etsi verum est, eos ad servanda testamenti præcepta teneri; sed hic est effectus hereditatis acquisitæ, non conditio acquirendæ. Et fides non magis est conditio successionis, quam acceptatio beneficii est conditio donationis.

28. Cæterum, Stipulatio & repromissio, quâ prædicatores novi Testamenti heredes ad servanda Testatoris præcepta obstringunt, habent quidem similitudinem fœderis, sed non pertinent ad deferendum vel acquirendum jus hereditarium, nec ideo Fœdus ullum, post obitam à Testatore mortem, ad hereditatem acquirendam celebratum est, quemadmodum plenius in *cap. seq.*

CAP. III.

De Fœdere Dei cum Ecclesiâ.

Juxta Testamentum Christi unicum, fuisse & unicum fœdus ejusdem cum Ecclesiâ, adhibitum, antequam Testamentum esset apertum & vim haberet, ut bona Testamenti ante mortem Testatoris cum fidelibus antiquis communicarentur, cum hi aliter quam per antecedaneas promissiones ante apertas tabulas bona Testamenti participare non possent. Igitur per fœdus illud cum Patribus initum, Testamentum esse προκεκυρωμένην εἰς Χριστὸν, præconfirmatum in Christum; hanc esse doctrinam Pauli ad *Gal. c.* 3. Fœdus igitur nihil fuisse quam προκύρωσιν, anticipationem Testamenti per promissiones. Ejusque speciem esse unam, declarationes & repetitiones esse diversas, quarum momenta explicantur.

Sicut unum modo Testamentum Dei in Sacris invenitur, ita nec *Fœdus* esse, nisi unicum Dei cum Ecclesia, hoc capite demonstrabimus.

2. Est autem Fœdus, *Conventio publica cum effectu duraturo.* Conventio est *duorum vel plurium in idem placitum consensus. Publica* dicitur, ut Fœdus à privatorum conventionibus, sicut ab iis est diversum, distinguatur. Cum *effectu duraturo*, quia contractus etsi publici, de rebus & actionibus transitoriis, Fœdera non

non ſunt nec ita appellantur. Atque hæc definitio *κατ' ἄνθρωπον*, bene convenit fœderi inter Deum & Eccleſiam.

3. Non poſſe *Fœdus* & *Teſtamentum* pariter celebrari, jam dictum & probatum eſt. Proinde, qui è Teſtamento hereditate potiuntur, mortuo Teſtatore, nihil Fœderis egent, cum jus ſuccedendi è voluntate ſolius Teſtatoris oriatur, aditioque hereditatis etiam fiat ſolius voluntate heredis, ſine fœdere; niſi ad executionem præceptorum Teſtamenti aliquid inſtar fœderis adhibeatur, ut jam dictum *cap. præced.* & *inferius* repetetur.

4. Fœdus igitur Dei cum Eccleſiâ initum eſt ante mortem Teſtatoris, ut fideles antiqui cœleſtium bonorum, quæ ante obitum Teſtatoris è Teſtamento capere non poterant, participes redderentur, ut docet Auctor ad Hebræos c. 9. *v.* 16. *Διαθήκη γὰρ ἐπὶ νεκροῖς βεβαία*, *Teſtamentum morte vires accipit*, *Ἐπεὶ μήποτε ἰσχύει, ὅτε ζῇ ὁ διαθέμενος*, *ſiquidem vivente Teſtatore*, *nondum valet*.

5. Cum igitur Chriſtus mediator ſecundum ceſſionem à Deo Patre ſibi factam, Electis hereditatem cœleſtium bonorum Teſtamento ſuo reliquiſſet, idemque fideles ante deſtinatum mortis ſuæ tempus viventes, eorundem bonorum conſortes reddere vellet, Teſtamenti ſententiam illis obſcurius, & multà cum figurarum umbrâ ſignificavit.

6. At quia vis Teſtamenti ante mortem ſuam illis applicari non poterat, ejus effectum omnemque fructum per promiſſiones acceptatas, id eſt, conventionem atque *Fœdus* illis repræſentavit, cum relatione tamen ad mortem ſuam ejuſque virtutem. Ut intelligerent, ſe partem ſuam bonorum hereditariorum, ratione Teſtamenti morte aliquando confirmandi, præcipere eoque *κληρονόμοι τῆς ἐπαγγελίας*, *heredes promiſſionis teſtamentarie* facti ſunt.

7. In hunc uſum Fœdus Dei cum vetuſtis fidelibus eſſe contractum primo ex eo quod diximus, adſtruitur; Facti ſunt heredes cœleſtium bonorum; non poterant id fieri propria directáque vi Teſtamenti ante mortem Teſtatoris, ut Paulus docet. Ergo per *fœdus*, id eſt, promiſſiones acceptatas, quæ cum iis, ut ſatis conſtat, interpoſitæ ſunt, id oportet conſecuti fuerint.

8. Docet hoc ipſum Paulus Apoſtolus ad *Gal.* 3. *v.* 15. *& ſeqq.* ubi primo ponit *Διαθήκην ἀνθρώπου κεκυρωμένην* *Teſtamentum hominis confirmatum*, de quo prædicat, quod nemo illud *ἀθετεῖ ἢ ἐπιδιατάσσεται*, *infirmare vel in eo quicquam mutare poſſit*. Teſtamentum vertimus, non *Fœdus*, ut alii, interque eos Belgæ, qui tamen fatentur etiam poſſe verti *Teſtamentum*.

9. Sed hoc iſti loco unice convenire; patet inde, quod *διαθήκη* *diſpoſitio*, *κεκυρωμένη* *confirmata*, *ἣν οὐδεὶς ἀθετεῖ*, *cui nemo derogare poteſt*, manifeſto ſit eadem cum *διαθήκῃ ἐπὶ νεκροῖς βεβαίᾳ* *cum Teſtamento morte confirmato*, quod nullam recipit mutationem, de quo *ad Hebr.* 9.

10. Fœdus autem, ſicut omnes actus inter vivos, ſtatim eſt firmum, & ſemper infirmari poteſt, eodem quo firmatum eſt modo. Ergo *διαθήκη*, *ἣν οὐδεὶς ἀθετεῖ ἢ ἐπιδιατάσσεται* quam nemo infirmare, vel mutare poteſt, non fœdus, ſed Teſtamentum ſit oportet *apud Paulum*.

11. Poſitioni de Teſtamento morte confirmato ſubjicit Paulus *verſu* 16. *τῷ δ' Ἀβραὰμ ἐῤῥήθησαν αἱ ἐπαγγελίαι*, Sed *Abrahamo factæ ſunt promiſſiones*, ſiquidem *διαθήκη κεκυρωμένη*, Teſtamentum confirmatum *ἐπὶ νεκροῖς βέβαιον*, *morte Chriſti validum*, Abrahamo tot ſeculis ante Chriſtum Teſtatorem mortuum convenire non poterat.

12. Inde *verſu* 17 deducit Apoſtolus *διαθήκην προκεκυρωμένην ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς Χρι-*

ην, *Testamentum præconfirmatum à Deo in Christum.* Fœdus non recipit antecedaneam confirmationem, sed hoc vires è præsenti capit, statim ac utrimque conventum est. Testamentum vero diu ante mortem factum, vires demum inde post mortem capit, *nec prius valet*, μήποτε ἰσχύει, nisi promissione Testatoris in antecessum confirmetur. Res jubet, ut hic locus paulo pressius educatur.

13. Scopus Apostoli est in *d. c.* 3. demonstrare, *quod salus non ex operibus legis, sed ex gratiâ per fidem donetur*: 2. 6. *& seqq.* idque tam ante quam post Christum, neque legem posse justificare peccatorem *v.* 11. *&c.* quia nos subjicit maledictioni, à quâ Christus, maledictio pro nobis factus, nos liberavit. Hoc comparatione Testamenti ab homine conditi illustrat & probat.

14. Ἀδελφοὶ, inquit, κατ᾽ ἄνθρωπον λέγω, *secundum hominem loquor*; Testamentum, cujus dona sunt meræ gratiæ, confirmatum mutari non potest: *v.* 25. Sed Abrahamo promissiones dictæ sunt, per quas Testamentum fuit *præconfirmatum in Christum*, id est, virtute mortis Christi futuræ: Ac ita per fœdus sive promissiones acceptatas Testamentum repræsentatur, hoc est, vis Testamenti in antecessum Abrahamo præstatur.

15. Sicut igitur, *pergit*, Testamentum est immutabile, sic idem *præconfirmatum* æque est inrevocabile; cum eundem per fœdus προκυρώσεως effectum præstet, ac si esset, κεκυρωμένον, *confirmatum* morte; nec ideo per legem diu postea sequutam fuit abrogatum, quia mansit Testamentum. Si esset fœdus sine respectu ad casum mortis, per legem & novum fœdus abrogari potuisset, uti semper contractus posteriores inter easdem partes derogant prioribus; Sed Testamentum morte stabilitum, vel pactis ut ad statum mortis se refert, anticipatum, nullos admittit terminos habiles mutationis.

16. Tales igitur fuere promissiones *Abrahamo* factæ, ut è Testamento morte Christi confirmando vires acceperint mereque gratuitæ essent, ac ita immutabiles, ut per legem sequutam non receperint aliam qualitatem, idque est ὅπερ ἐβούλετο δεῖξαι, quod *demonstrare volebat* Apostolus.

17. Dicendum igitur, Testamentum Christi æternum, quod semper unum & immutabile, meræque est gratiæ, habere duas διαθήκας, *dispositiones*, κύρωσιν & προκύρωσιν, *confirmationem & præconfirmationem.* Confirmatio facta est, inquam, morte Christi Testatoris.

18. Præconfirmatio facta est *antea*, πάλαι, cum Testamentum suis necdum viribus subsistěret, idque per Fœdus, sive Promissiones sese referentes ad mortem & tempus confirmationis, cujus vis hoc modo retractata fuit εἰς ἀπολύτρωσιν τῶν ἐπὶ τῇ πρώτῃ διαθήκῃ παραβάσεων, *ad redemptionem transgressionum sub priori dispositione commissarum. Hebr.* 9.

19. Sed prior illa dispositio προκυρώσεως sua præstantia multis modis cedit posteriori. Promissiones fuerunt obscuræ, cærimoniis & typis adumbratæ, fidelibus ad aperturam Testamenti anhelantibus molestissimæ ac *intolerandæ*, ut Petrus in oratione Synodali loquitur *Actor.* 15. Posterior autem dispositio claram lucem ex ipsa Testamenti aperti Lectione, Prædicatione, *gaudiumque perfectum* τὴν χαρὰν πεπληρωμένην, ut Christus dominus ait, exhibuit. Denique, hæ sunt αἱ δύο διαθῆκαι, *duæ dispositiones*, quarum una servitutem, altera libertatem parit *Gal.* 4. *v.* 24. *&* 26.

20. Sed Fœdus illud προκυρώσεως, quo Testamenti vis ante mortem Testatoris antiquis Fidelibus repræsentata est, quæ fuit παλαιὰ διαθήκη, *vetus dispositio*; cum aliquo-

aliquoties repetita fuerit, plenius & per partes explicanda videtur, ut probemus semper idem unumque fœdus προκυρώσεως, Testamenti vim repræsentans fuisse atque mansisse, neque Testamentum ab illo quod morte Christi firmatum est, usquam diversum reperiri, sed idem esse προκεκυρωμένον διὰ ἐπαγγελίας, *ante con firmatum per promissiones*, cum eo quod postea κεκύρωται morte constabilitum est.

21. Præcipuæ partes & momenta hujus antecedaneæ confirmationis in summâ tribus intervallis distinguuntur. I. Ab Adamo ad Abrahamum. II. Ab hoc ad Mosen. III. Exinde ad ipsam Testatoris ἐπιφάνειαν, adventum & apparitionem in Terris. Quibus spatiis incipit & finitur ἡ παλαιὰ διαθήκη, *vetus dispositio*, quam alii serius auspicantur.

22. Initium προκυρώσεως & primi intervalli est declaratio Domini in Paradiso; *de semine mulieris caput serpentis contrituro & de calcaneo seminis à serpente vicissim* conterendo.

23. In quibus verbis implicitam fuisse remissionem peccatorum & passionem dominicam, vitæque donum æternæ per Testamentum, omniaque à primis fidelibus esse percepta credimus, idque sacrificandi instituto κατὰ τὸν μυστηριώδη τρόπον, *mystico more*, ut Leo Cæsar de testamento clauso loquitur in *Nov.* 69. inde à primis temporibus adumbratum fuit.

24. Cum Noacho deinceps fœdus initum traditur *Gen.* 6. de ingressu in Arcam, arcendoque diluvio, quibus reconciliatio cum Deo facta supponitur, nulla tamen expressa promissio de summâ hereditatis universæ ante Abrahamum facta proponitur, sed ἀχλὺς καὶ ἀσάφεια, *caligo & obscuritas*, ut Leo rursus de occulto testamento loquitur, in editione verborum προκυρούντων *præconfirmantium* vim mortis Christi & testamenti apparet.

25. Non est tamen, ut diximus, dubium, quin *plus indicatum & intellectum quam scriptum fuerit*, tantumque de sententia testamenti fidelibus innotuerit, quantum iis ad salutem fide consequendam erat necessarium, nec de illorum consensu ac adstipulatione dubitari ipsa res & eventus patitur, nec Petri Apostoli testimonium *de Christo hominibus in tempore diluvii concionato.* 1. *Petr.* 3. 19. *&c.*

26. Quatenus igitur è sacris literis constet, hoc tempus habuit dispositionem προκυρώσεως, per *pollicitationes*, sine dubio tamen acceptatas, adeòque per *tacitum fœdus*, sacrificandi ritu sancitum. Intellexerunt, se Deum amisisse per peccatum, eum se recuperaturos ex gratia per Christum mortuum. Hanc vim mortis sibi promissione *repræsentari*, id est, in antecessum dari; nam hoc significat *repræsentare* Latinè. Mors Christi fuit etiam *repræsentata* sacrificiis alio sensu, ut apparet; Atque hæc fuit dispositio primi temporis, *per fœdus*, inquam, *tacitum.*

27. Clarior & luculentior fuit προκύρωσις, *antecedens confirmatio* facta Abrahamo, qui tandem accepit directam promissionem de summa rei; Proinde ab illo demum αἱ ἐπαγγελίαι *promissiones* ab Apostolo deducuntur, αἷς ὁ Θεὸς αὐτῷ προευηγγέλισατο, *per quas Evangelium anticipatum illi fuit propositum.* τὸ προευηγγέλισατο respondet τῷ προκεκύρωται. Nam sicut τὴν κύρωσιν, simplicem *confirmationem* sequitur Evangelium, ita τὴν προκύρωσιν, præconfirmationem, *præeuangelium.*

28. Verba præeuangelii ad Abrahamum laudat Apostolus hæc; ὅτι ἐν σοὶ ἐνευλογηθήσονται πάντα τὰ ἔθνη, *in te benedicentur omnes populi*, *d. v.* 8. quæ promissio in semine ejus, ὅ ἐστι Χριστός, impleta fuit, hoc est, *in Christo.* Ac ita benedictiones & promissiones illas fuisse

spiritua-

spirituales, fide ab Abrahamo perceptum fuit & à Paulo inculcatur.

29. Sed mos Dei est, *firmandæ fidei res adhibere terrestres*, quod imprimis τῇ προκυρώσει *Testamenti clausi & mystici* ἐν μυστηρίῳ κειμένου, ut Leo noster ait, conveniebat, quo fidem rerum maximarum palpabilius præsumerent.

30. Ideò Deus promissionem terræ *Chanaan*, in qua tunc erat & quam calcabat *Abrahamus*, ut hypothecam benedictionis suæ adjunxit, & super utrâque promissione, alterâ principali, alterâ accessoriâ fœdus cum illo pepigit, ac solenniter, non sine sanguine, tam in sacrificiis quam circumcisione confirmavit; ne unquam obliviscerentur, promissiones ab iis acceptatas, esse προκύρωσιν *præconfirmationem* testamenti sanguine conditoris adhuc implendi. Ita facti sunt heredes testamentarii per promissiones, κληρονόμοι τῆς ἐπαγγελίας.

31. Ultima προκύρωσις, *præconfirmatio* Testamenti per ministerium Mosis in deserto administrata est, prolixius & luculentius quam prius, ut fuerit ἐγκαίνωσις, solennis *renovatio* fœderis cum Patribus initi, primo quidem ad repræsentandam Testamenti vim per ritum proximè ad mortem Christi accedentem effusione & *adspersione sanguinis*; quo jus ad hereditatem cœlestem acquirendum erat, ut legitur *Exod.* 24.

32. Accessit tum per Mosen, hypotheca sive pignus promissionis idem quod Abrahamo datum fuerat, terræ *Chanaanis*, quæ nullo modo fuit materia Testamenti, ut antea demonstratum, nec quidem fœderis separati; sed pars & accessio fœderis, quo gratia fructusque Testamenti cum verè credentibus communicaretur, ut intelligerent tam certo hereditatem cœli sibi præstitum iri, quam in illâ terra sedium positione stabilirentur.

33. Ex his jam satis constat, jus hereditatis cœlestis, per Testamentum morte Christi confirmatum fidelibus acquiri, tam veteribus quam novis: Sed veteres ad Testamenti fructum sine fœdere non potuisse admitti, quo Testamentum, ipsorum bono προκεκύρωται, antea confirmatum est. Novis post mortem Testatoris nullâ προκυρώσει antecedaneâ confirmatione Testamenti, nec adeò fœdere opus fuisse: Cum nihil ad acquirendam hereditatem quam *aditio*, quæ est fides, requiratur.

34. Unde sic est habendum; post obitam Filii Dei Testatoris mortem, non fuisse locum *novo fœderi*, cujus vi Deus uteretur, ad jus vitæ æternæ dandum Electis. Nec adeo in sacris literis ullum Fœdus inter Christum dominum & Fideles, ad hereditatem ex ejus Testamento adeundam inveniri. Veteres fuerunt Ἐπαγγελίας κληρονόμοι, *Promissionis heredes*, ut vocantur ad *Galatas* & ad *Hebræos*. Post Christum nihil ejusmodi, sed φανέρωσις, τελείωσις, τὸ ναὶ καὶ ἀμήν: *manifestatio, consummatio, rei veritas, non promissio ingeminatur. Rom.* 6. *v.* 25. *& sequ.* 2. *Ad Timoth.* 1: 9. *ad Tit.* 1. 2. *&c.*

35. Sed finiamus hanc disputationem, ubi quid inde nobis sedeat, denuo breviter collegerimus. Summa hæc est, Pacto Dei Patris & Filii liberationem generis humani esse constitutam. Christum, juxta illud Pactum, electos fecisse heredes ignaros *in sanguine æterni testamenti*, quod cum jus nullum nisi post veram sanguinis effusionem tribueret, Testator Deus antiquis promisit, se bona hereditaria, vi sanguinis sui effundendi, ipsis antea esse daturum.

36. Et quia nondum hereditatem adire seque pro heredibus gerere poterant, hoc officium per repromissiones ac ita per *fœdus* ab illis exegit, per leges eos adstrinxit, circumcisione & terræ Chanaanis pignore cærimoniisque res pro-

missas adumbravit, atque ut obligationes gratiæ erant generales, ita sigillis, pignoribus, umbris, omnibus Deum profitentibus eorumque liberis uti permisit.

37. Aliud testamentum, præter æternum istud, putamus Deum fecisse nullum, nec fœdus aliud quam quod testamenti vim præoccuparet. Defuncto Testatore, cessisse diem successionis, id omnibus populis esse denunciatum, hereditatem promiscue oblatam, à credentibus vi gratiosi testamenti per fid m, sine ulla pactione vel exactione prævia, esse acquisitam; In exercitio juris delati & acquisiti, fœderis aliquid instar inter Deum & fideles intercedere, ut explicitum dedimus.

CAP. IV.

Quo rationes quædam adversus unitatem Testamenti & Fœderis refelluntur.

Removetur objectio duplex à discrimine Testamenti humani atque divini petita, à pr. Tertia removetur objectio ex, ad *Hebr. c. 8. v. 6. 9;* quo probetur dari duo Testamenta: Quæ per instantiam à divisione fœderis novi & veteris renovatur objectio, refellitur. Denique satisfit objectioni à recepta doctrinâ, quod omnino etiam Fœdus novum detur, idque distinctione fœderis in acquirendo & exercendo jure hereditario adstructâ. Subjicitur confertim hujus doctrinæ confirmatio.

ETsi objectiones quædam obiter remotæ sunt *in superioribus*, omittendæ tamen non videntur, quæ motæ sunt ab amicis aliàs. Nostrum fundamentum est in eo, quod Testamentum sine mortis, quæ tantum una fuit, interventu, nullum sit, & quod fideles ante Christi mortem testamenti bona participare non potuerint, nisi per fœdus *προκυρώσεως, antecedaneæ confirmationis*, quod etiam unicum fuit.

2. Objectum est ita, eruditè; Inter hominum & Dei testamenta hoc interesse, *quod ad humani testamenti valorem mors requiratur, ut mutationis metus auferatur; cujusmodi mutatio in Divino Testamento propter antecedaneæ promissionis & jurisjurandi fidem metuenda non fuerit.* Unde sequatur, etsi *Testamentum Christi ante mortem ejus non valuerit, ob defectum causæ meritoriæ, fuisse tamen antea validum, quatenus certum erat, nunquam mutatum iri; propter quam certitudinem nullâ fuerit opus προκυρώσει.*

3. Responsio ad hanc objectionem sponte se prodit; cum argumentum ejus sit petitio principii. Unde enim certum fuit, ante mortem Christi, Testamentum ejus nunquam mutatum iri? Ex *antecedente promissione jurisque jurandi fide*, quam sequuta est acceptatio, ut ipsa suggerit objectio. Atqui antecedens promissio est ipsa προκύρωσις, quæ dedit vim Testamento ante mortem Testatoris, id est, *Fœdus*, eâ gratia inter Christum & fideles antiquos initum, ut Testamenti fructu, antequam possent è Testamento, gauderent.

4. Quod de jurejurando in objectione dictum est, referri quoque potest ad *Patris adseverationem Filio promittentis hereditariam possessionem & materiam* Testa-

Testamenti condendi, quæ promissio considerari potest, ut extendens se ad fideles tam novos quam veteres: Unde nihil inter eos hac parte sit differentiæ.

5. Respondetur, promissionem Patris nullo modo tollere vel occupare Filii Testamentum: Sed hoc illâ niti: Nec ideo derogat promissio Patris naturæ filialis Testamenti, quæ hæc est, ut post mortem Testantis demum valeat, ante mortem vero nonnisi per fœdus vel actum missionis in possessionem, quam Testator vivus, velut heredi filio impertitur, valere possit.

6. Fuit alia objectio in hanc sententiam; Malè à naturâ Testamenti humani ad Divinum duci argumentum; *quando in humanis hereditas morte Testatoris vacua soli cedit heredi, in divino heredes societatem bonorum post mortem Testatoris cum ipso redivivo habent: Quod magis est absonum, quam si heredes societatem bonorum ex Testamento ante mortem Testatoris cum ipso habere dicantur: ut ideo nihil opus sit προκυρώσεως instituto, aut* commento.

7. Responsio est: I. Diversitatem aliquam à posteriori, non arguere diversitatem planè separatam, à priori. II. Comparationem humani cum divino Testamenti, auctore Apostolo fieri, *tam ad Galatas quam ad Hebræos*; quæ non vitiatur è diversitate viarum, extra usum & scopum comparationis. Est plane ea diversitas heic loci, quâ Testator homo, mortuus hereditate non gaudet, secus ac Christus Testator, redivivus. Sed hæc diversitas in modo fruendi bonis acquisitis, nihil mutat jus primo deferendi hereditatem, quod Apostolus ipse docet *Hebr.* 9. *à morte pendere*, idemque *ad Galatas* bona Testamenti cum Veteribus vi fœderis esse communicata demonstrat.

8. Plane, sufficit, mortem fuisse necessariam ad delationem hereditatis, sive ad meritoriam causam, ut in divino, sive, ut conditionem *sine qua non* quam vocant, in humano Testamento. Quo constet, heredes non potuisse habere jus è Testamento ante mortem Testatoris, nisi ex prævià confirmatione, per promissiones fœderis, aut missionem in possessionem bonorum à vivo Testatore, cum respectu & virtute Testamenti ac mortis suæ, factam. Ut etiam hac viâ necessitas προκυρώσεως & fœderis unici, maneat.

9. Sed fortior objectio nasci videtur ex *epistolâ ad Hebr. c.* 8. *v.* 6. *& seqq.* ubi duo Testamenta eo modo describuntur, ut plane diversa videantur. Vocantur πρώτη καὶ δευτέρα διαθήκη; *primum & secundum Testamentum*. Hoc vocatur κρείττων, *melius*, καινὴ, *novum*, non factum secundum id quod cum Patribus erat factum *v.* 9. idque prius πεπαλαίωκε, obsoletum fecit, *v. ult.*

10. Idem ad Galatas *cap.* 4. *v.* 24. Hæc sunt *duo Testamenta*, δύο διαθῆκαι, μία μὲν ἀπὸ ὄρους Σινᾶ, *Unum à monte Sinai*, & *quæ sequuntur*. Idem est apud Jiremejam *c.* 31. *v.* 31. nisi quod ibi de duobus fœderibus, pari sensu. E quibus omnino dicendum videtur, esse duo Testamenta vel fœdera specie diversa, de quibus illic agitur. Materiæ quoque deterioris & melioris, prius de Terrâ Chanaan, ut pignore cœlestium bonorum; Alterum de bonis ipsis cœlestibus unicè & directè conceptum.

11. Ad hæc nostra sic est ratio. Διαθήκη, esse *dispositionem* voluntatis, unius vel duorum, antea probatum est. Priorem dispositionem, tam quæ apud montem Sinai repetita, quam prius facta erat, non fuisse *Testamentum*, sed *fœdus*, evidenter & plane demonstravimus: A Græcis tamen veteris instrumenti Interpretibus Διαθήκη vocatur. Etiam hæc

 verba

verba *Gen.* 15. *percussit cum eo fœdus*, quod est inter duos actum, quæ sic in Hebraico verbotenus sonant, כרת את אברם ברית Græci LXX. verterunt *διέθετο τῷ Ἀβραὰμ διαθήκην*; *disposuit cum Abrahamo diathecam.*

12. At hac voce *Testamentum*, *æquè*, imò frequentius significatur; Imprimis in novo Instrumento, ubi *dispositio*, quæ fuit olim fœdus, est jam verè Testamentum. Non potuit igitur aliter Græcè, quam ut id quod cum Veteribus & cum novis fidelibus actum, unâ eademque voce *διαθήκης* exprimeretur, manente in rebus eâ diversitate, quam Deus illis impressit, ut olim esset fœdus, hodie sit Testamentum.

13. Ergo *δύο διαθῆκαι*, sunt duæ *dispositiones*, quas Deus super iisdem bonis, diverso tempore modoque fidelibus administravit; Ut verò Testamentum *utraque* dicatur, nec res, inquam, fert, nec in textibus objectis indicatur; non utique sanguinis effusio, quam in priore *dispositione* adhibitam Moses refert & Apostolus observat *Hebr.* 9. peculiare Testamentum arguit, quia Moses diserte sanguinem *fœderis* inter duos contracti appellat: Et Apostolus ideo sanguinem respersum monet, ut hæc dispositio mortem Testatoris typicè repræsentaret.

14. Nullo modo etiam liquet, materiam utriusque dispositionis esse diversam. Probatum est antea, cum Patribus & cum Abrahamo fœdus initum esse super bonis Testamenti adhuc clausi, cujus sententia illis obscurè significata est; factam esse *προκύρωσιν*, *confirmationem prædaneam* testamenti, cujus accessio fuit, pignus terræ Chanaanis; minime hoc quidem fœdus novum; non magis quam hypotheca humanis contractibus adjici solita per se negotium facit. *Διαθήκη προκεκυρωμένη εἰς Χριστὸν*, *ad Gal.* 3. Præconfirmatio, *Testamenti in Christum*, non potuit esse de aliis bonis, quam in ipso Testamento comprehensis, & post mortem Testantis, palam factis.

15. Hæc uti cum Abrahamo inita erat, ita *renovata* est apud *Sinai*, *ἐγκεκαίνισται*, inquit Apostolus *d. ad Hebr.* 9. *cap.* Proinde nihil illic in summa, quam cum Abrahamo gestum fuerat, actum est vel agi potuit; major saltem adhibita solennitas & major intentio servitutis cærimonialis, quo respectu Apostolus *ἐγκαινισμὸν* Sinaiticum per excellentiam novo Testamento opposuit.

16. Alioqui nihil est certius, quam dispositionem veterem, sive Testamentum vetus esse æqualem omni tempori, quo clausæ fuere Testamenti tabulæ, id est, à primâ in Paradiso promissione. Fuit enim hæc statim *προκύρωσις*, sive confirmatio antecedanea Testamenti morte implendi; quod hoc *θανάτου γενομένου*, *morte Testatoris obitâ*, cederet, *εἰς ἀπολύτρωσιν τῶν ἐπὶ τῇ πρώτῃ διαθήκῃ παραβάσεων*, *in liberationem à peccatis sub veteri dispositione commissis d. cap.* 9. *ad Hebr. v.* 15. E quibus verbis rectè pridem comprobatum est, *τὴν πρώτην διαθήκην*, primam dispositionem, sive *Testamentum Vetus*, æquè latè patere, quam patet retro, virtus salutifera mortis Christi, id est, ad primam usque peccati originem.

17. Quod autem recentior dispositio, sive Testamentum novum, à veteri tam insigniter distinguitur eique tam notabiliter à Prophetis & Apostolis præfertur, id non speciei, sed gradus & modi arguit diversitatem: Quod iterum melius quam à Paulo suggesta ratione demonstrari non potest.

18. Docet hic Galatas *cap.* 4. inter Veteres & novos fideles ejusdem hereditatis participes, id interesse, quod inter heredem puerum & adultum, cujus utriusque jus est idem; sed infans quod ad

ad sensum fruitionis nihil à servo discrepat; regitur, manuducitur, cogitur, ut servus. Cum primum adoleverit, heredem se dominumque esse intelligit, libertate gaudet plenáque possessione, fruitione, gaudio fruitur, ac ita posterior status ejus priore tanto præstantior & excellentior, quanto libertas servitio præstat & præcellit, habetur.

19. Parem ait esse rationem veterum novorumque fidelium. Veteres tanquam infantes, etsi heredes, vi testamenti promissionibus anticipati, ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου δεδουλωμένοι ἦσαν, sub *elementis mundi*, id est, terrâ Chanaänis, esculentis, potulentis, carnibus, aquis omnique cærimoniarum mole *redacti erant in servitutem*.

20. Habebant pædagogum & quasi dominum, qui tanquam pueros & servos manuduceret ac custodiret; qui custos & pædagogus erat Lex, ut docet *cap. seq.* Paulus, ὑπὸ νόμον ἐφρουρούμεθα συγκεκλεισμένοι, *sub lege custodiebamur inclusi*. Ὁ νόμος παιδαγωγὸς ἡμῶν γέγονεν εἰς Χριστόν; *Lex pædagogus erat noster ad Christum*.

21. Cohibebat eos, ne in peccata ruerent, convincebat eos peccatorum commissorum, inculcabat maledictionem non servantibus, eoque spectabant fulmina, tonitrua, omnisque terribilis apparatus in sanctione Legis adhibitus.

22. Atque ita *servorum instar*, coarctati, compressi, cum nihil opis in Lege, nihil ibi quam onera, minas & diras, *statuta non bona*, offenderent, ad Christum adigebantur, ut sub molestissimo jugo ad tempus impleti testamenti anhelantes, ægerrimè bona, quæ multò facilius, hæreditate per mortem Testatoris delatâ, contingunt, adipiscerentur.

23. Sic igitur peccatorum causâ accessit fœderi Lex, τῶν παραβάσεων ἕνεκα προσετέθη ὁ νόμος, *Gal.* 3. *v.* 19. locupletissimo sensu, universo; etsi ad peccatum μεγαλοπρεπείας nullum habeat peculiarem respectum; *Adjectus est promissioni custos & commentariensis*, cujus est φρουρεῖν & συγκλεῖσαι, *custodire & concludere*. Lex, inquam, ad usque tempus aperti testamenti, quo & aperta custodia libertasque proclamata fuit ac præstita, cum plena perfectâque lætitia & plenius effusâ gratiâ notitiâque veritatis & vi spiritus sancti.

24. Ex his evidenter liquet, nihil de præstantiâ dispositionis novæ suprà antiquam esse dictum, quod hac differentia non comprehendatur. Et tamen sicut heredis pueri ac adulti jus idem, eadem facultas est, idem utrique in Testamento addicitur & inculcatur, hoc solo discrimine, quod puer jus suum obscurius intelligit, eoque minus libere pleneque fruitur; Ita veteribus & novis fidelibus eadem facultas delata, denuntiata & inculcata est; Bona testamenti promissionibus ad mortem Testatoris spectantibus confirmata, fuerunt eadem, quæ post aperturam Testamenti heredibus præstita ab iisque percepta sunt.

25. Sed aperto Testamento, necesse non est, adhiberi ulla imitamenta, quibus implendi testamenti modus instar umbræ ob oculos figuretur, neque opus est prægustatione terrestrium bonorum, quibus ipsa bona cœlestia sine circuitu prægustanda offeruntur; nihilo magis pædagogo & custode dominove, qui nos ad Christum quasi procul adhuc remotum & occultatum, adigat atque constringat; cum ipse Dominus communionem sui, quæ est bonum aperti testamenti maximum, realiter offerat ac præstet; cessante difficultate ad eum per tot obstacula quæ fuerant, enitendi, quæ cum pauci olim perrumperent, multis in medio cursu resistendi pe-

di pedemque struendi præbuerant causam.

26. Directa verò isthæc gratia longè abundantius in corda hominum immissa non modò τὴν χαρὰν τῦ Χριστῦ πεπληρωμένην ἐν αὐτοῖς, *lætitiam Christi plenam* in iis excitavit, *Joh.* 17. Sed & spiritum notitiæ, fiduciæ, amoris Dei, adeòque τῆς υἱοθεσίας, *adoptionis in filios*, in quâ sunt omnia hereditatis jura, latissime plenissimeque in eorum corda effudit, ut factum esse juxta vaticinium *Jeremiæ cap.* 31. *v.* 31. testatur Apostolus ad *Hebræos* 8. *v.* 9. & 10. Ex quibus omnibus manifestum est, diversitatem utriusque Dispositionis antiquæ & novæ esse talem, ut ei bene conveniat, quicquid Apostolus *d. loco* de utrâque dispositione collocat, sine specifica tamen; sufficiente & apparente solâ modali differentiâ.

27. Vulgatum ad hanc sententiam esse præjudicium è recepta Veteris & Novi Fœderis, item Veteris & Novi Testamenti distinctione, è quibus saltem duplex fœdus & duo Testamenta dari, sit indubitatum, non ignoramus; At jam quo pacto novi ac veteris appellatio modi non speciei diversitatem inferat, è Lugdunensium institutione Professorum, exposuimus.

28. Revera, quod vetus est, *Fœderis*; quod novum, *Testamenti* voce designandum erat. Sed quia Græci uno vocabulo διαθήκης, *dispositionis*, Testamentum & Fœdus exprimunt; hinc & Veteri & Novæ διαθήκῃ, Latini utramque vocem adscripserunt, ac inde tam Veteris & Novi Fœderis quàm Testamenti fluxit appellatio: cum tamen Fœdus & Testamentum, id est, unius & duorum voluntas simul consistere nequeant, actusque diversi & oppositi generis contineant.

29. Scimus, hanc rem vulgo ita explicari; ut dispositiones Dei, quatenus ipsius voluntate solâ constant, Testamenta sint; Eædem fœdera fiant, quando consensus & repromissio hominis accedit: Sed jam pridem ostendimus, non quamlibet unius declarationem, sed *morituri*, super eo quod post mortem suam fieri velit, esse Testamentum usu humani generis & Dei in verbo suo; tale verò esse unicum duntaxat, probavimus: ut & hoc; Testamenti jus Fœdere non indigere, nec id in successione Testamentaria usu venire, nisi ex post facto, quod dicunt, in executione Testamenti; Proinde illam translationem Testamenti in fœdus ad acquirendum jus hereditatis cœlestis, negamus esse Scripturariam, vel convenire negotii naturæ exactè consideratæ.

30. Præterea, si dispositio unius Dei est illa voluntas æterna de salute Electorum, hæc est, una & immutabilis, non vetus & nova. Si vero per illam dispositionem intelligitur declaratio in tempore hominibus facta, hæc sine acceptatione nihil perficit nec ab eâ separari potest; Juncta autem cum illâ, contractus est & Fœdus, nec Testamenti rationem seorsim habere potest.

31. Difficilius forte quam quod de Testamento diximus, admissum iri videtur, quod nostra tenet sententia; juxta Christi Domini mortem apertumque Testamentum, non esse locum *Fœderi*; nec adeo dari *Fœdus Novum*, quo jus cœlestis hereditatis fidelibus delatum vel acquisitum sit.

32. Hujus rei ratio & probatio reddita est sub *fin. cap. præced.* desinens in hac observatione, quod ad delationem & acquisitionem juris hereditarii, fœdus necessarium fuerit, antequam Testamentum valeret: Post illud impletum morte Testatoris, aditionem hereditatis incontinenti per fidem committi, nec amplius usum aut locum esse fœderi *ad jus*

heredi-

hereditatis acquirendum: sed nihil quam lætum aperti Testamenti delatæque hereditatis nuncium resonare per orbem terrarum.

33. Mihi nihil adhuc oblatum est, quo vel *Testamentum* ullum, ante Christum, apertum; vel post illum, Fœdus contractum doceatur; quo, inquam, postea, largitionem salutis nostræ per modum conventionis & fœderis disponi statuendum sit, quemadmodum id vulgò concipitur, *quasi Testator ab herede aliquid exigeret & stipularetur, quo præmisso, hæreditatem ei relinqueret.* Formula talis stipulationis & promissionis nusquam, credo, reperitur, nisi in modo exequendi, & administrandi juris testamentarii.

34. Videndum igitur, ne non faciendum sit, ut per consequentiam fœderum cum veteribus, *in subsidium* atque ad anticipandum testamenti effectum initorum, fœderalem hanc viam adhuc insistamus, postquam dies testamentariæ successionis liquidissimè cessit, & hæreditas morte Testatoris delata cunctis adire volentibus, i. e. *credentibus* oblata fuit; adeoque, ne non utendum sit hac ἀκυρολογίᾳ, ut *Fœdus* antiquum pro testamento, & exitum testamenti pro fœdere novo accipiamus.

35. Nam etsi de utroque rectè dicatur, illud esse viam Domini in servando peccatore diversis temporibus initam, verum tamen non sit, Fœdus & Testamentum per omnia pari passu ambulare, atque ubi testamentum est, ibi simul esse Fœdus intelligi.

36. Hæc verba, *Crede & vives,* quam formulam Fœderis post mortem Christi esse volunt, sit potius cohortatio ad acquirendam hæreditatem modò delatam, quasi dictum esset, *Adi hæreditatem & in æternum eâ frueris atque potieris,* eaque facultas & voluntas adeundi cum spiritu novo, est ipsum testamenti aperti bonum: quod de vetustis temporibus dici non potuit; utpote, quibus illud jus nondum cesserat, verùm per promissiones actusque inter vivos longe molestiori & obscuriore modo repræsentandum fuit, atque repræsentatum ac anticipatum est.

37. Denique, promissionibus & repromissionibus negotium salutis apud veteres actum & peractum fuit; Ἐπαγγελίαι, promissiones ubique de Patribus usurpantur, φανέρωσις, πλήρωσις; τὸ καὶ κατ' αὐτὴν, *manifestatio, consummatio, res & eventus promissionum,* temporibus Christi constanter & perpetuò adscribuntur, *Rom. 6. v. 23. & seq. 2 Tim. 1. 9. & seq. Tit. 1. v. 2. &c.*

38. Tu dices, novum *Testamentum* fit novum *Fœdus,* quando accedit Lex Christi, jugum ejus, cum promissione vitæ & salutis ad obedientes, detestatio autem & horrenda judicii comminatio adversus eos qui non credunt in Christum, non amant illum nec obediunt ejus imperiis: dum hæc in mundo ubique prædicantur ac proponuntur, cum pignoribus sacri Baptismi & Cœnæ; dum hæc credentes amplectuntur & *acceptant, tum fœdus contractum intelligitur.*

39. Ad hæc ratio sic est; In præceptis Christi, quid est quod testamento non cohæreat hæredisque officio non æquè ac promissioni inter vivos conveniat? Comminationes factæ non credentibus, quid aliud sunt quam exheredationes? quæ non minus quam hæredis institutio sunt pars testamenti, & diris ac fulminibus, etiam à parentibus contra filios non obedientes emissis comparantur, vimque dicuntur habere quasi condemnationis ad mortem; adeoque videndum, ne quicquam in illis sit, quod contractum, fœdus, aut conventionem inferat. Sacramenta verò ab ipso Domino

Domino Jesu Testamento novo adscribuntur, ejusque sigilla sunt. Quod autem & pignora vocantur, inde non sequitur esse *Fœdus*, cui accedant: Nam pignora non minus testamentis, quam contractibus adjici possunt.

40. Denique, ita tenemus, delationem & acquisitionem juris hereditarii, vi mortis Christi directe, sine fœdere, ut positum est, committi, nec observantiam testamenti propriè Contractum esse appellandum. Nec conditionem ullam heredibus in Testamento *Jesu Christi* proponi, cum ipse conditionem salutis acquirendæ unicam, quæ est perfecta obedientia, prius impleverit, & nos *δωρεὰν gratis, τῇ αὐτοῦ χάριτι, per illius gratiam* servemur.

41. Conditionalis institutio non facit heredes, sed hereditatis delationem suspendit ab eventu & à præstatione facti alicujus, quod de efficacia mortis Christi neminem dicturum puto. Nec adeò repetemus quod jam constat, *fidem non esse conditionem institutionis*, sed aditionem hereditatis, necessariam quidem, at non magis conditionem, quam extensio manus est conditio eleemosynæ acquirendæ.

42. Verum enimvero non est nobis animus, negare fœderis usum & appellationem in novâ dispositione testamenti aperti; modo non *ad delationem & acquisitionem juris hæreditarii*, quæ fit unicè è Testamento morte Christi confirmato, sed ad *exequendum* illud, ac *administrandum* referre contenti simus; neque tantum id inter executores testamenti & heredes professos atque præsumptos, ut *suprà* dictum; concedimus; verum etiam inter Deum animamque fidelem, non, ut olim, scilicet, *conditum*, sed usu *exercitum*.

43. Est enim pro sus immane discrimen inter hæredes Christi Domini atque hæredes hominum Testatorum, in primis in eo consistens; quod hi post impletum testamentum mortui sunt & manent, quibuscum nec cogitationes nec verba commutari possunt; cum noster cœlestis auctor hæreditatis revixerit & in cœlos ad dextram Patris sui evectus, inde nos verbo suo instruat, spiritu suo gubernet ac adjuvet, ut ad finem usque nos dignè pro hæredibus geramus & tandem illic simus, ubi ipse nunc est. *Joh.* 17. 24.

44. Quod cum nonnisi post obitum ex hac vitâ, infinitis difficultatibus obseptâ, futurum sit, illum divinâ potentiâ scientiâque ubique præsentem adsiduo contemplamur, ejus opem imploramus, lapsus nostros confitemur, emendationem promittimus, ejusque Patri per ipsum nos humillime commendamus; atque nos totos ejus amori obsequioque dedimus ac devovemus: ille nos recipit suæque receptionis, per testimonium Spiritus Sancti, certiores reddit.

45. Hoc esse, *obligare* semet, etiam fœdus inire, si quis ita velit, non recusamus: imo si quis exercitium fidei, perpetuum συνάλλαγμα dicere velit, *commutationem promissionum & repromissionum adsiduam*, id æque facile concedemus.

46. Sed jus totum pendet è Testamento & à morte Testatoris, sine ulla fœderis mixturâ; verum actualis dominii acquisitio ejusque exercitium, adeoque testamentarii juris *executio* fœderali modo administratur, tam inter Deum, inquam, & animam, quam inter executores Testamenti & Confessores, quo pertinet ὑποταγὴ τῆς ὁμολογίας ὑμῶν εἰς τὸ εὐαγγέλιον *Obsequium confessionis nostræ secundum Evangelium*. 2 *Cor*. 9. 13. non tantum, inquam, externe, sed etiam respectu Dei ipsius animæque hereditatem cernentis. *Jerem*. 31. *v*. 33.

47. Quæ

47. Quæ res tamen non est, inquam, impedimento, quominus omnem delati & acquisiti juris hæreditarii causam beneficio testamenti, sine pactione fœderis, acceptam feramus; secus ac olim quando testamentum nondum valebat & à subsidiariis promissionibus *ac fœderibus ad* exitum futurum testamenti se referentibus, necesse erat petere spem salutis.

CAP. V.

Fœderis & Testamenti jus reverâ non discrepare, pressius, etiam remotis objectionibus aliis, demonstratur, & natura sponsionis à Christo factæ explicatur.

Distinctione celebri inter πάρεσιν & ἄφεσιν statui specificum, non modale duntaxat inter N. & V. Testamentum, discrimen. Sed probatur, antiquos fideles æquè perfectè liberatos fuisse reatu peccatorum, quam post obitum Christi, Novos. Removetur objectio à naturâ sponsionis, quasi illa supponat, debitorem adhuc ipso jure obligatum ante Solutionem. Probatur esse genus sponsionis, quod debitorem perfectè liberat, etiam ante solutionem, quæ sit Expromissio; cujus proprietas & vis huic rei applicatur. Respondetur ad loca Scripturæ, quibus Veteres adhuc fuisse obligatos, probari videtur. Removentur ea, quæ applicationi Expromissionis hac parte objiciuntur.

UNum modo fœdus unumque Testamentum esse, quo jus Ecclesiæ fundatum sit, copiose demonstratum est. Fœdus idem veteribus præstitisse quod Testamentum novis fidelibus, nec aliud quam anticipatam Testamenti vim in Fœdere fuisse, pariter adstruximus. Discrimen in modo, in gradu claritatis & infrequentiore, nec non languidiore Spiritus sancti effusione, denique in œconomiâ cærimoniali postmodum abolitâ constitisse: Jus veterum fidelium per fœdus, idem reverâ fuisse, quod novis è Testamento sit, inquam, abunde comprobatum est.

2. Haud ita pridem non paulo secus institutum est cœptumque doceri adseveratè, *Remissionem debitorum è peccatis quæ fidelibus in antiquo fœdere tribuitur, non fuisse liberationem perfectam, quia tunc necdum erat facta solutio, per quam Deo Creditori verè satisfieri potuerit, utpote, quæ demum à Christo passo præstita sit.* Hanc quoque naturam *Sponsionis* esse, quam filius Dei ab initio præstitit, ut ille quidem Fidejussor *soluturus esset*, ipsa tamen debiti *obligatio* peccatoribus, tanquam principalibus & originariis debitoribus *adhuc incumberet*.

3. Proinde Veteris Testamenti peccata Deum magis præteriisse & dissimulasse, respectu Solutionis futuræ, quam aboleviffe penitus & extincta voluisse: Nec aliter potuisse fieri. Unde celebris distinctio inter Ἄφεσιν, *remissionem absolutam*, & Πάρεσιν, *præteritionem*, hanc veteri, illam novo Testamento convenire statuunt. Quâ de re superioribus annis tam crebro disputatum est, ut nihil tri-

hil tritius. Heic tamen loci nova res videri, neque sane omitti potest.

4. Si verum est, quod antea probavimus, Fœdus antiquum nihil fuisse, quam προκύρωσιν & vim Testamenti anticipatam, idemque Veteribus vi mortis futuræ, mediis promissionibus, exhibuisse, quod mors ipsa apertique Testamenti sententia novis dedit Fidelibus, fieri non potest, ut illa vocabulorum Πάρεσις & Ἄφεσις distinctio reale discrimen habeat.

5. Si potest etiam doceri, veteribus adscribi plenam & absolutam à peccatis atque reatu liberationem, non minus efficaciter, quàm de novi Testamenti temporibus prædicetur, ultro corruit illa distinctio. Nos illa brevissimè collocabimus.

6. David sui temporis fidelibus ἄφεσιν adscribit *Ps.* 32. ubi Græci Interpp. *ἀφεθῆναι τὰς ἁμαρτίας, οὐ λογισθῆναι*, non *imputari*. Ἐξαλειφθῆναι, *Expungi, extingui*. Ῥαντισθῆναι ὑσσώπῳ *expurgari* hyssopo, Ὥστε λευκανθῆναι ὑπὲρ χιόνα, *ut nive Candidiores fiant*; quod David de se occasione pœnitentiæ, propter adulterium & cædem actæ, adeoque in usu historico temporis ante Christum adfirmat *Ps.* 51. Idem ἱλασμὸν παρὰ κυρίῳ ἕνεκα τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, Expiationem apud Dominum propter nomen ejus, id est, Messiam memorat *Ps.* 103. Christus etiam Dominus ante solutionem à se peractam, non semel *ἀφεῖσθαι remissa, abolita* peccata ponit, ut *Lucæ* VII. 47. Quare & justificatio simplex veteribus adscribitur *Rom.* 4. *v.* 3. *Jacob* 2. *v.* 22.

7. Vix est, ut efficaciora dicta significandæ remissioni plenissimæ in N. T. monstrari queant. Proinde, cum peccata veterum fidelium propter Christum penitus extincta fuisse liqueat, nullus locus superiori distinctioni relinquitur.

8. Sed diversa sententia verbosior est. Necesse videtur, ut rationes ejus videamus & removeamus. Primo, non parvam speciem & ἔμφασιν huicce opinioni dedit, consideratio sponsionis & solutionis nondum factæ ante Christi mortem. Quâ fieri videtur, ut aliter se res habere nequiverit; quàm quod ante solutionem à Sponsore factam ipso jure debitum peccatoribus adhuc incubuerit, etsi Deus pater se jus suum, Sponsoris fide contentus, non executurum declarasset. Ac ita *præteritionem*, πάρεσιν peccatorum à Sponsore Veteribus impetratam; Ἄφεσιν remissionem *novis* credentibus ab eodem *solutione peractâ* fuisse præstitam.

9. Neque profecto hæc res aliter explicari posset, si tantum una Sponsionis species daretur, quâ quis ita alienæ obligationi accedat eamque in se recipiat, ut principalis Debitor adhuc obligatus maneat; cujusmodi sponsio, Fidejussio & *Adpromissio* vocatur à Jurisperitis.

10. Sed est aliud Sponsionis genus, quod vocatur *Expromissio & Delegatio*, quâ sponsor alienam obligationem ita in se recipit & transfert, ut primus debitor plane perfecteque liberetur, ejusque obligatio citra & ante solutionem penitus aboleatur & extinguatur, quemadmodum à nobis in *Tract. de Fœder. & Testam. exercit.* 5. *antea citato* copiose demonstratum est: & Sponsor ille vocatur *Expromissor*, etiam Reus pro alio datus; qui non tantum ab alio delegari, sed etiam se ipsum delegare dicitur, *d. Exercit. th.* 8.

11. Quamvis autem Debitor ab omni jure Creditoris per Expromissionem liberetur, verum tamen est, jus Creditoris manere integrum, adversus Sponsorem sive novum Reum. Ut, si quod habeat chirographum primi debitoris, id agnitum à novo Reo vigorem suum retineat adversus Expromissorem, in quem aut statim, aut tempore

pore constituto competit exactio & executio.

12. Solutione autem factâ, quanquam Liberationi debitoris pristini, quæ pridem absoluta fuerat, nihil adjiciatur, hoc tamen novi accedit, quod *Substantia* debiti omnino perimitur & chirographum restituitur, aut aboletur. Quo fit, ut debitor etiam majore lætitiâ quàm prius efferatur, jure quidem eodem, sed evidentiâ majore liberationis, imprimis si antea nonnisi obscurè Sponsionis acceptatæ certior factus fuerit.

13. Maxime autem evidens differentia inter statum Rei liberati, ante & post solutionem Sponsoris, quod ad sensum & externam speciem, tunc apparet, quando, scilicet, Debitor liberatus, ante solutionem infans, & post solutionem adultus fuit. Quamdiu erat *infans*, non intelligebat, se liberatum esse, regebatur ut servus; Adultus vidit lytrum antea promissum solvi pro sese, eoque demum læto nuntio exsultat plenèque felicitatem suam agnoscit, quam vix antea capiebat; etsi ad jus ipsius liberationis tum reverà nihil accesserit.

14. Ita sublata est difficultas à naturâ sponsionis. Etiam objectio *capite praeced.* mota, quod duæ sint *diathecæ*, vetus & nova, melior & deterior; cujus rei sensus & heic & ibi satis est declaratus. Sed videamus, an loca Scripturæ singularia & adhuc intacta non inferant plus quam modale discrimen: Hæc enim etsi vulgaria tamen omiati non possunt.

15. Ad *Roman. c.* 3. *v.* 23. scriptum est, Deum proposuisse Christum ἱλαστήριον, διὰ τὴν πάρεσιν τῶν προγεγονότων ἁμαρτημάτων, propitiatorium per *remissionem*, an *præteritionem peccatorum antea commissorum*.

16. Non est quod dicamus, hæc verba, non nisi ad peccata præterita quorumvis fidelium pertinere, nec ad tempus ante Christum esse restringenda, licet in verbis forte nihil sit huic sensui contrarium. Sed relinquamus hoc suo loco.

17. Vocabulum autem πάρεσις idem esse quod ἄφεσις pridem à græcæ linguæ peritis probatum est. Nec enim à πάρειμι, quod significat *prætereo*, sed à παρίημι *remitto* derivatur. Si quis urgeat, τῷ παρίημι aliquando *prætermittere* significari, in quem sensum verba Xenophontis ex Budæo proferuntur, μηδένα παριέναι εἰς τὴν ἀκρόπολιν, *neminem transmittere ad arcem*, unde non sit alienum deducere τὴν πάρεσιν, id quidem per me & per interpretationem, quam sequi malim, fieri licet.

18. Ita enim illa vox non simplicem denotaret omissionem aut dissimulationem, sed transmissionem motivam, *de loco ad locum*; vel, si de hominibus agatur, *de personâ in personam*; cujusmodi transmissionem exacte convenire nostræ expromissionis instituto, è superioribus dictis manifestum est; ut pote, per quam debitum ab originali debitore transmittitur atque transfertur in Sponsorem: Eoque sensu nemo negabit, veteribus competere πάρεσιν, per quam liberatio plena perfectaque & solutioni æqualis committitur.

19. Sunt, qui hoc ipsum per Hebraismum in sacris literis frequentem, quo Deus dicitur, *transire facere* peccata, videlicet à peccatore in mediatorem, significari intelligunt, quod suo merito relinquemus; etsi res sit verissima. Enimvero id utique abunde liquet, istum Pauli locum minime factum esse, ut vim ἀφέσεως pro antiquis fidelibus tot locis adstructam auferre posse videatur.

20. Ex eadem expromissionis naturâ potest responderi ad ἀνοχῇ tolerantiam, quæ temporibus antiquis, ut volunt, *ex eodem Pauli ad Romanos* loco, adscribitur; si tamen, quod mihi non liquet, ibi

ibi temporum sit oppositio, & non simplex indulgentia Dei, adversus quoslibet electos, nondum fide mediatorem amplexos, prædicatur.

21. Sed demus, ἀνοχὴν fuisse veteribus peculiarem, quænam evidentior esse potest ἀνοχὴ, quam quod Deus pro debitore criminali, quem totum exigere & excutere, meritæque pœnæ subjicere poterat, ejus loco suum filium intervenire totamque in se recipere patitur obligationem; quod denique & cum illis ante chirographum solutione peremptum, per gratuitas promissiones, bona cœlestia communicavit?

22. Atque hæc est ἀνοχὴ, qua Deus usus est, cum adversus omnes electos, tum specialiter erga vetustos fideles: etiam adversus omnes, inquam; Fuit enim hæc divina bonitas, cum peccatores solvendo, nisi æternis pœnis, nullo modo essemus; tam inexpectatam clementiæ, salva justitia sua, rationem inire, qua Filius infinita divinæ personæ dignitate, transitorio supplicio; temporis infinitatem, cui nos eramus obnoxii, adæquaret.

23. Hæc, inquam, sive ἀνοχὴ sive πάρεσις atque bonitas inest in Expromissione, qua simul divinæ justitiæ, consensu Dei Creditoris atque Sponsoris, quod toties dictum, plenissime satisfactum est.

23. Plus forte Valoris est in argumento, quod è Paulo ad *Hebr.* 10. *v.* 18. peti solet; Ὅπου ἄφεσις ἁμαρτιῶν ἐκ ἔτι προσφορὰ δεὶ ἁμαρτίας, *Ubi est remissio peccatorum, sive perfecta liberatio, ibi nullus est locus oblationi pro peccatis:* Atqui ante Christum fuit oblatio. Ergo non fuit tum remissio sive perfecta liberatio.

24. Responsio simplex est; dictum illud Apostoli verissimum esse, de remissione ac abolitione debiti ipsius, quod ante solutionem Sponsoris adhuc erat integrum, supereratque chirographum debiti, quo peccator erat obstrictus, & quod solutione demum corporali peremptum esse constat. Quamdiu igitur supererat obligatio & chirographum debitoris, *usum habebat oblatio*, quæ nihil erat aliud quam typica repræsentatio mortis Christi; ipsum debitum abolituræ & instrumentum obligationis rescissuræ.

25. Quod recte perceptum nullam relinquit difficultatem in eo loco, qui tractat de hac inductione & abolitione chirographi. Est locus Pauli ad *Coloss. cap.* 2. *v.* 14.

26. Ἐξαλείψας, inquit, τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον τοῖς δόγμασιν, ὃ ἦν ὑπεναντίον ἡμῖν, καὶ αὐτὸ ἦρκεν ἐκ τοῦ μέσου, προσηλώσας αὐτὸ τῷ σταυρῷ. *Cum delevisset chirographum præceptorum contra nos, quod nobis erat adversum, cruci adfixum sustulit illud è medio.*

27. *Delevit* per sanguinem, quod erat pretium solutionis.

28. *Chirographum præceptorum*, quod est Confessio delictorum, in exercitio cærimoniarum præscripto.

29. *Contra nos*, in nostrum nomen ac onus conceptum.

30. *Quod nobis erat adversum*, quod pœnam continebat, quam ob peccata commissa nos fatebamur esse meritos.

31. Si quis ὑπεναντίον velit ita vertere, *subadversum*; quia non directe contrarium fuerit, haud repugno; Sed necesse non est, neque verbi usus adeo id infert quam etymologia videtur. Chirographum ut conceptum fuit, ita planè adversum erat nobis; etsi vim suam contra nos pridem amiserat.

32. *Sustulit è medio*, post solutionem sibi traditum abstulit è manibus sui Patris, ut promiserat.

33. *Adfixum cruci*, quemadmodum obita in cruce morte demonstravit, omnibusque

nibusque deletum chirographum quasi ob oculos posuit.

34. Veteres in cærimoniis occupati fideles, sic animos induxerint suos: Hæc dogmata ritusque molesti commonefaciunt nos chirographi extantis in nostrum nomen, quo fatemur nos esse meritos mortem; quod Sponsor, in se pœnâ jam recepta, auferet aliquando è medio. Beati, qui videbunt hoc in tempore, deletum oculisque suis expositum!

35. Causæ fuisse abunde, quur Deus hanc chirographi commonefactionem quotidie Veteribus, etsi vim ejus contra sese amplius non valere crederent, inculcari voluerit, ex iis quæ suprà commemorata sunt, observari potest. Scilicet, eadem quæ legis universæ ratio fuit, ut pædagogus esset ad Christum.

36. Quid opus est addere de verbis Pauli, Ὅσοι ἐξ ἔργων νόμου εἰσὶν, ὑπὸ κατάραν εἰσί. *Quotquot ex operibus Legis sunt, sub execratione sunt: ad Gal.* 3. *v.* 10. Quasi Patres antiqui diris subjecti fuissent. Quis enim non videt, hoc de iis qui ex operibus Legis justificationem quærunt, non de fidelibus Vet. Testamenti esse dictum. Qui cum Legi nunquam per omnia satisfaciant, diris ejus, quatenus fide in Christum illis non eximuntur, sunt obnoxii, ut clarum è textu.

37. Hæc omnia nituntur eo quod diximus. Sponsionem Christi non fuisse fidejussionem sed expromissionem; quæ personas debitorum vi obligationis perfectè liberavit, ipsum vero debitum & Chirographum obligationis ad solutionem usque relinquebat integrum.

38. Adplicationem hujus doctrinæ quominus facere liceat, opponunt aliqui, talem expromissionem non habere locum in *pœnis corporalibus delictorum* sed in illis reatum manere, donec solutio corporaliter fiat.

39. Est equidem verum, jure Civili non probatam esse regulam, ut *quisque membrorum suorum dominus* esse dicatur, deque suo corpore vitaque, more contractuum, disponat: Sed jure gentium pro patria, parentibus, liberis & conjugibus aut amicis, se ad mortem cruciatumque corporis obligare, non modò non incognitum, sed etiam laudabilibus exemplis celebratum est.

40. Eaque res in filio Dei, cujus ad hypothesin hæc disputatio pertinet, minus habet dubii; quod in eo cesset regula juris, quod Dominus membrorum vitæque suæ nemo dicitur; Christus enim ἔχει ἐξουσίαν θεῖναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, *habet potestatem de corpore vitâque suâ disponendi. Joh* x. 18.

41. Necesse non erit, ut removeamus objectionem jam præoccupatam; quâ delegationem sive *expromissionem*, per quam omne jus creditoris tollitur, nonnisi debitoris voluntate fieri excipiunt: Christi verò sponsionem ignaris peccatoribus esse commissam.

42. Nam præter quod hæc objectio fidejussioni, cui illi non contradicunt, æque adversatur, probavimus *suprà*, nihil obstare, quominus & *delegatio* fiat ignaro debitore, quemadmodum Christus dominus se patri suo pro genere humano, sine ipsius concursu, præbuisse manifestus est.

43. Non licet adhuc dimittere instantiam adversus hunc liberationis effectum, ante solutionem, cujus modo meminimus, & qua Viros Cll. uti videmus; Consensu partium fieri posse dicunt, ut pecuniarium debitum eo modo aboleatur, *Sed quod oritur ex maleficio, ex rigore justitiæ, ante solutionem pœnæ non posse relaxari.*

44. Qui sic instituunt, primò nihil proferunt, cur ita ponant, & cur expromissio, quæ vim solutionis habet, non subsistat, ubicunque valet solutio, quam

quam illi pro delictis alienis fieri posse concedunt.

45. Statuunt, inquam, Christum potuisse jure pro nobis *solvere*, *spondere*; per solutionem pœnæ pro alio factam, jus Creditoris & obligationem ex delicto æquè aboleri, quam debitum pecuniæ; non negant, hoc à voluntate Creditoris ejusdemque judicis pependisse; eundem id agere potuisse, ut sponsor vel fidejussor statim solveret, quo liberatio mox ob oculos foret. Igitur sola dilatio restat, quâ liberatio perfecta in expromissione Christi possit impediri, per quam tamen nihil in ratione juris & justitiæ mutari certum est.

46. Mora solutionis equidem non mutat reatum, nec eximit obligationi debitorem, ubi nulla fit novi rei substitutio, sed qui *hanc* concedit, male connectit, si effectum rei a partium voluntate retro posse operari neget; ut Liberatio per solutionem, suo tempore consensu creditoris & sponsoris facta, vi voluntatis ejus effectum in antecessum habeat, per actum solutioni æquipollentem.

47. Est & alia objectio minoris subtilitatis; Si Christus in se debitum ante solutionem plane transtulisset, fore ut secuta solutio non pro nobis, verum pro ipso, qui jam solus debitor erat, præstita videretur.

48. Est cavillatio responsionem vix requirens: Sponsor post expromissionem manet reus pro alio datus, & in hac qualitate non sub nomine, convenitur à creditore, hoc modo; *Quando tu pro Cajo te reum constituisti, ajo, te solvere debere quod pro Cajo spospondisti*; nec aliter condemnatur.

49. Æque parum ad rem facit, quod in Expromissione, dicitur solutio deficere posse, ob inopiam sponsoris, secus ac in sponsione Christi. Quis enim negat, manere diversitatem, quæ est in terminis & accidentibus rerum humanarum; ac in proprietatibus divinis, quod toties dictum est? præter quod hæc objectio non expromissioni, sed cuilibet sponsioni adversatur.

CAP.

CAP. VI.

De Satisfactione CHRISTI.

Usus observationis de propria significatione Satisfactionis. Quinque diversi sensus Satisfactionis, in negotio Salutis humanæ. Unum esse rectum, quo sumitur pro expletione justitiæ divinæ præcipientis & punientis. Hanc significationem à Grotio in libro de Satisfactione non esse adsertam. Sed eum urgere satisfactionem, qua Christus solverit minus quam debitum erat. Mortem fidelium temporalem nihil detrahere plenitudini satisfactionis. Objectionem esse vulgarem, sed difficilem; quomodo cum plena satisfactione concurrere possit gratuita remissio. De quâ & Grotiana sententia prolixius agitur, ut de Æquitate Dei erga peccatores.

IN doctrina de Liberationibus vox *Satisfactionis* usitata est, de quâ nonnulla venerunt in mentem, quæ supra dictis cohærere, nec observationis indigna videantur.

2. Quæ autem à nobis de proprietate vocabuli in Jurisprudentia, & nisi fallor, in omni linguâ veterum Latinorum, proferentur, nolo quidquam usui Scholæ recentioris Theologicæ præjudicare, quod nec periculum esse, ne fiat, opinor: verum cautiones, quas inde suppeditabimus, spero tales fore, quæ nec ipsis inutiles Theologis existimentur; præsertim, quando mihi quidem non constat, adhuc ulli suboleviffe, quo pacto vocis hujus prætextu Grotius noster (ut civilis sapientiæ præstantissimum auctorem ita appello) in optimâ causâ prævaricatus videatur.

3. Primo omnium satis constat, Theologos orthodoxos per *satisfactionem* Christi intelligere, plenam expletionem justitiæ divinæ, cum præcipientis tum punientis, quam Christus pro homine peccatore Patri suo præstiterit, juxta illud Pauli; Ὁ Θεὸς κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ, ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν: *Deus condemnavit peccatum in carne filii sui, ut jus legis in nobis impleretur.*

4. Videamus, an *Satisfactionis* vocabulum hujus vim significationis eo modo exprimat, ut nullâ cautione in intellectu ejus adhibendo opus sit futurum. De Jurisconsultorum usu latino vocis hujus diverso, pauca testimonia producemus, cum veniâ Lectoris, ita re postulante.

5. Cajus in *l.* 1. π. *Qui satisdare cog. Satisfacere dicimur ei, cujus desiderium implemus.* Ulpianus in *l.* 9. §. 3. π. *De Pignor. act. Satisfactum accipimus, quemadmodum voluit Creditor, licet non sit solutum, sive fidejussoribus, sive reo dato, sive pretio aliquo, vel nudâ conventione; & generaliter dicendum est, quoties recedere voluit Creditor à jure suo, si, ut ipse voluit, sibi cavit, videri ei satisfactum.* Marcianus in *l.* 5. §. 2. π. *Quib. mod pign. vel hypoth. solv. Si convenerit, ut pro hypothecâ fidejussor detur & datus sit, satisfactum videbitur.* Labeo *l.* 14. *eod. tit. Mercedis nomine fidejussorem à colono acce-*

accepisti; *satisfactum tibi videri existimo.* Marcianus iterum in *l.* 49. *π. de Solution. Si acceptum latum sit, solutionis quidem verbum non proficiet, sed satisfactionis sufficit.* Plura, si necesse fuerit, in promptu sunt, quæ proferantur.

6. Creditori ex delicto dicitur etiam *verberibus satisfieri & satisfactum esse*, apud Ulpianum in *l.* 17. §. 4. *π. de Injur. & in l. pen. Si ex nox. caus. ag.* ubi, *verberibus de injuriâ satisfit*, plane ut Cicero *lib.* 3. *Verr. Satisfacere* ait, *esse tantum facere, quantum satis sit irato ad vindictam*; quod etiam aliquando fit exculatione & deprecatione, quomodo Catullum, refert Svetonius, Cæsari de carmine famoso *Satisfecisse*, *vitâ ejus cap.* 73.

7. Hinc Pontificii *Satisfactionem* vocant pœnitentiæ partem, juxta contritionem & Confessionem: non quod satisfactionem velint esse plenam expletionem justitiæ divinæ, quam Christo, ni fallor, adscribere videri volunt; Sed pro officio & præstatione peccatoris, quam in meriti aliquam partem nihilominus adsciscunt.

8. Ex his intelligitur, quando *satisfactionis* Vocabulum de salute generis humani per Christum administrata usurpatur, ex usu Latino & juridico, non tantum significari posse veram & proprie dictam solutionem, sed varias admodum species aliis alias efficaciores. Primò igitur, cui verè & corporaliter solvitur id ipsum quod debetur, huic etiam satisfit, quomodo *satisfacere judicato* dixi, opinor; Scævola in *l.* 4 §. 1. *d. Pact.* & hic sensus Christo passo adscriptus sine dubio rectus & orthodoxus est.

9. II. Qui solvit pretio *aliquo* dato, non quod totum debitum exhauriat, si tamen creditor contentus est, ille *satisfacit d. l.* 9 § 3 *d. Pign. act.* Et hic est sensus, quo Grotius utitur, in rem suam, ut mox videbimus.

10. III. Qui nihil corporaliter solvit; verum dat reum alium sive expromissorem, qui totum in se debitum recipiat solus, ille *satisfacit*, *d.* §. 3. hoc sensu fidelibus antiquis esse consultum superiori dissertatione probavimus.

11. IV. Qui dat fidejussorem juxta se obligatum, ut ipse, inquam, obligatus maneat, ille satisfacit, *ibid.* quo sensu qui πάρεσιν opponunt ἀφέσει, Christum pro veteribus *satisfecisse* interpretantur.

12. V. Qui acceptum tulit debitum, post conventionem de non petendo, ei rectè *satisfactum* dicitur, *d. l.* 49. quæ est ratio liberationis Socinianæ.

13. Ex his, inquam, patet, orthodoxos non tantum rectè dicere, Christum *satisfecisse*, eo quod solvit obedientiæ pœnæque debitum, quo peccator erat obstrictus; sed etiam quod *expromisit* pro Veteribus ante solutionem corporaliter factam.

14. Eos etiam, qui intelligunt, Christum fuisse *fidejussorem* veterum, manente reatu, donec fiat solutio, rectè dicere Christum *satisfecisse*. Quin & Socinianos, dum volunt, peccatores sola Dei voluntate liberali esse liberatos, eamque Christum acceptilationem impetrasse, & implevisse voluntatem Patris sui, in ejus executione administranda, tam Latine quam juridice posse dicere, quod Christus pro peccatis hominum satisfecerit.

15. Enimverò Socinianos ab hac disputatione satis removimus, eo quod necessitatem explendæ justitiæ divinæ pro nostri instituti ratione demonstravimus; De fidejussionis, an expromissionis hypothesi nihil etiam quod nunc repetatur, post superiores disputationes, superest.

16. Sed hoc nemo non fatebitur, opus esse, ut *satisfactionis* vocabulum disertè limitetur, caveaturque, ne quid aliud

aliud est, quam expletio divinæ justitiæ secundum legis exactitudinem, per veram solutionem aut ejus expromissionem, ante diem solutionis cedentem, intelligatur.

17. Quod hæc cautio minus usquequaque sit observata, facilius Theologis, quam Grotio Jurisconsulto, ignoverim, qui in libro tantopere laudato *de Satisfactione contra Socinum scripto*, hanc satisfactionis laxiorem significationem nimis, ut videtur, cupide sectatur, nec unquam suum lectorem de periculo ambiguitatis illius admonitum, imbuit doctrina, quæ si orthodoxam exprimit sententiam, fallor ego vehementer, etsi falli me cupiam.

18. Est enim τ̃ πάνυ hæc sententia; Christum liberasse nos, *aliquid pretii dando*, minime quod toti debito secundum legis rigorem æquale, sed quo Deus Pater contentus fuerit, qui reliquum remiserit, hoc est, *dimiserit* sine expletione, quod sit ἀφιέναι, id est, missum facere, ut docet pag. 66. edit. Londin. 1661. Loca ipsa proferemus. Docet Satisfactionem Christi in eo constitisse, quod Christus *morte suâ MOVERIT DEUM, ut nos â pœnâ liberaret*, hanc esse causam redemptionis *cap. 8. à pr.* Lytrum quod solvit esse tale, quo *MOVETUR quisquam, ut aliquem incommodo alioquin affecturus eo liberari patiatur d. cap p. 161. edit. Lond. in fin.* Ἀντάλλαγον *esse, quo liberator SIMILE QUIDDAM subit ei malo, quod ei imminebat, qui liberatur. pag. 165. in fin. Ab hoc debito liberationem nobis Christus impetravit* ALIQUID DANDO, *pag.* 177. Sic intelligit, Christum satisfecisse, quod impetraverit ut *irâ Dei placatâ, ille nobis sit reconciliatus, pag.* 120. 129. Expiatio in cruce facta Deum *MOVET ad remittendum p.* 214. *Vice nostra Christum esse mortuum, hoc est, nisi Christus esset mortuus, nos fuisse morituros*; quæ videlicet est causa *sine qua non*, ut loquimur. Denique, Satisfactionem Christi dictam esse, *quia solvit aliud quam quod est in obligatione d. p.* 120. nusquam de expletione legali divinæ justitiæ quicquam reperitur.

19. Scimus, alios id libenter adoptasse, ut admoneant frequentes, solutionem Christi non esse proprie dictam solutionem, eo quod alius quam verus debitor solvit, atque aliud pro alio solutum est: Sed ego longe malim retinere proprietatem solutionis, quam dubietatem *satisfactionis*, etsi vocabulum hoc non improbamus.

20. Non desinit, inquam, solutio esse vere talis, & propria, quanquam alius pro alio, nec non aliud pro alio solvitur. Justinianus; *Tollitur autem omnis obligatio solutione ejus, quod debetur: vel si quis consentiente creditore, aliud pro alio solvat, nec interest, quis solvat, utrum ipse qui debet, an alius pro eo. Liberatur enim & alio solvente; sive sciente, sive ignorante debitore, vel invito eo, solutio fiat. pr. Inst. Quib. mod. toll. obl.* Idem est in *l.* 17. *C. de Solution.* Quare etsi vere diceretur, Christum aliud pro alio solvisse, non desineret tamen esse vera solutio, modo id quod solvitur, expleat obligationem.

21. Sed tutius & rectius, opinor, dicemus, Christum *non solvisse aliud pro alio.* Peccator debebat pœnam mortis, Christus luit eam pœnam. Peccator pœnam debebat infinitam, Christus eam luit. Diversitas in ratione infiniti non sustulit *æqualitatem quantitatis*, quæ ad veram & proprie dictam solutionem sufficit *l.* 1. *in pr. π. d. Contrab. empt. Verb.* æqualitate quantitatis: *juncta l.* 65. §. 1. *π. d V. O. & d. l.* 17. *C. de Solut.*

22. Non est aliud, inquam, pro alio, quando in alia forma solvitur, modo *in eadem quantitate* solvatur. Pœna

omnis æstimatio delicti est *l.* 41. *d. Pœn.* Diversitas personarum in generibus pœnæ nullam inducit varietatem, in iisdem delictis *l.* 2. *π. d. Term. mot. l.* 4. §. 2. *π. de Stellion. l.* 28. §. *ult. π. de Pœn.* Quantitas tamen æstimationis semper tenet justam proportionem delicti & pœnæ, quod explet veram solutionem. *dd. ll.*

23. Idem & emptionis, quæ pretio facta sit, & passim de Liberatione per Christum inculcatur, efficacia dictat. Nusquam enim major exactitudo æqualitatis inter rem & pretium, quod solvitur, quam in emptione venditione conspicitur: ἠγοράσθητε τιμῆς *Pretio empti estis* 1 *Cor.* 20.

24. At heic id non agimus, ut expletionem justitiæ divinæ, quam præsupponimus, vindicemus: Sed fallaciam in voce & ex vocis usu demonstrare in animo erat. Pariterque obicem ponere multorum, ut dicere fas sit, imprudentiæ, qui Grotianis rationibus, contra Socinianos, omnia tribuunt.

25. In eundem tamen Grotii scrupulum impingunt, qui Christum pro morte Naturali fidelium, quatenus hæc est pœna peccati, atque adhuc superest, satisfecisse negant: Ajunt enim non esse opus, ut satisfactio omnem delicti & pœnæ materiam exhauriat, si modo à Deo Patre pro sufficiente accipiatur. Verum hæc res pendet à significatione Pœnæ latiori & stricta. Nam proprie pœna est, *vindicta peccati*, quo sensu mors fidelium non est pœna, sed transitus ad vitam meliorem. Sed pœna etiam exigitur ab eo qui vindictam non vult, ad emendationem atque ad exemplum, ut *alibi* dictum & dicendum est. Hoc sensu mors fidelium omnesque eorum adflictiones etiamnum pœnæ sunt. In satisfactionis autem doctrina prior & stricta pœnæ Significatio sola usum habet, eamque mors Christi sine dubio consumpsit. Emendationis & exempli pœnæ ad satisfactionem non pertinent, ideoque nihil hactenus plenissimæ satisfactioni per mortem fidelium adhuc manentem detrahitur.

26. Hæc tam liquida tantique veritas momenti difficultatem habet tralatitiæ neque minus ideo difficilis objectionis; quo pacto cum plenissima expletione justitiæ Divinæ consistere possit, quod nos δωρεὰν, τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, *gratis solaque Dei gratia servati dicimur*, in sacris literis passim

27. Grotius in satisfactione, quæ non explet debitum, invenire potest concursum τοῦ χαρίζεσθαι gratificandi & solvendi; sed talem nobis admittere religio est, nec cavillationibus Socinianis illa refellendis, sufficit; quia semper instare possunt, ut facit Crellius, liberalitatem gratiamque gratuitam ubique effusis verbis prædicatam non ferre solutionem vel præstationem ullius rei, ad remissionem, ex parte vel in totum promerendam.

28. Primum & proximum, quod heic in mentem venire queat & proferri solet, est hoc; Quod Deus, cui peccator homo erat obligatus, hunc impune dimiserit, aliumque reum debitorem, à quo solutio fieret, admiserit, ad quod scilicet, non tenebatur.

29. Quæ res ita quidem verissimè adfirmatur; sed & hoc confitendum est, illam præteritionem & substitutionem novi debitoris, à gratuita liberalique remissione valde esse alienam; quia nihilominus illa tendit ad solutionem & expletionem juris, quod Creditori competit, exacte perpetrandam, cui opponitur donatio & liberalitatis exercitio.

30. Creditor quidem reipsa declarat se non esse morosum, nec incommodo debitoris, qui non est solvendo, gaudere. Sed tamen dum sibi præcise vult solvi totum quod debetur, hoc ipso liberalem

beralem gratuitamque præferre remisſionem, videndum eſt, ne non ſatis cum natura negotii convenire videatur.

31. Doctiſſimi Viri ad hoc ita inſtituunt, ut diſtinguant inter obligationem *realem* & *perſonalem*. Illam, hoc eſt, crimen & pœnam eſſe ſublatam, per ſponſionem & ſolutionem Chriſti; hanc, quatenus debitor in ſua perſona luere debebat, à Deo gratis, ſine ulla ſatisfactione eſſe remiſſam; ut hoc modo pure & abſolute dici queat, peccatorem ab obligatione ſua gratuitò eſſe liberatum.

32. Senſus hauddubie pius & orthodoxus eſt in hac reſponſione; Sed incommodum loquendi, quod pars obligationis altera ſine ſatisfactione ſit abolita, ſi non ſit neceſſarium, magis eſt ut evitandum videatur.

33. Atqui obligatio tantummodo perſonalis eſt, nec fieri poteſt, ut res obligetur, aut realis ſit obligatio, quæ eſt *jus, quo perſona obſtringitur, neceſſitate dandi vel faciendi.*

34. Equidem in obligationem deduci tam res quam facta perſonalia verum eſt: qui non dedit vel fecit, quod dare vel facere debuit; obligatus eſt ad pœnam lege vel conventione ſancitam: qua præſtita, debitor omni vinculo obligationis, quod eſt merè perſonale, ſolutus & liberatus eſt, ſine ullo veſtigio τ̃ ἐνοχῆς *obligationis*, quâ perſona ejus ad rem obſtricta fuit.

35. Unde apparet, Diſtinctionem obligationis realis & perſonalis tam alienam eſſe à ſignificatione verbi, quam à natura negotii; nec adeo dicendum videri, quod homo peccator ulla ſpecie obligationis, ex parte vel tota liberatus ſit, abſque plena ſatisfactione & ſolutione.

36. Qui tamen hac diſtinctione gaudent, habent inſtantiam, ut ita loquar, ad ejus approbationem demonſtrandam. Dicunt, *aliquid remanſiſſe, quod à peccatore in ſponſorem non potuit transferri; modum ſcilicet pœnæ peccatoribus ipſis infligendæ, quo reſpectu fuerit locus remiſſioni ex mera liberalitate.*

37. Sed reſponſio recta & plana ſit hujusmodi; Modum iſtum pœnæ debitori infligendæ eſſe ipſam obligationem perſonæ debitoris incumbentem, præter quam alia obligatio nulla fuit, & quam ſolutione debito æquali aut expromiſſione pari per ſponſorem facta, peremptoriè extinctam eſſe jam pridem demonſtravimus. Hæc igitur necdum ſufficerint.

38. Sed explicetur adhuc prius, nodus, quem Socinus & Grotius, *diſpari tamen conſilio*, nectunt; utrum Deus in hoc negotio ut *Creditor*, *an ut judex*, denique, an ut *ſupremus Rector* ſit conſiderandus, qua de re nonnihil occupatum eſt antea; ſed res pleniorem meretur expoſitionem.

39. Socinus, Deum habere jus creditoris facile concedit, imo poſtulat, quò inde gratuitam remiſſionem ſine Satisfactione deducat. Grotius eam χῶν ratione pœnæ in Deo locum habere negat, tam ut Socino melius obſtruat, quam ut *diſpenſationi*, qua minus exactum ſtatuit à Chriſto quam fuit debitum, ſi recte puto, locum faceret. Hæc enim Rectori potius quàm Creditori convenit.

40. Hac re explicita, dabimus operam, ut quomodo pleniſſimam Satisfactionem & gratuitam remiſſionem juxta ſe poſitas in executione ſalutis humanæ, ab omni obſcuritatis nubecula liberam concipiamus, pro noſtro captu, explicetur.

41. Ravenſpergerus in *Cenſura libri Grotiani de ſatisfactione*, ad illam quidem interpretationem, qua juſtitiæ divinæ expletio tam notabiliter imminuitur,

tur, ambiguitate receptæ vocis, vulgo transmissâ aut ignorata deceptus; nihil observat.

42. Verum, quod *Grotius* Deum ut Creditorem negat spectandum, sed ut Rectorem unicè vult considerari, hoc animadvertit, Deumque triplicem habere σχέσιν, Creditoris, Judicis & Principis contendit.

43. Quod ad *Judicis* à Principe summo distincti personam attinet, plus rationis habere videtur *Vossius* Pater, *in apologia pro Grotio*, cum Deus ut Judex seorsum à Rectore ἀνυπευθύνῳ, qui summam potestatem habeat, nullo modo intelligi queat, nec in eo *Grotium* aliud voluisse, contendit Vossius, quam bonâ fide occupare *Socini* argumentum, qui nihil obstare demonstrat, quominus Creditor Deus obligationem totam debitori gratis per acceptilationem remittat, ut cuique liberum est jure suo uti vel non uti; secus ac dicendum esse liquet, si Deus idem ut Rector & Justitiæ Vindex adspiciatur.

44. Sed existimo, non posse facultatem *Creditoris* magis à Deo quam *Rectoris* in hoc negotio abesse, Rectoris qui simul sit Judex Ἀνυπεύθυνος, *absolute summus*; quales sunt omnes, qui habent verè Summam & absolutam potestatem.

45. Rationes sunt hæ; Creditor est, *cui ex qualibet causa debetur*, ut ipse Grotius ex juris ratione definit: Atqui Deo ab homine debetur ex causa peccati, ut oratio Dominica & diversa Scripturæ loca testantur.

46. II. Ubi locum habet *solutio*, ibi est Creditor & Debitor; Nam solutio nihil est aliud, quam *præstatio ejus quod debetur* facta Creditori. At in hac causâ solutioni fuisse locum, nemo præter Socinum negat.

47. III. Satisfactio supponit Creditorem, ut ex locis suprà ex jure collocatis videmus. Hic est Satisfactio. Ergo Creditorem, cui satisfactum est, intelligi oportet.

48. IV. Qui habet chirographum obligationis adversus debitorem, is est Creditoris loco; Atqui Deus habuit chirographum obligationis adversus hominem peccatorem *Col.* 2. 14. Ergo.

49. *Grotius* in eo totus est, ut probet, creditorem in delictis alio sensu dici non posse, quam respectu ejus, quod ipsi abest à patrimonio. Propriè debiti & crediti causam ad patrimonium spectare non est quod negetur: Verum ut debitoris appellatio ad delicta pœnasque eorum extenditur; ita Creditoris, quod ei correspondet, vocabulum, eò similiter produci potest & debet; Gajus *lib.* 1. *ad Edictum*; *Creditorum appellatione non hi tantum accipiuntur, qui pecuniam crediderunt, sed omnes quibus ex qualibet causâ debetur l.* 11. *d. V. S.* Ita cui *verberibus satisfit*, cum aliter solvi non potest, vel Læsus non cupit, eum jus creditoris, ut antea dictum est, habere necessarium dictu est.

50. Sed Grotius, *notandum est*, inquit, *vocem* debere, *non semper notare relationem inter duas personas: sæpe enim* debeo hoc facere, nihil aliud est, quam convenit hoc à me fieri, *sine respectu ad alteram personam. Ita debeo pœnam, id est, dignus sum pœnâ & pati eam teneor, absolutè, non autem relate ad hunc aut illum. Ideo perinde est, in quâ Republ. sub quo Rectore aliquis pœnas delicti luat; æquè enim apud omnes liberabitur: quod non ita procederet, si, ut aliarum rerum, ita pœnæ certus extaret Creditor. cap.* 2. *pag.* 64. Ad hæc, nostra sic ratio est;

51. De usu vocis *debendi* absoluto, non est quod litigemus, cum in hac hypothesi non illa vox simpliciter & sola, verum & solutionis, & satisfactionis vocabula respectu Dei, usurpentur; quin &

quin & Deus ipſe Creditor ſtatuitur; *debita veſtra apud Dominum Deum veſtrum* 2 *Chron.* 28. 2. *debitores coram facie tua Ezr.* 9. 15. Nec aliud frequentius Chriſto domino comparationis argumentum placuit, quam quod à Deo ut creditore adverſus hominem debitorem, petitum eſt, ad hanc relationem demonſtrandam. *Matth.* 18: 23. *& ſeqq. Luc.* 7. 41. XVI. 5. 7.

52. Verum eſt, jure Gentium, delinquentes ubique puniri poſſe, quod objicit Grotius: At hæc hypotheſis Dei atque peccatoris, non recipit comparationem Oeconomiæ diverſarum gentium, ſed cum unius ejusdemque civitatis jure conferri debet: Unius enim Rector Deus eſt humani generis; atque ubi una eſt Summa Poteſtas, ibi unam quoque civitatem eſſe notiſſima politicorum eſt doctrina.

53. Atqui in una Republica cives obligantur Rectori ſummo ad pœnam, & Fiſcus habet jus Creditoris, non tantum in *mulctis*, id eſt, pecuniariis pœnis, ſed etiam in corporalibus, quando qui non habet in ære, luit in pelle, *quod ajunt*; quin etiam cum ab initio pœna corpori infligitur, ea nomine Rectoris, ut debita exigitur, & tanquam jus ejus conſideratur. Unde hodieque Procuratores Generales jus ejus qui Summam Poteſtatem habet, exequi dicuntur, ac ita loquuntur, in ſuis *proceſſibus* cauſarum criminalium.

54. Quin etiam, ex conventione, delinquentes obligati eſſe videntur; quatenus in legem peccant, ad cujus obſervantiam omnes cives pacto obſtricti intelliguntur quemadmodum in Lege 1. *ff. de Legibus*, Papinianus legem vocat *communem Reip. id eſt, civium ſponſionem & ſimul delictorum coërcitionem*; eoque pertinet Ariſtotelica diviſio contractuum in voluntarios & involuntarios, quæ ſunt delicta, ut explicat Ariſtoteles *lib.* 5. *Nicomach. c.* 2.

55. Nihil autem notius eſt, quam è contractibus obligationem, conſtituere tam Creditorem quam debitorem, quod idcirco etiam in homine reſpectu Dei locum eo magis habebit, quo notius eſt, eum fœdere ſaltem tacito, ad obſervantiam præceptorum Dei, quod *fœdus operum* vocatur, fuiſſe devinctum.

56 Hinc liquet reſponſio ad hoc Grotii; *Si Deus eſt creditor, ratione pœnæ, debet id eſſe vel ratione juris, quod ex rebus ipſis naſcitur, aut ex jure conſtituto pag.* 61. Sed neutrum dici poſſe contendit. Imo ex re ipſa naſcitur, inquam, i. e. conſenſu, quo Legis obſervantiam peccator recepit, ne de ſupremi dominii ſuæque ſubjectionis juſtiſſimâ peccatoris conſcientia loquamur.

57. Et quidem hactenus ſatis perſpicue, Deum in exactione pœnæ non modo Rectoris, ſed etiam jus Creditoris habere demonſtratum eſt; quâ tamen in re, me non invito fiet, ſi Grotius non tam re ipſa, quam verbis ab hac ſententia diſſidere compertus fuerit.

58. Nam aliquoties ingeminat, Deum non eſſe *proprie* Creditorem in pœnis exigendis, quod ultro conceſſimus; Ut quemadmodum contractus & obligationis vocabula in delictis capitalibus improprie uſurpantur, ita Creditoris & debitoris appellatio hic etiam ſit impropria & analogica, ut in apologis Chriſti domini; ſic jus Dei comparatione pecuniarii debiti, nonniſi improprie & analogicè, nec ideò minus efficaciter ſumptum videri, haud gravatè concedimus.

59. Propius ad veritatem accedere videtur, quod habet in his verbis; *Interim non negamus, Deum, qui peccata punit, vel impunita dimittit, rectè dici partem offenſam: Sed punire aut impunitum dimittere, ei tribui, quâ pars offenſa eſt,*

est, negamus. Notissimum enim est, posse aliquid de aliquo dici, quod ei non conveniat, qua tali.

60. Hactenus bene; quod Deum, qui peccata punit aut remittit, habere duplicem personam & jus offensæ partis atque Rectoris, concedit. Sed non habet rationem negandi, quominus idem qua creditor est, pœnam exigere, qua Rector eam infligere dicatur.

61. Bene etiam habet, quod ad objectionem, non posse Deum esse idoneum judicem *in propriâ causâ*, Grotius Respondet: eam regulam non habere locum in summis Rectoribus; tametsi Reges & Principes in terris ultro se judicibus submittunt in his, quæ tanquam membra Communitatis gesserunt; idque ideo, ut privati à contractibus cum illis ineundis, minus absterreantur; cujusmodi cautioni non esse locum in Deo, res ipsa loquitur, eâque de re jam *superius aliquid est collocatum.*

62. Quanquam autem illo modo dissensus minor esse videatur, nihil tamen opus fuisse puto tam prolixâ disputatione, ad evincendum, quod Deus in puniendo vel remittendo non habeat jus Creditoris, quæ nullo modo excludi potest, ubi solutionis, satisfactionis, debiti appellatio, quæ Creditoris relationem necessario supponunt, frequentatur.

63. Et quicquid *Socinus* urgere potest à naturâ Crediti, nos conjunctione Judicialis officii supremi atque justissimi, cum jure personaque Creditoris, æque valide obtinemus, quam Grotius, excludendo jus Creditoris consequi posse videatur.

64. Ne dicam, haud procul abesse, quin Grotius à jure aut similitudine crediti κατ' ἀναλογίας nimium se avertisse videatur, ne doctrinam Satisfactionis ad rigorem justitiæ expletricis, quo jus Crediti pertinet, referre cogeretur: cum ipsi in animo esset, eam ad Laxitatem attributricis seu distributivæ justitiæ, quæ Rectoris est propria, redigere; quapropter & Rectorem quàm Judicem plerumque dicere mavult.

65. Orthodoxi longe tutius, Deum quasi Creditorem & exactorem debiti, simulque ut justum judicem, quod adtinet ad *Satisfactionis* articulum, considerant; cui plenissima Redemptoris solutio & juris legalis expletio melius & validius, quam soli Rectoris officio applicari posse manifestum est.

66. Secundum hoc Rectoris officium, à Creditoris ratione penitus separatum, Grotius actum Dei in accipienda Satisfactione; considerat *in cap.* 3. ut relaxationem, sive dispensationem, quam definit, *actum Superioris, quo legis manentis obligatio, circa quasdam personas aut res tollitur*; quatenus non esse universaliter & simpliciter necessarium docet, ut *puniatur quivis peccator pœnâ tali, quæ culpæ respondeat, nihilque obstare, quominus Lex hoc ipsum imperans sit relaxabilis.*

67. Quæ cum præcedentibus ex ipso productis, de Satisfactione, per quam *Aliud*, per quam *simile* quid datur, præstatur, satis indicant, quorsum hæc rendant, Scilicet *ad destructionem solutionis veræ & satisfactionis expletricis.* Quæ, si jus creditoris cum officio Judicis supremi conjunctum teneamus, longe validius & evidentius urgeri & custodiri potest, quemadmodum eam honori divinæ Christique Domini gloriæ expedit urgeri atque custodiri.

68 Speramus etiam, ex hac conjunctâ Creditoris & Supremi judicis consideratione, facilius explicari posse, qualis actus ille sit Dei, quo pœnam pro nobis, qui æternam debebamus, à Christo temporariam exigere contentus fuerit, utrum is actus fuerit interpretatio κατ' ἐπιείκειαν,

ἐπιείκειαν, *secundum æquitatem*, an dispensatio sive *relaxatio* Legis, & qualis: nam derogationem Legis non esse, facile inter orthodoxos convenerit. Hæc res cum ex Jure petita sit, etiam heic seorsim expendi meretur.

69. Qui judicant, hanc fuisse explicationem Legis κατ' ἐπιείκειαν, hoc fere modo instituunt. Ἐπιείκεια, id est, *Æquitas*, aliter εὐγνωμοσύνη, utrâque voce Aristoteli aliisque in hoc sensu cognita, nihil est aliud, quam ἐπανόρθωμα νόμου ᾗ ἐλλείπει διὰ τὸ καθόλου; *Emendatio legis, quatenus ob generalitatem verborum defectu laborat.* 5. *ad Nicom.* 10. Lex divina dictat, *Qui faciet præcepta legis, vita æterna fruetur: Qui non faciet, morietur.*

70. Hæc generalia verba, dubium relinquunt, ajunt, utrum ipse qui vivet, præcepta Legis perfecte implere debeat, an vero alterius obedientia pro illo sufficere possit.

71. Est etiam dubium, ita pergunt, an necesse sit, ipsum qui non servat legis præcepta, mori, an vero alius pro illo morte defungi possit. Genus mortis etiam non est expressum, sitne temporarium, an necessario æternæ durationis esse debeat.

72. In hac generalitate, Deum ἐπιεικείας sive εὐγνωμοσύνης, *æquitatis* adhibuisse judicium, ut statuerit, sufficere si alius legis obedientiam impleret; alius morte fungeretur, & quidem temporariâ; modo talis esset, ut iram Dei ferre infinitaque divinitate personæ, temporis infinitatem pensare posset.

73. Grotius hujusmodi æquitatis interpretationem hic locum habere negat: *Nam*, inquit, *ea interpretatio ostendit, aliquod factum aut personam, sub Legis obligatione nunquam fuisse comprehensam: At vero omnes homines* (*quippe conclusi sub peccatum Rom.* 11: 32. *Gal.* 3: 22.) *etiam hi, qui liberantur, natura sunt filii iræ Eph.* 2: 3. *hoc est, obligati Legis sanctione.*

74. Ut hæc Grotii ἐπιείκεια intelligatur, sciendum est, Æquitatem opponi stricto juri, τῷ ἀκριβοδικαίῳ, quod Aristoteles vocat, & est *captatio verborum Legis ad rigorem menti Legislatoris contrarium.* Cicero in *orat. pro Cæcina*, vocat hoc jus *scriptum*, jus *summum*, jus *callidum* & *versutum*. Jus scriptum sequi calumniatoris est, inquit, at *boni judicis, voluntatem Scriptoris*, eamque rem diversis exemplis illustrat. Edictum Prætoris est, pro *vi dejectis*, ut restituantur; verba duntaxat ei, qui *præceps de superiore loco sit actus*, conveniunt, mens Prætoris *omnem vim* notat. Item *Actio est*, ait, in præsentem Actorem his verbis; *Quandoquidem te in jure conspicio, Hac actione Appius ille cæcus uti non posset, si verba &c.*

75. De sanctione pœnali exemplum est in lege; *qua cædi hominis pœna capitis imposita est.* Quid si moderamen inculpatæ Tutelæ in cæde committenda servatum sit? Verba Legis hunc quoque tenent: sed ex mente legis auctoris, ille ne quidem ab initio sub pœna capitali comprehensus fuit.

76. Hujusmodi Æquitas est propria judicis *l.* 8. *C. de Judic.* qui non debet leges ὀρᾷν λίαν ἀκριβῶς nimis accurate leges inspicere: ut inde τι ἀκριβοδίκαιον exquisitum juris rigorem eliciat: sed verba legis duriora secundum mentem & sententiam Legislatoris flectere ad humanitatem; hac ratione, quod ipse legis Auctor eo modo legem interpretaturus esset.

77. Sed quando mens legis est indubitata, verum sententia Legis est dura & sanctio iniqua; tum judicis partes cessant, & solus qui Summam Potestatem habet, inter æquitatem & jus scriptum discernere Legisque duritiam moderari potest

potest *l.* 1. *C. de Legib.* Hanc ultimam æquitatis speciem non habere locum, in expiatione generis humani, satis indubio loco positum est, cum legem Divinam, quâ pœna mortis peccatori adflicta fuit, duritiæ nefas sit arguere.

78. Speciem alteram, cum inferat positionem, quod legis Auctor eum, de cujus supplicio agitur, sub pœna Legis complecti noluerit, heic etiam non habere locum, Grotio concedendum videtur, quatenus peccatorem ipsum mortem esse meritum sine dubio constat.

79. Præterea, non est tam obscura mens Legis divinæ, ut si judex à Principe, Legis auctore, delegatus secundum eam sententiam ferre deberet, ambigere posset, utrum alterius obedientia peccatorem à pœnâ inobedientiæ liberare posset, an alio se ad pœnam offerente, maleficii reus dimitti posset.

80. Judex sanè reddendæ rationi subjectus verba legis, delinquenti pœnam imponentis, ita non potuisset interpretari, ut alium, quam qui deliquerat, puniret; præsertim, si pars offensa desideraret, *ut animo suo pœnâ ipsius delinquentis satisfieret*, quomodo loquitur Papinianus in *l.* 6. §. 1. *ff. de Serv. export.* Rectè igitur Grotius, interpretationem *κατ' ἐπιείκειαν*, secundum æquitatem, heic locum habere negat.

81. Ipse igitur ponit hac parte locum habere *Dispensationem*, quod est Juris Pontificii vocabulum, quo illi in Satisfactionibus pœnitentiæ relaxandis utuntur: in Jure civili ut vox, ita res ipsa ignota esse videtur. Nam Cæsares non tantum judices secundum leges judicare, sed & ipsi ex earum præscripto jus dicere volunt *l.* 4. *&* *l.* 10. *C. de Legib.*

82. Quicquid Principi placuit, Legi quidem habere vigorem constat; at hoc in rebus novis aut veteribus latis interpretandis, non exemptionibus propagandis exercent.

83. Quod si in potestate Principis, relaxare legum rigorem, esse dicamus, quod negare non est animus; id tamen huic divino salutis negotio applicare non licet; quando satis constat & superius approbatum est, Christum *τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου*, *jus omne legis* implevisse & implere debuisse.

84. Proinde, non est fas hanc rem explicare ex ejusmodi facultate dispensandi, quâ pœna fuerit admissa, *quæ delicto non respondeat*, ut loquitur Grotius, & qui legunt ejus vestigia.

85. Quid tu igitur, dicat aliquis, proferes melius; si nec abrogatio, nec derogatio, nec obrogatio, nec subrogatio Legis, neque dispensatio *minas Legis non implens*, ut rursus *ὁ μέγας*, neque tandem interpretatio *κατ' ἐπιείκειαν*, *secundum aliquam æquitatis speciem*, in hoc actu divinæ justitiæ versetur? Nihil è longinquo, nihil quàm ex ipsis causæ visceribus petam: vel potius quod aliquoties insinuatum est, repetam.

86. Ista omnia interpretamenta Deum ut Judicem aut Rectorem solummodo considerant. Conjungendum est jus Creditoris, à quo est *ἀνοχή*, *facilitas* alium admittendi Reum, per quem sibi plene cum indulgentiâ moræ ad solvendum, ac utriusque per eundem *Judicem* applicatione satisfiat.

87. Utrumque esse in potestate Creditoris, alium admittere Reum & indulgere moram temporis est manifestum; nec minus, in neutrâ quicquam esse, quod juris implementum vigoremque justitiæ minuat.

88. Æquitas est judicis supremi vel inferioris, Dispensatio Rectoris absoluti: Neutra sanctissimo negotio potest applicari. In novatione à Creditore admissâ supremique Judicis officio approbatâ,

bata, concurrit & τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῆν, *jus legis impletum* & præteritio primi debitoris, sine ullo justitiæ & satisfactionis decremento, in quâ proinde videtur acquiescendum.

89. Sed longo satis intervallo recessimus ab eo, quod erat propositum, ut exponeremus; quo pacto cum plena Satisfactione justitiæ Legalis Divinæ conciliari possit τὸ δωρεὰν τῇ θεοῦ χάριτι σώζεσθαι. *Quod gratis gratiâque Dei gratuitâ servari* dicimur.

90. Quandoquidem explicatio divini actus circa dimissionem peccatoris, quam è jure Creditoris officioque Judicis supremi arcessivimus, nullatenus sufficit, anteaque dictum à nobis; Creditorem, qui hactenus facilitatem demonstravit suam, ut alium pro alio solventem admitteret, hac lege tamen, ut novus Reus sibi ad ultimum quadrantem usque satisfaceret, ac solveret quod debebatur, longè magnificentius, quam par est, loqui; si præ se ferat, se debitori pristino δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι, *gratis gratiâque gratuitâ* remisisse debitum.

91. Laudetur ejus benignitas, quod jus suum contra personam debitoris, secus ac pro vigore justitiæ potuisset, non sit executus, verum potius ab unico suo Filio pretium, quo non potuit esse majus & infinitius, exigere, quàm peccatorem meritis adficere suppliciis in animum induxerit.

92. Ingens equidem & incredibilis bonitas: sed pariter immotæ & inflexibilis justitiæ, supra quam dici potest, notabile argumentum, quod obligationem debitoris, quâ persona ejus obstricta erat, nullo alio modo, quàm verâ, quàm propriâ debitoque adæquatâ solutione, vel ejus expromissione tolli perimique voluerit; cui rei, in quascunque nos vertamus partes, remissio, condonatio, meræque liberalitatis exercitio non potest non dversari.

93. Quid ergo? dic, Remissionem gratuitam & liberalitatem absolutam, quæ prædicatur & adscribitur Deo, non esse quærendam in personâ Patris Dei & Creditoris infiniti debiti, cum relatione ad peccatorem eundemque debitorem: Sed aliunde, duplici respectu.

94. Primo in CONSILIO PACIS, quo Deus Pater & Filius, adstipulante Spiritu Sancto, id egit, egerunt, ut homo reus obligatione peccati *gratis, gratiâque gratuitâ*, sine ullâ præstatione, quam ipsi inter se constituerent, liberaretur.

95. Placet hoc uno alteroque simili illustrare; Si duo pluresve, quorum unus creditor, aut etiam omnes inæqualibus summis, amicum ære alieno pressum cum minimè solvendo sit, liberatum velint; ejusque debitum compensationibus & præstationibus mutuis inter sese extinguant, ignaro debitore, eique deinde significent, ipsum esse liberatum, nihil obstare opinor, quominus ille *gratis gratiâque gratuitâ* liberatus sit; etsi obligatio ejus veris realibusque præstationibus, inter socios beneficii extincta fuerit.

96. Vel pone patrem Creditorem & ejus filium, quos leges pro uno habent, miseratione debitoris in extrêmis angustiis constituti, rationem liberandi ejus hoc modo inire, ut filius de suo peculio satisfaciat & plenè solvat creditori Patri, idque vel præsenti solutione, vel fide solutionis futuræ habitâ, ignorante debitore; constituatur.

97. Si pater deinde Creditor ac Filius debitorem faciant certiorem, tale consilium à se esse initum, quo ipse nullâ re datâ vel præstitâ, liberaretur ignorans, existimo, nullam in hac specie difficultatem esse, quin & vera solutio sit, quam Filius Patri pro persona debitoris atque reatu præstiterit, & quin hoc

Consilium Patris Filiique meræ liberalitatis ac miserationis specimen, ut est, sic etiam appelletur.

98. Non opus est applicatione tam præsentis apologi. Consilium Pacis & ratio illius exequendi EST INTER ILLOS DUOS; modus extinguendi obligationem non eget conscientia debitoris. ILLI DUO, ut res fert, hoc administrant; Debitor ipse CONSILIUM illud unice, ut beneficum, ut gratiosum & inexpectatissimum misericordiæ specimen considerare, magnificare potest.

99. Ad patrem solum se convertens, ut remissionem concipere gratuitam res non patitur, ita peccati odium justitiæque vim inflexibilem, misericordiam & φιλανθρωπίαν adorat, quod ut utrique locum faceret, unigeniti Filii sanguinem in solutionis pretium accipere non dedignatus sit.

100. Ad Filium se convertens solum, Mens fidelis, heic nihil usquequaque, præter bonitatem, misericordiam, amorem, liberalitatem gratuitamque remissionem invenit, amplectitur & admiratur.

101. Atque hic est alter ille modus, quo gratuitam remissionem liberalemque gratiam adversus peccatorem demonstrari posse liquidissimum ac omnibus in conspicuo est. Dominum JESUM esse illum, ὃς ἡμῖν ἐχαρίσατο πάντα τὰ παραπτώματα ἡμῶν, *qui omnia nostra peccata nobis condonavit*, sacræ literæ passim declarant; Qui nos sanguine suo, tanquam pretio dato, emit ac comparavit sibique proprios fecit; ac ita nobis liberalissimus REDEMPTOR est factus.

102. Quando autem & hoc vocabulum è media Jurisprudentiâ usuque populari, quæ sunt res perpetuo conjunctæ, petitum est, non videtur committendum, quin etiam *de Redemptione* nonnihil in medium proferatur.

CAP. VII.

De Redemptione.

Emptionis venditionis similitudinem non semper in sacris habere adæquatam analogiam; habere tamen eam in Redemptione generis humani. Emptionis, redemptionis, & lytri significatio propria & qualis ea in sacris literis. Grotium aliter instituentem non fuisse imitandum. Deo Patri, non Diabolo solutum esse lytrum. Instantiæ Crellii remotæ. Emptionis substantialia in negotio salutis demonstrantur. Remotæ objectiones. Et Grotius iterum notatus. Aliæ Responsiones Patrum testimoniis illustratæ. Inde novum argumentum pro liberatione perfectâ veterum fidelium deducitur.

Enimvero non semper emptionis venditionis vocabulum in usu sacrarum literarum exhibere contractus hujus *substantialia*, verum sæpe notare quamlibet mancipationem & acquisitionem, cum v. gr. *peccato* dicitur homo *venditus*, non est recusandum.

2. Sed in ratione salutis humani generis,

neris, tam crebrò, tam ſignate inſtitutum emptionis & lytri commemoratur, ut non poſſet non videri ſpecies quædam *ἀκυρολογίας*, ſi emptionis venditionis ſubſtantialia, quæ dicuntur, more comparationis, heic non invenirentur.

3. Emptionem rotunde prædicat Apoſtolus de peccatoribus ſervatis 1. *ad Corinth.* 6. *v.* 20. *ἠγοράσθητε τιμῆς*, *Empti eſtis pretio.* Emere eſt aliquid pro certo pretio *ἐμὸν*, id eſt, meum facere; Idcirco additur ibi, *nos corpore & animo Dei eſſe*, *τοῦ ἀγοράσαντος δεσπότου*, Domini ex emptione noſtri. 2. Petr. 2: 1. Ex eodem fundamento docet in eâdem epiſtolâ, fideles pretio *emptos* à Chriſto, non eſſe quod hominum ſervi fiant, verum illi ſoli emptos, ut domino, ſe mancipatos intelligere debere. 1 *Cor.* 7. *v.* 23.

4. Frequentius alioqui *τὸ λυτροῦν καὶ ἀπολυτροῦν* uſurpatur, quod eſt *redimere*; & hoc in propriâ ſignificatione de hominibus ſumptum, denotat, aliquem è manibus hoſtis aut Domini, pretio dato, liberare: niſi quis adhuc magis propriè *redimere* idem eſſe velit, quod *iterum emere*, ut ſervus alienatus hoc ſenſu à domino *redemptus* dicitur ab Ulpiano in *l.* 9. §. *ſervus* 16. *ff. de Hered. inſtit.*

5. Quo ſpectarunt hauddubiè, ſi qui ex Patribus, ut refert, Socinus, dixerint, fideles è gentibus à Chriſto *emptos*, ex Judæis ab eodem eſſe *redemptos*. Non opus eſt, ut probem, liberatos ab hoſtibus & ex ſervitute Latine ac juridice redemptos dici, quando nihil eſt notius & tritius.

6. Ne de *lytro* quidem, poſt tam frequentes hominum doctorum probationes, id agere ſuſtineo, ut oſtendam, nihil hoc aliud eſſe, quam, ut Ulpianus ait, *quantitatem redemptionis*, *in l.* 15. *ff de Captiv.* Eſt igitur redemptio perſonæ, ita propriè ſumpta, ſpecies emptionis, atque ita fit, ut verum pretium, quo ſervus aut captivus æſtimatur, priori domino hoſtive præſtetur.

7. Hanc eſſe propriam lytri & redemptionis ſignificationem inter omnes conſtat. Quare autem Theologi quidam eximii videntes eam urgeri à Socino, negent eſſe proprie dictam redemptionem, è captivitate & ſervitute, quam Chriſtus obivit, minus animadverto, quam cur *Grotius* eam defugiat.

8. Nam is, cum neget ſolutionem veram & plenam à Chriſto eſſe factam, cavendam ſibi emptionis & redemptionis, in qua pretium rei æquale exigitur, comparationem intellexit. Hinc in *Cap.* VIII. ſæpe laudati libri, *Nos*, ait, ideo *cauſam redemptionis eſſe mortem Chriſti diximus, quod eâ Deum moverit, ut nos à pœnâ liberaret.* Cur non ideo, quod pretium ad nos liberandos è ſervitute, perſolverit, quo modo paſſim ſacræ loquuntur Literæ?

9. An quia deſignari non poſſit, cui pretium ſit ſolutum, ut vult Socinus? Cui vero id alii quam Creditori Deo ſolveretur, cui aliter ſatisfactum dici nequit; cui ſe Chriſtus obtulit. *Epheſ.* 5. 2. qui per peccatum factus erat hoſtis (hic autem lytrum accipit) & nos *filii iræ*, quam Chriſtus pro nobis tulit. *Gal.* 3. 13. IV. 14?

10. Diabolus etiam erat hoſtis & dominus, noſque ejus & peccati mancipia; Sed à Deo ſummo Domino juſtiſſimâ vindictâ illi traditi eramus; eoque ſenſu ab illo redempti quoque dicimur; ne propterea Socinus & Crellius, ſi vera ſit redemptio, pretium Diabolo ſolutum eſſe oportere cavilientur; etſi Patrum quoſdam illuc, urgendo veram pretii ſolutionem, adactos fuiſſe prædicet Socinus.

11. Origenes ita quidem *in Epiſt. ad Rom. l.* 2. *c.* 2. *Si ergo pretio empti ſumus*, inquit, *ab aliquo ſine dubio empti ſumus*, *cujus*

cujus eramus servi, qui & pretium poposcit, quod voluit, ut de potestate demitteret, quos tenebat: tenebat autem nos Diabolus, *cui distracti fueramus peccatis nostris. Poposcit ergo pretium nostrum, sanguinem Christi.* Sed Gregor. Nazian. *Orat.* 42. ubi magnum hoc quæsitum πολλοῖς παρορώμενον, *multis neglectum*, sibi λίαν ἐξεταζόμενον *nimis sollicite* excussum, sic tamen determinat, ut Deo Patri in œconomiâ Personarum solutum pretium esse dicendum sit.

12. Tortori custodibusque pistrini, quales erant Diaboli, non debetur lytrum, Sed domino qui captivos tradidit; constringendos, donec ad libellam usque solutum fuerit.

13. Instat Crellius: *Deum non esse eum, qui captivos nos tenuerit, & cui pretium ad nos liberandos fuerit persolutum, inde perspicuum est, quod ipsemet redemptionem hanc fecerit ac procurarit, & pretium illud, quod pro nobis datum erat, impenderit*, ὃς ἐποίησε λύτρον τῷ λαῷ αὐτοῦ; *qui fecit lytrum populo suo*, *Luc.* 1. 68. Quasi non sæpe & inter homines fiat, ut hostis aut herus, qui servum iratus in pistrinum tradidit, ad molam (vere molam peccati circumagit animalis homo) placatum adversus eum animum induat, eique viam quærendi suum lytrum ultro aperiat.

14. Exemplum leges nostræ evidentissimum præbent in servo ex peculio suo redempto *l.* 4. *pr.* & §. 1. *ff. de Manumiss.* Hoc peculium est totum domini, per cujus conniventiam servus, qui nihil suum habere potest, id exercet, *d. l.* 4. Quando igitur, tantum industriâ parsimoniâque suâ collegit, ut pretium sui inde solvere possit, hæc est vera redemptio; servusque talis dicitur *suis nummis redemptus*, *d. l.* 4. *in pr. l.* 38. §. 4. *d. Pœn.* & tamen dominus in rei veritate *facit illud impendium ac ipse redemptionem procurat*, quod nec Algerienses aut Tunetani hodie recusent; si quis servus industriâ negotiandi, cujus copiam ipsis aliquando faciunt, tantum colligere possit, ut pretio redemptionis adæquando sufficiat.

15. Ex his quoque solvitur alia Crellii instantia, cum ait; *Christus; quantus fuit, Dei fuit; ideoque nihil Deo dare potuit, quod Dei non fuisset.* Servus etsi nihil proprium habere possit, verùm ipse cum rebus suis domini sit totus, *suis* tamen *nummis* redemptus dicitur, sicut cum nos ipsos Dei esse totos, omnemque terram cum plenitudine sua Dei esse constet, tamen & nos & res nostras Deo tradimus, veteresque ei suas fruges & pecudes obtulisse manifestum est. Præter quod falsum postulatum est, Christum, quantus fuit, totum in Patris sui ditione fuisse, etiam alterius naturæ præstantioris respectu.

16. Diversa ab his est objectio Crellii & Ostorodii, quod nemo simul *emptor & venditor esse*, rem tradere & acquirere *possit*; verum quod *servus redemptus in potestate ejus, à quo venditur, esse desinat:* Atqui homines à Christo redempti, *Deo mancipati sunt*, ἠγόρασας τῷ Θεῷ ἡμᾶς, *emisti nos Deo*, *Apoc.* 5. 8. Ergo non à Deo empti per Christum. Certe eodem respectu non possunt illa subsistere, ut è manibus Dei, Deo simus empti. Sed hujus quoque difficultatis resolutio ex institutis veterum peti potest. *Vicarius* servus in jure Rom. passim occurrit, quem Theophilus paraphrastes Græcus Institutionum Juris, vocat, ut est, οἰκέτου οἰκέτην, *servi servum*, *in* §. *Cum autem Inst. Quod cum eo qui in al.* & *in* §. *si quis ancillas I. de Legat.* Glossarium græcum eodem sensu δύλυ δύλον. Etiam Josephus Potipharis servus dispensator, traditus in custodiam & servitutem commentariensi, potuisset

fuisset redimi è servitute servi, ut eodem loco apud pristinum dominum esset, si Potiphari de crimine præsumpto satisfactum fuisset.

17. Nos etiam ante peccatum corporibus animisque Dei fuimus, dein Diabolo traditi in servitutem, sed Deo subjectam, peccati: per satisfactionem Filii Dei, in priorem locum restituti sumus, non tantum ut servi, sed etiam liberi adoptione facti. Nec ita quicquam implicitum est in eo, quod è manibus Dei ut Domini supremi, ex servitute vicaria Diaboli redempti pariterque ei restituti sumus.

18. Ex his puto satis liquere, nullam fuisse necessitatem negandi proprietatem redemptionis, quæ fit pretio captivi aut servi, domino persoluto, ut quibusdam visum fuit; nec, quibus nostrum nihil pridem placuit, habuisse rationem, hoc argumento probandi, terminos Juris in scriptura usurpatos, inde non recipere explicationem.

19. Nec adeo comparatione in alienum sensum usos esse Scriptores sacros, quando nos emptos pretio sanguinis Christi dixerunt: quandoquidem *substantialia*, quæ jure Gentium Emptioni Venditioni inesse dicuntur, in hac comparatione reperiuntur. Ea sunt Consensus, Merx, & Pretium.

20. Consensus in hac emptione est evidens; Pactum Patris & Filii super redemptione generis humani, de quo superius actum est. Merx sunt electi; Pretium, sanguis Christi.

21. Jam si quis opponat, homines non esse res venales, pretium emptionis venditionis, nonnisi in pecunia numeratâ consistere; is in id quod sæpe diximus, impingeret; comparationes semper relinquere diversitatem inter res significatas & inter res analogiæ adhibitas.

22. Emptionis, pretii, solutionis, captivitatis, vinculorum, similesque locutiones ex humano populari usu ad res similes divinas esse translatas, nemo negare potest. Crediti, Debiti, Sponsionis, Solutionisque vocabula ne quidem delictis, ut inter homines, sine comparationis modo, adscribuntur. Hoc considerandum est, in uno tertio analogia concurrat, an omnes termini rerum comparatarum conveniant.

23. Quando quis *sub peccato venditus* dicitur, analogia in solo mancipationis effectu consistit: Sed quando Christus *nos* emisse dicitur, idque *pretio* soluto, secundum præviam *conventionem*, ibi non modo effectus acquisitionis, sed ipsa contractus substantia non minus evidens, quam in propriâ emptione venditione perspicitur.

24. Nec ideo quod Socinus metaphoram suam redemptionis enervat ac evanidam reddit, necesse fuit, per redemptionem designare *liberationem alicujus à quovis incommodo*, quasi, ne scilicet, cogi videamur, translationem & tropum concedere. Metaphoræ non imminuunt rerum significationes, sæpius intendunt ac evidentiores faciunt, ut panis, potus, manducationis, corporis, captivitatis, pignorum, sigillorum, pluriumque similium rerum appellationes indicant *passim*.

25. Non fuit igitur faciendum, ut Grotium, qui per lytrum intelligit, *rem aut factum quodvis, quo movetur quispiam, ut aliquem incommodo alioqui affecturus, eo liberari patiatur*, imitarentur Theologi, potius quam Paulum, qui dicit esse *τιμὴν ᾗ ἠγοράσθησαν*, *pretium, quo empti sunt peccatores.*

26. Quibus verbis etsi impropriis, æqualitas satisfactionis expletricis longè melius, quam Grotianis propriis, quæ ad *aliquid aliud*, *ad simile* quid præstitum tendunt, declaratur.

27. Ille declinandas putavit locutiones, quibus vera & plena solutio exprimeretur; nos vero quicquid ad veritatem fidemque plenæ satisfactionis demonstrandam pertinet, enixe retinendum existimamus.

28. Nec tamen, etsi translationem tropicam agnoscimus, longius à proprietate redemptionis quàm res exigat, recedemus. Ideo ad objectionem, quod homo non potest esse merx emptionis, respondere licet; sane etiam homines utique vendi posse, videlicet servos, quales eramus electi.

29. Ad alteram instantiam, quod pretium emptionis in pecuniâ consistat, respondetur, verissimam esse, jure Gentium, sententiam illorum, qui nihil obesse statuunt emptionis naturæ, quod pretium in aliis rebus, quam in pecuniâ numeratâ constituatur; modo tale sit pretium, quod rei valorem, aut in pœnis quod delicti meritum exæquet; etsi recentior Jurisprudentia maluerit hanc vocare permutationem, quæ prorsus ejusdem juris regulis consistit ejusdemque est efficaciæ cum venditione; quare & Origenes in *Matth.* 16. *tract.* 11. Redemptionem nostram vocat *Commutationem.*

30. Ex his jam facile constat, quid ad Crellii dilemma sit reponendum; *Vel proprie*, inquit, *accipitur vox lytri & pretii, vel impropriè. Si proprie; alicui propriè persolutum est hoc pretium, & nulli quidem alii quam Deo, cui satisfactio præstita à Grotio dicitur. Unde consequitur, Deum id etiam accepisse. Ex pretio autem improprie dicto, propriè dicta solutio, quæ hic intelligenda foret, colligi haudquaquam potest.*

31. Forensia vocabula de rebus divinis sine aliqua improprietate non possunt usurpari; Sed utcunque impropria, non desinunt efficacissima analogiâ, rerum significatarum demonstrare naturam, ut in hoc negotio *supra* comprobatum est: tametsi improprietas hic adeo proxime ad rem ipsam accedat, ut nihil interesse videatur.

32. Ita Basilius in hoc articulo *homil. in Psalm.* 48. Εὑρέθη ἓν ὁμοῦ πάντων ἀντάξιον, ὃ ἐδόθη εἰς τιμὴν λυτρώσεως τῆς ψυχῆς ἡμῶν. *Una res inventa est, omnibus dignitate æqualis, quæ data est in pretium redemptionis animarum nostrarum.* Augustinus in *Psal.* 95. *Tenebantur homines captivi sub diabolo, & dæmonibus serviebant; Sed redempti sunt è captivitate: Vendere enim se potuerunt. Venit redemptor & dedit pretium, fudit sanguinem suum & emit orbem terrarum. Quæritis, quid emerit, videte quid dederit, & invenite, quid emerit. Sanguis Christi pretium est. Tanti quid valet? quid nisi totus orbis, quid nisi omnes gentes?*

33. Tam autem proximè ad ipsius pretii dati proprietatem sacræ locutiones accedunt, ut *nobis nihil subterfugiendum sit, quominus* etiam esse, cui solutum sit pretium, concedatur; quâ incommodi consequentiâ, quo orthodoxam sententiam urgere se posse callidi homines arbitrantur, id nullius esse momenti, jam demonstratum est.

34. Denique, si verum est, comparationem Emptionis & Redemptionis, cum Liberatione generis humani per Christum factâ, sacris literis commemoratam, per omnia convenire cum Emptione venditione jure Gentium usitatâ; facile nobis venia dabitur, inde novum petentibus argumentum, quo non esse faciendum probemus, ut loca Scripturæ sacræ, quæ vetustis fidelibus remissa peccata fuisse tradunt, ita accipiamus, ut minus plenè perfecteque liberati esse dicantur, quam qui post solutionem Christi Redemptoris fide illius satisfactionem amplexi sunt.

35. Quia

35. Quia pendet & profluit hoc argumentum è natura Emptionis Venditionis, quam habet inter Gentes & quam modo expositam dedimus, visum fuit, ejus hoc loco subjicere deductionem.

36. Emptio venditio quemadmodum in præcedenti Exercitatione diximus, perficitur *solo consensu*, simulatque de merce pretioque convenerit, *quamvis nondum pretium numeratum sit*, ait Justinianus ex vetustis Juris auctoribus *pr. Inst. de Empt. Vend.* Sed dominium rei venditæ non aliter transfertur, quam per traditionem.

37. Verum ad hanc dominii translationem requiritur, ut emptor venditori pretium solverit, vel alio modo ei *satisfecerit*, velut *expromissore* aut pignore dato. Quod quanquam cavetur ex lege XII. Tabularum, rectè tamen dicitur; *& jure gentium, id est, jure naturali id effici*, inquit Cæsar Justinianus; atque venditor id semper agere creditur, ut sine pretio merci conveniente, dominium rei suæ amittere nolit.

38. Proinde, quotiens is qui vendidit, *fidem emptoris secutus fuerit*, dicendum est, statim rem emptoris fieri, simulatque tradita fuerit, etsi pretio necdum soluto, quemadmodum docet Imperator in § *Venditæ vero*, *junct.* §. *præc. Inst. de Rer. divis.* Sic igitur est ratio juris Gentium. Quando consensus de merce pretioque perfectus est, si venditor emptori fidem habuerit de pretio, (cujus rei liquidissimum signum habetur, si terminus solutioni sit adjectus) tum vendita res & tradita æquè plene redempta videtur & transit in dominium emptoris, æque perfectè, inquam, ante ac post solutum pretium.

39. Applicemus hoc bonâ cum venia. Deus mediator emit electos antea servos, à Patre suo; sic enim est comparatio, quâ Spiritus sanctus ipsemet utitur; quorum pars ei tradita fuit ante solutum pretium, verùm fide habitâ de pretio, terminoque solutioni adjecto.

40. Dico, quod pretium aliquamdiu non fuit solutum, id non obstare, quominus ea pars emptorum fidelium, quæ ante solutionem tradita fuit emptori Christo, æque plene perfectèque redempta, servitioque Christi acquisita fuerit, quam qui post solutionem fuere: Fides habita de pretio plenissime pro solutione cessit.

41. Emptos fuisse veteres à Christo mediatore, nemo negat; liberatos atque traditos fuisse eosdem redemptori nemo negat; fidem de solutione pretii Christo habitam fuisse à Patre nemo negat. Natura emptionis venditionis id infert, ut eo modo ante solutionem traditi emptique servi & redempti, æquè perfectè cedant in dominium *redemptoris* & à servitute priore liberentur, quam si pretium fuisset exsolutum.

42. Etsi conscientia redemptionis in illis servis, quibus ignaris, venditio facta minusque forte perspicue significata fuerit, in altero casu dejectior & intricatior, quàm solutione palam factâ esse potuerit; quod in electis antiqui fœderis cum recentioribus comparatis ita sese habuisse apud omnes in confesso habetur.

43. Cum igitur hæc sit notissima proprietas emptionis & venditionis nihilque sit in literis divinis, quod eam emptioni per Christum factæ, quam eædem literæ ponunt, convenire vetet, rectè hujus appellationis argumento probasse videmur, quod fideles utriusque temporis antiqui & novi, per emptionem Christi eodem jure meritoque redempti & liberati fuerint.

44. Sed nimis longa fuit digressio: Redeamus ad institutum pressiùs.

CAP.

CAP. VIII.

De Ecclesiâ Visibili externa.

Causa Ecclesiæ Visibilis, externæ. Quatenus qui in hac reperiuntur, nec ad invisibilem pertinent, jus habeant à mystico jure distinctum; tam ante quam post Christum. Differentia inter utriusque temporis Ecclesiam externam & earum excommunicationes. Causa deformitatis Ecclesiæ externæ eamque emendandi ratio. An, separare se oporteat ob vitia Ecclesiæ. Catholicam sive Universalem externam non dari Ecclesiam, quæ corpus unum externum efficiat; nec esse caput unum Ecclesiæ universalis externæ. Non esse divinitus institutam subordinationem Ecclesiarum, vel prærogativam plurium in pauciores. Causa illius subordinationis & prærogativæ, quæ passim invaluit; Imperium Civitatis & Consensus. Ubi hæ causæ cessent, ibi statum Ecclesiarum esse independentem. In singulis Ecclesiis particularibus jus statuendi de rebus arbitrariis esse penes universos, nisi jus hoc in unum vel paucos transferant.

JUs Ecclesiæ invisibilis, quæ est unum corpus sub capite Christo, è Testamento ejusdem fundatum, prævia conventione inter Deum Patrem & Filium atque Spiritum Sanctum fidelibus esse præstitum, supra intelleximus.

2. Sed ipsa quidem Testamenti dispositio occulta fuit, donec à morte Testatoris, prædicatione per orbem Terrarum facta, cunctis gentibus exposita & ejus bona cum credentibus communicata sunt.

3. Idem ante mortem Testatoris per *Fœdus*, sive promissiones acceptatas, administratum fuisse demonstravimus.

4. Hæ promissiones sive *Fœdus illud* primo, & deinceps Euangelii prædicatio visibilem externamque produxerunt Ecclesiam; quâ comprehensi sunt omnes, qui prædicationi Fœderis aut delatæ hereditatis cœlestis fidem habuerunt, vel habere se professi sunt: quemadmodum *in cap.* 1. *huj. sect.* expositum est.

5. Sicut autem fœdus & prædicatio ad ipsam Testamenti dispositionem se referebant, nec ab illa discrepabant, ita nemo eorum, qui se confessorum numero aggregabant, quicquam juris ad bona Testamenti habere poterat, quam si verâ fide membrum invisibilis Ecclesiæ fieret, legibusque fœderis & Testamenti satisfaceret.

6. Quæ res tamen impedire non potuit, quin simulatores, nec unquam membra corporis mystici futuri, res externas & signa gratiæ, sine fructu spirituali, participarent. Et quia promissio cœlestis hereditatis etiam ad liberos pertinebat; eum his quoque signa gratiæ externa, quale fuit olim circumcisio, communicabantur, salvo divinæ destinationis, quid de illis aliquando futurum esset, arcano.

7. Idem

7. Idem de jure hereditario in terram Chanaanis, statuendum videtur; cum illa, sicut antea demonstratum est, non fuerit materia Fœderis distincti, sed pignus & typus hereditatis cœlestis, quo bona spiritualia validius & palpabilius illis, pro disciplina illorum temporum hominumque rudium, inculcarentur.

8. Inde patet, inquam, non habuisse verum & proprium jus in Terram *Chanaan* ejusve partem, eos, qui ad ipsam Hereditatem cœlestem, viâ quâ ibant, pervenire non poterant; etsi ab externa illius Terræ communione; quamdiu Ecclesiâ externâ non ejicerentur, arceri non poterant.

9. Nam quia, sicut probatum est, ex *cap.* xv. *Geneseos*, illa terra solummodo fuit *hypothecaria accessio* Fœderis, quod Deus cum *Abrahamo* de bonis cœlestibus iniverat, fieri non potuit, ut Pignoris, quo Contractus inter Deum & Abrahamum erat obsignatus, obligatio, latius quam ipse contractus principalis pateret, usumque ab illo separatum haberet.

10. Prædicatione Euangelii congregata Ecclesia externa habuit similiter fideles veros & simulatores, quibus antequam dejecti & exclusi sint à Communione Sacrorum, externa signa Gratiæ, etsi ad ipsa bona signis illis adumbrata nullum jus haberent, nihilo magis negari possunt, quam improbis Israëlitis usus terræ Chanaanis negabatur.

11. Differentia tamen inter externam veterem & novam Ecclesiam, est hæc inter alia; quod nova nullum habet pignus Terræ vel terrestrium bonorum, neque tali indiget, eo quod novis fidelibus datum est pignus longe nobilius Spiritus Sancti in cordibus illorum, abundantius effusi, & quo res ipsa sine typis & umbris, aperto testamento, illis panditur & exhibetur.

12. Hinc sequitur, Exclusionem ab Ecclesiâ vetere secum tulisse excommunicationem à jure civitatis & bonorum quæ erant in terrâ *Chanaan*; cujusmodi nihil est in Exclusione ab Ecclesia, quæ fit inter Christianos, secus ac olim erat Τὸ ἀποσυνάγωγον ποιεῖν; etsi in quibusdam locis, nominatim in Angliâ, non longe hodieque inde recedunt.

13 Quanto etiam clarior est apertura Testamenti & evidentior effusio gratiæ cœlestis in fideles, post ἀνάφανσιν Servatoris, tanto majorem quoque peritiam, clariorem scientiam & demonstrationem spiritus efficaciorem in his qui novæ Ecclesiæ dant nomen, esse debere, quam in iis qui veteri aggregati fuere, consentaneum est.

14. Nec admittendos ad eam, non modo qui doctrinam Euangelii & fidei professionem vita moribusque prostituunt, sed nec eos qui civiliter utcumque viventes, è statu naturæ tamen ad interiorem cum Deo conjunctionem traducti non sunt, etsi fidem profiteantur ac intelligant, indubitatum est.

15. Sed quia facultas, illam animorum constitutionem discernendi, nonnisi è dictis & factis, ut ad exclusionem sufficiat, exerceri potest, usu venit; ut genus illud posterius ab Ecclesia externâ difficulter excludi queat, nec unquam satis, ne quidem in primævâ Ecclesiâ secerni potuerit.

16. Nam ut potestas Episcopis & Pastoribus hanc rem suo arbitratu & secreta æstimatione judicandi fiat, neque periculum dominationis, nec ipsorum sæpe Pastorum imperitia spiritualis permittit.

17. Per quam causam usu venit, ut externa Ecclesiæ constitutio mirificam ubique deformitatem contraxerit; quæ neque per Reformationem superioris seculi, qua dominatio magis quàm Spiritualis imperitia Præsulum sublata est, cessavit.

18. Nec adeo spes videtur affulgere plenæ hac parte emendationis, nisi quando visum fuerit Deo, majorem in populos nomen ejus professos effundere copiam Spiritus sancti, cujus rei sperandæ locum vaticinia sacra multis facere videntur.

19. Quamdiu hoc non fit, & inter ipsos Pastores plerique à cultu interioris & novi hominis alieni cernuntur, neque sperari neque fieri potest, ut omnes vel major pars eorum, qui ad externam Ecclesiam confluunt, regeniti sint, & vere membra mystici corporis Christi reperiantur.

20. Nec etiam, si verè pii Pastores quosdam inter confessores fidei cognoscant, in quibus existiment, non habitare spiritum Christi, quemadmodum, qui Deum in spiritu & veritate colunt, colloquiis & conversatione aliorum, non difficulter homines verè pios à naturalibus discernere possunt; tamen si illos ita convincere nequeant, ut aliis, ad quos eadem cognitio pertinet, idem liqueat, non habent jus illos ab externa communione signisque gratiæ, ut antea dictum, excludendi, habetque locum hactenus, quod dici solet, *de occultis non judicat Ecclesia*.

21. Idque ita inde ab ipsorum ævo Apostolorum videtur observatum fuisse, quatenus ex eorum qui pariter adsciscebantur, numero, & è statu Ecclesiarum illius temporis, in Actis etiam & Epistolis sacris exposito, non obscurè colligi potest.

22. Etsi quanto Rectores Ecclesiarum peritiores viarum Domini tum fuerunt, quam deinceps, & quanto major erat vis spiritus in Ecclesias effusa, quam est hodie, tanto minor erat disparitas inter membra Ecclesiæ externæ & Invisibilis, tum temporis, quam his diebus, ut è notis quas habemus in sacris literis, & quas ex attenta consideratione confessorum hujus temporis animadvertere licet, intelligi potest.

23. Quamvis autem Rectorum imperitiam & oscitantiam hac parte nemo excusare potest, si tamen illorum vel majoris in Ecclesiâ partis culpâ indigni ad externos cœtus admittantur, qui sunt ejusdem congregationis & errorem agnoscunt, ideo ab Ecclesiæ communione separare se non tenentur, imo nec debent.

24. Quia peccata vel indignorum fratrum vel eorum à quibus admissi sunt, aliis imputari non possunt; si quidem nullo dicto vel facto talem admissionem probaverint, vel eorum vitia participaverint.

25. Nam quod eosdem cœtus frequentant eademque symbola gratiæ cœlestis uno loco & tempore percipiunt, non fit ideo, quia probant id quod prohibere non potuerunt; sed quia præceptum Dei est, ut mortem Domini annuncient, donec ipse veniat.

26. Neque plus aut arctius ad me pertinet, quod in eodem templo indigni admittuntur, quam quod in aliis aliorum locorum Ecclesiis idem fiat; quia totum Ecclesiæ corpus est unum, neque magis illis quam his operam meam adhibui, sed in utrisque eadem mihi facultas fuit.

27. Sane, si possum me aggregare cœtui, qui hac parte sanctius & severius consulit, huic me, si facultas detur, potius adjungere tenebor; ne dignos, & indignos admittere mihi prope *indifferens* haberi videatur.

28. Nec tamen ita cœtus, qui veritatem Dei prædicant, ideo quod disciplina remissior & dissolutior habetur, rectè negemus, externas esse Ecclesias: etenim magnam hac parte latitudinem dari vel Ecclesiæ septem Apocalypticæ doceant, neque

neque gradus perfectionis speciem valere potest.

29. Adeo, ut si contingat, in aliquo cœtu numeroso, paucissimos esse veros fideles, si tamen verbum Dei purè in eo prædicetur & liceat ibi Deum colere & celebrare, quemadmodum ipse præcepit, huic se aggregare in eoque commorari licere statuendum sit.

30. Quippe, communio sanctorum & sacrorum est qualitas mystici corporis Christi, nec nisi ad vera ejus membra pertinet, in quibus orditur & definit, neque verò impeditur ab iis qui corporibus adsistunt, animis non junguntur; secundum id quod vulgo & rectè dicitur; *utile per inutile non vitiatur.*

31. Verum est, extare præceptum *de non edendo cum falsis fratribus*; sed hoc primo de apertè improbis, non de quibusvis inregenitis accipiendum; dein de tali societate mensæ, quam quis adfectet, vel quæ ab ipso dependeat; non quæ penitus ab alieno pendeat arbitrio.

32. Communio externa sacrorum aliter, quam in cœtu Ecclesiæ haberi non potest, quam improbrorum admissio piis intercipere non debet, cum vera communio nonnisi inter verè fideles committatur.

33. Duntaxat admissis talibus, quorum impietas probari potest, faciendum videtur piis, quibus id grave est, ut hi ad quos ea cognitio pertinet, officii sui decorè commonefiant, judiciumque piorum non laudantium profanationem sacrorum, existat. Quo facto, rem Deo committant, nec, quod homines perversè consulunt, ipsos arcere debet à Deo in conventu nomen ejus rite profitentium celebrando.

34. Qui aliter consulunt, seque ab Ecclesiis non exquisitâ disciplinâ utentibus, etsi in doctrina cum ipsis consentientibus, segregant; ut cœtum ex meris regenitis colligant, experiendo se rem humano consilio majorem, quæ divinitus ἐργάζει & vires arcanas expetat, occupare sentiunt, nec in proposito suo durant.

35. Etsi autem Invisibilis Ecclesiæ in universo mundo sit unum corpus, quod est *Universitas prædestinatorum*, verè Catholica Ecclesia, ut ex Hussi ore suprà intelleximus; ejusmodi tamen unitatem externæ Ecclesiæ à Christo esse fundatam, non liquet, nec ea res, ut jam *suprà* indicavimus, habet facultatem.

36. Talis unio constitui non poterat, sine Imperio unius Præsulis aut collegii super omnes Ecclesias, cujusmodi potestatem si Christus Dominus ad se repræsentandum in Terris, extare voluisset, non est dubium, quin verbis, ut erat momentum rei, maximè claris & præcipientibus usus fuisset.

37. Qualia nullo modo sunt ea, quibus usus legitur ad *Petrum* Apostolum, quando laudat ejus confessionem de personâ officioque suo, cum mentione *Petræ*, cui illam adsimilat. Nec etiam ea, quibus semel iterumque Pastoris partes illi demandat: Unde principatum in Ecclesias Petro vindicare, vel Petri jus in Episcopum Romanum transferre, utrumque manifestâ veritatis & prætextus inopiâ laborat.

38. Nihil etiam simile prodit usus Apostolorum & Ecclesiæ primævæ, quicquid de habitatione vel Episcopatu Petri apud Romanos, qui mirificè ab Actis Paulinis alienus est, statuendum fuerit.

39. Habuerunt Apostoli missionem & Spiritum ab ipsius ore Christi, ad omnes gentes: Unde auctoritas illis authentica vivis & mortuis, quod attinet ad scripta quæ reliquerunt: sed Auctoritatis hujus successores nullos habuerunt.

40. Verum conventus particulares,

cum ordine certo docendi & regendi, passim condiderunt, quorum aliis in alios fuisse Imperium, vel è multis factam fuisse Universitatem, in qua pauciores voluntatem plurium sequi deberent, ex instituto & tempore Apostolorum, præter jus, quod de ipsorum auctoritate θεοπνεύστῳ diximus, minimè liquet.

41. Subordinatio Ecclesiarum, quæ nunc passim obtinet, è duplici causa fluxisse videtur; E Consensu membrorum & ab Imperio Civitatis. Consensus habuit usum, antequam Rectores civitatum Fidem profiterentur, quemadmodum ante Constantini Magni tempora jam late stabilita fuit.

42. Ratio illam introducendi duplex inprimis fuit. Utilitas colendi fovendique consensum Fidei & disciplinæ per omnes Ecclesias, & persuasio Christianis populis insinuata, Ecclesiam visibilem æquè debere esse corpus unum sub imperio Unicum, quam est invisibilis Ecclesia sub Capite Christo.

43. Quæ res effecit, ut Imperium illud Ecclesiasticum sub uno capite, per universum orbem terrarum propugnaretur & conjungeretur. Quod omnem suam vim & efficaciam habet ex inveterata persuasione populorum, illam esse constitutionem divinam.

44. Altera causa subordinationis manifesta est in iis locis, ubi illa credulitas Populorum recepta non est, quemadmodum usu venit, in hodiernis Protestantium Ecclesiis; qui Subordinationem suam haud aliunde quam ab Imperio accipiunt.

45. Idque ab opposito statu patet evidentius, in locis, ubi Imperium cum Ecclesiæ ordinatione non concurrit, eo quod vel improbet confessionem, ut in Ecclesiis sub Cruce, quas vocant, vel ubi Imperium discordat, ut in *Frisiâ Orientali*: Omnes enim istæ Ecclesiæ sine ulla subordinatione vel Universitatis conformatione in naturali *Independentismo* non adfectato consistunt.

46. Unaquæque de suis rebus ita quemadmodum in timore Domini & ex animi sui sententia putat faciendum, consulit, nec una vel plures super alias quicquam juris aut imperii habent, salvâ conjunctione animorum & consensione fidei quam profitentur.

47. Quam ut omni meliore modo colant & foveant, non est inutile, conventus aliquos etiam statos celebrare, per legatos; in quibus se mutuo hortentur & commonefaciant; quales habent Reformati in ea quam dixi Frisia Orientali, sed absque vinculo necessitatis; ut Ecclesiæ, quæ nolunt iis vel interesse vel auscultare, nullo modo ad hoc teneantur.

48. Quod si per conventionem mutuam leges aliquas sanciant, iisque se submittant, *obligantur* equidem, sed animis & dictis tantum, nulla *coactionis* facultate comparatâ.

49. In singulis etiam Ecclesiis particularibus, deliberandi & concludendi jus de rebus arbitrariis est penes omnia membra, salvâ Presbyteris facultate denuntiandi promissiones obedientibus & minas refractariis, secundum Euangelium.

50. Ut tamen etiam ex consensu, vitandæ confusionis, si velint, jus omnium in paucos, vel in unum, quod attinet ad ea quæ sacris literis præscripta non sunt, deferre queant. De his enim ipsis nulla conventio, nulla renuntiatio vel translatio fieri potest.

51. Denique, singulis Ecclesiis competit jus Universitatis, quod ad res attinet externas, si modo in Civitate non sunt prohibitæ: Talis enim jus *Personæ civilis*, quam præferunt Universitates, habere non posse manifestum est, quâ de re in loco de *Universitatibus lib. 2. agendum.*

SECTIO

SECTIO V.

De Iure Summæ Potestatis circa sacra.

CAP. I.

E variis opinionibus de Iure Summæ Potestatis in Ecclesiam, una eligitur; & de Episcopatu Constantini Magni.

De Jure Summæ Potestatis in Ecclesiam varias agitari opiniones. Primam esse Pontificiorum sententiam, qui totum hoc jus Papæ subjiciunt. Alteram eorum, qui Presbyteriis omnia vindicant. Tertiam distinguere inter jus Ecclesiæ internum & externum, quasi ex mente Constantini M. Quartam Erastianorum, qui nihil quam confessionem fidei Ecclesiasticis concedunt, potestatem omnem Imperio adscribunt. Quintam Hobbesii, à quo nullum jus sacrum, nisi Imperio civili subjacens agnoscitur. Ex his media, quæ est tertia opinio, præfertur. Episcopatûs Constantini M. Vera expositio, discrepans à vulgari, traditur ex Eusebio, probaturque, nihil eum esse, quam officium Principis in convertendis ad fidem pietatemque civibus extra Ecclesiam, hortatu, Legibus, exemplo.

POstquam jus Ecclesiæ Invisibilis ex fœdere & Testamento Christi domini, latius quam fortè necesse fuit, & statum Ecclesiæ externæ in se consideratæ, quod satis sit, exposuimus; sequitur, ut quomodo se habeat Ecclesia Visibilis respectu Civitatis, sub cujus Imperio degit, & quid huic juris in illam sit comparatum, videamus; Aliquid enim id esse oportere, jam antea demonstravimus

2. Et quidem diversas sententias, primam, ut quæque minimum juris tribuit Summæ Potestati in Ecclesiam, tum eas quæ plurimum ei vindicant, proponemus.

3 Qui magnum Præsulem Romanum colunt, hi sic omnia ad Ecclesiam spectantia pedibus ejus subjiciunt, *ut Imperantibus nihil relinquant*, nec in his quæ à Deo præscripta sunt, nec quidem in regimine Ecclesiarum externo; adeo, ut non pauci etiam Principes ipsos eorumque imperium *Pontifici* submittant.

4. Alii totum jus sacrorum pendere docent à collegiis Presbyterorum, tam quæ sunt in singulis Ecclesiis particularibus, quam quæ colliguntur è pluribus, sive una seu diversis subordinationis gradibus, secundum Classes & Synodos, quæ vocantur.

5. Et ex horum sententia Imperantes vix aliter quam è fidelibus singuli, aut omninò extranei ab hisce reputantur.

6. Nisi, quod defensionem Ecclesiæ & executionem eorum, quæ Presbyteri decreverunt, *quatenus manum requirunt*, Imperio civili *committunt*.

7. Ipsas quoque nonnulli Imperantium actiones in Reipubl. administratione censuræ Presbyteriorum committunt. Atque hi sunt, quos in Anglia & in Scotia vocant à re ipsâ *Presbyterianos*.

8. Enimvero hæc sententia à priori in terminis quidem, & in eo, quod Pontifici jus toto orbe tribuitur, satis latè discrepat; Genere tamen doctrinæ, quæ ad hunc locum pertineat, quatenus utraque civili Imperio fere tantundem relinquit, haud magnopere ab alterâ abhorret: Nempe, sicut Aristocratica potestas particularis differt à Monarchiâ Universali.

9. Sunt alii hujus, ut videtur, classis secundæ, qui Presbyteria repudiant, & singulis Ecclesiis omne jus sacrorum vindicant, ita ut omnia membra congregationis id pariter exerceant, *independenter* à Classibus & Synodis. Hi sunt, quos *Independentes*, & recentiori nomine *Congregationales* vocarunt, qui forte propius ad *tertiam* quæ sequitur, quam ad Presbytericam opionem referri videntur.

10. Porro *Tertia* est eorum sententia, qui *internum* Ecclesiæ & sacrorum jus civili potestati negant; *Externam* verò administrationem ab illâ dependere eique subjacere volunt.

11. Hujus autor sententiæ *Constantinus Magnus* laudatur, cujus hac de re convivalem ad Episcopos sermonem memorat Eusebius *l.* 4. *de Vitâ Constantini M. c.* 24.

12. *Quartò*, sunt, qui confessionem fidei nudam & solam Ecclesiæ concedunt, sed potestatem animadversionemque, vel audientiam foris se exerentem nullo modo, *nisi à Majestate dependentem*.

13. Proinde potestatem ejiciendi è communione *Ecclesiæ* & arcendi à sacris, quam prior sententia sub internis comprehendit, similiaque, negant Ecclesiasticis, utique ubi Magristratus sunt Christiani.

14. Tales ab *Erasto* Helvetio, qui Medicus & Senator Ecclesiasticus superiore seculo fuit Heidelbergæ, vocantur *Erastiani*; quorum secta à *Colemanno* Londinensi Concionatore in Angliâ renovata turbas ibi, & in Scotiâ dedit, ut dixi Histor. Civ. *tom.* 3. *sect.* 9 *c.* 4. *n.* 5.

15. Denique *Hobbes*, & si qui sunt *Hobbesiani*, quicquid religionis aut juris Ecclesiastici in hoc mundo esse queat, id omne ad Imperium Civitatis pertinere contendunt.

16. Ipsum quoque jus (& hoc vel inprimis) statuendi de dogmatibus fidei Christianæ; Nulla re excepta, nisi hac una, *quod Jesus sit Christus Dei*.

17. Reliqua credendi capita, quæ in Ecclesiis proponuntur, *non esse fidei, sed obedientiæ*. In quibus si erretur, Imperantes non subjecti rationem reddere debeant. *Hobb. de Cive cap.* 18. §. 6. & 14.

18. Ex his sententiis eligere aliquam aut improbare, ei, qui in universum excusari mallet, juris duntaxat scientiam professo, grave & anceps neque temerè tentandum videtur.

19. Faciendum tamen est, quando & operis institutum & exempla aliorum & necessitas refutandi pernitiosa principia, id nobis imponunt; Si quid errati obrepat, veniam Jurisconsulti haud gravatè speremus.

20. Extrema vitabimus, sequemur τὴν θέσιν ex omnibus mediam, loco tertiam, quæ Constantino Magno adscribitur, sano sensu intellectam.

21. Neque enim adhuc satis explicatum videtur, quomodo *Constantinus* suam distinctionem τῶν ἔσω καὶ τῶν ἔξω τῆς Ἐκκλησίας, *rerum quæ intra & extra Ecclesiam* sunt, intellexerit, quod operæ pretium est indagare.

22. Euse-

22. Eusebius *loco superius citato* narrat, Constantinum lege vetuisse, idola poni in templis, in eoque totum fuisse, uti posset σύμπαντας ἀνθρώπους εὐσεβεῖς πεπραγματεῦσθαι, *omnes homines facere religiosos.* In eum finem jussit omnes, qui in Imperio Romano essent, celebrare dies, *quibus nomen à Christo inditum esset*; etiam Sabbatha, in memoriam eorum, quæ Christus illis diebus egisset, inprimis vero salutiferam diem lucis sive Solis, omnesque dies Christo cognomines appellavit κυριακάς, *dies Dominicos.* Milites quoque suos docuit, oculis, manibus ad cœlum elatis (quo habitu se ipsum in nummis, qui hodieque supersunt, effingi voluit) preces Deo & Christo dicere, quarum formulam ipse concepit iisque præivit, ut apud *Eusebium* videre licet; denique festis diebus πάσῃ ῥώμῃ ψυχῆς καὶ σώματος θείας ἱεροφαντείας ἐπελεῖτο; *totis animi & corporis viribus sacros cultus exercebat.*

23 His præmissis, ita pergit Eusebius, Ἔνθεν εἰκότως αὐτὸς ἐν ἑστιάσει ποτὲ δεξιούμενος ἐπισκόπους, λόγον ἀφῆκεν, ὡς ἄρα καὶ αὐτὸς εἴη ἐπίσκοπος. *Hinc non immeritò ipse in convivio recipiens aliquando Episcopos, adseruit, se quoque Episcopum esse*, ὧδέ πῃ αὐτοῖς εἰπὼν ῥήμασιν ἐφ' ἡμετέραις ἀκοαῖς; *his fere ipsis verbis nobis audientibus, utens*, Ἀλλ' ὑμεῖς μὲν τῶν εἴσω τῆς ἐκκλησίας, ἐγὼ δὲ τῶν ἐκτὸς ὑπὸ Θεοῦ καθεσταμένος ἐπίσκοπος ἂν εἴην. *Sed vos quidem eorum, qui vel quæ sunt in Ecclesia, ego verò eorum qui, vel quæ, sunt extra Ecclesiam, Episcopus à Deo constitutus esse videor.*

24 Addit Eusebius, ἀκόλουθα δῆτα τῷ λόγῳ διανοούμενος, τοὺς ἀρχομένους ἅπαντας ἐπεσκόπει, παρώρμα τε, ὅσηπερ ἂν ᾖ δύναμις, τὸν εὐσεβῆ μεταδιώκειν βίον. *Secundum hæc dicta, cogitans quid facto opus esset, ut episcopum se gessit ergà omnes subjectos, impellens eos, quantum poterat, ut religiosam vitam instituerent.*

25. Ex his palam est, quomodo Constantinus suum Episcopatum iis quidem verbis acceperit, scilicet, *de officio boni Principis in convertendis ad resipiscentiam, fidem pietatemque civibus suis, extra Ecclesiam, hortatu, legibus, exemplo.*

26. Non igitur de his quæ penitus extra Ecclesiam & ab hac aliena sunt, ut volunt, qui jus Principum circa sacra nullum agnoscunt; neque de actionibus externis duntaxat, ut τὰ ἐντὸς *interna*, sint animi sensa, quæ non sint materia Imperii, ut Grotius vult in *d. tract. c.* 3.

27. Neque tandem de regimine Ecclesiæ externo, sicut vulgo putant & putavit Cl. *Vedelius in erudito libello de Episcopatu Constantini Magni*; nec etiam contra Paganos solos, *ut destrueret eos*, sicut *Perronius Cardinalis in sermonibus Pithœanis*, loquitur, *pour les destruire, comme l'Empereur dit nommément*, ut *Cæsar nominatim loquitur*, inquit; Ubi? Non usus est illis verbis, neque similibus, etsi verum est, idololatriam ab eo fuisse abolitam.

28. Magis est igitur, ut Eusebio, qui sermoni interfuit occasionemque hujus dicti scivit, de mente *Constantini* credamus. Prorsus ut eodem modo suum acceperit Episcopatum, quo Impp. Theodosius & Honorius in *Epist. ad Marcellin.* ubi; Neque *enim aliud aut belli laboribus agimus, aut pacis consiliis ordinamus, nisi ut verum Dei cultum orbis nostri plebs devota custodiat.* Et Augustinus; *In hoc*, ait, *Reges, sicut eis divinitus præcipitur, Deo serviunt, in quantum Reges sunt; si in regno suo bona jubeant, mala prohibeant, non solum quæ pertinent ad humanam societatem, verum etiam quæ pertinent ad divinam religionem.* contr. Crescent. *lib.* 3. *c.* 51.

CAP.

CAP. II.

Sententia electa de jure sacrorum confirmatur & explicatur.

Nihilominus tenendam esse distinctionem inter jus regendi Ecclesiam internum & externum, in hunc modum, ut ea quæ Deus determinavit & ad suum judicium immediate pertinere voluit, Imperio civili non subjaceant, secus ac illa, quæ aliter ac aliter se habere possunt. Immutabilia Dei præcepta esse vel naturalia vel revelata. Illa dictamine rationis rectæ, hæc autem dictamine Spiritus Sancti, quod è sacris probatur, indubitata fieri; quorum neutrum imperiis subjectum esse humanis. Ratio Vedelii pro jure Summæ Potestatis in Ecclesiam improbata.

ETsi vero Constantinus Episcopatum suum iis verbis ita non intellexerit, ut regimen externum Ecclesiæ significarent, nihilo secus tamen id ipsum sibi competere semper alias sensit, neque destitit ipso actu exercere, quemadmodum vel sola Concilii Nicæni historia, quæque deinde secuta sunt, edocere possunt.

2. Ejusmodi autem regimen externum ad summam potestatem pertinere, probamus hac ratione; Quod summa Potestas omnia rerum hominumque (de actionibus, non de animi sententiis loquimur) in civitate, suo Imperio complectitur, ut jam pridem demonstravimus, *exceptis iis, quæ vel nominatim* à deferentibus imperium ei subducta sunt, vel quæ Deus *specialiter* ab hominibus exegit, & immediatè suo solius tribunali addixit.

3. Cujus generis non omnia, quæ ad Ecclesiam pertinent & ab Ecclesiasticis aguntur, esse, clarum & indubitatum est; quia multa aliter esse possunt, sicut ipsa re actuque alibi sunt, alibi non sunt, alibi sunt aliter, sine controversiâ.

4. Quæ autem Deus sine medio & expresse postulat, ea non posse aliter se habere manifestum est, siquidem *necessaria* sunt; quod autem *necesse* est, ejusmodi est, ut sine eo res *necesse* possit.

5. Igitur has positiones, quod omnia in Civitate, præsertim quæ ad universos spectant, summæ potestati absolutè consideratæ subjiciantur, ita ut juberi prohiberique possint; & rursus, quod ea, quæ Deus necessario exigit suæque cognitioni sine medio reservat, humanis imperiis mutari nequeant, facile, puto, impetrabimus.

6. Scilicet eo sensu, quo Ambrosius, *Ea quæ divina sunt*, inquit, *Imperatoriæ potestati subjecta non sunt.* T. 3. *ad Marcellin. soc. epist* utrumque membrum Bohemicæ Confessio Ecclesiæ expressit *art.* XVI. *Verbo Dei præcipitur, ut omnia Summis Potestatibus per omnia subdantur, in his tamen quæ DEO ejusque VERBO NON ADVERSANTUR.*

7. Haud tamen defugimus limitationem quorundam; Nisi quædam externa ejusmodi sint, ut interna quoque Ecclesiæ jura involvant aut impediant. Nam talia magi est, ut pro internis & immutabilibus habenda sint. Exempla proferri

ferri non vidimus, si qua sint, ea vel hac interpretatione vel è sequentibus occupatum iri confidimus.

8. Quod autem multa sint talia in Ecclesiasticis, quæ aliter aliterque se habere queant, ut verbo Dei non adversentur, ex *infra* dicendis manifestum fiet, eaque omnia Imperio Civitatis, eo quo diximus argumento, sub ista limitatione tamen, subjecta videntur.

9. Nec utimur eâ ratione, quâ D. Vedelius in *d. tract. de Episc. Const. M. passim*, aliique vulgò utuntur; quod Potestates Christianæ plerumque sint Ecclesiæ membra, & quidem præcipua; *Nam agimus de jure, quod Summæ Potestati, quà tali, adeoque etiam infideli competit.*

10. Ecclesiæ Membro, utcunque præcipuo, quatenus pars totius est, nihil juris quam è consensu Ecclesiæ adscribi potest. Eminentia posset quidem esse ratio suasoria & probabilis, ad ejusmodi jus è consensu acquirendum, sed per se nihil ad eam rem confert.

11. His consentaneum est, non morari nos argumentum, quod alii objiciunt; *Si potestas Civitatis habet regimen Ecclesiæ, oportet hoc habeat, vel ut Potestas, vel ut membrum Ecclesiæ*; non priore sensu, *ajunt*, quia *tunc etiam infidelibus adscribendum esset, quod absurdum rentur*; non *posteriore, propter rationem modo à nobis collocatam.*

12. Jam diximus, externum regimen Ecclesiæ pertinere ad Summam Potestatem, sive Principem quà talem, etsi ab Ecclesia alienum, vel infidelem, aut mulierem vel infantem; nec absurdi imputationem extimescimus, ut ex *sequentibus* intelligetur.

13. Nunc sufficit dixisse, jus illud externum esse partem, ut in scholis loquuntur, *potentialem* summi Imperii, nec ab eo separabilem; proinde, cum hoc ipsum infidelibus, feminis, infantibus competere possit, nihil insolens dixerit, qui jus illud Ecclesiasticum iisdem tribuit.

14. Raro equidem usu venit, ut Imperantes à fide alieni se rebus Ecclesiæ, quam pro tali non agnoscunt, misceant; Si tamen ita instituant, ut sæpe fit in Ecclesiis quæ permittuntur, etsi non probentur, idem jus illis quod ejusdem fidei Regnantibus competit, esse tribuendum, ratio dictat.

15. Adeo ut Patriarcha Græcus ex ordine Clericorum ejusdem nationis, à Turcico Imperatore constitutus, pro illegitimo non magis sit habendus, quam qui olim à Christianis Imperatoribus electi fuerant; & Synodi Gallicanæ quondam à Rege Pontificio Reformatis concessæ nihilo minus habuere juris, quam qui à Principibus aut Ordinibus Reformatis alibi convocatæ fuerunt.

16. Porrò ad approbationem sententiæ, quam suscepimus, duæ res explanandæ sunt. Prima, quænam sint ea, quæ Deus necessariò exigit, suoque tantum judicio vult esse obnoxia.

17. Dein, quæ res ad sacra pertinentes, non sint ejus naturæ, verum abesse aut diversimode se habere queant.

18. Necessaria Dei præcepta sunt vel *naturalia* vel *revelata*. Naturalia, de quibus actum *sect.* 1. *cap.* 2. sunt ea videlicet, quæ necessitatem aut turpitudinem habent moralem.

19. Nam ejus rei discretionem non habemus ex solâ informatione vel exemplis aliorum, ut quidam inutiliter volunt (*respice ad sect.* 1. *cap.* 2. *n.* 14. *& seqq.*) sed Deus cordibus nostris, quod indubitatò sentire queamus, eam inpressit.

20. Hoc est, *φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιεῖν, ἔργον τοῦ νόμου γραπτὸν ἐν ταῖς καρδίαις, per naturam facere quæ legis sunt; opus legis inscriptum cordibus.* Ὁ Θεὸς αὐτοῖς ἐφανέρω-

σι, Deus ipsis manifestavit, quæ omnia Paulus de gentibus adserit, 1. *&* 2. *ad Rom.*

21. Et Plato, novisse hoc discrimen εὐθὺς γενόμενον ἡμῶν ἕκαστον, *quemque nostrum simul ac natus*, id est, simul ac nativa ratione uti potest *lib.* 8. *de Legib.* adfirmat. Et Plutarchus, ταὐτόν ἐστι ἕπεσθαι Θεῷ, καὶ τῷ πείθεσθαι λόγῳ, *Idem est, Deum & rationem sequi*, quod de necessariis naturæ præceptis accipiendum; nam in probabilibus fallit.

22. Necessaria igitur naturæ præcepta, conscientiam generis humani ita obstringunt, ut imperio Civitatis nullam mutationem recipere possint, obstante majori Imperio divino.

23. Ita Rex Ægypti obstetricibus imperabat, Hebræorum infantes masculos interficere; Non paruerunt, *quia Deum timebant*, additur ratio: Jus enim Naturæ & ejus auctor Deus hominem scilicet innocentem neci dare vetabant.

24. Sequuntur Revelata Dei præcepta; & hæc sunt, quæ Deus benignè, salva justitiâ suâ, ad salutem corrupti & perditi generis humani, *per filium suum* procurandam, ministerio *Prophetarum & Apostolorum* manifestavit, *& sacris utriusque fœderis libris comprehensa voluit.*

25. Quorum capita credimus à Deo esse, non ex auctoritate cœtus præsentis fidelium, quem *Ecclesiam* vocamus; Neque ex historicâ fide miraculorum, quibus olim in terris eadem obsignata leguntur.

26. Quoniam efficacia rationum illarum fundamento auctoritatis humanæ carere non potest, in eamque resolvitur, ita, ut credulitas magis quam certa fides esse videatur.

27. Neque etiam solis nitimur indiciis & argumentis veritatem sanctimoniamque Scripturæ ita persuadentibus, ut naturali quoque rationi convincendæ sufficere possint.

28. Nam etsi reverà talis φανέρωσις εἰς πᾶσαν συνείδησιν, *demonstrativa vis ad omnem conscientiam*, ut Apostolus ait, 2 *Cor.* 5. 2. insita sit mysteriis Christianæ confessionis, cujus quoque rejectæ pœnas dabunt reprobi, tanquam ἀναπολόγητοι, 1. *ad Rom.* 20. certum tamen est, quod sola ratione naturali in rebus fidei, fidere non liceat, 1. *ad Corinth.* 2. *v.* 14. cum rationes istæ tot dubiis & cavillationibus impiorum obnoxiæ sint, ut amplius aliquid opus sit ad plenam certitudinem, quam πληροφορίαν sacræ literæ vocant, animis inradicandam.

29 Quid ergo tandem? Quod Hobbes cum supercilio negat *c.* 18 §. 5. *&* 14. id nos adserere, quatenus Christiani sumus, non est quod pudeat, nec verebimur, ne idcirco *Apostatæ rationis*, ut ille amat loqui, esse videamur.

30. Si dixerimus, Largiri Deum vere credentibus *testimonium Spiritus sui*, quo de veritate eorum quæ sacris literis ad salutem suam necessaria continentur, certi, intimáque πληροφορίᾳ sint adseverati.

31. Illa est ἀπόδειξις πνεύματος καὶ δυνάμεως, *demonstratio spiritus & potentiæ.* Τὸ πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἵνα εἰδῶμεν, &c. *Spiritus qui ex Deo est, per quem intelligamus quæ a Deo sunt &c.* ὁ Θεὸς ἡμῖν ἀπεκάλυψε διὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ, *quæ Deus nobis detexit per spiritum suum*; eamque facultatem Paulus opponit τοῖς πειθοῖς καὶ διδακτοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις. *Persuasoriis & eruditis humanæ sapientiæ rationibus*: 1. *ad Corinth.* 2. *v.* 4 9. 12. 13.

32. Αὐτὸ τὸ πνεῦμα συμμαρτυρεῖ τῷ πνεύματι ἡμῶν, *Ipse spiritus suum testimonium jungit spiritui nostro, ep. ad Rom.* 8. 16. Qualis spiritus? ἐν ᾧ κράζομεν, Ἀββᾶ ὁ πατήρ, dixerat *v.* 15. *& Gal.* 4. 6. *per quem vociferamur, Abbâ Pater*, quod non est ratiocinationis, sed Θεοῦ βίας, ut

sic

sic loquar. Hoc est *sigillum* & *pignus* fidei, quam sequitur ἀῤῥαβὼν ἐν ᾧ πιστεύσαντες ἐσφραγίσθητε, *pignus per quod, cum credideratis, obsignati estis: 1 ad Ephes.* 13. 14. Omnia convenienter promissioni Servatoris ad finem mundi duraturæ. *Joh.* 14. *v.* 26. & 16. *v.* 13.

33. Ex quibus liquet, esse illam de qua loquuntur Dominus & Apostolus, ejusmodi gratiam, quæ non saltem comitetur & adjuvet naturalem judicii vim, ut capita fidei rectè apprehendat; *quod tamen omnino quoque præstat.*

34. Sed insuper, quæ a rationali demonstratione ac apprehensione, nec non à rectæ conscientiæ gaudio plane & perspicue diversa totoque genere distincta ac evidenter sine medio mentibus affusa est.

35. De quâ Calvinus loquitur, cum ita scribit, *Unde statuimus, fidei notitiam certitudine magis quam apprehensione constare.* Et paulo ante, Johannes testatur, inquit, fideles scire, se esse filios Dei, & sane certò sciunt; *sed divinæ veritatis persuasione confirmati magis, quam rationali demonstratione edocti: lib.* 3. *Inst. c.* 2. §. 14. non quod ratiocinationem scripturis convenientem summus ipse ratiocinator excludat, verum quod hac sola, fidei certitudinem absolvi non putet.

36. Plura id genus undique proferri possent, si dubium esset, Christum non ita deseruisse gregem suum, ut cum eo prorsus non communicet amplius occultas, mirabiles, ineffabiles & veras in corde revelationes, sicut olim *Synodus Arausic.* apud *Voss. de Pelag. in præf.* loquebatur.

37. Frustra exceperis, quod imaginarium esse queat hoc testimonium; siquidem & πρόσκαιρος, *ad tempus, nec verè credentibus* aliquid ejusmodi evenire dicitur.

38. Cum enim consistat testimonium illud in πληροφορίᾳ, id est, certitudine animique persuasione penetrantissimâ, scrupulus de veritate fallaciave non cadit in illos.

39. Præter quod minime desunt rationes, quibus ludibria mentium passionesque animi ferventiore motu spirituum animalium concitatæ, vel imposturæ geniorum à sanctis motibus discerni queant.

40. Enimvero ad alios hujus rei argumento convincendos hanc observationem non esse idoneam, facile conceditur: neque pro se quisquam hodie ulterius eam extendere posse videtur, quam ad summam salutis per Christum partæ inque sacris perspicue traditæ; quod ad divinitatem totius scripturæ cuilibet conscientiæ adprobandum amoliendumque enthusiasmum sufficit.

41. Ἀλλὰ τίνι μοι ταῦτα; *Quorsum hæc nobis?* Ad id quod propositum erat; si certitudo Scripturæ Sacræ & summa credendorum divinitus præscripta, in cordibus nostris efficaci testimonio Dei obsignetur, palam est, *fidem nullo quam solius Dei judicio imperioque esse subjectam.*

42. Idque non modo quod ad illam summam regulam attinet, *Jesus est Christus Dei*, ut *Hobbes* vult, sed respectu omnium quæ in scriptura traduntur; siquidem ea Deum habet auctorem, qui omnem suam voluntatem à singulis fidelibus vult percipi & impleri, quod hi certo norunt, etsi non *omnia singulaque pari certitudine perspiciant.*

43. In universum igitur, quicquid ad internum jus conscientiæ pertinet, seu naturale sive revelatum, cum immediatè subditum sit Deo, ipsius duntaxat jussio prohibitioque in illis spectari debet; ideoque nulli Imperio Civili vel Ecclesiastico quicquam juris est in illis vel prohibendis vel augendis vel mutandis.

44. Hoc etiam post alios dictat Confessio Belgica, dum ait; *Cuncti homi-*

nes, cujuscunque sint dignitatis vel conditionis ac status, Legitimis Magistratibus subjici debent & eis in omnibus obsequi & obedire QUÆ VERBO DEI NON REPUGNANT.

45. Plane si hoc regimen internum Christi, quo ipse caput singula membra corporis sui mystici verbo & spiritu regit, ab externo, quod homines vario arbitratu instituunt, bene discerneretur, non toties Papa vel Presbyteria pro Imperio Regis Jesu spirituali, suas constitutiones arbitrarias inculcarent.

CAP. III.

Quo usus sententiæ prioris exponitur.

Quæ ex naturalibus, præcepta, sint immutabilia honestate morali, quemque satis conscientiam edocere. Ex sacris propriè dictis, primo, confessionem fidei ad intrinsecum jus conscientiæ pertinere, quæque ad cultum Dei præterea spectant; jus quoque Clavium & Doctores statuendi. Circa illa tamen omnia, verti jus civilis Potestatis; modo, quæ divinitus præscripta, non mutentur; specialiter, quid faciendum, si de capitibus fidei non conveniat. Modum gubernandi Ecclesias videri externum, proinde imperio subjectum; idem forte de electione Pastorum, sub cautionibus certis. Personas & res Ecclesiasticorum non eximi Imperio civitatis. Bona tamen ecclesiarum alienari non posse ab imperantibus. Quid juris habeat Princeps, qui à civibus suis, in rebus sacris dissentit.

PErtinet igitur sine dubio ad jus illud internum *Confessio Fidei*, quæ ex sacris literis petenda est, & cujus ratio soli Deo debetur: Quam proinde Imperium civile nec imperare nec prohibere potest, ut *Religio imperari non potest*, *Cassiod. lib. 2. ep. 27.* Bernhardus, *Suadenda fides non imperanda. serm. 66. in Cant.*

2. Huic cohæret *facultas exercendi Conventus fidelium*, eo numero, qui ad excitandam religionem credentiumque communionem sit necessarius; cum ejus rei præceptum à Deo in verbo suo expressum extet, atque à fidelibus semper, invitis etiam Potestatibus mundi, hæc facultas exercita fuerit.

3. Eodem spectat judicium de fugiendo illorum consortio, qui fictam fidei adseverationem morum improbitate detegunt.

4. Nam ratio unionis inter fideles & metus contagionis è peccatis ad internum jus conscientiæ pertinet, *& à Christo Apostolisque passim inculcatur.*

5. Hinc sequitur, *jus clavium* quod dicitur, esse mere ecclesiasticum, & à cœtu fidelium contra cujuslibet homines conditionis, sibi aggregatos, recte exerceri; non tantum denuntiando minas & promissiones Euangelicas, sed etiam excludendo indignos à communione Sacrorum.

6. Non quod juris aliquid coactivi; vel jurisdictionem, ut volunt, Consistorialem habeant à Potestate Reipubl. independentem, sed quatenus se illis duntaxat, quos sciunt esse pollutos, subducunt ipsisque separationem illam insinuant.

7. Quam

7. Quam ad rem necessum est, competere *Ecclesiæ* aliquod jus cognoscendi de moribus, & consequenter eosdem cœlestium rerum gratiâ pronuntiandi indignos.

8. Idque etiam ratione doctrinæ; non quod eam alii imperare queant, sed denuntiare possunt dissentientibus, se non posse cum illis habere cultum eundem & signa communis gratiæ, quamdiu ita sentire se profitentur, ut in summam doctrinæ salutaris impingere videantur.

9. Denique, Doctores sibi & Rectores, qui in omni cœtu sunt necessarii, præponere possunt Ecclesiæ, sicut eos præposuerunt sibi Apostolicæ, non volentibus etiam Imperatoribus civitatis, in quâ degebant.

10. Primos ipse Christus Dominus speciali mandato instructos misit, ad omnes populos, qui rursus alios singulis locis constituerunt aut creari curaverunt, adhibitis etiam ritibus certis, quibus surrogatio missionis primæ & divinæ ordinationis auctoritas adumbrata fuit, idque manu illorum, qui prius eo modo constituti fuissent.

11. Res tamen hæc adeò necessarii usus non est, ut tametsi in aliquo cœtu fidelium non possit haberi talis surrogatio per ejusmodi manum, Ecclesia tamen, quæ est cœtus quilibet in nomine Domini congregatus, debeat esse destituta Pastoribus; ac ideo qui Spiritu & dotibus ad pascendum & docendum necessariis instructus ab illo cœtu adscitus est, quominus pro Pastore vel Doctore legitimo habeatur, nihil obstare videtur, & firmat promissio Domini Jesu, in medio cujuslibet fidelium congregationis sese adfuturum.

12. Hæc, inquam, omnia, ignaris quoque & invitis Imperantibus, fieri posse consentaneum est, sicut ab Apostolis primisque Christianis ex mandato Domini contra voluntatem Imperatorum instituta sunt.

13. Quamvis autem hæc & similia Ecclesiæ ab Imperantibus adimi & interdici nequeant, inde tamen non sequitur, nullas in his rebus esse partes Summæ Potestatis, quæ est in quâque Republicâ.

14. Nam generaliter verum est, Summas Potestates habere jus exercendi quoslibet actus jurisdictionis imperiique in suos cives & eorum actiones, omniaque dirigendi, quæ ad constituendum augendumque Dei cultum pertinent; modo nihil, inquam, derogent iis, quæ à Deo determinata sunt.

15. Ut per partes eamus, primò, quod ad fidei Confessionem attinet, si hæc Imperantibus ad animum pertinet, jus habent ea quæ vero cultui Numinis adversantur, impediendi & puniendi. Sic Ezechias amovit excelsa, fregit statuas, excidit lucos, ipsum etiam serpentem æneum à Mose factum, cui adolebatur, comminuit. 2 *Reg.* 18. Josias comburi jussit idolis consecrata, lucum incendit, altaria & excelsa idololatrica destruxit. 2 *Reg.* 23. Nebuchodonozor membratim discerpi jussit eos, qui Hebræorum Deo maledicerent, *Dan.* 3:29.

16. Nec tantum in Atheos & Idololatras animadvertere possunt, sed & omnes qui evidenter secus, quam fert publicus Ecclesiæ consensus, docere instituunt, cohibendi atque coërcendi jus habere videntur. Quemadmodum recepto in Ecclesiâ Sacrosanctæ Trinitatis dogmate, Imperatores, ne quis de eâ publice contendere audeat, sanciverunt, *tit. C. de Summâ Trinit. & fid. Cathol & ut nemo de eâ publicè contendere audeat.*

17. Quod si de consensu Ecclesiæ, super aliquo dogmate, dubitetur, partes utrimque, ad silentium, vel ad certos terminos de controversiis adigi posse

videntur, utique ad tempus & per modum *provisionis* quam vocant: Divisiones interim molientibus pœnâ pro modo commissi statutâ.

18. Donec decisio ab iis qui numero in Ecclesia prævalent, interponatur; siquidem in hoc mundo alius controversiarum exitus non datur. Sed judicandi per se de rebus divinis facultatem, proque suo judicio imperandi Ecclesiis earumque Doctoribus, quo pacto capita Religionis controversa tractare debeant, habere non videntur; Quicquid hac de re prolixè Grotius *in suo tractatu* contendat, *c.6. & seqq.*

19. Nam hæc res pertinet ad ipsam Fidei Confessionem, quæ ad verum jus internum à Potestate civili alienissimum pertinet: addito, quod antea diximus; Christiano Magistratui (vocis usu ad Summam Potestatem producto) non plus competere quam Magistratui infideli, cui sane tale jus congruere non potest.

20. Porro, juxta consensum Ecclesiæ, Potestas edicta condere & leges, quibus concordia servetur, ipsique Ecclesiæ Doctores pareant, præscribere potest.

21. Convictis aut consensu reliquorum superatis separatisque, tantum libertatis seorsim dabit, quantum expedire judicabit; Quæ res ad conscientiam cæterorum, quibus integra causa manet, spectare non videtur.

22. Quod si inferiores publicæ quieti non sint adversi, nec apertè blasphemi, pœnis nec corporalibus neque pecuniariis mulctari posse videntur.

23. Nec quidem ob cœtus modicos sacrorum causâ duntaxat celebratos; nisi contra Schismaticos secus videatur; maxime, si discrimen adeo modicum sit, ut contumaciæ quàm religioni res propior videatur.

24. Alioqui jus celebrandi sacrorum communionem & divini cultus, Civili Potestati non esse obnoxium *antea diximus*.

25. Quemadmodum nec est Censura & animadversio morum atque doctrinæ; unde nec Appellandi facultas ad Summam Potestatem harum rerum causâ datur, cum appellatio supponat Imperii subordinationem.

26. Quod tamen non impedit, quominus Imperanti advertere liceat, ne quid enormitatis hac occasione committatur, neve sub prætextu religionis aut censuræ factiones inimicitiæque exerceantur.

27. Præterea, modus & tempus aliæque circumstantiæ exercendi illa jura, hoc est, edendi confessionem fidei, instituendi conventus atque censuram, adeoque tota ratio gubernandi cœtus credentium, non est ita proprius Ecclesiæ, ut Summæ Potestati hac parte nihil juris aut inspectionis sit comparatum.

28. Huc spectant Leges, quæ Baptismi ac Sacræ communionis canonem elata voce, ut à populo exaudiatur, pronuntiari jubent: *Nov.* 137 *c* 6. Quæ vetant, sacra mysteria in privatis domibus peragi: *Nov.* 58 *&* 131. *c.* 8. Ne laici Litanias, id est, supplicationes publicas, nisi præsentibus Clericis, celebrent: *Nov.* 123. *c.* 32. Ne Presbyter fiat minor annis XXX. *d. Nov. c.* 13. Ne quis Episcopus absit ab Ecclesia sua, nisi Summæ Potestatis consensu, & ne sic quidem diutius anno: *d. Nov. c.* 9. & id genus alia *passim*.

29. Denique, in omnibus hæc potestas Civilis exerceri potest, quæcunque consensu Christianorum, salva religione fideique concordia, sacrisque literis *aliter ac aliter habere se possunt*.

30. Infinita enim sunt, de quibus in literis sacris nihil per omnia certum & immutabile constitutum legitur. Quæ autem

autem in illis primitus obtinuisse leguntur, hodie pleraque nusquam exacte servantur.

31. Inter quæ est, regiminis Ecclesiastici ratio, quæ hactenus à Summa Potestate præscribi posse videtur; quatenus nihil à Domino prohibitum instituatur, *ut toties dictum*.

32. Multo magis in consiliis & conciliis Præsulum, Legatos Reipubl. adesse, tam juris quam politices ratio permittit & sæpe numerò postulat.

33. Proinde & illis, quæ ad jus externum spectant, à collegiis Presbyterorum ad Potestatem civilem appellari posse manifestum est.

34. Facultas eligendi *Doctores* rectius quidem omnino cœtui fidelium ipsi tota relinquitur: Nec tamen ad internum & inseparabile jus conscientiæ referendum videtur.

35. Modo non admittantur, quam qui à peritis rerum sacrarum idonei ad docendum sint judicati; Omnibusque potestas conquerendi refutandique libera detur.

36. Quibus servatis, conscientiæ satis consuli nec absurdum vel impium esse videtur, jus eligendi ab Imperantibus immediatè vel per alios exerceri.

37. Sicut enim hæc res certo modo in sacris literis definita non extat, ita nec eodem modo à populis Christianis observata fuit: nec enim populus semper universus eligit, sæpe à certis Patronis fiunt electiones, alicubi à paucis Aristocraticè; quod non tantum modo, sed etiam specie à populari electione discrepat. Etsi enim Senatus Ecclesiastici repræsentare dicantur Ecclesias totas, illa tamen repræsentatio in plerisque populis non includit dependentiam à populo, cujus idcirco jus in Senatum privative collatum est.

38. Quod hoc aliisque modis immutari potest, hoc ad ea quæ divinitus præscripta ac immutabilia sint, referri non potest.

39. Si tamen usquam, heic verum est, quod antea occupavimus, usu venire posse, ut ejusmodi sint merita circumstantiarum, quibus jura specialiter non determinata divinitus, eo modo à Potestatibus Reipubl. tractentur & obtrudantur, ut per consequentiam in perfectam prohibendi rationem incidant, ipsumque jus *essentialiter*, ut loquimur, Ecclesiæ competens evertant. Cujus rei à prudenti dijudicatione singularium dependet existimatio.

40. Jam si ipsum eligendi jus, positis illis temperamentis & requisitis, penes civitatis Rectores esse potest; jus approbandi personas electas facilius ab iisdem exerceri potest: Et quidem sicut electio fit ab iis, quibus id jus competit, non redditis rationibus; ita nec causæ quicquam esse videtur, quare nec approbatio, quæ est pars ab electione decerpta, eodem modo fieri possit.

41. Cæterum, Personas & bona Ecclesiasticorum Imperio civili nullo jure subduci, extra controversiam collocamus; Ut & publicis *præstationibus* ac *pœnis* propter commissa Legum sine dubio sunt subjecti.

42. Etiam ut ob malos mores, causâ cognitâ, non tantum stipendio, quod è publico capiunt, *sed & munere docendi certo & stato loco privari possint, non æque charactere & jure prædicandi verbum Dei.*

43. Unde quibus certo loco interdictum est concionari aut agere, hos non prohiberi Euangelium alibi in eodem licet Imperio prædicare, statuendum est.

44. Bona quoque Ecclesiæ in usus Reipubl. Potestates convertere non possunt; Nihilo magis quam res cujusque privati.

45. Quia

45. Quia Ecclesiam esse cœtum à Civitate distinctum, secus ac vult *Hobbes*, nobis indubitatum est, & ex dictis jam liquet.

46. Quatenus tamen Respublica & Ecclesia aliter servari nequit, aut ob causas valde pias, alienari possunt; Quoniam ad tales usus illa bona vel maxime comparata esse videntur.

47. Bona autem corruptæ Ecclesiæ, modo Christianæ, dicata, *licet addito fine superstitioso*, fuisse & manere Ecclesiastica, etsi professio religionis emendata fuerit, dicendum putamus.

48. Proinde nec in hoc casu talia bona ab Imperantibus distrahi vel in usus profanos converti possunt, sed vitio ordinationis sublato, in religiosos usus piosque converti debent, qua de re locus agendi *inferius* occurret.

49. Cæterum, quando facienda sit alienatio, si unquam facienda, ejus rei civile judicium est, neque per se, id Ecclesia potest decernere, cujus membra tantum habent usumfructum eorum bonorum.

50. Si quoque Princeps *universum* hoc suum jus externum in aliud Collegium aliamve personam singularem Episcopi, Superintendentis aliove titulo transferre velit, exercitio tenus, potest equidem; modo nihil ei tribuat, quod à corpore credentium separari non posse diximus.

51. Ex his & quæ similia sunt, potest colligi, quonam sensu Principes *Capita Ecclesiarum* dici queant; Solum jus externum huic titulo; si bonus est, facultatem tribuat, oportet; quo rectius omnino Principes abstinent, quemadmodum in Anglia cum *Wilhelmus* Rex ibi nuper inauguratus est, abolitum fuisse accepimus.

52. Cæterum, esse liberum Summis Potestatibus, diffidere à cultu recepto, non minus quam privatis, res ipsa loquitur.

53. Nec ideo cives Principi aut Optimatibus obsequium negare possunt, quod de sacris aliter quam prævalens populi sui multitudo sentiat.

54. Quod tamen lege fundamentali aliter constitui posse, sicut in Anglia & Scotia nuper constitutum est, dubitari non potest.

55. Quin imo jus habere Summas Potestates, symmistis suis publicum cultus exercitium permittendi, *in universum quidem*, indubitatum videtur.

56. Quin & jus prohibendi aliter sentientibus, ne publicos solennesque conventus habeant, ne majoris corporis unionem stabili regimine forment, habere videntur.

57. Sed ne omnino conveniant, ne Doctores ullos habeant, ne libros legant, ne Deum suo more colant, id abscisse prohiberi nequit.

58. Quoniam hæ res sine medio pertinent ad necessariam conscientiæ administrationem, quæ non est subjecta Imperio.

59. Multo minus externis pœnis ob hæc novissima sævire licet, quia sanctio, quæ pars legis est, non potest habere locum, ubi lex ipsa cessat.

60. Sed interdicere civitate heterodoxos, salvis vitâ atque fortunis, si expedire judicet, cum posse existimaverim. Quoniam hoc præmunimenti adversus propagationem potius, quam supplicii rationem habere potest.

61. Etiam ut effectus aliqui juris publici illis præcludantur, velut, ne munera publica singuli, ne cætus eorum è testamentis capiant, similiaque, decernere nihil vetat; cum his rebus fides & cultus Dei non prohibeatur.

62. Excedunt hunc modum Juris Romani sanctiones, non in eo quod hæreticis adimunt privilegia Religioni concessa *l. 1. C. de Hæret.* nec quidem in hoc,

in hoc, quod nulla ipsis loca publica ad exercendos cultus permittunt, sed ea Catholicis donant *l.* 3. *eod.* Verum quod omnes eorum conventus sub gravissimis mulctis prohibent *l.* 3. §. 1. *eod.* Quod omni commercio illis inter vivos & mortis causa interdicunt *l.* 4. §. 2. *& seqq. eod.*

63. Imo hæresin faciunt crimen publicum, etiam mortis supplicio subjiciendum, saltem de Manichæis & Donatistis *d. l.* 4. *&* 5. *eod.*

64. Communes autem hæreticos etiam nimis rigide distinguunt, dum ita statuunt; *Hæreticorum vocabulo continentur, & latis adversus eos sanctionibus succumbere debent, qui vel levi argumento à judicio Catholicæ religionis & tramite detecti fuerint deviare l.* 2. §. 1. *eod. tit.* Quid ex ratione juris Publici verè faciat hæreticum, videbimus alibi an definiri possit.

65. Ex his omnibus judicare licet, utrum Ecclesiæ Præsulibus competat Legislatio, competat jurisdictio circa sacra; an Summæ Potestati illud potius tribuendum. Posterius affirmatur, quatenus nihil (*hoc toties repetendum*) in his quæ à Deo præfinita sunt, mutatur.

66. De rebus intrinsecus ad sacra pertinentibus, nemo mortalis habet jus ferendi leges, quia in hisce jus ligandi conscientias Deus sibi soli reservat; denuntiatione, quæ ministerium est, commissâ duntaxat Verbi Ministris.

67. Tamen etiam περὶ τῶν ἔξω, de rebus, quæ aliter habere se possunt & circa ordinem rerum sacrarum utiles sunt, Ecclesiastici rectè canones faciunt; quorum ea vis est, quam præstare queant cœtus, qui ἀναγκαστικῇ *coactivâ* facultate carent, ita ut proprie vim obligandi à potestate civili accipere debeant, à qua etiam abrogari possunt.

68. Quemadmodum & reliqua Ecclesiis usurpata, quæ ad similitudinem jurisdictionis aut legislationis accedunt, haberi videntur ex speciali, aut generali delegatione summæ Potestatis, *sicut ex principio hujus doctrinæ semel stabilito*, colligi potest.

CAP. IV.

De monitis quibusdam & cautionibus prioris sententiæ.

Jus Summæ Potestatis circa Sacra triplici modo variatum: pro bono & æquo; pro jure, quod est deterius; pro eo quod tantum obligat ad patientiam, & hoc quousque se extendat. Intelligendum autem illud & omne jus sacrorum de Potestate vere summâ & sine præjudicio Legis Reipubl. fundamentalis. In seditiosos gravius consulendum. Non distingui in hujus juris exercitio, inter rectè vel secus sentientes de sacris; tamen ad apertè impias opiniones vel ad blasphemos non extendendum, sed hos gravius coërcendos. Ubicunque major numerus suffragiorum pauciores obligat, illam esse potestatem externam & à Civili Potestate dependentem.

PRæcedentis Capitis positiones magni momenti paucis verbis complectuntur, rationibus singularum à fundamentis ab initio adstructis & connexione rerum pendentibus.

2. Sed observandæ sunt cautiones quædam, ad rigorem quarundam positionum, qui forte quibusdam inesse videbitur, vel si quid *alicubi* desit, supplendum.

3. Primo, repetenda est in memoriam distinctio Juris in *capite primo* collocata, quod Jus non modo significet bonum & æquum, sed etiam facultatem ad aliquid habendum vel agendum, etsi non recte semper exerceatur, quod fit bifariam.

4. Potest enim aliquis exercere suum jus male quidem, sed ita tamen, ut nulli faciat injuriam, vel quod suum est auferat, qualis est qui prodige donat & suum jactat.

5. Potest etiam fieri, ut aliquis alteri faciat injuriam & tamen jus habeat hactenus, ut illum obliget ad ferendum vel patiendum, quomodo pater jus habet filium nihil mali meritum verberandi, ut is reverberare non debeat.

6. Triplex ille juris usus in hac etiam materia de jure Summæ Potestatis circa Sacra discerni potest. Nam quod Ezechias, quod Josias, quod Constantinus, quod Carolus Magnus aliique religiosi Principes circa res sacras egerunt, ad primi sensus exempla referendum nemo negabit.

7. Rursus, quando Summæ Potestates errantibus sectis prærogativam dignitatis in publico & solenni cultu, in præmiis & commodis externis tribuunt, hoc est quidem jus quo uti possunt, sed male sumptum & exercitum; nihil tamen suum auferunt orthodoxis, quia tales externæ prærogativæ à Deo Ecclesiis necessariò addictæ non sunt.

8. Si Potestas Summa nolit Ecclesiæ concedere certam methodum habendi Consistoria vel Classes aut Synodos, nec electionem Pastorum & Doctorum suorum, sed ipsis præponat quos velit aut certis hominum ordinibus id permittat, servato quem supra diximus modo, jus quidem hoc est, sed ejus generis, quod secundo loco posuimus.

9. Si verò *Potestas Summa* res suas Ecclesiis adimat ejusque bona in usus profanos

fios convertat, hoc quidem est ejusmodi jus, quod Ecclesiam obliget ad patientiam; sed tamen injuriam facit Ecclesiæ & aufert ei quod plene perfectéque ipsius est.

10. Quod magis est, si Summa Potestas Confessores veritatis opprimat & suppliciis persequatur, equidem facit injuriam Ecclesiæ, nec tamen hactenus non habet jus, quo Christiani fideles ad patientiam teneantur.

11. Ita Petrum Christus, ita Petrus alios instituit, non esse gladio contra persecutiones utendum; fugere, dolere, flere, gemere permisit, *aliter nec debeo nec possum resistere*, ait Ambros *advers. Aux. Matth.* XXVI. 25. 1 *Petr.* II. 19. Nec aliter notissima veterum Christianorum disciplina tulit.

12. Vocat hanc Petrus *Gratiam, pati mala propter conscientiam*; *d.v.* 19. quia Deus hanc humilitatem & patientiam suâ Spirituali gratiâ remuneratur: Cum ex adverso, qui armis veritatem defendunt, ferociam à Christi Spiritu valde alienam, quin & feritatem animis induere soleant.

13. Secunda admonitio, prioris erit limitatio; Quæ de Jure Sacrorum & de non resistendo Potestati Reipubl. diximus, ea de Potestate verè Summâ, non de Principibus, qui magis primi quam Summi sunt, neque de his qui cum Ordinibus populi Imperium pariter habent atque exercent, accipienda sunt.

14. Nec etiam præjudicant ei, quod in quâque Republ. Lege fundamentali de Religione receptum & constitutum esse queat.

15. Quominus enim qui partem Imperii, vel Legum, quæ fundamentales dicuntur, custodiam habent, jus suum æquè pro Religione, quam pro aliis facultatibus exerceant, non obstante illa humilitas & patientia à Christo inculcata sectatoribus suis.

16. Nec enim de nihilo est, quod idem juxta simplicitatem columbæ, viperinam commendat prudentiam, ut quisque jure sibi comparato, ad amoliendas quoque religionis causâ factas injurias, uti possit; quemadmodum Paulus Apostolus aliquoties haud segniter instituit.

17. Sequens admonitio est, de seditiosis, qui vere sint tales, prætextu vel defensionis vel zeli in causâ religionis demonstrati; modo hæc calumnia, quemadmodum sæpe fit, non impingatur sinceris & intrepidis veritatis & pietatis confessoribus.

18. Quominus autem qui vere seditionis, sacro prætextu, rei fuerint, pœna seditiosis impositâ teneantur & adfici possint, nulla dubitandi ratio est.

19. Monendum & hoc; Quemadmodum in jure civitatis circa Sacra non distinguimus, cujus sententiæ de Fide sint hi, qui tenent Summam Potestatem, ita quod ad externi juris effectus attinet, non distingui, utrum cives, contra quos Summa Potestas illud suum jus exercet, recte vel secus de Fide sentiant.

20. Atque ideo Pontificios Rectores idem jus habere in Ecclesias Protestantes, quod Principes aut Optimates Protestantium habent in Ecclesias Pontificiorum, aliasque diversum ab his qui præsunt civitati, de sacris sentientes, omninò statuendum est.

21. Etsi enim proprium jus ad veritatis confessores ullo modo coarctandos, nullum esse potest, quia tamen hoc incertum, & quæque Summa Potestas est Judex in causâ suorum & propria, non potest ea res à veritate vel falsitate sententiarum suspendi.

22. Quare etiam Orthodoxi æquo animo ferre debent, ab errantibus in fide Superioribus suis eadem, quæ Orthodoxi Reges & Principes in errantes exercent,

ercent, & rursus Hi non debent in errantes usurpare plus juris, quam *suprà* Potestati civili in Ecclesiam competere diximus.

23. Quod tamen in infinitum extendi non debet, ut etiam ad eos qui Deum ejusque verbum & Christum agnoscentes, ad sententias tamen unanimiter à Christianis damnatas & impias deficiunt.

24. Talibus enim non modo civitate, ne veniant, interdici potest, sed etiam dum ibi sunt, omnibus sacrorum causâ conventibus, idque mulctis aut corporalibus pœnis, vel exilio saltem, interdici potest.

25. Maxime, si audaciam & impudentiam addant impietati, adeoque blasphemi sint, quos Deus in verbo suo puniri voluit; nec Magistratus, ut fieri videmus, civilis commodi causâ illos ferre deberent.

26. Quo respectu *Calvinus* de Serveto scripsit, eum sola *modestiâ* ultimum supplicium redimere potuisse; si, ut alius in quâdam Curiâ Impietatis accusatus, nihil aliud præ se tulisset, quam se *simplicitate* cordis sui ita credere de Christo Domino & Spiritu Sancto, quemadmodum Servetus & Socinus præiverunt.

27. Qui enim hoc modo loquuntur, pro *blasphemis* haberi non possunt, etsi tales sint eorum sententiæ, quas doceri nullo modo permittendum sit.

28. Multo minus ad Atheismum deficientes vel unicam modo Substantiam agnoscentes, ferendi videbantur. Etsi hucusque libertatis nimiæ studium in quibusdam locis indulgentiam provexit.

29. Sed ratio juris divini & humani flagitabat, ut contra ejusmodi defectores, vetus severitas supplicii non modo corporalis, sed etiam quæ jure Dei statuitur, capitalis exerceretur.

30. Postremo velim hoc mihi, ad eorum quæ dicta sunt & sequentur adstructionem, concedi: quod, ubicunque *pluralitas* suffragiorum valet ad obligandos pauciores, illa potestas sit externa, ideoque dependens à Potestate Civili Suprema.

31. Nam in his, quæ Deus præscripsit & certo modo definivit, non potest habere locum prærogativa suffragiorum, sed quisque tenetur ad rationem conscientiæ & obedientiæ suæ hac parte Deo reddendam.

32. Tu dices; inde non sequitur, quod pluralitas suffragiorum in rebus à Deo non definitis à Summa Potestate pendeat, cum possit oriri & orta videatur è Consensu Ecclesiarum.

33. Verius enim est, Ecclesiam in externis non habere plus juris, quam tenet Universitas Summæ Potestati subjecta, nec hactenus plus juris habet, quam aliud ullum corpus aut Collegium habere potest, ut JCti docent & habebimus in loco.

34. Unde sequitur, Consistoria, Classes & Synodos, sine consensu Summæ Potestatis, nec constitui nec haberi aut exerceri posse; quia vis eorum in prærogativâ numeri prævalentis & obligatione pauciorum ad parendum pluribus, consistit, ne de coactione, quæ tota civilis est, dicam.

35. Instantia moveri potest ab Ecclesiis independentibus, quales primitus sunt omnes, ut antea diximus, in quibus obtinet pluralitas suffragiorum, & tamen non egent consensu Summæ Potestatis.

36. Respondetur, in externis & à Deo non præscriptis etiam tales Ecclesias nihil esse quam Universitates, ac ita Summæ Potestati subjectas. In Spiritualibus autem pluralitas suffragiorum nullius conscientiam obligare potest ad faciendum; Ad patiendum potest.

37. Postremo, respondebimus ad rationem, quæ sæpius objecta est; per hanc concessio-

concessionem Summæ potestati in Ecclesiasticis externis factam, impediri Emendationem Ecclesiæ tantopere necessariam; cujus ne quidem initium fieri posse, quamdiu ipsa non habet manus liberas Ecclesia, queruntur.

38. Ad hanc objectionem mea sic est ratio. Præcipuum emendationis officium versari in exemplis & hortamentis ad pietatem & sanctitatem, quâ parte nihil impedimenti à Politicis expectandum est.

39. Quæ verò præceptis & facultate coactiva Reformatio elaboratur, in animis à sanctitate alienis, ad quam Politicâ auctoritate opus esse potest, hæc communicatione potestatis externæ minimè tollitur.

40. Imo si maximè Ecclesia libertate gaudeat desideratâ, uti nunc quidem se res habet, magis ad augendam potentiam quam ad mores suos reformandos eam adhibituros esse Præsules, multa probabile reddit experientia. De vero Reformationis Ecclesiasticæ principio, *alibi* adhuc agetur.

CAP. V.

Quo refelluntur diversæ opiniones in excessu peccantes.

Ex eo, quod antea dictum, sub Imperio Civitatis comprehendi omnia, quæ divinitus non sunt determinata, evincitur, Pontifici Romano in externis nihil esse juris perfecti, neque Presbyteriis. An Censura Ecclesiastica possit exerceri in rebus ad regimen Civitatis spectantibus, quod adfirmatur, sed cautè. Examinantur rationes eorum, qui plus juris Ecclesiæ in Rectores Civitatis esse volunt.

EX fundamento distinctionis inter externum internumque regimen Ecclesiæ, quam ut caput superioris doctrinæ posuimus, patet, quid de reliquis, à medio recedentibus sententiis, existimandum sit.

2. Cavendam esse, tanquam scopulum hanc positionem, quod in unâ civitate sint duæ Potestates sibi mutuo non subjectæ, quæ jus habeant, externas civium actiones regendi; quando nihil dissolvendo Regimini paratius est, ut è suprà dictis & re ipsa facile constat.

3. Excepto semper, quod Deus aut cordibus hominum insculpsit, aut in verbo suo præscripsit: cujus obligatio supra humanæ potestatis imperia tantum eminet, quantum Deus est supra ipsos Imperantes.

4. Idque sine metu conflictus in civitate; quia Deus sua præcepta non modo cum passiva obedientia conjunxit, sed hæc etiam à Regimine civili toto genere distant.

5. Si vero circa Ecclesiam non pauca vertantur, quæ Imperio Civitatis subduci nequeant, quemadmodum probavimus; Perperam earum rerum potestas sive coactiva sive obligativa duntaxat, alii extra Civitatem constituto adscribitur.

6. Quare Pontifex Romanus, si maxime esset vicarius regni, quod Christus habet in terris, ut nimium procul abest à vero, tamen nihil haberet juris, nisi in his quæ Deus suo solius judicio addixit, & quæ ad regimen animarum per verbum & Spiritum, pertinent.

7. At jus Imperii nullo modo neque directè neque per consequentiam, conces-

cesso licet illo vicariatu, adficere posset; quia toto genere diversum est ab his quæ Deus certo modo præscripsit nec aliter habere se possunt.

8. Atque adeo in omnibus iis, quæ *præcedenti capite* enumeravimus, Imperio cujusque Reip. obnoxius esset, nedum ut cives vinculo subjectionis, quod immani temeritate audet, cujusvis prætextu rationis, exsolvere posset.

9. Quare quicunque in terris homo se contenderet habere jus delegatum in ejusmodi rebus à Deo præscriptis & limitatis, ille tamen non desineret, in cæteris, quæ dispositioni Imperantium relicta sunt, cujusque Imperii Rectoribus esse subjectus.

10. Sed hujus rei argumentum constat immensâ disputatione, quâ dudum alii plenissime demonstrarunt; in iis quæ Deus præscripsit & expressit, nullum esse vicarium Imperantem in mundo, sed denuntiandi ministerium hactenus Verbi Præconibus esse demandatum. In his vero quæ Deus indefinita reliquit, Papa non potest habere plus juris, quam singuli Imperantes ei concedere volunt; quorum sanè consensu Illius in Ecclesiasticis Imperium hactenus legitimum fieri posse, de jure quidem non est dubitandum.

11. Ergo sufficit, quod *suprà* ostendimus, universalem Ecclesiam visibilem totius terræ nullam unquam fuisse nec esse; proinde nec ejus Præfectum in mundo dari posse, nisi ex ejusmodi consensu singulorum.

12. Propius à verò abest altera sententia de Presbyteriis, quorum saluberrimus est usus; Modo non nimium ad ipsa quoque jura Imperii potestas eorum, obtentu regendi conscientias, extendatur; Cujus rei specimen in *Belgicâ* Leicesterano tempore, neque minus postea, luculentum habuimus in magna BRITANNIA.

13. Certum est, nihilo plus juris habere Presbyteria, quam ipse cœtus credentium, à quo jus suum, ad curanda, quæ à multitudine commodè administrari nequeunt, adipisci debet, habet.

14. Proinde cuncta, quæ Summæ Potestati circa ipsam Ecclesiam competere diximus, eadem sine dubio adversus Presbyteria institui possunt.

15. Imo stabilis & legitimus ordo, habendi Consistoria, exercendi audientiam & disciplinam lege certi Collegii, omnemque Ecclesiam gubernandi, sine veniâ & auctoritate Summæ Potestatis, constitui atque teneri non potest; multo minus Diœcesium Provinciarumque conventus generales.

16. Quia talis ordo non potest probari nominatim à Deo imperatus & Ecclesiæ esse præscriptus; unde manet sub iis, quæ à dispositione Summæ Potestatis pendent, modumque ab ejus arbitrio accipiunt.

17. Ad hujus igitur sententiæ excessum referemus eos, qui negant, Imperantibus in ejusmodi rebus quicquam negotii esse cum Ecclesia; qui vim putant sibi fieri, cum legati politici conventibus eorum intersunt; quando Summæ Potestates decreta Synodalia negant esse Leges, nisi à se confirmentur; qui gloriæ sibi reputant, quod imperia Potestatum, de non concionando certis locis & temporibus, audent contemnere; qui se ingerunt in consilia Principum, bellique & pacis negotia suæ quoque censuræ esse putant, & id genus alia multa, nimis usu atque opinionum conflictu nota.

18. Quâ tamen in re non est, ut intactum relinquere possimus argumentum Censuræ Ecclesiasticæ, quæ tam late patere videtur, quam materia peccandi, cui nihil exemptum, ex iis, quæ causam præbere queant, imm Dei membris Ecclesiæ

clesiæ denuntiandi & pertinaciam consortio abstinendi.

19. Unde fluit Excommunicatio, & inde tanquam ex fonte derivata est omnis Pontificum Romanorum, & inter Protestantes, potestas Presbyteriorum, vel contentio de illa: Quamvis hæc equidem comparationis cum Papâ causâ nullo modo nominata velimus.

20. Non est tam facilis, dialectica ad illam objectionem responsio, quam est improbare consequentiam inde profluentem; quod Papa vel Presbyteri hoc modo se possunt & sæpe soliti sunt ingerere in omnia civilium Potestatum consilia & actiones ad regimen publicum spectantes. Sed ita habendum est.

21. Primo è fundamentis antea positis statui debet, Presbyteria, Classes, Synodos, vel ullum hominem aut corpus alios repræsentans, qua tale, nihil juris habere contra Summas Potestates, à quibus dependet vel dependent, ut *supra* demonstratum est.

22. Sed verbi divini Ministri habent Jus denuntiandi minas Dei contra peccatores Ecclesiæ membra, non modo ut videtur, ob Privata, sed etiam ob publica maleficia; nusquam enim distinguitur; sub hac cautione.

23. Si delicta sint manifesta & indubitata: Nam in dubio pro Summa Potestate præsumendum; nec inquisitio vel examen in negotia Re.publ. Presbyteris aut ullis non Rectoribus permitti potest.

24. Et quia pro manifestis sæpe habentur, quæ omnino delicta non sunt, tutius Sacrorum Ministri illa censurâ omnino abstinere videntur.

25. Quemadmodum in Belgio usu venit, inita cum Hispanis pace Monasteriensi, quam aliqui concionatores publice, ut perfidam in Gallos & impiam detestabantur; quod extante palam fœdere Gallico & pace contraria manifestum videretur; cum tamen optimo jure defendi potuerit, ut *alibi* demonstratum est *Hist.Civ.tom* 3.*l.*1.*sect.*5.*n.*3.*& sect.*7.*c.*7. ac etiam *in hoc opere* comprobabitur.

26. Si vere manifestum ac indubitatum sit, non modo jus denuntiandi Principibus iram Dei, sed etiam ut abstineant externis sacris, id inquam, denuntiandi scil. facultas Presbyteris negari non potest; quâ ratione factum illud notum *Ambrosii* contra *Theodosium* defendi posse videtur.

27. Modo absit omnis conatus Presbyteriorum, miscendi se Regimini publico, detrahendive quicquam juri vel auctoritati Imperantium, nedum solvendi populum obsequii lege, duntaxat passivi, nequidem in iis ipsis rebus, quas improbant; contra quam Papa sibi arrogat, nec Presbyteria semper caverunt.

28. Nam jus illud denuntiandi est mere cœleste, à tenore politici regiminis alienissimum, quod ideo, Imperantes licet impie aliquando agant, Presbyteri quovis modo tueri & populis simul obedientiam inculcare debent.

29. Ex his intelligitur, Ecclesias independentes quæ dicuntur, non habentes Consistoria, Classes & Synodos, hac in parte à cæteris non discrepare; quando diximus omnes, adversus Summas Potestates, aliud nihil habere juris, quam quod Christus Verbi sui ministris & Ecclesiæ membris immediate mandavit, denuntiandi & evitandi communionem peccatorum.

30. Sed majorem esse Ecclesiæ potestatem in ipsas Potestates Summas probari solet, primo ex illo communi dicto, *Imperatorem esse intra Ecclesiam, non supra*, quod Grotius verum esse ait de Ecclesia Catholica, id est, Invisibili, quæ sub uno capite terreno nunquam fuit, nunquam erit, *Tr. de Imp. S. P. circa sacra. cap.*4. *n.* 3.

31. Nobis

31. Nobis etiam de visibili Ecclesia particulari verum esse videtur, eo sensu, quem diximus; scilicet, quod ad jus denuntiandi Ministris datum & jus evitandi communionem in sacris, quæ consensum impietatis arguere posset, attinet.

32. Quod si Potestas, non obstante illa denuntiatione, tamen ingerat se Ecclesiæ, non est jus aliquid faciendi, quo id de facto impediatur, Ecclesiæ: nec inde metuenda contaminatio, quæ nonnisi voluntaria est.

33. Sicut etiam Ministri, si quis eorum, cui denuntiatum erat, ut sacris externis abstineret, obtrudat se, non est jus prehendendi & duci illum jubendi.

34. Sec hoc à Potestate civili solâ proficisci debet ab eâque implorandum est; ministrorum duntaxat negativa facultas est.

35. Ut tamen extraordinarios impetus ministrorum; *sicut ejus, qui manum talis indigni panem sacrum contrectantis, arripuit ipsoque facto impediit*; in bonam partem libenter interpretemur, juris id tamen esse non putemus.

36. Est alia objectio ex illo celebri loco *Jesaiæ Prophetæ*, qua Pontificii gaudent. *Reges demisso in terram cultu ipsam adorabunt, pedumque ipsius pulverem lingent.* Quæ verba Grotius *d. loco* de Christo Domino accipienda respondet, quod à literali sensu alienum videtur.

37. Forte nihil erret, qui figuram illam de humili agnitione fidei in Ecclesia, post Christum à Regibus ipsis facienda intelligat, vel vaticinium de statu Ecclesiæ externo, qui nondum extiterit, & quem aliquando futurum, ut impii infrà Ecclesiam dejiciantur, multi & multa probabile reddunt, in his verbis agnoscat.

38. Huc etiam pertinet, quod apud Ecclesiasticos scriptores aliquando reperitur; *Servire Reges Ecclesiæ*; Nam servire est utilitati alterius consulere, quomodo Regnum *servitus* dicitur. Tiberius apud *Sueton. c.* 25. *Dixi & nunc & sæpe alias P. C. Principem, quem vos tantâ & tam liberâ potestate instruxistis, Senatui SERVIRE debere, & universis civibus sæpe, & plerumque etiam singulis.*

39. Moventur etiam loca quædam Scripturæ Sacræ, in quibus Presbyteris adscribitur *Regimen*, & fidelibus singulis *obedientia*. Sic 1. *ad Timoth.* 5. v. 17. Presbyteri regentes. De obedientiâ Paulus XIII. ad Hebr. v. 17. *Parete ducibus vestris & obtemperate illis.*

40. Quale vero sit illud regimen & an quicquam detrahat iis, quæ ad Imperium Civitatis pertinere diximus, ex iisdem aliisque locis colligendum est.

41. Seniores bene regentes ab Apostolo vocantur Πρεσβύτεροι καλῶς προεστῶτες, *Seniores bene præsidentes, præeuntes*; Nam προΐστασθαι est primum habere locum. Ad Hebræos sunt hæc verba. Πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις καὶ ὑπείκετε. Τὸ πείθεσθαι *est dicto audientes esse*, ὑπείκειν, *cedere*, non *opponere se. In* 1. *ad Thessal.* 5. v. 12. προϊσταμένους ὑμῶν καὶ νουθετοῦντας, *præpositos vobis & admonentes vos.*

42. Prohibetur à Christo Τὸ κυριεύειν & ἐξουσιάζειν, *dominari & imperare*, *Lucæ* XXII. 25 Κατακυριεύειν τῶν κλήρων, *dominationem in Ecclesiam exercere* 1. *Pet.* v. 3. Nec est Christi regnum hujus mundi, id est, externum, sed internum & spirituale, quod passim ingeminatur.

43. Regimen igitur illud magis habet *suadendi auctoritatem, quàm jubendi potestatem*, qualia regna dari Tacitus auctor est. Vel si inferatur necessitas, hæc est ejusmodi, qualem *nuntii*, *præcones*, *legati*, quæ nomina Verbi ministris tribuuntur, inferunt, de rebus à Deo mandatis & in ejus verbo definitis.

44. Quanquam Apostolos immediatè

à Deo

à Deo missos & spiritu ejus indutos habuisse plus juris, antea diximus, ut eorum declarationes haberent necessitatem in rebus à Deo specialiter non definitis. Quo pertinet illud Pauli, Ἐγὼ λέγω, οὐχ' ὁ Κύριος, *non Dominus, sed ego dico* 1. *ad Corint.* VII. 12. Δοκῶ δὲ κἀγὼ πνεῦμα Θεοῦ ἔχειν, *Puto autem & me spiritum Dei habere*, *v. ult.*

CAP. VI.

Quo refelluntur sententiæ in defectu peccantes.

Sententia Erastianorum, Censuræ vim, Ecclesiæ negantium refellitur, & Hobbesii rationes, quod omne Religionis negotium ad Imperantes spectet, refutantur: ubi & de causâ Fidei supernaturali & de methodo Philosophandi Hobbesianâ, obiter.

SUpersunt duæ posteriores sententiæ, in defectu laborantes, quarum prior est eorum, quos *Erastianos* dicunt, qui Ecclesiæ nihil juris quam docendi officium, sine ullo vigore disciplinæ aut animadversione, concedunt. In quâ sententia quid desideretur, ex his quæ superius dicta sunt, intelligi potest.

2. Jus enim præcludendi à communione fidelium, eos, qui de fide male opinantur doctrinæque professionem moribus prostituunt, credentium cœtui non posse negari, nec consequenter ejusmodi causas cognoscendi, existimamus.

3. Nihil equidem coactionis, tantum jus evitandi & abstinendi esse penes Ecclesiam ultro concedimus; sed audientiæ, notionis & pronuntiandi jus sine confusione salvaque Ecclesiæ integritate ab illa facultate excludi non potest.

4. Quin dolendum, quod hæc res, etiam ubi in usu est, pene redacta sit ad imitamentum civilis censuræ, quâ homines intra terminos vulgaris modestiæ, tolerabili saltem modo, contineantur.

5. In cæteris Erastiani fere eadem tradunt, quæ nostra sententia tenet, scilicet omnia quæ à Deo præscripta non sunt, esse in dependentia civili. Adde quæ dicta *supr.*

6. Sequitur, quinta *Hobbesii* sententia, qui omnem sacrorum & religionis causam Imperio subjicit; Quæ etsi facilius cæteris, improbetur, est tamen operæ precium audire aliquas hominis subtilissimi habiti, rationes.

7. Has ego potissimum tres reperio, quarum primam ipsius verbis collocamus ex *Cap.* 19. *de Cive*, §. 18.

Tantum juris cives in Imperantes transtulerunt, quantum potuerunt.

Atqui potuerunt transferre jus decernendi modum, quo Deus honorandus sit.

Ergo & transtuleruut.

8. Sed propositionem hujus argumenti sæpe refutavimus: Nec minus adsumptionem esse falsam, ex iis quæ dicta sunt, apparet.

9. Siquidem modus Dei honorandi in sacris literis a Deo præscriptus est; qui nullo humanæ voluntatis arbitrio mutari potest.

10. Quo autem facilius inferat, Dei colendi modum esse humani arbitramenti, his verbis in rationem alteram se effundit; *Sanctitatem & fidem non supernaturaliter hominibus inspirari, sed studio & ratione naturali duntaxat acquiri cap.* 12. §. 6.

11. Qua de re sectione *sequenti* dicturis haud opus est heic latius egredi; Nisi quod

si quod opus est Cautione, ne quis putet, hæc male à nobis imputari *Hobbesio*, quoniam in locis citatis agat *de regno naturæ*. Verum si cui hoc incidat, is ad sequentia respiciat, ubi idem *Hobbes* judicium de supernaturalibus & verbo revelato fidemque & sanctitatem naturæ viribus tribuit, ac à ratione pendere docet.

12. Item quod *Cap*. 16. §. 16. jus admittendi libros sacros pro verbo Dei, jus interpretandi scripturas ab auctoritate Regum in vetere Testamento pependisse contendit, idemque de his qui Christianis imperant, modo sint Christiani, tradit *in Cap.* 17. §. 17. *&* 18.

13. Ex quibus palam est, eum nihil hac parte diversi ponere inter statum Naturæ & revelationis; sed duntaxat, quod vult, hoc eum probare per partes.

14. Quin imo contrariam opinionem inter fundamenta seditionum periculosissima refert, Auctoresque illius, suavi convicio, Apostatarum Rationis increpat.

15. Hinc colligit, in causa fidei, ut in aliis omnibus institutis, quæ sunt ἐν ἡμῖν, si quid certi ab universa civitate servandum, hoc à summo Imperio esse præscribendum.

16. Ad hæc autem, nostra sic est ratio; Non esse admodum in homine Christiani nominis insolentem hanc animi sententiam neque raram, licet indignam.

17. Nec est quod miremur ita colligentem, si *fides & sanctitas supernaturaliter hominibus infundatur*, nihil esse causæ, *cur non sit propheta quisquis vere Christianus est*; etsi in hac consequentiâ nihil non sit verum.

18. Mirari potius liceat, quamobrem *Hobbes* caput summum doctrinæ sacræ, quod *Jesus sit Christus Dei*, ab Imperio civili exceptum voluerit.

19. Nam si fides naturali studio duntaxat acquiritur, hoc ipsum, in quo summa fidei consistit, ex eàdem causa proficisci oportet.

20. Quicquid autem à cujusque ratione & arbitrio pendet, hoc in Potestatem civitatis vult esse translatum. Quid ni igitur hæc credulitas, an aliquis & quis sit *Christus cælestis*?

21. Scilicet, pudor eum retinuit, ut saltem non traderet, populum cogi posse ab Imperantibus ad Muhamedismum. Quod tamen ex ejus doctrina tam clare sequitur, quam quod est manifestissimum.

22. Unum obiter, ad id, quod *idem Hobbes* urget, sententiam de causâ fidei & sanctitatis supernaturali, hoc scilicet incommodo; *si vera esset*, inquit, *non video, quare rationem fidei nostræ reddere juberemur, aut quare non unusquisque, quid faciendum sibi sit, ex propria potius inspiratione, quam ex præceptis Imperantium aut rectâ ratione æstimaret.*

23. Facillima ad ineptam objectionem responsio est; Scil: rationem minime excludi ab his, qui in rebus fidei necessariis lumen spirituale prædicant; Neque enim dogmata, quæ ratione non perceperint, sibi dicunt revelari.

24. Proinde nihil ex illis est, cujus non rationem reddere possint & debeant è *scripturis*, apud eos qui in divinitate scripturæ acquiescunt. Obsignatio & persuasio spiritualis nihil *ad alios* pertinet; sed ejus lapis lydius hic est, *si cum literis sacris conveniat.*

25. Quod autem ad facienda fugiendaque attinet, ex communi dictamine rationis, ea maxime ad honestatem moralem adeoque ad dictamen rationis spectant; Quæ tamen nihilo magis ad nutum Imperantium mutari posse diximus, renitente quamlibet incassum *Hobbesio.*

26. Quem nunc videmus, quo fine in operis initio dixerit, *nihil esse fas & nefas*,

infert, bonum aut scelestum, nisi quatenus à Lege civili pro tali habetur, ut cap. 3. notavimus.

27. Scilicet, ut non modo conscientiam in revelatis, sed etiam in naturalibus Imperio Civili subjiceret.

28. Postremo, *tertiæ* ex Hobbesianis rationi paucis faciendum satis; Scilicet, ex nostra sententiâ duplex in unâ Civitate Imperium statui.

29. A quibus contingat more humani ingenii, contrarios canones, præcepta contraria populo injungi.

30. Existimamus, si termini à nobis antea positi & stabiliti custodiantur, quam minimum ab hoc incommodo periculi futurum.

31. Nihil quippe in iis Ecclesiæ adscribitur, quod Imperium coarctare possit, imo huic etiam contra illam forte plus adscripsimus, quam boni Principes & Potestates utendum arbitrentur. Nec metuenda collisio præceptorum, modo Imperantes in jus Dei non invadant.

32. Neque nos resistendi facultatem populo ob religionem pressò damus, nisi quatenus jure communi, quod in *sect.* 2. *c.* 3. dictum & *inferius* dicetur, competere possit.

33. Eat *Hobbes* suamque doctrinam atheismi nota tam bene liberet, quam nostra seditionis ablolvi potest.

34. Incidit adhuc unum axioma Hobbesianum, quod ex supra dictis solvi qui dem poterat, evolutum tamen non est, monituque dignum videtur, ut ad jus Summæ Potestatis universæ pertinens.

35. *Cognitionem de bono & malo spectare ad singulos, seditiosa*, inquit, *oratio est*, *Cap.* 12. §. 1. Alibi explicatius, & quidem, ait, *illa quot rebellionum causa fuit, quâ docetur, Imperata Regum justa aut injusta sint, cognitionem ad privatos pertinere? vid. cap.* 6. *n.* 9. *c.* 11. *n.* 6. *in fin. Leviat. Cap.* 13. 29.

36. Si de consiliis publicæ administrationis loqueretur, parum abest, quin admitti posset, *imperata Regum exequenda civibus esse, non interpretanda.*

37. Idem de iis, quæ per facultatem dominii eminentis aut voluntate civitatis mutari & ex nefariis licita fieri possunt, judicandum.

38. Sed in universum, ut Hobbes postulat, intellecta sententia, ne exceptis quidem moraliter necessariis aut voluntati divinæ repugnantibus, intolerabilis est.

39. Utique, si de turpitudine meritisque causæ manifesto constet; Nam alioqui in dubio pro Civitate præsumendum esse facile conceditur, quemadmodum de causis belli à Republ. suscepti, de quibus vid. Grot. *l.* 2. *c.* 26. §. 3. & 4.

40. At ille nullam admittit exceptionem, quod nobis admittere religio est.

41. Commentum, quod honestum & turpe, bonum & malum sit juris civilis, pridem refutavimus.

42. Nec alterum ei prodest figmentum, esse illud peccatum non obedientis, sed imperantis.

43. Aliter Scriptura & notissima generis humani conscientia dictat, ut refutatione sit indignum.

44. Quicquid autem diximus de iis quæ à Deo præscripta non sunt in verbo suo, vel in cordibus hominum, esse videlicet illa Imperio Civitatis obnoxia, de animorum sententiis minime, verum de actionibus externis intellecta volumus.

45. Enimvero cogitationes ne quidem de rebus naturalibus & indifferentibus ad Imperantes ullo modo pertinere possunt, verum declarationes & expositiones ejusmodi sententiarum publicas prohiberi possunt, iisque interdictis parendum est à civibus; *etsi libertas moderata in hoc genere laudabilis est.*

46. Ista sunt, quæ *Hobbes* se non dissferere,

ſerere, ſed computare, ſed demonſtrare ſcribit, alioſque juris & politices magiſtros omnium ſeculorum in alia omnia deſcendentes vehementer contemnit.

47. *Quaſi nemo eorum qui hanc materiam tractarunt, commodo uſus ſit docendi principio; ſe filum rationis inveniſſe*, ait, in *ipſis dubitandi tenebris*, unde ſe gloriatur *in lucem evaſiſſe clariſſimam*. Ita ſcribit *in præfat. tractat. de cive & in epiſt. dedicat.*

48. At ex his tenebris quam lucem eduxerit, videmus, Rempubl. adeò immanem, ut monſtrum potius quam Civitas videatur; Portentoſius quam illud hominis fuit, ex cujus latere alius homo enaſcebatur; cum quo ille Regnum, in quo populus aliquid juris retinet, *alicubi* comparandum cenſet.

49. Aut ego vehementer fallor, aut dicam ei grandem ſcriberent dubitationis magiſtri, κακηγορίας τῆς σκεπτικῆς, vel in eo, quod minime vacuus præjudiciis ad meditationes ſuas acceſſerit.

50. Dum haud obſcurè nec uno loco indicat, indignatione atrocium in *Angliâ* & in *Scotia* turbarum, quibus ſpeciem juris Brutina & nimis presbyterica dogmata neotericis crebrè adoptata circumdabant, ſe ad alia omnia excogitanda fuiſſe compulſum.

51. Id uti ageret, ne unquam populus juſtam adverſus Reges belli gerendi cauſam habere poſſe diceretur. Quod ſe conſecuturum deſperabat, ſi quicquam publici privatique, ſacri aut profani Summæ poteſtati ſubtraxiſſet.

52. Proinde in omni meditationis curſu hanc ſecutus videtur *cynoſuram*, ut Imperantium poteſtatem ubique faceret infinitam.

53. Quod cum repugnare conſenſui gentium & communi rationi videret, principiis opus ſibi fore animadvertit inuſitatis, quæ præjudicio adſtructa habuimus.

54. Cum autem Religio plurimum ad Summam Rempubl. habeat momenti, præcipuum operæ pretium in eo fore putavit, ſi quam longiſſimè à Principiis adhuc inter Chriſtianos traditis recederet.

55. Non conveniebat ejus hypotheſi, Pontificiorum ſententia, qui principium auctoritatis Sacræ Scripturæ fideique Chriſtianæ referunt ad Eccleſiam; ſi quidem ita Poteſtas à Rectore Civitatis in cauſâ Religionis, quæ tantos ciet populorum motus, diverſa ſtatuitur.

56. Non poterat etiam placere ſupernaturalis cauſa perſuaſionis de Religione, quia ſic homines latam nimis materiam Regnantium imperiis divinam opponendi auctoritatem, & provocandi ad illud Apoſtolicum, Deo magis obediendum eſſe, quam hominibus, haberent.

57. Denique nec à Rationis dictamine ſumma Religionis & auctoritatis, ſi omnem contradicendi materiam civibus hac parte, præcidere vellet, collocari poterat; cum ille fons effuſæ libertatis, infinitæ regnantium Poteſtatis adverſiſſimæ futurus eſſet. Ergo novam, ut vidimus, omniumque revera abſurdiſſimam inivit rationem.

58. Quâ re factum eſt, ut nobis hic locus aliquanto latius exequendus videatur.

SECTIO.

SECTIO VI.

De Principio cognoscendi divinitatem Sacræ Scripturæ & fidei Christianæ.

CAP I.

Quo status controversiæ, quæ est hac de re, formatur.

Connexio cum præcedentibus. Quod Fides non habeat causam vel notam in animis credentium supernaturalem, hoc esse, πρῶτον ψεῦδος omnium, qui fundamenta Christianismi convellere student. Contrariam opinionem fuisse communem in Ecclesiâ Reformata, ante novam ratiocinandi methodum. Occasio & historia disputationis hac de re, quæ causam dedit huic digressioni, ejusque termini. Quam connexionem hæc habeant cum doctrinâ de Jure Civitatis. Comparatio *Pajonismi* novæ in Galliâ doctrinæ, cum oppositâ nobis sententiâ. Quomodo in Belgium transierit & quo pacto ibi habita sit.

PErsuasionem de Fide Christianâ non esse præscripti vel arbitramenti humani, sed Dei solius imperio subjectam, inter alia inde *supra* evicimus; quod immediate ex instinctu divino generetur, & simili immediato Spiritus Sancti testimonio in fidelium cordibus obsignetur.

2. *Hobbes* autem ut refelleret hanc persuasionem, quod Fides imperio Summarum potestatum subjecta non sit, omnium primo faciendum putavit, ut sententiam de immediata infusione cœlesti, quæ causa sit Fidei & de Testimonio Spiritus illam Fidem obsignantis refelleret ac irrideret, qua de re *superius* cœptum in hunc locum plenius examen distulimus.

3. Haud temere quicunque Christianæ fidei mysteria & Scripturæ sacræ auctoritatem convellere studuerunt, hinc ab annis quinquaginta, aliunde initium duxere, quam ut veterem de immediatâ Spiritus Sancti operatione, tam in generandâ quam in obsignanda fide, doctrinam subverterent ac eluderent, ut post *Hobbesium instituit Spinosa* in *præfat. Tract. Theol. Polit. & Auctor præfat. in Op. ej. postum* aliique deinde plures, etiam inter Protestantes ipsosque Reformatos.

4. Quorum alioquin hæc est notissima doctrina, magno consensu à principibus Reformationis tradita & inculcata; *Fidem in his qui verbum Dei percepe-runt, efficaci virtute Spiritus Sancti in cordibus Electorum immediatè produci, eamque productam evidente Spiritus Sancti testimonio confirmari.*

5. Quod tamen ejusmodi esse, ut minimè τῷ ἔξω τῷ μὴ λαμβάνοντι, *nec nisi ab expertis* intelligi possit, literæ Dei, ut *infrà* videbimus, testantur. Unde factum, ut paulatim ingeniosissimi quique, verbis quidem primorum Reformationis auctorum insisterint usque sint, interpretationes vero dederint tam obscuras & vagas, ut rem plerisque suspectam redditam postremo totam negandam putaverint.

6. Quos inter in Gallia novissimè fuit *Ludovicus Pajonus* Aurelianensis Ecclesiæ Minister, multæ vir eruditionis & acuminis in disputando, ut adversus Pontificios sæpe & in hac ipsa controversia abunde probavit, ut colligere datum est, *è commentario ejus MS.* quem Synodo Gallicanæ exhibitum aliquando inspiciendum mihi dedit Nobilis & Reverendus Theologus *D. de Hautecour*, Theologiæ in nostrâ Academia Professor dignissimus.

7. Pajoni igitur hypotheses præcipuæ fuerunt hæ, I. *Mentem hominis, ut pote rationalem, non posse moveri, nisi impressione rationali.*

8. II. *Illos, qui præter Rationem aliquid operationis extraordinariæ, in mente credentium agnoscunt, esse enthusiastas.*

9. III. *Corruptionem hominis & impotentiam ad recipiendam fidem, esse habitualem acquisitam, quæ suo sensu originalis quidem dici potest, verum tamen sanabilis sit, vi rationum & motivorum, ut loquitur, quibus mens nostra moveatur & excitetur.* Cl. Spanhemius *Elenc. Controv. pag.* 285.

10. Denique, in hoc omnia desinunt, Impotentiam credendi Euangelio esse à desidiâ, præjudiciis & adfectibus, quibus vitiis auxilio divino detersis, vim mentis puram & nitidam cogitationibus sufficere defæcatis, ad accipiendam rerum divinarum persuasionem, per attentam ratiocinandi methodum. Immediatas autem Spiritus operationes cessare jam penitus, nec adeo mentes hominum amplius adfici immediate.

11. Hanc sententiam apud Belgas increbuisse vidimus, ab eo tempore, quo in Theologiam per rupit methodus ratiocinandi e Principio universæ dubitationis ad visionem certitudinis æque infallibilis, quam Deus est verax & fallendi nescius.

12. Proinde sic esse habendum; Veritatem Religionis Christianæ aliter quam methodo ratiocinandi adstrui non posse; Tali, videlicet, quæ docet, omnibus exui præjudiciis, dubitare de omnibus, rerumque ideis bene ac attentè inter se collatis & comparatis, è dubitationum tenebris evadere in lucem claram, & induere conscientiam liquidissimæ veritatis, ut noster Hobbes præivit in *præfat. de Cive.*

13. Cum autem persuasio de divinitate Sacræ Scripturæ cum primâ veritate Religionis Christianæ conjuncta sit, iisdem non dubitare visum est, Auctoritatem Scripturæ Sacræ quod ad ejus agnitionem attinet, unicè pendere ab eâdem methodo ratiocinandi.

14. Hæc res inprimis agitata est hinc ab annis fere triginta, occasione dissertationis, cujus inscriptio fuit; *Philosophia Scripturæ interpres*; quam inter alios refellit Vir Clarissimus, ita, ut non minus clare & disertè immediatas Spiritus Sancti operationes in mentibus fidelium dari negaret, quam is quem refutabat, nec minus veterani Theologi in ipsum, quam in adversarium ejus inveherentur.

15. Dehinc usu venit propius ad nos, ut in quâdam disputatione Inaugurali, propositæ fuerint hæ theses; *Divinitas Scripturæ, quâ omnis ejus auctoritas nititur, aliunde, quam ex Ratione, adstrui non potest.*

16. Unde colligebatur, esse flagitium erroris, ita putare, *Si ratio aliud quid nobis dictaret, quam Scriptura, huic*, videlicet Scripturæ, *potius esse credendum.*

17. Addebatur usus rei, *Si quis bene servet methodum ratiocinandi, huic licere secure Philosophari & de cætero in utramque aurem otiose dormire*, freto hac certissima regula, *Veritati à se perceptæ nullam veritatem fore contrariam; modo in his, quæ ad salutem necessaria sunt, ob reverentiam S. Scripturæ*, si quid in ea veritati

ritati per Rationem repertæ, contrarium inesse videretur, ***examen repetetur.***

18. In has positiones, cum mea, per occasionem, Oppositio impacta fuisset, easque Par lectissimum Theologorum doctissimi Viri suas fecissent, redactus sum ad eam necessitatem, ut sententiam, quæ adhuc magis orthodoxa erat habita, contra illorum rationes, tueri oportuerit.

19. Qua in re, ut invidiam alienæ professionis invasæ amoverem, ita consulendum putavi, ut positiones meas in *libris de jure Civitatis* adversus Hobbesium hac de re collocatas, & ex parte *superius* repetitas, mutatis mutandis excerperem, & præsenti quæstioni applicarem, donec ulterius provectâ disputatione, liber *de Ratione Scripturaque* singularis in eam rem editus est in lucem.

20. Quod jam olim in hisce libris de Jure Civitatis compendio scriptis, usu venit tractari, quod ad refutanda Hobbesii noxia principia non potest omitti, spero Lectori non displiciturum, si in hac iteratâ & ampliori Editione eorundem librorum, plenius exequamur.

21. Non paulo tamen brevius, quam *Hobbes* in suo *de Cive* tractatu, excurrit in res Theologicas; cujus adeo exemplo hanc Digressionem apud æquum Lectorem facile me tuiturum existimavi.

22. De ipsâ re, primo sententiam à nobis defensam, mox eam, quæ ab aliis adstructa fuit, collocabimus, dein nostram probabimus & oppositam refellemus, omnia breviter & perspicuè; remisso Lectore, si cui libet, ad librum eâ de re scriptum *& designatum.*

23. Nos tenemus, divinitatem Scripturæ sacræ & simul Veritatem fidei Christianæ persuaderi Auditoribus electis, vi Spiritus Sancti mentibus speciali gratiâ cælitus adfusâ, juxtaque verbum iliis insinuatâ.

24. Auditionem & Rationem esse causas instrumentales, sine quibus persuasio non sedeat animis; sed instrumenti modum non obstare, quominus efficiens causa fidei, cœlestis immediata sit, ac irresistibilis, etsi voluntaria & cum ratione conjuncta.

25. Diximus adhuc, Fidem animis receptam Testimonio Spiritus Sancti in fidelibus obsignari, idque Testimonium à fide ratione percepta realiter esse diversum atque discretum.

26. Dissentientes, qui methodum dubitandi & per omnium rerum dubitationes, conscientiam certitudinis infallibilem colligendi hac etiam in re sequuntur, Deum ita faciunt auctorem fidei, ut Ratio sit unicum principium cognoscendi divinitatem Sacræ Scripturæ & quæ cum ea conjuncta est, veritatis Christianæ. Rationem dicunt esse oculum, qui est Principium visionis unius; Scripturam sacram quasi Telescopium, quo detegimus & adsequimur eas quæ visus per se non adsequebatur.

27. In mente nihil esse, quam ratiocinationem, nec aliud quicquam in eâ dari posse contendunt; Sed causalitatem cœlestem esse voluntatem Dei, & Decretum, quo sic homo ratiocinetur, ut è dubitatione, collectione & comparatione idearum concludat, divinitatem scripturæ & veritatem fidei Christianæ.

28. Testimonium verò, quo nos fidem ratione perceptam obsignari diximus, & quod ab Ratiocinatione verè & actu distinctum esse putamus, è verbo Dei, id illi omnino negant, & fidenter enthusiasticum esse declarant.

29. Præterea, sicut iisdem, quam e Pajono supra habuimus, hypothesibus indigent; ita non cessarunt, easdem in adstructione sententiæ suæ, licet occultius

tius aliquando proferre atque connectere cum suis positionibus, quas alioquin, ut in *prædicto libro sect. 3. c. 9. & seqq.* demonstratum est, stabilire non potuissent.

30. Quanquam autem hujus rei disceptatio parum nos jucundis inflixerit commissionibus, quominus tamen hanc hypothesin derelinquere, & eandem in hoc loco penitus omittere possimus, religio facit, altoque animo, quod dicere fas sit, concepta veritatis conscientia.

31. Si cui volupe non sit, animum his rebus in institutione Doctrinæ civilis advertere, suo arbitratu ad sequentem Sectionem, transire potest. Videamus igitur rem ipsam, ἄνευ πάθους καὶ πανουργίας.

CAP. II.

Quo verum Principium cognoscendi divinitatem Sacræ Scripturæ & veritatem Religionis Christianæ, probatur esse Lumen infusum à Ratiocinatione distinctum.

Principium cognoscendi divinitatem S. Scripturæ, esse Revelationem internam Spiritus S. probatur è primis Reformationis auctoribus, è Patribus, è Cartesio, & imprimis ex ipsis Sacris literis, maximè è Paulo 1. *Corinth.* 2. qui locus inducitur ad explicationem, variis argumentis inde deductis; revelationem illam internam à Ratione esse distinctam, idque aliorum collatione locorum illustratur & confirmatur.

EST equidem ex interioribus Theologiæ capitibus hic articulus, ejusmodi tamen, ut omnes Christianos ejus bene certos esse oporteat. Ideoque & alias hæc res à nostri ordinis hominibus tractata fuit, & ad refellendas Hobbesii rationes hic est necessaria. Quid autem est illud Principium?

2. Est id, ex *quo unicuique nostrum constat, Scripturam Sacram, quam habemus, esse verè divinam.* Hoc enim est proprie Quæsitum hujus loci; non quodnam sit principium earum veritatum, quæ in Scripturà continentur, quod ipsam esse Scripturam non negatur; utique in his quæ Ratio sine Scriptura nullo modo scire poterat.

3. Pertinet igitur Quæstio, non tam ad singula Religionis capita, quam ad Summam fidei Christianæ & agnitionem divinitatis Sacræ Scripturæ in universum. Ut tamen certum sit, quæstionem de ipsis Fidei capitibus ab illo quæsito separari non posse. Nam qui per rationem inquirere vult, an Scriptura sit divina, non debet subsistere in notis quibusdam generalibus è stylo & à Scriptoribus desumptis, & quibusdam rebus in ea contentis, ut sunt miracula & vaticinia; sed omnia, saltem præcipua dogmata excutere debet, an ea sint ejusmodi, ut Deo & ratione digna videri queant. Sed maneamus in priori Quæsito; quodnam sit principium cognoscendi divinitatem S. Scripturæ.

4 Ponamus igitur illud Principium; Est nihil aliud, quam *Revelatio interna Spiritus Sancti, qui fideles per interiorem afflatum docet in cordibus suis, iisque efficaciter persuadet, ut firmiter credant, Scripturam.*

bemus in libris Propheticis & Apostolicis, esse verè & indubitato verbum Dei.

5. Utraque Thesis constat verbis Polani in *lib.* 1. *Syntagm. c.* 16. qui in hac re consentientes habet omnes primævæ Reformationis auctores, nominatim & præ cæteris Calvinum, ut in *d. libro sect.* 2. demonstratum est, quæ huc omnia transscribere nihil attinet.

6. Idem Patres magno consensu; Basilius *in Psalm.* 115. Πίστις, inquit, ἡ ὑπὲρ τὰς λογικὰς μεθόδους τὴν ψυχὴν εἰς συγκατάθεσιν ἕλκουσα. Πίστις οὐχ ἡ γεωμετρικαῖς ἀνάγκαις, ἀλλ' ἡ ταῖς τοῦ πνεύματος ἐνεργείαις ἐγγινομένη. *Fides quæ supra methodum ratiocinandi trahit animum ad consensum; fides, quæ non geometricis demonstrationibus, sed efficacibus Spiritus sancti operationibus ingenerata est.* Idem ex Chrysostomo & Justino Martyre conversionis suæ historiam memorante *d. loco* ostendimus.

7. His auctoritatibus unum addam ex recentioribus *Cartesium*, qui receptam inter omnes Christianos hac parte sententiam sequutus, cum alibi, tum *Respons.* 2. ita scribit; *Ratio formalis propter quam fidei adsentimur, consistit in Lumine quodam interno, quo à Deo supernaturaliter illustrati, confidimus, ea quæ credenda proponuntur, ab ipso esse revelata, & fieri plane non posse, ut ille mentiatur: Quod omni Naturæ lumine certius est, & sæpe etiam, propter lumen gratiæ, evidentius.*

8. Hæc est illa vis Spiritus, quem Christus à Patre suo mittendum & omnia suos electos edocturum promisit *Joh.* XIV 16. oppositus carni & sanguini, id est, naturæ & rationi naturali, ut idem Dominus ad Petrum, cui à Patre suo inditam adfirmabat notitiam sui.

9. Hæc est illa trahendi vis, sine quâ Christus ipse prædicans verbum, fidem facere non poterat, Ἐὰν μὴ ὁ πατὴρ ἑλκύσῃ αὐτόν. *Nisi pater illum traheret*, & mentem aperiret ad spiritualia clausam *Act.* XVI. 14. Hujusmodi immediatam operationem, cum adflatu ignoti ortus, sed validissimi effectus adserit Dominus *Ioh.* *III.* 8.

10. Hæc est eruditio ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως, *in demonstratione spiritus & potentiæ*, quam fidelibus ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψε διὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ, ἵνα εἰδῶμεν, *detexit Deus per spiritum suum, ut cognoscamus* 1. *Corinth.* 2.

11. Unde autem ille Spiritus, estne aliquid in homine novi, an verò fuit in mente, prius; ut saltem detectus videatur? Imo *accepimus illum*, inquit Apostolus, in cordibus nostris *d.* C. 2. *v.* 12. Ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας. *Emisit Deus Spiritum filii sui in corda fidelium* Ad *Gal.* IV. 6.

12. Illum Spiritum emissum sicut Christus opponit carni & sanguini, sic Apostolus eum spiritui hominis opponit, quem etiam vocat Spiritum mundi *d. c.* 2. *v.* 10. & manifesto docet, Spiritum illum emissum & in solis fidelibus habitantem aliquid esse distinctum à spiritu hominis, eique superadditum *d. c.* 2. *v.* 10.

13. Spiritus autem hominis sine dubio est Ratio, sive mens rationalis, ὁ ἐν αὐτῷ, *ipsi congenitus, qui novit ea quæ sunt id homine, vers.* 11. id est, qui cogitat & scit quod cogitat: hoc autem esse mentem, nemo negabit.

14. Jam satis ita clare; sed res planè meretur, ut aliquantò pressius demonstremus, spiritum cordibus fidelium à Deo immissum, esse facultatem fidelibus infusam, ab ipsa mente diversam, etsi in mentem agat & vim suam exerat atque exerceat. Rationes quibus id evidentissimum est, sunt hæ;

15. Quæ diversis nominibus in eodem homine discernuntur, ac inter sese

opponuntur, ea sunt in rei veritate diversa; Spiritus sanctus in corde fidelibus missus diverso nomine separatur à mente, eique opponitur. Ergo.

16. Major est evidens, ex eo, quod nomina reperta sunt ad res significandas. Potest quidem una res habere diversa nomina; sed cum duo nomina sibi mutuo opponuntur, non potest fieri, quin res iis significatæ sint diversæ.

17. Minor est in *d. v.* 11. *&* 12. *Τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ, Spiritus hominis, qui est in ipso. Καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ, & Spiritus qui est ex Deo*, quem esse in eodem homine docet ibidem, & liquet ex eo quod additur, *ἵνα εἰδῶμεν, ut cognoscamus v.* 12.

18. II. Argumentum: Quod est in homine quovis per se, hoc differt realiter ab eo, quod certis hominibus immittitur. Atqui, spiritum Dei accipiunt in corda immissum Fideles: Mens autem seu spiritus hominis est in omnibus per se; & Jam ostendimus *suprà* utramque propositionem.

19. III. Argum. Spiritus, qui in eodem homine diversos habent effectus & diversas res cognoscunt, illi, quà spiritus & realiter à se invicem differunt. Atqui Spiritus hominis sive mens & Spiritus Dei diversas res cognoscunt. Ergo.

20. Major patet, quia cognoscere proprium est Spiritus, & proinde ubi diversi sunt cognoscentes, ibi Spiritus oportet esse diversos. Minor est in *d. cap.* 4. *v.* 10. 11. *&* 12. jam expositi.

21. IV. Argum. Quorum unus alterum reddit certiorem, unus alteri contestatur, hi plane diversi sunt; quod est ejusmodi, ut aliter concipi nequeat. Atqui vera est adsumptio, Ergo.

22. Probatur adsumptio è *d. v.* 12. *Ἐλάβομεν τὸ πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἵνα εἰδῶμεν τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν. Accepimus Spiritum, qui ex Deo est*, immissum in corda nostra; *superius*, ut *cognoscamus ea, quæ Deus* nobis largitus est. Cognitionem illam à mente percipi, non negabunt; sed habet illam mens à spiritu, qui à Deo menti additus est, ut textus loquitur.

23. Idem probatur ex *ad Romanos* 8. *Τὸ πνεῦμα ὃ ἐλάβομεν συμμαρτυρεῖ τῷ πνεύματι ἡμῶν. Spiritus quem accepimus, contestatur Spiritui nostro v.* 16. Sunt duo *Spiritus*, quorum alter cum altero cogitationes communicat.

24. Hinc qui unum modo spiritum, id est, mentem solam habet, vocatur *ψυχικός*, animalis; quia nihil habet quam *ψυχήν*, animam rationalem.

25. Qui vero alterum accepit Spiritum menti suæ adjunctum & superadditum, *Πνευματικός* appellatur ab Apostolo *d. cap.* 2. *v.* 14. 15. Nec veremur absurdi imputationem, ex eo, quod duo Principia cognoscendi in uno homine fideli intelligimus, ab his qui mentem nihil aliud quam cogitationem esse dicunt.

26. Non magis quam à Theologis Reformatis, quorum primicerius hoc modo loquitur, *Verbum Dei non faciet fidem in cordibus hominum, nisi idem Spiritus, qui loquutus est per os Prophetarum, intret in corda nostra.* Calvin. 1. *Inst. c* 7 *n.* 4.

27. Atque hoc est internum *Lumen*, de quo passim sacræ literæ & Interpp. Et hinc Fidelis *ὁλόκληρος, totus, quantus*, ab Apostolo trifariam designatur, à *Spiritu, mente, corpore, Ἁγιάσαι ὑμᾶς ὁλοτελεῖς, ut sanctificet vos integros, τὸ πνεῦμα, καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα, Spiritum, mentem & corpus* 1 *Thessal ult. v.* 29. quod vereor ne prò monstro haberent, à nobis dictum, Rationales.

28. Inde refellitur sententia Wolzogii, in *tract. contra libr. de Philos. Script. interpr.* quæ nunc est eadem Virorum Clarissimorum. *Internum lumen*, verba Wolzogii, *nil potest utique aliud esse quam Mens expurgata, quæ deterso squalore pec-*

cati

cati affectibus scilicet & præjudiciis, ut alias loquitur, *jam instar speculi recipit distinctissime rerum objectarum imagines.* Quam sententiam alter Cl. virorum, sicut olim erat, merito falsam esse probavit *in libro contra W.* & è duplici fidelium spiritu ex Paulo evidenter refellitur.

39. Hoc lumen internum Johannes Apostolus vocat χρίσμα ἀπὸ τοῦ ἁγίου. *Unctionem à sancto*, ὃ ἔχετε καὶ οἴδατε πάντα, *quod habetis, & nostis* omnia *Ep.* 1. *c.* 2. *v.* 27. Et mox, τὸ χρίσμα ὃ ἐλάβετε ἀπ' αὐτοῦ, μένει ἐν ὑμῖν, καὶ οὐ χρείαν ἔχετε, ἵνα τις ὑμᾶς διδάσκῃ. *Unctio quam accepistis ea manet in vobis, nec opus est, ut quisquam vos doceat.* Pergit: Τὸ αὐτὸ χρίσμα διδάσκει ὑμᾶς περὶ πάντων καὶ ἀληθές ἐστι. *Eadem unctio docet vos de omnibus, & est vera. vers.* 27.

30. Habet igitur unctio illa vim docendi, & est principium cognoscendi, quo vult Apostolus uti Fideles, adversus eos, qui in errorem illos inducerent. Ταῦτα ἔγραψα ὑμῖν περὶ τῶν πλανώντων ὑμᾶς. *Hæc scripsi de his, qui vos in errores inducunt.*

31. Atque hisce dictis satis conveniens est, quod supra è Cartesio protulimus, *Lumen illud internum omni naturæ lumine certius est, & sæpe etiam evidentius.* Cui dicto & simplicitati Apostolicæ utinam Sectatores ejus, postquam in Ecclesiis nostris tantum fecere numerum, stare voluissent; neque se illis, qui ex diverso principio & negatione luminis illius Supernaturalis, à Ratiocinatione distincti, pleraque fidei mysteria eluserunt, aggregassent.

CAP. III.

Quo probatur: *Rationem non esse Principium cognoscendi divinitatem S. Scripturæ.*

Ponitur, & limitatur, antithesis, quod Ratio sit unicum in sacris cognoscendi Principium. Rationem intelligi, ut est in homine; hanc vero esse corruptam; Proinde non posse principium esse cognoscendi in sacris, quod iterum è Paulo probatur: vel qui sic statuunt, eos mentem statuere oportere in facultatibus suis incorruptam. Auctores verbi nunquam provocare vel remittere auditores suos ad Rationem; quod fieret, si Ratio esset principium. Quin rationes turbare magis animas fideles. Nec qui Ratione præ cæteris excellunt, primos esse in fide Christi amplectenda, sed contra magis; quod iterum à naturâ Principii alienum sit; idque iterum è Paulo & Justino Martyre illustratur.

EX his, quæ dicta sunt, evidentissime patet, illius dicti falsitas; *Divinitatem Scripturæ Sacræ aliunde non constare quam ex Ratione:* Transeamus ad destructionem sententiæ huic suppositæ, qua *Ratio dicitur esse Principium & quidem* unicum *cognoscendi divinitatem* Sacræ *Scripturæ*; Ut hæc *aliunde* nullo modo adstrui possit.

2. Si hoc tantum vellent, non posse in disputando cum aliis, iisque persuadendo divinitatem Scripturæ, aliunde quam à ratione peti argumenta, non esset quo illis adversaremur.

3. Sed hoc repudiant, & diserte nec aliis nec sibi de Scripturæ divinitate constare posse, *aliunde quam ex Ratione*, contendunt, idque vult altera proposi-

 tio;

tio; *Si quid Scriptura diversum à Ratione dictet, illam huic non esse præferendam*; nec posse præferri sine flagitio, ut loquitur thesis Virorum Cl.

4. Quomodo autem Ratio sumatur, etsi id minime dubium sit, tamen ut monendum sit, faciunt auctores novi. Nam se non nisi de Ratione rectâ verâque loqui, non de *corruptâ*, quod vocabulum de Ratione, nonnisi contradictoriè, prædicari possit, protestantur.

5. Nos per Rationem intelligimus, *vim percipiendi & judicandi de rebus per proprias rerum ideas*; ipsorum verbis hactenus utimur, ita *sicut illa facultas est in mente humanâ, post lapsum primorum Parentum.*

6. Nec aliter illi possunt; Etenim, quando agunt de principio cognoscendi, ex quo nobis aliisque de Scripturæ divinitate constare queat, manifestum est, eos Rationem non sumere in abstracto, sed ut est in quovis homine, quales nunc alma natura producit.

7. At hi sunt omnes corrupti, non tantum in corpore, sed in mente vel maximè, id est, in ejus facultatibus, quæ cæcæ & mutæ sunt in sacris, ut statim videbimus.

8. Sed illi corruptionem mentis non constituunt in ejus facultatibus, sed in transversario affectuum præjudicio, adeoque in actibus & habitu inde contracto; quam corruptionem si recte mens attendat ac intendat se, detur evitare vel superare; maximè divino adspirante auxilio, quod hactenus agnoscunt; ut tamen menti, id est, facultatibus ejus nihil accedat, aut adfundatur ullo adflatu immediato.

9. Proinde sic oportet omnes statuere, quemadmodum instituunt, qui Rationem principium cognoscendi divinitatem Scripturæ faciunt, Rationem, id est, vim mentis percipiendi & judicandi volendique non esse corruptam in suâ facultate; Alioqui dicere non possent, Quod corruptum & cœcum & mortuum est in spiritualibus, esse principium cognoscendi divinitatem Scripturæ Sacræ.

10. Ideo nobis id primi argumenti loco est. Quod ineptum, cœcum & mortuum est in spiritualibus, id non potest esse principium cognoscendi res divinas. Atqui mens hominis, sive Ratio sicut in eo nunc est, in Spiritualibus inepta, cœca & mortua est. Ergo.

11. Nota sunt loca, è quibus cæcitas & impotentia hominis in spiritualibus probatur: Princeps est ille Pauli 1. *ad Corinth.* 1. *v.* 14. ψυχικὸς ἄνθρωπος, inquit, *Animalis*, mentalis *homo*. Quis? *Qui nihil habet* εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, *quam Spiritum hominis*, id est, mentem ratione præditam, ut dixerat *v.* 11.

12. Quid ille? οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος τοῦ Θεοῦ καὶ οὐ δύναται γνῶναι, *non recipit ea quæ Spiritus Dei sunt, nec ea potest cognoscere.* Ne putes, eum duntaxat recipere non posse spiritualia, propter adfectus & præjudicia, vel actum & usum pravum. *Non potest*, non habet illam facultatem.

13. Quid ita? Jam dixerat, Τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. *Res divinas nemo cognoscit, nisi Spiritus Dei*, quem illi non acceperunt; Sunt duæ facultates oppositæ, Spiritus hominis & Spiritus Dei; quod hic docet, ille non novit, nec scire potest, quia solus Dei Spiritus, quem fideles acceperunt, illa cognoscere potest.

14. Frustra igitur hunc locum detorquent & pervertunt, qui pati non possunt, ut mens humana dicatur in suis facultatibus percipiendi, judicandi & volendi esse corrupta; Nihil clarius est inde, quam opus esse novo principio cognoscendi, priusquam homo sola mente rationali præditus spiritualia cognoscere queat.

15. Hinc

15. Hinc fit, ut sint αὐτῷ μωρία, res spirituales *ei stultæ* videantur; quia spiritus hominis, id est, Ratio non est facta ad spiritualia; Non potest adsequi id, quod solus Dei spiritus ἡμῖν ἀπεκάλυψε, fidelibus detexit, iterum Paulus *v.* 10.

16. Ita summus Ratiocinator Calvinus hunc locum παραφράζει. *Animalis homo non potest percipere ea quæ Spiritus Dei sunt. Quem vocat animalem? Nempe, qui naturæ lumine nititur. Quid ita? An quia per ignaviam negligit? Imo etiam si enitatur, nihil potest, quia scilicet spiritualiter dijudicantur. Quid istud significat? quia humanæ perspicaciæ penitus abscondita per solam spiritus revelationem patefiunt, adeò ut pro stultitiâ ducantur ubi Spiritus Dei non elucet.* Et mox. *Quid volumus? Pronunciat Apostolus infatuatam à Deo sapientiam hujus mundi & nos scilicet acumen ei tribuemus, quod ad Deum & cœlestis regni adyta penetrare possit? Facessat à nobis tanta vecordia. lib.* 2. *Inst. c.* 2. *n* 20.

17. Hoc igitur primum contra principium Rationis in Sacris argumentum, dat locum alteri; Quod hæc sententia, de *non aliunde*, quemadmodum ostendimus, egeat ista hypothesi fundamento Christianæ Religionis adversâ, *mentem in facultate ratiocinandi adhuc esse integram*; nec nisi in affectibus & præjudiciis adeoque in usu & actu & habitu inde producto consistere corruptionem.

18. Qua interpretatione, sola pars hominis bruta, quæ carne & sanguine constat, infecta labe primævâ statuitur, eâ parte, quæ maximè hominem facit, intactâ, & Imputationis peccati originalis ratio tollitur.

19. Cum satius foret, si labes in utrâque hominem constituente parte non sederit æquabiliter, ita ponere, viscera cursumque sanguinis & spirituum animalium, unde fere affectus, nihilo secus se habere nunc, quam in creatione prima, sed mentis imperium, quæ corporis ad honorem amoremque Dei servitio uti deberet, esse diminutum, judicio in sacris atque spiritualibus extincto & intermortuo.

20. Quod si mens hominis in ipsa ratiocinandi facultate corrupta sit, manifestum est, eam non esse principium cognoscendi res sacras. Atqui Prius est certissimum Christianæ Religionis fundamentum, inquam. Ergo plana consequentia. Idque Sequens & tertium est argumentum.

21. Quartum alienis verbis collocabimus; *Ad quod principium Deus nusquam nos remittit in Verbo suo, quo etiam Christus ejusque Apostoli in confutandis falsis dogmatibus nunquam usi sunt, id principium Fidei & Religionis Christianæ esse nequit. Atqui ad Rationem humanam nunquam nos remittit Deus, nunquam etiam Christus ejusque Apostoli eo usi sunt. Major evidens est per se, quia dogmata Fidei & Religionis non traduntur aut adseruntur absque veris propriisque principiis. Veritas minoris confirmatur secundum utrumque membrum, ex omnibus divinis revelationibus in utroque Testamento, quibus Deus doctrinam Religionis hominibus patefecit.* Verba *Altingii Theol. elencht. Pag.* 37.

22. Idem Calvinus; *Summa*, inquit, *Scripturæ probatio passim à Dei loquentis personâ sumitur; non jactant Peophetæ & Apostoli acumen suum neque insistunt rationibus l.* 1. *Inst. c.* 7. Rursus; *Adeò autem heic consternatur & deficit humana perspicacia, ut primus in domini schola proficiendi gradus sit, ab eâ deficere; nam eâ, ceu objecto velamine impedimur, quominus adsequamur Dei mysteria, quæ non revelantur nisi parvulis. lib.* 3. *c.* 2. *n.* 14.

23. Hæc nos ad quintum manu ducunt argumentum, quod verbis Basilii

hac de re agentis comprehensum sic habet; Οἱ λογισμοὶ καταστέλλουσι τὴν ἀσθενῆ διάνοιαν καὶ θορυβοῦσι, καὶ ἀποδεῖξαι σαφῶς οὐδὲν ὧν λέγουσιν, ἴσχυσιν, ἀλλὰ τοὐναντίον ποιοῦσι, ταράττουσι μᾶλλον καὶ ζόφου πληροῦσι καὶ ἀπορίας πολλῆς. *Ratiocinationes infirmos animos quatiunt & turbant, nec quicquam eorum, quæ dictant perspicuè demonstrare possunt, sed contrarium efficiunt, perturbando magis & caligine atque dubitatione multâ implendo. ad 1 Corinth. cap. 2.*

24. Rationem hujus rei suprà ex Apostolo intelleximus, quod nulla sit inter Rationem & spiritualia proportio vel convenientia. Calvinus inde, *Scripturam demonstrationibus aut rationibus subjici fas non est.* Iterum. *Præpostere faciunt, qui disputando contendunt, solidam Scripturæ fidem adstruere. lib. 1. Inst. c. 7. n. 5.*

25. Sexti argumenti loco, prudens lector non neget hoc esse posse, petitum ex absurdo, quod Rationales nostri nullo modo defugiunt; Inter principium cognoscendi res naturales & artificiales fideique mysteria nihil esse diversi in homine. Nec aliud esse principium, quo Irregeniti veritates divinas percipiunt, quam quo vere fideles easdem cognoscunt, quod ad principium, inquam, cognitionis & persuasionis attinet. Etsi enim ipsis hac parte nihil absurdi, nihil quod gloriæ Dei sit adversum, inesse videatur, secus tamen omnes verè pios in animum inducere certum & compertum est, atque è suprà dictis infraque dicendis intelligetur.

26. *Septimum* argumentum rursus ejusdem suprà laudati verbis addemus; *Si ratio humana est principium Religionis Christianæ, qui perspicaciâ & acumine ingenii & judicii accuratione excellunt, Religionem Christianam facilius capient, cupidius amplectentur, plenius intelligent constantiusque retinebunt. Consequens est falsum, repugnans Scripturæ & experientiæ,* Ergo. Henric. Alting. *d. loco.*

27. Hujus rei locuples auctor est Paulus in 1. *ad Corinth. c. 1. & 2.* ubi de gratiis agit, ὅτι ἐπλουτίσθητε ἐν παντὶ λόγῳ καὶ πάσῃ γνώσει, *quod locupletati erant in omni ratione & omni cognitione v. 5. c. 1.* Sed quali? Ἀπεκδεχόμενοι τὴν ἀποκάλυψιν Ἰησοῦ Χριστοῦ, *Acceptâ foris*, hoc enim est ἀπεκδέχεσθαι, *revelatione Jesu Christi*; Non usum se ὑπεροχῇ λόγου ἢ σοφίας, neque πειθοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, *non excellentibus & suasoriis humanæ sapientiæ rationibus*, quas provocat & rejicit; Ποῦ σοφός, ποῦ συζητητής; *Ubi Sapiens, ubi disputator?*

28. Quid ita Paule? Quid ni provocas sapientes, ut vim Rationis experiantur? An nescis, dari methodum ratiocinandi, qua per connexionem simplicium perceptionum argumentorumque rationalium, pervenire liceat ad tam certam rerum sacrarum scientiam, ut hominem nullo modo fallere possit? Accusares fallacias, temeritatem & ἀμεθοδίαν ratiocinandi, diligentiam attentionemque justam exigeres. Tu vero: Ἐμώρανεν ὁ Θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου. *Deus sapientiam hujus mundi infatuavit.* Executi sumus hunc locum pluribus *in d. tract. de Concurs. Rat. & S. Script. pag. 64.* Alia passim occurrunt disconvenientiam humanæ sapientiæ & Euangelii significantia, & quam pauci sapientes mundi & acuti ratiocinatores illam amplexi fuerint, ex ore Christi & Apostolorum.

29. Idem ex Ecclesiæ & omnis Christianismi historiâ constat; quanto quisque sapientior, etsi nullam odii proprii caussam habens, inter gentiles fuit, tanto à doctrina Crucis alieniores fuisse; ut è Taciti, Plinii, Marci Aurelii, Juliani, merito inter doctissimos habiti, & plerisque Philosophis animadversum fuit.

30. Est

30. Est locus insignis hac de re apud Justinum Martyrem, qui se adhuc philosophum & à Fide Christi alienum incidisse narrat apud litus maris, in senem venerabilem, cum quo in disputationem de Deo & veritate delapsus præ se ferebat, Τὸν λόγον ἡγεμονεύοντα πάντων: *Rationem omnium imperatricem.* Διὸ χρὴ, inquit, πάντα ἄνθρωπον φιλοσοφεῖν καὶ τοῦτο μέγιστον καὶ τιμιώτατον ἡγεῖσθαι, τὰ δὲ λοιπὰ δεύτερα καὶ τρίτα; *Quare cuilibet homini faciendum est, ut Philosophetur, idque maximum & pretiosissimum ducat, reliqua secundo & tertio loco existimet.*

31. Si veritas *aliunde* quam ex Ratione adstrui nequeat, adsentiri debuisset ille senex, nec aliud inculcare principium; Ille vero post alia; Εὔχου, inquit, δὲ σοὶ πρὸ πάντων φωτὸς ἀνοιχθῆναι πύλας· οὐ γὰρ συνοπτὰ, οὐδὲ συνοητὰ πᾶσίν ἐστιν, εἰ μή τῳ Θεὸς δῷ συνιέναι, καὶ ὁ Χριστὸς αὐτοῦ. *Precare tibi*, inquit, *ante omnia lucis aperiri portas: Nec enim ab ullis hæc intelligi vel dijudicari possunt, quam quibus Deus & Christus ejus id dederint.* Replicat Justinus; non posse illud esse aliud, quam τὸ τοῦ νοῦ ὄμμα, *mentis lumen*, Plane ut Auctores nostri in *cap.* I. *hujus sectionis.*

32. At senex eum ad scripta Prophetarum & Apostolorum remittit, ut tamen ne heic quidem Rationem tanquam principium dijudicandi commendet; Οὐ γὰρ μετ᾽ ἀποδείξεως, inquit, πεποίηνται τοὺς λόγους, ἅτε ἀνωτέρω πάσης ἀποδείξεως. *Nec enim cum demonstratione sua scripta composuerunt, utpote quæ superarent omnem demonstrationem.* Næ ille Senex ingentem calumniæ dicam scripsisset, hac audita positione, qua sibi placent. *Si quis Rationi scripturam Sacram præferat, eum erroris se reum facere flagitiosi.* Secundum illorum hypothesin illum senem hoc modo loqui oportuisset; (detur venia huic προσωποποιΐᾳ.)

33. *Bene habet ô Justine, quod Rationem rectam ut ducem & Imperatricem sequi paratus es; neque nos eam defugimus, neque divinas veritates ex aliis principiis approbamus aut exploramus: verum est, habere nos revelationes sacris quibusdam scriptis comprehensas; sed harum divinitatem, à quâ pendet omnis earum auctoritas, aliunde quam à Ratione adstrui non posse fatemur; nec contendimus, ut tu quicquam in animum inducas credere, quod non Ratio tibi dictet esse rectum & verum, & si quid eveniat tibi proponi, quod Ratio secus dictet, inde à principio tibi jam prædico, noli scripta sacra, quæ tibi proponentur, Rationi præferre. Saltem hæc observa; exactam ratiocinandi methodum institue, libera te præjudiciis, excute segnitiem; noli quicquam rebus tribuere vel negare, quod eis tribuendum vel negandum esse, nunquam animadvertisti Inprimis cave tantum errandi flagitium committas, ut si quid ex ideis rerum adseverate collegeris, illis esse tribuendum vel negandum, id ipsum deinde neges eisdem rebus esse tribuendum vel negandum, aut dubites, an tribuendum vel negandum sit. Hoc in scripturæ sanctæ gratiam facere, tam valide improbatur apud nos, ut etiam gradus ad eam culpam fieri absque flagitio non posse merito censeatur; sed ita firmiter apud animum tuum constitue, non posse verum esse quod Rationi contrariatur, nec quod Rationi convenit iisdem literis sacris adversari posse. Proinde, si modo attendas rectamque viam meditandi institueris, de auctoritate scripturæ jubeo te esse securum. Nihil aliud à te stipulor, nihil omnino cautionis postulo, quam ut in his, quæ ad salutem necessaria sunt, eam serves sacræ scripturæ reverentiam, ut si quid in illis suspicere contrarium his, quæ tu vera putes, novo & quam fieri potest accuratissimo examini ea subjicias; cæterum, quæ recta Ratio tibi persuaserit, de illorum veritate*

ritate cave unquam dubitare tibi veniat in mentem; si modo legitime *colligas rationes, in utramvis aurem omnino licebit otiosè dormias.* Hæc ab iis quæ dixit δὶς διὰ πασῶν discrepantia, cum his conferantur licet.

34. Sed tempus est, ut sententiam Christianæ Religioni necessariam vereque fundamentalem, objectionibus, præter & post eas, quæ ab Hobbesio motæ & in *cap. ult. sectionis præcedentis* occupatæ sunt, liberemus.

CAP. IV.

Quo objectiones adversus priorem; & fundamenta posterioris sententiæ removentur.

Objectio de confusione, quæ fit in orthodoxâ sententiâ, inducitur & refellitur. Etiam, quod à Prædicato Fidei desumitur, quo dicitur Rationalis. Plerumque methodum ratiocinandi in primis conversionibus abfuisse, non semper; & inesse divinitatis notas Verbo ad persuadendum sufficientes, sed Rationem solam in transversum agi, nec piis simplicibus in ratione sola satis esse præsidii, contra dubitationes & tentationes: Nec acerrimos ratiocinandi magistros hac viâ ad fidem solidam Euangelio habendam adduci solere, quod exemplis abundè constet. Respondetur bifariam ad argumentum, è characteribus divinitatis verbo Dei impressis, quasi illorum collectio sit via ratiocinandi & unum Principium. Solam voluntatem sive decretum Dei, quod homo sit crediturus, non sufficere ad lumen supernaturale, quod Sacra Scriptura Fidelibus adscribit, adserendum.

QUemadmodum, qui Rationem faciunt principium cognoscendi divinitatem Sacræ Scripturæ & rerum in ea traditarum, præter injuriam quam faciunt Verbo & Spiritui sancto, incidunt in incommodum arbitrariæ interpetationis, quam in literas sacras inferunt, seque necessitati infinitis impiorum cavillis, quo nihil inutilius, respondendi implicant; ita Patroni Rationis *omnium Imperatricis*, ita ut Justinus loquebatur, nullius rei magis orthodoxos, quam obscuritatis hac parte coarguunt.

2. Neque prius hæc opinio, de Ratione quasi Principio res sacras judicandi, antehac Socinianis propria & à Remonstrantibus adoptata perrupit in Ecclesiam Reformatam, quàm è dubitandi tenebris emersit illa vis ratiocinandi, quæ tam certa & infallibilis quam Deus est verax, esse gaudet, ejusque usus in Theologia, quod auctor ejus enixe prohibuerat, obtinere cœpit.

3. *Primum* Confusionis argumentum petunt ex eorum dictis, *qui in fide non opus esse ratione*, qui fidem prævenire scribunt rationem, quomodo D. Heidanus, sed dubitandi methodo necdum initiatus, loquebatur, *fascic. diss. Socin.* 11. § 4. Item Calvinus, *Talis est hæc persuasio*, inquit, Fides, *quæ rationes non requirat l.* 1. *c.* 7. *n.* 5. Alibi. *Unde statuimus, Fidei notitiam certitudine magis, quam apprehensione constare*:

Quod

Quod explicat; *Dum persuasum habet, quod non capit, plus ipsa persuasionis certitudine intelligit, quam si humanum aliquid suâ capacitate perciperet l. 3. c. 2. n. 14.*

4. Jam olim hoc confusionis argumentum notavit Abelgardus Parisiensis Magister, cujus ingenium ut ἱπεροξί... describit Bernardus *epist.* 190. Is explicans Sapientis dictum: *Qui credit cito, levis est corde*; Cito *credere*, inquit, *est adhibere fidem ante rationem.* Quod de naturalibus verissimum, in spiritualibus sæpe falsum esse ex suprà dictis manifestum est.

5. Etiam è modo & momento conversionum, quæ prædicationibus Apostolorum commissæ leguntur. Nam si Ratio est principium cognoscendi divinitatem verbi, oportet, Auditorem vel lectorem primo dubitare, res perceptas inter se & cum ideis innatis attente conferre, rationes in diversum tendentes diu multumque perpendere, & tandem omnibus maturè examinatis, ubi ad visionem claræ & distinctæ perceptionis enisus fuerit, concludere, neque prius assentiri.

6. Idque in mysteriis abstrusissimis de natura Dei unius & trini, cum humana naturâ conjuncti, duram pauperiem omniaque mala in terris perpessi, à cruce suspensi, à morte resuscitati, in cœlos sublati. Judæum oportet examinare vaticinia de Messia, nunquid inde liqueat, Messiam esse παθητόν. Si prius quam hæc, pro rei momento accuratissime examinaverit, adsensum præbeat, in leges impingit & ratiocinandi flagitium, si credimus Duumviris, Rationem esse unicum credendi Principium, committit.

7. Tu verò cum hac methodo comparasis, conversionem trium millium per concionem Petri, Lydiæ porphyropolæ, Commentariensis apud Philippos, aliaque sine numero. Nihil simile reperies: majestas & fulgor verbi prædicati, mentes eorum ita perculit ac penetravit, & sacra lux eum in modum iis adfulsit, ut occupata profligataque ratiocinandi, deliberandi, eligendique cura & nube dubitationum, evidentius atque efficacius Dei verbo adsensi fuerint, quam ulla idearum connexione & argumentorum delectu consequi & efficere potuissent.

8. Subacti illa experimentorum evidentiâ Dissentientes, compendium aliquod ratiocinandi in simplicioribus agnoscere videntur, ut omnino tamen Rationem illis principium esse contendant. Sed aut leges ratiocinandi, quas figunt & inculcant, non esse necessarias fateri illos oportet; aut certe in illis simplicibus, qui non obierunt illam methodum, non fuit ejusmodi perceptio veritatis, cujus ratiocinatio principium dici queat, sed credulitas quædam & festinata persuasio.

9. Nec tamen ideo, quod est *secundum* illorum idemque *Pajoni argumentum*, Spiritum Dei, ut in bruta, sic in fideles, veluti in lapides operatum fuisse statuimus. Spiritus Dei effusus in illorum corda facit, ut spiritus hominis sive mens consensum præbeat adsertionibus prædicatis, sine methodo dubitandi & ratiocinandi, quæ, ubi Ratio est principium, nullo modo negligi potest.

10. Spiritus Dei efficit sæpe claram & distinctam perceptionem, *sine prævio examine rationali*, quod adesse oportet, ubi ex ratione concludendum est; plane ut ipsum Cartesium suprà audivimus in sacris agnoscentem; quem illi scilicet, aut heic cæspitasse, vel lumen supernaturale, sine methodo, evidentius quam rationale, metu offensæ in nova institutione, Vulgo dare voluisse, quod eripere non poterat, arbitrantur.

11. Nec aliter accipienda quæ *suprà* ex Orthodoxis habuimus, de *Certitudine Fidei* oppositâ *Apprehensioni*, & de *persuasione ejus quod non capit* Fidelis. *Cognitionem cum vocamus Fidem*, ait Calvinus, *non intelligimus comprehensionem, qualis esse solet earum rerum, quæ sub humanum sensum cadunt l.* 3. *c.* 2. *n.* 14. quæ per collationes & concatenationes multarum perceptionum simplicium & rationalium argumentorum, desinant in claram visionem luminis naturalis: Nec his quidem negatur esse locus in sacris, negatur esse locus ut principiis, negatur unicè, *nec aliunde* constare posse de divinitate verbi, ut volunt illi.

12. Habent tamen instantiam, quæ & *tertii* vicem *argumenti* tenet, Religionem Christianam esse *Rationalē*, λογικὴν, ut Apostolus, ad *Rom.* XII. I. à qua proinde Ratiocinationem ejusque methodum exactam alienare, deforme sit & injurium in Auctorem Rationis & Scripturæ; in quo argumento valde se jactant & increpant discrepantes.

13. Sed quod ad Pauli locum attinet, huic facile satisfit eo, quod ille Rationalem qualitatem religioni Christianæ adseruit, comparatæ cum religione Mosaicâ, quæ externo & carnali apparatu sic erat involuta, ut rationalis qualitas in ea vix appareret.

14. Tum verò procul est, ut à cognitione divinitatis S. Scripturæ, alienemus rationem aut Ratiocinationem, vel illam sustinere non posse credamus exactissimam ratiocinandi methodum; sed negamus eam à *principio* semper & necessario adhibendam, aut Spiritus sancti lumen sine illa methodo, credentem non posse reddere certum & certissimum absque ullâ dubitationis nubecula.

15. Neque tamen negandum, Conversiones, unquam fieri per viam Ratiocinandi; quemadmodum de Beroeensibus *in Actis* relatum est, eos inquisivisse diligenter in ea, quæ Apostoli proferebant, multosque tales, sola vi spiritus Sancti ante ratiocinandi methodum ad credendum non abreptos, sed mediis rationibus inductos; haud tamen aliter, quam adspirante spiritu sancto mentesque eorum ad accipiendas rationes aperiente, dicendum est. Cave tamen hos solos veram accepisse fidem, reliquos inde ab initio verbum ipsis expositum pleno adsensu amplexos, temere credidisse putes.

16. Etsi deinceps & ex post facto non est dubium, quin edocta mens eorum Lumine supernaturali, rationem Fidei & Salutis humani generis à Christo procuratæ, cum admiratione divinæ sapienentiæ plenissime perspexerit, eamque Viam, quæ Rationi non illuminatæ μωρία, *Stultitia* videbatur, maximè rationalem Deoque dignam judicaverit; Utcunque Christus & Apostoli ad hanc Rationis convenientiam nullibi provocare comperti sint.

17. Hæc tamen non obstant, quominus ejusmodi κριτήρια, sive notæ in Sacrâ Scriptura & Verbo inde prædicato eluceant, quæ omnibus conscientiis testatam facere queant ejus divinitatem & Evangelii prædicati veritatem; quo pertinet locus Apostoli, Rationalibus nostris palmarius 2. *Corint.* 4. 2. Τῇ φανερώσει τῆς ἀληθείας συνιστῶντες ἑαυτοὺς πρὸς πᾶσαν συνείδησιν ἀνθρώπων, *manifestatione veritatis accommodantes nos ad omnem conscientiam hominum.* Qui locus potest facere *Quartam* objectionem.

18. Responsio occupata est, Inesse revelato Dei verbo ejusmodi vim veritatis, quæ ad arguendas refragantium conscientias eosque reddendos ἀναπολογήτους & convincendos sufficiat. Ut tamen æquè certum sit, illa κριτήρια notasque verbi esse ejusmodi, ut ψυχικός, mere homo ratio-

rationalis sine spiritu Dei illis ad fidem moveri non possit, verum sibi relictus in alia omnia discessurus sit.

19. Constat etiam, illas notas divinitatis tot cavillis & objectionibus ex Ratione depromptis impeti & involvi, ut si auditores pii & simplices nihil in cordibus suis habeant, quam methodum ratiocinandi, ab hac ipsa in transversum agerentur, minimeque in ea satis præsidii in tentationibus & angustiis spiritualibus haberent.

20. Quando palam est, etiam acutissimos ratiocinandi magistros, qui hanc ipsam methodum sacris adhibere docent, ab ea quam de verbi divinitate persuasionem ab ineunte ætate habuerunt, sæpe dimoveri, & ejus contemptum, diligentia ratiocinandi, quicquid dissimulent, animis suis induere, ut exemplis patet manifestis & non manifestis.

21. Ex hisce quid de *quintâ* objectione sit habendum, intelligi potest. Ajunt κριτήρια & notas divinitatis, quæ in verbo & Scriptura ab Apostolis & Prophetis editæ reperiuntur, esse totidem *medios terminos*, quibus auditor adsumptis, inde ratiocinatur & concludit, scripturam esse divinam, hoc modo; ***In quâ oratione vel scripturâ reperiuntur notæ divinitatem Verbi infallibiliter arguentes, illam oportet esse divinam. Atqui in verbo scripturisque apostolicis reperiuntur tales notæ. Ergo verbum & scripturam illam oportet esse à Deo:*** Parique argumento quicquid in illis traditur: Et sic ratiocinatio est principium.

22. Hoc argumentum nonnullis maximè placuit, atque in eo toti fuere; postquam Socios, qui Rationem non modo Principium divinitatis Scripturæ, sed & ipsarum quæ in iis continentur rerum, esse docent, hactenus in speciem magis quam re ipsa deserendos putarunt.

23. Responsio ad argumentum illud est duplex. Prima, non esse idem, cum dicitur; *Scripturæ divinitas aliunde quam ex Ratione constare non potest*, cum hac positione; *Divinitas Scripturæ non potest aliunde quam ex characteribus divinitatis, quos ipse Deus Scripturis impressit, constare.* Nam characteres isti non sunt notiones insitæ menti, unde ratiocinatio ducitur; sed quasi fulgura, quibus tanquam propriis radiis ad convictionem omnis conscientiæ, Scriptura coruscat, quemadmodum recte ab aliis ad hanc instantiam pridem responsum fuit.

24. Fere ut subulcis usu venit, quibus Angeli natum Messiam denuntiarunt. An his etiam Ratio fuit principium? Ita scilicet; *Quod angeli dicunt, hoc est verum. Atqui puerum hunc esse Messiam Angeli dicunt. Ergo verum est.* Nugæ. Fiat tamen ita; sed an ita pergent? *Quam rem Angeli nuntiant, hanc nos collatis rationibus ac ideis clare & distinctè percipimus?* Apage, ubi nihil fuit, quam τὸ ῥῆμα γεγονός, verbum editum & intellectum cum gaudio Spiritus sancti *Luc.* 2. *v.* 15. 20. Si Rationales audivissent, primo dicta illa cum ideis menti insitis & cum vaticiniis Prophetarum conferre debuissent, ne quid ante rationem.

25. Altera sit hæc responsio; Non posse mentem hominis, ut nunc est, in facultatibus suis corruptam, ita suas cogitationes inducere, ut istis quæ laudantur notis, etsi tales revera sint, infallibilem putet inesse demonstrationem, *quod verbum sit divinum*; cum istæ notæ sint eædem cum re ipsa. Unde multo plures hominibus sola ratione utentibus objectiones & difficultates cavillatoriæ, quam notæ veritatis à piis inde colliguntur.

26. Absit, ut valori istarum notarum detrahamus; sed ut sola rationalis inde collectio exceptionibus & objectionibus

argutis & infinitis, simplices auditorum vel lectorum animas, nihil quam attentionem suam adhibentes, ad πληροφορίαν, id est, plenissimam & liquidissimam persuasionem, qualis est Fides, adducere possit, rei ipsius evidentia & experientia refellit.

27. Optimum argumentum est ab eventu vaticiniorum. Sed quam nec illud ad infallibilem demonstrationem in piis, qui sola vi rationis utantur, sufficiat, his ultimis temporibus quibus huic parti Scripturæ plus operæ quam aliquot seculis datum est, compertum fuit, dum totidem systemata explicationum, quot interpretes prodierunt; ut multo simus incertiores quam dudum.

28. Nequidem miracula quæ leguntur in sacris perpetrata, nunc infallibile præbent argumentum, quia nituntur fide Relationum in Scriptura extantium, quæ proinde requirunt idem principium cognoscendi veritatem, quod ad Scripturæ divinitatem est necessarium.

29. Efficaciora fuerunt in eos quibus coram edebantur, sed tamen ne in hos quidem valuisse quod satis esset ad πληροφορίαν, Christus ipse toties ingeminavit, quoties neminem nisi tractum à Patre suo, nisi cui is veritatem detegeret, credere posse professus est.

30. Quid de reliquis gnorismatis? Hæc à Viro docto novissime ita recensentur. I. quod in Scriptura revelatum sit, quomodo Peccator modo θεοπρεπεῖ cum Deo possit reconciliari, quod nullus homo excogitare potuisset.

31. Atqui hoc illud ipsum est, quod Theologus è multis unus (nomini parcamus) Reformatæ Pastor Ecclesiæ ab ineunte creditum ætate, per Ratiocinationem amiserat, nec nisi in ultimo vitæ articulo singulari spiritus S. gratiâ in animum inducere potuerat. Idem est, quod hi, quibus hæc opera & omne studium est, ut Religionem Christianam cum Ratione per omnia concilient, maxime repudiant & Rationi repugnare subtiliter demonstrant, mereque Rationalibus facile persuadent.

32. Idem de secundo Viri docti argumento tenendum: *In qua Scriptura talia de Deo revelata sunt, quæ humano ingenio excogitari non poterant, veluti est doctrina de Trinitate, hanc oportet esse divinam. Atqui.* Ergo.

33. Hoccene, quod Rationales, ut specimen repugnantiæ cum Ratione perpetuo objiciunt, argumentum erit, unde argumentum evincendi divinitatem Sacræ Scripturæ petatur apud negantes?

34. III. quam ponit Nota Vir Rev. de Vaticiniis, examinata est.

35. IV. Nota; *Quia Deus ipse cum Mose cæterisque Prophetis loquutus est*, incidit in eandem circumstantiam, quæ de miraculis modo relata est.

36. V. Nota; Simplicitas, & integritas Scriptorum, qui facta quæ scribunt, comminisci non potuissent, hæc facit, ut moralia ab illis syncere dictata putent Rationales: In rebus abstrusis hoc illis præjudicium est in contrarium.

37. Plane ut hæc & similia magni valoris sint apud animos à spiritu sancti lumine jam præventos, id quidem fatendum; sed ad eos qui sola Ratione, sicut, inquam, ea nunc est in homine disposita, procedunt in rebus examinandis, minime sufficiunt ad convictionem & liquidam persuasionem; absterrent magis, & μωρία stultitia videntur, ut Apostolus & res ac usus docent.

38. Longe præ cunctis rationibus confirmat fideles validius, illud χρίσμα, per quod omnia norunt, *Unctio cælestis* & contestatio Spiritus Dei insinuata menti, quam suprà ex Paulo & ex Johanne percepimus; quæ facit, ut illæ notæ, sint quod esse videntur, & animos

animos intima clarissimâque luce perfundant.

39. Neque verò immediata vis illa luminis infusi absolvitur Decreto scilicet & Voluntate divina, quæ velit & decernat, ut homo tales & tales ineat cogitationes; ut tamen in mente nihil sit aliud quam collectio rationalium argumentorum, nec aliud in eâ statui possit absque enthusiasmo, ut Viri Cll. inculcant.

40. Non opus est repeti quæ protulimus, & ad hæc refutanda sufficiunt; Nec repetam quod ultro patet, hac interpretatione, mentem in suis facultatibus æque statui incorruptam, quam ab his, qui corruptionem in usu & actu & habitu acquisito constituunt. Quia Ratio sic etiam, ut est in homine jam corrupto, statuitur enixè, principium cognoscendi divinitatem verbi; quod, si in suis facultatibus corrupta & cœca sit, nullo modo esse potest *sine novo principio*.

41. Enthusiasmi notam à nobis amoliri necesse tunc erit, cum negabitur, quod adhuc factum non est, sententiam nostram esse communem veterum Reformatorum, quos ut confusionis, hodierni universæ dubitationis magistri insimulent, enthusiastas tamen adhuc fuisse nemo dixit; neque dicendum putabit, qui nos Spiritus Sancti motus, nonnisi verbo Dei consentaneos, & secundum illud omnes motuum species, virtutes & qualitates examinandas censere cognoverit.

42. Destructa satis est hæc positio, *Quod divinitas S. Scripturæ aliunde quam ex Ratione cognosci vel adstrui nequeat.* Unde Altera, quod *si Ratio nobis aliud quam Scriptura dictaret, huic non esset potius credendum*, corruit; quæ manifesto nititur hac hypothesi, quod Ratio æquè in homine certa sit, quam Scriptura, si modo recte inducatur; quod iterum præ se fert alias hypotheses duas convellendo factas Christianismo, *Rationem in suis facultatibus adhuc esse incorruptam*, de qua diximus; & Veritates in Scriptura traditas ad rationis normam examinandas, nec aliter quam si cum illâ conveniant, esse admittendas; quod est thema Socinianum, Scripturam Philosophiæ subjiciens & plerisque mysteriis subvertendis comparatum. Sed nos in priore quæsito, de principio cognoscendi divinitatem S. Scripturæ subsistemus.

CAP. V.

De Testimonio obsignante Fidem receptam.

Inter conversiones factas ad fidem veram in primâ Euangelii prædicatione repentinas & eas quæ post receptam in orbe fidem traditiones rationales committuntur, esse discrimen modi, non rei ipsius, ut alii aliis evidentius lumen supernaturale à ratione discernant. Fidem persuasam & animi conscientiâ acceptam Testimonio Spiritus S. in verè fidelibus obsignari & oppignorari solere, idque sigillum & pignus à Fide rationali bene esse distinctum, è variis Scripturæ locis inducitur & probatur, secundum diversos conversionum modos. Pertinere id etiam ad cognitionem, exemplo mysterii, de cibo & potu carnis & sanguinis Christi probatur. Exponuntur aliæ quædam operationes Spiritus S. in animis fidelium *Pignoris & Testimonii* usum exhibentes, & removetur exceptio.

QUæ de causâ supernaturali Fidem producente *suprà* demonstravimus, hypothesin maxime Pagani ad fidem conversi, quales in primâ Euangelii prædicatione, requirunt, in quâ persuasio de veritate & divinitate verbi plerumque cum generatione novi hominis conjuncta fuit.

2. Qui sic convertebantur, in his quidem fides non fuit sine ratione; sed principium credendi non fuisse Rationem, ex eo liquidissime patebat, quod plerumque fides methodum ratiocinandi & exactam argumentorum comparationem præveniebat, ut tamen verissima & liquidissima Fides esset.

3. Hi verò deinde cœlitus persuasi, introspicientes in mysteria fidei, dignam in illis Deo sapientiam adeoque cum ipsa ratione verâ convenientiam, soli Rationi, ut est in homine corrupto, impenetrabilem agnoscebant; ac ita visionem & conscientiam discriminis inter Ratiocinationem & tractionem Spiritus Sancti evidentem habebant.

4. In cæteris, qui post accuratum examen & collationem argumentorum ad Fidem traducebantur, adfuit equidem illa vis eadem supernaturalis, nec defuit ejus à Ratiocinatione differentiæ conscientia; verùm minus evidenti temporis ordine discreta vel foris apparens.

5. Receptâ per orbem fide Christianâ, persuasio de verbi divinitate in plerisque, sine ratiocinatione & sine speciali gratiâ cœlesti, traditione Parentum & institutione præcipientium, sedit animis hominum; cui dein Ratiocinatio in multis iterum sine salvificâ (ne de tralatitiâ dicamus) Spiritus Sancti gratia accessit, ac ita Fidem historicam & rationalem adstruxit.

6. Sunt, quos misericors Deus è statu Naturæ per efficaciam Spiritus sui ad interiorem cum Christo, & per hunc cum se ipso conjunctionem traductos, novâ simul luce tam notabiliter perfundit, ut differentiam Ratiocinationis ab illo Lumine supernaturali clarissime persentiscant.

7. Hujusmodi supervenientem Spiritus Dei operationem & illuminationem inscri-

inscriptione hujus Rubricæ, de Testimonio fidem receptam obsignante & pignorante, intelleximus, eique non modo, in his, quibus post fidem Ratione vel institutione solâ perceptam supervenit, sed etiam iis qui primitus à Spiritu Sancto rapiuntur ad fidem ante citraque ratiocinationem evenire, constat è sacris; Idque nunc ut probemus, faciendum est.

8. Non loquemur de prodigiosâ Spiritus S. immissione, quæ facta est in Apostolos & ab illis conversos, qui vel statim vel aliquandiu post fidem acceptam ejusmodi Spiritu extraordinario, quem non visum fuit Deo in Ecclesia esse perpetuum, donabantur; sed loquimur de communicatione Testimonii, quod ad finem usque mundi duraturum esset in Fidelibus, juxta promissionem Christi *Joh.* 14. *&* 15. *ἵνα μένῃ μεθ' ὑμῶν εἰς τ̀ αἰῶνα, ut vobiscum maneat in æternum*, quod nulli nisi verè fideles cognituri essent *v.* 17.

9. De hoc Paulus ita, *Ὁ δὲ βεβαιῶν ἡμᾶς σὺν ὑμῖν εἰς Χριστὸν καὶ χρίσας ἡμᾶς, Θεός, ὁ καὶ σφραγισάμενος ἡμᾶς καὶ δοὺς τ̀ ἀῤῥαβῶνα τ̃ πνεύματος ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν. Qui stabilivit & unxit nos vobiscum, Deus est. Qui nos etiam obsignavit & spiritus sui pignus dedit in cordibus nostris* 2 *Corinth.* 1. *v.* 21.

10. Conferamus cum hoc loco alterum ad *Ephes.* 1. *v.* 13. *Ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς ἀκούσαντες τ̀ λόγον τ̃ ἀληθείας, ἐν ᾧ καὶ πιστεύσαντες ἐσφραγίσθητε; Ἐν τῷ πνεύματι τ̃ ἐπαγγελίας τῷ ἁγίῳ, ὅς ἐστιν ἀῤῥαβὼν τ̃ κληρονομίας ἡμῶν. In quo*, Christo, *postquam audivistis sermonem veritatis, in quo postquam credidistis, sigillo obsignati estis:* Scil. *Spiritu Sancto vobis promisso, qui est pignus hereditatis nostræ.*

11. Duæ res heic à Paulo, re & temporibus distinguuntur, Acquisitio fidei, & ejus obsignatio atque oppigneratio. Prima pars est in verbis, *Ἀκούσαντες, πιστεύσαντες; Postquam audivistis, credidistis.* Item *ὁ βεβαιῶν καὶ χρίσας ἡμᾶς Εἰς Χριστόν;* Priora dicta rem simpliciter, hæc modum & causam exprimunt, *fundationem & unctionem*, quâ fides à Sp. S. mentibus indita fuit.

12. Hac ipsâ re commissâ & collocatâ, sequitur obsignatio in verbis, *ὁ καὶ σφραγισάμενος, ἐσφραγίσθητε.* Item oppignoratio, *δοὺς τ̀ ἀῤῥαβῶνα, ὅς ἐστιν ἀῤῥαβὼν* &c. comparatione desumptâ à negotiis contractis & eorum confirmatione per sigilla & hypothecas vel pignora in manus tradita, sicut fert usus hominum atque rerum quotidianus.

13. In emptionibus venditionibus, locationibus conductionibus, Stipulationibns, Mutuo, Donationibus, & similibus ipsæ Conventiones ita differunt & distinguuntur à sigillis atque pignoribus, ut hæc sæpius absint aut postea subjungantur; Nec aliter in istis Pauli locis ordo verborum & analogia comparationis fert.

14. Ex bene dictis Marci Tullii est, nihil tam furiosum videri, quam verbis uti diversis sine distincto sensu; cujus rei exemplum videre licet in examine epistolæ Cæsaris ad ipsum, in his verbis; *Ut tuo consilio, gratiâ, dignitate, ope uti possim:* Operæ pretium est animadvertere, quomodo singula verba scrutetur, non ut hodiè quis in literis *complementa* civilitatis continentibus, quales erant istæ, verba negligentius effusa putaret; nullam syllabam sine proprio sensu frustra ab homine cordato statuit esse positam *lib.* 9. *ad Att. ep.* XI. *& seq.*

15. Nos autem Apostolum; ut volunt, qui nullum Spiritus S. testimonium à fide rationali distinctum agnoscunt; in re gravissimâ fidei, sigilli, pignoris vocibus sine distinctis sensibus uti credamus? Sufficiat Scriptura, Verbum, Ratio illuminata, *κεχαρισμένη* ad Fidem accipiendam, quis tamen dicet, sigillum

sigillum, quod imprimitur, pignus quod superadditur, à verbo & à Scriptura ejusque intellectu non esse distinctum?

16. Sed qui hæc confundunt, præter quod ista & similia loca dictis inanibus eludunt, clarius, quinam & quales sint isti motus & quomodo à ratiocinatione discrepent, ab adserentibus exigunt. Si volunt clarius, quam in literis sacris expressum legitur, non habent rationem. Ibi vero Servator ait, ut modo intelleximus, *neminem eos motus scire posse, quam qui habet & sentit*, *Joh.* 14. v 17. Paulus eos appellat ἀνεκλαλήτους, *ineffabiles*, easque ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεσθαι, *à nemine, quam à sentiente dijudicari.* Calvinus noster, *omnes quidem pios illos experiri, sed longe infra justam rei explicationem verba subsidere* 1. *Inst.* 7. § 5.

17. Discrimen equidem à Ratiocinatione perspicuum est in his, qui prædicatione verbi sine methodo rationali fidem amplexi, dein per Ratiocinationem illuminatam mysteria veritatis ita perspiciunt, ut eâdem Spiritus efficaciâ, quæ primum eos sine exactudine disputandi, adflaverat, magis magisque confirmentur, in eâque longe validius acquiescant, quam solâ ratione freti facere potuissent; ut quæ vis in amplectenda fide prius illos adfecerat; hæc in retinenda & confirmanda, testimonii loco sit efficacissimi.

18. Eo sensu Johannes unctionem Spiritus in utrumque usum conjungit. Καὶ τὸ χρῖσμα ὃ ἐλάβετε ἀπ' αὐτοῦ ἐν ὑμῖν μένει καὶ οὐ χρείαν ἔχετε, ἵνα τις ὑμᾶς διδάσκῃ. *Unctio, quam ab illo accepistis, in vobis manet, nec opus est vobis, à quoquam doceri* 1 *Joh.* 2. v 37. Quæ unctio inde à principio vim luminis præbuit, ea deinde testimonii vel sigilli & pignoris usum præstare dicitur, eamque solam Johannes sufficere statuit ad muniendos fideles adversus seductorum cavillationes.

19. Ejusdem subsequentis testimonii virtus evidens hodieque est in omnibus, qui vulgari institutione & ratiocinatione, dum adhuc erant in statu Naturæ, de verbi fideique divinitate ac veritate persuasi, dein Spiritu Dei vivifico induti Christoque devoti, mirificam exinde luminis in dijudicatione Spiritualium rerum accessionem, non modo in amore zeloque, sed etiam in interiore notitia veritatis ac mysteriorum experiuntur: Quod ut per omnem Christianæ pietatis doctrinam liquidissime diffusum est, ita placet uno illustrare exemplo.

20. Verba Christi, quibus *carnem suam esse vere potum*, non modo brevibus peremptoriisque verbis in institutione Sacræ Cœnæ, verum etiam fusius & πραγματικῶς, imprimis in *cap.* VI. *Joh.* docet, per rationem solam nemo unquam rectè satis interpretabitur.

21. Pontificii *verbum* quidem hactenus ut *principium* sequuti, cum manducationem corporis Christi spiritualem non perciperent, interpretationem crassam & Christo indignam prodiderunt, nec penitus hanc imperitiam spiritualem exuêre, qui transmutatione materiali rejecta, corpoream tamen præsentiam amittere nequeunt. Nec quidem illi fortasse, qui nil nisi tropum aut figuram in Christi verbis agnoscunt. Denique, nec usus Spiritualis vel attentionis hac parte satis esse videtur in hisce, qui manducare corpus Christi nihil aliud esse volunt quam uno verbo, in Christum credere; qui forte nec à proximè præcedente sententia recedunt.

22. Non posse quidem aliam fingi manducationem, quàm quæ per fidem exercetur, fatendum & concedendum est: At nihilominus pro certo habendum, non omnia quæ per fidem fiunt, aliud nihil esse quam *in Christum credere.* Spes, charitas est per fidem, gemitus ineffa-

ineffabiles, & omnis habitatio Spiritus in fidelibus est per fidem, nec tamen in illis omnibus nihil est aliud, quam uno verbo, *credere in Christum.*

22. Sed Calvini hac de re scripta legenti non imperito ejusdem conscientiæ, hoc inter alia exemplo patebit, quod in illo mirificè Lectori non impari passim ob oculos versatur; incredibile esse, quantum homini ratiocinatori, qualis ille præ multis aliis fuit insignis, è spirituali intimâque rerum salutarium experientia lucis suboriatur.

23. Adeo, nec ille demonstrare, nec aliis sine pari experientia persuadere potuisset, manducationem corporis & potionem sanguinis Christi esse rem exhibitam veréque non figuratè præstitam, cujus anima fidelis penitus fiat particeps, ut ipsius virtute in vitam Spiritualem vegetetur; non tantum, quatenus est sermo Dei æternus, sed etiam eo, quod descendendo è cœlis, vim istam in carnem indutam diffudit, ut inde vitæ communicatio ad nos promanet, & sic ejus caro vere cibus & sanguis ejus verè fiat potus, quibus in vitam æternam fideles educentur.

24. Sacramentum quidem cœnæ non facit, ut Christus tum primum incipiat esse panis & potus vitæ; sed dum per symbola revocat in memoriam, se panem & potum vitæ esse factum, simul istius panis ac potus gustum & saporem præbet suis, ac ut vim utriusque alimenti sentiant, arcana virtute sua perficit, quâ se pasci & vivificari, sæpe cum imo medullas ipsas penetrante sensu divinæ bonitatis atque *gustu* præsente effectuque non transitorio, sed robur in futurum animumque addente, persentiscunt.

25. Nec Calvino hac ratione mediam inter *Lutherum* & *Svinglium* insistere viam in mentem venisset, neque piis hæc interpretatio sedere potuisset, si nullum quam rationis lumen in his veritatibus indagandis & dijudicandis sequuti fuissent. Nec quisquam ejus manducationis interno sapore non percepto, aliter in animum inducere potest, quàm verum esse, quod Pontificii tenent, illusionem inanis argutiæ, nil nisi verborum sonos dantem, à Calvino esse excogitatam.

26. Præter hunc gustum adhuc in verbo Dei duas excellentes Spiritus sancti operationes à Rationali certitudine fidei; quæ per eam obsignatur & oppignoratur, distinctas invenimus, quarum altera vocatur à Paulo τοῦ υἱοθεσίας *spiritus adoptionis*, alteram vocat Petrus ἀγαλλίασιν χαρᾶς ἀνεκλαλήτου καὶ δεδοξασμένης *exultationem gaudii ineffabilis & glorificati*; quæ ut verbis distinctis exprimuntur, ita motu quoque & sensu non tantum consolationis, sed & maxime certitudinis fidei (de rebus ad salutem necessariis loquimur) in animis fidelium differunt; etsi quadantenus concurrere non posse non sit statuendum.

27. Obsignationis & pignorationis usum conjungimus, & tamen distinguimus, quia Spiritui sancto conjunctim & rursus distinctè visum fuit eas efferre, sicut intelleximus; propterea quod eodem fere motu sensuque filios Dei afficiunt, verum *sigilla* dicuntur, quatenus οἷς πιστεύσασι, *iis qui credidere*, ferme in suis initiis immittuntur, quemadmodum sigilla inde statim à principio, vel haud diu postea solent actis inprimi: *pignora* vocantur, quatenus eorum viva memoria vel repetitio gratiosa certitudinem inconcussam fidei acceptæ, cui tanquam pignori dato tantisper incumbant, fidelibus præstant.

28. De Spiritu adoptionis habemus duo loca Pauli Apostoli *ad Romanos*, c. 8. & *ad Galatas* c. 4. quæ utcunque satis nota, non erit inutile denuo conferri.

Ἐλάβετε πνεῦμα υἱοθεσίας, *accepiſtis ſpiritum adoptionis*, ait ad Romanos. Ad Galatas, Ὅτι δέ ἐστε υἱοί, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν. *Quoniam filii eſtis, emiſit Deus ſpiritum ſui filii in corda veſtra*; Utroque loco facit oppoſitionem hujus ſtatus & ſpiritus filialis adverſus ſtatum & Spiritum ſervitutis, quæ ſub lege fuit, cujus differentiæ explicatio non eſt hujus loci. Hoc magis ad rem preſentem pertinet, quod ait, *quoniam eſtis filii*; ſupponit, eos eſſe filios, facti ſunt tales per fidem, cujus gnari ſunt per fidei receptæ conſcientiam, dicamus, rationalem illuminatam. Inſuper emiſit Deus hunc ſuum ſpiritum filialem, qui hoc liquidius eos edoceret; ut exinde jam ſtatim notitia & certitudo duplex intelligatur; una, quæ eſt ex collectione Fidei rationali; altera, quæ eſt ab hoc ſpiritu in eum finem ἐξαπεσταλμένου, ſpecialiter ſcilicet, εἰς τὰς καρδίας *in corda foris emiſſo*.

29. Notabilius idem ex effectis elucet, ἐν ᾧ κράζομεν, ἀββᾶ ὁ πατήρ, *in quo ſpiritu vociferamur, abbâ ô Pater*, ſunt verba in græco exotice vernacule ἀνθρωπο ποιηθέντα exquiſitè ad ſignificandam efficacius illam Θεοῦ βίαν, illam vim ſupernaturalem, quæ cum indicibili teneritudine fiduciâque infantili tum mentibus adfunditur; ut deficientibus verbis, erumpant in ſuaviſſimam compellationem atque in amplexum deſinant. Nec mora, quin tam blande citatus ille Pater amoris ſui ſenſum πάντα ὑπερέχοντα νοῦν *omnem vim mentis ſuperantem* benigniſſimè reflectat animiſque eorum inſinuet. Atque hæc eſt ejuſdem ſpiritus reſponſio: Αὐτὸ τὸ πνεῦμα, *Spiritus idem*, qui clamaverat, *abbâ Pater*, συμμαρτυρεῖ ὅτι ἐσμὲν τέκνα Θεοῦ: reflexus ſcilicet *conteſtatur, nos eſſe filios Dei*, non voce remiſsâ, de qua nihil in verbo hactenus, & quâ nihil opus; verum ſenſu penetrantiſſimo acceptatæ nuncupationis paternæ, cum certitudine fiduciâque mirificâ conjunctæ, ne tralatitiam & rationalem fiduciam hic animo concipiamus intelligi. Nulla tamen heic ἔκστασις, nulla mentis alienatio: quid enim? Συμμαρτυρεῖ τὸ πνεῦμα τῷ πνεύματι ἡμῶν; *Conteſtatur Spiritus*, ille qui clamarat, *Spiritui noſtro*.

30. Sunt igitur duo Spiritus in actu & in operatione diſtincti, mutuoque ſe adficientes apud fidelem, ne Paulus idem *ad Corinthios* adfirmans à ſe ipſo diſcrepet, ὁ κράζων, *vociferans*, ita ſe ipſum denotat Sp. S. καὶ ὁ ἡμῶν, & *ſpiritus noſter*, qui hoc perſentiſcit, hoc ſibimet applicat, & dum intentus verbo rationibuſque fidei, tam excellenti gratiæ divinæ ſenſu fruitur, ſuprà omnes dûbitationum nubes evecta, ſigillum illud veritatis impreſſum ſibi, pignoris vice complectitur atque cuſtodit. Si quis hac Revelatione, qualis optimo jure dicitur, fidelis poſtea tanquam principio velit uti ad alias veritates ſalvificas, (nam extra negotium ſalutis id non extendimus aut urgemus) colligendas, fieri poteſt optime, neque fiet hoc per modum naturalium perceptionum, vel idearum comparationem atque connexionem, quam mens ſuâ naturali facultate componit, ut noſtri Patroni ſolummodò fieri volunt, ſed immediate è teſtimonio Spiritus ſancti; quemadmodum Paulus in dicto ad Romanos loco inſtituit, *cap.* 8. ỷ. 16. 17. E conteſtatione Spiritus, quod ſimus filii Dei, colligit ita immediatè, Εἰ δὲ τέκνα, καὶ κληρονόμοι, *ſi filii, ergo heredes*. Atque ita videmus, dari quoque principium veritatis explorandæ diverſum à Ratione rectâ, idque Spiritum adoptionis præſtare validius quam ulla Ratiocinatio connectere atque perſuadere poſſit.

31. HÆC

31. HÆC de Spiritu adoptionis è duobus illis locis κατὰ πόδας, *verbotenus* & ὀφθαλμοφανῶς *ad oculum* pro modulo hujus instituti demonstrata sunto. Altera Spiritus sancti operatio in cordibus fidelium, è qua juxta consolationem de statu proprio, fidei certitudo absque Ratiocinatione confirmatur; est *Exultatio gaudii ineffabilis & glorificati*, de quâ plenæ sunt literæ Dei; sed non occurrebant vivaciora verba quam sunt hæc Petri, 1. *Pet.* 1. ỳ. 7. 8. Ἵνα τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως εὑρεθῇ ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃν οὐκ εἰδότες ἀγαπᾶτε, εἰς ὃν ἄρτι μὴ ὁρῶντες, ἀγαλλιᾶσθε χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ καὶ δεδοξασμένῃ. *Ut probatio fidei vestræ reperiatur in detectione J. C. quem non videntes, sed credentes, exsultatis gaudio ineffabili & glorificato.* Τὸ δοκίμιον πίστεως, est probatio per ignem persecutionum, in quarum medio sustinentur per fidem absque visione; sed ejus loco immittitur à Spiritu sancto gaudium ineffabile, in eoque exultatio glorificata.

32. Non habetur hic, infundi à Spiritu sancto? At *Gal.* 5. 22. *Rom.* 15. 13. ἐστὶ καρπὸς τοῦ πνεύματος ἡ χαρά; *Gaudium est fructus Spiritus sancti.* δύναμις πνεύματος ἁγίου; *Potentia Spiritus sancti.* Unde ἀγαλλίασις *exultatio* in medio luctu, ut in *vers.* 6. λυπηθέντες ἀγαλλιᾶσθε, *Tristitiâ affecti exultatis?* idque ἀνεκλαλήτῳ χαρᾷ *ineffabili lætitia*; ne putes effectum esse naturaliter ortum è consideratione immensi boni, quod fide apprehenditur. Hoc quidem erigere & firmare potest animum ad constantiam in adversis præstandam: at ipso actu exsultationem indicibilis gaudii in medio mœrore, sæpe nulla consolationis expectatione, non præstat; divinitus illud, immediatum sit oportet, imprimis, si cogites δεδοξασμένην χαράν, gaudium non simpliciter gloriosum, sed ut vox habet, *glorificatum*, elatum, affusum gloria; quatenus *Spiritus eos velut in sublime raptos luce sua Cœlesti* (à corporeis tamen oculis aliena) *circumsplendet*, verba Cl: *Witsii œcon. fœd.* 3. 11. 44. Cujusmodi adfusiones repentinas non modo sæpe martyres in tormentis aut eorum expectatione, sed & alii fideles in maximis animorum augustiis haud rarò experiuntur.

33. Nam ita fere se præbet hac parte Spiritus, quo majus sit τὸ ἀπροσδόκητον hujus gloriosæ exsultationis, ut cum mens fidelis quassata tentationibus, dubitationibus & derelictione spirituali, ruentibus super ipsam ratiociniis suis, perdere sese & absorberi videtur, intenta verbo salutifero operique Dei unius & trini in negotio salutis, atque à JESU tenuissimo quasi filo pendens, ut tunc aliquando derepente mersum tenebris animum occupet lux & indicibilis lætitia quâ velut in cœlum raptus mirifice ad Deum laudandum & glorificandum excitatur, attollitur, inflammatur, impletur laude gloriaque Dei, non jam credens aut Ratione percipiens, quod præ hac luce tenebrosum & nauci est, sed videns & palpans id de quo Rationes non potuerant eum reddere securum aut animo tranquillum. Simul clarius infinito quam capiat ulla Ratio, sentiens, vim cœlestis beatitatis atque lætitiæ omnem, in Deo laudando & glorificando exorsum neque consumptum iri.

34. Sed verissime dicitur hæc ἀγαλλίασις, id quod est in hac vitâ, *exsultatio*, quam brevi actu vox indicat transmitti, atque ita plerumque paucis momentis absolvitur, & in pacem animique serenissimam tranquillitatem desinit, atque transfunditur. Non est ea tum propric facultas τοῦ κράζειν Ἀββᾶ ὁ πατήρ, neque momentum, quo dicit arida mens, se repente melle medulláque pasci; licet utrumque fiat aliàs & multò sæpius usu veniat, quam hujusmodi exultatione

 glorifica-

glorificata, ut ariditas ſpiritus ſic ſubitò in abundantiam mutetur. Sed in hac exſultatione, lætitia ineffabilis & plena gloriæ ſic rapit & occupat omnem mentis & cogitationum facultatem, ut nullam dubitandi ſpeciem recipiat, nubeculamque admittat nullam; nec unquam evidentius, ejuſdem Petri ſententiæ vis & τὸ ὄγκος apparet, qua fideles ait τῆς θείας φύσεως γίνεσθαι κοινωνοὺς, *Divinæ participes naturæ fieri*, *ep.* 2. *c.* 1. *v.* 4. quam in his momentis; attamen ſemper hactenus ἄνευ ἐκστάσεως, *ſine mentis* ullâ *alienatione*, bene dum ſibi & proprio ſpiritui conſtant.

35. Hæc Petri verbis inſunt, ita experti hodieque teſtantur, & modo ſemel ea frui contigerit, ejus viva ſemperque recens & præſens memoria ſigilli atque pignoris uſum, circa τὸ δοκίμιον τῆς πίστεως, quod Petrus appellat, non modo conſolationis ergo, ſed & maximè, inquam, circa veritates fidei ſuaviſſime ſolidiſſimèque præſtat; tempore quidem Petri ſæpius & copioſius, ut nunc res & funeſta loquitur experientia, ſatis tamen adhucdum frequenter & evidenter (ut qui animas perite tractant, adfirmare non ceſſant) ad omnem animi dubitationem, quæ adverſus Rationes ſæpe moventur, auferendam: Maxime, quoniam hoc utrumque ſigillum Spiritus adoptionis & Exſultationis glorificatæ, temporalibus & defectoribus à Spiritu, cum quibus τὰ δῶρα τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, *dona futuri ſeculi* & ſuperficialia gaudia quandoque communicantur, nuſquam adſcribantur, quo majorem ejus conſolationem atque certitudinem eſſe conſentaneum eſt.

36. Non habuimus in *hoc capite* rationem eorum, qui pignus & Sigillum Spiritus ſancti, de quo Scriptores ſacros *ſuprà* loquentes audivimus, ajunt eſſe Virtutes & opera fidei receptæ conſentanea; quia ſatis è verbis ſuperius eductis liquet, Pignus & ſigillum illud omnino eſſe diſtinctum à virtutibus & bonis operibus; Quia virtutes non ſunt aut dicuntur, ipſe Spiritus; ſed fructus ejus & ſequela: Pignus autem & ſigillum, de quibus priora loquuntur loca, ſunt & vocantur ipſe Spiritus Sanctus *d. cap.* 1. *ad Epheſ.* 3. ἐσφραγίσθητε τῷ πνεύματι. De virtutibus ac bonis operibus inde loco diverſo Apoſtolus in *cap.* 2. agere inſtituit. Pignus & ſigillum, de quo loquitur immediatè mentibus adhibitum deſignatur; ut plane diverſi generis ſit à virtutibus & bonis operibus, è quibus alioqui argumentum ad demonſtrandam probitatem fidei, rectè peti non ignoramus.

CAP.

CAP. VI.

In quo occupantur adhuc objectiones quædam, & locus concluditur.

Quam varie pro temporibus se habuerit hæc doctrina de lumine testimonioque Spiritus Sancti. Objectio, quod operationes Spiritus, quas pii præferant, sint è motu sanguinis & imaginibus cerebro impressis, removetur; & demonstratur, eos motus sæpius evidenter absque ullâ collectione prævia & sine ideis antea impressis oriri. Removetur & hæc objectio, quod isti motus laudati non tam sint informationis & doctrinæ, quam consolationis. Limitationes quædam & cautiones sententiæ orthodoxæ adjiciuntur. Denique, in fundamentum ejus, quod Rationales adfirmant, non posse aliud apud hominis conscientiam esse, quam Rationem, inquiritur.

NOn dubito, quin haud desint, qui me cucurbitas pingere, quam talia Tractatui *de Jure Civitatis* inserere mallent. Sed hi velim credant, esse rationes, quare id ita consulendum fuerit, & si respiciant ad finem præcedentis initiumque præsentis sectionis, nihil ab operis argumento alienum, nisi forte modus expactationem superet, esse commissum videbunt: In modo autem extendendi locum Theologicum in hac arte usu venientem, cum Hobbes longe sit hac parte prolixior, nihil habere nos excusandum, maximè si genus utriusque comparetur, æquus lector, facile arbitrabitur.

2. Sufficit nobis, animi nostri constare sententiam, nec pudet magistri; etsi quæ protulimus ab hujus temporis non modo philosophiâ, sed etiam forte prævalente Theologiâ satis aliena visum iri non ignoramus.

3. Primi Reformatores de Testimonio Spiritus Sancti, pro divinitate Sacræ Scripturæ, tam diserte & signate loquuntur, ut ejus à Ratione differentiam non modo è sacris literis hausisse, verum etiam usu vivâque experientiâ percepisse manifesti sint, eaque in multis ad extrema usque tempora duravit accuratio.

4. Non pauci deinceps eandem sequuti disciplinam eodem quidem modo loqui perseverarunt, ut tamen longè minus σαφῶς & signatè de operationibus immediatis agere visi sint, nec fere aliud quàm ipsos terminos & hypotheses, quas Pontificiis & auctoritati Ecclesiæ oqponerent, præferre soliti fuerint.

5. Qui nostro tempore novam dubitandi & ratiocinandi methodum ad literas sacras produxere, τοὺς καθόλου λόγους, ut Aristoteles ait, κενωτέρους, generalia ista vana crediderunt, neque plane quicquam in homine præter Spiritum hominis, id est, mentem & Rationem cunctis hominibus inditam inesse statuerunt: Solitique nihil pro vero habere, nisi quod clare & distincte perciperent, veteres Theologorum loquendi modos, de Testimonio Spiritus S: missos fecerunt, & Rationem pro unico Principio cognoscendi in sacris habere cæperunt.

6. Hactenus quidem jure meritoque; nihil

nihil quam Spiritum hominis λαβόντες, quod nullum aliud cognoscendi principium agnoscendum putarunt. Proinde quid aliud fieri poterat, quam ut scripturam eo modo interpretarentur, ut nihil quod ipsi non sentiunt, in ullo mortali inesse contenderent, & alium in piis habitantem Spiritum laudantes fidenter *enthusiastas* pronuntiarent?

7. Fit hoc convenienter ei, quod nunc evertendis plerisque Fidei mysteriis, quorum hoc è minimis non est, adhibetur, ut præjudicia claræ & distinctæ perceptionis, quâ certissime nihil in se quam Rationem percipiunt, Sacræ scripturæ interpretationes occupent, prævertant atque pervertant.

8. Sed ajunt, illos motus piorum, qui Spiritui Sancto quasi illis adfusi tribuuntur, aliud nihil esse, quam vivaciores sanguinis & Spirituum animalium impetus & eruptiones, quos illi opinionis errore pro immediatis Spiritus Sancti operationibus accipiant ac imaginentur, quemadmodum vis imaginum cerebro impressarum juncta subitis spirituum & sanguinis motibus, hominum credulitatem mirificè potest & solet adficere, ne quid de subtiliore mali genii concursu dicatur.

9. Nec id quidem negat quisquam, etiam in religionis exercitio multis usu venire modis. Nec tamen ideo, quod aut imaginationes aut imposturæ hominum geniorumque, similitudine motuum divinorum fallunt, veritati adeo in sacris literis testatæ præjudicandum; nec quod simulatores aut fanatici insaniunt vel sibi aliisve imponunt, ideo vera solatia verè piis & sanæ mentis Dei cultoribus subtrahenda fuerint.

10. Quanquam etiam Spiritus Dei, sicut mentem, id est, Spiritum hominis, quod Paulus docet, certiorem facit, ita ministerio spirituum animalium, quæ menti serviunt, utitur ad affectus se dignos in homine excitandos; nulla causa tamen est, ideo negandi, causam eorum motuum esse à Spiritu Dei immediate, ut literæ Sacræ de gemitibus ἀνεκλαλήτοις aliisque adfirmant.

11. Modo adsint notæ, quæ certe non desunt, quibus veri Spiritus divini motus à spuriis discerni queunt; si non aliter quam ad exitus fidei ac intentis verbo animis eveniant, nec quicquam in iis quam literis Dei bene conveniens & ad ejus gloriam pertinens exhibeatur.

12. Si quis tamen adhuc inde non liquere contendat *immediatismum*, nec aliud in illis motibus inesse, quam effectum meditationis verbi dudum percepti, cum rationali collectione & collatione idearum sive imaginum in memoria inde præexistentium, vi voluntatis sive decreti divini facta, nec adeo nihil hactenus inesse putet in homine quam Rationem & affectus, is sic habeat.

13. Præcipuos & excellentiores illorum motuum, de quibus in *cap. præcedenti* actum, sæpius evenire piis, evidenter absque ulla collectione præcedenti, nec *ideis* in mente versantibus aliis, quam diversis aut contrariis. Plerumque enim incogitantibus, in *maximis humiliationibus & angustiis* nihil tale præstolantibus offeruntur, ut omnes qui hac de re scribunt & loquuntur, adfirmant, nominatim Interpretes Belgæ ad *cap.* 8. *Rom.* v. 15. *n.* 19. & nos supra ex Apostolo demonstravimus. Adde Cl. Spanhem *Theol. elencht. ubi contra Rational &c.* CL. Witf *in dissert. Epist. huj. argum n.* 7. *& seqq.* Præter quod experti non temere dicent, ipsum genus & sensum, ab adfectibus è passione mentis à Spiritibus animalibus ortis differre evidenter & clarissime.

14. Sed videndum, ne non ἀκυρολογίας insimuletur, quod nos ea quæ consolatio-

solationis esse videntur, ad quæstionem de principio cognoscendi, retulimus; cum alia informationis, alia consolationis usum in hoc genere motuum extraordinario obtinere videantur.

15. Ad hanc objectionem nostra sic est ratio. Pertinere ea primò ad refellendum, quod dissentientes volunt; nihil esse vel dari posse apud animum hominis quam rationem: Secundo ad id, quod dicunt, Scripturæ divinitatem *aliunde*, quam ex ratione constare non posse, quod non tantum à principio, sed etiam ex eo quod postea fit, aliter intelligi potest & supra demonstratum est.

16. Ex eo videlicet, quod etsi motus isti Spirituales immediati, consolationis usum præbeant maximum, tamen etiam intentis verbo salutifero anxiisque animabus oblati & exhibiti, Auctorem Deum ita loquantur & laudent; ut de veritate fidei, quam conceperunt & divinitate verbi, quod intellexerunt fideles, nullo modo ambigere possint; adeò ut veritatibus ipsis certius & validius cognoscendis & dubitationibus à ratione maloque genio objectis hæc quoque sigilla & pignora plurimum conferre manifestum sit; eodem modo, quo sigilla & pignora nihil quidem addunt novi rerum gestarum notitiæ, sed earum tamen fidem valide confirmant & addunt securitatem.

17. Unde simul intelligi potest, ejusmodi alloquia & testificationes Spiritus S. piis mentibus factas, posse quidem illis adfundere & augere certitudinem de Scripturæ divinitate & veritate Christianæ religionis universæ; sed non posse eâdem certitudine singulis capitibus, nisi quatenus ad salutem necessaria sunt, aut singularium locorum interpretationibus, vel exquisitis difficultatibus applicari.

18. Quanquam hoc esse remotum à facultate Spiritus Dei, vel eam partem operationum ejus hodie penitus ab Ecclesiâ vel fidelium conscientiis esse alienatam, nihil opus est statuere; sed excedit nostræ disputationis terminos; utique non esse ad talia facile descendendum, res ipsa & evidentia periculi satis declarat.

19. Denique totum hoc de immediatis Spiritus S. illuminationibus & contestationibus, ad alios convincendos vel edocendos non pertinere, sed ad conscientias eorum quibus eveniunt, instruendas & confirmandas duntaxat utiles esse, res etiam ultro loquitur; nec adeo illas impedimento esse, quominus quisque rationem Fidei suæ reddat iis, quibus eam reddere debet, jam antea demonstratum est.

20. Nescio, an nova de natura mentis, quod nihil quam *Cogitatio* sit, opinio, dederit occasionem huic indignæ Christianismo Sententiæ, nihil hominis conscientiam adficere *posse*, nullum *posse* dari principium cognoscendi quam Rationem cunctis hominibus communem; ut toties adfirmari videmus ab his, qui non contenti dicere, quod nihil sit in homine quà tali quam ratio, sed etiam quod nihil aliud esse *possit* ingeminant.

21. Si dicerent, illas adfusiones immediatas, si quæ sint, etiam esse cogitationes, & sic à mente quæ cogitatio sit, non discrepare, consequentiam tamen non obtinerent: non magis quam sequeretur, menti à corpore separatæ & tanto arctius cum Deo conjunctæ, nihil accedere novæ virtutis & facultatis; quemadmodum mens præcipuis & excellentioribus Spiritus S. adfusionibus, ad illum statum, qui mentium erit separatarum, quam proxime accedit; nec aliis contingunt, quam qui mentes à corporalibus & naturalium rerum ideis abductas habeant quam longissimè.

22. Facilius in eam quis opinionem concederet, τὸ *non posse* aliud esse in hominis

minis conscientiâ quàm Rationem, supponere, non nisi unam esse Cogitationem; sic enim certè non posset alia esse cogitatio, quam quæ cunctis hominibus est communis: Cum quâ hypothesi bene congruit id, quo, sine thesi illa priori nihil est verius, & quod illi juxta priorem thesin inculcant, *omnia esse plena Dei.*

23. Sed non magis id agimus, ut cuiquam negatas imputemus consecutiones, quam opinionem, quæ tam bene cum illa Sequela convenit, ut subvertendo Christianismo comparatam, detestamur; dum eandem ab his qui sacram Scripturam ludibrio habent, omnium primo adoptari & propagari videmus.

24. Sicut etiam ex hoc principio viam paratam esse videmus, in dubium vocandi atque negandi sanctissima fidei nostræ mysteria; cujus specimina deinceps habuimus, & juxta quæ tandem ita prævaluit reputatio periculi ex hac Thesi de Ratione solâ *adstructrice* divinitatis S. Scripturæ, ut cum prius verbis ambiguis à Synodo tam vernacula quam exotica notata fuisset, disertè in alia Synodo Belgicâ condemnata sit, anno MDCXCII.

25. Quod superest, hoc operam demus, idque Deum rogemus uti fiat, quo per viam abnegationis virium rationisque naturalium & devotionis nostri, peccato mortui, nos regimini Spiritus Sancti ejusque operationibus idoneos & opportunos exhibeamus. Ita futurum est, ut discrimen utriusque Spiritus, Hominis & Dei, in ipsa veritatum cognitione, liquidò percipiamus, nec opus sit, clarissima Scripturæ loca super hoc fundamento Christianæ Religionis eludere, studioque philosophiæ μωραίνειν.

SECTIO VII.

De formis Reipubl. & de Monarchiâ.

CAP. I.

De tribus Reipubl. formis.

Tres dari formas civitatis. Earum quæ sit præstantissima, quæstionem esse politicam. Obiter tamen pro Aristocratiâ & quidem laxiore disputatur, hac, inprimis ratione; quod in eâ liberrimum imperium sine periculo Tyrannidis & confusionis haberi posse videatur &c.

Actum est adhuc de Imperio Civitatis, sine respectu ad certam Reipubl. formam; cujus diversitas ad Summitatem Imperii, vel jura Summæ Potestatis nihil propriè confert. Verùm tamen in singulis jura quædam propria sunt *consideranda*, quæ nonnisi distinctione Rerumpubl. juxta formas suas præmissâ, collocari & intelligi possunt.

2. Unde pendeat distinctio formalis; ut ita loquar, Rerumpublicarum, à Politicis, ad quos hæc Quæstio propriè pertinet, variè disquiritur. Optima ratio esse videtur, quæ ab Imperantium numero petita, jam olim prævaluisse videtur.

3. Nam cunctas nationes & urbes populus aut primores aut singuli regunt.

Delecta

Delecta ex his & constituta Reipubl. forma laudari facilius quam evenire; Vel si evenerit, haud diuturna esse potest: *scribit Tacit. lib. 4. annal. c. 33.*

4. Nempe, si jura Majestatis ita inter diversos ordines distribuantur; ut sua singuli non obstricti reliquis seorsim exerceant, *quâ de re* agendum *inferius*.

5. Tres igitur sunt formæ civitatis, *Monarchia*, *Aristocratia*, *Democratia*; nisi addere placeat, Timocratiam, de quibus ordine agemus. Quæ autem ex his formis Reipublicæ sit præstantissima, disputare Politicorum est.

6. Forte in universum, nihil, quod singulis applicari queat Civitatibus, determinari potest; Quando quæ forma uni populo saluberrima videtur, ea sæpius alteri anceps aut gravis est.

7. Scilicet, præstantiam non ex nobilitate aliave excellentia, *sed ex solâ subjectorum utilitate* metiendam esse, ratio suadet.

8. Uti & illud; non esse quærendum, quæ sit perfectissima, ut omnibus careat vitiis, *sed quæ incommodis laboret minus gravibus & crebris*, *Reipublicæ forma.*

9. Ita sine præjudicio faciendæ applicationis ad singulas in hypothesi civitates, videtur nobis Optimatium, merito præferri posse; Videlicet, eo sensu, quo suprà *Calvini* Theologi auctoritatem laudavimus, quam habes in *lib. 4. Instit. Christ Relig cap. 21. n. 2.*

10. Scil: non quamlibet, sed ita constitutam Aristocratiam eligeremus, in *quâ nemo sit ex populo, qui non in tempore & in loco secundum ordinem Legis, Imperantium numero aggregari possit.*

11. Insuper, ut *non nimis exiguus sit ille numerus*, sed pro magnitudine Civitatis amplior, quam restrictior. Rationem adducemus, quam forte novam dicere possis.

12. Quia, *quanto quæque civitas absolutius imperat, cum periculo quam minimo tyrannidis & seditionum, tanto Respublica præstantior habenda est.* Hoc autem nos de ejusmodi *Aristocratiâ*, quam modo descripsimus, adfirmandum putamus.

13. Absolutam potestatem, duobus illis incommodis liberatam, Civitati salutarem esse, neminem recte æstimantem censeo negaturum.

14. Quippe, cum ad expeditam efficacemque rei communis administrationem, quæ sine dubio utilissima est, nihil quàm soluta impedimentis agendi libertas, sit convenientius.

15. Eadem ad potentiam foris exercendam non minus efficax & utilis est; quo pertinet, quod Cardinalis Mazarinius *in epistolis* suis postumis, scribit; in colloquio Pyrenaico sibi & Ludovico de Haro Hispaniæ Regis ministro primo, in eo convenisse, agentibus de Anglis, qui tum Protectore sublato, Rempubl. liberam moliebantur; Hanc bene stabilitam centuplo terribiliorem, idque sine exaggeratione, futuram, quàm Anglia sub regno fuerat aut foret.

16. Quod etsi paradoxum, non eget alio ad fidem faciendam argumento, quam quod à Republ. Belgica sumere licet, Quæ sub Regibus nullo numero habita est in Europa; libera facta longe maximum in orbis terrarum rebus habuit momentum, adeò ut pacis & belli vices toto orbe Christiano ab ejus motu vel quiete, novissimis imprimis temporibus, pependisse videantur.

17. Sed in Regnis ideo, cordatioribus populis displicet absoluta potestas, quia tam proclivis inde lapsus in tyrannidem est, ut à multis, etsi perperam, pro ipsâ Tyrannide habeatur.

18. Sed hoc periculum, in *Aristocratiâ*, ubi aliorum bonitas malitiam alio-

 rum

rum refrenat, nullum aut perexiguum est.

19. Quò pertinet, quod Cicero, collegium Consulatus, etsi duorum saltem, ita singulorum impotentiam cohibuisse testatur, ut præter *Marium* & *Cinnam*, denique *Pisonem* & *Gabinium*, nunquam mali Consules ambo extiterint; etsi de *Pisone* plus affectui quam judicio tribuisse videatur, ut ex *inorat. cont. L. Pis.* junctâ *Philippicâ primâ*, ubi laus *Pisonis*, *liquet*.

20. Decemviros aut Triumviros Romæ, Triginta Viros *Athenis*, non est quod mihi quisquam objectet. Extraordinariæ enim illæ potestates fuere, quas ratio & experientia testatur inprimis esse periculi plenas.

21. Præterea, in regnis absoluta potestas suum finem haud perinde semper adsequitur. Quia populi & proceres sæpe Dominantes in exercitio αὐτοκρατείας suæ turbant, neque pati possunt, ut ab nutu unius omnia pendere videantur.

22. At in laxiore optimatium Imperio, non videmus ægre ferre populum, omnia cum liberâ potestate agi ab his, quibus Summa Imperii suo jure competit.

23. Aut si ægritudo non absit, motus tamen & destructio civitatis non facile contingit: Quia præcipui è populo, quorum ductu seditiones oriri debent, sunt vel participes Imperii vel futuri sperantur.

24. Quæ ratio est, quod nec de honoribus tam facile tumultus nascuntur, ut in veteribus Rebuspubl. ubi plebs & patricii perpetua familiarum notâ discreti, seorsim ad honores, altero ordine excluso, grassabantur.

25. Denique, facilius credunt populi, à se ipsis gestum videri, quod est actum ab his, qui ex ordinibus cunctis suique medio ad Imperium evecti sunt.

26. Adeò, ut non pauci *Democraticam* formam jure primævo esse putent, quando Imperantes è populo promiscue sumuntur, quod tamen erroneum esse *videbimus in loco*.

27. Exempli fidem, si quis postulet, dabimus civitatem *Venetorum*, dabimus & Patriam & plerasque Belgarum civitates, in quibus est Aristocratia, sed admodum laxa, quæque specie Democratiæ fallere possit, neque paucos fallit exteros & indigenas.

28. Haud temere alioqui sunt, qui arbitrantur in Imperio enormiter magno, quale fuit Romanum ultimis temporibus, vix aliter pacem, quam sub Unius imperio posse servari.

29. Sed hujus rei disputationem pleniorem, quæ non tam juris quàm prudentiæ rationibus constat, à Politicis petendam relinquemus; etiam hanc considerationem, quod in modicis Imperiis plurium potestas bene procedit, in magnis populis laborat ibique fere monarchiâ opus sit. Videamus singulas Species.

CAP. II.

De Monarchiâ & Condominis.

Speciem primam Reip. esse Monarchiam, sive Regnum, à quo distinctum non videri Condominatum, cum plures in eodem Imperio singuli summam habent potestatem; quia pro plurium Imperio id haberi non potest, cum non sit collegium, nec pauciores plurium sententias sequi cogantur. Variæ Condominatus species aut magis modi enumerantur. Esse inter eos, quando Regina Virum Imperii facit participem, quod tamen in voluntario Imperio sine consensu populi fieri non posse. Quot modis uxor Imperatrix maritum habere possit. An feminæ Summis Imperiis rectè admoveantur.

MOnarchiam esse unius imperium solo satis vocabuli argumento constat. Quod tamen ita præcise captari nolim, ut quotiescunque *plures in uno regno Domini exstitere*, toties Reipubl. formam mutari statuamus.

2. Neque enim rectè existimaturus videtur, qui in Romano Imperio, si quando plures Augusti fuere, Principatum esse desiisse contendat.

3. Cum enim longius illa societas Imperantium ab *Aristocratiâ* quam à *Monarchiâ* distet, consentaneum est, ut ab ea specie, cui proxima est, appellatio petatur.

4. Ita *Lacedæmoniis* duo Reges fuerunt idque Regnum vocabatur, nec non verum fuisset Regnum, si potestas verè summa fuisset. Præterquod extraordinarius atque, ut ita loquar, *accidentalis*, ille plurium concursus plerumque sanè habetur.

5. Unde formas peculiares *Dyarchias* aut *Triarchias* in Artem introducere nec congrueret neque expediret; tametsi fatendum, Monarchiæ vocabulum tunc esse minus commodum.

6. Accedit, quod isti *Condomini*, ut hi, vel his similes à Germanis JCtis appellantur, non constituunt *Collegium*, adeoque nec unus plurium sententiam sequi compellitur.

7. Nam ut hoc juris sit, opus est pacto. Condomini autem Imperium civitatis habent eodem jure, quo plures eandem rem sine tractatu societatis prò indiviso tenent.

8. Quo casu notum est, quemque liberum suæ partis arbitrium, nec reliquorum consensui obnoxium retinere jus suum *l. 26. π. Comm. divid.*

9. Ex quo apparet, quam sit fragile & anceps hoc genus Imperii, quoties vere summum est, ut fuit apud Romanos, cum duo tresve simul imperavere.

10. Nam ubi superior potestas penes populum ac senatum resider, ibi salubre institutum videtur esse, duos quam unum præficere summæ Reipublicæ: Quod exemplo Spartanorum Romanæque civitatis in Consulibus egregie approbatum est.

11. In exiguis quoque jurisdictionibus, sicut plerumque accidit in Germania, hoc genus communionis periculo magis quam incommodo caret.

12. Alioqui in magnis summisque Imperiis, oportet Condominos alterumve ex illis summa moderatione vel industria

ſtria præditos eſſe, veluti *Marcus* cum *Vero* comparatus fuit; Aut Imperium in partes ſubjectivas dividi neceſſe foret.

13. Quod vel ita fieri poteſt, ut ſecundum adminiſtrationem duntaxat partitio fiat, qnod fecere *Diocletianus* & *Maximinianus*. Vel ut Civitates omnino diſtinctæ conſtituantur, ſicut poſtea Imperium Romanum in orientale & occidentale diſceſſit; quanquam hi tum deſinunt eſſe Condomini, & tantiſper ſinguli, verèque monarchæ ſunt.

14. Vices quoque imperandi conſtitui poſſent: Aut ſi nihil horum, tum fieri debet, quod *Pyrrhus* ad filios ſuos; regnaturum dicebat eum, cujus acutior foret gladius, *teſte Plutarcho in ejus vita*.

15. Quomodo Caracalla & Geta, fratres, cum viam concordiæ diviſioniſque fruſtra tentaſſent, directi leguntur; *Getâ* per fratrem in ſinu matris *Juliæ* confoſſo; cum quidem illud diviſionis conſilium in Orientale & Occidentale, de quo fratres deliberaverant, magno niſu turbaſſet, oblato corpore ſuo, ut id prius partirentur, filiis ea de re ſerio cum amicis agentibus, *narrante Herodiano, lib. 4*.

16. Porrò *Condomini* fiunt, *primò* Hereditate, cum in ditione patrimoniali plures liberi pariter ſuccedunt, idque ab inteſtato, vel diſpoſitione ultimi regnantis, ubi hoc jus Principibus competit.

17. Secundò, electione, quando plures cum ſumma poteſtate ſinguli conſtituuntur, eaque vel eſt à populo, vel à Principe Collegam adſciſcente, ut in Imperio Romano ſæpius accidit.

18. Vel denique *mixto jure*, ubi primogenitura quidem obtinet, ſed primogenitus ad regnandum ineptior à Proceribus aut à populo extra ordinem fratrem aliumve collegam accipit, ut his diebus uſu venit in *Muſcovitis*.

19. Etiam, etſi diverſa ratione mixturæ, apud Anglos & Scotos, ubi *Wilhelmus & Maria* ſinguli ſummam poteſtatem in ſolidum acceperunt, jure quidem Electionis, ſucceſſorio tamen haud procul.

20. Habent, inquam, ſinguli Summam poteſtatem; in hoc quippe diverſitas hujus regiminis à *polyarchiâ* conſiſtit, quod optimates, ut univerſitas, Imperium accipiunt; Unde ſinguli pro ſubjectis habentur, & ſunt revera e numero ſubditorum.

21. Quod de *Condominis* iſtis nullo modo intelligi poteſt. Proinde cum ab *Ariſtocratiâ* ſint prorſus alieni, non eſt, quod alio quam ad Regnum referantur.

22. Oportet a. in Electione diſerte exprimatur, ſingulos fore Auguſtos: Nam Imperio ſimpliciter pluribus delato, non ſingulis, ſed ut univerſi, ſumma poteſtas delata intelligitur; velut *Decemviris* Legum condendarum, & *Triumviris* Reipubl. conſtituendæ cauſa, utriſque apud *Romanos*.

23. Eadem fere ſpecies per feminæ regnatricis nuptias contingit, Quando maritus ut particeps & collega imperandi adſciſcitur; Quomodo *Ferdinandus Arragonius* cum *Eliſabethe Caſtellanâ* fuit conjunctus.

24. Quod tamen non aliter quam populo conſentiente in regnis voluntariis fieri poteſt: Excedit enim id notiſſimos Voluntatis, qua delatum eſt Imperium certæ familiæ, terminos, & quidem magis quam ſi Princeps poſt mortem de imperio diſponat.

25. Multo fortius dicendum, *populi conſenſum eſſe neceſſarium*, ſi Regina ſe exercitio Imperii exuere totumque viro committere velit. Utroque enim caſu Vir ſummam poteſtatem vere conſequitur, illic ut ſocius, heic etiam ſolus.

26. Quanquam utroque caſu revocabiliter, ſub conditione morientis ante ipſum

ipsum Conjugis. Maritus enim ubi esse desiit, jus quoque tanquam marito delatum finiri consentaneum est.

27. Cujusmodi tamen conditio temporalis non impedit, quominus Imperium æque sit Summum, ac si perpetuum foret, quemadmodum antea diximus *sect.* 3. *c.* 2. *n.* 40.

28. Cæterum, potestas maritalis, quæ juris Gentium fertur, in priore casu, vix est ut effectum habere possit; Nisi quatenus mulier, etsi jus imperandi non abdicaverit, administratione tamen, honore contenta sponte abstineat, ut fere *Elisabeth Philippi* juncta *Alberto* in Belgis.

29. Aliquando Condominatus ita ab initio constituitur, ut actus primus & signatus utriusque sit in solidum, actus secundus & exercitus apud unum: quod singulari exemplo placuit in *Anglia*, ut Rex præsens habeat solus facultatem Summæ Potestatis, eandem Regina, dum Rex abest, sola jure proprio teneat.

30. Multo evidentius cessat matrimonii Lex, cum Regina totum & jus & exercitium Imperii sola reservat, nec aliud quam Regie titulum viro impertitur. Quomodo *Johannæ Neapolitanæ*, & forsitan *Mariæ Britannæ* suos maritos habuerunt, utique Scotica; Nam de *Maria Angla* paulo aliter videtur.

31. Tali casu, maritus non dispari jure utitur, quam Augustæ apud principem Romanum, estque subditus uxoris suæ Vir, quod aliquando male cedit iis, ut Andreæ Neapolitano & Henrico Stuarto, qui uterque ab uxoribus non modo regia potestate privati, sed & è medio vitæ sunt sublati, *si fides Historiæ. dix. Hist. civ. tom.* 1. *ad ann.* 1250. *c.* 3. & *tom.* 2. *ann.* 1588. *c.* 13. *n.* 4.

32. Sed est ne juris, ut Feminæ Summis Imperiis admoveantur, quas Deus & homines ab omni publica administratione tam in Ecclesia, quam in Republ. voluit exclusas, & quas naturalis pudor ac infirmitas ad parendum potius quam ad imperandum creasse videtur?

33. Respondeo, Jus Naturæ & Gentium non excludere feminas simpliciter ab omni Imperio, ut apparet in matribus-familiarum, quæ in liberos & servos utcunque magno numero, habent potestatem, item in pagos ditionesque hereditarias; sed ubi cum viris concurrunt, cæteris paribus, excluduntur, ut in imperiis Domuum, viris existentibus, & Magistratibus, ad quos viri semper haberi possunt. Eodem modo in Summis Imperiis, postponuntur viris, cæteris paribus. His in familia regnatrice deficientibus, non excluduntur, nisi lege positiva.

CAP. III.

De Speciebus Monarchiæ, ubi de Dominatu & Imperio violento.

Regnum heroicum, Æsymneticum, Laconicum, non esse distinctas regni species, quod ad juris rationem attinet. Nonnisi duas esse tales, Regnum, παμβασιλικὸν & Dominatum, βαρβαρικὸν. Definitio utriusque & differentiæ. Posse & justum esse Dominatum. Quo jure subditi bello victi ad obsequium obligentur. Nullâ in re Despotas videri populis obligatos, nisi, ne totam perdant civitatem.

SPecies *Monarchiæ* plures numerant ex *Aristotele* Politici, sed plerasque ad juris diversitatem non pertinentes. *Aristot. l.* 3. *polit. c.* 10. *&* 11.

2. Nam *Heroicum* Imperium, quo ad regnum evehuntur hi, quos spectata inter bonos moderatio & valoris ac virtutis reputatio commendat, quales initio rerum hominumque Reges esse creatos volunt antiqui, jure potestatis nihil ab reliquis discrepat.

3. Nihilo magis *Æsymneticum* regnum, quando ad tempus aliquis summæ Reipubl. præficitur. Quia pridem ostendimus, durationem temporis non variare speciem summæ potestatis, modo acta imperantium intra suum tempus infirmari nequeant.

4. Quare & *Dictatores* magis est, ut nos pro *Monarchis* habeamus, non minus quam *Decemviros* pro *Aristocratiâ* summâ; quanquam eorum potestas non semper integra conservata est, partim facilitate ipsorum, partim importunitate populi, ut diximus *sect.* 3. *c.* 2. *n.* 47.

5. *Legitimum* Regnum, quod Legibus subjectum & Spartanæ civitatis exemplo *Laconicum* dicitur, tale duntaxat est nomine tenus, reverà constituit *Aristocratiam*.

6. Non quia Reges erant duo, sed quia domi magis Præsides Senatus, foris nihil quam Duces belli erant. Prorsus ut hodie dux Venetorum, aut potius, ut *Arausionenses* in Belgio Principes.

7. Quâ comparatione liquet obiter, ejusmodi Ducatus quamvis perpetuos, cum libertate populari vel Aristocraticâ non male convenire, posito habili situ Reipublicæ; nam est etiam, ubi res secus evadit.

8. Nobis igitur plures Monarchiæ non sunt considerandæ, quam hæ duæ, *Regnum* & *Dominatus*, sive Imperium, ut Aristoteles, loquitur παμβασιλικὸν aut βαρβαρικὸν.

9. *Regnum* verum & plenum est, ubi Princeps habet summam & liberam potestatem, faciendi in civitate quod è re communi videbitur, *salvâ tamen civium libertate & proprietate rerum.*

10. Plane de his illa omnia prædicare licet, quæ *superius* de efficacia Imperii voluntarii & simpliciter delati, denique de jure summæ potestatis nullis legibus obsesso fuse disputavimus.

11. Existere igitur hanc regni speciem putamus, ubicunque potestas civitatis uni homini sine modo, sine conditionibus, voluntate civium simpliciter defertur.

12. Quemadmodum Lege Regiâ in Cæsa-

Cæsares Romanos, ut Jurisconsulti tradunt in l. 1. π. de Constit. Princ. & nostro tempore Danicum regnum ex electivo & legitimo factum est absolutum & arbitrarium Solenni Ordinum populi consensu.

13. Nec aliter hodieque regnum Francorum haberi videmus, præscriptione tamen magis quam jure primævo, quod etiam fuisse legitimum docuit Hotomanus in Franco Galliâ.

14. Cæterum, promissio Regum, quod juste imperaturi sint, nihil juris addit civibus, ex quo potestas regnantium mutetur aut restringatur, sed hoc Speciale & exceptum esse oportet; Generalis ejusmodi promissio regnantium animos duntaxat obstringit, ut ante-hac demonstratum est.

15. *Dominatus* finitur, quod sit Imperium, quo Princeps sibi subjectis, ut paterfamilias servis imperat, omniumque, tam quod ad res quam corpora attineat, Dominus existens, actiones publicas *ad suam præcipue utilitatem dirigit*.

16. Differentiam ejus à Regno ex definitione triplicem colligimus. Primam, quod *proprietas bonorum, quæ singuli possident, ad Imperantes pertineat*.

17. Alterum, quod *personæ subditorum dominio Principis ita subjectæ* sunt, ut servitio illarum uti, deque vita ac nece disponere possit; Idque promiscue, arbitrariâ potestate, causâque etiam indictâ.

18. Non quod vitâ immerentem justè exuere possit, secundum id quod justitiæ ratio *intrinsecus* dictat: Sed quod ex causâ jure Gentium valida habeat *externam* ita agendi facultatem, de quo discrimine juris diximus in *sect*, 2. *c*. 1. *n*. 14. & *sect*. 2. *c*. 3. *n*. 11. & *seqq*.

13. Ex his tertia resultat differentia, à fine diverso petita, qui est in Regno civili originaliter, *utilitas subjectorum*; Quanquam illa sine commodo Imperantium obtineri non potest.

20. In Dominatu originalis scopus Imperii stabiliti, est *utilitas Regnantis*. Quæ nec ipsa tamen absque commodo subjectorum potest custodiri.

21. Ex his reliquæ differentiæ, inter Dominum & Rectorem, servos ac cives, de quibus *Claudius* ad Meherdatem apud *Tacitum*, 12. *annal*. *c*. 11. quæque similia, per se intelliguntur.

22. Causam hujusmodi Imperiorum primam vix aut rarò, nec tamen nunquam esse, *Voluntatem liberam* populorum, sed plerumque vim aut necessitatem diximus, *d. cap*. 3. *n*. 11. &*c*.

23. Nec tamen pro injustis habenda esse id genus Imperia ibidem probavimus: Si vel justo bello vel deditione voluntaria tali formâ constituantur.

24. Non magis quam privata servitus ex hac causâ olim injusta fuit, quam scimus niti ratione suppeditatâ à Justiniano *in* §. 3. *Inst. de jur. Pers.* scilicet ab ipsa servorum etymologia, quos ait appellatos à *servando*, quia cum victores bello captos occidere possent, eos *servant* ad serviendum, quod multò magis ei facere licet; eodem argumento, quo *Cicero* scripsit, *non esse injustum spoliare, quos occidere justum nec inhonestum est*, *lib*. 3. *off*.

25. Et quidem Dominantibus ratio sui juris ita satis constat. Etiam subjectos, qui se necessitate subacti dediderunt, ex pacto ad parendum, eo modo teneri manifestum est.

26. Sed an bello victi, & quo jure hi in tantum obligentur, & an status belli adhuc duret illis, quando sub stabilem dominatum sunt redacti, quæri potest.

27. Plerumque superfluum facit hoc quæsitum mos omnium victorum, qui nihil

nihil prius habent quam pacatos armis in verba sua adigere, fidemque stipulari.

28. Aut si nullam expresse promissionem fieri contingat, quando victor parcit dediticiis, armaque & vis præsens utrinque cessant, ita ut populus gaudeat sub certo jubendi parendique ordine vitâ bonisque frui; non est dubium, quin ex re ipsa consensus eorum ad obsequium satis elucescat, quanquam jus dominantis omnino fit evidentius per promissionem diserte factam.

29. Promittere autem videntur, se tantum potestatis Domino concessuros, quantum ipsi jus Gentium & belli tribuit, si pactis nihil derogetur. Atqui hæc sine controversia est libera rerum hominumque potestas. *Grot. lib.* 3. *cap.* 7. & 8.

30. Cui se libenter subjicere intelliguntur, ut præsenti vitæ bonorumque jacturæ eximantur. Qui proinde actus cum sit voluntarius, non potest non obligare promittentes.

31. Quippe cum certum sit, eum qui vi metuque injusto coactus promisit, naturaliter teneri, quatenus voluntas cogi nequit; ut tamen verum sit, æquè naturaliter, metus injusti auctorem, teneri ad alterum obligatione rursus liberandum.

32. Quod si justus fuerit metus, ut in bello supponimus, nihil est, quod aut nasci obligationem impediat, aut infirmari natam requirat.

33. Quippe, Jure Gentium in bello ex causa licet injustâ orto, si modo externa solennis belli requisita adsint, justam intelligi causam, quod ad externos obligationis effectus attinet, jam dubitatum est, ut docet *Grot. in l.* 3. *c.* 19. §. 11. *de Jure B. & P.*

34. Non audimus igitur illos, qui Principes hoc herili Imperio utentes indistinctè *Tyrannos* appellant.

35. Nec qui tradunt ita; victorem Principem posse quidem delere vel dissipare populos: si autem formâ Civitatis conjunctos sibique obligatos retinere velit, esse quod juri armorum renunciet, populoque nonnisi liberè consentienti imperet; Proinde jus idem patiatur, quod in voluntariis Imperiis, illi cunctis Principibus incumbere docent.

36. Nobis ratio dissentiendi constat; ea quæ exposita est, omniumque seculorum exemplis firmatur. *vide, sis, Grotium d. lib.* 3. *c.* 7. & 8.

37. Porrò talis olim notissima Persarum & Suetæ Dominis Syriæ totiusque Orientis consuetudo fuit. Nec aliter hodie omnes ab ultimis Sinensibus ad usque Russos in *Europam*, populi à Despotis suis administrantur, idemque in *Africâ*, omnique Barbarie servatur.

38. Quæ res cum in iisdem gentibus ab omni seculorum memoria pari tenore servata fuerit, ut oblatum quoque rem issius Imperium sprevisse legantur, parum abest, quin *Aristotelis* sententia de servitute sive aptitudine adserviendum naturali, quam *antehac* indicavimus, vera & evidentissimis exemplis confirmata sit, ac ita dominatus in illis gentibus, etiam οἰκείᾳ φύσει, *propria populorum voluntate* niti videatur.

39. An & Israëlitæ petentes ab Samuele Regem ejusmodi, qualem habebant vicinæ gentes, sua quoque voluntate se Dominatui submisisse videntur, quemadmodum ex oratione Samuelis, qua illos erudivit de jure Regis, qualem petierant, intelligi possit? Equidem in ea cernuntur duo κεφάλαια despotici Imperii, dominium in personas, *accipiet filios & filias vestras*, atque in res, *agros vestros*, &c. Attamen de voluntate populi istius aliter existimandum esse probavimus in *sect.* 2. *c.* 7. *sub fin.*

40. Quem-

40. Quemadmodum & hoc satis constat, Labefactatâ Regum potentiâ post Salomonis excessum, non tenuisse Reges Judæ eandem potestatem, in longitudinem.

41. Tu dices, nihilne igitur tales dominos suis civibus promittere intelligimus, ut nunquam juris externi ratione, Imperio abuti possint?

42. Existimo, præter quod in præsenti, cum in statu belli fuerunt, incolumitatem pollicentur, eos ad universæ quoque multitudinis salutem in perpetuum procurandam esse obligatos.

43. Proinde, si tam immanem ostendant animum, ut ad omnium perniciem contendant; tum verè perfidi atque tyranni dicantur; Natura enim negotii, quod geritur, constituendæ civitatis, sine hac, tacita duntaxat, obligatione consistere non potest.

44. Cæterum, haud temere patrisfamilias in definitione posita est comparatio: Siquidem hujus in servos & in liberos potestas evidenter Regni & Dominatus differentiam exhibere videtur, utique sicut Patria potestas jure gentium & recentiori jure Romano comparata est.

45. Habet Paterfamilias in utrosque tam liberos quam servos vere & æquè summam Potestatem; Sed in servos insuper habet dominium tam Personarum quam rerum. Liberi sunt liberi personis, ut vendi nequeant, & res habent à Paternis distinctas.

46. Denique finis Patriæ potestatis in utilitate reliberorum; Dominicæ in utilitate herili consistit.

CAP. IV.

De causis constituendi Monarchiam.

Modos deferendi regnum ordinarios, Electionem esse & successionem, & hanc in patrimonialibus solam. De voluntariis quæritur, si nihil sit dictum, utrum præsumatur, electivum esse, an successivum Imperium. Prius contrà Hobbesium affirmatur. Argumenta in utramque partem ventilantur; Concluditur, hoc argum; Successio aut ex Lege fit, aut expressâ vel tacitâ voluntate defuncti. Lex nulla heic esse potest, quia casum ponimus, quo nihil sit dictum. Voluntas ultimi defuncti in patrimonialibus quidem regnat imperiis, in voluntariis nullo modo; cum ibi voluntas fundatorum attendatur, hoc est, primæva populorum. Adde; si in dubio, est successivum intestati imperium, poterit etiam testamento de eo disponi; si hoc, tum inter vivos alienari: Atqui hoc absurdè de imperio libere à populis statuto affirmatur. Ergo.

POst species Monarchiæ sequuntur modi, quibus Regna acquiruntur. Hi sunt vel ordinarii, vel extraordinarii. Priores duo sunt, *Electio* & *Successio*. Extraordinarii perinde duo, Matrimonium, & jus belli.

2. De Jure belli & matrimonio dictum quod satis sit, *in superioribus*; de Sorte nihil quidem, sed hæc rarissime in usu est, aut pro electione fungitur, ut olim apud Persas in Dario Hystaspide.

3. Utrum autem imperia melius per electionem, an per successionem deferantur, id à Politicis disquirendum.

4. Verum sitne Imperium aliquod Electivum, an Successivum; & penes quem sit eligendi facultas, ea juris est quæstio, in hypothesi tamen potius quam præceptis generalibus determinanda.

5. Plane, origine cujusque civitatis inspectâ, *nullum non Regnum ex voluntate populi ortum, fuit electivum.*

6. Sed diversitas electionis & successionis deinceps orta est, cum quædam ex Imperiis ita sunt delata Principibus, ut identidem sedes vacua per *electionem* repleretur; Quædam ita, ut successio secundum ordinem certum propinqui sanguinis ab uno in alium devolveretur, ex præscripto Legis.

7. Hanc quidam vocant Electionis speciem; quomodo Althusius in *Polit. suâ c.* 19. *n.* 78. *& seqq.* qui negant ullum dari Imperium jure familiæ hereditarium sed totum à populo dependens, quod & in Angliâ multi opinantur.

8. Si dicerent, Successionem esse nihil quam Electionis primævæ continuationem; nihil errarent. At si jus imperii nunquam à populis alienari velint, res redit ad statum disputationis *suprà* aliquoties peractæ.

9. Quâ per Electionem, ipsum jus Imperii independenter alienari posse probavimus, ad vitam, vel etiam pro heredibus; quæ tunc est Successio non amplius à primis eligentibus dependens, sed familiæ propria, per actum alienationis.

10. Planè quominus etiam successio possit ita constitui, ut successores inferiorem populo & Ephoris habeant potestatem, dubitare non patitur aut ratio, aut exemplum Lacedæmoniorum & similia passim.

11. Aliter è diametro instituunt, qui Imperium immediate à Deo esse volunt. Hi negant, Imperium ullo modo à voluntate populi pendere, nec à civibus quicquam juris ad Imperantes manare, nec adeo causam monarchiæ aut ullius in civitate Potestatis esse populum, quos inter D. Sieglerus ad Grotium *lib.* 1. *c.* 3. *&c.* 4. Et hi dictum Petri Apostoli à nobis aliquoties adductum, quod Imperium sit κτίσις ἀνθρωπίνη, *humanæ creationis*, interpretantur, quod sit hominibus proprium, vel ratione causæ instrumentalis, quia per homines exercetur.

12. Utuntur argumento è sacris, de potestate solvendi, ligandi & administrandi Sacramenta, quæ ministro Ecclesiæ competit. Quemadmodum igitur populus eligendo Pastorem non confert potestatem illam nec conferre potest, quia non habet eam ipse, nihilque agit, quam ut personam electam Potestati à Deo immediatè proficiscenti applicet; Sic etiam populus, quando eligit Regem, non confert potestatem imperandi, sed personam electam producit eamque adhibet exercitio Potestatis illi à Deo immediatè conferendæ vel collatæ.

13. *Nec sequitur*, ita pergit Sieglerus, *homines ab initio sponte adducti in Societatem civilem coierunt, & ex hoc ortum habuit potestas civilis. Ergo talis potestas origine est humana: Sic enim perinde liceret argumentari; Adam & Eva sponte adducti coierunt in matrimonium. Ergo matrimonium institutione non est divinum.*

14. Sed ego ita existimo, rerum moralium & civilium naturam maximè ab effectis

effectis æstimandam. Si Deus certam Imperii formam & tenorem; cujus limites excedere non liceat populis, præscripserit, electionem personæ fatemur ejus juris vim infringere non magis posse, quam cœtus fidelium potest auferre jus ligandi & solvendi suis pastoribus, aut uxor viro principatum domus invito adimere potest.

15. Sed hoc de Imperio Civitatis à Deo non legimus esse determinatum; hactenus quidem, debere aliquem esse ordinem imperandi atque parendi, cui omnis anima debeat esse subjecta; non tamen qualis & quanta in ejus ordine esse debeat; nec quominus Imperium populus retineat, si id expedire judicet, Deus intercessit: multo minus quo partem aliquam Imperii reservaret, unquam prohibuit; quod de ministerio Ecclesiæ institutoque matrimonii nullo modo adfirmare licet.

16. Tutior igitur inter has extremitates est media via; Nec populos à causæ secundæ Jure in Imperiis condendis excludi posse; Nec eos semper Rectoribus suis esse superiores. Sed Imperium simpliciter delatum censeri vere & inrevocabiliter esse alienatum; cui deferentes, non modo singuli, sed & universi subjiciuntur, idque vel certis legibus vel absolutè, ad vitam, vel etiam in heredes: ut prior species electiva, posterior successoria sit. In illa Imperium identidem Rege mortuo, relabitur ad populum; In hac nonnisi ordine Successorum extincto.

17. Cæterum, in *patrimonialibus* Imperiis non voluntas populi aut Lex, verum sola voluntas expressa vel tacita postremi Regnantis in Imperio propagando spectatur: Prorsus ut quisque privatus jure Gentium de suo patrimonio disponit.

18. Idem in plerisque herilibus, quæ fere simul sunt patrimonialia; dicendum; nisi quod aliquando Lex quoque in illis ordinem præscribit, ut jam *suprà* innuimus.

19. Sed in voluntariis meritò dubites, quid juris sit, si populus Regem simpliciter constituerit, non expresso, *Electivum* in posterum, an *successivum* foret Imperium; utrius conditionis sit futurum, quemadmodum Romæ species illa fuit & in Regibus & in Cæsaribus, juxta hypothesin Legis Regiæ.

20. *Hobbes* non dubitat adfirmare, successorium non modo, sed absolutè hereditarium illud Regnum esse habendum *de cive cap.* 7. §. 14. *& cap.* 9. §. 13. *& seqq.* Adeo ut cuilibet Imperanti suo arbitrio successorem declarare liceat.

21. Idque etiam tunc vult obtinere, cum populus diserte Imperantes ad tempus & ad vitam duntaxat suam constituit, Tempus tamen locumque non præfinivit, quo rursus eligendi causâ convenire deberet.

22. Nobis hoc improbandum videtur, & quidem ad posterius primo respondemus, Esse quidem factum illud imprudentissimè, statumque illius Imperii lubricum esse fatemur.

23. Sed casus, quando Imperium uni vel pluribus est delatum, nulla surrogationis mentione facta, bifariam considerari potest; Aut enim imperio delato, tempus adjectum est, vel certi spatii, vel ad vitam, aut nullum tempus adjicitur.

24. Certo tempore præfinito, putamus hanc esse rationem: quod populus fœdere civitatis, cujus perpetua est obligatio, conjunctus, unique Imperium sui *ad tempus* deferens, hoc ipso tacite, at valide stipulatur, *ut antequam tempus exspiret, Imperantes comitia de Imperio habeant.* Quod si negligat facere præsens Rector, acta quidem Imperii, quæ

 post

post lapsum temporis exercet, ipso jure nullius momenti sunt, eamque ad vim nulla potestate superiori opus est.

25. Neque vero tunc adhuc populum in statu naturali esse dicemus, *quia manet fœdus æternum civitatis*, quod omnes singulique contraxerunt.

26. Sed quilibet civium jus habebit populum vocandi, deque his, quæ ad salutem communem pertinent referendi, ut olim Romæ factum à *Virginio & Icilio* contra Decemviros, apud *Liv. lib.* 3.

27. Idemque necessarium dictu est, ubi ad vitam, Imperium uni delatum est, *nullo in antecessum ordine conveniendi præfinito*.

28. Nam tunc à Rege non potest exigi, ut is ante mortem suam populum hac gratia convocet, propter incertum vitæ humanæ & periculum designandi successoris, quod *Elisabeth Angla* tantundem esse dicebat, ac involvere se vivum linteo mortuali.

29. Quanquam tamen rectius faciet talis Princeps, si in tempore successorē designari sibi curet, ex Hobbesii vel potius Naturali regula, *de reddendo bono pro bono*.

30. Falsum igitur liquet esse, quod Rex, cui diserte ad tempus vel ad vitam datum est regnum, id aut sibi retinere, aut alium pro lubitu surrogare possit, quando cum definitione temporis & vitæ constitutum est.

31. Regem post annos expressos, vel in tempore, post mortem nihil juris habiturum, & ejusmodi conditionem privare Principes jure faciendi contrarium *abunde probatum est*.

32. Secundum hæc, cogitandum, an id liceat Principi, cui simpliciter data est summa potestas, nulla futuræ Electionis aut successionis lege stabilitâ, non adjecto quoque, ad tempus vel ad vitam; Sitne tum, inquam, *electivum an successivum* Regnum, haud levis dubitatio est.

33. Argumenta pro successione haud spernenda se offerunt. Populus Regem creans exuit se Imperio totumque jus suum transfert in Illum; utique ubi nihil excepit, præter id, cujus gratia civitatem condidit, scilicet incolumitatem, *eo sensu, quo pridem diximus*.

34. Atqui dispositio de successione, à libertate dominioque rerum, quibus salvis, incolumes sumus, evidenter aliena est. Quid obstat igitur, quominus & hæc potestas in principem simpliciter constitutum translata dicatur?

35. Jam, si de præsumpta voluntate judicandum, quid faciendum sit, ubi expressa nulla est; quid proclivius ad credendum est, quam populum, qui tædio suæ potestatis regnum instituit, nolle rem ad statum priorem reduci, quod tamen fieri oportet, si Rege mortuo alium sint electuri?

36. Præsumtio est anticipatio judicii, ex eo quod plerumque fit in similibus, præsenti cuique negotio applicata, *ut JCti tradunt*.

37. Plerisque autem populis, qui regnantur, placuisse videmus *successionem*; Proinde & hanc in dubio nostri casus, populum in conspectu habuisse præsumendum videtur.

38. Quibus addere licet ea, quæ de salubritate ordinis successorii, præ incertitudine & ἀταξίᾳ Electionis à politicis cumulantur.

39. In diversam tamen partem inclinat sententia, prævalente hac ratione; Quod in dubio, si *electivum* non sit Imperium, non modo oporteret *successivum* ad liberos esse proximique sanguinis respectu, sed & absolute *hereditarium*; Ut ultimus Princeps testamento quoque extraneum surrogare possit: Imò ut & vivus Imperium in quemlibet alium transferre valeat.

40. Nam quod est Hereditarium, æque testamento quam ab intestato potest

ordinari

ordinari, & de quo licet ultimâ voluntate constituere, de eo non minus facultas inter vivos disponendi competit.

41. Hæc ita cohærere, nemo juris gnarus negaverit, nec quidem Philosophus. Hæreditarium enim nihil est, nisi quod perfectè proprium est, sicuti non modo Jurisconsulti, sed etiam Plutarchus docet in *vita Solonis*, *ubi* narrat Athenis olim non viguisse jus testandi; Solonem id iis dedisse, Qua re factum, est ἐπίκρισις Plutarchi, ut fecerit τὰ χρήματα κτήματα τῶν ἐχόντων, *uti quisque Dominus ac arbiter rei suæ perfectus fieret*. Atqui vis perfecti Dominii maxime consistit in facultate alienandi. *Aristot. lib. 5. Rhetor. c. 5.* ὅρος τοῦ οἰκείου, inquit, ὅταν ἐπ' αὐτῷ τὸ ἀπαλλοτριῶσαι; *definitio Dominii est, ubi penes ipsum est alienandi potestas.*

42. Jam vero, ut ejusmodi libera alienatio competat Imperantibus, quibus Imperium simpliciter voluntate populi delatum est, utcunque *Hobbesio* indubitatum sit, nobis minime, de voluntario, inquam, Regno, concedendum videtur.

43. Non, (per partes ibimus) ut Rex Imperium suum vivus transferat in alium; Quia tantum id juris habet, quod datum est ipsi: Populus autem dedit jus imperandi, à quo alienandi potestas toto genere diversa est. Populus *ipsi* dedit jus imperandi, non *alii*. Proinde ut ipse non habet, nisi quod populus dedit, manifestum est, nec alteri plus competere posse.

44. Jam si vendere vel donare suum regnum vivus, simpliciter electus Princeps non potest, clarum est, ne testamento quidem disponere posse. Nam & hæc est donatio quam maxime, secundum memoratam Plutarchi notissimamque Juris sententiam.

45. Si testamento extraneis relinquere nequeat successionem, dicimus, nec ab intestato ad sanguine proximos, ab ipso posse devolvi.

46. Quoniam hæc fundamentum suum habet in absoluta proprietate defuncti, cui potestas adsit alienandi. Item in præsumpta ejusdem voluntate, quâ successio illis datur, quibus eam defunctus, nisi mors prævenisset, daturus fuisse creditur. *Dix. in prælect. ad Nov. 118. lib. 3. in pr. Instit.*

47. Proinde, cui expressa voluntatis declaratio negatur, hujus tacita vim nullam habere potest.

48. Plane, ejusmodi successio, qualis in plerisque regnis voluntariis obtinet, ut ad sanguine proximos ordine certo deferatur, ea Legem expressam manifesto requirit.

49. Ideo talis in nostrâ hypothesi, ubi nihil de successione dictum, nullo modo obtinere potest. Rationes oppositæ ex his quæ modo & pridem sunt dicta, facile refelli possunt.

CAP. V.

De Electione Monarchica.

Jus eligendi competere originaliter iis, quorum Imperium fuit primævum, vel quibus eorum jus datum est, expresse, vel per præscriptionem, quâ maximè Electores Germanos niti videri, & Cardinales, qui Pontifici dant vere summam potestatem in urbem Romam subjectasque ditiones. Inde sequi, Imperatorem nihil habere juris in illam urbem cum annexis: nec proinde ad Pontificis creationem requiri illius consensum, nec Imperatori faciendo, Pontificis voluntatem. Species electionis à latitudine eligendorum desumptas vix usum habere. De modo & effectu electionis. Posse populum, Rege mortuo, mutare formam Reipubl. Quæritur, an & hoc liceat, cum jus eligendi contulit in certas personas: Distinguitur, utrum in hos ut ministros, an veluti jus proprium translata sit eligendi facultas.

IGitur Electivi & Successivi Regni differentia principem unum imperio vitave jam functum præsupponit; siquidem originaliter nullum non regnum ab electione habet ortum suum, ut *præced. capite* diximus.

2. Porrò jus eligendi, sive surrogandi Principem in vacuam sedem, naturaliter iis competit, quorum jus imperii primævum est: Adeoque penes eos, quibus populus suum jus concessit.

3. Sive identidem Legatos ad eam rem constituant, vitandæ confusionis causâ; Sive jus hoc in perpetuum certo hominum ordini dederint, qui hac parte loco universitatis fungerentur.

4. Veluti possessoribus immobilium rerum, ut in Frisia; vel Nobilibus, ut in Polonia, denique certis Principibus, ut in Germania, Aut Præsulibus, ut in conclavi Pontificio.

5. Sic tamen, ut immemorialis temporum usus, sæpe pro tacito omnium consensu fungatur, quo fundamento niti videtur jus Electorum Germanicorum; nec enim satis constat, unde horum numerus & facultas originem habeat, nisi quod paulo ante annum à Nato Christo millesimum, id institutum cœpisse videatur; quâ de re novissime ex Abbate Stadiensi Mainburgius *decad. de l'Empir. l. 2.*

6. Eodem fundamento præscriptionis, si non & expressa populi voluntate, sacerdotes *Cardinales* Pontifici *Romano* dant summam potestatem.

7. Quod cum usu tot seculorum in vim juris externi invaluerit, clarum est, nullum hodie principem, præter *Papam*, habere imperium populi Romani & ditionum ei subjectarum.

8. Quod tamen non impedit, quominus *Imperator Romano Germanicus* in reliquas extra *Germaniam* Civitates, quæ se pari jure præscriptionis non exemerant, antiquum jus retineat.

9. Quandoquidem à pluribus seculis Germanorum Genti jus hoc quæsitum fuit, *ut Reges ipsorum, Imperatores Occidentis essent.*

10. Sed ut plerique populi ope præscriptio-

ſcriptionis, ſui juris facti ſunt, ita id ipſi, inquam, Romanæ civitati accidit; cæteris, quibus id non contigit, (hi quidem extra Germaniam ſunt pauci) ſubjectis Imperatori manentibus.

11. Jam facile conſtat, qua ratione Romanenſes negent, Cæſaribus eſſe jus creandi vel confirmandi Pontifices; Et viciſſim, cur *Cæſares Romani Germanorum*, ſpernant Pontificem jus ſibi arrogantem approbandi Imperatorem, quatenus extrà Germaniam Romano præſit Imperio.

12. Nam quatenus ille Rex eſt Germaniæ, nihilo meliorem juris habet prætextum Pontifex, quam adverſus Regem Francorum aut Britannorum.

13. Cæterum, quod alii per Germaniam Præſules ſunt etiam Principes, ejus rei non tam à populis origo, quam à Carolo Magno repetitur. Ita Cranz. 1. *Sax.* 23. Scip. Gent. *de Regal.* §. 25. & 26. Grotius *in lib. de jure ſumm. pot circa ſacra* Ottonibus hoc inſtitutum adſcribit *cap.* 10. *n.* 25.

14. Inſtitutum hoc, ratione præſentis utilitatis, ut feræ gentes ſacerdotali Imperio miteſcerent, haud inutile; attamen fatendum eſt, ſynceritatem & humilitatem Chriſtianiſmi, lapſu temporis inde non parvam labem contraxiſſe; nec enim cum inſtitutis Chriſti illa conjunctio litui & gladii idoneo modo conciliari poſſe videtur.

15. Vulgo tres electionum ſpecies memorantur; quarum prima intra certam *familiam*, cujus tamen exemplum habeo nullum, altera ad *nationem* unam reſtringatur, tertia nullo termino circumſcripta ſit.

16. Hujus autem poſterioris generis Electio quælibet, ſimpliciter inſtituta, eſſe intelligitur: Limitationes diſerte exceptæ probari debent. Alioquin ex uſu potius, & facti quam juris eſſe videntur electiones intra certam familiam aut gentis ambitum factæ: ut plerumque videmus Electiones etiam illimitatas haud facile egredi familiam ultimi Regis defuncti; quæ res tamen diverſum in jure modum non infert.

17. Sed & aliæ limitationes non deſunt, qualis in diplomate ſive *aureâ bullâ* CAROLI IV. ne infra *Baronum* dignitatem *Cæſarea* electio demittatur, & ad Germanos reſtringatur, ut Electores apud Sleidanum *lib.* 1.

18. Sed in *Polonia* nemo eligi prohibetur, nec in *Conclavi* nationes diſcerni ulla Lege ſancitum, & exempla ſunt in contrarium; Tametſi Pontifices fere *Itali*, ob politicas rationes creentur; ſed jus non eſt ita præciſum; exempla quoque non deſunt in ſecus.

19. In eligendo ſecundum prærogativam numeri, concludendum eſſe res loquitur, nec enim alius datur exitus: Numerus autem præſentium initur; abſentium ratio haberi non poteſt, neque ſolet; Quin etiam, an notabilis ſit pluralitas non attenditur, niſi quid ſpecialiter convenerit aut conſtitutum ſit, quomodo in conclavi Romano duas præſentium partes conſentire oportet.

20. Effectum electio ſecundum majorem ſuffragantium numerum habet, niſi quid Leges certi præſcribant: ut in electione Pontificis duas partes conſentire oportere diximus; ſive id per *ſcrutinium*, ut loquuntur, ſive per adorationem fiat.

21. De valore electionis, quæ per vim metumque fiat, in *capite de tyrannide* agetur, niſi quatenus in articulo de Dominatu ex parte jam diximus.

22. Eſt autem, vacante regno, tam libera electio, ut etiam non eligere poſſint Regem aliamque Reipubl. formam introducere. Nempe, ſi totus populus aut omnes optimates eligendi facultatem exerceant, non ſi in alios tranſtulerint.

23. Hos enim nihil aliud poſſe dicemus,

CAP. III.

De Speciebus Monarchiæ, ubi de Dominatu & Imperio violento.

Regnum heroicum, Æsymneticum, Laconicum, non esse distinctas regni species, quod ad juris rationem attinet. Nonnisi duas esse tales, Regnum, παμβασιλικόν & Dominatum, βαρβαρικόν. Definitio utriusque & differentiæ. Posse & justum esse Dominatum. Quo jure subditi bello victi ad obsequium obligentur. Nullâ in re Despotas videri populis obligatos, nisi, ne totam perdant civitatem.

SPecies *Monarchiæ* plures numerant ex *Aristotele* Politici, sed plerasque ad juris diversitatem non pertinentes. *Aristot. l. 3. polit. c. 10. & 11.*

2. Nam *Heroicum* Imperium, quo ad regnum evehuntur hi, quos spectata inter bonos moderatio & valoris ac virtutis reputatio commendat, quales initio rerum hominumque Reges esse creatos volunt antiqui, jure potestatis nihil ab reliquis discrepat.

3. Nihilo magis *Æsymneticum* regnum, quando ad tempus aliquis summæ Reipubl. præficitur. Quia pridem ostendimus, durationem temporis non variare speciem summæ potestatis, modo acta imperantium intra suum tempus infirmari nequeant.

4. Quare & *Dictatores* magis est, ut nos pro *Monarchis* habeamus, non minus quam *Decemviros* pro *Aristocratiâ* summâ; quanquam eorum potestas non semper integra conservata est, partim facilitate ipsorum, partim importunitate populi, ut diximus *sect. 3. c. 2. n. 47.*

5. *Legitimum* Regnum, quod Legibus subjectum & Spartanæ civitatis exemplo *Laconicum* dicitur, tale duntaxat est nomine tenus, reverà constituit *Aristocratiam.*

6. Non quia Reges erant duo, sed quia domi magis Præsides Senatus, foris nihil quam Duces belli erant. Prorsus ut hodie dux Venetorum, aut potius, ut *Arausionenses* in Belgio Principes.

7. Quâ comparatione liquet obiter, ejusmodi Ducatus quamvis perpetuos, cum libertate populari vel Aristocraticâ non male convenire, posito habili situ Reipublicæ; nam est etiam, ubi res secus evadit.

8. Nobis igitur plures Monarchiæ non sunt considerandæ, quam hæ duæ, *Regnum* & *Dominatus*, sive Imperium, ut Aristoteles, loquitur παμβασιλικόν aut βαρβαρικόν.

9. *Regnum* verum & plenum est, ubi Princeps habet summam & liberam potestatem, faciendi in civitate quod è re communi videbitur, *salvâ tamen civium libertate & proprietate rerum.*

10. Plane de his illa omnia prædicare licet, quæ *superius* de efficacia Imperii voluntarii & simpliciter delati, denique de jure summæ potestatis nullis legibus obsesso fuse disputavimus.

11. Existere igitur hanc regni speciem putamus, ubicunque potestas civitatis uni homini sine modo, sine conditionibus, voluntate civium simpliciter defertur.

12. Quemadmodum Lege Regiâ in Cæsa-

Cæsares Romanos, ut Jurisconsulti tradunt *in l. 1. π. de Constit. Princ.* & nostro tempore Danicum regnum ex electivo & legitimo factum est absolutum & arbitrarium Solenni Ordinum populi consensu.

13. Nec aliter hodieque regnum Francorum haberi videmus, præscriptione tamen magis quam jure primævo, quod etiam fuisse legitimum docuit Hotomanus in Franco Galliâ.

14. Cæterum, promissio Regum, quod juste imperaturi sint, nihil juris addit civibus, ex quo potestas regnantium mutetur aut restringatur, sed hoc Speciale & exceptum esse oportet; Generalis ejusmodi promissio regnantium animos duntaxat obstringit, ut ante-hac demonstratum est.

15. *Dominatus* finitur, quod sit Imperium, quo Princeps sibi subjectis, ut paterfamilias servis imperat, omniumque, tam quod ad res quam corpora attineat, Dominus existens, actiones publicas *ad suam præcipue utilitatem dirigit*.

16. Differentiam ejus à Regno ex definitione triplicem colligimus. Primam, quod *proprietas bonorum, quæ singuli possident, ad Imperantes pertineat*.

17. Alterum, quod *personæ subditorum dominio Principis ita subjectæ* sunt, ut servitio illarum uti, deque vita ac nece disponere possit; Idque promiscue, arbitrariâ potestate, causâque etiam indictâ.

18. Non quod vitâ immerentem justè exuere possit, secundum id quod justitiæ ratio *intrinsecus* dictat: Sed quod ex causâ jure Gentium valida habeat *externam* ita agendi facultatem, de quo discrimine juris diximus in *sect. 2. c. 1. n. 14. & sect. 2. c. 3. n. 11. & seqq.*

13. Ex his tertia resultat differentia, à fine diverso petita, qui est in Regno civili originaliter, *utilitas subjectorum*; Quanquam illa sine commodo Imperantium obtineri non potest.

20. In Dominatu originalis scopus Imperii stabiliti, est *utilitas Regnantis*. Quæ nec ipsa tamen absque commodo subjectorum potest custodiri.

21. Ex his reliquæ differentiæ, inter Dominum & Rectorem, servos ac cives, de quibus *Claudius* ad Meherdatem apud *Tacitum*, 12. *annal. c.* 11. quæque similia, per se intelliguntur.

22. Causam hujusmodi Imperiorum primam vix aut rarò, nec tamen nunquam esse, *Voluntatem liberam* populorum, sed plerumque vim aut necessitatem diximus, *d. cap.* 3. *n.* 11. *&c.*

23. Nec tamen pro injustis habenda esse id genus Imperia ibidem probavimus: Si vel justo bello vel deditione voluntaria tali formâ constituantur.

24. Non magis quam privata servitus ex hac causâ olim injusta fuit, quam scimus niti ratione suppeditatâ à Justiniano in §. 3. *Inst. de jur. Pers.* scilicet ab ipsa servorum etymologia, quos ait appellatos à *servando*, quia cum victores bello captos occidere possent, eos *servant* ad serviendum, quòd multò magis ei facere licet; eodem argumento, quo *Cicero* scripsit, *non esse injustum spoliare, quos occidere justum nec inhonestum est*, *lib. 3. off.*

25. Et quidem Dominantibus ratio sui juris ita satis constat. Etiam subjectos, qui se necessitate subacti dediderunt, ex pacto ad parendum, eo modo teneri manifestum est.

26. Sed an bello victi, & quo jure hi in tantum obligentur, & an status belli adhuc duret illis, quando sub stabilem dominatum sunt redacti, quæri potest.

27. Plerumque superfluum facit hoc quæsitum mos omnium victorum, qui nihil

nihil prius habent quam pacatos armis in verba sua adigere, fidemque stipulari.

28. Aut si nullam expresse promissionem fieri contingat, quando victor parcit dediticiis, armaque & vis præsens utrinque cessant, ita ut populus gaudeat sub certo jubendi parendique ordine vitâ bonisque frui; non est dubium, quin ex re ipsa consensus eorum ad obsequium satis elucescat, quanquam jus dominantis omnino sit evidentius per promissionem diserte factam.

29. Promittere autem videntur, se tantum potestatis Domino concessuros, quantum ipsi jus Gentium & belli tribuit, si pactis nihil derogetur. Atqui hæc sine controversia est libera rerum hominumque potestas. *Grot. lib. 3. cap. 7. & 8.*

30. Cui se libenter subjicere intelliguntur, ut præsenti vitæ bonorumque jacturæ eximantur. Qui proinde actus cum sit voluntarius, non potest non obligare promittentes.

31. Quippe cum certum sit, eum qui vi metuque injusto coactus promisit, naturaliter teneri, quatenus voluntas cogi nequit; ut tamen verum sit, æquè naturaliter, metus injusti auctorem, teneri ad alterum obligatione rursus liberandum.

32. Quod si justus fuerit metus, ut in bello supponimus, nihil est, quod aut nasci obligationem impediat, aut infirmari natam requirat.

33. Quippe, Jure Gentium in bello ex causa licet injusta orto, si modo externa solennis belli requisita adsint, justam intelligi causam, quod ad externos obligationis effectus attinet, indubitatum est, ut docet *Grot. in l. 3. c. 19. §. 11. de Jure B. & P.*

34. Non audimus igitur illos, qui Principes hoc herili Imperio utentes indistinctè *Tyrannos* appellant.

35. Nec qui tradunt ita; victorem Principem posse quidem delere vel dissipare populos: si autem formâ Civitatis conjunctos sibique obligatos retinere velit, esse quod juri armorum renunciet, populoque nonnisi liberè consentienti imperet; Proinde jus idem patiatur, quod in voluntariis Imperiis, illi cunctis Principibus incumbere docent.

36. Nobis ratio dissentiendi constat ex ea quæ exposita est, omniumque seculorum exemplis firmatur. *vide, sis, Grotium d. lib. 3. c. 7. & 8.*

37. Porrò talis olim notissima Persarum & Suetæ Dominis Syriæ totiusque Orientis consuetudo fuit. Nec aliter hodie omnes ab ultimis Sinensibus ad usque Russos in *Europam*, populi à Despotis suis administrantur, idemque in *Africâ*; omnique Barbarie servatur.

38. Quæ res cum in iisdem gentibus ab omni seculorum memoria pari tenore servata fuerit, ut oblatum quoque rem issius Imperium sprevisse legantur, parum abest, quin *Aristotelis* sententia de servitute sive aptitudine ad serviendum naturali, quam *antehac* indicavimus, vera & evidentissimis exemplis confirmata sit, ac ita dominatus in illis gentibus, etiam οἰκείᾳ φύσει, *propria populorum voluntate* niti videatur.

39. An & Israëlitæ petentes ab Samuele Regem ejusmodi, qualem habebant vicinæ gentes, sua quoque voluntate se Dominatui submisisse videntur, quemadmodum ex oratione Samuelis, qua illos erudivit de jure Regis, qualem petierant, intelligi possit? Equidem in ea cernuntur duo κεφάλαια despotici Imperii, dominium in personas, *accipient filios & filias vestras*, atque in res, *agros vestros, &c.* Attamen de voluntate populi istius aliter existimandum esse probavimus in *sect. 2. c. 7. sub fin.*

40. Quem-

40. Quemadmodum & hoc satis constat, Labefactatâ Regum potentiâ post Salomonis excessum, non tenuisse Reges Judæ eandem potestatem, in longitudinem.

41. Tu dices, nihilne igitur tales dominos suis civibus promittere intelligimus, ut nunquam juris externi ratione, Imperio abuti possint?

42. Existimo, præter quod in præsenti, cum in statu belli fuerunt, incolumitatem pollicentur, eos ad universæ quoque multitudinis salutem in perpetuum procurandam esse obligatos.

43. Proinde, si tam immanem ostendant animum, ut ad omnium perniciem contendant; tum verè perfidi atque tyranni dicantur; Natura enim negotii, quod geritur, constituendæ civitatis, sine hac, tacita duntaxat, obligatione consistere non potest.

44. Cæterum, haud temere patrisfamilias in definitione posita est comparatio: Siquidem hujus in servos & in liberos potestas evidenter Regni & Dominatus differentiam exhibere videtur, utique sicut Patria potestas jure gentium & recentiori jure Romano comparata est.

45. Habet Paterfamilias in utrosque tam liberos quam servos vere & æquè summam Potestatem; Sed in servos insuper habet dominium tam Personarum quam rerum. Liberi sunt liberi personis, ut vendi nequeant, & res habent à Paternis distinctas.

46. Denique finis Patriæ potestatis in utilitate reliberorum; Dominicæ in utilitate herili consistit.

CAP. IV.

De causis constituendi Monarchiam.

Modos deferendi regnum ordinarios, Electionem esse & successionem, & hanc in patrimonialibus solam. De voluntariis quæritur, si nihil sit dictum, utrum præsumatur, electivum esse, an successivum Imperium. Prius contrà Hobbesium affirmatur. Argumenta in utramque partem ventilantur; Concluditur, hoc argum; Successio aut ex Lege fit, aut expressâ vel tacitâ voluntate defuncti. Lex nulla heic esse potest, quia casum ponimus, quo nihil sit dictum. Voluntas ultimi defuncti in patrimonialibus quidem regnat imperiis, in voluntariis nullo modo; cum ibi voluntas fundatorum attendatur, hoc est, primæva populorum. Adde; si in dubio, est successivum intestati imperium, poterit etiam testamento de eo disponi; si hoc, tum intervivos alienari: Atqui hoc absurdè de imperio libere à populis statuto affirmatur. Ergo.

POst species Monarchiæ sequuntur modi, quibus Regna acquiruntur. Hi sunt vel ordinarii, vel extraordinarii. Priores duo sunt, *Electio* & *Successio*. Extraordinarii perinde duo, Matrimonium, & jus belli.

2. De jure belli & matrimonio dictum quod satis sit, *in superioribus*; de Sorte nihil quidem, sed hæc rarissime in usu est, aut pro electione fungitur, ut olim apud Persas in Dario Hystaspide.

3. Utrum autem imperia melius per electionem, an per successionem deferantur, id à Politicis disquirendum.

4. Verum sitne Imperium aliquod Electivum, an Successivum; & penes quem sit eligendi facultas, ea juris est quæstio, in hypothesi tamen potius quam præceptis generalibus determinanda.

5. Plane, origine cujusque civitatis inspectâ, *nullum non Regnum ex voluntate populi ortum, fuit electivum.*

6. Sed diversitas electionis & successionis deinceps orta est, cum quædam ex Imperiis ita sunt delata Principibus, ut identidem sedes vacua per *electionem* repleretur; Quædam ita, ut successio secundum ordinem certum propinqui sanguinis ab uno in alium devolveretur, ex præscripto Legis.

7. Hanc quidam vocant Electionis speciem; quomodo Althusius in *Polit. suâ c.* 19. *n.* 78. *& seqq.* qui negant ullum dari Imperium jure familiæ hereditarium sed totum à populo dependens, quod & in Angliâ multi opinantur.

8. Si dicerent, Successionem esse nihil quam Electionis primævæ continuationem; nihil errarent. At si jus imperii nunquam à populis alienari velint, res redit ad statum disputationis *suprà* aliquoties peractæ.

9. Quâ per Electionem, ipsum jus Imperii independenter alienari posse probavimus, ad vitam, vel etiam pro heredibus; quæ tunc est Successio non amplius à primis eligentibus dependens, sed familiæ propria, per actum alienationis.

10. Planè quominus etiam successio possit ita constitui, ut successores inferiorem populo & Ephoris habeant potestatem, dubitare non patitur aut ratio, aut exemplum Lacedæmoniorum & similia passim.

11. Aliter è diametro instituunt, qui Imperium immediate à Deo esse volunt. Hi negant, Imperium ullo modo à voluntate populi pendere, nec à civibus quicquam juris ad Imperantes manare, nec adeo causam monarchiæ aut ullius in civitate Potestatis esse populum, quos inter D. Sieglerus ad Grotium *lib.* 1. *c.* 3. *& c.* 4. Et hi dictum Petri Apostoli à nobis aliquoties adductum, quod Imperium sit κτίσις ἀνθρωπίνη, *humanæ creationis*, interpretantur, quod sit hominibus proprium, vel ratione causæ instrumentalis, quia per homines exercetur.

12. Utuntur argumento è sacris, de potestate solvendi, ligandi & administrandi Sacramenta, quæ ministro Ecclesiæ competit. Quemadmodum igitur populus eligendo Pastorem non confert potestatem illam nec conferre potest, quia non habet eam ipse, nihilque agit, quam ut personam electam Potestati à Deo immediatè proficiscenti applicet; Sic etiam populus, quando eligit Regem, non confert potestatem imperandi, sed personam electam producit eamque adhibet exercitio Potestatis illi à Deo immediatè conferendæ vel collatæ.

13. *Nec sequitur*, ita pergit Sieglerus, *homines ab initio sponte adducti in Societatem civilem coierunt, & ex hoc ortum habuit potestas civilis. Ergo talis potestas origine est humana: Sic enim perinde liceret argumentari; Adam & Eva sponte adducti coierunt in matrimonium. Ergo matrimonium institutione non est divinum.*

14. Sed ego ita existimo, rerum moralium & civilium naturam maximè ab effectis

effectis æstimandam. Si Deus certam Imperii formam & tenorem, cujus limites excedere non liceat populis, præscripserit, electionem personæ fatemur ejus juris vim infringere non magis posse, quam cœtus fidelium potest auferre jus ligandi & solvendi suis pastoribus, aut uxor viro principatum domus invito adimere potest.

15. Sed hoc de Imperio Civitatis à Deo non legimus esse determinatum; hactenus quidem, debere aliquem esse ordinem imperandi atque parendi, cui omnis anima debeat esse subjecta; non tamen qualis & quanta in ejus ordine esse debeat; nec quominus Imperium populus retineat, si id expedire judicet, Deus intercessit: multo minus quo partem aliquam Imperii reservaret, unquam prohibuit; quod de ministerio Ecclesiæ institutoque matrimonii nullo modo adfirmare licet.

16. Tutior igitur inter has extremitates est media via; Nec populos à causæ secundæ Jure in Imperiis condendis excludi posse; Nec eos semper Rectoribus suis esse superiores. Sed Imperium simpliciter delatum censeri vere & inrevocabiliter esse alienatum; cui deferentes, non modo singuli, sed & universi subjiciuntur, idque vel certis legibus vel absolutè, ad vitam, vel etiam in heredes: ut prior species electiva, posterior successoria fit. In illa Imperium identidem Rege mortuo, relabitur ad populum; In hac nonnisi ordine Successorum extincto.

17. Cæterum, in *patrimonialibus* Imperiis non voluntas populi aut Lex, verum sola voluntas expressa vel tacita postremi Regnantis in Imperio propagando spectatur: Prorsus ut quisque privatus jure Gentium de suo patrimonio disponit.

18. Idem in plerisque herilibus, quæ fere simul sunt patrimonialia; dicendum; nisi quod aliquando Lex quoque in illis ordinem præscribit, ut jam *suprà* innuimus.

19. Sed in voluntariis meritò dubites, quid juris sit, si populus Regem simpliciter constituerit, non expresso, *Electivum* in posterum, an *successivum* foret Imperium; utrius conditionis sit futurum, quemadmodum Romæ species illa fuit & in Regibus & in Cæsaribus, juxta hypothesin Legis Regiæ.

20. *Hobbes* non dubitat adfirmare, successorium non modo, sed absolute hereditarium illud Regnum esse habendum *de cive cap.* 7. §. 14. *& cap.* 9. §. 13. *& seqq.* Adeo ut cuilibet Imperanti suo arbitrio successorem declarare liceat.

21. Idque etiam tunc vult obtinere, cum populus diserte Imperantes ad tempus & ad vitam duntaxat suam constituit, Tempus tamen locumque non præfinivit, quo rursus eligendi causâ convenire deberet.

22. Nobis hoc improbandum videtur, & quidem ad posterius primo respondemus. Esse quidem factum illud imprudentissimè, statumque illius Imperii lubricum esse fatemur.

23. Sed casus, quando Imperium uni vel pluribus est delatum, nulla surrogationis mentione facta, bifariam considerari potest; Aut enim imperio delato, tempus adjectum est, vel certi spatii, vel ad vitam, aut nullum tempus adjicitur.

24. Certo tempore præfinito, putamus hanc esse rationem: quod populus fœdere civitatis, cujus perpetua est obligatio, conjunctus, unique Imperium sui *ad tempus* deferens, hoc ipso tacite, at valide stipulatur, *ut antequam tempus exspiret, Imperantes comitia de Imperio habeant.* Quod si negligat facere præsens Rector, acta quidem Imperii, quæ post

post lapsum temporis exercet, ipso jure nullius momenti sunt, eamque ad vim nulla potestate superiori opus est.

25. Neque vero tunc adhuc populum in statu naturali esse dicemus, *quia manet fœdus æternum civitatis*, quod omnes singulique contraxerunt.

26. Sed quilibet civium jus habebit populum vocandi, deque his, quæ ad salutem communem pertinent referendi, ut olim Romæ factum à *Virginio & Icilio* contra Decemviros, apud *Liv. lib.* 3.

27. Idemque necessarium dictu est, ubi ad vitam, Imperium uni delatum est, *nullo in antecessum ordine conveniendi præfinito.*

28. Nam tunc à Rege non potest exigi, ut is ante mortem suam populum hac gratia convocet, propter incertum vitæ humanæ & periculum designandi successoris, quod *Elisabeth Angla* tantundem esse dicebat, ac involvere se vivum linteo mortuali.

29. Quanquam tamen rectius faciet talis Princeps, si in tempore successorẽ designari sibi curet, ex Hobbesii vel potius Naturali regula, *de reddendo bono pro bono.*

30. Falsum igitur liquet esse, quod Rex, cui diserte ad tempus vel ad vitam datum est regnum, id aut sibi retinere, aut alium pro lubitu surrogare possit, quando cum definitione temporis & vitæ constitutum est.

31. Regem post annos expressos, vel in tempore, post mortem nihil juris habiturum, & ejusmodi conditionem privare Principes jure faciendi contrarium *abunde probatum est.*

32. Secundum hæc, cogitandum, an id liceat Principi, cui simpliciter data est summa potestas, nulla futuræ Electionis aut successionis lege stabilitá, non adjecto quoque, ad tempus vel ad vitam; Sitne tum, inquam, *electivum an successivum* Regnum, haud levis dubitatio est.

33. Argumenta pro successione haud spernenda se offerunt. Populus Regem creans exuit se Imperio totumque jus suum transfert in Illum; utique ubi nihil excepit, præter id, cujus gratia civitatem condidit, scilicet incolumitatem, *eo sensu, quo pridem diximus.*

34. Atqui dispositio de successione, à libertate dominioque rerum, quibus salvis, incolumes sumus, evidenter aliena est. Quid obstat igitur, quominus & hæc potestas in principem simpliciter constitutum translata dicatur?

35. Jam, si de præsumpta voluntate judicandum, quid faciendum sit, ubi expressa nulla est; quid proclivius ad credendum est, quam populum, qui tædio suæ potestatis regnum instituit, nolle rem ad statum priorem reduci, quod tamen fieri oportet, si Rege mortuo alium sint electuri?

36. Præsumtio est anticipatio judicii, ex eo quod plerumque fit in similibus, præsenti cuique negotio applicata, *ut JCti tradunt.*

37. Plerisque autem populis, qui regnantur, placuisse videmus *successionem*; Proinde & hanc in dubio nostri casus, populum in conspectu habuisse præsumendum videtur.

38. Quibus addere licet ea, quæ de salubritate ordinis successorii, præ incertitudine & ἀταξίᾳ Electionis à politicis cumulantur.

39. In diversam tamen partem inclinat sententia, prævalente hac ratione; Quod in dubio, si *electivum* non sit Imperium, non modo oporteret *successivum* ad liberos esse proximique sanguinis respectu, sed & absolute *hereditarium*; Ut ultimus Princeps testamento quoque extraneum surrogare possit: Imò ut & vivus Imperium in quemlibet alium transferre valeat.

40. Nam quod est Hereditarium, æque testamento quam ab intestato potest ordinari

ordinari, & de quo licet ultimâ voluntate constituere; de eo non minus facultas inter vivos disponendi competit.

41. Hæc ita cohærere, nemo juris gnarus negaverit, nec quidem Philosophus. Hæreditarium enim nihil est, nisi quod perfectè proprium est, sicuti non modo Jurisconsulti, sed etiam Plutarchus docet in *vita Solonis, ubi* narrat Athenis olim non viguisse jus testandi; Solonem id iis dedisse, Qua re factum, est ἐπιεικὲς Plutarchi, ut fecerit τὰ χρήματα κτήματα τῶν ἐχόντων, *uti quisque Dominus ac arbiter rei suæ perfectus fieret.* Atqui vis perfecti Dominii maxime consistit in facultate alienandi. *Aristot. lib. 5. Rhetor. c. 5.* ὅρος τοῦ οἰκεῖον, inquit, ὅταν ἐπ' αὐτῷ τὸ ἀπαλλοτριῶσαι; *definitio Dominii est, ubi penes ipsum est alienandi potestas.*

42. Jam vero, ut ejusmodi libera alienatio competat Imperantibus, quibus Imperium simpliciter voluntate populi delatum est, utcunque *Hobbesio* indubitatum sit, nobis minime, de voluntario, inquam, Regno, concedendum videtur.

43. Non, (per partes *ibimus*) ut Rex Imperium suum vivus transferat in alium; Quia tantum id juris habet, quod datum est ipsi: Populus autem dedit jus imperandi, à quo alienandi potestas toto genere diversa est. Populus *ipsi* dedit jus imperandi, non *alii.* Proinde ut ipse non habet, nisi quod populus dedit, manifestum est, nec alteri plus competere posse.

44. Jam si vendere vel donare suum regnum vivus, simpliciter electus Princeps non potest, clarum est, ne testamento quidem disponere posse. Nam & hæc est donatio quam maxime, secundum memoratam Plutarchi notissimamque Juris sententiam.

45. Si testamento extraneis relinquere nequeat successionem, dicimus, nec ab intestato ad sanguine proximos, ab ipso posse devolvi.

46. Quoniam hæc fundamentum suum habet in absoluta proprietate defuncti, cui potestas adsit alienandi. Item in præsumpta ejusdem voluntate, quâ successio illis datur, quibus eam defunctus, nisi mors prævenisset, daturus fuisse creditur. *Dix. in prælect. ad Nov. 118. lib. 3. in pr. Instit.*

47. Proinde, cui expressa voluntatis declaratio negatur, hujus tacita vim nullam habere potest.

48. Plane, ejusmodi successio, qualis in plerisque regnis voluntariis obtinet, ut ad sanguine proximos ordine certo deferatur, ea Legem expressam manifesto requirit.

49. Ideo talis in nostrâ hypothesi, ubi nihil de successione dictum, nullo modo obtinere potest. Rationes oppositæ ex his quæ modo & pridem sunt dicta, facile refelli possunt.

CAP. V.

De Electione Monarchica.

Jus eligendi competere originaliter iis, quorum Imperium fuit primævum, vel quibus eorum jus datum est, expresse, vel per præscriptionem, quâ maximè Electores Germanos niti videri, & Cardinales, qui Pontifici dant vere summam potestatem in urbem Romam subjectasque ditiones. Inde sequi, Imperatorem nihil habere juris in illam urbem cum annexis: nec proinde ad Pontificis creationem requiri illius consensum, nec Imperatori faciendo, Pontificis voluntatem. Species electionis à latitudine eligendorum desumptas vix usum habere. De modo & effectu electionis. Posse populum, Rege mortuo, mutare formam Reipubl. Quæritur, an & hoc liceat, cum jus eligendi contulit in certas personas: Distinguitur, utrum in hos ut ministros, an veluti jus proprium translata sit eligendi facultas.

IGitur Electivi & Successivi Regni differentia principem unum imperio vitave jam functum præsupponit; siquidem originaliter nullum non regnum ab electione habet ortum suum, ut *præced. capite* diximus.

2. Porrò jus eligendi, sive surrogandi Principem in vacuam sedem, naturaliter iis competit, quorum jus imperii primævum est: Adeoque penes eos, quibus populus suum jus concessit.

3. Sive identidem Legatos ad eam rem constituant, vitandæ confusionis causâ; Sive jus hoc in perpetuum certo hominum ordini dederint, qui hac parte loco universitatis fungerentur.

4. Veluti possessoribus immobilium rerum, ut in Frisia; vel Nobilibus, ut in Polonia, denique certis Principibus, ut in Germania, Aut Præsulibus, ut in conclavi Pontificio.

5. Sic tamen, ut immemorialis temporum usus, sæpe pro tacito omnium consensu fungatur, quo fundamento niti videtur jus Electorum Germanicorum; nec enim satis constat, unde horum numerus & facultas originem habeat, nisi quod paulo ante annum à Nato Christo millesimum, id institutum cœpisse videatur; quâ de re novissime ex Abbate Stadiensi Mainburgius *decad. de l'Empir. l. 2.*

6. Eodem fundamento præscriptionis, si non & expressa populi voluntate, sacerdotes *Cardinales* Pontifici *Romano* dant summam potestatem.

7. Quod cum usu tot seculorum in vim juris externi invaluerit, clarum est, nullum hodie principem, præter *Papam*, habere imperium populi Romani & ditionum ei subjectarum.

8. Quod tamen non impedit, quominus *Imperator Romano Germanicus* in reliquas extra *Germaniam* Civitates, quæ se pari jure præscriptionis non exemerant, antiquum jus retineat.

9. Quandoquidem à pluribus seculis Germanorum Genti jus hoc quæsitum fuit, *ut Reges ipsorum, Imperatores Occidentis essent.*

10. Sed ut plerique populi ope præscriptio-

ſcriptionis, ſui juris facti ſunt, ita id ipſi, inquam, Romanæ civitati accidit; cæteris, quibus id non contigit, (hi quidem extra Germaniam ſunt pauci) ſubjectis Imperatori manentibus.

11. Jam facile conſtat, qua ratione Romanenſes negent, Cæſaribus eſſe jus creandi vel confirmandi Pontifices; Et viciſſim, cur *Cæſares Romani Germanorum*, ſpernant Pontificem jus ſibi arrogantem approbandi Imperatorem, quatenus extrà Germaniam Romano præſit Imperio.

12. Nam quatenus ille Rex eſt Germaniæ, nihilo meliorem juris habet prætextum Pontifex, quam adverſus Regem Francorum aut Britannorum.

13. Cæterum, quod alii per Germaniam Præſules ſunt etiam Principes, ejus rei non tam à populis origo, quam à Carolo Magno repetitur. Ita Cranz. 1. *Sax.* 23. Scip. Gent. *de Regal.* § 25. *&* 26. Grotius *in lib. de jure ſumm. pot. circa ſacra* Ottonibus hoc inſtitutum adſcribit *cap.* 10. *n.* 25.

14. Inſtitutum hoc, ratione præſentis utilitatis, ut feræ gentes ſacerdotali Imperio miteſcerent, haud inutile; attamen fatendum eſt, ſynceritatem & humilitatem Chriſtianiſmi, lapſu temporis inde non parvam labem contraxiſſe; nec enim cum inſtitutis Chriſti illa conjunctio litui & gladii idoneo modo conciliari poſſe videtur.

15. Vulgo tres electionum ſpecies memorantur; quarum prima intra certam *familiam*, cujus tamen exemplum habeo nullum, altera ad *nationem* unam reſtringatur, tertia nullo termino circumſcripta ſit.

16. Hujus autem poſterioris generis Electio quælibet, ſimpliciter inſtituta, eſſe intelligitur: Limitationes diſerte exceptæ probari debent. Alioquin ex uſu potius, & facti quam juris eſſe videntur electiones intra certam familiam aut gentis ambitum factæ: ut plerumque videmus Electiones etiam illimitatas haud facile egredi familiam ultimi Regis defuncti; quæ res tamen diverſum in jure modum non infert.

17. Sed & aliæ limitationes non deſunt, qualis in diplomate ſive *aureâ bullâ* CAROLI IV. ne infra *Baronum* dignitatem *Cæſarea* electio demittatur, & ad Germanos reſtringatur, ut Electores apud Sleidanum *lib.* 1.

18. Sed in *Polonia* nemo eligi prohibetur, nec in *Conclavi* nationes diſcerni ulla Lege ſancitum, & exempla ſunt in contrarium; Tametſi Pontifices fere *Itali*, ob politicas rationes creentur; ſed jus non eſt ita præciſum; exempla quoque non deſunt in ſecus.

19. In eligendo ſecundum prærogativam numeri, concludendum eſſe res loquitur, nec enim alius datur exitus: Numerus autem præſentium initur; abſentium ratio haberi non poteſt, neque ſolet; Quin etiam, an notabilis ſit pluralitas non attenditur, niſi quid ſpecialiter convenerit aut conſtitutum ſit, quomodo in conclavi Romano duas præſentium partes conſentire oportet.

20. Effectum electio ſecundum majorem ſuffragantium numerum habet, niſi quid Leges certi præſcribant: ut in electione Pontificis duas partes conſentire oportere diximus; ſive id per *ſcrutinium*, ut loquuntur, ſive per adorationem fiat.

21. De valore electionis, quæ per vim metumque fiat, in *capite de tyrannide* agetur, niſi quatenus in articulo de Dominatu ex parte jam diximus.

22. Eſt autem, vacante regno, tam libera electio, ut etiam non eligere poſſint Regem aliamque Reipubl. formam introducere. Nempe, ſi totus populus aut omnes optimates eligendi facultatem exerceant, non ſi in alios transtulerint.

23. Hos enim nihil aliud poſſe dicemus,

mus, quàm quod ipsis commissum, scilicet, replere sedem vacantem.

24. Sed potest difficile quæsitum videri, an Populus aut Optimates jure eligendi perpetuo in certos homines translato, vacante regno mutandi libertatem retinere censeantur.

25. Nam & Electores privare potestate sua, & rursus, extincto sine successore eo, qui summam habuit potestatem, populum vel Optimates sui juris haud esse, durum videtur.

26. Quod si populus, ut heic primò videtur, suæ potestatis sit, facultatem de regimine Civitatis libere disponendi, cum ea necessario conjunctam esse dixeris.

27. Sed ratio postulat, ut eo casu dicamus, fœdere civitatis ordinem Imperii non minus stabilitum esse, quam Lege de successione lata; propemodum, ut in *Aristocratia*, ubi jus surrogandi Imperantes in loca demortuorum est apud superstites.

28. Voluit populus, Rege mortuo, non referri ad se de electione, adeoque jure, Conventum hac gratia celebrandi semet ipsum privavit.

29. Idque ex naturâ pacti, quod singuli cives cum singulis habent, *ut supra copiose dictum*, pro æterno ac immutabili habendum.

30. Nisi constet, ex verbis, quibus delatum est jus eligendi, vel re ipsa naturaque Reipubl. *Electores* nihil esse quam ministros, quo casu quid juris sit *ultro intelligitur*.

31. Porro, etiam in Successivis Imperiis, quæ voluntaria sunt, locus fit electioni, post defectum familiæ regnatricis, non æquè per abdicationem ultimi imperantis.

32. Quid si Rex imperium committat, hoc est, suis factis vel tyrannide causam præbeat, ipsum Regni jure privandi, an Successores ejus pariter jure suo cadunt? Respondetur; in Regnis simpliciter hereditariis electioni fit locus, quia Successores ibi suum jus ab antecessore quod periit, acquirere debent: In Successione lineali quæ dicitur, secus est; quoniam ibi jus succedendi non ab ultimo Imperante, sed à Lege primævâ descendit.

33. At in patrimonialibus Regnis Electioni locus non fit, defectu familiæ Regiæ, si modo ultimus successorem sibi surrogaverit: Quo non facto, dicendum est, Electioni locum fieri.

34. Populus enim serviens, Domino absque successore extincto, non potest non esse liber, consequenter habet facultatem faciendi quod libet.

35. Pacta Gentilitia, quibus unâ deficiente familiâ, succedit alia, in Imperiis summis Patrimonialibus per se valida sunt. In voluntariis non aliter quam populo proceribusve consentientibus, ut è principiis instituti nostri dudum expositis constat.

36. Denique, in iis qui Superiorem agnoscunt, hujusce requiritur consensus, ut in Germania, Imperatoris; maxime, quia ditiones feudales, deficiente omni vasallorum sanguine, Imperatori aut aliis feudorum dominis acquiruntur. *Sleidan. lib. 1. histor. German. in capitul. Carol. V.*

37. Proinde jus habet idem Imperator ejusmodi in fiscum redactas ditiones aliis iterum concedere jure Principatus liberi, qualem alii Germaniæ Principes in suos populos habent, & præcedentes qui defecere Principes aut Comites obtinuerunt; aut Cæsar in iis, tantum juris sibi reservare potest, quantum videtur; ut pote, quæ ipsi pleno jure sunt acquisitæ.

38. Sed liberis populis, sive singulares civitates, sive integræ nationes sint, Imperator nullo modo dominos impo-

nere

nere potest; nisi ex voluntate populorum.

39. Sicut olim *Frisii* aliquoties in ditionem concessi à Cæsaribus, exteris Principibus, eos semper recusarunt, freti libertate à Carolo Magno vel donata vel exinde constanter usurpata; donec ultrò *Saxonem Albertum* introduxerunt. Nec diversa ratio esse videtur Orientalium Frisiorum; Quorum idcirco Imperiorum initia pro voluntariis habenda sunt.

CAP. VI.

De jure Successionis hereditariæ.

Successionem regnorum esse duplicem, hereditariam & institutivam. Illam ex testamento, vel ab intestato. Harum priorem expressà, posteriorem tacitâ ultimi regnantis voluntate niti. Locum esse hereditariæ succ. in patrimonialibus imperiis. In his posse patrem, cui velit ex liberis, vel extraneo relinquere successionem, sine deductione Legitimæ, modo hæc aliunde præstetur. Ab intestato regnum deferri illis, quos defunctus habuit carissimos, quales in dubio proximi sanguine præsumuntur. Videri tamen, quod defunctus Rex, ubi nihil dixerit, regnum voluerit esse individuum, ob diversas rationes; Inde sequi, mares feminis, primos posterioribus natu præferendos, licet grandiores ante regnum acquisitum sint nati. Dissentire in quibusdam ex hisce Grotium. Fratres secundo genitos non videri in ejusmodi regnis præferendos nepotibus primogenitorum, sed junioribus. Naturales liberos excludi, non adoptivos. Paulò secus videri, de modicis principatibus, qui magis ad exhibitionem vitæ Illustris, quam ad subsistendum per se in statu belli, pertinent. De repræsentatione & ejus effectu; differentiâque patrimonialis & Herilis Imperii.

IN *Electione*, mortuis Regibus, Interregnum exercitionem summæ potestatis interrumpit. In Successione personæ Imperantis, non Majestas deficit, quia successio *sine ullo humano facto* sequentis gradus Principem solio imponit. Quo sensu dictum est, *Reges* in ejusmodi Imperiis *non mori*.

2. Idque non modo verum est de actu primo, sed etiam de actu secundo & exercito Summæ potestatis; quem proinde à solennitate inaugurationis, ut interregno opus sit, non pendere, certa res est. Et sicubi in Regnis successivis, ut nuper factum vidimus, in gente, quæ gloriatur successione bis mille annorum, ea lex imponatur successoribus; ne quid potestatis, ante jusjurandum solenniter præstitum, exerceant, hi postulatum ingens Imperio & juri successionis injungunt.

3. Sed de ordine succedendi multiplex consideratio est. Summam statuimus differentiam inter *patrimonialia* & institutiva seu *voluntaria* regna; intelli-

ge libere voluntaria, non ubi deditio facta est, quando necessitas elicit voluntatem *de qua dictum sect. 2. cap.* 1. Talia enim magis patrimonialia sunt, utique deditione simpliciter factâ, ut in *d. loco.*

4. Porro in patrimonialibus est Successio *Hæreditaria*, quæ transit eodem modo, quo hereditates privatæ, hoc est, per expressam ultimi decessoris dispositionem, quæ *Testamentum* est, vel ex tacita ejusdem voluntate, quæ est fundamentum *successionis ab intestato.*

5. *Hobbes* origine quidem modoque constituendi differre concedit illas species Imperii, *patrimonialis & voluntarii*; at semel constitutas habere omnes easdem proprietates & idem utrobique succedendi jus esse contendit, *locis antea citatis.*

6. Sed hæc judicatio pendet ex iis, quæ pridem disputata sunt; utrum populus deferens Imperium, transtulisse, quicquid *potuit*, aut quicquid *voluit*, intelligatur. Si prius, necessaria est *Hobbesi* in hoc articulo sententia. Sed voluntatis consequentia, quam nos probavimus, evidentem discriminis causam suggerit.

7. Patrimonialia igitur Regna (voce regni pro omni Monarchiâ sumptâ) pendent unicè ab arbitrio & dispositione Dominantium, qui quovis tempore rerum potiuntur; Idque tam inter vivos quam mortis causâ.

8. Adeo ut Imperia ejusmodi populorum, aliis donari, vendi, similibusque modis cedi possint; cujus rei exempla nec in sacris neque in profanis desunt historiis.

9. Imprimis testamento relinqui potest successor, aut ex liberis unus, citra ætatis, aut è cognatis sine propinquitatis privilegio, vel extraneus amicus, quemadmodum testator sibi populove suo expedire judicat; quo jure Ptolomæus *Primus* de Ægypto, Masanissa & Eumenes aliique de suis olim regnis disposuerunt.

10. Neque heic liberis querela inofficiosæ voluntatis, aut detractio certæ portionis, quæque civili jure id genus remedia ob æquitatem à lege introducta fuere, competunt.

11. Summa potestas ejusmodi Legum commentis minimè subjacet, quanquam naturalis alimentorum ratio in istis quoque valet; sed huic facile absque Imperii sectione satisfieri potest, ut fit omni die in individuis ditionibus, per pecunias aut fructus terrarum, quæ sub eodem Imperio manent.

12. Ab intestato viget in patrimoniis præsumpta defuncti voluntas, quam proinde hic unice oportet attendi. Aliarum gentium scitis, diversi sæpe respectus æquitatisque interpretationes obtinent, velut, *unde bona venerunt, illuc ut revertantur* & similes.

13. Hic talia non æstimantur, nisi quatenus conjectura de voluntate ex iis colligi possit, sanguinis propinquitate tacitam ultimi possessoris voluntatem efficacius arguente, quam grati animi respectu; etsi aliter velle videatur Grotius *in lib. 2. c. 7. n. 9.*

14. Præsumptio gratitudinis, quæ in ultimo possessore fuerit, imbecillior est, quam ut ab intestato quicquam mutare possit. Efficacissima ratio naturæque ingenii humani convenientissima est, *ut propinquitas sanguinis*, ubi nihil expressæ voluntatis extat, *mensura sit affectionis*, quemadmodum *Romano* jure scimus esse consultum.

15. Unde consequi videtur, eos, qui æque sunt sanguine propinqui, pariter succedere in regnum, & si convenire nequeant, æqualiter id esse partiendum.

16. Idque sine discrimine sexus, quam πρωτοτοκεῖαν Natura in hereditatibus, quæ à liberâ dispositione domini pendent,

pendent, interprete jure Romano, ignorat. Naturæ accusatores appellantur à Justiniano, qui discrimen illud ad consequentiam juris urgent. *l. 4. C. de lib. præt.*

17. Quare, si mortuus sit Dominus Imperii patrimonialis, cujus ab ipsius arbitrio pependerat dispositio, sine ultimâ voluntate, non habetur dubium, quin dividuum sit Imperium, adeoque dividenda sint inter primò & postea genitos, inter mares & feminas, naturales & adoptatos, quoniam & hi perinde jure privato vocantur & habent voluntatem defunctorum; nisi aliud more gentis receptum aut à defuncto præceptum sit.

18. Prærogativam autem marium & primogenituram non aliter ibi valere docet eadem ratio, quam si Imperium expresse individuum sit factum.

19. Planè in *Comitatibus* & Baronatibus, ut dicuntur, aliisque modicis ditionibus, quæ aut superiorem habent, aut sub umbrâ aliorum degunt, sic observari docet experientia, idemque evincit ratio manifesta, quod in iis nihil aliud quam affectio paterna vel consanguinea spectetur.

20. Cujusmodi exemplum habemus ob oculos in *Amelandiâ* Frisiæ littori prætexta, parvi insulâ momenti, sed tamen independentis imperii, quæ jure patrimoniali habetur, nec alio modo quam bona cujusque patrisfamilias, vendi potest; in quoslibet autem heredes sanguine proximos transmitti solet, ut à nobis in *vindiciis Amelandicis* demonstratum est.

21. Neque dici potest, quamobrem plus in ejusmodi ditionibus spectari deberet; quatenus exigui & subordinati principatus magis ad exhibendum principalis vitæ cultum, quam ad subsistendum in statu belli contrà alias Civitates, sunt comparati.

22. Sed videndum, ne non difficile sit, eandem in omnibus Imperiis quæ est in privatis Patrimoniis, rationem sustinere, maximè in his quæ Summa nec aliis obnoxia neque spernendæ sunt potentiæ.

23. In illis modicis, inquam, ut & quibusvis hereditatibus, simplicitas naturæ, remoto sexûs ac ætatis discrimine, prævalet; idcirco quia respondent debito alimentorum, quibus parentes ex necessitate juris naturæ adversus omnes ex æquo liberos obligantur.

24. Cui accedit ratio, quod in illis nihil est, unde præsumptio de voluntate decessoris colligatur, præter animum paternum & sanguinis caritatem, quæ omnes æque propinquos pari honore, in universum, haberi postulat.

25. Sed in Imperiis Summis & majoribus, considerandus imprimis est amor Principum erga subjectos. Qui tantò major in patrimoniali quam diverso Imperio esse solet, quantò tenerius avita ac hereditaria bona, præ usufructuariis aut fideicommissariis amamus.

26. Adde, si libet, tralatitium *Hobbesii* juris Naturæ principium, *de non reddendo malo pro bono*, quod longe majus est in majoribus regnis, quam in modicis ditionibus.

27. Id enim frequentissima omnium temporum experientiâ testatum est, haud temere ullum gravius malum populis evenire posse, quam est *concursus successorum* in ejusmodi *Regnis*.

28. Unde vel divisio, id est, prope certa destructio civitatis, aut afflictio duntaxat gravissima & prope inevitabilis, expectanda.

29. In quod ferale minimeque obscurum discrimen, quis in dubio præsumat, Regem voluisse populum, à quo tot tantaque commoda percepit, præcipitatum? Maxime, cum id disertè adversetur desiderio, quod habet, de Imperio in familiâ suâ conservando.

 30. Juxta

30. Juxta quod, patrem horrescere oportear omen tragicum, cujus meminit Euripides *in Phœnissis*;

Θηκτῷ σιδήρῳ δῶμα διαλαχεῖν τέκν', &c.

Fratres acuto regnum ferro dividant.

quod è concursu successionis confusæ prope necessario, ut sunt æmulationes regnorum, sequeretur.

31. Adde, quod jus primogenituræ & prærogativa, usu generis humani invaluerit, adeo quidem ut Principes qui hunc ordinem in Imperiis quoque patrimonialibus expressâ voluntate mutant, *contra jus Gentium* decernere dicantur, quomodo Justinus de Ptolomæo loquitur *lib.* 16. *cap.* 2.

32. Quare, si nihil esset dictum à Ptolomæo Patre, nemo dubitasset, quin Ptolomæo Cerauno majori filio potius debita fuisset Successio, quam minori Philadelpho; Jus autem primigenituræ supponit individuum regnum.

33. Porrò, quod ad obligationem naturalem, per quam alimenta debentur, attinet, huic aliunde potest satisfieri, quemadmodum antea diximus. Institutum in hanc rem salubre multis in regnis obtinet, ut reditus certæ partis, *sub obsequio primogeniti Imperantis*, posthabito concedatur, quod barbarè *Appennagium* appellatur.

34. Enimvero, si *expressa* de patrimoniali regno ultimi Imperantis *dispositio* extet, illa cunctas superat præsumptiones, quæ tamen ideo non tolluntur in casu intestati.

35. Verum in testamento potest ita institui divisio, ut incommoda, quæ alioquin è promiscua successione fratrumque divisione orirentur, prudenti consilio testatoris præveniantur & cohibeantur.

36. Inducimus igitur in animum, ut putemus, Imperium Patrimoniale, quoties nihil à rege defuncto vel more jam recepto expressum est, in *partibus subjectivis*, hoc est, in terris non recipere mutationem, sed manere unum & conjunctum, etsi à Grotio non tam contra quam nihil hoc super articulo sit collocatum in *d. cap.* 7. *lib.* 2.

37. Quo præmisso & præsupposito, facili consequentiâ intelligimus, mares potiore loco habendos esse, quam feminas, & inter mares primogenitos esse præferendos.

38. Eo quod hi valore sexus & judicii maturitate videntur aptiores, aut citius futuri sperantur, ad sustinendum grave cuncta regendi onus.

39. An aliter Grotius, quando ait, *in regnis patrimonialibus, si dictum sit, ne dividatur regnum, nec cui cedere debeat expressum sit, ut quisque natu est maximus, mas aut fœmina regnum habebit d. cap.* 7. *n.* 13?

40. Est quidem hæc ratio pro feminâ primogenitâ, quod hæc jus individuum in spe succedendi consistens occupaverit. Sed in regno hereditario nullum est jus potentiale successoris, Rege vivo; ut est in lineali successione, vi Legis: heic enim à voluntate expressâ vel tacita ultimi possessoris omne jus pendet; ultimum autem Regem in dubio, suppositâ individuitate, marem feminæ prælatum voluisse, non potest dubitari.

41. Nisi forte Grotius mares & feminas non comparet in illis verbis, ut femina primogenita mari præferatur, sed ut primogenitum *marem*, vel si mas non sit, tum feminam primogenitam vocari velit.

42. Porro, eadem ratio docet, filios ante regnum acquisitum natos haud minus habere juris, quam qui postea sunt geniti, quâ de re olim toties magnis animis certatum fuisse legimus.

43. Cum enim Patris sola voluntas spectetur eaque non pendeat à tempore acquisitâ

acquisiti regni, sed æqualis sit erga omnes liberos, primogenitum simpliciter in regno individuo vocari consentaneum est: quemadmodum in aliorum successione bonorum, tempus acquisitionis non attenditur.

44. Magis inexpectatum videtur, quod placet quibusdam, fratres secundo genitos nepotibus è primogenito ætate minoribus esse præferendos, in regnis Patrimonialibus, de quibus hic agimus.

45. Quid ni enim hic obtineat repræsentatio, sive subitio liberorum in vicem parentum, per quam nepotes ex filio primogenito in locum Patris emergunt?

46. Quippe, cum illa maxime sit naturalis, ideoque in Rege mortuo præsumenda, quemadmodum in aliis hereditatibus obtinet. Quid enim hac parte recedere jubet ab analogia privatarum successionum, quam cum patrimonialibus regnis antea comparari vidimus?

47. Opponitur; in privatis successionibus, qualis etiam hæc est, Repræsentatio non plus efficit, quam ut nepos filio, quod ad gradum adtinet, æquiparetur; quâ æquatione factâ, qui habent jus ejusdem gradus, omnes æqualiter ad bona vocantur, quod secus in regnis individuis & in jure primogenituræ se habeat.

48. Eo quod Ætatis ratio sit mere personalis, quæ ad liberos ex simplici ratione naturali non transit, sed opus est dispositione positiva, ad ejusmodi jus personale tribuendum successoribus; cui accedit, quod idem sit contra fundamentum præsumptæ defuncti voluntatis, quæ sumitur ab ætate, ad aptitudinem regnandi.

49. Priusquam respondeam; oportet obiter observemus, eos, qui tersius amant latine loqui, jus quo liberi in locum parentum mortuorum surrogantur, non appellare *Repræsentationem*; quod hoc vocabulo, apud veteres nihil significetur, quam alicujus rei in antecessum exhibitio. Ita Cicero, se Tyroni suo diem libertatis promissæ *repræsentaturum* scribit, hoc est, ut alias loquimur, anticipaturum. XVI. *epist.* 14. Temporis medicinam ratione *repræsentare*, id est, præsumere solatia, quæ tempus alioquin adferret. V. *epist.* 16. Ita JCti *passim*, referente Brissonio *de V. S.*

50. Nec aliter temere apud antiquiores. Sequiore seculo deflexum est ad usum, grammaticæ forte magis congruum, ut repræsentare significaret iterum sistere, præsentem reddere: quomodo Diocletianus & Maximianus, pro frumento *repræsentare* oleum dixerunt in *l. 7. C. de Rer. permut.* Iidem *Repræsentare se*, pro *sui præsentiam facere l. 8. C. Quom. & quand. Jud.* Et quod propius ad usum hujus seculi, Alexander *Repræsentare jus* in aliquo loco dicit Magistratum in *l. 1. C. Ubi caus. stat.*

51. His exemplis aliquanto commodius liberi dicuntur repræsentare suum Patrem mortuum, id est, *iterum* quasi *præsentem* sistere & exhibere jus atque personam ejus, efficacissimo sensu; quem proinde quominus sine hæsitatione sequamur, nihil obstat.

42. Jam, quod Repræsentatio nihil quam adæquationem gradus efficiat in hereditariis successionibus, aliter liquet in eo; quod fratris germani liberi cum fratre defuncti uterino concurrentes, repræsentando patrem suum, non modo huic adæquantur gradu, sed eundem etiam excludunt. Et, si nihil aliud quam adæquatio gradus fieret, nepos primogeniti unicus, concurrens cum filiis secundo geniti pluribus, in hereditate divisibili, non haberet plus quam unus ex his obtinere posset, quod verum non est; cum solus tantundem, ac plures

filii secundi fratris simul, accipiat, idque è præsumpta voluntate defuncti.

53. Magis igitur est, ut cum repræsentatio in regnis hereditariis non excludatur, primogeniti filius ab avo in locum Patris affectu præsumpto substitutus videatur; etsi in eo cesset præsumptio majoris aptitudinis ob ætatem. Hæc enim præsumptio non potest tollere jus perfectum repræsentationis.

54. Cum eadem tacitâ voluntate consentit, quod liberi absque justo suscepti matrimonio, non admittuntur, quia vel ideo Rex non videtur eorum matrem in uxorem duxisse, quod illam liberosque justo affectu non prosequeretur.

55. Quod secus, scilicet, est, ubi vel legitimatio vel sufficiens voluntatis actus intercessit, aut nulla inter legitimas uxores concubinasque differentia fuit defuncto, ut *Dominus Turcorum* post *Bajazetem*, cum ejus uxor nimis contumeliose à *Temirlano* habita fuisset, observatum est.

56. Adoptivi tamen liberi, quos expressè defunctus pro filiis adscivit, ex illa clara voluntate, non alio jure quam reliqui naturales liberi, videntur habendi; adeoque & *filiabus* præferentur.

57. Nam postremò etiam his, quando potioris sexus liberi desunt, præ cognatis remotioribus successio debetur, quia sine dubio major affectus patris erga suam prolem est, quam respectu cognatorum; nec enim ille judicium de aptitudine ad imperandum comparasse videtur extra suam domum.

58. Hæc ita in regnis *patrimonialibus*, secundum probabilem defuncti voluntatem, quæ sola in iis spectari potest, si nihil cautum sit, habere se videntur.

59. Quod, si constet, Regnum esse & alias fuisse dividuum, jam non hærebimus, quin liberi omnes majores, juniores, masculi, feminæ, adoptati; (non tamen nothi) & secundum eos, reliqui agnati aut cognati secundum gradus prærogativam, sint admittendi, ut Grot. *d. cap.* 7. *n.* 12.

60. Patrimonialis igitur & Hereditaria Successio hactenus est eadem; Patrimonium enim & hereditas non differunt; *Patrimonium tibi gratulor*, ad Curionem Cicero post mortem Patris ejus. Idem; *Liberis nostris satis amplum patrimonium relinquemus*, *Pro dom. Fratres commune patrimonium diviserunt l.* 38. *ff. Famil. ercisc.*

61. Salvo tamen hoc discrimine, quod Patrimonialis Successio pendeat à voluntate primi Imperantis; licet detur etiam hereditaria, quæ pendet à voluntate populi vel superioris, ut *infrà* videbimus.

62. Oportet autem hic denuo observetur, aliud esse Patrimoniale, & aliud Herile imperium. Multæ enim ditiones sunt patrimoniales, in quibus admodum est modica potestas imperantium, ut in nostra *Amelandiâ*: non pauca etiam sunt Herilia, in quibus nec alienandi neque testandi potestas obtinet, adeoque ubi non est hereditaria, sed *institutiva* successio.

63. Cujusmodi est Turcicum Imperium, In quo cum hoc seculo *Amurathes* Imperator fecisset Testamentum solenniter confirmatum & à ministris primariis juratum, quo fratrem *Ibrahimum* excludebat, hoc tamen minime ratum est habitum, ut retulimus in Histor. Civ. *ad ann.* 1640. *in cap. rer. Turcic.*

64. Quin aliquando usu venit, ut herilia regna sint Electiva, quale fuit Imperium Mamaluccorum in Syriâ & Ægypto, quod Selymus Turca destruxit, ut diximus, *Histor. Civ. tom.* 2. *l.* 1 *sect.* 3. *c.* 11. Tantum abest, ut herilia cum patrimonialibus eadem sint, vel cum illis semper conveniant.

CAP.

CAP. VII.

De Successione institutivâ.

Successionem institutivam esse, quæ ex voluntate populorum originem habet, eamque esse vel simpliciter hereditariam, vel linealem. In illâ, multo magis in hac, fere easdem nasci præsumptiones, quæ sunt in patrimonialibus, ex tacitâ ultimorum intentione regnantium. I. Non esse dividendam civitatem, quia nihil publicæ quieti exitiabilius. II. Ut mares & primogeniti præferantur, etiam qui ante regnum patri delatum sint nati, nepos quoque primogeniti filio secundo licet majori, non æquè, ut Successio stet intra descendentes primi Imperantis, secus ac Grotius; Id esse proprium Successioni lineali, cujus à Priore differentia exponitur. In hac etiam filium ex Patre nondum Rege natum præferri nato post regnum acquisitum. Quid si delatum sit Imperium Tali & filiis ex eo nascituris? Neptem ex filio præferri ex filiâ nepoti, & filiam fratris sororis, filio; nisi feminis exclusis: quo cauto, natos etiam ex feminis censeri exclusos. Liberos illegitimos nec non adoptivos ab hoc loco esse alienos. Cessare hic testamenti factionem, proinde & exheredationis effectum, quin & abdicationis, quia non pendet hoc jus succedendi â facto ultimi possessoris, sed a lege primæva. Ortâ de successore controversiâ, nullum esse judicem, quam ferrum, nisi forte populum per modum interpretationis.

FUit Hereditaria & arbitraria Successio, sequitur *Institutiva*, quæ defertur secundum voluntatem ac institutum ejus qui primum Imperium fundavit, sive populus fuerit, sive major Princeps, qui Imperium in alium contulit, ut sunt domini feudalium regnorum, in quibus ideo simplex hæreditaria successio & testamentaria communiter non obtinet *cap.* 1. *in pr. de success. feud.*

2. Plane, quominus voluntaria aut ab alio constituta Imperia sint etiam hereditaria, si hoc modo constituta fuerint, nihil vetat; quia possunt etiam esse patrimonialia, quibus hereditaria successio propria est, ut intelleximus.

3. Quid enim vetat, quominus qui in alium confert Imperium, id ita transferat, ut accipiens hoc etiam vendere deque eo testari possit, quemadmodum in Feudis aliquando usu venit: Et, si populus ita, Imperium sui in alios conferre velit, potest hoc æque facere, quam se ipsum in servitutem dare posse. jam pridem demonstravimus.

4. Quid autem juris sit, quando populus imperium simpliciter alicui detulit, quod Romæ factum, non expresso, electivum, an successivum sit futurum, superius probatum est; videri tunc esse electivum.

5. Quid si delatum sit alicui jure heredita-

reditario, sive pro *se & heredibus* Imperium? Verbis equidem Patrimoniale videri posset, quia quod alicui pro se & heredibus relinquitur in testamentis, ejusmodi habetur: sed ex negotii naturâ & præsumptâ populi voluntate, potestas alienandi atque testandi de regno voluntario non videtur esse delata.

6. Ex eâdem præsumptâ voluntate condentium Imperium, eædem fere nasci videntur conclusiones, quas modo ex tacita defunctorum regnantium voluntate collegimus in patrimonialibus.

7. Primò, *non esse dividendam Civitatem*; quia populus id sui ipsius causâ multo fortius, quam Rex ob amorem populi, pacemque familiæ, voluisse videtur.

8. Secundum hoc, ut alii ne vocentur, quam qui ex justo sunt nati matrimonio, tam ratione *præcedenti capite* laudatâ, quam quod extra matrimonium nati, sanguinis incerti habentur.

9. Tertium ponit Grotius, *ut Successio stet intra eos, qui descendunt à primo Rege*: Quod in terminis regni simpliciter hereditarii, sive *pro illo & heredibus ejus*, constituto, ut Grotius *ponit, in d. cap.* 7. *n.* 14. *& seq.* verborum proprietas nullo modo fert; Ut scilicet hereditarii appellatio non tantum ad cognatos, sed etiam ad solos descendentes restringeretur. Idem mox iterum occurret.

10. Sed hoc tuto ponere licet IV. quod *mares feminis in pari jure sanguinis præferantur*; deficientibus demum viris, sequior sexus admittatur, ob eandem rationem.

11. V. Ut *primogenitus* solus his qui postea sunt nati, *anteponatur*, propter rationes etiam suprà collocatas, in regno patrimoniali.

12. Quod nepos è *Primogenito* natu licet minor, præferendus sit *filio secundo genito* ætate majori, jure repræsentationis; Hanc enim in Successione constitutâ, ut simpliciter hereditaria vel successiva sit, habere locum, dubitari non potest.

13. VI. Quod ordo *Successionis aliquando transire potest ad eos, qui non sint de sanguine primi Imperantis*, uti sæpe contingit, posteros alicujus habere cognatos heredes, ab illo alienos.

14. Aliter Grotius, qui in Regnis ex voluntate hereditariis statuit, præsumendum esse, quod constituentes voluerint, ut Successio stet intra eos, qui à Primo Rege descendunt, eo quod hæc ob nobilitatem electa censeatur, quâ finitâ, regnum redire debeat ad populum *d. lib.* 2. *c.* 7. *n.* 15.

15. Sed hæc præsumptio infirmior est, quam ut jus hereditarium, quod habent proximi heredes cujusque regnantis, superare queat. Nam qui regem ita constituit, ut successionem hereditario jure deferat, si maxime Testamentarios heredes exclusisse videatur, alios tamen consanguineos, peremptorie vocasse non potest negari, quod & in Feudis obtinet.

16. Quippe restrictio, ut heredum appellatio, primo ad consanguineos, dein etiam ad descendentes, sine ulla horum speciali mentione, restringatur, id profecto est vim verbis inferre manifestam.

17. Cæterum, illa Grotii positio videtur esse propria Successioni, quam *Linealem* vocant, secundum quam non proximi Regis quâ tales, sed qui à lege designati & dispositi sunt, vocantur.

18. VII. Huic hereditariæ & institutivæ successioni proprium, in quo discrepat à patrimoniali, sit, quod exheredatio in eo fieri non potest, quia non proficiscitur, neque pendet à Regis sed à populi voluntate, nec adeo testamenti super regno faciendi jus, unde facultas exheredandi pendet, tribuit.

19. Deni-

19. Denique, & hoc est peculiare, quod etsi regnum hoc sit *Hereditas*, tamen à privatâ hereditate diversum sit; ideoque licet illa non adeatur, regnum tamen ab herede acquiri possit; quemadmodum in bonis feudalibus, emphyteuticis & fideicommissariis usu venit, ut etiam docet Grotius *d. c. 7. n.* 19.

20. Positiones præcedentes etiam omnes locum habent in illâ Successione, quam *Linealem* vocari diximus, quæ à lege, secundum certam succedentium *lineam* ordinatur; excepto, quod diximus, Successionem hereditariam ad tales etiam heredes pervenire, qui non sunt orti ab imperante primo, cum Linealis ad solos ab ipso descendentes pertineat.

21. Præcipuum, quo hæc species à priori differt, est igitur, quod simplex hereditaria Successio ordinem suum accipit ab ultimo imperante, neque Successor quicqnam juris habeat, nisi per hujus mortem. Sed in lineali, quanquam Lex effectum succedendi, nonnisi Vacuo regno, cuilibet proximo tribuit, jus tamen *potentiale*, quod Grotius vocat, etiam prius, etiam remotioribus addicit Successoribus.

22. Hinc quæri potest, non modo de lineali, sed de quâvis hereditaria successione; An etiam filius ante regnum quæsitum Patri natus habeat succedendi jus, quemadmodum de patrimoniali Successione diximus. Ratio dubitandi, quod in successione patrimoniali, sola Patris voluntas spectatur, quæ non est minor erga filium antea, quam postea natum: Verum in regnis, ubi Legis dispositio regit Successiones, potest dici, quod jus successionis nequeat incipere, nisi positis succedendi terminis habilibus, qui non sunt in filio ante tempus regni à Patre quæsiti nato.

23. Hanc rationem suggessit Demaratus exsul rex Spartanus Xerxi *apud Herodot.* ejusmodi cum fratre Artabazane litem agitanti; quæ & apud Lacedæmonios vim juris habuit, plenæque sunt hoc genere exemplorum historiæ.

24. Verum illa ratio non est idonea ad hanc diversitatem inferendam. Nam si tunc, ubi successio primum constituitur, jam natus sit filius, ut accidit in imperiis recens acquisitis, clarum est, eam maxime designari per filium, qui fuit in conspectu.

25. Nisi forte dictum fuit, imperium dari *Tali & filiis ex eo nascituris*, quo argumento nixum fuisse *Ludovicum* Sforzam adversus *Galeatium* fratrem, in controversia ducatus Mediolanensis, refert Grotius *d. c. 7. n.* 29. quod pro exemplo bonum est, pro historia non æquè. Nam Ludovicus Galeatio & ejus filio se prætulit eo, quod ipse haberet investituram à Maximiliano Cæsare, quam Pater & frater & fratris filius omnino neglexissent; addito, quod ipse natus esset Patri jam Duci, Galeatius antea; quæ ratio fuit utraque in literis investituræ Cæsareæ, ut auctor est Guicardin. *lib. 1. de bell. Ital.* qui de *Nascituris* nihil.

26. Quod si de filiis, longiori à lege lata tempore natis, antequam ordo successionis ad Parentes eorum pertigisset, quæratur, pro his adhuc evidentior est ratio; quia talis filius ante regnum Patri actu delatum, jus illud potentiale, quod in lineali successione versatur, acquisiverat, ante filium, qui post regnum à Patre acquisitum natus est, cui idcirco anteferendus est.

27. Sicut in patrimoniali & hereditario idem fit jure repræsentationis, ut demonstratum est, quod non habet locum præcisè, quo tempore liberi nascuntur, sed omni tempore vitæ: Nec enim minus fuit filius is qui adoleverat, cum

Pater Rex fieret, quam πορφυρογέννητος, *in purpura natus* & regius infans.

28. Denique & in lineali successione minus est dubii, quin nepos è primogenito, licet ætate filio secundo minor, huic tamen præferatur; Quoniam filius primogenitus, patre vivo mortuus, jus quo tum spem habebat præcipuam, quodque jus *potentiale* diximus, ad suam prolem transmisit.

29. Sed an non obstat heic, ratio minoris aptitudinis ad regnandum, ex impari ætate, & an non hæc, respectu populi, validior est quam in Rege, qui jus Patrimoniale transfert in posteros suos?

30. Non videtur, quia vis expressæ sanctionis validior est, quam illa præsumptio esse queat; Lex vocat filium primogeniti sine discrimine, cujus ætatis sit; quia semel successionem in universum stabilire volens, ob exquisitos casus, nullam varietatem recipere potuit.

31. Tunc enim successorum ordinationem expressæ tacitæque ultimorum Imperantium voluntati committere debuisset; quod ne fieret, successionis ordinem definivit.

32. Unde, nec primogenitum, etsi longe ad res gerendas ineptiorem, modo non furiosum aut mente captum, ordo Legis prætervehitur.

33. Hæc in lineali successione nullam habere difficultatem, fatetur Grotius; In hereditariis, seu patrimonialibus sive institutivis, modo individua sint, ita existimat, *Repræsentationem* nihil *facere quam æquationem gradus*; Ideoque majorem natu, sive is nepos è primogenito, sive, quod plerumque usu venit, sit filius secundo genitus, esse præferendum; quod cur nobis minus sedeat, in fine *cap. præced.* ostendimus.

34. Secundum hæc, fratris majoris filius vel filia, secundo genitum fratrem antecedet, imo & nepos vel neptis illius, adeoque in infinitum hoc valebit.

35. *Neptis* quoque *ex filio* præferenda erit nepoti ex filiâ, quia filius filiæ prælatus fuisset, suamque spem ad prolem suam transmisit; filia, quæ nihil habuit nihil suo gnato tradere potuit.

36. Lex quidem mares etiam præfert, & prætulit in hoc casu filium filiæ; sed jure in filium stabilito, inter illius liberos, si utriusque sexus extent, idem discrimen servat; si verò filias tantum reliquerit, hæ jus à Patre transmissum retinent; Nepos ex filia nihil habere potest, quia mater ejus nihil juris habuit, & lex non potest retrò operari per saltum, ut relicta nepte ex filio, recurrat ad nepotem ex filia; Ideoque feminis tantum repertis, in his subsistit, nec retro currere potest.

37. Eadem ratione, filia fratris potiori jure, quam filius sororis utetur, ac ita in cæteris.

38. Ultro autem intelligitur, hujusmodi successionem, in iis obtinere populis, ubi feminæ non penitus excluduntur, sed ubi maribus duntaxat posthabentur, ut in plerisque Christianorum regnis usus & juris est.

39. Quo casu etiam, ubi Lex viros produxit ad solium, si postea pares gradu deficiant, retrocedit ad feminas, potius quam ad agnatos diversæ lineæ pergat.

40. Id enim extra controversiam collocamus, nihil obstare, *quominus feminæ ad imperia populorum*, salvâ juris Gentium ratione, positis causis habilibus, *extolli possint*, quâ de re diximus *in cap. 2. huj. sect. in fin.*

41. Utrum rectius prudentiusque penitus excludantur, quam in subsidium, deficientibus masculis, vocentur, Politicorum disputatio est, de quâ rationes

& exem-

& exempla in utramque partem Historia suppeditat.

42. Nec de nihilo observatum fuit, nullas gentes plus à feminis esse perpessas, quam quæ maxime gloriantur, eas penitus ab se à successione regnorum, exclusas esse, quod nominatim de Gallis animadversum est.

43. Porro, ubi omnino excluduntur, quæ *successio linealis agnatica* vocatur, ibi non modo cognati remotiores illas præcedunt, sed ne feminæ quidem, deficiente omni sanguinis lineâ, admittuntur, *expressâ prohibitione omnem tacitæ voluntatis excludente præsumptionem*.

44. Quod ipsum in maribus ortis è feminis haud dubie statuendum, quia Successio est ordo continuus, qui per saltum ferri nequit, obstante regula, *ubi excludens te excluditur, multo magis tu excluderis*.

45. Atque is ordo lege stabilitus, quo jus potentiale certæ lineæ quæsitum est, ne quidem à populo toto, vel Proceribus immutari potest; cum ille suum jus etiam in futurum alienaverit, ne quidem si ultimus Rex suum adhibeat consensum; quia dispositio ipsius neque viventis neque mortis causâ, in talibus imperiis quicquam mutare potest, ut sæpe demonstratum est. Exempla quæ in diversum non desunt, facti non juris esse, vis veritatis imperat, ut statuamus. vid. quæ dix. *Hist. Civ. tom.* 2. *l.* 1. *sect.* 1. *c.* 5. *n.* 3.

46. Sed discrimen hereditariæ & linealis in regno voluntario Successionis plerumque ex usu & interpretatione populorum superveniente magis colligitur, quam ut lege certa ab initio declaretur, ut in Franciæ regno manifestum est. Quippe ibi lex Salica quæ dicitur, nudum fere nomen est, cum de eâ nihil constet, quam quod Salii olim Francis juncti solos mares ad hereditates privatas vocaverint. In regno an obtinuerit, non fuit decisum ante mortem Ludovici Huttini, anno Chr. 1316. & an linealis esset, paucis annis postea. *Dix. in hist. Civ. tom.* 1. *ad d. ann. cap.* 5.

47. Jam de naturalibus spuriisque liberis nemo dubitat, quin æque ab institutiva quam ab hereditaria successione penitus arceantur; alimentorum quæstio à jure publico aliena est.

48. Adoptivos in patrimonialibus solâ defuncti Regis voluntate sat ipso actu declaratâ vocari diximus, quæ cum in voluntariis regnis cesset, nullum in his locum dari adoptatis manifestum est.

49. Jam non est quod moneatur, Regibus in hujusmodi Imperiis non esse jus faciendi testamenti, quo successionis ordo mutetur, ut jam expositum est, ac ultro liquet.

50. Proinde exheredationem, nec ob ingratitudinem licet atrocissimam, fieri posse cum effectu, tam in hereditariâ quàm in lineali successione, uti jam diximus. Nec abdicatio principis cum præjudicio posteritatis fieri potest in lineali, quoniam jus ei *Lege* quæsitum, non ab regnante profectum est.

51. Sed in hereditariâ simplici, regno tamen voluntario, quia jus heredis à defuncto in proximum venire debet, qui tempore mortis nihil habuit, is nec in heredem quicquam transmittere potest. Idem de derelictione judicandum.

52. Cæterum, controversiâ de successione ortâ, non potest alius esse judex quam Ferrum, utique cum decidendi potestate, quæ succumbentem obliget ad parendum.

53. Populus enim, quandiu stirps familiæ regnatricis superest, omni jurisdictione manet exutus; Neque superstes princeps ultra vitæ suæ terminos quicquam de Imperio disponere potest.

54. Quanquam si compromittere velint, nullum rectius arbitrum, quam Re-

 gem

gem vivum, eove mortuo, populum vel primores eligere possunt.

55. In Imperiis, ordine successivo non bene stabilitis expedit & solet fieri, ut Reges filios suos vivi curent vel successores declarari, vel etiam pro Regibus agnosci atque inaugurari.

56. Successores declarantur vel simpliciter, vel cum titulo Summæ Potestati proximo, quomodo Cæsares in Imperio veteri Romano sub Antoninis & postea, distincti ab Augustis, in hodierno Imperio Reges Romanorum declarantur.

57. Quando Reges fiunt vivis Patribus, tum vel Imperii *Collegæ* adsciscuntur, ut Severus Antoninum filium per modum Condominatus, auctoritate dispari, potestate pari; vel Pater se jure imperii abdicat, ut filius eo solus potiatur, quod factum à Ptolomæo Lagi in Philadelphum filium, cui pater in ipso actu inaugurationis apparuit, *officium regi filio inter satellites exhibens*, ut Justinus *l. 16. c. 2.*

58. Si quis tamen dicat, populum non quidem per modum jurisdictionis, sed interpretationis in causâ dubiâ litem decidere posse, quoniam jus αὐθεντικὸν legis conditæ ab illo profectum est, non admodum refragemur.

CAP. VIII.

De Tutelis Regiis.

Tutores Regii an habeant summam potestatem. Quotuplex sit hæc Tutela, & quis eam statuere possit. Legis dispositionem per Testamentum heic non posse mutari. Quando Tutela finiatur, & an detur Cura regia, ubi & de jure Devolutionis obiter.

PORro, si Principem, cui successio debetur, infantem aut furiosum esse contingat, palam est, TUTOREM ei esse dandum, vel Curatorem, qui & Protector & Regens *alicubi* appellatur, cujus rei tractatus ad hunc locum pertinet.

2. Ille Tutor, Regens aut Protector cum habeat facultatem juris, cujus Acta nemo infirmare queat, *summam* quoque *potestatem habere dicendus* est, sed exercitio tantum, proprietate penes pupillum manente.

3. Deferre tutelam nemo alius, quam is, cujus primævum jus fuit imperandi, potest. Quippe, cum præsens Rex nullum habeat animi judicium, nec defunctus habuerit potestatem faciendi quicquam in tempus post mortem suam.

4. Ergo cum Tutelæ privatæ sint Testamentariæ, Legitimæ & Dativæ, priorem speciem in Regnis, populorum voluntate constitutis, secundùm ea quæ sæpe dicta sunt, non posse locum habere palàm est, quia Testamenti factionem in hujusmodi regnis omnino cessare constat.

5. Loquimur de non patrimonialibus; nam in regnis, quæ jure patrimonii habentur, non est dubium, quin Rex moriturus Tutorem constituere, vel ejus dispositione cessante, propinqui aliquem eligere possint.

6. Si qua in regnis voluntariis exempla tutoris à Patre dati extent, ea commendationis tantum habuere vim, quo modo & de successione ipsâ multi Reges testati leguntur, at *sæpius absque effectu*. Exemplum notabile dedimus in

Hist.

Hist. Civ. ad ann. Chr. 1642. *cap.* 3. & 4. de tutelari dispositione Ludovici XIII. Galliarum Regis, quæ in magno Senatu Parisiensi irrita facta est, aliaque passim extant.

7. Voluntas populi aut per Legem fundamentalem, aut hac deficiente, per expressam declarationem significatur.

8. Per quam potest fieri, ut non unus, sed plures constituantur Tutores, qui per modum universitatis aristocraticum, teneant jus summum; uno licet præside statuto, cui nomen Tutoris aut *Protectoris* vel simile detur.

9. Cujusmodi tutelæ administratio in Angliâ, commendante *Henrico* VIII. super *Eduardum* puerum, constituta fuit; ubi consentaneum erat, eum cui nomen Tutoris dabatur, qui & capite multatus est, non habuisse potestatem Summam. *Baker. in* Edu. VI.

10. Causas Tutelæ diximus esse ætatem puerilem & dementiam, cum qua Leges merito comparant prodigentiam sive insaniam morum, quâ præditi, licet mentis compotes videantur, furiosum tamen exitum faciunt; qua ratione vel prætextu nuper usos vidimus Lusitanos in amovendo Rege suo.

11. Tutela pubertate finitur: Inde olim adolescentes in suam Tutelam venire dicebantur, nec Curatores accipiebant, nisi causâ cognitâ, propter furorem, vel amentiam. A Marci Philosophi tempore adolescentes non redditis causis, sub Curatoribus esse cœperunt usque ad ætatem XXV. annorum, quo posteri demum compleri virilem vigorem arbitrati sunt.

12. In Regnis frequenter reditum est ad veterem morem, ut post pubertatem adolescentes in suam tutelam venire censeantur; Et quidem ut annus inchoatus pro completo habeatur, quomodo in Gallia & alibi frequenter observatur, ut anno XIII. decurso, Reges majores declarentur. Alibi, ut in Germaniâ, placuit annorum ætas XVIII, ut cuique populo visum fuit.

13. Ratio, quur minoris ætatis Cura non ubique recepta sit æqualiter, etsi major ad regimen publicum maturitas & prudentia requiratur, est politica, quæ ut sæpe fit, juridicum parit effectum; scilicet, periculum è longiori regimine Tutelari pro ipsis Adolescentibus; neque minus ad evitandum turbas, quæ frequenter adversus alienæ potestatis exercitium moventur.

14. Ex his omnibus abunde liquet, jura privata, quæ cuique patrifamilias jus liberè disponendi super pecuniâ tutelâve rei suæ largiuntur, *l.* 120. *π. d. V. S.* ad jus publicum Civitatis non esse producenda.

15. Proinde nec tutelæ Electorales ex Aureo Diplomate, quo fratres defunctorum vocantur, ultimâ voluntate mutari posse videntur, quâ de re *dix. part.* 1. *lib.* 3. *Digress. cap.* 5. & in notis ad *lib.* 1. *Hist. Civ. tom.* 1. *c.* 2. *verb. Tutel. & omne jus Reg.*

16. Aliter olim disputarunt Marquardus Freherus & Dionys. Gotofredus pro testamento Friderici IV. Electoris Palatini, qui excluso Philippo Wilhelmo Neoburgico, ad quem ex Imperii *Lege* pertinebat Tutela, vocaverat Johannem Bipontinum; Reformati libenter adsentiti sunt Frehero & Gotofredo, quos inter D. Wissenbachius noster *ad Inst. de Tut. n.* 20 magis quod partium in Palatinatu intererat, quam ex solido vero, ut probant Tulden. & Perez. ad *T. C. de Tutel. vel cur. illustr.*

17. Nihilo magis jura intestati legitimasque successionum devolutiones de patrimoniis vel de feudis privatis constitutas

tutas sine magno errore ad summa Imperia transferre licet.

18. Quò sine dubio pertinent *commissa secundarum nuptiarum*, quibus *alicubi*, bona, quæ parentes sub finem prioris matrimonii habuere, *post transitum ad secunda vota, liberis primi conjugii acquiruntur*, usufructu duntaxat à parentibus retento, qui, mortuis illis, cum proprietate consolidatur.

19. Non pertinere ad Imperia, hæc similiaque statuta vel uno clarum est argumento, quod à Summâ Potestate proficiscantur, ut subjectos ad parendum, non ut ipsos obligent imperantes, de quibus insanum est cogitare, quod secundis nuptiis Imperio semet ipsos privare voluerint. *vid. Grot. lib.* 2. *cap.* 4. §. 12.

20. Proinde, ubi maxime *jus* illud *Devolutionis* obtinet; nihil tamen hærendum, quin filius secundi, filiæ prioris matrimonii sit in Imperio præferendus; quâ de re superioribus annis inter Hispanos & Gallos armis & libris acerrimè certatum est.

21. Non defugimus alioquin id quod Grotius in *d. cap.* 7. *n.* XI. statuit; in dubio, *quoties expressiora voluntatis indicia nulla sunt, credi, quemque id de suâ successione statuisse, quod Lex aut mos habet populi, non tantum ex vi imperii, sed ex conjecturâ, quæ etiam in eos valet, quorum in manu est summum Imperium. Nam & hi probabiliter creduntur in rebus suis æquissimum judicasse, quod aut legibus sanxerunt ipsi, aut moribus probant; in quibus de nullo ipsorum damno agitur:* Quod damnum in illo Devolutionis instituto quàm maxime agebatur; ideoque ad hoc, ejus loci argumentum minime pertinet. Enimvero illis verbis hoc caput non incommode claudemus.

SECTIO

SECTIO VIII.

De Plurium Imperio.

CAP. I.

De Jure Ariſtocratico.

Plurium Imperium eſſe duplex, Ariſtocraticum & Democraticum. Definitio Ariſtocratiæ. De numero imperantium in hac republ. nihil dari certum, modo ſit longè pars minor populi, licet aliquot millia. Modum continuandi Ariſtocratiam eſſe vel ſucceſſivum aut electivum. Refutantur, qui Democratiam eſſe volunt, ubicunque omnis generis ordiniſque homines ſurrogari poſſunt, aut ubi populus deficientes optimates ſupplet. Diſcrimen hinc pendere, utrum acta imperantium infirmari queant vel non, ſed utrum perpetua an temporaria ſit poteſtas, nihil referre ad ſpecificam differentiam. Igitur annuos optimates, qui jus habent faciendi quod è Republ. videbitur ſalvis legibus fundamentalibus, verè ſummam habere poteſtatem; quâ proinde careant hi, qui illos delegaverunt. Non poſſe tamen illos transferre jus ſummum, nec unum quidem ex juribus Majeſtatis, nec ullum imperii actum ultra ſuum tempus exercere. Non teneri verò ad reddendas rationes delegantibus ſuis. Pluſculum de illa ſpecie Ariſtocratiæ, ubi poſſeſſores immobilium habent jus conſtituendi annuos optimates. An optimates Imperium alienare vel formam Reipubl. mutare poſſint.

FUit Monarchia, Unius Imperium. Quod à pluribus tenetur, eſt vel *Ariſtocraticum* vel *Democraticum*.

2. *Ariſtocratia*, cum ſumma poteſtas eſt penes *Optimates*, hoc eſt, minorem & eminentiorem populi partem.

3. *Democratia*, quando jus ſummum Imperii à populo non transfertur, ſed ab eo retinetur in ſummâ, adminiſtratio tantum per Magiſtratus exercetur, ad inſtar Ariſtocratiæ.

4. Numeri Imperantium in hac formâ Civitatis magna eſt latitudo, ut definiri nullo modo poſſit, *niſi quod ſubjectam civium partem longe oporteat eſſe majorem.*

5. Eſt ubi *Decem viri*, *Triginta*, *Quadraginta* Viri, plus minus; fuit ubi *Centum*, *Quadringenti*, *mille* vel plures ſunt, ut apud Venetos & Friſios.

6. Imo in *Polonia*, ubi jus ſummum eſt apud Nobiles quinquaginta & quod excedit, numero millium, formam eſſe ariſtocraticam, neceſſarium dictu videtur.

7. Quia cæterorum incolarum multitudo, quos etiam communi nomine cives

ves licet rusticos, dici posse non est dubium, immenso numerosior est, & *Nobiles* utique Optimates sunt.

8. Hinc ubi jus supremum est penes dominos insignium prædiorum, licet aliquot millia forsitan hominum efficiant, quia tamen plebs sine terris immenso major est, ejusmodi Rempubl. dicimus Aristocraticam, ut in *Frisiâ* nostra. Nisi quartam Reipubl. formam quæ sit *Timocratiæ*, statuere placeat, qua de re *inferius* agendum.

9. Fatendum interim, quò major est Imperantium numerus, eò propius ad *Democratiæ* similitudinem accedi, ut forte plus inter quasdam Aristocratias, quam inter aliqua optimatium & popularia intersit Imperia.

10. Quæ res efficit, ut multi pro Democratiis accipiant ejusmodi Respublicas, quæ accuratè æstimatæ sunt Aristocratiæ.

11. Nimirum, potest fere, ut Regnum, dividi *Aristocratia* in Successoriam & Electivam, plerumque quod ad singulas attinet personas, non etiam universos; tamen ad universos quoque, ut in Frisiâ universi quotannis mutantur Imperantes substituti.

12. *Successiva*, ubi dignitas optimatium est hereditaria, ut summa Reipubl. concilia nulli quam è certis familiis nato ingredi liceat, quod *Poloni, Veneti* aliique servant.

13. Electiva, quando in locum deficientium, alii ex eminentioribus civitatis per suffragia surrogantur, ut in *Belgis obtinet*.

14. Errant autem sine dubio, qui *Democratiam* esse volunt, quando cujusvis generis & ordinis homines; nemine excluso, surrogari possunt.

15. Nam etsi nullus ordo hominum à capacitate electionis excludatur, tamen ubi perpetuo verum est, Summam potestatem esse penes partem longe minimam, ibi certum est dari Aristocratiam, ut ex supra dictis colligi potuit.

16. Perinde atque Regno nihil decedit, ex eo, quod quilibet ad illud evehi possint, neque minus est *Monarcha*, qui ex omnibus, quam qui de paucis fuit seligendus.

17. Electio Aristocratica dupliciter habetur; Aut enim ipsi Optimates jus habent loca deficientia suo arbitratu, ut fit in *Hollandiâ*, supplendi, aut populus totus ejusve Præcipui novos identidem Senatores eligunt, ut heic in *Frisiâ*.

18. Illam sunt qui *Aristocratiam* veram, hanc qui in se spectatam volunt esse *Democratiam*, modum duntaxat administrandi Aristocraticum videri.

19. Sed arbitror, esse distinguendum, juxta principium toties positum, utrum acta electorum Procerum à populo dependeant, ab eoque infirmari possint, an omninò sint rata.

20. Si acta, gesta illorum rationibus reddendis, abolitioni aut animadversioni subjecta sint, concedemus, fundamentum Imperii esse *Democraticum*.

21. Verum si plena & irrevocabilis potestas illis tribuatur, nulla ratio est, quare dicendum sit, electionem populi magis impedire *Aristocratiæ* appellationem, quam *Monarchiæ*, ubi multitudo eligit Regem; siquidem utrobique eligentes omni potestate se ipsos abdicarunt.

22. Hæc distinctio firmior videtur, quam quâ alii utuntur, inter potestatem optimatium *temporariam* & *perpetuam*.

23. Si temporaria, volunt; proprietatem Imperii manere penes populum, nihil vero quam usum & exercitium esse penes illos *ad tempus* optimates.

24. Equidem si nihil ab hac disputatione penderet, quam quo nomine sit exprimendum jus illud, quo populus Imperium affectum habet, in casum temporis

poris elapsi, quæstio exigui foret momenti.

25. Sed illi volunt, temporarios Optimates nihil esse quam magistratus, id est, *ministros* adeoque ad rationes reddendas esse obligatos. Unde patet, hoc quæsitum in utramque partem Summæ Potestati essentiale videri.

26. Etiam *Hobbes* ita; Si populus, electis Imperantibus ad vitam aut certum tempus, decretum prius fecerit de conveniendo, post tempus imperii elapsum, rursus ad diem locumque certum; quod tunc medio tempore Summum Imperium in populo ut domino, usus autem in Proceribus temporariis fuerit. *tract. de Cive cap.* 7. §. 14. *& cap.* 9. §. 13. *& seqq.*

27. Nos hujus doctrinæ nullum agnoscimus effectum, neque putamus quicquam posse proferri, quod minus in potestate sit optimatium temporalium quam perpetuorum.

28. Proinde ex his terminis differentiam Summæ potestatis inferre, ut antea improbavimus, ita nihil adhuc causæ videmus, cur sit faciendum. *vid. supr. sect.* 3. *cap.* 2. *n.* 46.

29. Diximus ibi, rerum civilium naturam ab effectis æstimari, quæ à tempore non recipiunt diversitatem; sed qui facere possunt idem, alius ad tempus alius in perpetuum, illis idem juris oportere adscribi.

30. Scimus, *dominium revocabile* dari, ut mariti in dote & heredis fiduciarii, qui forte non omnia possunt quæ domini irrevocabiles; *quatenus ad restituendum tenentur.*

31. Sed hoc discrimen in Imperiis non habet facultatem; siquidem nulla re plus valent, *inquam*, perpetui, dum vivunt, quam temporarii, dum regimen eorum durat, Imperantes, *dum durat*, inquam.

32. Aut si hæc differentia in Imperiis obtinere debet, sic erit accipienda; quod, sicut maritus in dotali, vel fiduciarius in re fideicommissariâ nihil facere possunt, quod impediat restitutionem suo tempore faciendam, ita Regnantes temporarii prohibeantur facere quicquam, ad corrumpendam restitutionem Imperii sibi commissi: Atqui id ipsum prohibetur & his, quibus Imperium *perpetuo*, hoc est, ad vitam delatum est.

33. Cæterum, si quis illud jus, quo Imperium ad populum reverti debet, proprietatem velit appellare, ut in Jure quandoque, matrimonio adhuc consistente, *dominium* dotis, quod viri est, ad mulierem pertinere dicitur *analogicè*, id quidem concedi potest.

34. Sed *Imperium* accuratè loquendo ab jure quod populus interim retinet, est diversum, *ut ex definitione Summæ Potestatis constat.*

35. Neque prorsus in specie aliud est jus, quod populus retinet, quando Imperium defert ad certum tempus, durante eo tempore; quam est jus populi, quod retinet in omnibus Imperiis voluntariis, etiam regnis successivis, in quibus aliquando jus summæ potestatis ad populum redire potest.

36. Porrò eadem ratione, quâ ex *Democratiâ*, fit *Aristocratia* per translationem juris supremi in minorem numerum; fit etiam ex *Aristocratiâ* laxâ & diffusâ, status *Aristocraticus* strictior, sicut in agro *Frisiæ*; ubi jus summum competens dominis veterum prædiorum facit Aristocratiam, latè quidem patentem, sed juxta *superius* dicta, tamen *Aristocratiam*, id est, minoris numeri potestatem in populum universum.

37. Ab his autem quotannis creantur Optimates LXXXII. *plenæ potestatis, quibus datur jus* intrà annum vertentem *faciendi quicquid è Republicâ videbitur, nullâ re*

lure exceptâ, nisi, ut Leges Reipubl. fundamentales serventur, & paucis quibusdam aliis capitibus *specialiter expressis*.

38. Postremò repetamus oportet, heic, quod *in sect. 2. cap. 5.* & aliàs sæpe demonstratum est, Optimates æquè jus habere delatum à populo sui juris, quam Reges & Principes.

39. Proinde in Imperio simpliciter delato, illos aut posse vel non posse, quicquid Monarchis ex jure sibi delato facultatis esse vel non esse diximus.

40. Ex quâ sequi videtur, Optimates non posse Summam Potestatem in alium transferre, non magis quam Reges id facere posse *suprà* vidimus.

41. Quod tamen cum ab usu alienum esse constet, exemplis, videndum, an non optimates magno numero, in Republ. ubi totus populus in diversas civitates & regiones diffusus nunquam coit & difficillime coire potest, considerari queant ita, ut jus omne populi de imperio quovis modo disponendi complectantur.

42. Quomodo sane si Poloni Nobiles regnum ex electivo & legitimo facere vellent hereditarium, nemo dubitaret, quin id facere possent; nec si possessores Immobilium in Frisia principatum erigere vellent: nam Legatos ad Comitia, id ibi vel in Poloniâ facere posse nullo modo statuendum est.

43. Nec de magno quidem Senatu Veneto, licet ibi plebs facilius convocari posset, dubium sit, quin si vellent speciem Ducatus in regnum mutare, suo jure id facere posse crederentur.

44. Quemadmodum ne in Hollandia quidem dubitatum est, cum Rectores omnium Civitatum, populis inconsultis, Principi Wilhelmo seniori Summam Potestatem detulissent, quin id jure factum videretur; etsi dialectica juris ratio, quam diximus, & quæ Optimatibus non tribuit plus juris quam Monarchis simpliciter constitutis, in diversum tendat.

45. Est tamen considerandum, inquam, an non optimatibus hac parte tacito populorum consensu plus quam Principibus datum videatur, maxime, si magno sint numero; Quasi præsumptione populari, quod ejusmodi Optimates hac potestate minus facile sint abusuri quam Principes, & quod in magno Optimatium numero spissior & validior sit totius populi repræsentatio, quam in singulis Imperantibus.

CAP.

CAP. II.

De Republica annui Imperii, qualis in Frisiâ.

Aristocratiam magni numeri annuam, esse raram. Jus annui regiminis in Frisia vere supremum esse, sub exceptione legum fundamentalium. Interpretatio hujus exceptionis & consequentia. Juris & prudentiæ hac parte diversa ratio. Populum aut delegantes in tali specie non esse superiores delegatis intra suum tempus, ab iisque non posse animadverti vel abdicari. Remota objectio à naturâ mandati, qua tales delegati constituuntur. Examen ejusmodi mandatorum. Status talis Reipubl. in fine cujusque anni.

MOmentum hujus rei non minus quàm in Patriam affectus exigit, ut heic paululum subsistamus, & quanquam ratio instituti nostri nihil quam jus publicum universale ferat, non est tamen, ut hoc genus summi *Imperii Annui*, quod etsi rarum & juris inusitati, attamen salubris temperamenti plenum est, silentio transmittamus.

2. Summam juris ejus delati annuis Rectoribus esse diximus, *facultatem statuendi & agendi quicquid è Republ. ipsis videbitur*: quibus verbis inesse perfectum & supremum jus regendi Civitatem, ex eo quod *superius in sect.* 3. *c.* 1. *de summâ potestate* diximus, evidenter liquet; siquidem & hoc ipsum est in formula Legis Regiæ, quâ Cæsares olim arbitrium Reipubl. acceperunt.

3. Maximè, cum lecti optimates nostri de rebus propositis ad Delegantes, prius quam decernant, *referre non cogantur*, *nec eorum acta* deinde *retractari possint*, quod apud nos, post annum hujus seculi XXIX. constanter obtinuit.

4. Ex principiis dudum in *capite de summa potestate & seqq. tituloque præcedente* firmatis, clarum & certum est, ejusmodi annuos Imperantes æquè habere summam potestatem in suo tempore, quam Rex Galliarum habeat; non obstante, quod eliguntur, quod delegantur, quod annui sunt, & quæ præterea pridem ostendimus Summæ potestati non adversari.

5. Quocirca Delegantes summâ potestate tàm oportet careant, quam populos Gallorum, eâ carere palam est.

6. Nisi, quod Leges fundamentales hic in *Frisiâ*, inquam, præscribuntur, quas tamen non tollere summitatem Imperii, ita simpliciter exceptas, *diximus jam suprà sect.* 3. *c.* 5.

7. Quæ autem sint Leges fundamentales, & quales, ubi nullæ sunt expressæ, intelligantur, in loco generali dicere occupavimus. *ibid.*

8. Applicanda similiter huc esse, quæ de voluntariis Imperiis *suprà* diximus, quatenus termini habiles conveniunt, ultrò intelligitur.

9. Proinde ejusmodi annales Imperantes jus suum in alios transferre non possunt, neque præficere Reipubl. aut unum principem aut plures, qui cum summâ potestate suas vices per certa temporum spatia gerant.

10. Sed legati ab illis constituti, eo jure præditi erunt; quale *suprà* vicariis supremæ potestatis adscripsimus *pag.* 166.

11. Neque in sequentem annum suo loco Imperantes, neque vicarios, ordinare possunt.

12. Nec partes Reipublicæ alienare tam *potentiales*, id est, jura Majestatis, quam *Subjectivas*, sive membra civitatis possunt.

13. Quod si ultra tempus sibi præscriptum exerceant Imperium, acta illorum ipso jure nulla erunt, & cuilibet civi non parere licebit.

14. Tametsi populus nullum alium constituerit ordinem, rursus, anno elapso, conveniendi, quàm ipsis, aut vicariis illorum convocantibus.

15. Non obstante, quod *Hobbes* in hac specie Aristocratiæ, Imperium tempore ac intentione infinitum esse disputaret, ex suis principiis *sæpius expositus*.

16. Secundum hæc, non possunt annui Rectores decernere, quid juris sequentium annorum Imperantes exercere debeant: aut si decreverint, nullius id momenti esse videtur.

17. Multo minus præscribere possunt, quid populum secuturis annis noviter eligendis optimatibus mandare oporteat; aut si præscribant, populus tamen vel primores, qui Annuos Regentes eligunt, suo arbitratu hactenus uti posse videntur.

18. Ne dicam, eos, qui sub conditione reddendi rationes referendique de gravioribus causis electi sunt, statuere non posse, nec relationem neque rationes, aut nunc aut in posterum esse reddendas.

19. Siquidem, hoc obtento, Optimates delegati fiunt absoluti Imperantes, & universa Reipubl. forma convertitur; quod non esse in eorum potestate multo clarius est, quam quod in jure privato traditur, neminem sibi ipsi causam possessionis mutare posse. *l. 19. §. 1. ff. de Acq poss.*

20. Quod si eveniat, ut aliquid in futurum circa fundamentalia mutandum videatur, in iis locis, ubi Rectores sunt electi, hac lege, *ne quid in fundamentalibus mutent*, juris est, ut hoc ad populi conventus primum referatur, per libera suffragia decidendum.

21. Quanquam sæpe salubrius est populis, nihil habere, quam jus eligendi, atque satius sit, ut electi absolutam exerceant potestatem; aliquando etiam ipsis eligentibus præscribere queant, in posterum quid facere debeant.

22. Scilicet multæ plebes amplius habent jus quam expediat ipsis, ut de *Groningana* civitate scribit Grotius in *Histor. Aelg* ad *ann.* 1594. Quicquid tamen de utilitate sit, ad juris rationem inde nullo modo licet argumentari.

23. Nam hac ratione possis evincere & ipsos Optimates imperium in unum posse, nec non debere transferre; obtentu, quod hoc sit utilius, id quod tamen neutiquam licere *probavimus*.

24. Adeo diversæ rationes sunt facultatis ac utilitatis, juris atque prudentiæ, Politices & hujus Artis, in qua versamur. Atque hæc è principiis superius collocatis deducuntur.

25. Ex iisdem judicari potest & illud, *quod repetimus*; populum, durante annuo Imperio, non esse Electis superiorem; Nec ullam penes eos esse majestatem, quia nihil circa Summæ potestatis jura faciunt aut facere possunt.

26. Idcirco inter res novas & usurpationes *Leicestrianas* observatum fuit à Patribus nostris, quod is aliquando literas de rebus summæ Reipubl. ad Nobiles & Prædiarios, qui potestatem delegandi habent, non ad Legatos Plenipotentiarios, qui dicuntur, miserit, instinctu quorundam res novas molientium, etsi *tunc* jure meliori, quam *nunc* id fieri potuerit.

27. Interim nihil vetat, eosdem Delegantes quosque suis locis, jure suo, disponere de aliis rebus particularibus ad summam Rempubl. non pertinentibus, ut fit apud nos omni die.

28. Præterea manifestum ex prædictis est, Optimates, nec omnes nec singulos, prius aut post annum teneri suis Delegantibus ad rationem reddendam ejus, quod à se dictum factumve fuerit, in Republ. juxta alios regendâ; multo minus, eos idcirco pœnæ vel animadversioni Delegantium esse obnoxios, nisi ob delicta publicorum judiciorum ordine legitimo.

29. An etiam Delegati à Delegantibus inviti intra annum revocari sive abdicari possunt? Affirmant Ordines Frisiæ, congregati Snecæ in suâ deductione publicatâ *d.* 16. *Novembr.* 1672. *fol.* 13. quod ego fateor, me non intelligere, qui conveniat cum hoc Principio, quod Respublica pro certo habet; Legatos *Plenipotentiarios* habere summam potestatem.

30. Sanè repugnat hoc omnibus iis, quæ de naturâ Summæ potestatis antehac disputavimus: neque mihi constat, id unquam accidisse, nec credo quenquam in locum talis *Plenipotentiarii* à delegantibus suis abdicari unquam esse admissum; quin late nimis pateret ac perversè cederet illa praxis; si mutatis partium viribus & studiis, legati ad comitia semel approbati atque recepti pro lubitu delegantium ante suum tempus revocari possent. Fas igitur sit, heic ἐπέχειν & suspendere judicium.

31. Tu dices, Quid si tales legati per Mandatum constituti, nec aliud quam Procuratores sint? cujusmodi apud nos sine dubio esse videntur, cum ipsi codicilli potestatis eorum, *Procurationes* & ipsi vernaculâ voce appellentur ejusmodi, quæ tam procuratores quam *Plenipotentiarios* significat?

32. Sed non hac in re sola contingit, ut, mutatis rebus, nomina maneant. Olim, cum legati ad Comitia res majoris momenti referre debebant ad delegantes suos, aliterque acta decretaque eorum non valerent, re vera nihil erant quam Procuratores & mandatarii; sed postquam libera potestas iis est data, statuendi quod è Republ. videatur, sine relatione ad Committentes suos facienda, sine ratihabitione eorundem expectanda, facti sunt verè αὐτεξούσιοι & *Plenipotentiarii*, quemadmodum loquuntur; nomina tamen ipsorum literarumque, per quas constituuntur, eadem quæ prius fuerant, ut amat fieri, manserunt.

33. Cum autem super electione *Procuratorum* sive *legatorum* istorum ad *Comitia* studiis partium sæpe contendatur, opus est aliqua persona vel collegio plurium personarum, à qua vel quo literæ mandati sive plenæ potentiæ singulorum legatorum examinentur probenturque, vel improbentur; Quod arbitrium maximi esse momenti res ipsa loquitur.

34. Nec tamen ideo tale collegium eo temporis articulo habet Summam potestatem, vel ei quicquam detrahit *alibi* existenti; non magis quam *Censores Romani* illam habuere, quibus erat jus movendi Senatu & in Cæritum tabulas redigendi quos è primoribus aut à populo vellent, eosque ita jure summi in Republ. suffragii privandi.

35. Ubinam igitur est Summa potestas eo tempore, quo veteres legati tempus suum finierunt & novi necdum stabiliti sunt? Non potest alibi esse quam penes multitudinem delegantium.

36. Nam sicut Rempublicam, in qua populus ejusmodi annuos optimates absolutos, sine referendi rationesque reddendi lege constituit, esse diximus Aristocraticam.

37. Ita quoque certum est, eandem quor-

quotannis ad naturam conditionemque Democraticam necessario relabi.

38. Quæ res ne confusionem πολιτείας pariat, utilissime ad continuandum præsentem statum, maxime in Civitate per varias urbes diœcesesque diffusâ instituitur, ne universus populus in unum conveniat, quo conspiratio & mutandi libido frangatur.

39. Fit etiam, ut ejusmodi *Aristocratia* non resolvatur in Democratiam, sed, ut antea monuimus, in laxiorem *Aristocratiam*; quod evenire putamus, ubi jus eligendi annuos optimates, est penes immobilium aut omnium aut certarum rerum possessores, sicut, inquam, apud nos obtinet.

40. Nam quia pars reliqua populi longe numero maxima & præcipua est, quia non minus cives sine dubio omnes habendi sunt, non potest fieri, quin & originalis illa Reipubl. constitutio sit *Aristocratica*, sicut *prædiximus*.

CAP. III.

De Aristocratia patrimoniali.

Formæ regiminis, quæ jus summi Imperii prædiorum Dominis addicit, *ἀνωμαλία*. Ejus causam esse voluntatem populi saltem tacitam. Jus hoc Imperii, esse patrimoniale aristocraticum, Inseparabile à prædiis. Effecta quædam singularia potestatis ejus exponuntur. Esse quidem hoc jus patrimoniale, non tamen Despoticum. Usum hujus juris, non proprietatem, seorsim à fundis ad tempus posse transferri. Ratio emendandi enormitatem hujus formæ, respectu peregrinorum, feminarum, puerorum, mente captorum. Excludi ab eo hæreticos improbiores; an etiam infames, Quæritur.

REgna quædam dari patrimonialia, quæ sint in patrimonio dominantium; Quædam institutiva, quæ ab aliorum, quam qui habent imperia, voluntate pendent, jam pridem demonstravimus.

2. Sed dari tales Aristocratias, credo apud omnes Historicos & juris publici privatique Scriptores inauditum esse; maxime si addam, esse quandam regiminis Optimatium formam, quæ jus αὐθεντίας Imperii tribuit dominis prædiorum sine discrimine marium, feminarum, peregrinorum, incolarum, puberum, impuberum, sapientum & mente captorum, quæque similes in regimentis possessorum differentias servantur.

3. Quia tamen Patria nostra & quædam vicinæ gentes suum regimen hoc modo custodiunt & experiuntur salutare, detur nobis venia paucis etiam hac de re agendi.

4. Causa, per quam possessores immobilium hoc patrimoniale jus sunt adepti, quoties de jure belli aliove involuntario non constat, proxime à voluntate populi repetenda videtur, saltem tacita, ubi à tempore immemoriali hoc jus constanter adeoque per præscriptionem exercitum est.

5. Quæ præsumptione de voluntate reliquorum civium acrius adjuvatur, *si nulli è populo facultas comparandi id genus prædii*,

prædia, quibus suffragii jus cohæret, præcludatur; quæ species ut proximè ad Democratiam accedit, ita quam maximè volentibus populis instituta videtur.

6. Hoc jus rectè dici *Majestatem* non est quod negemus, sive cuncti possessores actu regimen obeant & ad Comitia vocentur, sive Rempubl. per delegatos, de quibus *cap. præced. actum*, administrent.

7. Nam & tunc jus summæ potestatis originaliter est *penes dominos prædiorum*, ac etiam actu, quovis tempore, quo novos eligunt Imperantes, ideoque nec est, quod hoc pro exemplo Majestatis realis, quam non agnoscimus, ut *suprà. sect.* 3. *cap.* 1. probavimus, habeatur.

8. Utique sic juris est, quando reliquus populus non congregatur, nec ad summos Imperii actus pariter admittitur; quemadmodum nisi per seditionem, in Frisia nunquam fieri solere constat.

8. Denique illam speciem juris imperandi esse *patrimonialem Aristocraticam* res ipsa loquitur, quia omnes & singuli, at pars longè minor populi, jus hoc habent in patrimonio, pari scilicet jure, quo prædia habentur.

10. Ita, ut testamento & ab intestato, nec minus inter vivos unà cum prædiis transferri possit omnique die transferatur.

11. Non tamen absque prædiis; vel ut seorsim ab ullo, nisi quatenus est prædii dominus aut domini hac parte jus habet, exerceri possit.

12. Impensè enim Reipubl. interest, immotum esse illum ordinem, cum separato à rebus jure suffragii, confusio inde enormis oriretur.

13. Jam quod est in singulorum proprio jure, hoc quoque in patrimonio universorum esse oportet; siquidem universitas è singulis componitur, & jus omnium in unum coalescit.

14. Unde sequitur, illos immobilium possessores habere facultatem, jus verum summæ potestatis in alios pauciores transferendi.

15. Quod in Regnis quasi fructuariis non licere *pridem*, & in Aristocratiis esse dubium antea diximus; nec proinde paucioribus, in quos, ab immobilium possessoribus regimen transfertur, idem juris esse *simpliciter, antea dictis conveniens est*.

16. Huic consentaneum est, hos solos habere jus mutandi formam Reipublicæ, Imperiumque in Principem ordine successorio aut electivo transferendi; dominos, inquam, ipsos prædiorum hoc facere posse manifestum est.

17. Potestas denique alienandi partem territorii aut patrimonium populi, illis duntaxat, non legatis eorum competere videtur: siquidem hisce non plus quam Principibus summa cum potestate constitutis licet, quibus id genus alienationibus interdictum esse *nota res ac antea dictum est*.

18. Cavè autem putes, ex eo, quod nos hoc genus Imperii diximus esse patrimoniale, sequi dominos prædiorum, uti posse jure despotico sive herili adversus reliquos Civitatis consortes, ex illo jure patrimoniali, tametsi facilis harum rerum sit conjunctio, Patrimonialis, inquam & herilis Imperii.

19. Namque dari patrimonialia Imperia, quæ civilia tamen sint, hoc est, in quibus libertas & bonorum proprietas singulis salvæ maneant diximus antea *sect.* 3. *c.* 2. *n.* 20. *& seqq. &* in *fin. sect.* 7.

20. Nunc addimus, Imperia quædam libere voluntaria posse fieri *patrimonialia*, si populus ita expresse constituat, vel immemoriali temporis usu ita sine controversiâ obtinuerit, quemadmodum apud nos haud dubie invaluit.

21. Sed

21. Sed hoc nullo modo consequitur; Populus voluit jus imperandi esse in plena proprietate Regnantium: ergo & libertate suorum corporum dominioque rerum semet ipsos privare voluerunt.

22. Quod ipsum omni scrupulo caret, ubi usus longi ævi & indubitata juris observantia, civilem regiminis æqualemque formam agnoscit & monstrat, *ut rursus apud nos antiquissima libertatis possessio loquitur*.

23. Quemadmodum & è contra, usus omnium temporum servitutem subjectæ civium partis arguere posset, qualis forsitan in rusticis Polonorum elucescit, qui libertate Reipubl. quæ est in ipso regno, vix aliqua ex parte frui videntur.

24. Aliud igitur est quærere, quid & quantum juris sit translatum, aliud quo modo habendum. Ad modum pertinet, temporarium an perpetuum, revocabile sit, an irrevocabile, fructuarium an patrimoniale sit illud, de quo agitur, Imperium.

25. Quare, si maximè in patrimonio sit jus Imperii, si tamen *invitis non sit* impositum atque deinceps ita exercitum, mensuram aliunde, quam à conjectura voluntatis accipere non potest.

26. Cæterum, quia Domini prædiorum jus illud suffragii non simpliciter, sed quatenus prædiis cohæret, habent in patrimonio, certum est, quod seorsim illud alienare, vel à fundis separare non possint.

27. Quominus tamen usum juris pro tempore aut ad vitam in alium, qui respectu ejusdem prædii in Comitiis admittatur, transferant, nihil obstare videtur; Idque tam per testamentum quam inter vivos fieri potest.

28. Multo potius dicendum, quod prædia sub hac lege; ut venditor jus suffragii, dum vivet, retineat, vendere liceat.

29. Nam quod alioqui juris est, de publicis rebus, ut pote extra commercium positis, non licere nec in ultimâ voluntate neque per contractum disponere, id heic cessare puto.

30. Quoniam illa prohibitio habet hanc rationem, quod unusquisque de eo quod ad se pertinet, obligare se & disponere possit; privati autem in publicis nihil habeant proprii; quæ res in hoc jure, de quo nunc agimus, contra se habet, cum hoc sit tam cuique proprium, quam res ipsæ sunt in dominio.

31. Denique, usufructu talium bonorum constituto, jus suffragii non penes Dominum, sed apud fructuarium & est & esse debet; quod tamen, si non haberet rationem patrimonialem nec esset alienabile, fieri non posset.

32. Jus hoc quando agitur de certo negotio in Republ. terminando, vendi non posse vel præstinari, communis ratio adversus sordes corruptionesque in regimentis civitatum stabilita, singulos ultrò commonefacit.

33. Etiam Publica utilitas sæpius exigit, ut adversus oligarchicas artes illa potestas transferendi jus suffragii in alios, legibus aut prohibeatur aut restringatur, quemadmodum ex usu cujusque Reipubl. fuerit.

34. Postremò, reflectendum paulisper ad id, quod in *principio* diximus, esse in hac forma regiminis quædam singularia, vehementer abhorrentia ab usu aliarum gentium, quæ Imperio multorum utuntur; scilicet quod *feminæ*, *pueri*, *mente capti*, *exteri*, licet nunquam litus Frisicum viderint, Regiminis publici hac ratione participes fieri possunt.

35. Nec enormitas illa legibus cohibita vel restricta fuit à majoribus; siquidem prædia, quibus suffragia cohærent, æque libere possunt alienari, tam per ultimas voluntates (licet hæc à vicinis simili

nihili formâ utentibus coerceantur, quam inter vivos, ac aliæ res quæ sunt in patrimonio.

36. Sed hoc incommodum respectu exterorum quidem, numero & administrandi modo obtegitur, in pueris & mente captis per Curatores qui cives sunt, emendatur; feminas admitti inter tot millia virorum, non potest insolens videri, si quis cogitet, in regnis aliquando solas admitti; maximè, cum heic administrationis nullo modo participes fiant.

37. Cæterum, quia Religio est vinculum, quo animi civium Reipubl. efficacissimè conjunguntur, aut alienantur ab eâ, Lege cautum est meritò, ne quis eo jure gaudeat, nisi qui Religionis publicè receptæ confessor aut amator sit, cujus usus maxime adversus Pontificios viget, qui zelo prædominantis in Europâ superstitionis acrius in dissentientes animantur, cupidique mutationis & *ausuri* creduntur.

38. De infamibus quid juris erit? Lex quidem nulla de illis extat; sed consequentia juris communis excludere eos videtur, quia dignitatibus & honorariis civium juribus privantur *l. 2. C. de Dignitat.* Proinde nec habent infames jus comitiorum, sicut Romæ, qui in Cæritum tabulas redacti erant, eo carebant.

39. Atqui conventus omnium totâ Provinciâ suffragantium nihil est aliud, quam maximum populi Comitium: In quo si quis ipse non habeat jus sistendi se ferendique suffragium, multo minus id absens per nuntium aut per literas facere potest; quod tamen apud nos commodo suffragantium, usu receptum est. His de rebus iterum *in cap. sequ.* aliquid occurret.

CAP. IV.

De Democratiâ.

Democratiæ vis & comparatio Imperii cum Arbitris. Definitio & divisio Democratiæ in resolutam atque restrictam, Illius exempla Romæ & Athenis fuisse, hujus generis videri pleraque hodierna. Nullam tamen in Belgio Democratiam esse videri. Quid juris, si populus ab his, quibus id mandatum erat, non convocetur. Esse Democratias, ubi jus suffragii sit penes peregrinos, feminas, infantes, furiosos, surdos, mutos, cæcos, infames; qua de re exemplum. Denique de modo ineundi suffragia & censendi, quibus suffragandi jus competat.

Quæ ultimo loco à Politicis collocatur, *Democratia* superest; quanquam proxime ad statum naturæ primævum accedit, ideoque omnium primò ejus naturam in exemplum Imperii, quod ubique gentium obtinet, atque in argumentum juris, quod Imperio universo tribuendum sit, à nobis proposita fuit *in sect. 2.*

2. Cujusmodi autem hoc sit, cum antea abunde expositum est, tum à Cicerone declaratur, his verbis, *in oratione pro Plancio. Est enim conditio liberorum populorum præcipueque hujus Principis populi*

puli & omnium gentium Domini atque victoris, posse suffragiis vel dare, vel detrahere quod velit cuique. Nostrum autem, qui in hac tempestate populi jactamur ac fluctibus, ferre modicè populi voluntates, allicere alienas, retinere partas, placare turbatas; honores si magni non putemus, non servire populo; sin eos expectamus, non defatigari supplicando.

3. Hoc Cicero, qui alioqui minime erat δημοκρατικὸς, sed Aristocratiæ quantum poterat, studebat; quippe eadem oratione, paulo antè, de *populo* dixerat, *eum non delectu aliquo aut sapientiâ duci ad judicandum, sed impetu nonnunquam & quâdam etiam temeritate; non est enim consilium in vulgo, non ratio, non discrimen, non diligentia &c.*

4. Tamen illam potestatem æquo animo ferunt homines à majore parte populi; Quid vetat igitur, quominus id eodem animo accipiatur ab his, quibus idem jus delatum est, quod antea penes populum fuit?

5. Pertinet hoc ad ea, quæ *sect. 2. cap. 3. & seqq.* disputata sunt; Quibus illustrandis velim adhuc observari; Constitutionem Imperantium eleganter comparari posse cum Arbitris, qui bifariam decidendis causis eliguntur, ab his qui liberam potestatem de suis rebus habent, ut vel pronuntient quid ipsis æquum videatur, quo ita partes concilient; vel ut causam liberi instar judicii decidant. Priore casu ipsi eligentes manent Domini atque arbitri rerum suarum, nec obligantur dictis judicioque electorum, nisi quatenus expedire sibi judicent.

6. Posteriore casu intelliguntur omne suum jus abdicasse, adeoque stare debent sententiâ Arbitrorum receptorum, sive æquum sive iniquum sit, quod hi pronuntiaverint *l. 27. §. 2. π. de Recept qui arbitr. recep.* idque vi *compromissi*, quo litigantes inter se obligati sunt & promiserunt alter alteri, se staturos eo, quod arbiter dixerit. inter compromittentes & arbitrum nulla est obligatio, quæ vim tribuat sententiæ, sed tantum quatenus arbitrium receperunt *l. 11. §. 2. & passim d. tit.* Cæterum, omnis potestas Arbitrorum pendet à compromisso; cujus limites si excesserint, nullius momenti est, quod egerint *l. 22. § 15. π. eod.*

7. Conferantur hæc cum iis, quæ suprà toties de Imperio collocavimus. Homines extra Imperium in statu belli, ut litigantes, constituti, compromisso generali recipiunt Imperantem; cui dant rerum suarum arbitrium, promittentes se staturos iis, quæ Ille decrevit. Proinde contenti esse debent eo, quod is dixerit, fecerit; æquum, iniquum nihil interest: at si Arbiter Reipubl. fines compromissi excesserit, jam nihil est, quod agit; si, inquam, disponat de rebus suo arbitrio non commissis.

8. Est hoc, igitur, uti vox indicat; τὸ τοῦ δήμου κράτος, *populi Imperium*, ut Aristocratia, ἀρίστων optimatium potestas; populus autem universos cives aut partem saltem maximam significat.

9. Nam etsi fæx infimæ plebis à jure comitiorum alicubi excluderetur, sicut olim, ut videtur, Romæ factum, sextâ classe populi constitutâ, cujus qui erant, proletarii & capite censi dicebantur, qua de re *dix. lib. 4. Digress. cap. 32.* non ideo *Democratia* esse desineret, ubi duntaxat pars major civium Imperii compos haberetur.

10. Sed distingui potest, quod ad modum administrandi Democratia, in laxam vel restrictam.

11. Laxam sive Resolutam dicimus, quando universus populus ad concionem vocatus omnia summæ potestatis jura saltem majora, secundum plurium sententias

conitus exercet atque disponit, ut *Athenis* in Ecclesiis, *Romæ* in Comitiis.

12. Hæc, cum ferè navis in mari vasto fluctuantis sit instar, duobus quasi anchoris teneri firmarique debet, Senatu & Magistratibus.

13. Ut per *Senatum* ea quæ populus decrevit, quæque adsiduò in Republ. occurrunt, neque in universum à populo decerni possunt, expediantur.

14. *Magistratus*, ut functiones ordinariæ & inferiores ad ordinem civitatis necessariæ per eos administrentur.

15. Restricta Democratia hoc solo ab altera differt; quod rarius convocatur populus, & plura senatui ac magistratibus committuntur, cujusmodi nunc fere sunt, quæ habentur, populares civitates per Germaniam ac *alibi.*

16. At in Belgis nullam cognovimus *Democratiam* proprie dictam; nisi quod municipales quædam urbes membra majorum Provinciarum, regimen suum ad instar democratici exercere videntur.

17. Cæterum, In utraque specie democratiæ populus retinet facultatem infirmandi acta senatus & magistratuum, eosque gravius in Rempubl. delinquentes puniendi.

18. Nam si nihil quam jus constituendi Senatores & Magistratus, etsi quotannis, sit penes populum, electi verò absolutam in suo tempore potestatem habent, hanc non esse *Democratiam*, *præcedenti capite* probavimus.

19. Jus conveniendi competit ipso jure, si populus certum tempus locumque ad id præfiniverit; alioquin, ubi convocatus fuerit.

20. Jus convocandi est penes eos, quibus id populus, dum erat congregatus, faciendum commisit, ut *Romæ* magistratibus majoribus, ex *auctoritate* Senatus, de quâ dix. *lib.* 1. *Digress.*

21. Si ab his convocatio, ubi res postulat, non fiat, nemo quidem alius habet jus comitia indicendi; Sed acta, quæ non vocato fiunt populo, & tamen ab illo dependent, sunt ipso jure nulla.

22. Si perseverent non vocare, idque datâ operâ, vel per discordiam, non est dubium, quin populus ultro convenire, initiumque à quolibet fieri possit, ut jam pridem diximus.

23. Idem de illis judicandum *Aristocratiis*, quæ in numero admodum magno consistunt, *de quibus ante paulo egimus*, & de quibus omnia, mutatis mutandis, quæ de populari Imperio tradidimus, intelligi debent.

24. Ergo ubi certum tempus ad convocandos nobiles aut proprietarios jure suffragii præditos, veluti quotannis, *istis Kalendis, locis certis*, statutum est; illi possunt convenire, tametsi ab his quibus convocatio mandata erat, conventus non sint indicti; maxime si tum novi Imperantes creandi, neque receptum sit interregnum.

25. Casu quoque ejusmodi extraordinario, Magistratus, qui alioqui jus convocandi non habent, id exercere possent; quatenus omnes Rempubl. præstare debent incolumem.

26. Nec aliud juris erit in ipsis annuis Imperantibus, si contingeret eos ab his, quibus id commissum erat; non vocari.

27. Cæterum, in *Democratiâ* certum est, jus suffragii non dari quam civibus, puberibus, masculis, honestis, *non* peregrinis, pueris non feminis, nec infamibus personis; nec etiam alii pro aliis nomine procuratorio suffragari possunt.

28. Eademque moribus ac legibus cunctarum gentium in *Aristocratiis*, imo & comitiis populi vel optimatium, quæ in regnis habentur, obtinere notissimum est.

29. Ratio quoque juris in promptu est, quæ civium duntaxat suffragia admittit, peregrinos excludit, tametsi bona in solo Reipubl. habeant, *quippe unio civitatis vinculo personalis obligationis, non situ bonorum continetur.*

30. Impuberes iatis removentur, quia nullum est eorum animi judicium, ut & omnes illi, quibus hæc ratio convenit.

31. Feminæ idcircò, quoniam à cunctis virilibus officiis, ubi virorum copia est, maximèque à cœtibus publicis, verecundiâ sexus naturali, arcentur.

32. Infames quoque à publicis functionibus suo merito excluduntur, ut dictum modo & in *fine præced. capitis.*

33. Procurationes autem in publicis suffragiis receptæ non sunt; quia nemo potest alii jus dare, quam de his quæ habet in patrimonio, quale non est jus suffragii; denique publica utilitas postulat, ut ad quem res tanta pertinet, quilibet ipse per se negotio intersit.

34. Tamen esse *Aristocratias* haud procul à *Democratiis* recedentes, in quibus peregrini, feminæ, infantes, furiosi, prodigi, surdi, muti, cæci, infantes, quique suis rebus ipsi superesse nequeunt, jus suffragii saltem per alios exercent, *præcedenti capite* expositum est.

35. Poterant hæc contra rationem juris per abusionem artesque politicorum eo modo recepta videri, quo facilior ad ambitum via sterneretur:

36. Sed nec à jure hæc abhorrere in ejusmodi Imperiis, ubi jus suffragii datum est possessoribus immobilium, facit id quod antea diximus, esse illud jus in patrimonio singulorum.

37. Ex quo sequitur, unumquemque de illo jure disponere posse, quatenus nihil publico adversum instituit.

38. Hoc autem nihil aliud postulare videtur, quam ut is qui nomine cujusque prædii jus suffragii immediatè exercet, sit civis, habilisque ad publicas functiones obeundas.

39. Suffragatorem autem statuendi facultatem quilibet habet, eadem ratione quâ patrimonii administrandi, potestatem exercet.

40. Proinde peregrini & feminæ per se, infantes, furiosi quibusque bonis interdictum, per tutores curatoresque suos statuere possunt, qui pro suis prædiis sententiam dicant.

41. Juri publico enim satisfit, inquam, si is qui summum jus imperii liberâ potestate (nam talem substitutionem intelligimus) exercet, habeat ea requisita, quæ juris & Reipublicæ ratio adesse flagitet.

42. Sed ut peregrini immediatè vel præsentes, aut per literas nominatim constituant Imperantes aliaque jura exerceant in eâ Republica, ubi non sunt cives, *hoc notissimos juris publici terminos egreditur.*

43. Quin & ipsum illud jus substituendi alios, summâ cum ratione poterat illis negari, non minus quam iis aufertur, qui ob diversam cultus divini professionem haud perinde cum Republicâ conjuncti videntur.

44. De feminis alia ratio est; neque enim illis quicquam obstare videtur, quam quod in publico virorum cœtu indecorum sit, illas conspici.

45. Quo impedimento per substitutionem civis idonei sublato, nihil est causæ, quare suum jus patrimoniale exercere non debeant.

46. Quin, ubi receptum est, ut qui jus suffragii habent, id per literas edere & declarare possint, *ut apud nos fit,* ibi feminis tam hoc jus exercere, quam easdem in monarchia imperare fas est.

47. Nempe, ut nuptæ, quatenus hæc res est patrimonialis maritali potestati subesse intelligantur, quemadmodum & reliqui

reliqui omnes qui sub curatoribus degunt, per eos suum jus sine medio & sine dubio exercere possunt, etsi non sint immobilium Possessores.

48. Quatenus, iterum hæc res est patrimonialis; quâ in re discrepat à regnis, in quibus feminæ sub viris non sunt. Hæc igitur res propriè ad Aristocratiam Patrimonialem spectat.

49. Cæterum, in democratiâ simpliciter constitutâ, civium suffragia sine discrimine personarum numerari consentaneum est, ut apud *Romanos* in tabellis, apud Athenienses in ostracis sive testis observabant.

50. Aliquando ad tædium computationis evitandum, ex adspectu, præpollens multitudo colligebatur, quod etiam Romæ in Senatu fiebat, quando pedibus in alia & alia Senatores ibant. Alias è dispari clamore dissentientium, discessus partium in diversas campi partes aut colles fiebat, ut olim Spartæ factum fuisse accepimus. *Ubbo Emmius Græc. vet. part.* 3. *de Republ. Lacædemon.*

51. Etiam ubi de consensu majoris populi partis liquet, reliquorum suffragatio sisti potest, ut Romæ ex Servii Tullii instituto, post ordinatas classes & centurias fieri solitum est.

52. Quibus & hoc Arcanum Aristocraticum inerat, quod vilior pars populi rarò interrogabatur, quia secundum centurias numerus inibatur, in quarum prioribus erant primores, & cum hæ majore numero consensissent, rarissime ad sequentes classes descendebatur: erat autem in primâ classe pars dimidia centuriarum *Liv. l.* 1. *Dionys. Halic. lib.* 4.

53. Eadem arte factum, ut pars quoque minima populi jus majoris obtineret; siquidem inferiores centuriæ longe plura capita quam primæ continebant, & numerus centuriarum, non hominum advertebatur.

54. Nec tamen ideo forma Imperii mutabatur, quia reliquarum jus erat idem, licet eluderetur; & in comitiis diversi generis, eædem artes haud perinde obtinebant.

55. Jus erat & Romæ Censoribus, male meritos civium in *Cæritum* tabulas redigendi, id est, jure suffragii privandi, ut & prætereundi Senatores adeoque senatu arcendi, ut superius dictum.

56. Ex quo liquet, non obstare naturæ status DEMOCRATICI, nec consequenter *Aristocratiæ* latè diffusæ, quod Magistratibus certis jus sit examinandi judicandique, an & quinam jus habeant ferendi suffragium, quive legitime sint electi à populo, ut Imperium Reipubl. temporarium exercerent.

57. Verum summâ prudentiâ in hoc negotio provisum est à Romanis, ut qui exercebant hanc facultatem judicandi, quinam civium suffragia ferre deberent, vel non, remoti essent ab eo quod intererat ipsorum, adeoque nec Imperii, quoad exercitium, participes forent.

58. Satis enim constat, Censuram fuisse quidem honoris reputatione maximam, sed potestate exiguam, ab Imperio & jurisdictione ambituque remotam, & quasi complementum coronamque reliquorum magistratuum, iis tantum qui cæteris Reipubl. functionibus erant defuncti, solitam deferri, *Plutarch. vitâ Crassi.*

59. Si ad hoc exemplum jus examinandi suffragia populi vel primorum magni numeri comparatum esset, equidem occasiones querelarum hoc respectu, quas nunc in Rebusp. liberis frequenter audivimus, bono ingenti publico præciderentur.

60. Si quæ præterea differentiæ popularium Imperiorum traduntur, eæ ad modum administrandi potius quàm ad juris rationem pertinere videntur.

CAP. V.

De Timocratiâ, sive de Regimine Censuali.

Democratiam esse ex omnibus Rebuspubl. absolutè independentem, secus ac reliquas; etiam Timocratiam, cujus ab Aristocratiâ & Democratia differentia & omnis ratio exponitur. Esse eam duplicem, alterâ specie propius ad Aristocratiam, alterâ ad Democratiam accedente. Utraque exemplis illustratur. Quæ sit Imperii Timocratici potestas.

THeophilus Interpres Græcus Institutionum Justiniani, agens de speciebus Juris, quæ secundum formam Reipubl. variant, populum vocat κορυφαῖον Νομοθέτην, *Conditorem Legis absolutissimum lib.* 1. *tit.* 2. utpote, qui solus suum jus ab alio non habet, sed à quo jus in alios Rectores proficiscitur.

2. Ex quo manifestum est, ut alias probavimus, eos qui omne jus populi habent, seu singulos seu plures, verè absolutam habere potestatem.

3. Talis etiam esse videtur, quam non possumus hic præterire, quamque Aristoteles quartam Reipubl. formam vocat *Τιμοκρατικὴν Timocratiam, τὴν ἀπὸ τιμημάτων ἀρχὴν, Imperium à censibus.* Ubi non quilibet è populo, sed qui censi sunt & censum præstant, habent Rempubl. quos vulgo in Belgis *Capitalistas* vocant. Democratiam vero Aristoteles vocat παρέκβασιν excessum & corruptionem Timocratiæ.

4. Hæc sententia habet hanc rationem; quod ita fere eveniat, ut talis civitas in se ipsam ruat, in quâ omnes indigenæ, homines liberi, imperii sint participes, maxime, si latè pateat ac in plures urbes & pagos diffusa sit Respublica.

5. Unde vix est, ut ullus populus adeo democratice regatur, ubi non vilior plebs à publico concilio submoveatur, admissis tantum qui opibus aut honestate notabiliores sunt: quod utrumque τιμὴ vocatur ac inde *Timocratia.*

6. Cum autem apud omnes alios nuper & olim Juris publici Scriptores, *Democratia* tertiam faciat Reipubl. speciem, & tamen dari Timocratias non sit dubium, quæri potest sitne Democratiæ illa species, an Aristocratiis adnumeranda.

7. Si verum est, quod nos antea posuimus, Differentiam Rerumpubl. à numero imperantium æstimandam, sequitur, si numerus censitorum sit minor quam proletariorum, dicendam esse Aristocratiam; si major, esse Democratiam.

8. Sed mihi non videtur absurdum, in minore numero tantam esse latitudinem, ut duæ species inde civiliter formari queant; *Aristocratia*, si non major sit numerus, quam ut *Senatus* inde constitui possit; *Timocratia*, si jus actuale imperii & Summæ Potestatis, tot penes sit homines, ut ad Senatum exhibendum sit conditus; qualis est species Nobilium in Poloniâ, vel possessorum Soli in Frisia.

9. Quo sensu *Timocratia* tamen speciem à Democratia diversam occupat; quæ demum hæc est; quando totus populus omnesque numero civium habiti concurrunt ad jus & exercitium Summæ potestatis, quo jure fuit Ecclesia, sive Concio Atheniensis.

10. Hæc

10. Hæc enim ex Lege Solonis de Senatus actis judicabat, leges antiquas recognoscebat, novas, re sic ferente, jubebat, bella decernebat & pace finiebat, magistratus majores & belli duces terra marique creabat, fœdera inibat, Legatos etiam mittebat, civitatem exteris dabat, etiam judicia de quibusdam criminibus, maxime de quibus certæ Leges non erant latæ, exercebat.

11. Sed & Timocratia subtilius distingui potest, quod vel *jure* sit talis, vel *modo* duntaxat administrandi. Prioris exemplum Poloni & Frisii, ut demonstravimus, exhibent; Posterioris specimen Romæ fuit, ex instituto Servii *Tullii* & *Fabii* Maximi.

12. Servius hoc modo instituit; populum partitus est in sex classes, singulisque suas dedit centurias admodum disparis numeri: Nam prima classis, quæ ditissimos cives tenebat, numero pauciores, ut fit, divisa erat in centurias XCVIII. Quatuor sequentes opibus gradatim inferiores omnino habebant centurias XCIV. Sexta classis unica erat centuria, hominum numero facile reliquas omnes adæquans aut superans, sed absque censu; Suffragia juxta centurias ferebant. Ergo consentientibus primæ classis centuriis, hæc jure suffragiorum cæteris prævalebat. Ultima verò, civium, inquam numero pauperiorum, partem dimidiam omnis populi continens, verbo tenus unum è CXCIII. suffragiis habebat, sed nunquam id exercebat; quia cum major pars rogata consenserat, reliquæ non rogabantur.

13. Hæc res, ejectis Regibus, Rempubl. Romanam ad instar Timocratiæ redegit, modo tamen potius & arte quam jure, nec aliter quam in Comitiis centuriatis; donec Fabius Max. idem in tributis Comitiis effecit, redactâ omni multitudine viliori in quatuor tribus urbanas; honestioribus qui non faciebant majorem numerum, unam & triginta tribus occupantibus, ut probatum est à nobis *in part.* 2. *Digress. l.* 1. *c.* 10.

14. Si quis ternario Rerump. numero contentus quartam non putet recipiendam, hanc quidem Timocratiæ speciem Romanam, referat licet ad Democratiam: Priorem vero, quæ Polonorum & Frisiæ exemplis demonstrata est, ad Aristocratiam. Etsi nihil, inquam, vetat, illam pro quartâ reputare formâ.

15. De causâ Timocratici Imperii, si quæratur, ubi non constat de vi & bello, oportet eam statuere voluntariam: Proinde, quod subjecta populi pars in subjectionem sui consenserit, aut expressè, ut Romæ per Legem Fabiam; aut tacitè, ut in Frisia factum videmus.

16. Quicquid igitur de voluntario Imperio simpliciter dictum est, & quicquid ejusmodi Imperantibus licet in subjectos, ac his vicissim in illos; id de talibus Imperiis Timocraticis, eadem ratione prædicandum videtur.

17. Quemadmodum, si Timocratia suum initium à vi & armis habeat, ut de Polonis dicendum videtur, idem illic universitati Nobilium in populum subjectum competit juris, quod Dominantibus in populos armis devictos licere intelligitur, qua de re *superius* actum & agendum adhuc *inferius*.

11. Quanquam autem in voluntariis Imperiis alienandi jus non competit Imperantibus, quæ tamen ratio hac de re militat in laxioribus Aristocratiis, ea se validius prodit in utroque genere Timocratiæ. Diximus *in fin. c.* 3. *sect. præced.*

CAP.

CAP. VI.

De mixtâ rursus & violentâ Republ.

Mixtam Rempubl. ubi plures sint ordines, singuli habentes summam potestatem, non dari. Quæ sententia rationibus confirmatur & objectionibus liberatur. Observationes de speciebus mixturæ tali similibus, attamen diversis.

EXplicitæ sunt tres vel IV. formæ Rerumpublicarum. Multi quartam vel V. speciem inculcant, quam mixtam appellant.

2. At nos suprà aliquoties indicavimus, Respublicas proprie, id est, ex diversis formis mixtas nec esse nec unquam fuisse videri, neque civiliter dari posse, vel antehac extitisse, propriè & ex vero sumptas.

3. Tali utique mistura, qualem dissentientes describunt, *ut jura summæ potestatis quædam Regi, quædam paucis, quædam omnibus seorsim adtribuantur*, sunt verba Arnisæi de mixta Republ. agentis. *Systhem. Polit. cap. 6. sect. 1. n. 38. 39.*

4. Adhuc expectamus, dum talis Respubl. plures habens Reipubl. formas specie diversas, ex omni seculorum memoriâ nobis monstretur, quæ extiterit vel ætatem ferre potuerit.

5. Atque in ea sententia fuisse Tacitum antehac è verbis ejus probavimus; Ad cujus approbationem rectumque intellectum & interpretationem hujus sententiæ, quædam adhuc rationes & observationes collocandæ sunt.

6. Rationes sunt; Quod Civitas & Imperium ita differunt, ut Corpus atque mens in homine; quemadmodum suprà demonstratum est; Proinde sicut unus homo non magis potest habere plures mentes quam plura corpora, sic etiam una Civitas non potest habere nisi unum Imperium sive summam potestatem.

7. Atqui in populo, ubi diversa jura Summæ potestatis sunt penes diversas personas exercenda seorsim, ibi diversa dari Imperia Summasque Potestates non potest negari.

8. II. Summum non potest esse, nisi quod unicum. Cum primum enim duo Summa statuuntur, de neutro dici potest id esse summum, ut dicere occupavimus in *sect. 3. c. 1. sub fin.*

9. Unde & alia ratio, quæ hic usum habeat. III. Quod fieri non posset, quin personæ vel ordines diversi seorsim exercentes jura sua, quandoque pugnantia populo imperarent; unde confusio in ordine imperandi & cogendi necessaria.

10. Nec juvat exceptio, quod è diversis juribus non sit periculum edi imperia diversa; Sunt enim imperandi jura sic inter se connexa, ut unum sine alterius contactu explicari non possit.

11. Quæ est, IV. ratio quamobrem ejusmodi mixtura, quæ diversa jura seorsim penes diversos collocat homines aut ordines, non habeat facultatem.

12. Accedit experientia, quæ nondum ejusmodi mixturæ, quod ego putem, exemplum dedit, usum ejus & rationem asseverans; etsi multæ sint species, quæ similitudine aliquâ minus peritis imponere possint.

13. Nam & in *Condominatu*, de quo suprà diximus, duo Summa Imperia videri possent; nisi in loco demonstratum

ſtratum eſſet, unam eſſe poteſtatem, quæ à duobus in ſolidum tenetur; plane ut obligatio, cujus duo rei debendi vel ſtipulandi ſunt, una duntaxat eſt in uſu Juris.

14. Sæpe etiam fit, ut in una Republ. diverſi Ordines jura quædam Summæ Poteſtatis pariter exerceant, quæ tunc omnes ſimul habent eandem poteſtatis ſpeciem; quemadmodum in Anglia jus indicendi tributa ferendique Leges.

15. Aliquando etiam uſu venit, ut omnia jura Majeſtatis majora ſimul à Rege & ab Optimatibus habeantur, exerceantur, ut in Polonia; in quibus exemplis non eſt etiam quod negetur, dari mixturam; ſed non ejus generis, de qua hic loquimur.

16. Ratione quoque adminiſtrationis multifariam miſceri civitates, ejuſque rei ſpeciem pleriſque impoſuiſſe, ut Spartæ, Romæ ac alibi propriè mixtas fuiſſe Reſpubl. putarent, pro certo habendum, qua de re *dix. lib. 1. Digreſſ. cap.* 3.

17. Sed nec rarum, ut diverſæ urbes regioneſque diverſa utentes forma regiminis in unam coëant civitatem, eâdem retenta diverſitate regiminum, nec ideo tamen mixturam faciant; quia ſumma Imperii, non ſingulæ partes conſiderandæ ſunt, ut in Friſia aliquæ civitat[illegible] [illegible]mocraticè, rurſus aliquæ [illegible] [illegible]r optimatium more, ſumm[illegible] [illegible]men regiminis Ariſtocratica eſt.

1[illegible] [illegible]iam, ut plures populi ſub diverſis regimentis, non planè in unam civitatem, ſed in fœdus arctum conveniant, quædam tamen jura communiter exerceant, *ſub uno principe fœderis*, ſicut *aliàs* diximus.

19. Cujusmodi & hodiernam Imperii Germanici conſtitutionem eſſe, non poterit negare, qui conſideret, omnia Majeſtatis jura plenamque παμβασιλείαν à Germanis Principibus in ſuos populos, nec minus in exteros jura belli & pacis, liberè citraque veniam Imperatoris exerceri, ut *aliàs* dictum & dicendum.

20. Non eſt tamen fortean, ut præciſe negari queat, poſſe fieri, ut unum aliquod alterumve jus Majeſtatis ab Imperio verè dividi & decidi queat, unique perſonæ vel ordini ſeorſim adtribuatur; Id enim in minoribus Majeſtatis juribus non habet dubium; cur magis in ejusmodi aliquo jure majori, quod conflictum notabilem in Civitate non faciat; Ut ſi Judicia de vita boniſque civium dentur alicui Ordini independenter, ut alicubi juris eſſe, duntaxat ita diſputari novimus?

21. [illegible] gente vicinâ po[illegible]us & primores habent jus tributa indicendi, ſine Principe ſuo, quod eſt notabile mixturæ ſpecimen; at ejusmodi, ut ſimul indicet ejus periculum, & quam ſtare non poſſet ejusmodi Regimen, ſi non vi externa fulciretur.

CAP. VI.

De Imperiis Involuntariis.

De Imperiis coactis primò remissive, Esse ea justa vel injusta. Utraque vel quoad formam talia, vel etiam quoad causam. Non semper ex victoriâ belli, Dominatum sive Herile Imperium nasci. Dari quoque Imperia mixta, partim violenta & ex parte voluntaria.

HActenus de Imperiis voluntariis, Sequuntur Involuntaria. Verum antehac etiam de involuntariis & violentis actum, *sect.* 2. *cap.* 1. de quibus alioquin heic demum locus erat agendi.

2. Probatum obiter in loco prædicto, violenta Imperia non semper esse injusta. Possunt enim esse justa vel inde ab initio vel ex post facto. Ab initio justa sunt ratione formæ tantum, vel etiam ratione causæ.

3. Priore modo justa sunt Imperia, quæ imponuntur bello solenni, quod scil: illatum est ab his, qui jus belli in[illegible] habent, modoque jure Gentium recepto gest[illegible] ejusmodi bella tribuunt effecta juris vitæ necis, & Imperii in victos, sine discrimine causæ bonæ an malæ, ut docet Grotius *Lib.* 3. *cap.* 3. *de jur. Bel. & Pac.*

4. Sed videndum, ne non distinguendum sit, inter jus victoriæ adversus Regem & contra populum subjectum acquisitæ, ut posteriore solummodo usu, jure belli Imperium acquiri videatur; quomodo si intelligi voluerint in Anglia nuper, qui Imperium jure belli non posse acquiri contenderunt, hac ratione freti videantur; quod Rege victo, non populo, Imperium ad hunc, unde venit, relabitur: A quo victor id absque novo bello, nonnisi consensu, habere possit. Quomodo Wilhelmus Normannus Haraldum Regem bello petiit, non Anglorum gentem directè; & clarius nuper Wilhelmus Arausionensis, Jacobum., à quo populus causam separaverat suam.

5. At hoc quidem exemplum in hanc rem justum equidem, sed valdè rarum est; plerumque enim populus cum Rege causam habet conjunctam, ut historia de Wilhelmo Normanno adfirmat, ac ita fere semper usu venit; Nisi quando gens aliqua sub alienigena domino agit invita, quod accidit Africanis, Gilimero cum Vandalis suis à Justiniano victis.

6. An ejusmodi casibus, voluntarium sit Imperium, à populi consensu profectum, an jure belli fundatum, dubitari potest. Pro hypothesi, quod Imperium [illegible]per sit proprietate populi & Reges ejus ma[illegible]tarii, ut quidam volunt, dicendum esset, [illegible] contra populum opus esse bello, & [illegible]o victorem non aliter quam è populi volu[illegible]jus Imperii; quia licet Regi priori corona fuisset erepta, cum hæc tamen ejus propria non fuisset, plus è victoria quam ille habuerat, juris acquiri non potuit. Sed Imperium priori ademptum exercitio, manebat ejus proprium, cujus & antea fuerat, ipsius, inquam, populi.

7. Sed in hypothesi, qua populus Coronam in Regem ejusque Familiam alienavit, videri posset hoc jus perfectum regni acquisiti jure belli, ultimo Regi & consequenter ejus heredibus esse ademptum;

ptum; quod etiam verum est, si regnum patrimoniale sit; verum si usufructuarium fuerit, ut pleraque sunt à populi voluntate profecta, jus regni cum persona Regis finitur, & ipso jure vel redit ad populum, vel ad eos, quibus post ultimum possessorem id à populo delatum fuit.

8. Plane, si quis armis invadens alienum regnum, id se non occupandi Imperii, sed auxilii oppressis ferendi animo facere declaret, etsi prætextus ab intentione fere in actionibus hominum discrepent; tamen si victoria sub hoc titulo parta sit, is neque jus belli adversus Regem, etsi pulsum, nec adversus populum obtendere potest; quia nemo plus juris habet, quàm habere se velle professus est, secretis animorum inductionibus nullum juris externi effectum tribuentibus.

9. Cæterum, quando Possessor regni & populus Invasori communibus armis, ut fere usu venit, restiterunt, unâque victoriâ subacti sunt, Imperium victoris, jure Gentium, quale vult, in eo fundatum est, ut probat Grotius *lib. 3. de jur. B. & P. c. 8.* non modo si victor incontinenti, sine ulla pactione suum jus exerceat, quo casu status belli reciprocus durat; sed etiam, si consensu declarato populus, victoris Imperio se submittat; cui per voluntatem populi tantum detrahitur vel temperamenti adjicitur, qvantum pactis specialibus hic est stipulatus.

10. Si nullæ conditiones excipiantur, illa voluntas nihil est aliud, quam belli jus agnitum, quomodo dedititii apud Romanos se habuerunt, idque similiter obtinet, si quando nullam populus edit voluntatem; sed positis armis imperio victoris illum in gratiam & protectionem suam recipientis, se tacite submittit, fere uti jam diximus *sect. 2. cap. 3. n. 12. & seqq.*

11. Atque hæc ita se habent, etiam sine discrimine causæ belli, justum an injustum sit, modo requisita juris Gentium habeat, ut docet Grotius in *lib. 3. de jur. B. & P. c. 3. & seqq.* Quod tamen non impedit, quominus vere justa sint quædam Imperia jure belli fundata.

12. Sic enim ratione Causæ, justa sunt Imperia, quæ imponuntur victis bello, quod ipsi vel Imperantes eorum meruerant. Cum enim tales liceat occidere, non est dubium, quin sub Imperio jure merito contineantur.

13. Injusta autem ratione formæ sunt, quæ jure victoriæ usurpantur ab his, qui jus belli gerendi non habent, vel qui solennia bellorum requisita, secundum jus Gentium, non servant. *De his sequenti capite* loquemur, *ubi de tyrannis, titulo talibus, agetur.*

14. *Injusta* ratione causæ quæ sint, ultro intelligitur; quando bellum quidem solenne fuit, quo victor Imperium quæsivit, verum sine causa justifica adversus eos, qui Imperio subjiciuntur.

15. Modus Imperii est in arbitrio victoris, ratione sæpe dictâ, quæ est à majore ad minus; Si victor habet jus occidendi, habet quoque jus servandi ad serviendum §. 2. *Inst. de Jur. Person.* sed vide quæ modo diximus & in *sect. 2. c. 3. n. 11. & seqq.*

16. Neque tamen semper ex jure belli initioque violento Imperium herile, quod Dominatum supra diximus, oritur. Sæpe generositas & mansuetudo victoris nihil quam civile obsequium exigit; sæpe nihil aliud vult prudentia. Sic *populo Romano melius visum, amicos quam servos quærere tutiusque rati sunt volentibus quam coactis imperitare,* sunt verba *Taciti in Agric.*

17. Denique sunt imperia, quæ mixtam habent causam, ut exposuimus in *præd. sect. 2. c. 1. & seqq. quando vi*

 metuque,

metuque, voluntas elicitur, eaque vis antea ab Imperante novo, aut aliunde infertur.

18. Ab illa, cum Populus armis ad deditionem, certis conditionibus, faciendam compellitur, ita ut in ditionem victoris transeat, vi quidem coactus, sed tamen vi pacti.

19. *Aliunde*, quando populus armis externis aut intestinis eò redigitur, ut exitum è malis suis, nisi Dominum alienigenam recipiendo, non reperiat, sicut olim Campani à Samnitibus pressi, quorum *præd. loco* meminimus; nec multo aliter Frisii & Groningani Carolum V. & certis quidem legibus hi, quas Campani nullas stipulati leguntur.

20. Quod jam ad vinculum obligationis attinet, id in hisce postremis speciebus, ubi deditio non ultimâ vi, sed medio pacto perpetrata est, non habet difficultatem; de prioribus quod satis est, diximus supra *sect.* 1. *c.* 3. *n.* 11. *& seqq.* Nisi quod ibi indecisum reliquimus id quæsitum; Si Imperantes per deditionem vi bellicâ expressam certas dederint conditiones, an his non servatis, populus ad statum belli redire possit. Quod minime esse dicendum, facile constat inductione exemplorum, quæ magnâ sunt copiâ, populorum, qui se dedentes aliquid stipulati sunt: quos pactis non servatis, Imperio eximi, si quis dicendum putet, mirificæ auctor confusionis fuerit. Habent igitur eandem vim, quam promissiones Summarum Potestatum habent erga partem sui populi, ut obligent Imperantes in conscientiâ, non ut jus executionis dent stipulatoribus; quâ de re in *cap.* 5. *sect. sequ.*

SECTIO IX.

De Corruptione & interitu Summæ Potestatis.

CAP. I.

De Tyrannide Usurpationis.

Tyrannidem esse Triplicem, titulo tantum, qui Pisistratismus, exercitio tantum seu Neronismum, & ex utroque mixtum Phalarismum. Rex de facto, an idem sit, quod Usurpator. Quinam verè sint titulo tyranni & quomodo tales esse desinant. Numquid juris Imperata illorum habeant, & quid adversum eos liceat.

Dicamus aliquando de Tyrannide, quæ post omnes Reipublicæ species & jura sequi debet, cum sit *Corruptio Reipubl. cujuslibet rectæ*, quod tamen ita nolim accipi, ut quælibet corruptio Tyrannis vocetur. Sic enim sola *perfecta* Respubl. quæ nulla est in mundo, non esset Tyrannis, cum, ut alias è Platone diximus, olim hodieque, (ξύμπασαι πόλεις κακῶς πολιτεύον), *omnes civitates male administrentur.*

2. Proinde Oligarchia certè, quæ est corruptio Aristocratiæ, non statim est Tyrannis; cum vix ullus aut plane nullus

lus detur optimatium Status, in quo non fiant coitiones, quibus potestas ad paucos redigatur.

3. Ita non statim, ubi Princeps utilitates suas à populi sui rationibus dividit, suisque potius commodis quam utilitati publicæ servit, statim pro Tyranno habendus. Quotus enim quisque Principum in mundo ejus culpæ foret expers?

4. Nec alio forte sensu *Alphonsus* Rex, Sapiens vocatus, bonos Reges dixisse fertur esse tam paucos, ut illorum nomina uni annulo inscribi possint.

5. Sed de omni hoc negotio, maximi in hac arte momenti, videndum accuratius; Usus hujus vocis strictè de Monarchis, latius & à nobis de quavis, inquam, Republ. usurpatur.

6. Est verò duplex Tyrannis, alia *titulo* sive Usurpationis; alia in *Exercitio* quæ dicitur, nisi & *mixtam* dicere velis, titulo simul & exercitio.

7. Primam *Pisistratismum*, alteram *Neronismum*, tertiam *Phalarismum* à celeberrimis singulorum exemplorum auctoribus appellare licet.

8. Tyranni titulo, aliter Invasores & *Usurpatores* dicuntur. Et hoc quidem vocabulum arbitrarii usus à Politicis in hanc rem trahitur, cum Jurisperitis usurpatio sit usucapionis interruptio *l. 2. ff. de Usucap. & Usurp.* Sed hæc fit jure vel vi. Et ab hac specie transiit in hunc usum, ut quidem videtur.

9. Sunt igitur Usurpatores, qui Imperium civitatis nullo jure tenent, seu singuli sive plures, ut Romæ *Decemviri*, post leges XII. latas, Athenis aliquando & Quadringenti viri.

10. Nam triginta, quos dicunt, tyranni, huc non pertinent, etsi eorum exemplum crebrius in hanc rem vulgò citatur; nam hi justam causam, jure victoriæ à Lacedæmoniis constituti habuerunt, ideoque Tyranni exercitio fuerunt. *Plutarch. in Lysand.*

11. Est ubi distinguunt inter Regem de jure & de facto talem. Et quidem de facto Rex idem cum Usurpatore sive titulari Tyranno multis esse videtur; At hoc non æquè verum, quam quod de jure Rex, etiam Legitimus Rex sit.

12. Quid apud Anglos, ubi hæc inventa est distinctio, sit Rex de facto, patebit exemplo. Henricus VII. ductâ in uxorem Elizabethe Eduardi IV. filiâ, regnum ejus nomine adire nolebat, etsi id populus mallet, ne magis Reginæ maritus quam Rex videretur. Suo non audebat, quia minus erat populare jus Lancastriæ domus, ex quâ ipse erat, præ Eboracensi, unde erat uxor. Jure belli quoque non audebat uti, licet Antecessorem suum prælio vicisset. Sumsit igitur diadema, nullam juris speciem præferens. Et ne hoc vim Imperii dissolveret, Legem ferri curavit, quæ Regi ab Ordinibus agnito & coronato regiamque dignitatem de *facto* possidenti parere jubet. *Verulam. in Henr. VII.*

13. Quâ Lege non stabilitur Usurpator neque supponitur Tyrannus titulo, sed inquiri prohibetur in jus Regnantis publice constituti & agniti, ut inde civium obedientia suspendatur. Et hæc res in Anglia nuper rursus habuit usum notabilem, non ab omnibus eodem modo acceptum.

14. Nos teneamus, Usurpatores & Tyrannos esse qui regnum nullo jure tenent, qui Regnum injustum tenent, cujus indolem & dotes si tenerent ambitiosi principes, minus multi id appeterent;

Bellum lachrymasque metumque
Cognatumque nefas injusti munera regni.
apud Pap. St. *Theb.* 4.

15. Nullo autem jure videntur Imperium habere, qui id, *invitis iis*, quorum est ve-

est verum jus imperandi, de quo *superius* actum, tenent, sive is populus, sive optimates, aut unus sit.

16. Proinde sicubi, expulso Rege vero, consensum licet amplissimum à populo Invasor impetraverit, tamen non desinit esse tyrannus, ut nostra memoriâ apud Anglos usu venit in *Cromwellio*.

17. Sed in populari Imperio, ubi consensum invasor à civibus impetrat, exinde legitimus incipit esse Princeps, quod à *Gelone Syracusis*, à *Servio Tullio* Romæ factum. *Diodor. Sicul. lib.* 11. *c.* 26. *Liv. lib.* 1.

18. Sed qui cives ad consentiendum vi apertâ & terrore præsenti adigit, is invitis adhuc imperat, nec desinit esse tyrannus, ut Romæ de Triumviratu constat, nisi jusjurandum sit interpositum, quo qui obstricti sunt, non habere de metu exceptionem probat Grot. *l.* 3. *c.* 19. *n.* 5. *&* 6.

19. Non idem, quod de vi apertâ, censendum, quando populus civem unum adeo videns potentem, ut, si velit, omnes cogere possit, imperium illi defert, antequam vim faciat, ut populus Romanus in Augustum ab Actiacâ victoriâ reducem, quâ de re diximus in *lib.* 1. *Digress. cap.* 17.

20. Similiter, si vis primum adhibita, dein tolerabili Imperio diu populus acquieverit, nec penes alium sit verum jus imperandi, videtur etiam è tacito consensu desinere esse Invasio.

21. Nihil enim causæ est, quare non heic etiam præscriptio temporis locum habere debeat; cum in eâ, quæ longissimi & immemorialis est temporis, non requiratur titulus aut bonum initium, ut docent Jurisconsulti.

22. Quippe non minus verisimile est, populum haud velle in æternum fluctuare statum Imperii, quam privati creduntur, dominia nolle semper esse incerta, quæ est ratio usucapionis & præscriptionis rerum, quæ sunt in patrimonio.

23. Cæterum, Invasor qua talis, non potest obligare cives ad obsequium, neque valent ejus præcepta, nisi quatenus sine extremâ confusione ordo jubendi parendique non potest everti.

24. Tum enim is, ad quem pertinet jus imperii, malle præsumendus est, ut tyranno pareatur, quam ut universa civitas gravissimo afficiatur incommodo, vel præceps in exitium ruat.

25. Violentum alioqui & notorium Invasorem vim adhuc continuantem cuivis ut hostem publicum interficere licet. Neque minus ubi vim desiit adhibere, jussu videlicet ejus, ad quem jure pertinet imperium.

26. Nam si ille usurpationi acquiescere, quam bellum civile subire malit, injusta videtur habenda cædes tyranni; Ideoque probandum non videtur, quod Brutus & reliqui conjurati apud Lucanum gloriantur.

Detrahimus dominos urbi servire paratæ.

27. Aliter deinde Brutus idem Epist. *ad Ciceron.* defendens se, quod Antonios *hostilis animi in Rempubl.* manifestos, pro civibus habendos scripserat, id à se *justissimè* factum ait, & pergit; *Quod enim nondum Senatus censuit, nec populus Rom. jussit, id arroganter non præjudico neque traho ad arbitrium meum.* Quo jure igitur Cæsarem occiderunt ipse sociique, cui senatus solenniter fidem dederat, quem populus amabat ut quem maximè? rogare licuisset eundem Brutum.

28. Si tamen Lex præexistat, ut eum, qui externum aliquod inque oculos incurrens factum commiserit, hunc liceat occidere, velut qui satellites habuerit, qui arcem occupaverit; eam Legem non expectato jussu, exequi fas est, quo jure tyran-

tyrannicidis olim statuæ atque coronæ decretæ leguntur.

29. Cæterum, in Invasoribus mores non distinguuntur, adeoque juris ratio est eadem, seu Pisistratus, qui nulli injuriam fecit & quem Cæsar imitatus est, *ut in vitâ utriusque Plutarchus*, seu Phalaris civitati incumbat, adeoque clementissimus & humanissimus invasor æquè *tyrannus* est *titulo*, quam qui cædibus & rapinis grassatur.

CAP. II.

De Tyrannide in exercitio.

Exercitio tyrannus quis; ejusque definitio ex *Aristotele*. Paraphrasis ejus Heinsiana notatur & sententia Philosophi illustratur exemplis. Non tamen congruere definitionem illam omnibus Imperiis. Proinde alia definitio traditur & exponitur, conveniens omnibus formis Reipubl.

SEquitur *Tyrannis* in exercitio. Quando Rectores jure constituti, potestatem suam ita exercent, ut hoc nomen mereantur, qualis Nero, Caligula, & alii plures.

2. Quatenus id verò fiat, locus aliquanto difficilior est, non modo quænam vere talis dicenda sit Tyrannis, verum etiam quid adversus eam juris competat.

3. Aristoteles describit Tyrannum, quod sit μοναρχία ἀνυπεύθυνος, πρὸς τὸ σφέτερον αὐτῆς συμφέρον, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὸ τῶν ἀρχομένων. *Unius Imperium, quod ad suam ipsius, non ad subjectorum utilitatem in invitos exercetur*, quod est oppositum veri Regis officio, qui civium causâ, sicut omnis potestas, constitutus est. *lib. 4. polit. cap 10. sub fin.*

4. Debere in Invitos esse tyrannidem sæpe dictum est, ultroque intelligitur, οὐδεὶς γὰρ ἑκὼν ὑπομένει τοιαύτην ἀρχήν; *Nemo enim volens ejusmodi fert imperium*, ait idem Philosophus; Quippe volentibus, si qui tales reperiantur, non fieret injuria.

5. Daniel Heinsius in Paraphrasi *d. cap. 10.* verba definitionis ita explicat, *non tam ad eorum quibus imperat, quam ad suam utilitatem*. Velim abesse illud, *tam, quam*; nec enim est in Græco; nec convenire videtur; quia propria Imperantis atque subjectorum utilitas simpliciter, *positive* non *comparativè* opponuntur, γενικῶς non συγκριτικῶς specie non gradu.

6. Si enim pro tyrannis habendi sint, qui *magis* quærunt *suam* quam *civium* utilitatem, quotus-quisque Regum & Principum tyrannidis absolvi posset! ut à princip. *cap. praced.* observatum est.

7. Erit igitur Tyrannus Aristotelicus, qui omnia dirigit ad propriam utilitatem, populi vero commoda penitus negligit aut evertit, cujusmodi *Neronis* institutum erat, cum Præfecto inculcaret; hoc agamus, *ne quisquam quicquam habeat*, ut *Suetonius* narrat.

8. Multò magis, si quis exitium populi totius quærat; modo sanus homo illuc insaniæ venire possit, ut serio vellit, quod Caligula optabat, *universus populus ut unam cervicem haberet*, quam unico ictu præcidere posset, *apud eundem Suetonium in vit.*

9. Quare in Imperio summo simpliciter delato *Tyrannis* erit, ejusmodi Institutum, quale nec in *Democratiâ* ferendum

dum à minore populi parte diximus, velut si pars major, coitione factâ, id agat, ut reliquos omni modo vitâ, fortunisve suis evertat. *Sect.* 2. *c.* 3.

10. Verum hæc definitio non convenit, nisi hypothesi Summæ Potestatis simpliciter delatæ. Opus est descriptione generali, quæ omnis generis Imperio tam limitato quam absoluto, plurium & unius Potestati congruat; etsi de monarchiis, id nomen imprimis usurpetur, ibique potissimum usu veniat, quo sensu verum est, Regnum & Tyrannidem differre, velút virtutem vitiumque; laudem ac vituperium; adeoque ἀντίστροφον τῇ βασιλείᾳ; æque latè patere quam regnum ait, *Arist. l.* 4. *Polit. cap.* 10.

11. Denique, pro nostro instituto *Tyrannum exercitio* vocabimus, *qui terminos summæ potestatis sibi jure delatæ notoriè & præfractè egreditur.*

12. *Summam* in tyrannide propriè dictâ potestatem supponimus; siquidem ejusdem generis cum singulis Imperii formis, quæ summæ intelliguntur, esse debet, nec aliter Philosophus *d. cap.* 10.

13. Igitur, qui potestatem summam nullâ sibi ex parte delatam exercet, eum titulo potius quam exercitio tyrannum existimamus, velut si dux Venetorum ἀνυπευθύνως regnare vellet.

14. Si quis tamen ejusmodi Principes, cujusmodi olim erant *Spartani*, & sunt hodie *Poloni* Reges, suprà Leges se evehentes, malit *hujus generis* nuncupare tyrannos, potest id suo sensu fieri.

15. Ex his jam sponte sequitur, quid sint tyranni exercitio tituloque simul, scilicet, qui, cum nullum jus imperandi habeant, tamen Imperium, quod usurpant, impotenter acerbeque tractant, ut factum à Phalaride Agrigenti.

16. *Terminos potestatis*, habetur in definitione. Imperium deferri simplex aut limitatum, pridem intelleximus. Quod simpliciter delatum est, non habet terminos expressos, nec tamen est infinitum; quinam limites ejus tacitè intelligantur, *suprà* exposuimus.

17. Proinde qui illa quæ in omni Imperio tacitè excepta diximus, notoriè & præfractè violant, hos potestatis sibi delatæ terminos excedere & esse tyrannos, si modò excessus non sit contra singulos vel paucos; ut modo de Nerone & Caligula diximus, est statuendum.

18. Secundum hos, qui potestatem, summam quidem, at non integram vel lege fundamentali limitatam acceperunt, his esse terminos suos, liquet, & posse ejusmodi terminos Imperantibus poni, positosque servandos esse, quin eos qui illos egrediuntur, nihil agere atque abuti potestate suâ, sæpius & copiose demonstravimus.

19. Tamen sicut unus actus non facit habitum, nec una hirundo ver adfert, ita nec quilibet actus Imperantium notam tyrannidis imponit; sed opus est crebris actibus iisque indubitatis & violentis, ut Imperantes pro Tyrannis haberi possint. hoc est, quod in definitione collocatum est, *notoriè* atque *præfractè*.

20. Quicunque igitur nondum à commissis adversus Leges Fundamentales desistere, neque cautionem in futurum melius consulendi recusant, nec emendationis spem consumserunt, hos pro tyrannis habere non licet.

21. Atque ex his jam constat, in Imperio simpliciter delato, Rectores multum improbitatis exercere posse, priusquam pro Tyrannis haberi queant; secus ac hi, quorum potestas Legibus est limitata, qui hoc nomen & jus incurrere possunt; etiam, quando respectu aliorum, absolutè imperantium, pro moderatis haberi posse viderentur.

CAP.

CAP. III.

De jure resistendi Tyrannis in exercitio, vel tyrannice agentibus.

Adversus Tyrannum superius descriptum, quid liceat subjectis, ratione & exemplis docetur; distincte tamen; esse enim aliud juris in eo, qui non habet summam potestatem, aut non integram; atque in eo, cui Imperium sine exceptione delatum est; examinantur Barclaji & Grotii sententiæ. Distinctio proponitur & ab objectis adseritur: semper tamen ejusmodi personæ Principis parcendum. De tyranno ex Aristotelis sententiâ, ejusque usu & executione.

QUod Aristoteles de viro bono aberrante dixit, ἀδικεῖ μὲν, ἄδικος δ' οὐκ ἐστὶ, *lib. 5. ad Nicom. c. 6.* id de actionibus Imperantium, contra jus sibi delatum institutis usurpare licet; sæpe eos tyrannice quidem agere, non esse tamen tyrannos, quamdiu non apparet, eos id agere præfracte.

2. Quatenus tamen antea probatum est, acta, quæ fiunt contra jus Imperantibus delatum, ipso jure nulla esse, superest videndum, an singulis è populo jus illis resistendi competat, ut ex nullitate actuum consequi videtur?

3. Quoniam Imperantes, manifesto excedentes potestatis suæ terminos, privati sunt & pro talibus habendi; quibus idcirco vim opponi non sit à ratione alienum.

4. Verum Salutis publicæ discrimen non semper admittit dialecticas conclusiones, adeoque ut singulis detur illa facultas resistendi, sola Nullitatis ratio efficere non potest.

5. Potest enim fieri, ut nullitas, acquiescente eo, cui jus contrà comparatum est, effectus aliquos valoris habeat, ut de testamento, quod ob præteritionem filiifamilias ipso jure nullum est, traditur à JCtis, id ipso acquiescente ex bono & æquo sustineri in *l. 17. π. de Injust. rupt. test.*

6. Proinde, quoties hac de re quæritur, omnium primò, videndum penes quem sit jus supremum.

7. Sane ubi unus tali principatu fungitur, ut regimen infra leges habeat, ibi jus summum necessario est penes Senatum aut Populi concilium.

8. Si hoc præsens & sui potens acta ejusmodi Principis aliorumve parem vim habentium tacite adspiciat, pro consentiente haberi debet; unde quod illegitimum erat, hoc modo legitimatur & obligat subjectos.

9. Ex quo liquet, concilium illud, si potestate suâ velit uti, jus habere *cohibendi* illos, qui principale regimen in absolutum convertere satagunt.

10. Quominus autem hoc semper faciant, rationes equidem esse possunt, verum politicæ magis. Nam de jure non debet omittere tale Concilium, quominus sententiam suam & officium Principis cordatè significent & demonstrent.

11. Quod si tamen is, inconsultâ vi & manu fretus pertendat, neque à Senatu in ordinem redigi possit, idque notorium sit, jam nihil hærendum, quin singulis è populo resistendi facultas jure competat.

12. Nam quid singuli vel plures valeant

leant aut quid expediat, servire, an pugnare, facti magis & politices quam juris est.

13. Idem statuendum, si Rex summam quidem sed integram non habeat potestatem, verum quasdam Imperii partes una cum Senatu aut popularibus delegatis exercere debeat, idque facere adspernetur.

14. Quomodo cum *Dux Albæ*, nomine *Philippi* Regis, decimam à *Belgis*, Ordinibus quibusdam invitis, exigeret, idque manifestum esset, haud injuria singuli cives, clausis officinis, exactoribus restiterunt.

15. Nec alia ratione potest defendi, quod in plerisque civitatibus defectio ab Hispanis *ex plebe* initium habuerit.

16. Quia satis constabat, pleraque αὐτοπραγίας Hispanicæ facinora, reclamantibus populorum Ordinibus institui, nec minus certum erat, jure fundamentali id omnino esse prohibitum.

17. Collocatur tamen longius hæc res extra controversiam, si Regis electioni *Lex commissoria* adjiciatur, ut si Rex non servet jura fundamentalia, populus omni vinculo obsequii solvatur, ut de veteribus Brabantis fertur & *Poloni* hodieque stipulari solent.

18. Idem est, si in delatione Imperii sit dictum, ut certo eventu Regi resisti possit; cujusmodi pacta populi adversus Regem habere posse effectum naturalem, contra Hobbesium *suprà* demonstratum est.

19. Quin etsi nullus sit optimatium senatus aut populi concilium, tamen, si verum est, sicut est, Regem, quatenus ei delatum non est, nec habere jus Imperii, sed hactenus esse privatum, sequitur, Imperatis ejus, quæ non *dubie* excedunt potestatem concessam, posse resisti.

20. Ni fiat, quod *suprà* faciendum disputavimus, ut si quid istius generis occurrat, convocentur hi, quorum fuit primævum jus Imperii.

21. Utique tamen semper, casu necessitatis inopinæ excepto, qui etiam in simplici Magistratuum officio exceptus intelligitur, quomodo olim *Epaminondas* & *Pelopidas*, etsi Imperium in exercitum diutius quam ipsis à Thebanis erat concessum, retinuissent, se defenderunt. *Cornel. Nep. in vit. Epaminond*

22. Scimus hoc prætextu necessitatis Imperantes abuti posse atque solere; sed ideo non cessat esse juris, quod verâ æstimatione, legi certæ subjici non potest.

23. Necessitas autem rigidè accipienda est, ut sit ejusmodi casu, sine quo *nec esse* possit, ut aliter consulatur; nam hoc demum *necesse* dicendum est.

24. Ideo vix est, ut dubium esse queat, utrum necesse sit, ordinem juris negligere, vel secus: nec utique sane in dubio dicendum, Regem cui modus Lege præscriptus est, judicem & arbitrum illius esse necessitatis: magis videtur, hoc arbitrium ad eos, quorum consensus requiritur, pertinere.

25. Et hæc quidem, ubi jura Majestatis non omnia absolute sunt penes Imperantes.

26. Imperio autem *simpliciter* delato, consentaneum est, nullam resistendi facultatem subjectis dari, nec ob publicas neque privatas ob causas.

27 Infinitatem tamen Hobbesianam sana ratio aversatur, qua de re non habemus quod addamus iis, quæ *superius* copiosè disputata fuerunt.

28. Idem exempla antiquissimorum temporum evincunt, quæ suos Reges simpliciter sine anxiis stipulationibus constituebant, nec tamen furias tyrannorum in infinitum perpetiendas crediderunt; tametsi in hujusmodi exemplis meritum hujus disputationis non collocemus.

29. *Barclajus* ipse, quem ut Regii Imperii

perii fortissimum Assertorem laudat Grotius *l.* 1. *c* 4. §. 7. *vers. Barclajus*, huc tamen descendit, disputans contra Monarchomachos, maxime, adversus Brutum ὑπερβαλλόμενον, ut si Rex verè hostili animo in totius populi exitium feratur, non modo resisti illi queat, sed & regnum amittat. *lib.* 3. *advers. Monarchom. c.* 8. *& lib.* 6. *cap.* 23 *&* 24.

30. Verum id haud facile continget in Rege mentis compote, nisi pluribus populis imperans in gratiam unius, alterum velit perditum, ut colonias ibi faciat; quod *Philippo II Belgis* irato, atroci murmure majores nostri imputaverunt.

31. Largitur & resistendi facultatem *Barclajus* populo toti vel insigni ejus parti, adversus sævitiam Regis immanem.

32. Grotius autem vix aut nihil alioqui cedens *Barclajo* in patrocinio Regum, idem singulis civibus ad vitæ suæ tutelam concedit, utique jure naturæ & veteri divino, haud perinde *Evangelico d. cap.* 4 § 7.

33. Quod si verum, ut debet, est, id quod *suprà* diximus, non esse in novo fœdere severiorem morum disciplinam, ac in veteri fuerat, introductam; hæc differentia non potest admitti.

34. Mihi non abs re videtur; dicendum, aliud juris esse, cum Rex ordine legitimo ad disceptationem juris factique civem vocat innocentem & damnat; aliud, cum sine medio illum injuste opprimere & occidere parat, quomodo *Saul Davidem* apud lares transfigere conatus, dein more latronis persequi non destitit.

35. Sed judiciali ordini vim opponendam non esse, licet potestates eâ abutantur, parum abest, quin primitivo fœdere civitatis constitutum videatur.

36. Adeo, ut ne manifestâ quidem innocentiâ, licet propositum iniquum Imperantis haud obscurum sit, vis & arma judiciis opponi posse videantur.

37. Quia præviderunt populi, hoc concesso, nunquam prætextus turbandi judicia defuturos.

38. Sed ut ad libidinem vel fortuitam Imperantium iram inauditos trucidare fas sit, id nullâ ratione in voluntariis Imperiis consensu civitatis potest dici constitutum.

39 In violento Dominatu jus quidem externum ita faciendi Despotæ comparatum est, *ut suprà docuimus*, quemadmodum dominus in servos jus vitæ & necis, sine respectu ad causam, habet, ubi id lege non restringitur; sicut Romæ jure novo consultum fuit. §. *ult. Inst. de His qui sui vel al. jur.*

40. Verum nulla tamen adeo valida obligatio est, quæ quenquam ad mortis fine ulla ratione vel submissione præviâ, patientiam obstringat, ut ipsemet *Hobbes* fatetur.

41. Quare nec David adhuc privatus (nam unctio in antecessum à *Samuele* facta non exemerat eum, vivo Saule, numero subjectorum) non dubitavit se componere ad resistendum, etsi Saul jus absoluti Imperii in suos, ut omnes Orientis Reges, obtineret.

42. Idemque de *Machabæis*, qui Antiocho ut Alexandri Magni successori absolutoque Imperatori serviebant, ut videtur, existimandum est.

43. Unde, cur idem Christianis contra immanem sævitiam non liceat, veluti Gallis, postquàm ex laniena *Lutetianâ* aliisque constiterat, hoc agi, ut omnes Reformati jugularentur, difficile dictu est.

44. Vel quod non multo secus est, quando Rex sine judicio magnam civium partem bello invadit, omnique cruciatu vexat, ut eos adigat ad hoc, quod imperandi

perandi jus non habet; quomodo nuper in Gallia consultum est.*

45. *Grotius* Christianis eam facultatem quam veteribus largitur, quosdam secutus, non concedit; citato Patrum & Servatoris nostri exemplo, qui Petrum jussit gladium recondere, quod Petrus idem omnibus imitandum inculcat. *Epist. 1. cap. 4. v. 12. & seqq.*

46. Sed præter quod Judæi & Procurator *Pilatus* speciem ordinemque judicii, quâ de re diximus, servarunt, notum est etiam, Christum Dominum noluisse ullo modo remorari id quod fieri debere toties prædixerat.

47. Esse enimvero laude & admiratione dignos, qui malunt injuriam & mortem pati, quam armis oppositis sanguinem fundere, non est negandum.

47. Quomodo veterum Christianorum miro & heroico certamine ad martyrii gloriam festinantium exempla videntur accipienda.

48. Ideo tamen eos omnes indiscretè damnare, qui ultimo necessitatis præsidio renunciare noluerunt, prædurum videtur.

49. Maximè, si hoc temperamento sint usi, ut personæ ejus, qui summam haberet potestatem, parcerent, quod & *David* sedulo fecit, & juris ratio faciendum dictat.

50. Quia, licet primæva civium consensio moderamen extremæ tutelæ admiserit, non ideo civitatem, ut sublato Imperio contingeret, dissolvi voluerunt, quod cum ultimum malorum sit, ob minus malum evitandum committi non debet, nec quidem ex Lege caritatis fas esse videtur.

51. Jam quod vitæ servandæ causâ, ex naturâ fœderis, quo civitas constat, juris est, id propter bona resque alias (nisi forte pudicitiam) non videtur concedendum, ut occupavimus dicere *sect. 2. c. 3.*

52. Præterea, doctrinam Aristotelis huc applicabimus, quâ Tyrannidem ille definivit ita, ut à nobis expositum est in *cap. præced.* secundum quæ, si quis Rex id agat, ut omnia dirigat ad libidinem utilitatemque suam solius, idque multiplici experientiâ palam fit; omnibusque tentatis remediis, nulla spes superfit emendationis, & Rempublicam pessum ire sit indubitatum, nihil in eâ sententiâ videmus iniqui aut absurdi, quæ resistendi facultatem tribuit subjectis.

53. Et quanquam, ubi certò constat rem ita se habere, initium resistendi à quovis fieri possit & Magistratus nihilo plus habere juris quam infimos civium adversus Summam potestatem, *alias diximus*; at tamen rectius & tutius hoc casu principium à summis Magistratibus fieri videtur.

54. Eo quod sanius eorum hac de causâ sit judicium, & quod minore confusione res geri possit ab illis, ut factum à *Bruto* contra *Tarquinium*, à *Galbâ* adversus *Neronem*, à Wilhelmo Arausionensi contra Philippum II.

CAP.

CAP. IV.

De jure puniendi Tyrannos.

Tyrannos Usurpatores cum non habeant Summam Potestatem sine dubio posse puniri. Tyrannos exercitio, tunc, quando commiserunt, ut Imperio exciderint. Qui utroque sensu Tyranni sunt, hos indistincte posse puniri. Jus puniendi competere iis, ad quos Imperium, amoto præsenti Rectore, competit; etiam Magistratibus summis. Modum pœnæ in Usurpatores esse, non modò exilium, sed & mortem ordinariæ executionis vel subitam ex insidiis. De pœna Tyrannorum Exercitio variè cautèque disseritur.

HOc caput, etsi ancipitis plenam periculi doctrinam continens, omitti non potest. Absolvemus id autem his articulis I. an Tyranni omninò puniri. II. à quibus & III. quâ pœnâ multari possint.

2. Prima Quæstio super Tyrannis *titulo* qui dicuntur, sive Usurpatoribus ex parte jam in *cap.* 1. definita est, ubi promiscuè de modo resistendi & puniendi illos, actum fuit.

3. Puniendi facultas alioqui sequitur resistendi actum, His enim tyrannus in statum adduci potest, ut puniri queat; etsi ex jure resistendi non sequitur jus puniendi, cum sæpe fiat, ut resistere liceat ei, quem punire non licet.

4. Tyrannos igitur titulo, qui totum Imperium invaserunt, in potestatem redactos quominus punire fas sit, pro modo commissi, non dubitatur; committunt enim crimen læsæ Majestatis, sive perduellionis, cujus est gravissima pœna, tam si à libero populo vel ab optimatibus, quam à Rege legitimo Imperium usurpent.

5. De Tyrannis in exercitio difficillima Quæstio habetur. Quæ difficultas magis exinde, quod ignoretur quis sit Tyrannus, quam applicatione juris ad hypothesin veri Tyranni, orta videtur.

6. Enimvero jus resistendi, de quo *capite superiori* egimus, hac parte non semper in iisdem terminis juri puniendi respondet.

7. Nam resistere licet quibusdam injustis & violentis regnantium actibus, ut *suprà* intelleximus, etsi non ideo statim Tyranni sint.

8. Punire tamen non alios quam perfectè Tyrannos licet; quia dum adhuc Rex est & manet, nulla in eum Jurisdictio, quæ ad pœnam infligendam in civitate requiritur, competit.

9. Hujus igitur loci jus, ex eo quod præcedenti capite dictum, fluit, ut sciamus, quando Imperantes è causâ Tyrannidis, tales esse desinant; quo casu existente, quominus puniri queant, juris quidem expletorii non obstat ratio; dignitatis & attributricis prudentiæ diversa potest esse consideratio; de qua tamen hic non agimus.

10. Amittitur autem Imperium, si commissus sit casus, cui Lex commissoria fuit adjecta, vel si & aliàs potestatis suæ terminos notoriè & prætractè egrediatur.

11. Nam si hoc evidenter constet, adeò

adeò ut spes emendationis civiliter nulla sit, eo casu vel Rectores excidere potestate sua, vel terminos illos frustra positos esse oporteret.

12. Idcirco tali casu existente, pœnam aliquam adversus ejusmodi Imperio functos decerni posse, ratio dictat.

13. Multo magis id quidem, si Rectores simpliciter constituti hostilem erga cives suos animum induant totumque Rectoris officium omni immanitate pervertant.

14. Atque his ita de Tyrannis *titulo* sive usurpatione simul & exercitio seorsim collocatis, nihil hærendum, quid de Usurpatoribus efferis & cruentis statuendum sit.

15. Superest, ut qui pœnam exigere possint, videamus; quod etsi invidiosissimum tamen nec omitti potest. Deus equidem hoc officium frequenter occupavit, ut in sacris legimus; eoque ultore si defungi liceret, contenti forent Tyranni, qui hunc solum agnoscere gaudent.

16. Jus Dei, vicarius ejus in terris Pontifex Romanus sæpe sibi & verbis arrogavit & facto exercuit, prætextu excommunicationis, cujus sequela sit, interdictio communionis cum principe devoto facta omnibus Christianis ei subjectis, quæ vinculum obligationis in imperando & parendo fidemque mutuam tolleret.

17. Sed jam pridem edocti sumus, Vicariatum Christi, quem Pontifex sibi arrogat, siquidem ei deberetur; consistere in exclusione τῶν ἔσω τῆς ἐκκλησίας, *à mysteriis sacris*, cum quibus nihil habet commune Civilis Potestas; siquidem & infidelibus in Imperio constitutis obsequium nihilo secus debetur. Neque Christus ejusmodi potentiæ causâ in mundum se venisse declaravit, aut in Apostolos suos tale quicquam contulit unquam.

18. Ex suprà dictis intelligi datum est, Tyrannum, hoc ipso quod desinit habere jus Summæ Potestatis & incipit esse privatorum loco, fieri subjectum iis, ad quos, ipso amoto, pertinet Imperium; Unde hos oportet esse eos, à quibus pœnæ exigi possint.

19. Secundum hos eandem potestatem habere videntur, qui gravissimis criminibus coercendis & Judiciis publicis sunt præpositi.

20. Igitur Usurpatores alienorum regnorum à veris Regibus; & Invasores liberorum populorum ab his suum jus vindicantibus plecti posse, inquam, non est dubium.

21. Possunt etiam à Senatu vel summis Magistratibus tam Usurpatores, quam Tyranni exercitio animadverti, sicut à Romano Senatu, damnatus est Nero.

22. Scilicet, Tyrannidis commissum esse debere manifestum ac indubitatum, & personam Tyranni in potestate, res ipsa & superius dicta loquuntur: Alioqui res non tàm jurisdictionis quàm belli est & in dubio pro Imperantibus præsumemus.

23. Privatis non esse permittendum hoc puniendi arbitrium, nisi quo antea modo circa Tyrannos titulo, dum adhuc in vi flagrante versentur, vel si Lex in certa quædam facta tyrannica singulos armet, omnino statuendum est.

24. Superest de genere modoque pœnæ tyrannis infligendæ, consideratio, qua parte distinguendum est iterum inter Usurpatores sive titulo Tyrannos & exercitio tales.

25. Abdicatio sive dejectio ab usu imperii in tyrannis Titulo sive usurpatoribus pœnæ loco haberi non potest, cum nihil suum amittant, etsi aliquando populos vel Principes pro rerum suarum statu hactenus fuisse contentos accepimus, ut cum Pisistratidis actum Athenis.

26. Exsilium publicatis aut etiam salvis patrimoniis sæpe Usurpatoribus irrogatum;

gatum; quominus tamen pœna mortis iisdem infligatur nihil obstat, maximè si usurpationi sævitiam aliaque injusta facta addiderint, ac ita simul titulo atque exercitio tyranni fuerint.

27. Plane, ut juris ratio de mortis pœna dubitare non sinit, ita prudentia & politica consideratio sæpe aliud suadet; etsi nos hic de jure quærimus; secundum quod usurpatio est perduellio, si res inter ejusdem Reipubl. consortes agatur.

28. In qua hypothesi nihil vetat, ordinaria jurisdictione, cognitione modoque in executione uti, quomodo Solon adversus Usurpatores procedi voluit, ut testis est Plutarchus.

29. Verum si id tuto fieri nequeat, ut plerumque usu venit, non abhorret à ratione juris, vi subita invadere & opprimere Invasorem, quomodo Jojada Sacerdos jure & nomine Regis pueri aviam hujus Athaliam oppressit ac interfecit. 2 *Chron.* 23.

30. Eadem ratione Percussorem Invasori immittere licebit, ut veteres arbitrati sunt, etiam ubi leges non erant id sancientes, quemadmodum post Solonem non fuerunt Athenis; ubi tamen Harmodius & Aristogiton hoc nomine tantopere laudati sunt, ut dissentire vix licuerit.

31. Quod si tamen bellum sit inter Regem verum & Invasorem, non videtur recedendum à communi jure Gentium, quò immissiones percussorum & propinationes veneni, utcunque simplici jure Naturæ permissæ adversus eos qui mortem meruerunt, in bello prohibitæ sunt, ut Grotius probat *l.* 3. *c.* 4. *n.* 15. *seq.*

32. Quod ad tyrannum exercitio rursus attinet, difficilior est articulus. Multi negant ullo modo pœnam in eum competere, quâ de re Bodinus ita; *Quod si monarchia quædam est summa,* inquit, *Unius potestate constituta, qualis est Francorum, Hispanorum, Anglorum, Scotorum, Turcarum, Tartarorum, Persarum, Indorum, & omnium pene Asiæ & Africæ Imperiorum, ibi reges sine controversiâ jura omnia Majestatis habent, nec singulis civibus nec universis fas est summi Principis vitam, famam aut fortunas in discrimen vocare; etiamsi omni scelerum ac flagitiorum, quæ in Tyrannos ante convenire diximus, turpitudine infamis esset. lib.* 2. *de Republ. c.* 5.

33. Huic per omnia de jure non possumus adsentiri. In facto hæret omnis difficultas, an aliquis Princeps verè sit Tyrannus; quod ubi constet, ratio nostra superius exposita vult, eum desinere summam habere Potestatem & privati loco habendum, ideoque nec omni pœnæ eximendum.

34. Nec recedimus à definitione Tyranni, quod sit is, qui notoriè & præfracte egreditur potestatis sibi delatæ terminos; quos semper esse aliquos in loco demonstravimus.

35. Bodinus Imperia voluntaria & violenta Francorum, Turcarum; Anglorum & Persarum malè confundit; etsi hactenus sane conveniunt, quod in omnibus, si Imperantes se ut hostes populi gerant, Rectores esse desinant.

36. Præterea in voluntariis, si notorie & præfractè ea quæ tacite in Imperiis simpliciter delatis excepta diximus antea, adversus omnes vel majorem aut notabilem populi partem instituant, dicendum est, tyrannidem committi & pœnæ esse locum.

37. Nam si nonnisi contra singulos vel paucos vim faciant, ob ea quæ imperio excepta sunt, etsi jus resistendi datur illis paucis vel singulis, non est tamen adhuc, quod pro tyrannis habeantur.

38. Similiter alienatio totius Imperii vel subjectio, quod idem, infra aliam

potest. a-

potestatem, si fiat præfracte ad effectum, pro tyrannide habenda fuerit; non æquè partis alicujus alienatio, tametsi hæc etiam ipso jure nulla sit.

39. In imperiis majore quidem parte Summis, at tamen limitatis, si Imperantes aperte violenterque in eo sint, ut Leges fundamentales evertant, commissam videri tyrannidem, antea probavimus.

40. De genere modoque pœnæ in his exercitio tyrannis, quicquam statuere peremptoriè, res est difficilis & periculosa inprimis.

41. Nam & in proclivi abusus est veræ doctrinæ, nec usquam juridicæ & politicæ rationes, facultatis & dignitatis respectus magis confligere & sibi mutuo officere videntur.

42. Quibus fit, ut in hypothesi, Regem in judicium adducere & ad causam cogere dicendam, denique subeundam condemnationem atque pœnam, absurdum videatur.

43. Nec ullum magis in promptu Bodinus argumentum habet; *Quod ad judicium attinet*, inquit, *nulla Magistratibus ac multo minus privatis in summum Principem potestas est; cum non solum ab ejus unius omnia omnium imperia pendeant, sed etiam eo præsente Magistratuum & Collegiorum omnium potestas conquiescat. Subditis igitur Principem jure rogare aut in jus vocare; judiciumque de vitâ famâ ac statu illius constituere si nefas est; si denique nulla clienti in patronum, servo in dominum jurisdictio est, quonam modo manum intentare Tyranno licet?*

44. E contra juridicè procedit hoc argumentum. Si pœna potest irrogari Tyrannis, ut posse vidimus oportet judicium de illis posse celebrari. Et tamen cum tyrannorum exempla punitorum non desint, judicii tamen exemplum adhuc inauditum est. Nam quod nostro tempore vidimus actum, non fuit in Tyrannum; fuit in Regem, qui ut excessus & errores aliquos obierit, tyrannidem nullo modo commiserat. Et tamen si maxime excessus illi fundamentales & præfracti fuissent ad notam usque tyrannidis, indignatio tamen hominum major fuisset ob processum judicialem & manum carnificis, quam si clam fuisset necatus.

45. Sed non hic solus est casus, quo grave sit oculis, quod disputando sustineri potest; & quo Dignitatis respectus à juris merito difficulter separari possit, ut olim Mariæ Scotorum Reginæ judicialis executio inexpiabilem Elizabethæ creavit invidiam, præ quàm mors clandestina fecisset; Et tamen Burlegus Jctus in ejus Consilio contra Leicestrium Comitem venenum suadentem sanctè protestatus est, urgens judicium; rectè pro jurisconsulto; politicè rectius alter. Etiam Johannes Suetiæ Rex amotum quasi ob tyrannidem Ericum fratrem condemnavit quidem, at tamen judicio abstinuit & venenum dedit.

26. Perinde, quod Senatus Romanus in Neronem decrevit, non fuit judicium, sed decretum quasi in re notoria; tametsi causæ cognitio juridice ne quidem in maximè notoriis omitti possit.

47. Tenendum igitur, juridicè Tyrannos, qui verè sint tales, judicio posse condemnari; politicè rectè consuli, ut oculis multitudinis parcatur.

48. Bodini autem vis argumenti ex his quæ pridem posuimus, Tyrannum desinere esse Potestatem, eumque ipso jure, si commissum tyrannidis sit indubitatum, fieri privatum, satis labefactatur.

48. Videndum, ne adhuc obstet, quod antea diximus, Regis personæ parcendum, etsi vis contra eum justa sit; Quod est verum, si casus extet, quo singulis vel paucis resistendi facultas competit, non etiam ubi Tyrannis in universum perpetrata extat.

49. Non

49. Non spernimus equidem aliud ejusdem Bodini argumentum. *O quanta sit Tyrannorum multitudo*, inquit, *si Tyrannos subditis occidere liceat, quam multi innocentes ac optimi Principes suorum conspiratione perituri!* ut parum absit, quin tutius videatur populis, malos Principes, ita ut tempestates vel iram Numinis ferre, quam bello civili vindicare libertatem.

50. At non semper ab utilitate pendet juris consecutio, neque certæ rationes probabilibus evertuntur: Nec veritati rerum vitiis hominum aut detorsione calumniantium præjudicatur.

51. Sed qua tandem pœna utendum in Tyrannos? Magnam ut commissorum, ita pœnarum varietatem esse oportet. Si intestabilis sævitia & immanitas fuerit, ut miseratione dignitatis præteritæ consumptâ, nihil quam homo & sceleritas in conspectu sit, vix est ut ullum mortis supplicium videatur esse nefarium, ne quidem quod in Neronem placuisse constat & quidem genus indignissimum, quo vilissimus quisque mactari solebat, ut verberibus exanimatum corpus securi percuteretur, vel etiam ut virgis ad mortem capite furcæ inserto cæderetur, ut Suetonius refert.

52. Nec possumus admittere exceptionem Bodini, qui negat Neronem habuisse jus summæ potestatis & Imperatores Romanos tantum fuisse primores contendit. Aliter à nobis probatum in *sect.* 2. *c.* 7. & luculentius in *lib.* 1. *Digress. c.* 16. *& seqq.*

53. Magis tamen laudemus eos, qui dejectione & exilio Tyrannorum contenti fuere; quomodo Athenienses in Pisistratidas, Romani in Tarquinios consuluerunt, vel carcere perpetuo, quod Suecis in *Ericum* superiore seculo placuit.

54. Si non propter immanitatem, sed ob institutum violandi Leges fundamentales decretorium & pertinax, in tyrannidem incidisse judicati sint, non videtur ultra abrogationem potestatis procedendum, quomodo novissimè in Scotia expressè verbis, in Angliâ tacite atque re ipsa decretum videmus.

55. Nisi, quod exilium vel custodia perpetua, securitatis causa accedere solet & fere necessaria est. Quando post Cyrum non constat, ullum Regem in potestatem redactum, Imperio, salva libertate, fuisse dejectum, nisi quod nuper eo modo in magna Britannia vidimus consultum.

56. Sed de amissione Summæ Potestatis locus adhuc *inferius* occurret.

CAP. V.

De Fide & perfidiâ Summarum Potestatum in contractibus.

Hoc capite agi de conventionibus, quibus Summæ Potestates jam constitutæ obligentur. Teneri illas cunctis promissionibus naturaliter: civiliter per se nunquam, sed tantum si velint, quod præsumi in contractibus privatis. In jus tamen vocari & judicari ne tum quidem posse, nisi voluntariè certis judicibus se submittant, quo præsupposito, nec naturaliter absolute, neque civiliter, eos posse negare solutionem sine manifestâ injuriâ. Conventionibus quæ regimen civitatis spectant, jure Naturæ principem duntaxat teneri: consensum in civilem obligationem heic non præsumi. An restitutio in integrum contra effectum naturalis obligationis in executione, tam respectu exterorum, quam ipsius populi aut certæ populi partis detur. Quomodo successores teneantur, per distinctionem explicatur. Et quid jus-jurandum promissionibus addat.

TYrannidem committi factis, quæ constitutioni Summæ Potestatis & fundamentis Imperii adversentur, è superioribus intellectum est: At sæpe fit, ut perfidia Regnantium sine Tyrannide committatur.

2. Quod ut intelligatur, videndum paucis, quid de illis conventionibus, quibus non defertur aut minuitur *Imperium*, sed quæ *postea* contrahuntur, & quibus nullum jus Summæ Potestatis aufertur, vel cum alio communicatur, sit habendum. Cum enim vis obligationis, quæ necessitate adstringit, à superiore, vel saltem à pari proficisci debeat, & per ejusmodi conventiones, quibus nemo in participium imperii vocatur, Rectores nulla parte desinant habere Summam Potestatem; merito, quî talis obligatio justum habere possit effectum, dubitatur.

3. Jure Naturali Gentiumque regnantes obligari satis est clarum, quia nihil præ ceteris habent mortalibus quam jus certi populi, qui cum ipse legibus naturæ totiusque humani generis institutis teneatur, Imperantes iisdem teneri necessum est.

4. Jam promissiones expressæ de jure in alium transferendo pleneque acceptatæ sine dubio vim habent obligandi naturalem, jusque perfectum alteri contrahenti tribuunt, ut bene probat *Grotius lib.* 2. *c.* 11. *de jur. Bell. & Pac.* & nos *alibi* adstruemus.

5. At civili vinculo, contractus summarum Potestatum per se nunquam obstringuntur, seu cum subditis imperio, sive cum exteris ineantur.

6. Non, si cum civibus contraxerint, quia obligatio est juris vinculum, quod necessitate obstringit secundum jura civitatis; Atqui Summam potestatem non posse cogi, & omni jure civili solutam esse, jam toties dictum est; Cum exteris autem non sunt termini habiles civilis obligationis, quia non sunt ejusdem civitatis.

7. *Per se*, inquam; nam ex natura negotii & circumstantiis, præsumptio nasci

nasci potest, quod secundum jus civile, prout est in loco, partes sive ejusdem sive diversi imperii agere voluerint.

8. Quod de privatis Regnantium conventionibus, ut sunt emptiones venditiones, locationes conductiones, stipulationes, transactiones similesque, omnino statuendum.

9. Quoniam tales actus non à Rege qua Rege, sed quasi ab alio quovis instituuntur, adeoque, ut est membrum *Communitatis*; quod & ipsius utilitas postulat, quia nemo alioqui cum Principibus contrahere vellet.

10. Hinc Imperantes ex emptione sine pretio, locatione sine mercede, pacto nudo ex hypothesi juris Romani, nec agere nec conveniri possunt.

11. Perinde ex testamento imperfecto ut non cogitur Princeps solvere legata, ita nec ipse de tali quicquam petere potest. §. *ult. Inst. Quib. mod. testam. infirm.*

12. Imo & Leges municipales cujusque loci, in quo contractus celebratur, æquè in Principibus ac in aliis servabuntur.

13. Possunt tamen exprimere in antecessum, se illis Legibus nolle teneri; quomodo, si Rex faciat ipse *testamentum sine solennibus*, aut *emphyteusin sine scripturâ*, ubi Lex eam requirit.

14. Etsi vero Leges heic obligationem actionemque adversus Summas Potestates producant, coactio tamen sequi non potest adversus eos, quatenus, à quo cogantur, nemo existit, *nisi quod exteris belli jus comparatum sit.*

15. Hoc ut evitent, simul & æquitas ac utilitas impulit Principes, ut tam à subditis quam ab reliquis conveniri se apud certos judices patiantur, cum alioquin ipsi in suâ causâ judices esse possent, quia neminem habent superiorem.

16. Porro, in illis tribunalibus, iisdem juris remediis, quibus alii cives utuntur, se tueri, neque plus ulla parte privilegii arrogare sibi possunt aut debent.

17. Neque planè satisfactionem negare postulantibus, nisi petant *restitutionem in integrum*, ex iisdem causis, è quibus alii cives eam jure communi impetrare possunt.

18. Quia tamen hæc fiunt submissione, non ex amissione Summæ Potestatis; sciendum est, Imperantes, sicut reliqua suis subjectis, sic etiam ea, quorum ipsi debitores sunt, justâ ex causâ adimere posse.

19. Primo, in pœnam admissi, publicatione omnium vel partis bonorum factâ, vel etiam *illius specialiter*, quo Ipsa Delinquenti obstricta est, quod tamen ut invidiæ plenum ut evitetur opera danda est.

20. Potius id fiat ex probabili causâ dominii eminentis, ob utilitatem magnam vel necessitatem Reipubl. modo tali prætextu non tegantur iniquitates & calumniæ.

21. Si quid tale fiat, & generaliter, quoties sine delicto creditoris, aut sine extremâ Reipubl. necessitate obligationi se subducit Princeps, tenetur ad reparandum damnum.

22. Proinde sic etiam, si solâ utilitatis publicæ ratione, res unius è civibus publicatæ fuerint; nam etsi hac causâ, Dominii eminentis aliquis usus esse queat, tamen aliâ viâ patientibus indemnitatem Respubl. præstare debet.

23. Quod enim *aliàs* dictum est, singulos jura sua publicæ utilitati submisisse rebusque suis renuntiasse videri, idque libero civium consensu sancitum esse, non potest accipi, nisi sub conditione quàm minimum lædendi singulos & reducendæ æqualitatis inter cives, quatenus fieri potest.

 24. Proin-

leant aut quid expediat, servire, an pugnare, facti magis & politices quam juris est.

13. Idem statuendum, si Rex summam quidem sed integram non habeat potestatem, verum quasdam Imperii partes una cum Senatu aut popularibus delegatis exercere debeat, idque facere adspernetur.

14. Quomodo cum *Dux Albæ*, nomine *Philippi* Regis, decimam à *Belgis*, Ordinibus quibusdam invitis, exigeret, idque manifestum esset, haud injuria singuli cives, clausis officinis, exactoribus restiterunt.

15. Nec alia ratione potest defendi, quod in plerisque civitatibus defectio ab Hispanis *ex plebe* initium habuerit.

16. Quia satis constabat, pleraque ἀνυπεύθυνα Hispanicæ facinora, reclamantibus populorum Ordinibus institui, nec minus certum erat, jure fundamentali id omnino esse prohibitum.

17. Collocatur tamen longius hæc res extra controversiam, si Regis electioni *Lex commissoria* adjiciatur, ut si Rex non servet jura fundamentalia, populus omni vinculo obsequii solvatur, ut de veteribus Brabantis fertur & *Poloni* hodieque stipulari solent.

18. Idem est, si in delatione Imperii sit dictum, ut certo eventu Regi resisti possit; cujusmodi pacta populi adversus Regem habere posse effectum naturalem, contra Hobbesium *suprà* demonstratum est.

19. Quin etsi nullus sit optimatium senatus aut populi concilium, tamen, si verum est, sicut est, Regem, quatenus ei delatum non est, nec habere jus Imperii, sed hactenus esse privatum, sequitur, Imperatis ejus, quæ non dubie excedunt potestatem concessam, posse resisti.

20. Ni fiat, quod *suprà* faciendum disputavimus, ut si quid istius generis occurrat, convocentur hi, quorum fuit primævum jus Imperii.

21. Utique tamen semper, casu necessitatis inopinæ excepto, qui etiam in simplici Magistratuum officio exceptus intelligitur, quomodo olim *Epaminondas* & *Pelopidas*, etsi Imperium in exercitum diutius quam ipsis à Thebanis erat concessum, retinuissent, se defenderunt. *Cornel. Nep. in vit. Epaminond.*

22. Scimus hoc prætextu necessitatis Imperantes abuti posse atque solere; sed ideo non cessat esse juris, quod verâ æstimatione, legi certæ subjici non potest.

23. Necessitas autem rigidè accipienda est, ut sit ejusmodi casu, sine quo *necesse* possit, ut aliter consulatur; nam hoc demum *necesse* dicendum est.

24. Ideo vix est, ut dubium esse queat, utrum necesse sit, ordinem juris negligere, vel secus: nec utique sane in dubio dicendum, Regem cui modus Lege præscriptus est, judicem & arbitrum illius esse necessitatis: magis videtur, hoc arbitrium ad eos, quorum consensus requiritur, pertinere.

25. Et hæc quidem, ubi jura Majestatis non omnia absolute sunt penes Imperantes.

26. Imperio autem *simpliciter* delato, consentaneum est, nullam resistendi facultatem subjectis dari, nec ob publicas neque privatas ob causas.

27. Infinitatem tamen Hobbesianam sana ratio aversatur, quâ de re non habemus quod addamus iis, quæ *superius* copiosè disputata fuerunt.

28. Idem exempla antiquissimorum temporum evincunt, quæ suos Reges simpliciter sine anxiis stipulationibus constituebant, nec tamen furias tyrannorum in infinitum perpetiendas crediderunt; tametsi in hujusmodi exemplis meritum hujus disputationis non collocemus.

29. *Barclajus* ipse, quem ut Regii Imperii

perii fortissimum Assertorem laudat Grotius *l.* 1. *c* 4. §. 7 *vers. Barclajus*, huc tamen descendit, disputans contra Monarchomachos, maxime, adversus Brutum ὑποβολιμαῖον, ut si Rex verè hostili animo in totius populi exitium feratur, non modo resisti illi queat, sed & regnum amittat. *lib.* 3. *advers. Monarchom. c.* 8. *& lib.* 6. *cap.* 23 *&* 24.

30. Verum id haud facile continget in Rege mentis compote, nisi pluribus populis imperans in gratiam unius, alterum velit perditum, ut colonias ibi faciat; quod *Philippo II. Belgis* irato, atroci murmure majores nostri imputaverunt.

31. Largitur & resistendi facultatem *Barclajus* populo toti vel insigni ejus parti, adversus sævitiam Regis immanem.

32 Grotius autem vix aut nihil alioqui cedens *Barclajo* in patrocinio Regum, idem singulis civibus ad vitæ suæ tutelam concedit, utique jure naturæ & veteri divino, haud perinde *Evangelico d. cap.* 4 § 7.

33. Quod si verum, ut debet, est, id quod *suprà* diximus, non esse in novo fœdere severiorem morum disciplinam, ac in veteri fuerat, introductam; hæc differentia non potest admitti.

34. Mihi non abs re videtur; dicendum, aliud juris esse, cum Rex ordine legitimo ad disceptationem juris factique civem vocat innocentem & damnat; aliud, cum sine medio illum injuste opprimere & occidere parat, quomodo *Saul Davidem* apud lares transfigere conatus, dein more latronis persequi non destitit.

35. Sed judiciali ordini vim opponendam non esse, licet potestates eâ abutantur, parum abest, quin primitivo fœdere civitatis constitutum videatur.

36. Adeo, ut ne manifestâ quidem innocentiâ, licet propositum iniquum Imperantis haud obscurum sit, vis & arma judiciis opponi posse videantur.

37. Quia præviderunt populi, hoc concesso, nunquam prætextus turbandi judicia defuturos.

38. Sed ut ad libidinem vel fortuitam Imperantium iram inauditos trucidare fas sit, id nullâ ratione in voluntariis Imperiis consensu civitatis potest dici constitutum.

39 In violento Dominatu jus quidem externum ita faciendi Despotæ comparatum est, *ut suprà docuimus*, quemadmodum dominus in servos jus vitæ & necis, sine respectu ad causam, habet, ubi id lege non restringitur; sicut Romæ jure novo consultum fuit. §. *ult. Inst. de His qui sui vel al. jur.*

40. Verum nulla tamen adeo valida obligatio est, quæ quenquam ad mortis sine ulla ratione vel submissione præviâ, patientiam obstringat, ut ipsemet *Hobbes* fatetur.

41. Quare nec David adhuc privatus (nam unctio in antecessum à *Samuele* facta non exemerat eum, vivo Saule, numero subjectorum) non dubitavit se componere ad resistendum, etsi Saul jus absoluti Imperii in suos, ut omnes Orientis Reges, obtineret.

42. Idemque de *Machabæis*, qui Antiocho ut Alexandri Magni successori absolutoque Imperatori serviebant, ut videtur, existimandum est.

43. Unde, cur idem Christianis contra immanem sævitiam non liceat, veluti Gallis, postquàm ex laniena *Lutetianâ* aliisque constiterat, hoc agi, ut omnes Reformati jugularentur, difficile dictu est.

44. Vel quod non multo secus est, quando Rex sine judicio magnam civium partem bello invadit, omnique cruciatu vexat, ut eos adigat ad hoc, quod im-

perandi jus non habet; quomodo nuper in Gallia consultum est.

45. *Grotius* Christianis eam facultatem quam veteribus largitur, quosdam secutus, non concedit; citato Patrum & Servatoris nostri exemplo, qui Petrum jussit gladium recondere, quod Petrus idem omnibus imitandum inculcat. *Epist.* 1. *cap.* 4. v. 12. *& seqq.*

46. Sed præter quod Judæi & Procurator *Pilatus* speciem ordinemque judicii, quâ de re diximus, servarunt, notum est etiam, Christum Dominum noluisse ullo modo remorari id quod fieri debere toties prædixerat.

47. Esse enimvero laude & admiratione dignos, qui malunt injuriam & mortem pati, quam armis oppositis sanguinem fundere, non est negandum.

47. Quomodo veterum Christianorum miro & heroico certamine ad martyrii gloriam festinantium exempla videntur accipienda.

48. Ideo tamen eos omnes indiscretè damnare, qui ultimo necessitatis præsidio renunciare noluerunt, prædurum videtur.

49. Maximè, si hoc temperamento sint usi, ut personæ ejus, qui summam haberet potestatem, parcerent, quod & *David* sedulo fecit, & juris ratio faciendum dictat.

50. Quia, licet primæva civium consensio moderamen extremæ tutelæ admiserit, non ideo civitatem, ut sublato Imperio contingeret, dissolvi voluerunt, quod cum ultimum malorum sit, ob minus malum evitandum committi non debet, nec quidem ex Lege caritatis fas esse videtur.

51. Jam quod vitæ servandæ causâ, ex naturâ fœderis, quo civitas constat, juris est, id propter bona resque alias (nisi forte pudicitiam) non videtur concedendum, ut occupavimus dicere *sect.* 2. *c.* 3.

52. Præterea, doctrinam Aristotelis huc applicabimus, quâ Tyrannidem ille definivit ita, ut à nobis expositum est in *cap. præced.* secundum quæ, si quis Rex id agat, ut omnia dirigat ad libidinem utilitatemque suam solius, idque multiplici experientiâ palam sit; omnibusque tentatis remediis, nulla spes superfit emendationis, & Rempublicam pessum ire sit indubitatum, nihil in eâ sententiâ videmus iniqui aut absurdi, quæ resistendi facultatem tribuit subjectis.

53. Et quanquam, ubi certò constat rem ita se habere, initium resistendi à quovis fieri potest & Magistratus nihilo plus habere juris quam infimos civium adversus Summam potestatem, *alias diximus*; at tamen rectius & tutius hoc casu principium à summis Magistratibus fieri videtur.

54. Eo quod sanius eorum hac de causâ sit judicium, & quod minore confusione res geri possit ab illis, ut factum à *Bruto* contra *Tarquinium*, à *Galbâ* adversus *Neronem*, à Wilhelmo Arausionensi contra Philippum II.

CAP.

CAP. IV.

De jure puniendi Tyrannos.

Tyrannos Usurpatores cum non habeant Summam Potestatem sine dubio posse puniri. Tyrannos exercitio, tunc, quando commiserunt, ut Imperio exciderint. Qui utroque sensu Tyranni sunt, hos indistincte posse puniri. Jus puniendi competere iis, ad quos Imperium, amoto præsenti Rectore, competit; etiam Magistratibus summis. Modum pœnæ in Usurpatores esse, non modò exilium, sed & mortem ordinariæ executionis vel subitam ex insidiis. De pœna Tyrannorum Exercitio variè cautèque differitur.

HOc caput, etsi ancipitis plenam periculi doctrinam continens, omitti non potest. Absolvemus id autem his articulis I. an Tyranni omninò puniri. II. à quibus & III. quâ pœnâ multari possint.

2. Prima Quæstio super Tyrannis *titulo* qui dicuntur, sive Usurpatoribus ex parte jam in *cap.* 1. definita est, ubi promiscuè de modo resistendi & puniendi illos, actum fuit.

3. Puniendi facultas alioqui sequitur resistendi actum, His enim tyrannus in statum adduci potest, ut puniri queat; etsi ex jure resistendi non sequitur jus puniendi, cum sæpe fiat, ut resistere liceat ei, quem punire non licet.

4. Tyrannos igitur titulo, qui totum Imperium invaserunt, in potestatem redactos quominus punire fas sit, pro modo commissi, non dubitatur; committunt enim crimen læsæ Majestatis, sive perduellionis, cujus est gravissima pœna, tam si à libero populo vel ab optimatibus, quam à Rege legitimo Imperium usurpent.

5. De Tyrannis in exercitio difficillima Quæstio habetur. Quæ difficultas magis exinde, quod ignoretur quis sit Tyrannus, quam applicatione juris ad hypothesin veri Tyranni, orta videtur.

6. Enimvero jus resistendi, de quo *capite superiori* egimus, hac parte non semper in iisdem terminis juri puniendi respondet.

7. Nam resistere licet quibusdam injustis & violentis regnantium actibus, ut *suprà* intelleximus, etsi non ideo statim Tyranni sint.

8. Punire tamen non alios quam perfectè Tyrannos licet; quia dum adhuc Rex est & manet, nulla in eum Jurisdictio, quæ ad pœnam infligendam in civitate requiritur, competit.

9. Hujus igitur loci jus, ex eo quod præcedenti capite dictum, fluit, ut sciamus, quando Imperantes è causâ Tyrannidis, tales esse desinant; quo casu existente, quominus puniri queant, juris quidem expletorii non obstat ratio; dignitatis & attributricis prudentiæ diversa potest esse consideratio; de qua tamen hic non agimus.

10. Amittitur autem Imperium, si commissus sit casus, cui Lex commissoria fuit adjecta, vel si & aliàs potestatis suæ terminos notoriè & prætractè egrediatur.

11. Nam si hoc evidenter constet, adeò

adeò ut spes emendationis civiliter nulla sit, eo casu vel Rectores excidere potestate sua, vel terminos illos frustra positos esse oporteret.

12. Idcirco tali casu existente, pœnam aliquam adversus ejusmodi Imperio functos decerni posse, ratio dictat.

13. Multo magis id quidem, si Rectores simpliciter constituti hostilem erga cives suos animum induant totumque Rectoris officium omni immanitate pervertant.

14. Atque his ita de Tyrannis *titulo* sive usurpatione simul & exercitio seorsim collocatis, nihil hærendum, quid de Usurpatoribus efferis & cruentis statuendum sit.

15. Superest, ut qui pœnam exigere possint, videamus; quod etsi invidiosissimum tamen nec omitti potest. Deus equidem hoc officium frequenter occupavit, ut in sacris legimus; eoque ultore si defungi liceret, contenti forent Tyranni, qui hunc solum agnoscere gaudent.

16. Jus Dei, vicarius ejus in terris Pontifex Romanus sæpe sibi & verbis arrogavit & facto exercuit, prætextu excommunicationis, cujus sequela sit, interdictio communionis cum principe devoto facta omnibus Christianis ei subjectis, quæ vinculum obligationis in imperando & parendo fidemque mutuam tolleret.

17. Sed jam pridem edocti sumus, Vicariatum Christi, quem Pontifex sibi arrogat, siquidem ei deberetur, consistere in exclusione τῶν ἔξω τῆς ἐκκλησίας, *à mysteriis sacris*, cum quibus nihil habet commune Civilis Potestas; siquidem & infidelibus in Imperio constitutis obsequium nihilo secus debetur. Neque Christus ejusmodi potentiæ causâ in mundum se venisse declaravit, aut in Apostolos suos tale quicquam contulit unquam.

18. Ex suprà dictis intelligi datum est, Tyrannum, hoc ipso quod desinit habere jus Summæ Potestatis & incipit esse privatorum loco, fieri subjectum iis, ad quos, ipso amoto, pertinet Imperium; Unde hos oportet esse eos, à quibus pœnæ exigi possint.

19. Secundum hos eandem potestatem habere videntur, qui gravissimis criminibus coercendis & Judiciis publicis sunt præpositi.

20. Igitur Usurpatores alienorum regnorum à veris Regibus; & Invasores liberorum populorum ab his suum jus vindicantibus plecti posse, inquam, non est dubium.

21. Possunt etiam à Senatu vel summis Magistratibus tam Usurpatores, quam Tyranni exercitio animadverti, sicut à Romano Senatu, damnatus est Nero.

22. Scilicet, Tyrannidis commissum esse debere manifestum ac indubitatum, & personam Tyranni in potestate, res ipsa & superius dicta loquuntur: Alioqui res non tàm jurisdictionis quàm belli est & in dubio pro Imperantibus præsumemus.

23. Privatis non esse permittendum hoc puniendi arbitrium, nisi quo antea modo circa Tyrannos titulo, dum adhuc in vi flagrante versentur, vel si Lex in certa quædam facta tyrannica singulos armet, omnino statuendum est.

24. Superest de genere modoque pœnæ tyrannis infligendæ, consideratio, qua parte distinguendum est iterum inter Usurpatores sive titulo Tyrannos & exercitio tales.

25. Abdicatio sive dejectio ab usu imperii in tyrannis Titulo sive usurpatoribus pœnæ loco haberi non potest, cum nihil suum amittant, etsi aliquando populos vel Principes pro rerum suarum statu hactenus fuisse contentos accepimus, ut cum Pisistratidis actum Athenis.

26. Exsilium publicatis aut etiam salvis patrimoniis sæpe Usurpatoribus irrogatum;

gatum; quominus tamen pœna mortis iisdem infligatur nihil obstat, maximè si usurpationi sævitiam aliaque injusta facta addiderint, ac ita simul titulo atque exercitio tyranni fuerint.

27. Plane, ut juris ratio de mortis pœna dubitare non sinit, ita prudentia & politica consideratio sæpe aliud suadet; etsi nos hic de jure quærimus; secundum quod usurpatio est perduellio, si res inter ejusdem Reipubl. consortes agatur.

28. In qua hypothesi nihil vetat, ordinaria jurisdictione, cognitione modoque in executione uti, quomodo Solon adversus Usurpatores procedi voluit, ut testis est Plutarchus.

29. Verum si id tuto fieri nequeat, ut plerumque usu venit, non abhorret à ratione juris, vi subita invadere & opprimere Invasorem, quomodo Jojada Sacerdos jure & nomine Regis pueri aviam hujus Athaliam oppressit ac interfecit. *2 Chron.* 23.

30. Eadem ratione Percussorem Invasori immittere licebit, ut veteres arbitrati sunt, etiam ubi leges non erant id sancientes, quemadmodum post Solonem non fuerunt Athenis; ubi tamen Harmodius & Aristogiton hoc nomine tantopere laudati sunt, ut dissentire vix licuerit.

31. Quod si tamen bellum sit inter Regem verum & Invasorem, non videtur recedendum à communi jure Gentium, quò immissiones percussorum & propinationes veneni, utcunque simplici jure Naturæ permissæ adversus eos qui mortem meruerunt, in bello prohibitæ sunt, ut Grotius probat *l.* 3. *c.* 4. *n.* 15. *seq.*

32. Quod ad tyrannum exercitio rursus attinet, difficilior est articulus. Multi negant ullo modo pœnam in eum competere, quâ de re Bodinus ita; *Quod si monarchia quædam est summa*, inquit, *Unius potestate constituta, qualis est Francorum, Hispanorum, Anglorum, Scotorum, Turcarum, Tartarorum, Persarum, Indorum, & omnium pene Asiæ & Africæ Imperiorum, ibi reges sine controversiâ jura omnia Majestatis habent, nec singulis civibus nec universis fas est summi Principis vitam, famam aut fortunas in discrimen vocare; etiamsi omni scelerum ac flagitiorum, quæ in Tyrannos ante convenire diximus, turpitudine infamis esset. lib. 2. de Republ. c.* 5.

33. Huic per omnia de jure non possumus adsentiri. In facto hæret omnis difficultas, an aliquis Princeps verè sit Tyrannus; quod ubi constet, ratio nostra superius exposita vult, eum desinere summam habere Potestatem & privaci loco habendum, ideoque nec omni pœnæ eximendum.

34. Nec recedimus à definitione Tyranni, quod sit is, qui notoriè & præfractè egreditur potestatis sibi delatæ terminos; quos semper esse aliquos in loco demonstravimus.

35. Bodinus Imperia voluntaria & violenta Francorum, Turcarum; Anglorum & Persarum malè confundit; etsi hactenus sane conveniunt, quod in omnibus, si Imperantes se ut hostes populi gerant, Rectores esse desinant.

36. Præterea in voluntariis, si notorie & præfractè ea quæ tacite in Imperiis simpliciter delatis excepta diximus antea, adversus omnes vel majorem aut notabilem populi partem instituant, dicendum est, tyrannidem committi & pœnæ esse locum.

37. Nam si nonnisi contra singulos vel paucos vim faciant, ob ea quæ imperio excepta sunt, etsi jus resistendi datur illis paucis vel singulis, non est tamen adhuc, quod pro tyrannis habeantur.

38. Similiter alienatio totius Imperii vel subjectio, quod idem, infra aliam

potes ta-

potestatem, si fiat præfracte ad effectum, pro tyrannide habenda fuerit; non æquè partis alicujus alienatio, tametsi hæc etiam ipso jure nulla sit.

39. In imperiis majore quidem parte Summis, at tamen limitatis, si Imperantes aperte violenterque in eo sint, ut Leges fundamentales evertant, commissam videri tyrannidem, antea probavimus.

40. De genere modoque pœnæ in his exercitio tyrannis, quicquam statuere peremptoriè, res est difficilis & periculosa inprimis.

41. Nam & in proclivi abusus est veræ doctrinæ, nec usquam juridicæ & politicæ rationes, facultatis & dignitatis respectus magis confligere & sibi mutuo officere videntur.

42. Quibus fit, ut in hypothesi, Regem in judicium adducere & ad causam cogere dicendam, denique subeundam condemnationem atque pœnam, absurdum videatur.

43. Nec ullum magis in promptu Bodinus argumentum habet; *Quod ad judicium attinet*, inquit, *nulla Magistratibus ac multo minus privatis in summum Principem potestas est; cum non solum ab ejus unius omnia omnium imperia pendeant, sed etiam eo præsente Magistratuum & Collegiorum omnium potestas conquiescat. Subditis igitur Principem jure rogare aut in jus vocare; judiciumque de vitâ famâ ac statu illius constituere si nefas est; si denique nulla clienti in patronum, servo in dominum jurisdictio est, quonam modo manus intentare Tyranno licet?*

44. E contra juridicè procedit hoc argumentum. Si pœna potest irrogari Tyrannis, ut posse vidimus oportet judicium de illis posse celebrari. Et tamen cum tyrannorum exempla punitorum non desint, judicii tamen exemplum adhuc inauditum est. Nam quod nostro tempore vidimus actum, non fuit in Tyrannum; fuit in Regem, qui ut excessus & errores aliquos obierit, tyrannidem nullo modo commiserat. Et tamen si maxime excessus illi fundamentales & præfracti fuissent ad notam usque tyrannidis, indignatio tamen hominum major fuisset ob processum judicialem & manum carnificis, quam si clam fuisset necatus.

45. Sed non hic solus est casus, quo grave sit oculis, quod disputando sustineri potest; & quo Dignitatis respectus à juris merito difficulter separari possit, ut olim Mariæ Scotorum Reginæ judicialis executio inexpiabilem Elizabethæ creavit invidiam, præ quàm mors clandestina fecisset; Et tamen Burlegus JCtus in ejus Consilio contra Leicestrium Comitem venenum suadentem sancte protestatus est, urgens judicium; rectè pro jurisconsulto; politicè rectius alter. Etiam Johannes Suetiæ Rex amotum quasi ob tyrannidem Ericum fratrem condemnavit quidem, at tamen judicio abstinuit & venenum dedit.

26. Perinde, quod Senatus Romanus in Neronem decrevit, non fuit judicium, sed decretum quasi in re notoria; tametsi causæ cognitio juridice ne quidem in maximè notoriis omitti possit.

47. Tenendum igitur, juridice Tyrannos, qui verè sint tales, judicio posse condemnari; politicè rectè consuli, ut oculis multitudinis parcatur.

48. Bodini autem vis argumenti ex his quæ pridem posuimus, Tyrannum desinere esse Potestatem, eumque ipso jure, si commissum tyrannidis sit indubitatum, fieri privatum, satis labefactatur.

48. Videndum, ne adhuc obstet, quod antea diximus, Regis personæ parcendum, etsi vis contra eum justa sit: Quod est verum, si casus extet, quo singulis vel paucis resistendi facultas competit, non etiam ubi Tyrannis in universum perpetrata extat.

49. Non

49. Non spernimus equidem aliud ejusdem Bodini argumentum. *O quanta sit Tyrannorum multitudo*, inquit, *si Tyrannos subditis occidere liceat, quam multi innocentes ac optimi Principes suorum conspiratione perituri!* ut parum absit, quin tutius videatur populis, malos Principes, ita ut tempestates vel iram Numinis ferre, quam bello civili vindicare libertatem.

50. At non semper ab utilitate pendet juris consecutio, neque certæ rationes probabilibus evertuntur: Nec veritati rerum vitiis hominum aut detorsione calumniantium præjudicatur.

51. Sed qua tandem pœna utendum in Tyrannos? Magnam ut commissorum, ita pœnarum varietatem esse oportet. Si intestabilis sævitia & immanitas fuerit, ut miseratione dignitatis præteritæ consumptâ, nihil quam homo & sceleritas in conspectu sit, vix est ut ullum mortis supplicium videatur esse nefarium, ne quidem quod in Neronem placuisse constat & quidem genus indignissimum, quo vilissimus quisque mactari solebat, ut verberibus exanimatum corpus securi percuteretur, vel etiam ut virgis ad mortem capite furcæ inserto cæderetur, ut Suetonius refert.

52. Nec possumus admittere exceptionem Bodini, qui negat Neronem habuisse jus summæ potestatis & Imperatores Romanos tantum fuisse primores contendit. Aliter à nobis probatum in *sect.* 2. *c.* 7. & luculentius in *lib.* 1. *Digress. c.* 16. *& seqq.*

53. Magis tamen laudemus eos, qui dejectione & exilio Tyrannorum contenti fuere; quomodo Athenienses in Pisistratidas, Romani in Tarquinios consuluerunt, vel carcere perpetuo, quod Suecis in *Ericum* superiore seculo placuit.

54. Si non propter immanitatem, sed ob institutum violandi Leges fundamentales decretorium & pertinax, in tyrannidem incidisse judicati sint, non videtur ultra abrogationem potestatis procedendum, quomodo novissimè in Scotia expressè verbis, in Angliâ tacite atque re ipsa decretum videmus.

55. Nisi, quod exilium vel custodia perpetua, securitatis causa accedere solet & fere necessaria est. Quando post Cyrum non constat, ullum Regem in potestatem redactum, Imperio, salva libertate, fuisse dejectum, nisi quod nuper eo modo in magna Britannia vidimus consultum.

56. Sed de amissione Summæ Potestatis locus adhuc *inferius* occurret.

CAP. V.

De Fide & perfidiâ Summarum Potestatum in contractibus.

Hoc capite agi de conventionibus, quibus Summæ Potestates jam constitutæ obligentur. Teneri illas cunctis promissionibus naturaliter: civiliter per se nunquam, sed tantum si velint, quod præsumi in contractibus privatis. In jus tamen vocari & judicari ne tum quidem posse, nisi voluntariè certis judicibus se submittant, quo præsupposito, nec naturaliter absolute, neque civiliter, eos posse negare solutionem sine manifestâ injuriâ. Conventionibus quæ regimen civitatis spectant, jure Naturæ principem duntaxat teneri: consensum in civilem obligationem heic non præsumi. An restitutio in integrum contra effectum naturalis obligationis in executione, tam respectu exterorum, quam ipsius populi aut certæ populi partis detur. Quomodo successores teneantur, per distinctionem explicatur. Et quid jus-jurandum promissionibus addat.

TYrannidem committi factis, quæ constitutioni Summæ Potestatis & fundamentis Imperii adversentur, è superioribus intellectum est: At sæpe fit, ut perfidia Regnantium sine Tyrannide committatur.

2. Quod ut intelligatur, videndum paucis, quid de illis conventionibus, quibus non defertur aut minuitur *Imperium*, sed quæ *postea* contrahuntur, & quibus nullum jus Summæ Potestatis aufertur, vel cum alio communicatur, sit habendum. Cum enim vis obligationis, quæ necessitate adstringit, à superiore, vel saltem à pari proficisci debeat, & per ejusmodi conventiones, quibus nemo in participium imperii vocatur, Rectores nulla parte desinant habere Summam Potestatem; merito, quî talis obligatio justum habere possit effectum, dubitatur.

3. Jure Naturali Gentiumque regnantes obligari satis est clarum, quia nihil præ ceteris habent mortalibus quam jus certi populi, qui cum ipse legibus naturæ totiusque humani generis institutis teneatur, Imperantes iisdem teneri necessum est.

4. Jam promissiones expressæ de jure in alium transferendo pleneque acceptatæ sine dubio vim habent obligandi naturalem, jusque perfectum alteri contrahenti tribuunt, ut bene probat *Grotius lib.* 2. *c.* 11. *de jur. Bell. & Pac.* & nos *alibi* adstruemus.

5. At civili vinculo, contractus summarum Potestatum per se nunquam obstringuntur, seu cum subditis imperio, sive cum exteris ineantur.

6. Non, si cum civibus contraxerint, quia obligatio est juris vinculum, quod necessitate obstringit secundum jura civitatis; Atqui Summam potestatem non posse cogi, & omni jure civili solutam esse, jam toties dictum est; Cum exteris autem non sunt termini habiles civilis obligationis, quia non sunt ejusdem civitatis.

7. *Per se*, inquam; nam ex natura negotii & circumstantiis, præsumptio nasci

nasci potest, quod secundum jus civile, prout est in loco, partes sive ejusdem sive diversi imperii agere voluerint.

8. Quod de privatis Regnantium conventionibus, ut sunt emptiones venditiones, locationes conductiones, stipulationes, transactiones similesque, omnino statuendum.

9. Quoniam tales actus non à Rege qua Rege, sed quasi ab alio quovis instituuntur, adeoque, ut est membrum *Communitatis*; quod & ipsius utilitas postulat, quia nemo alioqui cum Principibus contrahere vellet.

10. Hinc Imperantes ex emptione sine pretio, locatione sine mercede, pacto nudo ex hypothesi juris Romani, nec agere nec conveniri possunt.

11. Perinde ex testamento imperfecto ut non cogitur Princeps solvere legata, ita nec ipse de tali quicquam petere potest. §. *ult. Inst. Quib. mod. testam. infirm.*

12. Imo & Leges municipales cujusque loci, in quo contractus celebratur, æquè in Principibus ac in aliis servabuntur.

13. Possunt tamen exprimere in antecessum, se illis Legibus nolle teneri; quomodo, si Rex faciat ipse *testamentum sine solennibus*, aut *emphyteusin sine scripturâ*, ubi Lex eam requirit.

14. Etsi vero Leges heic obligationem actionemque adversus Summas Potestates producant, coactio tamen sequi non potest adversus eos, quatenus, à quo cogantur, nemo existit, *nisi quod exteris belli jure comparatum sit.*

15. Hoc ut evitent, simul & æquitas ac utilitas impulit Principes, ut tam à subditis quam ab reliquis conveniri se apud certos judices patiantur, cum alioquin ipsi in suâ causâ judices esse possent, quia neminem habent superiorem.

16. Porro, in illis tribunalibus, iisdem juris remediis, quibus alii cives utuntur, se tueri, neque plus ulla parte privilegii arrogare sibi possunt aut debent.

17. Neque planè satisfactionem negare postulantibus, nisi petant *restitutionem in integrum*, ex iisdem causis, è quibus alii cives eam jure communi impetrare possunt.

18. Quia tamen hæc fiunt submissione, non ex amissione Summæ Potestatis; sciendum est, Imperantes, sicut reliqua suis subjectis, sic etiam ea, quorum ipsi debitores sunt, justâ ex causâ adimere posse.

19. Primo, in pœnam admissi, publicatione omnium vel partis bonorum factâ, vel etiam *illius specialiter*, quo Ipsa Delinquenti obstricta est, quod tamen ut invidiæ plenum ut evitetur opera danda est.

20. Potius id fiat ex probabili causâ dominii eminentis, ob utilitatem magnam vel necessitatem Reipubl. modo tali prætextu non tegantur iniquitates & calumniæ.

21. Si quid tale fiat, & generaliter, quoties sine delicto creditoris, aut sine extremâ Reipubl. necessitate obligationi se subducit Princeps, tenetur ad reparandum damnum.

22. Proinde sic etiam, si solâ utilitatis publicæ ratione, res unius è civibus publicatæ fuerint; nam etsi hac causâ, Dominii eminentis aliquis usus esse queat, tamen aliâ viâ patientibus indemnitatem Respubl. præstare debet.

23. Quod enim *aliàs* dictum est, singulos jura sua publicæ utilitati submisisse rebusque suis renuntiasse videri, idque libero civium consensu sancitum esse, non potest accipi, nisi sub conditione quàm minimum lædendi singulos & reducendæ æqualitatis inter cives, quatenus fieri potest.

24. Proinde, si privatorum agri munitionibus in securitatem publicam occupandi sint, nulla est causa, cur non pretium boni viri arbitratu vel statim vel deinde solvendum sit; etsi quibusdam in his & similibus dissentire visum est.

25. Imo si contra agant Imperantes, faciunt quod illi, qui pro lubitu cives spoliant, quo casu quid juris aut patientiæ competat, *superius* dictum est.

26. Paulo diversa est ratio conventionum de rebus ad summam potestatem pertinentibus initarum, quas Reges non ut membra, sed ut capita civitatis, aut ut civitates ipsæ contrahunt.

27. In his palam est, non habere locum Leges civiles, quoniam illæ consistunt in imperando, cogendo, quod non cadit in Summam Potestatem; proinde nulla exinde quam ex præsumptione voluntatis oriri potest obligatio.

28. Porro ab hac naturali obligatione Princeps in ejusmodi negotiis semet in integrum restituere, propter causas jure civili proditas, non potest, ut contra Bodinum *Grotius* rectè statuit *l.* 2. *c.* 14. *in pr.*

29. Quia restitutio in integrum à superiori Potestate proficisci debet, qualem non dari supra potestatem, quæ est Summa, res ipsa declarat, etsi aliter Bodinus *lib.* 1. *c.* 8.

30. Rem tamen fere eodem in effectu recidere oportet, uti Regibus per modum exceptionum, quæ sunt juris Gentium, prosint causæ justæ, propter quas obligatio naturaliter resolvi nequeat, ut sunt dolus malus, metus injustus, *haud perinde ætas*, nisi quid Rex pupillus suo motu, sine Tutorum consilioque, pueriliter egerit.

31. Atque eo modo conciliari possunt hac in re discrepantes hominum doctorum opiniones, qui frequentes hac parte discedunt à Grotio: quemadmodum & mores populorum interpretamur, qui viam restitutionis in integrum ignorant, ut ad eundem effectum per modum actionis aut exceptionis homines ducant.

32. Quod autem quæritur, an exceptio metus, doli, ætatis habeat locum in legibus regnorum fundamentalibus; dicendum, habere, si à Rege pridem simpliciter constituto ejusmodi promissiones eliciantur metu, dolo, ætatis lubrico: In Imperiis novis aut electivis vix est ut Quæstio locum habere queat.

33. Quid statuendum, si promissiones jurejurando firmatæ fuerint, in loco proprio de *juramentis* considerandum, & mox aliquid subjiciemus.

34. Hoc vero è prædictis ultro intelligetur, An & quatenus recte sit dictum, *Principum contractus esse leges.* Respectu eorum qui cum iis contraxerunt, id nullo modo verum esse palam est; nisi ipsas conventiones, quibus imperio se quis alieno subjicit, contractus appellare velit, ut sunt reverâ. Vel etiam, quibus leges fundamentales statuuntur; Tales enim hæ sunt leges, quæ non minus ipsos Principes quam Populum Proceresque ligant ac obligant.

35. Reliqui contractus tribuunt jus illis, qui cum Principe contraxerunt in ipsos, quod à vi legis est alienissimum. Respectu tertii tamen fieri potest, ut contractus aliquam Legis vim habeant, quatenus executio contractuum ad cives aliquando pertinet, ut usu venit in locationibus vectigalium initis cum publicanis.

36. Porro effectus obligationis illius, quam diximus, naturalis, quis sit, respectu exterorum, facile dictu est; nam ubi desinunt *judicia*, *ibi incipiunt bella.*

37. Quid etiam, si cum toto populo initus sit contractus, *eâ mente, ut in legem*

legem abeat fundamentalem, sit juris, perinde diximus *in sect.* 3. *c.* 5.

38. Nam si tacite longoque usu contrario potest recedere Princeps à jure suo, nihil est causæ, quare non idem uno actu & expressâ voluntate fieri possit.

39. Quod autem sponte & liberaliter per modum PRIVILEGII, (secus in donationibus propriè dictis) conceditur, id contrario *privilegio* tolli potest, *uti Lex lege contrariâ potest abrogari.* quâ de re vide quæ dix. d. cap. 5. n. 60.

40. In cæteris cum populo initis contractibus super rebus ad majestatem spectantibus, (*non tamen, quibus ipsum jus aliquod Majestatis tollatur*) idem sine dubio juris est, quod modo de privatis negotiis per se consideratis tradidimus.

41. Scil. ut naturalis inde nascatur obligatio eaque efficacissima, & jus perfectum populo acquiratur, ita *ut contrà quam conventum est, Imperantes facere non possint.*

42. Sed ut leges civiles ad hos contractus non producuntur, ita nec tribunal aut judicium datur ullum, in quo de hisce controversiis disceptetur; quin si tale tribunal daretur, hoc ipso desineret esse summa Potestas.

43. Qui sunt in statu naturali, his licet obligationem Naturalem armis exequi; sed populus sub Imperium redactus longissime ab eo statu remotus est.

44. Quare si pactis stare nolint Imperantes, ratio cogendi illos, nulla datur subjectis; nisi quatenus hi in societatem Imperii, saltem pro parte, recepti sunt.

45. Proinde, si Rex αὐτοκράτωρ civilibus armis cum populo vel ejus parte colluctatus, pacem certis pactionibus iniverit, easque jure-jurando quoque firmaverit, tenetur quidem omni modo, *gravissimeque perjurus est, ni stet conventis.*

46. Si tamen stare nolit, dabiturne ad arma regressus? Nulla quidem juris ratio id populo permittit, nisi in partem imperii recepto.

47. Quod si populus in Regem absolutum extra causas, *in capitulo de tyrannide* expositas, arma ceperit, superatoque conditiones extorserit, non videtur Rex ad eas servandas cum effectu obligatus.

48. Quia metus injusti auctor, ut *alias dictum*, tenetur ad eum quem coegit, obligatione, quâ summo jure & directe obstrictus est, liberandum.

49. Hæc est ratio, quod omnes qui in suos Principes insurgunt & sapiunt, post arma capta nunquam ei se fidunt; quia norunt, Principes, non modo se non putare obligatos, sed etiam nihil ultioni prævertere, si possint; quod Angliæ Ordines in Edicto publico, quominus pactioni se cum Rege victo committerent, aperte præ se tulerunt.

50. Contractus optimatum inter se de jure Imperii valent equidem & pariunt obligationem naturalem; sed ut quælibet conventiones contrario partium consensu tolluntur, ita quominus ab his contractibus, etsi jurejurando firmatis, communiter abire possint, nihil obstat, ut in Hollandia factum anno hujus seculi LXXII. de separanda civili & militari præfectura Provinciæ. Plane, si cives in Regno vel Aristocratiâ pactum conventum de Republ. iniverint, juratum, vel secus, ut in Angliâ & Scotiâ ante annos fere quinquaginta factum, id ipso jure nullum esse, ratio manifesta docet; quia jus publicum pactis privatorum mutari vel adfici non potest *l.* 38. *π. de Pactis.*

51. Hæc de obligatione Rectorum, & qui cum illis contrahunt. Civitatem ex illis teneri satis inde constat; quod Summa Potestas est ipsa Civitas, ut *sæpius* dictum.

dictum. An etiam populi tenentur è contractibus cum tertio initis, ab his qui invaserunt Imperium? Qui respondent *decisionem esse difficilem*, magis ad difficultatem discernendi Invasores à Rectoribus legitimis & quando desinunt esse Invasores, quam ad ipsius Quæsiti meritum respicere videntur.

52. Nemo enim juris gnarus dubitare potest, quin populus non teneatur eorum contractibus, qui nullum jus imperandi habent, quos privatorum loco de jure habendos pridem ostendimus, nec dubitat Grotius *in lib. 2. c. 14. n. ult.* secus ac alii qui ad illum commentati sunt.

53. Videamus de successoribus, quomodo hi ex contractibus teneantur.

54. Notum est, jure naturæ haud minus quam civili, obligationem, quæ ex conventionibus est, transire ad heredes.

55. Sed hoc ideo, quia qualitas heredis ex tacita vel expressâ defuncti voluntate deduci solet; *tacitâ*, cum successio ab intestato defertur, *expressâ* vi testamenti.

56. Quam in regnis voluntariis utramque secus se habere, ex iis quæ *supra* de successione dicta sunt, intelligitur.

57. Nam ibi successores non accipiunt suum jus ab eo, qui proxime decessit, sed à populo, *qui voluntatem suam Lege perpetuâ semel stabilivit.*

58. Nihilo secus dicendum, successores Regum, etiam ex contractibus teneri, sed cum distinctione.

59. Rex enim habet & *Patrimonium* peculiare & *Regnum*, quæ post mortem diversa relinquit, tam ubi hereditaria quam institutiva viget successio.

60. Regnum quid sit, per se intelligitur; *Patrimonium* peculiare est omne id, quod vel ante imperium delatum habuit, aut aliunde ei advenit, vel tempore imperii lucratus est, atque à rationibus publicis seorsim habuit. In jure Romano vocantur *res dominicæ*, *res Cæsaris*.

61. Hæc etiam in hereditariis Imperiis à regno separata sunt, quia, ut supra disputavimus, hoc Rex plerumque manere vult unitum & in unum devolvendum, *quemadmodum & in voluntariis*, non æquè privatum peculium.

62. Nisi quatenus aliter disertè constitutum est, quemadmodum in regno Francorum, res dominicæ, sive bona quæ Valesii, quæ Borbonii Principes ante regnum quæsitum habebant, statim atque regno admoti sunt, ad Coronæ jus uniuntur & coalescunt.

63. Alioqui patrimonium defertur ab intestato ad omnes in pari sanguinis gradu constitutos, *qui proinde pariter defunctum repræsentant*, ac ita omnes pro hereditariis partibus è privatis illius contractibus obligantur.

64. Proinde qui Regno potitur, si in partem de patrimonio tulerit, pro virili etiam tenetur; sin exclusus vel sponte abstinuerit, æris quoque alieni omniumque præstationum liber est.

65. Sed obligationes, quæ propter Rempublicam initæ sunt, tenent omnino successorem, non ut heredem, sed ut caput civitatis, imo ut ipsam civitatem.

66. Hæc enim absolutè considerata, ut omnes cœtus uniti, facultatem habet obligandi se ipsam, idque jus in alium transferre potest.

67. Transtulit autem in summos Imperantes, qui personam Civitatis constituunt, ejusque jus omne & integrum exercent.

68. Limitant hoc tamen gravissimi scriptores, ut procedat, *si acta Regum decessorum habeant probabilem rationem*, non si ratione careant probabili. Grot. *l. 2. c. 14. §. 13.*

69. Pror-

69. Prorsus ut de administratoribus Civitatum jure Romano proditum est, valere contractus, si res in utilitatem civitatis versa sit, valere transactiones ab illis factas in rebus dubiis, non si quod indubitato debeatur remiserint; & de tutore, eum Domini loco haberi, cum rem administrat, non cum pupillum spoliat. *l.* 28. §. 1. *ff. de Pact. l.* 22. *C. eod. l.* 7. §. 3. *Pro empt.*

70. Nos intelligimus, si quid turpe aut manifesto absurdum planeque stultum contraxerit Rex, aut deciderit, quod in ipsius potestate non erat, ut si partem regni alienaverit, id non esse in terminis habilibus propagandæ obligationis ad successores.

71. Verba tamen *probabilis rationis* nimis laxa videntur, magisque exempla tutorum & administratorum, qui legibus tenentur.

72. Etenim Imperantes supremi possunt omnia facere, quæ Civitas ipsa potest, si non egrediantur terminos potestatis sibi delatæ; & civitas potest quicquid Dominus & quilibet arbiter rerum suarum, qui pro libitu de rebus suis disponit, teneturque, tam si male quam si bene rem gesserit, veluti si prodigas fecerit donationes.

73. Plane, quod à Summâ Potestate populo imperatum, non haberet vim eos obligandi, id neque per contractum in obligationem deductum poterit obstringere cives: sed è contrà, quod vim adversus illos parendi haberet, id cum in potestate Regnantium sit, valebit, utique etiam, ubi per conventionem alii jus inde comparatum fuerit.

74. Sed de jurejurando Promissionibus Summarum Potestatum adjici solito, non est hoc loco prætereundum; quod aliqui putant, inde multum accedere ad arctitudinem obligationis, id magis esse ut ita se non habeat; Erga Deum equidem rectè, sed hominum respectu jusjurandum nihil mutare potest.

75. Nam vel adjectum est legibus Imperii fundamentalibus, vel aliis publici privatique juris constitutionibus & conventionibus. Prioribus tenentur Rectores omnimodo, etiam vi coactivâ, idque sine jurejurando, non minus quam jurati; quoniam per has leges excepta sunt, in quibus non haberent jus Summæ Potestatis, ideoque eorum respectu videntur & revera sunt privati, ut suprà *in cap. de legibus Imp. fundamentalibus* dictum est.

76. Si jusjurandum aliis legibus accesserit, tenentur quidem Rectores Civitatis, ut tamen æquè tenerentur è simplici promissione; nisi quod jam perjurii crimen erga Deum accedit. Verum tamen quia promissio circa res, quæ non spectant ipsum jus Summæ Potestatis, non facit, ut desierint esse omnibus superiores, apparet, vim coactivam super ejusmodi legibus aut conventionibus non sequi ex jurejurando, sed notam perfidiæ & impietatis sequi è sprera religione, quà de rè dix. in Eunom. Rom. ad *l.* 31. *de Legib.*

C A P.

CAP. VI.

Quibus modis Summa Potestas finiatur.

Modi recensentur decem indubitati, amotâ prius falsâ opinione; Mors, tempus imperio præfinitum, præscriptio, abdicatio, derelictio, existentia conditionis commissoriæ, felonia, animus imperantis hostilis, jus belli, unio. Modos, de quibus dubitari queat, esse captivitatem, alienationem, subjectionem infra alium factam, negligentiam, bellum contra cives, regno necdum delato, gestum.

ABsolutis, quæ pro hujus instituti ratione de juribus summæ potestatis suppetebant, non erit abs re *modos* percurrere, *quibus finiatur Summa Potestas*; in quod omnis methodica desinit oratio atque tractatus.

2. Quo loco prius amovenda est ab hac Arte eorum sententia, qui libertatem esse volunt rem meræ facultatis, quam semper populis, si possint, repetere liceat ac Imperium excutere; quod sane est verum in Imperiis voluntariis, si Rectores nihil sint quam Mandatarii.

3. Sed quia nos pridem ostendimus, Imperium simpliciter delatum esse Alienationem, quod pressius in calce hujus libri demonstrabitur; id autem quod est alienatum sine nova causâ repeti non potest, sequitur in Imperiis voluntariis id ita non procedere.

4. Nec etiam in violentis seu jure belli fundatis Imperiis illa sententia valet, nisi quatenus adhuc in statu belli partes consistunt: nam si illo finito, intervenerit pactio, ut fere usu venit, saltem tacita, exinde jus quæsitum victori auferri non potest. vide Grotium *lib.* 2. *c.* 4 *n.* 14.

5. Finitur autem vel unà cum civitate tota, vel consistente reliquo corpore, sola extinguitur. De illo casu postmodum in loco agetur.

6. Primus igitur, quo sola Majestas finitur; modus est Mors, cunctarum ultima linea rerum; est enim Potestas summa, facultas personalis. suprà *sect.* 3. *cap.* 1.

7. Idque non tantum in Electivis, sed etiam in regnis maxime & immediatè Successivis, utcunque receptum ibi sit dictum, *Reges non mori*: Hanc enim patet esse fictionem ejus generis, quod Jurisconsulti Suo heredi adscribunt, in quem potius continuari quam transferri dominium, ut nulla videatur Successio fuisse, tradunt *l.* 11. *π. de lib. & posth.* Quod etiam multarum gentium leges de ipsâ possessione receperunt, ubi dictum usus Gallicani obtinet, *Le mort Saisit le vif.*

8. Secundò, finitur *Tempore*, quod ab his, quorum est primævum jus imperandi, paucis vel uni præfigitur; postquam *suprà* obtinuimus, temporariam non desinere esse vere summam potestatem.

9. Tertio, *Præscriptione*, cujus, ut alias & in tempore præcipua vis est, eaque duobus modis exercetur; primo si Rex verus populo, vel Proceribus subjiciatur, aut populus liber proceresve suum jus Summæ Potestatis amittant, & manente eodem corpore civitatis, Principi

cipi subjiciantur, quâ de re dictum *sect.* 3. *cap. ult.*

10. II. Si populi vel Principes, qui partem alicujus Imperii fecerant, huic se subducant, nec id amplius agnoscant, sed libertate palam utantur, ejusque usum & quasi possessionem à tempore immemoriali continuaverint. Idem est, quando Rex aliquis alienam ditionem sine justo titulo occupat & longissimo tempore possidet, quo casu prioris domini Summa Potestas finitur.

11. Nam & in his casibus præscriptionem duntaxat *immemorialem* habere locum, iisdem rationibus evincitur, quæ de priore casu prolatæ sunt in *d. cap. ult.* & confirmantur à Grotio *lib.* 2. *c.* 4. Etiam à nobis in *vindiciis Amelandicis: cap.* 8. 9. 10.

12. Modo etiam in eo casu, quo populus aut princeps aliquis ita se alieno imperio subducit, ut novum Reip. corpus seorsim constituat, animum independentiæ palam præ se tulerit. Id enim in omni usucapione & præscriptione requiri, non modo Jurisperiti docent, sed etiam res ipsa loquitur; quia sine animo sibi habendi nulla acquisitio perfici vel inchoari potest *l.* 2. *C. de Præscript.* XXX. *vel* XL. *ann.*

13. Immemorialem autem possessionem, non respectu memoriæ literarum; cujusmodi nulla, nisi apud gentes literarum expertes, dari queat; sed nimirum, recordationis hominum præsentis generationis, intelligendam esse, non opus esset moneri, nisi quosdam ejusmodi opinionis errore ineptiisse animadversum esset. Temporis autem ejus spatium non est certo definitum; utique maximum esse trium γενεῶν, id est, centum annorum, convenit inter Juris publici privatique Scriptores.

14. Sed in iis casibus, quibus præscriptio tendit ad diversum corpus Reipubl. constituendum, facilior & frequentior quam in eadem civitate solet esse *protestatio*, qua jus suum qui possessione carent, reservant; cui fini aptissima est usurpatio continua nominis & titulorum, quam Principes haud facile negligunt.

15. Modo usurpatio illa specialis sit. Nam generalis hac parte non sufficit, qualis est, Imperatoris Romani, dum se ait, semper Augustum, id est, Amplificatorem Imperii; quomodo Germani vocabulum Augusti interpretantur.

16. Non sufficiunt etiam ad interrumpendam Præscriptionem, Declarationes per modum conventionis inter Imperantem & Ordines suos; quales sunt *Capitulationes* Cæsareæ, quas aliqui in hunc finem adducunt; Conventionum vis ad tertium non pertinet, qua de re diximus in *Vindic. Ameland. Cap.* XI.

17. Quartò, finitur S. Potestas *abdicatione*, quando Rex Imperium deponit, sive reddat populo Rempubl. ut *Servius Tullius* voluit, ut *Augustus* simulavit, ut perpetuus Dictator *Sylla* fecit; seu transferat in alium, ut *Diocletianus* & *Maximianus*, nec non *Carolus Cæsar V.* & Christina Svetiæ.

18. Sed an hoc ipso, quod abdicavit, etiam fit subjectus vel subjecta? Non potest aliter; quia non est in civitate medium inter Imperantes & subjectos, etsi Magistratus aliquo sensu medii inter Rectores & privatos appellentur.

19. Quid si pactus vel pacta sit independentiam, ut Christina Suetiæ? Hoc quidem vim suam habebit, eorum à quibus id est pacta, respectu: Æque enim singuli imperio eximi possunt ac urbes aut pagi intra terminos Imperii alicujus siti, sicut olim Ivetotiense regnum, vel hodie principatus Arausionum in Gallia.

20. Sed extra fines Imperii, in quo ejusmodi Pactum intercessit, nullam

juris effectum habere potest, quia pactum non egreditur paciscentium personas. Proinde, quod alibi Ex-regibus ejusmodi honos, ut nulli subjectis habetur, id humanitatis & indulgentiæ, non juris est, in quo sit vinculum necessitatis.

21. An autem qui in aliquâ civitate Summam habet potestatem, si in alieno territorio versetur, ejus jurisdictioni subjectus sit, diversi loci quæstio est.

22. Quintò, si Rex Imperium *pro derelicto* habeat, vel revera deserat atque destituat; hæc enim nihil aliud quam tacita abdicatio est.

23. Derelictionem oportere esse voluntariam, ipsa res loquitur. Proinde, qui justo vel injusto metu commotus se regno suo populoque subduxit, hunc abdicationis aut derelictionis reum arguere non licet. At oportet etiam hoc animo fiat, quod quis amplius Rex esse nolit; nam si abeat è regno peregrinandi, belligerandi aut novi regni suscipiendi causâ, abdicasse vel dereliquisse dici non potest; ne quidem *Henricus* Poloniæ Rex eo quod è Poloniâ aufugit, ut Franciæ regnum susciperet; quia tamen Rex manere voluit & nomen Regis Poloniæ per omnem vitam præ se tulit.

24. An vero Poloni ob ejusmodi abitum cum animo, ut videbatur, non redeundi, ut est ibi Respubl. justam illum regno privandi causam non habuerint, alia Quæstio fuerit.

25. Sextò, finitur Summa Potestas, existentiâ conditionis, ad quam delatum est Imperium, ut si lex commissoria regiæ electioni adjecta sit; ubi hoc vel illud Rex admiserit, fore uti jure suo cadat.

26. Septimò, per *feloniam* amittitur feudale regnum, id est, grave delictum vasalli adversus Dominum: posse enim in feudo summam esse potestatem jam dudum probavimus.

27. Octavò, si Rex *hostilem animum* contra populum suum induat, aut aliter Tyrannidem committat, excedendo notorie & præfracte terminos Potestatis sibi jure delatæ, quâ de re *suprà* diximus, Imperium haud dubie perdit.

28. Denique, nonò, *jure belli* summa potestas auferri potest & solet, quia victor in devicto jure Gentium, cujusmodi vult, Imperium adipiscitur.

29. Decimus finiendæ Majestatis modus est, unio cum aliâ majore civitate; nam tunc, *ut suprà dictum est*, civitas, quæ prius ipsa per se habebat summam potestatem, fit membrum majoris Imperii & pars corporis subjecta, quomodo in Gallia majores provinciæ *Normandia*, *Britannia*, *Aquitania*, *Delfinatus*, *Provincia* aliæque majestatem amiserunt.

30. Secundum hæc aliqui sunt modi, de quibus *ambigi* potest, tollant, an non tollant summam potestatem.

31. Inter quos tamen non referimus Voluntatem populi; quâ regiam vel optimatium potestatem semper abrogari posse volunt, qui Rectores nil nisi mandatarios populorum esse volunt, quam sententiam esse falsam, post ea quæ à nobis dicta sunt alias, probare supervacuum est.

32. De *captivitate primum*, quæ est aut erat olim mors civilis; utique ex hypothesi servitutis antiquæ; dicendum videbatur, summo jure amitti Regnum; sed *postliminio*, quod est juris Gentium, restitui: at inter eos populos qui servitutis rigore non utuntur, exercitium amittitur, jus ipsum retinetur, sicut in Gallia Rege Johanne & *Francisco* captis, illo apud *Pictaviam*, hoc apud *Paviam*, accidit.

33. *Alienatione* aut *subjectione* regni in alium aut sub alio factâ à Rege, jus Majestatis amitti tradit *Barclajus l. 4. c. 16. con-*

c. 16. contr. Monarchom. à *Grotio* reprehensus, eò quod talis actus sit ipso jure nullus, cujus proinde nullus esse queat effectus, nisi ut populus alienationem vel subjectionem Regi executuro vi resistat, ut Angli adversus Johannem, qui se Pontifici vasallum addixerat, fecerunt. *Grot. lib.* 1. *cap.* 4. §. 10.

34. Equidem in regno patrimoniali non potest esse vera *Barclaii* sententia, si modo loquatur de illo. In voluntario tunc erit vera, ubi alienationem Rex jam sit executus & traditione impleverit; nam Rex novus non est Rex, eoque excusso, nihil est causæ, cur venditor sit restituendus in locum quem dereliquit.

35. Verum ob nudum alienandi conatum, etsi contractus sit perfectus, non posse Regem spoliari Imperio, prorsus cum Grotio statuendum est, nec etiam, si duntaxat alii se submiserit: sed ultra nullitatem justamque impediendi causam non videtur procedendum; nec enim ulla causa liquet, cur plus decerni debeat, quam ne conatus sortiatur effectum.

36. Quanquam exempla non desunt efficaciora; Veluti *Johannis Balioli in* Scotia, & *Caroli Lotharingi*, in Galliâ, quibus hoc imputatum fuit ad juris regii commissionem, *Buchanan. Histor. Scot. lib.* 8. *Reg.* 95. *Mezeray compend. Histor. Gall. regn. Hug. Capeti.* Joh. de Serres *ibidem*; qui sic ea de re; *Ainsi par cet hommage & recognoissance il avoit comme quitté tout le droit, qu' il pourroit pretendre à la Couronne de France.*

37. Id est, *per* illud *homagium & subjectionem omne jus, quod in Galliæ Coronam præferre poterat, quasi dereliquerat.* Atqui non Galliæ regnum, sed Lotharingiæ Ducatum duntaxat ab Othone Cæsare agnoverat. Quid hoc ad commissum regni Gallicani?

38. Potest etiam quæri, an per negligentiam Rex cadat Imperio, ut Franci in ultimis *Merovingiorum* servarunt. De facto nil frequentius est. De jure tamen non videtur; sed si per eam civitas περὶ τῶν ὅλων periclitetur, dicendum est, populum aut optimates Regi aliquos adjungere posse, qui pro conservatione totius, quod primum civitatis fundamentum, invigilent, haud tamen ultrà quam postulet necessitas, ut *jam diximus, in loco suo.*

39. Idem juris est, si Rex incidat in furorem, ut Carolus VI. Galliæ.

40. Sæpe quæsitum est, an quod Rex ante regnum initum hostis regni fuisset, hinc in successivo Imperio amittat jus Regni, quomodo Galli *Carolum Lotharingum* hac etiam causâ exclusere, non *Ludovicum Aurelianensem*, in quo brevi murmure parem causam transmiserunt *Guicardin. lib.* 4. *de Bell. Ital. sub fin.*

41. Quod fuit justius; nam juris ratio minime commissum regni ob illam causam infert, modo non maneat hostis, ubi regnum ipsi delatum fuerit.

42. *Hinc jus stirpis Capevingiæ*, nobilis Galliæ historicus, niti inquit, *benedictione divinâ & possessione continuâ*, cui præteritio Caroli prioris locum fecerat, *Serresius in regno Hugonis Capeti*, ubi, *Cette Election estant esté authorisée par la benediction de Dieu, qui en a maintenue la possession en la posterité successive de Capet &c.* perinde ac si diceret; *usurpatione felici &* longissimo tempore.

43. Rem tamen aliter accipit Hottomannus in *Franco-Galliâ*, qui id factum docet ab universo corpore populi Franco-Gallici, quemadmodum adversus priorem stirpem Merovingiam decretum fuerat. Cujus facti ratio inde pendet, utrum potestas Regia tum vere Successiva fuerit παμβασιλικὴ, an verò νόμιμος & populo subjecta.

 44. Quo-

44. Quomodo nunc in Gallia ſe res habent, inde ab aliquot ſeculis, omnibus conſtat; neque jam à Gallis ulla ratio mutationum illarum, quam quæ eſt in verbis *Serreſii* reddi poſſet; neque tum quidem olim quod ad ſucceſſionem attinet, aliter ſe res habuiſſe videtur.

CAP. VII.

De fine vel duratione Romani Imperii, ad Grotium lib. 2. c. 9. n. 11.

Proponitur Quæſtio, cujus hodie ſint ea, quæ olim Romani Imperii fuerunt. Varietas opinionum ea de re, ex Peckio & hujus ſententia ipſius abſurda ſatis. Removentur à quæſito ea quæ jure belli, derelictione vel præſcriptione populo Romano ſubducta ſunt. Imperium Romanum non eſſe quidem tranſlatum ad Germanos, ſed tamen Regem à Germanis electum ipſo jure fieri ac eſſe Imperatorem Romanum. Populum Romanum eſſe nunc eundem, qui fuit olim, Grotio conceditur; verum inde non ſequi, illum idem jus habere quod olim, ſiquidem eligendi jus Imperatorem ſuum tranſtulit in Germanos. Olim jus eligendi Imperatoris fuiſſe penes S. P. Q. R. conceditur: qui nec Conſtitutione Antonini deſiit eſſe princeps gentium populus. Verum hoc jus principale communicatum fuiſſe cum novâ Romà ſive Conſtantinopoli. Nec Imperatorum electionem, ſecus ac Grotius, ibi factam, à populi Romani approbatione pependiſſe. Per Herulos & Gothos omne jus antiquum populo Romano fuiſſe ademptum; nec à Græcis, qui deinde Romam ceperunt, veterem principatum illi eſſe reſtitutum nec poſtliminio eſſe recuperatum. Populum Romanum à Græcis non videri jure deſciviſſe, quod hi feminæ imperium detuliſſent: Nec imaginum fracturam, nec imbecillitatem fuiſſe cauſam ab illis deficiendi juſtam. Jus eligendi Carolum Magnum, nullo alio jure habuiſſe populum Rom. quam belli. Non liquere, quod electio Caroli M. fuerit perſonalis. Certè Imperium Romanum illi delatum, fuiſſe diſtinctum à regno Francorum & Longobardiæ, nec quicquam tribuiſſe Carolo ſuprà titulum, præter id, quod jam Pontifex habet jure ſupremo, etſi dein Italiæ ſive Longobardiæ regnum Imperio ſit adnexum; haud tamen cum eo confuſum: nec ideo ſubjectum fuiſſe populo Romano. Sed hunc, tranſlato in Germanos eligendi jure, non retinuiſſe pro ſe vel Papà jus confirmandi electum à Germanis Imperatorem, ſed nihil habuiſſe, quam ritum inaugurandi. Male à Grotio jus regni Italiæ acquiri ab Imperatore, ſtatui, per approbationem Pontificis, nomiue populi

puli Rom. cum Italiæ regnum nunquam à Papâ vel urbe Roma dependerit, post invasionem Longobardicam: denique, Imperatori Romano post usurpationes Pontificias nihil superesse quam titulum majestatis Romanæ. Pontificem non habere jus tribuendi investituras in regno Italiæ, vacante Imperio. Nec eundem esse vicarium vel posse vicarium constituere, Imperatore mortuo vel mente defecto, secus ac Grotius, qui in his præ studio adulandi Papæ minus valide instituerit.

PRo mantissâ, placet addere disputatiunculam de Fine vel duratione Imperii, quod populus Rom. habet habuitve nunc aut olim, quâ de re prolixius quam solet, de rebus singularibus, & tamen minus solide, nisi valde fallor, agit Grotius, in loco supra scripto: quem heic exhibere & aliquid instar commentarii, cum ad hujus maximè sectionis materiam pertineret, addere visum fuit.

2. *Nobilis admodum est & illa quæstio*, inquit, *apud Historicos & Jurisconsultos, de his quæ Romani Imperii fuerunt, cujus nunc sint*. Non est igitur hæc de urbe Româ, sed de omni Romanorum imperio, quod olim fuit, quæstio, quam Grotius movet.

3. *Multi ea nunc esse volunt, Germanici sive regni, ut olim vocabatur, sive Imperii; utro autem nomine appelles, ad rem non refert.* An igitur de nihilo est, quod Imperator se vocat distinctè in Edictis & nummis cusis, *Electum Romanorum Imperatorem, Regem Germaniæ &c?* Quin etiam differunt regionibus: Nam imperium se refert ad urbem Romam & Italiam, Regnum ad Germaniam. Etsi verum est, in concreto Germaniæ Regem etiam dici Imperatorem, respectu Germaniæ, & hanc vocari Imperium; sed abstractione civili differunt omninò.

4. Est sane vetus quæstio apud Juris interpretes, an Imperator hodieque sit dominus mundi. *quam illi quæstionem deduxerunt in centum opinionum myriadas*; verba sunt Peckii *ad l. 9. d. L. Rhod. de jact.* inter quas sane, de re tralatitia multæ satis ineptæ sunt opiniones.

5. Haud facile tamen dixerim, an ulla sit absurdior, quam Peckius ipse in eodem loco adseruit his verbis: *Ego sane*, inquit, *in eorum sententiam transeo, qui Imperatorem respectu universalis regiminis, de jure, Mundi dominum esse declarant; & quamvis alia ad Particulares Principes pertineant, Universitas tamen de jure ad Augustum solum. Igitur etsi diversa regna diversi Reges obtineant, tamen omnes, nisi speciali Privilegio exempti reperiantur, Imperatori non secus subesse, quam Pontifici Cardinales cæterique Ecclesiastici ordinis videntur.*

6. Qui de jure publico scribunt, imperiti juris privati, non possunt evitare, quin aliquando impingant; Non putarem, juris privati interpretes, quos inter Peckius eminet, juri publico non deditos, tam enormiter evagari posse, quam usu venit in hac expositione Peckio, cujus singula refellere nec opus est nec libet.

7. Quid enim insanius, quam Imperatorem Romano Germanicum habere nunc idem jus propriè, quod Augustus olim habuit non sine ingenti hyperbole.

8. Bene Grotius, Quæstionem infinitè in suprà dictis propositam, inferius limitat, ut excipiantur ea, quæ *pactionibus*

nibus aut derelicti occupatione, aut victoriæ jure in aliorum populorum imperium concesserunt, ideoque de his tantum loquitur, quæ *adhuc hodie* sub Imperio Romano comprehenduntur.

9. Hæc igitur ipsa pertinere ad Imperium Germanicum, negat Grotius, contra eos, *qui nescio*, inquit, *quam surrogationem hujus Imperii in locum illius sibi confingunt, cum tamen notum satis sit, Germaniam magnam, id est, trans-rhenanam, totam maximâ temporis parte fuisse extra complexum Romani imperii.*

10. Veritatem hujus facti historia adseverat. Sed cum surrogatio nihil hac parte sit aliud quam translatio juris, quid obstat, quominus hæc fieri possit in alium populum? Quare populus Romanus suum jus in Germanos transferre non potuit, æque ac alius privatus in alium privatum juris translationem committit? Et si hoc fieri possit, ut certè potest, diversitas Imperiorum non impedit surrogationem Imperii Germanici in locum & jus Romani.

11. Verum tamen est, quod Grotius subjungit: *Mihi non præsumenda videtur*, ait, *mutatio aut translatio, nisi certis documentis probetur.* Modo non urgeat aliquod instrumentum transferendi jus Imperii speciale, quod heic scilicet, deesse fatetur Historia.

12. Videndum, ne non sufficiat, quod Grotius *infrà* collocat, *populo Romano placuisse, quo certius præsidium haberet, Regem non proprium sibi sumere, sed eum, quem Germani fecissent*, quod ipsum etsi nullo speciali documento sit consignatum, tamen esse factum constat, & usu plurium seculorum est confirmatum.

13. Hoc decretum, si forte Romanum Imperium non faciebat partem regni Germanici, tamen illud Regibus Germaniæ subjiciebat, imperii jure simpliciter constituti, & efficiebat, ut ea quæ ad Imperium populi Romani pertinerent, Germaniæ Regibus essent subjecta.

14. Unde patet, Grotium non male contendere, populi Romani Imperium non esse translatum ad Germanos, neque Germanicum Imperium Romano surrogatum esse; verum tamen jus imperiumque populi Romani translatum esse ad Germaniæ Reges: quicunque à Germanis eligerentur, ut hoc ipso forent Imperatores Romani.

15. Pergit Grotius; *Quare & populum Rom. eundem esse dico, qui olim fuit, quanquam extraneorum accessione admixtum & imperium penes eum mansisse, tanquam penes corpus, in quo esset ac viveret.* Identitas, ut sic loquar, populi Romani potest concedi, secundum philosophiam Alpheni in *l.* LXXVI. *ff. de Judic.* Etiam Imperium penes eum ut corpus remansisse concedi potest, subjective; sed non animam, formaliter, quo sensu fuit apud Reges Germanorum.

16. *Nam quæ olim*, Grotius, *jure potuit facere populus Romanus, antequam Imperatores Romani regnarent, idem faciendi jus habuit, ut quisque Imperator mortuus erat, alio nondum existente.* Electivum scilicet Imperium fuisse Romanum statuit, in quo jus summum, mortuo cui delatum id fuerat, redierit ad populum.

17. Inde videtur velle, quod hodieque populus Rom. Imperatore mortuo in Germania, si velit alium creare sibi Imperatorem, id faciendi jus habeat. Id enim vult connexio cum priore periodo, quâ populum Romanum idem jus hodieque habere dixerat, quod olim Quirites habuerunt.

18. Quod ita sustineri poterat, si nihil juris à populo Romano in Germanos translatum fuisset: Sed existimo, si decre-

decretum, quod Grotius agnoscit, de habendis iisdem Regibus quos Germani haberent, Romanum Imperium non facit partem Regni Germanorum; saltem his tale jus tribuere, quo Romanum Imperatorem eligere possint, electusque Rex ab ipsis, sit ipso jure simul Imperator Romanus, quod satis in confesso habetur.

19. At qui hoc sufficit ad impediendum, ne populus Romanus, Imperatore mortuo, quicquam de novo Imperatore surrogando statuere possit; siquidem hoc jus alienavit, eamque alienationem semel factam tot seculorum decursu firmatam approbavit; etsi interim subjectionem, qua ipse populus Romanus Germaniæ Regi aut Imperatori suo, verâ submissione addictus erat, sustulerit & deleverit; quam usurpationem Grotius in hoc loco, & ratione quæ sequitur, juris prætextu induere velle videtur.

20. Grotius; *Imo & electio Imperatoris ad populum pertinebat, & aliquoties à populo per se, aut per Senatum facta est: Quæ autem à Legionibus modo his, modo illis fiebant electiones, non erant ratæ ex jure legionum (nam in vago nomine jus certum esse non poterat) sed ex approbatione populi.*

21. Hæc ad statum veteris Romæ spectant, quæ ad quæstionem propositam, cujus nunc de jure sit Imperium urbis Romæ ejusque ditionum, nihil faciunt, ut in progressu videbimus; Tantum eo pertinent, ut probetur, populum Romanum eundem esse idemque jus habere, quod Roma vetus olim habuit. Prius jam concessimus, Posterius inde non sequitur; non magis quam ut idem homo semper idem jus habere dicatur.

22. *Cum his non pugnat, quod Antonini constitutione, quotquot in orbe Romano sunt, cives Romani effecti sunt.* Hac re populum non desiisse eundem populum esse, nec amisisse jus suum in ditiones subjectas fateri licet.

23. *Consecuti enim sunt ea Constitutione subjecti Romani Imperii, ea jura, quæ olim habebant Coloniæ & municipia & provinciæ togatæ, ut & honorum participes essent & jure Quiritium uterentur.* Nihil hic est, quod concedere non liceat, sine detrimento sententiæ nostræ, quod hodiè ditiones, quæ de populi Romani imperio supersunt, ad Reges Germaniæ pertineant, ut jam diximus & amplius patebit. Egimus hac de re in *Eunom. Rom ad l. 17. π. de Stat. hom.*

24. Pergit: *Non ut in aliis populis, itidem ut in populo Rom. fons imperii esset: quod facere in potestate Imperatorum non fuit, qui habendi Imperii modum ac causam mutare non poterant.* Propius ad controversiam accedit, an per Constitutionem Antonini in *l. 17. π. de Stat. hom.* qua omnes qui sunt in orbe Romano facti sunt cives Romani; jus Imperii subjective considerati, per universum orbem Rom. æquabiliter sit diffusum, an vero manserit orbis Reipubl. in urbe Româ, reliquis gentibus ut subjectis Imperii membris secundum suâ discrimina consideratis, ut antea res se habuerat; quod est verius, cum Antonini Constitutio, sicut omnis jurisprudentiæ corpus, non tam ad juris publici, quam ad privati juris rationes facta & comparata fuerit.

25. *Nec quod Imperatores postea Constantinopoli quam Romæ habitare maluerunt, de jure populi Rom. quicquam imminuit.* Si nihil aliud mutationis à Constantino M. introductum fuerit, quam quod locum habitationis, Româ transtulit Byzantium, hæc sola res in jure Reipubl. nihil mutare potuit. Sed omne jus quo Roma præcelluit, cum Byzantio, una cum nomine; quippe nova Româ dicta; communicavit, quod & effectum habuit & secutis temporibus observatum est; dubio-

dubioque procul & ab initio cum S. P. Q. R. consensu factum, vel deinab eodem approbatum. Hujusmodi communicatio juris, quod ad summam Rempubl. pertinebat, & quo re ipsa Constantinopolis exinde Romam exsuperavit, non potuit, quin de facto non tantum, sed etiam de jure Civitati Rom. detraxerit.

26. Grotius; *Sed tunc quoque electionem factam à parte sui, quæ Constantinopoli habitabat, unde Byzantinos Quirites vocat Claudianus, ratam populus totus habuit, jurisque sui monumentum non tenue servavit in urbis suæ prærogativâ.* Primo adverte, Grotium agnoscere communicationem juris quod habuit Roma, factam cum Byzantio, sive Constantinopoli, etiam in ipso Consulatu, quæ non potest non esse juris diminutio, nisi quis hoc captet

Πλέον ἥμισυ παντός,

Præstat pars una duabus.

27. Illam potius nota captionem logicastro quam gravi Jurisc̄to dignam, quod populum Rom. vocat unum-totum, cujus Byzantini pars fuerint; ita, ut quicquid Constantinopolitani agerent, id populus qui Romæ erat, agere censeretur, utique id ratum habere deberet, ante quam valere posset.

28. Quid nugamur? Duo populi fuere, qui Romæ & qui Constantinopoli erat, neque hæc, ab illo tempore subjecta fuit Romæ, nec utique hujus colonia. Fuit nova Roma, par antiquæ, ut in omnibus, ita iisdem elogiis ornata, quibus Roma vetus. Constantinopolis Æterna urbs *Nov.* 23. *de præd. civit.* Sacratissima urbs *l.* 7. *C. de Advoc. divers. jud. l.* 30. *C. de Donat.* Regia urbs *l.* 25. *C. de Nupt.* § *ult. Inst. de Satisdat. ubi etiam caput omnium civitatum &* nova Roma inquam, *l.* 4. *C. de oper. publ.* Socrat. *hist. Eccl. l.* 3. *c.* 8.

29. Neque verum est, Electionem Constantinopoli factam non valuisse, nisi per ratihabitionem populi Romæ habitantis. Hic sua functus sit electionis parte, vel potius alterius præjudicium sequi solita est: Quando enim Imperatorem Constantinopoli creatum agnoscere detrectavit populus Romæ? Fuerit hoc facti; quanquam ego non dubito, quin & juris, stabilito in Græcia Imperio, sit habitum, ut Imperator Constantinopoli electus Romæ quoque Cæsar & Augustus esset: Utique par jus cum esset Constantinopoleos, Roma hujus partes occupare vel justificare non potuit.

30. Non agnoscimus igitur sequentia Grotii; *Quare jus omne, quod hi, qui Constantinopoli habitabant, ad eligendum Imperatorem Romanum habere poterant, pendebat à voluntate populi Romani.* Nec enim de jure, id ulla vel ratione vel auctoritate probat; de facto contrarium obtinuisse palam est in Historiâ.

31. Grotius; *Et cum illi*, Græcos intelligit, *contra mentem ac morem populi Romani, feminæ Irenes subiissent imperium, ut alias causas omittamus.* Ingentem saltum committit heic Grotius, à statu Imperii, quem stabilivit Constantinus Magnus cum Byzantii, tum Romæ, ad id tempus quo Carolus Magnus à Romanis est electus Imperator, quod fuit Irene regnante apud Græcos.

32. Nam interea temporis immane quot & quantas mutationes populus Romanus & urbs olim domina gentium subiit! Primo rex Odoacer cum suis Herulis & Turcilungis Italiam invasit, Urbem occupavit & omne jus Imperii quod habuerat, belli jure illi ademit & extinxit. Hunc iterum Gothi expulerunt & regno per integrum fere seculum Romæ potiti sunt.

33. An tunc etiam vetus Imperii jus populo Romano mansisse Grotius contendet?

tendet, ut idem populus idemque jus ſemper habuiſſe dicendus ſit? Id quidem ab ipſius inſtitutione fuerit alieniſſimum, qua docuit, hoc eſſe jus belli, ut victor imperet victis uti libet, & populus liber, victus victoris ſervus & ſubjectus fiat.

33. Quod ſi jus Imperii, quod olim Roma ſola, dein juxta Conſtantinopolin pariter habuit, per Gothicam & Herulicam ſervitutem amiſerit; quæram, quando & quomodo jus amiſſum recuperaverit? Nam quod ſemel eſt extinctum ſine novâ causâ reviviſcere non poteſt, ut Juriſconſulti, non minus quam philoſophi naturales intelligunt.

34. Pulſi deinde ſunt Gothi à Juſtiniano & ejus ſucceſſoribus, Græcis Imperatoribus, viribus Græcorum, ſive Orientalis Imperii, cujus ſedes erat Conſtantinopolis, & Roma rurſus Imperio adjuncta eſt Romano, quod dicebatur, non jam amplius à populo veteris Romæ, quæ ſerviebat, nec fons erat Imperii, quo ipſa plane carebat, nec iſti nomen dare poterat Imperio; ſed hoc à novâ Roma tum fuit petendum; jure veteris Romæ penitus, inquam, extincto.

35. Nec verò poſtliminii jus datur populo à majori imperio vi bellica abſtracto & dein recuperato, niſi per novum novi victoris decretum, quâ de re in *capite de poſtliminio* preſſius agetur; & habuimus exemplum recens Belgæ, cum quædam nationes fœderatæ à Gallis ſubactæ, armis recuperatæ, primo ita ſunt habitæ, quaſi bello captæ; dein ſpeciali decreto in fœdus denuo receptæ ſunt.

36. Sed Græci Imperatores Romanos tàm liberaliter non habuerunt: nunquam aliter quam ſubjectis uſi ſunt, jure victoriæ & odio æmulantium nationum; Tantum abeſt, ut veterem excellentiam juris & Imperii pridem amiſſam illis reſtituerint. Manſit igitur amiſſum jus iſtud & Roma ab illo tempore nihil fuit aliud quam municipium majoris Imperii.

37. Unde igitur hoc, quod Grotius ſubjicit; *merito populus Romanus illam conceſſionem ſive expreſſam ſive tacitam revocavit, & per ſe Imperatorem elegit, Carolum Magnum.* Qui jus ſuum ante aliquot ſæcula amiſerat, nec unquam ullo juris actu reſtitutionem in integrum acceperat, quam ille conceſſionem expreſſam vel tacitam in victorem dominumque ſuum jure belli factam conferre potuit, aut revocare collatam?

38. Imo ſi victor populus, qui fuit Conſtantinopolitanus, à quo Gothis ereptus & Imperio iterum ſubditus erat, in animum induceret, Irenæ feminæ parere, quod uſu venit ſub finem ſæculi VIII, quid hoc ad populum, qui nihil amplius ad Electionem conferebat, qui imperia à Conſtantinopoli accipiebat, veteremque præcellentiam inde jam olim perdiderat? Non poterat recuſare communem cum dominante civitate fortunam atque parendi Legem.

39. Verum ſi hæc ita ſunt, ut â nobis diſputatur, quo jure Carolus Magnus à Romanis Imperator electus dicetur? Si enim populus Rom. Imperatoribus Conſtantinopolitanis ita ſubjectus fuit, ut ipſe nec amplius eſſet Princeps populus, ſed pars ſubjectarum gentium, ex quo libertate à barbaris capta exciderat, nec à Græcis Imperatoribus antiquo principatui reſtitutus erat, non apparet, quo jure ſe Græcis ſubducere aliumque Imperatorem creare potuerit.

40. Grotius alias dari cauſas indicat; quæ ſint, non expoſuit. Pontifices præ ſe tulerunt εἰκονοκλασίαν, cum Leo Imper. circa annum Xρ. MCCXXII. cæpiſſet imagines è templis ejicere, quo tempore Gregorius II. & III. Papæ Leonem videntes in Græcia & in Aſiâ ſatis occupatum, &

patum, & opibus Longobardorum, qui Græcis æmuli erant, confisi, non modo Synodales Græcorum canones de vetito cultu imaginum abolere detestarique & auctores excommunicare, sed ipsam quoque Romam cum suis dependentiis Leonis & Græcorum imperio, rebellione facta, subducere sunt ausi & sustinuerunt.

41. Hanc causam à Græcis deficiendi fuisse justam; Grotius ipse, credo, non contenderet; nec quod præterea allegatur, Græcos non fuisse pares tuendæ Romæ contra Longobardos, & Saracenos; opus fuisse potentiore patrocinio. Prætextus hi sunt, quos Romanis nequidem periclitari visum est.

42. Nihil reperio, quam belli qualecunque jus, idem quo aliæ gentes ab Imperio Romano defecerunt. Etenim est verum, Romanos per annos sexaginta & amplius fuisse in statu belli cum Græcis, usurpata αὐτονομία & libertate, quam & ad extremum usque, Græcis invitis, retinuerunt: Quo autem jure defecerant à Græcis Imperatoribus, eodem jure novum sibi Imperatorem adsciverunt. *Ac voce primi civis*, ita pergit Grotius, *id est, Episcopi sui (quomodo & in Judaicâ Republ. rege non existente, prima erat summi Pontificis persona,) pronuntiarunt.*

43. Satis pellucet animus, quo Grotius in hunc locum digressus sit, adulandi Pontificiis gratiâ: Quid enim simile habuit jus Pontificis Judaici, ex instituto post captivitatem Babilonicam in gente stabilito, Sacrorum & Reipublicæ Præsidis, cum Pontifice Romano? Ubinam liquet, illo tempore, populum Romanum, Episcopo suo dedisse principem locum in Republ.? Episcopi sui ductu & ministerio tunc usi sunt, ex more illius & sequentium seculorum, adhibendi vocem manumque sacram actibus inaugurationum.

44. *Fuit autem hæc electio personalis in Carolum Magnum & quosdam ejus successores.* Velim hoc probetur; Nam Ludovicus quidem Pius à Patre Carolo in Comitiis Francorum Aquisgrani congregatis, declaratus est Imperator & collega Patris, sine ulla Pontificis aut populi Rom. interventione, quod constet, nec auctoritate vel approbatione requisitâ. Inter successores quidem variæ fuere contentiones, quas Pontifex inauguratione festinatâ, sæpe decidit aut prævenit, facto magis quam jure. Sed primam Imperii in Carolo constitutionem verisimilius est fuisse successivam. Etsi ab hac re meritum quæsiti principalis satis est alienum. Magis ad eam pertinet, quod sequitur.

45. *Qui ipsi jus Imperii, quod habebant in Francos, ut & in Longobardos, à jure Imperii in Romanos, ut novâ causâ quæsito, sollicitè distinxerunt.* Et merito, quia pridem illas ditiones, antequam Imperatores salutati essent, obtinuerant.

46. Unde patet, quantulum sit, quod populus Romanus Carolo tum dare potuerit; Germaniam & Galliam jure regni Francici tenebat, Italiam jure victoriæ Longobardicæ. Exarchatum Ravennensem, qui nunc Romania dicitur, dederat ipse Pontificibus. Extimam Italiæ partem, quæ nunc est regnum Neapolitanum, Græci adhuc tenebant.

47. Nihil igitur extra urbem accepit illâ creatione Imperatoriâ, præter ἀξίωμα nominis, ut Imperator Romanorum diceretur; cujus populi gloria vetus & memoria potentiæ pristinæ adhuc aures hominum implebat opinione Majestatis, etsi tam res quàm jus omne suum pari jure belli, quo creverat, jam funditus amisisset.

48. Imperium certè in urbem ejusque territorium, quod Patrimonium S. Petri appellatur, ipsumque, opinor, Exarchatum

Exarchatum Ravennensem jure *directo* illa delatione consequutus est; nec enim aliter donationes Pontifici factæ, quam salvo jure Supremi dominii, quod tum quidem Pontifices adhuc potestate seculari præ se non ferebant, intelligi possunt.

49. Enimverò, Longobardiæ regnum, à Carolo seorsim nomine regni Italiæ tunc & deinceps habitum est; siquidem eodem tempore, quo Carolus Magnus Imperator Romanorum proclamatus est, filius ejus Pipinus Italiæ Rex inauguratus fuit. Postea cum Imperatoriâ dignitate conjunctum fuit, ne penitus inane fieret, Imperium, Galliâ & Germaniâ inde aliquantisper alienatis; donec ab Othone conjunctio Germanica commissa fuit: quâ de re sic ait Grotius.

50. *Postea diviso Francorum populo in Occidentalem, qui Galliam nunc obtinet, & Orientalem, qui Germaniam sive Alemanniam tenet (duo Francorum regna vocat Frisingensis) cum populus Francorum Orientalis eligendo sibi Reges facere cœpisset (nam & ad id tempus Francorum regum successio quasi agnatica, non tam à jure certo, quam à populi suffragiis pependerat) placuit populo Romano, quo certius præsidium haberet, Regem non proprium, sibi sumere, sed eum quem Germani fecissent.*

51. His de facto nihil habemus adversum, sed collectio Grotiana meritò displicet; *populus Romanus*, ita instituit, *semper fuit idem, nec aliud hodie quam fuit olim, jus habuit.* Olim Imperatore mortuo, sui juris erat & de Imperio disponere poterat; Ideo & deinceps idem facere potuit, hodieque potest, adeoque in promptu est ratio, justificandi usurpationes Pontificum seculares contra Cæsares, ipsumque Imperium quà tale Pontifici subjiciendum.

52. Quam non idem jus populo Romano semper fuerit, demonstratum est *suprà*; quod decretum de agnoscendo ut Imperatore quem Germani Regem elegissent, fuerit actus alienandi jus Imperatorem creandi perpetuum; similiter dictum, eaque est in dubio natura obligationis, ut perpetua sit; denique verba hujus pactionis, ut à Grotio ipso relata sunt, translationem juris eligendi Imperatorem in Proceres Germaniæ, manifesto præ se ferunt: nec enim decretum fuit μονόπλευρον populi Romani, sed conventio inter Imperatorem atque Germanos & Romanos, ut Historia declarat, etsi instrumentum & verba specialia non extant.

53. Quod si populus Romanus, aut qui potestatem ejus postea nactus est, Pontifex, eam facultatem semper revocare potuissent, aut singulis Imperatoribus, si displicerent, obsequium negare, fuisset illa quidem absurda & elusoria concessio; præter quod ipsius Grotii verbis contraria, quæ non de singulis, sed de universo jure eligendi concepta sunt; placuisse, uti, quem Germani Regem sumsissent, is etiam suus Imperator esset: quod ipsum eventus efficaciter demonstravit; siquidem consensus gentium haud aliunde, quam ab hoc instituto, fastigium Imperiale Cæsareum Germanis proprium fecit.

54. Nisi quod Grotius addit; *Ita tamen, ut jus sibi aliquod probandæ vel improbandæ electionis, quantum scilicet ea res ad se pertinebat, retineret. Jus aliquod*, incertitudinis nota; cum, si vere jus probandi & improbandi fuisset, id diserte reservatum oportuisset. Præsertim, cum per illud tantum non adimeretur facultas, quæ delata fuerat. Probandi jus *aliquod* reservatum fuisse, ut appareret, non esse Romanum Imperium regni Germanici partem, non est absre; sed improbandi facultas Germanicam electionem

ctionem ludibrio exponebat, si præcipuum dignitatis fastigium suo Imperio adimeretur. Et Pontifices tum necdum eo provecti fuerunt arrogantiæ, ut cum ab Othonibus Pontificum approbatio dependisset, ac ab illis aliquoties exercita sit improbatio; eodem tempore (nam ad hanc ætatem hujus rei origo refertur) ausi sint stipulari, ut ipsis competeret jus Imperatores approbandi vel improbandi. Si quid unquam ejusmodi, Cæsarum alicui impositum fuerit, id, ut alia nonnulla quibusdam ex iis, indigna Majestate Augusta, leguntur extorta, transitorium fuit, neque in facultatem convaluit, cum semper à Germanis ista Pontificum Arrogantia, de jure & de facto refutata fuerit.

55. Credo, quicquid ejus est, resolvi in solennem coronationis actum, de quo Grotius porro; *Hæc quoque approbatio per Episcopum edici & solenniter testata fieri peculiari coronatione solebat.* Hanc Pontifices Romanos impertiri solitos esse Imperatoribus usque ad Maximilianum I satis constat. Sed ut hic, & post Carolum V. omnes Imperatores illam coronationem neglexerunt, eoque nihilo minus Cæsares Romani fuere, qui coronæ capiendæ causa Romam profecti erant; ita clarum est, Actum illum coronationis nihil fuisse quam ritum inaugurationis, sine quâ jus Regium habet integritatem suam, non minus quam si maximâ pompâ coronatio celebrata fuisset.

56. *Quare ex electione septem Principum, qui Germaniæ corpus referunt, qui lectus est, jus habet imperandi Germanis, secundum eorum mores: Ex approbatione verò populi Romani fit idem Rex, aut Imperator Romanus, aut ut Historici sæpe loquuntur, Rex regni Italiæ.* Cui bono igitur decretum illud, quo ipse refert, placuisse populo Romano, & quod satis usu venisse constat, Germanis Imperatoribus ipsis id agentibus & in ipsorum gratiam; ut quem Germani Regem elegissent, hic Imperator Romanorum esset; si non vi electionis Germanicæ juxta illud decretum, incontinenti Imperator Romanus fieret.

57. Negandum adeo, quod electus Germaniæ Rex fiat Imperator Romanus, vi approbationis à populo Rom. id est, à Pontifice faciendæ: fit Imperator Romanus virtute decreti illius perpetui & electionis secundum illud in Germaniâ factæ; quemadmodum ratio exigit & usus tot seculorum probavit.

58. Quod autem Imperatoris Romani & Regis Italiæ jus unum idemque statuit esse, non fit etiam accurate. Nam quo tempore Carolus Magnus Imperator est salutatus, Regnum Italiæ, quod fuerat Longobardorum, Carolus jam pridem tenebat, idque nunquam à Pontifice populove Romano profectum, ab eorum confirmatione nullo modo pendere potuit: sed Imperium, quod illi Carolo tribuerunt, in urbe Româ ejusq; territorio Latino consistebat; quod dein usurpatione & præscriptione, vel potius impotentiâ Cæsarum Germanicorum, Imperatorio juri penitus subtraxerunt.

59. Verum quidem est, Caroli Magni posteros deinde regnum Italiæ cum Imperatorio nomine conjunxisse; verum idcirco jus regni illius in populum Romanum, à quo diu fuerat amissum, non contulerunt, ut Grotius hic loci falsò supponit.

60. Prorsus hodieque jus Imperii Romani à regno Germanico & Italico sive Longobardico distinctum, nihil habet materiæ, quam ab urbe Româ & patrimonio ejus περιχώρῳ; Quod ipsum quia penitus Imperatoribus sublatum est, apparet, nihil de Imperio reliquum esse, quam quod ipsi Imperatores Carolini

cum

cum eo conjunxerunt, & quod Otho Magnus deinde acquisivit, jure belli ademptum Berengario: quod proinde non habent Germani à Romanis aut à Pontifice, neque per vetus illud decretum, neque multo minus per singulares confirmationes, quæ penitus sunt commentitiæ.

61. Ex quibus apparet, quid quantumque sit in his verbis Grotii: *Atque eo titulo*, approbationis scilicet Pontificiæ, *sub se habet quæcunque populi Rom. fuerunt, neque pactionibus aut derelicti occupatione, aut victoriæ jure in aliorum populorum imperium concesserunt.* Quam modicum hoc sit, demonstravimus, & hoc ipsum modicum non habet Imperator titulo confirmationis identidem renovatæ, sed ex vetere æternoque decreto, habendi pro Imperatore Regem à Germanis electum, ut toties dictum est.

62. Pergit Grotius; *Unde illud quoque intelligi facile potest, quo jure Episcopus Romanus, vacante Imperio, investituras tribuat feudorum Imperii Romani, quia scilicet in populo Rom. tali tempore libero, primas obtinet.* Huc omnia redeunt, Episcopo Romano ut consulatur; Huic enim placere voluit Grotius in hoc quidem *articulo* juris non levis momenti, contra veras solidasque juris & Historiæ rationes; vix enim est ut aliter ab homine doctissimo sed cum Pontificiis *syncretizante*, liceat ita loqui, tam male cohærens accipi possit disputatio.

63. Quod attinet ad investituras vacante Imperio tribuendas novis Imperii vasallis in regno Italiæ (nam de hoc intelligendus est Grotius, quia in urbe Roma & ditione subjecta Imperator Romanus nihilo plus juris habet aut exercet hodie, quam Lutetiæ Parisiorum & per Insulam Franciæ) non videtur eas Pontifex ullo jure sibi vindicare, quia regnum Italiæ à populo Rom: non dependet, nec unquam post invasionem Longobardorum ab ea dependit; unde nec ad Papam, ut primam urbis personam, quomodo Grotius loquitur, id est, Principem, dispositio de partibus ejus regni spectare potest. Jus enim Vicarii, quo Palatinus & Saxo præditi sunt in Germania; nunquam in Pontificem, quod ad Italiam attinet, translatum est; etsi Grotius in notis, Papæ jus cum illorum vicariatu comparat.

64. Hinc evanescit, quod Grotius subjungit his verbis; *Solent autem quæ sunt corporis alicujus, per primam personam, corporis nomine, expediri.* Nec enim corpus Romanæ civitatis jus regni Italiæ à Longobardis jure belli ademptum unquam recuperavit; unde nec primæ ejus personæ quocunque prætextu adscribi potest.

65. Quid autem de primâ persona nugetur Grotius, conferens Papam cum primate Poloniæ Archiepiscopo Gnesnensi, qui vacante regno sedeat in throno? quasi Episcopo Romano idem jus competat. Nam ad regnum Italiæ nihil attinet ille; In urbe vero eique subjecto territorio non primæ personæ jus arcessitum è Polonia & Judæa, quemadmodum Grotius instituit, sed verum jus Principis & Regis habet atque exercet.

66. Ideo inde à pluribus seculis, si regnum Italiæ ab urbe Româ dependet, Papa non vicarius Imperatoris, sed jure suo Rex est regni Italiæ, & Imperator nihil habet quam dignitatis ἀξίωμα, adhuc reliquum in opinione gentium ab excellente memoria populi Romani.

67. Sed, ut dictum, Italiæ regnum ab Imperio populi Rom. separatum, & cum eo deinde quidem conjunctum, non tamen confusum fuit; ut Papa ejus feuda minimè conferre possit, absque speciali concessione Imperatorum aut populorum, quæ nunquam facta legitur; quemadmo-

admodum de vicariatu Saxonis & Palatini factum videmus.

68. Quis igitur est Vicarius, dicat aliquis, dum vacat Imperium in regno Italiæ? Nihil profertur, quare necesse sit, aliquem statuere Vicarium, ubi nemo constitutus legitur, non magis quam in principatu Pontificis Romani, vacante sede, Vicarius est quisquam.

69. Iterum quæritur, quo jure Rex Germaniæ sit pariter regni Italici Rex; si decretum æternum Populi Romani, quo placuit, Imperatorem suum esse, quem Germani Regem suum elegissent, ad regnum Italiæ non pertinet?

70. Respondetur, id esse clarum è tacita populorum, qui regnum Italiæ constituunt ac indubitato consensu, qui per tot secula nunquam id egere post Othones, à quibus pleno jure redacti sunt in potestatem, ut alium Regem quàm eum quem elegissent Germani, haberent.

71. Sequuntur ultima Grotii verba; *Neque vero male Cynus & Ramerius tradidere, si Imperator Romanus morbo aut captivitate impediretur, fungi Imperio, posse ei vicarium dari ab ipso populo Romano.* Nugatoria quæstio, pari decisione; nam in Germania dandi jus Vicarii nequidem ipse Pontifex jure populi Romani vindicabit; in regno Italiæ nemo in ipsum hoc jus contulit, nec id ab Urbe Roma dependet. In hac autem ipsa non laborabunt de Vicario Imperatori dando; à cujus imperio ipsum non minus quam Galliæ aut Poloniæ Regem exclu-serunt.

72. Et hæc quidem hactenus ad locum Grotii, notabilem; magis studio in Pontificem Romanum, quod nisi plurimum fallor, ejus judicio præstrinxit; quam soliditate collectionis juridicæ vel historicæ; qui tamen propter auctoritatem viri & momentum negotii, silentio neutiquam transmittendus videbatur. Qui plura cupit, videat Limnæum *addit. ad jus publ. tom. 5. ad lib. 1. c. 4. n. 24.* & Commentatores Grotianos *ad h. loc.*

SECTIO

SECTIO X.

Exhibens Dissertationem de Imperio.

Sine vi, à populo sui juris, constituto, primum editam anno MDCLXXXIX. adversus Orationem ejusdem inscriptionis, habitam Franekeræ in Templo Academico, Kalendis Juniis ejusdem anni, quâ rationes Auctoris in *Lib.* 1. *Sect.* 2. & 3. *de Jure Civitatis* expositæ, primum oppugnatæ fuerant.

CAP. I.

Constitutio Quæstionis & de Origine Imperii Voluntarii.

Incertitudo Quæstionis de Imperio, ut non male dictum sit, fidei magis eam esse quàm doctrinæ. Occasio præsentis disputationis, contra sententiam, quod Imperium simpliciter constitutum primitus & unice à naturâ Mandati sit arcessendum. Ampliationem, quod pacto deinde plus juris in Imperantes sit translatum, esse inritam; quia pacta semper detrahunt Imperio simpliciter constituto. Ne quidem pactum successionis si accedat, augere jus Imperii simpliciter delati, quia successio tantum est continuatio Imperii primum delati. Si Imperium mandati jure censeatur, Imperium Regi semper abrogari posse. Non esse improbandam Hobbesii positionem; statum naturalem esse statum belli, facto, non jure scilicet. Ad hunc evitandum, opus fuisse unione civitatis perpetuâ & indissolubili, qualis non est à mandato.

Disputationes de Jure Imperii, quod non à vi bellicâ, *sed à voluntate liberi & sui juris populi* originem habuit, nostro sæculo à clarissimis ingeniis agitatæ, his diebus, occasione motuum Britannicorum, denuo incaluerunt.

2. Nec abs re forte quis ita existimaverit, inanem hujus rei esse disputationem; *quando Regnantes ubique tantum juris habere creduntur, quantum manu complecti* & viribus exequi *possunt*, ut hic fere unicus sit Arbiter hujus Quæstionis.

3. Præsertim, quando tam immanis est diversitas opinionum, ut cum omnium singulorumque rationes examinaveris, incertior sis multò quam pridem.

4. Non displicuit adeo institutum cujusdam ex *Anglia* scripti, quod publico nomine, vero an prætexto, prodiit his debus, narrans eò rem disputando esse redactam,

redactam, *ut fidei potius quam doctrinæ Quæstio videatur.*

5. Proinde sibi esse propositum, ajebat, exemplis rem conficere, ut quod *Britanni* fecerunt, id jure factum videri, approbet iis Populis, qui exempla duntaxat ab ipsismet edita refellere nequeant.

6. Non est tamen hæc omni ratione destituta res, & quanquam victoriæ ratio non redditur, causam tamen quisque suæ causæ prætendit; quin nec parum in animis populorum momenti habet juris conscientia.

7. Quanquam enim mortalium res facto magis quam jure constant, ita tamen non sedit humano generi, jus in viribus & potentiâ consistere, quod Hobbes & Spinosa volunt.

8. Cujus rei ratio quanquam satis educta & demonstrata fuit in *lib.* 1. *de jure Civitatis*, nova tamen occasio nata est, de naturâ summi Imperii, propriâ agendi dissertatione, quâ si nonnulla ex his quæ alibi collocata sunt, repeti videbuntur, in summâ tamen hac parte non metuimus offensam vel tædium Lectoris.

9. Duæ sunt opiniones summæ, de efficaciâ Imperii non violenti, altera quæ *Principibus*, altera quæ *Populo* infinitam potestatem tribuit.

10. Prior duplici viâ procedit, unâ, quæ potestatem Imperantium *à Deo immediatè* arcessit; alterâ, quæ populum in Reges *omnia*, quæ transferre *potuit*, transtulisse contendit.

11. Sed hanc, uti nunc est, paulisper missam faciemus. Utrique ejus membro satisfecimus *in loco*, & refutavimus utramque hypothesin. Ut tamen causæ voluntatis humanæ singulari modo supereminеat divina voluntas, quæ submissionem voluntariam hominum, sine quâ civitates ipsique homines salvi esse nequeunt, auctoritatis suæ religione sacrosanctam facit.

12. Posterior sententia, *Potestatem supremam semper & in omni Republica populi* esse commemorat; idque nunc quasi jure suo postulat ab iis, qui successu Anglicano gaudent, nec illa consilia laudare non audent.

13. Angli tamen diligenter id agunt, ne hoc jure suum Regem nuper expulisse videantur; quando se Regi Imperium non *abrogasse*, sed hunc illo *se abdicasse* videri voluerunt, idque decreto publico enixe prosecuti sunt.

14. Quo magis nescio quam gratiam ab illis inituri sint, qui se *Britannicam methodum* aliter quam *Miltonianis* rationibus tueri posse desperant.

15. Meo loco jam pridem factum est, ut cum hæc pars juris, cujus est, eam tractare Quæstionem, mihi commissa fuisset, curæ habuerim, ut Auditores mei intelligerent, *non opus esse ad effrenem dominandi licentiam intra juris cancellos coercendam*, ut omnis Imperii vis aboleatur.

16. Quod parum aut nihil abest, quin è sententiâ, quæ statuit, *Imperantes nihil esse quam populi* procuratores Mandatarios, fiat.

17. Procul habeo causas ægre ferendi, quod adversus rationes meas, quibus inter *impotentiam tyrannidis & insolentiam plebis mediam viam* curatè indagaveram, apud Academiam nostram disputari declamarique videmus & audimus.

18. Nam etsi id actum fuerit, ut rationes mihi propriæ refellerentur, quia tamen est problema tralatitium, ineptus sim, id si ullo modo succensendum putem.

19. Quin gaudeo potius, occasionem mea pressius examinandi exponendique veritatem liquidius, esse datam.

20. Quod

20. Quod quidem plane faciendum mihi fuit, ne primum caput Artis, quam fere quotannis vivâ voce tradimus, indefensum *in loco* destituisse videamur.

21. Modo æque faciles habeamus eos, qui hanc ipsam disquisitionem inchoaverunt, ut ferre queant dissentientes, quorum ipsi rationes primi impugnarunt.

22. Sententia, quam volunt esse hujus temporis, novissime renovata est his verbis; *Imperium à libero & sui juris populo in Magistratum, Principem aut Regem simpliciter collatum, primitus & unicè ex natura Mandati arcessendum; vim autem majorem aliquam esse à Pactis inter populum & Principem initis.* In quibus terminis prora & puppis, initium & finis Orationis hac de re scriptæ & habitæ in templo Academiæ Franekeranæ, kalendis Juniis MDCLXXXIX. continetur.

23. Bene habet, quod Collator Imperii statuitur *populus liber & sui juris*, ut vis belli, præcipua & antiquissima Regnorum origo, ab hac disceptatione removeatur.

24. Sed hoc novum est in illa propositione, quod cum Imperii constitutio simpliciter in civitate facta, MANDATO perpetrari dicitur, *vis aliqua major* è Pactis inter populum imperantesque initis proficisci statuitur.

25. Nam quæ Pacta inter populos atque Reges iniri videmus hodie, vel quæ unquam inita fuisse accepimus, omnia pertinent *ad Regiam potestatem limitandam*, ac intra *certos terminos* coercendam.

26. Qualia certè videmus esse, quæ Germani, *Britannorum*, Polonorum aliique populi olim novissimeque cum suis Regibus iniverunt.

27. Adeò, ut si potestas Regia simpliciter delata nihil sit quàm *Mandatum*, pacta nihil esse possint quam circumscriptiones & quasi *instructiones* mandati exercendi ac administrandi, ne sit Procurator *cum Liberâ*, quem vocant.

28. Nec mihi venit in mentem, ulla unquam pacta cum Regibus augendi juris eorum causa fuisse inita, nisi per abolitionem pactorum, quibus Summa Potestas prius adstringebatur, ut nostrâ memoriâ factum est in Dania.

29. Si facultatem successionis ad heredes, quæ sæpe venit ex pacto, & naturæ mandati non inest, huc referendam putes, fac cogites, hoc pactum efficere, ut jus delatum vere alienetur; neque mandatum quod morte extinguitur, amplius esse queat; cum translatio in heredes, alienatio inprimis liquida & perfecta sit.

30. Præter quod, jus Successionis, utcunque sit alienatio, tamen intensionem augmentumve potestatis præstare non potest; cum solam temporis extensionem adferat.

31. Nam constitutio successionis, nihil est aliud, quam juris primo delati in heredem continuatio.

32. Quod autem successoria Regna plerumque videmus esse liberioris potestatis, non juridicis, sed politicis causis accepto ferendum; eo quod artes & usurpationes regnantium in successivis, facilius quam in Electivis Imperiis intercedunt.

33. Sed jus heredum per se nec majus neque minus est, quam fuit ejus, cui Imperium simpliciter est delatum, quemadmodum & de Magistratibus hereditariis obtinere manifestum est.

34. Unde colligi potest, quam juris & prudentiæ sit inops hæc sententia, *quæ Regiam potestatem simpliciter & sine Pactis delatam, à natura Mandati pendere statuit.*

35. Nam si Regia potestas simpliciter delata, *eodem quo constituta est arbitrio* revocari & aboleri potest, ut natura *Mandati* fert & novi Auctores diserte statuunt, *palam est;*

36. Mandatum cum pactis adjectis, ne successorio quidem excluso, plus continere non posse, *quam ut mandatarius semper ab arbitrio mandantis dependeat*.

37. Proinde, si Britanni suum Regem ex Lege Mandati destituerint, ut hujus sententiæ Auctores velle debent, non est recusandum, quominus eâdem Lege Mandati, Rex novus, ubi populis visum fuerit, ab re ipsorum administranda curandaque removeri atque dimitti possit.

38. Idque, tametsi Leges Mandati exactè servaverit; sub præstatione *indemnitatis*, ratione impensarum, & *gratiarum actione* pro opera præstita.

39. Nam hanc facultatem inesse mandati obligationi, notissima juris omnium gentium ratio & observatio dictat.

40. Sed absit Omen! credo, ipsos mandati Regalis Patronos esse dicturos.

41. Quamdiu tamen Pacta Britannorum cum Regibus suis *ad augendam potestatem Regiam simpliciter positam inita*, non demonstrantur, Thesin nobis contrariam ita ferre satis est manifestum.

42. Atque hæc ad statum controversiæ. In ipso tractatu Quæstionis occurrit primo adversus *Hobbesium* disputatio de jure *Naturæ*, nobiscum *Oratori* communis.

43. Nisi quod minimè negandum est, ut visum illi, *Statum naturæ esse statum belli*; hoc est, naturam hominum adeo esse corruptam, ut suos *quoque* proximos oderint, eosque si prævaleant, spoliare cupiant; adeò ut, si homines sine imperio agant, pax inter eos custodiri nullo modo possit.

44. Etsi hæc humanæ naturæ perversitas non juris, ut *Hobbes*, sed injuriæ causa sit; quandoquidem ratio naturalis, utcunque corrupta, in alia omnia concedit.

45. Hunc casum belli promiscui, in quem incidit omnis *Anarchia*, tam necessariò, quam id semper & ubique factum vidimus, *ubi nulla Civitatis erat unitas cum Imperio*, maximum esse malum, cujus sit capax humanum genus, non potest negari & fatentur dissentientes.

46. Idcirco hanc acerrimam hominibus causam extitisse *constituendi civitates*, tam clara res est, quàm certum, *anarchiæ* vitium, nonnisi contrario stabiliendi Imperii instituto posse devitari.

47. Non excluso licet, amore societatis & mutuarum necessitudinum communicatione, rerumque judicandarum necessitate, de quibus *Orator* prolixè.

48. Quæ bona sine pace & unione Reipubl. haberi non possunt, & cum bello promiscuo pariter amittuntur.

49. Quamobrem *nihil actum erat* ab hominibus, quam diu talem non statuissent *Unionem*, qua statum illum funestum arcere bonaque pacis conservare possent.

50. Proinde nec dissolubilem, *nisi ob mala non minora, quàm erat ille status belli* promiscuus, absque Imperio inevitabilis.

51. Hoc populos voluisse tam est dictu necessarium, quam illos *bellum omnium contra omnes* quam maximè aversari manifestum est.

52. Verum enimvero modus formandi talem unionem, *in libero suique juris populo* inde ab initio plane est arbitrarius.

53. Sive Imperium *uni* demandare homini, vel *pluribus* simul, aut *ipsi per se* retinere velint, ut contendit *Orator* & fateri necessum est.

54. Sed hoc è necessitate unionis illius & cautione necessariâ vitandi statum belli, satis intelligitur, Mandati contractum nullo modo videri potuisse sufficientem; utpote, quod semper in proximâ sit potentia revocationis; quali facta, sublato Imperio, recidit populus incontinenti in statum belli.

55. Et

55. Et sic velim, hoc observetur, Eum qui statuit, *Imperium in Principem aut Regem simpliciter constitutum, primitus & unicè ex naturâ mandati arcessendum*, idem necessario statuere oportere de omnibus Imperiis hodieque simpliciter constitutis.

56. Quippe inter Imperia simpliciter stabilita sine Pactis specialibus, ut sunt pleræque Aristocratiæ, sicut hodie extant, & quæ primitus sine Pactis simpliciter fundata sunt, non potest esse diversitas; quæ sanè à tempore solo proficisci non potest.

57. *Nullam* igitur vim facimus illorum sententiæ, quando æque illam ad hodierna, quam ad primæva Imperia simpliciter, inquam, constituta, pertinere diximus, quoniam aliter res intelligi nequit.

CAP. II.

De Jure Imperii Popularis, quale fuit Athenis ac Romæ.

Populos cordatos Imperium sibi retinere solere. Formam popularis Imperii esse pluralitatem suffragiorum in singulis Imperii actibus. Ejus rei effectus. Singulos cives intelligi, renuntiare libertati suæ, in casum, si numero suffragiorum uniantur, sine discrimine juris, an injuriæ; quo spectare obedientiam, vulgo dictam, passivam; quam tamen non patere in infinitum, etsi ad minora mala non possit restringi, quod exemplis illustratur & objectiones quædam removentur. Relinquere tamen licere Civitatem, si qui male habiti sint. Non obstare huic sententiæ secessiones plebis Romanæ. Respondetur ad aliam objectionem. Concluditur, in populari omnique Imperio, Magistratus quasi mandato constitui. In exercitio Summæ Potestatis nullam dari speciem Mandati.

COntemplemur omnes Civitatis formas, & videamus, an usquam inveniamus Mandati contractum in Imperio primitus simpliciter constituto; & primo quidem ratione Democratiæ, sive Imperii popularis.

2. Primo omnium, In quâvis Reipubl. formâ Summam Potestatem, si modo *summa* sit, eandem, quod ad vim ac intentionem ejus attinet, esse oportere, manifestum est.

3 Qualis autem illa vis ac intentio sit, nos viâ quâdam demonstrationis propria indagavimus *in Libro 1. de jur. Civitatis*, cujus etsi ab *Oratore* comiter irrisæ, cur nos pœnitere debeat, adhuc causam non videmus.

4. Initium facimus à facultate Imperii in civitate *Populari*, quam proximè à statu naturali longissimeque ab invidiâ, quæ hominum judicia præstringere solet, abesse manifestum est.

5. *Nihil est propius & promptius, quàm ut populus sui compos & generosus ipse retineat Imperii moderamen*, nec aliis se committat, summæ memor hominum improbitatis, avaritiæ sævitiæque, dum adest licentia.

6. Nec aliter cordatissimi quique populi vel inde ab initio, vel post experien-

rientiam, *præcipuis auctoribus Romanis & Atheniensibus*, consuluerunt.

7. Modus exercendi *regimen populare* ab iisdem est editum, *idemque est unicus, qui in multitudine, dari potest; prærogativa numeri SUFFRAGIORUM in rebus summis, & MANDATUM improprie dictum in minoribus per Magistratus* procurandis, quorum jus scilicet à majoris partis voluntate pendet.

8. Effectus conclusionis à majori parte factæ fuit idem, *qui est in omni Universitate, quæ certo regimine continetur*, ut decretum majoris partis *omnium & singulorum voluntas censeatur*.

9. Quod tam liquidæ in campo Martio fuit observantiæ, *ut cum pars major centuriarum consentiebat, reliquæ centuriæ*, cum earum voluntas majori parti inesset, ne quidem rogarentur, ut memoriæ prodidit Dionysius *Halicarnassensis*.

10. Hoc autem ex *præviâ* submissione *& renuntiatione* singulorum manasse, tam certum est, quam clarum, quod in libero populo non detur exitus dissensionum, nisi hac viâ, vel pugnâ belli.

11. Insignem igitur juris imprudentiam animadvertere licet in his verbis, de unione liberi populi factâ in civitatem, prolatis; *Colere fœdus & societatem, sui æqualiter conservandi causâ, nec ulli suo juri, in quod erant geniti vel verbis vel animo* RENUNTIAVERANT (*pag.* 26.)

12. Namque libertas faciendi *quod libet, in quam maxime sumus geniti*, per fœdus civitatis & imperii popularis, majoris partis arbitrio subjicitur, in casum, *si quem in minore numero esse contingat*, eaque tam late patet renuntiatio, *quam pene sunt actiones humanæ*.

13. Proinde sine renuntiatione facultatis illius faciendi quod libet, si populo secus videatur, nullam posse constitui Civitatem, manifesta res est.

14. Nec quicquam refert, quod ad vim obligandi attinet, utrum rectius an pejus major pars sentiat; alioqui Lis super hoc judicio rem identidem ad primam redigeret confusionem, quam ut omnium malorum maximum, cives supra omnia vitare voluerunt.

15. Nec aliud dicendum, etsi malitia in parte majori adversus aliquos appareret: Ejus enim injuriæ patientia longe optabilior est, quam bellum *ἀνεξὲς*, idque singuli, antequam eveniret, rogati, præferre non cunctarentur.

16. Proinde, quod in thesi quisque censuit esse faciendum, id in hypothesi nemo improbare potest.

17. Hoc Cicero dixit his verbis: *Est enim Conditio liberorum populorum, præcipueque hujus Principis populi & omnium gentium domini atque victoris*; POSSE SUFFRAGIIS VEL DARE VEL DETRAHERE QUOD VULT CUIQUE. *Nostrum autem, qui in hac tempestate populi jactamur ac fluctibus, est, ferre modicè populi voluntates, allicere alienas, retinere partas*, Orat. pro *Plancio*.

18. Hæc est *obedientia*, quam vocant *Passivam*, Oratori nimis exosa, FERRE populi VOLUNTATES & injurias; Nam jus verum populus inique agendo non magis quam Privatus quilibet adsequitur: Et hinc pendet judicium de *Petalismis ac Ostracismis* antiquorum.

19. Nec tamen in infinitum durat hæc submissio & renuntiatio; non sane, si pars major coitione facta id agat, ut reliquos omnes aut magnam partem vitâ bonisque pro lubitu exuere possint: Id enim non esset minus malum, quam promiscuum bellum.

20. Verum ut vis aut damnum singulis illatum imperii solvendi causam præbeat, id Reipubl. conditore nullo modo voluisse palam est; salvo tamen moderami-

deramine inculpatæ tutelæ, contra vim more latronis illatam.

21. Ita enim in animum omnes inducunt; non posse rempub. *sine magnis injuriarum exemplis haberi*, quæ ferenda, *eo quod utilitate publicâ contra singulos rependuntur*, ut de hoc genere Tacitus.

22. Atque ad hujusmodi contensionem submissionemque, populi facile descendunt, *quoniam in fœdere Democratico conditio, spes & ratio par est omnium*: Nec quisquam magis se superatum iri, quàm alios superaturum, præsumere potest.

23. Equidem ab Oratore conceditur, minorem partem utcunque dissentientem *ad sequendam majoris partis sententiam* teneri, ferenda etiam *minora* quævis *incommoda*.

24. *Sed majora mala*, liberorum abductionem, mancipationem, decimationem gregum, armentorum omniumque proventuum, *non esse ferendam*.

25. Ad ea sic est ratio; Si pars major in id conspiret, ut minorem partem simul, aut carptim eo modo vexet, affligat & exhauriat, hic casus à nobis jam olim est exceptus, *etsi vix facultatem habeat, neque extet, opinor, exemplum*.

26. Injuriæ singulorum paucorumve ferendæ sunt, ut Cicero monet: *Est enim hæc conditio & facultas populi ex primævo instituto acquisita, faciendi injurias impune*

27. Nec ideo tantum laudabiliter fecit *Aristides* & *Camillus*, quod exilia injusta patienter tulerunt, sed *Themistocles* & *Coriolanus* injustè quoque fecisse judicantur, quod ob similes injurias, quas pati debuissent, bellum Patriæ intulerunt aut paraverunt.

28. Imo, ajunt dissentientes, nec injuriæ neque juris iniqui quicquam, *major pars Civitatis in minorem habet aut exercere ullâ specie vel colore potest*.

29. Imo pars major, addam, agit *perfide & scelerate*, quis neget? jus tamen ex consensione stabilitum est, propter injurias privatis illatas, *Imperium Civitatis non resolvi*, nec vi agendum.

30. Dictum vetus & sanctum est, *vim patriæ & parentibus non inferendam*. Hoccene tantum de Patriâ parentibusque beneficis accipiemus? Digna res monitu, scilicet! ad duros & iniquos inprimis spectat.

31. Quid opus heic notissimam Juris, *quod est bonum & æquum*, & juris, quod est, *facultas ad aliquid habendum vel agendum*, inculcare distinctionem? qui nescit vim ejus, etsi terminos usurpet, temere se talibus immiscet.

32. Sed ajunt; *Saltem e secedere fas erit*. Fugere quominus liceat male habitis, nulla vetat ratio. Sed novam per secessionem in iisdem sedibus instituere Remp. contra fœdus unitatis esset, & belli principium inevitabilis.

33. Ajunt; *Romana plebs, quum à Senatu, quocum comparata, erat veluti minor, certe inferior civitatus pars, durius tractaretur, secessit plus semel ex sede Patriâ, quod nemo veterum non laudavit. pag.* 66.

34. Versamur in hypothesi *Popularis Imperii*, quale fuit Roma vetus, & hæc verba majorem partem è dignitate metiuntur! Tu dic, Senatus fuit inferior pars, quia numero *minor*. Auctoritatis aliquid, potestatis nihil habuit, *quæ tota fuit populi, ut partis majoris*. Denique, nihil aptius in rem nostram, quam specimen illud exempli proferri potest.

35. Superest aliud argumentum: *Major, ajunt, pars, si à toto populo separari ac distingui potest, omni populo est inferior; quippe qui semper rescindendi potestatem habet, quicquid major illa pars statuerit*.

36. Argutantur & fingunt majorem partem, quasi semper eandem, iisdem semper

semper hominibus constantem; etsi ne sic quidem hæc consecutio valeret; nam major pars in se & semper eadem, nunquam subjecta fieri posset.

37. Sed *major pars in singulis decretis cum minore comparanda est*, *ut ratio Imperii intelligatur*, neque ulterius extendi potest; cum ipsa facultas perpetua penes populum sit, qui Imperium in se habere, saltem actu exercere non potest: sed ratio imperii, inquam, in singulis actibus, decretis & maximè in ultimo quovis decreto elucet.

38. Non quidem est impossibile, ut totus populus, nullo excepto, consentiat; sed quia hoc utplurimum aliter se habet, ponendum est id, quod fallere non potest, ut decreta populi voluntate majoris partis inita intelligantur. Neque totus populus etsi consentiens plus juris habet, quam major pars; ac ideo nulla inter eos est oppositio.

39. Id vero plusquam manifestum est, partem majorem eventu suffragiorum identidem repertam obligare cæteros, non vi *mandati* ab his accepti, sed per modum renuntiationis & submissionis in hunc eventum à singulis antea factæ.

40. Si qua pacta in antecessum, quæ major pars servare debeat, adjecta sint, hæc servari debere non est dubium; sed de his commodius infra agetur.

41. Non deest equidem Mandati usus aut similis in Imperio populari; Nam Magistratus, quibus administratio Reipubl. quotidiana committitur, per mandatum, vel saltem per jussum constituuntur.

42. Qui proinde semper obnoxii sunt populo ad reddendas rationes, novisque præceptis regi & circumscribi possunt, injurias etiam ferre populi, non secus ac quilibet Privati: Sed hoc ad Summum Reipubl. Imperium, quod est identidem in numero prævalente, nullo modo pertinere, non est quod moneamus.

43. Illud verò, quod Magistratus jussu potius quàm Mandatu constitui diximus, id hanc habet rationem; quod Mandatum sit inter pares, jussus est superioris ad inferiorem, & habet parendi necessitatem; quæ est etiam in muneribus publicis respectu Sum: Potestatis.

C A P.

CAP. III.

De Imperio Optimatium.

Momentum differentiæ, utrum Imperii causa sit Mandatum, an Alienatio, exhibetur in exemplo Aristocratiæ. Cujus potestatem raro Pactis limitari. Si Imperium ex Mandato sit, unam modo esse Reipubl. formam, Democratiam. Plerumque Aristocratias præscriptione temporis atque ita tacite & sine pactis constitui. Posse tamen & expresse, exemplo declaratur; eum actum non esse Mandatum: Jus Aristocratiæ lapsu temporis stabilitæ demonstratur & explicatur. Si tamen expresse Pacta cum Optimatibus ineantur; hæc & servanda, & quæ contra fiunt, ipso jure nulla esse.

VErum ejusmodi species *popularis Imperii* jure modoque administrandi, vix est, ut ulla detur amplius in Mundo: Confusionum tumultuumque experientia *Monarchias vel Aristocratias*, sive Regna & *Optimatium* Imperia *passim introduxit.*

2. Utraque, si de vi bellica non constet, *populi voluntate ac consensu expresso vel tacito, post Deum, constituta esse oportet.* Tertium enim non datur, nisi tyrannides ponas.

3. Nos de *Optimatium potestate*, quæ proxime à populari civitatis genere abest, primo videbimus; *sitne per Mandatum, an per translationem juris irrevocabilem*, constituta.

4. Quantum intersit, utrum statuas, ex suprà dictis intelligi potest. Nam si *Mandatum* sit principium Aristocratiæ, *Populus aut major ejus pars semper est superior Optimatibus Reipubl. præpositis. Hi semper tenentur ad rationes reddendas; semper in ordinem redigi & puniri possunt; Denique, semper iis potestas, etsi ad tempus certum aut ad vitam constituti sint, adimi potest.*

5. Hæc enim est notissima Mandati natura, quod cum totum sit in gratiam mandantis, *quicquid de tempore aliisve conditionibus sit adjectum, à Mandantis nutu, qui manet rerum suarum arbiter & moderator, dependet.*

6. Non valde acutum esse opus est, ad intelligendum, quantum è Republica petatur hoc imprudentissimo postulato, *quod omnis Imperii simpliciter constituti vis & jus petendum sit à Natura Mandati.*

7. Nec minuitur insolentia dicti, hac limitatione; *quod pactis inter populum & imperantes major aliqua potestas deferri soleat.*

8. Quid enim hæc limitatio *in Regibus* valeat, NIHIL scilicet, jam *primo capite* probatum est.

9. In Aristocratiis adhuc minorem habet usum; *quia in stabiliendis Aristocratiis, præsertim laxioribus, rarior aut pene nullus pactorum usus venit.* Nulla sunt in *Venetis*, nulla, vel pauca, si qua sunt, in *Batavis*, in *Frisiis* & vicinis Nationibus.

10. Singulorum municipiorum sua sunt privilegia; sed totus populus non habere solet pacta *cum Proceribus Reipubl.* ad uni-

ad universum regimen spectantia, quemadmodum Frisiæ populus *nulla habet pacta cum Immobilium possessoribus*, quos penes est summa potestas.

11. Nihil apparet quam simplex Imperii constitutio, quæ proinde ex Oratoris disciplina, pendet unice ex Lege Mandati neque differt ab Imperio primitus & simpliciter constituto, siquidem nihil ad summam, novi è pactis accessit.

12. Ac ita subjecta est populo, *semper ab eo dependet*, huic reddenda ratio, ab hoc aboleri, mutari, ad mandantes revocari aliisve deferri potest.

13. Hæc non sunt consequentia, quibus adversam opinonem oneramus, sed explicitæ notissimæque Mandati proprietates, quæ hunc titulum audienti ultrò sese offerunt.

14. Si quis autem in his rebus Optimatium Imperio adscribendis nihil incivile reperiat, eum nec hoc movebit, *quod secundum hanc sententiam, una tantum sit Reipubl. species*, DEMOCRATIA, modis administrandi variata.

15. Nam *Democratia* est, *quando summa potestas est penes totum populum*, qui *mandat*, vel injungit exercitium sui juris Magistratibus, ut ministris suis. *Mandatum semper relinquit jus ipsum penes Mandantes.*

16. Proinde, si mandatum à populo proficiscatur in Regnis & Aristocratiis; *hæ non sunt species oppositæ*, quomodo adhuc creditum est, *Democratiæ*; sed huic *subordinatæ*, sive modi illius.

17. Summa Potestas est *Anima* Civitatis eique dat formam; *Si hæc semper est penes populum, non potest aliunde forma Reipubl quam à populo arcessi.*

18. Quanto rectius *Populi* jus in *Optimates* translatum, iisque Summa Potestas, in Aristocratiis, *nulli extero subjectis*, competere dicitur!

19. Nemo quidem antehac dubitavit, quin Summa Potestas, ut in Democratia penes populum est, ita in Aristocratiâ penes *Proceres*, in Regno nullis pactis limitato penes Regem esset; ita finire sunt soliti juris publici intelligentes.

20. Sed qui ad omnia solita pridem nauseare sunt visi, non est mirum, si & alia paradoxa præferant.

21. Cæterum, exempla populorum, quæ Democratiam, habitâ deliberatione & expresso consensu, mutaverint in Aristocratiam, vel hanc primitus constituerint, pauca memoriæ prodita sunt, adeo ut *pleraque sanè à tacitâ voluntate repetenda videantur.*

22. Cujus rei hanc ego rationem existimo esse; quod plebs libentius paret uni celso Principi, quam pluribus se paulo majoribus, quibus non facile per specialem voluntatis actum se submittit.

23. Facilius patitur, quando à Demagogis non incitatur in Optimates, ut hi Summam Potestatem exerceant & præscriptione temporis adipiscantur, quo modo Summum jus imperii æque perfecte quam per actum voluntatis expressum acquiri, in capite *de Præscriptione S. P. supra* demonstratum est.

24. Quo casu cum locus non sit Pactis, Imperium simplex & quasi primitus delatum sese conspiciendum præbet.

25. Quominus tamen Aristocratia expresso quoque stabiliatur actu, ratio nulla vetat; exempla quoque non desunt; etsi pleraque, ut in Belgis usu venit, è præscriptione longissimi temporis, aut memoriam excedentis, profecta videantur.

26 De Florentinis notabile est, quod cum hi populariter agerent, aliquando suum jus totum in paucos conferre sunt soliti ad tempus & ad certas causas, instar Dictaturæ.

27. Modus

27. Modus, quem deinceps in perpetua translatione sed involuntariâ, similiter observarunt, his verbis describitur à Guicciardino *Histor. Ital lib.* XI. quæ cum veniâ Lectoris heic collocabo.

28. *Convocato insu la piazza del Palagio, col suono della campagna grossa, il popolo al Parliamento, consentirono, che à circa cinquanta cittadini fusse data sopra le cose publiche la medesima autorita, che haveva tutto il popolo. Chiamano Florentini questa potesta cosi ampla, BALIA*; ,, Id est, Convocatus in forum palatii, ,, per sonitum campanæ magnæ, populus ad Comitia, consensit, ut in quinquaginta circiter cives conferretur eadem potestas in res civitatis, quam totus populus habebat. Hanc potestatem adeo amplam vocant Florentini *Baliam*, quasi projectionem.

29. Credo nec Oratorem negaturum, si hoc modo liber & sui juris populus optimates in perpetuum civitati præficiat, *quin hi verè summam potestatem non ex mandato, quod summo juri repugnat*, sed per translationem habeant.

30 Verum ubi de tali translatione non constat, videndum, quid tacitus consensus ferat; Qualis erat futurus, si populus Romanus acquievisset in usurpatione Senatus, post Reges expulsos eique Rempublicam permisisset.

31. Quemadmodum in nostra Patria contigit, post ejuratum Dominum; Summa potestas nonnisi ad populum *per se* redire poterat, nec adeo ad Rectores Civitatium in *Hollandiâ*, nec ad possessores immobilium in *Frisiâ*.

32. Quoniam pauci vel saltem longe minor pars populi non possunt in omnes habere potestatem, nisi vel ex *Consensu*, vel ex *Bello*.

33. Posterius cum nullum fuerit, quo Proceres plebem subegerint, nihil superest, quam *consensus*, quo summa potestas vacua denuo stabilita fuerit.

34. Quando igitur nihil expressum est, fieri debet, quod unice in rebus humanis fieri potest, ut dubia voluntas è conjecturis & effectis colligatur.

35. Ex his autem manifesto liquet, nostrates populos non mandasse tacitè, sed abdicasse ab se jus summæ potestatis, ac ita transtulisse in Optimates.

36. Passi enim sunt inde ab initio, Rectores civitatium & Possessores immobilium non *expressè* ab ipsis constitutos, sine ullis pactis suo arbitratu Rempubl. administrare.

37. Ipsi populi nunquam de publicis rebus in unum convenerunt, ut vel præscriberent optimatibus, vel rationes ab illis exigerent.

38. Existimarunt quod res erat, ejusmodi conventibus universi populi, bonum publicum retardari, & omnium rerum foveri confusionem.

39. Neque deinceps dubitatum est, quod optimates egissent, perinde habendum, ac si à populo toto id actum fuisset.

40. Ardua quæque pacis & belli negotia ultimis & peremptoriis Procerum decretis constitui & finiri, ne tacitis quidem rumoribus unquam sunt questi, idque jam toto sæculo continuatum est.

41. Nullus ordo, nulla facultas, nulla potentia totius populi in unum convocandi. Nec ulli unquam fuere tales conventus, nisi per deformes & insanas seditiones.

42. Quas qui jure summæ potestatis, in populo sitæ, factas adseveret, tàm egregius auctor politicus fuerit, quam qui omne Civitatis Imperium è populi mandato arcessat.

43. Quod igitur nunquam habet actum exercitum, ei nec actum primum nec adeo juris facultatem adscribere fas est.

44. Atqui jus totius populi majorisve

partis apud Frisios & in cæteris nostratibus liberis populis (sive *Provinciis*, ut more sæculi loquar) nullum habet actum exercitum, nec habuit unquam.

55. Ergo nec actus ei primus, qui semper & necessario est in Mandante, potest adscribi.

46. Consequenter, tam sua voluntate nostrates populi jus suum, quod ipsi plurium prærogativâ exercere potuissent, transtulerunt in Optimates, quam populus Romanus id se nolle facere palam testatus est, quando Senatui Summam Potestatem usurpanti se opposuit, apud Livium *lib.* 2.

47. Non potest igitur populus *Venetorum*, *Batavorum*, *Frisiorum* à suis Optimatibus repetere jus quod alienaverunt, quod transtulerunt, & quod repetere iisque adimere possent, si Proceres mandatam à populo haberent potestatem.

48. Ne quidem etsi perverse consulant Proceres, etsi publicam rem negligant, majorem sui commodi, ut fit, quam communis rationem habeant, multisque hominibus præter rationem graves & iniqui sint, non est tamen populo jus, arma capiendi atque resistendi.

49. Cum enim nihil sit contestatius & liquidius hodiè, quàm quod olim Plato ad Dionem de sui temporis civitatibus scripsit, ὅτι πᾶσαι ξύμπασαι κακῶς πολιτεύονται, *quod omnes male administrentur*; sententia, quæ mandantis jus Populo, mandatarii Regnantibus adscribit, nullum unquam stabile jus parendi imperandique relinqueret.

50. Duntaxat, nisi palam sit, hoc agere Optimates, quod vix fieri potest, *ut hostes se populi sui gerant*, vel data operâ civitatem perdumdent; hoc casu cessare fœdus civitatis, antea demonstratum est.

51. Quod si populus *certa pacta* cum Optimatibus inierit, inde ab initio vel deinceps, aut si *ad tempus* illos præesse voluerit, non est dubium, quin acta factaque optimatium, post illud tempus, aut contra leges conventionis, *sint ipso jure nulla*.

52. Tantum abest, ut pacta *vim aliquam majorem*, *Mandato* scilicet *Imperii*, quod *Orator* volebat, circumdent.

53. Neque tamen etiam illa pacta conditionesque faciunt, ut delatio Imperii fiat *Mandatum*; verum, ut sit Translatio conditionalis, efficiunt.

54. Hac ratione Decemviri apud Romanos, acceptâ sane potestate summâ, verum ad tempus & ad certum finem, elapso tempore vel expleto fine præscripto, nihil erant quàm privati; ut jure Cives, etiam privati illis restiterint.

55. Nec idem adfirmare verear, si qua Respublica Rectores habeat annuos, cum summa potestate, qui post annum ut Imperantes se gerere perseverent.

56. Ut adeo frustra Decemvirali exemplo in rem suam & mandati probationem utantur Oratores.

57. Verum, ut antea dictum, Pacta vitandæ tyrannidis causa in Optimatium Imperiis adeò pauca sunt, quam rara tyrannidis in *Aristocratiis*, præsertim laxioribus, exempla, memoriæ sunt prodita.

CAP.

CAP. IV.

De jure Regni simpliciter delati.

Constitutionem Regis sine pactis non habere naturam Mandati, probatur è quatuor Mandati proprietatibus; quæ in tali regno non habent usum. Ergo nihil superesse, quàm ut sit translatio juris & alienatio, Eligentesque fiant subjecti, ut in matrimonio, Tutelâ Curâque fit. Eam rem esse evidentiorem, si populus aut Ordines nullos habeant status conventus. Idem sentire populos, quotquot Regum primitus & simpliciter constitutorum potestatem limitant pactis, quod in mandato fieri nihil est necesse, cum Mandatarius semper à mandante Leges accipere possit & debeat. Rursus idem indicare populos, qui ut regnum faciant absolutæ potestatis, nihil aliud agunt, quam ut pacta prius adjecta aboleant; quod Danico exemplo illustratur. Unde conclusio formatur ad subjectionem populi totius in regno simpliciter delato. Denique, jus divinum confertur & explicatur. Et de jurejurando, quod Rectores simpliciter creati præstant.

SEd Imperium Regale, quod jure belli non est fundatum, voluntate populorum expressâ plerumque constituitur, idque vel *simpliciter*, vel cum certis pactis.

2. Quantum intersit, utrum constitutio Regis simplex sit *Mandatum*, an *translatio* juris, quod populus habet, *superius* intellectum est.

3. Nos ita existimamus, *Constitutionem Regis simpliciter factam, esse Translationem* juris imperandi totius, *quod habet populus*, aut alioquin optimates; cui *Pacta* tantum *derogant*, quantum in iis *continetur*.

4. Orator constitutionem Regis simpliciter factam vult esse *Mandatum*; sed Pactis fieri, ut quandoque major aliqua potestas regnantibus tribuatur, contendit (*pag.* 10.)

5. Videamus primo de Rege simpliciter constituto, sine ullis pactionibus, quales plerique Orientis Reges olim hodieque habentur, qualis & *Galliæ* & *Daniæ* Rex nuper creatus.

6. Ejusmodi simplicem Regis constitutionem non esse *Mandatum*, probabimus, tam ex naturâ Mandati, quam ex jure, quod in talibus regnis, omnes inveniri fatentur.

7. Ad naturam Mandati pertinet, primò, quod *Mandans est superior*, Mandatarius *inferior & minister*, ac ita appellatur

8. II. Mandans de singulis rebus Mandatario præscribere potest, & hic non tantum de dolo, sed etiam de culpa negligentiaque tenetur.

9. III. Mandans *semper revocare potest Mandatum*, modo indemnem præstet Mandatarium; non tantum si male res gerat, sed etiam, quoties *Mandator* per se vel per alium res suas administrare mavult.

10. IV. Mandatum suâ naturâ non

transit in heredem, sed morte semper extinguitur; quia in illo certæ personæ industria eligitur, cujus æstimatio non semper transit in heredes, idque non modo civili, sed etiam universo jure moribusque Gentium servatur.

11. V. Concessio alicujus juris Illi & heredibus ejus facta, nihil est aliud quam alienatio, quæ est Actus, quo jus aliquod de personâ in personam transfertur. Proinde nec magistratus jure hereditario delati, sunt amplius officia demandata, sed munera proprio jure competentia, quæ nec adimi possunt, etsi legibus certis & nomine superioris administrentur.

12. Quippe omnes hæ proprietates non modo in privatis, sed etiam *in publicis Procuratoribus*, id est, *Magistratibus, qui Mandatu* vel jussu *summæ potestatis constituuntur*, ita se habent, ac ita observantur, tam in Democratia quam in aliis civitatibus.

13. Sed in Regibus simpliciter constitutis nullo modo habent usum.

14. Nam I. Reges à populis suis vocantur *Domini Clementissimi*, non tantum à singulis, sed etiam ab universis, nec modo per *complementum*, ut ajunt, civilitatis, sed etiam πραγματικῶς & solenniter; populi se appellant, *subjectos fidelissimos*, ut non modo *Dani*, sed etiam *Angli* πανδημεὶ congregati.

15. Ita nemo unquam Dominus mandans adversus Mandatarium suum locutus est, aut loqui potest.

16. II. Nunquam populi Regibus simpliciter constitutis de singulis rebus præscribere instituunt; etsi aliquando supplicantes, quod mandantis qualitati repugnat, videas; extremis solummodo violentiis resistere quandoque solent.

17. III. Nullus unquam populus contendit, ut jam postulatur, *jus sibi esse Regi simpliciter constituto abrogare potestatem pro lubitu & pari libertate quâ constituit illum*, ut naturæ mandati consentaneum esse diximus. Nihil naturæ negotii manifestæque partium voluntati magis est contrarium.

18. Quod si Regnum certis Legibus sit delatum, ut nuper Anglicanum; in cæteris, extra Leges exceptas, aliter habere se non potest, quàm ut primitus & simpliciter constitutum.

19. At si hoc à mandati naturâ sit æstimandum, nihil obstat, quominus Ordines populi, deinde novas leges Regi præscribant, quibus ejus potestas magis magisque restringatur.

20 Quod tamen ita non esse juris, Angli ipsi, quorum disciplina minus quam aliarum gentium à mandatariis opinionibus abhorret, arbitrantur, aliterque observant.

21. Regna primitus & simpliciter delata, pleraque successiva sunt, multo paucioribus electivis: Atqui jus successionis mandati naturæ adversum esse, nihilque liquidius arguere alienationem antea demonstravimus.

22. Ex his omnibus liquet, Regiæ potestatis constitutionem nihilo secus se habere, quam fert natura cujuslibet potestatis, cui se aliquando volentes, subjiciunt.

23. Minor, qui Curatorem; Uxor quæ virum, servus qui Dominum eligit (juris est Hebræi, atque Romani,) quam potestatem voluntate sua fecerunt, ei subjecti sunt, ut eâdem se eximere nequeant.

24. Quod si jus Regium non *sit ex mandato*, sicut inde non esse probavimus, debet esse è translatione juris, quod eligentes habent & quod Regi cesserunt, dederunt.

25. Hoc est evidentius, quando populus, Rege constituto, dilapsus est, ut nunquam redeat, nec ullus ordo, nulla facultas conveniendi & de publicis re-

bus deliberandi jubendique reservata est.

26. Nullum enim potest evidentius signum esse, quod totum jus suum abdicaverit, idque universum in Regem transtulerit, quam hujusmodi infinita dissolutio.

27. Præsertim si antea, cum juris non parum ipse populus & optimates retinuissent, convenire sine soliti, quemadmodum in *Dania* vidimus factum.

28. Quod enendum ad hanc positionem, *Rex nunquam in mandata sibi à populo Republ. tantundem juris obtinet, quantum ipse populus; nisi is disertissime id ei concesserit, & clarissimis verbis indubiisque locutionibus suum à se jus prorsus & plane in Regem illum transtulerit* (pag. 67.)

29. Valde vereor, ut qui sic loquuntur, quid *Mandatum* sit intelligant, dum à mandato *translationem* juris, quæ sunt res oppositæ, excipiunt.

30. Verum qui antea Mandatum ita explicuerunt, quod sit, *ubi potestas quo arbitrio data est, eodem adimi potest*, oportet heic memoria connexionis sint lapsi.

31. Tu potius ita collige; Si Imperium non sit ex mandato, ut demonstratum est; sed ex translatione juris, simplex ejus constitutio est alienatio universalis.

32. Propter hanc regulam; *Oratio indefinita æquipollet universali*, non minus in populari sermone, quàm in definitionibus Artium.

33. Hoc agnoscunt omnes populi, quibus solenne est, simplicem Regni delationem limitare pactis, & exprimere, quas res Imperio delato velint exceptas.

34. Quod nullius usus & ineptum foret, si vera esset Oratoris sententia; *simplicem Imperii delationem unice æstimandam à Natura Mandati.* Tunc enim nihil proprium haberet Rex, nihil quod excipi opus esset, aut excipi posset, penes eum existeret.

35. DANI cum absolutum in Regem suum Imperium totumque jus populi & optimatium nuper in illum transferrent, nihil aliud fecere, *quam quod Pacta Legesque Regiæ potestati præscriptas aboleverunt, librumque earum, Regi tradiderunt*, ut testatur oculatus testis *Terlonius* in suis memoriasibus.

36. Argumento; se Pactis sublatis, rem intelligere esse redactam ad statum Imperii primitus & simpliciter constituti, & ad summam sine fine potestatem, nisi quem finem populus & optimates ipsi habuissent.

37. Verba Terlonii cum venia Lectoris, etsi peregrina, apponam; *Les Estats s' assemblerent dans la grande saalle du Chateau, ou le Senateur Trolle presenta au Roy de Dannemarc, de la part de la Noblesse*, Le Handfestnung, *qui est un livre, que l' on nomme ainsi, ou sont toutes les Loix contraires à la Souveraineté, qui s' alloit establir.* Id est, *Ordinibus in Aula majore congregatis, Senator Trollius Regi Daniæ tradidit librum, cui nomen erat* Handfestnung, *quia in eo continebantur omnes leges contrariæ absolutæ potestati, quam erigebant, idque nomine Nobilitatis*, urgente imprimis populo, ut satis constat.

38. Omnis igitur ratio generis humani omnino conspirat in hoc, quod Juris Consulti Romani colligunt ex Lege Regia; Imperio populi *simpliciter* in Regem vel optimates *translato*, *totum* quod populus in se suasque res habuit, jus esse translatum.

39. Atque adeo populum vi suæ voluntatis non posse redire ad bellum, *nisi Rex hostis populi sit factus*, atque ut talem se gerat, quem casum & in Democratia excepimus.

40. Quod facere intelligitur, *si data operâ quoslibet ex populo perimat, spoliet, vexet;*

vexet; in eoque præfractè perseveret, fere ut unus olim talis; *Hoc agamus*, ait, *ne quisquam quicquam habeat*.

41. Verum ut singuli ob ejusmodi injurias, *quamdiu institutum illud non patet nimis lâte, nec fit generale*, se armis opponant, non convenit cum natura foederis, quo Civitas constituitur.

42. Multo minus cum patientia Christi populo imposita, neque cum literis sacris, aut usu veterum Christianorum.

43. Quatenus satis constat, in Dei literis nihil esse, quo potestas fiat, ob injurias corporis aut bonorum, vel populo toti aut ejus parti, ob talia quæ non arguant animum hostilem, aut præsentem Civitatis magnæve partis ejus ruinam, se Regum actis opponendi armis belli. De moderamine inculpatæ tutelæ contra vim more Latronis illatam, antea diximus, nec est hic agendi locus.

44. De Textu Samuelis περὶ δικαιώματος τοῦ βασιλέως alibi à nobis absoluto, probatum est, nihil opus esse, ut vocem Hebræam aliter quam solito more per *Jus* reddamus; Sed *Jus*, quale Prætor facit, quando *inique* decernit, ut Paulus docet in *l. pen. d. Justitia*, obligans scilicet *ad patientiam*, *sive passivam obedientiam*, in quam vocem valde ringuntur politici Mandatarii.

45. Novi quidem ad locum istum nihil admodum adtulerunt. Nam quod multis verbis populo non fuisse propositum, se Regum injuriis subjicere, sed judicio & ducatum in bellis quæsiisse contendunt, hæc est indubitata mens omnium qui veniunt in civitatem.

46. Sed quia prudentium est scire, quam perverse homines potentiâ sibi delatâ soleant uti; secunda consideratio est, quam Samuel iis inculcat, fore ut, si Reges male regnent & injurias committant, idcirco jugum excutere nequeant.

47. Nec id unquam legimus populo auctores fuisse Prophetas, ne quidem adversus Reges impientissimos.

48. Nam defectio decem tribuum à Roboamo, unde juris argumentum ducit Orator, justo quidem Dei judicio & decreto, sed nullo bono exemplo consiliove, via pervulgata tumultuantis plebis, & ambitione tyrannidi imminentium perpetrata est.

49. Valde sibi placent dissentientes in eo, quod Prophetam à Deo inspiratum, morem tyrannicum juris nomine fuisse demonstraturum, minime credendum sit.

50. Ego vero jus esse statuo, per quod filius à Patre, Uxor à Marito, Servus à Domino, Civis à Civitate male habitus, ad *passivam*, fas erit hac voce, opinor, uti, *obedientiam* teneantur.

51. Ejusque juris Deum Auctorem, atque eundem injuriæ à parte facientis vindicem esse probo, quæ nullo modo pugnare sciunt divini atque humani Juris Consulti.

52. Definendum igitur in hoc est. Regiam potestatem simpliciter à Populo, nullam Imperii partem excipiente, delatam, non esse Mandatum, sed esse juris quod populus habebat, translationem, ita, ut de Aristocratiis antea intelleximus.

53. Atque ideo de Regibus ita constitutis, recte dixeris, quod Argivi antiquissimi ad suum Regem, apud *Æschylum*:

ΣΥ ΤΟΙ ΠΟΛΙΣ, ΣΥ ΔΕ ΤΟ ΔΗ´ΜΙΟΝ,
ΠΡΥΤΑΝΙΣ ΑΚΡΙΤΟΣ ΩΝ.

TU QUI ES POPULUS TOTAQUE CIVITAS
JUDEX JUDICIS EXPERS.

Quod hodie nemo de Senatu Veneto, de Ordinibus Batavorum & possessoribus Immobilium in *Frisia*, juxta urbium Rectores, prædicari nimium arbitretur. Ergo nec de Regibus insolens haberi potest.

54. Multi opinantur, Reges simpliciter constitutos per jusjurandum, quo se jus

se jus & justitiam administraturos spondent, arctius obligari.

55. Sed probatum est aliàs, per jusjurandum non contrahi novam obligationem, sed eam quæ fuit, sanciri, firmioremque non arctiorem fieri, Reges male consulentes fieri perjuros & divinæ vindictæ obnoxios; populos ad resistendum nihilo plus juris quam prius habuerant, adipisci.

CAP. V.

De Contractu Originali & Jure Regni Pactis Limitati.

Sententia illorum, qui negant inter Imperantes & Subjectos ullum dari contractum originalem, nihilque esse quam compromissum inter subjectos, pluribus exponitur. Non probatur tamen, sed in diversum disputatur. Posse Rectores à populo per mandatum constitui, si hoc expressè agatur. Sed mandati hypothesin in Imperio simpliciter delato esse ab re alienam. Dari sane contractum Originalem in Imperio, & hunc esse Cessionem sive Juris sui in alium translationem; In quâ factâ etiam simpliciter, exceptiones dari tacitas, cum generales, tum Regno speciales, quæ recensentur. Expressas aliquando tollere, aliquando arctius reddere Imperium. Jus ex illis acquiri, & Leges fundamentales fieri, non modo ex mutuo consensu inde ab initio, sed etiam stabilito Imperio & ex præscriptione. Quando thronus Regni vacare dicatur. An & quo jure successionis ordo interrumpi possit.

PRobavimus, delationem Monarchiæ primitus & simpliciter factam non esse à Mandati naturâ arcessendam. De regno Pactis inter populum & Imperantem munito, non est, quo id agamus, ut mandati naturam ei convenire probemus; quia dissentientes ipsi per Pacta recedi volunt ab originali mandato.

2. Sed tamen ad Imperii simpliciter aut certis pactis constituti naturam pertinet Quæstio, nuper etiam in Angliâ mota, an inter Imperantes atque subjectos intercedat omnino aliqua Conventio, sive *Contractus*, quo primum fundetur Imperium, unde *originalis* vocetur.

3. Qui negant, hi simplicem Imperii constitutionem per modum *Compromissi* omnium singulorumque civium inter se considerant.

4. Ne de illis, qui Imperium à Deo, sine medio suprà cives impositum, derivant, loquamur, ut aliàs factum.

5. Quando litigantes metu belli judiciarii in Arbitrum *compromittunt*, hoc fit mutua conventione inter ipsos; *Quod Titius de nostra controversia statuet, id tu servaturum te spondes? Et Tu* vicissim? *Spondeo*, dicitur utrimque. Hoc est compromissum, cujus vi partes stare coguntur Arbitri sententiâ, *sive æqua sive iniquâ*, sine ullo provocationis remedio.

6. Quanquam autem omnis Arbitri potestas ex compromisso veniat, nullus tamen inter litigantes & Arbitrum vertitur Contractus, quo hic se bene judicaturum

turum promiserit, sed tantum *Contractus*, quo Arbitrium recepit.

7. Interim, Litigantes certos limites Arbitro futuro præscribere solent, quos si excedat, ipso jure nullum est, quod facit & jubet; quia potestas ejus unicè de compromisso partium pendet.

8. Eodem modo, ajunt, qui illorum sunt moderatiores; Civitatis Imperium metu belli fundatur in reciproca promissione Civium, hujusmodi in *Democratiâ*; *Quod pars major populi statuet, id tu facere, pati spondes? Spondeo. Et Tu vicissim? Spondet* similiter: sic totus populus conjungitur. In Aristocratia, in Regno: *Quod optimates, quod Rex statuet*, imperabit, faciet, *ei te pariturum spondes?*

9. Hactenus cives inter se conjuncti sunt; pars major, quæ tum adhuc nulla est, cæterique Imperantes, etsi recipiant Imperium, sub lege, certo modo regnandi, eo, quem diximus, nullo tamen contractu tenentur.

10. Si tamen ante receptum Imperium certæ leges regnandi præscribantur, has limitare potestatem regnantis; ut acta contraria sint ipso jure nulla, dictum & certum est.

11. Non quod Leges istæ per modum Contractus eum obligent, sed quia vim habent legum *fundamentalium*, nec plus juris habere possit quam Populus voluit.

12. Sicut enim Arbiter, qui compromissi limites excedit, nihil quam jus privati, sicut est, in reliquis habet, ita nec Imperantes extra terminos in primæva Imperii constitutione sibi præfixos, aliud quam privati intelliguntur.

13. Jusjurandum, quod fere sequitur imperii delationem, non facere novum cum populo contractum, Imperio jam pridem stabilito, sed obstringere Imperantes Deo, jam diximus, ac ita sancit leges priores, aut officium Imperantis simpliciter constituti.

14. Quin ante præstitum jusjurandum Rex electus aut hereditarius eandem potestatem exercet, quam postea; Nisi aliter expresse cautum sit, ut nuper à *Scotis* factum accepimus.

15. Hæc in casu Regni constituti, sic, ubi de contractu inito non constat, haud insubtiliter disceptantur.

16. Imò, in dubio contractus inter Regem populumque, præter acceptationem ejus quod cives inter se compromiserunt, præsumi non posse videtur, quia contractus sunt *facti*, quos ut probari oporteret, præsum non licet.

17. In Democratia non videtur ejusmodi contractui locus esse posse, quia pars major, quæ exercet Imperium, stabilito demum imperio, existet.

18. In Optimatium quoque Republica, vix est ut talis stipulatio interveniat; quia plerumque stabilitur in incertas personas, sicut in exemplo *Baliæ* Florentinæ *superius* demonstratum est.

19. Adversus hanc tamen sententiam disputavimus in *lib.* 1. *de Jure Civit. sect.* 2. *c.* 4. ubi probatum, in ipsa quoque Democratia dari *fœdus* inter Imperantes atque subjectos.

20. Idcirco illos, si non proponant sibi, ut Legem Supremam, populi salutem, perfidiæ reos non modo in Deum, sed in ipsum quoque populum fieri demonstravimus.

21. Sic tamen, ut ab illo fœderis articulo separatus sit alius, qui est de Imperio ob injurias imperantium non dissolvendo.

22. Quâ ratione Rectores male consulentes sunt quidem perfidi; sed tamen ad injurias regnantium ferendas tenentur subjecti.

23. Nisi ob demonstrationem hostilis in populum animi, vel ob causas specialiter expressas.

24. Tenemus igitur in universum, dari contractum originalem, inter quemlibet po-

bet populum Imperantesque à populo constitutos.

25 Sed contractus ejus partes plerumque multo evidentiores sunt in Regno quam in Aristocratiâ.

27. Qualis sit contractus species, ex re gestâ naturaq; negotii intelligendum est.

28. Plane si populus ita faciendum putet, ut Regem Mandato constituat, quominus ita faciat, nihil magis impedimento est, quam in Magistratibus constituendis.

29. Quin si Magistratibus suis Regum nomen tribuere velint, nec vocis etymologia, nec forsitan exempla deficiant, etsi à more populorum, imprimis Latinorum, id est alienum.

30. Talis Rex Mandatarius fuit Theseus Atheniensium, ut ipse quidem fatetur apud Euripidem.

Δῆμος δ' ἀνάσσει, κ' οὐχ' ἑνὸς
Πρὸς ἀνδρὸς ἄρχεται πόλις.
Hic populus imperat, nec uni
Subjecta civitas tenetur.

31. Hoc autem fit, quando ipse populus jura summæ potestatis sibi reservat, pacis & belli, ferendarum Legum, summam provocationem, creationem Magistratuum præcipuorum, & cætera τῆς κράτους instrumenta.

32. Quando autem populus Regem simpliciter constituit nihilque sibi retinet; si quis tum velit Mandatum concipere, is amat contradictoria, nec potest aliam imperandi formam habere in animo, quam fuit in castris apud Trojam ex sententia Achillis, Ajacis & aliorum; Qui sic Agamemnoni parituros se quatenus bene imperaret; si perperam consuleret, dicto se non fore audientes profitebantur. Verba Euripidis in hanc rem alibi exhibuimus.

33 Hæc omnino est ratio Mandati: Quamdiu placet administratio, continuatur; quando piget, revocatur.

34. Et credo eos, quibus *à puero* Civitatis imperium à Mandato pendere visum est, difficulter limites inventuros, quos ultra citraque Rectores simpliciter creati procedere nequeant.

35. Aut enim Mandatum non est; aut à Populi arbitrio, non à Rectorum prudentiâ judicium, bene an male fungantur regimine, dependet.

36. Quam bene autem se talis civitas habitura sit ad pacem, si quis ad intelligendum demonstrationis egeat, cum eo de his rebus disputari non posse, merito quis dixerit.

37. Qualis igitur est contractus? Est cessio & alienatio, cujus titulus Imperium, eaque vel simplex vel limitata pactis & conditionibus.

38. De simplici actum, *capite præcedenti*, deque eâ tenendum; Etsi nullæ conditiones ei palam adjiciantur, inesse tamen nonnullas ex natura negotii, quod agitur.

39. Præter eas, quibus etiam in Democratiâ locum esse diximus, de animo hostili & de vi more Latronum facta.

40. In voluntariis tacite intelligitur, I. Salvam civibus esse debere libertatem personarum, rerumque suarum Dominium.

41. II. Imperantes non posse alienare civitatem vel ejus partem, Regesque nihil ultrà terminos vitæ de Imperio statuere posse, & si qua similia.

42. Sed expressa Pacta in Imperiis voluntariis plura vel pauciora sunt, ut quisque populus libertatis suæ providus aut fiduciâ erga Principes securus est.

43. Nam in Aristocratiis, ut sæpe dictum, maxime laxioris numeri, pauca vel nulla sunt, inter populum & Optimates, pacta conditionalia.

44. Utrum autem tollant conditiones Potestatem Summam, an arctius duntaxat exercitium ejus faciant, ex

qualitate sententiâque singularum est colligendum.

45. Tolli videtur, quando sic constitutum est, ne quicquam Rex in summâ Republ. sine consensu Senatus vel Ordinum populi facere possit.

46. Quo casu, Summa potestas inter populum Proceresve cum Rege communicatur, atque ita omnino in hujus persona desinit esse *Summa*, sicut usu venit in *Polonia*.

47. Quod si communicatio non fiat in universum, sed de certis capitibus, ibi non tolli, sed minui summam potestatem, ratio dictat, ut fit in magna Britannia.

48. Hujusmodi conditiones tribus modis constitui videntur. Aut per modum ferendi leges, inde ab initio, vel prævio consensu Regnantis, vel per præscriptionem.

49. Inde ab initio, per modum Legis, prius quam Regnum constituatur, vel cum postea *thronus vacat*.

50. Vacare thronus dicitur in Electivis regnis, quoties Rege mortuo, novus eligitur, cui novæ conditiones identidem præscribi possunt, ut fit in *Capitulationibus*, quas vocant.

51. In successivis Regnis *vacat thronus*, quando Regia stirps deficit, aut quando successio interrumpitur.

52. Quod jure fieri nequit, si verum est, quod probavimus; Imperium à populo esse alienatum; nisi quando *verè* casus existit, quo Respubl *aliter salva* esse non potest, qui casus est *facti*.

53. Quod si demonstrare voluerint, qui nuper in vicino regno ingeminabant, *Rege opus esse de jure, vel de facto*, & hunc modum posse legitimari; nec ratione neque exemplis, destitui videntur.

54. Quatenus nulla forte gens tam monarchica aut successoria est, in qua plura ejusmodi exempla juris facultatem non induerint, sicut bis apud Francos Galliæ usu venit.

55. Non vacante throno, novæ regnandi Leges stabiliri non possunt, nisi Rege consentiente per modum Contractus, quorum obvia sunt exempla, nullumque πραγματικώτερον, quam in Frisia Orientali.

56. Denique, Præscriptione Regna simpliciter delata sæpe fieri conditionata, quemadmodum limitata quandoque simplicia & absoluta fiunt, probavimus in *lib. 1. de jure Civit. cap. 23.*

CAP.

CAP. VI.

De Sanctione Legum Fundamentalium.

Leges fundamentales habere sanctionem, sive clausulam executoriam, eamque expressam vel tacitam. Quid illæ, quoad effectum, differant. A quo & quomodo fundamentalium executio Legum fieri possit. An violatis illis Legibus, Imperantes excidant jure potestatis suæ, ubi de clausulâ Commissoriâ. Quis sit Tyrannus; eaque res exemplis illustratur, Belgarum & Anglorum.

CONditiones alienationi Summæ potestatis adjectæ, sive per modum Legum, quas Fundamentales vocant, sive per modum paciscendi concipiantur, *Sanctione* sive clausulâ executoriâ, quæ det illis effectum, confirmantur.

2. Sanctio autem illa est expressa vel tacita. Expressa, quando populus aut Proceres stipulantur, *ut si Rex non servet eas Leges eave pacta, tum cives ad obsequium non teneantur.*

3. Talem Poloni & Hungari suis electionibus adjicere sunt soliti, & illi quidem non desierunt; hi novo Regi suo volentes nolentes, eam nuper sub titulo de Edicto Regis Andreæ tollendo, remiserunt.

4. Tacita *Sanctio*, quæ verbis non exprimitur, sed ex animo sententiâque partium negotiique naturâ tacite intelligitur.

5. Inter expressam autem & tacitam hoc interest, ut videtur. Vi expressæ sanctionis, singuli cives aut Magnates habent jus opponendi se & resistendi his, quæ contra pacta fundamentalia fiunt.

6. Sicut in Polonia singuli Nobiles habent jus Tribunitium intercedendi & comitia rumpendi, atque in Edicto Regis Andreæ continebatur, Rebelles non fore, qui Regum actis contra leges susceptis vim opponerent.

7. Ex tacita sanctione, quam recte dicas inesse cunctis Imperii pactionibus originariis, duplex effectus oriri videtur, primus & secundarius.

8. Primus est nullitas, quatenus acta Regum Pactis fundamentalibus contraria, sunt ipso jure nulla.

9. Quia Rex potestatem sibi delatam notoriè excedens, hactenus ipso jure fit privatus.

10. Secundarius effectus est, qui inde mediatè oritur, Jus *de facto*, ut ajunt, se opponendi atque resistendi.

11. Hoc singulis non competit, verum his qui pacti sunt, aut parti illorum majori.

12. Nam singuli, qui non pacti sunt, jus universorum occupare non possunt, quibus competit existimare, quando Leges exequi vel pacem præferre velint.

13. Proinde, singuli tenentur *ad obedientiam duntaxat, passivam*, ut ne consentiant, nec faciant quicquam parendi causâ, sed vim duntaxat ne opponant.

14. Quod si tantus sit excessus Legum & tanta vis dominationis, ut nullum sit dubium, quin hi quorum est jus pacti, si possent, opponere se vellent, dicendum est, initium à paucis fieri posse.

15. Ratihabitio quoque libera eorum, qui jus pacti habebant, eandem vim heic

 loci,

loci, quam semper, obtinebit, ut pro Mandato habeatur.

16. Harum rerum evidens usus venit in motibus Belgicis, qui à paucis Proceribus & infimâ plebe, non ab iis quibus ab antiquo jus populi erat, sunt inchoati.

17. Sed postquam de nullitate plurium à Principe actorum non dubitabatur, nec etiam de animo majoris Procerum partis, ut ex ratihabitione liberrima dein approbatum est, acta gesta paucorum legitima sunt.

18. Idem in novissimo Angliæ Scotiæque processu ac eventu curatè observatum esse, palàm animadversum est.

19. Ex his facile colligitur, in Regnis & in Aristocratiis simpliciter constitutis, ubi nulla sunt Pacta originalia, non oriri tale jus primævum aut secundarium; nisi faciant Imperantes contra quod tacitè in omnibus Imperiis excipi *suprà* demonstravimus.

20. Sed an violatis quibusdam pactis originalibus, Imperantes idcirco excidant Regno, si clausula *Commissoria* expresse non sit addita, non facile dictu est.

21. Fit autem clausula Commissoria, hoc modo; Si is, *in quem rei vel juris aliquid translatum est, non stet pactis; tunc illam rem vel jus illud amissum iri.*

22. Satis constat, si pacta contractibus adjecta non serventur; agi ad reparationem, non ad rescissionem contractus.

23. Nam illi plurimum errant, qui inter pacta contractibus adjecta & inter conditiones, à quibus contractus suspenduntur, non distinguunt.

24. Dicendum igitur, jus removendi Imperantes, non oriri ex violatione quorundam pactorum fundamentalium: sed jus in ordinem illos redigendi.

25. Verumtamen & hoc certum est, tyrannos posse removeri, non tantum eos *qui titulo* tales dicuntur, sed etiam qui jure constituti in *exercitium* tyrannidis degenerant.

26. Quid autem sit *Tyrannus*, perplexa disputatio est. Tu nihil errabis, opinor, si dicas; Tyrannum esse in Imperio simpliciter delato, *qui hostilem animum induit adversus suum populum.*

27. Et in Imperio pactis limitato; *Qui jus sibi delatum notorie atque præfractè egreditur, idque exequitur.*

28. Egressus notorius inchoat, executio *præfracta* absolvit tyrannum.

29. Ne quis putet, hoc vocabulum solis convenire *sanguinariis.*

30. Quando igitur Princeps non contentus egredi terminos potestatis sibi delatæ, monitus aut rogatus non desistit, sed iis se nolle teneri demonstrat, in eoque præfractè perseverat, hunc esse tyrannidis reum & posse removeri, nulla de jure dubitatio est.

31. Hac ratione, Belgarum populi sunt usi, qui plus decennio se intra terminos resistendi continuerunt; antequam Principi suo Imperium abrogarent.

32. Nec id faciendum credidere, nisi postquam τὸ *Præfracte* multiplici experientia constiterat, cujus momenta in decreto *Abrogationis* sollicite recensuerunt.

33. Ut tamen longi temporis spatio, quod decennio à Juris Consultis finitur, non sit opus, ad colligendam ejus rei certitudinem: præsertim si quis populus Regem suum habeat præsentem, ejusque acta testis oculatus inspiciat.

34. Hoc etiam inter tyrannum populi hostem & Pactorum violatorem, interesse, merito statuetur.

35. Ut qui animum erga populum hostilem ultro & ex libidine suscipit eumque demonstrat, is etiam jure possit occidi, adeoque si res ferat, per sententiam damnari, ut factum est in Neronem.

36, Qui

36. Qui vero pacta duntaxat servare mpræfractè noluit, in hunc pœna, Remotio ab Imperio & Cautio, ne redeat, ex juris quoque ratione sufficit.

37. Denique, Personam Principis extra consequentiam remotionis, male haberi, nec juris neque dignitatis, nec humanitatis ratio patitur, ut exemplo Davidis in Saulum recte probatur.

CAP. VII.

Comparatio Mandati, à quo Imperium pendere dicitur, cum priore sententiâ.

Non esse Mandatum in Imperiis simpliciter constitutis repetita probatio. Alienationis & mandati differentia exemplis Reipubl. Venetorum, Batavorum, Frisiorum demonstratur. Quid periculi in sententia de Imperio Mandatario resideat. Quæ utcunque non imputentur auctoribus hujus sententiæ, populum tamen habentem jus omini Mandantis, Rectores jure suo ad quaslibet, etiam iniquas conditiones adigere posse. Comparatio malorum ex opinione, de absolutâ potestate simplicis Imperii & de Mandato. Concluditur.

EX his rebus expositis denuo satis evidenter intelligitur, nullos populos Imperium simpliciter deferentes ita existimare, sese cum Imperantibus suis inire *Mandatum* & hos esse Procuratores suos.

2. Cui bono Leges fundamentales, jura reservata, pacta limitantia Regiam potestatem, ut his violatis potestas Imperantium revocetur; cum Mandata semper revocari possint?

3. Quin satis indicant populi, inquam, in Imperiis etiam primitus constitutis, se excipiendo casus certos, quibus Rectoribus suis negare possint obsequium, ita statuere; quamdiu leges illas servant, non posse iis obsequium à civibus negari, & sic non esse Mandatum.

4. Denique; Mandati & Alienationis discrimen circa Imperium non minus est ob oculos in quibusdam Aristocratiis, ut *Venetorum* exemplo jam pridem illustratum est, quàm in singulorum Imperiis.

5. Manifestior quam in *Venetis*, datur oppositio Mandati & Alienationis in florentissimâ *Batavorum* Republ. ubi Summa Potestas est penes *Ordines*, hoc est, Equites & Civitatium Rectores, verissimâ Aristocratiâ.

6. Hi per Legatos in unum coeunt, quos esse veros Procuratores & Mandatarios Ordinum, non Ordines ipsos, res ipsa demonstrat.

7. Quia de singulis rebus sibi mandatis, quas egredi nequeant, instruuntur, denique perpetuo à suis Mandatoribus dependent.

8. Sed hi Mandatores iterum non sunt mandatarii populorum, ut ab his ita, quemadmodum Procuratores à suis Mandantibus, dependeant.

9. Cujus enim rei nulli sunt effectus, hanc in civilibus non existere certum est: Nec tamen ulla pacta sunt, quibus majorem aliquam potestatem acceperint Ordines à populo: ut adeo Imperium sit verè simpliciter ac ut primitus constitutum.

10. Unde igitur, quod à populo non dependent, quod rationes ei reddere non coguntur, quod populus formam regiminis mutare non potest?

11. A Deo, sine medio, voluit Graswinkelius in *Tract. de summâ potest. Ordd. Holl.* & vult Sieglerus in Grotium, volunt alii plures.

12. Sed non est recedendum à doctrinâ Petri Apostoli, quod Imperium sit κτίσις ἀνθρωπίνη, *humana creatio*; licet ad curam divini moderaminis eximie pertinens.

13. Proinde, si volente & consentiente populo, ut hic est necessarium, inde ab antiquo structum est Imperium, quod populus nullo modo participat, oportet esse simplicem atque inrevocabilem alienationem, à Mandati natura diversissimam.

14. Vi similis Mandati, cum eo, quod est in Batavis, Patrum nostrorum memoria Conventus Ordinum Frisiæ agebantur: Legati erant veri Procuratores & Mandatarii.

15. Nomen idem manet hodieque: Tabulæ quibus instructi ad Comitia mittuntur, vocantur *Procurationes*, ipsi Procuratores *cum liberâ*, barbare, *Plenipotentiarii.*

16. Sed accidit, quo nihil in jure frequentius, ut re mutata, nomen idem manserit.

17. Olim à Mandantibus, qui sunt Immobilium possessores & Senatus Urbium, dependebant, ad quos de rebus majoris momenti referebant, nec iis inconsultis, quicquam novi decernere poterant.

18. Deinde, comperto, multitudine mandantium publica consilia inretiri, placuit, ut annua potestas independenter & sine relatione, Legatis daretur.

19. A quo tempore constitutio Legatorum fuit, *Translatio juris*, quod habent Constituentes; ita, ut omne eorum jus ad Rempubl. spectans habeant *Plenipotentiarii*, sic jam dicti ἐμφυλακῶς, non ut Mandatarii, sed ut ita loquamur, *Cessionarii, jus plenum habentes.*

20. Non tamen ultra annale spatium, quo finito, jus eorum sponte finitur: Nihil enim vetat, Translationem juris æquè fieri ad tempus ac in perpetuum.

21. Non tenentur igitur tales Legati ad rationes reddendas, non possunt ante annum elapsum revocari aut circumscribi, juberi, vetari à constituentibus: quæ facultates sunt inseparabiles à Mandato.

22. Cujus quidem hypothesi nihil periculosius aut Imperantium Majestati inimicius & imprimis à juris ratione alienius excogitari potest.

23. Ultimum isthuc abunde demonstratum est, & consequentia reliqua res ipsa loquitur.

24. Credendum est equidem obtestantibus viris egregiis Dissentientibus, *nunquam illos favisse tumultuanti & seditiosæ plebi, quam fatentur esse teterrimam pestem & sentinam Civitatum.*

25. Sed qualiscunque sit populus, etsi fæx Romuli, si modo cives & major pars sit, in Mandatore & ejus potestate non distinguuntur mores. Quisque liber est arbiter & moderator suarum rerum, bonus an malus, prudens an imprudens sit, nihil interest.

26. Si populus semper habet supremam potestatem, si Mandator sit Imperantium, hi debent ὑποτάσσεσθαι, nec ægre ferre, quod à pessimis Dominis pendeant, & reposcentibus rationes aut summam Imperii non habent negandi causam.

27. Quod igitur Mandati Regalis aut Optimatium Imperii Auctores testantur; *nihil sibi cum plebe seditiosâ, neque nunc nec unquam aliàs commercii aut negotii*

gotii velle, bene habet ac credi fas est.

28. Sed hæc ratio non convenit cum hypotheſi Mandati. In Democratiâ major populi pars, etſi peſſime conſulat Imperio, poteſtatem Magiſtratibus optime meritis abroget omniaque miſceat, jure tamen ſuo, licet injuriam committat, utitur.

29. Idemque juris eſt, ubicunque ſumma Imperii à Mandato populi, quod eſt fundamentum Democratiæ, pendet.

30. Si plus juris habet populus *quam ipſi expediat*, ut de quadam in Belgis civitate ſcribit Grotius, hoc ad juris quæſtionem non pertinet; non magis quam prodigentia Patrisfamilias, cui nemo interdicit, vim dominii infringit.

31. Fruſtra dantur Imperantibus *vires & copiæ*, ab Oratoribus, per quas cohibeant tumultuantes; Fruſtra additur modus; *ne tales ſint copiæ, quibus ipſum populum opprimere & in ſervitutem redigere queant.*

32. Hæc ſunt monita prudentiæ; Jus mandatarii à voluntate Mandantis populi pendet, qui vel nullas tribuit copias, vel quas tribuit, has iterum, ubi viſum fuerit, adimit.

33. Ut nihil ſit manifeſtius, quam motus populi rerum domini & mandatoris, ſi quando major pars conſenſit, quicquid etiam moliatur, nullo juris repagulo poſſe cohiberi.

34. Plane, deſtitutam ratione & ordine ſententiam ratione & ordine velle gubernare, tam eſt irritum, quam conciliare rem ipſam cum philoſophiâ juris eſt ex τῶν ἀδυνάτων ϗ ἀσυστάτων.

35. Ajunt præterea, *infinitis modis plura eveniſſe mala in humanum genus ex eo quod fræna laxantur tyrannidi*, quam quod ſumma poteſtas populo vindicatur.

36. Sed præter quod Anarchias malè facile vincunt Tyrannidem, velim & mihi viciſſim credant Oratores politici, *me nunquam faviſſe tyrannidi*, ſed contemnere populos, qui Imperia ſimpliciter & ſine exceptione transferunt in Principes.

37. Laudare me Ariſtocratias, populoſque prædicare beatos, quibus ſub optimatibus agere licet, in quibus parum à tyrannide periculi.

38. Aut ſi regno careri non poteſt, cenſeo id agendum eſſe, ne poteſtas Regum ſit effrenis & neſcia legum.

39. Verum ut populi, qui ſponte ſe abdicant Imperio nihilque facultatis reſervant, ſupremam poteſtatem in Reges & Optimates retinere dicantur, miror civili judicio præditos homines non animadvertere, quam ſit alienum à ratione juris & evidentia rei geſtæ.

40. Præter quod nondum liquet, res v. gr. Danorum ſe domi foriſque multo pejus habuiſſe, poſtquam abſoluto, quam dum limitato ſunt uſi imperio; vel Poloniæ aut Germaniæ populos eſſe multo beatiores, quam Francogalli ab aliquot ſeculis egerint.

41. Atque hæc ad explicationem ſententiæ noſtræ & demonſtrationem, quam inconſulta ſit contraria, ſufficere arbitramur.

42. Ex his quæ Mandatum originale, quod omnibus Imperiis det fundamentum, noviſſimè adſtruxerunt, nihil quod ullam oppoſitionis ſpeciem haberet, omiſſum recordamur.

43. Pleraque utrimque conceſſa tranſmiſimus, qualia cum Oratoribus ingeminare licet: *Utinam ubivis Gentium re ipsâ eſſet, ſimul Salus populi Supréma Lex, ſimul declarata ejuſdem voluntas & Conſenſus, Supremum jus!* & id genus alia *paſſim*.

44. Atq; hæc eſt repetita collectio & refutatio rationum, quæ contra noſtram de Im-

de Imperio sententiam inde à quinto anno publicatæ fuere, quas incontinenti excepit hæc dissertatio. Jam bis terve Replicatio publicè condicta fuit, quam speravimus tot annis & votis notabilibus nimis dilatam, ante iteratam hujus libri editionem esse prodituram, quo nobis occasio fuisset, rationes, si quæ novæ allatæ fuissent, suis locis occupandi & refellendi. Nam seorsim, reciprocare serram contentionis super hoc quæsito, cur minus placeat, aliquoties *in loco* & in tempore demonstravimus. Ideo finem ejus disputationis, quicquid in posterum proferatur aut intra veteres minas subsistat, heic esse volumus.

FINIS LIBRI PRIMI.

Juris

Juris Publici Universalis

SIVE

DE JURE CIVITATIS,

LIBER II.

Qui est de jure eorum, qui subjecti sunt Imperio Civitatis.

SECTIO I.

De jure Familiæ.

CAP. I.

De Jure Personarum universo.

Post Imperium Civitatis sequi de subjectis, eorumque personis aut rebus. Personas primo considerari cum respectu ante familias. Hoc sensu distingui homines in natos & nascituros, & his primo suum jus competere. De tempore, quod inter conceptionem & nativitatem sit Legitimum. De certitudine Patris. Differentia juris inter mares & feminas, ubi & de Hermaphrodytis. Differentia majoris & minoris ætatis, item sanorum vel mente captorum &c.

SCita est admodum comparatio *Aristotelis*, quâ Civitatem ait esse *animalis instar*, quod ut ex animo & corpore consistit, ita civitas Imperio & multitudine constituitur *lib.* 1. *Polit. cap.* 4.

2. Quemadmodum naturale est corpori, parere animo, sic etiam vult ratio naturalis, ut multitudo pareat imperantibus. Ita Philosophus, κατὰ φύσιν καὶ συμφέρον, τὸ ἄρχεσθαι τῷ σώματι ὑπὸ τῆς ψυχῆς, *ut Corpus regatur ab animo, secundum naturam & utile est.* Τὸ δὲ ἐξ ἴσου ἢ ἀνάπαλιν, βλαβερὸν πᾶσι. *Æqualitas autem vel*

ut contra fiat, utrisque damnosum est, ait d. cap. 4.

3. Pertinent hæc ad ea, quæ superiore libro disputata sunt, nec minus ad ea quæ nunc aggredimur, ad jus, inquam, eorum, qui subjecti sunt Imperio.

4. Scilicet, cum duabus omninò partibus constet Civitas, Imperantibus atque Parentibus sive subjectis, absoluto Imperio, res jubet, ut de his qui subjecti sunt, eorumque rebus loquamur, qui in definitione civitatis monstrantur, voce *Familiæ*.

5. Prius tamen de statu singulorum hominum sive *personarum*, quatenus familiam præcedunt & ad juris rationem pertinent, agendum. Ideo de jure personarum hoc caput inscripsimus; etsi plura sub hoc titulo comprehenduntur, quam quæ familiæ respectum præcedant.

6 Personam idem significare, quod hominem semper & rotunde, quod communiter ajunt, vix est ut obtineat. Etsi enim Juris Rom. tituli de statu hominum & de jure personarum pro parallelis habeantur, minus tamen latinè dici *tot personas*, pro, *tot homines*, arbitror. Nec adeo *Personam* aliter quam cum relatione ad certum statum vel jus aliquod, reperiri existimem.

7. Qui nondum est natus, tamen dicitur homo; *Persona*, quod putem, nusquam. Sic Paulus Jurisconsultus eum qui poculum abortionis propinavit, ita ut mulier, id est, *mater*, aut homo, id est, *fœtus* inde pereat, summo supplicio adficiendum scribit in *l.* 38. §. 5. *π. de Pœn.*

8. Est igitur prima hominum differentia, quod sint vel nati vel nascituri, quorum hi ventres à Jurisconsultis tropice vocantur, etiam postumi; sed hoc discrimine, quod postumi, dum in utero sunt, heredes quidem instituuntur & tutores accipiunt, habito respectu ad usum nativitatis, ut pro jam natis & pro personis habeantur: namque dum in ventre sunt non accipiunt v. gr. tutores, qui dantur personis; sed Curatores, ut Juris auctores observant.

9. Sed fœtus in utero dicuntur homines, quando sunt animati; prius homines non sunt, etsi vita illis adscribitur: Quando autem animati censeantur, & an mentes à prima generatione fœtibus adsint, non est quærere, multo minus, decidere nostrum.

10. Sed quicquid hac de re sit, homines dici non posse, priusquam organicum corpus formatum sit, indubitatum est. Quod enim Tertullianus, *Homo est*, ait, *etiam qui futurus & qui in semine est*, *Apolog. c* 9. impropriè dictum paret, æque ac illud Martialis in mastupratorem.

Istud, quod digitis, Pontice, perdis, homo est.

11. Sed pro homicidio non habetur, si quis fœtum antequam formatus sit, abegerit, quo modo plerique JCti conciliant *l.* 4 *D de Extraord crim.* quæ crimen abacti partus exilio temporali punit, cum *d. l.* 38. §. 5

12. Est hac de re locus *Exodi* xxi. *v.* 22. *Si quis percusserit mulierem gravidam, ita ut ejiciatur fœtus ejus, nec tamen sit exitium, omnino mulctator, prout imposuerit ei maritus mulieris. Sin autem exitium sit, reddes vitam pro vitâ.* Quæ verba, ut in Hebræo textu sunt, tam de mulieris, quam de fœtus exitio intelligi possunt: Interpretes Græci locum ita vertunt, ut distinguant inter fœtum ἐξεικονισμένον καὶ μὴ ἐξεικονισμένον; *fœtum formatum & informem*, quos sequitur Augustinus *in cap.* 8. & 9. *c.* 32. *qu.* 2. ubi disputat contra eos, qui volunt animam esse è traduce.

13. In favorabilibus tamen nihil vetat, etiam fœtui non dum formato, quasi jam homini, aliquid juris adscribere, quomodo

quomodo Juris-consulti inde à primâ conceptione, libertatem fœtui quæsitam conservari, nec sequutâ matris servitute rursus adimi statuunt, ut docent *in tit. Inst. de Ingen. & alibi.*

14. Secundum hæc, ad juris rationem pertinet, spatium temporis, quod inter conceptionem & nativitatem partus vitalis, minimum & maximum intercedit, quâ in re multum valet auctoritas naturæ interpretum, quos inter laudatur Hippocrates, qui minimum tempus statuit esse mensis septimi, ut refert Paulus in *l. 12 π. de Statu hom.* quod tempus impleatur die *centesimo octuagesimo secundo l. 3. §. ult. π. de suis & legit. hered.* Hippocrates sic ait; *Οἱ μὲν ἑπτάμηνοι γίνονται ἐκ τῶν ἑκατὸν ἡμερῶν καὶ ὀγδοήκοντα καὶ δύο, καὶ προσέτι μορίῳ; Septimestres nascuntur, diebus octuaginta duobus & parte diei sequentis. Prius enim sex menses non sunt impleti*, quam major pars diei supra octuagesimum, tertii sit elapsus.

15. Quod tam exactè determinandum, quia vir natum post sextum à nuptiis adimpletis mensem, ex ratione juris agnoscere cogitur; prius non tenetur, etsi de sexto mense, si nullum sequioris extet suspicionis argumentum, ex æquitate judices indulgere solent, ut à Senatu Gratianopolitano judicatum refert Autumnus *confer. ad tit. π. de stat. hom* de aliis alii.

16. Maximum inter conceptionem & partum mulierum tempus est, decem mensium completorum, ut magno generis humani consensu receptum est, etiam à Jurisconsultis, qui nec in hoc termino ad auctoritatem Medicorum, ut re satis manifestâ, provocant *l. 3. §. pen. π. de suis & Legit. hered. l. pen. C. de postb. hered. inst.* nec aliud à Justiniano jure novissimo constitutum esse, probavimus in *prælect. ad tit. π. de Stat. hom.*

17. Exempla rara longioris gestationis pleraque sunt dubiæ fidei, quemadmodum sane est illud de Principe *Condæo*, quem tredecim mensibus post obitum patris natum esse volunt, famâ quæ valde increbuit, adsertâ quoque à Buissono in vitâ *Turenni*. Deberet præsentis *Condæi* esse *proavus*, de quo est editio vulgi, quem tamen ex Historia nonnisi sex à patris obitu mensibus editum esse constat, ut testis est Mezeræus in *Henrico IV.*

18. Quod si vera quædam ejusmodi exempla dentur, & physicæ rationes suprà decem menses eniti possint, ea tamen ejus momenti non sunt, ut Legem infringere vel mutare queant universalem. *Τὸ γὰρ ἅπαξ ἢ δίς, παραβαίνουσιν οἱ νομοθέται; Quod enim semel aut bis usu venit hoc prætereunt Legumlatores*, qui jura constituunt in his, quæ *ἐπὶ τὸ πλεῖστον, plerumque*, non quæ *ἐκ παραλόγου, ex inopinato* eveniunt *l. 3. & l. 6. π. de Legibus.*

19. Si quid durius in eo situm esse videatur, quod post decem menses matronæ dehonestentur; longe majus est incommodum, fenestram partubus aperire supponendis & hereditatibus per occulta viduarum stupra captandis. Valeat hactenus etiam Taciti dictum, vix ullam esse legem, quæ non exquisitis casibus *habeat aliquid ex iniquo, quod utilitate publica contra singulos rependitur.*

20. Cujus quisque sit filius aut filia, quod ad genitricem attinet, facile demonstrari potest; de Patre opus est fide implicitâ, quo pertinet Telemachi responsio ad Minervam, se filium Ulyssis esse dicentis.

Μήτηρ μέν τέ μέ φησι τοῦ ἔμμεναι, αὐτὰρ ἔγωγε,
Οὐκ οἶδ᾽, οὐ γάρ πώ τις ἑὸν γόνον αὐτὸς ἀνέγνω.
Mater enimvero me gnatum dicit Ulyssis,

Ast ego qui scirem, quis Patrem noverit unquam?

21. Sed jure Gentium reperta est nota certi Patris, *matrimonium*, quod tamen in mulieris fidem resolvitur. Unde Minerva Telemachum honore paternæ nobilitatis solatur, hac ratione,

Ε'πεί σε γὲ τοῖον ἐγείνατο Πηνελόπεια.

Quoniam talem genuit te Penelopæa.

Quare sicubi gentium matrimonia jure publico clausa non sunt, ut in pluribus Indiæ populis, Patres-familiarum non suæ domus, sed sororum liberos, habent successores bonorum suorum. Sed hujus rei consideratio, quemadmodum & legitimorum ac illegitimorum distinctio sequitur & pendet ab expositione Familiæ.

22. Hujus loci discrimen adhuc est inter Mares & Feminas; nam in dichotomiâ subsistere licet, etsi natura quandoque producat hermaphrodytum vel Hermaphrodyten;

Cui forma duplex, nec femina dici
Nec puer ut possit, neutrumque & utrumque videtur,
Nec duo sunt, ut Ovid. 3. *Metamorph.* 7.

At quia rara sunt hæc portenta, non visum fuit operæ pretium, inde tertiam constituere speciem: Proinde, cum Ulpiano Juris-consulto, satius est dicere, *hermaphroditum ejus sexus æstimandum, qui in eo prævalet.* Vix enim utriusque sexus officio pares sunt, vel si fuerint, τὸ magis & minus heic oportet variare Speciem.

23. Etsi autem portenta vocavimus hermaphrodytos, haud tamen *monstra* sunt; Hæc enim vocantur, quæ contra formam humani generis converso more procreantur, ut loquitur Paulus in *l.* 14. *π de Stat. hom.* non *humanæ figuræ, sed alterius magis quam humani partus l.* 135. *d. V. S.* A quibus differunt *ostenta*, tribus forte manibus aut pedibus prædita *l.* 31. *d. t. de V S.* quo & Hermaphroditos referre licet: Vera monstra, si non habeant ejusmodi conformationem, è quâ rationis indicia colligi possunt, adhibita cognitione Magistratuum è medio tolluntur. *Anton. Matthæ. de Crim. Tit. de Sicar. c.* 1. *n.* 6. *in fin.*

24. Differentia sexus laxiorem habet usum in civitatibus, & quidem multis à naturæ simplicitate magis quam ab utilitate civili abhorrentem. Simplicitas apud Justinianum Romani Juris, ut nunc est, conditorem prævaluit, adeò ut is increpet discriminum inter mares & feminas auctores, tanquam *Naturæ accusatores*, quia *non omnes masculos generaverit, ut unde plures generarentur, ne existerent l.* 4. *C de lib. præt.* Qui tamen effectus differentiarum à Justiniano vituperati, invitâ ipsius erga molliorem sexum indulgentiâ, in plerisque populis renovati & ampliati sunt.

25. Nostræ disciplinæ ratio simplicitatem præfert naturalem & Justinianæam; è quâ resultat una summa discrepantia, quod in his quæ ad dignitatem spectant, Viri præcellunt; in iis verò quæ ad infirmitatem, feminæ magis exemptæ sunt. *Quis enim mulierum non misereatur!* ait uxorius Cæsar in *l. ult. C. Qui pot. in pign.*

Γυναῖκές ἐσμὲν ἀθλιώτατον φυτόν,

Quid feminæ sumus? miserrimæ creaturæ;

ait Medéa apud Euripidem.

26. Bene igitur est, quod feminæ ab omnibus officiis civilibus & publicis remotæ sunt, & ideo nec judices esse possunt, nec magistratus gerere, nec postulare, nec pro aliis intervenire, nec procuratores existere, sed à maribus solis omnia ista fieri possunt *l.* 2. *d. Reg. Jur.* Etiam in pœnis feminæ mitius habentur *l.* 38. §. 2. *π. ad L. Jul. de adult. l.* 6. *pr. ad L. Jul.*

Jul. Pecul. quod tamen ad notabile discrimen in gravioribus delictis non erat producendum, ut visum Justiniano, qui pœnam capitalem adulteris viris infligi, feminas virgis cæsas monasterio includi, voluit, unde à viris mollioribus cis biennium repeti possent *Nov.* 134. *c.* 10. Quod miror in gravissimâ Germanorum gente multis locis observari, ut testis est Carpzovius in *Crimin. Quæst.* 53. *n.* 27. ex *constit. crim. Car. V. art.* 120. Monasterii loco relegatione substituta, quam vir, si libet, pariter subire potest. Non potest alia talis indulgentiæ, quicquid adferat Carpzovius, ratio reddi, quam quod vir facilius unâ muliere, quam mulier sub uno viro exercere possit τὴν παιδοποιὸν ἀδικίαν, ut Jocasta loquitur *in Phœniss.* quæ tamen ratio Theodorâ quondam scenicâ, dein Augustâ, quam Cæsare dignior esse videtur.

27. Denique, ad hunc locum pertinet omnium divisio in majores & minores annis. Quousque autem minores intelligantur, non eadem omnium populorum & temporum observatio fuit. Romani veteres eos, qui togam puram sive liberam & virilem acceperant, pro viris habebant cunctisque virilibus officiis in foro militiâque adhibebant. Tempus autem tyrocinii illius, sicut appellabant, erat ab anno decimo quinto usque ad decimum octavum; prout tardius aut celerius animi corporisque vigor implebatur, neque tunc amplius erant in tutelâ neque curæ subjiciebantur, nisi dementes aut prodigi essent, quemadmodum eâ de re latius actum in *lib.* 3. *Digress. c.* 15.

28. Postea Marcus Philosophus instituit, ut non modo prodigi & furiosi, sed omnes adolescentes acciperent Curatores, quibus se subducere non possent ante annum XXV. impletum, quousque minores annis vocabantur; nisi Principis speciali privilegio veniam ætatis impetrassent, puellæ annis XVIII, adolescentes XX. annis impletis. *Capitolin. in Marc. l.* 1. §. 3. *ff. de Minor.* atque ab eo tempore minores annis discreti sunt in Impuberes, qui sub tutoribus, & Puberes, qui Curatores habebant, nisi ambo essent in Patriâ potestate.

29. Mores gentium recentiores, etsi novissimam humani moris differentiam frequenter amplexi sunt, in eâ tamen omnes nequaquam substitere; cum plures viginti aut uno amplius annis ætatem majorem sive virilem definiverint.

30. Nec reverâ inde abhorrent, qui minores usque ad annos XXV. censent, quando veniam ætatis largiuntur omnibus frugi adolescentibus, qui viginti annos attigerint & biennio citius puellis veniam desiderantibus.

31. Postremo ad præsentem de personis locum pertinet differentia hominum, quod sint vel sanæ mentis vel insani: quæ non pendet à respectu familiæ; Sed quia deinceps aliæ plures hominum differentiæ nobis occurrent explicandæ, rectius consulturi videmur, si & hanc in eum locum reservemus.

32. De ratione, de natura, *dignitate* hominum, multa philosophice, & oratoriè multa dici poterant, quæ prætervehimur. Pleraque juris habentia relationem, in præcognitis, maxime in capitibus de jure naturæ, dein etiam, ubi de Ecclesiasticis actum, absolvimus.

Nunc igitur ad *Familiam* transeamus.

CAP. II.

De Familiâ.

Rectene tractatus de Familiâ ad hanc artem pertineat. Quot modis familiæ vox usurpetur. Quid sit hoc loco. Explicatur definitio, & defenditur contra Bodinum & Arnisæum. Constare eam societate triplici, & quatuor personis ad minimum, si perfecta sit. Quis sit maximus familiæ numerus. Ejus imperii diversitas. Imperfecta familia quot modis dicatur.

A Familiâ Aristoteles tractatum *Politices* auspicatur; quæ ars cum iisdem terminis contineatur, quibus hæc *de jure Civitatis* disciplina; nobis saltem eam partem, quæ de subjectis Reipublicæ membris agit, ab eadem ordiri licebit: Quare autem de Imperio prius agere visum sit, ratio, ni fallor, satis in conspicuo est, neque minus hæc; quod jus familiarum ad juris universi de civitate considerationem vel maximè pertineat.

2. Unde tamen non sequitur, rectè Aristotelem à Bodino reprehensum esse, quod Oeconomicam Artem Xenophontis exemplo à libris de Republ. seorsim tractaverit, quasi membra singula ab universi corporis compage divelleret & quasi urbem sine ædificiis construere vellet *d. cap. 4.*

3. Incepit quidem Politica sua, ut liquet & diximus, ab expositione Familiæ; verùm non omnia, quæ ad exactam servorum liberorumque educationem, servorum occupationes, bonorum acquisitionem pertinent, in Politicis tractanda putavit. Sed ut disciplinæ quamlibet diversæ, manus tamen sibi mutuo commodant, ita quod de Familiâ nonnihil in Politicâ prælibat, Artium diversitati non derogat.

4. Nobis hac parte minus est difficultatis, quia de jure diversorum ordinum qui familiam constituunt, solummodo, non de rebus ad utilitatem, quæ est œconomicæ tractationis, spectantibus, agendum habuimus.

5. Familiam Græci οἶκον vel οἰκίαν, id est, domum appellant: at usum ejus variè tam hi, quam Latini accipiunt; origo vocis monstrat, eam primo significare multitudinem *famulorum* sive servorum, qui sunt in ejusdem Patris-familias potestate, quomodo passim *Cicero* & *JCti*; si tamen non potius famuli à familia dicti, ut Festus. I I. Pro corpore servorum, qui certi usus gratia pariter habentur, ut grex gladiatorum, apud *Ciceronem* aliosque; item numero servorum vectigalibus colligendis præpositorum, ut in *Edicto Prætoris de Publicanis.* I I I. Sumitur pro bonis & patrimonio, unde *familiæ emptor apud JCtos.* I V. *Pro* omnibus, qui ab ejusdem ultimi progenitoris sanguine proficiscuntur, adeoque, pro gente, sicut familia Julia. *l.* 195. §. *ult. π. de V. S.* V. Pro stirpe peculiari gentis; duæ familiæ claruerunt, *Calvinorum* & *Aenobarborum*, Suetonius *in Ner.* 6. Pro corpore hominum, qui sunt in una domo, ut heic. vid Brisson *d. V. S lib* 4.

6. Posteriore sensu definiemus Familiam, hoc modo. *Cœtus plurium personarum, quæ unius potestate, natura aut jure, quotidiani usus causa, sociatæ sunt.*

7. Ge-

7. Genus dicere maluimus *Cœtum*, quam, ut Bodinus in *lib.* 1. *de Republ.* c. 2. *Moderationem*, Arnisæus *lib.* 4. *polit.* c. 2. *Gubernationem*. exemplo differentiæ, quæ est inter Civitatem & Rempublicam, quarum hæc est ordo, illa *multitudo*, ut ipsi docuimus in *lib.* 1. *cap.* 8.

8. Verum Civitas & Respublica tam re quam verbis eo modo distinguuntur, ut *suprà* vidimus; in Familiâ simile discrimen, ut verbis inusitatum, ita reipsâ ignotum est.

9. Non quod regimen à personis non differat, sed quia id nusquam *familia* dicitur; at hæc semper ad personas refertur, etiam à Jurisconsultis, à quibus nostra definitio leniter inflexa mutuo sumpta est. *l.* 195. § 2. *π. de Verb. Sig.*

10. Addito tamen fine, quem Aristoteles ait esse, εἰς πᾶσαν ἡμέραν, *ad usum quotidianum lib.* 1. *Polit. cap.* 1. nam his verbis à collegiis discernitur, quibus & Juridicam Familiæ definitionem convenire putat Arnisæus.

11. Ideo vult addi vocem, *patris familias*, pene frustrà; nam qui nescit, quid sit Familia, eum vox *patris familias* certiorem non faciet.

12. Sed differentia ab reliquis collegiis, præter *finem*, constat inde, quod de illorum essentiâ non sit, ut sub unius potestate habeantur, neque ut personas contineant tam *naturâ* quam *jure* sociatas, quod utrumque est in familiæ definitione.

13. Personæ *jure* sociatæ sunt conjuges & servi; *Naturâ*, liberi; ex quibus familia perfecta componitur.

14. Nam quod idem *Arnisæus*, liberos negat esse partem familiæ, eò quod finis familiæ sint, non habet rationem. *Arnisæ. lib.* 1. *cap.* 1. *sect.* 8. *de Republ.*

15. Quia, præter quod partem & finem esse diverso respectu non est absurdum, videtur proles matrimonii potius quam familiæ finis esse.

16 Perfecta igitur familia constat triplici conjunctione Patris-familias, cum *Uxore*, cum *Liberis*, cum *servis*.

17. Ita & Aristoteles: Πρῶτα καὶ ἐλάχιστα μέρη οἰκίας, δεσπότης καὶ δοῦλος, πόσις καὶ ἄλοχος, Πατὴρ καὶ τέκνα; Prima & simplicissima membra familiæ, dominus ac *servus*, vir & *uxor*, pater & *liberi*. *d. lib.* 1. *Polit.* c. 3.

18. Sunt tria patria, sed quatuor personæ, non pauciores; quia Dominus, Vir, Pater sunt unus paterfamilias. Liberi possunt esse plures, est etiam ubi uxores plures in unitate familiæ sunt; Deficientie ex his uno, fit imperfecta familia, magis aut minus, prout deficiens membrum magis aut minus est necessarium.

19. Arnisæum tres personas duntaxat requirentem, eliminatis liberis, modo notavimus. Bodinus quinque personas ad familiam requirit *lib.* 1 *cap.* 2. *à pr.* Patrem ac matremfam. & tres, quà liberos quà servos, quod nihilo plus habet rationis; nam servi tres forte requiruntur ad familiam servorum, ut diximus, eam vocem sumi; at hoc sensu nostro familia, id est, οἶκος, uno filio filiâve & uno servo ancillave contenta est ad perfectionem sui.

20. Numerus Familiæ, qui maximus esse queat, non est expressus. Sane potest esse major quam aliquando Civitas. Dari enim civitates, quæ non possunt trecentos in armis exhibere, quot, & quod amplius fuit, Abrahamus eduxit adversus reges Mesopotamiæ, palam est. Quadringentos servos sub uno tecto habuit *Fundanius* præfectus urbi apud Tacitum, qui non absurde scribit, fuisse, *qui nationes* servorum haberent.

21. Porro Aristoteles Imperium Patrisfamilias triplex esse tradit, in *lib.* 1.

Polit.

Polit. cap. 8. δεσποτικὸν, βασιλικὸν, πολιτικὸν, Illud in servos, istud in liberos, hoc in uxorem competens.

22. Ad hanc formam Juris civilis ratio comparata est. Pater-familias est *Princeps familiæ & in domo dominium habet l.* 196. *π. de Verb. signif.* juxta Homericum illud Aristoteli laudatum, Θεμιστεύει δ' ἕκαστος Παίδων ἠδ' ἀλόχων. *Jus quisque dicit liberis & conjugibus.*

23. Etiam verò servis; at his quidem *beriliter* & duriter; liberis *regiè*, id est, absolutè quidem, at cum *pietate*, non cum *atrocitate*, Uxori cum multâ *æqualitatis* observatione; sicut Magistratus agunt in Republicâ liberâ cum civibus; hoc enim est πολιτικῶς.

24. Nec abs re Aristoteles aliique monent, Familiam videri parvam esse Rempubl. ubi sunt Imperans & subjecti, mediâ uxore, quæ unà cum viro præest domui, etsi infrà virum ut principem domus; quemadmodum magistratus medio loco sunt inter Rectores & cives. Finem certe regimenque familiæ ad utilitatem publicam esse dirigendum, quia partes civitatis integrantes familiæ sunt, ratio dictat: Nec minor quàm Reipubl. cura esse debet, ut bene sit familiis; quâ parne non est dicere nefas, aliquanto minorem hoc seculo, quam apud cultiores veterum fuit, adhiberi diligentiam.

25. Cæterum, ea, quam descripsimus, tripartito composita Familia intelligitur esse *perfecta*. Non raro autem usu venit, ut palàm est, aliquam ex enumeratis quatuor personis in domo desiderari, quæ tum adhuc quidem familia manet ac vocatur, sed defectu laborans & *imperfecta*.

26. Nam primo, si deficiat Servus aut ancilla, nemo neget, defectum aliquem ad bene commodeque vivendum in usu quotidiano, qui est finis familiæ, committi.

27. Major, imo maxima est imperfectio in defectu liberorum, quorum gratiâ vel imprimis instituitur Familia, & quorum respectu ad Rempubl. plurimum confert; imò vix est, ut definitio Familiæ sine liberis constet, ob verba *jure sociatæ*, quæ in liberis solis usum habeat. Vult tamen usus populorum, ut societates domesticæ absque liberis, etiam familiæ appellentur.

28. Matris-familias defectus addit novam imperfectionem, nempe si fuerit ac esse desierit: Nam si nulla domum ducta sit, verum cælebs cum servis aut ancillis eam occupet, hæc, ut societas domestica sit, Familia ex arte dici non potest, utcunque latitudo vocabuli ad hanc quoque significationem adhiberi possit ac soleat.

29. Quod si morte Patris-familias destituta sit domus, an adhuc erit Familia? Imperfecta quin sit omnium maxime, non est dubium; vocabuli tamen usus adhuc manet, & forte definitio consistere potest, si jus Patris-familias defuncti, quantum ad familiæ regimen attinet, transferatur in Matrem familias, quod nec à jure naturæ forsitan abhorrere videtur, qua re diximus in *l.* 2. *Digress. c.* 3.

CAP.

CAP. III.

De Matrimonio.

Definitio Matrimonii Grotiana improbatur. Juris-conſultorum præfertur. Quid in ea, *individua.* Polygamiam ne quidem naturali ratione probari. Secundas nuptias omni jure eſſe licitas, etſi odioſas. Conſenſum perficere connubium, non deductionem in domum, neque ἱερολογίαν. Corporum conjunctio quoad uſque in Nuptiis requiratur. Dolus & error quatenus matrimonium faciant irritum. De prohibitione contrahendi nuptias ratione propinquitatis. Communionem bonorum non niſi per Legem ſtabiliri.

PRima conjunctio, quæ conſtituit Familiam, fit per Matrimonium, quod *Grotius* ex ratione juris Naturalis & Moſaici nihil ait eſſe, quam Cohabitationem maris & feminæ, quæ feminam conſtituat quaſi ſub oculis & cuſtodia mariti, eamque fide data mari obſtringat. *lib.* 2. *c.* 5. *n.* 8. *inf. & n.* 9. *in pr.*

2. Neſcio, quid ſibi velit ὁ μέγας hoc commento definitionis; niſi concubinatum, polygamiam & divortium ejus complexu protegere & velamento juris, ſaltem naturalis; induere tentet.

3. Magis placent Juriſconſulti, quibus Matrimonium eſt, *viri ac mulieris conjunctio individuam vitæ conſuetudinem continens* §. 1. *Inſt. de Patr. Poſt.*

4. Individua conſuetudo ſignificat arctiſſimum illud conſortium corporis, animorum omniſque vitæ, quod natura & mos Gentium, non minus, quam jus divinum conjugio ineſſe debere dictat, *de quo in l.* 1. *π. de Rit. nupt.*

5. Prorſus nihil eſt aliud *individuum* conſortium, quam conjunctio in carnem unam, quæ non eſt juris poſitivi divini, ſed ab ipſa origine, negotii naturæ inſita fuit à Creatore, qua de re *dix. in Digreſſ. Juſtinian. lib.* 2. *cap.* 10. *&* 11.

6. Sic verbis *individua conſuetudo*, major ineſt efficacia, ad vim matrimonii exprimendam, quam in his quæ *Grotius* ponit, *ut femina ſub oculis & cuſtodia viri ſit.*

7. Neque placet, quod uxoris ille fidem viro dandam exprimit ſolam, ſine viri mutua fide: multò minus cauſis, cur id fecit; ne quid obeſſet, quominus viro plures jure naturæ & Hebraico ducere liceat uxores, ut ille quidem exiſtimat.

8. Verius videtur, multitudinem uxorum non poſſe cum arctitudine illius conſiſtere, adeoque internæ conjugii naturæ adverſari polygamiam, haud obſtante peremptoriè, ſingulari conniventiâ, qua Deo viſum fuit uti adverſus Patres veteris Teſtamenti, ut latius oſtendimus in *d. lib.* 2. *Digreſſ. c.* 16.

9. Secundæ nuptiæ etſi apud veteres minus honoratæ & pene vituperatæ fuerint, tam à Chriſtianis quam à gentibus, ut multis probavimus in *part.* 2. *Digreſſ. l.* 1. *c.* 14. ſunt tamen legitimæ, tam jure naturæ quam divino; ne de Civili dicam, ut *ibidem* probavimus.

10. Scilicet, etſi hic locus, juxta alios plures, ſit ex iis, qui concurrentem Juris publici & privati tractatum recipiunt,

piunt, ea tamen in utroque genere discrepantia manet, atque à nobis servabitur, ut heic ea solummodo quæ Juris naturæ vel gentium sunt, educamus, eaq; à Juris civilis principiis separemus, quod habet utilitatem in ipsa Juris privati disciplinâ.

11. Cæterum, *Polygamia*, quæ *simultanea* dicitur, nec ad eam rem, cui unice inservire debebat, utilis reperitur: Scilicet ad replendam populo civitatem; quatenus compertum est, non tam huc facere gignendi, quam alendi liberos facilitatem.

12. Etenim terræ Muhamedanorum & paganorum, qui pluribus utuntur uxoribus, frequentiâ hominum cum Christianis populis comparandæ non sunt; sive Divina benedictio, *Crescite & multiplicamini*, irrita reddatur iis, qui non servant primævum institutum; sive ab exhaustis onere domestico familiis, propagatio novarum domuum haud perinde possit administrari.

13. *Consensu* perfici matrimonium, ratio dictat, corporum conjunctio illud implet; mos tamen populorum ita fert, ut solum consensum *sponsalia* vocent; & *Sponsos*, qui tantum consensu matrimonium inierunt, quâ de re latè diximus in *lib.* 2. *Digression. c.* 7. 8. 9.

14. Etsi autem Concubitus ad implementum magis quam ad essentiam matrimonii pertinet, aptitudo tamen ad concubitum in contrahentibus requiritur; alioqui nullum est matrimonium, si de impotentiâ constet; ut si vir eunuchus, mulier tam arcta sit, ut mulier fieri nequeat, qualis apud Ulpianum in *l.* 14. §. 7 *d. Ædil. Ed.*

15. Cum sterili tamen muliere vel frigido non desperatæ facultatis, matrimonium consistit; cum priore simpliciter, quia, si cum tali non licet adsequi τὸ παιδογονεῖν, *procreationem liberorum*; evitatur tamen τὸ πυροῦσθαι, Uri; quem utrumque finem Apostolus agnoscit 1. *Cor.* 7. Sed cum frigido non consistit diutius, quàm de impotentiâ peremptoriè constet, cujus rei tempus olim biennio, postea triennio definitum est à Justiniano *Nov.* 22. *c.* 6.

16. Quid si partes consentiant? durabit societas & cohabitatio; Quod si ab initio constet impotentia, ne quidem volentibus permittenda videtur copulatio, ut rectè judicatum est à Senatu Parisiensi *d.* VIII. *Januar.* 1665, referente Eruditorum diario.

17. Ne quidem senibus admodum decrepitis, ex ratione Juris Gentium benedictio conjugalis impertienda videtur, ob eandem rationem; maxime si alter adhuc vegetior sit, ut olim Lege Papiâ rectè consultum fuit, etsi remissum in *l.* 27. *C. de Nupt.*

18. Sed & meritò plerisque placuit gentibus, ut publico ritu matrimonium celebretur, veluti deductionis in domum apud Romanos; Christianis verò, in cœtu publico fidelium copulatio, præviâ publicatione sponsaliorum, si forte aliorum intersit.

19. Horum tamen rituum neglectus nullitatem actus, matrimonio inferre non potest; nisi vi Legis expressæ, quoniam individua consuetudo sine hoc ritu consistit, & multis gentibus istæ cerimoniæ inusitatæ fuerunt.

20. *Individua vitæ consuetudo*, quam tenet definitio, non includit communionem bonorum; nec tamen eam penitus excludit; quatenus sine bonis & aliquâ communione rerum, individua vitæ consuetudo haberi non potest.

21. Ergo ut omnium bonorum communio inter conjuges statuatur; *opus est Lege vel pacto*: *Sed quatenus ad sustentandum vitæ consortium requiritur*, necessitas illam inferre videtur.

22. Hactenus enim ratio vult, ut singuli

guli contribuant quod quidem possint, quoniam aliter matrimonium, quod individuum inierunt, consistere non posse intelligunt.

23. Mores gentium hac parte variant, Romani nullam bonorum communionem inter conjuges habebant; quædam nationes hodiernæ universam confusionem probant, eamque laudat Martialis *lib.* 4. *Epigramm.* in Nigrinâ.

Te patrios miscere juvat cum conjuge census;
Gaudentem socio participemque Viro.

Eamque comparationem idem cum *Euadne* & *Alcesti*, quæ morte voluntariâ cum, vel pro viris obitâ, celebrantur, inducit.

24. Placet tamen, ut in omnibus, ita heic quoque *medium*; ac ideo videntur optimæ Leges eorum populorum, quæ ad quæstum & dispendia restringunt societatem; nam quæ ad substantiam rerum eam producunt; matrimonia quasi captatoria reddere videntur.

25. Fuit definitio matrimonii, & quicquid jure Naturæ vel Gentium ad ejus essentiam requiri videtur; quod in duobus consistit: In Consensu & Individuitate, per quam concubinatus à matrimonio distinguitur; etsi Grotius hunc pro vero & rato haberi posse conjugio tradit, quemadmodum in servi atque ancillæ, civis & peregrini conjunctione nihil ad matrimonii naturam desit, si jus Gentium spectemus *lib.* 1. *d. jur. b. & p. c.* 5. *n.* 15.

26. Sed in contrarium nos vocat, quod in concubinatu dici non potest inesse *individua consuetudo*, quia procul hinc est illa Societatis arctitudo, quæ in matrimonio desideratur; cum vix ulla quam voluptatis communicatio in concubinatu fiat, qui & in eum modum inde ab initio contrahitur, ut pro lubitu ac unius voluntate dissolvi queat, uti fert usus ac etiam tulit apud Romanos *l.* 1. *π. de Concubin.* etsi vulgo turpitudini velandæ *matrimonium conscientiæ*, oppositum publico, appelletur.

27. A concubinatu verò multum discrepat Instar Conjugium, quod vulgò ad *Morganaticam* vocant; iniri solitum à Viris Principibus, qui & amori & conscientiæ & dignitati pariter obsequi cupientes, feminas ignobiles ducunt in matrimonium, sine præjudicio liberorum prioris matrimonii vel agnatorum. Tales enim quominus sint vere matresfamiliarum, quando nullum matrimonii requisitum deficit, nihil obstat. Vid. Puffendorff. *l.* 6. *de jur. N. c.* 1. § 36.

28. Consensus, quod est alterum essentiale Nuptiarum requisitum, debet esse reciprocus, cum aliter non sit consensus. Ideo, quamdiu alter non acceptavit, alterius oblatio revocari potest, non modo sine injustitiâ; sed etiam sine inconstantia, si credimus Grotio *l.* 2. *c.* 11. *n.* 14. 15. Sed posterius magis est, ut pendeat à singularibus facti, & à causâ mutationum impulsivâ.

29. Quid si arrha sit data, ut fit? Adhuc videtur revocari posse consensus ab eo, qui arrham dedit: Obligatio enim ante acceptationem non erat perfecta, & arrha quæ tantum est accessio, non potest operari ultrà conventionem ipsam: Quod si tam diu expectaverit is qui dedit arrham, donec altera pars acceptationem professa fuerit, tum quidem frustra revocare conabitur; quâ de re non semel usu venit disputari.

30. Consensum Parentum, in quorum potestate sunt contrahentes, naturalis quidem ratio suadet ut probabile requisitum, non præcipit, ut necessarium, sicut demonstravimus in *l.* 2. *Digress. c.* 15. *n.* 3.

31. Consensui adversatur *Invitum*, quod duplex est, per vim & per ignorantiam. Per vim est vel merè invitum

vel mixtum. Illud οὗ ἡ ἀρχὴ ἔξωθεν, cujus principium agendi est extra agentem, quando is qui cogitur, nihil ad actionem confert, ut si ab alio impulsus nolens te lædam. Hoc genus Inviti in matrimonio non potest habere locum.

32. Mixtum aliàs quoque dictum est, quod majoris mali metu fit, idque facultatem habet crebram in hac materia. Tales autem nuptiæ, metu v. gr. mortis initæ, simplici jure valent, quia consensus ibi fuit μετὰ προαιρέσεως, cum deliberatione & electione, ut Aristot. docet 3. *ad Nicom. c.* 1. deliberavit enim & elegit nuptias præ malo instante; comparato sensu non valent.

33. Nam is qui metum injustum intulit, eum qui promisso stare nolit, liberare tenetur, etsi in actu illicito versatus fuerit: Adeoque deprehensus in stupro, & vi coactus inire matrimonium, restitutionem implorare potest, quemadmodum Jurscti docent, de fure, qui ἐπ' αὐτοφώρῳ deprehensus pecuniam dare vel promittere coactus fuit, ne detegeretur *l.* 7. §. 1. *π. Quod met. c. Grot. lib.* 2. *c.* 11. *n.* 7.

34. Invitum per ignorantiam contrahitur aut dolo partis alterius, aut temere. Dolus dans causam contractui vel matrimonium ipso jure nullum reddit, vel causam restitutioni præbet; quia promissio fundata in aliqua præsumptione facti, quod factum ita se reverâ non habeat, naturaliter nullam habet vim, ut Grotius docet *lib.* 2. *c.* 11. *n.* 6. idque sive error dolo procuratus ad essentiam negotii pertineat, an secus, indistinctè, quia consensus deficere intelligitur, ut Grotius *ibidem*.

35. Sed in errore fortuito distinguitur, inter ea quæ necessaria sunt, & quæ abesse possunt. Ad primum genus pertinet error circa personas contrahentium & essentiales conjugii qualitates.

36. Qui aliam pro alia ducit, procul dubio nihil agit, nec tenetur, etsi Patriarcha Jacobus sibi passus est imponi *Genes.* 29. quomodo & alios pudore temeritatis accidit acquiescere in eo quod irritum facere potuissent.

37. Idem est, si faciendæ proli alter ineptus, aut servilis conditionis, aut prohibito gradu sanguinis reperiatur: quæ cum ipsam conjugii facultatem tollant, consensum quoque mutuum sine dubio intervertunt.

38. Sed error absque dolo in rebus ad essentiam matrimonii non spectantibus, non eximit errantem obligationi. Quid si pro virgine duxerit aliquis corruptam? non est utique essentialis error, sed an non repudio causam præbeat, *infrà* videbimus.

39. Plane, si per modum conditionis adjecta sint talia, quæ ad essentiam matrimonii non pertineant, hujusmodi conditione tamen deficiente, non est dubium, quin obligatio nulla sit; deficiente videlicet consensu; quatenus generaliter verum est, promissiones sub conditione qualibet factas spem facere duntaxat obligationis, quæ nonnisi post existentiam conditionis impletur, ut non minus jure naturæ, quam civili & Canonico cautum est § 4. *I. de Verb. obl. c. de illis* 3. *c. super eo* 5. *X. de condit. appos.*

40. Sed hic bene distinguendum est inter conditionem, qua suspenditur obligatio, & modum, quo limitatur & ordinatur usus negotii, qualia multa pactis nuptialibus comprehenduntur, etsi forte per SI, concipiantur, quod è cujusque promissi natura dijudicandum. Talia licet officiant matrimonio, corrumpendo non sufficiunt.

41. Sed laudatum aliquoties requisitum matrimonii, de justa propinquitatis inter contrahentes distantiâ, suam exegesin requirit.

42. Ratio-

42. Rationem juris Naturæ, quâ Nuptiæ per tot cognationis & adfinitatis gradus prohibeantur, quod usu populorum & jure divino observari videmus, solidam adsignare, non modo difficile, sed etiam ex iis esse quæ fieri nequeant, haud temere Grotius adfirmat in *lib.* 2. *c.* 5. *de jur. b. & p.* §. 1. 2.

43. Plutarchi rationes hac de re in *Quæst. Rom. n.* 105. meliores sunt ad utilitatem juris positivi, quam ad characterem juris naturæ demonstrandum, ut probavimus in *lib.* 2. *Digress. c.* 14. neque diversi generis est Rabbinica à Grotio adoptata, ne familiaritas quotidiana cognatorum, nimis crebram stupris & adulteriis occasionem præberet, si nuptiis conglutinari posset *d. cap.* 5. § 13.

44. Nihil solidius est, quam quod Paulus J. C. Naturale jus & *pudor*, inquit, in *contrahendis matrimoniis, inspiciendus est l.* 14. §. 2. *ff. de Rit. Nupt.* Cujus pudoris ratio quâ in re consistat, variè philosophantur auctores de jure Naturæ, nec id dicere satis expeditum est. *Humana*, inquit Augustinus, *verecundia generatricem libidinem*, NESCIO QUO MODO, *à propinquitate continet l.* 15. *de C. D. c.* 16. *Divina QUADAM providentiâ, Justin.* §. 11. *Inst. de J. N G.*

45. Insitam esse naturæ humanæ illam aversationem negant, qui nihil ejusmodi in jure Naturæ, quâ de re *aliàs* dictum, agnoscunt; & tamen dum hujus pudoris causas rationales adducunt; parum abest, quin hæ tam sint obscuræ, ut nihil magnopere, quam insitum naturæ affectum declarent; fere ut nuper in physicis, qui occultas rerum qualitates in scholasticis inrident, nihil nobis aliud quam illud ipsum in *tali & tali* dispositione particularem exponunt.

46. De cognatis ac adfinibus in lineâ rectâ fere conveniunt Scriptores, horrorem ab ejusmodi nuptiis in naturâ hominum esse talem, ut plenam efficiat eodem jure naturæ prohibitionem; quâ de re Grotius *ibidem* & nos in *d. libr.* 2. *Digress. c.* 14. *n.* 4.

47. De collateralibus multi existimant, non esse rationem juris Naturæ necessariam ad prohibitionem, quod etiam Romani juris interpretes sentire videntur in *l. ult. ff. de Rit. Nupt.* ubi; *Jure gentium*, inquit, *incestum, committunt qui ex gradu descendentium vel adscendentium uxorem duxerit: Qui vero ex latere &c.* ubi incestus in linea collaterali opponitur incestui juris gentium.

48. Sed nos contrarium in *d. lib.* 2. *cap.* 18. *Digressionum*, rationibus & auctoritate probavimus, idemque adversus Grotii sententiam in *capite seq.* de gradu tertio sanguinis duntaxat, tentavimus. Circa adfinitatem gradus secundi & tertii, non idem juris esse videri, quod ad naturale jus attinet, verùm prohibitionem hactenus esse juris positivi, copiose demonstravimus in *cap.* 21. & 22. *d. libri* 2. quæ huc transferre nihil attinet.

49 An & qualis actio detur è matrimonio, ad *sequentia* reservabimus.

CAP. IV.

De potestate maritali, jure agendi inter conjuges, modisque finiendi matrimonii.

Potestas maritalis, quæ & unde sit, distinctè exponitur. An & quatenus ei renuntiari possit; quousque extendi queat aut nequeat. Romanus hac parte mos. Qualis actio inter conjuges detur: & de modis, quibus solvitur Matrimonium.

Diximus, quid sit Matrimonium, & quomodo contrahatur, ut initium det Familiæ. Jure societatis & secundum primam naturæ simplicitatem familiæ Imperium feminæ pariter cum viro debebatur, ut probavimus *lib.* 1. *Digress. cap.* 3.

2. Sed quia æqualitas parit rixas, *ἡ ἰσοτιμία μάχην ποιεῖ*, ut ait *Chrysost. ad cap.* 4. *Ephes.* idcirco viri ob præstantiam sexus prævalet auctoritas, ordinis tamen magis quam subjectionis causâ, ex sententiâ *Aristotelis*, quam supra audivimus.

3. Idque notissimo jure Gentium, monstrante naturali ratione, nec minus jure divino, in tantum invaluit, ut neque Lex neque pactum in diversam partem sine probro valeret; quo scil. vir imperio in uxorem renuntiaret, etsi id ipso facto non paucis hominibus claris & integris nationibus imputetur.

4. An autem illa sexus præstantia viro imperium in uxorem tam necessario addicat, ut id nullo modo aliter se habere posset, haud facile dixerim: quia muliebre in regnis imperium, quod domesticum absorbet, utique *juris* esse creditur. Unde videndum, ne non ex jure Gentium positivo, naturali ratione, quid rectius sit, monstrante, petita videatur.

5. Principatus autem ille Viri super Uxorem pertinet ad ordinem regimenque familiæ duntaxat. Nam universa cura bonorum, quæ viris hodie plerumque tribuitur, est à jure Civili, cui proinde nihil obstat, quominus renuntietur.

6. Hinc sequitur, illud jus pacto quoque nuptiali amitti posse, quemadmodum mulieres in *Hollandiâ* sæpe stipulantur à viris, ne sub Curâ illorum sint. Imo vidi pacta dotalia, in quibus mulier stipulata erat, ut *auctoritas maritalis cessaret*, his ipsis verbis; ratione bonorum scilicet; alioqui contra bonos mores fuisset Pactum, cujusmodi dotalia pacta non valent *l.* 5. *π. de Pact. dotal.*

7. Tantum abest, ut pares simus eorum sententiæ, qui jus vetus Romanorum Germanorumque, de vitæ necisque potestate in uxores, restitutum cuperent; qua de re *vid. Bodini lib.* 1. *de Republ. cap.* 4.

8. Nec enim satis causæ habet ille, quamobrem privatæ disciplinæ rigor ad capitalem animadversionem procedere debeat, tanto præsertim periculo à perversitate suspicionum irarumque maritalium: Potius iis adsentiendum, qui ne verbera quidem maritis permittenda putent, quod ipse Cato sacrilegium putabat. *Plutarch. in vit. Cat. Cens.*

9. Quia vix aliter in liberos & servos, quò in officio contineantur, pater dominusque animadvertere possunt; & quoniam ad regimen familiæ plus adversus hos, quàm

quàm illos, opus esse videtur: est autem inter hos & uxores evidens discrimen.

10. Nec tamen id eò pertinet, ut maritis præcidatur facultas, indomitam uxorum contumaciam salutari severitate justaque gravitate privatim coercendi, potius quam ut jurgia domestica foras proferantur, quod merito *Bodinus d. cap.* 4. vituperat, ac *Alcibiadem* laudat, qui uxorem id agentem humeris suis à tribunali domum reportavit. Utique, si non sit animus, Præceptorem Alcibiadis *Socratem* imitari, tolerantiâ infinita muliebris insolentiæ semet efficaciter in patientia exercentem.

11. Quid autem rei, *obiter*; hoc est? quod Romani jus vitæ necisque in uxores habuisse dicuntur, si verum est quod Plutarchus narrat in *Quæst. Rom.* 30. solitam fuisse apud priscos Romanos mulierem nubentem dicere novo marito, *Ubi tu Cajus, ego Caja*; quæ verba Plutarchus ita interpretatur, ὅπου σὺ κύριος καὶ οἰκοδεσπότης, καὶ ἐγὼ κυρία καὶ οἰκοδέσποινα. *Ubi tu Dominus & Paterfamilias, ibi ego domina & Materfamilias?* Recentiores autem Romani in Pandectis quid? *Peto à te Domina Uxor*, ajebat maritus in *l.* 41. *impr.* π. *de Legat.* 1. *Domina sanctissima* in *l.* 12. §. 1. π. *de ann. Legat.* Semproniæ Dominæ meæ *l ult.* § 1. π. *de Aur & arg. leg. in* §. 2. At uxor *ibidem* simpliciter scribit, *vir meus*. Et alibi, *Gajum Virum meum commendo tibi filia l.* 34. §. 7. π. *de Legat.* 2.

12. Scilicet, illud dicterium nuptiale vel erat licentiæ sponsalitiæ, vel eo spectabat, quod mulier nupta sui juris, nec in potestate viri, civiliter accepta, erat *l.* 4 π. *de his qui sui vel al. jur.* imperio interim familiæ illæso. Jus autem vitæ necisque posterior ætas sustulit; denique salutationes istæ nuncupationesque honorificæ, civilitatis forte nimiæ ac adulatoriæ fuerunt, ad juris consequentiam non pertinent.

13. Quanquam autem recte Bodinum intelleximus improbare judicia inter uxorem virumque, non est tamen hoc ita capiendum, quasi cuncta de matrimonio judicia cessarent.

14. Nam primò, quæ inter veteres Romanos obtinebat actio è Sponsu in id quod interest, teste *auctore nost. Att. l.* 4. *c.* 4. juri naturæ satis conveniens erat, etsi ad cogendos eos qui recusarent implere matrimonia, non dabatur actio, quia licitum erat dicere, *Conditione tua non utor.*

15. Sed repudiis sublatis, an jam non datur actio adversus recusantes implere matrimonium? Non est dubium, & fiunt omni die condemnationes. Sed in executione laboratur. Jure Canonico non placet, ut invitus aliquis aut invita nuptiis, in Ecclesiâ ipso actu celebrandis adigatur *c.* 17. X. *de Sponsal.* Idque in multis locis servatur, ubi vis executionis consistit in eo quod interest solvendo, impediendoque damnato, ne ad alias nuptias transeat.

16. Sed efficacior exequendi ratio non abhorret è natura negotii, nec ideo reprehendendi mores eorum, qui condemnatum per Executorem publicum duci jubent in templum, ut ibi solennibus promissionis & Cærimoniis defungatur, domumque ducat uxorem invitus vel invitam. Quod si deinde neget τὴν ὀφειλομένην εὔνοιαν, mulctæ dictione, vel pignorum capione subigi posse videtur.

17. Quid si pactum adjiciatur Sponsalibus, ne liceat alteri alterum judicio convenire ad implendum matrimonium? Non videtur valere Pactum, quia conditiones matrimonio adversantes illi adjicere, bonis moribus ac utilitati publicæ repugnat *l. ult.* X. *de Condit. appos. in despons.*

18. Porro, apud Romanos hac parte gravissimi exempli auctores, *de moribus* ut agere liceret inter conjuges, tantum fuit,

fuit, idque ne pactis quidem dotalibus excipi potuit *d. l.* 5. *π. de Pact. dotal.* Mulier etiam pro extremo sævitiæ & prodigentiæ maritalis remedio, auctoritate judicis carere non potest, agendique jus habet ad petenda alimenta, ut interdicatur ei bonis sævitiaque, sub Lege suæ modestiæ &c. Vir quoque, si uxor apud parentes aliosque latitet, agere potest ad exhibendam uxorem *l.* 4. *π. de lib. exhib.*

19. Sequuntur modi, quibus Solvitur matrimonium, qui sunt Repudium inter sponsos, Divortium inter conjunctos; etsi hæc vocabula sæpe confunduntur *l.* 102. *π. de V. S.* Prius mutua partium gratia fieri posse videtur, nec non alterutro graves ob causas renunciante. *Cap.* 5. *& cap.* 10. x. *de Sponsal. cap.* 25. x. *de jurejur.*

20. Matrimonium partium consensu nullo modi solvi potest; quia non, ut reliqui contractus mere consensuales contrario consensu ad statum infecti possunt redire, sic quoque status prior conjugum eodem modo potest redintegari; quoniam arctissima illa conjunctio, per quam duo in unum coaluerunt, ita comparata est, ut non recipiat separationem neque retractari possit.

21. Ergo ejusmodi oportet esse causas, quæ fœdus conjugale penitus destruant, quales duæ esse videntur, Adulterium & Desertio, quæ fit cum animo non revertendi, quam, *malitiosam* vocant, ut jure divino cautum. *Matth.* 5. *v.* 32. *& cap.* 19. *v.* 9. 1. *ad Corinth.* 7. *v.* 17.

22. Adulterium proprie cum nuptâ committitur, ac ita cum de accusatione pœnâque publicâ agitur, accipiendum esse videbimus in loco, probatumque est in *Prælect*, *ad tit. Inst. de Nupt. n.* 5 *& ad tit. π. L. Jul. de adult.*

23. Attamen Vinculum conjugii non modo à muliere, sed etiam à Viro rem cum aliâ soluta habente disrumpitur, quia fides mutua jus in corpora utrique largitur idem 1. *ad Corinth.* 7. *v.* 4. tametsi gravius vir quam uxor suppolitione partus lædatur.

24. Unde licet diversæ delicti species & nomina esse queant atque pœnæ, ut multis visum Legislatoribus, *l.* 6. §. 2. *π. ad l. Jul. de adulter. Levit.* 20. *v.* 10. *Deuteron.* 22. *v.* 22. tamen utraque species matrimonio sufficit dissolvendo *d. cap.* 5. *&* 19. *Matth.*

25. Idem efficit malitiosa & obstinata derelictio tecti aut thori, quæ tollit peremptorie omnem συνουσίαν & συνοικίαν, non minus naturaliter quam jure divino; etiam thori, inquam, uti nostro tempore Princeps illustris, hoc prætextu divortium novasque nuptias velabat, ut dix. *Prælect. ad π. tit. de Divort. & repud. n.* 12.

26. Si aliter mores feminæ sint intolerabiles, non ultrà quam domo exigi potest. Nec illa se alio modo sævitiæ viri opponere, aut luxuriæ suas res subducere potest; quanquam Justinianus, Princeps religiosus, exemplo Mosaico, libellos divortii pro ultima discordantis matrimonii medela permittit *Nov.* 140.

27. Et hæc quidem Jure divino, Juri naturæ, saltem suasorio magis consentanea, quam sunt causæ plures in Jure Romano traditæ, de quibus actum *ἰσχυρῶς* in *parte* 2. *Digress. lib.* 1. *c.* 18. *n.* 4. *&* 5. etsi non desunt tam Theologi, etiam ex rigidioribus, quam Jurisc̃ti, qui hac parte multo sunt remissiores, de quibus in *d. c.* 18. *& in Prælect. ad tit. π. de divort. & repud.*

28. Diversæ à causis divortii sunt rationes *Nullitatis*, per quas ab initio nullum fuisse conjugium intelligitur, ut est impotentia post experimentum triennale, de quo *superius*; propinqui-

tas

tas sanguinis aut adfinitatis ignorata prius, & quæ præterea matrimonium inde ab initio nullum reddere diximus *in cap. præc. & in Prælect. ad π. tit. de Divort. n.* 16.

29. De impotentiâ si dubitetur, quid juris aut consilii in re ancipiti? In foro Pontificio mos est vetus, instituendi visitationem & exigendi specimen congressus, quod institutum impudentissimum graphice describit Robertus *lib.* 4. *Rer. judic. c.* 10. multasque rationes, quibus id improbandum sit, adducit; quemadmodum à magno Senatu Parisiensi ante aliquot annos, occasione singularis & illustris eventus, cum inquisitionis morem fuisse prohibitum accepimus. Dix. ad *tit. π. de Rit. Nupt. sub fin.*

30. Sed quæ ratio igitur finiendæ litis super impotentiâ virili? Si vir neget & res dubia sit, viro potius adfirmanti, quam mulieri neganti credendum videtur: Nisi gravissimæ præsumptiones circumstantiæ faciant, ut mulieri jusjurandum quandoque deferendum videatur.

31. Hoc etiam ad juris publici rationem pertinet, Rescripto Principis, ob exquisitas æquitatis aut publicæ utilitatis causas, rigorem nullitatis posse mitigari, maxime propter temporis diuturnitatem statumque liberorum, ut notabili exemplo Marcus & Verus demonstrant in *l.* 57. *π. de Rit. Nupt.*

32. Sed hujus loci quæstio est; Si corrupta pro virgine, ab ignorante ducatur (scienti enim nulla querela) utrum hæc sit Nullitas, vel divortio sit locus, an neutrum? Nullitas, si non hæc conditio adjecta fuerit vel dolo causam dante secus adfirmatum sit, hac re non committitur. Divortio magis est, ut causa dari videatur; maxime, si res ab initio statim detecta sit: Nam inveteratum conjugium hac causâ difficulter distrahitur *Deuteron.* 22. *v.* 21. *in Nov. Leon.* 93. Dix. latius in *Prælect. ad tit. π. de Divort. & repud. n.* 17.

33. Hactenus de vero Divortio. Est & aliud instar divortii, quod dicitur, à Mensa & Thoro; propter mariti sævitiam, aut uxoris procaciam intolerabilem, vel utriusque, ut fere usu venit, odium inreconciliabile; Idque vel discessione simplici, vel causâ cognitâ, judicis auctoritate fieri solet. Privatim ita, ut apud Homerum Il. Ξ.

Ἤδη καὶ δηρὸν χρόνον ἀλλήλων ἀπέχονται
Εὐνῆς καὶ φιλότητος, ἐπεὶ χόλος ἔμπεσε
θυμῷ:

Inter eos pridem chari communio lecti,
Et consuetudo tristem cessavit ob iram.

34. Sed ut effectum juris habeat illa separatio, causæ cognitione opus est; tentatis prius omnibus & auctoritatis & suadendi remediis: plerumque enim mulierum querelæ sunt, quales in Plauti *Menæchm.*

Pater, vivere hic non possum, neque durare ullo modo;
Proin tu me hinc abducas:

idque de vitilitigiis, ut illic à Pare filiæ inculcatur.

CAP. V.

De Parentibus & Liberis, & de Tutelâ.

Post conjuges, membra familiæ esse liberos ex justis natos nuptiis; è concubina tamen editos, mediante legitimatione, posse familiæ aggregari, modo mater fuerit, cum qua nuptiæ esse potuissent. Improbatur mos exponendi liberos, aut fame incestuosos necandi. Adoptatos quoque ad familiam pertinere. Patria potestas jure Gentium qualis esse debeat. Refellitur Hobbes, qui jure Naturæ partum, matris in potestate solius esse putat. In nuptiis liberorum, quæ sit patria potestas, quæ in publicis causis & in bona liberorum. Quibus modis patria potestas & regimen Familiæ solvatur, ubi de & Tutelis.

VIdentur quidem hæc inprimis ad jus privatum pertinere, sed quia tractatus de Familia, ad civitatem necessarius est; nec ea, nisi partes explicentur, intelligi potest, res jubet, ut obiter hæc delibentur; sed obiter, ut fit, ac quatenus ad jus universale, quod est Naturale vel Gentium, sufficit.

2. Igitur, altera in familia societas orta è priori, inter parentes liberosque ex justis nuptiis natos, intercedit. Nam qui absque matrimonio suscipiuntur, non fiunt membra familiæ, quia deficit principium familiæ, quod conjugium esse vidimus.

3. Hoc igitur qui contraxere, dare debent operam proli multiplicandæ, licet molesta sit futura liberorum multitudo. Proinde vel abortus procurare, vel exponere & necare infantes, jure naturæ, quo στοργή, Prolis amor hominibus inradicatus est, illicitum; sicut primævo conjugii instituto, quod Sacræ literæ produnt, adversum est; haberi oportet.

4. Etsi aliter gentes antiquæ & philosophi, interque eos Aristoteles *lib.* 7. *polit. c.* 16. ubi expedire docet civitati, τῆς τεκνοποιΐας ὡρίσθαι τὸ πλῆθος, *multitudinem prolis generandæ limitari*; quia civitatis incremento non tam servit numerus natorum, quam facultas educandi & elocandi natos & natas. Si Lex vetet expositiones, auctor est ille πρὶν αἴσθησιν ἐγγενέσθαι καὶ ζωὴν, ἐμποιεῖσθαι τὴν ἄμβλωσιν, *antequam fœtus sit vitalis, abortum procurari.*

5. Sed rectius aliæ Leges, crimen id esse statuunt *l.* 38. §. *qui abortionis* 5. *π. de Pœnis*, levius quidem in principio, necdum animato fœtu; ut illo tamen casu etiam crimen sit, non tantum, si quis partum perfocat, sed etiam, si alimenta deneget *l.* 4. *π. de Agnosc. & alend. lib. d.* §. 5. convenienter isti Euripidæo, Ἅπασι δ' ἀνθρώποισιν ἡ ψυχὴ τέκνα. *Cunctis hominibus liberi vita altera*, idque donec ætate, vel arte aliqua, cui à Parentibus addicti fuerint, exhibere se possint *l.* 5. §. 7. *π. d. tit. de Agnosc. & alend. lib.*

6. Qui tamen è muliere, cum quâ conjugium esse posset, sunt nati, suppleto defectu, quo à familia removebantur, possunt cum illa redintegrari. Scilicet, subsequente parentum connubio,

bio,

pio, aut, sublato alterutro, per Rescriptum Summæ potestatis, quæ est *Legitimatio*, aggregans illos familiæ, sine præjudicio legitimè natorum, & sine effectu Successionis in regna & feuda, de quibus in *loco*.

7. Sed differentia juris Romani inter eos, qui domi è concubinis & qui foris è furtivo amplexu nascuntur, non est juris gentium, quo sufficit patrem esse certum, ut liberi pro naturalibus & aptis ad legitimandum habeantur.

8. Verum nati è coitu nefario, incestuoso vel adulterino, non sunt in terminis habilibus, ut cum familia parentum unquam coalescant: quia vitium illis obstans nunquam potest tolli, & turpe videtur eo modo natos familiis aggregare. Quominus tamen Principes speciali rescripto jubeant eos in civitate, effectisque civilibus haberi pro honestis & quasi pro legitime natis, ratio non prohibet, idque *fit passim*.

9. Sed quod ad eos attinet, qui ex nuptiis sine parentum consensu initis sunt nati; horum status per ratihabitionem avorum ad originalem integritatem reduci potest, qua de re prolixa quæstio juris non est hujus loci. dix. ad *tit. π. de Rit. nupt.*

10. Neutiquam tamen nefariæ proles abjici alimentisque privari debent, quæ sententia Justiniano, *in Nov.* 89. *cap. ult.* minus merito adscribitur, ut in *Prælect. & pr. lib.* 111. *Inst. exeg. Nov.* 118. demonstratum est; quanquam ut inhonorati in civitate degant, id juris ratio non abnuit, imò postulat.

11. Multò minus ille mos veterum probandus, quo Patribus erat permissum, liberos etiam juste natos tollere aut exponere; quo pertinet τὸ ἐγχυτρίζειν Atheniensium, Ἐπεὶ ἐν χύτραις ἐξετίθεσαν τὰ παιδία, ut Scholiastes Aristoph. *Ran.* quia *infantes exponebant in ollis fictilibus*, quod nec Romanis incognitum fuisse, probavimus 2. *Digress.* 5. etsi Justinianus id execratur in *Nov* 153. *c.* 1.

12. Sed ubi Servitus in usu est, ibi nefas non videtur, vendere liberos, si quos parentes ultima pressi paupertate alere non possint, ut Lege Thebanâ atque Romanâ, de liberis recens natis fuit cautum, teste *Æliano lib.* 2. *var. hist. cap.* 7. *L. ult. C. de patr. qui fil. distrax.* de quorum locorum collatione notabili diximus in *l.* 2. *Digress. c.* 5.

13. At in bene constitutis Civitatibus non desunt, neque debent deesse media, per quæ talibus de alimentis prospiciatur.

14. Parentes sane tam extrà quàm in matrimonio, propter necem liberorum rigidè puniuntur; neque discernendus pater à matre, quod fit aliquo modo, dum mater jure Romano tanquam parricida, pater ut homicida plectitur *l.* 1. *ad Leg. Pomp. de parricid.*

15. Denique, tædio orbitatis commentum adoptionis repertum & à multis gentibus usurpatum est, quo extranei in nomen & jus liberorum, auctoritate publica, adsciscuntur.

16. Publica auctoritas ad hunc effectum est necessaria, quoniam sine illa jura gentilitia familiarum & successionum, quæ jus liberorum comitantur, privato arbitrio stabiliri non poterant.

17. Quod si illa adhibeatur, non video, quamobrem Adoptio nec hodiè liberorum jura tribuere nequeat, ut plerique tradunt; errore, nisi fallor, infrequentiæ vel spuriæ adoptionis, qua privatim adolescentes aliquando pro filiis adscisci dicuntur.

18. In Frisia sane, ubi non magis adoptio quàm alibi frequentatur, dubium tamen non est, quin si accidat, jus liberorum inter vivos & mortis causâ tribuat; quomodo usu venit in illustri

exemplo alibi commemorato, quo jus etiam successionis ab intestato, vi adrogationis coram Suprema Curia factæ, acquisitum & exercitum fuit. *Dix. Prælect. ad tit Inst. de Adopt. sub fin.*

19. Nam Adrogationis & Adoptionis discrimen, quod Romanis placuit, ut qui sui juris sunt, imperio Principis aut Ordinum liberi populi adrogentur, qui vero alieni juris sunt, hi per Magistratus adoptari possint; non est juris Gentium; adeoque nihil vetat, utramque speciem à Magistratibus administrari, quomodo Frisiis in illo visum exemplo, Gentium magis quàm Romani juris respectu.

20 Forma adoptionis pro more cujusque populi diversa, sed inter vivos fieri debet; nam quæ testamento facta memoratur in Historiis, magis est ad sumptio in nomen honoremque familiæ atque bonorum, quam Adoptio; quia nullum continet respectum patriæ potestatis aut necessitudinis filialis; cum nonnisi post mortem adoptantis usum habere possit, quomodo Julius Dictator nepotem ex sorore Augustum adoptavit, & Augustus ipsam uxorem Liviam *Tacit l. 5. Ann in pr.* Qua de re latius actum in *lib. 2. Digress. c. 23. n. 2.*

21. Sunt etiam adoptionis imitamenta quædam, nomen idem, effectum minime eundem habentia; qualis quæ apud veteres Germanos fiebat per capillum & per arma. Per capillum fiebat adoptio, quotiens ritu solenni Principes, juvenum cæsariem inciderent, quod sumere capillum vocabant, de quo Paulus Diacon *lib 6 de gest. Longob. Per Arma*, quando juvenes è manu illustri equos, enses, clypeos, hastas aliaque belli instrumenta acciperent, ut est in epistola Theodorici Gothi, quam refert Olaus Magnus *lib.* VIII. *a pr.* quomodo & Justinianum ab Athalarico Gotho adoptatum memorat Cassiodorus *lib. 1. var.* Nihil aliud hi ritus fuere, quam solennes belli initiationes, cum appellatione patrum & filiorum.

22. Potestas parentum in liberos ejusmodi esse debet, quæ ad regimen familiæ sufficiat, & quidem, ut par est in Civitate, ubi major est potestas prædita gladio.

23. Proinde, jus vitæ & necis, quod olim Romæ habebant parentes, recte novis constitutionibus aliarumque gentium moribus in modicam coërcitionem est mutatum *l. un. C. de Emend. prop. l. 3. C. de patr. pot.*

24. Merito etiam displicuit Romanis junioribus aliisque populis antiqui juris Quiritium rigor, ut Patria potestas æque valida & infinita esset in liberos ac erat in servos, etiam ut Patri filium ter vendere liceret, qua de re nos egimus in *lib. 2. Digress. c. 4.* quod tamen in filiabus an habuerit locum, dubitari potest, per ea quæ diximus in *parte 2. Digress. l. 1 c. 15. n. 6.*

25. Sufficit, inquam, parentibus, tantum potestatis, quantum moderandæ familiæ necessarium est, salva publici privatique juris & coërcitionis differentia; quemadmodum apud Græcos olim Solonis, Pittaci, Charondæ aliorumque Legibus cautum fuisse, testatur Dionysius *in lib. 2.*

26. Nec quidem ille dubitat, Leges Romanas institutis Græcorum præferre, etiam in jure vitæ necisque & graviori coërcitione per omnem vitam exercenda; quanquam & naturæ & gentium jure positivo, mores antiqui Græcorum τῷ νῦν βίῳ, *seculi præsentis usui*, magis convenire videntur.

27. Cum autem familiæ Imperium sit penes virum, sequi debuit, ut potestas in liberos, quæ civiles validosque haberet effectus, patri soli permitteretur;

honore interim & *obsequio pietatis matri æqualiter præstando.*

28. *Hobbes* argutatur, jure naturæ partum esse in potestate matris solius, quia per naturam puerpera prima suo fœtu potitur, verum patriam potestatem esse vel ex pacto matrimonii, vel ex Lege civili. *Tract. de Cive cap.* 3.

29. Nostra ratio contrà est, honestatem naturalem exigere, ut mulier se non det pluribus viris, sed sub oculis unius agat eique cohabitet.

30. Unde ex eadem naturali ratione sequitur, virum qui solus cum muliere semen communicavit, jus in eundem filium rectè sibi vindicare, quia ex ipso est, & dum nascitur fœtus, æque & facilius manum ei injicere potest quam puerpera.

31. Sed ratione generationis dicendum, utrique parenti commune & par jus comparatum esse; prærogativam patris, jure Gentium, naturali ratione quod melius erat monstrante, fuisse introductam. *Dix. in Digress. lib.* 2. *cap.* 3.

32. Cæterum, jura Patriæ potestatis tam ad personas liberorum, quam ad res & bona illorum pertinent. *de quib. vid. Grot. lib.* 2, *cap.* 5. §. 1. *& seqq.*

33. In personalibus id juris habet pater, ut quamdiu filius aut filia imperfecti est judicii, per omnia Patris imperio subjectus sit; Etiam quando adolevit; attamen pars manet Paternæ domus, in omnibus quæ ad regimen familiæ spectant, ut in iis filius nihil sine Patris consensu possit, adeo ut pater acta ejus irrita facere queat. In separatum à familia, cessat potestas; sed auctoritas in Parente, reverentia in liberis manet in perpetuum.

34. Quin etiam alia nonnulla, in quibus liberi, dum adhuc sunt in familia, tenentur quidem parentes revereri & observare, sed facultas perfecta patri in illis competere non potest.

35. Cujus generis videtur esse jure naturæ *Matrimonium*, quod non ad regimen familiæ, sed ad ejus dissolutionem spectat; præter quod gignendi facultas tam propria & cuique singularis esse videtur, ut imperio subjici non possit.

36. Sed ratio summa honestatis & gratitudinis communisque utilitatis plerosque Legislatores impulit, ut necessitatem vimque coactivam huic rei adderent; adeo ut divino & Romano aliisque juribus, excepto Canonico, invitis parentibus contractæ nuptiæ nullius momenti censeantur, *pr. &* §. 1. *Inst. de Nupt. Exod.* 22. *v.* 17. *Deuteron. Cap.* 7. *v* 31. *Corinth.* 7. *v.* 36. *C. sufficiat cap.* 27. *qu.* 2. *Cap. cum causâ* x *de Rapt.*

37. Plura personalia Romani patriæ potestati adscripsere, veluti, quod inter Patrem & filium nulla lis, nulla obligatio existere potest; quod vox patris ut filii, vox filii ut Patris intelligitur *l.* 4. *π. de Judic* §. *si quis alii* 4. *In de Inutil. stipul* Quæ & similia nituntur hac regulâ; quod Pater & filius una eademque persona esse videntur: Quæ cum sit fictio Legum, positiones inde pendentes ad jus gentium minime pertinent; nisi quatenus eveniat, ut liberi nihil patrimonii adeoque nullam litis aut obligationis materiam à patre suo seorsim habeant.

38. Cæterum, in causis ad Rempublicam pertinentibus, clarum est, cessare debere patriam potestatem; eaque est regula Juris Romani, Gentium juri conveniens *l.* 9 *π. de his qui sui vel al. jur.*

39. Quanquam olim secus apud Romanos obtinuisse Dionysius auctor est in *lib.* 2. narrans ex Lege Romuleâ de Patria potestate, *Viros Illustres, Summos Magistratus gerentes & conciones pro rostris habentes, senatui quidem adversas, plebi vero gratas, à patribus sæpe detractos & domum abductos fuisse, pœnas eorum arbitratu daturos: ita quidem, ut nec*

consules, neque tribuni plebis, aut ipse populus eos eripere posset. Videtur id omnino facti magis & reverentiæ erga Parentes fuisse, quam juris publici & necessarii: quemadmodum diversi quoque generis exempla, filiorum, qui patres suos Magistratui honorem habere compulerint, apud eosdem Romanos non desunt.

40. Jus in bona liberorum eodem fundamento nititur; sane, quamdiu liberi sunt pars familiæ paternæ, consentaneum est, fructus reditusque bonorum ei cedere ad familiæ sustentationem, ut & lucra illorum, quæ ad ipsos à patre profecta sunt.

41. Quæ præterea jure præsertim Romano constituta sunt, ea Legum commenta suo loco non inutilia, sed à jure universali aliena sunt; veluti, quod bona, quæ aliunde liberis acquisita sunt, olim Patris etiam propria fuerint, quod recentiori jure Romano, ad analogiam juris Gentium, quam diximus, reformatum est in *tit. C. de Bon. quæ lib. & de Bon. matern.* Quod liberi de bonis suis per ultimam voluntatem disponere non possunt, nisi de quibus Lex iis hanc potestatem specialiter dedit *l. pen. C. Qui testam. fac. non poss.* Imo quod pater liberis suis impuberibus heredem in bona adventitia dare queat, in *tit. I. π. & C. de substit. pupil.*

42. Solvitur patria potestas jure Gentium, non morte tantum, sed & ademptione libertatis & civitatis, aut etiam Emancipatione voluntaria: qui modi jure Romano sunt cogniti *tit. Inst. Quib. mod. solv. patr. pot.*

43. Sed & matrimonio separatâque habitatione, quia tunc ipsi liberi novam condunt familiam. Igitur ætate verius est, non solvi potestatem Jure Gentium, contrà quam nonnullis populis in usu est; modo filius pars maneat paternæ domus; tantisper enim imperio Patris sui, quod ad regimen domus attinet, subjectus manet. Cæterum, Educatio liberorum, etsi maximæ in Republ. utilitatis & exactam requirat disciplinam, ab hac Arte tamen aliena, neque tam ad politicen quam ad Oeconomicam, quæ propriis terminis constat, referenda fit.

44. Quid si pater-familias moriatur, an omnis potestas familiæ solvitur? Ita Romanis visum; sed à jure Gentium non videtur abhorrere, ut mater, quæ fuit socia regiminis, & cui potestas, ordinis saltem causa, utque cederet marito, negata erat, quemadmodum *suprà* intelleximus; ut hæc, inquam, patre defuncto, succedat in Imperium, donec societas domestica manebit.

45. Quâ ratione bene consultum est recentiori jure Romano moribusque populorum; quod matres sunt Tutrices Legitimæ liberorum suorum. Quippe Tutela est patriæ potestatis vicaria.

46. Si mater non sit, vel hæc secundo marito se submiserit, aliis Tutoribus committendi sunt adolescentes, donec virilis vigor in illis completus fuerit: qua parte quod Romani inter Tutelam impuberum & Curam puberum distinxerunt, non est juris Gentium, nec ideo ab aliis populis observatur, quando & Græci ipsius juris Romani interpretes *κηδεμόνας* & *ἀφήλικας* eodem modo promiscue sumunt, quo Germani **Voormunders & minderjarigen.**

47. Jus dandi Tutores primo quidem ad Patres pertinet, non tamen jure Patriæ potestatis, sed per consecutionem disponendi de bonis suis, juxta Legem XII. Tabularum, cujus verba constat hujusmodi fuisse; *pater-familias uti super pecuniâ tutelâve rei suæ legassit, ita jus esto;* quo jure quilibet Testatores pupillis heredibus à se institutis, quos volunt, Tutores dare possunt, jure Gentium.

48. Quin etiam jure Romano *l. 4. π. de con-*

de confirm. Tut. etsi postmodum à Jurisconsultis introducta est Tutela Testamentaria, Patribus jure potestatis suæ propria, quæ jus in personam & bona liberorum adventitia daret, cujusmodi species excedit terminos juris Gentium.

49. Quando pater aut mater, vel quicunque pupillum heredum scripsit, Tutorem ei non dedit, ratio vult, ut Civitas Patrum vicarios, iis qui se ipsos regere non possunt, constituat; quod vel fieri debet generaliter Lege, vel officio Magistratus.

50. Lege, nulli melius vocari possunt, quam sanguine proximi, cùm, propter affectum naturalem, tum ob spem emolumenti è successione, si pupillus moriatur, hoc intuitu, quod Tutela sit onus, ut est revera.

51. Proinde sine discrimine cognatorum & agnatorum, ut Plato in sua Republ. quam respectu universali formavit, instituerat, ἐπιτρόπους εἶναι τοὺς ἐγγύτατα γένει αὐτοῖς μητρὸς καὶ πατρός, *Tutores esse debere proximos è familiâ paternâ seu maternâ.*

52. Quod si ad agnatos solos successio pertineat, ut olim Romæ factum, nunquid & hi soli ad Tutelam vocabuntur? Ita visum Romanis, ob rationem juris, ut illi putant, naturalis, Illic onis Tutelæ constitui oportere, ubi est emolumentum Successionis. Contrarium placuit Soloni in Legibus Atticis, teste Diogene Laërtio, qui κάλλιστον δὲ κἀκεῖνο, inquit, *hoc etiam pulcherrimè constituit*, μὴ ἐπιτροπεύειν, εἰς ὃν ἡ οὐσία ἔρχεται τῶν ὀρφανῶν τελευτησάντων. *Ne Tutor fiat is, ad quem post obitum pupillorum, hereditas perveniet*; metu insidiarum ab auri sacra fame. Cur tam varie Romanus & Græcus in eodem negotio Legislator, edisseruimus in *part.* 1. *Digress. cap.* 5. *n.* 2.

53 Cæterum, modus deferendi Tutelam Legitimam, qui Romanis placuit, ut sine medio & facto hominis, adeoque sine decreto Magistratus, Agnati proximi vocentur ad Tutelam, minime Juris Gentium, aut universalis est. Nec Græcis olim, nec hodiernis populis id usitatum est; sed ratio magis vult, Magistratus, qui sunt ministri Legum, ex agnatis maxime idoneum eligere, vel si nemo reperiatur idoneus, hoc onus imponere extraneo. Quæ præterea ad Tutelas & Curationes pertinent, ab hoc loco aliena sunt. Fontes juris Gentium aperire, leviterque educere fundamenta, earum rerum, quæ maximè Juris Privati sunt, satis est in hoc quidem Tractatu.

54. Porrò per connubia filiorum (nam filiæ innubunt in alienas familias, unde & capita & fines familiarum dicuntur) propagatur familia, omnesque nominis & cognationis participes, ejusdem *familiæ* esse dicuntur, *l.* 195. §. *pen. & ult.* π. *de Verb. signif.*

55. Sed cum origo sanguinis ultra memoriam hominum provehitur, definit agnatio, & eâdem stirpe progeniti *gentiles* dicuntur, distributi in diversa familiarum cognomina, licet omnes ultimi progenitoris appellationem retineant, *d. l.* 195.

56. Ita fit progressus à familiis propriè dictis ad agnatos, ab his ad gentes, è gentibus Civitates colliguntur.

CAP.

CAP. VI.

De Dominis & servis, atque famulis.

Definitio servitutis Grotiana. Præfertur Juris-consultorum, quæ explicatur; ubi de causis justæ servitutis. Solvitur quæstio duplex: an liceat illis, resistere dominis, & an servi fugere possint. Rectene hodie sublata sit Servitus. De famulis hodiernis.

QUanquam servi per se membra Civitatis non sunt, tamen ad familiam sine dubio pertinent, atque ita sunt in Civitate, cujus partem olim magnam Romæ & per omne Imperium aliisque gentibus fecerunt.

2. Qua de re notabile est, quod Athenæus *lib.* 6. *Deipnos. c.* 8. scribit, *ὥστ' εὐδαιμονῆσαι τὴν Κορινθίων πόλιν, ὡς κτήσασθαι δούλων μυριάδας ἑξ καὶ τεσσαράκοντα.* Adeo floruisse Corinthiorum civitatem, ut servorum sex & quadraginta myriadas contineret; hoc est, *quadringenta sexaginta millia:* nihil animadvertente Casaubono, qui notat eodem loco Dalecampium, quod narrantem de Masone Phocensi, illum habuisse Mille servos, Athenæum emendasset, legendo *centum*. Quin & Romanos cives fuisse, qui servorum habuerint decem & viginti & plura millia, scribit idem.

3. Servum Grotius definit, hominem, qui perpetuas operas pro alimentis debet, exemplo Chrysippi apud Senecam, qui servum ait esse, perpetuum mercenarium. *Grot. lib.* 2. *Cap.* 5. §. 27. *Seneca* 7. *de benef.* 4.

4. Non malè; nam tales sunt servi, quales apud Erythræos Thraciæ, mulieres, quibus *ὅσαις ἐλευθέραις ἦν ἀπὸ θητείας βίος, δούλεια; cum essent liberæ, victum ibi exercebant serviendo*, ut scribit Pausanias *in Achaic. lib.* 7. at non plenè, quia plus ex ratione juris Gentium inesse potest Servituti, quicquid scil: dominio rei cujusvis inesse potest, abutendi quoque & perdendi facultas.

5. Unde efficacius ICti, Servitutem esse docent; Constitutionem *juris gentium*, qua quis dominio alieno contra Naturam subjicitur. §. 1. *Inst. de jur. person.*

6. Contrà *Naturam*, id est, contra statum Naturæ, sive conditionem hominum primævam, non contra jus Naturæ, sive dictamen rectæ rationis.

7. Multæ enim servitutis justæ possunt esse causæ, veluti conventio, cum quis impos sui tuendi se dedit alii defendendum aut alendum; hac lege, ut in ejus potestate sit, & imperata faciat, quod jure *Romano* & *Mosaico* permissum, §. 4. *Inst. de jur. Person. Exod.* 31. v. 6.

8. Secundò, alimentorum præstatio; Nec enim est iniquum, ut pro alimentis operæ præstentur, ut is qui infantem, verbi causa, expositum aluit, accedente Legis autoritate, eum habeat in dominio. *l.* 2. *C. de infant. expos.*

9. Tertio jus belli, nam quos occidere honestum est, ut jure belli notissimo constat, eos servare ad serviendum non potest esse inhonestum neque injustum.

10. Quarto, nativitate, cujus ratio non tam est, quia, si domini nollent, liberi è servis non nascerentur, *ut Grotius, l.* 2. *c.* 5. §. 29. & *l.* 3. *c.* 7. §. 5.

11. Sed

11. Sed potius, quia pars sequitur jus totius, & quia fœtus à domino, tam ante quàm post nativitatem altus est; cui non obstat, quod partus hominis in fructu non est §. *In pecudum* 37. *Inst. de A. R. D.* ejus enim rei diversa ratio est.

12. Denique, propter delictum potest quis justè redigi in servitutem, ut hi qui in metallum vel ad remos, aut ergastulum perpetuum damnantur.

13. Duo præcipue de servis quæruntur: primum; an & quâ ratione prohibitum illis sit, resistere Dominis? Dein, an jure suo fugere possint.

14. *Hobbes* distinguit, ut si in vinculis aut ergastulis habeantur, non modo fugere illis liceat, sed & resistere, imo occidere dominos. *de Cive cap.* 8.

15. Quod si dominus servum nec vinctum neque inclusum teneat, videri tacitum intercedere pactum, quo servus ad parendum patiendumque pro vitæ præmio, quod victor ei largitur, se obligaverit, cujusmodi plerumque etiam pactum expressum intercedit.

16. Plane in his *qui bello sunt capti*, non videtur aliena à ratione hæc distinctio; quin solidius servilis patientiæ fundamentum, quam alii tradunt, suppeditare videtur.

17. Quapropter resistendi facultas ejusmodi servis, justo, id est, solenni bello captis neutiquam danda videtur, idque sine differentiâ justæ vel injustæ belli suscepti causæ.

18. Neque id tantum externo jure, sed ita, ut animi quoque servorum vi expressæ, vel tacitæ conventionis adficiantur; ut nefas sit occidere eum, à quo, cum haberet jus occidendi, vitam ut spolium opimum, adepti sunt.

19. Verum ad obligationem non fugiendi, tacita illa conventio sufficere non videtur, maxime ad suos & durante bello; longe enim potentius est recuperandæ libertatis desiderium, quam ut ei tacitè renuntiatum videri possit.

20. Cæterum, quamdiu capti bello non recipiuntur in gratiam, sed in vinculis habentur, palam est, nullum pactum expressum vel tacitum inter ipsos atque victorem intercedere. Proinde tum captis omnia, quæ in hostem, licere, non est dubium.

21. Quod si bellum careat solennibus juris Gentium requisitis, non fiunt capti, jure servi; proinde nec ejusmodi tacita oritur obligatio, ut in his qui piraticâ aut latrocinio barbarorum capiuntur.

22. Porro, cum his qui ob delictum fiunt servi pœnæ, nullum initur pactum neque tacitum neque expressum: jus tamen resistendi non habent jure damnati; fugere quominus jure possint, nihil obstare videtur.

23. Voluntaria Servitutis obligatio modum accipit ab expressâ vel tacita voluntate contrahentium. Expressa per se terminatur, tacita in qualibet civitate jus habet idem, quod publice de servis receptum.

24. Sic tamen, ut liberum jus vitæ & necis, haud competat; quia id ex pacto non oritur, sed jure externo tantum valet, quatenus in civitate impune exercetur.

25. Plura de hisce nihil attinet dicere; quia Christiani servitutis usum inter se pridem sustulerunt, iidem infideles armis suis minus infestant, sed innumera illis mancipia ipsi undique suppeditant.

26. Non desunt, qui Servitutis usum inter populos Christianorum ita penitus nollent sublatum; speciosum esse caritatis obtentum, sed inutilem; multam inde colluviem hominum redundasse, quos licentia & egestas ad flagitia aut mendicitatem adigit, qui lege servitii melius tenerentur; dum, ut nunc est, ministe-

ministeria familiarum coarctantur, procacibus ingenuorum operis, *vid. Busbeq. epist. Turc.* 3.

27. Adde, cædes, servitute sublatâ, esse frequentiores, quod Romani in civilibus bellis experti, quibus non fiebant servi. *Tacit. lib.* 1. *hist. c.* 44. *Plutarch. in Oth.* & *Jc. in l.* 21. §. 1. *π. de Captiv.* & *postlim. rev.*

28. Videntur tamen nonnullæ certis in locis superesse reliquiæ servorum, ejus generis, quos Latini *adscriptitios* vocant, homines certo fundo colendo addictos; qui à Gallis *manus mortuæ*, Germanis, homines *proprii* vocantur; qui pariter cum fundis vendi possunt, & quicquid acquirunt, dominis suis acquirunt. *vid. tit. C. de Agric.* & *censit.*

29. Moribus alioquin hodiernis, utimur, ut dictum, servis ingenuis, adeò, ut qui servi ex Indiis aut aliunde huc adducuntur, statim atque fines nostros attigerunt, ad libertatem proclamare possint, ut omnium fere gentium in Europâ Scriptores citati à Groenewegio *ad tit. Inst. de jur. person.* testantur.

30. Igitur famuli famulæque non aliter quam ex sua conventione, secundum naturam rei quæ agitur, idque ad tempus, sunt obligati. Natura autem negotii, ad quod se locaverunt, hæc est, ut diligenter imperata faciant, operamque sedulam dent iis rebus, ad quas se locarunt, ita sicut vir prudens definiverit, idque toto tempore quo suas operas addixerunt.

31. Et quoniam sunt membra subjecta familiarum, nulla fiet illis injuria, si dicantur è tacita illa conventione, non minus obligati ad patientiam, ac liberi respectu suorum parentum; consequenter non tantum pati debent à dominis verbera linguæ, sed etiam manus, si exorbitent; nisi mores gentis aliter ferant; ubi tum, si quando servitii pactique Leges egrediantur, à Magistratu coërceri possunt.

32. Domini vicissim debent ipsis omnia, de quibus inter eos convenit, victum & mercedem omniaque humanitatis officia, quæ salva subordinatione status ipsorum, civiliter præstari queant; nec ante tempus eos, nisi causâ cognita, dimittere possunt: ni lex aut mos locorum aliter ferat, quæ admodum hac parte variant.

SECTIO

SECTIO II.

De Civibus eorumque differentiis.

CAP. I.

Quid Civis sit, & quomodo desinat esse.

Quid sit civis, obscurum esse. Quid sit reverâ explicatur è definitione, probaturque etiam mulieres, filios-famil. rusticos & qui imperii nullo modo participes sunt, esse cives. Etiam qui aliunde orti sedem fortunarum in civitate collocant; licet aliter jure Romano, quo tales incolæ dicuntur.

QUi domi sunt membra familiæ, hos in Republica Cives appellamus.

2. Qui autem verè sint cives, tam obscurum ac aliud in tota hac arte quicquam, esse videtur.

3. Aristoteles pro civibus habere videtur eos tantum, qui imperii & judicii participes sunt; verum magis ad popularia Græcorum instituta, quam ad universam civitatem, ut videtur, respiciens *lib. 3. Polit. cap. 1. in verbis, Ὁ μὲν λεχθεὶς ἐν δημοκρατίᾳ μάλιστ᾽ ἐστὶ πολίτης. Is quem diximus, in democratia maxime civis est.*

4. Romani vocabant Civem, qui in urbe habebat tribum, centuriam & jus suffragii, quibus solis inter se jus connubii, successionis & commercii aliaque juris civilis effecta competebant, de quibus *Sigon. de jur. Civ. Rom. lib.* 4. *c.* 1.

5. Habuerunt tamen & cives ex Latio, & colonos & municipes civibus accensebant, diverso tamen jure singulos, & ab his omnibus provinciales separabant; denique incolas neque cives neque municipes appellabant, *ut idem Sigonius docet.*

6. Moribus hodiernis, cives illi duntaxat haberi videntur, qui in urbibus habitant, sæpe & ordinis plebeji duntaxat; ita, ut neque rusticos neque nobiles civium nuncupatione impertiantur; differentiâ interim civium & incolarum minus exactè servatâ.

7. Nos secundum principia hujus artis universæ, remota nube tot distinctionum, pro civibus habemus, omnes tam mares quam feminas, filios & patres-familiarum, tam nobiles quam plebejos, etiam Duces, Principes & Comites; tam rusticos quam urbanos, tam subjectos quam imperii participes, denique tam incolas quam naturales.

8. Prorsus sensu Papinianæo, secundum quem, constitutione Antonini Caracallæ, omnes qui in orbe Romano erant, præter servos, effecti sunt cives Romani *l. 17. ff. de Statu hom.*

9. Definiamus igitur Civem. *hic rhodus, hic saltus!* utique si politicos *vulgò* consulas. Nihil tamen facilius, nihil certius,

tius, si ad definitionem civitatis dudum collocatam respiciamus.

10. Civis est, *homo liber, qui juris fruendi vitæque feliciter agendæ gratiâ, cum aliis, sub eadem summâ potestate, sociatus est.*

11. Et hoc quidem ad Civem in genere constituendum sufficit. Alias excellentiores civium appellationes hæc definitio non implet; imprimis eam, quâ cives intelliguntur, qui civitatem alicujus Imperii Principem incolunt, qualis Roma fuit & sunt hodieque Venetiæ, Florentia, Genua aliæque paucæ; in quibus est fons imperii in reliquas ditiones subjectas.

12. Liberum autem oportet esse Civem, quia servilis conditio, ut jure Gentium constituta est, non recipit terminos habiles civilis societatis, ut probavimus in *l.* 1. *sect.* 1. *cap.* 3. *n.* 7. *& seqq.*

13. Quin servus pro re magis in commercio positâ, quam pro personâ habetur. Quanquam naturaliter idem rectè Persona dicitur, quatenus est membrum societatis humanæ, *l.* 2. *ff. de l. Aquil. Rubr. & tit. Inst. de jur. person.*

14. Sed mulieribus tam nuptis, quam solutis nihil obstat, quominus unione & communione civium, juxta naturam civitatis, comprehendantur; siquidem & sociatæ sunt & jure frui & beatè agere juxta viros cupiunt ac possunt.

15. Etiam *filiis-familiarum* definitio illa convenit, nihil obstante patria potestate; quia constat, hanc in publicis nullum creare præjudicium, sed ad familiæ regimen, quod à Republ. diversum est, referri duntaxat.

16. Jam ultrò liquet, dignitatis differentiam nihil facere ad summum Reipubl. & civitatis characterem, nec habitandi locum, in agris an in urbe sit.

17. Siquidem & Romæ constat ex XXXV. civium, quatuor tantum urbanas, omnes reliquas fuisse rusticas tribus. Athenienses ante Theseum omnes erant agricolæ, ut Plutarchus auctor est in *Theseo*; denique, in antiquâ Germaniâ nullas urbes, civitates extitisse multas, nota res est. *Tacit. lib. de mor. German.*

18. Quod ne Incolas quidem à Civibus discernimus, multis ab re alienius videbitur; sed incola quis est? tu dices, qui aliunde ortus domicilium sedemque fortunarum in alia civitate collocavit, ut finiunt Romani, à quibus est discrimen civium & incolarum *l.* 239. §. 2. *d. Verb. Signif.*

19. At hæc ipsa definitio implet manifesto naturam Civitatis; quis enim magis est socius ad juris fruitionem vitæque civiliter beatæ communionem, quam qui sedem fortunarum certo loco stabilivit?

20. Advenæ temporarii rectè à civibus distinguuntur, quia nec sunt uniti in eandem societatem, neque id agunt, ut vitam in ea civitate transigant, etsi imperio illius Reipubl. tantisper ubi degunt, subjecti sint; Bodini tamen definitione continentur Advenæ, quæ est ideo vitiosa, quando civis dicitur esse, *homo liber, qui summæ alterius potestati obligatur. lib.* 1. *de Rep. cap.* 6.

21. Scrupulum movet heic, quod Romanis ita visum est, ut qui civis alicujus civitatis est, ille si aliò transferat domicilium, ibi incola censeatur; at civis seu municeps ibi, unde discessit, talis manere judicetur *d. l.* 239. §. 2. *& l.* 29. *ff. Ad Municip.* unde & cives & incolas differre necesse fuerit.

22. Sed distinguendus est à Cive Municeps. Civis à nobis cum respectu ad universam Rempubl. dicitur, at ita Cives etiam in Imperio Romano erant omnes liberi homines, non peregrini, in universi finibus Imperii, tàm incolæ quam originarii *l.* 17. *ff. de Stat. hom.*

Muni-

Municipes cum respectu certæ urbis, quæ subest majori Imperio vocantur, suæ cujusque civitatis cives, ut JC. in *l.* 1. *π. ad Municipal.* Atque in his aliam rationem tenuerunt Jcti, quæ *adhuc* ad nos non pertinet; nostro igitur sensu non distinguitur civis ab incola, qui habeat animum perpetuo in civitate manendi.

23. Verum oritur hinc alia quæstio; numquid aliquis diversarum civitatum possit esse civis uno eodemque tempore. Negabant Romani, non modo respectu municipiorum ejusdem Imperii, de quibus agit *d. l.* 29. sed etiam ratione Romanæ civitatis erga populos exteros, ut probavimus in *lib.* 3. *Digress. cap.* 8.

24. Vera juris Publici Universalis sententia hæc est; In diversis municipiis eidem summæ potestati subjectis, nihil vetat, unum duobus locis civium muneribus oneribusque subjectum haberi, ut jure Rom. qui migrabat, in priore loco tanquam civis seu municeps, in posteriore tanquam incola tenebatur *d. L.* 29. *π. ad Municip.*

25. Verum ut unus idemque in diversis Rebuspublicis summo Imperio distinctis proprie sit civis, id non habet facultatem, non magis quam ut unum idemque duorum corporum esse queat membrum.

26. Potest quidem civi alterius Reipubl. liberum jus commercii aut aliud *civile privilegium concedendo*, jus quoque honorarium civitatis dari; ut olim *Corinthii*, solentque hodie *Veneti* & *Helvetii* exteris quandoque largiri. Sed unio civilis sub obsequio Summæ potestatis nullo modo uni homini duobus locis tribui potest.

27. Atque hoc bene Romani veteres: Nec illi reverâ diversum sentiunt ab eo, quod nos posuimts, neque de municipiis diversis in eodem Imperio, neque de civibus Imperiorum diversorum. Etenim de his idem in terminis quod à nobis est traditum, affirmantes audivimus. De municipibus urbium variarum, discrepantiam potius in verbis, quam in re ipsâ consistere intelleximus.

28. Quid autem? An civis non habet liberam discedendi facultatem, ita ut vinculo fœderis, quo civitati innexus & imperio obnoxius est, solvatur? Hæc acerrima disputatio est, ac fuit olim hodieque, de quâ *vid. Arnisæ. System. polit. cap.* 5. *sect.* 7. & 8.

29. Multi negant; quippe, cum nemo duorum Imperiorum civis esse queat; volunt, eum qui ex una Republ. in aliam se confert, manere civem in priori, incolam in posteriori civitate habendum esse.

30. De municipiis ejusdem Imperii sic esse doctrinam juris Romani jam diximus; at nos prius de ratione juris universalis, & de civibus Reipubl. totius agemus; postea de municipalibus.

31. Qui negant, hoc imprimis fundamento nituntur; Ajunt, non posse originarios Reipubl. cives, suo discessu liberari obligatione civili, quâ & concivibus & summæ potestati obstringuntur; denique, obligationem esse perpetuam, & quod primo voluntatis, id postea necessitatis esse.

32. Hoc certe evidentius patet in herilibus imperiis, ubi jus dominii Imperantibus nullo modo adimi potest. Adeoque de his largiemur, quod cives Dominatui subducere se nequeant; ut in *adscriptitiis* obtinet; idemque de voluntariis statuendum Imperiis, ubi per Legem in antecessum, migratio ex civitate prohibetur, ut de *Moschis* & de *Sinensibus* memoriæ proditum est.

33. Sed ubi nihil expressum, multi etiamnum acriter contendunt, ipsius fœderis vim, quod æternum est, ita in perpetuum operari, ut cives qui sponte disce-

discedunt, maneant tamen quovis tempore ad reditum obligati, *adeoque semper revocari possint*.

34. Res inde judicanda est, utrum in primævâ constitutione civitatis id inter contrahentes populos actum censeatur; an non potius fuerit tacita fœderis conditio, ut obligatio maneret, dum cohabitatio duraret, eam tamen mutare singulis liberum esset.

35. Hoc enim videri voluisse populos, est ratio quæ suadeat evidens, & quæ dissuadeat nulla magnoperè, quo faciunt quæ habet *Grot. lib.* 2. *cap.* 5. §. 24. *ubi, Solet hic illud quæri*.

36. Quod enim ad rei familiaris commodum & sæpe necessitatem, efficacissimum est, publico autem nihil præjudicat, hoc nihil est causæ, cur non ex præsumptâ populorum voluntate permissum videatur.

37. Atqui talis est migrandi libertas, ut privatis aliquando summopere optanda, publico nullum inferat detrimentum; maxime, cum ejusmodi libertas sæpe sit causa majoris frequentiæ aliunde redundantis, ut exemplo vicinæ *Hollandiæ* patet, earumque urbium maxime, quæ libertatem veniendi abeundique omnium minime restringunt.

38. Inde autem colligitur, si contra se res habeat, & majore frequentiâ discessus instituatur, eum jure meritoque impediri.

39. Item, si intempestive aliqui discedere parent, aut cum grande æs alienum collatione factâ publice exsolvendum, aut belli majus imminet urgetque periculum; *nisi videlicet abituriens offerat id quod interest*.

40. Denique, Lege semper potest caveri, ne imposterum discessus aliter quam veniâ publice impetrata instituatur, aut præstationes quædam patrimoniis abeuntium imponantur.

41. Enimvero qui non deposuerunt animum revertendi, vel de quibus hoc non constat, habentque suas res adhuc in Rep. possunt sub pœnâ publicationis bonorum edicto revocari, *ut* fit.

42. Tales plerique sunt, qui militandi causâ foris operas suas locant, qui proinde revocari possunt. Nisi quatenus obligati sunt his, quorum stipendia faciunt; qui suum jus ideo remittere non coguntur, etsi humanitatis causâ raro negant Patriæ suæ Rectoribus.

43. Sed eorum, quibus stat consilium absentiæ perpetuæ, non videntur obstricti esse animi, adeoque nec bonâ vinculo obligationis teneri. *Adde Grot. loco citato*.

44. Omnes igitur incolas, *qui sedem fortunarum* laresque suos *alicubi fixerunt*, hos recte *Cives* appellamus.

45. Etsi nec jurejurando nec ullâ promissione devincti, consociatione tacitâ; quatenus sæpe, & originales maximè, nullâ promissione expressâ obligantur, neque etiam allecti, præterquam in urbibus, ibique soli *Patresfamiliarum*.

CAP.

CAP. II.

De Municipibus.

Municeps origine, adoptione & manumissione. Qui alio migrat, eum & loco originis, ut Municipem, & domicilii loco ut Incolam subjectum esse. At ex universali jure publico, quemque ibi civem videri, ubi habitat. Diversis quidem municipiis unius Reipubl. posse aliquem simul esse subjectum, ut cum jure Rom. aliquis est municeps uno, incola simul alio loco, sed diversarum prorsus Rerumpubl. neminem pariter fieri posse civem. Advenas non esse Cives, neque municipes qua tales. Specialiter & per excellentiam nomen civium quandoque de solis qui Imperii sunt consortes, aut qui urbes; denique vel metropolim incolunt, usurpari. Modi, quibus finiatur jus civitatis & municipii.

Cives cum respectu ad civitatem dicuntur & civitas cum Republ. æquiparatur, municipia autem sunt urbes majori subjectæ imperio, cessante differentia, inter Municipia, colonias & oppida provincialia: Nos heic omnia majoris Imperii membra subjecta, Civitates intelligimus & Municipia vocamus.

2. Eodem modo differt à *Municipe* Civis; hic, qui unitus est cum Republ. ille, *qui certo municipio se conjunxit*, dictus inde, quod capiendis muneribus in aliquâ civitate sit subjectus, ut *supra* dix. ut hoc & præcedens caput cohærent.

3. Usus seculi fert ita, ut hoc genus peculiariter *Cives* dicantur; reliqui Principes, Comites, Nobiles, agricolæ, quique alii sunt hominum ordines suis singuli appellationibus distinguuntur, contra usum veterem & juris rationem.

4. Sed moribus hodiernis, isti etiam urbani, in plerisque imperiis soli fere jurejurando subjectionis & fidelitatis singuli obstringi solent, ad quod tamen reliqui, dum exigatur, æque tenentur.

5. Porro, Municipem apud Romanos causa facit triplex; Origo, manumissio & adoptio. *d. l. 1. in pr. π. ad Municip.*

6. Origo cujusque à patre æstimatur; ut ubi is fuit municeps, ibi & filius esse dicatur; nisi forte materna origo per modum privilegii præferatur; tunc enim juxta eam municipalis origo censetur. *d. l. 1. §. 2.*

7. Manumissio ad servos pertinebat, qui cives fiebant, cum libertate donabantur; idque vel optimo jure, vel Latino tantum; aliqui prorsus non erant cives, dedititiis seu provincialibus similes, donec hæc discrimina ab Antonino Caracallâ tollerentur, *l. 17. de Stat. hom. & Tit. Cod. de Latin. libert. toll.*

8. Denique, Adoptio municipem faciebat, ut qui pro filio adscitus erat, perinde municeps in loco adoptantis fieret, atque si natus ex eo foret.

9. Tam autem in adoptatis, quam naturalibus liberis non spectabatur locus, quo forte ipsi in lucem erant editi, vel adoptati, sed quo parentes, inquam, jure municipum gaudebant *d. l. 1. §. 2.*

10. Migrare de loco in locum non erat prohibitum; sed qui de suo municipio

pio in aliud transibat, is *Incola* diceba-tur, & parere tam his magistratibus apud quos civis fuerat, quam iis, ad quos secesserat, nec tantum municipali jurisdictioni in utroque municipio subjectus erat, verum etiam omnibus publicis muneribus fungi debebat, *l.* 29. *d. tit.*

11. Enimvero proprietate vocis Incola etiam in nova Civitate, dicendus erat municeps, quia muneribus fiebat obnoxius; sed postquam obtinuit, ut suæ quisque civitatis civis municeps diceretur, secundum tres causas prædictas; consequenter hunc oportuit *Incolam* dici.

12. Hæc ita Romanis visa sunt. Atqui ex eo quod de Cive respectu totius Reipublicæ *præced. cap.* diximus, intelligi potest, eum quem Incolam vocant Romani, quique in civitatem receptus ibi munera capit, vere municipem esse:

13. Consequenter ratio vult, eum desinere esse municipem in eo loco, unde discessit; neque proinde subjectum esse duobus Magistratibus, sed ei tantum, sub quo degit.

14. Hæc ita, inquam, si Lege contrà non sit cautum; quod hauddubie licet; alioqui ex ratione juris universalis nec locus originis nec nativitatis, sed domicilii tantum tribuit forum & munerum capionem, idque convenienter juri Gentium, quod moribus hodiernis ubique, ni fallor, observatur; ut mutatione domicilii jurisdictionem mutare liceat.

15. Salvis tamen iisdem exceptionibus, quas suprà in jure civitatis, ratione totius Reipubl. collocavimus, ut *si intersit* municipii, ad hoc ille, qui discedit, teneatur, nec effusa migratio concedatur.

16. Tamen & in eo differt jus municipale à jure majori civitatis, quod ratio nulla vetet, municipem esse duobus in locis (manet enim ejusdem corporis ejusdemque Reipubl. membrum) ut, si quis voluntate suâ diversis in urbibus semet instruxerit fortunasque collocaverit, vel jus municipale utrobique, civium privilegiis usurus, impetraverit; tunc enim utrique Magistratui parebit, oneraque duplicia ferre debet *l.* 6. §. 2. *d. tit. ff. ad Municip.*

17. Ex his liquet, inquam, civium generale nomen esse, pertinens ad omnes eos qui cum Republ. sunt uniti; quales tamen non sunt advenæ, homines peregrini, ad tempus in civitate degentes, cum animo se mox aliò recipiendi, sedemque rerum suarum alibi habentes aut destinantes. Illi dum manent in civitate, subditi quidem sunt Imperio & jurisdictioni, sed fœdere civitatis non continentur, nec munera capiunt.

18. Est etiam per excellentiam Civium nomen usitatum, de his qui Imperii sunt participes, aut eam incolunt civitatem, in quâ sedes Imperii est, ut tum qui in subjectis habitant civitatibus, municipes dicantur.

19. Sic olim in imperio Romano sese res habuit; Unde discrimen civium, qui optimi juris erant, qui ex Latio, atque Provincialium, qui olim cives non dicebantur. Generaliter ex usu juris publici & respectu totius Imperii, Provinciales quoque cives fuerant, etiam antequam *Antonini* lege tales declarati fuerunt.

20. Rectores municipiorum sive Magistratus municipales etsi à municipibus creantur, jurisdictionis tamen & Potestatis suæ modum habent à Summâ Potestate, quæ fons est omnis in Republicâ Potestatis, non à municipibus.

21. Proinde, si magistratus municipales non habeant Imperium merum, municipi-

nicipes id in eos nullo modo conferre possunt, nec etiam jus imponendi tributa & vectigalia, cum horum collatio sit jus Majestatis.

22. Ergo perperam dicitur, Magistratus municipales repræsentare municipes, & obligari municipium ex eo quod Rectores eorum contraxerunt, quasi quicquid Magistratus egerint, id populus municipalis fecisse judicandus esset; cum ejusmodi repræsentatio sit liberæ duntaxat Reipubl.

23. Quando igitur Magistratus isti, nomine Municipii aliquid instituêre, contraxere, videndum est, an ab summâ Potestate jus ita faciendi ac instituendi acceperint; ac ita quod actum & contractum est valebit aut non valebit.

24. Hinc pendet illa Quæstio, an Civitas municipalis teneatur ære alieno à Magistratibus suis contracto. Non teneri cives ideo, quod Magistratus ipsum repræsentent, jam diximus. Ergo videndum, utrum hujusmodi jus à Summa Potestate acceperint, an secus.

25. Et, si hæc illis potestas specialiter facta non sit, possunt tamen obligare civitatem, quod ad bona universitatis & municipii propria, quoniam his sunt præpositi.

26. Verum ut Municipes ad solvendum de suo teneantur, à Magistratibus suis obligari non possunt; quia non habent jus imponendi civibus præstationes pecuniarias, veluti tributa & vectigalia; quæ à Summa Potestate solâ injungi possunt.

27. Qui hoc non potest, is multo minus obligare potest Municipes, ad solvendam pecuniam ab ipsis mutuo acceptam

28. Nec quidem hoc possunt ex causâ utilitatis vel necessitatis Municipii. Cum enim pecunias imperare, traditur esse jus Summæ potestatis, id vel maxime de casu necessitatis aut utilitatis intelligendum.

29. Planè, quominus Municipes de suo pecunias conferant, aut in futurum se obligent ad solvendum, nihil impedimento est; quâ parte tamen qui consensum non præbuere, non tenentur.

30. Quia, ut minor pars majorem sequi debeat, id Imperii est; sed hujusmodi collatio mere patrimonialis est. Latius hac de re dix. *ad tit. π. de Reb. cred. n.* 8. *& seq.*

31. Denique, Finitur jus civitatis aut municipii non tantum morte, qui modus est tralatitius, sed & *libera* cujusque *voluntate*, mutatâ sede rerum, ut aliquoties dictum; nî lex intercedat.

32. Dein, per sententiam, si quis in exilium agatur, aut in opus publicum, vel ad remos damnetur.

33. Discrimen relegationis & deportationis apud Romanos in *l.* 4. *de Interdict. & releg.* est juris peculiaris: Nam relegati, licet præcipua quædam jura civium, quatenus hi per excellentiam dicuntur, & cujusmodi Romæ multa fuerunt, retinere queant; tamen unione Reipubl. ex qua ejecti sunt, non comprehenduntur.

34. Nec quidem refert, temporale an perpetuum sit exilium, quia quo tempore sunt expulsi, non sunt membra civitatis, neque participes functionum publicarum, neque jurisdictioni subjecti.

CAP. III.

De Civium qualitate & differentia.

Cives 1. esse mares vel feminas; 2. liberos aut servos. 3. Legitimos & illegitimè natos 3. Majores minoresve annis. 4. Sanos aut morbosos, vel mente captos. 5. Hosce rursus quadruplices. 6. Bene aut male moratos. 7. Divites vel pauperes. Horum singulas differentias suos habere effectus.

QUalitas civium ex variis eorum differentiis intelligitur.

2. Et quidem primo, distinguuntur in Mares & Feminas: sed juris *diversitas à sexu* dependens in primo hujus sectionis capite fuit exposita, ubi & aliæ quædam hominum differentiæ, sunt occupatæ.

3. Secundo, à statu distinguuntur homines in *liberos & servos*, de quibus similiter dictum.

4. Non est autem hæc tam divisio civium, quam hominum, quia servos satis constat non esse cives: sed hodiè famuli, quibus utimur, ingenui, si aut originales sint, aut animum semper habeant in civitate remanendi, merito inter cives numerantur.

5. Altera à statu petita differentia inter filios & patresfamiliarum, perinde occupata est *in superioribus*.

6. Habet etiam juris publici effectum differentia Legitime & illegitime natorum; Priores, qui ex justo, tempore suo, nati sunt matrimonio. Illegitimi sunt vel nothi vel spurii. Nothi sive naturales simpliciter dicti, aliter ex ratione juris Gentium quam fit à Romanis, intelligendi sunt.

7. Nam hi solos è concubinâ, quæ cum cœlibe vivit uxoris loco, susceptos habent pro naturalibus: è furtivis amplexibus certo licet patre natos vocant spurios, qui *nullum* jus successionis, imo nec petitionem alimentorum habent Nov. LXXXIX.

8. Sed juris universi hæc est ratio, quæ & moribus observatur, ut omnes certo Patre nati pro nothis sive naturalibus habeantur, etsi non è concubina, sed è furtivo amplexu sint editi. Spurii vero vel proptie vel latius accipiuntur.

9. Spurii proprie dicti sunt, *incerto Patre nati* ex meretrice. Latius omnes contra præcepta Legum nati sic appellantur; quales è nuptiis sine consensu Patris, in cujus potestate sunt, contractis suscepti; item adulterini & incestuosi, quos etiam proprio vocabulo Nefarios appellant.

10. De quibus vel maximè capiendum, quod modo de Spuriis diximus, eos ne quidem alendos esse jure Romano, etsi de omnibus illegitimis, præter nothos, id adfirmat Justinianus *d. Nov.* 89. *c. f.* Id autem quomodo sine absurditatis sævitiæque notâ sit accipiendum, diximus in *part.* 2. *Digress. l.* 1. *c.* 3. *n.* 5. *& in prælect. ad Inst lib.* 3. *à pr.*

11. Differentia Juris inter Legitimè & illegitimè natos consistit in successionibus atque honoribus; quibus de rebus, quod satis est, in Juris expositione privati diximus, nisi quod de honoribus heic etiam locus *inferior* dari poterit. Hactenus igitur Νόμῳ νοσοῦσι, *Lege laborant*, ut *Euripides*, *male nati*.

12. Præter honoris publici & successionis damnum, Spurii in aliis, civium honestorum numero habentur, nec enim infames

infames aut jure gentium aut civili habentur. Quin verum reperitur, quod apud Euripidem in *Andromache* Peleus ait,

Νόθοι τε πολλοὶ γνησίων ἀμείνονες.

Sæpe Legitimis sunt meliores spurii.

Et alibi;

Ὀνόματι μωμητὸν τὸ νόθον, ἡ φύσις δ' ἴση.

Nomen nothorum pejus est, natura par. Vide tamen Deuteron. 23:2.

13. Neque desunt illustria nothorum & spuriorum exempla, quibus natales non obstitere, quominus & gloria belli & honore populorum & jure successionis potirentur, ut Romuli, Cyri, Constantini Magni aliorumque docent historiæ. Quin hodieque Regum Spurii, utcunque successione non gaudeant, ab aliis tamen præcipuis honoribus minime excluduntur; præter quod nec gentes desunt, in quibus nothi à Legitime natis non distinguuntur, ne quidem in successionibus. *Grot. l.* 2. *c.* 7. *n.* 1.

14. Tertio, ab ætate cives dicuntur, majores aut minores annis; punctum dividens hæc intervalla non minus ex ratione naturæ quam exemplo juris Romani & gentium plerarumque est, quinque supra viginti annorum, etsi aliquæ gentes hoc tempus coarctaverint.

15. Juris diversitas hinc oriunda, præter rei familiaris effecta, est, quod majores ad munera functionesque Reipublicæ, haud perinde minores adhibeantur *l.* 8. *π. de Muner. & honor.*

16. Nam hi propter lubricum ætatis ne suis quidem rebus præsunt, sed curæ aliorum subjiciuntur.

17. Sunt autem hi, puberes vel impuberes, quorum illi magis quod ad res suas, hi etiam quod ad actus personales in curatione habentur; quod discrimen Latini, terminis quoque *Tutelæ* & *Curæ* diversis expresserunt, & regulâ notissima, Tutor datur personis, Curator rebus; quod tamen συγκελικῶς potius quam Θετικῶς, nec ἀπλῶς accipiendum, ut Cura *magis* sit propter res, Tutela *magis* in personas dirigatur.

18. Mulieres jure gentium, majores annis, nullis subjiciuntur Curatoribus, ne quidem nuptæ; nam maritalis potestas longe à Curatoriâ distat: & quod bona uxorum à viris reguntur, hoc juris & instituti civilis est.

19. *Cura* enim illa, sicut vulgo appellatur, esse non potest; quoniam hæc vel ob ætatem vel ob sexum foret; ob ætatem non est introducta, quia maritalis potestas etiam anus complectitur; neque propter sexum, quia virgines viduæque non sunt in Curâ.

20. Præterea, ætas virilis aut senilis est, habetque suos, etiam juris effectus, quod senes è muneribus Reipubl. excusentur; ad honores, si velint & pares sint, magis admittantur: senectus autem à septuaginta fere annis duci videtur *l.* 2. *π. de Excusat. l.* 3. *d. jur. immunit.* Olim sexagenarii vocabantur *depontani*; id est, honoribus & comitiis impares, quasi à ponte, per quem transitus erat ad ferenda suffragia Romæ, dejiciendique scilicet arbitrio magis vulgi, quam jure publico.

21. Præterea, differunt cives ratione habitus corporum, animorum, disciplinæ, famæ, fortunæ, natalium, artificii, dignitatis, & si qui modi sunt alii respectum ad juris publici rationem habentes.

22. Quod ad corpus, sunt vel sani vel morbosi. Morbus est habitus corporis contra naturam, id est, qui impedit usum earum functionum, propter quas natura nobis sanitatem dedit, sive ex intemperie, ut febres, tabes, vel ex conformatione pravâ, ut mutus & cæcus *l.* 1. §. 7. & 8. *π. de Ædil. Ed.*

23. Nisi quis hoc vitium dicere malit; sed

lit; sed vitia Juris-consulti dicunt, quæ deteriorem duntaxat usum functionis alicujus reddunt, ut vitiosi sint myopes, balbi: *Morbos*, qui tollunt naturales functiones; unde mutos, surdos, cæcos pro morbosis habent *d. l.* 1. §. 7. *l.* 9. *l.* 10. §. 3. *& pass. eod.*

24. Morbi præterea vel sontici, aut secus dicuntur. Horum alii excusant à muneribus, alii excludunt ab honoribus, prout magis aut minus impediunt, levioresque aut graviores sunt.

25. Ab animo, sunt etiam sani vel mente capti: In sanis magna est latitudo magnique gradus prudentiæ noscuntur, quorum in publicis haud leve quidem momentum consistit, in universum tamen definiri nequeunt.

26. Mente capti sunt vel dementes, qui ad omnia sunt cœci, vel fatui. Illi aut dementes in specie vel furiosi, quos agitat rabies; Illi ferè perpetuum, hi plerumque ad tempus laborant.

27. Fatuos licet dicere, qui, ut Cicero loquitur 3. *Tuscul. sub fin.* mente quidem sunt capti, hoc est, non sani, ad omnia tamen non cæcutiunt.

28. Hi videntur esse quadruplices, fanatici, moriones, melancholici & stupidiores, vulgo, *macarones*.

29. Fanatici sunt, qui caput jactant & responsa ferunt, quod plerumque temporarium est *l.* 1. §. 9. *& l.* 4. §. 1. *π. de Ædil. Ed. Moriones*, qui non sapiunt quidem, scurrilibus tamen dicteriis aliquid simile ingenii ostendunt; *melancholici*, qui certis imaginationibus aberrant, cætera non absurdi.

30. *Grossos* dicunt vulgò, qui ὐκ ἄφρονες, ὐχ' ἀλένκαργοι, ut de Claudio Augustus *apud Sueton in Claud.* qui minus valide sapiunt, ut Ulpianus in *l.* 4. §. 7. *d. tit. de Ædil. Ed.* qui mediocritatem civilium officiorum vitæque communem cultum atque usitatum tueri possunt, *verba Ciceronis*, nulli tamen rei seriæ apti facti. *d. lib.* 3. *Tuscul. sub fin.*

31. Illi omnes à publicis functionibus, ubi locus electioni, excluduntur; ab hereditariis dementes similiter removentur, ut & moriones.

32. Furiosi, quia sperantur ἀνανήψειν, ut & fanatici, melancholici & stupidiores, magis est, ut Curatoribus subjiciantur.

33. Porro, A disciplinâ homines sunt bene vel malè morati aut exercitati, denique docti vel indocti; sed harum rerum in publicis usus magis ad Politicam pertinet, ut in quaque functione optimè exercitati moratique adhibeantur.

34. Doctrinam, qui ad publica negotia resque agendas inutilem existimant, inscitiam suam produnt, omnisque ævi excellentissimorum hominum exemplis refutantur.

35. Sed erroris causa duplex; una, quod qui ætatem in libris agant, dexteritatem expeditam agitandi fere amittunt; altera, quod qui judicium aut à natura aut ἀπαιδείᾳ minus rectè habent formatum, ostentatione sapientiæ, hanc faciunt ridiculam.

36. Quare, qui Reipublicæ cupit admoveri, teneat ex sapientia doctrinaque modum; facilius tamen nimium, quam nihil doctus suum corriget defectum, nisi *pædagogismus* sit, qui nunquam exolescit, de quo *dix. in Orat. de Pædantismo Auspic. domest. Oration.* X.

37. Ex famâ cives sunt honesti vel famosi, quos alii cives desinere esse tradunt; male; ut tu ex definitione civis sponte videbis.

38. Sed infames ab officiis magistratuum honoribusque excluduntur; Nempe, qui ob causas Legibus proditas infamiâ notantur; nam qui opinione hominum, licet prudentium, pro talibus habentur, hos non tam juris quam Politices

litices ratio ab ingressu templi Divæ Honoris arcet.

39. Fortuna distinguit cives in divites & pauperes, in viliores & honestiores. Divites, quatenus maxime eorum interest, salvam esse Rempubl. ad regimen honoresque præ pauperibus admittendi sunt, idque olim hodieque passim servatur. Hinc pendet vilium & honestorum oppositio: honestis scilicet hic non ab honestate sed ab honore nuncupatis. §. 4. *Inst. de Publ. jud. & passim.*

CAP. IV.

De Nobilitate.

Octava differentia, Nobiles aut ignobiles. Nobilitatem varie censeri, distingui ab eâ dignitatem Equestrem, item Patriciatum, sive ordinem in Republ. Plebi, ratione publici regiminis, oppositum. Quæ proprie apud Græcos & Romanos Nobilitas, quæ hodie sit, inprimis inter populos Germanicæ originis, qui Monarchicam auctoritatem requirunt. Sed juris rationem velle, ut æque in liberis Rebuspubl. Nobilitas acquiri possit, haud secus ac apud eruditos olim populos. Etiam præscriptione Nobilitatem rectè acquiri. Quod ejus non sit, & quodnam sit fundamentum. In quos propagetur, & quibus modis finiatur; aut quæ officiant Nobilitati &c.

RAtione natalium cives sunt nobiles vel ignobiles, qui ab honestis & vilibus, prope ut genus & species discernuntur.

2. Nobilitas nihil est aliud, quam *Excellentia generis ex claritudine majorum ad posteros propagata.* unde *clarum* genus, *claritudo* natalium, pro Nobilitate *passim*, quo pertinent quæ copiose disserit Tiraquellus *tr. de Nobil. c.* 1.

3. Per hanc autem definitionem à Nobilium ordine separamus eos, qui pro suis tantum personis nobilitate donantur, aut pro Nobilibus habentur, ut aliqui equites aurati quos vocant, & Comites Palatini.

4. Quin omnes, qui creantur nobiles, ipsi quidem ab ista definitione sunt alieni; tales enim à latinis *novi homines* dicuntur; qui passim nobilibus opponuntur apud Ciceronem aliosque; Nobilitas aliquam vetustatem requirit, adeoque non nisi per traducem & natalibus communicatur.

5. Hinc homo stirpis antiquæ pro nobili, vetustas generis pro nobilitate apud Suetonium, Tacitum & alios. Ita Sallustius *præf. Jug.* homines novos virtute aliquando Nobilitatem anteire. Hinc *imagines* vetustate *fumosæ*, nobilitate gloriantibus adscribuntur, de cujus tamen vocabuli sensu est quod observetur, ut diximus in *l.* 2. *Digr. c.* 24. *in pr.*

6. Quod, si quis Nobiles recens creatos sub definitione putet esse comprehendendos, quia reverà jus nobilium hi vel maximè habent, definitioni modo positæ addere possit hæc verba, *vel quibusdam specialiter tributa.*

7. Sive illa specialis concessio fiat ob merita, vel favorem Principis, aut pecuniam,

cuniam, vel denique ratione *patrimonii*, quatenus in quibusdam Rebuspubl. dantur bona, quorum possessores jure nobilium utuntur fruuntur.

8. Cæterum, ad hunc locum non pertinet consideratio Nobilitatis, ut est ordo Reipubl. sive equestris sive Patriciorum; hoc enim ad regimen civitatis pertinet; heic nihil est aliud quam civilis qualitas in sola honoris supra plebem eminentiâ consistens.

9. Claritudinem illam parentum, unde reputatio Nobilitatis, diversæ gentes aliter atque aliter æstimaverunt.

10. Apud Græcos & Romanos, Nobiles habebantur, quorum progenitores summis in Republ. honoribus præfulserant; qui primi honores meruerant, novi potius quam nobiles dicebantur.

11. Igitur Romæ postquam honores maximi cum plebe communicati sunt, etiam ex plebe nobiles fuerunt, ut de Claudiis constat, qui omnes nobilissimi, pars tamen plebeji censebantur; perinde ac equites ibi plebejos fuisse constat. *Sueton. in Claud. in pr.*

12. Scilicet, Romanus populus in plebem & patricios dividebatur. Sub plebe erant equites; Patriciatus erat gradus major nobilitatis, eorum, qui ex antiquissimis senatoriis familiis oriundi, vel postea numero illarum extra ordinem erant inserti. *Sigon. lib. 2. de jur. civ. Rom. C. 20.*

13. Unde patet, suo magis arbitratu quam latine loqui inter nostrates, eos, qui ex familiis honoribus claris sunt nati, quod cum nobiles se ferre non audeant, modestiæ causa *Patricii* gaudent appellari; quod certe non minus, imo pro prietate latini sermonis amplius, quam *Nobilitas*, est; quanquam jure suo isti tales & nobiles & patricii poterant vocari, ut statim videbimus.

14. Apud gentes Germanicas, quæ per omnem Europam se diffuderunt, Nobilitas ex re militari oritur, accedente Principum auctoramento, qui vel feudum cum titulo nobili, vel præmium nobilitatis per se, aut cum insigni ordinis equestris largiuntur: Unde ad posteros propagatio.

15. Quod tamen ita nolim ad rem militarem restringi, ut causa quur Imperatores & Reges nobilitatem largiantur, non sit etiam *Doctrina. Scientia nobilissimos facit*, habetur in *l. providendum C. de Postul.* Unde sententia crebris Doctorum calculis probata, *Doctores esse Nobiles*, de quâ prolixe agit Tiraquel. *d. tract. de Nobil. c. 5.*

16. Denique, sola monarcharum auctoritas fons nobilitatis vulgò in universum habetur, adeo ut in populis qui plurium Imperio reguntur, vix ulli Nobiles fieri posse credantur.

17. Sed hæc ratio perperam se habet; dandaque est opera, ut hujus rei doctrina ad exemplum Græcæ Romanæque disciplinæ intelligatur, potius quam ex barbarico instituto, ut de hoc genere nobilitatis non nemo locutus est; quatenus quicquid eruditis populis ignotum ab exteris & incultis receptum est, barbarum solet appellari. *Sciopp. in Scalig.* ὑποβολ. *nos lib. 2. Digress. cap. 24.*

18. Plane, si jus creandi Nobiles sit ex juribus Summæ potestatis, quod nemo negat, manifestum est, illud æquè in plurium quam Singulorum Imperiis posse constitui.

19. Quod si in liberis Rebuspublicis feuda talia vel diplomata non distribuantur, dicendum est, sufficere ad nobilitatem alia argumenta voluntatis eorum, qui summam habent Potestatem.

20. Tale est in Republ. Venetorum jus communionis in Imperio Civitatis, cujus qui participes sunt, eos vocant Patricios eosdemque jure meritoque Nobiles.

21. In

21. In Republicâ, ubi Imperantes seu perpetui sive temporales, ex plebe partim & ex Nobilibus creantur, ut in nostrâ; hi, qui pro Nobilibus in supremo Comitio admittuntur, maxime si hoc sæpius factum, ipsi quidem non fiunt proprè nobiles, si prius non fuerunt, sed eorum posteri haud immeritò nobilitatem vindicare sibi possunt; modô opes professioni respondeant, sine quibus hoc decus comparari vix potest; etsi partum custodiri facilius.

22. In cæteris sequemur institutum, quod apud Græcos & Romæ, juris publici fuit, ut Nobiles putemus eos, quorum majores insignia Reipublicæ munia gesserunt. Neque enim ulla ratio proferri potest, quare id minus hodie juris sit, minusve moris esse debeat.

23. Quo autem majores sunt dignitates, eo major quoque nobilitas propagatur, quemadmodum jure Romano alii magistratus sunt *Illustres*, ut præfectus prætorii & urbis, alii *Spectabiles* ut proconsules, denique *Clarissimi* ut prætores; etsi clarissimorum vox aliquando & spectabiles complectatur & Illustres veteribus idem quod Nobiles sint, ut Tiraq. *d.C.2.probat*; ut distinctiones istæ sint recentioris inventionis, quando Senatores iisdem gradibus & terminis distinguebantur. *vid. Patium Isag.ad tit.D. de senator.* & nos *Eunom. ad l. ult. d. tit.*

24. Non quod nati ex illis simpliciter Illustres, Clarissimi, Spectabiles sint (etenim magistratuum hi sunt tituli) sed quia de majoribus genitum esse illustribus, amplius est; sicut Romæ, qui ex familiis censoriis, consularibus, prætoriis similibusque orti aliis erant nobiliores.

25. Denique, usu temporis immemorialis cum jura quælibet, etiam Majestatis acquiri possint, nihil est causæ, quare nobilitas eodem modo quæsita haud perinde legitima censeri debeat; quasi ex tacitâ voluntate eorum, qui cujusque Reipublicæ tenent imperium.

26. Et quidem hic modus ideò cæteris validior videtur, quia Nobilitas admodum inepta res est, si reputatio ejus cum populari existimatione minus conveniat, affectataque magis quam credita videatur; præscriptio autem sive usus longissimi temporis in ipsâ populari usurpatione consistit.

27. Huc accedit, quod etiam à Principibus nobilitati non modo censeantur, qui expressis verbis & diplomatibus hoc jus & decus acquisivere, sed etiam tacite nobilitatos censeri, quos Princeps lateri suo adjungit; unde *Comitum* decus. Etiam quibus certa armorum insignia gerenda largitur, ut probat Tiraq. *d. tract. c. 6.* ubi plures vide sis tacitæ nobilitationis species.

28. Quicunque igitur docere possunt, quod à longissimo tempore, ab omnibus habiti & agniti sint pro Nobilibus, etsi nullum initium causamve decoris sui producere possint, tamen optimo jure nobiles se ferunt, atque hoc modo verum est, veteres divitias multos rusticos fecisse ac etiamnum facere *Nobiles*. Quatenus opes excellendi copiam præbent, ac inde imparium adulatio & nobilitatis usurpatio. Qua de re Euripides in Andr.

Ἰσχύει μέγα
Πλοῦτος, λαβὼν τι τοῦτον εὐγενὴς ἀνήρ.
Multum valent
Opes, quibus potitus, fit vir nobilis.

Idem in Æolo:

Τὴν δ' εὐγένειαν πρὸς Θεῶν, μή μοι λέγε,
Ἐν χρήμασιν τόδ' ἐστί.
Quid per Deos de stirpe jactas nobili?
Hæc in pecuniis sita est.

29. Et quidem præscriptio Nobilitatis non tantum in Populari vel Optimatium imperio valet, sed etiam in ipso principatu vel Regno; nempe, si temporis

poris *immemorialis* ..., in qua verius est nullum requiri titulum vel scientiam superioris, ut evincit Tiraquellus *d. tract. c.* 23.

30. Scilicet, quatenus in Civitatibus hæc res aliter non est definita legibus; Quid enim si album, sive matricula nobilium familiarum extet? præscriptio non potest ex usu tacito tribuere, quod expressam nominationem requirit.

31. Majoris excellentiæ gradus, ut *Baronum*, *Comitum*, *Marchionum*, *Principum*, *Ducum*, proprie sunt nomina Potestatum seu summarum sive aliis tam feudi quam civitatis jure subjectarum.

32. Atque ita non nisi per modum successionis propagantur, quod tamen secus in quibusdam gentibus obtinet, ubi plerique titulorum istorum, exemplo Nobilitatis, ad omnes posteros, etsi potestas penes unum maneat, transmittuntur.

33. Ex his jam colligi potest, fundamentum Nobilitatis non consistere in virtute neque fama rerum gestarum, sed esse eam nihil quam hereditariam in civitate honoris prærogativam, quæ tantò major quidem est, quantò cujusque majorum fama virtutum meritorumque celebrior fertur; absque ea tamen perinde haberi potest, ac sæpe honores alii cum dignis & indignis communicantur.

34. Honos virtutum, quique belli & pacis artibus defertur, à reputatione hujus eminentiæ toto genere diversus est, ut frustra sint, qui nobiles esse negant omnes à majorum virtutibus degeneres.

35. Interim Nobilitatis initium à virtutibus famaque secunda ut plurimum duci, multisque eam à Summis potestatibus in præmium virtutis tribui, quin & hanc præstantissimam esse nobilitatem, haud ægre concedimus.

36. Ut tamen his, quibus auro venditur Nobilitas, aut favore, sine judicio datur à Principibus, non minus quam isti sint nobiles; perinde ac Prætor æquè fuit *Vatinius* quam *Cato*, Consul tam *Gabinius* quam *Cicero*.

37. Ratio alioqui primitus impulsiva recipiendæ Nobilitatis fuit hæc sine dubio, quod populi sperarent, virtutes eorum qui bene Rempubl. gesserant, imitaturos esse, qui nascerentur ab illis.

38. Item, ut eò magis quilibet ad virtutem accenderetur, si intelligeret, se non perituram, verùm usque seros nepotes victuram dignitatem esse adepturum.

39. Proinde si primi familiæ conditores potentiam suam insignibus vitiis corruperint, hi quidem verâ æstimatione idonei nobilitatis auctores non sunt aut eam certe non parum dehonestant.

40. Momentum, quod Nobilitas habet in Republicâ, non modò quod ad inania honoris, sed & in functionibus Reipubl. capiendis ignotum est nulli.

41. Quæritur, an & jus aliquod hac parte, Nobilibus competat, quo urgere & exigere possint, ut aliis præferantur, in tantum uti secus, injuria illis fieri dicatur, quod Catilina præ se ferebat, ideo civile bellum se movere, quod ipse & socia nobilitas statum dignitatis suæ non obtinerent, *in Epist. ad Catul. apud Salust.*

42. Fuit hæc res in Græcis civitatibus creberrima seditionum materies, sed Ratio est, nobilitatem nihil juris habere proprii & perfecti, nisi ex conventione civitatis, id est, Lege; citra quam probabiliter tamen aliquod præcipuum illis tribuendum, minime vero ut injuriæ & ultionis causa, si neglecti fuerint, ipsis inde oriatur.

43. Quin & prærogativa illa cedit hauddubie virtutum & doctrinæ meritis, ut Cicero passim adversus eos qui

Appie-

Appietatibus, & *Lentulitatibus* se venditarent, præ se tulit. Tales Seneca notos potius quam Nobiles vocat; *Qui imagines*, inquit, *in atrio exponunt & nomina familiæ suæ largo ordine & multis illigata flexuris in parte primâ ædium collocant, noti magis quam nobiles sunt*, *lib.* 3. *de benef.* Unde & hoc colligitur, quod alias constat, insignia Nobilitatis apud veteres fuisse Imagines; quarum loco Germanicæ nationes picturas armorum flexibus illigarunt.

44. Cæterùm, in honoranda nobilitate, justum est, cæteris paribus præferre nobiles, sed eosdem postponere meritis potioribus; plane, ut Franciscum Galliæ Regem servasse vel dictitasse ferunt; quod pluribus honorem ambientibus, primùm, quis laude moribusque ad illum aptior, rogitabat; nullo notabili discrimine, eum qui nobilitate excelleret, præferendum judicabat.

45. Quis conferat nobilitatem, ex suprà dictis constat, Is qui habet summam Potestatem, eamque in posteros propagari, æquè intelleximus. Sed quousque, disputant Jurisperiti. Sunt enim qui simplicem nobilitatem ultra filios non transmitti volunt, per *l. Sed & milites* 8. §. 1. *π. de Excusat. Tut. & l. laudabile* 4. *C. de Advoc. divers. jud.* Sed cum hi textus agant de privilegiis militum & Advocatorum duntaxat, ad nobilitatem male transferuntur.

46. Alii volunt ad pronepotes duntaxat extendi jus nobilitatis, per *l. Divo Marco* 11. *C. de Quæst.* Ubi eminentissimorum de non torquendo privilegium ulterius non extenditur. Sed dicendum, illas qualitates eminentissimorum & perfectissimorum, magis ad dignitates quam ad familiam aut genus pertinuisse. Ideoque ab illis ad nobilitatem, quæ generis est, non valere consequentiam. Auctores recenset Tiraqu. *d. loco c.* 15. idemque in *cap.* 10. probat, quod *suprà* diximus, copiosè, nobilitatem quo sit antiquior, hoc esse meliorem.

47. Propagari nobilitatem in liberos etiam adoptivos, ex opinione veterum, non est dubium, ut ex Oratione Ciceronis pro domo suâ apertissime liquet; *Filios adoptivos sequi conditionem statumque Patris adoptivi; ut si hic esset Patricius, adoptatus etiamsi plebejus, talis fieret; & è contrario si Pater adoptans esset plebejus, talis quoque filius adoptatus censeretur.* Adoptivi jura cognationis *l.* 8. §. 4. *π. Unde cognati.* Jura consanguinitatis *l.* 43. *π. de Adopt.* omniaque familiæ adipiscuntur. *l.* 11. §. 2. *π. de bon. poss sec. tab.* inter quæ jus imaginum; Ex imaginibus Nobilitatem fuisse collectam, passim est obvium atque à nobis demonstratum in *lib.* 2. *Digress. c.* 24.

48. Sed aliter multi, etiam Tiraquellus in *d. tract. c.* 15. *n.* 6. qui nobilitatem per traducem seminis & sanguinis unicè propagari volunt: sine ratione, cum nobilitas naturæ incognita usuque honorum ab hominibus reperta sit, contra quam ingenuitas, quæ sine medio est à nativitate, quam idcirco non tribuit adoptio *l. ult. π. de Adoption.*

49. Quod autem Spurii & nothi à participatione Nobilitatis alieni sint, non eget multæ probationis, quam tamen confert Tiraquellus *in d. tract. n.* 10. *& seqq.* ubi rectè monet, secus observari in familiis illustribus Regum & Principum.

50. Qui Legitimati sunt, maxime per subsequens matrimonium, omnes sunt legitimi. Ex eo tamen quod de Adoptione diximus, statuendum, etiam Rescripto Principis, à quo maxime Nobilitas oritur, legitimatos pro Nobilibus esse habendos.

51. Sed an liberi ante quæsitam Patri nobilitatem, Nobiles fiant, magis dubitatur:

bitatur: Etsi nec ratio magis hac parte, quam aliàs de Successione dictum est, dubitare patiatur; eo quod non modò filius in nativitate suâ patrem repræsentet, verum semper quamdiu filius est, idque firmat *argum. l. 5. π. de Senator.* non obstante rursus *l. ult. C. de Decurion.* in verbis, *progeniti filii, antequam Parentes ad fisci Patronatum pervenerint, in conditione pristinâ remaneant.* Alia enim dignitatum, alia Nobilitatis est ratio. Plura Tiraq. *d. c. n. 9. & seqq.* Sæpe etiam usu venit, ut liberi Principum ex imparibus nuptiis, quas vulgo ad *morgenaticam* vocant, gradu Nobilitatis Patri liberisque dignioris matrimonii cedant, quod frequenter usu venit in illustribus Germanorum familiis.

52. Ad collaterales agnatos Nobilitas recens acquisita, non nisi, quæ patrimonialis est, una cum bonis transit, ut recte probat Tiraquellus *d. tr. c. 17.*

53. Sed uxores, quæ maritos habent Nobiles, hujus participare Nobilitatem juris ratio ferre videtur, eo quod mulieres è dignitate maritorum censeantur, isque unionis arctissimæ effectus est civilis, L. feminæ 8. π. de Senator. L. Cum te & *l. ult. ubi; & sentiat ejus fulgorem C. de Nupt. & l. 10. C. de Incol. lib. x.* ubi hæc verba; *Mulieres honore maritorum erigimus & genere nobilitamus.* Idem expresse, in *l. mulieres C. de dignit. l. xii.* quemadmodum è contra nuptæ ignobilibus feminæ nobiles, his fiunt pares *arg. dd. ll.*

54. Quo minus dubii est in liberis Patre nobili, matre natis ignobili, quin hi Nobilium loco habeantur, cum & aliàs in matrimonio Patris conditionem, extra matrimonium Matris, spectari, juris sit *l. 19. π. de Stat. hom.* in quam rem plura cumulat Tiraqu. *d. tr. c. 18 n. 21.*

55. Non est tamen dubium, quin Nobiliores sint, utroque parente nobili insignes, ut Ovid. *lib. 4. de Ponto, eleg. ult.*

Maternos Cottacui Messalasque paternos
Maxima Nobilitas ingeminata dedit.

Hinc apud Salustium Hyempsal ignobilitatem Jugurthæ, quia materno genere impar erat, despiciebat, *bell. Jugurth.* & Antonius hoc nomine Augusti Nobilitatem insectabatur, quod *materna* origine vilior esset. Xerxes Darii Histaspis filius, Artameni fratri prælatus est, ob maternam Nobilitatem, ex Atossâ Cyri filiâ natus, apud Herodot. idemque inter Demetrium & Perseum interfuisse Livius observat. Adde Tacitum, qui *l. 14.* Trebellio Plautio *maternam Nobilitatem* ex Julia familiâ adscribit.

56. Neque desunt Gentes, ubi vir feminâ ignobili ductâ, polluere Nobilitatem dicitur, ut Tacitus iterum *lib. 3. annal. c. 29.* Nec adeo verò Nobilibus aggregetur, qui non insignia ab utroque latere Nobilitatis ostendere possit, quâ de re pluribus agit idem Tiraquellus *c. 19. n. 30. & seqq.*

57. Prærogativa Nobilitatis maximè consistit in honoribus, quibus plebejis & vilioribus præferuntur, qua de re testimonia cumulare non est hujus loci; fecit id copiose Tiraquellus in *d. tract. c. 20. in pr.* diximus aliquid *suprà.*

58. Ratio autem præferendi Nobilitatem in honoribus, est probabilis duntaxat, non perfecta; ideoque sæpe fit, ut cedere debeant virtutibus & meritis. Aliquando etiam forma Reipubl. talis est, ut Nobilitas parum aut nihil habeat præ cæteris.

59. Quæ præterea de Nobilibus prædicantur, quod major illis fides in testimoniis habeatur; quod armati incedere possint & debeant; An cogi possint ad homines suspendendos & similia, de quibus

quibus prolixe Tiraquellus in *cap.* 20. *d. tract.* neque perpetua, nec ejus momenti sunt, ut nobis prosequenda videantur.

60. Sed majoris momenti est, quod Nobiles in delictis mitius haberi dicuntur. Nam ob quas causas viliores corporali pœnâ adficiuntur, ob has honestiorum bona publicantur, §. 5. *I. de publ. jud.* Imo, cum humiles capite puniuntur, altiores deportantur in insulam *l.* 3. § *pen. π. ad L. Corn. de Sicar.* Idem in aliis Scriptoribus ubique videas. Stobæus ex Eurip.

> Φειδώμεθ' ἀνδρῶν εὐγενῶν, φειδώμεθα.
> *Parcite Nobilibus, parcamus Nobilitati*

61. Quod tamen non ita accipiendum, quin delicta dentur, in quibus Nobilitas augeat crimen, ut est, proditionis, fugæ in bello, nec tàm in plerisque atrocioribus ipsum pœnæ, quam generis pœnæ remissionem Nobilitati indulgendam merito quis dixerit; sed quatenus hac causâ pœna variari possit, ad caput de Pœnis pertinet.

62. Porro, sicut Nobilitas à Summâ Potestate confertur, ita ejusdem decreto ex causa rursus adimi potest Verum sola vitæ turpitudo & infamia magis est, ut privilegia Nobilitatis, quibus infamis nullo modo gaudere potest, quam ipsum sanguinis characterem amittat, quem idcirco ad liberos decore viventes pergere statuendum est, etsi aliter Tiraquellus *cap.* 24.

63. Paupertate Nobilitatem amitti vir sapiens Euripides statuere videtur. *Phœnissis.*

> Πένης γὰρ οὐδὲν εὐγενὴς ἀνήρ.
> *Vir Nobilis pauper quid est? nihil.*

In *Electra*

> Λαμπροὶ γὰρ εἰς γένος γε χρημάτων δὲ δὴ
> Πένητες, ἔνθεν ἡ εὐγένει' ἀπόλλυται.
> *Qui genere nobiles egent pecuniis*
> *Exinde jure nobilitatis excidunt:*

Sed hoc de vulgi, non de prudentium judicio esse verum, idem indicat apud Stob. *serm.* 86.

> Ἢν τῆς ἐν οἴκῳ χρήμασι λελείμμεθα,
> Ἡ δ' εὐγένεια κἀν τὸ γενναῖον μένει.
> *Etsi pecuniâ nostrum genus caret,*
> *Generositas & Nobilis sanguis manet*

Sed verum est, quod idem de Nobilibus *serm.* 89

> Πένητες ὄντες οὐδέν εἰσ' ἐμφανεῖς ἔτι.
> *Cum pauperes sunt, amplius non eminent.*

Unde à dignitatibus, quæ alioquin à nobilibus geri solent, ferme excluduntur, ut Romæ in Senatoribus, qui censu carebant, observatum fuisse, Tacitus & Suetonius testantur.

64. Ingressus in ordinem religiosum dignitates quidem in Nobilitatem conferri solitas, sed ipsam nobilitatem minimè præcidit; quemadmodum nec Verbi divini ministerium: Etsi quod aliqui huic dediti officio, insignia nobilitatis & instrumenta pompæ huic fortunæ convenientia ostentare gaudent, omnem stultitiam superat & se destruit ipsum.

65. Judicandi vero munus neque jus neque dignitatem aut privilegia tollere vel minuere manifestum est; cum etiam Regium sit officium, res judicare, quemadmodum hac causâ primo sunt constituti & optimi quique Principes adsiduo jus dixisse leguntur. *Sveton. Aug. c.* 33.

66. Nec quidem Advocati munus tollere, nec etiam dehonestare Nobilitatem sola probat *Lex, Advocati C. de Advoc. divers. Jud.* quod secus de Procuratoria officio videtur, ut probat Tiraq. *d. tr. c.* 30. qui Medicos *cap. sequ.* prolixe defendit ac adserit etiam Nobilitati: ut de Medicis amplius, quam in toto libro de Nobilitate loquatur.

67. Imo

67. Imo tametsi nulla major oppositio quam inter Nobiles & rusticos esse videatur, tamen nec agriculturam officere Nobilitati vetus & constans hominum gravissimorum opinio est; *Omnium rerum, ex quibus aliquid acquiritur, nihil est agriculturâ melius, nihil uberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius, ait* Cicero 1. off. Idque pressius antiqui Consules & dictatores ab aratro confirmant, nec etiamnum ab agricultura Nobiles alieni sunt; etsi manus operi non semper admoveant.

Τὸ γὰρ γεωργεῖν ἔργον ἐστὶν οἰκετῶν.

Nam fodere terram munus servile habetur.

68. Sed mercatura Nobilitati magis adversa videtur. Unde Nobiliores natalibus, mercimonium exercere prohibentur *l.* 3. *C. de Commerc. & mercat.* Inter humiles & abjectas personas referuntur, qui quæve publicis mercimoniis præfuerunt *l.* 1. *C. de Incest Nupt.*

69. Sed mercatura nostro seculo, postquam populi & Principes ingens ejus in Republ. momentum animadverterunt, magis honestari cæpit; præsertim in Imperiis Optimatium aut popularibus, Venetorum, Genuensium, Batavorum, quin & in Florentino Principatu, regnisque etiam, ut in Anglia & alibi; Nec adeò mercaturâ Nobilitatem his diebus ubique amitti, dicendum videtur; nisi quæ *ultima* dicitur in *l. ne quis C. de dignit.* & sordida, quam vocat Cicero 1. *offic.*

70. Prævalet omnino tamen in gentibus hæc opinio, quod Mercatura deroget Nobilitati; nisi quod in nonnullis populis pro statu Reipubl. diversum placuerit, ut copiose concludit & probat Tiraquell. *cap.* 33. passim & n. 20.

71. Orta est hæc sententia contra Mercaturam, ut videtur, inde, quod Principes Nobilitatem sibi addictam in armis habere, plebem ut subjectam cum sibi tum Nobilitati habere voluerunt.

72. Quod tamen jampridem contra vertit; postquam Principes mercenariam militiam ex fæce hominum, ad vim imperii exercendam, adsciverunt: Exinde enim nobiles ab armis alienati, æque oneribus publicis & rigidiori imperio subjectos habuere quam plebejos.

73. Melior est ratio, quam Honorius & Theodosius præferunt, qui Nobiles, conspicuos & ditiores ideo à commerciis excludunt, ut inter plebejos & negotiatores facilius sit emendi vendendique commercium *l.* 3. *C. de Commerc.* quâ, nec non inveterata populorum opinione apud ipsos Batavos, in quibus mercatura pridem maximè viguit, antiqua Nobilitas adhuc mercaturam dedignatur. At satis heic nobis. Reliqua plena manu Tiraquellus, & multò plura D. Antonius Matthæus A. F. A. N. in opere exquisito *de Nobilitate.*

CAP.

CAP. V.

De Diversis Civium Ordinibus.

Antiquissimum genus Civium fuisse agricolas. Dignitate etiam mercatoribus olim potiores habitos. Secus hodie. Ratio differentiæ. Quæstio, an naturaliter liceat in emendo vendendoque se invicem circumscribere, terminatur. De fœneratoribus, & an fœnus jure naturæ divinoque sit licitum; Aff. non tamen id quod vulgo Lombardicum vocatur. Mercatores sequi Piscatores & Mechanicos artifices, sed milites ordinem in civitate proprium non constituere; At eruditos omnino, tam qui docent artes studiorum, qnam qui faciunt illas. Ubi quid juris hac parte Theologis.

HÆ fere sunt differentiæ ex qualitatibus civium; Dantur & aliæ ex variis vitæ generibus ac professionibus: Unde ordines hominum diversi componuntur.

2. Antiquissimum vitæ genus est *Agricultura*, idem innocentissimum, nec minus Reipubl. utilissimum: ideoque apud priscos omnes populos merito honoratum.

Cum caperet fasces à curvo Consul aratro
Et faceret Patrio rure Senator agros.

3. Unde & Legibus fovenda tuendaque imprimis, ut à Romanis factum, quò pertinet, quod instrumenta rustica loco pignorum capi & agricolis auferri prohibentur; etsi hoc moribus hodiernis nusquam servatur, utcunque ratio, qua veteres movebantur, apud nos forte non minus obtineat, quam apud illos usu venerat, *vid. l. 7. & 8. cum Auth. Agricult. C. Quæ res pignor. oblig. non poss.*

4. Quominus Imperii in civitatibus Rustici participes habeantur, nulla quidem ratio obstat, idque olim in laudatissimis civitatibus, *Spartâ* exceptâ, obtinuisse, nota res est.

5. Hodiernis temporibus aliter usurpari videmus, ubique penes urbanos aut nobiles summâ consistente rerum: non aliâ ex causâ, quam quod hi, qui opibus & ingenio pollent, agriculturam odio laboris fastidiant, eamque iis relinquant, qui ad rem nullam, præter quam ad serviendum, sunt apti, quod & *Lycurgo* probatum. *Plutarch. in vit.*

6. Post agricolas, sunt origine Mercatores; illos necessitas, hos utilitas commendat; quando nullâ re compertum est, celerius increscere & rursus deficere, quam florente vel coarctata mercatura, populos & civitates.

7. Plerique veterum dignitate post agricolas collocant mercatores; an, quia sane apud hos minus simplicitatis & crebræ fraudes ac imposturæ?

8. Ideone & his diebus Nobiles agros, saltem per alios, ipsimet exercent, mercaturæ misceri indecorum existiment? sed hæc ratio aliter constat.

9. Monarchæ ut liberius imperarent plebi arma excutere eaque soli committere Nobilitati curæ habuerunt; atqui à

ſtudio armorum nihil alienius eſſe conſtat Mercaturâ.

10. Accedit & ratio coërcendi monopolia, quæ per homines potentes & nobiles facile contraherentur, quamobrem jure Romano cunctis potentioribus mercaturâ interdictum *l.* 4. *& l. ult. C. de Commerc.*

11. Philoſophi idcirco illam deteriore loco habere videntur, quod cum ſimplicitate juris Naturæ minus conveniat, rem eandem minoris emptam vendere pluris; nam in venditionibus, commercia fere conſiſtunt.

12. Fundamentum hujus quæſtionis decidendæ petendum eſt à voluntate contrahentium; His enim conſentientibus in eam, quæ arguitur, inæqualitatem, nulla ratio naturalis aut civilis eam reprehendendi ſupereſt.

13. Voluntas autem ementium ex indigentia colligitur; prout enim quiſque magis aut minus aliqua re indiget, ita pluris aut minoris eam æſtimare ſolet.

14. Sic tamen, ut indigentia reſpectu ſingulorum non ſpectetur, ita ut venditor captet unius neceſſitatem, eamque precio enormi circumſcribat, ſed in univerſum, quatenus æſtimatione communi res quæque cenſetur.

15. Proinde, non modo tale lucrum, quod ſimpliciter penſationi laboris operæque reſpondeat, ſed & juxta ſubitum indigentiæ incrementum majus aliquid licite capi poteſt.

16. Eſt omnino tacitus ubique gentium & publicus in hanc rem conſenſus, ut res emptas cum lucro diſtrahere liceat, quæ generalis conſenſio in jus Gentium abit, idque frequenter Naturale dicitur; unde Romani Icti, naturaliter licere contrahentibus ſe invicem circumſcribere docent. in *l.* 16. §. 4 *ff. de Minor.* adde Grotium *lib.* 2. *cap.* 12. § 14.

17. Quanquam monopolia, per quæ jus vendendi certis hominibus, excluſis reliquis, permittitur, ut plurimum eſſe prohibita, ſatis hinc intelligatur, quia commercii libertas juris Gentium eſt.

18 Nihil tamen vetat, quin civitas ob civiles quandoque cauſas, ea permittere poſſit, quale fuit monopolium *Joſephi* in Ægypto, & eſt *Indicæ ſocietatis* in Belgio.

19. Cæterum, dignitas Mercatorum in liberis Rebuspubl. aliquantò major habetur, atque ſolet apud populos qui regnantur; Quanquam & ibi diverſa quam ſolebat olim, invaluerit exiſtimatio; ut ubi lucrum eſt, ibi quoque Principes ipſi aggregari mercatoribus non dedignentur.

20. Juxta mercatores cenſeri cupiunt *Fœneratores*, qui pecuniis pro mercede mutuo elocandis ſuam vitam exercent, quos alii penitus è civitate vellent ejectos, & Fœnus in univerſum juri Naturæ & divino contrarium judicant: non ſcilicet ejuſmodi fœnus, quod damnum penſet illatum aut lucrum ceſſans, nec quod puniat debitores fruſtrantes, ut hæc diſtinximus *ad tit. ff. de Uſur*, ſed mere lucrativum.

21. De jure Naturæ nobis certum eſt, id non prohiberi, ſiquidem nulla eſt ratio, cur non ex pecuniâ meâ lucrum immediatè percipere queam, perinde atque ex aliis rebus pecunia comparatis.

22. Jure divino, fundamentum prohibitionis eſt *Charitas*, cujus Legibus ſi poſſit uſura non adverſari, dicendum, dari quoque uſum ejus non nefarium.

23. Atqui ut ab eo qui noſtrâ pecuniâ in ſuum commodum utitur, mercedem capiamus, id non repugnat officio caritatis.

24. Nec audimus τὸν πάπαν à ſe ipſo diſſentientem, quando ſufficere debere ait Legem Hebræis datam, ne à gentilibus ſuis capiant uſuram; cujus cum

honeſta

honesta sit materia, Christianos quoque per illam vult obligari, quippe vocatos ad majora virtutum specimina. Grot. *lib.* 2. *cap.* 12. §. 20. *de jur. b. & p. Aliter in introd. jur. Holl.*

25. Nos hanc consequentiam in his quæ mere sunt moralia, licet non necessaria, *ut aliàs dictum*, concedimus; Ejusmodi autem hoc præceptum esse non videri, ex conditione illius populi, agrestis & à commerciis alieni liquet; nam idcirco & aliæ gentes versuram interdixisse leguntur; quam alii suis rebus necessariam experiuntur.

26. Præterea, quod morale totum est, id omnibus ex æquo populis congruere oportet; hanc autem de fœnore Legem Deus ipse ad alienigenas noluit extendi, à quibus Judæi fœnus capere jure potuerunt.

27. Quatenus autem Legi dilectionis adversetur usura, id ex solida & infucata dijudicatione circumstantiarum, quæ in universum terminari nequeunt, cuique colligendum.

28. Nos utcumque eos qui artem ὀβολοστατικὴν exercent, ob necessitatem tolerandos, ita qui fœneratorium toto vitæ instituto artificium exercent, laudandos minime putamus.

29. Quoniam etsi mutuum, quod sua natura gratuitum est, non male quandoque fiat usurarium, id tamen extraordinarium juvandique alterius causa, non promiscuè, ut faciunt mensularii, debet fieri.

30. Quemadmodum, etsi bellum sit licitum, non ideo, quibus bellum est Ars, idque agunt, ut conducenti cuivis operas suas locent, vitæ genus justum sequi videntur.

31. Plane, qui apud nos trapeziticam exercent, quorum primi è Lombardia oriundi nomen gentis professioni addiderunt, & qui sub pignoribus enorme fœnus capiunt, ne quidem, uti res habet, ferendi in civitate erant, nisi ipsos Magistratus tenerent implicitos; quæ tamen honorifica societas nihil argentariis istis ultra impunitatem tribuere, neque labes Reipublicæ internam rei spurcitiem tollere potest.

32. Mercatoribus jure meliori succenturiantur, qui rem nauticam & Piscatoriam maxime Oceani, quique mechanicas artes exercent; quos à veteribus adspernanter haberi videmus, à Xenophonte *in Occon.* ab Aristot. in *Polit.* tanquam abjectos & nullius pretii homines *l.* 3. *c.* 3. & *lib* 6. *cap.* 4.

33. Sed usu discimus in hoc hominum genere, ut his temporibus agunt, esse honestissimos & religiosissimos mortales, qui civitates numero & vectigalibus, Ecclesias quoque vivis & solidis incrementis amplificant.

34. Milites ordinem in civitate proprium constituere non videntur; utique non, si delectu civium habito, identidem bello confecto, ut olim Romæ, dimittantur; tunc enim pars civitatis sunt, non ordo civium peculiaris.

35. Neque verò, si perpetuis stipendiis modo in præsidiis habeantur, ut recenti Româ; nam qui tum cives ex illis sunt, manent cives jure priori, alienigenæ mercenario servitio civilis unionis non fiunt participes.

36. Proinde nec originariis civibus militare ministerium quicquam juris, quo civilis character mutetur, superaddit: quod verò secus apud Romanos obtinuerit, id vitium ac pestis, non jus fuit Reipublicæ.

37. Sed qui studiis honestarum artium exercentur, hi optimo merito civilis ordinis censentur: sunt autem in duplici differentia, qui docendis tantum eruditis disciplinis dant operam, & qui

qui faciunt artes, seu praxin earum, ut vulgo loquuntur, exercent.

38. Qui institutionem scientiamque earum artium profitentur, quibus Ecclesiæ & civitates reguntur, & utilissimi humano generi & ab omni seculorum memoria honoratissimi fuere; præterquam ubi corruptis moribus præmia virtuti & doctrinæ debita ignaris bonarum artium promiscuè tribuuntur.

39. Qui exercent in Civitate disciplinas, hi quod attinet ad rerum divinarum scientiam, alium locum quam est is, de quo jam loquimur, in Republ. tenent, idemque de Jureconsultis in loco videbimus.

40. Heic autem observandum, Theologos in plerisque gentibus Reipubl. regendæ in primis admoveri solitos fuisse, apud Hebræos, maxime post ἁλῶσιν; apud Romanos Pontifices, ut Cicero *pro domo*. Idem Carolus Magnus instituit, apud Germanos imprimis, ut Episcopi simul essent Principes, quemadmodum adhuc sunt, nec aliis frequentius Reges & Principes utuntur Consiliariis quam Theologis.

41. Nisi quod apud Protestantes id rarius instituitur, ita persuasos, ne jure quidem id fieri posse vel debere, quasi id esset ἀλλοτριοεπισκοπεῖν & polypragmosyne à Christo Apostolisque prohibita, quo Pastores animarum se totos huic curæ, quæ totis hominibus occupandis sufficit, dedere possint, & Recte equidem; etsi cujus gratia id instituêre principes Reformantium, haud usquequaque fideliter impleatur: quod tamen juris rationem non mutat.

42. Medicos apud Romanos minus honoratos fuisse, libertinis & servis hac arte delegata, constat equidem, sed postquam chirurgica & pharmaceutica ab eruditiore medicina separata est, majore quam apud Græcos olim, honore cœperunt haberi & habentur etiamnum, ut etiam Reipubl. non raro adhibeantur; etsi non ita, ut Juris-consulti, qua tales.

43. Philosophi apud Veteres multo quam hodiè majori honore habebantur: cum & sacris & legibus condendis omnique disciplinæ adhiberentur; quæ postquam hodie à Theologis & Jurisperitis occupatæ sint partes, philosophis in civitate parum loci atque momenti relictum est.

SECTIO

SECTIO III.

De jure Universitatum.

CAP. I.

De Universitate, in genere.

Post singulos, corpora hominum consideranda & Universitates. Definitio illarum difficilis, tentatur tamen, ut & divisio, quod vel singulæ personæ, vel integræ in eas familiæ, cum omnibus rebus conveniant. Definitio alia & accuratior Universitatis, ejusque exegesis. Ἑταιρίαι prohibitæ. Regimen Universitatum, cum jure condendi statuta de rebus suæ professionis. Jus personæ Universitatibus competens, etiam in Contractibus & delictis.

QUæ adhuc dicta sunt, ea singulis fere civibus conveniunt; plerumque autem vel plures personæ vel integræ familiæ communis utilitatis causâ in unum conveniunt, quæ Corpora sive Universitates dicuntur.

2. Quid sit Universitas, difficile dictu est, prope ut hic illud Aristotelicum usu veniat, οὐ δεῖ παντὸς λόγον ζητεῖν; nam quia diversissimæ Universitates sunt naturæ, definitio ægrè, omnibus quæ conveniat; dari potest.

3. Fortè facilius negante quam ajente sensu; Universitas est *Multitudo, communis utilitatis causa, certo regiminis ordine sociata, quæ nec sit familia neque Respublica*, sicut diximus *ad tit. Inst. de Acquir. Rer. dom.*

4. Nam quia verba priora definitionis, his quoque conveniunt, nec tamen hæ Universitates sunt hujus generis, nominatim separandæ videntur; deficientibus, ut videtur, verbis, quibus aliter distinctio illa colligi possit; nisi quid forte statim melius occurrat.

5. Partiemur Universitates, quod vel personæ singulæ, vel integræ familiæ cum omnibus suis rebus conveniant.

6. Corpora, quæ personali tantum unione constant, propter usus civiles aut sacros congregantur.

7. Illi, vel ob mechanicas artes, vel ob studia bonarum artium haberi solent: suntque *Collegia* artificum, & ex adverso Academiæ; nam scholæ & gymnasia per se Universitates non sunt, quia nullo regimine civili continentur.

8. Quæ ob sacra congregantur Universitates, *Ecclesiæ* dicuntur, quæ utcunque à Republica separatæ sint, membra tamen civitatis esse, negari nequeunt.

9. Universitates, quæ non modò personas, sed & familias domosque complectuntur, sunt vici, pagi, oppida seu municipia, territoria, provinciæ & similes, in quibus priores continentur: Nam dari universitatem in Universitate habet facultatem & usum.

10. De his omnibus in genere statuendum,

poris *immemorialis* .., in qua verius est nullum requiri titulum vel scientiam superioris, ut evincit Tiraquellus *d. tract. c.* 23.

30. Scilicet, quatenus in Civitatibus hæc res aliter non est definita legibus; Quid enim si album, sive matricula nobilium familiarum extet? præscriptio non potest ex usu tacito tribuere, quod expressam nominationem requirit.

31. Majoris excellentiæ gradus, ut *Baronum*, *Comitum*, *Marchionum*, *Principum*, *Ducum*, proprie sunt nomina Potestatum seu summarum sive aliis tam feudi quam civitatis jure subjectarum.

32. Atque ita non nisi per modum successionis propagantur, quod tamen secus in quibusdam gentibus obtinet, ubi plerique titulorum istorum, exemplo Nobilitatis, ad omnes posteros, etsi potestas penes unum maneat, transmittuntur.

33. Ex his jam colligi potest, fundamentum Nobilitatis non consistere in virtute neque fama rerum gestarum, sed esse eam nihil quam hereditariam in civitate honoris prærogativam, quæ tantò major quidem est, quantò cujusque majorum fama virtutum meritorumque celebrior fertur; absque ea tamen perinde haberi potest, ac sæpe honores alii cum dignis & indignis communicantur.

34. Honos virtutum, quique belli & pacis artibus defertur, à reputatione hujus eminentiæ toto genere diversus est, ut frustra sint, qui nobiles esse negant omnes à majorum virtutibus degeneres.

35. Interim Nobilitatis initium à virtutibus famaque secundâ ut plurimum duci, multisque eam à Summis potestatibus in præmium virtutis tribui, quin & hanc præstantissimam esse nobilitatem, haud ægre concedimus.

36. Ut tamen his, quibus auro venditur Nobilitas, aut favore, sine judicio datur à Principibus, non minus quam isti sint nobiles; perinde ac Prætor æquè fuit *Vatinius* quam *Cato*, Consul tam *Gabinius* quam *Cicero*.

37. Ratio alioqui primitus impulsiva recipiendæ Nobilitatis fuit hæc sine dubio, quod populi sperarent, virtutes eorum qui bene Rempubl. gesserant, imitaturos esse, qui nascerentur ab illis.

38. Item, ut eò magis quilibet ad virtutem accenderetur, si intelligeret, se non perituram, verùm usque seros nepotes victuram dignitatem esse adepturum.

39. Proinde si primi familiæ conditores potentiam suam insignibus vitiis corruperint, hi quidem verâ æstimatione idonei nobilitatis auctores non sunt aut eam certe non parum dehonestant.

40. Momentum, quod Nobilitas habet in Republicâ, non modò quod ad inania honoris, sed & in functionibus Reipubl. capiendis ignotum est nulli.

41. Quæritur, an & jus aliquod hac parte, Nobilibus competat, quo urgere & exigere possint, ut aliis præferantur, in tantum uti secus, injuria illis fieri dicatur, quod Catilina præ se ferebat, ideo civile bellum se movere, quod ipse & socia nobilitas statum dignitatis suæ non obtinerent, *in Epist. ad Catul. apud Salust.*

42. Fuit hæc res in Græcis civitatibus creberrima seditionum materies, sed Ratio est, nobilitatem nihil juris habere proprii & perfecti, nisi ex conventione civitatis, id est, Lege; citra quam probabiliter tamen aliquod præcipuum illis tribuendum, minime vero ut injuriæ & ultionis causa, si neglecti fuerint, ipsis inde oriatur.

43. Quin & prærogativa illa cedit hauddubie virtutum & doctrinæ meritis, ut Cicero passim adversus eos qui *Appie-*

Appietatibus, & *Lentulitatibus* se venditarent, præ se tulit. Tales Seneca notos potius quam Nobiles vocat; *Qui imagines*, inquit, *in atrio exponunt & nomina familiæ suæ largo ordine & multis illigata flexuris in parte primâ ædium collocant, noti magis quam nobiles sunt*, *lib.* 3. *de benef.* Unde & hoc colligitur, quod alias constat, insignia Nobilitatis apud veteres fuisse Imagines; quarum loco Germanicæ nationes picturas armorum flexibus illigarunt.

44. Cæterùm, in honoranda nobilitate, justum est, cæteris paribus præferre nobiles, sed eosdem postponere meritis potioribus; plane, ut Franciscum Galliæ Regem servasse vel dictitasse ferunt; quod pluribus honorem ambientibus, primùm, quis laude moribusque ad illum aptior, rogitabat; nullo notabili discrimine, eum qui nobilitate excelleret, præferendum judicabat.

45. Quis conferat nobilitatem, ex suprà dictis constat, Is qui habet summam Potestatem, eamque in posteros propagari, æquè intelleximus. Sed quousque, disputant Jurisperiti. Sunt enim qui simplicem nobilitatem ultra filios non transmitti volunt, per *l. Sed & milites* 8. §. 1. *π. de Excusat. Tut. & l. laudabile* 4. *C. de Advoc. divers. jud.* Sed cum hi textus agant de privilegiis militum & Advocatorum duntaxat, ad nobilitatem male transferuntur.

46. Alii volunt ad pronepotes duntaxat extendi jus nobilitatis, per *l. Divo Marco* 11. *C. de Quæst.* Ubi eminentissimorum de non torquendo privilegium ulterius non extenditur. Sed dicendum, illas qualitates eminentissimorum & perfectissimorum, magis ad dignitates quam ad familiam aut genus pertinuisse. Ideoque ab illis ad nobilitatem, quæ generis est, non valere consequentiam. Auctores recenset Tiraqu. *d. loco c.* 15. idemque in *cap.* 10. probat, quod *suprà* diximus, copiosè, nobilitatem quo sit antiquior, hoc esse meliorem.

47. Propagari nobilitatem in liberos etiam adoptivos, ex opinione veterum, non est dubium, ut ex Oratione Ciceronis pro domo suâ apertissime liquet; *Filios adoptivos sequi conditionem statumque Patris adoptivi; ut si hic esset Patricius, adoptatus etiamsi plebejus, talis fieret; & è contrario si Pater adoptans esset plebejus, talis quoque filius adoptatus censeretur.* Adoptivi jura cognationis *l.* 8. §. 4. *π. Unde cognati.* Jura consanguinitatis *l.* 43. *π. de Adopt.* omniaque familiæ adipiscuntur. *l.* 11. §. 2. *π. de bon. poss. sec. tab.* inter quæ jus imaginum; Ex imaginibus Nobilitatem fuisse collectam, passim est obvium atque à nobis demonstratum in *lib.* 2. *Digress. c.* 24.

48. Sed aliter multi, etiam Tiraquellus in *d. tract. c.* 15. *n.* 6. qui nobilitatem per traducem seminis & sanguinis unicè propagari volunt: sine ratione, cum nobilitas naturæ incognita usuque honorum ab hominibus reperta sit, contra quam ingenuitas, quæ sine medio est à nativitate, quam idcirco non tribuit adoptio *l. ult. π. de Adoption.*

49. Quod autem Spurii & nothi à participatione Nobilitatis alieni sint, non eget multæ probationis, quam tamen confert Tiraquellus *in d. tract. n.* 10. *& seqq.* ubi rectè monet, secus observari in familiis illustribus Regum & Principum.

50. Qui Legitimati sunt, maxime per subsequens matrimonium, omnes sunt legitimi. Ex eo tamen quod de Adoptione diximus, statuendum, etiam Rescripto Principis, à quo maxime Nobilitas oritur, legitimatos pro Nobilibus esse habendos.

51. Sed an liberi ante quæsitam Patri nobilitatem, Nobiles fiant, magis dubitatur:

bitatur: Etsi nec ratio magis hac parte, quam aliàs de Successione dictum est, dubitare patiatur; eo quod non modò filius in nativitate suâ patrem repræsentet, verum semper quamdiu filius est, idque firmat *argum. l. 5. π. de Senator.* non obstante rursus *l. ult. C. de Decurion.* in verbis, *progeniti filii, antequam Parentes ad fisci Patronatum pervenerint, in conditione pristinâ remaneant.* Alia enim dignitatum, alia Nobilitatis est ratio. Plura Tiraq. *d. c. n. 9. & seqq.* Sæpe etiam usu venit, ut liberi Principum ex imparibus nuptiis, quas vulgo ad *morgenaticam* vocant, gradu Nobilitatis Patri liberisque dignioris matrimonii cedant, quod frequenter usu venit in illustribus Germanorum familiis.

52. Ad collaterales agnatos Nobilitas recens acquisita, non nisi, quæ patrimonialis est, una cum bonis transit, ut recte probat Tiraquellus *d. tr. c. 17.*

53. Sed uxores, quæ maritos habent Nobiles, hujus participare Nobilitatem juris ratio ferre videtur, eo quod mulieres è dignitate maritorum censeantur, isque unionis arctissimæ effectus est civilis, L. feminæ 8. π. de Senator. L. Cum te & *l. ult. ubi; & sentiat ejus fulgorem C. de Nupt. & l. 10. C. de Incol. lib. x.* ubi hæc verba; *Mulieres honore maritorum erigimus & genere nobilitamus.* Idem expresse, in *l. mulieres C. de dignit. l. xii.* quemadmodum, è contra nuptæ ignobilibus feminæ nobiles, his fiunt pares *arg. dd. ll.*

54. Quo minus dubii est in liberis Patre nobili, matre natis ignobili, quin hi Nobilium loco habeantur, cum & aliàs in matrimonio Patris conditionem, extra matrimonium Matris, spectari, juris sit *l. 19. π. de Stat. hom.* in quam rem plura cumulat Tiraqu. *d. tr. c. 18 n. 21.*

55. Non est tamen dubium, quin Nobiliores sint, utroque parente nobili insignes, ut Ovid. *lib. 4. de Ponto, eleg. ult.*

Maternos Cottas cui Messalasque paternos
Maxima Nobilitas ingeminata dedit.

Hinc apud Salustium Hyempsal ignobilitatem Jugurthæ, quia materno genere impar erat, despiciebat, *bell. Jugurth.* & Antonius hoc nomine Augusti Nobilitatem insectabatur, quod *materna* origine vilior esset. Xerxes Darii Histaspis filius, Artameni fratri prælatus est, ob maternam Nobilitatem, ex Atossâ Cyri filiâ natus, apud Herodot. idemque inter Demetrium & Perseum interfuisse Livius observat. Adde Tacitum, qui *l. 14.* Trebellio Plautio *maternam Nobilitatem* ex Julia familiâ adscribit.

56. Neque desunt Gentes, ubi vir feminâ ignobili ductâ, polluere Nobilitatem dicitur, ut Tacitus iterum *lib. 3. annal. c. 29.* Nec adeo verè Nobilibus aggregetur, qui non insignia ab utroque latere Nobilitatis ostendere possit, quâ de re pluribus agit idem Tiraquellus *c. 19. n. 30. & seqq.*

57. Prærogativa Nobilitatis maximè consistit in honoribus, quibus plebejis & vilioribus præferuntur, qua de re testimonia cumulare non est hujus loci; fecit id copiose Tiraquellus in *d. tract. c. 20. in pr.* diximus aliquid *suprà.*

58. Ratio autem præferendi Nobilitatem in honoribus, est probabilis duntaxat, non perfecta; ideoque sæpe fit, ut cedere debeant virtutibus & meritis. Aliquando etiam forma Reipubl. talis est, ut Nobilitas parum aut nihil habeat præ cæteris.

59. Quæ præterea de Nobilibus prædicantur, quod major illis fides in testimoniis habeatur; quod armati incedere possint & debeant; An cogi possint ad homines suspendendos & similia, de quibus

quibus prolixe Tiraquellus in *cap. 20. d. tract.* neque perpetua, nec ejus momenti sunt, ut nobis prosequenda videantur.

60. Sed majoris momenti est, quod Nobiles in delictis mitius haberi dicuntur. Nam ob quas causas viliores corporali pœnâ adficiuntur, ob has honestiorum bona publicantur, §. 5. *I. de publ. jud.* Imo, cum humiles capite puniuntur, altiores deportantur in insulam *l. 3. § pen. π. ad L. Corn. de Sicar.* Idem in aliis Scriptoribus ubique videas. Stobæus ex Eurip.

> Φειδώμεθ' ἀνδρῶν εὐγενῶν, φειδώμεθα.
> *Parcite Nobilibus, parcamus Nobilitati*

61. Quod tamen non ita accipiendum, quin delicta dentur, in quibus Nobilitas augeat crimen, ut est, proditionis, fugæ in bello, nec tàm in plerisque atrocioribus ipsum pœnæ, quam generis pœnæ remissionem Nobilitati indulgendam merito quis dixerit; sed quatenus hac causâ pœna variari possit, ad caput de Pœnis pertinet.

62. Porro, sicut Nobilitas à Summâ Potestate confertur, ita ejusdem decreto ex causa rursus adimi potest Verum sola vitæ turpitudo & infamia magis est, ut privilegia Nobilitatis, quibus infamis nullo modo gaudere potest, quam ipsum sanguinis characterem amittat, quem idcirco ad liberos decore viventes pergere statuendum est, etsi aliter Tiraquellus *cap. 24.*

63. Paupertate Nobilitatem amitti vir sapiens Euripides statuere videtur. *Phœnissis.*

> Πένης γὰρ οὐδὲν εὐγενὴς ἀνήρ.
> *Vir Nobilis pauper quidest? nihil.*

In *Electra*

> Λαμπροὶ γὰρ εἰς γένος γε, χρημάτων δὲ δὴ
> Πένητες, ἔνθεν ἡ 'ὐγένει' ἀπόλλυται.
> *Qui genere nobiles egent pecuniis*
> *Exinde jure nobilitatis excidunt:*

Sed hoc de vulgi, non de prudentium judicio esse verum, idem indicat apud Stob. *serm. 86.*

> Ἢν πῶς ἐν οἴκῳ χρήμασι λελείμμεθα,
> Ἡ δ' εὐγένεια κ' τὸ γενναῖον μένει.
> *Etsi pecuniâ nostrum genus caret,*
> *Generositas & Nobilis sanguis manet*

Sed verum est, quod idem de Nobilibus *serm. 89*

> Πένητες ὄντες οὐδὲν ἐμφαίνουσ' ἔτι.
> *Cum pauperes sunt, amplius non eminent.*

Unde à dignitatibus, quæ alioquin à nobilibus geri solent, ferme excluduntur, ut Romæ in Senatoribus, qui censu carebant, observatum fuisse, Tacitus & Suetonius testantur.

64. Ingressus in ordinem religiosum dignitates quidem in Nobilitatem conferri solitas, sed ipsam nobilitatem minimè præcidit; quemadmodum nec Verbi divini ministerium: Etsi quod aliqui huic deditî officio, insignia nobilitatis & instrumenta pompæ huic fortunæ convenientia ostentare gaudent, omnem stultitiam superat & se destruit ipsum.

65. Judicandi vero munus neque jus neque dignitatem aut privilegia tollere vel minuere manifestum est; cum etiam Regium sit officium, res judicare, quemadmodum hac causâ primo sunt constituti & optimi quique Principes adsiduo jus dixisse leguntur. *Sveton. Aug. c. 33.*

66. Nec quidem Advocati munus tollere, nec etiam dehonestare Nobilitatem sola probat *Lex, Advocati C. de Advoc. divers Jud.* quod secus de Procuratoris officio videtur, ut probat Tiraq. *d. tr. c. 30.* qui Medicos *cap. sequ.* prolixe defendit ac adserit etiam Nobilitati: ut de Medicis amplius, quam in toto libro de Nobilitate loquatur.

 67. Imo

67. Imo tametsi nulla major oppositio quam inter Nobiles & rusticos esse videatur, tamen nec agriculturam officere Nobilitati vetus & constans hominum gravissimorum opinio est; *Omnium rerum, ex quibus aliquid acquiritur, nihil est agricultura melius, nihil uberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius, ait* Cicero 1. off. Idque pressius antiqui Consules & dictatores ab aratro confirmant, nec etiamnum ab agricultura Nobiles alieni sunt; etsi manus operi non semper admoveant.

Τὸ γὰρ γεωργεῖν ἔργον ἐστὶν οἰκετῶν.

Nam fodere terram munus servile habetur

68. Sed mercatura Nobilitati magis adversa videtur. Unde Nobiliores natalibus, mercimonium exercere prohibentur *l. 3. C. de Commerc. & mercat.* Inter humiles & abjectas personas referuntur, qui quæve publicis mercimoniis præfuerunt *l. 1. C. de Incest. Nupt.*

69. Sed mercatura nostro seculo, postquam populi & Principes ingens ejus in Republ. momentum animadverterunt, magis honestari cæpit; præsertim in Imperiis Optimatium aut popularibus, Venetorum, Genuensium, Batavorum, quin & in Florentino Principatu, regnisque etiam, ut in Anglia & alibi; Nec adeò mercaturâ Nobilitatem his diebus ubique amitti, dicendum videtur; nisi quæ *ultima* dicitur in *l. ne quis C. de dignit.* & sordida, quam vocat Cicero 1. *offic.*

70. Prævalet omnino tamen in gentibus hæc opinio, quod Mercatura deroget Nobilitati; nisi quod in nonnullis populis pro statu Reipubl. diversum placuerit, ut copiose concludit & probat Tiraquell. *cap.* 33. passim & n. 20.

71. Orta est hæc sententia contra Mercaturam, ut videtur, inde, quod Principes Nobilitatem sibi addictam in armis habere, plebem ut subjectam cum sibi tum Nobilitati habere voluerunt.

72. Quod tamen jampridem contra vertit; postquam Principes mercenariam militiam ex fæce hominum, ad vim imperii exercendam, adsciverunt: Exinde enim nobiles ab armis alienati, æque oneribus publicis & rigidiori imperio subjectos habuere quam plebejos.

73. Melior est ratio, quam Honorius & Theodosius præferunt, qui Nobiles, conspicuos & ditiores ideo à commerciis excludunt, ut inter plebejos & negotiatores facilius sit emendi vendendique commercium *l. 3. C. de Commerc.* quâ, nec non inveterata populorum opinione apud ipsos Batavos, in quibus mercatura pridem maximè viguit, antiqua Nobilitas adhuc mercaturam dedignatur. At satis heic nobis. Reliqua plena manu Tiraquellus, & multò plura D. Antonius Matthæus A. F. A. N. in opere exquisito *de Nobilitate.*

CAP.

CAP. V.

De Diversis Civium Ordinibus.

Antiquissimum genus Civium fuisse agricolas. Dignitate etiam mercatoribus olim potiores habitos. Secus hodie. Ratio differentiæ. Quæstio, an naturaliter liceat in emendo vendendoque se invicem circumscribere, terminatur. De fœneratoribus, & an fœnus jure naturæ divinoque sit licitum; Aff. non tamen id quod vulgo Lombardicum vocatur. Mercatores sequi Piscatores & Mechanicos artifices, sed milites ordinem in civitate proprium non constituere; At eruditos omnino, tam qui docent artes studiorum, qnam qui faciunt illas. Ubi quid juris hac parte Theologis.

HÆ fere sunt differentiæ ex qualitatibus civium; Dantur & aliæ ex variis vitæ generibus ac professionibus: Unde ordines hominum diversi componuntur.

2. Antiquissimum vitæ genus est *Agricultura*, idem innocentissimum, nec minus Reipubl. utilissimum: ideoque apud priscos omnes populos merito honoratum.

> *Cum caperet fasces à curvo Consul aratro*
> *Et faceret Patrio rure Senator agros.*

3. Unde & Legibus fovenda tuendaque imprimis, ut à Romanis factum, quò pertinet, quod instrumenta rustica loco pignorum capi & agricolis auferri prohibentur; etsi hoc moribus hodiernis nusquam servatur, utcunque ratio, qua veteres movebantur, apud nos forte non minus obtineat, quam apud illos usu venerat, *vid. l. 7. & 8. cum Auth. Agricult. C. Quæ res pignor. oblig. non poss.*

4. Quominus Imperii in civitatibus Rustici participes habeantur, nulla quidem ratio obstat, idque olim in laudatissimis civitatibus, *Spartâ* exceptâ, obtinuisse, nota res est.

5. Hodiernis temporibus aliter usurpari videmus, ubique penes urbanos aut nobiles summâ consistente rerum: non aliâ ex causâ, quam quod hi, qui opibus & ingenio pollent, agriculturam odio laboris fastidiant, eamque iis relinquant, qui ad rem nullam, præter quam ad serviendum, sunt apti, quod & *Lycurgo* probatum. *Plutarch. in vit.*

6. Post agricolas, sunt origine Mercatores; illos necessitas, hos utilitas commendat; quando nullâ re compertum est, celerius increscere & rursus deficere, quam florente vel coarctata mercatura, populos & civitates.

7. Plerique veterum dignitate post agricolas collocant mercatores; an, quia sane apud hos minus simplicitatis & crebræ fraudes ac imposturæ?

8. Ideone & his diebus Nobiles agros, saltem per alios, ipsimet exercent, mercaturæ misceri indecorum existiment? sed hæc ratio aliter constat.

9. Monarchæ ut liberius imperarent plebi arma excutere eaque soli committere Nobilitati curæ habuerunt; atqui à

ſtudio armorum nihil alienius eſſe conſtat Mercaturâ.

10. Accedit & ratio coërcendi monopolia, quæ per homines potentes & nobiles facile contraherentur, quamobrem jure Romano cunctis potentioribus mercaturâ interdictum *l. 4. & l. ult. C. de Commerc.*

11. Philoſophi idcirco illam deteriore loco habere videntur, quod cum ſimplicitate juris Naturæ minus conveniat, rem eandem minoris emptam vendere pluris; nam in venditionibus, commercia fere conſiſtunt.

12. Fundamentum hujus quæſtionis decidendæ petendum eſt à voluntate contrahentium; His enim conſentientibus in eam, quæ arguitur, inæqualitatem, nulla ratio naturalis aut civilis eam reprehendendi ſupereſt.

13. Voluntas autem ementium ex indigentia colligitur; prout enim quiſque magis aut minus aliqua re indiget, ita pluris aut minoris eam æſtimare ſolet.

14. Sic tamen, ut indigentia reſpectu ſingulorum non ſpectetur, ita ut venditor captet unius neceſſitatem, eamque precio enormi circumſcribat, ſed in univerſum, quatenus æſtimatione communi res quæque cenſetur.

15. Proinde, non modo tale lucrum, quod ſimpliciter penſationi laboris operæque reſpondeat, ſed & juxta ſubitum indigentiæ incrementum majus aliquid licite capi poteſt.

16. Eſt omnino tacitus ubique gentium & publicus in hanc rem conſenſus, ut res emptas cum lucro diſtrahere liceat, quæ generalis conſenſio in jus Gentium abit, idque frequenter Naturale dicitur; unde Romani Icti, naturaliter licere contrahentibus ſe invicem circumſcribere docent. in *l* 16. §. 4 *ff. de Minor.* adde Grotium *lib.* 2. *cap.* 12 § 14.

17. Quanquam monopolia, per quæ jus vendendi certis hominibus, excluſis reliquis, permittitur, ut plurimum eſſe prohibita, ſatis hinc intelligatur, quia commercii libertas juris Gentium eſt.

18 Nihil tamen vetat, quin civitas ob civiles quandoque cauſas, ea permittere poſſit, quale fuit monopolium *Joſephi* in Ægypto, & eſt *Indicæ ſocietatis* in Belgio.

19. Cæterum, dignitas Mercatorum in liberis Rebuspubl. aliquantò major habetur, atque ſolet apud populos qui regnantur; Quanquam & ibi diverſa quam ſolebat olim, invaluerit exiſtimatio; ut ubi lucrum eſt, ibi quoque Principes ipſi aggregari mercatoribus non dedignentur.

20. Juxta mercatores cenſeri cupiunt *Fœneratores*, qui pecuniis pro mercede mutuo elocandis ſuam vitam exercent, quos alii penitus è civitate vellent ejectos, & Fœnus in univerſum juri Naturæ & divino contrarium judicant: non ſcilicet ejuſmodi fœnus, quod damnum penſet illatum aut lucrum ceſſans, nec quod puniat debitores fruſtrantes, ut hæc diſtinximus *ad tit. ff. de Uſur*, ſed mere lucrativum.

21. De jure Naturæ nobis certum eſt, id non prohiberi, ſiquidem nulla eſt ratio, cur non ex pecuniâ meâ lucrum immediatè percipere queam, perinde atque ex aliis rebus pecunia comparatis.

22. Jure divino, fundamentum prohibitionis eſt *Charitas*, cujus Legibus ſi poſſit uſura non adverſari, dicendum, dari quoque uſum ejus non nefarium.

23. Atqui ut ab eo qui noſtrâ pecuniâ in ſuum commodum utitur, mercedem capiamus, id non repugnat officio caritatis.

24. Nec audimus τὸν μίζαν à ſe ipſo diſſentientem, quando ſufficere debere ait Legem Hebræis datam, ne à gentilibus ſuis capiant uſuram; cujus cum honeſta

honesta sit materia, Christianos quoque per illam vult obligari, quippe vocatos ad majora virtutum specimina. Grot. *lib.* 2. *cap.* 12. §. 20. *de jur. b. & p. Aliter in introd. jur Holl.*

25. Nos hanc consequentiam in his quæ mere sunt moralia, licet non necessaria, *ut aliàs dictum*, concedimus; Ejusmodi autem hoc præceptum esse non videri, ex conditione illius populi, agrestis & à commerciis alieni liquet; nam idcirco & aliæ gentes versuram interdixisse leguntur; quam alii suis rebus necessariam experiuntur.

26. Præterea, quod morale totum est, id omnibus ex æquo populis congruere oportet; hanc autem de fœnore Legem Deus ipse ad alienigenas noluit extendi, à quibus Judæi fœnus capere jure potuerunt.

27. Quatenus autem Legi dilectionis adversetur usura, id ex solida & infucata dijudicatione circumstantiarum, quæ in universum terminari nequeunt, cuique colligendum.

28. Nos utcumque eos qui artem ὀβολοστατικὴν exercent, ob necessitatem tolerandos, ita qui fœneratorium toto vitæ instituto artificium exercent, laudandos minime putamus.

29. Quoniam etsi mutuum, quod sua natura gratuitum est, non male quandoque fiat usurarium, id tamen extraordinarium juvandique alterius causa, non promiscuè, ut faciunt mensularii, debet fieri.

30. Quemadmodum, etsi bellum sit licitum, non ideo, quibus bellum est Ars, idque agunt, ut conducenti cuivis operas suas locent, vitæ genus justum sequi videntur.

31. Plane, qui apud nos trapeziticam exercent, quorum primi è Lombardia oriundi nomen gentis professioni addiderunt, & qui sub pignoribus enorme fœnus capiunt, ne quidem, uti res habet, ferendi in civitate erant, nisi ipsos Magistratus tenerent implicitos; quæ tamen honorifica societas nihil argentariis istis ultra impunitatem tribuere, neque labes Reipublicæ internam rei spurcitiem tollere potest.

32. Mercatoribus jure meliori succenturiantur, qui rem nauticam & Piscatoriam maxime Oceani, quique mechanicas artes exercent; quos à veteribus adspernanter haberi videmus, à Xenophonte *in Oecon.* ab Aristot. in *Polit.* tanquam abjectos & nullius pretii homines *l.* 3. *c.* 3. & *lib* 6. *cap.* 4.

33. Sed usu discimus in hoc hominum genere, ut his temporibus agunt, esse honestissimos & religiosissimos mortales, qui civitates numero & vectigalibus, Ecclesias quoque vivis & solidis incrementis amplificant.

34. Milites ordinem in civitate proprium constituere non videntur; utique non, si delectu civium habito, identidem bello confecto, ut olim Romæ, dimittantur; tunc enim pars civitatis sunt, non ordo civium peculiaris.

35. Neque verò, si perpetuis stipendiis modo in præsidiis habeantur, ut recenti Româ; nam qui tum cives ex illis sunt, manent cives jure priori, alienigenæ mercenario servitio civilis unionis non fiunt participes.

36. Proinde nec originariis civibus militare ministerium quicquam juris, quo civilis character mutetur, superaddit: quod verò secus apud Romanos obtinuerit, id vitium ac pestis, non jus fuit Reipublicæ.

37. Sed qui studiis honestarum artium exercentur, hi optimo merito civilis ordinis censentur: sunt autem in duplici differentia, qui docendis tantum eruditis disciplinis dant operam, &

qui

qui faciunt artes, seu praxin earum, ut vulgo loquuntur, exercent.

38. Qui institutionem scientiamque earum artium profitentur, quibus Ecclesiæ & civitates reguntur, & utilissimi humano generi & ab omni seculorum memoria honoratissimi fuere; præterquam ubi corruptis moribus præmia virtuti & doctrinæ debita ignaris bonarum artium promiscuè tribuuntur.

39. Qui exercent in Civitate disciplinas, hi quod attinet ad rerum divinarum scientiam, alium locum quam est is, de quo jam loquimur, in Republ. tenent, idemque de Jureconsultis in loco videbimus.

40. Heic autem observandum, Theologos in plerisque gentibus Reipubl. regendæ in primis admoveri solitos fuisse, apud Hebræos, maxime post ἅλωσιν; apud Romanos Pontifices, ut Cicero *pro domo*. Idem Carolus Magnus instituit, apud Germanos imprimis, ut Episcopi simul essent Principes, quemadmodum adhuc sunt, nec aliis frequentius Reges & Principes utuntur Consiliariis quam Theologis.

41. Nisi quod apud Protestantes id rarius instituitur, ita persuasos, ne jure quidem id fieri posse vel debere, quasi id esset ἀλλοτριοεπισκοπεῖν & polypragmosyne à Christo Apostolisque prohibita, quo Pastores animarum se totos huic curæ, quæ totis hominibus occupandis sufficit, dedere possint, & Recte equidem; etsi cujus gratia id instituêre principes Reformantium, haud usquequaque fideliter impleatur: quod tamen juris rationem non mutat.

42. Medicos apud Romanos minus honoratos fuisse, libertinis & servis hac arte delegata, constat equidem, sed postquam chirurgica & pharmaceutica ab eruditiore medicina separata est, majore quam apud Græcos olim, honore cœperunt haberi & habentur etiamnum, ut etiam Reipubl. non raro adhibeantur; etsi non ita, ut Juris-consulti, qua tales.

43. Philosophi apud Veteres multo quam hodiè majori honore habebantur, cum & sacris & legibus condendis omnique disciplinæ adhiberentur; quæ postquam hodie à Theologis & Jurisperitis occupatæ sint partes, philosophis in civitate parum loci atque momenti relictum est.

SECTIO

SECTIO III.

De jure Universitatum.

CAP. I.

De Universitate, in genere.

Post singulos, corpora hominum consideranda & Universitates. Definitio illarum difficilis, tentatur tamen, ut & divisio, quod vel singulæ personæ, vel integræ in eas familiæ, cum omnibus rebus conveniant. Definitio alia & accuratior Universitatis, ejusque exegesis. Ἑταιρίαι prohibitæ. Regimen Universitatum, cum jure condendi statuta de rebus suæ professionis. Jus personæ Universitatibus competens, etiam in Contractibus & delictis.

QUæ adhuc dicta sunt, ea singulis fere civibus conveniunt; plerumque autem vel plures personæ vel integræ familiæ communis utilitatis causâ in unum conveniunt, quæ Corpora sive Universitates dicuntur.

2. Quid sit Universitas, difficile dictu est, prope ut hic illud Aristotelicum usu veniat, οὐ δεῖ παντὸς ὅρον ζητεῖν; nam quia diversissimæ Universitates sunt naturæ, definitio ægrè, omnibus quæ conveniat, dari potest.

3. Forte facilius negante quàm ajente sensu; Universitas est *Multitudo, communis utilitatis causa, certo regiminis ordine sociata, quæ nec sit familia neque Respublica*, sicut diximus *ad tit. Inst. de Acquir. Rer. dom.*

4. Nam quia verba priora definitionis, his quoque conveniunt, nec tamen hæ Universitates sunt hujus generis, nominatim separandæ videntur; deficientibus, ut videtur, verbis, quibus aliter distinctio illa colligi possit; nisi quid forte statim melius occurrat.

5. Partiemur Universitates, quod vel personæ singulæ, vel integræ familiæ cum omnibus suis rebus conveniant.

6. Corpora, quæ personali tantum unione constant, propter usus civiles aut sacros congregantur.

7. Illi, vel ob mechanicas artes, vel ob studia bonarum artium haberi solent: suntque *Collegia* artificum, & ex adverso Academiæ; nam scholæ & gymnasia per se Universitates non sunt, quia nullo regimine civili continentur.

8. Quæ ob sacra congregantur Universitates, *Ecclesiæ* dicuntur, quæ utcunque à Republica separatæ sint, membra tamen civitatis esse, negari nequeunt.

9. Universitates, quæ non modò personas, sed & familias domosque complectuntur, sunt vici, pagi, oppida seu municipia, territoria, provinciæ & similes, in quibus priores continentur: Nam dari universitatem in Universitate habet facultatem & usum.

10. De his omnibus in genere statuendum,

tuendum, Nullas jure constitutas videri universitates, nec ullas omnino tolerandas, nisi quæ ab eo qui Summam habet potestatem, aut si minoris momenti sint, ab his qui delegatam à Principe habent potestatem, probatæ vel confirmatæ sint.

11. Ratio, quia prætextu collegiorum, fundamenta seditionum stabiliri possunt; præter quod nihil in civitate majoris momenti fit, quod ab alio quam à summa potestate constitui queat; nec quicquam facile pluris occurrit momenti quam civium in Civitate societates.

12. Unde haud immerito, criminis extra ordinem rei sunt, qui ἑταιρείας sodalitia, collegia formaverint, ut non tantum jure Romano receptum, sed etiam Universali jure Publico statuendum est, *vid. tit. π. de Corpor & colleg.*

13. Facit, quod in civitatibus, maximè, ubi fundamentum Imperii est Democraticum, Universitates civium, quasi usum habent Curiarum, ut olim populus Romanus in xxx. curias divisus de publicis rebus consulebatur.

14. Forsitan ex his omnibus definiri potest Universitas, paulo concinnius quam modò, *Cœtus*, sive corpus *subditorum* alicujus civitatis, *sub certo regimine, permissu summæ potestatis, ad utilitatem communem sociatus.*

15. *Cœtum* dicimus, quia ipsum corpus civium pro universitate habemus; iterum spreta eorum subtilitate, qui *formam moderationis* proprie loco generis collocatam vellent, ut vult Arnisæ. *lib. 1. de Republ. c. 1. sect 7. n. 2.* tanti putans hac causa reprehendere Platonem, Speusippum, Ulpianum, Bodinum aliosque; prope ambitiosæ nugæ!

16. Dicuntur etiam Societates, & Collegia *in l 1. π. Quod cujusque univers.* Sed hæc nomina conveniunt etiam ejusmodi cœtibus, qui nullo regimine continentur; neque rursus satis conveniunt pagis, oppidis & Provinciis, quæ tamen universitates sunt.

17. Numerus Sociatorum varie se habere potest; minimus omnium, à quo initium capere possit Universitas, habetur, trium personarum *l. 85. π. d. Verb. signif.*

18. *Subditorum*, non civium; siquidem & advenarum temporaria possunt esse collegia & universitates, ut mercatorum, studiosorum, denique Ecclesiæ & Monasteria.

19. *Sub certo regimine*; his verbis constat differentia à Societatibus, quæ non rarò pro Universitatibus fallunt, quales Publicanorum & Mercatorum, etsi Romæ quidem publicanis universitates permissæ fuerint, ut indicat Cajus in *l. 1. π. Quod cujusque univers.* non æquè militibus, etsi illis, conferre stipem & semel in mense coire permittitur, at sine regimine peculiari. *l. 1. π. de colleg & corpor.* quod nihilo magis hodie publicanis permittendum videretur. Enimvero nomina ne quem decipiant, tenendum, Societates sæpe dici, quæ sunt maximè Universitates, ut *Indicæ* apud Belgas.

20. Proprietas autem & nota hujus regiminis est, quod alii sunt Imperantes, alii ad parendum tenentur; sive imperans sit unus, vel pauci, vel ex omnibus identidem major pars, adeò ut Universitates ad instar civitatum, tribus formis administrentur.

21. Plerumque penes universos socios, hoc est, penes majorem partem est regimen, ita ut secundum plura suffragia concludatur & minor pars sequi cogatur; nisi aliquid certi hac parte placuerit: Ut in Collegio Cardinalium duas partes præsentium consentire oportet in eligendo Pontifice, quod tamen ad alium locum magis pertinet.

22. Quot

22. Quot autem adsint Universitatis membra, nihil refert; si modo in conventu legitime sint indicto, sine dolo & [illegible] absentium; nisi rursus aliquid ex hac parte sit constitutum, ut apud Romanos receptum fuit, ne pauciores quam duæ partes adessent *l. 3. & 4. ff. Quod cujusque univers.*

23. Habent etiam ejusmodi Universitates arcam communem, & possunt habere Syndicum sive actorem, per quem quod communiter agi fierique oporteat, agitur, ut fit; habent & notionem sive aliquid instar jurisdictionis, omnia ad instar Reipublicæ *l.* 1. §. 1. *Quod cujusque univers. nom.*

24 *Permissu summæ potestatis*, plerumque immediatè, aliquando per Magistratus: sic autem a familia discernitur universitas, quæ non eget consensu publico. simul à civitate, cujus anima est Summa potestas, nec ante civitatem existit; at quod supremæ potestatis permissu fit, hoc eam præexistere supponit.

25. Denique, hæc verba, exercitus terrestres & maritimos, etiam singulas naves bellicas separant ab Universitatibus, quia non permissu, sed nomine & jussu summæ potestatis, inque ministerium ejus ac commodum immediatè locantur.

26. Excludunt etiam hæc verba privatas Universitates, quæ non habent [illegible] vel decretum permissionis a Summa Potestate, utcunque suum regimen habeant, & tolerentur, & libertate gaudeant, quod discrimen evidens est, in collegiis hæreticorum & schismaticorum, qui à publicâ Ecclesia separati suo [illegible] Deum colunt, & quorum [illegible] per conniventiam tolerantur, [illegible] Civitatis stabilita sunt.

27. Quæ sunt posterioris generis, hæ [illegible] & sunt Universitates, non [illegible] quæ prioris, etsi actus aliqui à voluntate summæ Potestatis descendentes subinde circa eas exerceantur, quia semper in statu sunt, ut tolli queant & debeant, adeoque sunt Universitates facti, non juris, ut ita loquamur.

28 Sed an diuturnitas temporis Universitatum jus illis tribuere non potest? Existimo posse, si nulla prohibitio scientis Magistratus præscriptionem interrumpat, ut apud nos Pontificiorum Universitates perpetuo prohibentur & tolerantur, his tamen præscriptio non currit.

29. Secus ac Anabaptistis, ut videtur, quibus integri tolerantia seculi palam facta jus Universitatis acquisivisse videtur. Quare enim minus hoc jus quam omnia reliqua lapsu temporis acquiri nequeat, ratio nulla reddi potest.

30 Ideoque ejusmodi Universitatibus, jus personæ omnesque civium facultates & standi in judicio & acquirendi bona juraque competere videtur.

31. *Ad communem utilitatem*; Finis in omni legitimâ universitate necessarius; vox *communem* recipit duplicem sensum, pro communi sociorum, & publico bono. Utrumque requiritur; neque enim aliter ab Imperantibus hujusmodi corpora permittuntur.

32. Merito igitur Romani Principes vetuerunt esse *ἑταιρίας sodalitia*, in quibus commessandi potissimum gratiâ homines conveniebant, meritoque in *Academiis* tam Germanicis, quam Belgicis abolita sunt collegia Studiosorum Nationalia, quæ finem præcipuum symposia publicæque disciplinæ eversionem habebant.

33. Nominatim Ordines Frisiæ hanc rem tanti fecerunt, ut solenni Legatione undecim virorum è primariis Reipubl. Collegiis in Academ. am. acta, rem utilissimam sæpe etiam vi tentatam consilio & auctoritate confecerint, anno MDCLXVIII.

34. Regimen universitatibus, quantum ad cujusque moderationem satis est, nec ultrà conceditur, ut quam minimum publicæ autoritatis *vigori decedat, idque moribus passim obtinet.*

35. Porrò, quia per regimen suum Universitas ad unitatem redacta est, hinc jus personæ ei rectè adscribitur. Ideoque habet dominium à singulorum dominio separatum, quomodo res Universitatis à rebus singulorum distinctæ sunt, ut docent Juris-consulti, in l. 7. §. 1. π. *Quod cujusque univers. nom.* imo contrahere & delinquere possunt Universitates, in *l.* 7. § 1. *Quod cui. Univers. l.* 9. §. 3. π. *Quod met. c. l.* 27. *d. Reb. cred. Auth. Nulla Communitas C. de Episc. & Cler.*

36. Scilicet, ipsa Universitas est Persona; ideoque singulâ Universitatis membra de contractu vel delicto Universitatis non tenentur, utique non quatenus sunt singuli; verùm uti concurrunt ad unum corpus cum aliis constituendum, sic etiam pro suâ parte tenentur, modo causa obligationis ita contracta sit, ut Universitas inde valide obligetur.

37. Quo autem hoc fiat, alterutrum necesse fuerit, vel ut omnes & singuli Universitatis consortes voluntatem suam declaraverint; vel, ut Universitas quibusdam jus plenum & absolutum dederit, de omnibus rebus maximis & minimis liberè statuendi; perinde ac si ipsa Universitas & tota consuluisset, ita ut ista persona vel istud collegium totam Universitatem repræsentet.

38. Hoc enim in patrimonialibus singulæ Universitates suo quidem arbitratu facere possunt; Sed extra Patrimoniales causas non dari talem in Universitatibus repræsentationem, *in loco* demonstratum est.

39. Quod attinet ad delicta, cum in illis requiratur dolus proprius, qui non cadit in Universitatem *l.* 15. π. *de dol mal.* sequitur, illam ita non posse delinquere, ut singuli è delicto teneantur.

40. Proinde, pœna propter delictum Universitatibus singulatim infligi non potest, nisi constet, quis verè delicti particeps fuerit. Unde sequitur, si omnes facinus participaverint, ex rigore juris, omnes posse puniri, licet æquitas aliquid temperamenti postulet.

41. Deus sane totas urbes & nationes ob peccata, quibus se inquinaverant, aliquando proscripsit atque delevit. *Deuteron.* XIII. 12. *& seq.* Aliàs sortitio vel decimatio instituitur, quæ fuit disciplina militiæ Romanæ, vel Duces & antesignani puniuntur.

42. Tamen & Universitati quà tali pœna rectè imponitur, etsi de auctoribus delicti non constet, quemadmodum populos sæpe suis privilegiis & ornamentis ob seditiones, privatos legimus.

43. Alioqui notissimum in Historia institutum est, puniendi Universitates ita, ut pœna paucos adfligat, metus ad omnes perveniat. Raro fit hoc, quod Minerva apud Homerum Iliad. ο, de Jove denuntiat irato;

> Μάρψει δ' ἑξείης ὅς αἴτιος ἔστι καὶ ὅς μή:
> *Sontes insontesque manet promiscua pœna.*

44. Hæc de Universitate in genere dicta sunto; Transeamus ad singulas species.

CAP.

CAP. II.

De Universitatibus artificum Mechanicorum & Mercatorum.

Differentia Societatum & Universitatum re & nominibus, ubi de Artificibus, Publicanis. Considerationes super usu illarum. De Societatibus Indicis, quo jure teneant Imperia ditionum quas habent foris, jure Summæ Potestatis, an dominii duntaxat. De potestate Universitatum res judicandi & statuta condendi.

SEcundum partitionem *supra* positam occurrunt primò Universitates, quæ personas tantum, sine respectu rerum & domuum suarum, continent, idque tam propter usus sacros quam civiles.

2. Ex his primo sunt Artificum & Mercatorum collegia, quatenus hæc regimine certo continentur; nam etsi Universitates sint etiam Societates, non quælibet tamen Societates sunt Universitates.

3. Cujus rei effectus nonnihil in hoc elucet, quod in Societate pars minor non cogitur sequi majorem Sociorum partem, sed quod pluribus in re communi placuit, id cuique dissentienti prohibere jus est *l.* 28. *ff. Com. divid.* quod in Universitate secus est, ut antea diximus.

4. Proinde, ubi hæc forma regiminis additur, ut prærogativa suffragiorum valeat, ibi Societatem mutari contingit in Universitatem, quod accidit in artificibus mechanicis, qui plerumque suas habent universitates, ut Romæ habuere pistores & navicularii *l.* 1. *ff. Quod cuj. Univers. nom.* & sunt hodieque omnium fere professionum & artificiorum in plerisque civitatibus.

5. Adduntur, ut jam suprà vidimus in *d. l.* 1. publicani, quorum hodieque Societates sunt plurimæ, Universitates quod sciam, nullæ: nec ut hodie res sunt, expedire judicaretur Reipubl. id genus hominum qui ordine certi regiminis audaciam & capacitatem suam auctoritate majori stabilirent.

6. Fuerunt etiam apud Romanos Societates eorum, qui argenti & aurifodinas atque salinas exercerent, quæ similiter Universitatis jure donatæ sunt & donari possunt hodieque, ubi dentur; sicut & Piscatorum, nihilo secus ac aliorum artificiorum.

7. Denique, Mercatorum Societates huic numero accensentur, quæ similiter, ut supra diximus, aliquando Universitatis jure donantur, quod tamen haud temere, nec nisi magna utilitatis publicæ ratione faciendum.

8. Quia cunctæ Universitates artificum & mercatorum, genus quoddam monopolii exercent, quò alii extra universitates illas ab ejusdem artificii vel mercimonii exercitio excluduntur, quod ut plurimum præpostere cedit.

9. Dum sæpe peritiores, qui sumptus ad ingressus Collegiorum injunctos ferre nequeunt, suo & aliorum incommodo arcentur à communione victus exercendi aliisque utiliter inserviendi.

10. Quæ ratio facit, ut ubi collegia à Summis Potestatibus concessa non sunt, Magistratuum auctoritas inferiorum, ad creandum aliis præjudicium non sufficiat, ut bene recteque in contradictorio scimus esse judicatum.

11. Denique, multi non temere existimant,

ſtimant, plerumque ſatius eſſe, promiſcuam Artificibus copiam ſui præbere, ut quanto quiſque diligentior & peritior eſt, tanto majore commodo gaudeat, nec Univerſitatum prærogativa meliores, quod ſæpe fit, præcludantur.

12. Multo magis in mercatoribus id obſervandum, ne Univerſitatibus ſtabilitis, promiſcui uſus libertas, quæ auget hominum induſtriam & civitatem locupletat, coërceatur.

13. Sunt tamen juſtæ cauſæ, propter quas Summa Poteſtas artificibus & mercatoribus collegia & univerſitates, cum excluſione aliorum, concedere poteſt; ſi quando aliter utile Reipubl. commercium adminiſtrari nequeat; ut in longinquis Indiarum & novi Orbis navigationibus ac commerciis uſu compertum eſt.

14. Quarum inſtitutum nuper inchoatum, inter alia plura, id habet ſingulare, quod, extra territorium ejus Poteſtatis, à qua recipiunt auctoritatem, regimen ſuum extendunt; cum alioquin Univerſitas ſit Corpus hominum in una Civitate, cujus extra limites ſuas juriſdictio extendi non poteſt.

15. Tamen, inquam; Indica Societas, quæ eſt Univerſitas ſtabiliti regiminis, habet civitatem, imo Rempubl. & Imperium ſub alio ſole cœloque: An illud Imperium eſt Societatis proprium, quatenus, inquam, Imperium eſt, an Ordinum Fœderatorum? Nam de privato dominio nemo dubitat, quin hoc ſit ipſius Societatis proprium.

16. Quid? dices, Univerſitas ſubjecta Civitati, quæ Civitas ipſa non eſt, Civitatem, Rempubl. & Imperium habebit? Cui hoc in mentem veniat? Atqui privatum hominem, ut alii Principi vel Reipubl. ſubjectum, nihil vetat, habere foris Imperium idque independens; quid ni & Univerſitas, quæ jus habet perſonæ.

17. Domini Amelandiæ cives ſunt Friſii, & tamen imperium ipſorum vicinam inſulam ab Ordinibus tam Friſiæ, quàm Belgii fœderati agnitum & habitum eſt independens. Hoc jus Univerſitas aliqua Belgarum acquirere poſſet; haberet eadem jus æquè independens ac illi habuerant, quod proinde non caret facultate civili.

18. Quare diſtinguendum eſt: Si Univerſitas ſive Indica Societas nihil aliud ab Ordinibus accepit, quam permiſſionem conſtituendi & habendi tale corpus, vel ſi inſuper acceperit privilegium, ne quis alius è Belgis commercia per Indias exerceat, hactenus nihil apparet, quur Imperium illis proprium & independens competere non videatur.

19. Non obſtante, quod apud Belgas ſubjecti ſunt, atque heic etiam in jus vocari poſſunt: Id enim de rebus in Imperio ſuo foris adminiſtratis, non magis haberet locum, quam Princeps aliquis in noſtro agens territorio, ad rationem ſui regiminis forenſis reddendam teneretur, quemadmodum de Amelandiæ domino Friſii nunquam exigendum putarunt.

20. Quod ſi Indica Societas eâ lege conſtituta ſit, ut puto conſtitutam eſſe, quod Summa Poteſtas futura ſit penes Ordines Fœderatos, ipſique Socii foris adverſus externos Principes Ordinum nomine Fœderatorum utantur, uti conſtat eos uti, jam rurſus dubitari non poteſt, quin Summa Poteſtas illius Imperii forenſis ſit penes Ordines Fœderatos, à quibus etiam Leges & reliqua jura Reipubl. adminiſtrandæ acceperunt, & ad quos etiam de rebus apud illos foris judicatis provocari poteſt.

21. Unde patet, ne quidem illos accepiſſe Regalia ab Ordinibus Generalibus, quemadmodum vaſalli recipere ſolent, quos vere ſummam poteſtatem habere,

[illegible] se sub servitio [illegible], aliis [illegible] est.

22. Porro etiam fieri potest, ut tot artificum & mercatorum collegia sint in [illegible] Civitate, ut omne fere civium corpus in iis sit comprehensum, quod Argentorati, Coloniæ, Groningæ & [illegible] usu venire constat.

23. Atque in iis societatibus [illegible] status Civitatis, ut principium & extremum popularis imperii in ejusmodi Collegiis continetur, pari fere modo, quo Romæ se rem habuisse cum Curiis antea diximus, & in prænominatis civitatibus haud ita pridem se res habuit.

24. Porro, collegia artificum & Mercatorum habent notionem causarum ad institutum suum spectantium, easque causas mulctæ dictionem, Imperium tamen sive facultatem exequendi regulariter non habent; nisi foris, ubi manu publica adjuvari non possunt, agant, ut in longinquis navigationibus, ubi quoque meri Imperii exercitio privatis Societatibus concedi solet.

25. Jus etiam habent condendi Statuta professioni suæ convenientia, dum ne aliquid ex publico jure corrumpant, aut aliorum commodis adversentur, cujusmodi sunt quæ ad monopolia spectant.

26. Quibus accensetur, si artifices [illegible], ne opus ab alio inchoatum alter absolvat, aut plus nomine pretii vel mercedis exigant, quam Lex vel consuetudo permittant, quæque similia [illegible] famês hominibus [illegible] solet. *Vid. tit. C. de Monopoliis & conventu negotiatorum illicitis, vel artificum ergolaborum & pactionibus illicitis.*

27. Aliquando tamen è Republica est, ut monopolii quoddam genus certis collegiis permittatur, cùm varias ob [illegible], de quibus Politici, tum ideo, quod majori opus sit concordiâ potentiâque ad stabiliendam mercaturam, contra [illegible], quod magno cum [illegible] in Societate Indicana apud Belgas factum.

28. [illegible] de re disputatum audivimus apud Anglos, an Rex ejusmodi monopolium, quo alii cives à commercio certæ partis marium & terrarum excludantur concedere possit, eo quod hæc res ad proprietatem rerum, quæ Imperio subjecta non sit, pertineat. [illegible] Parlamenti auctoritas adhibita fuit, sed est juri consentaneum, quod hæc facultas Dominii eminentis, quod habent Rectores Civitatis, ut ejusmodi privilegia concedere possint.

29. Ejusmodi universitates, quatenus suum corpus extra fines civitatis, cui sunt subjectæ, extendunt, habent se instar Reipubl. subordinatæ, omnes Imperii actus velut in civitate exercentes, qui tamen infirmari ob iniquitatem prohiberique possunt.

C A P.

CAP. III.

De Universitatibus Studiorum.

Scholas triviales non esse Universiates, neque Scholas illustres, quæ dicuntur. Expositio celebris *Auth. Habita.* Illam primo non fuisse, nisi pro peregrinantibus & Legum Professoribus. Ratio quur ita, & quomodo postea res mutata sit. Quid proprie faciat Universitatem in Academiis. Quatenus Studiosi habeant electionem fori.

ETiam studia bonarum Artium suas habent Universitates, adeò ut nomen hoc Acàdemiis majoribus singulari modo & per excellentiam adscribatur.

2. Etsi autem hæc appellatio trivialibus & illustribus Scholis negetur, ex usu tamen ejusmodi ἐξοχῆς, non sequitur, Universitatis naturam illis nullo modo competere.

3. De Scholis equidem trivialibus haud difficilis responsio est, illas esse quidem Collegia, non esse universitates, quia nullum civile regimen, nulla jurisdictio in illis apparet, nisi jussa & Disciplinam pædagogorum, jurisdictionis & imperii loco habere placeat.

4. Sed gymnasia & illustres Scholæ quæ dicuntur, an sint *Universitates*, etsi appellatione communi pro talibus non habeantur, haud immerito dubitatur. Res hinc pendet, utrum in illis gymnasiis aut Scholis illustribus, sit regimen aliquod aut notio vel jurisdictio, saltem de rebus ad professionem earum pertinentibus, an secus.

5. Quia verò plerumque ejusmodi illustres scholæ suos habent Rectores & Senatum atque notionem & audientiam de rebus studiorum, hinc statuendum, eas ut plurimum esse habendas pro universitatibus.

6. Duplex igitur omnino est differentia Gymnasiorum & Academiarum, Quod in his & regimen est certum & jus promovendi studiosos ad honores Facultatum suarum, quorum prius ad jus universitatis, posterius ad hanc rationem minus pertinet.

7. Sed gymnasia & Academiæ, quæ sunt Universitates, ab Imperatore Friderico Barbarossâ, non tantum notionem, sed etiam jurisdictionem & imperium in suos acceperunt, in *Auth. Habita C. Ne fil. pro patre.*

8. Sic tamen, ut etiam Academiæ sint, quibus notio de rebus studiorum duntaxat tributa est, quæ & sufficere videtur ad regimen universitati constituendæ necessarium, ut in collegiis artium mechanicarum fieri videmus.

9. Sed dignitas liberalium scientiarum præ vulgo aliquid etiam externi decoris postulat; præsertim, quia imperiti & profani literarum, sæpius insolenti odio erga divinarum artium cultores feruntur, quorum scientia totus illuminatur mundus, & ad obediendum Deo ac potestatibus vita subjectorum informatur. ut prædicat de illis fortissimus Imperator *Fridericus Ænobarbus, in d. Auth. Habita.*

10. Quæ cum jus fere commune faciat hac parte, & ad hunc locum spectet, argumentum ejus paucis exponemus. Ait Imp. *Omnibus, qui studiorum causâ peregrinantur, scholaribus & maxime divinarum atque humanarum L...*

P...

Professoribus hoc nostræ pietatis beneficium indulgemus.

11. Rudia fuerunt initia; Non fuit propositum, omne Studiosum nomen in unum corpus redigere, vel municipes locorum, in quibus studia coluntur, suis magistratibus subducere. Peregrinis, *scientiæ causâ exsulibus*, ut infra loquitur, consultum voluit Imperator, dare privilegium fori nullum habentibus, non eximere foro jam pridem subjectos.

12. Neque Professoribus cunctis, sed juris Antecessoribus tantum datur hujus beneficium Legis; *Scholaribus studiorum causâ peregrinantibus, & maximè divinarum atque sacrarum Legum Professoribus*; nihil de Theologis, Medicis aut Philosophis; An igitur hi nihil pertinent ad jus universitatis? nihil quidem ex hac *Auth.* aliud sequentium mores temporum introduxerunt.

13. Non possunt hoc ferre, qui usum ab origine juris minus attente discernunt: Hi Legum Professores *maxime* quidem designari volunt, sed hac voce reliquos συγχωρητικῶς comprehendi putant: quod esset verum, si hoc modo esset Scriptum, *Professoribus, maxime sacrarum Legum.* Sed est ita, Scholaribus & maximè Legum Professoribus.

14. Quod si verbum *maximè*, comparationem Professorum inferret, quæ ratio tulisset, Legum Professores anteferri Theologis? imprimis cum hæc Constitutio in fronte præferat Episcoporum & Abbatum ante Duces & Judices nomina, qui sanè Theologorum honori non defuissent.

15. Verum à nobis exigitur, ut caussam, quamobrem Juris Doctores hic præ Theologis & Philosophis honorarentur, exponamus. Ratio, quare Theologi & Philosophi non sint comprehensi hoc privilegio, hæc est; quia Professoribus Theologiæ sat cautum fuerat Legibus antiquis & exemptionibus auctoritate Pontificum stabilitis, quemadmodum & Philosophis; quia satis constat, Philosophiæ, non minus quam Theologiæ professionem iis temporibus & diu postea pènes solos fuisse Clericos; utrâque Monasteriis fere inclusâ.

16. Quare his Imperatoris privilegio nihil opus fuit, nec uti illo ausi fuissent. Juris Doctores nihil tum privilegii habebant, imò à Pontificibus supprimebantur: Ideoque Imperatori in hoc solenni Conventu apud Roncalias insinuata est supplicatio, ab his qui Pontificum arrogantiam melius refutari non posse videbant, quam per ordinem Summum eruditorum, qui à Cæsarea Majestate dependerent, cum antea omnis doctrinæ professio penes Clericos & in subjectione Pontificum fuisset.

17. Juris autem Doctores paucis ante editionem hujus Constitutionis annis, cœperunt apparere in Italiâ, unde per reliquam Europam propagati sunt.

18. Cum enim in Imperio Occidentali, per invasiones Germanicas omnium Occidentis Provinciarum, Civile jus Romanum, Legibus Gothicis, Longobardicis, Salicis aliisque oppressum fuisset, accidit anno MCXXXVII. ut exemplar vetus Pandectarum MS. à Pisanis inveniretur, in expugnatione urbis Amalphitanæ, quæ est inditione Neapolitana; quod agnitum à quibusdam non indoctis & servatum Pisisque diu custoditum, dein hac civitate à Florentinis subactâ, jure victoriæ Florentiam translatum est; Ex cujus editione libri mirificum in hominibus eruditis studium excitatum est, ad Artem Juris-prudentiæ propagandam.

19. Pontifices hac ratione subrui videntes præcipuum potentiæ suæ fundamentum, quod erat in omnis Doctrinæ possessione & inscitia reliquorum Ordinum,

num, nihil æquè sua interesse judicarunt, quam ut hoc juris Romani studium in herbâ, quod ajunt, opprimerent; adeo ut sanctionibus gravissimis, sub pœna excommunicationis; cujus tunc animas hominum timor immanis occupaverat, Jus civile doceri prohibuerint; quâ de re videri potest testimonium Mezeræi Scriptoris Pontificiæ religionis *in regno Philippi Pulchri*, *cap. de reb. Ecclesiast.*

20. Fridericus igitur Barbarossa, qui hoc tempore viam opponendi se Pontificum usurpationibus & Regalibus Imperii vindicandis ingressus erat, haud segniter animadvertit, nihil ex adverso, suâ magis interesse, quam ut ordo Jurisconsultorum independenter à Pontificibus stabiliretur. Quâ gratiâ sic instituit, ut Juris Studiosi, inprimis in Universitates cum suis Doctoribus redigerentur & proprio fori privilegio, tanquam aliquod novum Cleri genus coalescerent, Cæsareâque auctoritate defenderentur; Id accidit annis XXXI. post inventas Pandectas à Pisanis: nam hæc Authentica tempus editionis habet ann. MCLXVIII. ejusque præsidio Juris studium brevi in Professiones publicas effloruit, signum egregiæ æmulationis attollente *Irnerio*, sive *Wernero*, nam Germanus fuit, Professore Bononiensi.

21. Hoc initium habuerunt Universitates studiorum, quod etiam adfirmat harum rerum sedulus indagator Conringius *differt. Acad.* 5. ita scribens de seculo Chr. XII., quod est Friderici nostri: *Universam Europam duntaxat unicam habuisse Scholam Parisiensem publicam, in quâ rudior quædam philosophia & Theologia, ut tum erant tempora, non male docebantur: Non multo post tempore*, pergit, *doceri publicè Bononiæ in Italiâ cæpit Jus Civile Justinianæum.*

22. Ab hoc instituto Universitatis Juridicæ, postea compositæ sunt Universitates reliquæ per Europam, quæ deinde non solos sacrarum Legum, sed omnium Facultatum doctrinæ Professores & Studiosos complexæ sunt; adeo ut nunc Universitates studiorum vere sint universales, omnium Professores & Studiosos Artium comprehendentes, quarum jura qui probare volunt ex hac Authenticâ, vulgarem errant Pragmaticorum opinionem, qui usum & practica temporum ex antiquis legibus probare solent & gaudent.

23. Quid autem juris datum est Professoribus & Studiosis, qui in Universitatem redacti fuerant? Namque docentium & discentium cœtus, qui ab omni antiquitate fuere, non esse Universitates, ex iis quæ *superius* dicta sunt, probatum est.

24. Fuit hoc; ut ne Professores & Studiosi foro communi & Jurisdictionibus Magistratuum, in quorum Territoriis agebant, subjicerentur, verum ut cœtus illorum haberent peculiare regimen & Rectores judicesque proprios, quæ res facit Universitates, ut toties dictum: cui juri alia quædam sunt addita, libertas eundi commeandique cum rebus & *nuntiis*, id est famulis, *ne quis illis injuriam inferre præsumat*, & quæ præterea à nobis exposita sunt *in Prælect. ad tit. π. de Judic n.* 70. *& seqq.*

25. Prærogativa Jurisdictionis ad Universitatem solam spectat, eaque est ejusmodi; *Ut studiosi conveniantur coram Domino vel Magistro suo, vel ipsius Civitatis Episcopo, quibus* se hanc jurisdictionem dedisse profitetur Imperator, *hujus rei optione datâ Scholaribus*, coram utro scilicet conveniri malint, Domino sive Magistro, quæ synonyma sunt, id est, ut nunc fere loquimur, Rectore suo; an vero apud Episcopum.

26. Numquid etiam habent electionem, utrum apud Magistratum Loci

oppida-

oppidanum, an Academicum conveniri velint? Respondeo, non æquè, sed vocati ad Dominum, sive Magistrum aut Rectorem suum, cum heic sit Forum ejus Legitimum, sistere se debent; etsi, cum ad Magistratum urbis vocantur, habeant privilegium.

27. Verum, quid si ad Magistratum urbis vocati, apud hunc judicium suscipere non graventur, an non poterunt huic se tacite submittere? Sine dubio possunt, nemo enim suo privilegio uti cogitur, omnesque licentiam habent, his quæ pro se indulta sunt, renuntiare *l.* 51. *C. de Episc. & Cler.* ubi renuntiationem Fori privilegiati à Clericis factam, statuit esse inrevocabilem, eamque regulam in *omnibus ejus generis casibus* esse debere constituit.

28. Quod si tacitè privilegium fori omittere possint, expressè quominus id facere queant, obstare potest nihil; nisi lege speciali prohibitum fuerit, ut quidem, Pontifices Clericos submittere se Magistratibus vetuerant *c. si diligent.* 12. x. *de for. compet.*

29. Factum hoc ab illis, quo separationem Clericorum à reliquo populo facerent evidentiorem, suamque potestatem quàm longissimè remotam à jurisdictione seculari præcisius stabilirent, idque fieri potest, ut alibi consimilis exempla prohibitionis dari constat.

30. Sed ubi nihil tale constitutum est, ibi nulla pars liquidior esse potest, quam hæc renuntiandi libertas: Imo, quod magis est, si quis Studiosus nolit esse sub foro privilegiato, sed ordinario contentus sit, nulla ratio est, quæ invitum ad usum privilegii cogat, per *d. l.* 51. & communem beneficii naturam *l.* 69 *de R. J.*

31. Quod si hæc res in Universitate studiorum pariat confusionem, Lege, at à Superiori potestate latâ, caveri potest, ne Studiosis id facere liceat; nec tamen idcirco à publicis doctrinæ audientiis excludi possunt; à privatis (etsi durum est, municipalibus aut exteris impertiri nolle bonarum artium institutionem) excludi posse videntur: utique si renuntiatio facta sit in fraudem Universitatis.

32. Plane, qui, dum est subjectus Universitati, contractu vel delicto se obstrinxit, hunc se jurisdictioni Universitatis subducere nullo modo permittendum est, etsi Fridericus hoc casu det electionem Magistri vel Episcopi. Alia est ratio in electione fori oppidani vel Academici.

33. Pluribus ad hanc rem in thesi & nominatim de Academiâ, cui nos ætatem discendo docendoque impendimus, actum est copiosius in *d. loco. Prælect. tit. de Judic. n.* 70. & *seqq.*

34. Habent igitur Academiæ jurisdictionem, consequenter & Imperium, quod mixtum vocatur, & in executione ac modica coërcitione consistit, sine quâ nulla jurisdictio exerceri, nec juventus, hac præsertim morum ætate, in officio contineri potest.

35. Cum jurisdictione habent & omnia Academiæ, quæ magistratus aliarum Universatium & urbium in suis exercent, quatenus usum in his inveniunt.

36. Proinde Magistratus oppidorum, in quibus sunt Academiæ, nihil juris ulla ex parte in cives Academicos exercere possunt, non magis quam in alterius civitatis incolas.

37. Quippe, diversitas jurisdictionum non pendet à mœnibus aut latifundiis, sed à distinctione juris, quod non minus inter Academiam & urbem sui loci diversum est, quam inter urbes diversissimi situs.

38. Proinde, ineptos se admodum præbent, qui jurisdictionem ideo non com-

petere Academiis cavillantur, quod territorium non habeant; quippe, cum nihil sit clarius, quam jurisdictionem Universitati, quæ ex hominibus constat, adscribi, non glebis & silicibus.

39. Merum Imperium, sive jurisdictio criminalis, haud aliter ad Academias pertinet, quam si diserte à Summa potestate concessa sit, *ratione in loco reddenda. Vide l. 1. in pr. ff. de off. ej. cui mand. est. jurisdict.*

40. Cujus auctoritas in Universitatibus studiorum eo magis necessaria est, quod jus conferendi honores artium supremos sit ex minoribus Majestatis, quà causâ honorati in Academiis ad usum & praxin doctrinarum in omnibus Reipubl. partibus admittuntur.

41. Scholæ tamen illustriores hoc jure destitutæ, generali sensu *Universitates* non male appellantur; quatenus quædam, notione aliqua de rebus ad professionem suam spectantibus non carent; *sumpta tamen per excellentiam universitate*, ut sit, *hac appellatione non gaudent.*

42. Quid judicandum de Academiis, quæ nihilo plus jurisdictionis habent in Studiosos quam illustres Scholæ, sed honores summos largiuntur? Dicendum has, nihilo magis esse Universitates: Nec enim privilegium dandi literarios honores facit Universitatem; sed Jurisdictio vel saltem notio.

43. Quare, si tales Academiæ Rectorem & Senatum habeant, atque de rebus ad studia spectantibus cognitionem & judicationem, etsi careant facultate coactivâ, sunt tamen Universitates. Si nunquam ibi judicia fiant, nec ulla subjectio sit studiosorum infra suos Magistros, non possunt esse Universitates, ut dictum.

4. Proficisci debet, ut suprà diximus, Universitas à Summa Potestate; proinde & Academiæ: Qua in re certum est, non advertendum esse, cujus impensis Academiæ habeantur, sed quis jura legesque dederit: in quo solo sufficit esse Potestatem summam ad hunc effectum, licet ille, qui fert sumptus, alii sit subjectus.

45. Jurisdictionem Academiæ esse penes Rectorem & reliquos juventutis Magistros à *Friderico Cæsare in d. Auth. habitâ* constitutum & ubique receptum est: de reliquo regimine, quod est peculiare Academiis, heic supersedebimus; *Locus communis erit infra de Jurisdictione.*

CAP.

CAP. IV.

De Universitatibus sacrorum.

Ecclesiæ non male convenire definitionem Universitatis. Ordinem Clericorum sub Pontifice Romano videri Civitatem, & Imperium ejus esse Monarchicum; Removentur objectiones. Etiam Monasteria esse Universitates. An nec inter Protestantes, cœnobia dari possent Quæritur; & de instituto Labadistarum obiter.

ECclesias quoque inter Universitates posuimus, non eo sensu, quo jampridem diximus *Johannem Hus* rectissime definivisse, *teste Martino Luthero in diætâ Vormatiensi apud Sleidanum lib.* 3. *rer. German.* Ecclesiam esse *Universitatem prædestinatorum*; nec etiam, cum quemlibet cœtum, qui communionis sacræ causâ, quovis tempore habetur, hoc nomine appellamus, quo sensu in *lib.* 1. *sect.* 4. habuimus unum caput de Universitatibus Dei.

2. Sed Ecclesiam hic vocamus Multitudinem credentium Deo, quæ certo loco publicum & stabilem religionis cultum exercet, quam recte Universitatem dici arbitramur, quia definitio superius collocata perspicuè illis convenit.

3. Est enim quævis Ecclesia, *cœtus subditorum*, tam civium, quales ut plurimùm, quam advenarum & peregrinorum.

4. Habetur *communis utilitatis* gratiâ, quam nos in definitione ad commoda, quæ pecuniariam habent rationem, non restrinximus, cum & Academiis sit diversus utilitatis suæ finis.

5. *Permissu* quoque *summæ potestatis* institui debent Ecclesiæ, quà sunt Universitates; nam etsi conventus sacrorum causâ, invitis Imperantibus celebrari possint, Universitates tamen ita, cum effectu juris civilis, non sunt.

6. Exempli causa: nullus cœtus potest habere jus & effectus personæ competentes, nisi aliqua civili unione constet; non potest res acquirere, non vindicare suum jus, non stare in judicio, nisi permissu civilis Imperii stabilitus; non addimus tamen, si probatus sit; etenim publicum permissionis decretum sufficit.

7. Ecclesiæ igitur prohibitæ non sunt Universitates ex ratione juris publici, nec proinde hereditates aut legata relicta capere, non emere, conducere ullave commercia exercere, multò minus in judicio stare possunt.

8. Quæri potest, an & hoc ejusmodi ecclesiis tribui debeat, quæ publicè tolerantur, cultumque suum libere profitentur, & in corpora conveniunt; improbantur tamen, & pro hæreticis aut schismaticis ab his, qui civitati præsunt, habentur.

9. Dicendum, illis hactenus jura personarum videri concessa, quatenus ad exercitium liberi cultus necessariò requiritur, non etiam in illis quæ ad τὸ εὖ εἶναι, ad meliorem conditionem eorum faciendam pertinent.

10. Possunt igitur emere, conducere domos, in quibus conveniant, in quibus suos ministros collocent, aut fundos reditusque alios, ex quibus impensæ necessariæ redundent, comparare; atque in his similibusque habebunt legiti-

 mam

mam in judicio standi personam, omnibusque legum beneficiis fruentur, quamdiu palam tolerantur.

11. Non idem in lucrativis, ut hæreditatibus legatisque vel aliis rebus, quæ ad amplificandam rem illarum faciunt, statuendum videtur, quia, quatenus non apparet eas veniam accepisse, nihilo secus ac illicita collegia considerantur.

12. Alia res est cum Ecclesiis, quæ per modum conventionis receptæ & stabilitæ, perque omnia juris publici communione donatæ sunt, ut non modo tres Religiones in Germania, sed & Reformati in Galliis Edicto Nantesiano; quod non ita pridem postquam per singula membra lentis ictibus contusum & laniatum erat, tandem uno ictu præcisum est.

13. Atque hæc obiter; Ultimum in definitione Universitatis Ecclesiæ applicandum est, id quod posuimus, *Regimen certum*, quod in omni Ecclesiastico cœtu haberi nemo ignorat.

14. Quanquam autem regimen ad exercitium potestatis clavium spectans Imperio non subjacet, ut in priore libro vidimus, executio tamen non modò sine ope extraordinaria Potestatis civilis fieri nequit, sed nec ordinaria administratio, quæ per modum judiciali similem fieri debet, aliter quam externi juris, adeoque dependens ab Imperio censeri potest.

15. Plane omnis *hierarchia* sive gubernatio Ecclesiarum, quæ jure divino præscripta non est, haut aliter quam Imperii summi permissu constare potest, *ut præcedente libro* comprobavimus.

16 Unde sequitur, omnia corpora Ecclesiastica esse *Universitates* suo modo civiles (*nam & aliter civilibus opponuntur*) quia civiles personarum habent effectus in rebus acquirendis, in causis judicio persequendis vel suscipiendis, denique in omnibus, quæ non ad internum jus sacrorum à Deo præfinita sunt.

17. Ideo, quod apud nos à Consistoriis ad Classes, à classibus ad Synodos, aut prius ad eorum Legatos provocatur, hoc civile esse apparet, maxime respectu earum rerum, in quibus ultima provocatio ad summam potestatem fieri debet, cui proinde inferiores appellatos, qua tales, oportet fuisse subordinatos.

18. Hoc eodem modo se habere in vetustâ subordinatione presbyterorum aliorumque inferiorum, sub episcopis, archiepiscopis seu metropolitanis, denique Patriarchis, sive, ut latini, sub Primatibus, notum, fideque historiæ testatum est, Imperatores ultimam manum Ecclesiasticis imposuisse controversiis; intellige semper ea, quæ supponimus, de rebus externæ administrationis.

19. Postquam verò Pontifex Romanus obtinuit, ut in ejusmodi quoque rebus ad sese ultima fieret Provocatio, per hoc ipsum non modo sibi jus Principum arrogavit, sed universum quoque ordinem Ecclesiasticum Imperio atque Reipublicæ subduxit.

20. Unde sequitur, immensam multitudinem illam hominum Ecclesiasticorum totâ Europa diffusam, qui fide infiniti obsequii Papæ subjecti sunt, *unam constituere Rempublicam*, *sine territorio*, sub una summa potestate, monarchicâ; nam respectu proprii in Italiâ Imperii Papa nihil discrepat ab aliis Principibus.

21. Sed hoc Imperium Universale Ecclesiasticum nullo quidem jure exercet, nisi quod consensus Principum & populorum causam juris illi præstat inrefragabilem.

22. Esse eam Rempublicam, formæ licet mirificæ, patet ex definitione Reipubl. partibusque ejusdem. Est ibi *summa potestas*, Monarchia Electiva; subjecti non

cti non desunt, immensus numerus; neque medii Magistratus desunt, per quos ordo regiminis exerceatur.

23. Atqui hac triplici conjunctione, Civitatis ordo componitur, quem esse Rempublicam diximus in *lib.* 1. *sect.* 2. *cap.* 2. nec est in ulla civitate loci unius, major & arctior *Unio*, quam est inter illum Principem Religionis & subjecta membra.

24. Nec quod territorium non habet, ideo civitas & Respublica definit esse; sicut enim antea de jurisdictione respectu Academiarum diximus, eam non consistere in glebis & in silicibus, verum in hominibus; ita quoque certum, non esse in parietibus Rempublicam, sicut olim *Themistocles*, ac post eum *Pompejus* dixerunt, cum urbem patriam relinquerent, ille civibus, hic senatu abductis.

25. At forte, quominus ordo Ecclesiasticus sub Pontifice summo, vere Civitas sit, obstat, quod è familiis non constet, deficiente matrimonio. Propriè quidem dictæ familiæ non sunt, ut apparet; habent tamen imperfectas aut improprie dictas.

26. Quid enim aliud cœnobia sunt, quam magnæ familiæ, in quibus neque pater neque mater, licet absque matrimonio, desunt: Qui verò extra monasteria vivunt, habent sanè familias, utcumque suo modo imperfectas.

27. Monasteria alioqui per se *Universitates* sunt & membra magnæ illius Reipublicæ. Quæ etsi vitiis laborent, dicendum tamen quod res est; eorum institutum Civitatibus, in quarum ambitu reperiuntur, valde esse commodum; eò quod præclaram facultatem præbeant, exonerandi familias; quæ res habet fructum inæstimabilem boni publici, neque forsitan malè consultum fuisset; si, ut Ecclesiæ, sic etiam monasteria potius reformata quam abolita fuissent.

28. Tentatum est aliquid in hoc genere à *Johanne Labadiâ*, & post eum à *Petrono Ivono Gallis*, qui primo diversis in locis morati, postremo in Frisiâ sedem fixerunt, hoc instituto, ut cœnobium haberent Reformatum sine cœlibatu, ad ideam primævi Christianismi, in communione bonorum & regimine certo, tam in sacris, quàm in bioticis stabilito.

29. Nec potuit non cum fructu durare, si cum prudenti œconomiâ pecuniæ operæque communis, juxta permissionem Reipubl. in quâ degebant, jus Universitatis habuissent, & eos qui semel consenserant, ad Leges receptas obstringere potuissent. Experti sunt, humanas res non ferre multitudinis imperium sine copia juris publici, & sine potestate obligationis, id est, vinculi, per quod aliquâ necessitate consortes obstringantur.

30 Prætextus instituti illius fuit, corruptio immanis Ecclesiarum, quæ totas civitates unâ complectuntur Universitate; quâ fit, ut membra Uuniversitatis ad ejusmodi normam, qualem instituti sanctimonia postulat, exigere nequeant. Unde quidam opinati sunt, operam esse dandam, ne Universitates sacrorum nimis sint numerosæ, quod in Anglia satagunt hi, quos vocant *Congregationales*.

31. Nec male *Labadistæ*, si ab hoc proposito sane quam laudabili Ecclesiam reformandi, schismaticum institutum separassent, Ecclesiisque cæteris omnibus, intonante convitio Babelis charactere imputato, repudium non misissent. Absque eo rem forte eò deduxissent, ut ad publici juris communionem admissi legum præsidio se munire potuissent. Enimvero, ut in hanc materiam, superiore libro delibatam, denuo excurramus, præsertim, quia de Reformatione locus adhuc peculiaris occurret, ubi forsitan hujus instituti ratio rursus in æstimationem veniet, committendum non est.

CAP.

CAP. V.

De Universitatibus familiarum.

Vicos & cohabitationes, quæ nullo peculiari regimine continentur, non esse Universitates. Urbes distingui in metropoles & inferiores, hasque vel subjectione vel reverentia. Quæ videntur nec tamen sint metropoles. Prærogativa urbis Romæ, quamdiu continuata sit. De territorio & de Provinciâ; Non omnes Universitates videri. Neque Collegia Magistratuum aut judicum. An & quatenus ex facto vel contractu Rectorum Universitates teneantur.

FUerunt Universitates, quæ utcunque sine rebus non habeantur, per se tamen personales sunt, etsi quædam familiæ tanquam accessiones, aliquando personas sequi possunt; quemadmodum in Academiis, Uxores si quæ sint, Studiosorum, vel Professorum atque ministrorum, sub Universitate comprehenduntur, & ejus jurisdictioni subjectæ sunt.

2. Sed hoc usu venit extra ordinem. Universitates, aliæ sunt, quæ principaliter ex familiis cohabitandi causâ institutis componuntur, ut pagi, territoria, oppida, Provinciæ &c.

3. De quibus ex definitione pridem positâ tenendum, quod non aliter sint universitates, quam si *aliquo regimine* peculiari contineantur.

4. Hinc vici, in quibus nihil est quam vicinitas incolarum, sine ullo magistratu vel rectore proprio, non sunt universitates; etsi forte res quasdam habeant communes earumque respectu agere & conveniri possint, ut personæ: Nam hoc de omnibus, qui rem habent communem, seu cum, seu sine societate, juris est notissimi.

5. Atque in hoc ipso differunt à vicis, *Pagi* (mittimus hic significationem, quâ territoria Pagi dicuntur, ut Germani veteres Helvetiique in pagos dividebantur) quod pagi certo regendi ordine consistant; seu per unum Rectorem vel paucos, aut totius plebis suffragationem is ordo exerceatur.

6. Idem evidentius in Urbibus, quæ absque regimine vix unquam fuere, liquet, tametsi exemplum Capuæ extet Romanis deditæ, & in pœnam defectionis ad Hannibalem, omni facie civitatis privatæ dissolutæque, ut nihil fere quo Universitas dici posset, retineret, ut apud Livium habetur *lib.* 26.

7. Distingui solent Urbes in *Metropoles* & inferiores, hæ autem vel *subjectione vel reverentiâ*; minores subjectione dicuntur, quando Summa potestas aut originale duntaxat Imperii jus est penes metropolitanos, ut Romæ, Venetiis, Genuæ & apud Florentinos.

8. *Reverentia*, cum reliqua oppida comiter observant metropoleos dignitatem, ut coloniæ Græcorum & fœderatæ civitates Atheniensium ac Spartanorum, quæ sub ducatu quidem, at sub Imperio nequaquam tenebantur.

9. Falluntur autem, qui *Metropoles* appellant, omnes magnitudine aut opibus præcellentes, vel eas, in quibus Principes summave Reipubl. collegia suas habent sedes, ut *Lutetia* in *Parisiis*, *Londinum*, *Amstelodamum* aliæque similes.

10. Cæterum, Coloniæ Græcorum & metropoles non tam erant Universitate quam Respublicæ; nec Roma fuit Universitas, quia non habuit conformationem à summâ Imperii distinctam, sed Magistratus Senatusque urbis Romæ iidem erant Imperii Universi.

11. An igitur Roma fuit Respublica? per se sola non fuit; nec enim Italia & provinciæ, non erant membra Reipubl. neque plus quam una fuit Respublica; caput igitur aut cor Reipublicæ fuit Roma; fons & summa Imperii, *Armorum legumque parens, quæ fudit in omnes Imperium*, penes quam fuit etiam jus eligendi Imperatorem, throno vacante, ut recte Grotius *lib.* 2. *c.* 9. *n.* 11.

12. Hoc jus deinde communicatum fuit cum Byzantio, sive urbe Constantinopolitana, postquam Cæsares hanc incolere cœperunt, & nova Roma dicta est civesque, *Byzantini Quirites*, ut à Claudiano vocantur; neque sublatum est jus veteris Romæ, desiit tamen *summum* esse quod fuerat, quia Constantinopolis paria faciebat.

13. Postremo, jus illud prærogativæ Romanæ penitus extinctum est, Româ primum ab Herulis, dein à Gothis belli jure subactâ, novumque redactâ sub regnum, quo non modo jus illud excellens, sed etiam publica illa libertas communis, quæ fuerat omnium Romani Imperii populorum, amissa fuit.

14. Postea rursus à Græcis Imperatoribus erepta barbaris, rediit quidem ad corpus Imperii, sed Græci illis prærogativam amissam nullo modo restituêre; sed imperio subditam suo tenuerunt, ut alias civitates.

15. Non potest igitur concedi Grotio quod statuit, non modo populum Romanum hodieque esse eundem, qui fuit olim, sed etiam imperium penes eum mansisse tanquam penes corpus, in quo esset ac viveret. *d.* §. 3. *Dix. l.* 1. *sect.* 9. *c. ult.*

16. Censeo, id esse extinctum jure belli à Barbaris, nec à Græcis Imperatoribus deinde restitutum. Ipso jure non potuit reverti, quia quod semel extinctum est sine novâ causâ reviviscere non potest: nec enim postliminium ad talia produci fas est, ut *in loco* videbimus.

17. Cæterum, aliæ non tam matres quam primariæ urbes, quales modò nominatæ, sunt verè membra subjecta, Universitates nostræ definitionis; nihilo plus juris, nisi ex pacto vel speciali privilegio, habentes, quam minimæ quæque civitates.

18. Plures pagi corpus territorii, plures insuper urbes faciunt provincias, neque tamen numerus sufficit, quo dicantur Universitates: Ut enim sint tales, ordinem proprii regiminis, quo connectantur singuli pagi & urbes, requiri certum & antea dictum est.

19. Quare in Despoticis Imperiis Provinciæ, quæ missis ab aula regnatrice Præsidibus & Præfectis immediate gubernantur, sine ullis populi aut Nobilium Ordinibus, Universitates non sunt, verum partes tantum Imperii, limite, non jure distinctæ; quanquam tales regiones è multis universitatibus, ut urbes & pagi, constent.

20. Contra, provinciæ majores, quæ regimine certo Summæ potestati subordinato passim continentur, sunt veræ Universitates, quales in Galliâ habentur, Normandiæ, Britanniæ, Aquitania, Languedociæ, Delfinatus aliæque.

21. Rursus, si qua Respublica è diversis provinciis conflata in unum, non nisi pariter & junctim regatur, peculiari nullo regimine stabilito, singulæ provinciæ universitates non sunt, etsi ordinis causa in concursu regiminis, ut distinctæ, considerentur.

22. Exemplum liquet domesticum. In Frisia Urbes XI. partem regiminis quartam constituentes, Universitatem constituere non videntur unam; neque etiam tres pagani tractus, è quibus reliquum corpus Reipubl. componitur: quia non junguntur inter se uno peculiari regimine; quanquam singulæ urbes & singulæ Præturæ sunt Universitates; quam rem ita intelligi, sicut revera se habet, communis utilitatis interest.

23. Denique, Collegia Magistratuum totius Reipublicæ non esse Universitates ex definitione præmissa facile colligitur, quia in universitate requiritur, ut scopus & usus à summa Republ. diversus, & coeuntibus sit peculiaris, quod de collegiis, quibus jura Majestatis exercenda committuntur, adfirmari non potest.

CAP. VI.

De Jure, quo ex facto Universitatis tenentur singuli.

Explicatur diversitas juris, quo Universitas & quo Civitas libera personæ instar habentur. E contractibus eorum, qui regunt Universitates, non aliter has obligari, quam si in rem communem versum sit, aut mandatum intervenerit. An singuli cives conveniri possint è contractu per Rectores universitatis inito, & an hi repræsentent suum populum, an potius summam potestatem.

UNiversitatem habere jus Personæ, dictum est aliquoties, quod tamen videndum, ne non ita capi oporteat, ut de Civitate dictum est aliàs. Quæ res ejus momenti est, ut tametsi aliquid eâ de re dictum sit in primo *bujus sect.* capite, paulo tamen pressius repeti mereatur.

2. Scilicet, in Republ. Summa potestas, est Persona civitatis, ita ut quicquid illa facit, contrahit aut delinquit in Imperio exercendo, id civitas tota facere & contrahere videatur; quæ exinde, sine discrimine, versum, an non versum sit in rem publicam, obligata intelligitur.

3. Nam primò in delictis, utique non videtur, quicquid ordo Municipii aut rectores universitatium admiserunt, hoc corpora consociata luere oportere, idque non modo in corporalibus pœnis, sed ne quidem in pecuniariis mulctis statuendum videtur.

4. Imò & de contractibus, nominatim de mutuo, jure Romano proditum est, Civitatem mutui datione posse obligari, si ad utilitatem ejus pecuniæ versæ sunt, alioquin ipsos solos qui contraxerunt, non civitates teneri *l. 27. ff. de Reb. cred.*

5. Intelligitur, hæc dici de Civitatibus, quæ per modum Aristocratico similem gubernantur; nam si Democratiæ instar se habeant, non est dubium, quin aut civitas tota teneatur, si populus sit consultus, aut non teneatur, si inconsulto sit gestum.

6. Ratio autem diversitatis inter fœdus civitatis & constitutionem Universitatis, obscura non est; siquidem populus liber, Imperio translato, Imperantes ita suo loco statuit, ut nullo remedio se, utique adversus exteros, tueri possit.

7. Nam si Imperantes officii limites excesse-

excesserint, ea inter populum & ipsos sit disceptatio. Exteri id quod ob oculos, est sequuntur, *Personam scilicet, totam civitatem repræsentantem.*

8. Quod si tamen Imperium ita sit delatum, ut Imperanti non liceat imponere subjectis tributa, vel imperare pecunias, dicendum est sine dubio, non teneri quoque populum è pecuniis à Principibus mutuo sumptis.

9. Inter Universitatem & eos qui præsunt, nunquam est conventio generalis, & obligatio, per quam hi nomine communionis omnes res gerant; verum potestas Rectorum Universitatis pendet à tenore mandati, quod habent à Summa Potestate, à qua jus suum habet Universitas.

10. Proinde, si pecuniam in rem universitatis non converterint, præfecti tenentur ad damnum Communitati sarciendum, qualis actio inter supremos Imperantes & subjectos, ut ex principiis *libri præcedentis* clarum est, nulla dari potest.

11. Ideo tenentur quidem Universitates è contractibus Rectorum, nomine publico initorum; sed illorum onus, nisi credito in rem verso, in præfectos redundat, apud quos pecunia resedit, vel qui in culpa sunt; Id ubi non liquet, omnes qui administravere, tenebuntur *d. l.* 27. *π. de reb. cred.*

12. Rectoribus comparantur Administratores rerum, qui non ipsi Universitati, sed rebus ejus præsunt. Si tales mutuam acceperint pecuniam, non aliter obligant Universitatem, quam si creditor doceat, mandatum speciale publicum intervenisse, aut pecuniam in rem communitatis esse versam: nec aliter modo relata juris Romani sententia capienda videtur. Tu vide, si, *Joh. à Sande lib.* 3. *decis. Fris. tit.* 2. *def.* 3. & Prælect. nostras *ad tit. π. de Reb. Cred. n.* 8. *& seqq.* & in *Eunom. Rom. ad d. l.* 27.

13. Jam in delictis, quorum ratio mere personalis est, minime dubitatur, quin soli delinquentes ad pœnam teneantur: quod si adeo sit populare commissum, ut innocentes discerni nequeant, pœna in universitatem, non in singulos exercenda, ademptis juribus aut mulctâ indictâ vel dissolutâ universitate: Decimatio aliæque graves pœnæ, quâ nocentes & innoxii involvuntur, magis ad publicæ utilitatis, quam justitiæ & æquitatis exempla referendæ sunt.

14. Cæterùm, ut Universitas à singulis differt, ita res & bona, perinde ac onera singulorum distinguuntur; Nec proinde singuli magis de ære alieno Universitatis, quam hæc ob debita singulorum, tenentur.

15. Quia tamen ex partibus totum componitur, fieri non potest, quin ubi Universitas obligatur, onus ad singula membra redundet.

16. Si quis patriæ meæ, ut recte Seneca, pecuniam credat, non dicam me illius debitorem, nec cives ad æs alienum portionem suam dabunt, tanquam pro se solventes, sed tanquam pro patria conferentes. *l.* 6. *de benef. c.* 19. *in fin. & cap.* 20. Proinde, non bona tantum Universitatis à creditoribus distrahi possunt, verum omnes quoque & singuli, collatione factâ, pro communitate persolvere debent.

17. Hoc ita, si Universitas rite sit obligata, quod fieri potest, ita; si vel omnes & singuli consenserint, vel his, qui præsunt Universitati, jus datum sit pecuniam singulis imperandi; quod jus accipere debent à summâ Potestate, vel à consortibus Universitatis.

18. Verum ab his tantum in singulis causis; in universum ejusmodi facultas dari non potest sine Lege, quam Universitas condere nequit: Contribuere identidem de suo non prohibentur cives; at jus indicendi tributum est è Regalibus;

galibus; Universitates suis Rectoribus id dare non possunt.

19. Nec valet heic argumentum, quo alii utuntur; Rectores Universitatium repræsentare suos cives, ita, ut quicquid illi agunt, id omnes singulique cives agere videantur; nam talis repræsentatio tantum habet locum in liberâ Republ. non in eâ, quæ alteri summæ potestati subjecta est.

20. Rectores ejusmodi subjectarum Civitatum, non repræsentant suos cives, nec ab iis modum Præfecturæ suæ habent, verum à Summâ potestate; Proinde quod agunt, non ad mandatum populi, sed Principis exigendum est.

21. Populus ne quidem si velit, augere potest Jurisdictionem potestatemque suorum Rectorum. Exemplo sint Frisiæ civitates, quarum Magistratus non habent cognitionem criminum; an cives eam illis tribuere possunt? Nullo modo, neque magis indictionem tributorum.

22. Jam quibus pecunias indicere non licet, hi nec municipes obligare possunt ad solvendam pecuniam, cis aliquod tempus; est enim id ejusdem utrumque facultatis.

23. Quid si major pars obligationem probaverit, aut pecunias conferre decreverit, an pars minor sequi cogitur? Non videtur; quia pars major civium non potest habere plus juris in pauciores, quam Rectores Universitatis habent in omnes, secundum ea quæ *libro primo sect.* 2. disputata sunt. In his quæ ad regimen Universitatis à summâ potestate stabilitum pertinent, pars major trahit minorem jure collegii; sed extra eos limites cessat illa complexio.

24. Hinc etiam sequitur, Quando Universitas civium consensit, ipsos qui se devinxerunt eorumque heredes teneri; non eos, qui postmodum Universitati aggregati sunt, quia res hæc patrimoniali ratione constat, non vi regiminis publici.

25. Atque hæc omnia valent, etsi pecunia credita in rem civitatis versa sit; Nam hac causâ res communes Universitatis tenentur, non res singulorum. Nemo potest alium obligare, nisi qui hanc potestatem legitimâ causâ acceperit; sane, si qui sint, quorum patrimonio aliquid ex hoc credito accessit, hos teneri, hactenus æquum & certi juris est. Conferantur cum his velim, quæ in Prælect. ad π. Juris, Tit. de Reb. cred. exposita & disputata sunt.

CAP.

CAP. VII.

De Hierarchiâ Ecclesiæ Romanæ.

Artificium Hierarchiæ Romanæ eximium. Pontificis potestas & electio. Episcoporum ordo triplex; Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi. Horum officium, Electio, ejusque modi tres. Postulatio Episcoporum. Confirmatio, Consecratio. Translatio. De Archipresbyteris, Archidiaconis, Vicariis & Coadjutoribus; item de Capitulis; de Legatis Pontificis eorumque differentiis, & de Nepotismo. De Sacerdotibus & Presbyteris simplicibus, nec non Diaconis aliisque inferioribus sacrorum Ministris. Vitia Clericatus prohibitoria. De Canonicis & Monachis. Quot modis hi fiant, de votis & Ordinibus eorum ac Abbatibus. Res Ecclesiasticæ Spirituales, temporales, earumque differentiæ & prohibita alienatio & Immunitates. De peculio Clericorum &c.

ANtequam de Universitatibus Sectionem relinquamus, placet Universitatem hierarchiæ Romanæ tam latè per orbem diffusam, ac ità partem juris publici Universalis constituentem, brevi delineare sciagraphiâ: seorsim scilicet, ab Imperio Pontificis, quod is habet in ditionibus sibi subjectis, nullâ re ab aliis separatum Principatibus.

2. Elaboratum est hoc corpus Hierarchicum ingenti hominum eruditorum artificio, primo quidem non advertentibus Civitatium Rectoribus, à Fide adhuc alienis, & dein superstitione ignorantiâque circumventis; ut paterentur Imperium sacri ordinis, quàm latè patet Ecclesia, diffundi, sibique jus omne Ecclesiasticum arbitrariæ moderationis auferri, & in præjudicium Potestatis Civilis, ad unius Monarchæ ab ipsis non dependentis, potentiam stabiliri.

3. Is est Pontifex Romanus, qui verè summam, post Christum, potestatem habet in Ecclesia universali; *de jure externo loquimur*; omnes judicat, à nemine judicatur, exceptis Concilio generali (suprà, an infrà quod sit, disputatur) & hæresios causâ. Convocat sane Concilia, præsidet, actaque eorum approbat; Appellatur, omissis mediis, ab omnibus, & sententias fert nulli subjectas appellationi.

4. Eligitur à Cardinalibus & è corpore Cardinalium, qui sunt Senatores Pontificis, & dividuntur in Episcopos, Presbyteros & Diaconos, habitâ ratione titulorum & beneficiorum, quibus insigniuntur. In electione soli præsentes habent suffragium, nec aliter electus Papa censetur, *quam duabus præsentium partibus in unum consentientibus.*

5. Monarchiâ Ecclesiæ stabilitâ, opus fuit dignitatibus Ecclesiasticis, ejus Majestati decore subordinatis. In universum Episcopatus vocantur, quorum ordo tripertitus est. I. Patriarcharum, sive Primatum, qui sunt quatuor, *Constantinopolitanus, Alexandrinus, Hierosolymitanus & Antiochenus*, in Oriente omnes; quibus à barbarie oppressis, superest in Occidente tanto majore superior intervallo, Papa Romanus.

 6. II. Or-

6. II. Ordo est Archiepiscoporum, qui sunt integræ Præsules alicujus Provinciæ, in sede metropolitana reliquis præsidentes. III. Episcopi simpliciter dicti, qui Civitatibus præsunt frequentioribus & pagis oppidisque circumjectis. Et hi omnes habent jus ligandi & solvendi, altaria consecrandi, purgandi, sacrum chrisma conficiendi, visitandi, Clericos ordinandi, suspendendi, deponendi, item excommunicandi, dispensandi, solennemque pœnitentiam imponendi.

7. Constituuntur Episcopi intra tres menses sedis vacantis, idque per *Electionem* aut per *postulationem*. Electione tales vocantur, qui canonice ad episcopatum novum habiles sunt. Postulantur, qui electionis non sunt capaces. Eligendi jus est, penes collegium Canonicorum ejusdem Ecclesiæ, vel ad eos qui pacto, vel privilegio, aut consuetudine jus illud obtinuerunt, ut in Galliâ Reges.

8. Electio Canonica fit tribus modis, *Scrutinio*, *compromisso*, *& inspiratione*, quod discrimen etiam in ipsius Papæ electione servatur. Per scrutinium, quando vota secreto & sigillatim exquiruntur, & juxta prærogativam numeri, electus pronuntiatur, quis sit; nisi notabilis discreptantia sit dignitatis, & numeri exigua, *c.* 57. *de Elect.* nam si duplo major sit pars consentiens, eo casu nulla reliquorum dignitatis ratio habetur *c. si quando* 9. *de Elect. in* 6.

9. Compromissum, quod rarò usu venit, est, cum eligendi potestas uni vel pluribus idoneis, etiam extra Collegium, viris committitur *c.* 8. *&* 30 *de Elect.* Per inspirationem electio fieri dicitur, quando eligentes simul omnes, quasi divino impulsu, in electionem consentiunt *c.* 42. *d. t. de Elect.* In Pontifice Maximo id etiam fieri dicitur, *per adorationem*: quando concursu facto, novus rapitur & adoratur Papa. Inspiratio aliquando in ipso scrutinio usu venire potest, ut accidit in electione Hadriani VI. Quod retulimus *in Hist. Civ. ad ann.* 1519. *&c. c. ult.*

10. Postulantur, qui non ob corporis aut animi vitium, sed ob alterius defectum qualitatis eligi nequeant, ut, si minor annis XXX. vel laicus, aut alterius Ecclesiæ Episcopus sit, nisi dispensationem Pontificis impetraverit. At si unus sit electus, alius sit postulatus, ille tamen confirmandus est; nisi postulatus duplo majorem suffragiorum numerum habeat *C. scriptum est* x. *de Elect.* quæ *res nuper usum habuit memorabilem, inter Clementem Bavarum, & Wilhelmum Furstenbergiam, apud Colonienses.*

11. Electus intra mensem adsensum suum præbere debet, & intra tres menses à superiori impetrare confirmationem à Metropolitano, vel à Pontifice summo, ad quem Electus intra mensem iter facere eique fidelitatem jurare debet *c. cupientes* 16. *de Elect. in* 6. Quâ re, matrimonium cum Ecclesiâ ratum esse dicitur, & quæ jurisdictionis sunt, acquiruntur, ut potestas judicandi, excommunicandi, & beneficia conferendi, *c. transmissum* 15 *in f. c. nosti* 9. *c. quod sicut* 28. §. *præterea de Elect.*

12. Sed ut ea, quæ sunt ordinis, faciat, velut ordinare, deponere Clericos, chrisma conficere, virgines benedicere, ecclesias & altaria consecrare, debet Episcopus etiam esse consecratus *d. c.* 15. *& c. licet* 4. *d. Translat. Episc.* idque citra legitimi causas impedimenti, intra tres à confirmatione menses fieri debet *c.* 2. *dist.* 75. per unctionem capitis & manuum, chrisma, solennia verba, precesque ab Archiepiscopo & suffraganeis, à tribus ejusdem Provinciæ Episcopis, jussu Archiepiscopi. In Abbatibus loco consecrationis est benedictio *Lancelot.* 1. *Inst.* 10. Pontifex à Cardinali

nali aliquo, maxime Hostiensi consecratur, *can. in nom. dom. dist.* 23. Et Metropolitani insuper de corpore B. Petri sumere debent pallium, Pastoralis officii plenitudinem designans, quo tantum in solennibus festis utuntur, quod aliis commodare nequeunt, & cum quo sepeliuntur. Summi Pontifices eo semper utuntur. Lancel. *d. lib.* 1. *tit.* XI.

13. Translatio Episcopi ad aliam Ecclesiam, nonnisi Pontificis auctoritate fieri potest *c.* 2. *de Translat.* Nec Renuntiatio voluntaria, vel permutatio, nisi auctoritate Superioris, ad quem pertinet confirmatio, causâ cognitâ, rectè fit. *Idem. tit.* 19. Denique, non residentes, etsi Cardinales, officio suo privandos esse volunt Canones *c.* 2. *de Cleric. non resident.* quod usu parum servatur.

14 At habent Episcopi Archidiaconos, à quibus pleraque pro illis administrantur, in externis, maxime ad jurisdictionem spectantibus; Item Archipresbyteros, qui curam illorum in spiritualibus sublevant; imo & Vicarios, qui absentis Episcopi partes obeunt, ut tamen puniendi & à beneficiis amovendi jus, nisi nominatim concessum, non habeant. A vicario appellatur Archiepiscopus; sed ab Archidiacono ipse Episcopus *d. lib.* 1. *tit.* 13. 14. 15. Erant olim & Corepiscopi, Episcopis adjuncti, & plurium ministeriorum participes, quorum usus est sublatus *can. corepisc. & sequ. dist.* 68. Sed habentur adhuc Coadjutores, qui ægritudine aut fere senio impeditis Episcopis adjunguntur, de Capituli majoris partis consilio & consensu, cum auctoritate Pontificis & cum spe successionis, causâ tamen prius à Pontifice cognitâ *Concil. Trident. c.* 7. *sess.* 25.

15. Episcopali sede vacante, Capitulum, id est, Cœtus Canonicorum illius Ecclesiæ potestatem & jurisdictionem Episcopi exercent, iis quæ ordinis sunt exceptis, ad quæ administtanda vicinus Episcopus evocatur *c. suffragan. de Elect.* Novi autem nihil à Capitulo institui potest *c.* 2. *de Instit.*

16. Omittendi hoc loco non sunt Pontificis Legati, quorum tres sunt species, Legati à latere, legati missi. nati. A latere legati sunt, Cardinales, qui ex senatu Pontificis, quasi à latere ipsius, in provincias mittuntur, eoque modo Pontificem repræsentant, ut omnia, præter excepta solique summo Pontifici reservata, quæ requirunt mandatum speciale, possint. *c. quæ de causâ* 9. 2. *qu.* 5 & *c.* 4. *de off. leg.*

17. Legati *missi* vocantur, qui non ex ordine Cardinalium, in provincias cum mandato & potestate mittuntur, quorum potestas è tenore mandati, quo constituti sunt, intelligitur *c. fin. dist.* 97. quod etiam de Legatis, qui *nati* improprie dicuntur, tenendum, ut qui jus Legationis habeant è privilegio vel beneficio possesso *c.* 1. *de off. legati.*

18. *Incogniti sunt magis Juri Canonico quam Aulæ Pontificiæ, Cardinales Patroni, qui plerumque sunt Nepotes Pontificum, quibus hi, ut primis ministris omnium fere potentibus utuntur; qui omnis Pontificiæ magnitudinis arbitrium, pro moribus, ac ut plurimum insolenter avareque exercent. Unde sæpe vetitus ille patronatus & Nepotismus, eradicari tamen non potuit.*

19. Atque hi omnes sunt altioris ordinis Sacedotes; sunt & alii inferiores, qui Sacerdotes simpliciter & Presbyteri appellantur, quorum est officium, Sacramenta celebrare; non tamen baptisatos chrismate linire, nec virgines benedicere, nisi mandatu Episcopi; multo minus Ecclesias consecrare, Clericos ordinare, excommunicare, pœnitentes publicè recipere, quæ reservata sunt Episcopis *c. quamvis dist.* 68. & *c.* 1. *vers. ad Episc. dist.* 25.

20. Sunt

20. Sunt etiam, qui in Sacris constituti, nec tamen propriè Sacerdotes sunt, quales Diaconi & subdiaconi. Diaconorum officium est, Episcopum custodire, Sacerdotibus sacra facientibus adsistere, Euangelium prædicare, nec nisi extrema necessitate baptizare, vel Eucharistiam populo erogare *c. constat baptisma* 16. *de consecrat. dist.* 4. Subdiaconi minoribus adhibentur ministeriis *c.* 1. *vers. subdiaconos dist.* 25. Utrique tamen per manus impositionem ritu solenni constituuntur, *dist.* 23. *per tot.*

21. Dantur adhuc inferiores sacrorum ministri, nec in Sacerdotio, nec in sacris constituti, ut Psalmistæ sive Cantores, Ostiarii sive clavigeri, & Custodes, Anagnostæ sive Lectores, Exorcistæ, sive dæmonum fugatores, & Acoluthi sive pedissequi, lumina accendentes, ferentes, & suggesta parantes.

22. Et hi matrimonium contrahere possunt, ut tamen beneficiis suis eo casu priventur. *c.* 1. *c.* 3. *c.* 5. *de Cler. Conjug.* cum, qui in superioribus sunt ordinibus, matrimonio penitus abstinere debeant, *dist.* 26 *&* 32. *per tot.*

23. Atque hi omnes sunt Clerici, per consecrationem ordinati ab Episcopo, vel si minores sint, ab inferiore Prælato; si non prohibeantur ætate, vitio animi vel corporis, aut natalium aliove vinculo. Ætas inhabilis, in ordinibus infimis est infantia, in subdiaconis 18. annorum, Diaconis 20, Sacerdotibus 25, Episcopis 30. annorum. Vitio animi, si furiosus, aut scenicus, aut homicida fuerit, etsi pœnituerit: In aliis criminibus pœnitentia tollit reatum. Ob corporis vitium, luscus ordinari non potest, nec qui se ipsum mutilavit: Denique, illegitime nati arcentur à Sacerdotiis, ut & bigami, uxore secundâ licet mortuâ. *Lancelot.* 1. *Inst.* 25.

24. Præter illos omnes, sunt adhuc alii sacris addicti, tam in laicatu quam in Clericatu constituti, quales sunt Regulares sive Canonici & Monachi. Primi sunt quasi Adsessores aut Consiliarii Episcoporum, in regenda Ecclesia illis adjuncti, fere ut Cardinales Pontifici; ut quemadmodum hi Papam, ita illi Episcopum eligant; ubi Electiones, scilicet Ecclesiastici juris manserunt.

25. Monachi notiores sunt, quam ut definitionis egeant. Fiunt tribus modis, Paterna devotione, suâ Professione, vel emissione voti. Sed primus modus est conditionalis, si filius pubes factus consenserit. Professio fit, post annum probationis, qui tamen ex causâ, ab biennium vel triennium produci potest, quando quis habitum Religionis, quam elegit, palam solenniter suscipit, promittens hæc tria in summâ; *obedientiam*, & juxta eam propriæ voluntatis abnegationem; *paupertatem*, cum abdicatione proprietatis Universali, & *Castitatem*, cum abstinentiâ à matrimonio & concubinatu; contra quæ ne Papa quidem dispensare potest *C. cum ad monasterium* 6 *&* *c. in singulis* 7. *de Stat. monach.* Denique, Voto qui se obligare possunt, tenentur ad Religionem suscipiendam, quam se inituros voverunt animo deliberato & solenniter declarato *c. un. de Voto in* 6. nam si quis simpliciter dixerit, se Monachum velle fieri, non obligatur. *c.* 3. *de Regular. & Monach.*

26. Ordines monachorum in summa quatuor sunt, à Basilio, Benedicto, Augustino, Francisco, à quibus reliqui ut è fontibus oriuntur, exceptis forte Carthusiensibus; numero fere innumerabili; claustris gregatim comprehensi; sub regimine Abbatis, qui de congregatione monachorum eligitur, etsi multis locis, ut in Galliis, à Principibus constituuntur. Hæc de personis, de quibus

bus plura vide apud Lancelot. *Inst. Can. lib.* 2.

27. Res Ecclesiæ sunt vel Spirituales, vel Temporales. Prioris generis sunt Sacramenta, item Res sacræ sive Sanctæ & Religiosæ. Sacræ sunt Ecclesiæ, Altaria, Reliquiæ, vasa & vestes sacræ. Religiosas vocant, quæ piis usibus sunt destinatæ, ut sepulchra, cæmeteria, domusque religiosæ, ut monasteria, orphanothrophia, nosocomia, Xenodochia & similes.

28. Huc quoque jura sacra pertinent, qualia, præbendæ, Jus patronatus, census, exactio, procuratio, canonica portio. Præbenda, est Jus percipiendi reditus Ecclesiastici, ratione divini officii, quo aliquis fungitur; dicitur aliter beneficium & Titulus, quibus sæpe *Personatus* sive dignitas Ecclesiastica major aut minor conjungitur.

29. Quando vacat, fit ejus vel *Collatio*, à Capitulis aut aliis, quibus ex lege vel consvetudine jus hoc datum est, ita, ut singuli singulis fruantur beneficiis C 8. *c* 20. *c.* 25. *de Præbend.* vel *Institutio*, ab his qui jus patronatus habent, seu clerici sive Laici sint, id est. jus præsentandi aliquem ad beneficium vacans, ferè cum jure censûs annui è præbendâ percipiendi *c.* 2. *de Cens* quod datur his, qui Ecclesiam fundarunt, ædificarunt, dotaverunt, quod jus ad heredes transit, & ad singulares possessores quoque, una cum bonis, quibus adnexum est. *c.* 14. *de jur. Patron. c. un. eod. in* 6.

30. Obnoxiæ sunt Præbendæ adhuc Exactionibus, ex causa justa, extraordinariis *c.* 10. *&* 12. *de Censib. & exact.* Item, procurationibus, id est, exhibitioni sumptuum, Prælatis Ecclesias visitantibus faciendæ *c.* 6. *&c.* 12 *de Censib. &c* Item Canonicæ portioni, quartæ vel etiam ampliori, Prælatis decidendæ, *Lancelot lib.* 2. *n.* 26. Est ubi Principes, ut in Gallia, conferunt præbendas; etiam, ut pro Laicis & militibus, plures & arbitrariæ pensiones illis imponantur.

31. Mixtæ res inter Ecclesiasticas & temporales sunt, Decimæ, Primitiæ & Oblationes, ad similitudinem Levitici moris introductæ. Decimæ sunt portiones lucri vel fructuum Deo, id est, Ecclesiæ debitæ omnibus, qui non sunt exempti; suntque vel prædiales de fructibus, vel personales, de lucris industriæ. Priores debentur Ecclesiæ, sub quâ res sita est; Posteriores, ubi quis sacramenta percipit. Episcopo cujusque Ecclesiæ Quarta decimarum deciditur. Lancelot. *d. lib.* 2. *t.* 26. Primitiæ faciunt cum minimum, quadragesimam; cum plurimum, sexagesimam fructuum partem *c.* 1. *de Decim.* Oblationes sunt, voluntariæ præstationes, quæ Sacerdotibus pro peccatis offeruntur *c.* 13. *quia Sacerdotes.* 10. *Qu.* 1.

32. Res merè temporales Ecclesiæ, nihil habent diversæ considerationis à rebus aliorum hominum aut Universitatium, nisi quod alienari non possunt, quâ de re diximus alias; ita, ut sub prohibitâ alienatione contineatur, Emphyteuseos, feudi, hypothecæ & precariæ concessio. Quid est Precaria? reliqua satis nota sunt aliunde; Est contractus cum Ecclesiæ œconomo initus, quo prædium perpetuo, vel ad longum tempus pro certo canone fruendum conceditur, ut tamen de quinquennio in quinquennium renovetur *c.* 4. *precariæ & sequ.* 10. *C.* 1. *de Precar.*

33. Clerici præter Monachos, habent quoque Peculium sive Patrimonium proprium, partim è beneficiis Ecclesiasticis, partim è successionibus aut donationibus acquisitum. De priori inter vivos disponere, non testari possunt *cap. ult. de Pecul. Cleric. cap.* 9. *de Testam.* Monachi & ipsi Abbates monasterio relinquere

linquere debent *can. 7. quia ingredient.* 19. *q.* 3.

34. Rebus Ecclesiasticis immunitas tribuitur, ab oneribus tributorum aliarumque exactionum, quæ à Potestate seculari imponuntur; nisi magnâ Ecclesiæ & Reipubl. necessitate, consulto Pontifice, in diversum consentiant *c. adversus 7. §. verum d. Immun. Eccles.* Personæ etiam Clericorum à jurisdictione Laicorum & muneribus exempti sunt personalibus *C. non minus* 4. *de Immun. Eccles.* Et hæc quidem de Universitate Ecclesiæ Romanæ, ex hoc Instituto dicta sufficiant. Plura Lancelot. *lib.* 1. *&* 2. *Instit. Jur. Can.*

SECTIO IV.

De Subjectione rerum.

CAP. I.

De significatione & differentiis rerum.

Res cujusque loci, subjectas esse eidem Imperio, cui personæ sunt. Divisio rerum, in corporales & incorporales; rursus illæ mobiles aut immobiles: vel in patrimonio vel extra illud. Quæ extra, vel nunquam in bonis fuerunt, vel esse desierunt. Prioris generis esse res communes, quæ explicantur. Desiisse res ad tempus vel in perpetuum, & Species utrælibet enumerantur. Quæ sunt in patrimonio, hæc esse publica vel privata. De publicis agitur, earumque differentia probatur à Communibus & rebus Universitatis &c.

POst homines, qui subjiciuntur Imperio, transeamus ad res. Intelligimus autem per res in Jure, ea quæ Græci χρήματα appellant, quæ Aristoteles ait esse, πάντα ὅσων ἡ ἀξία νομίσματι μετρεῖται; *Omnia quorum valor pecuniâ æstimatur* 4. *ad Nicom. cap.* 1. quæ & *bona* dicimus à beando, unde latinè beati, id est, divites. Seneca *epist.* 45. *Beatum appellant, ad quem pecunia magna confluxit &* 1. controvers. 6. *Insolens malum, beata uxor*; Cui, *quid aliud quam beatè serviemus?*

2. Cum autem propter homines habeantur bona, consentaneum est, eos qui Imperium habent in personas, eandem in res habere potestatem.

3. Nempe, ut antea diximus, tam proprietas bonorum, quàm libertas corporum singulis in civitate, salva intelligitur; Imperium nec non eminens dominium, in singula vim suam extendunt, eo modo, quem in loco explicavimus. Symmachus appositè ad hanc rem; *Omnia regitis, sed suum cuique servatis*, ad Cæsares *epist.* 54.

4. De jure rerum tractatus etsi maxime Juris privati esse videatur, hic tamen omitti non potest; ut intelligatur, quid Juris in singulas Reipubl. Comparatum

sit;

fit; Eo modo tamen de illis agemus, ut nihil quam quod Juris Gentium est ac Universale, persequamur.

5. Incipiendum est à divisione rerum, quarum prima & simplicissima est, in Corporales & incorporales; quam quod plerique petitam à philosophis putant, de verbis ferri potest, de significatione non æquè. Philosophi enim res incorporeas vocant Substantias materiam non habentes, de quarum naturâ nobis sola cogitatio constat: quæ substantiam supponit efficacissimam, & à materia penitus remotam.

6. Res incorporales in Jure sunt Facultates ad aliquid habendum aut agendum, sicut Herilis & Patria potestas, Matrimonium, Agnatio, Tutela, Dominium, Usucapio, Hereditas, Obligatio & Actio, quæ circa res corporeas quidem versantur: sed ipsæ notiones sunt à rebus abstractæ, quâ de re disputationem amœnam exhibuimus inter Wesembecium & Vinnium, an hæc jura bene dicantur, Entia rationis; quod sunt equidem eo sensu, quo Theophilus interpres Græcus *ad tit. Inst. de obligat.* & alibi sæpe de talibus agens, Est, inquit, *δίκαιον τι τῶν νοητῶν λαμβανόμενον; jus aliquod mente comprehensum & abstractum.*

7. Res corporales iterum sunt mobiles vel immobiles; sub illis etiam res se moventes ipsique homines continentur, etsi liberos homines significatione rerum eximere solemus; utpote, quibus omnia creata serviunt. Immobilia sunt res soli.

8. Res, quæ constant pondere, numero & mensura, maximè pecuniâ, duplicem habent proprietatem; sunt enim corporales, quatenus contrectari possunt; Incorporalis intelligitur esse quantitas earum, quæ functionem in genere suo recipit, ita ut una, vice alterius absque ulla inæqualitate fungi possit.

9. Utræque tam res mobiles quam immobiles, sunt vel in patrimonio, sive in bonis, vel extra patrimonium. In patrimonio, quarum nomine competit actio non habentibus, & exceptio retinere volentibus, ut JC. in *l. 51. d. A. R. D.*

10. Quæ sunt extra patrimonium, vel nunquã in eo fuerunt, vel esse desierunt. Nunquam in eo fuerunt, quæ Communes & nullius dicuntur, & sunt, quarum usus & proprietas cunctis hominibus æqualiter competit, vi divinæ largitionis, condito & instaurato generi humano facta *Genes. cap. 1. & cap. 9.* Dicuntur & Nullius, eo quod peculiari dominio à nemine adhuc sint comprehensæ.

11. Quæ sunt hujus generis, eæ vel sunt tales, ut à quolibet occupari queant, aut penitus dominii sunt incapaces.

12. Prioris naturæ sunt omnes res, quæ possessionem & occupationem stabilemque custodiam recipiunt, ut sunt feræ bestiæ, volucres, pisces, gemmæ, metalla nondum effossa, res derelictæ, aqua profluens, omnesque maris insulæ regionesque desertæ.

13. Ejusmodi res naturali ratione cedunt occupantibus. Etenim postea quam à communione primævâ consensu non minus, quam necessitate humanæ societatis recessum est, constanter receptum fuit, ut, quod unusquisque apprehendit, cum nullius existeret, & quidem cum animo sibi habendi, id ei à nemine citrà injuriam eripi posset. *Vid. Grot. lib. 2. de jur. bell. & pac. cap. 2. §. 2. & lib. 2. jurispr. Holl. cap. 5.*

14. Quod enim aliqui disputant, (Böklerus *comment. ad lib. 2. Grot. cap. 3. §. 2.* Strauch *de Imder. mar.* Joh. Bapt. *Burg. lib. 1. de Dom. Reip. Genu. in mar. Ligust.*) ea quæ de communione primæva dicuntur esse fictitia, id demum vere, si quid unquam, fictitium est.

15. Nam si communio sit jus, quo res eædem,

eædem, plurium pro indiviso propriæ sunt, res loquitur cum Creator Deus cunctis mortalibus dedit jus in res hujus inferioris naturæ, nihil potuisse illud esse quam Communionem: adeoque pene ridiculæ sunt in contrarium rationes.

16. Neque verò metuendum, eo quod fatemur, in quibusdam rebus statim desiisse communionem, ne nobis ipsi obloquamur; quasi communio ne quidem, ut isti loquuntur, animo concipi possit, eo quod proprietas sit in ipsa possessione.

17. Nam quia factum saltem, id est, occupationem, si non pactum expressum, ante primum à Communione recessum, requirimus, palam est, mente saltem aliquod jus, ante illud factum, esse concipiendum.

18. Dein, etsi quædam res, incontinenti desierint esse communes, multæ tamen diutissime tales manserunt: neque enim nisi lapsu multi temporis pleraque terrarum occupari potuerunt, quæ nec etiamnum omnes tenentur.

19. Præter quod in animalibus, quæ cœlo, quæ mari terraque continentur, in aqua profluente aliisque rebus, non potuerit desinere communio, quia nunquam desinere poterat occupatio singularum; quemadmodum his de rebu disputavimus *in part. 1., Digress. lib. 4. cap. 11. & 12.*

20. Res quæ desierunt esse in patrimonio, cessarunt vel ad tempus, vel in perpetuum. Ad tempus, Res hereditatis jacentis, cujus qui fuit dominus, est mortuus, & novus adhuc non existit, item res pro derelictis habitæ & thesauri. Priores & posteriores quidam negant esse nullius, quia non fiunt occupantium; sed hæc est alia quæstio deinde sequuta.

21. Quæ in perpetuum desierunt esse in patrimonio, recensentur à JCtis hæ res, Sacræ, Religiosæ & Sanctæ; sed hoc membro divisionis carere nobis licet in hac Arte quidem.

22. Quippe res Sacras Romani dixere, quæ rite per Pontifices Deo sunt consecratæ, nec abludunt recentiores Romani Christiani *in §. 8. Inst. de Rer. div.* à quibus separantur res piis usibus destinatæ, quas alii haud ineptè *quasi sacras* appellarunt.

23. Sed res verè sacras in statu renovati fœderis per Christum, esse nullas, cum ratione dicendum; quia consecratio, per quam character aliquis rebus imprimatur, sine dubio ex genere cærimoniarum est, quæ, ut umbræ, per adventum Corporis evanuerunt.

24. Res sanctæ, quas Romani dixere, muri & portæ civitatium, nihil præter superstitionem habent, quo à publicis aut Universitatium rebus separentur.

25. Denique, religiosa loca, *Sepulchra*, præter memoriam humanæ fragilitatis, quam repræsentant, nihil etiam à privato jure dominii, separatum continent, cum & in commercio perinde ac aliæ res habeantur; nisi quod apud *Pontificios* cærimoniis quibusdam sepulchra consecrantur.

26. Res quæ sunt in Patrimonio, dividuntur in publicas & privatas. Publicæ iterum sunt vel tales in specie vel Universitatis: Priores, quæ ad populum liberum spectant, posteriores, quæ ad Universitatem.

27. De prioribus novum videtur; quod in patrimonio esse dicuntur; nam Universitates satis constat eodem jure, quo privati utuntur, uti solere. Sed etiam publicas in Patrimonio esse, probat tam ratio quàm usus & auctoritas.

28. Ratio, quia populus liber æquè jus personæ habet, Acquirendo, conservando, amittendo, quam Universitas

&

& evidentius per suos Rectores ad unitatis facultatem redigitur, quam fit in Universitatibus subordinatis.

29. Usus & auctoritas est à Juris-consultis Romanis, sat idoneis Latinæ linguæ auctoribus, quos ita sentire & docuisse, probat *lex 14. π. de Acquir. R. Dom.*

30. Hinc patet, quam difficulter hæc scienti, in mentem venire possit, quod nuper Eruditis quibusdam placuit, Res Communes & quæ Publicæ dicuntur, non habere differentiam realem atque stabilem.

31. Nam quæ res evidentius differre possunt, quam quæ in ordinata divisione sibi invicem opponuntur? Res communes sunt extra Patrimonium, Publicæ sunt res in Patrimonio, docente non tantum Jurisprudentiâ Romanorum, à *pr. tit. Inst. de Rer. divis.* sed etiam statu juris Gentium manifesto & necessario. Quod ut plenius intelligatur, sic est habendum; Ubi non est dominium, ibi nec in res Imperium dari potest; hoc enim illud præsupponit.

32. In qualibet gente duplex occupatio rerum fit, per fundos & per universitatem, ut exposuimus in prælection. Justinian. *lib. 2. tit. 1. n. 3.* hæc tempore prior est, & plenam occupatæ regionis inde ab initio continet proprietatem, tam quod ad dominium quam Imperium.

33. Dein per fundos instituitur partitio, quâ singuli cives dominium suæ portionis consequuntur, Imperio apud Universitatem relicto.

34. Flumina tamen & lacus majores omnesque terræ, cultoribus vacuæ & quicquid dominum singularem non recipit, manet in primævo statu, quo cuncta pleno jure fuerant Universitatis.

35. Hinc etiam discimus, quæ res sint, quas *Pub.icas* appellamus, sc. quarum proprietas certi alicujus populi est; eæque duplicis sunt generis; Aut enim in occupatione per universitatem substiterunt nec à singulis divisæ sunt; aut ex post facto originem habuerunt.

36. Prioris generis sunt Portus & flumina, Lacus plerique, & loca deserta ac Vacua, aut ab initio ad sustentationem Imperantium vel publicos usus sequestrata.

37. Ex post facto publicum dicitur, quicquid ex collatione singulorum, aliove instituto, proprium liberæ Reipubl. constituitur; ut est ærarium, bona vacantia, fiscalia, & quicquid prætere cujusque in populi patrimonio noscitur.

38. Sed quod de confusione rerum communium & publicarum quibusdam placuisse diximus, id de priori genere publicarum rerum accipiendum est, quâ de re plenius egimus in *parte 2. Digress. l. 2. c. 1.* & de effectu disputationis illius agendum erit inferius.

39. Id verò neminem movere debet, quod etiam res Communes atque Nullius aliquando Publicæ dicuntur; quasi populicæ, quæ sint omnium populorum: Id enim fere omnibus Juris & usus civilis terminis accidit, ut voces late & impropriè, vel strictè & propriè accipiantur, quemadmodum juxta alias rationes, in hanc rem demonstravimus, *d. c. 1. lib. 2. part. 2. Digress.*

40. Denique, res Universitatis sunt, quæ pertinent ad Universitatem quà talem, non ad singulos, quarum rerum natura potest intelligi ex his, quæ supra de Universitate copiose dicta sunt.

41 Has à publicis esse distinctas, ne quidem hi negant, qui communes & publicas res nullam habere differentiam volunt realem. Attamen res Universitatis, ut sunt theatra, stadia, Curiæ, scholæ, vocantur etiam publicæ, tam jure

 Civili,

Civili, quam usu communi *l. 17. π. de V. S.*

42. Sequuntur res privatæ, quæ pertinent ad patrimonia Singulorum, tam corporales, quam incorporales, jure dominii vel crediti; sive ut recentior amat loqui Jurisprudentia, *jure quod in Re vel ad Rem dicitur.*

43. Jura in Re sunt hæc, Dominium, & Jus ei proximum, quò pertinent Superficies, Emphyteuses & Feuda. Possessio in plerisque eodem refertur; Dein, Hæreditas, Servitus & Pignus. Quæ species quid significent, & quas habeant proprietates, nondum hujus loci est; deinde videbimus.

44. Sed quod nonnulli inter res corporales & incorporales usu temporum nolunt esse discrimen, non debet hic præteriri. Sublatum esse discrimen, quo nullum magis est naturale, cave credas: sed est verum, in Legibus populorum sæpe fieri, ut patrimonia discernantur, in res mobiles & immobiles: Ubi hoc factum fuerit, ita servari solet, ut incorporalia, veluti Jura & obligationes, Mobilibus accenseantur, quâ de re dix. ad *tit. π. de Rer. Divis.*

C A P. I I.

De jure rerum corporalium, maximè earum, quæ nunquam fuerunt in Patrimonio.

Differentia juris publici inter res mobiles & immobiles, ubi de jure Confiscationis. Quid juris in rebus Nullius, ubi de vi & merito Occupationis, specialiter in Mari, de quo discrimen inter Imperium & Dominium rejicitur. &c.

POst rerum differentias, de jure singularum specierum, quatenus ad Juris publici rationem spectare queant, paucis agendum, eodem quo divisæ fuerunt, ordine docendi. Rerum corporalium divisio, in mobiles & Immobiles, nonnihil etiam momenti, quod ad juris publici causam pertineat, habere videtur.

2. Nam quia mobilia proxime & immediatè ad usum personæ spectant, ideo subjacere volunt hæc imperio illius, cui ipsa persona subjecta sit, quocunque loco bona repeṛiantur.

3. Adeo ut Princeps, qui bona civis sui propter delictum redigit in fiscum, ea quoque mobilia, quæ sub alterius Imperio latent, jure sibi vindicet.

4. Similiter Leges & Statuta de successione bonorum, quæ in locis, ubi quisque civis est, obtinent, iis quoque in bonis mobilibus scilicet, quæ sub alterius ditione reperiuntur, effectum habere dicuntur.

5. At secus in rebus soli, sive immobilibus esse dicendum est; nam hæc cum partem Reipublicæ subjectivam, id est, Territorii constituant, non possunt alterius, quam qui regit eandem civitatem, sequi autoritatem.

6. Ideo leges de Successionibus, quæ in unâ obtinent Republ. quod ad res alibi sitas, ubi diversum jus viget, non posse valere, idemque de confiscationibus.

7. Hæc ita, quod attinet ad res immobiles, solidâ ratione constant; ut demonstravimus in *prælect. ad Pandect. sect. de conflictu Legum divers. n. 14.*

8. Sed in mobilibus haud usquequaque; Nam ut Leges & dispositiones externæ Potestatis, in alio territorio effectum

ctum habeant, non potest, nisi à tacito populorum consensu fieri, communis utilitatis causâ, æque in mobilibus ac immobilibus.

9. Hæc voluntas mutua gentium in Successionibus obtinuit quidem ubique: in his enim ita observatur, ut, quando succedendi ratio locis variat, mobilia deferantur secundum jus domicilii; quia nullum in eo præjudicium, quod ad Potestates aut singulos ex populis in universum pertineat, vertitur.

10. Sed in publicatione bonorum res aliter se habet: Per hanc enim ipsi Principes bona in Fiscum redacta lucrantur, quod ut alius Princeps faciat, nulla Potestas aut Populus in suo territorio de rebus ibi existentibus, etsi mobilibus, facile permittet; saltem ad hoc non tenetur. Nec adeo fit, opinor, ut bona damnatorum, v. gr. in Galliâ, utcunque mobilia, in Hispaniâ redigantur in Fiscum Gallicum; nisi per singularem inauditam indulgentiam.

11. Verum est, Jurisperitos plures aliter statuisse, quos adducit Wissenbachius *ad tit. π. de bon. damnat.* Sed contrarium frequentius usu invaluit, teste Peregrino 5. *de jure fisci* 1. *n.* 143. & Claro §. *fin. Qu.* 78. *n.* 27. Quod autem Wissenbachius noster rationem hac parte superatam esse putat à Consuetudine, de eo quid opinandum sit, ex his quæ dicta sunt, intelligi potest.

12. Inter res quæ sunt extra patrimonium, primo loco sunt *Communes*, sive Nullius, quarum aliæ sunt tales, ut occupationem recipiant, aliæ secus. Inter eas, quæ apprehensione rediguntur in dominium, sunt feræ bestiæ, volucres, pisces; Quas certum & notum est, jure Gentium fieri occupantium: Occupatio autem facta censetur, cum res apprehensæ in potestate nostra sunt, custodiâque nostrâ coërcentur, ut docet Justinianus in §. *feræ d. A. R. D.*

13. Apprehensionem non manu duntaxat vel actu immediatè corporali æstimamus; sed instrumentis quoque, velut retibus & laqueis; modo adsint duo requisita; primò ut instrumentum sit in nostrâ potestate, deinde ut fera ita inclusa sit, inde uti exire nequeat, docente Grotio *lib.* 2. *c.* 8. §. 4.

14. Proinde, pisces, qui piscinis, & feras, quæ vivariis continentur, occupata esse non dubitatur; sed an obstructio stagni & circumseptio sylvæ, sint actus sufficientes ad dominium præstantium ambigitur; negavit Nerva filius *in l.* 3. §. 14. *π. de Acquir. poss.* Adfirmat Grotius in *lib.* 2. *de jur. b. & p. n.* 2. hac ratione, quod animalia sic inclusa sint, ut exire nequeant.

15. Nerva negat hanc esse inclusionem, piscesque & feras adhuc in naturali sua libertate relictas esse contendit; ideoque, si piscem è tali stagno vel feram ex ejusmodi sylva quis surripiat, negaret hoc esse furtum, quod Grotius, scilicet, adfirmat: & videtur hujus, jure Gentium solidior esse ratio; siquidem privati juris sint stagnum & sylva, quod in hac disputatione supponitur: non possunt enim pisces & feræ in naturali suâ libertate esse videri, quibus evagandi facultas interclusa est.

16 Ex his liquet, apprehensionem corporalem præferri fictitiæ atque symbolicæ; quo pertinet inter Andrios & Chalcidenses quæstio vetus apud Plutarchum *Qu Gr.* 29. Civis Andrius & Chalcidensis Acanthum urbem ab hostibus desertam occupaturi, cum Andrius Chalcidensem adsequi non posset, hastâ in portam eminus infixâ, se priorem in occupatione ferebat, Chalcidensis urbem prior intraverat. Arbitri litis, ad utros urbs pertineret, electi, duo pro Chalcidensibus, unus pro Andriis pronuntiarunt. Vicerunt igitur & rectè

Chal-

Chalcidenses, etsi Grotius Andrios vicisse referat, errore memoriæ, ut puto. *l.* 2. *c.* 8. §. 6. Hæc latius exposita sunt in *lib.* 4. *Digress. cap.* 18.

17. Porrò ex naturâ communium rerum, quæ reperiuntur in aliqua gente, in has certum est, totum populum æquale jus habere, tam in feras, volucres, pisces, quam in metalla thesaurosque subterraneos, qui in territorio ab ipsomet occupato deteguntur.

18. Unde clarum, quod communi consensu, id est, per legem, singuli à jure suo recedere, idque in unum vel certas personas transferre possint.

19. Atque hoc est fundamentum, quo jus feras venandi, aucupia, piscationes, metallifodinæ, thesauri & similia Principibus aut Proceribus hodierno gentium usu vindicantur, qua de re diximus in *part.* 1. *Digress. lib.* 4. *c.* 19. *& seqq.*

20. Non tamen id efficere potest Lex, quod vult Grotius *lib.* 2. *c.* 8. *n.* 4. ut Principes immediate domini ferarum, etiam ante occupationem, fiant, quia jus illorum non potest esse prius, quam populorum, à quibus illud habent; atqui feræ donec capiantur, manent nullius, tam respectu populorum quam singulorum.

21. Sed hoc potest Lex, ut quicunque aliquam feram capit, hoc faciat, ut minister ejus, in quem populus suum jus commune transtulit: adeoque ut Princeps in ipso occupationis actu, dominio potiatur.

22. Unde non male dicitur, eos qui feram lucri faciendi animo detinent, aliquando furti se obstringere; quod negant, qui sola venatione privatis interdictum, dominia autem ferarum principibus nullo modo adfecta putant: quod inde refellitur, quia ne fortuitò quidem feræ captæ cedunt occupantibus, sed in publicum deferendæ sunt. Dix. latius in *lib.* 4. *Digress. cap.* 20. *& prælect. ad tit. ff. de A. R. D. n.* 7.

23. Ex his clarum est, quæ res extra territorium cujusque populi vacuæ sunt, eas à nemine, quam per occupationem acquiri posse: occupatas autem ab aliis omnino neminem rectè sibi vindicare.

24. Quare non immerito barbarus Rex Peruanus irrisit immanem Pontificis Romani arrogantiam, à quo terras novi orbis, quæ ab indigenis antiquissimâ possessione tenebantur, Regi Hispaniæ donatas intellexerat.

25. Atque hæc de rebus communibus occupationem recipientibus; supersunt res dominii incapaces, cujusmodi esse videntur tam aër quam mare.

26. Nempe, ut distinguantur aquæ marinæ & aëris particulæ ab aëre atque mari *ipso. Illas* enim occupari & in dominium redigi posse, nulla dubitatio est.

27. Sed mare per se totum, vel quoad præcipuas partes, non recipere dominium, cum effectu, ut jus sit Principi vel populo alios prohibere piscari in eo, navigare, aquam haurire, conchas & naufragiorum reliquias colligere, probatur hisce rationibus.

28. Prima, quod in mari cesset ratio, per quam dominia, instinctu studioque pacis & necessitatis ab hominum primis divisa fuere.

29 Nam reliquæ res humanæ inter singulos dividi oportuit, quia non omnes pariter ad usum sui admittebant, & quod suus cuique labor prodesse deberet.

30. At mare commodissime toti humano generi sufficit, nec operâ permanentis industriæ, quæ auctores sibi solis vindicare debeant, recipit.

31. Alterum argumentum sit, quod mare propter fluiditatem & vastitatem occupari nequeat. Quæ res, inquam, non recipit possessionem, ea nec dominii, jure Gentium, capax est; quia naturalis causa ac iterum effectus dominii est,

est, ut res sit in potestate nostrâ eique insistamus.

32. Sed mare non recipit possessionem, quia possessio est sedium positio & rei detentio; at in mari neque sedes unquam poni, nec ipsum detineri aut custodiâ coërceri potest.

33. His accedit auctoritas juris Romani, quo mare inter ea refertur, quæ in primævâ communione manserunt, perinde ac feræ bestiæ, volucres, pisces & terræ desertæ, habentque se, ut ea quæ primùm à naturâ sunt prodita, & in nullius adhuc dominium pervenerunt. §. 12. *Inst. & l. 2. π. d. R. Divis.*

34. Ex his sequitur, jus piscandi, balænas capiendi, in omnes terras navigandi & commercia exercendi, à nullo Principe vel populo jure prohiberi posse.

35. Quæ autem de dominio maris ubique scriptorum leguntur, & ab Seldeno aliisque accumulata sunt, ea non aliter quam de potentiâ rei maritimæ intelligi posse, res ipsa loquitur, & alibi à nobis probatum est, in *lib.* 4. *Digress. cap.* 13. *& seqq.*

36. Recipit tamen hæc sententia cautiones aliquas & limitationes.

37. Prima sit, quod & aër & mare sub dominium veniant, quatenus sunt partes & accessiones terræ, quoniam hactenus requisita veræ occupationis conveniunt.

38. Hinc dicimus, eundem, qui dominus est soli, esse dominum cœli quod suprà illud solum est; & qui partem aliquam maris undique suis terris complectitur, eum hanc partem satis occupasse atque possidere intelligi.

39. Nam ut privatus particulam maris fundo suo immittens, dominium ejus consequitur, uti fecit *Lucullus Neapoli*; sic nihil est causæ, cur non Rex aut populus sinum maris occupare queat suis terris undique comprehensum, ita ut dominio suo perfecte contineantur.

40. Dein, conventione populorum fieri potest, ut quidam jure & usu certi maris cedant, aliique liberam ejus dominationem permittant; quod scilicet universale jus non mutat.

41. Tertio observandum, fieri quandoque, ut divisio maris instituatur (& divisio aliquam supponit occupationem) non ad possessionem stabiliendam, sed ob curam piratas coercendi & securitatem præstandam.

42. Denique, ratione territorii adjacentis, pars vicina maris videtur esse sub Imperio Principis aut populi, qui navigantes è terra pro lubitu cogere potest: tunc enim custodiâ illius coerceri videtur.

43. Extra has causas, nec dominium neque imperium maris, jure cuiquam competere posse, prædictis rationibus constat.

44. Fuit, cum Imperium facilius quam dominium acquiri posse, idque minus juris continere putavimus *d. cap.* 13. *lib.* 4. *Digress. pr. edit.* sed verius est, imperium tribuere potentiam omnium, quæ dominium maris Principi aut Populo tribuere queat; adeoque si jure imperii exteris prohiberi & piscatio & navigatio posset, æque ac introitus in terras, alienigenis, ab eo qui imperat Civitati, potest interdici; non minus scopum suum, qui à nobis dissentiunt, obtinerent Imperio concesso, quàm si Dominium maris illis concederemus.

45. Habet quidem Dominium effectus ab Imperio separatos, sed Imperii illa vis est, ut exteris illos dominii effectus præcludere possit.

46. Perinde, ac jus in feras omnium quidem est hominum, sed dominus in suo fundo quilibet impedire potest, ne quis illuc ad venandum procedat.

47. Credimus igitur, idque è supra dictis patet, eum qui Imperium Maris occupare potest, æque dominium ejus acquirere posse, si velit; Facto enim opus est animique declaratione ad occupationem utriusque perficiendam; sicut Romanos Maris mediterranei imperium occupavisse legimus, eo quod mare suum, *τῶν Ρωμαίων*, *Romanum*, *γῆν καὶ θάλασσαν* sibi *ὑπήκοον*, *mare terramque sibi subdidisse scribunt*, ut hæc à Seldeno ipsoque Grotio adducta sunt, de quibus & nos agimus in *lib. 4. Digress. c. 14.*

48. At dominium ab iisdem non fuisse, nec à populo universo, nec à singulis vindicatum, quando mare jure naturali omnium hominum commune tradunt, in §. 1. *Inst. de Rer. Divis.* & passim alibi, certum est, ut Grotius demonstrat in *d. lib. 2. c. 3. n. 9.* & in *Mari libero*, ut hoc repetamus.

49. Sed non adsentior eidem, quod imperium maris facilius quam dominium acquiri posse tradit in §. 13. *ejusdem cap.* Quippe in summâ controversiæ, quatenus hæc ad jus publicum pertinet, sufficit, opinor, Regibus & populis, qui leges aliis populis præscribere volunt, Imperium; dominio magis ad privatos pertinente.

50. Nec committendum, ut ex quibus locis dominium maris probari posse negavimus, ex iisdem Imperium adstrui concedamus, cum per easdem rationes, quibus dominium refellitur, Imperium æquè refutari possit, ut ex iis, quæ *d. c. 14. Digress.* ad Seldeni argumenta respondimus, intelligi potest.

51. Sane, quantum ad occupationem attinet. Nam de consensu vicinorum diversa forte sit ratio; quatenus vicini possunt renuntiare juri suo, quod ipsis in partem aliquam maris sit comparatum, in gratiam alterius vicini, non tantum expressè, verum etiam tacitè, per patientiam temporis immemorialis; si modo alter actus imperii interim usurpaverit: Quo sensu Reipubl. Venetæ imperium in Adriaticum mare vetustate subnixum forte defendi potest.

52. Loca Grotii peculiaria, *d. c. 2. §. 13.* quibus probat, olim fœdera fuisse inita, quibus sociis navigare permitteretur, per mare, quod ad alterius partis terram pertineret, quid aliud illa fuere, quam conventiones de non impediendo transitu per aliquam maris partem? Nam quod mare mediterraneum populi Romani esse dicitur, hoc ad exceptiones concessas referendum est; siquidem mare illud undique terris Romanis comprehensum fuit.

CAP.

CAP. III.

De jure rerum, quæ in Patrimonio esse desierunt.

De jure rerum hereditariarum, animalium amissorum; rerum pro derelictis habitarum & deperditarum. De jure rerum sacrarum & Ecclesiasticarum; ubi, an hæ mutatâ religione, alienari, vel in promiscuos usus converti possint, copiose varieque disseritur.

SEquuntur res, quæ in Patrimonio esse desierunt, ad tempus vel in perpetuum. Prioris generis Hereditarias; id est, res hereditatis jacentis, nondum aditæ, & res derelictas esse diximus. Illas in præsenti non esse in patrimonio palam est, ideoque nullius dici nil vetat; communes sunt qui esse negant, quia non fiant occupantium, utique res hereditariæ.

2. Atqui in se consideratæ, si maneant tales, eodem loco sunt, quo cæteræ communes, quarum jus Fisco acquiri solet; ubi vero Fisci jus non est stabilitum in talibus, occupanti cuilibet, utique, si ab herede non adeantur, secus ac plerumque fit, acquiri deberent.

3. Quæcunque enim res à dominis amissæ non transferuntur in alios, hæ in causam primævæ communionis reverti videntur, adeoque fiunt occupantium: Et amittendi causæ vel modi sunt duo, defectus successoris & derelictio, idque tam in rebus animatis quam inanimatis obtinet; extra quam, videlicet, si res ipsæ pereant.

4. An vero in rebus animatis etiam intentio rei dominio subjectæ pro tertiâ causâ amittendi dominium haberi potest? de jure Gentium quidem non videtur. Nec enim homo redactus in Dominium, ex causâ jure Gentium justâ se fugâ domino subducere potest, nisi redierit in patriam jure postliminii, vel ad gentem, ubi libertas ipso jure competit omnibus & singulis humani generis consortibus, quo casu ipse sibi homo restituitur.

5. Ergo, quod Romani Jurisconsulti dominium in feras omitti volunt, ex eo quod ita è conspectu dominorum, evaserint, ut difficilis earum sit persecutio, quasi libertatem hoc modo amitterent, ad juris amittendi rationem sufficere non videtur.

6. Nam etsi verum esset, quod illi volunt, brutis animalibus competere aliquid analogum rationis & juris, attamen dominis fugæ intentione non magis quam homines subducere se possent; etsi nihil interim certius est, quam feras ejusmodi vagantes jure Gentium fieri capientium,

7. Grotius, rejectâ, quam è Juris Romani auctoribus & nos rejecimus, causam hujus acquisitionis ait esse difficultatem & desperationem recuperandi feram, in domino, sed neque hanc sufficere videri, statim videbimus, *Grot. in lib. 2. c.* 8. §. 3.

8. Dicendum igitur, promiscuam venandi feras facultatem non recipere discrimen veteris dominii, quod in ejusdem generis animalibus infinite vagantibus discerni nequeat. Quæ ratio in hominibus aliisque rebus, quæ facilius discernuntur, aliter se habet, aliterque etiam in ipsis feris, si qua torqui vel crepundiis inscriptam habuerit veteris memoriam domini.

 9. Porrò,

9. Porrò, defectus successoris facit, ut res nullius censeatur, si quis sine herede sit mortuus, adeò ut ex simplici ratione juris Gentium ejusmodi res occupantium fierent: nisi compertum esset, perquàm raro id usu venire, ideoque à Magistratibus in usum heredum emergentium, sequestrandas esse, ratio dictaret.

10. Quod si planè fiat, ut Successores nulli, quorum facultas jure comparata sit, inveniantur, status communionis, in quam ejusmodi res suâ sponte redigerentur, Lege prævenitur, & dominium addicitur Universitati, vel potius Reipubl: quæ hac parte jus Universitatis habet, hoc est, Fisco; quemadmodum ubique gentium servatur; eodem consensu populorum, quo jus venandi aliæque facultates communes juri communionis eximuntur.

11. Sequitur Derelictio, quæ est Actus voluntatis, quo dominus res suas abjicit, hoc animo, ne sint amplius in dominio rerum suarum; quod ubi constat, nihil est causæ, quur illæ res non fiant occupantium, nec ad eas Fisci jus produci placuit; haud dubie, quod casus ejusmodi singulares, ipsæque res minoris momenti sunt. Etenim si integra contingeret derelinqui Patrimonia, vel res soli, non est dubium, quin etiam fiscale jus eo produceretur.

12. Pro derelictis non esse habenda, quæ amissa sunt casu fortuito, satis constat, etsi in viâ publicâ vel in littoribus inveniantur, nisi discerni nequeant, ut sæpius accidit in gemmis & lapillis, quas vel quos inter res quæ fiunt occupantium, si in littoribus inveniantur, haberi, scriptum est in *l.* 3. *π. de Rer. divis.*

13. Quid autem, si res amissæ, diu quæsitæ pro desperatis habeantur & quæri desierint? Grotius amissum censeri docet id quod amissum est ita, ut spes recuperandi abjiciatur, ut porcos à lupo raptos, & quæ naufragio amittimus nostra desinere Ulpianus ait in *l.* 44. *π. de A. R. D.* non statim, sed ubi recipi non possunt, id est, ubi nulla talis voluntatis indicia extant *lib.* 2. *c.* 4. *n.* 5.

14. Sed Ulpianus in *d. l.* 44. distinguit inter feras, pisces, aves, quæ venando capiuntur & res alias amissas; Priora docet amitti, quando in libertatem naturalem redierunt; in aliis rebus id non procedere, ne quidem ovem à lupo raptam & ablatam, quam dominus, nulla spe recuperandi, non perseqvitur, ab alio receptam fieri occupantis, sed priori domino reddendam, sub pœnâ furti, idque è sententia Pomponiii, qui ipse in *l.* 8. §. *ult. d. Famil. ercisc.* id quod à lupo vel aliâ bestia eripitur, manere nostrum, quamdiu non fuerit consumptum; imo idem in gemmâ ab ave transvolante rapta statuitur in *d l.* 44. de quibus rebus non posse dominum habere civilem recuperandi spem satis evidens est.

15. Nec prorsus usui judiciove communi populorum convenire videtur; ut quicquid amissum, â domino quæri desiit, ut desperatum, inventoris fiat, nec à priore domino repeti possit.

16. Non est tamen negandum, ut temporis in Jure magna vis est; si quid amissum, longo tempore desperatum quæri desierit, utique si in profundo latuerit, olim repertum, inventoris fieri & acquisitum videri.

17. Id ita de rebus naufragis indicat Ulpianus in d. l. 44. cum ait, si *quid naufragio amissum sit, non STATIM desinere esse nostrum.* Longo tempore elapso, quid juris esse debeat, innuens, quò pertinet, quod Angli nuper res veteris naufragii Hispanienses ingeniosâ industriâ è profundo & scopuloso mari extractas,

ctas; repetenti Legato non restituerunt, neque jure Gentium teneri ad restituendum visi sunt. Adde quæ diximus in *lib.* 4. *Digreß. c.* 26. *& in Eunom. ad l.* 8. §. *f.*

18. In universum; Domino rei fortuitò amissæ non reperto, quid juris sit inventori, non est expeditum. Egimus ea de re in *lib.* 4. *Digreß. c.* 27. ubi dictis addere velim, si longo tempore Dominus non innotescat, etsi proprie termini Usucapionis, ea specie non existant, dominium tamen inventori, secundum ea quæ modo protulimus, addicendum videri.

19. Eodem fundamento nititur acquisitio Thesauri, cujus depositionis dominiique memoria non extat. Acquiritur etiam inventori, secundum simplicitatem juris Gentium, quam Romani & qui instituta illorum exacte servant, Frisii sequuntur. Alibi Fisco fere, ut reliquæ res *Nullius*, addicuntur. Plura in hanc rem collocavimus in *d. cap.* XXVII. *lib.* IV. *Digreßionum.*

20. Hactenus de jure rerum, quæ ad tempus in patrimonio esse desierunt. De rebus in perpetuum exemptis, quæ supra sunt expositæ, Sacræ, sanctæ & religiosæ, quid juris sit, ex ipsa rerum differentia superius exposita colligi potest, non dari consecrationes rerum, nisi in usu sacramentorum fidei, tempore Novi Testamenti; Alias res mobiles ac immobiles consecrandi, usum esse cærimonialem hodieque superstitiosum.

21. Proinde res sacræ omnes sunt Ecclesiastici juris. Et quia Ecclesia jus Universitatis habet, ut supra demonstravimus, hinc bona Ecclesiastica, tam quæ sine medio cultui divino adhibentur, quam quæ ad sumptum, quo res Ecclesiastica sustinetur, præbendum serviunt, habent jus Universitatis, & quidem talis, quæ causam habet perpetuam & salutarem.

22. Quare & alienatio sine discrimine juris Romani, quod res sacras nonnisi casibus exquisitæ necessitatis, Ecclesiasticas ob utilitatem alienari permittit, *Nov.* 119 *&* 120. æquabiliter fieri potest; attamen animo non diminuendi, sed ut Ecclesiæ consulatur ac utilitatis causâ.

23. Ex illo principio decidi potest Quæstio magnis animis in Belgio imprimis agitata, medio fere hoc seculo, an Respublica de bonis Ecclesiasticis arbitratu suo disponere, vel in profanos usus ea conferre possit.

24. Non posse, statuendum est, quia nec aliarum Universitatum bona Princeps sibi vindicare potest; Ecclesia autem non minus habet juris, quam civitates & pagi singulæque familiæ habent, quibus relicta bona nullo modo adimi posse, non dubitatur.

25. Idem juris est Monasteriis omnibusque Cœnobiis & ordinibus atque Collegiis sacris, in res olim & nuper ipsis Legatas & acquisitas, ubicunque bona sita sint, etiam in locis, ubi institutum alioquin istorum ordinum non probatur, si modo non sint in statu belli.

26. Quapropter Ordines Pontificii si qua bona vel res sitas habent in ditionibus Protestantium, quominus illis utantur & fruantur, nihil magis obstat, quam quòd singuli Patres-familiarem jus rerum in diversis regionibus sitarum non amittunt, sine respectu religionum, quas apud se profitentur; idemque juris viceversa Protestantes habent in ditionibus Pontificiis.

27. Quod si Pontificii res Ecclesiarum Protestantium apud se forte sitas publicare instituant, idem juris erit his adversus illos, secundum regulam juris Naturalis, *Quod quisque juris in alterum statuerit, ut ipse eodem jure utatur.*

28. Sed religiones in Patriâ prohibitæ tanquam Universitates interdictæ, si domi non

mi non possunt habere communia bona; non habent rationem id jus alibi locorum exigendi; quia jus personæ inde ab initio non habent, ac ideo id alioversum diffundere nequeunt, nisi ex speciali indulgentiâ.

29. Cum alioqui jure Gentium Civitates id tacito consensu passim observent, ut jus aliquo loco legitime acquisitum ubique pro legitimo agnoscatur, ut *loco* deinde *proprio* videbimus.

30. Quod igitur jure Romano proditum est, utilitatis causâ res Ecclesiæ vendi posse, locum etiam habeat in ipsis templis & vasis sacrorum; ne de altaribus & donariis dicam; quorum illa, post sacrificium crucis, nulla sunt aut esse debent, hæc fiunt Ecclesiæ & in usum pauperum cedunt, quorum gratiâ quominus alienentur, nihil equidem obstat.

31. Proinde, si templa vetustate vel arctitudine Ecclesiæ non sint utilia, quominus, aliis extructis, alienari, in macella vel armamentraria similesque usus promiscuos converti possint, nihil iterum obstat.

32. Quippe cum nihil sint aliud quam loca tuendis cœtibus fidelium adversus cœli injurias parata; cum alioqui cœtus isti sub dio vel in horreo aut stabulo habiti, æquè sancti sint, quam qui in magnificis templis celebrantur.

33. Bona templorum ab Ecclesiasticis equidem discerni solent, ut plerisque locis à separatis etiam œconomis administrentur; ut tamen hoc, in modo magis quam in juris specie consistat; si templa vel ex opibus Ecclesiæ, vel ab aliis animo donandi Ecclesiæ, structa fuerint.

34. Ex his non difficulter, quid de jure bonorum Ecclesiasticorum, si confessio religionis mutata fuerit, existimandum sit, intelligitur. Etsi hæc res superioribus annis ingentem cum in Germaniâ, tum in Belgio controversiam, nunc aliis subtilioribus obliteratam excitaverit, modo tacta, sed plenius exequenda.

35. Quæstio considerari potest, tam respectu Reipubl. & Ecclesiæ, quam ratione diversarum in Ecclesiis Confessionum.

36. Mutatâ Religione, quod sæpe fit etiam verso statu Reipubl. Imperantes fas esse putant, Ecclesiæ bona sibi vindicare & *sæcularisare*, ut vulgò loquuntur, quasi causa proprietatis ob improbatam Religionis confessionem laborante, juxta rescriptum Honorii & Theodosii, quo sic loquuntur; ***omnia loca, quæ sacris error veterum deputavit, nostræ rei jubemus sociari l. 5. C. de Pagan.*** indicante rubricâ de gentilium sacris id esse accipiendum.

37. De Christianorum dissensionibus aliter statuendum; per eas non mutari jus Ecclesiæ; ne quidem si in deterius mutata sit confessio; non magis quam personæ aut familiæ suum jus quæsitum ob ejusmodi causas adimitur, utique si fundamenta Christianæ fidei non penitus convellantur.

38. Multo minus Ecclesiæ res publicari qossunt, sicubi emendata sit Religio & in melius reformata fuerit, quod semper, si Rectores Civitatis habet consentientes, pro certo habetur & in consequentiam juris externi præsumitur.

39. Idque nec aliter se habet, si acquisitiones, per quas illa bona Ecclesiis addictæ sunt, vitio aliquo superstitionis adfectæ fuerint: Nam vitio deterso, manet proprietas Ecclesiæ, & usus superstitionis in alium illi adfinem sed vitio carentem transmutatur, quo pertinet argum. *l. XVI. π. de Usufr. Leg.*

40. Plane, quominus in defensionem Ecclesiæ & Religionis, bona, quibus Ecclesia carere potest, alinentur, in sumptus belli, ipsius Ecclesiæ voluntate fieri intelligitur, idque ita recte consulitur.

41. Proin-

41. Proinde sine ejusmodi vel necessitate vel evidenti utilitate, Fiscus aut Princeps, vel Respublica de bonis Ecclesiasticis in fraudem Ecclesiæ statuere non potest, nisi juris potius quam libidinis suæ rationem habere voluerint.

42. Quod si Universitates sint aliquæ ad Ecclesiam pertinentes, conformationem tamen habentes separati corporis, ut sunt Monasteria, collegia Regularium sive Canonicorum, Ordines sacri equitatus & similia, cum jus personæ, quod est Universitatis, habeant ab Ecclesia distinctum, dominia quoque rerum, quæ ad ejusmodi Universitates pertinent, diversa sunt à dominiis rerum Ecclesiasticarum.

43. Proinde, ut tales Universitates aboleantur, earum quoque jus & dominium extingui consentaneum est, nec ad Ecclesiam, quæ personam habet distinctam, transferri videtur.

44. Non obstante, quod res semel ad pios usus destinatæ ad profanos converti nequeant; Id enim ut effectum habeat, personam, cui dominium competat, existere oportet: quâ sublatâ, jus ejus ut maneat, fieri non potest.

45. Melius quidem consulitur, si ad Ecclesiam bona talium collegiorum referantur; sed ut hoc postuletur, jus perfectum, non probabile requiritur.

46. Videntur igitur Rectores Civitatis bona monastica & Canonica, illis corporibus abolitis (quod an jure factum sit, vel secus heic non disquiritur) in Fiscum redigere posse.

47. Quid si Collegia illa maneant, externa nuncupatione & œconomia, sed usus eorum primævus & authenticus instituto Ecclesiæ & Reipubl. abolitus fuerit, an his antiqua bona conservari debent aut possunt?

48. *Debere* non dixerim, quia sublato usu pristino, desierunt esse quod fuerunt; nisi usus in alium meliorem & Ecclesiasticum transmutetur; quo casu valet idem jus Universitatis, quod olim fuit, ut de ipsis Ecclesiis, versa confessione, demonstratum est.

42. *Posse* videntur, quia cum illa bona, deficiente personâ cujus fuerunt, in fiscum redigi possint; eâdem ratione cuilibet alii, consequenter etiam hominibus ejusdem nominis, etsi non ejusdem professionis, à Principe concedi posse videntur.

50. Nec obstat, quod à pristinis Auctoribus & fundatoribus in usus pios destinata fuerunt: Usus enim & finis solus non efficit statum proprietatis, qui est personæ, à qua pendet jus vindicandi vel non alienandi.

51. Quando igitur bona Monasteriorum & Regularium Collegiorum, his extinctis, alienantur, aut in usus promiscuos convertuntur, nemo est, qui illa sibi vindicare possit; utique nec ipsa Ecclesia, quæ distinctum corpus est ab illis, habentibus suum proprium regimen & separatam conformationem, adeoque jus personæ distinctum, ut antea dictum est.

52. Quid si Respubl. mutaverit confessionem fidei, Ecclesiamque suæ religionis fundaverit, manente prioris Ecclesiæ corpore, an hæc sua bona retinebit? Distinguendum reor, utrum prior Ecclesia, cujus sunt bona, post mutatam Imperantium fidem, sit permissa, an prohibita.

53. Si decreto publico permissa sit, existimo bona manere, quemadmodum manent in Germaniâ, ubi Principes religionem mutant, suamque publici juris faciunt; relicta priori in suo statu & regimine. Tunc enim hæc manet corpus & Universitas, & bona sua retinet.

54. Si prohibita sit, ut Pontificiæ ecclesiæ in plerisque Protestantium ditionibus, desinit esse corpus & universitas & omne suum, quod habet, quà talis, amittit,

mittit, retinetque solummodo id, quod Christus illis dedit, Apostolique usurparunt, etiam invitis Potestatibus mundi.

55. Quid si toleretur duntaxat, nullo freta publico decreto? Si nulla prohibitio intervenerit, manet quod fuit, & tolerantia vix est *hactenus* ut à permissione distingui possit; ideoque & jura sua retinet. Ut tamen bona Rectorum ejusmodi Ecclesiarum, qui sublati sunt, publicentur, deficiente personâ, cui jus eorum competebat, ut nunc usu venit in Scotiâ.

56. Cæterum, quod ad res sanctas attinet, quas Romani à sacris dividunt, ut sunt muri & portæ civitatum, hæ superstitione demptâ, sunt publici juris, non universitatum, id est, civitatum majori imperio subjectarum; quia jus muniendi ad *Armandiam*, quæ dicitur in jure Feudali, id est, armorum & belli jus adeoque ad summam Potestatem pertinet.

57. Religiosæ res, id est, Sepulchra, quæ Romani qnoque dominio & commercio exempta voluerunt, præter usum humanitatis & pignorationem futuræ vitæ, nihil habent, quo ab aliis in patrimonio rebus separentur, aut commercio interdicantur, ut sane venduntur & heredibus relinquuntur atque alienantur, eodem manente scilicet usu.

CAP. IV.

De rebus Patrimonii publici.

Divisio rerum in publicas & privatas. Publicæ vel tales simpliciter, vel Universitatis. Prioris vel usu esse omnium vel mere publici usus. Inter illas esse flumina, de quorum jure copiose agitur, sub distinctione, fluminis, amnis & alvei; ubi & de jure præscriptionis in publicis rebus. De Ripa, Alluvione & Avulsione. Denique, de Principum bonis tam privatis, quam dominicis, Fiscalibus & Ærario.

SEquuntur res, quæ sunt in patrimonio, quatenus ad ordinem Reipubl. habent relationem. Patrimonium est vel publicum, vel privatum. Publicum est vel proprie tale, vel Universitatis. Proprie, quod ad Rempubl. liberam pertinet; quam & patrimonium habere, vult ratio & usus Jurisconsultorum in *l.* 14. ፹. *de A. R. D.* idque minus inexpectati habet in Universitatibus, quarum res etiam publicæ dicuntur in *l.* 17. *π. de V. S.* & jure privatorum utuntur *l.* 16. *eod.*

2. Quid sint Publicæ & Universitatum res *superius* expositum est. heic de jure illorum in ordine civitatis agendum. Publicas esse duorum generum inde *suprà* constat; vel tales, *quorum usus est omnium*, ut sunt portus & flumina, vel quibus singuli non utuntur, ut fisci res atque ærarii, quod discrimen ab Augusto inventum λόγῳ μᾶλλον ἢ ἔργῳ, *verbo magis, ut Dion, quam re*, dedimus expositum in *parte* 1. *Digress. lib.* 3. *c.* 21.

3. Inter publica prioris generis sunt flumina & portus. Flumina scilicet, perennia; Nam torrentes atque hyemales, qui per æstatem non durant, magis sunt privatorum, per quorum agros currunt, ut traditur in *π. l.* 1. §. 2. *& seq. De Flumina.* At in flumine consideratur Amnis, Alveus,

Alveus, Insula, Ripa, de quibus breviter & distinctè. Primo de universo.

4. Flumen esse inter ea, quæ à populo certam regionem sua ditione complexo, per universitatem occupantur, superius dictum, nec controversum, neque dubium est, quin primarius scopus sit, in usu amnis promiscuo, qui consistat in navigando piscandoque; nam id omnibus suis civibus commune voluerunt esse Romani, sicut in terminis primæ occupationis esse debebat.

5. Quia tamen occupatio illa ab universo populo facta, eidem jus proprietatis præstat, non est dubium, quin populus ejusmodi leges navigando piscandoque imponere possit, quales expedire sibi putat; ideoque vectigal imponere navigantibus, exteros etiam navigando in eo prohibere queat, utique mercaturæ causa; sed transitus innoxios prohibendi jus non habet, multo minus aquam profluentem hauriendi, quod Latona barbaris apud Ovidium exprobrat,

Quid prohibetis aquas? usus communis aquarum est.

6. Piscationibus autem, nedum exteris, etiam suis prohibere potest, quemadmodum à plerisque populis hodie consultum videmus, ut piscandi jus in fluminibus addixerint Fisco; Etsi non desint, qui in terminis primævæ occupationis ab universo populo factæ substiterint, quos inter Frisii nostri; quibus sufficere visum, leges imponere piscationibus, duntaxat generum servandorum causâ requisitas: etsi in portubus eadem libertas non placuerit, in quibus alioquin idem jus ac in fluminibus obtinere consentaneum est, & Romanis legibus obtinet.

7. An verò jus piscandi præscriptionibus subjectum est, ut usu temporis à singulis occupari & in jus privatum redigi possit? Non videbatur, exemplo viæ publicæ, quæ usucapione vel præscriptione à privatis acquiri non potest, ut in π. sancitum est *l. 2. de Viâ publ. l. 45. de usucap.* Est tamen ubi aliud obtinere videmus.

8. Etenim in Pandecte Juris traditum est, si quis in fluminis publici diverticulo solus pluribus annis piscatus sit, hunc alterum eodem jure uti posse prohibere, secundum Martianum in *l. 7. de Divers. præscript.* à quo non dissentit Papinianus in *l. 45. d. Usucapion.* Si casum de fluminis diverticulo continues ita, ut priorem casum, accipere, quo præscriptionem loci ædificando in littore occupati non procedere dixerat, si domus interim diruta fuisset, ac ita occupari desiisset; proinde si alter piscari desiisset, jus prohibendi non haberet.

9. Eodem modo Pagos aliasque universitates apud nos, videmus sibi vindicare piscandi jus in certis lacubus, vel tractu certo fluminis publici; quod jus aliquando in certos prædiorum dominos conferunt, ea lege, uti hi pontibus aut aliis operibus in perpetuum reficiendis teneantur. An hæc nullo jure; vel quo jure fieri dicemus?

10. Distinguendum videtur, inter res & jura publica, quæ possunt esse in Patrimonio singulorum & utilitatem præstant stabilem, atque inter ejusmodi jura, quæ non accipiunt usum patrimonialem singulorum, nec in reditu certæ utilitatis, sed in merâ facultate Reipubl. vel omnium civium & quasi *potentiâ* consistunt, ut in prioribus habeat locum præscriptio, non æquè in posterioribus: Loquimur de civibus ejusdem Reipubl.

11. Non habet locum præscriptio in tributis & vectigalibus, quia sunt posterioris generis *l. 6. C. de præscr. 30. ann.* nec in viis publicis, *d. l. 2.* in quibus

non est patrimonialis, sed communis usus iter faciendi & mera facultas civium. Sed quominus piscationum & venationum jura certis in locis præscriptione temporis acquirantur, nihilo magis obstare videtur, quam quod in aliis patrimonialibus causis Princeps longissimi & immemorialis utique temporis præscriptioni non est exemptus, ut docet Grotius in *lib. 2. c. 4. n. 9. & 11.*

12. Jus navigandi in flumine publico simile est viæ publicæ, nec ideo præscriptione temporis auferri potest; ut tamen jus imponendi vectigalia navigantibus, salvum sit Imperantibus, quod rursus ipsum nullâ præscriptione tolli posse diximus.

13. Hactenus de Flumine. Sequitur Alveus, quem esse partem fluminis quod populus occupavit,& ejus esse proprium, utique dum continet amnem, manifestum est. Ergo si flumen alium sibi fecerit alveum veteremque siccum destituerit, ex simplici & directâ juris ratione, derelictus alveus non potest alterius esse, quam populi; Quod enim ex re meâ superest, id meum est ejusque vindicandi jus habeo, regula non minus est juris gentium quam civilis; sicut domo dirutâ, non est dubium, quin area maneat ejusdem, cujus fuit domus.

14. Jure tamen Romano aliter cautum est, quasi ex jure Gentium, ut alveus eorum fiat, qui juxta flumen habent propinqua prædia, ut Justinianus è vetustis Juris auctoribus tradit *in §. 23. I. de A. R. D.* quod non esse conveniens rationi juris Gentium bene demonstrat Grotius *l. 2. c. 8. n. 9.*

15. Duo proferri possunt in diversum. I. quod alveus sit pars adjacentis terræ; unde flumen alveum decerpserit, quem restitutum, illuc, unde separatus fuit, redire oporteat: Sed in universum dici nequit, alveum ab adjacentibus terris esse detractum, cum ejus rei plerumque memoria nulla sit; & occupatio fluminis à populo facta præcesserit divisionem per fundos, unde privata dominia & eorum extensio ad alveos adjacentes fluxit.

16. Alterum, quod populus flumen occupasse non videatur, nisi quatenus eo volebat uti, id est, quatenus erat flumen & amnis. Ubi desierit esse flumen, desinet quoque populi intentio, alveumque pro derelicto habet, quo non amplius utitur: quo pertinet, quod Celsus filius apud Pomponium in *l. 30. §. 1. d. A. R. D. Cum exsiccatus est*, inquit, *alveus, proximorum fit, quia jam populus eo non utitur.*

17. Hæc ratio bona est, ad probandum, quod populus Romanus alveos derelictos sibi non vindicans, ejus animi fuerit; ut nihil de flumine, quam jus amnis, & quatenus flumen esset, occupare voluerit, ideoque alveum siccum pro derelicto habuerit: sed non efficit, ut talis occupatio restricta, juris Gentium sit, nec impedit, quominus occupatio simpliciter facta, de toto flumine cunctisque ejus partibus accipienda sit.

18. Romanos sub occupatione per Universitatem, solum amnem comprehendisse, liquet etiam inde, quod insulas in fluminibus natas populi esse tradunt, eas demum, quæ alveo non adhærent, sed virgultis aliâve levi materiâ sustentatæ fluctuant neque solum tangunt *l. 65. §. 2. ff. d. A. R. D.*

19. De reliquis insulis in flumine natis alveoque cohærentibus, Romani statuunt idem, quod de alveo exstincto; illas jure gentium vicinis prædiorum dominis acquiri, quod rationi non magis quam de alveo dictum est, convenire, tam certum est, quam insula pars est alvei, ut Grotius *d. loco* probat & nos in *part. 1. lib. 4. Digress. c. 21.* comprobavimus: idemque Labeo sensit in *l. pen. §. ult. d. A. R. D.*

R. D. *Si id quod in publico innatum aut inaedificatum, publicum est*, inquit, *insula quoque, quae in publico flumine nata est, publica esse debet*, etsi quomodo haec verba cum aliis Juris locis *eâdemque Lege* §. 1. conveniant, hujus loci non sit, ininquirere. Hotomanus quidem legendum putavit, *Non si id quod in publico &c. l.* 1. *obs. c. ult.*

20. Nec ille solummodo τὸ ὅτι Juris Romani sic sibi non constare cupit, sed nec aliter ita constitui debuisse ratiocinatur. Quia scilicet, insula in flumine publico nata fluvium dilatat, ac vim profluentis contra vicinos agros allidit, eoque tantundem fere in adversa ripâ terrae abradit aut occupat, quantum insula in amne continet ac implet.

21. Verum haec ratio, sicut inepta non est, ad approbandum jus positivum, & quod Romani non sine causâ tribuerint accolis insulas, in compensationem damni ab iisdem insulis accepti, ita non sufficit evertendo validiori fundamento superius posito, quod domino soli, superficies acquiratur: solum est alveus, à populo occupatus, insula quasi superficies & sane pars ejus, ac ideo causam totius & soli substrati sequitur.

22. Planè, cum occupationis effectus ab animo pendeat occupantis, in eo quod diximus acquiescendum; quod populus non habuerit animum occupandi alveum, sed flumen qua tale, quatenus eo volebat uti. Non videtur etiam insulae dominium per occupationem primam acquisivisse, eoque ubi desierit esse flumen, desinit etiam intentio populi & effectus occupationis in alveum atque in insulas.

23. Hinc etiam pendet consideratio ripae. Nam si populus Romanus alveum per se non putavit occupandum, multo minus id de ripâ proposito habere potuit.

24. Nam si ripa finiatur ita, quod flumen naturalem cursus sui rigorem tenens continet, ut est in *l.* 1. §. 2. *d. flum.* est immediata pars alvei, nec ejus causam sequi non potest; proinde cum alveo toto cedit accolis. Quod si largius accipiatur, ut ripa sit, ex quo terra primum à plano vergere incipit usque ad aquam, ut habet Paulus in *l.* 3. *in fin. eod. tit.* jam forte magis est pars adjacentis terrae, quam alvei, ac ita plenius & evidentius ad vicinos pertinet: è suppositâ scilicet intentione propriâ populi Romani: Nam ex jure Gentium simplici, ripa vix ab alveo separari potest.

25. Pars ripae fit, Alluvionis incrementum, ideoque & hoc eandem habet rationem; Ex jure Gentium simplici sequitur ripam & alveum, qui sunt populi; ex intentione populi Romani pertinet ad accolas; etsi jus gentium quoque laudant Jurisconsulti Romani.

26. Quod per avulsionem aliunde vehementiore fluminis impetu adjicitur, manet ejus, cujus antea fuit; quod si non agnoscatur aut repetatur, eandem in exitu habet rationem, quam Alluvio: cujus rei argumentum in Romanis legibus habetur, si pars adjecta sic unita sit cum agro, cui accessit, ut discerni non possit, quo casu dominium magis acquiritur adjacenti terrae, ob praesumptam pristini domini derelictionem, quam quod unio & coalitio per se, causam dominii praestare queat. Ideoque id ex instituto magis peculiari quorundam populorum est, quam ex simplicitate juris Gentium, vel potius Naturae.

27. Nam si de jure Gentium ex usu populorum sit existimandum, fere ita servatur, ut incrementa fluvialia cedant accolis; nisi quod extant exempla notabilium incrementorum, quae Principes populive sibi vindicaverunt; indicantes ita se jure posse, plerumque nolle sibi vindicare alluviones.

 28. Idem

28. Idem fere de maritimis incrementis tenendum: Cum enim littus proprietate sit nullius, non vicinorum, incrementa littoris ad eosdem recto jure non pertinent; sed populi sunt, qui per Universitatem quoque littus occupavit: Ideoque si velit, incrementa sibi vindicare, potest Princeps habens jus populi; quomodo ad Frisiæ nostræ littus incrementum alluvionis Biltanæ Albertus Saxoniæ Dux olim Frisiæ Dominus sibi vindicavit, à quo ad Carolum & Philippum Reges, ab illis ad populum Frisiæ rediit.

29. Ipsi etiam Ordines Frisiæ aliquando seriò proscripserunt incrementum alluvionis, quod est in ostio fluminis Eæ; tametsi venditio non processit, & manserunt incrementa illa vicinorum, quomodo adhuc habentur; indulgentiâ quam dixi ordinariâ populorum; quæ & præsumitur esse commissa, quando fluminum & maris accolæ non agros habent limitatos, sed usque ad mare vel flumen infinitè possident, ut rectè Grotius II. 9. 12.

30. Cæterùm, quo pacto & quam evidenter Publicæ res, ita propriè dictæ, à Communibus differant, in *cap. I. hujus sectionis* expositum est; effectum usumque discretionis illius in hunc locum rejecimus, etsi ex ipsâ divisionis explicatione præsumi potuit.

31. Publicæ res sunt in Patrimonio populi vel Principis, populi jus habentis, comprehensæ sub occupatione per Universitatem; in quo proinde quisque populus habet idem jus, quod habet in suo patrimonio quilibet privatus. Ac ideo sicut privati alios prohibere possunt, ne venandi piscandive causa fundos vel lacus suos ingrediantur, ut etiam si quis id invito domino faciat, injuriarum teneatur *l. 13. in f. d. Injur.* Ita Populi Principesque prohibere possunt exteros, ne flumina sua commercii piscandive causâ ingrediantur: etsi transitus innoxios jure negare nequeant; exemplo terrarum, per quas an idem negari possit, amplius in loco videbimus.

32. Si negare potest ingressus fluviorum & portuum suorum exteris, Princeps ob usus non necessarios, sequitur, eum permissionem ejusmodi legibus ac etiam vectigalibus quæ velit, onerare & limitare posse, quibusdam etiam interdicere, quibusdam concedere posse liberos aditus, suo arbitratu.

33. Nec est aliud in transitu mercaturæ causâ, cum aliis ejusdem fluminis accolis exercendæ. Cum enim quisque jus habeat in fluminis, suo territorio comprehensi partes, etsi innoxius mercaturæ causâ transitus videatur, quem ultra modum operæ vel ejus quod reverâ interest, onerare non possit, terræ adjacentis dominus, validior tamen est prior ratio dominii perfecti.

34. Quod jus habet populus in exteros, id etiam habet in semetipsum, vel Princeps in cives suos. Proinde cum jus piscandi in portu Fluminibusque cuilibet è populo competat §. 2. *Inst. de Rer. Divis.* potest hoc jus Principi vel Proceribus deferri, ut in usum publicum locetur, ac ita secundi generis publicarum rerum fiat; quomodo in plerisque populis hodie instituitur. Idem de vectigalibus aliisque præstationibus intelligitur.

35. Explicitum est de Publicis rebus, quarum usus suâ natura patet omnibus in Civitate; sequuntur res Principis aut populi, quarum usus non est omnium, sed Reipubl. vel Principis, quà talis.

36. In Principatu sive Monarchia res principis possunt esse quadruplices; Privatæ, Dominicæ, Fiscales & Ærarii. Privatæ res, sunt Principis patrimoniales, quæ ante & citra respectum Principatus ad illos pertinent, quales sub primis Imperatoribus, Res Cæsaris dicebantur

cebantur, cum Cæsarum vox adhuc propriæ nuncupationis esset.

37. Hodie plerumque tales cum domanio Regni conjunguntur & uniuntur, ut in Galliâ in primis: Exemplum discrepantiæ tamen evidens est in præsenti Angliæ Rege, qui res suas in Germania, Belgio & alibi sitas seorsim ab Angliæ regno bonisque Regiis servat & disponit.

38. Secundum genus est rerum *Dominicarum*, de quibus est *Rubrica in Cod.* magis ut tamen ibi mentio fiat earum rerum, quam quod describantur. Plerique Interpretes eas appellant privatas Principum res, quod mihi videtur accipiendum, ut Ulpianus in *l.* 2. §. 4. *Ne quid in loc. publ.* res Fiscales *quasi proprias & privatas ait esse Principis*, quà *Principis* scilicet, non Patrimoniales.

39. Quid igitur Dominicæ res à patrimonialibus differunt? Non possumus iterum meliore exemplo uti, quam quod est ob oculos, Wilhelmi Angliæ Regis. Res ejus Patrimoniales sunt, quas habuit ante regnum & seorsim à regni opibus tenet: Dominicæ res, quæ in Patrimonio sunt omnium Angliæ Regum.

40. Pari modo res Dominicæ Imperatorum Romanorum, posterioribus imprimis temporibus, fuere bona perpetua & stabilia Principum, non hujus aut illius, sed omnium, unde se aulamque suam exhiberent.

41. Consequenter *Fiscalia* sunt, quæ ex emolumentis ferè causalibus, & maxime per confiscationes acquiruntur. At hæc cum Dominicis sæpe junguntur, cum in jure Romano, tum moribus hodiernis, quomodo apud nos quoque in Frisia res Fiscales cum Dominicis sive domanio conjunctim & eâdem Quæsturâ habentur.

42. Jura, quibus bona Fisci acquiruntur, ad rem ejus vel augendam vel tuendam pertinent. Ad augmentum spectant commissa vectigalium, Indignorum, variæ mulctæ, Caduca, Bona vacantia, res nullius & similes *confiscationum* species.

43. Commissa vectigalium sunt publicationes mercium & bonorum, de quibus professio vectigalis aliorumque onerum publicorum causâ facta non est, de quibus Jurisconsulti agunt in *tit. de Vectigal. & Commiss.* unde peti possunt, quæ huc conferri nequeunt. Ipsa vectigalia ad Ærarium referuntur.

44. Commissa Indignorum, sunt publicationes hereditatum & Legatorum, quæ his quibus relicta sunt & qui se variis ex causis indignos beneficio defuncti reddiderunt, adimuntur & Fisco vindicantur, de quibus est *tit. in Pandect. de His quæ ut indignis.* Quo etiam referuntur, quæ personis incapacibus, quas Leges capere vetant hereditates & legata, clam relinquuntur: Nam relicta palam incapacibus, habentur pro non scriptis & manent penes heredem, quâ de re dix. ad *tit. π. de His quæ pro non script.* In quibusdam populis hæc indignorum commissa in desuetudinem abierunt; in aliis merito observantur.

45. Mulctæ delictorum frequenter etiam in Fiscum rediguntur, tam omnium, quam tertiæ vel quartæ partis bonorum vel certarum quantitatum, de quibus in loco de Pœnis agendum. Justinianus Imperator eas valde præcidit, quando capitis damnatorum bona publicationi subduxit, eaque proximis addixit consanguineis in *Nov.* 134. *c. ult.*

46. Idem Caduca ab Augusto in Fisci commodum introducta, scilicet, hereditates & Legata, quæ ante aditam hereditatem, sive ante apertas tabulas, eorum quibus relicta fuerant defecerant, sustulit ac ad heredes transmitti permisit in *l. un. C. de Caduc. toll.*

 47. Bona

47. Bona vacantia dicuntur eorum, qui sine heredibus mortui sunt, quod raro quidem accidit; attamen si contingat, Fiscus admittitur, si modo intra quadriennium denuntiata sint bona, quâ de re nos egimus ad *Inst. lib. 3. in pr. ad Nov.* 118. *sub fin.* & ad *tit. π. de jure Fisci n.* 2.

48. Res Nullius quæ sint, ut jam pridem intelleximus, ita non repetemus. Sed populi Principibus suis adsignaturi certos reditus, nihil prius invenere, quàm quod sine ullius injuria vel damno dare poterant, Nullius scilicet res, ut sunt Metalli fodinæ, feræ bestiæ, volucres pisces, id est, jus venandi, aucupandi, piscandi, denique naufragorum bona, quæ à nemine vindicarentur; item thesauri inventoribus acquirendi. Etsi illa secundum usus gentium varios aliter aliterque se habent.

49. Hæc ad augendum Fiscum. Ad conservandas ejus res multiplicia jura & privilegia pertinent, de quibus *ad tit. π. de jure Fisci* actum, & quamvis ad hunc locum pertineant, tamen alibi dicta repetere non sustinet animus.

50. Claudimus igitur hoc caput in *Ærario*, quod maxime constat Tributis & Vectigalibus; quorum illa sunt pecuniæ è censu aliisque collectæ patrimonialibus oneribus. Hæc sunt præstationes mercibus, quæ invehuntur & evehuntur, imponi solitæ; è quibus onera pacis & belli omnesque Reipubl. necessitates supplentur & præsidia comparantur.

CAP. V.

De Dominio Rerum.

Rea singulorum haberi, jure quod in Re vel ad Rem dicitur, quæ jura definiuntur. Jus in Re esse perfectum vel imperfectum. Illud esse Dominium. Causæ dominii acquirendi, primo originariæ, Occupatio & Specificatio suo modo, & quædam Species accessionis, ubi de fœtura animalium cum Grotio disputatur. Fructuum perceptio. Derivatas acquisitiones esse vel juris vel facti; hujus generis esse Accessionem artificialem, Confusionem & Traditionem; An hæc jure gentium ad dominium requiratur. Acquisitionem juris, fieri per Usucapionem & Præscriptionem; de cujus justitiâ disquiritur, & de requisitis, tam inter diversas gentes, quam inter ejusdem Reipubl. consortes, tam in publicis quam in privatis rebus. Per ultimas quoque voluntates dominia jure, sine facto, transferri, nec aditionem hereditatis jure gentium videri ad dominium acquirendum requiri. De prohibitâ alienatione rerum tam privatarum quàm publicarum.

POst ea quæ publici diximus esse Patrimonii, sequuntur Privata, sive res singulorum; quas ad Juris Privati disciplinam pertinere non est quod moneamus. Nec est consilii nostri, quod nec habet facultatem, ut terminos Artium confundamus. Nisi detur ratio quædam de illis agendi ab hoc instituto non aliena, quam

quam & Grotius suâ methodo pressit; quatenus ad Jus omnium Gentium commune referri possunt.

2. Jus igitur circa res privatas est duplex, unum, quo res tenetur per se, alterum, quo persona tenetur *ad rem præstandam*: quæ differentia sic in hodiernæ institutione Jurisprudentiæ exprimitur, ut prior species appelletur jus *in Re*, altera *jus ad Rem*.

3. Jus in Re, est Facultas homini competens in rem, sine respectu ad ullam personam; cujus vi, manum, ubicunque reperiatur & à quocunque possideatur, rei injicere quis potest. Jus ad Rem est, quo alius nobis tenetur ad aliquid dandum vel faciendum, ex quo ipse vel heres ejus, non alius quilibet, ut ex jure in Re contra quemvis agi potest, tenetur.

4. Juris in Re species variæ exponuntur. Videtur distingui posse bifariam, in perfectum & imperfectum. Perfectum jus est Dominium, quod est Facultas, *de aliquâ re perfecte disponendi, aut eam vindicandi, nisi Lex vel Conventio obsistat*.

5. Perfecta dispositio consistit in duobus, in liberâ facultate *administrandi & alienandi*, quæ restringitur prohibitione legis, aut conventione partium; idque pertinet ad caput, de prohibita alienatione, quod est juris privati; nisi quatenus ad publicas & universitatum res extenditur, uti mox videbimus.

6. Causæ, quibus dominium acquiritur, distingui possunt, in originarias & derivativas, cum Grotio *lib*. 2. *c*. 3. Originaria est divisio & occupatio. Divisionem potuisse locum habere, duntaxat in primâ generis humani conjunctione, scribit ibidem Grotius in *pr. d. c.*

7. Imo & hodie in terris primum detectis & vacuis, vel paludibus, opinor, exsiccatis. Nam etsi occupatio quædam per universitatem in talibus præcedere soleat, dominium tamen, quod est singulorum à nemine in eos, quibus singulæ res aut partes adsignantur, est derivatum; ideoque originarium esse videtur.

8. Sed præcipuus acquirendi modus originalis, est Occupatio rerum quæ nullius sunt, & si Grotio credimus, hodie non datur alius. Egimus hac de re, quod satis, ubi de rebus quæ Nullius sunt, tractavimus.

9. Adhoc genus etiam refertur à Paulo in *l*. 3. §. *genera* 21. *d. Acquir. Poss.* Specificatio, *per quam ipsi, ut aliquid in rerum naturâ esset, fecimus*, quo nihil magis originarium esse videtur. Negat id tamen Grotius *d. cap*. 3. *n*. 3. Ex nihilo enim cum nihil fiat, aut species ait, ex re nostra, aut alienâ, vel ex re nullius fit. Si primum, est continuatio dominii, si posterius est occupatio prius, & dein continuatio dominii; Quod si ex aliena re, fiat nova species, rem vult esse communem, inter materiæ dominum & Specificatorem *d. l*. 2. *c*. 8. *n*. 19.

10. Ergo, vel hactenus saltem est modus originalis acquirendi Specificatio, quatenus is qui rem fecit & formam dedit, particeps est dominii: Et si juris Gentium est distinctio à Jurisconsultis veteribus post multam adoptata disputationem; ut, si quis speciem fecerit, quæ reduci non potest ad primam eandemque materiam, hic solus fiat dominus, qui fecit; videtur admittendum, quod Paulus indicat, specificationem esse modum acquirendi originalem.

11. Si videlicet res ad principium suum reduci nequeat, ut navis è ligno, vestis è lanâ. Nec enim ante specificationem fuit navis aut vestis, sed lignum & lana. Dominium rei, quæ prius non fuit, Originarium, ut vult Paulus, haberi posse videtur.

12. Evidentius ad originariam Acquisitionem

sitionem referuntur Insulæ in mari & in fluminibus natæ; priores ad occupationes & res Nullius, de quibus actum; posteriores ad Accessionem referuntua, ut in tractatu de fluminibus dictum. Utræque sine dubio, cum sint res in naturâ Universi novæ, sunt originales.

13. Alluviones huc etiam pertinent. Etsi enim pleraque ab alienis agris abradantur, quia tamen ignotum est, unde veniat, & bona pars materiæ est ab ipso mari, non possunt ad acquisitionem derivatam referri: quod etiam de fœturâ animalium dicendum, qui cum antea non extiterint, eorum dominium non potest dici derivatum.

14. Sed quibus acquiratur Fœtus jure Gentium, Domino genetricis an genitoris, vel utrique, non otiose quæritur. Juris Romani prudentes dominum genitricis præferunt solum, idque velut ex jure Gentium; cujus tamen rationi Grotius id negat convenire *lib. 2. cap. 5. n. 29. & cap. 8. n. 8.*

15. Duas habet rationes; primam, quia in *multis animantibus patres non minus quam matres fœtus curam gerunt, hoc ipso ostenditur*, ait, *fœtum utriusque esse communem*; alteram, quod *de utriusque substantiâ procreetur*. Unde communem colligit esse debere fœtum animalium, domino genitoris & genitricis, κοινὸν ἀμφοτέροις τὸ γενόμενον; ut Plutarch. *lib. de prol. amo.*

16. Bene, quod ad affectionem στοργῆς naturalis, cujus ne bruta quidem animalia sint expertia: sed hæc à ratione dominii est aliena, quæ materiam æstimabilem requirit. Substantia, quam mas confert, licet ad vim quidem & facultatem procreandi non sit minor, quam quod à genitrice proficiscitur; ad pecuniariam tamen æstimationem, quæ in dominio spectatur, perexigui est momenti; massa corporis est à ventre, cujus pars & accessio Fœtus est; maris semen πνευματοῦται, *spiritua scit*, ut physici docent. Hæc plenius in *l. 4. Digr. c. 23. & in Eunom, ad l. 5. §. 2. de R. V.*

17. Prorsus eâdem ratione, quâ in fructibus agrorum, qui sementem fecit, non fieri dominum, sed eum, cujus est ager, discimus ex §. 32. *Inst. de A. R. D.* Nam & fructuum perceptio ad originariam acquisitionem pertinere videtur. Quâ scilicet is, qui non habet jus in fundo, fructus tamen ex eo perceptos & primum à naturâ productos facit suos; nam in iis terminis fructuum perceptio intelligitur, pro cultura & cura §. 35. *Inst. de A. R. D.* Nam qui jure soli percipiuntur, magis ad genus derivativum pertinent.

18. Propterea dominus fundum suum vindicans, fructus extantes jure dominii vindicat. In fructibus consumptis bene distinguit Grotius, inter fructus rei & fructus industriæ *lib. 2. c. 10. §. 4.* Fructus rei sunt, quos vulgo naturales vocant; *& hi dominum rei sequuntur*, ait; jure videlicet Accessionis; quatenus quicquid solo imponitur, causam dominiumque fundi sequitur. *Verum industriæ fructus, etiam si sine re non procederent, rei tamen non debentur*, inquit. *d. loco.*

19. Cuinam igitur causæ debentur hi fructus? Cui vero, nisi ipsi industriæ, hoc est, curæ & culturæ, quam Justinianus ut naturalem rationem laudat in §. 35. *Inst. de R. Divis.* Requisitum vero, sine quo acquisitio non procedit, est bona fides, idque esse juris Universalis, approbatum est in *lib. 4. Digress. cap. 23.* ubi contra dissentientes disputatur.

20. Hæc de originariis acquisitionibus sufficiant. Derivativæ sunt, quibus dominium ab uno in alium transfertur, eæque vel facti vel juris esse videntur. Priores, quæ actu & contractu corporali; posteriores, quæ legali operatione committuntur.

21. Facti

21. Facti acquisitiones præcipuæ sunt Adjunctio sive Accessio artificialis, Commixtio sive confusio & Traditio. Adjunctio fit, quando quis alienam rem ita suæ rei adjungit, ut ejus pars fiat; veluti de purpura aliena suo vestimento adtexta, de aliena gemma suo annulo indita, domo vel arbore solo alieno imposita, *similibusque rebus docent Jurisconsulti ad* §. 26. *I. de Rer. divis.*

22. Has etiam Grotius vocat acquisitiones naturales *facti lib.* 2. *c.* 8. *n.* 21. sed alio sensu, quam nos heic Facto res acquiri tradimus. Nos per factum intelligimus actum corporalem: Ille factum juri opponit, & negat ex ratione juris Gentium, specificantem aut adjungentem suis, res alienas, harum fieri dominum; quod non habet nullam rationem.

23. Quur enim factum alterius meum mihi jus & dominium auferat, nihil caussæ reddi potest; Nec quidem facto quicquam impedit, annuli vel purpuræ dominium ejusdem manere, cujus fuit, vel ædificantem in alieno habere jus plenum superficiei, sive domus, sive plantata vel sata sint.

24. Quare, quod ob prævalentiam, aut certis in casibus Lex Romana constituit, ut accessorium suo principali cedat & dominium ejus extinguatur, id naturale non est, sed civile, ad commodius transigenda negotia; natura tamen non repugnante, quia lex habet jus dominii dandi. Grot. *d. cap.* 8. *n.* 2.

25. Sed ubi res non capit alium exitum, ibi dominium pro parte vel in totum transferri vel communicari certum est; & juris naturalis, ut in confusione res docet. Dix. *Eunom. ad l.* 23. *π. de R. vind.*

26. Confusio & Commixtio, subtiliter quidem ita distinguuntur, ut illa sit liquidorum, hæc aridarum rerum, sed quod ad dominium acquirendum attinet, nullum discrimen recipiunt.

27. Quando enim res diversorum dominorum, voluntate eorum miscentur aut confunduntur, in hoc, ut communes fiant, non est dubium, quin communicentur. At si quando fortuito commixtæ vel confusæ sint, non fiunt communes, nisi ex necessitate eventus, si non recipiant separationem; ut non modo, si duorum vina, vel mulsa, sed etiam, si duorum farinas vel grana confundi & misceri contigerit, ex ratione juris Gentium dictu necessarium est, etsi paulo aliter Justinianus in §. 26. *&* 27. *Inst. de Rer. divis.*

28. Sed præcipua species acquisitionis derivatæ corporis est Traditio, per quam Dominium jure Romano & plurium aliarum gentium, tam ante, quam post, atque secundum jus Romanum, ab alio in alium transfertur.

29. Esse tamen hoc juris Naturalis, & instituti necessarii non videtur, per ea quæ Grotius habet in *lib.* 2. *de j. b. & p. cap.* 6. *in pr. &* §. 1. *Cap.* 8. §. 25. *nec non introduct. jur. Holland. lib.* 2. *c.* 5. & quæ nos super hac ipsa quæstione collocavimus in *lib.* 4. *Digress. cap.* 8.

30. Summa huc redit; cum dominium sit Δίκαιον, ut Theophilus interpres Justiniani Græcus ait, τῷ καταλαμβανόμενον, *Jus mente comprehensum*, nihil vetat, quominus ita sicut omnia jura transferuntur, per declarationem voluntatis ab alio in alium transeat & perfectè acquiratur; Traditio ex simplici ratione Juris Gentium nihil quam possessionem à dominio bene distinctam præstat.

31. Quia tamen satis constat, & ipse Grotius fatetur, Romanos institutum Traditionis ad dominium transferendum ab aliis accepisse gentibus, idemque ferè à populis hodiernis observatur, non est insolens ita dicere: Traditionem esse modum Juris Gentium positivi, quo dominium inter vivos actu corporali trans-

transfertur & possessione confirmatur.

32. Sed ex eo, quod ratione naturali Traditionem non esse necessariam diximus, intelligi potest, dari causas dominii proximas, quibus id sine actu vel contactu corporis in alium transferatur, qualis est *Usucapio* & Præscriptio; vocibus his promiscuè sumptis: Etsi Romanis Jurisconsultis, à quibus repertæ sunt, distinguuntur, hoc modo novissime, ut Usucapio de corporalibus, Præscriptio de rebus incorporalibus usurpetur.

33. Est autem Usucapio nihil aliud, quam Adjectio dominii per possessionem rei alienæ, cum animo sibi habendi, justo tempore continuatam.

34. Prima dubitatio est, an res aliena sine facto & voluntate domini ad alium solo temporis lapsu transire possit; nam bona fides, quæ nihil est quam opinio dominii aut titulus possessionis, minuere possunt invidiam, non præbere causam acquisitionis sufficientem & justam.

35. Fundamentum, quod huic acquirendi modo substernitur, scil; præsumptio derelictionis aut negligentiæ domini, qui per tantum temporis spatium non inquisiverit in rem suam, non est adæquatum negotio; quia res etiam per usucapionem ignoranti aufertur; etsi nec, ubi esset, rescire potuerit, ut Romano jure cautum *l. un. C. de usucap.* & alibi observatum est.

36. Recurritur ad utilitatem publicam, ne dominia semper in incerto sint. Verum ut hæc objectionem, non esse facienda mala, ut eveniat bonum, sustinere queant, addenda est ratio, de consensu civium in singulis nationibus, quam in omni obligatione Legum intervenire dictum est alias, vel potius de consensu generis humani; quæ nisi concedimus, acquievisse illos in gravissimo incommodo, ne lites de rerum dominiis ullo tempore finiantur, statuendum est. Quæ ratio juncta cum usu omnium populorum, de justitia præscriptionis & Usucapionis ambigere non patitur, ut pluribus demonstrat Grotius in *lib.* 2. *c.* 4.

37. Usus ejus in hac arte bifariam occurrit, uterque juris gentium; cum is qui juris civilis est, huc non pertineat. Primo inter cives cujusque, sed unius Reipubl. Alter inter populos Principesque diversos.

38. Utrique lateri quæstionis respondet definitio, quæ nihil requirit, quam possessionem justo tempore, cum animo sibi habendi continuatam. Sine tali animo non posse initium fieri acquisitionis, ipsa res loquitur. Proinde, qui possidet cum animo alii rem habendi, ut Colonus, creditor, commodatarius nunquam usucapere potest: animus autem intelligitur declaratus: decretum enim cogitationis adversus alios non valet.

39. Justum autem tempus universo jure Gentium videtur esse, quod hominum memoriam excedit, quod cum longissime sumitur, est Centum annorum, sæpe brevius, ut Jurisconsulti non magis quam ratio definiunt. Grot. *lib.* 2. *c.* 4. *n.* 7.

40 Debet etiam hoc tempus esse continuum; quia cum præsumptâ derelictione jus præscriptionis nitatur, significatione voluntatis ante tempus in contrarium factâ, cessat hæc ratio.

41. Bona fides aut justi probatio tituli, in hac præscriptione, quæ temporis immemorialis est, requiri non potest, quoniam hæ qualitates in hominum memoriâ fundatæ sunt; quæ ut ex viventibus, non ut è monumentis literarum haberi potest, intelligi debet; hoc enim modo nulla sæcula memoriæ hominum subducere se possent.

42. Quod autem in hac præscriptione bona fides titulusque non requirantur; id juxta illam rationem ipse Pontifex, à quo

quo bonæ fidei requisitum Præscriptionibus, etiam ubi jus civile eam neglexit, additum est, declarat *in cap. 1. de Præscript. in 6. Bona fides*, inquit, *non sufficit, sed est necessarius, Titulus, qui possessori causam tribuat præscribendi. Nisi tanti temporis allegetur præscriptio, cujus contrarii memoria non existat.* Quibus verbis quod nonnulli Titulum duntaxat justum, non bonam fidem remitti volunt, non habet rationem. Præter enim quod bona fides difficulter adesse potest, ubi deficit initium justum, ut recte Cujac. *ad cap. si diligenti 16. x. de Præscript.* quis non videt, bonam fidem in *d. cap.* 1. supponi, titulum superaddi, ut hujus remissio illam involvat. Ac ita recte Decius *consf.* 496. Boer. *decis.* 12. *n.* 7.

43. Per hanc igitur præscriptionem, non modo res singulæ, sed etiam regna ditionesque majores ab uno populo vel Principe ad alium jure transire possunt & sæpe transierunt, ut probat exemplis & dictis veterum Grotius *d. cap.* 4. *n.* 2.

44. Sic fuit Præscriptio inter diversas nationes. Alter usis est in hypothesi unius ejusdemque Reipubl. In quâ cum inter cives, tum inter Summam Potestatem & subjectos imperio, res verti potest.

45. Cives inter se, quod ad jus Gentium attinet, non possunt alio jure censeri, quàm de imperii hominibus diversi dictum est; sunt enim hactenus utrique pares inter se; verum illi præterea civilibus suæ Reipubl. legibus, de quibus hic non agimus, tenentur.

46. Inter Summas Potestates eique subjectos, quà tales, hoc est, quatenus subjecti se tales esse fatentur, non potest habere locum præscriptio in ejusmodi rebus, quæ ad Imperii summi naturam pertinent; quia cum illa professione non convenit animus sibi habendi, quem in omni acquisitione, adeoque & in præscriptione necessarium esse diximus antea, quo pertinet lex *6. C. de Præscr.* 30. *vel* 40. *annor.*

47. Aliud esse juris in rebus separationem à summo Imperio recipientibus, cum in his animus sibi habendi cum subjectione concurrere possit, ratio docet & Grotius *ind. lib.* 2. *c.* 4. *n.* 13.

48. Posse etiam cives & subjectos Imperio alicujus, induere animum & præ se ferre voluntatem, eximendi se imperio, & vel separatum constituendi Dominium, vel Imperii partem in unione Reipubl. occupandi, ac ita jure præscriptionis Summæ potestati sese eximendi *in lib.* 1. cum de præscriptione jurium Majestatis actum est, demonstravimus.

49. Sic igitur Usucapio & Præscriptio dominium & jus plenum interpretatione juris transferunt. Idem faciunt ultimæ voluntates tam de singulis rebus quam de Universitate, quæ est Hereditas.

50. Singulæ res per legata & fideicommissa transferuntur, quibus etiam jure civili Dominium & jus plenum sine actu corporali acquiritur; convenienter juri Gentium, quod ut in actibus inter vivos non requirit ex ratione necessaria Traditionem, ut modo intelleximus, ita in morientium donationibus, quæ naturaliter actum donantis corporalem non recipiunt, eam multo minus admittent.

51. In hereditatibus Testamentariis eadem est ratio; in iis autem quæ sine Testamento proximis cognatis interpretatione juris acquiruntur, actus acquirendi corporalis primo auditu excluditur. Possessionis enim, quæ à corpore initium habet, ratio à dominio separata est.

52. Omnes autem istæ acquisitiones, etsi plenum jus ante declarationem acquirentis tribuunt, quominus tamen repudiari possint, nihil obstat; quod voluntate

tate semel declaratâ, in aliorum præjudicium retractari non potest, quo pertinet aditio hereditatis & pro herede gestio, quam vocant.

53. Unde, eventu inspecto, isti modi dominium rerum hereditariarum apud Jurisconsultos, demum præstare dicuntur; Etsi quominus solâ juris vi & ex voluntate defunctorum, dominium æquè per Universitatem, atque per singulares actus, ut de Legatis iidem Juris auctores tradunt, in heredem transeat, idonea ratio nulla sit.

54. Discrimen etiam, quod inter liberos in potestate Patriâ constitutos, quos excellenter *suos* heredes iidem auctores vocant, ut illi ipso jure demum acquirant hereditatem, hi non aliter quam facto aditionis aut pro herede gerendi, hoc juris positivi, non naturalis aut gentium est; nisi quod Romanum Jus à multis gentibus hodiernis adscitum & quasi commune factum est.

55. Unde, quemadmodum Sui heredes etiam ignorantes hereditarium jus iterum in successores suos transmittunt, etsi hereditatem adierint, vel bonis se miscuerint, ita cum jus perfectum in omnes heredes transeat, eosdem habere jus illud transmissionis immediatæ statuendum est.

56. Unde apud eas Gentes, ubi Jus Romanum pro domestico adoptatum est, heic tamen naturalis ratio tacitè invaluisse videtur, ut non modo liberi omnes, etsi patriâ potestate non comprehensi, sed omnes etiam infantes & mente capti hereditates sibi delatas ad heredes suos, mortui, transmittant; imò parum abest, quin mera subtilitas & iniquus rigor habeatur, heredes eorum, qui juris sibi delati ignorantes errant, à successione excludere, sensimque ad simplicitatem juris naturalis, mores gentium deflexerunt.

57. Etiam hac in re, quod decantatam Juris Civilis doctrinam, qua nemo testatus simul & intestatus mori posse dicitur, unanimi fere consensu repudiarunt, utcunque Romani juris conditores, *earum rerum naturaliter esse pugnam* statuunt, *testatus & intestatus L. 7. ff. de Reg. Jur.* quod profecto non de jure naturæ vel gentium, sed ex hypothesi Juris Civilis accipiendum, ea quæ contraria sunt, etsi jure positivo, non posse pariter consistere *naturaliter*.

58. Quod attinet alioqui ad jus Successionis ab intestato, sicut hoc à Romanis ordinatum est, ita nihil ad ordinem rationemque Juris Naturæ propius accedere videtur, ut fluctuationes populorum, qui alias rationes sequuntur, indicant luculenter; ejusque rei illustre specimen Hollandia præbet, quæ singulis fere civitatibus & territoriis diversum hac parte jus servat, tanta omnes cum micatione varietatis, ut memoriam fallat & captionibus occasionem præstet: qua de re videatur Grotius *Introduct. lib.* 2. 28. *part.*

59. Atque his fere modis, jure Gentium acquiritur Dominium, cujus vim consistere diximus in Administratione & Alienatione, nisi quibus alterutra justas ob causas prohibita fuerit; quo pertinent omnes, qui sub Tutela Curaque sunt; de quibus hic agendi locus non est, etsi causa prohibitionum illarum sine dubio sit ex jure naturali & Gentium, ut qui rebus ipsi præesse nequeunt, aliorum auctoritate regantur.

60. Quibus administratio interdicitur, his æquè alienationem prohiberi consentaneum est: Sed hac parte plures sunt causæ, in favorem personarum maxime, quomodo pupillorum & minorum utilitas fere ubique gentium res eorum quæ à Tutoribus & Curatoribus libere administrantur, immobiles quidem,

dem, sine causa necessitatis ac decreto Magistratus alienari nequeunt. Nam de mobilibus, quæ servando servari possunt, etsi jus Romanum idem statuerit in *l.* 22. C. *de Administr. Tut.* usu tamen Gentium nec sine ratione, secus observatur.

61. Quibus Respublicæ & Universitates non immerito comparantur; Respublicæ, inquam, liberæ & municipales: De prioribus apud omnes populos receptum est, ne qui Rempubl. regunt omniaque libere administrant, è potestate sibi à populo suo delatâ, res tamen & bona Reipubl. alienare possint: *Domania* vulgò appellantur, quod in regnis quidem apud omnes Juris publici Scriptores indubitatum est.

62. Nam de popularibus Imperiis nulla ratio prohibendi alienationem subest, quia populus & Respubl. non sunt distinctæ considerationis. At Principes in voluntariis Imperiis (secus in patrimonialibus, ubi nulla prohibitio intellectum habet) tantum usufructu, cum Reipubl. ipsius administrandæ, tum bonorum quoque publicorum gaudet; cujus juri contrariam esse alienandi potestatem res ipsa loquitur.

63. Sed an optimates in Aristocratia jus alienandi bona Reipubl. habeant, magis de jure, quam de facto dubitari posse videtur. Nam ubique Optimates eam facultatem suo arbitratu exercere videmus. Nec enim Senatum Venetum, aut Ordines Hollandiæ, qui habent Aristocratiam, si quid dominiorum Reipubl. alienare velint, populorum suorum adhibere consensum, palam est.

64. De Jure tamen hæc obstat ratio, quod Imperium & administratio Reipubl. non defertur illis alio modo vel jure, quam Regibus simpliciter constitutis, neque plus aut minus valeant quam Principes summâ & absolutâ cum potestate creati, quibus cum hæc alienatio interdicta sit, unde vel quam ob rem Optimates hac parte plus valeant, haud obvium nec facile dictu videtur.

65. Siquidem in populis, qui de Regnis in Aristocratias redacti sunt, occasionem hujus juris inde natam scimus, quod sub Regibus populi jus in Ordinum conventu residebat, quorum consensu, in alienandis Reipubl. bonis sufficiebat; unde remotis Regibus, res in eorum voluntate substit.

66. Etsi reverà tunc ejusmodi accidit mutatio, per quam Summa Potestas, quæ in personâ Regis aut Principis fuerat, ad Proceres pervenit; nisi dicas Regium jus cum universo jure populi in Ordinibus sive Proceribus esse consolidatum, eosque jus populi, quod prius habuerant una cum jure Principatus, retinuisse: quam populorum opinionem adeoque tacitum esse consensum satis ex re ipsâ liquere videtur.

67. In popularibus Imperiis, ubi Rectores à populis constituuntur & jus ultimum Majestatis ab illis adhuc aliquâ parte exercetur, non est dubitandum, quin patrimonium populi sine ejusdem consensu alienari non possit, non magis quam in Principatu.

68. Hæc ita de Rebuspubl. liberis. Bona Civitatum aliarumque Universitatum, quæ non male pupillis comparantur in Jure Romano, non possunt etiam à Rectoribus eâdem libertate alienari, quâ administrantur. Sed res eorum sunt duorum generum. Vel enim ad jus Regalium pertinent, vel patrimonialia sunt. Prioris generis sunt portus, flumina, viæ publicæ, muri quoque & portæ Civitatum, quia Jus muniendi & *Armandiæ*, quam vocant Feudales, ad Regalia pertinent, cujusmodi res nullo modo posse alienari, nulla dubitatio est.

69. Quare nec ejusmodi res, ob Universitatis debita, executioni subjectæ sunt,

sunt, nec si qua Civitas bonis cedere velit, etiam portis & muris suis, nedum viis & portubus cedere debet; quemadmodum Civitatem quandam in non ignobili Belgarum provincia consultam à Juris privati magis quam publici peritis, instituisse recordor.

70. Rectius alia civitas eodem incommodo æris alieni subacta, cum bonis cedere vellet, non modo portas & muros, sed etiam Fora & Pontes, imo Curiam excepit; nec enim hæ res videntur esse patrimoniales, sed ad civitatem, quatenus liberæ membrum Riepubl. constituit, spectant, cujusmodi rebus se absque Summæ potestatis consensu exuere & ad membrum Reipubl. exhibendum ineptam reddere non potest.

71. Sed bona patrimonialia, domus, agri, omniaque reditus stabiles civitati præbentia, ita demum alienari possunt, si consentiant ipsæ Universitates, sive major pars non tàm Rectorum, quàm Possessorum vel Civium à quibus Rectores constituuntur, vel quibus Universitas eam potestatem nominatim dedit, ut convenienter juri gentium est in *l. ult. C. de vend. rer. civit.* Quod etiam de hypothecis sive oppignorationibus, è quibus alienatio sequi potest & debet, intelligendum esse, ratio vult & Juris civilis sanctio in *l. ult. C. de reb. alien. non alienand. Dix. in Prælect. ad Pandect. Quæ res pign. vel hypoth. dari non poss. n. 7. 8.*

CAP. VI.

De jure Possessionis & reliquis imperfectis juribus in Re sitis.

Possessio quid & jus possessionis quid ab eâ differat, cum divisione Possessionis. Quomodo hæc acquiratur, amittatur, in heredes an transmittatur. Fideicommissi origo, definitio, divisio & usus. De naturâ Servitutis, Ususfructus & Emphyteuseos. Ad feuda transitus.

EGimus, ex modo instituti, de jure in Re perfectè constituto, quod est *Dominium*; sequuntur imperfecta jura, de quibus non est libera potestas administrandi, alienandi & ad heredes transmittendi; cujusmodi sunt *Fideicommissa*, *Pignora*, *Servitutes*, *Ususfructus*, *Emphyteusis & similia*.

2. Sed antequam illas species attingamus, committi non debet, quin de Possessione, quæ similiter est imperfectum jus, etsi in Re non constitutum, post dominium, quatenus ad juris Gentium & publici Universalis rationem pertinet (evidenter autem ad eam pertinet) breviter agamus. Et quidem Possessionis definitionem facit difficilem varietas & ambiguitas vocabuli, cujus septemplicem usum apud Juris auctores exposuimus in *Prælect. ad tit. π. de Acquir. possess.*

3. Ex ratione Juris Universalis, dicendum videtur, Possessionem esse, *Detentionem rei corporalis, cum animo sibi aut alii rem habendi.* Nam etsi Coloni, Commodatarii, Creditores, & Usufructuarii, magis in possessione esse quam possidere dicuntur; quia tamen res tenent, cum hoc effectu, ut illis ante finem juris, quod in rebus habent, eripi non possint, nihil vetat illis adscribere possessionem.

4. Hoc enim est Jus Possessionis, ad pacem generis humani maxime pertinens;

nens; ne cui res possessa, priusquam liqueat, alterum habere jus potius, eripiatur. Unde nihil decantatius, quam possidentes se tueri commodo possessionis, & spoliatum ante omnia restituendum.

5. Jus autem potius, causâ cognitâ vel manifestâ, comparatis omnibus, dijudicandum, ut etiam colonus, commodatarius & cæteri nomine alieno in possessione commorantes habeant jus potius, non modo præ extraneis, sed etiam præ dominis res suas repetentibus, ante finem juris ad usum aut detentionem illis concessi.

6. Etsi enim coloni vel commodatarii contra dominos suos, jure civili, non habeant interdicta retinendæ possessionis, implorare tamen possunt officium judicis, si in usu juris sui, ante tempus & sine justâ causâ ab illis turbentur. Creditores autem & usufructuarii non carent etiam prorsus animo sibi habendi, ad tempus vel in certum eventum, si debitum in cujus securitatem pignus est datum, non solvatur: Imo dominus, furti reus est, illis auferendo possessionem, docente Justiniano in §. *unde constat*. 6. *de Oblig. ex del.*

7. Secundum hæc, Universalis & juris Gentium est *divisio possessionis in Naturalem & Civilem*, ut illa sit, quando quis tenet rem, cujus scit, se non esse dominum; civilis contra; Sed illa rursus est vel *justa* vel *injusta*; Prior, ut Creditoris, usufructuarii, Coloni & similium. Injusta, *Furum* & *Prædonum*.

8. Ergo tales etiam jure possessionis, ita ut est, vitiosæ gaudebunt? Gaudent jure Romano *l. ult. d. Acquir. poss* ratione non propria *Quiritibus*, sed omnium gentium communis, quæ vult, ne quis suum aliter quam per judicem reposcat, sine discrimine, quo jure possessor rem detineat, ad evitanda bella & pugnas, quæ ex privatis occupationibus & ademptionibus evitari non possent, quia possessori vim vi repellere licet.

9. Quod si vis major illata resque ablata sit, in eo quod diximus, leges & mores omnium gentium conspirant, *spoliatos ante omnia restituendos*, id est, Antequam utrius sit res in proprietate, discutiatur, possessori quod ablatum est in eodem situ restituatur.

10. Ex his apparet, *jus possessionis* esse diversum ab ipsa *possessione*. Nam hæc est detentio, sive actus primus detinendi rem corporalem. Jus possessionis est, facultas illam detentionem conservandi & eripere volentibus resistendi: plane sicut dominium discrepat à jure dominii, quod est, administrare, alienare, vindicare; & Servitus à jure servitutis, quod est ire, agere, ac ita in cæteris.

11. Ne quis heic jus possessionis imaginetur, quod latius pateat, quam ipsa possessio; aut extet, ubi possessio non extat. Nec enim jus adpiscendi aut recuperandi possessionem rectè Jus Possessionis simpliciter appellatur; non magis quam jus crediti, quo quis ad dominium consequendum agere potest, jus Dominii rectè dixerit.

12. Proinde qui hoc agit, ut possessionem adipiscatur, aut recuperet, illum non agere ex possessione, neque ex jure possessionis, etsi de possessione agat, manifestum est. Agit ex æquitatis jure, quo contendit sibi detentionem rei esse præstandam vel restituendam.

13. Unde perspicuum est, Possessionem non esse ejusmodi jus, quo manum rei, ubicunque sit, injicere possumus; quemadmodum Jus in re constitutum, quod dicitur, antea definitum est, in *cap.* 5. *n.* 3. ut alibi latius demonstratum est in *prælect. ad tit. Inst. de Interdict.*

14. Possessio igitur ut nostra sit, oportet

portet rem actu detinere, saltem actu primo, inquam; nec enim, ut actu secundo & exercito rei semper incumbamus, aut nobiscum ut testudines, circumferamus, humanarum rerum conditio fert.

15. Sed initium possessionis necessario debet esse ab actuali & corporali detentione, junctâ cum animo sibi habendi, si definitio *suprà* rectè collocata est; nec enim detinere est animo solo concipere detentionem, sed rem in manibus & in potestate habere, ac ideo quod jus Romanum tenet, possessionem *nonnisi animo & corpore simul acquiri l.* 3. §. 1. *π. de Acquir. poss.* ex ipsa rei natura petitum & juri naturæ consentaneum est.

16. Quemadmodum æque rationi communi esse conveniens, ut animo solo per aliorum ministerium retineamus possessionem, haud minus expeditum & jam dici occupatum est.

17. Amissio possessionis quominus animo solo fiat, cum absque animo sibi habendi Possessio non consistat, nihil impedimento est, ut eodem jure Romano, convenienter juri Gentium, obtinet *d. l.* 3. § 6.

18. Quo pertinet *Constitutum Possessorium*, quando quis, rem tenens & retinens, eam alii se possidere profitetur, quo facto ille fit minister alienæ possessionis, eâque re nihil est hodie frequentius.

19. Unde etiam constat, infantes & furiosos, qui tali animo carent, per se, possessionem acquirere non posse, nisi aut Tutorum aut Curatorum suorum ministerio *l.* 1. §. 20. *l.* 32. §. 2. *d. Acquir. poss.* Nec aliam Civitatum esse rationem, per suos Administratores *d. l.* 1. §. 23. *& sequ.*

20. Quod si tales aut aliorum Procuratores, officii ratione neglecta, diversum induant animum, neque se dominis suis, verum sibi aliisve se acquirere profiteantur, instrumenti medio deficiente, non potest etiam dominis acquiri possessio *d. l.* 1. §. 19. *&* 20.

21. Nec aliud in amittendo, juris esse potest; si colonus, inquilinus, Procurator aliusve minister possessionis eam dereliquerit, aut in alium, etsi ignorante domino, transtulerit; cum hic possideat, alterum desiisse possidere oportet. Idque nonnisi jure positivo seu lege mutari potest, quod novissime factum à Justiniano in *l. ult. C. de Acquir. poss.*

22. Etsi quando minister rem modo dereliquit ab alio non occupatam, quominus eam primus adhuc animo possidere videatur, nihil obstat: Sed ut prioris animus pro possessione habeatur, ubi alius actu possidet, id utique non habet facultatem. Ac ita res est, etsi Juris civilis auctores nonnihil hac parte varient, de quo non est hic locus agendi.

23. Id verò præteriri non potest, utra positio Juri Gentium melius conveniat; quod *morte possessio extinguatur*, in heredem nullo modo transmittenda; vel *quod in Heredem transeat* absque novo actu occupationis. Prior est Juris Romani; posterior, hodiernarum Gentium, saltem plurium sententia & consuetudo, juxta celebre dictum, sermone Francorum passim cognitum, *Le mort saisit le vif*, Id est, *Mortuus vivum mittit in possessionem.*

24. Sed hæc sola phrasis satis indicat, illam missionem in possessionem viventis à mortuo factam, esse figmentum juris positivi, & cum morte, possidendi actum etiam primum extingui, novamque detentionem facto heredis inchoandam esse, jure naturali & Gentium.

25. Alioqui possessio consideratur ut jus abstractum, habens consistentiam sine actu saltem primo detentionis, quod

ejus

ejus naturæ & definitioni *suprà* collocatæ adversatur.

26. Cæterum, illud jus & commodum possessionis, quo quis habet facultatem tutelæ publicæ, qua liceat ipsi rem detinere eâque frui, quamdiu alius eam jure non evicerit, in hac imperfectâ Rerumpublicarum constitutione & tarditate ac ambagibus judiciorum, non immerito magni momenti habetur.

27. Cum autem detentio in facto consistat, frequenter usu venit, ut eâ de re, violentæ concertationes oriantur: ac ideo ad publicæ quietis rationem maximè pertinet, de controversiis possessoriis, ne occasio rixis & pugnis detur, imprimis expeditè jus dici, quod Legibus populorum diligenter cautum est.

28. Non esse Possessionem eam Jus in re constitutum, antea diximus; Etsi, cum circa rem vertatur, in hoc capite omitti non potuit. Sed ex juribus ejus generis imperfectis primum hujus loci, occurrit *Fideicommissum*; quod est, *Onus rei impositum, quo is, cui per ultimam voluntatem, res primo relicta fuit, eam alii restituere debet.*

29. Romanis hæc ratio continuandi ultimas voluntates diu ignorata, serò in mentem venit, occasione personarum incapacium, quibus lege prohibitis capere testamento, hereditates & legata, ministerio alieno relinquebantur, rogando personas jure capaces, ut sibi relicta, aliis restituerent.

30. Sed cum brevi displicuisset hæc elusio Legum, vindicatis Fisco rebus ita relictis, mansit tamen usus Fideicommissorum, transformatus in modum substitutionis, ita ut post mortem primi heredis aut legatarii, res ad alios perveniret; quod olim in potestate testantium esse non credebatur, sed hodiè perrupit in morem & jus gentium, abiitque in varias species.

31. Est enim Fideicommissum Universale vel singulare; Illud de toto, vel de parte hereditatis, hoc de rebus singulis. Utrumque vel expresse vel tacite relinquitur. In expresso sunt duæ institutiones heredis aut legatarii, quorum ab uno res ad alterum devolvitur. In tacito prohibitio alienandi respectu certorum hominum aut certæ familiæ, à quibus alienatæ res vindicari possunt; adjicitur.

32. Consequenter, Fideicommissum est dividuum vel individuum, perpetuum vel temporarium; de quibus differentiis hæc observatio est *hujus loci.*

33. Cum fideicommissa sint dispositiones in longum, minor est humanæ vis prudentiæ, quam ut omnes casus, è quibus dubia oriri possint, à testantibus prospici possint. Unde nulla fertilior est controversiarum seges, quam Fideicommissarium institutum, inprimis si dividua maximeque si perpetua sint.

34. Quæ res in causa fuit, ut in mores & jus Gentium valide abierit, quod jure Civili dubium habetur, *Fideicommissa perpetua quarto gradu terminari:* quia merito ad Rempubl: pertinere creditur, ut litigiorum fontes aliquando præcidantur.

35. Quin si perpetua & dividua in rebus singularibus, ut Agris & domibus, condantur, Fideicommissis, res eo sæpe redigitur, ut domus collabantur, atque possessiones in summam redigantur incertitudinem; cujus exitus non nisi sublato per rescriptum Principis onere Fideicommissi, deinceps reperiri possit.

36. Unde non immerito dubitari possit, an rationi juris Gentium, publicæque utilitati non esset convenientius, Testandi libertatem intra primam post obitum disponendi facultatem, quæ consistat in jure instituendi heredes legandique, & in casum, si primus, heres non fiat, substituendi, coerceri, quam permitte-

mittere patri, ut etiam intra pubertatem de bonis filii propriis & cuilibet Testatori, ut de bonis suis in æternum ac in infinitum disponere possit.

37. Prius quidem de Substitutione pupillari quæ dicitur, ut moribus populi Romani arbitrariis introducta fuit, ita plerumque moribus hodiernis Gentium abrogatum videmus. Posterius in pleno viridis observantiæ rigore manet: Imprimis id, quod ad conservationem & splendorem familiarum pertinet, ut sit facultas custodiendi bona vel cuncta, vel notabilia quædam adversus vim sævientis fortunæ vel prodigentiæ successorum, in usum atque subsidium posteritatis.

38. Hæc de Fideicommisso collocata sufficiant. De Servitutibus rerum minus adhuc præsentis instituti in hunc locum congruit: Digitum intendisse sat erit. Est Servitus nihil aliud, quam *Jus in Re alienâ constitutum, quo dominus aliquid in nostram utilitatem pati, vel non facere cogitur.*

39. Debetur autem nobis, ratione Rei vel ratione personæ. Unde servitus est realis, vel personalis. Illa, quâ nobis ut possessoribus prædii Rustici vel Urbani competit aliquid juris in prædium vicinum; velut, eundi, agendi, vehundi, aquam ducendi, pecus ad aquam appellendi; nec non immittendi stillicidium vel flumen, prohibendique, ne altius tollat ædificium suum, ne luminibus nostris officiat, & similia.

40. Ex eo, quod talia nobis jure servitutis debentur, intelligimus, neminem ejusmodi jura in alienis rebus, sine causa servitutis acquisitæ, exercere posse; ne quidem innoxiæ, si quis hanc obtendat, utilitatis causâ; nec quidem si absque incommodo suo re alienâ carere nequeat: opus est tamen consensu domini impetrato, cui id excusare vel recusare, quatenus alieno incommodo jus alterius non impeditur, licet:

41. Nisi Magistratus publicæ utilitatis causâ, vel ne malitiis indulgeatur, partes suas interponat, quo minus agri cultura vel commercia impediantur; aut homines summo jure per injuriam vexentur.

42. Quo pertinet Petronæ Constantinopolitani exemplum, qui structa domo magnifica, viduæ cujusdam lumina penitus obscuraverat, quod sane cum nullam servitutem vicinæ deberet, si modo vicinâ superficie abstineret, ei licebat, per *l.* 8. *C. d. Servitut. l.* 9. *& l.* 14. *π. d. Servit. urb.* Theophilus tamen Imperator adeò tulit ægrè, quod per luxum pauperi viduæ insultasse videretur, ut domum destrui, hominemque publice per vicos flagris cædi jusserit, ut ex Manasse probavimus & illustravimus in *part.* 1. *lib.* 4. *Digress. cap. ult.*

43. Usum Servitutis consistere in Utilitate diximus, eâque vel Rei vel personæ. Proinde servitus est realis aut personalis. Et in priori, quæ per excellentiam Servitutis dicitur, utilitas excedere non potest usum prædii: nec valet, instituta commercii, aut etiam voluptatis causâ *l.* 8. *l.* 19. *de Servit. l.* 5. *d. S. R. in fin.*

44. Sed an non hæc est positivi juris subtilitas, cum in jure Gentium nihil sit, quod talia ex ipsis prædiis concedi prohibeat? non est tamen ita, sed ad ipsam rei naturam hæc à Juris auctoribus satis presse exacta videntur. Personalis obligatio de quibuslibet rebus non turpibus contrahi potest, sed jus in re, quod rem adficiat eique inhæreat, non nisi rei naturæ conveniens imponi potest; nec rei quicquam, nisi reale, deberi potest: non voluptuarium, non commercale; nec quod ejusmodi est, inter rem & rem intercedere potest.

45. Eadem ratio dictat, naturam Servitutis

vitutis *in faciendo* consistere non posse, siquidem faciendi qualitas in rem, in prædium nullo modo congruere potest: Ideoque & illud ad rei naturam expressum est, servitutis usum in patiendo vel in non faciendo consistere. Si quod faciendi jus rei imponatur, ad hoc persona constituentis ejusque heredes obligantur; prædium ipsum non adficitur, ideoque adversus tertium inde possessorem agi non potest, qua in re servitutis efficacia consistit.

46. Ne quidem in Servitute personali, quales sunt Ususfructus, Usus & Habitatio, faciendi qualitas usu venire potest: Sed quia personæ debetur, & hæc voluptatis atque commercii capax est nihil vetat, emolumentum Ususfructus ad voluntatem quoque & ad commercium adhiberi.

47. Est enim Ususfructus, Percipiendi jus omnis emolumenti ex rebus alienis, cum vitâ finiendum, salva rerum substantiâ. Verum Servitus *Usus* quæ dicitur, ut à Romani Juris auctoribus est prodita, solam continet necessitatem, & à commercio usuque voluptuario remotus est: quas Servitutes ita quidem distingui nihil vetat, ex ratione juris Gentium; Attamen vix est, ut eodem jure Gentium positivo, discrimen illud receptum sit; quia determinatio necessitatis illius, ab utilitate reliquâ separatæ, tam lubrica & intricata foret, ut parum absit, quin usu gentium Servitus USUS ignorata aut improbata sit: Exemplum certe nullum unquam cognovimus.

48. De ususfructus natura participat Emphyteusis & Feudum. Emphyteusis enim, si jus constitutum, à conventione qua constituitur, separes, ita finiri potest. *Jus quoddam utendi fruendi re immobili alienâ, sub Lege pensionis annuæ quam diu illa solvitur, & res tota non interit.* Ita medium jus est, inter Dominium, & usum pro mercede, vel usumfructum gratuitum.

48. Duplex usus, propter quem hoc jus sit introductum, esse videtur. Primus, ut agri inculti, quos Domini solitis conditionibus locare non poterant, jure dominio proximo, & pro modicâ pensione, in perpetuum transferantur.

49. Alter usus, ut, qui rebus suis ipsi commodè superesse non poterant, alios quasi in partem dominii, quod utile dictum est, admitterent, ut ratio Mei & Tui illos in re custodienda facerent diligentiores. Quâ causâ Principes & Civitates hujusmodi agros vectigales sive emphyteuticos frequenter exercere videmus.

50. Hæc ita levi manu attigisse sufficit; De pignore, deque Superficie & jure Censitivo quod dicitur, similibusque in Re constitutis juribus, omnino supersedebimus, quia nihil de illis à privati juris rationibus separatum heic collocandum habemus.

51. Sed de *Feudis*, quæ non procul ab Emphyteusi recedunt, hujus disciplinæ ratio postulat, ut latius agamus; Cum enim usus eorum omni Europâ fere sit Universalis, exceptis Angliâ & Frisiâ; tametsi apud nos haud penitus ignorentur; à jure publico Universali, quod est præ manibus, omnino dividi non possunt. Ergo sectionem de illis propriam operæ pretium erit, complecti. Agemus id & breviter & perspicuè, ut erit facultas.

SECTIO V.

De FEUDIS.

CAP. I.

De Feudi definitione, & divisionibus.

Definitio, etymologia & Origo Feudi. Divisio in masculinum & Femininum. Novum & Antiquum. Nobile & ignobile. Ecclesiasticum vel seculare. Corporale aut incorporale. Ligium vel non ligium. Hereditarium, vel ex pacto & providentiâ. Temporale vel perpetuum. Dividuum vel Individuum, denique proprium vel improprium.

DEfinitio Feudi sit hujusmodi, *Jus quoddam utendi fruendi re immobilis, ex beneficio domini, sub lege fidei constitutum:* Ususfructus vocatur in *lib.* 2. *F. t.* 42. *sub f.* Sed improprie, ac ideo dicitur jus *quoddam* utendi fruendi, quia differt à simplici Ususfructu, per Legem fidei, & quod ad posteros transmittitur.

2. Nomen Feudi est à fide, longobardicè *fede* 2. *F.* 3. *in f.* vel à Germanico *Feida*, quod bellum significat, etiam Longobardis, qui fuere Germani. Feuda enim à belli usu originem habent, unde κτήματα στρατιωτικά, *prædia militaria* vocantur hujusmodi Possessiones, apud Harmenopulum 1. *epitom.* 16.

3. Victores enim antiqui agros & prædia jure belli publicata, suis ducibus & militibus in præmium adsignabant, ut inde se suosque in armis exhiberent, evocatique dominis suis præsto essent, ad quam originem potius quam ad universam Feudorum naturam pertinet Hotomanni definitio Feudi; quod sit, Clientela militaris, eâ lege contracta, ut cliens pro beneficio accepto, militarem operam præbeat, vicissimque Patronus suam illi fidem & benevolentiam præstet *disp. Feud. c.* 4.

4. Hoc autem institutum vetustissimi omnium gentium usus. à Germanis, cum plerasque Europæ ditiones occuparent, præ cæteris, & à *Longobardis* maximè in Italia stabilitum, ibique in disciplinam celebrem redactum est, auctoribus imprimis Gerardo Nigro & Oberto de Orto, Jurisconsultis & Consulibus Mediolanensibus.

5. Sed usus Feudorum, deinceps, ut fit in rebus humanis, admodum auctus & mira varietate indutus est: Unde variæ species, quæ distingui possunt in summâ, quod vel sint ab Origine desumptæ, vel à materiâ, vel à formâ, vel à quibusdam aliis qualitatibus.

6. Ab origine sunt tres divisiones. I. Feudum est masculinum, vel femininum, prout à mare vel à femîna primo est acquisitum, etsi aliàs fœmineum est, in quo feminæ quoque succedunt; *c. un. pr.* 2. *feud.* 30. Ei quidem in dubio præsumitur esse masculinum, pro natura fidei & servitiorum.

7. II. Feudum est novum & Antiquum.

quum. Novum est, cujus causam acquirens non habet ab alio, sed immediatè à domino & à se ipso. Antiquum, cujus causam quis non habet à se ipso, sed ab alio, qui primus Feudum acquisivit *c. un. vers. novam invest.* 2. *F.* 32. hoc etiam Paternum dicitur. In dubio, possidente vasallo, præsumitur antiquum.

8. III. Feudum est vel Nobile vel ignobile. Prius Nobilitate excellit, quod in dubio præsumitur 2. *feud.* 10. Ignobile contra intelligitur. Nobile rursus aut Regale, vel non Regale vocatur; Illud quod Summi Principis auctoritate concessum est, cum dignitate regali, voce latius acceptâ, ut non modo Regnum, sed etiam Electoratus, Ducatus, Principatus, Marchionatus, Comitatus & Baronatus intelligatur. Denique, omnes qui Capitanei dicuntur, Regale feudum habere censentur 2. *F.* 24. *in pr.* Non Regale quid sit, è Contrario intelligitur; & hoc qui habent, Valvasores simpliciter vocantur. *d. c.* 34. *in pr.* etsi Valvasorum quoque generalis appellatio est 1. *F.* 1. *in pr.*

9. Ratione *materiæ* sunt duæ divisiones summæ: I. Feudum, est vel Ecclesiasticum vel Seculare. Ecclesiasticum variè sumitur, à personis constituentibus 1. *F.* 1. *in pr.* Ab his, quibus conceditur 2. *F.* 40. maximè à rebus, in quibus feudum constituitur, si res Ecclesiæ sint 2. *F.* 35. plerumque autem illi respectus concurrunt. *dd. ll.*

10. II. Feudum est rei corporalis aut incorporalis, quæ pro immobili habetur; ne à definitione abludat hæc divisio. Exprimitur etiam his terminis, *in Curte vel extra Curtem.* In *Curte* dicuntur Feuda jurium rebus cohærentium, quæ res manent ipsæ in *Curte*, sive Palatio concedentis. Extra Curtem, sunt Feuda prædiorum, quæ extra domum concedentis, possessione transferuntur in alienas manus 2. *F.* 51. *in pr.*

11. Feudum in Curte dicitur, de *Camerâ* vel de *Cavenâ.* 2. *Feud.* 2, §. 1. Illud est stipendium vasallo à domino concessum, è camerâ, id est, ærario suo; vocatur etiam Soldatæ, à præstatione solidorum 2. *F.* 10. *in f.* Hoc vero, præstatio victus è cavenâ, id est, è cella domini. Cujac. *ad d. c.* 2. §. 1. Utrumque mere gratuitum esse potest, sub lege fidei, sine ullo onere: Utrumque morte dantis & accipientis finitur *d. c.* 10. *in f.* Sed Feudum Habitationis morte solius accipientis finitur 2. *F.* 105. Verum hæ species à naturâ Feudi ordinaria satis notabiliter, ut apparet, discrepant.

12. Ratione *formæ*, Feudum est vel Ligium, vel non ligium. Feudum ligium est, pro quo vasallus domino fidelitatem debet, adversus omnes, Deo & Imperatore exceptis 4. *Feud.* 99. à ligando dictum. Exceptio Imperatoris est in *l.* 2. *F. t.* 55. *in f.* Etiam Pontificis Romani 2. *F.* 101. Inde sequitur, Vasallum Ligium habere non posse, nisi Imperatorem vel Regem aut Principem, qui nullum habet superiorem. Item duobus neminem ligio Feudo teneri posse 2. *F.* 52. §. 2. *& c.* 99. ubi tamen id ipsum, per facultatem Substituti, respectu alterius, datam, videtur eludi. Quid sit, non Ligium feudum, ex oppositione colligi potest.

13. Celebris est divisio Feudi in *Hereditarium, & ex Pacto & providentiâ.* Hereditarium vocant, in quo transmissionis ad heredes fit mentio, quam ex dispositione juris communis procedere volunt. Ex pacto & providentiâ dicitur, in quo filiorum & sanguinis mentio fit tantum, ubi successio vadit ex dispositione juris Feudalis. Sed verius est, hanc divisionem eo sensu non esse accuratam, sed mentionem heredum in constitutione Feudi, pro materia subjecta esse intelligendam. Et cum regulariter Adscendentes,

dentes, feminæ, cognati, adoptivi, naturales à successione Feudi excludantur, ut *infra* videbimus; heredum vox eo modo quem rei natura fert, capienda videtur, pro filio sive masculo, quod & probatur, 1. F. 13. *verf. Etsi clientulus.* 2. F. 34. §. *similiter v. ut*, *si habeat* 1. F. 1. §. *cum vero*. 2. F. 18. & 26. §. *fin*. Plane, quominus pactis specialibus Successio Feudi ad juris communis regulam disponatur, nihil impedimenti est, sed eo quem diximus, sensu, Divisio non videtur habere facultatem.

14. Ex aliis qualitatibus, Feudum dividitur I. In temporale & perpetuum. Temporalia primitus erant omnia Feuda, semper ad lubitum domini, instar precarii; dein ad annum firma fuere, postea ad vitam, denique ad filios, postremo ad omnes posteros mares continuata sunt 1. F. 1. §. 1. Et sic hodie Feuda pleraque sunt perpetua, exceptis, quæ *in Curte* diximus, & quæ specialiter ad tempus, vel ad beneplacitum concessa fuerint.

15. II. Feudum est dividuum vel individuum. Et quidem dividua sunt pleraque, inter eos, qui ad successionem vocantur. Sed Regalia sunt individua 2. F. 55. §. *firmiter verf. Præterea*, quod consuetudinibus dein ad Regale proprie dictum fuit restrictum; reliquis Principatibus in Germania & Italia dividi solitis; quod tamen novissime plerisque familiis illustribus merito displicuit. Alicubi, ut in Hollandiâ, Feuda generaliter individua sunt, Neostad. *Obs. Feud.* 8. 9. Grot. 2. *Introd.* 41. *n.* 3. ubi & distinctio Feudi in bonum & malum. Hoc appellant, in quo soli mares primogeniti descendentes admittuntur, absque jure repræsentationis. Feudum bonum vocant, quod non redit ad dominum, quamdiu ullus è cognatis superest, ut Grotius *ibidem*.

16. III. Feudum aliud est Proprium, aliud improprium. Illud, quod ad communem Feudorum naturam est conformatum, quod & rectum à multis vocatur; licet alii Rectum dici putent, à causâ, quasi Legitimum, & bonâ fide justoque titulo quæsitum. Improprii variæ sunt species. Supra habuimus, Feudum è Camera & è Cavenâ, atque Habitationis. Huc etiam pertinet Feudum Guardiæ & Gastaldiæ 1. F. 2. Prius est custodia prædii, pro mercede. Alterum, procuratio prædii, æque pro mercede. Utrumque post annum auferri potest *d. cap.* 2. ibique *Cujac.* Est etiam Feudum Advocatiæ, cujus mentio *fit.* 2. F. 27. §. 5. Utrum vero sit pecuniarium, an prædiale non exprimitur; causam designante vocabulo, quod defensionis & patrocinii gratiâ concedatur.

CAP. II.

De Constitutione Feudi.

A quibus Feudum constitui, à quibus acquiri possit. Quæ in Feudum dari queant, & quid illis cohæreat, ubi de jurisdictione. Causas constituendi esse Pactiones & stipulationes, etiam posse ultimas voluntates. Modum acquirendi esse Investituram, quæ exponitur, & Præscriptionem. De juramento Fidelitatis & de Servitiis.

IN Constitutione Feudorum agendum est de Personis, de rebus & de modis. De personis tam constituentium, quam his quibus Feudum conceditur, videndum. Constituere possunt Feudum novum, omnes qui non prohibentur, & rerum suarum administrationem habent, etiam feminæ, 2. *Feud.* 3. Plerumque ita, ut constituentes beneficium tribuant vasallis; Sed deinceps invaluit, ut multi sua prædia Principibus deferrent, à quibus eadem rursus in Feudum acciperent, varias ob causas, de quibus ad Hollandiam *quod* attinet, *vid.* Grot. 2. *Introd.* 41. *n.* 13. 14. Prohibentur igitur, qui alienare non possunt; sive dominio careant, ut Tutores, Curatores & Procuratores; multo magis, qui nihil juris in re habent; sive pupilli & minores & quicunque sub Curatoribus agunt.

2. Accipere Feudum novum possunt omnes *d. c.* 3. etiam qui dare prohibentur, ut infantes & furiosi per suos Tutores & Curatores, etiam filii-familiarum; sed hoc ex ratione juris civilis, ita, ut usumfructum Patri suo, jure Patriæ potestatis, acquirant, *l. ult. C. de Usufr.* Feudum eidem quoque, dum in potestate sunt, acquirere videntur, cum nihil jure Feudali contra statutum reperiatur. Infames etiam, recte donantur Feudo, nisi dignitatem habeat conjunctam, per *l. 2. C. de Dignit.* Neque non Clerici, modo servitia non imponantur Feudo, quæ ab illis præstari nequeant, aut officia illorum impediant. *d. c.* 3.

3. Quin etiam superiores ab inferioribus Feudum accipere possunt, iisque fidem & servitia debere, saltem per substitutum; adeò ut Imperator ipse eâ lege teneatur 2. F. 100. Quemadmodum plures alii Reges & Principes, vasalli sunt aliorum, ut ex Historia constat. Quod autem Imperator Romanus Pontifici fidelitatem in *d. c.* 100. post Deum, ut habetur *ibi*, debere dicitur, id de Spiritualibus, ut Vicario Christi, qualis ἰυχετας ἴινας, pro superstitione temporum, est intelligendum.

4. Res, in quibus Feudum constituitur, sunt corporales & immobiles, iisve cohærentes vel æquipollentes, ut sunt jura, Soli rebus adnexa 2. *Feud.* 1. §. *ult.* Huc igitur pertinent, fundi, ædificia, sylvæ, horti, metalli aliæque fodinæ; castra quoque, pagi, urbes, territoria, Provinciæ cum titulis dignitatum. Mobilia scilicet, nisi rebus immobilibus cohæreant, vel iis accedant, in Feudum dari non posse, nisi admodum improprie, inde jam satis liquet.

5. Si quæratur de rebus concedenti cum aliis communibus, de rebus alienis, accipientis propriis & generaliter omnibus, quarum alienatio Lege vel testamento, vel denique pactione prævia prohi-

prohibita est, eas nec in Feudum dari posse, cum hæc etiam species alienationis sit, omnino statuendum est, 2. *F.* 3. *junctâ l. ult. C. de reb. alien. non alienand.* Neque tamen refragamur iis, qui pari sensu & iisdem casibus, quibus illæ res jure civili possunt vendi, etiam in Feudum dari posse videantur, quod è juris civilis rationibus petendum heic loci explicari non potest.

6. Proinde res alienæ, jure quidem in Feudum dari non possunt 1. *Feud.* 9. & 2. *F.* 35. Nisi consentiente possessore, & ejus successoribus. In futurum autem aut in casum, si præsens Possessor sine herede Feudi capace decedat, sine præjudicio ipsius, dum vivat, ejus Feudum à domino in alium conferri posse videtur. 1. *F.* 27. §. 1. quod tamen in Feudis Ecclesiasticis non procedit, 1. *F.* 3. *&* 9. *Item* 2. *F.* 25. §. 1. *&* 35.

7. Accedunt autem rei in Feudum concessæ non solum quæcunque nominatim expressa sunt, verum & alia, quæ rei concessæ necessario cohærent. Qua parte quæsitum est, an castro, vel pago cum jurisdictione concesso, Imperium, quoque vasallo concessum intelligatur; quod de Imperio minore sive mixto, non habet dubium, cum sine eo nulla sit jurisdictio *l. ult. π. d. off. ej. cui mand. est jurisd.* De majore sive mero Imperio secus est, cum, quia hoc non est jurisdictio, ex usu juris communis; *l.* 3. *π. d. Jurisd.* tum quod nulli quam cui specialiter nominatimque datum est, competit *l.* 1. *π. d. off. ej. cui mand.*

8. Quid si adjectum sit, *cum omnimoda jurisdictione?* Ex ratione juris civilis adhuc idem dicendum *l.* 16. *de Jurisd.* Sed cum in usu fori prævaluerit hæc sententia, duas esse Jurisdictionis species, Civilem & criminalem, vox *omnimoda* non potest habere vim suam, nisi utraque species; quam in forensi tritura sub eâ comprehendunt, adeoque & Merum imperium intelligatur. Quod si Feudum vetus vel castrum, habens jam pridem merum Imperium, alicui detur in Feudum, in hunc, Castrum, sicut est, adeoque merum etiam Imperium transire, non videtur dubitandum.

9. Porrò modus Feudi primum constituendi differt à causis, eodem fere sensu, quem in dominio acquirendo Interpretes Juris communis observant; ut causæ sint *tituli*, quibus Feudi jus acquirendi fundatur; Modus sit Causa proxima, per quam Feudum in actu & in *esse*, quod ajunt, constituitur. Causæ igitur sunt Pactiones & Stipulationes aliique tractatus, quibus aliquis ad Feudum alteri concedendum obligatur. Quominus etiam in ultimâ voluntate quis heredi suo injungat, ut Feudum alteri concedat, ut de Usufructu, Servitute, Emphyteusi aliisque juribus fieri constat, nihil obstare potest.

10. Modus, sive causa proxima vocatur *Investitura*, quæ nihil est aliud, quam solennis *Feudi Cessio*, ut optime Cujacius, aliquanto melius, opinor, quam ut alii, Contractus, quo id agitur, ut Feudum sit: Obertus de Orto possessionem proprie Investituram, Cessionem illam solennem improprie sic appellari scripsit in *lib.* 2. *tit.* 2. *&* 33. Ut ex ejus sententia, Contractus Feudalis sit causa Feudi constituendi, Investitura modus, quo ipso actu acquiritur vel traditione præsenti, vel ejus repræsentatione solenni.

11. Solennitas consistit in hoc, ut adhibeantur testes, minimùm duo, qui sint Pares Curiæ; id est, Convasalli, ab eodem domino Feudum in eâdem ditione recognoscentes; qui si absint, expectandi, si desint aut adesse nequeant, extranei testes capiendi sunt 1. *F.* 26. *&* 33. Coram quibus Dominus voluntatem

tem suam declaret, simulque possessionem ipsam, vel re feudali non præsente, corporeum aliquid, ut hastam vasallo, vel ejus Procuratori 2. *F.* 3. §. 1. *in med.* & 2. *F.* 58. §. 2. tradat *d. cap.* 33. Si talis investitura vel in re præsenti, vel actu solenni non fiat, sed dominus vasallum simpliciter Feudum tenere jubeat, id ultra vitam accipientis non extenditur 1. *F.* 25. *pr.* Testes iidem Instrumento adhibentur; Sine quo tamen subsistere Feudum probatur ex 2. *F. in pr. vers. nam si instrumentum defecerit.*

12. Si de Investitura vel instrumento non constet, at per triginta annos alienum prædium aut territorium quasi jure Feudi, continuo possessum fuerit, eâ præscriptione Feudum, non minus quam per investituram acquiritur 2. *Feud.* 26. §. *Si quis per* XXV. Ubi additur, si *Servitium domino præstiterit*, quod sufficere videtur, si dominus semel receperit 2. *F.* 33. *vers. Inde etiam.* Ubi & unius anni præscriptio memoratur, ad fundandam præsumptionem investituræ factæ, si dubitetur, an facta fuerit, quæ contrariis argumentis refelli potest: quibus non extantibus, annalis præscriptio jurejurando vasalli confirmari potest. *d. c.* 33.

13. Præscriptio decem aut viginti annorum, quâ jure Communi res immobiles acquiruntur, in Feudorum Consuetudine recepta non fuit, nec usquam exprimitur, nisi quod in *l.* 2. *Feud. t.* 87. longi temporis præscriptio, quæ jure civili est x. vel xx. annorum memoratur; & ex hujus usu juris de triginta annis accipienda videtur. Sed requisita, quæ in præscriptione longi temporis jure communi nota sunt, justus titulus & bona fides, (etsi de titulo magis ambigitur) in præscriptione Feudi triginta annorum adesse debent; nec qui malam habet fidem, ullo tempore præscribere potest *d. cap.* 87. quod ex jure Canonico petitum *c. pen. in f. & c. ult. de Præscript. c. literas* §. *Porrò de Restit. Spol.*

14. At tamen hæc requisita in præscriptione temporis immemorialis cessare, dictu necessarium est; siquidem qui memoriam initii extare negat, ut facit is, qui in immemoriali præscriptione se fundat, non potest ad tituli justi bonæque fidei probationem teneri, quâ de re diximus in *Vindic. Ameland. cap.* 8. & *seqq.* Rursus tamen animus habendi rem feudi jure, declaratus, est requisitum omnis præscriptionis necessarium: Unde, si res quasi pignus possessa fuerit, præscriptio non procedit; Quid a. juris tum sit, cognosci potest ex *c. un. F.* 28. cujus interpretatio tamen non est extra controversiam.

15. Investiturâ facta, nec prius, tenetur vasallus, ad juramentum Fidelitatis, cujus argumentum est in 2. *F. c.* 4. & 5. 6. 7. Quod si neget, se præstiturum, Investitura quoque, licet promissa, negari potest *d. l.* 2. *c.* 3. *in f.* & *cap.* 24. §. 1. præstatur autem per se, vel per procuratorem speciali ad hoc mandato instructum 2. *F.* 3. §. 1. *in med.* 2. *F.* 58. §. 2. *vers. Item Investitura;* qui tamen textus de Investiturâ, non de jurejurando loquuntur: quo tamen usus & communis Dd. sententia hanc substitutionem extendit. Quominus tamen pacto remittatur hoc jusjurandum, nihil obstat, modo fides præstetur, quæ nullo modo abesse potest 2. *f.* 3. *in f.*

16. Juramento præstito, vasallus tenetur ad servitia quælibet honesta pro conditione Feudi & personarum, domino vocanti & petenti præstanda 2. *F.* 26. §. *licet vasallis*, & *c.* 28. §. 1. maxime in bello, si oppugetur dominus, indistinctè bellum inferenti, sub limitatione, nisi aperte injusta belli causa fuerit

2. *F.* 28. *in pr.* Idque contra omnes, ne fratre quidem filioque & Patre exceptis, nisi feudum vasallus amittere malit *d. c.* 28. *in f.* Dominus tamen sumptum prorogare debet, extraordinarium, maxime, si foris operam bello navent, 2. *F.* 107. Possunt etiam mittere substitutos, Vasalli, domino gratos, aut dimidio reditus annui, quem ex feudo percipiunt, defungi 2. *F.* 55. §. *firmiter* 1. cum quo non satis convenire videtur locus 2. *F.* 40. *fin. pr.*

17. Servitiorum obligatio pactis restringi potest, ut certum aliquod & determinatum præstetur 2. *F.* 2. §. *præterea.* Et *cap.* 22. *in fin.* cujusmodi feudum castrense **burgleen / hoff leen /** vocatur; vel convenire potest, ut annua pensio, quod Servitium reale vocant, præstetur, vel denique nullum penitus, quod est Feudum francum, quomodo pleraque hodie feuda concedi Feudista tradit 1. *F.* 104. cum originalis natura feudi sit, ut vasallus & ejus heredes domino fideliter serviant, 2 *F.* 2. *in fin.* Ergo tale non est, si nulla servitiorum mentio fit facta; tunc enim est indeterminatum & generale pro natura feudi, *d. c.* 2. *in fin.* sed oportet claris investituræ verbis exprimatur, liberum à servitiis & francum esse Feudum: Alioqui non potest non retinere naturam suam *d. c.* 32. quod tamen an ita se habeat usu recentiore, postquam pleraque Feuda sine servitiis habentur, juxta *d. c.* 104. merito dubites.

18. A præstandis servitiis, excusat necessitas impedimenti, ab ætate vel pupillari vel senili, scil. ultra LXX. annos, vel à morbo, hactenus, ne in propria personâ dominis præsto sint, Substituti quominus mittantur, etsi de pupillis aliter quidam volunt, nihil obstat 2. *F.* 26. §. *si quis decesserit.* Paupertas innocens excusat à sumptibus etiam ordinariis, ab ipsis personalibus servitiis non æquè *arg. l.* 18. *ff. de Oper. Libert.* Ut ipsum dominum ad paupertatem redactum alat Vasallus, nusquam obligatus legitur, nec à libertis qui Patronum alere debent, *l.* 5. §. 18. *& seqq. d. Agnosc. aut al.* tuto satis argumentere; nisi compensationem servitiorum remissorum huc applices.

CAP. III.

De Usu, Successione, & alienatione Feudi.

Quid juris Feudum tribuat. Successionem Feudi esse Legitimam, non Testamentariam. Feminas regulariter non admitti, nec ad servitia inhabiles, nec illegitimè natos; nec Adscendentes, nec collaterales primi acquirentis. De Prohibitâ testandi & alienandi Feudi potestate. De renovatione investituræ & de Subinfeudatione.

VIdimus, quid sit Feudum, quotuplex, & quo pacto primum constituatur, id quod Novum dicitur. Acquisito vasallus utitur fruitur, jure dominio proximo, quod utile vocatur ab Interpretibus, & omnia complectitur, quæ ex re feudali secundum ejus naturam proveniunt, etiam onera cuncta, non secus atque de usufructu, ac etiam de Emphyteusi, jure communi constat, quo pertinet etiam Quæstio de thesauro in fundo feudali, aut vectigali invento, quam vid. *in Prælect. ad tit. ff. Si ag. vectig.*

2. Regalibus etiam, siquidem specialiter ab eo qui potest dare, concessa fuerint, utitur vasallus, qualia recensentur 2. *F.* 96.

2. F. 96. Quod si Princeps concesserit Feudum, cum omni jure, quod in Castro vel in pago habet ipse, Regalia comprehensa videntur, salvo tamen jure Summæ potestatis. Ideoque Superioritas, quam vocant Territorialis, non competit vasallo, nisi nominatim expressa fuerit, ut eâ gaudent Principes & Civitates Imperii Germanici; quod tamen fieri non posse, nisi ab his, qui jure patrimoniali tenent Imperium, vel ipsorum populorum consensu, ex iis quæ *libro* 1. de jure Imperantium & Subditorum dicta sunt, omnino statuendum est.

3. Agendum de transmissione Feudi ad heredes, quæ sensim recepta fuit, ut Feudista docet in *l.* 1. *F. c.* 1. §. 1. *& seqq.* Est autem hæc transmissio, sive Successio Legitima tantum, non Testamentaria 1. *Feud.* 8. 2. *F.* 11. Gradibus ex præscripto juris civilis potius, quam Canonici computandis 1. *F.* 1. §. 4. *Verb. secundum usum ab antiquis sapientibus constitutum* 2. *F.* 37. *c.* 1. *in fin.*

4. Primo igitur vocantur Liberi, naturales & legitimi simul, sine discrimine suorum & emancipatorum, in æquales partes, jure tamen post primum gradum repræsentationis 1. *F.* 8. salvo etiam jure primogenituræ in feudis individuis & regalibus 2. *F.* 55. §. 1. *vers. præterea*, quod tamen usu in omnibus Feudis regalibus non observari, diximus antea, & in singularibus locis multa singularia vigent, ut de Hollandiâ Grotius 2. *Introduct. c.* 21.

5. Filias, utpote servitiorum incapaces admitti in Feuda, non placuit, nisi Feudum sit femineum, id est, specialiter dictum fuerit, ut ad eas quoque pertineat 1. *F.* 1. §. 3. quo tamen expresso, aliter non admittuntur, quam masculis deficientibus liberis 2. *F.* 30. Nisi datum sit Feudum ad certum genus Servitii, quod mulieres æquè obire possint ac viri, quo casu feminæ cum viris, etsi non sint comprehensæ, admittuntur, quemadmodum etiam, si dictum sit, ut feminæ sicut viri, admittantur 2. *F.* 104. Denique, pacto deinceps & consuetudine in familia vasallorum, quasi tacito domini consensu, id introduci posse receptum est: cum alioqui generaliter ita, ut de primâ constitutione dictum est, accipiantur 2. *F.* 17. *&* 51. §. *similiter.* Feminas autem semel exclusas, semper intelligi exclusas, neque deinceps admitti, sed ad dominum reverti Feudum traditur in 1. *F.* 6. etsi multis id ut durum & iniquum displiceat.

6. Inter mares etiam excluduntur, qui ad Servitia sunt inhabiles, ut Clerici, qui feudum, quod prius habebant, etiam amittunt 2. *F.* 26. §. *clericus verb. hoc ipso.* 2. *F.* 30. *V. ex hoc illud.* 2. *F.* 21. *&* 36. ubi comparantur cum feminis, mutis & surdis, adeoque ne per substitutum quidem admittuntur. De muto quod feudum amittat, est textus in 1. *F.* 6. §. *ult.* nisi quod de magno feudo alimenta ei relinquuntur; cui è diametro adversantur Obertus & Gerardus aliique statuentes, mutum etiam ita natum retinere feudum paternum; saltem de postea facto muto non dubitatur 2. *F.* 36. idque magis æquitati est consentaneum.

7. Filius amittit successionem feudi paterni, si nolit esse heres patris sui in allodialibus, id est, non feudalibus bonis, eaque ad agnatos transmittitur, absque necessitate adeundi hereditatem ultimi possessoris, nisi filius, agnatis consentientibus, novam à domino impetraverit investituram 2. *æ.* 45. Proinde, si filius à Patre justa ex causa sit exheredatus, à feudo quoque exclusus videtur *arg.* 1. *æ.* 27. §. 2. *vers. præd. mod.* quemadmodum etiam, si Patris culpâ vel delicto Feudum sit commissum, ad filium transire non potest 2. *æ.* 26. §. *si vasallis culpam.*

8. Filii non ex justo matrimonio suscepti

cepti in Feudo non ſuccedunt, quales adoptivi 2. *Feud.* 26. §. *Adoptivus*, Et naturales, etſi legitimati *d. c.* 26. §. *Naturales*, ubi ſimpliciter ita, nec uſquam aliter ſcriptum; Etſi multis, de legitimatis per ſubſequens matrimonium, ſecus videatur. Nati è matrimonio ad *morgenaticam*; id eſt, quorum mater hac lege ducta eſt, ne liberi ex illâ naſcituri plus quam Pater illis pacto nuptiali addixit, habeant, etiam à Feudis excluduntur 2. *f.* 29. Etſi aliter ſcriptum eſt *d. cap.* 26. §. *Filii nati*; cui inſerunt negationem fere omnes.

9. Deficientibus filiis & filiabus, ubi hæ admittuntur, Adſcendentes, ſi forte ſuperſtites ſint, non vocantur ad ſucceſſionem Feudi, nec veteris, quod venit ab Adſcendentibus, neque novi, quia ſervitiorum præſtatio difficilius in illos cadit 2. *f.* 50. Idem receptum eſt in Collateralibus primi acquirentis 1. *f.* 8. §. *ult. &* 2. *f.* 11. §. *bis vero, verſ. quod ita.* Quod ampliatur, etſi duobus fratribus communiter datum ſit Feudum 1. *f.* 1. §. *cum vero. verſ. quod etſi communiter*, idque ut uſu venerit, ex eodem loco poteſt animadverti; ſcil: quia feudo primo ad lubitum, dein ad vitam dari ſolito, mox ad liberos, & paulatim ac conſequenter ad alios agnatos producta fuit ſucceſſio; ad collaterales primi acquirentis ſemel præteritos redire non potuit.

10. Pacto tamen convenire poteſt, ut frater etiam primi acquirentis ſuccedat 1. *f.* 8. *in fin. c.* 14. §. *ſi dari &c.* 20. Si Feudum quoque communi fratrum nomine, vel de utriuſque bonis, ſciente domino, ſit emptum, commune habetur *d. c.* 20. eo neſciente, fructus ſolummodo communes erunt 2. *f.* 12. Cæterum, collaterales vaſalli in vetere Feudo, ſecundum gradus jure communi cognitos & ſalvo jure repræſentationis ſuccedunt in infinitum; juxta lineam ſcilicet maſculinam 1. *f.* 1. §. 4. 2. 11. 30. 45. 50. *& paſſim.* niſi Feudum ſit femineum, quâ de re dictum *ſuperius*.

11. Succeſſor autem vaſallus intra annum & diem (aut menſem, ſcriptum eſt in 1. *f.* 22. *pr.*) novam petere debet inveſtituram à domino, ſicut idem vaſallus ad eandem à ſucceſſore domini petendam tenetur 2. *f.* 24. *in pr.* 2. *f.* 40. *in pr.* 2. *f.* 55. §. *Præterea*, *ſiquis in feud.* Et ſi plures ſint heredes, ſinguli ad fidelitatem jurandam tenentur 2. *f.* 26. §. *omnes filii d.* 2. *f.* 55. §. *firmiter verſ. præterea.* ut tamen Servitium maneat unum idemque, præſtandum vel ab uno, quem elegerint vaſalli, ſi dividi nequeat, vel à ſingulis pro parte ſuâ *arg. l.* 2. §. 2. *verſ. non enim π. de verb. obl.* Proinde, ſi plures domini ſint heredes, uni omnium nomine recipienti, fidelitatem & ſervitia præſtari conſentaneum eſt.

12. Teſtamentum de Feudis condere non eſt permiſſum 1. *f.* 8. *pr.* ne quidem ad pias cauſas, vel Principis indultu; quia jus agnatis quæſitum auferri non poteſt, non magis quam ulli hominum *l.* 2. *d. his qui ſui vel al. jur.* Hæc ita, niſi aliter Pactis convenerit, ut etiam de Feudo teſtari liceret, Feudumque ſimpliciter hereditarium ſit factum, expreſſo, quod ad quoſlibet heredes ſit tranſiturum. Nam ſi heredum mentio ſimpliciter ſit facta, magis eſt, ut heredes ex providentiâ juris Feudalis intelligantur; etſi verba tam generalia eſſe queant, ut alienandi adeoque etiam teſtandi poteſtas ſub illis comprehendatur, ut ſi conceſſum ſit cum clauſula, *quicquid placuerit, faciendi*; vel in *quos voluerit*, Feudum *transferendi*; vel *quibus dederit*. Poſſet etiam *mixtum* fieri, cum deficientibus agnatis, teſtandi & alienandi poteſtas datur. Sed in dubio non eſt receden-

cedendum à jure feudali, quod negat disponendi facultatem vasallis; nisi rursus aliter moribus populorum cautum sit, quales non desunt omni Europâ; de Hollandiâ nominatim tradit Grotius 2. *Introduct. c.* 42.

13. Sic olim etiam consuetudine receptum fuit, ut Feudum inter vivos alienare liceret 2. *F.* 9. donec prohibitæ sunt alienationes à Lothario in futurum, 2. *F.* 52. dein à Friderico etiam in præteritum, tam veteris quam novi, tam partis quam totius Feudi, sine ulla temporis præscriptione 2. *F.* 55. comprehensis sub alienatione cunctis speciebus, quæ sub alienatione prohibitâ jure communi continentur *l. ult. C. de prohib. rer. al. d. cap.* 55. Judicio experiri & transigere de Feudo, sine venia domini potest vasallus; modo sine fraude, nec id agatur, ut Feudum in alium transferatur 2. *F.* 26. §. *si vasallus de beneficio*, & 2 *F.* 43. Divisio quoque inter plures Feudi consortes, vel collatio, in unum à pluribus libere fit. 2. *F.* 50. nisi majoris sit dignitatis 2. *F.* 55. §. 1. *vers. præterea* Plane, quo minus, volente domino, vel si plures sint, omnibus consentientibus, fiat alienatio, nulla lex aut ratio vetat, quod ad dominos quidem attinet. Agnatis enim non præjudicatur, nisi & ipsi consenserint 2. *F.* 26. §. *Titius*; quo facto, descendentibus etiam suis, etsi non heredibus præjudicare videntur, non æquè cæteris collateralibus *arg. l.* 149. *d. R. J.*

14. Denique, Subinfeudatio, quæ est Translatio feudi pro parte vel totius in alium, sub eadem conditione fidei & servitiorum, vulgo, een Achter-leen/ etiam sine domini consensu, non est prohibita; neque Subinfeudato vetitum est, alii rursus idem concedere, nec ea res limitem habet, jure Feudali 1. *F.* 2. *sive vo vel totum*, *vers. quod & ipsum* 2. *F.* 26. §. *beneficium*. 2. *F.* 34. § *similiter* 2. *F.* 56. §. *Item sciend. vers. item ead. leg.* modo sine fraude & sine pretio 2. *F.* 55. *in pr. vers. callidis*, exemplo sublocationis, jure civili *l.* 6. *C. Locat.* Proinde, non desinit ex prioris vasalli personâ censeri Feudum; ut ne Agnatis, mortuo sine liberis feudi capacibus, primo Vasallo, præjudicetur; nec etiam dominis, Feudo per defectum lineæ vel culpâ finito; quin ut videtur, ne quidem subvasallum ad servitia sibi ingratum admittere cogitur, etsi aliud olim in usu fuerit *d. c.* 9. *lib.* 2. *F. in fin. pr. v. tunc eo excepto.* Cæterum, Alienatione prohibita, subinfeudationem esse vetitam, etsi communiter statuant, à jure tamen prædicto abhorret.

15. Postremò, Investitura in futurum facta, si Feudum ad dominum revertatur, effectum habet, ubi Feudum actu reversum fuerit, ad Investientem vel ejus heredem. In Ecclesiastico ejusmodi Expectativæ jus, cum morte concedentis finitur, & Successor de Feudo ad se reverso pro lubitu constituere potest 2. *F.* 26. §. *moribus*.

CAP. IV.

De modis finiendi & amittendi Feudum, deque Judicio Feudali.

Casus, quibus sine culpâ Vasalli Feudum finitur, ubi & de Refutatione, Præscriptione. De amissione Feudi per culpam, regula generalis: & casus speciales. Neglectus investituræ. Alienatio, Felonia, ejusque species: Quatenus hanc dominus committat. Quibus actio inde competat; Quis sit Judex in Feudalibus, & specialia hujus judicii.

CUm Feudum sit, Ususfructus quidam, à proprietate separatus, consentaneum est, ut certis modis ad eam revertatur; quod fit vel ob culpam, vel sine culpa vasalli. Quomodo sine culpa finiatur, primò videamus. Inter eos casus est princeps, si vasallus sine heredibus feudi capacibus sit mortuus *arg.* 1. *f.* *c.* 1. §. 1. *& seqq. & l. pen. C. de Usufr.* Cui mors civilis, sicubi species ejus adhuc usitatæ sint, æquiparatur *d. l. pen.* Ut tamen cesset hic, quod jure civili cautum; Filio mortuo, Usumfructum ad Patrem pertinere, naturâ Feudi, quod non transit ad adscendentes, repugnante, quod *suprà* demonstratum est.

2. Morte Domini quoque sine heredibus, Feudum esse desinere, & cum directo dominio consolidari, in favorem vasalli, dicendum est; nisi Fiscus hereditatem sibi vindicet, quo casu dominium directum ad ipsum pertinere, quid impediat, ego quidem non video, etsi aliter Vultejus 1. *f.* 11. *n.* 7.

3. Finitur etiam Feudum, contrario consensu eorum, quorum interest, quo pertinet, Refutatio & Remissio Feudi. Et hæc quidem fit à Domino dominium directum vasallo remittente. Refutatio est Feudi à vasallo facta renuntiatio, maxime in manus domini; improprie enim fit, agnatis aliisve, in quos Feudum licite transfertur, quæ non tam refutatio est, quam alienatio 2. *f.* 14. Potest autem refutatio fieri, domino quoque invito 2. *f.* 38. modo ne fiat intempestivè & in fraudem, ad eludenda servitia quædam insignia. Et quidem Feudi novi refutatio fit absolute, solo consensu ejus qui Feudum acquisivit, nisi & agnatorum contemplatione diserte conditum fuerit. Sed antiquum Feudum, cujus ut ita loquar, potentiale jus agnatis jam quæsitum est, illorum præjudicio refutari non potest, quin post mortem refutantis à proximis repetatur *arg.* 2. *f.* 39. *in pr.*

4. Tertio, sicut Feudum triginta annorum spatio acquiri diximus, ita ejusdem præscriptione temporis extinguitur, idque bifariam; primo quidem præscriptione libertatis, quæ fit, denegatione fidei & servitiorum lapsuque ab eo tempore, triginta annorum. Rursus, si dominus aut quilibet alius Feudum, animo sibi habendi possederit & vasallus non possederit, idque per annos XXX continuatum sit, dubium non est, quin Feudum sit amissum, *argum.* 1. *f.* 26. *vers. si quis per* XXX. *l.* 3. *C. d. Præscr.* 30. *vel* 40. *ann.* In casu alienationis, sine domini consensu, à vasallo, factæ nullum esse locum præscriptioni, jam dictum, è 2. *f.* 40. §. *Præterea &* 2. *f.* 55. *in pr.*

in pr. quibus derogatur 2. *f.* 9. §. *praescriptione autem.*

5. Rei quoque interitu Feudum interire, dubitari non potest, totali scilicet, nam in parte quae superest, plerumque manet; nisi pars reliqua nomen & naturam totius amiserit, argumento eorum, quae de Usufructu finiendo, jure communi traduntur ad §. *pen. I. de Usufr.* Denique, per occupationem hostilem in bello solenni, Feudum amittitur, salvo jure postliminii *l.* 20. §. 1. *d. Captiv. & postl. rev.*

6. Feuda Gardiae & Castaldiae dicta, post annum à domino, quandocunque voluerit, adimi posse vasallo, dictum & notum est è 1. *f.* 2. Sicut & Habitationis Feudum morte accipientis finitur 2. *f.* 105. Camerae & Cavenae, sive Soldatae, tam dantis quam accipientis, morte pereunt 2. *f.* 10. *in f.* utcunque hae species Feuda recta appellentur 2. *f.* 2. §. *si vero vasallis.* Id enim ratione causae vel tituli, non quod haec propria Feuda sint, intelligendum; secus ac nonnullis visum.

7. Sine culpâ, praeter hos casus, nec à domino, nec à Principe quidem adimi potest Feudum 1. *f.* 7. nisi ratione dominii Eminentis, de quo *alias* dictum. Exceptis etiam, quae à minoribus dominis in alios transferuntur 1. *f.* 1. §. *ult.* & 15. ubi duo casus subexcipiuntur. Jure recentiori volunt in minoribus, idem quod in majoribus, esse receptum, 1. *f.* 7. *in f.* quod alii negantes, in *d. tit.* 7. pro *moderni legunt*, *Mediolani*.

8. Sequuntur modi, quibus Feudum per culpam finitur, intellectis culpae nomine dolo, & latâ culpâ, non leviore negligentiâ 2. *f.* 52. §. *fin.* ubi, *si vasallus non dolose* 2. *f.* 17. *c. un. verb. scienter* 2. *f.* 7. *c. un fin. pr. verb. Nunquam faciam scienter.* In universum ita proditum est ab Interpretibus; Ex quibus causis, jure communi donatio revocatur, & filius exheredari potest, similibusque & gravioribus, ex iisdem amitti Feudum *arg. lib.* 2. *f.* 24. §. *praedictis modis.* Nomen etiam generale tribuunt harum causarum singulis, *Feloniam* Longobardis, idem quod Scelus, Latinis.

9. Inter speciales causas, prima est, neglectus renovandae investiturae, Domino aut Vasallo mutato, intra annum & diem à tempore scientiae vasalli, petendae, idque in vetere Feudo 2. *f.* 24. *in pr. T.* 49. *pr. T.* 54. *c. ult.* Annus & mensis habetur 1. *f.* 22. *in pr.* Si novum sit Feudum, nec adsit vasallus ad jusjurandum praestandum, tribus vicibus, decem intervallo dierum, citandus est ad accipiendam Investituram; Contumacia, feudi jacturâ punitur 2. *f.* 24. §. *est & alia*, non exclusâ tamen utrobique justi excusatione impedimenti 1. *f.* 22. *in pr.* Similiter Alienatione Feudi à Vasallo factâ, Feudi quoque jus amittitur 2. *f.* 55. *verb. poenâ.*

10. Caeterae causae magis propriè ad Feloniam referuntur: Ut, si Vasallus domino graves injurias intulerit; si *cucurbitaverit* eum, id est, cum ejus uxore, filiâ, nuru, sorore, nepte rem habuerit, aut turpiter luserit. Ipsum vel castrum ejus, domino illic agente, oppugnaverit. Si quis in periculo vitae illum deseruerit, criminis accusaverit, abnegaverit dominum, si testimonium adversus eum dixerit, arcanum ejus revelaverit, in jus vocatus se non stiterit, servitia requisitus non praestiterit, si parricidium aut aliud grave scelus admiserit 1. *f.* 5. 17. 21. & 2. *f.* 22. 23. 24. 28. § *ad haec. T.* 37. 39. *in fin.* 51. §. 1.

11. III. Ut autem fides & obligatio Feudi est reciproca, sic etiam Dominum ob feloniam contra Vasallum, amittere jus Dominii directi, quod dicitur, jure Feudali proditum est 2. *f.* 47. Tamen

etsi

etsi Dominus æquè jus suum quàm Vasallus alienare prohibetur, 2. *f.* 34. §. *ex eadem Lege* 2. *f.* 55. § *firmiter vers. præterea.* Nusquam tamen ob hanc alienationem jure suo cadere dicitur, nec id æque ac in Vasallo, ratio permittit; quia de jure suo disponit, contra legem quidem, sed tamen nulli obnoxio, nec ab alterius beneficio manante; ideoqde magis est, ut domini alienatio simpliciter sit nullius momenti, nec vasallus alium dominum agnoscere cogatur, ac ita per consequentiam Feudum quidem finiatur; veteri tamen domino, alienatione retractata, subducere se non possit Vasallus, etsi aliter multi sentiunt.

12. Porrò propter non petitam Investituram, tempore legitimo vel propter alienationem, invito vel ignaro Domino factam, & generaliter ob quamlibet feloniam, quâ dominus propriè læditur, Feudum soli domino committitur; ideoque ei soli hoc nomine competit actio, non agnatis vasalli, nec quidem ejus liberis 2. *f.* 55. *in fin. pr. ubi, & ad Dominum liberè revertatur.*

13. Qui vero sint causarum Feudalium judices, non est in facili, exactè definire. Sed in summâ ita videtur; In Feudis regalibus, Imperatorem vel Regem omnibus superiorem, solum esse Judicem 1. *f.* 18. 2. *f.* 34. *in pr.* Inter Vasallos inferiores, Dominum Feudi communem 2. *f.* 55. §. *ult.* Inter dominum & Vasallum Pares Curiæ, de quibus antea, Judices ordinantur *d.* 2. *f.* 55. §. *ult.* 2. *f.* 16. & 39. §. *si inter* 2. *f.* 22. §. 1. vel qui super illos Judex est & vocatur judex Curtis 1. *f.* 18. Cæterum, hodiè in plerisque locis Jurisdictio Feudalis certis collegiis demandatur, cujus rei notitia è cujusque Reipubl. legibus petenda est.

14. In processu & ordine judiciali super Feudis, recepta sunt quædam peculiaria, cujus generis hæc sunt; I. In judicio Feudali non præstatur juramentum calumniæ, præcipue cum vasallus dominum convenit, ob reverentiam; Dominus vero nec à Vasallo id exigere potest, consequenter 2. *f.* 33. §. *In quibus.*

15. II. Quod Investitura Feudi novi, non probetur, nisi per Pares Curiæ, vel breve testatum ab illis subscriptum 1. *f.* 4. §. 3. 2. *f.* 32. De vetere Feudo non est idem proditum; sed hoc per extraneos, modo mares sint, rectè probatur; nam femina non potest esse testis in Feudalibus *d. t.* 32. *in fin.* Felonia nonnisi quinque testibus probatur 2. *f.* 57.

16. Deficiente probatione, Reus purgare se debet per jusjurandum, cum duodecim sacramentalibus, id est, amicis, qui pariter in ipsius conscientiam jurent 1. *f.* 10. 26. & 2. *f.* 33. §. *Et cum.*

17. Et hæc quidem pro hujus instituti ratione sufficiant. E quibus id in universum ad juris publici observationem colligi datur; à Feudorum naturâ & scopo, qui fuit ab initio, militaris, ut magni Principes semper in promptu haberent exercitum; usu temporum non minus, quam in jure successionis aliisque proprietatibus, longe fuisse recessum: ut hodie nulla fere, quam mercenaria, vix usquam Feudalis militia in usu bellorum conspiciatur.

18. Quod non tantum mutationi temporum, cujus maxima vis est in rebus humanis, & usurpationibus vasallorum, otio & libertate gaudentium; sed Principum quoque consilio adscribendum videtur. Qui quod his diebus multo validius & adductius, quam olim, populis suis imperitant, nulli causæ, quam mercenariæ militiæ, efficaciori accepto ferendum est; cum Feudalis olim militia à vasallis immediatè dependeret, cujus rei argumenta sæpius ex usu rerum gestarum in Historia Civili animadvertimus.

SECTIO

SECTIO VI.

De Jure in personam.

CAP. I.

De jure in personam, quà talem, maxime ad pœnam.

Transitus ad Jus in personam, idque vel in personam, quà talem, ut Pœna vel ad Rem. Species prioris. A superiori id maxime fieri posse, tamen & à pari. Inde quæstio decisa, sitne punire licitum duntaxat, an necessarium. Fines pœnæ quinam. Delicti definitio & proprietates. An & quatenus obligatio; ad Pœnam spectet. Ubi cum D. Puffendorffio disputatur.

JUs privatum esse duplex, in Rem & in Personam, *superius* declaratum est. Juris in Re species breviter, ut hic usu veniebat, executi sumus: Sequitur jus in Personam, quod iterum distinguitur, ut vel sit in personam quà talem, vel in personam propter Rem. Utrumque est obligatio; etsi posterius obligationem strictius sumptam peculiariter constituat.

2. Jus, quod in personam quà talem oritur, est ad subjectionem vel ad pœnam. Subjectio est ex jure Parentum in liberos, dominorum in servos, mariti in uxorem, Civitatis in cives, Universitatis in singula membra, quibus omnibus implicitum est jus personæ subjectæ erga superiorem. Jus Societatis ab his diversum, magis ad jus in personam Reale referendum videtur.

3. Jus parentum in liberos oritur ex generatione, quod ut res loquitur, ita Grotius docet 2. *de jur. B. & P. c. 5. in pr.* pariendi opera sub generatione comprehensâ, ut ad Tyndarum Orestes. *Eurip.*

Πατὴρ μὲν ἐφύτευσέ με, σὴ δ' ἔτικτε παῖς,

Pater me seminavit, tua vero me peperit filia:

inquit, quâ ratione κοινὸν ἀμφοτέροις τὸ γενόμενον, fœtum utrique parenti communem esse, diximus aliàs è Plutarcho. Sed Orestes patri dat prærogativam, non modo propter sexus præstantiam, ut Grotius, sed etiam ob imparem in generando operam.

Ἐλογιζόμην οὖν τῷ γένους ἀρχηγέτῃ
Μᾶλλον μ' ἀμύνειν τῆς ὑποστάσης τροφάς.

Collīgebam, inquit, *primo generis auctori*
Me vindicare magis debere, quam quæ aluerat.

4. Sed non est sollicitè indaganda ratio, quæ Parentum jus in liberos stabiliat; de quo jam dicere occupavimus in *Sect. 1. cap. 1.* supposito inprimis matrimonio, quod liberos in potestate Parentum, maximè Patris, necessariò & sine medio constituit, nec ea de re, post locum illum communem, actum agere libet.

5. Eadem ratio non patitur, ut de jure, quod inter Dominos & servos, maritum & uxorem, Imperantes & cives,

cives, Magistratus & municipales vertitur, hic denuo tractemus; maxime, cum in *libro* III. quatenus hæ res ad civitatis administrationem pertinent, eodem loco se rursus oblatura sint.

6. Superest obligatio ad Pœnam, quæ est animadversio maleficii, vel potius, ut è Scholâ Grotius, *malum passionis, quod infligitur ob malum actionis*, à potiori facta denominatione; siquidem & omissionis malum pœnam recipere posse non dubitatur. Sed pœna rursus aut mere personalis, aut ad rem comparata est; priore sensu ad hunc locum, altero ad sequentem referendo.

7. Quod si nonnisi à superiore pœna infligi posset, ad articulum de subjectione referri potuisset. At naturaliter etiam à Pari (superiorem viribus eam qui puniat, esse oportere, satis ipsa res loquitur) delinquentibus irrogari posse pœnam, ex eo patet, quod cum licentia & impunitate delictorum genus humanum, etsi nullo imperandi parendique ordine distinctum, consistere non posset: Ac ideo cuilibet humanæ societatis, quam natura constituit, membro, jus in ejus violatores animadvertendi, comparatum esse oportet, sub hac limitatione, si paria non deliquerit, quo pertinet Christi dictum *Joh.* VIII. 7.

8. Verum Republicâ stabilitâ, jus puniendi non cuilibet viribus prævalenti; sed Potestati summæ vel magistratibus ad hoc constitutis permitti potuit, iisque delatum est, cum alioqui jus puniendi promiscuum bello & armis, quibus evitandis civitates constitutæ, occasionem daret adsiduam. Ut tamen etiamnum qui jure sunt Pares, quemadmodum populi & Principes diversi, jus puniendi in alios sibi non subjectos exercere queant; quomodo Rex Galliarum anno hujus seculi LXXII. Belgis fœderatis aliisque deinceps intulit arma, prætextu illos *puniendi*, cum nihil equidem deliquissent. At si causa facti subesset, juris causa negari non poterat, etsi non superior, sed par duntaxat iis, quos oppugnabat, erat ille suo jure; de facto enim qui puniendi animum præfert, hunc se viribus superiorem præsumere, manifestum est.

9. Ab illo discrimine, status naturalis & Reipubl. pendet ejus decisio dubii, Punire maleficium, sitne tantum ex licitis, ut Grotius vult *l.* 2. *c.* 20. *n.* 1. an necessarium. In statu naturali est licitum, quia delinquens meretur equidem pœnam, & puniens utitur jure suo, sed nulla necessitas singulos ad puniendum cogit. In republica quam præmiis & pœnis recte contineri dixit Plato, Princeps aut Judex, maleficiis coërcendis præpositus, si delicta relinquit impunita, non facit officium suum, & peccat, utique, si maleficia juri Naturæ, Gentium & divino repugnent, quo pertinent hæc dicta scripturæ sacræ, de maleficis; *Ne parcat ei oculus tuus. Ne miserere maleficum. Abripies eum ab altari meo Gen.* 9. *v.* 5. *&* 6. *Exod.* 21. *v.* 12. *&* 14. *Lev.* 20. *v.* 4. *Lev.* 27. *v.* 29. *Num.* 35. *v.* 31. *Deut.* 13. *v.* 18 XIV. *v.* 12. *&* 13. Quod analogicè ad Deum ut Judicem bene referri, demonstratum est in *Lib.* I. *sect.* 4. *cap.* 6. *sparsim.*

10. Nec temere ita dictat humani generis conscientia, nolle Deum ignosci maleficiis, ne quidem occultis, sed ignoscentibus imputari crimina, *Levit.* 18. *v.* 25. *Esai.* 26. *v. ult.* 1. *Reg.* 2. *v.* 31. *seqq.* Quo pertinet, Melitensium dictum in Paulum à vipera admorsum, πάντως φονεύς ἐστιν ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὃν διασωθέντα ἐκ τῆς θαλάσσης ἡ δίκη ζῆν οὐκ εἴασεν. *Prorsus hunc hominem oportet esse homicidam, quem è mari servatum divina vindicta vivere non sinit* Plato *lib.* IX. *de Legib.* Ἄλλον δὲ παντάπασι μηδένα εἶναι μηδέποτε,

Impunitum

Impunitum omnino neminem ullo modo relinqui oportet sceleratum.

11. Unde videndum, ne non sufficiens enumeratio finium pœnis propositorum sit, quos Grotius è Senecâ 1. *de Clement.* 22. & Gellio 6. *Noct. Att.* 14. tres inculcat *d. cap.* 20. *n.* 6. *& seqq. Peccatis puniendis tres sunt rationes*, ait Gellius; *Emendatio peccantis: Vindicatio læsi: Exemplum in vulgus.* Quibus cessantibus, aut aliâ viâ facultatem habentibus, vel etiam finibus aliis æquè utilibus & necessariis concurrentibus, pœnam remitti posse docet *ὁ μέγας*.

12. Ita cessare Emendationis finem, ubi reus verbis & pœnitentiâ emendatus est. Vindicationem sive reparationem læsi, cum aut verbis satisfactum est, aut benemerita delinquentis ejusve parentum erga partem læsam, delictum æquare videantur. Exempli necessitatem cessare, ubi peccatum paucissimis cognitum sit. Quorum concursu fieri posse, uti vel pœna prorsus exigenda, vel omnino remittenda sit, vel utrumvis fieri possit. Vindictam sane extra causam utilitatis, non esse justam jure naturæ, multò minus Euangelico puniendi causam, fatendum; sed est *ἀπὸ μιᾶς ἀσθενείας, ex eodem animi morbo, τὸ ἀντιτιμωρεῖσθαι τῷ προαδικεῖν, procedit ultio & prior injuria*, Dion. apud Plutarch. *in vit.*

13. Rectè, quatenus ad affectum ejus qui læsus est explendum, Ultio adhibetur: sed nemesis & Justitiæ severitas impressâ divinitus humano generi conscientiâ, maleficia, licet occulta, citraque respectum satisfactionis, ut è suprà dictis intelligitur, puniri vult, idque latius probatur ab Antonio Matthæo *tract. de Crimin. Tit. Quib. mod. crim. extingu. cap.* 5. *n.* 2. Idem firmatur è natura contractus involuntarii, quem in delictis inesse fatentur omnes ex Aristotele, quatenus qui peccare voluit, eodem actu in id quod peccatum illud consequebatur, consensisse; pœnæque se ipsum subdidisse videtur, ut Juris auctores loquuntur in *l. ult. C. ad L. Jul. maj.*

14. Atque hæc omnia faciunt, ut Pœna non modò juste possit, verum etiam debeat exigi; quod tamen ita non esse accipiendum, ut Summa Potestas *nunquam* ignoscere possit, infrà, ubi de Pœnis, quatenus ad officium administrandæ Reipubl. pertinent, videbimus. Hic tantum de jure partis læsæ & obligatione delinquentis agimus, quo spectat quod de contractu diximus Involuntario.

15. Scilicet, improprie Contractum ita sumi; cum alioqui maleficio opponatur, non est dubium: Quid Contractus proprie dictus, alibi videndum; sed *Crimen* nihil est aliud, quam Factum turpe, quod Legibus punitur. Dicat aliquis, nonne sufficit ad delicti naturam, ut sit factum turpe, quod tantum generis loco ponitur? Non sufficit, quia sanctione legis opus est, ut factum pro delicto habeatur, quo sensu, si Hobbes voluisset, ex lege sola colligendum esse, quid fas, quid nefas, quid honestum aut scelestum sit, non esset tam intolerabilis ejus sententia, quam esse probavimus, in *sect.* 1. *c.* 3. *n.* 4. 13 *&* 30 *& part.* 2. *Digress. lib.* 1. *c.* 8. *n.* 10.

16. Si nempe fuisset in ea sententia, quam adversus Grotium tuetur D. Puffendorffius in *lib.* 2 *de jur. N & G c.* 2. §. 6. *& lib.* 2. *c.* 3. § 4. nullos actus pro illicitis habendos, nisi è legis præcepto, seu civilis, sive naturalis, eo sensu quo vidimus in *lib.* 1. *sect.* 1. *c.* 2. *n.* 15. *& cap.* 14. *n.* 18. quod tamen usque adeo intendi nolim, ut distinctio juris congeniti & positivi, sive in cordibus scripti & ex voluntate divina constituti, quod ille vult, tollatur.

17. Pleraque enim Juris naturalis capita ita esse comparata, ut supposita humani generis creatione, aliter habere se non posse, ab homine intelligi queat, evidens est, nec ab ipso negatur: à quibus alias divini juris constitutiones arbitrarias discrepare, non minus est manifestum est: unde hasce positivas, Priores congenitas & naturales appellare, nihil obstare debet aut potest.

18. Sed Hobbes ex sola lege civili vult esse colligendum, quid bonum, malum, fas aut nefas sit, quod in Philosophia juris Naturalis falsissimum, in ordine civitatis de æstimatione delicti verum & rectum est. Sicut enim non omne quod honestum, legibus ut necessarium præcipitur, ita nec quicquid est turpe punitur. Plurima hominum conscientiæ & verecundiæ relinquuntur. Ea solummodo sanciuntur, quæ civitati conveniunt & obtineri possunt. Ingratitudo nusquam punitur, ubique improbatur, ait Seneca 3. *de Clem. c.* 7. Idem in Ebrietate aliisque innumeris, *quæ tantum odio damnamus & ad vindices Deos mittimus, ut ibidem* Seneca. Hinc meretricia voluptas apud veteres tolerata fuit. Hinc masturbatio *Delictum* non est in vulgo cœlibum, Etsi Martialis haud de nihilo dicat;

Scelus est, mihi crede, sed ingens
Quantum vix animo concipis ipse tuo!

19. Sed quod delictum vocatur FACTUM, primo requirit hoc monitum. Non esse delictum aliquid mere negativum, quemadmodum de peccato nonnulli argutantur; Factum enim est omnino positivum quid, & à legislatore punitur, quatenus manu teneri potest, ut Cicero dixit; hoc est, ut extet aliquod corpus delicti gravius aut levius pro modo commissi. Nam si peccati vel delicti natura in eo statuatur duntaxat, quod à scopo aberret atque deficiat à perfectione rectitudinis, cujus sit privatio; verum sit, quod Stoici dicebant, omnia peccata esse paria, cum qui multum vel parum aberrat à scopo, æquè nihil agunt ambo, nec præmio, quod ei tantum qui pertingit datur, hic magis quam ille potiuntur. *Superius* occupatum; non modo Commissiones, sed etiam *Omissiones*, in quibus aut dolus aut enormis culpa animadvertitur, etsi rarius, efficere posse delictum. II. Non consistere delicti naturam in solis animi actibus, sed adsumto actu externo, crimina esse intelligenda, ut docent Juriscti, in *l.* 225. *d. V. S.* eoque pertinet eorundem dictum, cogitationis pœnam neminem pati *l.* 18. *d. Pœn.* III. Cogitationem, etsi ad factum processerit, non dare formam delicto, si corpus sive materia *facti* non conveniat, ut, si quis credat, invito domino, se rem ejus contrectare, domino autem volente, id fiat, furtum non fit §. *sed & si credat I. de Obl. ex del.* Qui cum alienâ uxore cubare se putans, ancillam amplectitur elusus, non est adulter, quia non est verum, quod alienam uxorem corruperit *l.* 6. § 1. *π. ad l. Jul. de adult.* Etsi coram Deo tales plane rei sint, tam Furti, quam Adulterii; cum Juris Divini, adde, Philosophi sit, *crimina mente metiri*; Legislatoris, *quatenus manu rem tenere potest*, ut Cicero dixit.

20. Hæc aliaque ad pœnarum modos & species pertinentia, in loco de Pœnis & delictis, qui erit in *lib.* III. rursus occurrent. Hic propriè agitur de jure, quod in personam delinquentis competit; quod *Obligatio* dicitur, quam à Jurisperitis ita definiri constat; Juris vinculum, quo necessitate adstringimur alicujus rei solvendæ, secundum nostræ civitatis jura. Nec est dubium, quin hæc verba Delicto in Civitate commisso

non

non male conveniant. Quis enim neget, delinquentem necessitate solvendi aliquid adstringi; cum & pœna deberi, lui, solvi dicatur; utpote delicti æstimatio, quomodo appellatur in *l.* 41. *ff. de Pœnis?*

21. Argutatur hac in re, alios argutiæ insimulans D. Puffendorffius *lib.* 8. *de Jur. Nat. c.* 3. *n.* 4. Delinquentes ad pœnam teneri, consequenter obligatos esse negans, eo, quod se ipsos pœnis offerre non teneantur, & nemo, nisi volens teneri dicendus sit. Quod cur ita recipiendum sit, nihil idoneum profert. Nam teneri & obligatum esse continet necessitatem, quâ reos criminum obstringi manifestius est, quam quod Aristoteles, omni posteritate consentiente, dixit, esse contractus involuntarios, *συναλλάγματα ἀκούσια*, quæ, ut involuntaria sint in executione, principio sui, quatenus omnes cives obligare se creduntur ad ferendam, si deliquerint, pœnam, voluntaria esse negari non possunt.

22. Si nolit dicere, quemadmodum instituit §. 5. pœnam *deberi* maleficis, quo tamen nihil usitatius, Cicero *pro Sext. Quibus omne supplicium atque omnis jure optimo pœna debetur*; eo quod is *cui debetur, in debitorem jus habet*; *ut debitum illud ab ipso exigere possit*, ambiguitate verbi abstinere licet, tametsi notum sit, *deberi* aliquid dici, non tantum quod ab alio exigi potest, sed etiam quod fieri & exequi & alii quovis modo tribui oportet: Denique, sic potius ineamus; haud adeo pœnam maleficis deberi, quam hos eam debere, vi tacitæ vel expressæ consensionis in Leges Civitatis: quo pertinet, quod apud Tacitum, femina, quæ ignaro domino, se alieno servo miscuit, *in servitutem sui*, quæ est pœna, *consensisse* dicitur, & quod in sacris literis ipsaque oratione dominicâ peccata vocantur debita, quibus adde fis, *l.* 34. *de jur. Fisc. l. ult. C. ad L. Jul. Majest.*

23. Non satis justa ratione Puffendorffius huic receptæ generis humani sententiæ refragatur, eo quod dici nequeat, *aliquem directe & immediate in pœnam suam consensisse.* Quid opus illud, directe & immediate; An nemo se, nisi directè & immediatè, obligare potest? Qui vendit, tenetur ad Evictionem, etsi nihil de illâ dictum sit; non quidem directe & immediate; nihilominus vere quoniam hæc est proprietas venditionis ex jure Gentium, ut venditor præstet, rem habere licere. Cives obligant se mutuo ad leges servandas, expresse vel tacitè. Ergo etiam ad sanctionem, quæ jure Gentium est pars Legis & ad pœnam sanctione comprehensam.

24. Excipit Vir Cl. *Nemo delictum admittit, quin simul speret, sese latendo aut aliâ ratione pœnam declinaturum*, Proinde non consentit. Quasi venditores etiam sæpe non sperent, evictionis præstationem se declinaturos, invitique ad eam compellantur, idque præcedentem illorum obligationem & consensum everteret. Initium in delictis, maxime priusquam committantur, in casum quo quis reus fiat, est à consensu, cujus vis in executione, per indutam voluntatem contrariam, subverti non potest.

25. Si pœna est in obligatione, cum illa sit vinculum duos colligans, oportet etiam sit, qui pœnæ jus exigendæ habeat; quod cur iterum Grotio adfirmanti *lib.* 2. *c.* 20. §. 2. neget Puffendorffius in *d.* §. 1. justa ratio non est; Ait, Ei qui jus puniendi habet, esse quidem ita faciendi, id est, puniendi jus, sed hunc non esse actum Justitiæ expletricis, quo pœnas refert Grotius, & quo contractus referuntur. Actum justitiæ dici respectu ejus cui inest obligatio, ad aliquid alteri tribuendum, cui facultas sit illud exigendi:

gendi: quod de maleficio & officio punientis dici non posse arbitratur.

26. Ego in ordine civitatis & juris publici disciplinâ nullam in eâ re difficultatem reperio. Non potest exerceri Justitia liquidius quàm Suum cuique tribuendo, à Magistratu cui jus est ita puniendi maleficos, ut si hoc negligat, evidentissime Justitiam negligat & quidem expletricem. Quid hic desiderat Puffendorffius; cum delinquentes pœnam perfectè & adæquatè mereantur, cum & Magistratus ad hoc teneantur, & ipsi delinquentes è prævio consensu in Leges, quo fit, ut hoc ab illis exigi possit, ut pœnam pati, luere, solvere debeant?

27. Idem clarius est in privatis delictis, de quibus hi tantum agunt, ad quos commissum pertinet, vel ad damnum sarciendum, vel mulctas cuique delicto legibus impositas; Etenim has, delinquentes optimo jure debere læsis, & illos his non minus solvere debere, quam hi exigere possunt, ecquis, omni die, quod fit, dubitare queat? In quibusdam locis ipsi, quibus injuria facta est, eam æstimant, Lege præcipiente; quo casu plenum esse debiti & crediti jus, ne Puffendorffius quidem, credo, negabit: Alibi Lex æstimat mulctas eodem jure, quod inter partes vertitur, exigendas & præstandas.

28. Quin etsi pœna corporalis infligatur, adhuc, etsi minus proprie, jus debiti & crediti vertitur. Nam qui furem deducit ad Præfectum vigilibus, vel ad Præsidem, existimandus est, elegisse viam, quâ rem persequeretur, ait Julianus in *l.* 56. §. 1. *π. de Furt.* quemadmodum si quis actionem, quæ ex maleficiis oritur, velit exequi, aut pecuniariter agere, aut extra ordinem ejus rei pœnam exercere potest *l. ult. d. Privat. del.* utrovis modo tenetur reus, ad satisfaciendum læso; nam & verberibus satisfieri potest, ait Ulpianus in *l.* 17. §. 4. *π. de Injur.* & Papinianus, animo Læsi pœnâ delinquentis satisfieri solere scribit in *l. 6. §. 1. π. de Serv. expert.*

29. Paulo diversa ratio est in publicis Judiciis, de quibus olim quilibet ex populo, moribus hodiernis Reipubl. Procuratores agere soliti sunt; quatenus omnium interest, delicta puniri: Inter omnes & singulos sponsio sive conventio de Legibus servandis ferendisque delictorum pœnis inita est, quas ideò ex illo consensu omnes & singulos exigere posse, manifestum est.

30. Illud verò, jus omnium, ubi compertum est, minus à singulis pro vigore publicæ disciplinæ exerceri, Magistratibus, unique potissimum ejus rei Procuratori placuit committi; cui proinde jus exigendi competere, manente eàdem obligatione præstandi in delinquentibus, quæ fuit antea, consentaneum est.

31. Quod autem aliquoties in hisce connexionibus dictum est, in Lege Civili Consensum civium verti, quâ id ratione constet, & quomodo accipiendum sit, in loco de Legibus, qui *in prinr. libri sequ.* occurret, videbimus.

C A P.

CAP. II.

De jure in personam ad Rem comparato, ejusque causâ, & primò de commercio sermonis.

Transitus ad jus & Commercium Sermonis. Mendacium esse prohibitum & vile imprimis. Pertinere prohibitionem ejus ad secundam Decalogi tabulam, & ad læsionem proximi. Qua in re mentiens lædat jus proximi, sine dolo in rebus admisso. Casus ab homine enuntiati falsiloquii, in quibus nulla ejusmodi læsio committitur. An in mendacio sit repugnantia cum naturâ Dei, sine respectu ad jus hominum inter se. Responsum ad argumenta Siegleri & Augustini.

RES privatorum, Jure vel in Re, vel ad Rem, quod dicitur, distingui communis etsi recentior, ignotaque veteribus, est doctrina. Et de Jure quidem in Re constituto ejusque speciebus in *sect.* 4. quatenus ad hanc Artem spectare videretur, egimus. Jus ad rem, quod dicitur, habet causam, Obligationem, quæ vel est è conventione, vel delicto, vel è variis causarum figuris. Et ex omnibus oritur jus in personam, non in Rem directè: sed vel in Personam quà talem, de quo genere egimus in *cap. praced.* vel in personam ob rem, sive ad rem præstandam; Facto etiam sub Re comprehenso, quæ res habet utilitatem pecuniariam. Et hoc est, quod vulgo ἀνεξόμως, JUS AD REM appellari diximus.

2. Videamus primo de jure in personam, propter, vel Ad rem, è Conventione oriundo. Conventio est duorum vel plurium in idem placitum consensus. Et hic est vel expressus vel tacitus. Ille sermone vel literis exprimitur; Tacitus è factis colligitur. De expresso consensu, ad quem tacitus exigitur, primo agendum; de quo videtur intelligendus Plato, quando ex Simonide *lib.* 1. *de Republ.* Justitiam dicit esse, τ' ἀληθῆ λέγειν, *vera dicere*, id est servare fidem, ut præcipuum, non totum, opinor, Justitiæ officium designaret.

3. Et sane verum dicundi officium è fundamentis humanæ societatis est unum, quo nihil sanctius, expressa imago Rationis, quâ proximè ad Deum accedimus, ejusque donum, ad hoc datum, ut cogitationes suas humanum genus inter se mutuo communicet; quod ideo ex instituto Creatoris sui & Rectoris hujus mundi, ita sibi invicem debent, ut non modo nullum damnum alter alteri mentiendo inferat, sed & in ipso orationis commercio illam æqualitatem servent, ut ne aliter verba, quam usus & convenientia cum ratione, cujus interpretationem præferunt, exigit, inter se commutent.

4. Proinde, qui talibus utitur verbis, quæ alio sensu, quam à mente loquentis discrepante sumni non possunt, ille mentiri dicitur, quo nullum in sacris & in profanis literis vitium decantatius est. Alii falsiloquium id esse dicunt; Mendacium id tantum appellant, respectu ejus, qui jus habet, ut animi mei sententiam liquido debeat intelligere. Ita Puffend. *L.* 4. *c.* 1. *n.* 9. Quam distinctionem ut non spernimus, ita necdum hæc usu venit nobis. Prius igitur hic Falsilo-

Falsiloquium & mendacium promiscuè accipiemus; dein res ad illam distinctionem nos manuducet.

4. Juxta furiosos, & homicidas ponuntur mendaces *Ps.* 5. *v.* 7. *Prov.* 6: 17. abominabiles Deo *Prov.* 12: 22. Spirans mendacia non evadet, peribit. XIX. 5. 9. Mendacium pars veteris hominis, abjicienda piis *Eph.* 14. 5. *Coloss.* 3: 9. Auctor mendacii Diabolus *Joh.* 8: 44. Deus è contra verax *Rom.* 3: 4. qui mentiri non potest *Hebr.* 6: 18. Et qui prohibitionem hanc contulit in decalogum, caput ejus IX., adeoque ad tabulam secundam; quia verba sunt instituta, ut per ea in aliorum hominum notitiam cogitationes nostras transmittamus, atque adeo hominibus proprie falsum testimonium, id est, mendacium dicimus; quia veritatis observantiam unusquisque proximo suo debet, ex obligatione naturalis & divini juris, ut docet Amesius *lib.* 5. *de Consc. c.* 53. *n.* 7. *&* 12.

5. Unde liquet, non aliter committi peccatum mendacii, quam si jus proximi ex obligatione, quâ homines erga se invicem obstricti sunt, lædatur; non quidem ut detrimenti quid alterius patrimonio, incolumitati aut honori inferatur, cujusmodi aliquid cum falsiloquio plerumque conjunctum, peccati deformitatem auget ac intendit in primis; sed etsi nulla sit, quam deceptio in verbis, à mente loquentium ita diversis, ut sano sensu aliter accipi nequeant, hæc est læsio alterius in re sanctissimi instituti & ordinationis divinæ; quo respectu læditur hoc peccato Majestas Dei, qui veritatis auctor & amator talis est, ut mentiri non possit & imaginem suæ veracitatis homini impresserit conservandam: quibus accedit, quod illa deceptio verbalis, etsi in rebus tralatitiis commissa, signum est animi levis ac impostoris, ab omni candore & ingenuitate alieni; quod & objectum alicui, sensibilis injuriæ loco habetur, & exulat à conversatione civili.

6. At hæc omnia supponunt formale Mendacii adesse, læsionem scilicet proximi in commercio sermonis; cujusmodi læsio, ne de alio detrimento alteri intentato dicam, si nulla committatur, oportet illa vilitas & levitas, illa violatio instituti & majestatis Dei, & quicquid in mendacio turpe inesse demonstravimus, cesset. Si nihil, inquam, in eo reperiatur, quod tabulam Decalogi secundam, quæ ad proximum se refert, imminuat eique fraudem faciat.

7. Quare, I. Si quis enuntiationes falsas ex ore suo proferat solus, sine animo & usu cum aliis communicandi, hunc non mentiri certum est, etsi actus ille possit esse ineptus & vitiosus, non tam respectu sermonis, quam cogitationis & actus ipsius, si nihil ad honorem Dei & usum rectæ rationis attineat.

8. II. Si quis etiam enuntiet verbis, quod non habet in animo, ad eos qui non habent usum rationis; cum oratio sine ratione nulla sit, ac ideo commercium orationis sine ratione haberi non possit; in eo non esse mendacium, quia commercium sermonis, aut jus alterius hoc respectu non læditur, statuendum est: Unde, si quid furioso, quod ita non est, adfirmetur, non magis est mendacium, quam fides conventionis & contractus cum illo initi non servata, perfidia est; eademque ratio erit infantium. Etsi id genus falsiloquia, sine aliquâ ipsorum utilitate, rectius omittuntur, ut ineptiæ saltem & nugæ.

9. III. Sequitur, quando res aliter quam sunt, enuntiantur, apud eos, qui fictionis vel præmoniti, vel ex negotii natura gnari sunt, non esse mendacium, quia non violatur commercium sermonis, aut jus alterius

alterius; eo respectu æque manifestum est, ut cum in Apologis, arbores & animalia bruta loqui dicuntur; aut etiam hominibus, ea quæ non egerunt, adscribuntur, eruditionis inde colligendæ causâ. Eodem pertinent fictiones Legum, ut cum Filius in movendâ Querelâ inofficiosi testamenti dicit; ita fingi lege jubente; Patrem suum, cum faceret testamentum, non fuisse sanæ mentis, & id genus alia, quo nomine parum scite Censuram in Artem Juris exercent quidam, ut probavimus *in Eunom. Rom. ad l. 2. π. de Inoff. testam.* modo id fiat, cum aliquo fructu utilitatis aut honestatis publicæ, quod Juris auctores fategerunt.

10. V. Si, non quidem præmonito vel gnaro; sed tamen, re compertâ, consensuro & gratias habituro aliter res, quam est, adferatur; nulla fit ejus læsio, nihil præjudicii hoc respectu creatur, adeoque mendacium non committitur. Eò pertinet Maximi Tyrii dictum, καὶ ἰατρὸς νοσοῦντα ἐξαπατᾷ, καὶ στρατηγὸς στρατόπεδον, καὶ κυβερνήτης Ναύτας, καὶ δεινὸν οὐδέν. *Medicus ægrotum, Imperator exercitum, & gubernator navigantes decipit absque malo*; rursus sub eadem limitatione boni, & consensus saltem taciti, evidentis. Exempla passim obvia nihil opus est commemorari.

11. VI. Qui in hoc est, ut societatem humanam nefarie lædat, aliosque contra jus naturæ vexet & opprimat, huic, eo respectu, quo melius id efficiat, non debetur hoc Commercium sermonis & communicatio cogitationum, nec ideo mendacii peccatum in vero dissimulando contra illum committitur. Quo pertinet obstetricum adversus Pharaonem adseveratio, cui quod Deus benedixisse legitur, indigere non videtur illâ distinctione, quæ in sacrum textum majori, ut videtur, subtilitate, quam soliditate infertur. *Exod.* 1. 19. 20.

12. Inde VIII. nec hosti in bello justo, ferrum & flammam Patriæ nostræ inferenti, cui vitam & opes eripere fas est, nihilo magis hoc respectu, sermonis illud officium & jus commercii, quod cum eo nullum est, debetur; quam rem etsi latius pateat quam prius, aliqui facilius concedunt. Quos inter Zieglerus, qui in cæteris contra Grotium disputans, hac in re, *Non negaverim tamen*, inquit, *hostem Reipubl. tam gestu & signis, quam confictis sparsisque literis, aut vulgato falso rumore falli licitè posse; quandoquidem ille commercium juris Gentium jam violavit, & per ordinariam juris viam in ordinem redigi non potest*, *ad* Grot. *lib.* 3. *de jur. B. & P. c.* 1. §. 17.

13. IX. Rectori supremo Reipubl. propter commune vel singulare bonum concedit falsum dicere Plato, eoque refert Grotius adseverationem Salomonis, de scindendo in partes infante, cum animus ei longissimè à tali voluntate abesset, *d. c.* 1. *n.* 15. Ejusque rei causam referre oporteat, ad tacitum civium consensum, qui omne suum jus, adeoque etiam id quod è promiscuo sermonis commercio singulis debetur, propter utilitatem publicam, in Imperantes suos contulerint.

14. Hæc & similia sicut à nobis absolutè non adfirmantur, ita concedi non posse fatemur, si in Falsiloquio sit vitium quod Dei naturæ, sine respectu ad jus proximi, contrarietur; vitium, inquam repugnantiæ cum natura Dei, abstractum à respectu mutuæ obligationis hominum inter sese; quod si est ita, quur magis ad secundam, quam ad primam Decalogi tabulam referatur mendacium, non animadvertimus.

15. Equidem esse Deum veracem, nec esse non posse, quis non agnoscat? æque ac eundem esse justum, nec esse non posse fatentur omnes. Quin etsi non exercere justitiam, vel ipsam punitoriam,

toriam, non posse Deum statuamus, ideo tamen non sequitur, non multos Justitiæ actus inter homines circa res, circa vitam illorum, dispensante Deo, aliter aliterque habere se posse, vel etiam sine dispensatione, variantibus objectis, salvâ scilicet Dei justitia; quemadmodum falsiloquia, quæ vitio carere putamus inter homines, salvâ Dei veracitate fieri, non est quod dubitemus.

16. Instantiam tamen à Deo, inquam, valde urgent, qui Falsiloquium indistincte damnant. Sieglerus in *d. ad Grotium loco* §. 5. *At si licitum quid est homini in relatione ad hominem, quidni id liceat Deo erga homines? Et si ea est natura mendacii, ut ex circumstantiis in genere licitorum poni possit, quid est, quod Deo id tribuere probibeat: Vel hinc ergo apparet, eam esse mendacii naturam, ut ne quidem propter circumstantias laudari atque ab hominibus probari queat.*

17. Placet eâ de re quid Plato dixerit, referre. Τὸ ἐν τοῖς λόγοις ψεῦδος, inquit, πότε καὶ τί χρήσιμον, ὥστε μὴ ἄξιον εἶναι μίσους; Ἆρ' οὐ πρός τε τοὺς πολεμίους, καὶ τῶν καλουμένων φίλων, ὅταν διὰ μανίαν, ἤ τινα ἄνοιαν, κακόν τι ἐπιχειρῶσι πράττειν, τότε ἀποτροπῆς ἕνεκα, ὡς φάρμακον, χρήσιμον γίγνεται; *Mendacium, quod verbis committitur, nunquid aliquando est utile, ut odio dignum non sit? Nonne adversus hostes & eos qui amici vocantur, quando propter furorem vel insaniam quandam, aliquid mali aggrediuntur, nonne tunc avertendi causâ, tanquam remedium, utile fit mendacium? lib. 2. de Republ. sub fin.* Subjungit deinde, Κατὰ δὲ δὴ οὖν τίνων, τῷ Θεῷ τὸ ψεῦδος χρήσιμον; *Qua parte verò harum rerum vel usuum, Deo mendacium est utile?* Κομιδῇ ἄρα ὁ Θεὸς ἁπλοῦς καὶ ἀληθὴς ἔν τε ἔργῳ καὶ ἐν λόγῳ, καὶ οὔτε αὐτὸς μεθίσταται, οὔτε ἄλλους ἐξαπατᾷ, οὔτε κατὰ φαντασίας, οὔτε κατὰ λόγους, οὔτε κατὰ σημείων πομπάς, οὐθ' ὕπαρ, οὐδ' ὄναρ. *Plane Deus simplex & verax opere atque verbis est, nec ipse mutatur, nec alios decipit, neque per visiones, neque verbis neque signis, aut ostentis, nec per vigilias neque per somnia d. loco.* Idem summatim repetit à *princ. lib.* 3.

18. Primo quidem, si verum est, quod Plato ait, & quod neminem scio negaturum, Deum neminem vel per signa gestusque in errorem deducere; neque tamen quisquam negat, ex justâ causâ signis ac gestibus aliud præ se ferre, quam sit in mente, licere, quo pertinent stratagemata belli aliaque in sacris & profanis Historiis infinita exempla, argumentum à Deo ad hominem labascere oportet.

19. Plato significat, idque verum est, Deo nec opus esse neque dignum, adhibere signa vel voces, quibus aliud præ se ferat, aliud velit, ut hominibus prodesse queat, sicut usus venit hominibus ob ignorantiam & impotentiam. Est enim imperfectio in homine tali indigere circuitu, ut alii prosit. Quanto unumquodque minorem ab objectis mutationem accipit, tanto perfectius est, ait idem Plato *lib.* 2. *paulo superius.* Ἀλλὰ μήν, addit, ὁ Θεός τε καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ πάντῃ ἄριστα ἔχει. *Enimvero Deus*, inquit, *& quicquid est Dei omni ex parte optime & perfectissime se habet.* Imperfectionem igitur esse falsiloquium, aliquando innoxium, patet, quale in hominem quidem sine delicto, in Deum cadere non potest.

20. Ex his etiam intelligitur, quo pacto illud celebre dictum Augustini, nullum mendacium non esse peccatum, ne quidem si ob gloriam Dei fiat, accipiendum sit; etsi maxime non concedatur in ejus sententiam rigidiorem, non admittentis ullum scientis falsiloquium; non esse videlicet, quod Gloriam Dei per se & directè, ejusmodi commentis & ambagibus innoxiis, quæ tamen imperfectionem

fectionem & infirmitatem continent, sine respectu ad hominum officia inter se, promovere studeamus.

21. Damus etiam Augustino, mendacium non ideo desinere esse peccatum, *quia possumus aliquando alicui prodesse mentiendo. Possumus enim & furando alicui prodesse, si pauper, cui palam datur, sentit commodum, & dives, cui clam tollitur, non sentit incommodum.* Nec ideo tale furtum quisquam dixerit, non esse peccatum, ut loquitur in *Enchirid. c.* 22. Dives enim habet hoc jus ex Lege naturæ, Gentium & Divina, ne quod proprium ejus est, ipsi auferatur: sed cui falsum persuademus, in casibus *suprà* exceptis, non habet jus, ut verba cum eo commutemus, ejusdem significationis, cujus est nostra mens aut voluntas: ubi hoc jus habet alter, ibi Mendacium esse peccatum intelligimus & dictum est.

22. Idem servit ad hoc; *Possumus & adulterando prodesse*, inquit, *si aliqua, nisi ad hoc ei consentiatur, appareat moritura, & si vixerit, pœnitendo purganda, nec ideo peccatum negabitur tale adulterium.* Nemo dicet, utilitatis causâ licere mentiri, si tam veri copia debetur ei, quicum res est, quam uxorium jus alteri debetur. Instat Augustinus, *Si autem merito nobis placet castitas, quid quæso offendit veritas, ut propter alienam utilitatem, illa non violetur adulterando, & violetur ista mentiendo?* Si violatio veritatis inter homines magis intelligi potest sine respectu juris alieni, quàm castitas ab adultero sine tali respectu violari potest, argumentum valebit. Sed cum neutra tali respectu carere possit, quid ab adulterio, quod jus alienum indigne violat, argumentemur ad falsiloquium nostræ hypotheseos, in quo nulla ejusmodi juris alieni violatio vertitur?

23. Denique, *non ideo mendacium poterit aliquando laudari, quia nonnunquam pro salute quorundam mentiamur*, ait ille; Recte; pro salute aliena non est mentiendum; si talis est is, ad quem verba proferuntur, in quo locum habet obligatio illa juris naturalis & divini, ut internas loquentis cogitationes intelligere debeat: Si talis ille non sit, furiosus gladio armatus; aut tyrannus vel latro innocentem ad cædem quærens, huic ego cogitationes meas convenientibus verbis, aperire non teneor; sed verba dare, sine mente, quibus in furore suo impediatur, jus & fas videtur.

24. Jam, si quis id quod contra obligationem illam naturalis & divini juris profertur, Mendacium; quod inde alienum ac innoxium est Falsiloquium, appellare velit, ut Puffendorfius instituit, nihil refragamur: Quemadmodum si quis ipse verum putans, falsum enuntiet, aut si verba sint ambigua, vel tantummodo reticentiam veri totius vel pro parte contineant; hæc ut à controversia remota ab aliis petenda relinquimus, *vid. Grot. lib.* 3. *c.* 1. *& Ames. d. cap.* 53.

CAP. III.

De Pactis & jurejurando.

Conventio sive Pactum quid. Non obligare pactum, nisi per acceptationem ejus cui promissum est. Requiri in utroque usum rationis, non æquè deliberatum animi consilium, nisi aliter lege civitatis cautum sit. Non videri opus esse, ut acceptatio innotescat promittenti, sed morte jus acceptandi extingui. Rem promissam in potestate promittentis esse debere, tam rei quam personæ respectu; proinde Curam, turpitudinem, commercii prohibitionem, dationem factumve alterius, nisi mandatum intervenerit, impedire obligationem. Alius pro alio an stipulari vel acceptare possit, disputatur, adversus Grotium. De jurejurando, quid, & an licitum sit. Per se hoc non producere obligationem, nec efficere, ut obligationes valeant. Quid de obligationibus solo jure civili prohibitis hac parte juris sit. Reliqua remissive.

Acturis de jure, quod ad rem ex conventione oritur, quemadmodum suprà instituimus in antecessum, de præcipuo conventionis instrumento, quod est Sermo, & de commercio illius agendum actumque fuit: nunc ad ipsam Conventionem pergendum.

2. Est autem nihil aliud Conventio, quàm duorum pluriumque ratione utentium, in idem placitum & consensus; aliter Pactum & pactio appellata. Declarationes autem ab una parte factæ non pariunt obligationem, quæ est vinculum inter duos, sed in potestate sunt ejus à quo prolatæ sunt, ut impleantur vel mutentur: Quemadmodum in ultimis fit voluntatibus, quæ usque ad supremum vitæ exitum ambulatoriæ esse dicuntur & sunt.

3. Nec valet à naturâ Dei, cujus dictum est *ἀμετάθετον πρᾶγμα*, *res immutabilis*, ut ait auctor ad Hebræos, argumentum in contrarium. Est enim infirmitas, mutare consilium, qualis ut homini sine scelere evenire potest, ita in Deum nullo modo cadit.

4. Conventio igitur non obligat, nisi per translationem juris in alterum factam, quæ nonnisi per actum voluntatis, id est, per acceptationem alterius committi potest; nisi quod Lex aliquando supplet actum voluntatis in acquirente, quemadmodum in ultimis voluntatibus accidit, & rogatio præcedens post secutam promissionem sine dubio vim acceptationis habet.

5. In utroque tàm promittente, quàm acceptante requiritur usus rationis; Unde furiosos, & infantes neque promittere nec acceptare posse manifestum est. Quin etsi omnes qui intelligunt quid dicatur aut agatur, è conventionibus teneri videantur, omnium tamen usu gentium paulo major ætas ad efficacem conventionis effectum requiritur, cujus determinatio juris positivi est; quemadmodum eodem jure negatur aliquando effectus obligationi, qua per ætatem aliquis

liquis obstrictus fuerit, quemadmodum de his qui sub Curatoribus agunt, *infra* videbimus.

6. Quidam præter usum rationis, requirunt animum in promittente deliberatum; etiam Grotius ita, *Quod fit*, inquit, *animo non deliberato, id nos quoque ad vim obligandi non credimus pertinere lib.* I. *de J. B. & P. c.* x. *n.* 4. Deliberationem, qualis ad quemlibet actum animi voluntarium, à philosophis requiritur, quem Electio sequitur, si intelligit, bene est. Si vero populariter in promittente requiri putet ejusmodi præviam deliberationem, quâ nonnisi bene subductis rationibus, homines ad conventionem accedunt, hoc requisitum incideret in sententiam eorum, qui pacta non aliter obligare putant, quam si benè seriò animoque determinato fiant ac interponantur: Temere autem inita non censent esse obligatoria, nec aliter quod jure Romano de nudis Pactis docetur, accipiunt, quâ de re diximus in *Eunomiâ Rom. ad l.* 7. *π. de Pact. & in Prælect. ad d. tit. n.* 8.

7. Verius est, eos, qui mentis compotes temere promittunt, bene tamen intelligentes quid agant, nec in facto deceptos, ad servandam fidem datam teneri, ut ipse Grotius probat *l.* 2. *c.* XI. *à pr.* & esse quod sibi temeritatem suam imputent. Acceptatione ab altero factâ, jus ei quæsitum est, & promittens stipulatori obnoxius tenetur: Alioquin hoc prætextu quilibet contractus atque alienationes in dubium vocari possent: siquidem in promissione, causa est alienandi & juris in alium tranferendi. Docet idem rex sapientissimus *in Proverb. c.* 6. *Si spopondisti manumque dedisti, illaqueatus es oris tui eloquio & teneris, venisti in manum proximi tui, cui te subjicias eique satisfacias oportet.*

8. Si qua tamen Civitas, inutile esse arbitretur, inter cives suos è quibuslibet conventionibus actiones dari, statuatque in eum finem certam aliquam & solennem formulam, qualis apud Romanos stipulatio fuit, esse requirendam, hanc constitutionem è consensu vel Lege justam fieri posse, non est, quod negemus, eâque ratione quod è pactis nudis jure Romano non datur actio, ut in *dictis locis* probavimus, defendi potest; tametsi jure Gentium, quod hodie merito viget, aliter obtinere jam diximus.

9. Cæterum, acceptatio tribuit jus ei, cui promittitur, etsi facta sit absenti; modo contractus inter absentes per leges celebrari queat, nec opus esse videtur, ut acceptatio promissori innotescat, nisi id pactus sit; ne quidem in negotiis reciprocæ obligationis, secus ac vult Grotius *d. cap.* XI. *n.* 15. Quid enim? si quis addixerit absenti rem certo pretio, & hic coràm testibus acceptaverit, an venditor revocare poterit, si pœniteat, ante quam acceptatio ipsi renuntietur? Non habet rationem: Transtulit in emptorem jus, si acceptaverit. Acceptavit: tenet igitur obligatio. Ante acceptationem, posse revocari jam dictum est.

10. Si ante acceptationem mortuus sit ille, cui promissio facta fuit, ad heredem ejus nihil transit, quia nihil defuncto acquisitum fuit; jus acceptandi non transit: quia non est jus quæsitum, sed est res meræ facultatis, sive potentiæ, quæ cum personâ extinguitur. Quid si promissor sit mortuus, an is cui promissum est, acceptare potest? Sane potest; sed & heres promissoris ante acceptationem revocare potest, sicut ipse promissor potuisset.

11. Plane, si plures sint promittentes aut stipulantes, singulos pro partibus obligare & obligari, naturalis juris est; Ut in solidum singuli teneantur, non fit,

nisi per expressam conventionem, quâ fiunt duo correi stipulandi & promittendi; vel quod res sint individuæ, ut quædam facta & res incorporales. Eadem ratio est in heredibus ejusdem promissoris aut stipulatoris.

12. Hæc de consensu utriusque vel plurium. Sequitur materia pacti, *in idem placitum*, ut in definitione fuit. Qualitas materiæ expressa non est, neque potuit exprimi ob infinitam varietatem: Sed hoc ultro intelligitur, rem ejusmodi esse oportere, quæ sit in potestate promissoris, quæ deficit, vel ratione personæ; vel rei. Priore sensu quicunque sub Curatoribus agunt, promittendo, cum effectu non obligantur. Etsi enim quominus ex conventione teneantur, qui ratione utuntur, nihil obstat, effectus tamen, qui consistit in alienatione, ab iisdem proficisci non potest, cum hæc auctoritate Curatoris impediatur; quod universo juri convenienter, etiam à Romanis observatum est, *l.* 101. *π. de Verb. obl. & l.* 3. *C. de in int. rest.*

13. Respectu rei, non valet promissio rerum, non modo impossibilium, sed etiam commercio exemptarum, ut sunt res sacræ, sanctæ, religiosæ, publicæ, liberi homines; sed rerum quæ nullius sunt, aut alienarum promissio, in casum, quo nostræ futuræ sunt, valet; & sic etiam publicarum vel sacrarum, in casum si quando privatæ & nostræ sint futuræ; modo in illâ spe vel destinatione nihil sit turpitudinis, qualis esse videtur in promissione matrimonii futuri, ab eo eâve, qui conjugem nunc habet, tamen etsi aliter, quod mirere Grotius in *lib.* 2. *c.* XI. *n.* 8. *in fin.* Quanquam autem qui promittit res in commercio positas, sed nunc alienas, ad ipsarum præstationem in præsenti non obligatur; si tamen eas purè promiserit, in id quod interest tenebitur; ad quod si promissio penitus nulla sit, ob defectum commercii, cessantibus omnino terminis habilibus, non tenetur.

14. Ad nullitatem pertinet etiam promissio rerum vel actionum turpium, quas nemo in potestate habere censetur, & unde ne quidem, post rem gestam, oritur obligatio, secus ac Grotius docet in *d. cap.* XI. *n.* 9. argumento ejus, quod Juda egerit, erga Thamarem nurum, cui solvit mercedem stupri *Genes.* 38. Sed unde probat Grotius, si non solvisset, eum fuisse peccaturum? solvit generositatis profanæ causâ, ne veniret in contemptum, ut indicat ipse *vers.* 23. nec facile persuadebit ὁ μέγας, eum qui sicario conducto post cædem peractam solvit mercedem promissam, non magis probare factum, quam explere justitiam. Cæterum, quod is qui sine causâ promisit, non tenetur Lege civili, id magis ob præsumptionem turpitudinis, quam quod promissio sola deliberato animo facta non teneat, fieri videtur, ut idem recte *n.* 10.

15. Non est etiam in potestate Promissoris, alium esse daturum quid vel facturum, nisi de se Promissor expresserit, effecturum se, ut alius det vel faciat: tunc enim nisi id effecerit, in id quod interest tenebitur. Sane qui mandatu alterius promisit, is sine dubio mandantem obligat, sive mandatum generale seu speciale fuerit, etsi Promissor mandati generalis fines excesserit; quatenus mandans eum præficiendo rebus suis, quicquid in iis egerit & promiserit, se ratum esse habiturum tacite recepit; haud tamen ultra scilicet quam res patent, quibus est præpositus, quod in Exercitoribus, Institoribus, etiam in Legatis usum habet.

16. An alius pro alio acceptare aliive stipulari possit, quod jus Romanum optimus

optimus alioqui juris naturæ interpres negat, in eo Grotius distinguit inter *promissionem mihi factam de re dandâ alteri, & inter promissionem in ipsius nomen, cui res danda est, collatam. Si mihi facta est promissio, omissâ inspectione, an mea privatim intersit, quam Jus Rom: introduxit, naturaliter videtur mihi acceptandi jus dari, ad efficiendum, ut ad alterum jus perveniat, si & is acceptet. d. c.* XI. §. 18.

17. Atqui Jus Romanum non negat, promissionem mihi factam, ut ego alii dem, valere; sed negat alium alii posse stipulari, hoc modo; *centum Titio dare spondes?* §. *alteri* 18. *I. de Inutil. stipul. l.* 38. §. 17. *π. d. V. Obl.* Addit quidem hanc rationem, quod obligationes sunt inventæ, ut unusquisque acquirat id quod sua interest: sed hæc ratio cessans efficere non potest, ut thesis ignota juri Romano adstruatur, & stipulatio, quâ quis sibi dari stipulatur quod alii det, non valere dicatur: eo quod statuit, alium alii propter illam rationem non posse stipulari. Præter quod, non possit non interesse stipulantis, sibi acquiri quod alii det; sive negotium alteri gerat, quo casu habet actionem; sive quod donatum ei velit, quo beneficii debitorem accipiat, quod minime remotum est à facultate civilis negotii: Nec adeo sic Juris auctores negant, quod Grotius illis ut negatum imputat, in his verbis, *Nam is sensus juri Naturæ non repugnat, & verbis talis promissionis maximè congruit, neque nihil mea interest, si per me alter beneficium accipiat.* Non sunt hæc revera contra jus Romanum, ut recte etiam observat D. Sieglerus *ad hunc Grotii locum.* Valet igitur stipulatio tam jure civili quam naturali hoc modo; Centum mihi dare spondes, quos ego dem Titio?

18. Pergit Grotius; *Quod si promissio in nomen ejus collata est, cui danda res est, distinguendum est, an qui acceptat, speciale mandatum habeat acceptandi, aut ita generale, ut talis acceptatio ei inclusa censeri debeat: an vero non habeat. Ubi mandatum tale antecessit, distinguendum ultra non puto, sitne persona sui juris, nec ne, quod Romanæ leges volunt, sed plane ex tali promissione obligationem perfici.* Ego adhuc puto distinguendum, saltem in possessione dominioque rerum; utrum is qui stipulatur, sive acceptat in alterius nomen, ex ejus mandato generali, vel speciali; mandatum illud præferat, an non. Si præferat mandatum, acquirit etiam mandanti, *l.* 13. *π. de Donat.* Quod si mandatum non præferat meus Procurator, acceptans pro me; tunc idem, quod ad Promissorem est, ac si deficeret mandatum: quod enim ignoratur, in civilibus habetur, ac si non esset. *l.* 1. §. 20. *π. de Acquir. Poss.* Hæc etiam de obligatione acquirenda valeant; etsi paulo secus hac parte jus Romanum *l.* 49. §. 1. *π. de Acquir. Poss.*

19. Hoc igitur quærendum est, an deficiente mandato, valeat in nomen Tertii Stipulatio, sive acceptatio, in hunc modum, *Centum Titio dare spondes? spondeo.* vel ita; *Titio centum dabo.* Alius præsens subjicit, *accipio pro Titio*; id ignorante, neque prævio mandato. Romani putarunt, ego etiam magis puto, talem promissionem non habere majorem vim, quam si nemo acceptasset, quo casu revocare liceret promissum. Quod enim ego me Titio daturum profiteor, quid hoc ad Tertium, qui in Titium non habet potestatem? Arbitratu meo emisi vocem, in Titii favorem; hanc excipit Cajus aut Sempronius: non contrahitur inde vinculum, quo promissor obligetur promissario. Titius est promissarius; ego promissor; nos duo colligandi sumus, ut vinculum obligationis nascatur: non ego

ego & quilibet alius, cui nihil promisi. Si veniat is qui acceptavit, dico; nihil tibi promisi: si veniat Titius, dico, Sum equidem professus me tibi daturum: sed revocavi antequam acceptares, per te vel per ministrum, quod erat liberum facere. Non est hæc subtilitas, est vera rei gestæ historia & consecutio.

20. Grotius duplicem ejusmodi promissionis in aërem factæ, ab eo, ad quem non pertinebat, acceptatæ, statuit esse effectum: primus est, *ut promissori revocare promissionem non liceat, antequam is, quem spectet promissio, eam ratam habuerit aut irritam.* Hoc jus promissarii (liceat ita loqui cum Grotio) ut ab ejus ratihabitione pendeat promissio, consistere debet in vinculo, quod ipsum & promissorem colliget, quod in hac specie deficere probavimus. Ait Grotius: *si promissor revocet, non facit contra jus proprium alterius, sed contra fidem.* Atqui nos agimus de obligatione, quæ jus proprium alteri tribuit; ubi non est jus proprium alteri quæsitum, ibi non est obligatio. Perfidia quoque non committitur, ubi fides data non est ei, ad quem res pertinet; mutatio consilii & levitas non est statim perfidia.

21. Alter effectus Grotio est, *quod is qui acceptavit, medio tempore promissum remittere possit*, id est, antequam is cui promissio facta fuit, ipso acceptante, eam ratam vel irritam haberet. Sed qui nihil juris acquisivit, ut Grotius ipse fatetur, sibi nec alii, non habet etiam quod remittat. Quid ni verò qualemcunque fidem à me datam, in Tertii nomen, ipse remittere possit, cum nullo pacto illi tertio teneatur; quid hic conqueri potest? Pone casum; Ego dixi, *Titio centum dabo.* Tertius subjecit, *Accipio pro Titio:* cui nullâ re tenetur, & qui rem totam ignorat. Si quid inde juris ortum sit, hoc est penes Tertium acceptantem; nihil adhuc penes Titium. Tertius antequam referat Titio, promissum mihi remittit; quid habet de quo Titius queratur, cui nihil ademptum, nihil quæsitum fuerat?

22. Promissionibus crebro accedit Jusjurandum, quod est, Adseveratio, cum invocatione Numinis in testem, & cum imprecatione nostri: Etsi posterior pars, haud expressa licet, ultrò intelligitur, cum, qui Deum invocat, superiorem citat, habentem ἔκδικον ὄμμα, vindicem oculum: Quod Mennonitæ nostri, quibus jurare religio est, animadvertentes, cum diu usi essent indulgentiâ legis, quæ permittit iis solâ invocatione numinis in testem, ἄνευ κατάρας, sine imprecatione defungi, postremo qui ex illis rigidiores sunt, id ipsum repudiarunt; neque plus quam simplices adfirmandi vel negandi formulas à Christo permissas arbitrati sunt. *Matth. V.* Quemadmodum inter ipsos paganos non defuere, qui videntes, nonnullos hominum *esse nimis faciles ad jurandum contemptu religionis*, in adversam partem se recepere, *perquam timidi in Jurando, metu divini numinis, usque ad superstitionem*, ut refert Ulpianus *in l. 8. π. d. Condit. Instit.*

23. Nec est dubium, quin, nonnisi in magni rebus momenti, minimè in tralatitiis, aut incertis adhibendum sit jusjurandum. Eaque mens videtur esse Christi domini & Jacobi Apostoli juramenta prohibentium, non ut ex usu judiciorum rerumque maximarum penitus aboleantur; Id enim propositum Servatoris nostri declarantis, se non venisse καταλῦσαι τὸν νόμον, abolendi Legem, in quâ olim sancitum esse jus jurandum satis constat, idemque sanctorum exempla in ipsa novi testamenti œconomia abunde refellunt.

24. Idem igitur velle videtur, Christus,

Christus, quod Philo; Κάλλιστον ϗ βιωφελέστατον ϗ ἁρμόττον λογικῇ φύσει τὸ ἀνώμοτον, οὕτως ἀληθεύειν ἐφ' ἑκάστου δεδιδαγμένῃ, ὡς τοὺς λόγους ὅρκους εἶναι νομίζεσθαι. *Optimum atque utilissimum & rationali naturæ convenientissimum est, juramento abstinere, atque ita se veracitati adsvefacere, ut verba pro juramento accipiantur.* Proinde τὴν ἀρχὴν τοῦ ὀμνύναι περιγράφειν περὶ τῶν ἐνδεχομένων ϗ ἀόριστον τῆς ἐκβάσεως ἐχόντων τὸ πέρας, *Imperat igitur abstinentiam jurisjurandi de contingentibus, sive de his, quæ possunt & non possunt fieri & incertum habent eventus terminum*, ut Hierocles.

25. Non est animus omnem exhaurire Jurisjurandi materiam, quod actum in *Prælect. d. tit. π. de Jurejur.* Sed hic de eo, quod promissionibus accedit, agimus. Per se non parit obligationem inter homines, quia se refert ad Deum; sed conventionem firmat: Quæ si non est obligatoria, jusjurandum eam vim inter homines addere non potest. Unde pacta nuda, quæ jure Romano non obligant, eam quoque virtutem non adipiscuntur ex jurejurando, ut eodem jure proditum est; non quod jurantis conscientiam obligari coram Deo negent; sed quia forensem inde actionem dari non probant, tàm ratione jam dicta, quam quod usu promiscuo jusjurandum vilesceret, quâ de re prolixe egimus in *Eunom. Rom. ad l. 7. §. 16. d. Pact.* ubi & illud, Jusjurandum contra bonos mores non valere, quia nec ipsa valet obligatio, cui adjicitur, & jusjurandum non debet esse vinculum iniquitatis. Idem est in impossibilibus, de quibus omnibus adi Grotium; in *lib. 2. c. 13. n. 6. & seqq.*

24. De his quæ jure Civili solo prohibiti sunt Contractibus, non conveniunt Romani & Pontificii Juris auctores. Utrique sane in eo conveniunt; si quis jurando promiserit rem naturali & divino jure licitam, sed positivo jure prohibitam quidem, attamen in alterius privati aut Reipubl. præjudicium non vergentem, ut is coram Deo teneatur: Sed jus Canonicum vult tale jusjurandum etiam habere juris externi effectum *cap. 28. x. de Jurejur.* ubi exemplum, si mulier jurejurando consenserit in alienationem rerum dotalium lege civili prohibitam. Item *cap. 2. de Pact. in 6.* Ubi filia juravit, se dote contentam, hereditate paternâ abstenturam; cujusmodi renuntiatio Legibus invalida est. Sed Jus Romanum non agnoscit ejusmodi juramenta in Foro, *l. 5. C. de Legib.* idque nec immerito, quia sic Leges eluderentur: Qui non est idoneus ad contrahendum, ille jurando se contra sententiam Legum idoneum facere non potest, nec etiam posse debet; quâ de re similiter actum, ad *d. l. 7. §. 16. d. Pact.*

25. Quamvis autem ex jurejurando, qua tali, novum jus alteri non acquiratur, promissio tamen, cui adjicitur, inde fit firmior, ut etiam præstari illam necesse sit, etsi aliquid promissario, cur promittentem liberare debeat, objici potest, quales sunt hostes, impii, latrones & tyranni, quâ de re Grotius *d. cap. 13. n. 14. & 15.* quod tamen vinculum religionis cum mere personale sit, heredibus, quominus contra promissarium, juris utantur remediis, non obstat, ut idem probat *n. 17.* Quis sit effectus jurisjurandi, quo Reges & alii summam potestatem habentes civibus suis obligantur, aliquoties in loco diximus. Quibus autem modis conventiones & jusjurandum obligare desinant, alibi commodius explicabitur.

CAP. IV.

De Contractibus.

Differentiæ Pacti & contractus à Grotio & juris civilis Auctoribus proditæ ad Artis rationes examinatæ. Summa Contractuum divisio in Consensuales & Reales. Consensualium primus, Emptio Venditio; ubi, an rem minoris emptam multo pluris vendere, philosophia civilis permittat. Periculum rei venditæ necdum traditæ ad Emptorem ipso jure naturali pertinere. Idem esse analogicè in locatione conductione, quod ad mercedem & usum fructumve rei. In locationibus facti non liberari contrahentem præstatione ejus quod interest, altero invito. In Societate, si nihil convenerit, esse videri Æqualitatem arithmeticam, etsi rerum vel operarum dispar sit collatio. Mandati & Jussus differentia. Mandantem non obligari Tertio, qui cum mandatario contraxit, nisi ex eo quod specialiter actum sit. Ratio non excedendi fines mandati, distincte exposita. Cur Societas & Mandatum, secus ac alii Contractus, morte finiantur. Ad consensuales contractus etiam posse referri Stipulationem, cujus usum adhuc non esse nullum. Quin & Fidejussionem, cujus differentiæ & materia subjecta, ubi & de obligatione sui ad mortem vel ad cruciatum, exponuntur. Donationem quoque ad hoc genus rectè referri; Nec eam sine Acceptatione donatarii valere; sed de omnibus; etiam futuris bonis, quominus fiat, nihil obstare. Denique, Transactionem ejusdem esse generis. De contractibus, realibus, imprimis de Mutuo & pactione usuraria breviter. Eodem posse referri Contractus Innominatos.

A Pactis & jurejurando transitus est ad *Contractus*, de quibus hic etiam nonnihil, quod ad universam eorum considerationem Juris publici ratio postulet, est collocandum. Quale etsi & Grotii institutum fuerit, in *d. lib.* 2. *c.* 12. ejus tamen partitiones à methodo juris Romani consulto in philosophicum & inexpectatum abeuntes non sequemur; cum ordo Juris Latini æquè sit idoneus ad recipiendas hujus Artis observationes, ad memoriam vero & perspicuitatem aliquanto sit expeditior.

2. Conventio sive, Pactum quid sit, antea dictum est. Ab ea Contractum aliter Grotius, aliter veteres Jurisconsulti distinguunt. Grotius *omnes actus aliis utiles, extra mere beneficos,* contractuum nomine appellari docet *d. lib.* 2. *c.* 12. *n.* 7. minus cautè, ut videtur; nam pacta sive promissiones, quas à Contractibus separat, & de quibus agit *in cap. praeced.* sunt etiam aliis utiles: Mutuum vero & Commodatum sunt etiam mere benefici, neque tamen non sunt contractus.

3. Juris Romani Auctores differentias

tias habent ejusmodi, quæ non sunt universales aut naturales. Prima est ab effectu; quod è contractibus obligationem & actionem nasci volunt, è Pactis contra; sed hæc è ratione juris gentium universalis æque ad actionem producendam sufficere, quam contractus *suprà* nos & Grotius *in pr. c.* XI. plenius probavit, idque moribus omnium gentium, qui maxime ad hanc artem pertinent, aliter observari videmus.

4. Alterum à priori discrimen Juris Romani est; quod contractus habeant vel nomen certum, vel causam; Pacta, nec nomen speciale, nec causam habere dicuntur; ita ut, per causam intelligant dationem vel Factum ab una parte impletam vel impletum. Sic Emptio Venditio, Locatio Conductio, Mutuum, Commodatum, Depositum, Pignus aliæque plures species habent nomen certum, quo propter usum eorum frequentem opus fuit. Pacta, quæ dando vel faciendo ab una parte consummata sunt, hæc, Causam habere dicuntur, ac inde sunt Contractus Innominati. Specimina liberalitatis, in quibus non essent reciprocæ præstationes, ut Donatio & Precarium, Romani à contractibus etiam removerunt.

5. Postquam vero iisdem placuit, Pactis nudis, id est, conventionibus, quæ nec habent nomen certum, neque causam, ita, ut diximus, intellectam, actionis effectum non dari, opus fuit illis Obligatione verborum, quam dixere Stipulationem, quæ per solennem verborum conceptionem Pacti vice fungeretur. Quibus deinde accessit obligatio literarum, quâ tenetur is qui ante biennium confessus est chirographo suo, se pecuniam quam reverâ non accepit, accepisse, eo solo, quod ita scripsit.

6. Reliquos contractus bifariam discreverunt, in Consensuales & Reales. Nam qui expeditioris erant commercii, his è solo consensu vim obligandi dederunt, quales Emptio, Locatio, Mandatum, Societas. Reliquis, minus forensibus magisque beneficis, ut sunt Mutuum, Commodatum, Depositum, obligandi vim, nonnisi post rei interventum & traditionem dederunt, quibus accessit Pignus, eo quod hoc non esset per se Contractus, sed alterius accessio.

7. Hasce differentias probabili ratione constitutas esse, non est, quod negemus. Sed nobis ex simplicitate juris universi nulla causa videtur, quamobrem omnes Conventiones, vim obligandi habentes, non sint accensendæ contractibus, idque moribus hodiernis magis observari videtur. Quid enim vetat, cum stipulationes sint Contractus, Pacta quæ nihil hodie differunt à stipulationibus, eodem nomine designare? Donatio verò, Transactio, Fidejussio, Constitutum & Precarium à contractibus ipso jure civili tam parum differunt, ut plerumque illis adnumerentur, & vix aliud quam nominis sonus intersit.

8. Sequamur igitur hanc simplicitatem, non rejectâ tamen consensualium & Realium differentiâ Contractuum, quæ & in mores gentium abiisse videtur: iis qui verbales dicuntur ad Pacta, qui à literis appellantur, ad Mutui doctrinam relatis, nec verorum & quasi talium qui dicuntur, denique nec nominatorum & innominatorum spretâ differentiâ. Ac ita locus præcedentis capitis fuit communis, hic de singulis contractuum speciebus agetur, quatenus, ut dictum, hujus instituti ratio postulat.

9. Consensuales igitur contractus sint, Emptio Venditio, Locatio Conductio, Mandatum, Societas, Donatio, Transactio. In Emptione Venditione scrupulum movet, quod usus & vita ejus consistit in licentiâ rem pluris quam compa-

rata fuit, distrahendi; quod Philosophi imo & Juris quidam magistri, censores, ut adversum præcepto Juris naturæ, Alterum non lædendi, reprehendunt. Sed in Eunomiâ Romanâ ad *l.* 16. §. 4. *de Minor.* inæqualitatem illam non esse iniquam, ne quidem ut jure Romano permittitur, approbavimus, è tacito quidem sed indubitato generis humani consensu, præter id quod Grotius ex interiore philosophia depromptum habet in *lib.* 2. *c.* XI. *n.* 26. quibus accedit ratio Juris publici Universalis, ab utilitate maximâ, per quam fit, ut nullâ re magis floreant civitates, quam Commerciis, quorum anima est illud lucrum: Nec quidem limitatio Juris Romani, ne ultra duplum procedat inæqualitas ex *l.* 2. *C. de Resc. vend.* hic locum habet; cum illa supponat uniformem æstimationem mercium; nos in commerciis, pretia rerum fluxa & æstimationis incrementum supponimus; cui varietas indigentiæ & affectionis hominum certos poni limites non patitur.

10. Venditio consensu perfecta, non tantum parit obligationem, sed ex naturali ratione dominium quoque rei nondum traditæ in emptorem transfert, secundum ea quæ *suprà* diximus, Traditionem ad dominii translationem non requiri, ut late probavimus in *Digress. lib.* 4. *c.* 8. *n.* 2. & inserto ibi tractatu *de jure in re & ad rem c.* 16. Quod etsi jure Gentium positivo mutatum sit, ut dominium nonnisi post traditionem in Emptorem transire censeatur, tamen periculi ratio, si forte res casu fortuito pereat ante Traditionem, mansit in simplicitate Naturali, etiam Jure Romano; nam periculum re quoque nondum tradita pertinet ad Emptorem; quoniam in rei veritate dominium, Jure naturali in Emptorem est translatum.

11. In Locatione Conductione, quæ proxima est Emptioni Venditioni, cum nihil quam usus rei transferatur in Conductorem, periculum ipsius rei nonnisi ad Dominum Locatorem spectare potest: Verum sicut usus rei, & merces in ea respondet dominio & pretio, quod vertitur in Venditione, sic etiam periculum usus ita transit in conductorem, ut ille mercedem debeat, etsi usus ipsi fuerit inutilis, nisi vis major foris adveniens æquitati locum faciat; omnino, sicut Emptor pretium debet, etsi res pereat; nisi quod ibi differentia casuum excluditur à causâ dominii infinitâ, secus ac in locatione bene consultum est à Romanis in *l.* 15. §. 4. *ff. de Locat. conduct.*

12. Ita in Locatione rerum. Si quis factum locaverit, conduxerit, eum non teneri ad factum illud specifice implendum, sed præstando id quod interest in omnibus facti obligationibus, promissorem liberari posse, frequenter à Juris interpretibus proditum est; quod non habet rationem. Quid enim magis à fide quam dederis, servandâ, in faciendo, quàm in dando liberare quem possit, non apparet: Etsi verum est, si quis præfracte nolit facere, quod se facturum promisit, eum præcise cogi non posse, tametsi à Judice condemnetur ad faciendum; nec enim voluntas absolute cogi potest; sed illa consideratio non impedit, quominus & perfidiæ notetur & judicialibus cogendi remediis, veluti pignorum capione, mulctæ dictione, custodia ad servandam fidem adigi possit; quibus tamen id non efficientibus, rem in exactionem ejus quod interest, oportet equidem desinere. sed hoc minime in debitoris facultate positum esse, vel ipsum ab obligatione faciendi quod promisit, liberare, statuendum est; forte ne quidem jure civili, ut probavimus in *Prælect. ad tit. Instit. de V. O. n.* 5. *vers. Quod si promissor.*

13. *SOCIETATIS* fundamentum singulari modo, quæ vel est ab expressâ conventione, vel à tacitâ, quæ Communio dicitur, est *Æqualitas* lucri & damni inter socios, proportione, quam vocant, geometricâ, ὥστε πλείω λαμβάνειν τοὺς συμβαλλομένους πλείω, *lib.* VIII. *ad Nicom. cap. ult. Ut qui plus conferunt, etiam plus capiant* lucri atque damni: Idque non modo in pecuniariis collationibus, sed etiam in operarum, laboris & periculi præstatione locum habere, vult ratio & docet Grotius *d. lib.* 2. *c.* XII. *n.* 24. Sed hujus rei æstimatio nonnisi ex arbitramento boni viri, facta comparatione pecuniæ & operarum, fieri potest; quæ res cum sine facto & prævia conventione peragi nequeat, si absque ulla conventione de partibus lucri & damni Societas inita sit, partes videntur esse æquales & viriles, tam respectu collationis operarum, quam pecuniæ, quas contrahentes inter se compensasse videntur; quod etiam ita jure Romano constitutum esse probavimus in prælect. ad *tit. Inst. de Societ.*

14. Sed quia communiones & societates multis obnoxiæ sunt dissensionibus, ut unus etiam, quod reliqui omnes volunt, impedire queat; ac cujusque facultati id inest, ut res suas ubi velit, sibi seorsim habere liceat, si quem pro ratione pecuniæ operæve suæ pœniteat æqualitatis, is semper ad divisionem aut ad meram conversionem provocare potest: quod adeo est insitum naturæ dominii & societatis, metu discordiarum; ut ne quidem pacto convenire posse videatur, ne unquam à Societate recedere liceat; etsi temporalis ejusmodi conventio, tanti non est præjudicii, quin secundum fidem datam consistere possit, ob propinquæ spem reparationis; idque tam juris universi quam Romani, esse videtur.

15. Mandati usus in Jure publico frequens est, à quo Jussum haud immeritò distinguitur. Quippe mandatum est inter eos, qui *manum dant* ex libera utrimque voluntate; Jussum est ab eo qui jubet, id est, *jus habet* imperandi, & est superioris erga inferiorem. Fit autem vel ita, ut is qui jubetur, tantum sit minister & pararius alienæ voluntatis, neque personæ jus separatæ in illo negotio exerceat; vel ut ipse fidem suam apud Tertium, nomine jubentis, interponat. Hoc sensu, modo magis quàm specie discrepat à Mandato; cum ex utroque duplex obligatio nascatur. Una inter mandantem & Mandatarium; Altera inter hunc & eum quicum contrahit aut negotium gerit, qui Tertius est: sed inter mandantem & Tertium nulla vertitur obligatio, quia nihil inter sese egerunt: Nisi mandans Tertio promiserit, se quod mandatarius egerit, ratum esse habiturum, aut perinde, quasi à se gestum esset, haberi velle. Quin etsi hoc generaliter declaraverit; sine mentione certæ personæ, quilibet hanc ejus emissam declarationem acceptare, ac ita cum ipso Mandante vinculum obligationis contrahere potest; quæ res usum habet frequentem, suis locis occursurum. Sine tali prævia declaratione res ipsa quandoque tacitè id infert, ut ob utilitatem mercaturæ fit, in Exercitoribus & Institoribus, de quibus ad *tit. Inst. de His qui in al. pot.*

16. Mandatarius ad fines Mandati exactè servandos tenetur Mandanti; quos si excesserit, hauddubie illi obligatur in id quod interest; ad implendum verò contractum, ei, cum quo contraxit ex suâ personâ, vel si malit hic, aut aliter fieri nequeat, etiam in id quod interest. Per æquipollens tamen aut quod magis expediat, si mandatum impleverit; minimè dici potest excessisse fines Mandati; neque etiam, si per substitutum id exe-

id executus sit; modo nihil intersit Mandantis, aut etiam peculiari modo ipsius industria personalis, vel administratio certæ formæ in terminis præscripta non sit; quo pertinet, quod apud Gellium hac de re legitur, *in lib.* 1. *c.* 13.

17. Cum autem Mandatum, quod semper est gratuitum, amicitiæ industriæque personalis fiduciâ, quæ ad heredes utriusque partis non transit, ineatur, morte non minus extinguitur, quam Societas, quæ similis fiduciæ personalis respectu contrahitur: Etsi aliorum contractuum obligatio, quæ ratione patrimoniali constat, ad heredes transire soleat. Non minus etiam quàm Societas pro lubitu finitur, Mandatum à partibus liberè contrahentibus, re adhuc integrâ, revocari aut renuntiari potest; quâ in re differt à Jussu, qui habet necessitatem parendi; verum ubi res integra esse desierit, tam inter ipsos quam ratione Tertii, manet obligatio, ad præstandum id quod convenit, vel si res ita non fieret, ad id quod interest.

18. Inter Consensuales Contractus videtur etiam merito referri Stipulatio; postquam non mode solennitas verborum recentiori jure Justiniani sublata est, sed nihil præter qualemcunque, modo claram voluntatis declarationem, moribus Gentium, requiri cœpit. Verum enimverò cum apud Romanos Stipulatio vix alium habuerit usum, quàm ut aliis conventionibus firmandis & quasi obsignandis subjiceretur, quod hodiè supervacuum habetur, dicendum fuerit, nunc quis usus stipulationum ex hodierno jure Gentium supersit. Primo, etsi conventiones hodie non minus validæ sint, tametsi nulla Stipulatio subjiciatur, revera tamen in omnibus fere majoris momenti, Pactionibus & Contractibus subjicitur clausula Stipulationis, quâ partes stipulantur & promittunt reciproce, quicquid inter eos placuit, hoc se mutuo servaturos, præstituros, quæ nihil est aliud quàm veterum Stipulatio: Etsi nunc ea non sit ejus vis & necessitas, ut obligationis & actionis efficacia inde suspendatur. Præterea, cum ipsæ conventiones quælibet, non habentes aliud nomen, reipsâ nihil differant à Contractibus, Universalis hujus Artis disciplina inde non abhorret; ut quæcunque de rebus licitis conventiones sine rei interventu verbis aut literis inter absentes vel præsentes contrahuntur, hæ cum vim obligandi habeant, Stipulationes appellentur, ac ita censeo, observemus.

19. Eò pertinet etiam Fidejussio, quâ quis obligat se pro alio, quod fit bifariam, ut vel primus debitor juxta Sponsorem, maneat obligatus, vel is penitus liberetur, & omnis obligatio in Sponsorem transferatur. Prior modus Adpromissio, Fidejussio, Constitutum à Jurisconsultis vocatur. Nam etsi Constitutum à Fidejussione; præter antiquam Stipulationis, quâ hæc, & pacti quo Constitutum fiebat, differentiam; adhuc subtiliter destinguitur, ut demonstravimus in *Prælect. ad tit.* ff. *de Constit. Pec. n.* 3. Id tamen in hac universali disciplina attendi non potest. Altera Sponsionis, quâ primus debitor omnino liberatur, species, Expromissio vocatur; quando quis se reum pro alio & debitorem priori obligatione peremptâ, constituit; cujus rei usum in ipsâ re Theologicâ vidimus in *lib* 1. *sect.* 4 *cap* 5. *n.* 10.

20. Usus & materia Sponsionum tam late, quam Obligationis & Contractus, quorum Accessio sunt, patere videtur: Ac ideo cum nihil obstet, quominus se aliquis ad mortem, ad cruciatum corporis & ad carceres obliget, omnibusque in delictis obligatio & instar contractus (unde Aristotelis *συναλλάγματα ἀκούσια*, *Contractus involuntarii*) vertatur,

tur, ratio vult, ut etiam Sponsor & Fidejussor ita se obligans pro patriâ vel pro amicis teneatur, idemque usus Obsidum, & Historia confirmant: Etsi in Foro Judiciisque ordinariis Sponsio ad mortem, cruciatum, carcerem, Exilium recepta non sit, ut diximus in *Prælect. ad Tit. Inst. & π. de Fidejuss.* ratione magis civili, ut ibi probavimus, quam naturali. Non certè eâ, quâ Jurisconsulti, neminem ajunt esse dominum membrorum suorum. Hoc enim nihil indicat aliud, quam vitam & corpus hominis liberi non esse in commercio, nec æstimationi subjectum.

21. A Sponsionis naturâ non est alienus *Adsecurationis* qui dicitur, Contractus, quo quis alienarum mercium in se periculum pro certo præmio recipit; nisi hæc species magis ad Contractus innominatos referenda videatur; utique, si non prius initium habere censeatur, quam præmium sit præstitum & numeratum, ut fere servant Mercatores; Tunc enim magis est Contractus innominatus, ut *infrà* demonstrabitur.

22. Quominus etiam Donatio inter Contractus consensuales referatur, ex eâ quam adstruximus, doctrinâ, non est dubitandum, etsi Juris Romani conditores, paulo aliter instituerint; sic tamen, ut Donationem juxta Contractus sæpe recenseant, & discrimen quod superest & suprà indicavimus, subtile magis quam populare sit. Verum interim est, quod Donatio quandoque Traditione perficiatur; sed hæc non magis efficit, ne sit consensualis; quam Emptio venditio desineret esse talis Contractus, si Traditio incontinenti accederet. Plane quod aliquæ gentes donationem nullo modo valere statuunt, quam si Traditione perfectæ fuerint, unde Gallicæ praxeos dictum circumfertur, *Donner & retenir, ne vaut*, id mere positivum & ad restringendam donandi libertatem institutum esse oportet, qua de re dix. *in Prælect. ad tit. π. de Donat. n. 2. in fin. & n. 4.*

23. Ex proprietate Contractus & quidem Consensualis sequitur, non valere donationem, nisi acceptata fuerit à donatario: Consequenter, si donatarius ante acceptationem moriatur, donatio fit caduca, nec ad heredes transmittitur, secundum ea, quæ de natura Conventionum *præced. capite* diximus, & quæ nec usu Fori hodierno, qui est optimus Juris Gentium positivi interpres, improbantur, ut docet Joh. à Sande *lib. 5. Decis. Fris. tit. 1. def. 1.* Ubi & improbat, quod à nonnullis populis receptum est, ut si Tabellio donatarii nomine, donationem acceptaverit, etsi absque mandato, sub conditione ratihabitionis, hæc à donatore revocari non possit, ut de Hollandis suis testatur Grotius *lib. 3. Introd. jur. Holl. cap. 2. n. 21.*

24. Quid quantumque sit donandum, si donator liberam rerum suarum habeat potestatem, ratio non præscribit: Ideoque valet etiam de omnibus bonis, etsi ratione minus probabili facta; Nam prodigæ donationis vitium impingit in probabilitatem, non in facultatem juris; nisi lex illam probabilitatem convertat in necessariam juris prohibitionem, ut factum est à populis, qui donationem omnium bonorum præsentium & futurorum non patiuntur habere necessitatem obligationis, idque sine discrimine causæ justæ an injustæ, quâ de re diximus *ad tit. π. de Donat.* Ubi sicut ex jure Romano docuimus, illam sententiam adstrui non posse; ita nec philosophia civilis obstat magis, infinitæ donationi, quàm heredis institutioni; maximè, si donator usumfructum retineat; quem si forte stipulari negligat, alimenta ipsi à donatario deberi, tam valida

lida gratitudinis & tacitæ obligationis ratio dictat, ut actioni producendæ sufficere debeat.

25. Denique *Transactio* inter consensuales, ex hujus Artis hypothesi, Contractus etiam referenda videtur: Est conventio de lite nondum finita vel quavis re dubiâ, dato aliquo vel promisso, vel retento, componenda: cujus maximus favor, ob utilitatem litium finiendarum in Republ. esse debet; ut tamen, quod in omni alio contractu requiritur, ne causa vel res inhonesta sit, de quâ contrahitur, hic minime cesset; quo tamen non pertinere Transactionem de Criminibus sanguinis pœnam ingerentibus, quatenus hoc tantum agitur, ut aliquis sanguinem suum redimat, defendi potest, ita, quemadmodum jure civili constitutum est, & explicari solet, à nobis etiam explicitum est, *ad tit. π. de Transact.* & in *Eunom. Rom. ad l.* 1. §. 3. *π. de Calumniat.*

26. Fuere contractus, ut pro hoc instituto sufficiat, Consensuales. Sequuntur Reales, qui sunt Mutuum, Commodatum, Depositum, Pignus, & si qui ad hoc genus alii referri possint: Omnibus commune est, quod cum non nisi post rei interventum & traditionem perfecti sunt; conventiones super illis initæ, ante traditionem nihil quam pacta nuda sint, cum illo effectu, quem jus Gentium illis tribuit, ut vim actionis in id quod interest, habeant: si quis ex eo quod alius mutuum se daturum, vel depositum accepturum pollicitus erat, damnum passus sit; etsi jus Romanum ejusmodi pactionibus nullam nisi conscientiæ obligandæ vim tribuisse videatur *l.* 30. *π. de Reb. cred.*

27. Tribus etiam prioribus commune est, quod sint benefici, nec ullam recipiant accessionem mercenariam; etsi Mutui naturam hac parte mores Gentium subegerint, ut nihil frequentius quam usurariam pactionem recipiat. Romani quidem hanc speciem ei circumdederunt, quod non nisi è peculiari conventione debeatur, & Mutui natura maneat intacta benefica: Sed cum stipulatio usuraria non habeat aliam, præter Mutuum, causam, non potest negari, quin mutuum illo & omnium populorum jure, sit usurarium. An autem & quatenus usura sit licita, cum alibi, tum hoc ipso *libro.* 2. *sect.* 2. *cap.* 2. *n.* 20. declaratum est, Cætera, quis usuræ sit modus, quibus ex causis debeatur & deberi desinat, aliaque etsi à Juris universi tractatu usuque Reipubl. aliena non sint, hic tamen facile, ne vel de his, vel de Mutuo, Commodato, Precario, Deposito, Pignore latius agi necesse videatur, obtinebimus.

28. Verbo monendum; Ad reales Contractus, videri & illos ex hujus instituti ratione referendos, qui à Jurisperitis Innominati contractus appellantur, utique tales, qui non habent initium, nisi à dando, ut est contractus Do, ut tu des, sive Permutatio; Item Do ut facias, quia non habent formatam Contractus naturam, nisi post dationem ab una parte impletam. Reliqui duo, qui sic exprimuntur, Facio ut des, & Facio ut facias, analogice & latissimo rei significatu ad idem genus referri possunt. Sed ut hisce non præjudicatur diversæ Juris civilis methodo, ita speciebus hisce latius explicandis non est hujus instituti ratio comparata.

29. Sed quorsum referemus adeò celeerem his diebus *Cambium* quod dicitur, seu Collybum, ut Græci. Contractum innominatum ut appellemus, postquam nihil eo frequentius in hominum commercio esse cœpit, non fert ratio, etsi crebro volunt Juris-Consulti. Sed etsi non habet locum aut nomen pro-

prium

prium in methodo Juris Romani, non in hac Arte tamen non dubitabimus inter Contractus referre nominatos. Est revera Mandatum, quo quis alteri mandat, ut tertio numeret pecuniam suo nomine. Plerumque duplex, ut qui pecuniam amico curare vult foris, mercatori mandet, ut is Secundo mandet, amico illi numerare pecuniam. Veteres Latini, pecuniam hac viâ permutari dicebant, quâ de re diximus ad *Tit. π. Mandati. sub fin.*

30. Posset hic etiam agi de Sponsionibus in fortuitos rerum eventus, quos alii licitos, alii prohibendos arbitrantur; neque res hæc non directe ad institutum præsens & Juris publici disciplinam pertinet. Sed moles rerum & operis coarctandi necessitas hic etiam remissione defungi nos jubet, ad locum ejus proprium in prælect. ad Pandectas Juris *Tit. de Aleatoribus n.* 5.

CAP. V.

De obligatione è variis Causarum figuris, specialiter ex dominio.

Ad varias causarum figuras primo referendos quasi Contractus, inter quos Negotiorum gestio, quæ ex jure Nat. probatur adversus Grotium. Communionem. Indebiti solutionem, Tutelam, Exercitoriam obligationem, de quâ cum Grotio differitur. Huc etiam pertinere Patrum obligationes è contractibus filiorumfam. Locupletationes cum alienâ jacturâ. De quasi delictis remissive. Quo sensu nascatur Obligatio è Dominio & ex juribus in Re cæteris. Inventorem alienæ rei esse obligatum ad restituendum. Quid si dominus non inveniatur, Quid si ille jam pridem de recuperandâ re desperaverit. Obligationem tacitam de restituendâ re Domino, esse validiorem expressâ, de restituenda re non domino. De fructibus rei restituendæ, & de causâ fructus acquirendi à non domino. Emptorem rei alienæ teneri ad restitutionem, non recepto pretio; nec quidem venditori illam restituere posse; sed ipsi domino teneri ex jure Naturæ.

Cum duæ sint principes obligationis causæ, Delictum & Contractus, & tamen ea varietas rerum actionumque sit humanarum, ut certis nominibus aut terminis contineri nequeant omnes, hinc Gajus JCtus in *lib.* 2. *Aureorum:* Obligationes, inquit, aut ex contractu nascuntur, aut ex maleficio, aut proprio quodam jure, *ex variis causarum figuris l.* 1. *in pr. π. de O. & A.* ita ut summa causa sit Æquitas, cujus infinitæ sunt hypotheses. Unde Paulus Adsessor cum de specie facti, in quâ ninihil cum altero actum erat, quæsivisset, an obligatio inde oriretur, *subsisto*, inquit; sed mox, *propius est, ut obligari te existimem*, quia *bonum & æquum est. l.* 32. *d. Reb. Cred.*

2. Species ad hanc varietatem figurarum pertinentes, quædam propius ad naturam contractuum, quædam ad maleficiorum similitudinem accedunt: Ad contractus; si quis amici absentis nego-

 tia,

tia, non rogatus administraverit, quæ dicitur Negotiorum gestio, quam ex æquitate naturali non minus quam usu civili introductam esse docet lex 1. *π. de Negot. gest. ubi*; Hoc Edictum necess. &c. Æquum enim est, ut & ipse qui gessit, rationem reddat, & amicus eum indemnem præstet. Quo magis miror, à Grotio scriptum, *Negotiorum gestorum actionem, nullum habere eorum fundamentorum, ex quibus natura obligationem inducit. lib.* 3. *c.* 10. *n.* 2. quod inconsiderate videri Grotio excidisse, demonstravimus in *Eunom. Rom.* ad *l.* 1. *π. de Negot. gest.* Si duo sine conventione, re tamen ita ferente, incidant in *Communionem*, ut si duobus eadem res legata vel donata sit, æquitas easdem inter eos præstationes, quæ sunt in Societate, producit, quemadmodum præcedens species haud procul à Mandato distat. Qui pecuniam indebitam, sibi per errorem solutam accepit, æquitate jubente, tenetur ad eam restituendam, non modo si facti, sed etiam, si juris error fuerit; etsi distinctio hac in parte, utrum is qui solvit, de vitando saltem damno, an de captando lucro certet, ita, ut lucrum captanti juris error minus prosit, ab Æquitate remota non sit.

3. Inter Tutorem etiam & pupillum, etsi nihil sit gestum, quia Tutela publicum officium est, etiam invitis imponi solitum: Administratio tamen illius officii parit obligationem, quâ Tutor ad reddendas rationes & pupillus ad indemnitatem tenetur, non è contractu, nec utique è delicto, sed è negotio, quod propius à Contractu, quàm à delicto abest. Denique & Heres, qui adit hereditatem, sibi Testamento vel lege delatam, nihil cum legatariis aut Creditoribus agit: Sed tamen hoc ipso, quod suscipit hereditatem, obligare se videtur ad satisfaciendum Legatariis & creditoribus defuncti; etsi quod ad hos ultimos attinet, hac obligatione subsidiariâ, cum heres pro ipso defuncto habeatur, non sit opus, qua de re dabitur *infrà dicendi locus*.

4. Huc etiam pertinet Exercitoria & domini præponentis Institorem, Obligatio, qua tenentur his, qui cum præpositis contraxerunt, haud tamen ultra, quàm de rebus, quibus sunt præpositi. Nam hoc ipso, quod eos præposuerunt, videntur eatenus in se recepisse onus obligationum, quas illi in officio contraherent. Sed in hos, qui cum præpositis contraxerunt, non est eadem actio præponentibus, quoniam his applicari non potest alia ratio, quam quod alius per alium, nisi ratione potestatis vel officii, non obligatur: Extranei illi cum præpositis contraxerunt; his igitur sunt obligati, non præponentibus, quos non noverunt; nec ullum extat eorum factum, quo alii quam ei, quicum egerunt, teneri debeant; quod ita quoque jure civili rectè constitutum est; nisi quod in extremo æquitatis casu, cum præponentes suum à præpositis, quos obligatos habent, adipisci non possunt, in subsidium adversus eos qui cum illis contraxerunt, agere possunt. *l.* 2. *π. de Inst. act.*

5. Quod autem plures numero præponentes in solidum singuli tenentur, id male Romanis Legibus introductum esse Grotius adfirmat, cum id neque naturali æquitati conveniat, quæ satis habet, si pro suis singuli partibus teneantur; nec publice utile sit, cum ita homines ab exercendis navibus absterreantur, si metuant, ne non ex facto magistri in infinitum teneantur. *lib.* 2. *cap.* XI. *n.* 13. De ultima ratione consentimus; sed hæc facit, ut quod Grotius vult, sit juris positivi; naturalis æquitas videtur esse pro jure Romano, quod ita statuit, si exercitores per se plures, navem

vem exerceant, singulos pro suis partibus teneri; Si vero suas rationes & jura in unam personam compingant, quæ pro omnibus uno actu cum aliis contrahat, non possunt ab his contrahentibus exigere, ut hi de eo, quod cum uno pro omnibus in unum conjunctis egerunt, adversus plures agere cogantur. Utilitas mercaturæ fecit, ut ab illa simplicitate rationis evidentissimæ recessum fuerit.

6. Eadem ratio est in Contractibus filiorumfam. ac ut olim fuit, servorum, qui peculiis à Parentibus, in quorum potestate sunt, aut ab Heris instructi sunt, ut Patres & domini è contractibus servorum & filiorumfam. teneantur in eam quantitatem, quæ est in peculio, cui liberos & servos præposuerunt: Unde liquet, hanc obligationem nonnisi ad peculium, quod ex illorum bonis profectum est, non ad id quod filii aliunde consequuti sunt, pertinere.

7. Quando quis ex alieno factus est locupletior, cum id alteri abest, hæc etiam est justa obligationis causa, modo non ex datione vel facto alieno ad illum justo titulo pervenerit, quo casu ille cui res abest, adversus eum qui in alium id contulit, actionem habet, non in tertium. Nisi quod Pater & dominus è contractu servi vel filii-familias locupletiores facti, ob arctitudinem potestatis & conjunctionem personarum, probabili ratione, de in Rem verso tenentur Jure Romano. Sed qui immediate locupletior est factus, Re obligari dicitur: quomodo & reliquæ species obligationum, quæ non habent speciale nomen, sed quas ipsa res & æquitas dictat esse dandas, apertè designantur. Adde Grotium *d. cap.* 10. *n.* 2.

8. Et istæ quidem species Contractibus sunt adfines: De his quæ ad maleficiorum similitudinem accedunt, locus est in Jure Civili, de quo nihil habemus singulare, quod hujus sit instituti: Etiam latius patet illa quasi delictorum obligatio, quam ut certis terminis comprehendi possit. Quin, ut hæ species intermediæ contractuum & delictorum varie miscentur, ita quandoque in eodem facto *quasi* contractum & *quasi* delictum posse committi, animadvertere licet: Quemadmodum Nautæ, Caupones, Stabularii de rebus in nave, cauponâ, stabulove receptis & furto sublatis, tenentur è quasi contractu, recipiendo rem, & è quasi delicto, quod infidis hominibus usi sint. *T. π. Naut. caup. stab.*

9. Ad varias causarum figuras videtur etiam referenda obligatio ex Dominio, de quâ caput proprium habet Grotius, *in lib.* 2. *c.* 10. & consequenter ex omni jure in Re constituto; quod minus à definitione obligationis, à Jurisconsultis traditâ, quam eorundem usu abhorret. Est enim in omni jure, quod in Re dicitur, maximeque in dominio, vinculum Juris, quo necessitate obstringimur alicujus rei solvendæ, secundum cujusque civitatis Jura. Nam Juris in Re vis à parte domini, aut ejus cui jus est quæsitum spectatur; obligatio respectum habet, ad quos ea res vel lucrum inde pervenit. Recte enim, ad quem res mea pervenit, teneri dicitur, ad eam rem mihi restituendam, non modo repetenti, sed etiam ultro & quidem gratis, etsi non suis impensis, nisi post moram, aut per malam ejus fidem.

10. Quæ Obligatio cum sit universalis, nullam admittit exceptionem personarum. Ideoque male Judæi rem à gentili deperditam sibi retinere licere statuunt, & si quid indebitum vel nimium per errorem solverit gentilis, fas ajunt hoc retinere Israëlitam; idque ea ratione, quod jure naturali domino res

suas petenti quidem sed non ultro restituenda sit. Inter ipsos autem aliter esse Juris, ex ratione peculiari nihil attinente ad gentiles, ut tradit Selden. *in lib. 6. ad jur. Nat & Gent. Hebræor. c. 4.*

11. Verius est, inquam, discretis rerum dominiis, hoc quasi pactum humanæ societatis esse contractum, ut quicunque rem alterius in suâ potestate haberet sciens, quantum in se foret, efficeret, ut in domini potestatem veniret, etsi hic quo loco res esset, ignoraret: ideoque nec Usucapione, secundum hanc Humani generis conventionem, aliena res à sciente acquiri potest; etsi pacis & litium minuendarum causâ, immemoriali aut longissimi temporis exceptione injustis etiam detentoribus, ut aliàs dictum, prodesse placuerit.

12. Proinde, qui rem ab alio deperditam invenit, non tam servare debet Legem Platonis, ἃ μὴ κατέθου, μὴ ἀνέλῃ; *Quæ non posuisti, ne tollas*, sed ἐάσω κεῖσθαι, in loco relinquat. Νομίζων φυλάττειν ἐνοδίαν δαίμονα τὰ τοιαῦτα; *Credens Deam Itinerariam talia custodire*, ut ille vult in *lib.* XI. sed tollat & domino restituat gratis; nec enim μήνυτρα sive εὕρετρα mercedem inventionis aut indicationis exigere jus est, etsi ultro oblatum, vel promissum accipere nil vetat. Denique, sic rectè Juris Interpretes inculcant, eum qui inventa retinet nec indicat, aut publicat, se rem non suam invenisse, nihilo secus ac furem teneri; nisi in littore aliove loco, ex quo credibile sit, rem non habere dominum, invenerit, quo casu omissa publicatio non potest talem mereri notam.

13. Si dominus rei non inveniatur, cum obligatio restituendi cesset, plerique Juris Consulti monent, quod inventum fuerit, pauperibus esse donandum: quod juris esse non videtur. Quid enim si dominus diu desideratus aliquando supervenerit? Res sine actu voluntatis ab ejus dominio exire non potuit: Quomodo igitur Inventor jus de eâ disponendi exercere potuit? oportet adeò res apud Inventorem maneat, aut alibi custodiæ mandetur, si res sit ejusmodi, quæ servando servari possit. Nam si durare nequeat, ab Inventore, si velit, consumi potest, aut si malit, id jam magis laudabimus, ut eam det pauperibus.

14. Quid si Dominus, omni spe rem suam recuperandi pridem abjectâ, præter spem, repertam cognoverit, an Inventor & possessor eam, sine ulla temporis exceptione, restituere cogitur? Usucapionis terminos hic non obtinere satis constat, ex iis quæ dicta sunt ad *tit. ff. de Usucap. pro derelict.* Nequidem præscriptionis longissimi temporis, si quidem possessor, qui non habeat animum furandi, dominum adhuc extare crediderit; quia tunc absque animo sibi habendi fuit, sine quo nullum præscriptionis initium fieri posse, docet ratio, non minus naturalis quam Lex civilis in *l. 2. C. de Præscript. 30. vel 40. ann.* Si verò crediderit, non extare dominum, etsi defectus tituli Usucapionem non ferat, præscriptio tamen longissimi temporis impediri non potest.

15. Sed an opus est usucapione, vel præscriptione hoc casu? nonne per desperationem incontinenti perit dominium, ut inventor rem nullo modo restituere cogatur, quemadmodum Grotius? Actum est hac de re superius *sect. 4. cap. 3. n. 13. & seqq & lib. 4. Digress. cap. 24.* & plenius Eunom. Rom. ad *l. 8. §. ult. ff. Famil. Ercisc.* hac summâ; Videri manere dominium, quamdiu res manet & desiderium eam recuperandi: Sed diuturnitate temporis, id ipsum desiderium, unâ cum jure domini obliterari, & rem denuo occupantis fieri, inprimis si magno sumptu peculoque res sint recuperatæ;

peratæ: quod latius executi sumus *in dict. Eunomiæ loco*.

16. Obligatio possessoris ad restituendam vero Domino rem suam, etsi tacita, validior est, quam obligatio expressa inter possessorem & non dominum, de restituendo. Quare etsi Depositi, Commodati, vel Mandati sanctissima fides est, ut res deponenti, commodanti ve petenti restituatur, domino tamen supervenienti, si non dubitetur, potius est reddenda, quo pertinet philosophia Tryphonini in *l. bona fides* 31. *π. Depositi*, & quod diximus in *Eunom. Rom. ad l.* 8. §. 1. *π. de Negot. gest.*

17. Est autem restituenda res cum fructibus adhuc extantibus, qui dum pendent, sunt pars & dein accessio rerum, nec potest hac parte distingui inter naturales & industriales, ut visum Grotio *d. cap.* 10. *n.* 4. Est regula Juris naturæ; Quod ex re meâ superest, id meum est ejusque vindicandi jus habeo, *l.* 49. *π. de R. Vind.* atque ut ipse Grotius ait, qui dominus est rei, idem naturaliter est dominus fructuum rei; Grotium movet ratio hæc, *Industriæ fructus, etiamsi sine re non procederent, rei tamen non debentur*, ait; Quod ad compensationem industriæ attinet, concedimus; petitionem fructuum extantium impensis operæque pretio minui. Sed deducto eo quod bonæ fidei possessori pro industriâ curæ culturæque debetur, reliquum est rei, nec aliter quam rei deberi potest.

18. Re sine mala fide possessoris extinctâ, hic non tenetur, nisi quatenus inde locupletior est factus, qua de re modo egimus & egit prolixe Grotius *d. c.* 10. *n.* 2. quod ipsum de fructibus, qui sunt accessiones rei, statuendum, sine distinctione naturalium & industrialium; etsi aliter è quibusdam Juris civilis textibus à nobis disputatum est ad §. 35. *Inst. de A. R. D.* Nam si ob rem ipsam vel extinctam vel consumptam, non tenetur bonæ fidei possessor, non potest fieri, ut de fructibus rei diversum jus statuatur. Quod autem rei singularis possessorem de fructibus consumptis, ne quidem ut locupletior est, teneri volunt Juris civilis Interpretes, secus ac in Hereditate juris sit, hoc adeo repugnat æquitati Juris Naturæ, ut verius sit, ne quidem ipso jure Romano aliud esse constitutum, ut à nobis demonstratum est in *Prælect. ad d.* §. 35. remotis objectionibus in *parte* 2. *Digress. lib.* 2. *c.* 4.

19. Qui sunt in eâ sententiâ, tenent, causam, per quam bonæ fidei Possessor fructus lucratur, esse Bonam fidem; quæ proinde sufficiat ad fructus omnes ei plene acquirendos, ut ne quidem teneatur, quatenus est locupletior. Sed cum bona fides nihil sit aliud quam opinio, quâ quis credit, se esse Dominum rei possessæ, ratio non patitur, ut unius opinio sit causa juris aliis auferendi vel minuendi; opinantem absolvere potest à delicto, non præjudicare tertio. Quod ut fiat, opus est aliqua reali causâ, qua non potest esse justior & perfectior jure Naturæ, quam Juris civilis Auctor Justinianus prodit, Cura & Cultura. *Naturali ratione placuit, fructus quos percepit, ejus esse pro curâ & culturâ*, ait in *d.* §. 35. *I. de A. R. D.* quod plenius adstructum & à discrepantium rationibus vindicatum est, in *parte* 1. *Digress. lib.* 4. *c.* 23. *n.* 2 & 3. Ubi & hoc probatum est, *n.* 4. à ratione naturali alienum esse, quod alii tradunt, consumptionem esse causam acquirendi, cum potius sit effectum acquisitionis. Quæ etsi ad hunc locum & hoc institutum pertinent, alibi tamen exposita non repetemus.

20. De malæ fidei possessore non dubitatur, quin etiam ex facto suo teneatur, si res per culpam ejus perierit, tam de re ipsa, quam de fructibus, adeo ut de con-

consumptis, etiam non locupletior factus teneatur; imo nec iniquam sibi conditionem inferri jure queri potest, si de non perceptis etiam, quos honeste percipere potuit, teneri dicatur, ut Jure Romano consultum est *l. 33. π. de Rei Vind.* secus ac de bonæ fidei possessore, collocat Grotius *in d. cap. 6.* ut ne quidem de his teneatur fructibus, quos liberaliter in alios contulit; quatenus ἀντίδωρα, sive remunerationes acceperit, ut Ulpianus rectè in *l. 25. §. 11. d. Hered. pet.* cui nec male Grotius addit, nisi & alioquin, utcunque fructibus illis non auctus, idem donaturus fuisset. *n. 7.*

21. Vis obligationis ad restituendum Domino, quod ipsius est, non pendet, ut diximus, ex eo, quod cum alio actum gestumve sit; ne quidem si Possessor rem bona fide justoque titulo, & quidem onerofo emptionis aliove acceperit, etsi pretium solverit; nec quidem negare potest restitutionem, dum sibi pretium refundatur. Est enim prior & potentior obligatio ex dominio cum ipso genere humano prodita, ut quisque societatis humanæ particeps cuique suæ rei, quantum in ipso est, copiam faciat; quod per acta gesta posterius auferri non potest; ac ita bene rescriptum ab Alexandro in *l. 16. C. de Evictiom.*

22. An saltem regredi potest Emptor ad venditorem, ut huic rem, pretio recepto, restituat, quo is illam dein vero domino restituat? Ne id quidem; quia ex quo res in emptoris potestate fuit, ipse tenetur ad restituendum, nec alium huic obligationi substituere potest, idque, ni fallor, vult Grotius in *d. cap. 10. n. 10.* Sed venditor etiam re non recepta, tenetur ipsi ad pretium restituendum, non ex hac obligatione dominii; sed ex emptionis venditionis natura, quæ est evictionis apud Juris Auctores obligatio.

23. Excipiunt hodie aliquot casus plurium mores populorum; primum, si quid in nundinis comparatum sit. Alter est pro mensulariis, qui publice mutuas exponunt pecunias, sub pignoribus. Tertius, pro pannorum, sive tritarum vestium mercatoribus: quos omnes ita demum teneri volunt ad restituendum, si pretium illis restituatur; verum has exceptiones non esse juris Gentium, sed è privilegio sive jure positivo cujusque civitatis esse receptas, probavimus in *Prælect. ad tit. π. de A. R. D. n. 2.*

24. Hæc omnia, salvis impensis, à possessore deducendis, de quibus ad *tit. π. de Rei Vind.* dicta, non est quod hic referamus.

CAP.

CAP. VI.

De jure Ultimarum voluntatum.

Transitus ad Successiones, Quid sit Hereditas, & quibus modis deferatur. Ultimam voluntatem, quâ quis alteri dat jus, nonnisi post mortem suam inchoandum, non videri esse juris naturalis. Sed esse causam ejus rei probabilem in hominum naturâ, quæ dedit occasionem Legibus gentium, ejusmodi potestatem morituris faciendi. Inde Testamenta recte publici juris esse dici. Quia per Legem Dominii vis extenditur, ultra suam activitatem naturalem. Quid sit Testamentum, ubi de Puffendorffii in Grotium notâ. Ad Testamenti naturam, ex ratione juris Gentium, plus non requiri, quam ut certo constet, quod, & quid Testari voluerit defunctus. Esse tamen graves causas populis, qui exquisitas huic rei solennitates præscripserunt. Quibus neglectis, Testamenta non obligare, nequidem hominum conscientias regulariter, ad implendam defuncti voluntatem. Qui possint condere Testamenta. Materia duplex, universalis & singularis. Heredis institutionem jure Naturæ esse liberam; exceptis liberis, ratione alimentorum. Probabili tamen ratione naturali, coarctari illam libertatem. De Substitutione heredum ejusque speciebus; solam vulgarem quæ dicitur, esse naturalem, supposito testandi instituto. De præteritione & Exheredatione, ejusque causis. De singularibus Testamentorum capitibus & de Nuncupativo Testamento.

ETsi doctrinam de Successionibus magis ad Jus in Re constitutum, quam quod ad Rem dicitur, pertinere diximus *sect. IV. cap. 5. n. 51.* quia tamen ut prima ejus delatio ad posteriorem, ita proxima Hereditatis acquisitio ad Jus in Re solet referri; cum & illic, ubi de hoc Jure fuit actum, vix obiter hanc materiam attigerimus, instituti ratio postulat, ut quid de Successionibus Testamentariis & Intestati, ad Juris Publici universalis tractatum & Subjectionem rerum politicam faciat, animadvertamus; eadem quæ prius, habitâ curâ, ne Juris privati adfinitas εἰς ἄλλο γένος, ad transitum diversi generis nos abripiat, aut in tædiosa repetitione detineat.

2. Hereditas igitur nihil est aliud, quam Universum jus, quod defunctus, cum moreretur, habuit; fere ut Juris-Consulti in *l. 24. d. V. S.* Tantum quod illi dicunt, *Successio in universum jus*, cum obscuritatem interpretationis apud eos faciat, facile heic abesse potest. Jus hic est, facultas ad aliquid habendum aut agendum; ut intelligamus, Hereditatem non esse res ipsas, etsi frequenter ita sumitur, cum v. gr. Hereditatem vendimus; Sed facultatem, qua defuncti res ad nos pertinent, etsi non possideantur, nec adhuc existant, veluti fructus rerum adhuc percipiendi, quos rectè partem Hereditatis vocamus, etsi rerum singularum pars non sunt.

3. Dici-

3. Dicitur & Universum Jus, quia Hereditas est *Colbo* Hebræum, *Pandecte* quàm Græci dicunt, quo continetur, quicquid in patrimonio est, & quicquid utilitatem præstare potest, tam corporalia quam incorporalia: propria, debita quin & aliena, bona fide possessa, conducta, commodata, pignerata, deposita, quatenus defuncto jus in iis rebus fuit, activum vel passivum, heres enim in eâdem qualitate tenetur & alios pari modo devinctos habet.

4. Modi, quibus hereditas defertur, duo feruntur; Testamentum & Lex, ut illud priore loco censeatur; neque Legis ordini, quam deficiente Testamento, locus sit. Hoc quidem ita, quod ad Ordinem bonorum devolvendi à vivis in mortuos attinet. Ipsâ enim Successionis determinandæ facultas magis est, ut à Lege sola esse videatur.

5. Possunt equidem viventes naturaliter de bonis suis disponere suo arbitratu, si res aut jus rerum in alium perfecte transferant, ut hoc jus maneat, illis quoque sublatis, in perpetuum; sed ut alium suo loco statuant, qui nonnisi post obitum ex hac vitâ jus in bona à se relinquenda sit habiturus, cum ipsorum nulla facultas erit aut potentia; non habet rationem naturæ, neque multis gentibus usitatum aut probatum est.

6. Sed tamen justâ desiderii causâ, ut homines illam potestatem sibi dari cupiant, ac ideo voluntate communi, id est, Lege civitatis; bene & merito recipitur hoc institutum, ut cuique liberum de bonis suis post mortem quoque disponendi arbitrium præstetur; ut supremæ voluntatis, postquam aliud velle jam non possunt, liber sit stylus, & licitum, quod iterum non redit arbitrium, ut olim Constantinus Imperator edixit ad populum; Ratione magis, inquam, probabili, quâ jus hoc commune stabilitur, quam juris perfecti, & justitiæ expletricis in statu naturali.

7. Intererat etiam publicæ quietis & securitatis hominum in civitate agentium; ne bona mortuorum quasi nullius, cuilibet occupanti cederent; quod naturaliter futurum erat, cum mortuus ipse, nullus esset, nec consanguinei plus quam rationem haberent probabilem, sicut hodieque nihil amplius habent.

8 Enimvero sententiam Auctoris *Novæ Jurisprud.* qui vult, ultimarum voluntatum jus niti immortalitate mentium, quæ adhuc vivunt & volunt, & dominia rerum suarum, usufructu tenus, heredibus relinquunt, non examinabimus sed Lectori dijudicandam relinquemus cum Puffendorffio *l.* 4. *c.* 10. *n.* 4.

9. Postquam igitur visum est cultioribus populis, hucusque dominii vim extendere, ut voluntas ejus qui velle nec potest, tum demum ubi ipse non erit amplius, operari incipiat, duæ positiones inde sunt ortæ: Una, testandi potestatem esse Juris publici, ut recte dixit Papinianus *in l.* 3. *D. qui Testam. fac. pos.* Altera, quod ultima voluntas defuncti præcedat dispositionem Legis, super ordine successionis; nec esse Legi hac parte locum, nisi deficiente Testamento, quod merito Romanis etiam placuit *l.* 39. *de Acquir Hered.*

10. Quanquam nec minus verum esse, liquet è suprà dictis, hoc ipsum testandi Jus validum & plenum à Lege proficisci; cum ipsa quidem hanc dispositionem occupare potuisset, hereditates simpliciter deferendo liberis aut cognatis defunctorum, absque licentia illum ordinem mutandi; maxime, dum in extremis agunt domini rerum, *ὅταν ἀνοήτως καὶ διατεθρυμμένως ἔχωσιν οἱ πλεῖστοι; quando insipienter & corrupte plerique se habent*, ut Plato *lib.* XI. *de LL.* non probans id quod Solon Atheniensibus dederat,

rat, *τὰ ἑαυτοῦ διαθέσθαι, ὅπως ἂν ἐθέλῃ τὸ παρέχειν, de suis rebus, quomodo quisque velit, simpliciter disponere*, quod Romani à Solone transscriptum suis legibus inseruerunt *l. 120. π. de Verb. Signif.*

11. Retenta etiam hac Positione, quod Lex in summâ quidem cuique patrifamilias dedit potestatem testandi & legandi de rebus suis, ut tamen præscriptum rectæ rationis & publicæ utilitatis observarent; unde regula Jurisprudentiæ, non minus Universali quam civili conveniens; Nemo facere potest, quominus Leges in suo testamento valeant.

12. Est igitur vis illa Dominii, Lege adjuvante, plenissima, de qua Plutarchus ait in *Solone*, Eum fecisse, ut *τὰ χρήματα κτήματα τῶν ἐχόντων essent; bona cuique sua plenissimo jure fierent.* Ac ab eo tempore, Lex nihil aliud, quam vicarium defunctis ministerium præbuit, admittendo ad Successionem bonorum, quibus ea defunctus, si morte non præventus esset, relicturus fuisset; ex ejus, inquam, voluntate præsumpta, quemadmodum mox videbimus. Hæc confer sis, cum dictis in *lib. 4. Digres. cap. 29.*

13. Quid sit Testamentum, qui non habeamus in animo methodicum de illo Tractatum, necesse non erat dicere, nisi daret occasionem Grotius, cujus nihilo magis hoc erat institutum, qui in *lib. 2. c. 6. n. ult.* sic ait: *Alienatio in mortis eventum, ante eam revocabilis, retento interim jure possidendi ac fruendi, est Testamentum*; contra quam definitionem disputat Puffendorffius in *lib. 4. cap. 10. à pr.* Sed mihi non videtur ibi Grotius, in animo habuisse, definire Testamentum, sed aliquid prædicare de Testamento, quod erat verum; Ejusmodi alienationem esse Testamentum: Sed non hoc ipsum & solum esse Testamentum. In definiendo, nihil est causæ, recedendi ab exemplo Jurisconsultorum; Proinde verbulo addito, teneas ita: Testamentum est *Voluntatis nostræ justa sententia, de eo, quod quis post mortem suam*, de bonis suis, *fieri velit.*

14. Verba hujus definitionis simpliciter accepta non suppeditant discrimen inter Testamentum & Codicillum, quod Romanis posterioribus placuit: Multo minus inferunt tot solennitates, quot ab illis introductæ sunt, diligentiâ quam *nimiam & miseram* vocat paterfamilias apud Scævolam in *l. pen. § ult. π. d. Legat. 2.* qui sic arbitratur, habendam esse pro jure legitimo sani hominis voluntatem, quam is animi sui rationem sequutus dictaverit.

15. Et est certum, Jure Gentium simplici, nihil amplius ad Testamenti formam valoremque requiri, quam Romani in Testamento militis & in primævo codicillo requirendum putarunt; uti constet, *Quod, & quid* defunctus testari voluerit; hoc est, illum serio habuisse in animo supremam condere voluntatem, & voluntatis illius capita liquido constare, vel per scripturam, de qua non dubitetur, vel per testes duos aut tres, & fide dignos, si nuncupata sit voluntas.

16. Attamen nulla res hominum cupidates magis ad nefaria quæque præcipites agit, quam ditescendi spes, cujus compendium est Successio; quo pertinent *Aquæ Hereditariæ & Pulveres Successorii*, quales superioribus annis in Gallia inclaruerunt; item, quod Lex Cornelia de Falsis olim *Testamentaria* dicta est, ut auctor est Justinianus Imperator ex veteribus in *§. 7. Inst. de publ. Jud.*

17. Ubi autem jure publico receptæ sunt, ibi non est dubium, quin eandem vim habeant, quam Leges probabili ratione conditæ habere debent inter homines, eorumque in animos: Ut quibuscunque Testamentis solennitates præ-

scriptæ non sunt adhibitæ, illa non teneant cives inter se, nec ipsas in universum quidem obligent conscientias, ut prolixe à nobis disputatum & demonstratum est, in *lib.* 4. *Digress. c.* 34. *& seqq.* quâ de re forte locum in *libro sequenti* agendi occupabimus. Ut tamen ex imperfecto testamento acquiri hereditatem, si nemo jure publico contra nitatur, nihil equidem prohibeat.

18. Jus ultimas voluntates condendi habent, quicunque rerum suarum dominio & administratione potiuntur & voluntatem suam exprimere possunt; nisi Lex, sicut potest, quibusdam hanc facultatem interdixerit: Quod tamen ex ratione juris Gentium non habere causam faciendi omnibus, quos Romana Lex sub prohibitione comprehendit; non certe peregrinis, aut filiisfamiliarum, de rebus, in quibus Patri nec proprietas nec ususfructus acquiritur.

19. Materia ultimarum voluntatum bifariam dispescitur, in universam & singularem. Illius caput est Heredis institutio; at hæc in legatis aliisque pro lubitu cujusque dispositionibus & præceptis consumitur: Atque in eo, si qua sit Testamenti & Codicilli differentia, consistit. Nam quæ in forma disponendi, Romanis placuit, non est Juris universi, nec ubique observatur.

20. Heredis institutio Jure naturali, supposito testandi instituto, est libera, ut institui possint vel non possint, quos voluerit Testator; modò liberis, si ipsi exhibere se nequeant, de alimentis prospiciatur: Extra quam necessitatem, ad cujus Legem factum procreationis parentem obligat, nonnisi probabilis, etsi valde ratio probabilis, addicit liberis hereditatem.

21. Cujusmodi probabilitas cum sit præcipua Legum condendarum materia, recte à plerisque populis provisum est, ut aliquanto plus inde verteretur in necessitatem; non modo respectu liberorum, quibus certa bonorum portio necessario relinqueretur, sed etiam in favorem parentum & fratrum atque sororum; ne penitus aut infinita libertate exheredari queant; imò & remotioribus alicui cognatis, quod ad partem aliquam bonorum, maxime rerum soli hereditariarum attinet, ita ut cuique populo visum, consulitur.

22. Institutio Heredis est prima vel secunda, quæ vocatur Substitutio; Cujus è quatuor speciebus jure Romano proditis, una tantum est Juris Naturæ, quando secundus heres vocatur, in casum, si primus heres non fiat, quæ Vulgaris dicitur. Nec enim aliud hæc in effectu est, quam institutio heredis, qui in jus defuncti immediate succedit. Sed pupillaris Substitutio, qua Pater de bonis filii sui impuberis, quem habet in potestate, non à se profectis, arbitratu suo disponit, notissimos Dominii terminos egreditur, & est specimen enormis illius Potestatis, quam Romani Patribus dederunt, aliæ Gentes non probaverunt.

23. Exemplaris, quæ dicitur, habet eandem rationem. Non est quidem absurdum aut incivile, pro liberis, qui ipsi non possunt testari, Parentes ut fungantur: Sed nihil etiam incommodi in hoc erat, quod bona talium liberorum adventitia, proximis eorum consanguineis relinquerentur, ut fit hodie, Substitutione pupillari fere per desuetudinem obsoletâ.

24. De Fideicommissaria Substitutione quid judicandum sit, pro ratione juris Gentium, colligi potest ex his quæ diximus *in sect.* 4. *cap.* 6. *n.* 28. *& seqq.* Quibus addi potest; Si Testamentum, è quo nonnisi post mortem loquentis alii jus orietur, excedit terminos naturalis

turalis potentiæ, nec ſine Lege facultatem habere poteſt; fideicommiſſariam Subſtitutionem, quæ nonniſi poſt mortem ſecundi vel tertii heredis alii jus tribuit, duplo triplove longius à ſimplicitate naturali recedere. Quia tamen ambitio & imperandi in homine voluptas ne vitæ quidem termino finitur, hinc uſu veniſſe videmus, ut Fideicommiſſariæ Subſtitutiones in omnium fere gentium mores & jura confertim abierint, ut jam ſuperius dicere occupavimus.

25. Inſtitutioni Heredis opponitur Exheredatio & Præteritio. Sed utraque ſupponit inſtituendi neceſſitatem; privatio enim præſupponit habitum, ut in Scholis loquebantur. Ac ideo non habet uſum in conſideratione juris Naturæ, niſi reſpectu liberorum, ratione alimentorum; & dein, quatenus jure Civitatis inſtituendi neceſſitas in quibusdam perſonis eſt determinata. Perſonis, inquam; Si enim rebus certis impoſita Lex eſt, ut ad ſanguine proximos deferantur, neque de illis teſtari liceat, exheredatio vel præteritio in illis non habet terminos habiles.

26. Sed quando Lex, inquam, perſonis conſulit, fieri poteſt, ut ob juſtas cauſas exheredentur, quas expedit eſſe certas, ut noviſſimo jure Romano bene conſultum eſt. Etſi forte non eſt rationis neceſſariæ, quod eodem Jure placuit, ut ſolæ ſpecies ingratitudinis admittantur: magis enim eſt, ut juſtæ parentem cauſæ movere poſſint, quo familiæ ſuæ expedire judicet, ut quidam è liberis ſuis, etſi non male meriti, ab hereditate ſuâ removeantur: ut, ſi quidam bonis adventitiis copioſi, alii ſint inopes & miſerabiles; forte nec id, aut ſi quid ſimile ſit, procul ab eo recedit, quod vetus Juriſprudentia recepit, nec ultimo Jure ſublatum eſt, ut ſi parens non ex odio, ſed ut liberis conſulat, illos exheredet, ferenda ſit ejus voluntas: Etſi enim hoc proprie de providentiâ conſulendi exheredatis cautum ſit, ejusmodi tamen extenſionem ratio facile dictet.

27. Sed differentia præteritionis & Exheredationis, ut illa nullitatem pariat, in hac opus ſit actu reſciſſionis, eſt juris poſitivi; nec in eventu intereſt; cum ſi is, cujus favore nullitas conſtituta eſt, acquieſcat, æquè effectum habeat voluntas, etiam jure Romano; quàm ſi actio ad reſcindendum non moveatur; & imploratio judicis officii ob nullitatem, ab actione reſciſſoriâ, nonniſi formâ diſcrepet externâ.

28. Sane, quod Paulus Apoſtolus de Teſtamento morte confirmato ſcribit, ad Galatas & ad Hebræos, quod illi ὐδεὶς ἀποδιαζάσσεται, ϗ ὐδεὶς αὐτὸ ἀπειθεῖ, nemo illud mutare vel abolere poteſt, de Teſtamento jure facto eſſe intelligendum, res loquitur. Nam de vitiis vel formæ, ubi certa præſcripta eſt, quemadmodum fere ubique eſt, vel naturæ, ſi cum jure naturali vel civili pugnet, querelâ vel nullitatis vel Reſciſſionis agi licere, non eſt dubitandum.

29. Præter univerſam Heredis inſtitutionem, tot ſingularia Teſtamentorum, capita ſunt, quot rerum genera, de quibus in mentem venit Patrifamilias de morte cogitanti, diſponere; modo talia ſint, quæ ipſius voluntate ſolius conſtent; Nam Contractus & plurium conventiones, quæ ſunt & vocantur Actus inter vivos, nihil habent commune cum ultimis voluntatibus. Adeo ut donationes mortis causâ, quæ nonniſi à donatario acceptatæ valent, non tam pars ſint Teſtamenti, quam ſpecies ultimarum voluntatum diſtinctæ.

30. Enimvero Codicilli, ut dicere occupavimus, à Teſtamentis univerſali jure non habent ſtabilem differentiam. Nam etſi voluntas ultima, continens

heredis institutionem, non male Testamentum, & Rerum singularium, Codicillus vocari possit, accidentale tamen hoc magis quam reale discrimen & perpetuum esse videtur. Ut adeo, si quis se Testamentum condere dicens, Heredis institutionem omiserit, tamen utiliter testari & proposito satisfacere credatur, usu Gentium hodierno; etiam quæ Juris Romani disciplinam sequuntur.

31. Cæterum, ultimas voluntates non modo per scripturam, sed etiam vivâ voce comprehendi posse, jam diximus, ut nuncupatio inprimis usum habeat, quando repentina vis morbi non fert scribendi moram. Sed nuncupatione factâ, testandi actus absolutus est, & Scriptura, quæ dein adhibetur, usum habet probationis, ut solet in aliis rebus gestis.

32. Etsi autem in subvertendis ultimis voluntatibus è causis jure cognitis, Querela nullitatis & Rescissio actionum in effectu parum differant, usuque populorum in executione discerni non soleant; non est tamen quod hac de re Jurisperiti Romani distinxerunt, evanidum vel effectu penitus carens.

33. Nam Testamenta, quæ non sunt condita secundum requisita Lege præscripta, inde ab initio à Judice rejiciuntur, nec ullum producere possunt effectum; nisi quem hi, quorum interest sponte sibi mutuo præstare velint. Idem juris est in Nullitate, quam Lex ob præteritionem liberorum introduxit; etsi discrimen inter eos qui in potestate sunt vel non sunt, minime sit juris universi, nec hodiè à pluribus observatur. Si cui jus ex ejusmodi testamento comparatum sit, is hoc ab invito ne quidem ab initio nec unquam impetrare potest.

34. Sed quæ ex post facto rescinduntur, hæc ab initio, Testamenta valent, & quæ relicta sunt in illis, peti possunt, antequam existat casus & causa, per quam rescindantur, ut sunt ea, quæ per Agnationem posthumi rumpuntur; antequam postumus nascatur, vel cum iterum ante Testatorem decessit. Aut cum exheres scriptus deliberat, utrum de Inofficioso Testamento queri velit. Si enim actu Querelam non instituat, Testamentum valet, omnesque habebit effectus adversus eos, qui causam querendi non habent.

35. Postremò; Quod ex voluntate imperfectâ ne quidem id, quod jam constat, valere volunt Romani Juris periti, ut, si quatuor heredes se nuncupaturum præfatus, cum tres nominasset, defecerit, nemo sit heres *l. 25. π. Qui Testam. fac:* id, etsi subtilitatis positivæ videatur, pro naturali tamen habendum est, ne voluntas inchoata duntaxat vim habeat perfectæ.

CAP.

CAP. VII.

De Hereditatibus intestato morientium.

Successionis ab intestato regendæ necessitas & diversa populorum hac parte judicia Hollandiæ exemplo declarata. Legem sequi posse, quod velit, principium. Sed testandi libertate civibus permissâ, consequens fuisse, ut præsumpta voluntas & adfectio defuncti sit principium ordinis intestati; & præsumptionem illam esse pro sanguine proximis. Primo quidem pro liberis, sine discrimine sexus & ætatis, aut potestatis, etiam adoptatis, non tamen spuriis & nothis, ne quidem respectu matris. Repræsentationem in nepotibus esse ex eâdem voluntate præsumpta. Post liberos vocari parentes, eosque nec abdicari posse, secus ac liberi; posse tamen exheredari, & quidem facilius quam fratres, jure Romano; Quur ita? præferendos esse Parentes fratribus & sororibus, etsi aliter jure Rom. Inter adscendentes ulteriores bona magis secundum lineas, quam in capita dividi, sine distinctione, unde bona venerint, quam rationem esse ordinis diversi, non habentis principium à tacitâ voluntate defuncti. Post adscendentes ex simplicitate rationis naturalis sequi reliquos agnatos & cognatos, solâ graduum prærogativâ; cum differentia tamen unius aut utriusque lateris, usque ad fratrum & sororum liberos, quos inter repræsentationem quoque locum habere, licet nulli fratres sororesve supersint. Cognationem illegitimam ne hic quidem admitti. Cur amicitia & conjugalis amor non pariant jus successionis, ubi principium intestati successionis est præsumptus defuncti affectus. Fisci locus supremus.

QUid juris sit in Successione Imperiorum, priore libro expositum, non repetemus. Hic de privatis hereditatibus, cum respectu ad Jus publicum Universale quæritur: Si paterfamilias, nullo testamento facto, sit mortuus, non esse è re publica defuncti patrimonium relinquere in statu quo sors id deprehendit, ut nullius sit, hoc est, mortui, quod acerrimis civitatem certaminibus impleret, res ipsa loquitur.

2. Quin cohibitis certaminibus, cum ne sic quidem satis constet inter homines, ad quos ex juris ratione bona pertineant; dum alii mares feminis præferendos, & inter illos potiorem primogenitorum causam esse volunt: Liberis autem deficientibus, quidam bona sanguine proximis; alii delata velint his, à quorum latere pervenerunt, quemadmodum hæc judiciorum diversitas hodieque varias populorum exhibet consuetudines; opus fuit Legis præscripto, id est, prudentium virorum consulto

ad hanc incertitudinem derterminandam.

3. Poterat autem Lex, id est, communis civium consensus, suffragio vel ejus eorumve qui jus omnium habebant, arbitrio, talem succedendi ordinem statuere, qui pro cujusque populi sensu proximè ad æquitatem accedere videretur. Quâ in re, quam varia sint populorum judicia, si quis compendio nosse velit, Hollandiæ consuetudines hac parte sibi ponat ob oculos, ubi duæ summæ discrepantiæ, ab Artis sive Azis & Scabinis nomen habentes, primitus stabilitæ, deinceps in mixtum genus abierunt, unum rursus summum, at dein pro cujusque civitatis & pagi arbitrio desiderioque in eum modum variatum, ut memoriam prope intentam fallat, quam instruit eâ parte Grotius *Introduct. ad Jurispr. Holland. lib. 3. cap. 28.*

4. Sed postquam placuit, civibus dare liberam de bonis post mortem suam disponendi potestatem, ita ut Legis ordo, nonnisi deficiente Testamento, locum haberet, consentaneum fuit, ut Lex aliud ne ageret, quam ut defectum ultimæ voluntatis suppleret, iisque deferret successionem, quibus eam defunctus, si viveret, delaturus fuisset, ex ejusdem voluntate præsumpta.

5. Præsumptio voluntatis aliunde melius quam è στοργῇ, id est, amore sanguinis, colligi non potuit; cum ita fere sint animati mortales, ut in sanguine suo mortalitatis solatium quærant, nec cuiquam libentius, bona sua, quam propinquis, relicta velint, & in dubio, qui proximus est gradu, idem proximus affectu esse credatur: Ut tamen identidem causâ novi Affectus incidente, diversitas aliqua suboriri possit.

6. Hæc ratio, quæ est Juris Romani, sine dubio proxime convenit hypothesi, qua cuique Patrifamilias à Lege datur potestas suo arbitratu de bonis suis per ultimam voluntatem disponendi. Cui sane consentaneum erat, ut si morte præventi nihil expresse declaratum reliquissent, ipsorum tacita voluntas secundum propinquitatem sanguinis eâdem Legis indulgentiâ prævaleret.

7. Probabilius, quam aliæ gentes, quæ licet eandem testandi licentiam morituris indulserint, nulla tamen ultimâ voluntate existente, succedendi æquitatem aliunde, quam à præsumpta defunctorum voluntate petierunt, in primis eo spectantes, ut bona illuc unde profecta sunt, reverti curentur.

8. Verum adfectus ratio, licet à sanguine sæpe recedat ad extraneos, & fieri possit, ut proximi odio se quam maximo invicem prosequantur, juxta illud, οἱ τὶ πέρα στέξαντες καὶ πέρα μισοῦσι, in materia tamen successionis, quæ secundum tacitam defunctorum voluntatem regenda erat, affectus causa merito à necessitudine sanguinis alienari non debuit, cum, quia Lex est generalis, & amat ea quæ plerumque usu veniunt, nec ad singularia attendere solet aut potest; tum quod plerumque tamen, bona, qui proximis succensent, manere malunt in familiis suis, quam per amicos extraneos in alienas transferri domos, quod στυγερώτατον θνήσκοντι, morientibus odiosissimum, dixit Pindarus.

9. Primo igitur, cum nihil carius homini sit liberis à se procreatis, ad quos etiam exhibendos se naturaliter teneri sentit, his omnium primo sua bona destinat. Hinc Julianus Imperator, cum dixisset in *Cæsarib.* Παισὶ νόμοι μὲν ἐπιτρέπουσι τὰς διαδοχάς, *Leges Successionem Liberis permittunt;* addit hanc rationem, καὶ τοῦτο ἅπαντες εὔχονται. *Et hoc est, quod omnes optant fieri.*

10. Discrimen amoris erga liberos etsi parentes sæpe non tralatitium habent, in universum tamen Lex è tacitâ voluntate nihil

nihil differentiæ præsumere potest; ideoque parentes, omnes liberos mares & feminas, primo & post genitos, emancipatos & suos eodem loco & affectu habere creduntur: Unde & par jus omnibus in succedendo.

11. Distinctiones, quæ nonnullis placuere gentibus, in favorem marium & maxime primogenitorum, suo loco non improbabiles, & ad conservandum decus familiarum pertinentes, à principio Successionis ab intestato, quod diximus, permissaque omnibus testandi Libertate, quin & à naturali simplicitate, ad jus positivum & arbitrariæ utilitatis rationes deflectunt.

12. Pro liberis adoptatis est eadem ratio adfectus, quæ pro naturalibus; siquidem aliâ gratiâ, quàm ut jure locoque liberorum haberentur, adsciti non sunt: Idcircò Parentibus suis naturalibus, à quorum familia segregati sunt, non habent quo succedant; nisi ex adoptiva domo rursus exierint; tunc enim naturæ suæ denuo aggregantur.

13. Sed inter liberos è legitimo natos conjugio, & nothos atque Spurios est manifesta differentia, non tantum quatenus spurii incerto patre sunt geniti, sed etiam quod affectus relinquendæ successionis non convenit iis, quos ad familiam propagandam non creaverunt, & quos sine dedecoris memoria adspicere non possunt. Ideoque non est, ut quicquam illis liberis, quam alimentorum exhibitio è tacita Parentum voluntate debeatur, quod mores omnium fere gentium sequuntur.

14. Etsi autem Romanis eorumque exemplo aliis pluribus aliter visum est in successione matrum; quod tamen hac parte magis ad certitudinem genituræ, quàm ad affectum referentem se ad intentionem propagandi familiam, & relinquendi successionem, spectarunt; in eo à principio Successionis ab intestato superius collecto abludere, vel potius abhorrere videntur: Cum in matribus ratio adversus nothos & spurios paulo suprà collocata non minus evidens sit, quam in genitoribus.

15. In liberis diversorum matrimoniorum, respectu parentum, nulla affectionis diversitas præsumi potest; Ideoque omnes ab intestato communi parenti æqualiter succedunt. Attamen, quia novercalis aût vitricalis consuetudo, sequiorem erga prioris matrimonii liberos affectum generare solet, haud temere fit, ut hac parte Lex à communi principio ordinandæ Successionis recedat, & degenerantem illum affectum revocet in contrarium, figendo aliquid pro liberis prioris matrimonii, plus minusve, ut singulis gentibus sedit, prærogativæ.

16. Sed quibusdam è liberis ante Parentem mortuis, è quibus nepotes neptesque supersunt, hæc est insita naturæ hominum affectio, ut in illis prædefunctos filios filiasque suas libenter sibi repræsentent, hoc est, iterum quasi præsentes sistant, adeoque liberos parentum loco habeant, ament, neque vero per obitum quorundam è liberis suis immaturum, conditionem reliquorum velint immutatam. Unde nihil expeditius, quàm ut plures ex eodem filio filiâve nepotes defunctum parentem repræsentent; neque plus aut minus universi capiant, quam ille superstes habiturus fuisset: quod est jus Repræsentationis communiter dictum; non inconcinne ad rem, ut alibi indicavimus, exprimendam; etsi forte vox illa veteribus ita non sit cognita Latinis.

17. Secundum liberos, præcipuus erga parentes est amor, & esse debet, ob acceptorum beneficiorum memoriam, & necessitudinem arctissimam. Etsi enim parentibus non debetur filiorum hereditas,

propter

propter votum parentium, & naturalem erga filios caritatem, turbato tamen ordine moralitatis, non minus parentibus quam liberis pie relinqui debet, ait Papinianus in *l.* 15. *in pr. π. de Inoff. Testam.*

18. Una quoque re, paternum jus filiali præfertur, quod filius abdicari, ac ita, sine exheredatione, tametsi Romanis id inusitatum fuerit, à bonis excludi; pater abdicari non possit, ut observat Aristoteles 8. *ad Nicom.* 14. Διὸ καὶ δόξειεν, inquit, οὐκ ἐξεῖναι υἱῷ πατέρα ἀπείπασθαι; Πατρὶ δ' υἱόν; dicendum igitur, inquit, Patri licere filium abdicare; secus ac filio patrem. Ratione additâ, τοῖς γὰρ γονεῦσιν ἀεὶ ὀφείλουσι τὰ τέκνα. *Parentibus enim liberi semper*, ait, *debitores sunt.*

19. Exheredare tamen quominus Patrem filio, gravi ex causâ liceat; ratio obstare non videtur, sed difficilius quam Patri licet adversus filium, ut videtur, & visum Romano Legislatori; qui cum filium exheredari permittat, ob causas quatuordecim; in Patre duntaxat octo probat; Nec dubitares, eandem esse rationem, quam prævivit Aristoteles; nisi de Fratribus esset proditum, illos nonnisi tribus de causis exheredari posse, eodem jure Romano: Quibus tamen plus debere fratrem, quam patri filium, dici non potest.

20. Quur igitur pater facilius exheredari potest quam frater? Quia quo tenerior est necessitudo sanguinis, eo facilius violatur & exquisitius observari debet. Hoc ut inter fratrem & patrem habet rationem differentiæ, ita in filio nihil vetat, observantiam, & gratitudinis obligationem majorem, quâ patri obstrictus est, efficere, ut illi plures ingratitudinis causæ imputentur.

21. Cum igitur propinquitas & affectus erga parentes quam erga fratres sit major, ex simplicitate juris Naturæ, supposito Successionis, quod diximus, principio, Parentes fratribus & sororibus præferendi fuerint, non æquandi, ut Romanis Legibus visum; qui in hoc articulo videntur à communi suo principio deflectere ad diversæ utilitatis rationes, ut juvenes ad nuptias & novas domos excitandas sint instructiores.

22. Secundum analogiam Repræsentationis in descendentibus, quam vidimus; solent homines in adfectu animi cum relatione ad statum familiæ & Successionem, in personâ Patris adspicere paternos adscendentes, in Matre maternos: Cui bene consentaneum est, ut successiones in Adscendentibus ulterioris gradus, secundum lineas potius quam secundum capita personarum æstimentur, adeoque paterni & materni adscendentes singuli semissem bonorum auferant.

23. Idque licet disparis numeri sint, & forsitan ab altero latere nulla venerint ad defunctum bona; quia in hac hypothesi, quam sequimur, in qua ratio succedendi pendet à jure, quod defunctus habuit tempore mortis, & à præsumpto ejus affectu, nihil habet commune, cum visione originis, unde bona venerint; quia tam jus illorum, unde profecta sunt, quam voluntas expressa vel præsumpta inde jam olim cessant, nec amplius quicquam operari possunt.

24. Longe aliter gentes, quibus hæc regula placuit, ut bona redeant illuc, unde venerunt, quæ proinde brevi se redactas esse viderunt ad inhumanam Constitutionem; ut ne parens, altero parente mortuo, superstes filio, huic defuncto succederet; quia scilicet à superstite parente nulla venit ad defunctum hereditas, sed bona vadunt ad cognatos ulteriores intermortui lateris; quæ res in hypothesibus fert secum multam duritiem. Et quæ præterea sint in hoc genere succeden-

cedendi, vide sis Grotium *d. cap.* 28. *n.* 3.

25. Deficientibus liberis & parentibus, amor & affectus relinquendi bona post mortem, transit ad reliquos sanguine junctos, τοὺς ἐγγύτατα γένει πρὸς μητρὸς ἢ πατρὸς, *proximos, è familiâ paternâ vel materna*, ut habet Plato *lib.* XI. *de Republ.* Amor enim non distinguit; etsi populis multis visum est, inter agnatos & cognatos interesse oportere, decori familiarum custodiendo.

26. Sed Romani, cum prius ad conservanda in familiis patrimonia, solos agnatos ad Intestati successionem vocassent, non tulere deinceps incommoda distinctionis illius, & duritiæ adversus cognatos, cui par non fuit posteritas. Ideoque Prætor Edicto suo jam olim cognatos ante penitus exclusos, duntaxat post Agnatos vocavit, & postremo res ad simplicitatem affectionis naturalis rediit, ut nihil in successione, quàm graduum propinquitas spectaretur, *Nov.* CXVIII. *c.* 4.

27. Cum autem perspicuò major sit adfectio adversus utrimque conjunctos fratres atque sorores, quam erga uterinos & consanguineos, hinc merito Lex utrimque conjunctos & conjunctas, qui germani germanæque vocantur, præfert his, qui ab uno latere sanguinis sunt juncti, licet eâdem cum germanis propinquitate gradus à defuncto distent, ut affectus rationem cæteris prævalere constet rationibus.

28. Sed post fratrum liberos memoria novercalis aut vitricalis aversationis in hominibus languescit aut obliteratur, ut exinde duplex vinculum, ab unius cognatione lateris tam notabiliter non distinguatur, ut graduum ordinem & prærogativam superare possit: Ideoque in ulterioribus sola propinquitas affectionis suffragium meretur, idque populos observare videmus.

29. Hinc etiam prædefunctorum fratrum atque sororum liberi, pari cum fratribus & sororibus ipsis, loco, etsi gradu remotiores, habentur; quia sic fert hominum adfectus & consvetudo στοργῆς, ut fratrum liberi defunctos quoque parentes repræsentent, eosque pater & avunculi cum tali respectu libenter sibi apud animos suos proponant; quasi parentes denuo vivi & præsentes forent.

30. Verum, quod Lex Romana restringit hanc Repræsentationem, ad casum, si adhuc unus vel una defuncti fratrum aut sororum supersint, recedere videtur ab illa simplici consideratione στοργῆς, & deflectere ad rationem extrinsecus adsumptam; scilicet, repræsentationem, quâ plures in unius mortui locum subeunt, quæ est successio in stipites, admittere terminos habiles, ubi nullus stipes superest.

31. Atqui non vetat hæc ratio, quominus in lineâ rectâ plures nepotes, in avi successione, parentem suum repræsentent, etsi nullus liberorum primi gradus supersit, ut ipse Romanus Legislator posuit: Ratio autem ab ingenio στοργῆς & adfectionis erga defunctum in liberis suis exhibitum, & repræsentationis, quam sibi quisque apud animum suum, conferendo, vivos cum mortuis facit, utrobique est eadem, ideoque diversas juris positiones producere non potest. Sed ut Repræsentatio in descendentibus indistinctè habet locum, ita cur in fratrum liberis diversum obtineat, ratio non apparet.

32. Sed post fratrum liberos affectio sanguinis non est tam valida & præsens, nec memoria defunctorum adeo viva & efficax, ut hæc magis quam ipsi cognati, in conspectu defuncti fuisse censeantur: Idque satis evidenti hominum usu & consuetudine στοργῆς compertum esse videtur. Ut exinde so-

lius propinquitatis ejusque graduum in successione computatio valeat: Sine ulla sexus, nativitatis, cognationis aut agnationis differentiâ.

33. Sed matrimonii apud cultiores populos is est honos & ad successionem bonorum comparata relatio: Ut nemo hereditatem ad eos, qui extra matrimonium nati sunt, quamdiu legitimè nati supersunt, pervenire velle credatur.

34. Idque tam respectu feminarum, quam marium valere videtur. Unde, quod mores populorum, etiam Leges Romanæ, frequenter abeunt; ut in successione feminarum nothi & spurii à Legitimis non discernantur, id à præsumpta defunctorum voluntate non videtur repetendum; sed à certitudine prolium, quæ respectu feminarum est eadem in liberis & propinquis, tàm extra quàm ex conjugio natis.

35. Si autem præsumpta defuncti intentio, regula Juris naturalis est, in Successionibus intestati; quemadmodum supposito testandi instituto verius esse probavimus, certitudo propinquitatis non absolvit hujus rei momentum; sed & reliqua voluntatis ad successionem pertinentia argumenta in censum veniunt.

36. Nam quod solus amor & benevolentia non sufficiant ad argumentum successionis in bona intestatorum, patet inde, quod nusquam gentium, ne quidem jure Romano, quod adfectus rationem imprimis sequitur, Amicitia cum Patre vel matrefamilias culta defunctis; quenquam ad Hereditatem illorum vocat.

37. Nec quidem Amor conjugalis, etsi ipsum amorem sanguinis, maxime remotioris, longè superat, ut ex duobus hominibus quasi unum faciat, ad hunc effectum valet; quia non solent esse conjuncti affectus isti cum intentione relinquendi bona post mortem; quæ homines ad propinquos & sanguinis sui participes translata, inque familiis suis conservata fere cupiunt, ac ita velle præsumuntur.

38. Conjugalis amor tamen usque adeo non est alienus à respectu bonorum & successionis, ut sanguinis linea deficiente, non præbeat hac in parte voluntatis argumentum. Reliquarum amicitiarum, quæ non habent terminos adeo stabiles, neque fixum principium aut durationis tenorem, prorsus ab hoc effectu & jure successionis alienantur, nec usquam gentium huic emolumento admoventur.

39. Defectis omnibus, qui voluntatem defuncti ad obtinendam successionem, aut suffragium Legis habent atque merentur, Fisco locum esse; non è præsumpto defuncti affectu, sed ex universali Juris publici disciplinâ & consecutione jam diximus in *sect. 4. cap. 4. n.* 47 quâ de re in *prælect. ad princ. lib.* 3. *Inst. à princ. in enarr. Nov.* 118. *sub finem* egimus. Adde omnino dicta *sect.* 4. *c.* 5. *& seqq.*

DE

DE JURE CIVITATIS,

LIBER III.

Qui est de jure Administrandi rem Civitatis.

SECTIO I.

De Summâ initioque Administrationis.

CAP. I.

De inauguratione Imperantium, & arte Legislatoriâ.

Continuatio. Partitio rerum, quæ ad administrationem requiruntur, è Grotio. Nos secuturos ordinem magis historicum, præmissâ tamen divisione administrationis, in internam & externam. Primum, quod in civitate constituta fit, esse solennem fidei dationem atque inaugurationem in Regnis: quæ tamen non sit necessaria, neque juris novi quicquam inferre soleat. Stabilito Imperio, primam esse Legum Curam. Difficultas Artis Legislatoriæ. Quis proprie sit Legislator.

Postquam de jure Imperantium & eorum qui subjecti sunt, singulis libris egimus, superest, ut de *Civitate Administrandâ*, quatenus ad juris rationem pertinet, eadem qua cœptum, methodo, persequamur.

2. Partes administrandæ Reipubl. alii plures, alii pauciores enumerant, Grotius *in lib. 1. c. 3. §. 6.* ita partitur: Qui civitatem regit, eam partim per se, partim per alios regit. Per se autem versatur, aut circa universalia aut circa singularia. Circa Universalia versatur, condendo Leges easque tollendo, tam circa sacra quam circa profana.

3. Singularia, circa quæ versatur, sunt aut directè publica aut privata quidem,

dem, sed quatenus ad publicum ordinantur. Directè publica sunt, vel actiones, ut pacis, belli, fœderum faciendorum; aut res, ut vectigalia & si quæ his sunt similia; in quibus & Dominium Eminens comprehenditur. Privata sunt, res controversæ inter singulos, quarum disceptatio juris quidem privati est, sed cura & dispositio generalis de illis, ad jus publicum spectat.

4. Quæ per alterum expediuntur, ea per Magistratus, aut per alios geruntur ministros, quales & Legati. Nobis quidem hæc partitio potest suggerere materiam dicendorum, quæ in capite de juribus Majestatis pleraque sunt occupata, sed obiter. Nunc tamen pro instituti ratione, magis placet ordo simplicior & quasi historicus, hoc tamen supposito; administrationem esse duplicem; aut enim spectat ad internam civitatis constitutionem, vel habet respectum ad exteros. De priore prius agendum.

5. Primum post Imperii constitutionem est Inauguratio, quæ est Actus solennis, quo Imperantes initiantur Imperio. Et duas habet partes, ut sit; Stipulationem & Consecrationem. Quicquid autem hujus est, de Jure non necessarium esse, ratio & usus attendenti ad sequentia, facile patebit.

6. Nam constitutio Imperii fit Consensu libero, vel mixto. Consensu libero, fit vel per Compromissum populi, vel per contractum cum Imperantibus electis. Initur Compromissum, quando Cives inter se promittunt & constituunt, se certis Rectoribus esse parituros, idque vel certis limitibus eorum potestati præscriptis, vel sine ullis conditionibus, ut fere in talibus usu venit. Idque perfectum est, ubi primum Imperantes suum consensum declaraverint.

7. Per Contractum inter Imperantes & subjectos; quando hi per consensum uniti Imperium Electo deferunt; vel simpliciter, vel, ut in talibus usu fere venit, certis conditionibus, quas alter acceptat; ac ita contractus ultro citroque obligatorius initur.

8. Consensum dicimus mixtum, quando non libera fit electio, sed necessitas elicit consensum subjectionis; quæ necessitas est vel ab ipsis Imperantibus, aut aliunde. Ab illis, quando populus armis superatus victori promittit obsequium, quâ de re dictum est in *lib.* 1. *sect.* 2. *c.* 3. *à. n.* 11. Aliunde, quando populus ab hoste coarctatus, se Tertio mancipat, in patrimonium & obsequium, ut olim Campani se Romanis dediderunt.

9. Omnibus hisce casibus, Inaugurationem esse rem non necessariam, patet inductione specierum. Quippe, in plurium Imperiis, quæ jure parendi ac imperandi à monarchiis non discrepant, Inaugurationes fieri non solent, neque semper in Principatibus; Primo non, ubi per modum compromissi fundatum est unius Imperium, ut Augustus sponte populi Romani, per Legem Regiam quæ dicitur, cum Rempubl. reddere vellet, electus, non etiam actu solenni inauguratus est, ut nec fidem dedisse vel accepisse legitur à populo Rom. secus ac in Daniâ vidimus factum.

10. Imperio ibi quoque per Ordinum Compromissum ex Electivo Hereditario facto, & Legibus soluto, sequuta est Inauguratio; sed nemo dubitat, quin ante solennitatem illam Jus Regium fuerit perfectum, nec quicquam Summæ potestati inde vel accesserit vel decesserit; quemadmodum in regnis Successivis, omnibus satis constat, Principes non cunctari actus Imperii publicos exercere, priusquam inaugurati fuerint, nec quidem in Electivis id ha-

id habet dubium, cujusmodi nuper & in Angliâ vidimus exemplum.

11. Nullumne igitur Juris effectum habet Inauguratio? Nullum habere, dicendum non est. Quid enim si constitutum sit, ne Princeps ullum Imperii actum, ante jusjurandum solenne præstitum, ut nuper in Scotia statutum fuisse accepimus, exerceat? Si quæ leges etiam fundamentales per modum conventionis inter Principem & Ordines populi stabilitæ sint, quas successores jurejurando firmare debeant, ante solennem ejus præstationem, ad plenum Imperii exercitium ut admittantur, exigere non possunt.

12. Sed contractus ut facti sunt, ita probari debent; In dubio magis est, ut Imperium per modum compromissi institutum videatur, quemadmodum aliter in Optimatium Imperiis intelligi vix potest, nec aliter in plerisque successivis, aut quæ ipso jure competunt, obtinet. In quibus aliquando sine præjudicio juris omitti possunt Inaugurationes, quemadmodum Cæsares qui nunc sunt, vi legis æternæ Othonianæ, per electionem ad Regnum Germaniæ factam, sunt etiam Reges Italiæ & Imperatores Romani, sine ullo actu Inaugurationis, quam Austriaci inde à Maximiliano I, Carolo V. excepto, neglexerunt.

13. Proinde, si omitti possunt Actus illi solennes, ut fere antiquis temporibus ignoti fuere; non est verum, quod multis persuasum est, tum inter Imperantes & subjectos novum iniri contractum, quo non modo Cives Principi, sed etiam Principes civibus, aut his quibus jurant, obligentur, quomodo Pontifices Romani inde captarunt argumentum, quod Germaniæ Reges per jusjurandum Inaugurationis, ipsis, ut Christum vel populum Romanum repræsentantibus obligarentur, imo Vasalli fierent, quo pertinet notum illud distichon, quod Innocentius Pontifex, ab Inauguratione Lotharii Aulæ parieti inscribere ausus est, Sigonio teste;

Rex venit ante fores, jurat prius Urbis honores,
Mox homo fit Papæ, sumit quo dante Coronam.

14. Nihilo magis inter populos & Principes, nisi id specialiter actum sit, per Inaugurationem novus initur Contractus; Sed populus, id ad quod per Electionem aut Jus Successionis jam obligatus erat, hoc solenniter repetit; Princeps sui officii antea suscepti & acquisiti partes jurejurando confirmat, quo nihil novi, quam religio erga Deum, continetur, quâ de re dictum est in *lib.* 1. *sect.* 9. *cap.* 5. *n.* 74.

15. Nil enim fere Princeps, quam se Jus & Justitiam administraturum populo, Rempublicam & Religionem defensurum; Etiam *alicubi*, Leges & jura præcipua servaturum; ad quæ jampridem ex officio, quod susceperat, tenebatur, promittit: Populus fidem & obedientiam, ad quam Rectoribus constitutis, vel compromisso inter se, vel contractu cum illis, obligati erant, pollicetur. Vel si fides alicubi sola exprimatur, obedientia, salvis Legibus, quæ constitutæ fuerint, sub illa continetur.

16. Adjunguntur cærimoniæ quædam & ritus ad venerationem animis populorum incutiendam; quo maximè totus Inaugurationis actus, magis sane quam ad juris argumentum vel adstructionem pertinet, inventi; de quibus hic non est agendi locus. De Homagio, quod Vasalli præstant dominis Feudorum, quod hinc est alienum, egimus in *loco suo*.

17. Ex dictis illud quidem ultro liquet, Inaugurationis solennia nihil quoque facere ad dignitatis ordinem & jus præcedentiæ, quam vocant, ut quâ ratione supe-

superiori seculo usus est Antonius de Prato, Galliæ Cancellarius, in congressu Caletano, Regem Galliæ non debere cedere Carolo V. propterea, quod is quidem Imperator electus, sed nondum à Pontifice inauguratus esset, quod è Chassaneo memorat Arumæus in *orat. de Sessionis prærogativâ.*

18. Sed hoc cives Imperium stabilientes animadvertere oportet, ut, si Rectoribus suis Imperium simpliciter deferre nolint, legibus inde ab initio fundamentalibus constitutis; his solis rem non committant, sed Ephoros & Nomophylacas, id est, homines Legum custodes Rectoribus adjungant; aut hoc agant, ut ordines populi certis temporibus conveniant, qui de rebus ad salutem publicam & libertatem reservatam pertinentibus agant & decernant; cum alioqui Rectores singuli vel plures nihil habeant potius, quam emancipare se conari vinculis & repagulis absolutæ potestatis.

19. Summâ regendæ Civitatis, quam recentem & legibus inconditam adhuc consideramus, stabilitâ, Rectores, quos simpliciter constitutos jam intelligimus, nihil prius agere debent, quam ut Legibus universam Reipubl. administrationem, inde ab initio complectantur: Ne usu veniat novæ Civitati, quod Romanis accidit, ut primis quidem temporibus manu Regum, id est, arbitraria potestate gubernarentur, donec à Decemviris Leges acceperunt; etsi ne sic quidem aliter quam crebris seditionibus & malorum experimentis ad Stabilem Reipubl. constitutionem pervenerunt.

20. Qui dialecticis sueti sunt argutiis, ac in iis summam ingenii & judicii vim constituunt, rem facilem esse putant, condere Leges, eamque sapientiæ partem, quæ in moribus & Legibus versatur, præ Theoreticâ adspernantur. Οἱ σοφισταὶ, inquit Aristoteles, ῥᾴδιον οἴονται εἶναι τὸ νομοθετῆσαι, *Sophistæ nihil facilius esse putant, quam ferre Leges lib. x. ad Nicom. c. ult.* Συναγαγόντας γὰρ τοὺς εὐδοκιμοῦντας τῶν νόμων, ἐκλέξασθαι εἶναι τοὺς ἀρίστους. *Obvium enim esse, ex Legibus celebriores colligere & optimas inde excerpere*, quemadmodum Decem-viros instituisse legimus Romanos in XII. tabulis condendis.

21. Ex adverso nihil in rebus humanis esse difficilius exempla sapientissimorum, qui his rebus admoti fuerunt, omnium temporum usus docuit; siquidem regulas, quibus infinitæ hominum actiones circa infinita rerum objecta regantur, excogitare, præscribere, sine dubio res est, quæ ad divinæ vim providentiæ quam proximè accedit. Οὐδὲ φαίνεται, inquit iterum Aristoteles: ἐκ τῶν συγγραμμάτων γίνεσθαι, ἀλλὰ προσδεῖν ἔοικεν ἐμπειρίας. *Neque talis res est, ut è scriptis comparetur, sed opus est usu rerum.* Πῶς ἂν ἐκ τῶν σοφιστῶν νομοθετικὸς γένοιτ' ἄν τις; *Quomodo igitur è Sophistis Legum ferendarum peritus aliquis fieret?* Εὐσυνοπτώτερος δὲ εἰς πάντα τάχα ἂν γένοιτο ὁ διδασκόμενος. *Etsi verum est, eruditos ad eam rem præ cæteris aptiores esse videri.*

22. Imprimis summi ad hanc rem momenti sit, nosse populi naturam & nativam omnium civitatis Ordinum inter se relationem, quod non tam generalibus præceptis, de quibus agit Bodinus *lib. 5. Polit. cap. 1.* quam attenta consideratione morum & ingeniorum populi, in quo versamur, rerumque in eo pridem actarum memoria & comparatione status præsentis, acquiritur.

23. Antequam autem ad caput de Legibus progrediamur, sciendum, Voce Legislatoris, plerumque Legis conditorem, qui jus habet sanciendi Leges, intelligi; sed revera & Latinè, Legislatorem esse eum, qui fert, hoc est, proponit Legem sanciendam; ut Magistratus in

urbe Romanâ, qui Leges à populo condendas illi proponebant, easque ad Comitia ferebant; quo sensu bene dictum est, non Deum sed Moysen fuisse Legislatorem Judæorum; Deum fuisse *Nomothetam.*

CAP. II.

De Legibus.

Ad internam administrationem primo spectare Legem; quæ definitur. Quo sensu dicatur Commune Præceptum. Sponsio Reipubl. & fœdus civium, de Summæ potestatis influxu in Leges, & quatenus ab his, qui illa carent, proficisci possint. Discrepantia Juris Municipalis à Lege propriè dictâ. Honestatis & Rationis in Lege requisitum quid ferat, & quatenus Ratio sit anima Legis. De generalitate Legis & de privilegiis. Virtutes Legis, ubi de permissione, aliter ac Puffendorffius. De Sanctione, sive pœna Legis. Grotii triplex effectus Legis examinatur & declaratur. Differentia Legis perfectæ & imperfectæ. Quod est contra Leges generaliter, ipso jure nullum esse videri. Quid si pœna specialis adjecta sit. Jusjurandum Legibus adjectum quid faciat; An in Leges injustas aliquando jurare liceat. Legem ad futura spectare; posse tamen aliter. A quo tempore lex incipiat obligare. Tolli Legem ab eo qui jus condendi habet, idque rem sæpius exigere. Huc etiam referri Æquitatem, de quâ distincte agitur. Quid juris, ubi ratio Legis in hypothesi cessat. De Consuetudine vim Legis habente; denique, de Legibus adoptivis.

NIhil igitur prius in Civitate Imperio fundata, solet esse, quam Legibus ordinare Rempublicam. Proinde non intelligi hoc loco Legem Naturæ, Gentium & Divinam, sed duntaxat Civilem res ipsa loquitur.

2. Hoc modo sumpta Lex definitur, *Commune præceptum Summæ Potestatis honestati conveniens, omnesque Imperio subditos ad parendum obstringens.* Dicitur *Commune præceptum*, quià non de singulorum sed universis rebus, non de raro contingentibus, sed de his quæ ut plurimum eveniunt, concipi solet ac debet.

3. Quod tamen vide sis, ut rectè capias, non more Solonis, qui parricidio pœnam non posuit, διὰ τὸ ἀπελπίσαι; quod non crederet, quenquam fore tam immanem, qui parentem occideret. *Solone sapientius majores* nostri, inquit Cicero, *qui cum intelligerent, nihil esse tam sanctum, quod non aliquando violaret audacia, supplicium in parricidas singulare excogitarunt. Orat. pro Rosc. Amer.*

4. Non igitur simpliciter, sed comparate sumendum hoc requisitum; In materia Legi proposita, sanctio ferenda non est secundum id quod raro in eâdem materia, sed plerumque usu venit. Ex. gr. In usucapione potest fieri, ut Domino res sua, sine culpâ ipsius, intercipiatur: sed hoc raro accidit: usucapione vere

vero non receptâ, plerumque lites antiquæ & intricatæ civitatem vexant. Igitur, id quod plerumque fit, præferre Legislatorem oportet ei, quod rarius accidit, idque Theophrasti vult dictum in *l.* 3. *& l.* 6. *π. de Legibus.*

5. Sciendum etiam, quo sensu, Papinianus Legem vocaverit Sponsionem Reipubl. in *l.* 1. *π. de Legibus.* Directe quidem spectavit ad morem Democraticum urbis Romæ, ubi Leges erant Rogationes, quas Magistratus faciebant ad populum, *Velitis, jubeatis Quirites?* populus autem respondebat, *Uti rogas, ita jus esto.* Sic erat Sponsio perfecta inter duos, populum & Magistratus.

6. Paulo aliter ab Aristotele Lex vocatur: Ὁμολογία κοινὴ πόλεως, sive, ut Demosthenes in *l.* 2. *π. de Legib.* συνθήκη κοινὴ πόλεως, *fœdus & conventio civium*, inter ipsos scilicet; qua singuli cives in Leges earumque sanctionem consentire videntur; non modo in singulas, ut quæque fertur, sed etiam in universas; sive considerantur, ut primi auctores ejusmodi consensionis, sive ex postfacto.

7. Primævæ consensionis exemplum est primum in Atheniensibus, qui cum Soloni darent potestatem condendi Leges, se prius omnibus; quæ ab illo sancirentur, servandis obstrinxerunt: His similes sunt, quicunque Unius Imperio se submittunt. Alterum est Romanorum, qui Decem-viris Legum creandarum causâ creatis, primò, se omnes ab illis sanciendas servaturos promiserunt: Et cum his merito, quicunque se Optimatium Imperio submittunt, comparantur. Summa enim potestate jus condendi Leges imprimis comprehenditur.

8. Qui vero Civitati pridem constitutæ se aggregant, hi manifesto in Leges ibi receptas consentiunt, quia nec aliter se receptum iri, nec Civitatem aliâ ratione salvam manere posse; denique Leges invenire se, non adferre novas intelligunt.

9. Hujus rei usus est luculentus in Jure publico privatoque; maxime in iis, quæ vocantur in controversiam æquitatis: nam volenti non fit injuria; Loquimur autem de læsione patrimoniali, non de turpitudine morali, quæ nullo consensu Legitima fieri potest: Proinde, si qua lex adversus singulos quandoque durior videatur: is tamen in quem illa durities incumbit, non habet conquerendi causam, quia pridem in id consenserat, ut si cui tale quid eveniret, esset hoc ferendum; sine offensa regulæ Apostolicæ, non esse facienda mala, ut inde bonum eveniat: hoc enim de malo turpi in se, noster consensus de malo tristi, cui se aliquem subjicere nil vetat, intelligitur.

10. Non recusat vel removet hanc pactionis & Legis obligationem Hobbes Anglus, ut vidimus in *lib.* 1. *c.* 3. *n.*4. Nec habet D. Puffendorffius justam rationem negandi Leges habere vim pactionum in *lib.* 3. *de Jur. Nat. & Gent.* *c.* 6. *n.* 2. ubi dicta veterum suprà laudatis similia. Reprehendit Græcos & ait, eos in conspectu habuisse domesticas civitates suas. Atqui Romani non destiterunt ita loqui, tempore jam adulto Principatus, ut Papinianus sub Severo *l.* 1. *π. de Legib.* Id vero fatemur, in eoque desinit Puffendorffii dissensus; Pacti vim, quâ legis obligatio nititur, immediate in ipsa legis sanctione non semper versari, sed in eo quod legislationem præcedit, adeoque in primæva constitutione Imperii, ex quo legum sanctio immediatè fluit, in primis. Cui non potest opponi præcipuum illius argumentum; quod inviti etiam Lege tenentur, pacto nequaquam. Nam invitus nemo civitati, cujus imperium est voluntarium, aggregatur, aut in eo perseverat.

11. Sequitur in definitione; *Summæ*

Potesta-

Potestatis, quam ad Legis auctoritatem requiri, ex eo, quod in *lib.* 1. *sect.* 3. *cap.* 6. *n.* 55. *& seqq.* ubi dicta non repetemus, collocatum est, intelleximus. Proinde regno simpliciter delato, jus hoc ferendi Leges apud Regem, in Aristocratiâ penes optimates; In mixtâ suo sensu Republ. apud utrosque pariter est; atque si mixtura plebejum ordinem pariter comprehendat, apud omnes simul hoc jus residet; quemadmodum in Democratiâ apud universum populum. Quia cum talia Summæ potestatis jura frequenter in Reges aut optimates alienentur, usu tamen sæpe venit, ut jus ferendi Leges, in quo Summa Reipubl. vertitur, vel à populo retineatur, vel sine ejus consensu, nihil novi juris statuatur.

12. Fit etiam aliquando, ut qui Summam Potestatem non habent, Juris tamen introducendi, adeoque Legis condendæ potestatem exerceant; consensu videlicet ejus, qui habet Summam potestatem, quod inprimis in Romanâ Republ. perspicuum fuit usu & exemplis. Nam etsi plebs absque patriciis seorsim non haberet jus summum Reipubl. tamen ita juris fuit, ut Plebiscita vim Legis haberent, prævio totius populi consensu, per Leges, Valeriam, Publiliam & Hortensam declarato. Prætores erant tantum magistratus; Sed edicta ab illis promulgata vim legis habuerunt, populo in id consentiente; quod ita compertum esset, jus XII. tabularum egere quibusdam mutationibus & supplementis, ad statum præsentem accommodatis. Quæ causa fuit, ut etiam Sententiæ Interpretum, sive prudentium vim juris obtinerent. Quemadmodum & sub ipsis Cæsaribus, cum penes eos solos esset Summa Potestas, Senatus ex illorum arbitrio Leges condebat; unde Senatum jus facere posse non dubitatur, ut vetere jam Principatu scripsit Ulpianus in *l.* 9. *π. de Legibus.*

13. Nec aliter hodieque usu venire videmus, quam ut Magistratibus & Curiis universæ Reipubl. officium administrantibus, in rebus eo pertinentibus jura legesque civibus præscribere liceat, quæ parendi necessitatem in Curia illa versantibus & agentibus injungat.

15. Quando igitur, qui non habent Summam Potestatem, jura condunt, Edicta promulgant, hæc proprie non esse Leges, si Consensu Summæ Potestatis, majores non accipiant vires, inde satis intelligitur. Tales sunt Leges, dictæ à Rectoribus Municipiorum, quæ sunt urbes superiorem agnoscentes, vel etiam integrantia majoris Imperii membra, quorum jura vulgo *Statuta*, ut à Legibus optimo jure dictis separentur, appellari solent; etsi non raro hac voce Leges hodiernæ liberarum gentium, à Romanis Legibus discernuntur, imo & ipsas Leges Imperiales Statuta vocari nihil vetet *l.* 3. §. 5. *π. de sepulchr. viol.*

15. Rectores illi municipiis à Summâ Potestate præpositi, non modo singulares, sed etiam universas jussiones, imperia & decreta municipibus suis præscribere & promulgare possunt, vi Jurisdictionis, quam à Potestate supremâ acceperunt; sed eorum Edicta, præter causam obligationis, in eo discrepant à Legibus, quod non valeant, si juri communi illius Imperii, cui subsunt, adversentur, quomodo Antoninus Imperator, Legem Rhodiam de re nautica jubet observari, ἐν οἷς μή τις τῶν ἡμετέρων νόμων ἐναντιοῦται, *quatenus nulla Romanarum Legum ei adversatur, in l.* ἀξίωσις 9. *π. de L. Rhod.*

16. Ex quo loco discimus & hoc, usu venire posse, uti Lex aliqua municipalis fiat universalis, adoptione & sanctione Summæ Potestatis, quod ad vim obligandi totius Imperii cives attinet; ut ta-

ut tamen originalis & authentica qualitas dependentiæ municipalis à summa potestate, maneat, ne quid à Jure prius in Republ. constituto per ejusmodi Statuta mutetur.

17. Eadem municipalis à Superiori Potestate dependentia facit, ut si aliter sederit Principi, aut Rectoribus Universæ Reipubl. jus illud municipale, quod ad commune regimen ejus loci pertinet, mutandum putet, suo arbitratu id facere possit; Imo Leges universæ toto Imperio publicatæ, Statuta municipalia illis adversa tollunt iisve derogant, quemadmodum Hadriani Rescriptum pœnale, de non sepeliendis in civitate cadaveribus, derogare juri municipali, quo permissum id erat in aliqua civitate, tradit Ulpianus in *l.* 3. §. 5. *d. sepulchr. viol.*

18. Sequitur in definitione Legis, *Honestati conveniens.* Debet enim esse honesta Lex, hoc est, non inhonesta, ut nihil quod necessitati morali & divinis præceptis adversatur, præcipiat. Hoc enim si fiat, vim suam perdit, cives obligandi, quoniam juris Naturæ & divini prior ac superior hauddubie est obligatio.

19. Quod non æque dicendum, si qua Lex dubiæ sit rationis, nec quare ita placuerit, civibus constet; imo ne tum quidem, si contrarium probabilius videatur. Sufficit enim, nihil in Lege necessario morum dictamini contrarium posse reprehendi.

20. Hinc merito prohibent Legumlatores, ne quis in rationem Legis inquirat; nempe ita, ut si ratio non liqueat aut probetur, tum legi obsequium sit negaturus. *l.* xx *& seqq. de Legib.* Quo loco recte illud applices *Hobbesianum*, non competere civibus discretionem boni & mali: Quoniam nihil magis ad resolvendam Imperii vim pertineret.

21. Suppositâ igitur convenientia cum jure divino morali & Naturali, dicendum est, à singulorum judicio non pendere examen rationis, qua Lex nititur: non quod in rationes inquirere non liceat; id enim maximè commendatur; verum ne, si fiat, ut cives interpretari quam exequi malint Leges, multa quæ modo certa sunt, ut ait Neratius, subverterentur *l.* xxi. *π. de LL.*

22. Quid sibi vult igitur, dicat aliquis, Rationem esse animam Legis? Æstimatione juris naturalis & gentium valeat regula, valeat sensu quoque civili: Sed tum ratio intelligitur, quæ Legis auctori placuit, non quam ratiocinator excogitet. Illa plerumque recta, tametsi non omnium optima semper, est equidem anima Legis, & verba sunt corpus, quæ à ratione, quâ motus est Legis auctor, animantur, & juxta placitum Summæ Potestatis, effectus suos exercent; ut ubi ratio illa cessat, verba veluti cadaverosa vim obligandi non habeant.

23. Non est heic loci prætereundum, male quosdam ita in animum induxisse, Rationem esse principium cognoscendi cum omnes disciplinas, tum inprimis Jurisprudentiam; quod nobis in disputatione de principio cognoscendi divinitatem sacræ Scripturæ, quam executi sumus in *lib.* 1. *sect.* 6. objectum est. Ostendimus enim in *libro de Concursu Rationis & S. script. sect.* 3. imperitè illos confudisse Philosophiam civilem, quam in hisce libris excutimus, cum Jurisprudentiâ. Principium cognitionis in illâ sane est Ratio, sed in Jurisprudentia nihil est Ratio, quam instrumentum cognoscendi voluntatem Legislatoris, quæ licet minus Rationi conveniens, quam civilis philosophia dictet, præferenda tamen est ei, quod ratio in abstracto potius præscriberet; Si verò principium esset Ratio, fieri non posset, ut quod ratione

præstat,

præstat, ei quod est deterius, postponeretur; quin flagitium alioquin, ut illi amant loqui, committeretur. Vide sis, quæ *in Eunom. ad l. 21. de Legib.* collocata sunt.

24. Sed redeamus ad definitionem; Dictum adhuc est in definitione, quod Lex omnes Imperio subditos obstringat, non cives duntaxat, quia Legis obligatio à subjectione dependet, quæ continet etiam peregrinos & advenas, ut inferius explicandum occurret. Ubicunque igitur illa summæ potestatis est mens, ut omnes teneantur, ibi vis legis, adeoque Lex est, quacunque forma emittantur; sive ut Edicta, seu rescripta, vel ut epistolæ aut decreta, modo publicè innotescat ea mens Imperantis, ut prudenter constitutum est à Theodosio & Valentiniano in *l. 3. C. de Legib.* qua de re diximus in *Prælect. ad tit. π. de Constitut. Princ. n. 5.* & in Eunom. *ad l. 1. d. Constitut. Princ.*

25. Personales constitutiones, quæ in gratiam, vel in odium certarum personarum statuuntur, Privilegia dicuntur, quomodo & Cicero *in Orat. pro Dom.* Legem Clodiam, qua in exilium actus fuit, privilegium appellabat; maxime tamen exemptiones à jure communi hoc nomine usurpantur. His quidem æque obligantur omnes, ut respectu personæ privilegiatæ, constitutioni effectum tribuant & tribui patiantur; sed ad alios eodem jure ornandos aut onerandos minime valent.

26. In plurium Imperiis privilegia propter studium æqualitatis rariora sunt, legibus XII. tabularum prohibita, in Monarchiis aliquanto frequentiora sunt; videlicet, de his quæ vere sunt talia, loquimur. Enimvero exemptiones, quæ integris hominum ordinibus, ut pupillis, mulieribus, Fisco tribuuntur, etsi privilegia dicantur, diversi tamen generis sunt; quia non singulis, privatisque, sed universæ civitati concessæ videntur, de quibus actum latius in Prælect. *ad T. π. de Legib.*

27. Sequitur in definitione; *omnesque ei subditos ad parendum obstringens*; hæc est virtus Legis in universum; Sed à Jurisconsultis Virtutes Legis enumerantur hæ; Imperare, vetare, permittere, punire *l. VII. π. de Legib.* Imperantur facienda, vetantur contraria, permittuntur licita: & quidem permissio differt à tolerantiâ: Nam quod permittitur, id Juris habet effectus; Toleratur, quod Lex impune saltem transmittit, ut ebrietatem & ingratitudinem.

28. Ita Lex Mosaica permisit divortia, Lex Romana concubinatum; sed meretricias libidines idem jus Romanum tolerat, non permittit, ut aliæ civitates ebrietatem, ingratitudinem aliaque vitia, *quæ ubique improbantur, nusquam puniuntur, Seneca 3. de clem. cap. 7.* Certe enim propter civiles rationes potest aliquid & tolerari & permitti, quod non sit honestum, utique propter necessitatem, haud perinde ob utilitatem; ut tamen pro necessitate habeatur, si permissione minoris vitii majus evitari queat. Nec offenditur hoc casu Regula Apostoli *Rom. 3. v. 8.* non esse *facienda mala, ut inde eveniat bonum*; nec enim Legislator eo facit aut probat malum, sed regit ac intra limites coercet, ut Moses divortia, libelli impetratione pro remedio extremo discordiæ propositâ.

29. Hanc permittendi virtutem negat esse legalem Puffendorffius in *lib. 1. de J. N. G. c. 6. n. 15.* Nam permissio non est *actio legis*, inquit, *sed actionis negatio. Quæ Lex permittit, eaneque præcipit neque vetat, adeoque circa eadem nihil agit.* Sed est petitio principii, quod nihil sit medium inter præcipere & vetare: potest aliquis nec vetando, nec præcipiendo, non agere nihil.

hil. Nam dare jus externum super eo, quod alioqui non liceret, non est nihil, nec tamen est vetare vel præcipere, quod in exemplis modo relatis est perspicuum. Non habet adeo rationem Vir Cl. adserendi, quod differentiæ inter permittere & tolerare, non habent rationem.

30. Suadere, non est virtus Legis; cum parendi necessitatem ejusmodi decreta habere non possint, quales illæ Claudii Cæsaris, ut *uberi vinearum proventu bene dolia picarentur. Nihil æquè facere ad viperæ morsum, quam taxi arboris succum. Sueton. in Claud.* Sunt & Romani juris aliquæ admonitoriæ leges, majoris tamen momenti quam Claudianæ; sed nec hæ Leges rectè dicuntur, ut est consilium, quod Justinianus suggerit Patribus, substituendi liberis heredem in casum mortis ante pubertatem, dum metuunt, ne substituti filiis insidientur, ut successionem occupent §. 4. *Inst. de Pupill. subst.* adde *l.* 34. *ff. de Legib. l.* 24. *ff. de Rei vind Nov.* 22. *c. ult. in pr.*

31. Ultima virtus Legis est, *Punire*, id est, pœnam constituere in violatores Legum, quæ pars Legis Sanctio dicitur, ut Justinianus docet in §. *sanctæ quoque Inst. de Rer. Divis.* idemque probant exempla, quotquot in vetustis supersunt monumentis, Legum Romanarum. Eaque pars Legis adeo propria fuit, ut quæ sanctione carebat, Lex imperfecta diceretur. Etsi non semper pœna specialis imposita fuerit; aliquando nil nisi *improbe factum*, si quis adversus ea fecisset, adjectum esse legimus, ut de Lege Velleja narrat Livius *lib.* 10. *c.* 1.

32. Grotius effectum Legis statuit esse triplicem. Primus est obligationis, etiam quod ad animi conscientiam attinet. Secundus effectus est, Pœna, si hæc legi adjuncta sit, eaque ad obligationem patiendi valet, si quando per judicem exigitur, alias minime; nisi quid secus in Lege reperiatur. Tertius est rescissio omnium actorum, quæ Legi repugnant, si Lex id exprimat, aut adimat ipsam facultatem, vel quando factum habet in se perpetuam turpitudinem, *Introduct. Iur. Holl. lib.* 2. *c.* 2. *à pr.*

33. Obligatio Legis civilis, de qua hoc loco agimus, venit à Summa potestate; Sed unde Superior habet potestatem obligandi conscientiam & voluntatem? cum verissimum sit, *προαιρέσεως ἀλλοτρίας οὐδένα κύριον εἶναι, neminem alienæ voluntatis esse dominum*, ut Epictetus, & omnis Philosophia dictat. Enimvero pœnam à superiore proficisci, facile constat, hoc ipso, quod superior est; sed animi obligatio à sola qualitate Superiori non potest oriri, ut probatum est in *lib.* 1. *sect.* 1. *cap.* 2. *n.* 18. *& seqq.* Meretur hic locus seorsim explicari, quod fiet in *cap. seqq.*

34. Reliqui duo Grotiani effectus, sunt partes Sanctionis, quæ cum perfecta erat, non modo pœnam, sed etiam contra actorum rescissionem continebat, ut Ulpianus docet in *fragm. tit. de Legib.* Aliquando pœnam sine rescissione; vel etiam rescissionem sine alia pœna. Pœnam Lege sancitam, ita sicut expressa fuit, esse irrogandam, non est dubium, & si rescissio simul imperetur, habemus quod liquido sequamur, ut tam pœna quam rescissio locum habeat. De jure obligationis ad pœnam, de quâ in Grotii verbis, actum est à nobis in *lib.* 2. *sect. ult. cap.* 1.

35. Si lex simpliciter aliquid prohibeat, sine rescissione vel pœna, Grotius acta contra legem non esse nulla vel rescindenda statuit, eo quod exprimi vult in lege rescissionem ad hunc effectum; duplici tamen exceptione, facultatis alicui ademptæ & perpetuæ turpitudinis.

36. Hæc

36. Hæc ſententia non probatur Imperatoribus Theodoſio & Valentiano in *Conſtit. Non dubium eſt* 5. *C. de Legib.* ubi ſtatuunt, ea *quæ Lege prohibentur, ſi fuerint facta, non ſolum inutilia, ſed pro infectis etiam habenda eſſe; licet Legiſlator fieri tantum prohibuerit, nec ſpecialiter dixerit, inutile eſſe debere quod factum eſt*; ſine diſcrimine rerum perpetuâ moralitate turpium & civili ratione prohibitarum; nec quidem admiſsâ differentiâ Actus in ſuis requiſitis illiciti, & cujus facultas alicui adempta ſit. Nec videtur hæc ratio Imperatorum, à Jure naturali, vel publico univerſali abhorrere; Quod enim lex fieri vetat, id factum quominus pro non facto haberi velle videatur, nihil adferri poteſt.

37. Niſi forte nullitas ad præjudicium non peccantis, ſed tertii pertineat, tum reſpectu tertii quominus actus valeat, nihil obſtat: Quemadmodum, ſi prohibeat Legatum, etſi dictante teſtatore, ſibi adſcribere; Si tamen id alii Teſtator reſtitui juſſerit, huic ſuum jus ſalvum manere, bonum & æquum eſt, ut definitur in *l* 14. *π. ad l. Corn. de Falſ.*

38. Quod ſi hæc eſt vis Legis, ſimpliciter aliquid ſine pœnâ prohibentis, hujus adjectio, ſecundum illam Imperatorum ſententiam efficere non poteſt, ut actus contra Legem inſtitutus valeat, niſi pœna ſit ejuſmodi, ut ex ejus uſu diverſa Legiſlatoris voluntas intelligi poſſit; Nam ſi pœnâ locum habente, non poſſit actus eſſe nullus, inde neceſſario colligitur, jubendo certam pœnam exigi, Legem ſupponere actum valere, non etiam nolle, ut actus ſubſiſtat. Quæ limitatio à Juris interpretibus tradita, vera quidem eſt, ſed uſu parum obvio vel exemplis trito.

32. Civilius diſtingui poſſe videtur, utrum Lex ipſum actum directè prohibeat, an prohibitio ſpectet requiſita quædam ad ipſam actus ſubſtantiam non pertinentia. Si prius, dicendum eſt, Actum non deſinere eſſe nullum, per ſpecialem pœnam, niſi talis ſit, ut modo deſignatum eſt; quæ non poſſit habere locum, in hypotheſi Actus jure ſubſiſtentis. Exempla pœnæ ad requiſita, non ad actum ipſum pertinentis obvia ſunt; Matrimonium publice promulgandum & celebrandum eſt, ſub pœnâ XII. Librarum. Non ſpectat ipſum matrimonium, aut ejus eſſentiam, ſed modum & circumſtantias. Rurſus, matrimonio inceſto aut aliter Legibus interdicto imponitur pœna, quod nihil alter ab altero percipere poſſit lucri, vel beneficii; inde non ſequitur, matrimonium jure valere, ſi pœna locum habeat.

40. Novimus aliquando Leges jurejurando fuiſſe ſancitas, ut Lycurgus Spartanos ſuos obligavit, & Romæ ſæpe factum legimus. Cujus rei nec alius eſſe poteſt effectus, quam quod obligationi jam in eodem vigore ſancitæ, ac in eadem latitudine firmatæ religionem Numinis addit; novam inter omnes obligandi vim adferre non poteſt.

41. Hoc tamen adfert novi Jusjurandum, quod ſi Leges ſint apertè iniquæ & turpes, earum executionem injurati cives pati debeant; etſi facere ſecundum eas Leges, & actiones ſuas inſtituere non poſſint; hactenus enim veriſſimum eſt illud Apoſtoli; Deo magis obediendum eſſe quàm hominibus. Ergo nec in ejuſmodi Leges jurare, pietas & religio permittere videntur; niſi forte paſſivæ quam diximus obedientiæ causâ.

42. Atqui Catonem in Leges, quas injuſtè rogatas putaret, ſæpe juraſſe, narrat & defendit Cicero, in *Orat. pro Sext.* ratione reddita; Ne *cum Reipubl. nihil prodeſſet, cive Rempubl. privaret.* Credo, quod contra jus & utilitatem Rei publi-

cæ magis, quam contra honestatem moralem latæ fuerint istæ Leges; vel de patientiâ civili juramentum illud præstitum fuerit: Etsi non minus idem Cicero laudat Metelli constantiam, qui in exilium abire, quam jurare maluit in Leges à Saturnino latas.

43. Sed Cato ne quidem exequi detrectavit legem Clodiam, qua manifesta Ptolomæo Cyprio Regi injuria fiebat; qui fretus imperio populi Romani regno paterno atque avito rex amicus pacatus, quietus, nullâ injuriâ commemoratâ, nullis repetitis rebus, cum purpura & sceptro & insignibus regiis omnibusque bonis suis publicatus & præconio publico subjectus est; Ad hoc ministerium iniquitatis, eâdem Lege Clodiâ delectus Cato rem injustitiæ plenam executus est; Sequutus rationem quam Cicero his verbis exponit; *quoniam illa in Republ. macula regni publicati maneret, quam nemo jam posset eluere: Quod ex malis boni possit in Republ. provenire, id utilius esse, per se conservari, quam per alios.* Non potest civis actiones suas ex præscripto Legis injustæ instituere: Sed quominus, quod is qui habet summam potestatem decrevit, sibi improbatum, exequatur, ut quam minimum inde mali in Rempubl. vel privatos redundet, ei non videtur obstare boni viri officium.

44. Denique, proprietas Legis, ut omnium præceptorum, est, quod respectu futuri intelligatur, ad præterita non pertineat, nisi casus præteriti temporis diserte exprimantur, quod in terminis habilibus justa ratione aliquando fieri potest. *l. 22. ff. & l. 7. C. de Leg. l. ult. C. de Pact. pign. Nov. 115. c. 1. in fin.*

45. Potest tamen fieri, ut tametsi non sit expressum, nova tamen Lex ad veteres & præteritos casus etiam pertineat. Primò, si Lex nova non tàm sit *dispositiva* novi juris, quam declaratoria juris antiqui, ut in hoc exemplo: Lex est, ut inter Conjuges lucra & damna communicentur; dubitatum, utrum id ipso jure fieret? Nova Lex id determinavit; cujus sententiam non minus ad præterita quam ad futura matrimonia spectare, judicatum est. Idem usu venit, quando nova Lex aliquid facti injungit his, qui antiquo jure utebantur; veluti Lex est lata, quod heres ex beneficio inventarii intra sex menses, rationes reddere & Curatorem bonis petere debeat; hæc etiam ad heredes, qui jam pridem beneficium Inventarii impetraverant, merito pertinere visa est. Extra hujusmodi casus nihil verius est, quàm quod Cicero in Verrem 1. *Cedo mihi*, inquit, *Leges Atinias, Titias, omnes præterea de jure Civili, hoc reperies, in omnibus statui jus, quo post eam Legem populus uteretur.*

46. Porro, Lex habet suam perfectionem statim atque decreta est, etsi non scribatur, ut rhetræ Lycurgi, cujus inter alia instituta fuit, μὴ χρῆσθαι νόμοις ἐγγράφοις, non *uti legibus scriptis*, ut tanto fidelius impressa memoriæ; sanctius custodirentur. Neque verò, ubi maximè scribuntur Leges, scriptura ad essentiam illarum refertur. Lex erat, quam populus jusserat, quam plebs sciverat; cum roganti Legislatori, *Velitis jubeatis Quirites*, responsum erat, *uti Rogas*. Verum est tamen, ut Leges obligent cives, innotescere eas & publicari debere, quod vix aliter commode, quam per scripturam fieri potest. Expedit autem præscribi tempus, ex quo sint valituræ, velut jure novissimo Romano bimestre spatium, antequam pœnæ violatarum Legum exerceantur, præfinitum est à Justiniano in *Nov. 66. cap. 1.*

47. Postremo, quod Juris & Communis ratio dictat, unumquodque tolli eo modo, quo est colligatum, idemque

in Legi-

in Legibus obtinet. Voluntas Summæ Potestatis ut Legem facit, ita Legi tollendæ sufficit eadem & sola requiritur, eoque pertinet illud, Αἱ μεταγενέστεραι διατάξεις ἰσχυρότεραι τῶν πρὸ αὐτῶν εἰσι. *Constitutiones posteriores prioribus sunt validiores l. ult. π. de Constit. Princ.* sive priores Leges omnino tollant, quod est *abrogare*, sive ex parte, quod est *derogare*; sive aliquid Legi præcedenti adjiciatur, quod *subrogare* dicitur; denique; si quid ex priori Lege mutetur, quod est *obrogare*, teste Ulpiano *fragm. tit.* 1.

48. Mutatio temporum hominumque sæpe id officium ejusdem civitatis Rectoribus injungit, quâ de re Apulejus *in Apolog.* paulo crudiori eloquentia; *Nonne vos quotidie*, inquit, *experimentis illuminantibus tenebras antiquitatis, totam illam veterem & squalentem sylvam Legum, novis principalium rescriptorum & Edictorum securibus truncatis & ceditis?* Nec solummodo magnis temporum intervallis, sed eâdem hominum ætate res & usus id sæpe fieri suadent, quomodo ingenuè Justinianus: Οὐ γὰρ ἐρυθριῶμεν, εἰ τὸ κάλλιον, καὶ ὧν αὐτοὶ πρότερον εἴπομεν, προσεξευρίσκοιμεν, τοῦτο νομοθετεῖν καὶ τὴν προσήκουσαν τοῖς πρότερον δεδομένοις ἐπιτιθέναι διόρθωσιν, οἴκοθεν, ἀλλὰ μὴ παρ' ἑτέρων ἀναμένειν ἐπανορθωθῆναι τὸν νόμον. *Nec enim erubescimus*, inquit, *si quid à nobis melius, quam primò dixerimus, inventum fuerit, id ipsum sancire, novâque emendatione priora cogitata è nostro penu in melius reformare, nec expectare, dum Leges nostræ ab aliis corrigantur, Nov.* 22. *in fin. Benè & generosè.*

49. Hujus etiam facultatis est, Æquitatem adhibere Legibus applicandis; sed opus est hac parte, distinctione, quæ hoc loco omitti non debet. Æquitas generaliter ab Aristotele rectè vocatur: Ἐπανόρθωμα τοῦ νομίμου, *Correctio Juris Legalis* 5. *ad Nicom.* 10. Fit autem hæc Correctio bifariam; vel cum mens & sententia Legis est liquida ac indubitata, sed dura & aspera; tum Princeps vel qui jus Summæ Potestatis habet, non Judex aut Interpres, in applicatione ad singulas facti species rigorem mitigare potest. Quâ de re Constantinus Imperator ita rescripsit, *Inter æquitatem Jusque interpositam interpretationem nobis solis & oportet & licet inspicere l.* 1. *C. de Legib.* Hujus specimen est, quod de Claudio habet Suetonius; *Nec semper præscripta legum sequutus, duritiam lenitatemque multarum, ex bono & æquo, perinde ut afficeretur, moderatus est, c.* 14.

50. Altera species Æquitatis est, quando verba Legis generalia producuntur ad casum, quem Legis auctor probabiliter sub eo comprehendi voluit; quam speciem Aristoteles vocat ἐπανόρθωμα νόμου, ᾗ ἐλλείπει διὰ τὸ καθόλου, *Emendatio Legis, quatenus ob generalitatem verborum defectu laborat.* Captare τὸ καθόλου verborum est Summum & strictum jus; Excipere casus, ex præsumptâ Legislatoris voluntate, id est Æquitatis; de quâ idem Constantinus & Licinius ita rescripserunt; *placuit in omnibus rebus præcipuam esse justitiæ* æquitatisque quam stricti juris rationem *in l.* 8. *C. de Judic.* Sit Lex ejusmodi; Qui sanguinem humanum fundit, ejus sanguis vicissim effundetur. Hujus Legis verba, tenerent etiam illum, qui moderamen inculpatæ Tutelæ servavit, imo, qui veniam fecuit. Æquitatis est, utrumque casum eximere pœnæ. De hoc genere Cicero loquitur; Scriptum Jus sequi calumniatoris est, ait, boni Judicis voluntatem Scriptoris, idque variis exemplis illustrat, in *Orat. pro Cecin.* Et diximus hac de re latius in *lib.* 1: *Digress. cap.* 6.

51. Quando igitur usu venit, ut Lex in universum æqua & recta, in hypothesi dura videatur, si tamen non dubitetur, quin

quin ille casus sub sanctione comprehendatur, Judex ita dicere cogitur; *Totum id quidem durum est, sed tamen Lex ita scripta est*, quæ est Ulpiani ἐπίκελσις in *l.* 12. § 1. *π. Qui & à quib. manum.* Princeps secundum merita circumstantiarum aliquid remittere potest, ut Claudius præivit, & Constantinus in *d. l.* 1. *C. de Legib.* declarat.

52. Quid si ratio Legis in certis casibus Lege comprehensis evidenter cesset, an tunc saltem Judex aliud statuere potest? Videtur ita, secundum illud vulgatum; Cessante ratione Legis, cessat ipsa Lex. Attamen verius est, ob rationem Legis in certis casibus cessantem, non posse Judicem aliud quam Lex jubet, statuere; Principis ad hoc opus rescripto, eumque esse usum Æquitatis à Summâ Potestate implorandæ. Exempli gr. Minor annis XIV, non potest facere Testamentum, quia nullum est ejus animi judicium. Detur puer callidior quam alius pubes. Quæritur, an ille possit, hic verò non possit testari. Dicendum est, non obstante rationis diversitate, puberem posse, Impuberem non posse facere Testamentum. Idem multis in jure publico privatoque instantiis illustrari posset: Oportet igitur aliquam partem materiæ Legalis universalem esse, in quâ Ratio fallat, ut isti regulæ usus & locus detur.

53. Et hæc quidem de Legibus, pro modo hujus instituti. Vim quoque Legis habet Consuetudo, sive Jus non scriptum, quod tacito populi consensu vim obligandi accepit *l.* XXXI. §. 1. *ff de Legib.* Hujus initium nunquam est à scriptura; siquidem naturalis ejus proprietas est, quod auctorem initiumque habeat incertum: sed postquam vigorem suum obtinent mores, & possunt & plerumque solent scribi, ut factum in consuetudinibus Feudorum.

54. Proprie, in popularibus Imperiis viget hæc species, nempe ut sua vi nitatur; neque enim in diversis imperiis populus, qui expressè nullius auctor juris esse potest, sed ipse leges accipit, tacitè jus introducere potest. Verum in Monarchiis aut Aristocratiis valet nihilominus consuetudo, ex tacito imperantium consensu, sic tamen ut contrario placito semper abrogari queat.

55. Debet autem, ut consuetudo obtineat, his prædita esse requisitis; ut honesta sit, ut generalis, & certa. Honesta, pari sensu, quo *suprà* de Lege dictum. Generalis, id est, ab universâ Republ. vel potiori parte recepta, perinde ut Lex à toto populo fertur: Quatenus enim pari modo obligant, ab unâ ad alteram rectè argumentamur. Hinc Municipiorum consuetudines eandem habent vim quam Statuta, ut teneant, quatenus juri moribusque Reipubl. non adversantur.

56. Ut de certitudine constet, requiritur longum tempus, & frequentia actuum, quibus recepta fuerit & probata consuetudo. Quantum vero temporis & quales actus esse debeant, à Magistratuum vel judicum arbitrio pendet: modo talia sint, unde, quod satis sit de veritate consuetudinis, constare queat. Adde quæ *scripſ. ad tit. π. de Legib.* & quæ inferius per occasionem sequentur.

57. Quanquam autem alieni Leges Imperii, ad alios non spectant, sæpe tamen usu venit, ut aliorum Statuta populorum ab aliis recipiantur & observentur; præsertim in ejusmodi rebus, quæ alibi maxime in usu, & excultæ fuerint; quemadmodum de re Nauticâ apud Rhodios constat, quorum Leges ideo de re maritimâ ab ipsis Romanis adoptatæ fuerunt, ut superius probatum est, ex *l.* 9. *π. ad L. Rhod.* idemque à populis

gulis Hollandiæ vicinis; si non per sanctiones expressas, attamen tacitè per consvetudinem, qua de re dictum *in prælection. ad d. tit. π. de Legib. n.* 14.

58. Hinc etiam evenisse videmus, ut Jus Romanum per omnes fere cultiores populos receptum sit, hactenus, ut quæ Statutis Gentium propriis definita non sunt, ea secundum Jus Romanum, quatenus Reipubl. & temporum status non refragatur, decidantur, aut saltem ad svadendum & illustrandum magnam habeant auctoritatem.

59. Postremo loco, nec id, quod maxime pertinet ad caput Administrationis, omittendum erat, Principem & Rectores Civitatis esse quidem Legibus solutos; sed hoc tamen eos agere, ut ultro se illis submittant: nisi hunc articulum, quod satis est, executi essemus in *lib. 1. sect. 3. cap. 1. n. 29. & seqq.* Id etiam antehac observatum est, non sequi ex eo, quod Leges certa forma ferendæ sunt, nec sine approbatione, vel ut alicubi loquuntur, *verificatione* alicujus Senatus publicantur, penes Imperantes solos non esse potestatem Legislatoriam; Quemadmodum Cæsares, Rescripta sua, nisi causâ à Magistratibus cognitâ, effectum habere noluerunt *l. 7. C. de Precib. Imp. off. vid. d. cap. 1. n. 29. & seqq.*

CAP. III.

De obligatione Conscientiæ ex Legibus.

Conscientia an errare possit, ubi de voce. Quid sit Conscientia, & partes ejus. Obligationem Conscientiæ ad solum se referre Deum. Quatenus Naturæ jus conscientiam obliget, accuratius exponitur, & an valeat distinctio inter honestatem & necessitatem juris Naturalis. Non omnia, quæ svadentur ut meliora Jure naturæ, etiam præcipi ut necessaria. Jus Gentium an, & quatenus obliget Conscientiam. Eadem quæstio de jure divino per omnes ejus species exigitur. Quæ sit ratio, quod Lex Civilis obligat conscientiam. An & quatenus hoc juri Naturæ derogare possit. Quantam stragem juri publico inferat hæc positio, quod Lex civilis juri naturæ, quod ad facultates pecuniarias attinet, derogare non possit. Refellitur illa positio, & contrarium probatur. Exemplo id uno alteroque illustratur, & Amesii rationes contrariæ refutantur.

SI conscientia non potest errare, quemapmodum nuper admodum viri docti quidam, primo sibi, credo, dein aliis persvaserunt, frustra occupati simus in indagandis regulis, quibus regatur & errare prohibeatur. Sed nos sequimur communem generis humani conscientiam, quæ ut errare posse creditur, ita regulis atque præceptis, ne quid erret, indigere semper existimata est. Reservatus est hic locus è capite præcedenti seorsim tractandus, idque nunc instituimus. Primo, quid sit Conscientia, videamus.

2. Et quidem si vocabulum, ut primo in Arte loco fieri solet, consideremus: nihil est aliud conscientia, quam Scien-

Scientia cum alio, vel nobiscum. Ita adsumere alium in *conscientiam*, ita *Conscire* sibi homines omni die dicuntur: Et posterius ad hoc institutum pertinet, ut Conscientia sit, Scientia ejus, quod ipse quilibet apud se cogitat.

3. Nemo enim cogitat sanus homo, nisi cogitare se sciat, nec hactenus errare potest conscientia; sed quando cogitationes errant, ut fieri posse, difficile est negare; qui cogitando errat, habet conscientiam cogitationis errantis; sed non est sibi conscius quod erret; ideo conscientia propriè non errat; sed cogitationes errant, cogitantique adest ac inest conscientia cogitationum erronearum. Si volunt hoc, qui conscientiam errare negant, fiat adsertio; & conscientiam non errare; cogitationes, quarum habemus conscientiam, errare quandoque dicamus.

4. Verum tamen est, quod Conscientia veritatis non sit, nec esse possit erronea, & quod clara & distincta perceptio rei, sicut est, non differat à conscientia veritatis. Si hanc igitur solam vocant Conscientiam, & eos qui cogitando errant, sine conscientia esse statuunt, habemus adsertionem adeo veram, ut fere inepta sit inculcatu; *Conscientiam* excellenter dictam, quæ *veritatis* est, *errare non posse*. Simul autem se & omnes qui hoc tenent, quoties minus valide philosophantur, ut à veritate quam habere se putant, aberrent, sine conscientia esse, teneant, ut quidem videtur, oportet.

5. Sed missis argutiis, quarum interpretationem auctoribus suis relinquimus, rem ipsam cernamus. Non habemus causam recedendi à communi doctrina, secundum quam, Conscientia est Judicium hominis de se suisque actionibus coram Deo. Judicium hoc nihil est aliud, quàm Applicatio juris ad factum, quod proinde notum esse oportet. Notitia facti solet vocari συνείδησις; Applicatio juris est συντήρησις, ut hi termini sunt fere recepti.

6. Facti notitia est vel ipsius, ut ita loquar, corporis facti, vel τῶν καθ' ἕκαστα singularium & circumstantiarum. Utraque ad hoc judicium enixè requiritur, ut Jus applicari possit: quomodo qui patrem suum in bello habet oppositum, ut applicet jus ad factum, non modo scire debet, hostem esse, verum etiam Patrem esse, quem oppugnat. Qui mulierem corrumpit, solutane sit, an materfamilias, cognoscat oportet, ac ita in similibus.

7. Sed de facto homines errare posse notius est, quam regula Juris; Facta prudentissimum quemque fallere possunt. De Jure fieri posse, ut homines similiter errent, creberrimæ sapientissimorum hominum disputationes & dubitationes indicant. Ac ita, cum in utraque parte Conscientiæ error usu veniat, difficile dictu est, quomodo Conscientia errare nunquam possit. Nam dicere, Notitiam veram, Judicium verum, solummodo esse Conscientiam, est Claudianum; cum rogatus sententiam in conflictu opinionum, pronuntiaret, secundum eos se sentire, qui vera dixissent, ut Svetonius auctor est.

8. Nos in hocce Tractatu Facti notitiam supponimus, de Jure præsens institutum est. Etsi autem de Lege Civili hic propriè agimus, placet tamen per omnes Legis & Juris species hoc quæsitum exigere: Etsi de jure Naturæ, quod satis esse videri queat, actum est *in lib. 1. sect. 1. cap. 2 n. 18. & seqq.* Ubi dicta ad hunc articulum transferre licet.

9. Principium decisionis in hac quæstione, peti debet ex ultimis definitionis *Conscientiæ* verbis, CORAM DEO: id est, prout homo Dei-judicio subjicitur, ut Amesius loquitur *pr. d. Conscient.*

Cum

Cum enim hoc judicium sit actus animi, nulli quam Deo cognitus, qui solus est *cordium* καρδιογνώστης, *scrutator*, fieri non potest; ut rationalis creatura cuiquam suarum cogitationum, quam soli Deo, rationem reddere debeat aut possit. Nec ideo, ut aliunde quam à solo Deo rationes & regulæ, quibus animi judicium teneatur & regatur, proficisci possint.

10. Pertinet etiam ad Quæstionis statum, per *obligationem* ut sciamus, quid intelligatur; nec id melius quam ex eo, quod Jurisconsulti de obligatione prædicant, explicetur; Est juris *vinculum*, ajunt, Obligatio, *quo necessitate quis adstringitur ad aliquid dandum vel faciendum.* Agimus hic de eo, quod aliter facere non liceat, quam judicium illud coram Deo, id est, conscientia dictet. Hoc est τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ; quod divinitus etiam gentes noverunt, ὁ Θεὸς αὐτοῖς ἐφανέρωσεν; Quod Deus illis notum fecit: ut Paulus 1. *ad Rom.* Ἑαυτοῖς εἰσι νόμος. *Sibi ipsi Lex est conscientia*, cui si non parcant, eadem minatur illis pœnam. *Ad Rom.* 2.

11. Sed jus naturæ, dictum est *in loco*, esse vel præcipiens, vel permittens, vel suadens. Prima species obligat hauddubiè conscientiam, ut aliter facere non possit homo, quam ejus regulæ cordibus insculptæ immutabiliter dictant; quæ spretæ reddunt hominem ἀναπολόγητον & ἑαυτοῦ κατάκριτον, defensionis expertem & sui ipsius judicem, ut Apostolus copiosè in 1. & 2. *ad Rom.* docet.

12. Jus permissivum non potest eum, cui facultas datur, obligare; sed alios, ut quemlibet jure naturaliter permisso uti patiantur, nec eos impediant, obligat:. Veluti, occupare, in dominium redigere quod nullius est, ratio naturalis permittit, nec alius alium in exercendo hoc jure turbare vel impedire, salvâ juris & animi conscientiâ, potest; nemo tamen ad hoc, ut res nullius occupet suasque faciat, obligatur. Idem est, in moderamine inculpatæ Tutelæ, contra vim injustam; quæ ut licet, ita non tenemur ad usum ejus; nisi forte aliorum, quibus tuendis obligati simus, respectu.

13. De jure Naturæ Svasorio major est διαφορας. Habemus enim præcepta, Christiani nominatim, τοῦ ἀκριβῶς περιπατεῖν, *exactè ambulandi*; dandam esse operam, ut ubique servemus τὸ εὔσχημον καὶ τὸ εὐπρόσεδρον, *quod decorum est & bene sedeat*, fugiendi verò non tantum ἀνόσια, nefaria, sed etiam τὰ οὐκ ἀνήκοντα, *incongrua*; etiam talia, quæ minus conveniant gravitati, ut etiam vetet Apostolus εὐτραπελίαν *Ephes.* 5. quæ tantum non virtus est in conversatione civili. Hinc gravissimi homines increpant Jus Canonicum, ob usum distinctionis inter Honestatem & necessitatem moralem; ut hæc obliget, illa saltem commendet facienda: Pessimo divortio honestatem à necessitate separant Canonistæ, ait D. Wissenbach: *D. 6. ad Inst.* 22. quâ de re dix. *in part. 2. Digress. c. 7. n. 4.*

14. Verius tamen est, non quicquid laudatur & commendatur, etiam præcipi & necessarium esse videri, neque peccare, qui non adsequitur, quod optimum est. Sunt quæ κατὰ συγγνώμην, alia κατ' ἐπιταγὴν injunguntur; quædam præcipiuntur, quibusdam venia datur, ut Apostolus distinguit 1. *Cor.* 7. Est quod ἄδοξον τι ἔχει, ὅμως οὐχὶ καὶ παρανομίας ἀνέχεται. *Habeat aliquid improbabile; neque tamen est prohibitum*, ait Leo Philosophus in *Nov.* 24.

15. Ita cælibatum, quo melius Deo vacemus, non obscure commendat Paulus 1. *Corinth.* 7. negat tamen peccare nubentes, etsi melius faciant contra. Consobrinam vel Sponsam filii in uxorem ducere, non est prohibitum neque peccatum; melius tamen abstinere talibus

 nuptiis,

nuptiis, pudor, & jus naturale suadet, adeo ut multæ gentes eas enixe prohibuerint. Etiam Romani aliquando de consobrinis, & de sponsa filii semper. At necessarium id esse juris naturæ præceptum, nemo dixerit. Beza quoque, sponsæ filii prohibitionem non dubitat appellare duram, *lib. 2. de Polygam.*

16. Consilium est Pauli Adsessoris, ***In re dubiâ certius & modestius esse abstinere, tametsi non peccet***, qui aliter consulit *l.* 14. § 3. *d. Rit. nup.* Modo servet τὸ πληροφορεῖσθαι ἐν ἰδίῳ νοΐ, *ut bene certus sit apud animi sui conscientiam*, ut Paulus Apostolus enixè monet. De comâ, re minimâ, ut loquitur Calvinus, idem Paulus, ἡ φύσις διδάσκει, *natura docet*, inquit, ὅτι ἀνὴρ ἐὰν κομᾷ, ἀτιμία αὐτῷ ἐστι, *quod comam alere viro sit inhonestum* 1. *Cor.* 11. oppositè ad mulieris τὸ ἔνδοξον; *decus mulieris in Comâ*. Non tractat eam rem, ut moraliter turpem, aut ubique peccatum, sed deterius esse, comam à viro ali non dissimulat.

17. Quin etiam posse dari circumstantias & occasiones, quibus abstinere talibus, sit præceptum, nec aliter institutum, peccati sit expers, fatendum videtur; sed quicquid natura suadet ut melius, id statim non esse peccatum, vel sola successio ab intestato probat: cognatis enim agnatisve proximis bona relinqui non potest negari, naturæ convenientius esse, quam extraneis, neque tamen, sine peccato aliter decerni posse, quisquam dubitat. Ergo in his est latitudo quædam, Ἐν ὑμῖν αὐτοῖς κρίνατε. *vobiscum ipsi existimate*, monet Paulus, εἰ πρέπον ἐστί, *an deceat*. Regula sic est, ut diximus.

18. De Jure Gentium major est dubitandi ratio: Si hoc à jure Naturæ diversum sit, non habet immediate auctorem Deum, nec ullam Potestatem humanam, quæ cunctas gentes obliget, cum nemo sit omnium pariter Gentium superior, ac ideo nihil quod vel mediate, vel sine medio conscientiam adficere possit, apparet.

19. Dicendum, pleraque Juris Gentium capita, non esse quidem immediatè è dictamine rationis; sed tam evidenti consecutione tamen inde esse deducta, ut ab eadem auctoritate non immerito derivari possint.

20. Quæ vero inde sunt remotiora magisque positiva, communi populorum, maxime quidem Imperantium consensu recepta, satis inde causæ mutuantur ad animos singulorum obligandos, ex voluntate, inquam, Rectorum cujusque populi; à quibus instituta paci & utilitati generis humani servientia non minus quam propria cujusque Civitatis scita, expresse vel tacite sancita videntur; præter, quod omnes homines ratione utentes in Jus illud, quemadmodum ejus expositio indicat, in *lib.* 1. *sect.* 1. *cap.* 5. consentire intelliguntur.

21. Sequitur Jus divinum, cujus auctoritatem directe ad obligandam conscientiam pertinere, palam est, modo illa mens sit divini Nomothetæ, ut omnes populi suis Legibus tenerentur. Directè universo generi humano jus à Deo datum non legitur, nisi recens condito, & à diluvio instaurato, sed paucis articulis constans; donec postremo per filium Dei satius cautum est.

22. Quæ per Mosen latæ sunt Leges, ad Hebræos diriguntur, *Audi Israël*; Attamen quæ sunt ejus sententiæ, ut aliis gentibus exactè conveniant, valere debent, ad obligandas omnium conscientias, ut sunt *decem* dicta; si quartum excipias de Sabbatho; & quæ ad exegesin illorum inter politica reperiuntur, ut de vestitu discrimen sexus indicante præceptum, & similia.

23. Quæ peculiarem ad temporis & gentis

gentis illius disciplinam, pro parte vel in totum habent respectum, quatenus à statu nostri soli & seculi discrepant; ut nostros animos obligent, deficiente Summi præceptoris voluntate, fieri non potest; quo pertinent de asylis, de peristyliis tectorum, aliisque rebus innumeris specimina; de fœnoribus et am & de pœnis delictorum; secundum ea quæ in *lib.* 1. *sect.* 1. *cap.* 5 ubi actum de Jure divino, collocavimus; & quæ singulis locis de cujusque præcepti naturâ, usu venit, aut veniet observari.

24. Quod Christus Dominus in Euangelio credentibus in se præscripsit, haud-dubie omnes singulosque obligat directè conscientias, etsi propositum illi non fuerit, novum condere jus morum: sed vetus repetere & ad principia sua reformare, ejusque veram & spiritualem fidelibus observantiam inculcare voluit. *Matth.* 5.

25. Prophetæ & Apostoli Spiritu licet divino ducti nullam ex se novi juris condendi vel conscientias obligandi auctoritatem habuere; sed interpretari voluntatem Dei revelatam, & collectiones inde ac arbitramenta deducere, quæ novas inferrent positiones, veteri doctrinæ implicitas, id potuerunt. Nec aliter accipiendum videtur illud Pauli, Ἐγὼ λέγω, οὐχ ὁ κύριος. *Ego, non Dominus, edico;* Δοκῶ δὲ κἀγὼ πνεῦμα Θεοῦ ἔχειν. Censeo & ego, me habere spiritum Dei 1. *Cor.* VII. 12. *& ult.*

26. Transeamus ad Leges civiles, quæ à summa Potestate cujusque Reipubl. proficiscuntur. Et hactenus quidem non valent in conscientias nulli humanæ jussioni subjectas; sed in Imperiis voluntariis inde ab initio, vel ex post facto certissima hypothesis est, omnes suo consensu obligatos esse, ad Leges Civitatis suæ observandas, ut in *libro* 1. *sect.* 2. *lib.* 2. *sect.* 6. *& in capite præcedenti* copiosè demonstratum est. At servare fidem datam, conscientiæ officium, & præceptum Dei est, cujus etiam hæc est declarata voluntas, Imperiis Summarum Potestatum esse parendum, οὐ μόνον, ut Apostolus, διὰ τὴν ὀργήν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν συνείδησιν, *Non modo propter iram & metum pœnæ, sed etiam propter conscientiam.* Inde, quem civilis potestas in hominum conscientias habeat influxum, in summâ, satis intelligitur.

27. Sed opus est, hanc rem paulo enucleatius exponi, ad applicationem ejus, quod Juris auctores de Lege, quatenus à jure naturæ discrepat, in Arte sua tradunt; quando sic ajunt; *Jus civile est, quod neque in totum à naturali vel gentium recedit, nec per omnia ei servit: Itaque cum aliquid addimus, vel detrahimus juri communi, jus proprium, id est, Civile efficimus*, verba sunt Ulpiani *è lib.* 1. *Institut. in l.* 6. *ff. de Just. & Jur.*

28. Atqui Jus naturale convenire cum eo jure, quod in foro Conscientiæ attenditur, frequente consensu, non modo Theologi, sed etiam Jurisconsulti tradiderunt, ut videre licet apud Bachovium ad *Tr.* 2. *disp.* 10. *th.* 5. Vinnium *ad* §. 3 *Inst. de Testam. n.* 8. Ames. 5. *Conscient. c.* 45. *n.* 10. ubi sic ille; *Nisi igitur jure à Deo, vel in naturâ vel in verbo publicato, constet, dominii titulum esse Legitimum & verum, in foro conscientiæ consistere non potest.*

29. Hujus rei late patet usus & obligatio. Sic enim illi statuunt; Qui in Testamento jure Naturæ valido, sed ob requisita juris Civilis vitioso heres, aliquid præstare jussus est, ex animi conscientiâ tenetur ad hoc præstandum; Qui obligatus est è contractu jure naturæ Legitimo, sed jure civili invalido, tenetur ad implendum, & peccat, si prætextu requisitorum Juris, fidem implere recuset.

30. Proinde mulier, quæ pro aliquo intercessit, tenetur ad solvendum, & non potest se tueri beneficio Senatus-Consulti Vellejani; nec filiusfamilias pecuniâ mutuo sumptâ Senatus-Consulto Macedoniano. Nec minor annis 25. per beneficium restitutionis in integrum, si contractus ab ipso, consulto initus, jure Naturæ sit validus. Nec ullum adeò privilegium, quo quis juri ab alio quæsito subducere se queat, illæsâ conscientiâ, exerceri potest.

31. Ubique enim locum habet Amesii argumentum *d. cap* 45. *n.* 15. *Per hujusmodi contractus*, inquit, *minus solennes, ex omnium consensu inducitur obligatio juris naturalis: quia fiunt per liberam voluntatem, ex consilio deliberato. Sed jus civile non potest abrogare jus Naturæ. Ergo.*

32. Huic adsumptioni ante omnia satisfaciendum est; & jam occupasse videmur responsionem, in *cap. proxime antecedente n.* 5. *& seqq.* Ne de jure permittente & suadente naturali dicamus, cui jure civili derogari posse, nemo negat; etiam de Præcipiente sciendum, hoc vel circa ea, quæ moraliter in se turpia, nec aliter habere se possunt, versari; vel circa officium tribuendi suum cuique in facultatibus externis atque pecuniis.

33. De prioribus nihil jure Civili constitui posse, quod hominum Conscientias à jure naturæ avertat, expeditum est, juxta illud immotum Euripidis, canente choro, *in Phœnissis vers.* 821.

Οὐ γὰρ ὃ μὴ καλὸν οὔποτ' ἔφυ καλόν:

Quod turpe in sese est, id nunquam fiet honestum.

Sed quod Lex circa facultates civium generaliter disponit, ut propter certas rationes & circumstantias, quæ publico expedire judicantur, uni dominium vel jus crediti magis quam alteri sit comparatum, tametsi in simplicitate naturæ aliter obtineret, hoc vel turpe non esse oportet, vel omnium populorum jura necesse fuerit resolvi.

34. Si vero qui tali jure utuntur, conscientiæ jacturam faciunt, quid fiet de omni Arte usque Jurisprudentiæ, cujus universum hoc institutum esse vidimus, ut Juri Naturæ modo addat aliquid, modo detrahat? nonne, dum bonis civium consulere satagit, animabus toxicum parat, & pecuniæ compendium æternæ salutis dispendio permutare docet?

35. Proinde sic habeamus; Dispositiones Legum de patrimoniis civium, à simplici jure naturæ diversas & probabili ratione subnixas, habere vim conscientiis præstandi securitatem; imo quo magis est, ad earum observantiam conscientias obligandi; perinde ac quibuslibet aliis Summatum Potestatum præceptis, necessitati morali non adversis, obligati sunt cives.

36. Ratio peremptoria pendet à consensione civium in Leges Reipub. cui sunt aggregati, toties adstructa, nec minusà veteribus agnitâ, quam in ipsius rei naturâ fundatâ. Quæ consensio ut nihil potest in dictatis Dei moralibus Verbi aut naturæ invertendis, ita de facultatibus pecuniisque disponendi facultatem habet arbitrariam, indubitatam; Cujus rei nulla pejor est sequela, quàm quod singuli, certis casibus, aliquid damni se passuros recipiunt; In quo nihil adeo illicitum est, ut in omnibus, quæ tristia mala dicuntur, eandem voluntariam submissionem fieri posse credamus.

37. Exemplo res fiet clarior. Ad evitandas fraudes in Testamentis, placuit, ea non valere, nisi certæ solennitates adessent. Ita Romanis visum fuit in Comitio, vel in Campo Martio πανδήμοι. In hac constitutione talis conventio est;

Si cui-

Si cuiquam nostrum hereditas in tali testamento imperfecto relinquetur, is heredibus ab intestato bona vindicantibus cedat. Si quis heres in tali testamento jussus erit, Legatum præstare, negare poterit solutionem; neque Legatarius injuriam sibi fieri putabit. Ecquid in eo, quod conscientiam lædat, animadvertitur?

38. Potest equidem heres ab intestato, si velit, hereditatem relinquere scripto heredi, neque ab hoc violari jus conscientiæ dicemus, si nemine contradicente, hereditatem ex voluntate defuncti retineat. Sed heres Legitimus nihilo magis illud jus lædit, quo utitur, jure quo placuit omnibus ejusmodi existente casu, utendum esse. Neque Testatoris, qui Legem latam sequi tenebatur, voluntas; nec heredis scripti intentio, qui Legi, inquam consenserat, contraria, jus proximi cognati vel ejus conscientiam pervertere potest.

39. Instat Amesius §. 13. *d c* 41. *Solennitas hæc idcirco solum præscribitur, in Legibus civilibus, ut obviam eatur fraudibus & dolis, qui in talibus contractibus* (quos cum Testamentis, de quibus agit ibi, Theologicè confundit) *plerumque committi solent: Sed quando constat manifestè de voluntate eorum, qui hujusmodi contractus fecerunt, etiam si prætermissa sit solennitas illa, cessat ratio ista, atque adeo cessat vis juris civilis; quia cessante causâ, cessat effectum.*

40. Impingit Amesius in id ipsum, *quod præced. capite n.* 52. dictum est de regula, *Cessante ratione Legis, cessat ejus vis*; Et probavimus, id equidem esse verum, si ratio cesset in universum, non si in singulis forte casibus cesset. Lex fertur ob rationem certam, quæ plerumque, non semper, obtineat: Lata ob hanc rationem Lex, valet æquabiliter, nec am plius ab illa ratione pendet in singulis hypothesibus, quod si fieret, nihil ejusmodi legibus fluxius & dissolutius foret.

41. Non potest etiam concedi, quod Amesius §. 16. ponit; *Intentio ipsa juris Civilis est*, inquit, *in ejusmodi contractibus irritandis, tantummodo non adjuvare ipsos in foro externo, vel non dare ipsis actionem, propter commune bonum. Relinquit igitur obligationem omnem ex jure naturæ consurgentem.* Non ita censent juris *Auctores*, quando jus civile tradunt esse, quod Juri Naturali modo addit, modo detrahit, ut suprà intelleximus, eo quo diximus sensu & modo; Si negaret actionem, & conscientiam relinqueret obligatam Jus civile, faceret quod abominati sumus, ut auctor esset bonis consulendi, animam perdendi.

42. Verius est, eum, quis jus naturale de rebus ad patrimonium spectantibus, contra legem sibi notam, urget, verè Ordinationi divinæ resistere, quæ parere jubet Potestatibus, in his quæ Deus non vetuit; Nec vetat, Rectores populorum de patrimoniis civium ad utilitatem publicam contra singulos ita disponere, ut huic modo & illi aliquid detrimenti imponatur: Ne repetam, eum qui Legem in quam consensit, urget; quia sic usu venit, ut ipsi præjudicium creet, quod alias eidem utile & proximo forte damnosum fuerat; non servare tesseram bonæ conscientiæ.

43. Labitur ergo, quod subjicit Amesius in §. 18. Non *potest igitur*, inquit ille, in *cujus favorem Lex irritum facit talem contractum, salvâ conscientiâ, contra eundem agere, coram judice, aut petere, ut declaretur irritus aut nullus, si constet ipsi de veritate.* Excipiam potius ego, nisi dolus ejus, qui Legis auxilio utitur, interveniat. Absque dolo minimè rectè colligit Amesius. Quid enim? Frater meus heredem instituit extraneum, testamento vitiosè, meâ tamen absque operâ,

operâ, condito; sed quod Testatorem valere vo uisse constat. Dico testamentum nullum & vindico hereditatem mihi jure sanguinis debitam. Hoc salvâ conscientia non licebit? Magis ille scriptus heres viderit, an salvâ conscientia opponere se possit juri publico, ratione probabili constituto, retinere volens hereditatem sine causa in Civitate approbata.

44. Eodem fundamento nititur Amesii censura de Usucapione. *Possessio rei alienæ*, in §. 19. *invito proprio Domino, quamvis continuata sit, quandiu Leges requirunt, ad præscriptionem vel usucapionem in foro conscientiæ non confert dominium possessori, non modo si malæ sit fidei* §. 20. *sed etiam, si rem alienam bonâ fide possideat, quia hæc tantum est falsa opinio, quæ justum dominii titulum adferre non potest in foro conscientiæ* §. 21.

45. Cum litibus antiquæ originis nihil sit molestius in civitate, populus Romanus sponsione civium inter se facta, eas lege lata præcidere volens statuit; Si quis intra tot annos rem suam non vindicasset, actionem non habebit contra bonæ fidei possessorem, sed Res manebit suo loco. Quid vetaret, Quirites, omnes singulosque renuntiare juri suo, in ejusmodi casu, ob publicam utilitatem? Et quis eorum qui renuntiavit, si quis adversus eum hoc jure utatur, juxta præviam conventionem, opponens se, potius actoris quam suam accusabit conscientiam? Nec est, quod me quisquam exemplum popularis Romanorum Imperii, ad consensum in Leges arguendum, ad sectare putet; eadem ratio, licet mediate, in Aristocratia & in Principatu est, ut *lib.* 1. *sect.* 2. demonstravimus.

46. Plane, si malam fidem habuerit possessor, hunc salva conscientia negamus uti posse jure præscriptionis, etiam longissimæ, quam leges ipsi impertiuntur, jure solummodo externo hactenus, ad litigia immemorialis causæ extinguenda; minime ut furem vel prædonem injustitiæ perfidiæque notâ liberent, quod tenendum ad convitium Amesii, quod facit Jurisprudentiæ in §. 20.

47. Quam late fere Jurisprudentia patet, hujus rei observantia se extendit, nec pluribus uti exemplis, hujus instituti ratio patitur; Actum id plenius in Quæstione; an Conscientia è Testamento imperfecto obligetur, quam *in parte* 1. *Digress. lib.* 4 *cap.* 34. *& seqq. ad finem libri* plena manu tractavimus, aliarumque rerum exempla sparsim in *Eunomiâ Romanâ* occurrent, & jam exposita sunt ad *l.* 7. §. 5. *&* §. 12. *π. de Pactis.* ac alibi passim.

CAP. IV.

De Senatu.

Definitio Senatus, qualitas, numerus Senatorum. Præter consilium, quandoque Potestatem illis tribui. Maximus Senatuum usus in Democratiâ. Ibidem periculosus & omnia in se vertere solitus; nisi Custodes libertatis popularis statuantur. Idem inprimis usu venire, quando libertas, abolito regno, populo restituitur. Optima juris inter Senatum & populum discretio. Usus Senatuum minorum & sanctiorum in Democratiâ, tam olim, exceptâ Româ, quàm hodie. Senatus Judiciales etiam Romæ, deque aliis rebus. Senatus Municipales. Senatores perpetui & temporales quid differant. Ordinum Conventus an Senatus dicendi. In laxioribus Aristocratiis fere eandem hac parte rationem esse, quæ in popularibus Imperiis. Nomen etiam Senatus aliter sæpe, quam nostra ferat definitio, sumi. Ratio Senatuum in Monarchiis minus Regiæ, vel absolutæ potestatis. Ordinum conventus in Regnis, sintne Senatus è mente nostræ definitionis, an partem Summæ Potestatis obtineant; distinctè expositum. Quantum intersit, tempora conventuum illorum à Regibus pendeant, an secus. Et quàm, magni Conventus isti, Imperantium Potestati sint graves. Unde, qui possunt, Reges, illos atterere aut abolere, vel ad alios usus convertere. De Præsidio & Relatione.

Civitas ordinata Legibus, quæ surdæ & mutæ sunt, Conservatores, & Executores, Summa potestas autem Ministros & Adjutores requirit. Qua fine statim post formatum Legibus Statum Civitatis, necesse fuit, creari Senatum & Magistratus. Primo de Senatu videndum.

2. Etsi autem quid Senatus sit, nemini prima fronte dubium videri crediderim, tamen ne hic quidem apta definitio carebit sua ῥοπῇ πρὸς τὰ ἑπόμενα, *justo ad ea quæ sequentur, momento.* Est igitur Senatus: *Prudentium virorum cœtus, ab eo, qui summam Reipubl. potestatem habet, ad consilium sibi de publicis rebus subministrandum, adscitus.*

3. Prudentes esse debere Senatores, nemo dubitat. Et quoniam prudentia sine rerum usu, & hæc sine provectiori ætate non comparatur, oportet in Senatum legi Seniores, unde nomen Senatus: quod adeo in usu recentiorum quoque gentium invaluit, ut pleræque gentes Europæ Seniores, pro dominis & Rectoribus suis usurpent; cum Nihil sit aliud Gallicum *Senieurs*, quàm *seniores*, à quo Itali & Hispani minus adhuc derivatione recedunt.

4. Quot numero esse debeant, ut de facto summa varietas cernitur, ita medium heic quoque, sicut aliàs plerumque, tutius esse dixeris. Romæ tempore libertatis ultra quingentos fuisse, facile constat, & sub Imperatoribus aliquanto plures, Venetiis mille & am-

 plius

plius. Ex adverso Spartæ nonnisi triginta, & intra hunc numerum Genuenses subsistunt. Rursus apud Hebræos ex instituto divino septuaginta duo; quem numerum si quis ut medium, ideoque præstantiorem considerandum putet, nihil vel rationis, vel auctoritatis causa videtur erraturus.

5. Etsi autem consilii causa Senatus in primis adsciscitur, fieri tamen & potest, & plerumque solet, ut auctoritas & potestas quarundam rerum minoris momenti, & quæ moram ferre nequeunt, illis tribuatur, cujus rei pro forma cujusque Reipubl. variat usus, quemad modum ex inductione sequentium patebit.

6. Nusquam major Senatuum usus & necessitas est, quam in Imperiis popularibus. Ubi, cum populus universus rarò conveniat, nec nisi de rebus ad summam Rempubl. spectantibus consuli possit, quotidianæ administrationis ratio curam ad Senatum deducit, ut Pomponius de Republ. Romanâ loquitur, in *l. 2. §. 9. π. de Orig. Jur.*

7. Videamus igitur de Senatu, prius in Democratia, unde pleraque reliquis applicari poterunt. Difficultas & raritas Comitiorum universi populi, cum pleraque Regiminis publici ad Senatum deducat, non potest fieri, ut per modum Consilii duntaxat illic adhibeatur, sed & potestatem & jus perfectum in iis ab Senatu exerceri consentaneum est, idque tam latè plerumque patet, ut multi in dijudicatione talis Reipubl. fallantur, Aristocratias pro Imperiis popularibus accipientes; quem exteros etiam de Romana Republ. erravisse errorem, Polubius aliique observarunt.

8, Neque tamen exteri tantum erroris opinione in illâ specie versati sunt; verum in plerisque Civitatibus Democraticis, id operam dant serio Senatus, quo Summam Potestatem sibi totam vel majori ex parte vindicent, ut creberrima Romæ pluriumque Græciæ Civitatum, quin & hodierna Coloniæ, Basileæ, Hamburgi aliorumque exempla populorum demonstrant.

9. Quin ille transitus εἰς ὀλιγαρχίαν, in ejusmodi Constitutione, tam propè naturalis est, ut nec fieri possit, quin Senatus in se paulatim omnia derivent & populare jus obliterent, quemadmodum Democratiæ fere omnes, nominatim in Hollandia, exoleverunt; nisi populus habeat Magistratus Νομοφύλακας, Legum & Libertatis custodes, quales Tribuni plebis Romæ fuere: Neque tamen ita graves hac causâ turbas avertere & occupare possunt, potuerunt; quin Senatus non Consilium populi, sed partem Juris supremi & quidem potiorem sibi vindicare conaretur.

10. Non dissimilis apparet usus & ratio, si quando Regia potestate abolitâ, Libertas ad populum redeat. Nam in illo transitu rerum id agere solent Optimates, ut summam potestatem naturaliter ad totum populum pertinentem, ejus injussu usurpent sibique vindicent, animum minus advertente multitudine, læta satis revolutione rerum & abolitione Tyrannidis; nihil omittente Senatu, quo statum Aristocraticum, persvadeat esse Libertatem; etsi verum sit, optimates ex instituto sibi necessario plebem cohibere pressius, quam Principes soleant.

11. Non neglexit hanc occasionem Senatus Romæ post Regifugium; nec obtentum durare non potuisset, si patricii primores plebi in consortium suæ prærogativæ admittere voluissent, quo ab illis spreto, natæ sunt Tribunitiæ turbæ: Cum in aliis populis, ubi nulli aditus ad honores præcluditur, & Optimates utriusque ordinis in Senatum cooptan-

cooptantur, plebs orba ducibus, jure suo facile privetur, ut in plerisque Belgii civitatibus accidisse videmus; Ac ita fiunt è popularibus Imperiis Aristocratiæ, jure præscriptionis, de qua diximus in *lib. 1. sect. 3. cap. 9.*

12. Verum quando Jus populi salvum manet, status inter ipsum & Senatum, ut videtur, optimus, qui Romæ pulsis Regibus, post primos motus, est stabilitus, hujusmodi esse videtur, ut in populo potestas, penes Senatum sit auctoritas, hoc sensu; ne quicquam ad populum feratur, nisi auctore, id est, approbante Senatu. Neque tamen Senatus quicquam per se de Summa Republ. decernat, verum hæc unice à populi jussu pendeat. In cæteris autem ad quotidianam Reipubl. administrationem spectantibus, imperia Senatus vim juris obtineant, ut in eadem Civitate Romana servatum est, inde ab eo tempore, quod refert Livius in *lib. 1. c. 17.*

13. In plerisque Civitatibus plures Senatus haberi constat; etsi Roma uno contenta fuit, eoque numeroso, ut intelleximus. Nec probatus est illis mos Græcorum, qui *συμβούλους*, *consilia selecta* habere soliti sunt, in quibus cùm arcana Reipubl. tractarentur, tum inprimis administratio quotidiana civitatis curaretur. Quomodo Solon Athenis, ubi non minus quam Romæ populare fuit imperium, præter Senatum quadringentorum, instituit *Areopagitarum* è quinquaginta plus minus, nec enim certus fuit numerus, civibus, Consilium. Etsi gravissima sæpe belli & pacis consilia atque disceptationes Senatoriæ magis, quàm populares, in Ecclesiis universi populi, ventilatas fuisse legimus & miramur, apud *Thucydidem, Xenophontem & Demosthenem.*

14. Eodem modo Carthaginensibus Democratiam habentibus, fuit Consilium paucorum, in quo arcana & maxima quæque Reipubl. negotia tractarentur, haud amplius Triginta Procerum, quod *Sanctius* Consilium vocat Livius: At Romanis nihil ejusmodi fuit, nec tulissent id genus senatulos, per quos corrumpi Libertatem Senatoriam arbitrati fuissent.

15. Verum quotquot hodie, vel inde ab aliquot seculis populi Democraticè gubernati sunt, Atticum & Carthaginiense potius, quam Romanum hac parte consilium sequuntur & secuti sunt; prævalente publici commodi necessitate, nimis dissolutæ libertatis studio; quod vergentibus in pejus populi Romani moribus, in parte causarum fuit, quibus libertas & status popularis in ruinam incubuit.

16. Judiciorum tamen causâ Senatum habuere peculiarem & ipsi Romani, quanquam Senatum minime dictum: Sed consilium Centumvirale, tribus è singulis tribus in id selectis, exacte numero quinque suprà centum, qui de causis gravioribus, ubi de jure potissimum ambigeretur, cognoscebant; Levioribus & facti quæstionibus ad recuperatores & judices pedaneos ablegatis.

17. Idem frequentius aliæ gentes, ut judicandi causâ senatus habeant, instituerunt; etiam de aliis rebus ad Rempubl: spectantibus, de Ærario, de re militari, de Causis maritimis & omni administratione publica; cujusmodi Collegia non tam more Romano, quàm ex nostræ definitionis & instituti ratione *Senatus* appellari possunt.

18. Sed quod Collegia Decurionum in municipiis, hoc est, Civitatibus majori subjectis Imperio, vel partem illarum constituentibus, hodie *Senatus* appellantur, non magis cum nostra definitione, quam usu Romanæ linguæ consenserit.

19. Jus habent singuli Senatores perpetuum vel temporarium. Inter quæ, etsi notabile discrimen, ut apparet, existat, juris tamen effectus eosdem habere, temporarios, dum funguntur, & perpetuos Senatores, patet ex iis, quæ de Summæ Potestatis hac parte differentiis in loco demonstrata sunt *lib.* 1. *sect.* 3. *c.* 2. *n.* 46. *& seqq.*

20. Utrum magis expediat Publico vel Summæ Potestati, est σκέμμα πολιτικόν. Solon quidem Quadringentos suos voluit esse annuos; Romanis aliter visum. In magno numero parum interest libertatis: In paucioribus & in Magistratibus alia consideratio est, ut deinde videbimus.

21. Denique, nec hoc omittendum; Si populus in multas civitates, uno Imperii vinculo, diffusus, non totus, sed per Legatos ab se constitutos & mandatis instructos, qui omnes populi ordines exhibeant, conveniat, hos Conventus non videri Senatus, sed pro ipsis populis, quos repræsentant, esse habendos; sive Procuratores, ut olim erant, hodieque apppellantur in Frisia, sive Nuncii publici, ut in Polonia, vel Status, aut Ordines, quocunque nomine designentur.

22. Hæc quidem, respectu Status Democratici, de Senatu dicta sunto; Sine quo Liberæ Civitates nullo modo consistere possunt; & cujus, etsi forte minus rectè consulentis auctoritate labefactatâ, Status popularis, instar navis & tempestatibus exposita fluctuat, quemadmodum Athenis compertum est, postquam Pericles Senatus auctoritatem minuisset, idemque Romæ Tribunitii motus, aliaque nostro tempore notabiliter exempla docuerunt.

23. A democratiâ non multum hac parte discrepat Aristocratia laxior, vel Timocratia, de quâ diximus in *lib.* 1. *sect.* 8. *cap.* 5. & cujus exemplum ob oculos est in Poloniâ, ubi cum universus Nobilium conventus habeat Summam Potestatem, Procuratores seu Nuntii, quos ad Comitia mittunt, non faciunt Senatum, sed exhibent Summam Potestatem: Et alius longe minoris numeri Cœtus est, hujus generis, quem Senatum Regni vocant.

24. Sic in Frisia Summum jus Reipubl. est penes Prædiorum Dominos & Curias Urbium, quæ pariter Legatos, sive Procuratores suos ad Comitia mittunt, in quos, ut est hodie, transferunt annuam sed verè Summam Potestatem. Idcirco ille cœtus Legatorum seu Procuratorum Senatus non est; verum ex his aliud Collegium Deputatorum, ut vocantur, ad quotidianam Reipublicæ administrationem delegantur, qui propriè Senatum faciunt, ac ita portæ Consistorii illorum inscriptum est, Senatus Frisiæ. Etsi hoc nomen usu vetere & populari, tam Latine quam vernaculè magis adhæserit *Curiæ Supremæ*, in quâ res judicantur.

25. Quin nec Senatus appellatio, sicut est in usu communi, magis ad hujus rei, de qua nos hic agimus, quam ad aliarum rerum naturam pertinet; cum etiam cœtus, quibus nostra Senatus definitio (cujus tamen non pœnitet) minus convenit, nihilo secus eâdem voce designentur; quemadmodum accidit Summo Venetorum Senatui, quem penes est verè Summa Potestas Reipubl. quæ ab hujus loci ratione discrepat & aliena est; cum iisdem sint Collegia, quæ Senatus sunt & vocantur, quod ipsum & aliis accidit Optimatium Imperiis; de quo genere universo Collegiorum agere non est hujus loci.

26. Transeamus ad Monarchias, non tam eas, in quibus Principes sunt, id quod Latini veteres hac voce designare solent, Primi dignitate, popularis aut Optima-

Optimatium Poteſtatis Executores, ut Spartæ olim, hodieque Venetiis & in Poloniâ, cum hæ ſpecie non differant à Liberis Rebuspublicis. Sed tales, quæ Summam Poteſtatem Unicuiq; tribuunt, ut tamen non penitus à libertate populari vel Ariſtocraticâ recedant, ſed in quibus pars juris Ordinibus reſervata eſt

27. Ejuſmodi Civitates rectè conſulunt, ſi potius Senatum Nomophylacum Libertatis cuſtodiæ, ut olim Spartani Ephoros, quam unum hac gratia Magiſtratum, ut Arragonii quondam habuere, *Iuſtitiam* dictum, & à Philippo II. ſublatum, conſtituant. Ejuſmodi autem Collegia merito Senatus appellantur, adſcita ab iis, qui hactenus aut ſummam Poteſtatem, aut partem ejus, vel Societatem habent.

28. Unde ſequitur, ipſos populorum aut Optimatium Ordines per Legatos ſuos in tali principatu congregatos, non eſſe, quod hic dicimus, Senatum, qui Summæ Poteſtati inſervit & ab ipsâ in Conſilium adſciſcitur; cum illi ipſam repræſentent, exhibeantque Summam Poteſtatem, vel ejus partem reſervatam, ſi modo vere talis reſervatio facta ſit: Nam ubi non ſunt tales magiſtratus aut Senatus ſtabiliti, quos diximus; ut fere deſunt in Regnis, ubi Ordinum conventus aguntur; ibi cauſa dubitandi & inquirendi eſt, an talis Partitio Summæ Poteſtatis facta ſit.

29. Ipſi vero Principes, quos Summam Poteſtatem ſed non integram accepiſſe conſtat, etiam ſuos & proprie dictos ſolent habere Senatus, vel Conſilia, ut magis appellantur, qui vel quæ adſiſtant illis in exercitio juris ſupremi, quatenus id ipſis delatum fuit; In quibus hactenus nihil eſt diverſi à Conſiliis, quæ Reges abſolutæ poteſtatis ſibi in omnibus & ad omnia adjungunt.

30. Regno igitur vel Principatu ſimpliciter & abſolute conſtituto, Rex omnia regendi onus ſibi uni grave ſentiens eget adjutore Conſilioque. Stupidus, quia per ſe non ſapit; prudens, quod ſummum ſapientiæ argumentum ſit, Prudentiorum uti conſiliis; quæ nemo adſpernatus eſt, quin eum aliquando pœnituerit: Adſpernatur autem nemo: quam quod auctoritati ſuæ putat eo detractum iri, quod aliorum conſiliis egeat; ſtulte; cum nihil æque auctoritati expediat, quam quod cives credunt, ſe conſilio Prudentium, non manu, id eſt, arbitrariâ poteſtate gubernari; & exteri, quod rem ſibi, cum Principe, qui non impetu, ſed conſilio regat & regatur, futuram vident.

31. Sunt igitur tales Senatus Adjutores & Conſiliarii tantum, à nemine, quam à Principe, à quo ſelecti ſunt, dependentes; & in cœtum coacti, *Senatus*, inquam, recte vocantur. Etſi à Romanâ Republ. fluit & durat adhuc mos, Conſiliarios Principum ab ipſis adſcitos, non vocare Senatum, ſed Conſilium; Senatus ut cum reſpectu ad Rempublicam diſcernuntur, eadem ratione Senatores à Conſiliariis ſeparare ſolemus.

32. Non caret ea res uſu in ejuſmodi Regnis, ubi populus aut Optimates ſeparatum jus à Principatu tenent, quemadmodum in Poloniâ & olim in Daniâ, ubi Senatores Regni potius quam Regis habentur & appellantur, aut appellati fuerunt: Sed in Regnis abſolutis etſi manet diſtinctio vocum, res tamen non fert aliam, niſi à Rege dependentiam.

33. Verum tamen eſt, quod illa diſtinctio vocum aliquando præbet argumentum, quod olim de Jure non fuerit ſic: Quemadmodum in Galliâ Senatus Pariſinus olim certè nonnihil, aut non parum à Regis arbitrio non dependens habuit, idque nec ſine interpellatione, poſtquam Regia vi ſubactus eſt, uſucapionis aut præſcriptionis in contrarium,

trarium, quemadmodum ingenti voce motuque rerum hominumque Parisini Senatores, novissime, præsentis sub Regis ætate minore, contestati sunt.

34. Quærendum est hoc loco, de Conventibus Ordinum in Regnis, quæ Celtica voce *Parlamenta* vocantur; sintne Consilia regnantium, an Senatus regnorum; vel potius repræsentantes Ordines, qui Jus aliquod separatum à potestate regnantium habeant.

35. Decisio pendet à jure delati Imperii, quo simpliciter facto, cum jus Summæ Potestatis sit omne penes Principem aut Optimates, quemadmodum in *lib.* 1. *sect.* 2. demonstratum est, Parlamenta non possunt aliud esse, quam cœtus Consiliarii, ad hoc instituti, ut Civium querelæ certius & tutius ad aures Regum perveniant, majorique instantia & efficacia, malorum remedia quærantur.

36. Si verò sint Leges fundamentales, quibus jura quædam Imperii non solis imperantibus, sed una cum Ordinibus exercende sanciuntur, jam Ordinum Conventus non simpliciter Consiliarii, sed Reipublicæ Senatorii existimandi sunt; Etsi propriè loquendo, tum illis non conveniat *Senatus* appellatio aut definitio, quem diximus à Summa Potestate consilii causa adscitum.

37. Et hoc aliquanto evidentius est, si Conventus illi Ordinum, Regibus ipsis antiquiores sint, quemadmodum apud Gallos fuisse Ordinum Generalium consilia docet Hotomannus in *Franco Gallicis*, & quemadmodum secus ex historia de Anglis constat, *Parlamenta* diu post occupatum armis belli Regnum, sponte Regum cœpisse convocari, primo quidem Procerum, atque Baronum duntaxat; dein cum hi Regibus præscribere vellent, etiam populi Legatorum, quorum obnoxiis votis Procerum potentiam & insolentiam Reges infringerent; ut postea qui Proceribus obliqui Regiæ auctoritatis prærogativam magis secuturi crederentur, ut ad regnum usque Jacobi I. usu venisse constat.

38. Idem juris, quod Ordinum Conventus nihil sint, quàm magna Consilia, non Senatus Reipublicæ, liquidius inde patet, si non nisi à Regibus convocari, nutuque Regis dissolvi, neque tempus sibi ipsis, quo denuo conventuri sint, definire possint: Ex quo non quidem colligi posse, quod Hobbes vult, ejusmodi Conventus, aut qui ab illis repræsentantur, nihil habere juris, ubi de hoc jure liquet, antea demonstravimus, in *lib.* 1. *sect.* 3. *cap.* 4. Attamen in dubio cum de tali jure quæsito non liquet, hæc dependentia Conventus Ordinum, dependentiam juris arguere videtur.

39. Unde, quantum è Regiâ Majestate petatur ejusmodi postularis, ut Reges certis temporibus illos Conventus indicere oporteat, aut illis aliter convenire fas sit; ut ne semper eosdem, sed novos subinde Legatos, quorum à se non pendeat electio, vocare cogant; vel, ut ne prius eos, quam ipsi consentiant, vel omnibus eorum desideriis satis factum sit, à Rege dimittantur; quantum illa juris contineant, obvium est animadvertere.

40. Quemadmodum & hoc; in magnis populorum Conventibus nunquam deesse, qui numero freti, jus Imperii ad Legem Mandati exigere, & jura populorum quam proximè ad statum naturalem redigere student, quod gratum populis plerumque Regnantibus infestis, facile per sui similes & late valideque in animos, inprimis accedente temporum adversitate, diffunditur; unde periculosi motus & vicissitudines enormes.

41. Quâ re factum videmus, ut qui facultatem habent Principes, ejusmodi magnis

magnis Conventibus libenter supersedeant, sicut in Galliâ pridem exoleverunt; & in Dania cum simplici & hereditaria Imperii delatione, mos ille convocandi Ordines populi, nostrâ memoriâ, pariter sublatus & extinctus est. Jure, an injuria id fiat, è constitutione Imperii & ipsa talium origine Conventuum existimandum est. Nec enim Daniæ Regem ad ejusmodi Panegyreis jam teneri quisquam dixerit; Proinde nec alios Reges, apud quos satis constat ejusmodi conventus nihil esse quam Consilia, non Societates Imperandi; nihil adeo, quam Colloquia, quod fuerunt ab initio, & quo amplius nihil habet vox *Parlamenti*.

42. Sed ubi vel inde à principio, vel dein præscriptione temporis immemoriali, Ordines populi Societatem & partem aliquam Imperii acquisiverunt, ibi Reges, etsi tempus inchoandi finiendique ab illorum arbitrio pendeat, omnino Congregationes illas abolere vel omittere non possunt; & Cives habent jus, intermissiones longiores saltem precibus interpellandi; præter id quod facere possunt, si Principes jura, quæ nonnisi cum Ordinibus exercere possunt, soli usurpare instituant, qua de re diximus in *lib.* 1. *sect.* 3. *c.* 5. *& passim.* Quanquam rursus si terminos suæ potestatis non excedant, ad conventus indicendos, si nihil ea de re Legibus cautum sit, obstricti non videntur, nec adigi possunt.

43. Enimvero, tam naturale solitumque est magnis Cœtibus, si de rebus Imperii consulendi sint, adversari actionibus Imperantium. & magnitudo illorum numerusque tam difficulter subigi vel circumagi potest, ut quicunque summam Potestatem simpliciter delatam habent, vel qui in hoc sunt, ut talem exerceant, quoslibet Senatus magnos, characterem à Republ. præferentes, si penitus abolere nequeant, à jure publico saltem removeant, & causis privatorum disceptandis occupent, adeoque nihil inde quam Curias Judiciales faciant; ut de Romano Senatu fecerunt Imperatores, & de Parisino Francorum Reges, idemque de aliis, quicunque potuerunt.

44. Denique, eo res rediit, ut in plerisque regnis absolutæ potestatis, Senatus nihil sint aliud quam Cœtus consilii causa à Principe adsciti, unicè ex lege nostræ definitionis, qui per se non habent jurisdictionem aut Imperium ullamve Potestatem, nisi nomine jussuque Principis; nec enim Magistratus, sed Ordo sunt, adeoque nec concludendi jus è prærogativâ numeri, præsidente Principe, habere possunt: Sed hic, etsi cum multis, quid fieri debeat, tractet; quod facturus sit, cum paucissimis, vel secum potius ipse decernere potest, ut Vegetius 3. 26. In quem usum secretius aliquod, & *Cubiculare*, quod vocant, Consilium adhiberi solet.

47. Nec quominus id, arbitratu suo Princeps habeat, & seorsim consulat, ulla Juris obstat ratio; tametsi quo minus ejusmodi cœtus è Republ. sit, adesse Principi, multa Politici non temere monent, de quibus videsis Lipsium *lib.* 3. *Polit. c.* 4. Qui tamen nec ipse, temperamentum respuit; maxime, si dotes illis consiliariis privatissimis adsint, dignæ Senatoribus, Pietas, Fidelitas, Taciturnitas, Judicium, Constantia cum modestia, de quibus Politici ac inter eos Lipsius *d. lib.* 3. *Polit. c.* 4. *& seqq.* consulantur.

46. Scilicet ad Politicam ista, non ad Jus Publicum pertinent; nisi quod juridica illis immixta reperiuntur, ut de pietate; Numquid aliquando fraudibus auctorem præbere se possit, Lipsio quidem

dem è tribus unum admittente genus, de quo diximus in *lib.* 1. *c.* 1. *n.* 16. *& seqq.* & id genus alia.

47. Item, An Ecclesiastici inter Consiliarios adhibendi, quos Veneti quidem nullo modo admittunt, vulgato etiam in hanc rem proverbio, *Forat sacrifici*, ob rationem Politicam magis, quia Pontifici Romano creduntur esse obnoxii. De jure dicendum videtur, non esse prohibitum, illos adhiberi, si cura animarum per occupationem civilem non impediatur. Quod requisitum an tollat ipsam facultatem, pendet ab ordine regendi Ecclesias, qui apud Protestantes minime factus ad ejusmodi mixturam, à Pontificiis inde jam olim ita structus est, ut non penitus ab illo concursu abhorreat.

48. At hæc de Senatu unius Civitatis, vel Imperii dicta sufficiant. Possunt etiam plures arctè fœderati habere communem Senatum temporalem, vel perpetuum, qualefuit olim liberis Græciæ populis concilium Arphictyonicum. Et est hodiè fœderatis Belgarum nationibus; qui præter ipsos Sociorum Legatos, habent Senatum Ordinum, aliter Consilium Status. Nec abludit Ordinum Imperii Senatus apud Ratisbonam; nisi forte an hi potius sint, quod dicuntur, Principum & reliquorum *Ordinum* Legati, magis quam Senatus.

49. In quolibet Senatu solet unus esse Præses, vel idem perpetuus, vel ubi libertas major, alii aliique per vices, quibus jus est solis referre ad Senatum & rogare sententias; Etsi nec desunt Senatus, ubi partes quidem rogandi sint penes natu vel temporis ordine primum, jus proponendi penes omnes, quod Bodinus ita juris esse debere contendit, ut nimis periculosum putet, uni tantum concedere juris, ut præter eum nemo quicquam ad deliberandum proponere possit, *lib.* 3. *c.* 1.

50. Si nihil certi sancitum fuerit, jus Romani Senatus universale videtur; ut Præsides, qui tum Consules fuerunt, aut Prætores, haberent jus rogandi sententias; At cuique Senatori libertas erat, antequam ad rem propositam responderet, in quamlibet aliam digredi causam, deque ea dicere sententiam, de quâ, si haberet consentientes alios, Senatus-Consultum æquè fieri poterat, quam de re à Consulibus relatâ, uti cum passim, tum ex *Philippicis Ciceronis*, *quæ in Senatu quidem habitæ sunt*, orationibus constat.

51. Primo rogari sententias, ætate, loco, dignitate priores, ordinarii juris est. Nec tamen improbandus eorum mos Bodino laudatus, qui juniores & ultimos primo loco interrogandos censent itaque usurpant. Tam ne seniorum auctoritate abripiantur, quam ut judicium ipsi, magis exercere & periclitari discant. In quem finem, præstat etiam ut quisque inde ab initio decisoriè dicat, neque prius Collatio rationum deliberativa instituatur, ut quibusdam in locis fit, apto paucorum auctoritati potius, quam æquabili juris administrationi instituto.

CAP. V.

De Officiis publicis.

Quid sit officium publicum. Munus quid & quotuplex. Muneris & Honoris discrimen. Munera publica, triplicia. Eos qui officia publica gerunt, esse privatos. Honores quid. Dividuntur in Magistratus & Præfecturas seu Curationes. Quid sit Magistratus, quæsitum, & definitum. Reges non esse Magistratus, non magis qnam Magistratus sunt Reges, etsi etymologia à neutro abhorreat. Officium Magistratuum exponitur, in ordinaria imperandi & judicandi potestate, secundum Leges. Sintne Magistratus, singulæ personæ, an etiam Collegia dentur Magistratuum, quod Aff. Divisio Magistratuum in majores & minores. Eorum differentia vetus & nova. Rectene Magistratus distinguantur, quod sint Regis aut Regni, latè disquiritur & distincte respondetur. Alios esse Magistratus Regiminis & judiciorum. An rectè dividantur in Civiles, & Ecclesiasticos; Civiles & Militares, quod magis Neg. Divisio in perpetuos & Temporarios; Ad vitam & Hereditarios. Sed jurisdictionem Territorialem non facere Magistratus. Præfecti, Curatores quid, & eorum divisiones. Quatenus eo pertineant Ecclesiarum Rectores, Exercituum Duces, atque de copula civilis & militaris perpetuæ Potestatis periculosâ. De præfecturis Ordinariis & Extraordinariis, & quatenus hæ sint licitæ. De collatione honorum & nundinationibus eorum.

LEges & Senatus ad Summam universamque Rempublicam pertinent. Præter quos, Imperantes, seu populus sit, sive Optimates, vel Reges, Adjutoribus & Ministris, qui officia publica gerant & administrent, indigere manifestum est. Quid est ejusmodi Officium? Est *Munus civile privati hominis, ex quo commodum ad singulos universosque cives, auctoritate publicâ, pervenit*, imitatione Pomponii in *l.* 239. §. 3. *d. V. S.*

2. Primò de genere; Munus, à Festo *ita* finitur: *Munus*, inquit, *est propriè, quod necessario obimus, Lege, more; imperiove ejus, qui jubendi habet potestatem*. Estque privatum vel publicum. Illud ex ejus, qui privatim jubendi potestatem habet, auctoritate proficiscitur, quo pertinet munus liberti erga Patronum. Publicum est, quod à causâ publica necessario imponitur, & est hujus loci; quod in definitione dictum est, *Munus Civitatis*, quoniam à lege vel Imperio in civitate stabilito, invitis etiam imponitur, Πραγματεῖαν ὑπὸ τῆς πόλεως *Negotium à civitate impositum* vocat Dionys. *lib.* 4.

3. Hæc munera Civitatis, sunt vel munera κατ' ἐξοχήν, specialiter dicta, vel Honores. Munera prioris generis, sunt *ministeria publica, sine dignitate*, Honores *cum dignitate*: Quæ non habent

 dignita-

dignitatem, etsi ad hunc locum proprie non pertinent, omitti tamen non possunt. Dicuntur autem esse trium generum; Personalia, patrimonialia, mixta. Personalia sunt, quæ animi provisione & corporalis laboris intentione exercentur, ad quam speciem non modo referuntur Tutores & Curatores, quibus ex lege vel imperio publico suæ functiones imponuntur, sed etiam kalendarii curationes & quæsturæ municipales, ut Arcadius Charisius tradit in *l.* 18. *π. de Muner. & Honor.* etsi quæsturæ, uti nunc est, inter honores potius, cum nec utilitate sua careant, habeantur. Sed vigiliæ nocturnæ & ducatus ordinum in civium cohortibus & centuriis, item Diaconatus Ecclesiastici magis est, ut ad hanc classem referantur.

4. Hæc de muneribus sufficient. Nam quæ patrimoniis imposita dicuntur, huc non pertinent; neque mixta, quatenus patrimonialia sunt, & quatenus ad personas spectant, è prioribus intelliguntur. Plenius illa tractantur apud Jureconsultos ad Tit. de Munerib. & Honoribus.

5. Ita vidimus, quid sibi velit, *Munus* in definitione officii publici. Dicitur Munus *Civitatis*, sive Reipublicæ; quâ voce removentur ab officiis *Munera* quorum administratio in privatorum rebus & patrimoniis versatur, ut sunt Tutelæ & Curæ, quas ideo rectè Modestinus negat esse Reipubl. munera *l.* 6. §. 15. *π. de Excusat. Tut.* etsi quatenus auctoritate publicâ invitis etiam imponuntur, suo sensu *Publica* munera nuncupentur à Justiniano in *pr. Inst. de Excus. Tut.*

6. Sequitur in definitione Pomponii, *Privati hominis*, quod ad publici juris observationem non est nullius momenti; scilicet, omnes qui officia cujuslibet generis publica gerunt, in se esse privatos, & quanquam privati aliquando Magistratibus opponuntur *l. si privatus* 17. *π. Qui & à quib. man. lib.* respectu Civitatis tamen & Principis, à quo officiales æque ac infimi quique dependent, ipsi nihil aliud quam privati censentur. *l.* 6. *l.* 35. *π. de jure Fisci.* Unde Magistratus contra Summam Potestatem nihilo plus habere juris, quam privati quique teneant, alibi demonstratum est.

7. Reliqua definitionis verba finem publicorum munerum, & originem, quod è fonte Summæ Potestatis profluant, significant, etsi non immediate: quare nec in definitione, de Summâ potestate, sed *auctoritate publica*, designatum est; quia in latitudine tot civitatis officiorum, pleraque ab inferioribus Potestatibus constituuntur.

8. Hactenus, officiorum publicorum definitio, quæ tam munera, quibus nec emolumentum, neque dignitas continetur, quam Honores comprehendit. Et de his porro videndum. Sunt autem Honores, Ministeria publica cum dignitate; ne de emolumento, quod & plerumque adest, requisitum addamus. Sed distinguuntur Honores, ut videtur, in duas species, in *Magistratus & Curationes.*

9. Quid sint sive Præfecturæ sive Magistratus, exacte dicere, satis difficile visum & compertum est Juris Auctoribus, qua de re prolixe Bodinus *in lib.* 3. *de Rep. c.* 3. *&* 4. qui nec ita suum Lectorem nimis certum dimittit. Cujacius alioquin optimus definiendi magister, Magistratum ait esse *Personam Publicam*, fere ut Aristoteles, *cui publice judicium & jurisdictio data est; not. ad l.* 2. *d. Q. J.* §. 10. Cum tamen Censores & Tribuni plebis maxime sint Magistratus, & jurisdictione careant; Bodinus *in lib.* 3. *c.* 3. *in pr.* Magistratus, inquit, est *Officialis qui publicum IMPERIUM habet*, addens, *Parum refert, quibus verbis, si Latinæ desint*,

desint, utantur, modo rem teneamus; hactenus bene.

10. Sed non placet, quod per *Imperium* solum, definit Magistratum. Latius enim & in Juris Arte, vel Imperium significat armatam potestatem, vel amplitudinem magistratuum, principis populi, cum oppositione ad Magistratus municipales, ut in *Prælect. ad tit. π. de Jurisdictione* demonstratum. Atqui nec armata vis Magistratui adæquata est, nec Magistratus municipales ab hac appellatione secludere fas est; præter quod Imperii vox ita excellenter sumpta, rem minus explicat evidenter & σαφῶς. Refellendo aliorum dicta, nihil agimus, sed ita nos; Magistratus sunt, *Ministri Summæ Potestatis, ad ejus vices secundum Leges, in quotidiana imperandi & judicandi functione, obeundas ordinaria potestate instructi.*

11. Ministros cum dicimus, ipsam Potestatem Summam ab hac definitione excludimus; etsi vulgus eum qui τὸ κῦρος Civitatis habet, ipsumque Regem vocat *Summum Magistratum, contra Latinæ vocis usum: Nam Romanis Magistratus minorum potestatum nomen est*, ait Grotius de jure S. P. circa Sacra *cap.* 1. respectu Regum scilicet; nam *alioqui Magistratus etiam majores* idem fuisse constat. Cujacius ad §. 14. *in l 2. d. O. J.* Etiam βασιλεῖς, addit hic, *Græcis nunquam dicuntur Ἄρχοντες. Celsiores sunt Reges Magistratibus.* Etsi aliter sæpe Theologi, Politici, usum potius vulgarem quam Romanum secuti.

12. Vox equidem Magistratus si consideretur ab etymologia, nihil habet, quod non Regibus ipsis convenire possit; Quid ni enim magistros populorum, illos appellare liceat? Quemadmodum & Magistratus etymologice Reges vocari possent; à regendo enim nomen iis optime convenire, quis neget? sed ut verba valent usu, ita Reges appellari Magistratus non magis Latinum est, quàm ut magistratus latine Reges vocentur, quicquid musteí latinitatis magistri nobis persvadere velint: Plane, quominus aliquis populus summo Magistratui suo nomen Regis adscribere velit, possit, quis vetet? ut Suffeten Carthaginensium vocat Regem Cornelius Nepos *in Hannib.* & Samothracas suum Theondã, qui summus erat illis magistratus, Regem appellasse, testis est Livius *in lib.* 45. *c.* 3. satis indicans, nomen Regum illis improprie fuisse adscriptum, ut Latini quidem usurpant.

13. Magistratus autem non simpliciter Ministros, sed ministros Summæ Potestatis diximus; cum alioqui ministeria sæpe Magistratibus opponi soleant, ut M. Cato, cum in viatores, actuarios & scribas animadverteret, *vos*, inquit, *vestræ conditionis meminisse, nec vos Magistratus sed ministros esse, cogitare oportuit*, apud Plutarch. *in Caton. Utic.* Etsi verum est, Magistratus quasi Magistros, quemadmodum Ἄρχοντες, ab imperando, esse dictos; & officia magistratuum inferiorum, *magisteria municipalia* vocantur apud Svetonium *in August.* Quin Dictator, qui Summam potestatem habebat, Magister populi dicebatur, ut Festus *in verb. Optimâ Lege.* Hæc nihil obstant, quominus veri Magistratus, verè sint Ministri Summæ Potestatis, etiam Populi, Magistri singulorum, minores universis.

14. Ex eo quod *Ministri* sunt Magistratus, sequitur & eorum officia partesque singulas officiorum quæ gerunt, semper à Summa Potestate dependere, eique rationibus reddendis semper esse obnoxios; adeo ut nec præscriptione temporis ei se, vel officia sua partesve eorum subducere possint, quandiu scilicet Magistratus se esse profitentur, quod occupatum est in *lib.* 1. *sect.* 3. *c.* 9.

15. Officium igitur Magistratuum in sum-

summa est, *vices summæ Potestatis obire.* Nam κυριωτικῶς & actu primo, universum Civitatis regimen ad τ κύριον, ad eum cui Summa Potestas est delata, pertinet; sed cum omnibus non sufficiat, in magnâ præsertim Civitate, mediis opus fuit Adjutoribus, per quos imperia in subjectos exercerent; quo pertinet, quod Rempublicam diximus esse Ordinem Civitatis, qui consistat in regimine Summæ Potestatis & subjectione reliquorum, per medios Magistratus *l.* 1. *sect.* 2. *c.* 2. *n.* 17. Unde quo respectu iidem sint Ministri & Magistri, aliquanto patet evidentius quam modo dictum est.

16. *In quotidianâ imperandi & judicandi functione:* In his enim officium Magistratuum, imprimis occupatur. Quippe summa rerum & majora, quæ Majestatis jura dicuntur, Rectores sibi ipsis reservant, de quibus in *lib.* 1. *sectione* 3. *c.* 6. *n.* 3. diximus. Minora, vel etiam executio majorum, & usus eorum particularis ac quotidianus, Magistratibus committitur. De imperando & judicando plura mox *inferius.*

17. Additum est, *Secundum Leges*, non quod omnes Magistratus è Legibus datos, ut vult Bodinus, & constitutos oporteat; sed quia in rebus administrandis & functionibus suis obeundis Legum præscripta servare debent. Nec ulla melior & certior est nota Majestatis & Magistratuum jura, quæ à minoribus, ex illis sæpe notis haud facile separantur, discernendi; quam quod omnia, quæ Ministerii legum terminos egrediuntur, & ab illarum præscripto recedunt, ad jus Summæ Potestatis referri debent; quæ res exemplis è capite de minoribus Majestatis juribus, quod in *lib.* 1. *sect.* 3. *c.* 7. habuimus, illustrari potest.

18. Dicuntur Magistratus *Ordinaria* potestate instructi; nam qui extraordinarias potestates & Imperia accepere, non tam Magistratus sunt, quam ad genus Curatorum, sive, ut hodie loquuntur, *Commissariorum*, de quibus statim agetur, referri debent, ut Bodinus recte distinguit in *d. lib.* 3. *c.* 2. & 3.

19. Quod tamen captari nolim, quasi negemus, in Magistratibus ullo sensu potestatem ordinariam & Extraordinariam distingui posse, quemadmodum in Romanis usu venisse constat; qui pleraque suæ potestatis obierunt *ex more, propter vim Imperii*, ut Paulus loquitur in *l.* 12. §. 1. *ff. de Judic.* quatenus erant tales Magistratus: Nonnulla facere soliti sunt ex speciali Lege, quâ certis Magistratibus quædam partes, ante ab iis alienæ, committebantur, de quibus agit Ulpianus *in l.* 1. *in pr. ff. de Offic. ej. cui mand. est jurisd.* Nam talia postquam Lege certa recens erant permissa Magistratibus, exinde recto sensu, ordinaria dici potuerunt; etsi reliquorum, quæ more veteri, hoc ipso, quod Magistratus erant, illis competebant, extraordinaria vocari possint & soleant à Juris-consultis.

20. Hæc ad definitionem. Divisiones, rei naturam magis explanabunt, ad quas antequam progrediar, operæ pretium sit quæri, an quod à Bodino aliisque generis loco in definitione collocatum est, *Personam publicam* esse Magistratum, id rectè à nobis sit mutatum, eo quod hodie pleraque Magistratuum officia non à singulis hominibus, sed à pluribus in modum Collegii administrantur. Cui scilicet instituto consentaneum est, singula talium membra Collegiorum, non esse Magistratus, sed ipsis Collegiis hanc convenire qualitatem, quemadmodum & nomen illud vulgo iis adscribitur; ut plurium Consulum aut Rectorum Consessus appelletur *Magistratus*, etsi neque hodie desint aliqui Magistratus, qui singuli nomen & potestatem,

tem; quod olim ferè semper usu veniebat, gerunt.

19. Unde notabile discrimen Jurisdictionis, quod apud Romanos singuli Magistratus, majores quidem, in jus vocari non poterant, eo quod potestas major non esset, cui se, vocati sistere cogerentur: Cum hodiè singuli Magistratus membra majoris Collegii, huic universo subjecti sint, ac ita in jus vocari possint atque soleant.

21. Divisio Summa Magistratuum est, in majores & minores, qui apud Romanos Auspiciis discernebantur, ut Gellius tradit in *lib.* 3. *c.* 13. hodiè secundum plus aut minus momenti, quod singulorum functiones habent in Republ. Quæ res tamen apud Romanos non minus formalem effecit differentiam, quam his diebus efficiant. Auspicia nihil erant quam hujus diversitatis, quæ unicè ad rem pertinet, notæ. Summa differentia fuit olim, quod majores habuere vocationem & prensionem, vel utrumque, ut Consules & Prætores, vel prensionem tantum, ut Tribuni plebis. Qui neque vocationem neque prensionem habebant, ut Quæstores ac Ædiles & cæteri, minores erant, docente Gellio *d. lib.* 12. *c.* 12 *&* 13. quâ de re nos egimus in *part.* 1. *Digress. lib.* 3. *c.* 22.

22. Hic loci non de Romanâ veteri, sed de qualibet agimus Republ. In quibus majores Magistratus vocare licet, qui Summæ Reipubl. vel integris Provinciis præsunt; Minores in municipiis & modicis Jurisdictionibus, minorisque momenti functionibus versantur, quorum enumerationem in universum facere non licet, cum alii sint in aliis civitatibus & Imperiis, tam potestate quam nominibus, & dignitatis æstimatione; quæ sæpe major est, ubi potestas est minor, ut Censura in veteri civitate Romanâ, Consulatus sub Imperatoribus.

23. Majores Magistratus in Monarchiis à multis distinguuntur, quod sint vel Imperatoris vel Imperii, Regis aut Regni, idque non uno sensu, pro cujus varietate, probanda vel improbanda distinctio videtur. Nam si Magistratus Regis esse volunt, qui rem illius Aulicam & patrimonialem curant; Regni vero, qui Reipubl. gubernandæ præficiuntur, hujus distinctionis usum non spernimus, si quis *Officiales* ita dividendos putet; nam *Magistratus*, isti Aularum præfecti non sunt, neque appellari solent, ut quidem Magistratus Latine & juridicè accipiuntur. Hoc sensu igitur illa Magistratuum divisio admitti non potest.

24. Præfectis igitur & Ministris Aularum à magistratuum appellatione remotis, videamus de Imperio Principum aut Optimatium simpliciter ipsis delato, an ibi locum habeat hæc distinctio; quod si rerum momenta spectentur, negandum putamus. Eo quod in ejusmodi Imperiis simpliciter fundatis, Summa Potestas, cujus ministri sunt Magistratus, & à quâ omnis inferior potestas derivatur, est penes solos Imperantes. Populus autem omne jus suum transtulit ac alienavit, unde nullos à se dependentes habere potest ministros suæ Potestatis exercendæ.

25. Quin etsi in talibus Imperiis usu veniat, quod tamen rarius accidit, ut populus quosdam Magistratus creet, inde tamen non sequitur, hos esse populi Magistratus ab ipso ita dependentes, ut ab Imperantibus, in quos populus Imperium transtulit, non absolute dependeant; quia modus eligendi ad jus imperandi nullo modo pertinet, & populus eo casu, more potius & indulgentiâ Potestatis supremæ, fungi videtur electionibus; aut si jure suo, præfecti tamen & electi ab illis, non possunt habere plus juris, quam præficientes & eligen-

eligentes, qui ipsi Imperio subditi sunt, habeant.

26. Apparet hoc in Magistratibus municipiorum majoris Imperii, qui multis in locis, ubi Imperium simpliciter est Aristocraticum aut Monarchicum, à populis eliguntur; neque tamen ideo populum repræsentant, aut quicquam juris ab iisdem accipere intelliguntur, ut jam *præcedente libro sect.* 3. *cap.* 6. demonstravimus.

27. Idem probatur ex eo, quod modus & facultas eligendi, quibusdam in locis, non penes omnem populum, sed penes certos Electores, aut unum etiam Legatum, seu *Locum tenentum*, ut hodiè loquuntur, esse videmus: unde tamen nemo dicet, illos Magistratus esse non ejus, qui habet Imperium Civitatis, sed eorum, à quibus electi fuerint.

28. Dixi autem, si res ipsa spectetur, non verba, vel species inanis; quomodo sub primis Cæsaribus Romanis, Magistratus fuere Cæsaris aut populi, origine sumptâ ab exemplo Julii Dictatoris, qui Comitia cum populo divisit, ut quosdam Magistratus ipse designaret, quosdam populus crearet, ut Suetonius testatur; quod sequentes λόγῳ μᾶλλον ἢ ἔργῳ, non tam re quam verbis imitati adumbraverunt.

29. Nam postquam Lege, quæ Regia dicta est, populus omne suum Imperium & Potestatem in Principes Cæsares transtulit, illud jus creandi Magistratus per populum, nihil quam modus eligendi fuit, & σόφισμα Πολιτικόν: qui modus ipse dein fere totus à Tiberio sublatus & abolitus est, comitiis è campo translatis in Curiam, ut Tacitus refert in *lib.* 1. *Annal. cap.* 15.

30. Mansit tamen etiam postea discrimen Magistratuum Cæsaris & populi verbo tenus, quemadmodum fieri videmus, in Juris Arte præsertim, ut re mutata, verborum differentia maneat: Nam Consules, Proconsules, Prætores & Quæstores erant Magistratus populi Romani & tales habiti sunt adhuc sub Imperatoribus. Præfectus Prætorio, Urbi, Præses, erant Cæsarei Magistratus, sicut etiam Provinciæ erant Cæsares aut populi, omnia λόγῳ, non ἔργῳ, ut in *Prælect. ad tit.* π. *de Officiis*, maximè de *Officiis Pro-consulis & Præsidis* expositum est.

31. Hinc quibusdam visum est negare, Præsidem esse Magistratum, Hotom. 6. *observ.* 22. quia legitur aliquando separatim a Magistratu populi Romani, ut ab Ulpiano in *l.* 3. §. 1. π. *Quod met. c.* ubi, *Magistratus populi Romani, vel provinciæ Præses.* Cum tamen huic maxime definitio Magistratus conveniat, ut vices Summæ Potestatis gerat; Præses enim habet maximum post Principem imperium *l.* 4. π. *de Offic. Præs.* Quid autem magis, inquam, ad officium Magistratus pertinet, quam Imperium vice Principis ordinarium exercere, τὸ γὰρ ἐπιτάττειν ἀρχικώτατον, *Imperare vel maxime competit Magistratui*, ut Aristot. 4. *Polit. c.* 15. Sed in *d. l.* 3. §. 1. potest etiam intelligi oppositio, quod Magistratus urbani separentur à Provincialibus: In urbe vero populus Romanus est propriè id quod est, in sede dignitatis suæ.

32. Denique, hujus distinctionis usus est in Regnis, ubi non totum Jus in Imperantes translatum est: In his enim possunt esse Magistratus, non tantum ad Jus populi, adversus Regum usurpationes custodiendum, populi nomine constituti, quales olim erant Ephori apud Spartanos, & Justitia, dictus apud Arragonios; Sed etiam qui iis juribus exequendis & administrandis juribus præpositi sunt, quæ Regi, nonnisi pariter cum Ordinibus populi commissa sunt; eodem plane discriminis effectu, quo

Senatus

Senatus Regis & Regni in talibus Imperiis, *præcedenti capite*, distinctos esse diximus, ubi & exempla Polonorum & olim Danorum, in primis etiam in Imperio Romano Germanico & in Britanniâ magnâ.

33. Transeamus ad alias divisiones Magistratus sunt vel Regiminis vel Judiciorum. Aristoteles addit tertiam speciem *l.* 3. *Pol.* 15. Ἀρχὰς, inquit, λεκτέον ταύτας, ὅσαις ἀποδέδοται βουλεύσασθαί τι περὶ τινῶν, καὶ κρῖναι, καὶ ἐπιτάξαι, καὶ μάλιστα τοῦτο. *Magistratus dicendi sunt omnes, quibuscunque tributum est, jus deliberandi, judicandi & imperandi. Et hoc quidem maxime*; Sed revera deliberandi officium est Senatorum, qui sunt diversi à Magistratibus. Omnium maxime qui imperant, Magistratus sunt, ut eundem rectè jam modo adfirmantem audivimus; idque cum usu Romano maxime convenit, à quibus Imperium inprimis adscribitur Magistratibus, ut *infra capite* de Imperio videbimus. Dum è contra Judices frequenter Magistratibus opponant *l.* 2. *π. de Reg. Jur. & Magistratus Officium sit, dare judices l.* 3. *π. de Jurisd. l.* 12. §. 1. *π. de Judic.* Intellige Judices datos & delegatos, qui *Pedanei* dicebantur, χαμαιδικασταί. Nam alioqui Magistratus etiam esse Judices, qui jure & potestate sua res judicant, abunde constat, ipso jure Romano *l.* 1. *l.* 81. *π. de Judic. Rubric. de Reb. auctor. jud. possid.*

34. Divisione Magistratuum in Civiles & Ecclesiasticos, carere licet; etsi recte intellecta ferri possit; non quod Sacerdotes in ordinèm Magistratuum cooptamus. Τοῦτο γὰρ (τοὺς ἱερεῖς) ἕτερον παρὰ τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς θετέον. *Sacerdotum ordo aliud quid à Magistratibus Reipubl. est dicendum.* Sed quia Summa Potestas Civitatis habet aliquod jus externum in rebus Ecclesiasticis, qui vicibus ejus hac parte funguntur; quominus appellari queant Magistratus, nihil de jure quidem impedimento fuerit.

35. An etiam in Civiles & Militares admitti potest divisio, ut præfecti Legionum & Tribuni militum sint Magistratus? Ita nos olim, hac ratione, quod cum Imperatoris seu Regiæ Majestatis officium non modo sit, pacis tempore civem regere, sed etiam armis tueri Rempublicam; qui Regias vices hac parte servat & implet, huic Magistratuum definitio competere videatur. Imperandi etiam vocabulum ad rem militarem vel maxime pertinet, & Romæ plerosque Magistratus juxta Civilem habuisse militarem potestatem, notissimæ proditum est memoriæ. Sed hoc simul constat, armorum potestatem in illos fuisse collatam Lege Curiatâ, postquam centuriatis comitiis creati fuerant Magistratus, ut hæc qualitas à præfectura belli separata fuerit. Ergo militare ministerium ad præfecturas, de quibus statim agetur, referemus.

36. Dividuntur etiam in Perpetuos & Temporarios. Perpetui, quibus adæquata vitæ termino potestas defertur. Et quid si hereditaria sit? Hæc qualitas excedit equidem notissimos Magistratus limites, quod est ministerium personale, semper à Summâ Potestate profluens & ab eâ dependens. Nec tamen non erit Magistratus, si ordinaria imperandi vel judicandi potestas certæ familiæ; modo non fiat hoc jure Territoriali, quod à proprietate Magistratus omnino remotum est, detur. Nam si ipsa Potestas Summa recipit hereditariam qualitatem, cur vicarius ejus eandem nullo modo capere possit, non habet rationem.

37. Modo, quod est verissimum, teneatur; Successionem nihil aliud esse, quam juris primævi continuationem in heredes, qui nec plus, nec minus habent, quam ei, qui primus illam pote-

statem

statem acquisivit, à Summâ Potestate concessum fuit. Etsi verum est, sicut temporis, cum ubique, tum in Jure potissimum, maxima vis est, ita perpetuas & maxime hereditarias Potestates facile ad incrementa juris eniti. Sed hoc politicæ magis est providentiæ, quam juridicæ disceptationis.

38. Imperia tamen & Potestates, quæ jure territoriali quibusdam familiis hereditario successionis ordine tribuuntur, ut ex instituto Feudali per omnem fere Europam hodie receptum est, Magistratus vocari non possunt; quia Patrimoniale jus à Magistratus definitione toto genere est alienum, nec eam recipit à Summâ potestate dependentiam, qualem expedita facultas regendi civitatem in ministris, ipsius vice fungentibus, requirit. Etsi verum tamen est, exercitium illius potestatis subjectum esse Legibus & Imperiis à Summâ Potestate proficiscentibus; ipsosque Judices hereditarios & Territoriales, rationibus Illi reddendis obnoxios esse; quoniam unitas Reipubl. nullo modo patitur, ut ulla potestas, præter eam, quæ τὸ κύριον habet, ἀνυπεύθυνος, *nullis subjecta rationibus* existat.

39. Quemadmodum & tota Magistratus definitio; quod Minister Summæ Potestatis, quod locum ejus tenet, sive quod vices ejus gerit, indicat, nulli quamlibet maximo Magistratui, jura sibi data, vel ullum delatum competere independenter, ab eo, qui illum constituit & creavit, quâ de re superius *in loco* de Imperio transactum est.

40, Cæterum, expediat ne temporarios, an vero perpetuos & inprimis Hereditarios habere Magistratus aut Præfectos, est, inquam, σκέμμα πολιτικὸν, ad utilitatis potius, quam ad juris rationes pertinens, fere independens; An continuatio temporis, notabile Summæ Potestati, seu Populus, sive optimates, sive Princeps eam teneant, præjudicium creare posset, quod à cujusque Reipubl. & Potestatis consideratione pendet.

41. Sed quia Magistratus à Præfecturis antea separavimus, de his quoque seorsim paucis agendum. Qui functiones honorificas à Magistratuum officiis distinctas obeunt, hi Curatores à Bodino, vel præfecti appellantur, Ἐπιμέλειαι vocat Aristoteles *d. l.* 4. *c.* 15. quam facit duplicem ἢ πάντων τῶν πολιτῶν, ἢ κατὰ μέρος; universalem aut particularem. Utraque sacra vel profana; & hæc militaris aut civilis; denique & ordinaria vel extraordinaria dici potest. Videamus singulas species, & an omnes extra confinia Magistratuum maneant, animadvertamus.

42. Ἐπιμέλεια, sive Curatio *sacra*, pertinet ad Rectores Ecclesiarum, qui cum duplex habeant jus, unum à Christo domino ipsis injunctum, alterum à Summâ Potestate dependens, neutro tamen respectu Magistratus sunt, ἀλλ' ἕτεροί τι. Sed aliquid inde bene diversum, ut suprà ex Aristotele audivimus. Quippe Jus internum τῶν ἔσω τῆς ἐκκλησίας, cum à Potestate civili non sit, hinc sponte est alienum. Externum jus τῶν ἔξω τῆς Ἐκκλησίας, est quidem à Principe & ejusmodi, ut per alios exerceri possit: Attamen non pertinet ad ordinarium imperandi vel judicandi munus, quod in Magistratus definitione collocatum est.

43. Igitur sacra Curatio, vel est universalis in unâ Rep. ut in Anglia Archiepiscopi Cantuariensis, & in Palatinatu Senatus Ecclesiastici Electoralis, apud nos Synodorum & Delegatorum Synodalium; vel particularis, Pastorum & Seniorum cujusque Ecclesiæ, vel plurium in Classes congregatarum; quatenus certa forma Consistorialis & Classicalis ordinis sine influxu Summæ Potestatis haberi non

non potest. Dicerem, aliquando Jus Ecclesiasticæ & civilis præfecturæ concurrere; sed hoc magis summis Potestatibus, ut in Pontifice Romano & olim in Cæsaribus Romanis, etiam Summis Populi Judaici Sacerdotibus usu venit, quam in præfectis inferioribus: Etsi tales fuerint Episcopi in Germania, Saxonibus aliisque recens victis sed indomita tumentibus ferocia populis, à Carolo Magno præpositi; ut mixto Religionibus Imperio facilius adsvescerent atque mitescerent. Unde postea principatus Episcopales, quibus sola Gentium abundat Germania.

44. Profanæ, ut dictum, Præfecturæ sunt primo, Militares, quæ similiter universales sunt aut particulares. Prioris generis est, στρατηγὸς, στρατοπεδάρχων, ut Aristoteles, Imperator exercitus, qui licet imperet, non est tamen ordinaria potestas: Nec enim semper habet Exercitus, nec idem semper exercitui præest. Quod si consultum ita fuerit in aliqua civitate, ut idem à Summa potestate perpetuo exercitui præficiatur, difficile dictu est, cur non idem Magistratus sit dicendus: quomodo Præfectus prætorio, qui militibus præerat, sine dubio Magistratus fuit; etsi hic quoque civilem Juris dicundi potestatem conjunctam habuerit, ut Juris auctores in *Tit. D. & C. de Offic. Præf. Præt.* docent.

45. Quemadmodum & Comites Stabuli olim in Anglia & in Gallia, æque pro Magistratibus habiti fuerunt. Idemque Belgæ fœderati in suis Præfectis observant: Et hi quidem soli utramque civilem & militarem potestatem adhuc in iisdem ordinariè & hereditariè continuarunt. In reliquis omnibus Imperiis jam pridem seperatæ sunt potestas militaris & civilis, sicut, à Constantino Magno factum in Præfectis Prætorio: Vel perpetua in milites Imperia penitus extincta, & in extraordinarias præfecturas commutata sunt: quod tentatum aliquando à Belgis ætatem non tulit, adversante nativa Reipubl. constitutione, singulari admodum exemplo.

46. Particulares præfecturæ militares quæ sint, ultro patet, earumque late patet varietas, tam vetere, quam recentiore disciplina; sive aliquis militiæ totius provinciæ cujusdam, majori Imperio; sive Legioni, sive cohortibus, aut etiam centuriis præficiatur; quorum gradus & appellationes hic recensere, nihil ad hanc rem attinet.

47. Quod diximus esse Curationes & præfecturas etiam Ordinarias, vel extraordinarias, minus obvium habet intellectum, de quo Bodinus hoc tenet discrimen, quod Curationes extra ordinem omnes, Magistratus ordinario jure constituuntur. Sed nobis hæc ratio constat, quod Magistratus sint, ut Aristoteles rectè, quibus imperandi & judicandi potestas ordinaria competit; multi autem in Civitate reperiuntur, præfecti & Curatores ordinarii, quibus nec imperium, nec jurisdictio adscribi potest: ut sunt Advocati & Procuratores Fisci, Curatores Ærarii, præter Quæstores, qui Magistratus sunt; Scribæ secretorum, quos amplo satis ministerio Secretarios vocant, & id genus alii innumerabiles, qui nec Imperium nec judicandi potestatem habent, ideoque Magistratuum in numero haberi non possunt.

48. Quibus autem Imperium, vel judicandi potestas extra ordinem tribuitur, hi nec ob ordinariæ potestatis defectum Magistratus appellandi sunt; quin nec raro de illis quæritur, an jure constitui possint, quando periculosas ac odiosas ejusmodi creationes haberi, omnium fere temporum & civitatum usu compertum

tum est. Decisio pendet à statu cujusque Reipubl. Legibusque singularum fundamentalibus, quibus si adversentur Extraordinariæ Potestates (contra quas, se bellum gerere Brutus ad Ciceronem scribens, adfirmat) sine dubio improbandæ sunt. Imperio alioquin & Summâ Potestate simpliciter constituta, si non lateant arcana dominationis, quæ sæpe in illis insunt, nihil est, quo videri possint excedere, vel jus populi in Democratiâ, vel optimatium, vel Regum potestatem. Exemplis quæ ubique sunt obvia, abstinemus.

49. Cæterum, Magistratus, Præfectos & Curatores creari ab Imperantibus supremis, ipsa res loquitur & sæpe dictum est, utique majores. Nam quominus inferiores Summa Potestas per Ministros suos creari curet, de jure quidem nihil obstat.

50. Sed digni an indigni, gratis an pretio functionibus suis præficiantur, politicè quidem & interni juris respectu interest multum; sed externâ facultate parum aut nihil refert; nisi quod ministri hac causâ rationibus reddendis atque pœnis sunt obnoxii. Inprimis si pretio nundinentur officia Reipubl. Quod ratio vult, haud minus illicitum esse in plurium Imperiis, ubi dispositio de plerisque Reipubl. muneribus committi solet Collegiis à Summa Potestate delegatis; quam si in Monarchiis idem à ministris fiat. Nec aliud in singulis ejusmodi collegiorum membris obtinet, quam ut sordium convicti, Repetundarum, quomodo hoc Crimen in Jure Romano vocatur, teneantur.

51. Ratio prohibitionis, præter internam turpitudinem, est hæc manifesta; quod cujus rei quisque tantum ordinandæ gratiâ constitutus est, absque proprietate, vel fructu, & usu, de hac pecuniariam utilitatem nullo modo percipere possit: talis autem est sine dubio potestas conferendi in idoneos homines munera Reipubl.

52. Verum ut hujus rei disputatio non magnam habet difficultatem juris, ita jam pridem illa tempora vivimus, in quibus nulla parte morum evidentius est, corrumpere & corrumpi seculum vocari; quâ de re post tot irrita legum experimenta, valde otiosum ac inutile fuerit queri. *Horatius*;

Quid Tristes querimoniæ,
Si non supplicio culpa reciditur?
Quid Leges sine moribus
Vanæ proficiunt? quis veterem audeat
Refrenare licentiam!

53. Proinde cum desperata sit hac in parte seculi emendatio, non immerito quæritur, numquid hujus rei tanta sit turpitudo, ut nefas sit, Potestates Summas in usum Ærarii publici convertere pretia Honorum, quæ alioqui certissime vident, à ministris suis occupatum iri; ut quibusdam in locis fieri vidimus & videmus.

54. Dicendum in Thesi, Rempublicam vehementer quidem hoc instituto dehonestari, & virtuti, cui sæpe comes paupertas, aditum ad honores, quo nihil injustius, præcludi: in hypothesi tamen, si mores adeo sint corrupti, ut sordibus nullo modo privatim abstineri queat, fieri potest, ut nec Civitas peccet, quod publico quæstui Procerum avaritiam eludat. Idque longius extra reprehensionem collocatur, si publica necessitas hac ratione, Patriæ bono & civium levamento consulendum dictet, ut Venetiis aliquoties factum legimus & meminimus.

55. Quin eo res deductæ sunt, ut in plurium Imperiis, ea res optanda magis, quam speranda videatur, prævalente singulorum cupiditate reputationi communis utilitatis; dum semper ut injustum pro-

probetur & jurisjurandi religionibus sancitur, quod flagrantissimè exercetur. Si est malum, quod Respublica vendit officia sua, potius quam ut à Ministris vendantur aliena; quemadmodum id esse malum, non potest negari; pertinet ea res ad locum communem de malis necessariis, & de minoribus malis permittendis ad evitanda majora, quod exemplo divortii Judæis ob σκληροκαρδίαν suam permissi, & libelli traditione sanciti, solet & forte potest defendi.

56. Quod tamen eo usque nolim extendere, ut etiam de pecuniâ pro suffragio vel aulicorum in Monarchiâ, vel Regentium singulorum in Polyarchia, danda exigendâque Lux feratur, aut actio detur; quanquam ejusmodi Constitutio extat Imperatoris Justiniani *in Tit. C. de Suffragio*; quam Eunomiæ difficulter approbare poterimus, ut, ubi nos eo perduxerit ordo, videbimus.

57. An hi, quibus datum est jus, honores & munera publica conferendi, ex pluribus Candidatis haud ineptis omnibus, aliquem minus idoneum ex gratia eligere possint, haud etiam de nihilo quæritur. Non consistit equidem in puncto aptitudinis æstimatio: Et si nulla prægnans utilitatis publicæ ratio secus flagitet, idoneum eligendo, Reipubl. officioque suo satisfacere videntur; Adeoq; res pertinet ad locum, de rebus licitis præ magis laudabilibus, licitè instituendis.

58. Juris quoque ratio non prohibet, unum civem pluribus officiis & honoribus fungi, modo functionibus omnium par sit implendis. Sed an expediat, honores ita cumulari, Politica quæstio, & arbitratu cujusque civitatis Rectorum terminanda fuerit.

59. Spectant etiam ad Politicam hæ Quæstiones; Utrum senes, an juvenes, divites an pauperes oporteat esse Magistratus, Plebeji cum patriciis, advenæ cum indigenis admittendi. Item quanta potentia cuique Magistratui tribuenda, Perpetuum an temporarium jus illos habere præstet, & id genus alia. Invitos etiam ad Magistratus capiendos cogi posse, ubi res ita postulet, juris ratio dubitare non patitur; Etsi hoc usum magis habet in muneribus propriè dictis, quam in honoribus & dignitatibus, quibus raro fit, ut desint homines & Candidati.

CAP. VI.

De Jurisdictione & Imperio.

Potestatem Magistratuum esse duplicem, Jurisdictionem & Imperium. Quæ ut Jure Civili discrepent, in hac Arte conjungenda videri. Quid sit Jurisdictio & ejus homonymia. Definitionis per singula verba expositio. Discrimen ejus à Notione & Audientiâ; & quibus hæ competant. Divisio prima Jurisdictionis, in ordinariam & Extraordinariam, aliter ac Jure Civili, exposita. Secunda divisio in Politicam & Judicialem; Improbatur divisio in Civilem & Ecclesiasticam, etsi ab usu non aliena. III. Divisio, in Universalem & Particularem exponitur. Minus probatur alia in allodialem & Feudalem. Meliorem esse in Personalem & Realem, sive Patrimonialem. Alia, in voluntariam & contentiosam: Hæc iterum in Civilem & Criminalem, quæ & Merum Imperium; A quo mixtum quid differat Jure Civili. Guilloti & D. Schotani de Jurisdictionis & Imperii discrimine sententia. Cavendam esse Meri & Summi Imperii confusionem. Divisio Jurisdictionis in propriam & Alienam: & hujus iterum in Mandatam & Prorogatam, earumque expositio & censura. Modi quibus finitur Jurisdictio & Imperium, Mors, Tempus, Abdicatio, Exauctoratio, & quatenus hæc jure fieri possit. Præscriptionem hic non habere locum.

Officium Magistratuum consistere in imperando & in judicando *suprà* demonstratum est: Unde potestas eorum duplex, Jurisdictio & Imperium, de quibus apud Juris privati Interpretes, agi quidem solet; At cum materia sit directe publici Juris, hic nihilo magis omitti potest; eodem à nobis servando temperamento, quod in aliis capitibus parallelis observatum est, ut Juris publici Universalis majorem, quam Civilis Romani rationem habeamus: Etsi quod in eo traditum extat, hic nobis exempli viam, non Legem præscribere possit & debeat.

2. Primo omnium, quod Juris Romani Conditores de Jurisdictione & Imperio seorsim agere instituerunt, id nobis & hodiernis populorum moribus usu venire non videtur; sed ut hæc separatio multam in Arte ac interpretatione Juris civilis infert difficultatem, ita conjunctionem nobis hic utiliorem & commodiorem, denique rei naturæ officioque magistratuum, ut nunc habetur, magis convenientem fore prævidemus.

3. Imperium igitur, ex ratione Juris publici, sic inest Jurisdictioni, ut partem ejus faciat, adeoque Jurisdictio tam latè pateat, quam jus dicentis officium, quod ut Jure Civili insolentius visum iri, non ignoramus; etsi nec desint, qui ipso jure civili, sic esse putant, ut vidimus; in *Eunom. ad l.* 3. *π. de Jurisd.* sic universali Jure

Jure publico nullam habet difficultatem. Separatio Imperii & Jurisdictionis inde Romanis sedisse videtur; quod olim Magistratus creati centuriatis Comitiis, Imperium, id est, Potestatem armorum lege Curiatâ seorsim accipiebant, ut docet Sigonius 1. *de jur. Civ. Rom. c.* 21. quod à præfectura exercituum ad quotidianam Magistratuum administrationem translatum, eodem modo se non habet in aliis Civitatibus, nec in nostris ullum inter Jurisdictionem & jus dicentis officium discrimen observatur.

4. Definiatur hoc modo Jurisdictio, quod sit *De causis Cognoscendi, judicandi, judicatique exequendi potestas.* Separandæ sunt ab hoc sensu, aliæ quædam hujus vocis significationes, ut cum jurisdictio pro Summâ Potestate sumitur, quemadmodum in illo Senecæ 1. *de Clem Quâ ruant urbes, quâ oriantur, mea jurisdictio est.* Sæpe etiam subjectivè sumitur pro regione certâ, quatenus per eam jus dicitur, ut hodie frequentissime fit; etiam Plinius ita, *lib.* 5. *nat. Hist. c.* 20. *Ab eâ Doris*, ait, *incipit, sed prius terga & mediterraneas jurisdictiones indicasse conveniat.*

5. Per *Causas* intelligimus hic omnia, de quibus inter homines disceptari potest, non modo quæ ad jus privatum, sed etiam ad publicum spectant, adeoque tam latè patet Causa, quam Magistratus aut jus dicentis officium. Nec enim potest esse Magistratus, cui non jus cognoscendi & decidendi lites ad officium suum pertinentes competat, sive ad patrimonia civium privata, sive ad Ærarium, ad Tributa & vectigalia morumque censuram, aliave rei publicæ vel privatæ negotia spectent.

6. *Cognoscendi & judicandi* hic non debet restringi ad Tribunal & ordinariam *Fori* trituram, quæ est Judicum; nec enim hi soli sunt Magistratus, aut habent jurisdictionem; sed omnis inquirendi, audiendi, decernendi & cogendi potestas; quam habere Magistratus, tàm politicos vulgò dictos, quam juridiciales, hisce verbis intelligitur.

7. Exequendi facultas Jurisdictionem separat à Notione vel Audientiâ, quæ est cognoscendi & judicandi facultas, sine exequendi potestate; qualis erat olim judicum Pedaneorum, & est hodieque, Delegatorum, qui à Curiis judicumque Collegiis dantur, ut vel causam cognoscant, partes & testes audiant, omniaque ad causam in *statum visionis*, ut loquuntur, deducendam pertinentia, peragant, Decisione dein à toto Collegio faciendâ; vel etiam ferant sententiam, Executione à collegio toto impetrandâ.

8. Tales etiam sunt Judices Collegiorum & Universitatum, quæ in Civitate certis hominum ordinibus, ut mercatoribus ac Artificibus conceduntur; qui res utiles ad professionem suam pertinentes judicant, executionem vero à Magistratibus petere debent: quemadmodum & Academiarum Rectores & Domini, quos vocat Fridericus Imperator in *Authent. Habitâ*, qui non habent executionem rerum à se judicatarum, ut res se habet in Gymnasiis, ac etiam in Academiis, quæ totæ à certis Civitatibus pendent, ut in Belgis Ultrajectina; ubi proinde Rectores non sunt Magistratus; secus ac in plerisque Universitatibus Studiorum, in quibus jurisdictio est, cum Imperio penes Rectores & Judices.

9. Denique, Rectores Ecclesiarum huc etiam pertinent, quibus data est notio, de rebus ad Fidei confessionem & Censuram morum pertinentibus, absque ulla Executione se foras exerente. Justinianus Imperator Ecclesiasticam illam notionem vocat Audientiam.

tiam. Quin etiam privati consentientes, ejusmodi notionem dare possunt Arbitris compromissio electis, qui sententiis ab se pronuntiatis desinunt esse quod fuerunt; Executione ab ordinariis petendâ Magistratibus.

10. Satis ad definitionem. Sequatur Divisio, quæ non una se præbet. Summa sit hæc, quod Jurisdictio sit vel Ordinaria, vel extraordinaria. Dicimus ordinariam, non quæ competit Magistratibus quâ talibus, sed etiam quæ ex lege speciali ipsis, ordine tamen perpetuo, competit. Nam quod talia jure Romano ab ordinaria Jurisdictione separantur, Jure Gentium hodierno nullum habet usum.

11. Extraordinaria Jurisdictio competit Præfectis, Judicibus extra ordinem à Summâ Potestate constitutis, ut olim erant Dictatores, vel potius Præfecti Urbis, feriis latinis, imo omnes qui forte Judices legebantur; & hodie, quoties id ex usu Reipubl. videtur; etsi quam minime frequenter id fieri satius esse, docet usus rerum magister. Sæpe sunt Dominationis, aut factionum prævalentium productiones; ut Senatus tumultuum in Belgio sub duce Albano, & Curia Summa feralis Angliæ anno 1649. aliæque alibi locorum.

12. Utraque species & maximè ordinaria est vel Politica, vel Judicialis. Illa, quæ in rebus ad jus publicum spectantibus, sine forensi strepitu; hæc, quæ in privatis de meo & tuo controversiis & formâ solenni in Foro exercetur. Utraque tamen in causæ cognitionibus, in judicando & exequendo versatur: Illa per Legatos & Præfectos Summæ Potestatis, Reipubl. regimini præpositos; hæc penes Judices, seu singulæ personæ sive collegia sint, ut hodie plerumque usu venit, consistit. In Jure Romano hæc divisio nescitur, cum Jus illud Politica non tractet.

13. Tertia divisio Jurisdictionis fertur, in Civilem & Ecclesiasticam: Sed hanc occupavimus & removimus, eo, quod Ecclesiæ nullum competere Imperium, id est, vim coactivam armatam, sine qua non est Jurisdictio, sed Notionem tantum & Audientiam, intelleximus. Unde, si quis communem loquendi modum sequi malit, & Ecclesiasticam Notionem vocare Jurisdictionem, servare tamen potest & debet, quod in rei veritate est inter has species discrimen. Enimvero si quis excommunicationem, suspensionem, Abdicationem similesque pœnas ab Ecclesiis infligi solitas ad Imperium referre velit, arbitratu suo loquetur; cum nihil sint quam sententiæ, quarum executio sine ope Civilis Potestatis, quæ adhibet Imperium, haberi non potest. Ita secundum vera Ecclesiæ jura, *lib. 1. sect. 5.* expositum est.

14. Sed Pontificiæ Ecclesiæ latè diffusa potentia & independentia fecit, ut hac divisione, forte carere non liceat: Etsi tamen & hæc ipsa in Executionibus facti, & quæ ad Imperium proprie dictum pertinent, brachium seculare, quod appellant, implorare cogatur, cum ultra depositionem & excommunicationem, quæ nihil sunt, quam Pronuntiationes & sententiæ, in quibus absolvitur Notio, nihil habeat Ecclesia, quod ultra, per Imperium suum exequi possit. *c. cum non ab homine* x. *de Judic.*

15. Sed divisio Jurisdictionis in Universalem, & Particularem est *subjectiva*, respectu territorii. Universalis, quæ per Universum Imperium extenditur, ut est Magistratuum Regni vel majoris Reipubl. tam Politicorum quam Judicialium, quales olim erant Consules, dein Præfecti Prætorio, & quovis in Imperio Magistratus vel Curiæ totius Regni.

16. Jurisdictio particularis iterum est, vel Provincialis vel municipalis. Provincialis

cialis (voce populariter, non antiquitus latinè acceptâ) quæ per regionem sive partem Imperii majorem patet, qualis erat Præsidum & Proconsulum, & est hodieque Præfectorum cujusque Provinciæ potestas in Regnis. Municipalis est in singulis Civitatibus majoris Imperii membris, aut etiam in pagis, seu singulis vicis, sive plurium vicorum complexibus & Territoriis. In minoribus Imperiis; quæ vel provinciis vel etiam municipiis carent, hanc puta cessare distinctionem.

17. Non est etiam necessaria divisio Jurisdictionis in Allodialem & Feudalem, vel quam addunt aliqui, Venatoriam sive Forestalem. Si quis in tot partitiones abire vellet, quot sunt in Jurisdictionis materia diversitates, finem vix haberet. Allodialis tamen & Feudalis distinctio satis est generalis & notabilis; etsi pluribus in locis apud easdem Curias habetur, & sicubi Feuda non extent, penitus cessat.

18. Præteriri quoque non oportet divisionem Jurisdictionis in Personalem & Realem sivè Patrimonialem, quæ cum Feudis late diffusa in ipsam quoque Allodialem invasit. Sicut enim, ubi Feuda non sunt, hæc quoque Jurisdictio patrimonialis non reperitur, ut, in Anglia & in Frisiâ utraque res ignoratur; ita factum videmus, ut Imperatores, Reges & Principes, non modo prædia, sed & majores quandoque ditiones in Feudum erogarent, cum Jurisdictione & Imperio in populos ejusdem ditionis; Ita, ut Vasalli habeant Jurisdictionem in personas & bona civium patrimonialem: quæ perinde potest alienari, & in heredes transferri, ac ipsum Feudum, si tale sit, ut recipiat alienationem.

19. Quæ res, ab Officio Magistratuum, *superius* definito ministerioque à Summa potestate semper emanante ac ab eo dependente, vehementer aliena, ideoque à Jure veterum populorum Græciæ & Latinorum penitus abhorret, ita nunc, ubi Feuda non sunt, ut diximus, æquè ignoratur: ubi vero reperitur, ibi tamen ejusmodi Jurisdictio non facit Magistratus, ut præced. *cap.* jam observatum est.

20. Transeamus ad divisiones, quæ terminis officii Magistratuum melius continetur & Jure Civili notiores sunt. Ita Jurisdictio est, Voluntaria vel Contentiosa. Prior, quæ inter volentes, sine strepitu contradictionum exercetur; quo pertinet Adoptio & Emancipatio Liberorum, omniaque de quibus cum partes inter se consentiant, volunt tamen habere, vim rei judicatæ: Quâ gratiâ Magistratus adire possunt, volentes certo modo, quem inter se constituere, condemnari, idque dein executionis vim invito scilicet altero ab Imperio Magistratus consequitur.

21. Contentiosa Jurisdictio recte dividitur in Superiorem & inferiorem, hoc est, in Criminalem & Civilem. Criminalis est eadem, quæ à Romani Juris Auctoribus Merum Imperium vocatur, & definitur, Gladii potestas ad animadvertendus in facinorosos *l.* 3. *ff. de Jurisdict.* Ratio, cur hoc Imperium appelletur Merum, est quidem peculiaris Juri Romano, propter oppositionem ejus, quod Mixtum vocatur; sed tamen in usum Juris Universalis non minus propter rei proprietatem, quam Juris Civilis imitamentum, invaluit, ad hoc; ut à Jurisdictione simpliciter dicta separetur, nec competat Magistratui quà tali, nec etiam vi legis, quâ Jurisdictio certæ personæ vel Ordini tribuitur, sed opus est speciali mentione Legis aut constitutionis, vel decreti Summæ Potestatis, qua Jurisdictio *Criminalis* aut superior, sive *Alta*, quam vocant, vel Merum Imperium specialiter exprimatur.

22. Quia,

22. Quia, tametsi Jus vitæ & Necis reverà sit distinctum à Jurisdictione Criminali; cum illud è Juribus Summæ Potestatis sit, comprehendens etiam Jus remittendi pœnam mortis, aliamve graviorem, & aliquando sine causæ cognitione, puniendi; est tamen hæc potestas, de capite civium decernendi, & sanguinem effundendi, tanta, momentumque habens adeo prope ad Summam Potestatem accedens, ut nonnisi nominatim expressa, cuiquam data videatur, idque non immerito, ubique receptum videmus.

23. His divisionibus perfuncti, non opus est, de Imperio seorsim ut agamus: Scimus in Jure Latino id esse duplex, unum quod Mixtum vocatur, & est potestas adjuncta Jurisdictioni, ad effectum ejus, vi cogendi & coërcendi comparata, quod ideo mixtum Romani vocarunt, quia sic inest ordinariæ Jurisdictioni, ut nunquam ab eâ separari possit, & tamen ut facultas à Jurisdictione separata consideretur; quæ res ut multas in Jure Civili subtilitates & controversias parit, ita nobis ad usum & facilitatem hujus doctrinæ admodum prodest, quod Jurisdictio & hoc Imperium, quæ sunt in Jure Latino, res eædem in concreto; pro iisdem ita sumere licet, ut nec unum ab altero definitionibus abstrahi necesse sit, ipsumque merum Imperium idem cum Jurisdictione Criminali statuere liceat.

24. Si quis tamen huic adsuetus distinctioni & proprietati vocum, in hoc sit, ut Jurisdictionem ab Imperio verbis & sensu recepto dividere velit, huic ego commendatam velim interpretationem Guiloti & Schotani, quam ex hypothesi juris Romani, in *posit. ad tit. π. de Jurisd.* probare non potuimus: Jurisdictionem esse potestatem cognoscendi & judicandi Jure Magistratus, aut saltem à Summâ Potestate commisso, tam in Criminalibus, quam in Civilibus. Imperium esse potestatem exequendi judicata, mixtum in civilibus, merum in criminalibus; nam hoc in Imperio Mixto, Jure Civili procedit; sed merum etiam continere de causis cognoscendi & judicandi facultatem, palam est, *ex l. 2. §. 23. π. de O. Jur. l. 6. in pr. π. de Off. Proconf. l. 1. §. 4. d. Præf. urb. l. 1. in pr. d. Off. ej. cui mand.* Verum in hac disciplina, quæ non est adstricta terminis Artis Romanæ, nihil est commodius illâ Imperii explicatione, quâ fiat ut à Jurisdictione non distinguatur, quod cur plane faciendum sit, causam nullam videmus.

25. Id vero nec opus est admoneri, male veteres Juris Interpretes, præeunte Bartolo, ad Imperium merum, id est, Jurisdictionem Criminalem, retulisse potestatem ferendi Leges & indicendi vectigalia; quod est enormius, quam Jus vitæ & necis, quod alii multo Bartolistis cultiores errant, non distinguere à Jurisdictione criminali. Utrisque videtur imposuisse *meri* vox *Imperii*, quod aliquanto facilius cum Jure Summæ Potestatis, quam Jurisdictio criminalis confunditur; ut usu venit plerisque Historiæ Græco-Latinæ Interpretibus, qui Græcas voces *αὐτεξούσιον, αὐθεκράτορος ἀρχὴν*, quibus *τὸ κύριον* in Republicâ significatur, sæpe per merum Imperium interpretantur.

26. Solet etiam dividi Jurisdictio in propriam & Alienam, & hæc iterum in Mandatam & Prorogatam. Sed qui accuratius loqui velit, has non ut species, sed ut modos, qui accidunt Jurisdictioni, considerabit. Proficiscitur enim omnis Jurisdictio & Imperium à Summâ Potestate, licet modus eligendi & constituendi personas jurisdictione fungentes sit aliquando penes ministros & inferiores.

27. Non

27. Non est Jurisdictio, quæ causam habet, mandatum ipsius Magistratus. Etsi hanc vocant Mandatam vulgò Jurisdictionem, quando Magistratus alium rogat, ut is suis vicibus fungatur, etiam privatum. Est enim hic modus exercendi jurisdictionem per substitutum; Eaque tum Jurisdictio non Mandatarii, sed mandantis est; idque more peculiari Romanorum. Vix enim est, ut his diebus qui Jurisdictionem habet, eam alii privato demandare possit; Substitutiones quidem fiunt Collegarum inter se, verum ut alii non Magistratus in tribunal adscendant & jus dicant, à secta temporum abhorret, idque juri publico non paulo præ more Romano convenientius est.

28. Magis igitur est, ut omnis Jurisdictio, quemadmodum & Imperium, sit propria Magistratibus, sine facultate mandandi; proprietate sic intellecta, quemadmodum fert natura negotii, non ut proprium dicitur, quod est in patrimonio; Sed quod datum est ab eo, qui jus dandi habet, id est, proprium in hac materia; Proinde, qui jurisdictionem & Imperium habet, à Summâ potestate, non alieno beneficio, hic propriam dicitur habere potestatem. *l.* 5. *π. de Jurisdict.*

29. Quod cum æquè de Mero Imperio, sive de Jurisdictione Criminali, quam de civili prædicetur, nimis aberravit à vero hujus rei intellectu Henricus VI. Imperator, qui Bononiæ electus Arbiter sponsionis inter Azonem & Lotharium Jurisperitos, decidit secundum eum, qui Magistratus merum Imperium habere tantum usu & exercitio, non proprietate contenderat. Nam aut idem de Jurisdictione civili tenendum est, aut si hæc est propria Magistratibus, etiam merum Imp. iisdem æque proprium esse oportet; quâ de re pluribus actum in *Prælect. ad tit. π. de Jurisdict.*

30. Quod attinet ad prorogatam Jurisdictionem, etsi nos hanc etiam loquendi & partiendi viam, in Jure Romano sequimur, dicendum tamen quod res est; hanc minime speciem novam facere Jurisdictionis: Sed esse aliquid accidens Jurisdictioni: *Quo, consensu partium Jurisdictioni subjiciuntur, qui non erant ei subjecti.* Potestas Magistratus eadem manet, nec privati cuiquam possunt tribuere Jurisdictionem, verum se ipsos Judici non suo, cum id è re sua putant, submittere possunt; hac Lege, ne qua confusio inde oriatur in Republ: & præsupposito semper, eum, cui se in aliqua causa submittunt, habere jurisdictionem publicam.

31. E quatuor prorogationis speciebus, unam modo Juris publici rationi consentaneam esse arbitramur; Scil: quæ de persona ad personam dicitur, cui propriè verba modo collocata conveniunt. Nam quæ de loco ad locum vocatur, qua Magistratus unius loci, jus dicere possit in alio loco, non habet facultatem civilem; nec id modo voluntate privatorum fieri non potest, sed nec ipsorum Magistratuum conventione; qui non possunt mutare terminos à Summa potestate sibi præscriptos.

32. Neque de Tempore ad Tempus, quam dicunt, magis valet: ut, scilicet, judex ad tempus datus, post tempus ei præscriptum, judicandi potestatem habeat: quia tum Judex est privatus, cui privati Jurisdictionem dare non possunt. Arbitri jus ut habeat, ac ita sententiam dicat, hoc equidem, ut quisque semper arbitris suam rem committere potest, quo minus efficiant compromisso, nihil impedimento est.

33. De causa ad Causam, prorogationem plerique concedunt; ut Judex ad unum genus Causarum publicè constitutus, de alio genere jus dicat: Sed

nec hoc facultatem habere videtur, quia vix fieri potest, quin oriatur inde Confusio. Quid enim? Amstelodami nunquid privati suo consensu facere possunt, ut Judices rerum matrimonialium de hereditate deserta, vel de rebus pupillaribus judicent? Non puto: nihilo magis, quam ut Magistratus merè politici, de quæstionibus, juris privati; aut hi de rebus politicis judicent atque disponant; Vel, ut judices Recuperatores de Criminalibus causis jus dicant; quorum nihil sine confusione publici ordinis institui posset.

34. Sola igitur usum habet Prorogatio personalis, qua quis Foro suo renuntiat seque Judici non suo submittit. Et hæc ipsa vix alium habet usum, quam hoc uno casu; Si Judici supremo patriæ suæ, cui nonnisi per appellationem subjectus erat, se directè primaque instantia subjiciat. Nam prorogatio, quâ quis se judici, qui nullam habet in ipsum jurisdictionem, submittit, non habet effectum, nisi in ejus Territorio deprehensus sit; quia consensus privatorum non potest efficere, ut judex prorogatus in alieno territorio actus jurisdictionis exerceat. Atqui ut deprehensus in aliquo loco, ibi judicio sistere cogatur, id Aresto solo nunc ubique locorum instituitur. Quibus rebus fit, ut quicquid de Prorogata Jurisdictione fertur, ad hunc solum, quem diximus, usum restringatur.

35. Sicut autem Jurisdictio & Imperium sunt functiones mere personales à summâ Potestate collatæ, ab eâque dependentes, ita nec aliter quam eo cum respectu finiuntur. Bini modi, quibus finem accipiunt, ad priorem; bini ad posteriorem spectant. Priores sunt, Mors & Tempus præscriptum, si ad vitam data non sit potestas: aut si Jurisdictio non sit hereditaria, vel territorio adnexa, quæ non habet finem, nisi quo ipsum amitti solet patrimonium. Tempus in magnis Imperiis usque ad successoris adventum prorogari solet, ut per se, vel per legatos suos iidem Magistratus provincias administrent, quod Romani servabant *l.* 10. *π. de off. Proconf. l.* 17. *d. off. Præf.*

36. Posteriores modi sunt, Abdicatio & Exauctoratio. Illa, cum Magistratus ante tempus sponte discedit ab officio; eique renuntiat, quod nonnisi Principis consensu, cum munera publica ut invitis imponuntur, ita ab invitis etiam retineantur, impetrato facere licet. Sic Papinianus Præsidem provinciæ, abdicando se, non amittere imperium scribit in *l. pen. π. de Off. Præf.* quemadmodum olim per populum fiebant abdicationes *l.* 2. §. 24. *π. de Orig. Jur.*

37. Exauctoratio fit vel à Principe, vel à Judice. A Principe, jure Summæ Potestatis, quoties è Republ. videtur, nisi Reipubl. legibus aliter sit cautum; sive generaliter, ne quis officio suo privetur, nisi causâ cognitâ, ut in Galliâ Constitutum fuit, tempore Ludovici XI. etsi hodiè non ita servatum, teste Mezeræo, in *ejus vitâ*; sive ratione talium Magistratuum, qui non tam Regis sunt, quam Regni, ut in Imperiis non absolutis frequenter usu venit. Ubi dubium est, vel ut dubium tollatur, Principes aut Optimates solent adjicere Magistratuum constitutionibus, *ad beneplacitum*. Sed Imperia simpliciter constituta jus hoc, etsi non adjectum, habere, dubitari non potest, ex his quæ in *libro* I. de jure Summæ Potestatis adstructa sunt.

38. A Judice, fit exauctoratio, propter delictum, causâ cognitâ reoque in defensionibus suis audito; quod nec aliter è causâ delicti famosi ab ipso Principe fieri potest; si jus suum ex bono & æquo metiri velit; cum alioqui plus Magistratui adferret præjudicii, quam

si jus

si jus patrimoniale ipsi auferret; quâ de re Bodin. 4. *de Republ.* 4. *n.* 440.

39. Quod autem jus, Princeps aut summi Rectores habent in officiis ab ipsis immediate conferri solitis, hoc analogicè Potestatibus etiam inferioribus, adversus ea, quæ illorum collationi à Summa Potestate commissa sunt, provocatione salvâ, competit atque tribuendum est, ut docet Sandius noster in *Decis. Fris. def. ultimâ.*

40. Id jam satis liquet, cum Jurisdictio & Imperium sint facultates à Summâ Potestate profluentes & dependentes minimeque patrimoniales; præscriptionem in illis acquirendis aut amittendis non habere locum; cum hæ non nisi rebus ad Patrimonium cujusque pertinentibus applicentur, & in quibus est aptitudo ad animum dominii ab usurpantibus induendum, qui non potest esse in civibus ad jura Summæ Potestatis, cui se ferunt ut subjectos, acquirenda; quemadmodum ex eo, quod de usucapionibus & præscriptionibus est dictum *in lib.* 2. *sect.* 4. *cap.* 5. *n.* 33. 46. *& seqq.* intelligi potest.

41. Si totum Magistratus officium Præscriptione non potest acquiri, sequitur, cum sit idem juris in parte quod ad partem, cum toto quod ad totum, ut in Scholis ajunt; non posse etiam Magistratus vel singulos, vel qui jus idem per modum collegii exercent, officii sui partes augere vel latius extendere, jure præscriptionis, quin Princeps id semper ad antiquos fines revocare possit: etsi verum est, populos, quamdiu Rectores illam usurpationem ferunt, teneri ad parendum Magistratibus, ex præsumptâ Rectorum suorum voluntate, ut jam diximus *ad tit. n. de Jurisdict. in fin.* quibus junge sis ea, quæ diximus. *in d. cap.* 5. *n.* 33. *& seqq.*

SECTIO II.

De Judiciis.

CAP. I.

Quid sit Judicium, & de Personis Judicium constituentibus.

Fundamentum Reipubl. esse Judicium. An, & quando sibi ipsi jus dicere liceat; An etiam, si Potestas Summa neget Justitiam. Definitur Judicium. Genus exponitur, & quatenus Judicium sit publici juris. De Personis Judicium constituentibus; Quid Judex, & an recte vir bonus dicatur; an imperitus Juris esse possit. Æquitas Judicis. Differentia an Arbitro, & Ætas judicis. Princeps an & quatenus in suâ causâ judex esse possit. De Actore deque Reo. De Procuratoribus & Advocatis, quid sint, & quodnam sit illorum officium, latius expositum. De Arbitris & effectu sententiæ.

JUrisdictionis, de qua novissimè diximus, exercitium maximè consistit in Judicio, quod propriâ sectione tractabimus, ita, ut tametsi caput hoc in jure Privato sat notabile sit, heic tamen loci nihil, quam ad Juris publici Universalis disciplinam evidenter pertinens attingamus.

2. Fundamentum quietis publicæ primum & maximum proculdubio est Judicium: Ad hoc enim reperta est sacra Legum reverentia, ut nihil proprio ageretur impulsu, adeoque *vis abesset*, ut bene olim Theodoricus Rex apud Cassiodor. *lib.* 4. *var. epist.* 4. Vim autem Cæsar Philosophus ait esse, quoties quis id quod deberi sibi putat, non per judicem reposcit, *l.* 13. *ff. Quod met. caus.* Et summum præceptum, non esse singulis concedendum, quod per Magistratum publice possit fieri, ne occasio sit majoris tumultus faciendi *l.* 176. *ff. d. Reg. Jur.*

3. Exceptâ necessitate, quoties sine certo periculo, vel damno, judex non potest expectari. Hinc enim inculpatæ tutelæ moderamen omnibus gentium Legibus; ad avertendum vitæ periculum videmus sancitum. Et huc facit, quod debitorem fugientem prehendere, nummosque ei extorquere licet, *l.* 10. §. 16. *l. pen. in fin. de his quæ in fraud.* Pacto etiam ita constitui potest, ut certo casu liceat alicui jus sibi ipsi dicere, quo facit Pactum *executorium*, de quo Juris Interpretes, & Sandius noster *lib.* 1. *Decis. Fris. tit.* 12. *def* 3. Sed extra hos similesque casus, à Lege judicii, minime recedendum est.

4. Improbanda igitur gentium quarundam vetus consuetudo, quâ dubiæ controversiæ pugnis singularibus dirimebantur. Nec scio, an concedi possit, quod Grotius habet in *lib.* 1. *de jur. B. & P. cap.* 3. *n* 2. cessare judicia sibique ipsi posse quem jus dicere, *si judicem subditi non audiant, aut judex apertè cognitionem*

tionem rejcerit. Magis enim est, ut ad Superiores Potestates eo casu sit recurrendum, à quibus si remedium non adbeatur, ferenda Summæ Potestatis injuria, potius quam ad bellum detur regressus, quod adeò à Grotianis principiis non abhorret, ut hoc illi excidisse liceat mirari.

5. Res adeò est sanctissima Judicium, quo ultimum in rebus humanis malorum evitatur, *Bellum*. Proinde, quod judicis officium Christiano illicitum Christiani homines sentiunt, nimis longè à prudentiâ Christiana recedit, nec id Christo Domino fuisse propositum demonstravimus in *Eunom. Rom. ad Rub. π. de Judiciis*.

6. Definitur Judicium cum Jurisconsultis, a quibus recedendi causam hac parte non habemus; *Legitima Causæ disceptatio, quæ fit apud judicem, à parte actoris & rei, litis finiendæ gratia*.

7. In omni controversia seu causâ, duplex est quæstio, facti & juris; Facti, an & quo modo aliquid gestum sit; Juris, an rectè vel secus, & quid de eo statuendum. Plerumque autem jus & factum in quæstionibus Judicio ventilatis miscentur, & pari fere passu ambulant; saltem quæ facti sunt, Juris rationes semper habent conjunctas. Disceptatio tam de jure quam de facto pertinet ad jus privatum, quod totum circa judicia, veluti cardinem suum vertitur. Sed constitutio & ordinatio judiciorum ad jus publicum merito refertur.

8. Quod Prætores Romani non male discrevisse videntur; Namque illi tanquam Magistratus præerant quidem judiciis & auctoritatem illis præstabant & judicata exequebantur, sed ad merita causarum cognoscenda alios judices dabant. Forte & criminalia judicia, quibus vigor disciplinæ publicæ vindicatur, hoc respectu publici juris rectè dicuntur; quare & hodie publico nomine per Fisci procuratores duntaxat vindicantur.

9. Quin imo causas etiam non criminales dividere licet, in publicas & in privatas; ut priores sint, quæ in controversiis ad Regimen publicum spectantibus, veluti ad Tributa, vectigalia, Commissa, mulctas, officia publica, de quibus apud Consistoria Principum & Collegia liberos populos Regentium disceptari solet, vertuntur. Privatæ, quoties in foro de Contractibus, Testamentis omnibusque rebus ad meum & Tuum pertinentibus agitur.

10. Sed ad constitutionem Judicii pertinent inprimis, Personæ Judicium constituentes, quæ sunt vel principales, vel minus principales. Priores, Judex, Actor, Reus, qui sunt in definitione. Posterioris generis sunt, Scribæ, Apparitores, Advocati, Procuratores; de singulis aliquid, ut hujus instituti fert ratio, videndum.

11. Judex ita definiri potest; Vir bonus *Juris & æqui peritus, ad lites decidendas publicè constitutus*. Non desunt, qui minus rectè qualitatem viri boni & jurisperiti in Judice definiendo, commemorari putant; eo quod multi judices & mali & imperiti reperiantur; quod est verissimum: sed non minus est verum, judicem esse debere bonum virum & juris æquique peritum; In definitione considerandum, qualis esse debeat & esse præsumatur, non qualis in cute & intus in animo sit. Cui addendum, quod vir bonus sumitur hic civiliter, non excellenter, quales tot viri boni vix sint, quot *Thebarum portæ, vel divitis ostia Nili*.

12. Vir bonus igitur quilibet Judex auctoritate publicâ constitutus præsumitur: Jurisperiti qualitas minus quam Viri boni essentialis videtur; quia Judices multi

multi palam sunt imperiti Juris, quibus illa gratiâ, Adsessores adjunguntur, tam majores, à quibus ob Nobilitatem studia non exiguntur, quam pluribus in locis minores; ut etiam Legibus populorum vetentur ipsi, inconsultis Jurisperitis: dicere sententias: quo pertinent collegia Scabinorum in quibusdam Germaniæ locis, & *Pensionariorum*, qui *dicuntur*, in Belgio, quos alibi in publicis duntaxat, alibi in privatis adhiberi moris est.

13. Sed hæc instituta defectum Juris peritiæ in Judicibus, ipsa vel maxime arguunt, ut tamen peritos esse Juris particularis, si ad certum causarum genus dati sint, id hactenus sufficiat; quomodo militares viri & mechanicorum Præsides collegiorum, de rebus ad suas professiones pertinentibus jus dicere solent, cum hodie, tum olim apud Romanos *l.* 17. *C. de Judic.* Prorsus enim juris peritiâ non potest carere Judicis officium, quod est ita judicare, quemadmodum Legibus & moribus est proditum, ut Justinianus & res ipsa loquitur, *in pr. Inst. de off. Jud.* Nec etiam aliud est commune Judicium, quod expressit Phocylides,

Μηδέποτε κρίνειν ἀδαήμονας ἄνδρας ἐάσῃς.

Indoctis nunquam sacrum permitte Tribunal.

14. Juris scientiæ, addimus *Æqui* peritiam; quod significat facultatem interpretandi jus ex præsumptâ legislatoris voluntate, verbis licet in speciem renuentibus; quod esse Judicis officium, docent optimi harum rerum magistri Juris Romani conditores *in l.* 8. *C. de Judic.* distincte ab officio Principis hac ipsâ parte, quemadmodum *in sect.* 1. *cap.* 2. *latius* exposuimus.

15. Ad hanc autem facultatem Æquitatis judicialis, duo requiruntur, Intima Juris scripti notitia, ut de eo quod Legislator non expressum intellexerit, mens existimari possit, & rectum exercitumque in ipsâ naturali æquitate judicium; quam partem innuit Caligula, cum aliquando minaretur, se facturum, ne Jurisconsulti quicquam præter *æquum* haberent de quo responderent; Jure scripto scilicet, abolito, *apud Suetonium in vitâ ejus.*

16. Ultima definitionis verba, Judicem ab Arbitrio, qui est Judex compromissarius, à litigantibus electus, distinguunt, & faciunt, ut Judicis officium sit publicum, ac etiam Magistratus, ut *superiori sectione cap.* 4. demonstratum est: Unde & ætas publicis apta muneribus in Judice requiritur, cujus determinatio specialis, est Juris positivi. In universum XXX. fere annorum ætas minima solet esse, qua Judices admittantur, etsi nec à minoribus alienum est, quod Jus Romanum agnoscit, à Principe dari posse cujuslibet ætatis judicem, modo non sit minor annis XVIII. *l.* 57. *π. de Re Judic.* Cumque Judices hodiè fere semper à Principe, vel ab eo qui jus Principis habeat, dentur, ætas XVIII. annorum, ut qua minor esse non possit Judex, intelligenda videtur.

17. Cæteræ qualitates & requisita Judicum, fere communia sunt, cum aliis Magistratibus: Nisi Judicibus sit proprium, quod non modo in causis propriis, sed nec in suorum proximorum causis sententiam dicere possint, ratione manifesta. Qui vero Summam Potestatem habent, quem illi judicem in suis litibus habebunt? Res loquitur, non esse, cui subjiciantur: Ideoque non potest aliter fieri, quin Judices sint in propriis causis, ut Jurisconsulti observant ad *l.* 41. *d. Hered. Inst.* ut in ista Lege præivit exemplo Tiberius: Idque ita boni Principes semper exercuerunt, ut se legibus alligatos ultro profiterentur *l.* 4. *C. de LL.*

Imò

Imò etiam minus sibi, quam privatis indulgerent, ut est specimen in §. *ult. Inst. Quib. mod. Testam. infirm.*

18. Quin ut plenius omnis præjudicii species, quæ non potest abesse, ubi quis ipsemet judex & adversarius est, amoveatur, hodierni Principes & Summæ Potestates rectè consulunt, quod suas caussas apud Supremas Curias agi & judicari permittunt, earumque se judicatis submittunt: Scilicet, in negotiis, quæ tanquam membra communis Societatis, non ut Rectores Civitatis cum aliis habent controversa; Sed quatenus sæpe dubium est, cujus generis sint ea, de quibus quæritur, hac parte rursus ipsos oportet esse judices, quia res non capit alium exitum: sic tamen, ut in dubio rem potius ordinariis delegare judicibus, quam suo arbitrio vindicare debeant; quo minus cives & exteri à contractibus cum Principibus ineundis absterreantur.

19. Exigit præterea judicis definitio, ut ad tantam rem necessaria existimatio illæsa atque ut naturales facultates adsint; neque enim surdus aut mutus judex esse potest; cœcus non facile dabitur, datus tamen quominus remaneat, nihil obstare videtur, *l. 6. π. de Jud.* quia cæcitas, animi perspicaciam adjuvat potius quam obtundit: feminas ratio communis arcet à cunctis muneribus publicis.

20. Officium judicis in genere est, ita judicare, quemadmodum Legibus & moribus est proditum, tam secundum id, quod partes expresserunt, quam ut ex bono & æquo cujusque negotii natura fert; qua in re non modicam esse latitudinem & differentiam, ut quædam negotia liberam rem hac parte Judici potestatem, alia magis coarctatam præbeant, usu rerum constat; idque Romani discretione judiciorum, quæ stricti Juris & bonæ fidei dixere, sine offensa Justitiæ determinarunt, ut probavimus in *Eunom. Rom. ad l. 7. π. de Negot. gest.* Inductio autem illius diversitatis & officii Judicis secundum singulas Judicii partes, hujus quidem instituti terminos excedit.

21. Non potest tamen omitti Nobilis & vetus quæstio, si judici aliter de facto constet, quam ex actis & probatis liqueat, utrum juxta suam scientiam, an secundum fidem testium & instrumentorum jus dicere debeat. Imponere necessitatem pronunciandi, quod falsum & iniquum esse novit, id verò durum videtur, neque committendum. Rursus, permittere, ut testes omni exceptione majores præ sua solius scientia spernat, exemplo pravum & noxium foret. Siquidem hoc prætextu; quatenus judices, etsi debeant esse boni, sæpe malos vel ambiguos esse contingit; infinitæ tegerentur iniquitates.

22. Plane, qui summam habet potestatem, aut qui datus est ita, ut judicati rationem nullam redditurus (quanquam ita vix potest) merito tutoque scientiam suam præfert. Sed quorum sententiæ retractari possunt, his id nullo modo indulgendum; quia judicati rationem aliis ex conscientia sua reddere nequeunt, neque superior, qui errorem ejus corrigit, aliter de eo quam ex actis arbitrari potest. Standum igitur media opinione; faciendum, ut judex ea caussa se exoneret officio suo, ac inter testes potius auxilio veritatis adsit. Egimus hac de re latius *in Prælect.* ad *Tit. Inst. de Off. Jud. etiam Eunom. Rom. ad l. 6. §. 1. d. off. Præs.*

23. Quam autem justi & injusti discrimen acre judicium & ingenii intentionem requirat, quam non sine multa præceptionum memoriâ & subtili applicatione consistat, Romanum jus luculenter docet.

24. Nec tamen hoc in plerisque, à natu-

naturalis juris consecutione, & eo quod cunctis civitatibus conveniat recedere, satis hi probant, qui licet obtrectatores Romanæ prudentiæ, optimum illud *esse juris Naturalis interpretem fatentur, Selden. de mar. clauf. c. 5. in fin.*

25. Nulla igitur ratione *Hobbes* doctrinam artis Legalis in advocatis necessariam, in Judice prope supervacuam existimat, Angliæ potius suæ, quam ingenii humani morem negotiorumque perplexam varietatem, ut videtur, considerans.

26. Secundum Judicem, Actor & Reus Judicium principaliter constituunt. Actor est, qui ad judicium provocat, Reus qui provocatur: Aut si res sint ejusmodi, in quibus uterque provocat, is qui primus id occupat, Actoris partes obtinet. Reus à Re dictus est & Rei, quos inter Res est, sive *quorum de Re agitur*, ut Cicero *lib. 2. de Orat.* sive is agat, sive cum illo agatur: Hinc duo Rei Jurisconsultis vocantur; tam qui in solidum singuli Creditores, quam debitores facti sunt: Verum ut is, *unde petitur*, quomodo Antiqui frequentius loquuntur, Reus appelletur, usu receptum est, tam in civilibus, quam in criminalibus causis.

27. E personis minus principalibus, Scribæ & Apparitores cæterique ministri, nihil hic habent singulare: Sed Procuratores & Advocati, ab hoc loco abesse non possunt. Procuratores proprie nihil sunt aliud, quàm mandatarii, tam ad Negotia, quam ad lites. Et quidem ubi quisque suam causam per se, in Judicio peragere potest, ibi & procuratorem quemlibet dare potest, ac ita se res apud Romanos habuit. Sed quia res & usus plerosque populos adduxit ad ordinem & trituram Fori, cui vulgus impar confusionem inferret, ubique receptum est, ut Procuratores in Judiciis habeantur publici, in Jure Romano incogniti, de quibus hic ideo paucis agendum.

28. Ejusmodi Procurator publicus, *est Vir bonus, ordinis Judicialis peritus, auctoritate publicâ, ad lites, ex mandato partium administrandas, constitutus.* Quod vir bonus dicitur, id civiliter accipiendum, & quia talis esse debet officii ratione; quod ut publicum est, ita arcet malos & infames, quales si quis privatim rebus aut litibus suis extra judicium præficere velit, non prohibetur, ut indicat Justinianus Cæsar in §. *ult. Inst. de Exception.*

29. Ordinis judicialis *peritum* diximus; quoniam hæc præcipua ratio est, cur promiscuum alienas causas procurandi officium, in publicum, ut videmus, sit mutatum; ne judicia, imperitorum hominum strepitu & discursu turbarentur. Idque est *Auctoritate publicâ*; & quidem prævio Examine atque jurejurando, ut merito passim observatur: Addito tamen, *Ex mandato partium.* Publice enim ad universum officii genus admittuntur; In singulis causis non minus quam privati Procuratores, specialis egent mandati; ideoque mandatore mortuo, non possunt in Judicio pergere, nisi novo ab herede mandato instructi.

30. Postremum in definitione est, *Ad lites administrandas.* In hoc enim discrepat ab Advocato Procuratoris officium; quod ille quidem ad Patrocinium voce vel scripto præstandum, hic ad urgendam, ad exitumque moderandam litem adhibeatur; plus enim quam minister esse non videtur publicus Procurator, ne quidem post litem contestatam, quod aliter de Procuratore privato constat; Idque nec aliter hodie se habere, verum imprudenter fieri, quod hanc regulam, Procurator est dominus litis, vulgo ad Procuratores, qui sunt hodiè, publicos producunt, in *Prælect. ad*

Tit.

Tit. 1. de Procurat. n. XI. demonstratum est.

31. De officio Procuratorum, quo pluribus hic agamus, instituti ratio non patitur: Nisi addere placeat; In dicasteriis inferioribus, & in nonnullis quoque Superioribus, Procuratores etiam habere jus postulandi, id est, Advocatorum munere fungendi; quatenus patrocinii peragendi fiduciam habent. In nonnullis etiam locis Postulare, id est, pro Advocatis fungi necesse iis est; ubi Advocati à Procuratoribus distincti non habentur, sed conjuncta sunt hæc officia: Quod ut ad compendium & sumptus Judiciorum coarctandos plurimum facit, ita prudenter à quibusdam populis receptum est: Ut tamen crebrius, uti personis, ita partibus agendi distincta, licet conjuncta maneant officia; De Advocatis igitur pauca subjiciantur.

32. Advocatus est, *Vir bonus, juris peritus, à litigantibus rogatus, ut voce vel scripto causam suam Judici exponat, probet atque ex arte defendat, ad hoc officium publicâ auctoritate admissus. Virum bonum* esse oportere, sacrum Justitiæ sacerdotium, quod Jurisconsultis adscribitur, indicat, ut & summa officii advocatorii, à Valente & Valentiniano præscripti, ut patrocinentur, integre, fideliter & modeste *l. 6. C. de Postul.*

33. *Jurisperitum* æque esse oportet Advocatum, si præstabit, quod Leo & Anthemius Imperatores de Advocatis prædicant, *ut gloriosæ vocis confisi munimine, laborantium spem, vitam & posteros defendant l. 14. C. de Advocat. divers. judic.* Quod ne fieret, inde ab aliquot seculis in plerisque Foris provisum est, ne quis admittatur, nisi Illustris alicujus Academiæ testimonio Jurisperiti elogium adeptus. Leo Imperator jurejurando Professorum id olim adfirmandum mandavit in *l. XI. C. de Advoc. divers. judicior.* Quod an hujus seculi corruptioni hac in parte, pravæque Academiarum æmulationi, quâ hæc elogia fere promiscua & venalia sunt, emendandæ sufficeret, haud facile dixerim: Forsitan utilius fuerit, etsi inutilius Academiis, si, quod Leo fieri præcipit, in *l. 11. C. de Advocat. divers. judic.* Examen apud ipsum Rectorem, sive Fori præsides fiat, quod nunc in Scotiâ faciunt; vel, sicut apud Regiomontanos, in Academiis honorati, rursus apud Forum disputationem publicam subire cogerentur.

34. Definitio habet; A *litigantibus rogatus.* Advocatus ita dictus est, quod à litigantibus advocabatur in consilium, eaque procuratoris ab Advocato notissima differentia est, quod hic mandato constituitur, Advocatus vero precibus aditur; ille dominum, hic magis clientem habet: Utrumque participant honoris aut ministerii imitamentum, qui simul Advocati & Procuratores sunt, ut in multis esse locis, indicavimus.

35. *Causam suam Judici exponat.* Hoc olim erat Patroni, erga clientem suum, cujuslibet officium. Donec ad Oratores, qui per excellentiam exinde Patroni sunt dicti, qualis Cicero, Hortensius & nobilissimi atque facundissimi quique Romuli nepotum, transiit; quo tempore Advocati erant privati reorum amici, ad opem consiliumque advocati, ut senes apud Terentium & Plautum quandoque se advocatos amicis in foro adesse debere prædicant, à quibus omnibus seorsim, consulebantur Jurisconsulti: Donec eloquentia forensi privatorumque opera advocatorum detrita, Patronorum & Advocatorum munia à Jurisperitis occupata sunt: qui sic habent triplex, ut olim erat, officium, Patronorum, Advocatorum, Jureconsultorum, quibus in multis, ut dixi, Foris accedunt partes Procuratorum. Quod etsi in eum modum

dum compendii causa sit institutum, satis tamen adhuc in ipso compendio plerique reperiunt dispendii.

36. *Ad hoc officium publicâ auctoritate admissus*; Ita receptum est; cum olim quicunque fiduciam eloquentiæ & studiorum habebat, Advocati & Patroni partes obire posset. Sed habetur adhuc in definitione; *voce vel scripto.* Romanos viva voce causas egisse notum est; idem hodièque multis usitatum est populis; sed ineptiæ & confusio rabularum, pluribus locis hac parte ministerium vocis in desvetudinem, ut nonnisi scripto causæ disceptentur, adduxerunt; etsi præstantius & nobilius est vetus institutum; modo quod in gravioribus causis fieri solet; præcipua causarum merita literis comprehensa, Judicibus, adstruendæ memoriæ exhibeantur.

37. Officium Advocati tribus hisce præceptis continetur, *ut integrè, modestè, prudenter suis partibus fungatur. Integrè*, ne prævaricetur, neve causam sciens malam suscipiat, vel ut talem deprehensam deserat; etsi in quibusdam Foris nihil ab Advocatis exigitur, quàm ut tali casu nihil dicant, aut scribant, quam quod à clientibus nominatim rogabuntur, ut dicant vel scribant; quomodo in Frisiorum Curiâ Advocati jurejurando adiguntur; quod an salva viri boni tesserâ usquequaque liceat, est ἀπαρθιόρητος. *Modestia* Advocatorum quid sit, tàm erga judices, quam adversarios, ipsa res loquitur.

38. *Prudentia* Advocati est vel Theoretica, vel Practica. Theoria tres videtur habere partes, Notitiam Juris Romani, Municipalis & Doctoralis. Prima in Academiis acquiritur, ut non sola, quæ pars Juris hodieque in usu manet, sed universa discatur Jurisprudentia: majori tamen intentione curâque in iis quæ observantur, adhibitâ. Jus Municipale, nonnisi post commune Jus perceptum, partim in Academiâ, partim in Foro adjungendum; quo etiam Feudale jus referendum, quæ parvo negotio ab his qui Romanum Jus fideliter didicerunt, memoriâ judicioque comprehendi possunt.

39. Doctoralem scientiam vocamus eam, quæ ex Interpretum lectione tàm veterum, quam recentiorum colligitur. Sed cum hæc pars studii Juridici verè sit infinita, modus ei ponendus est, pressèque se Advocatus utriusque Juris, civilis & municipalis notitiæ dedat oportet; ex Interpretibus quantum satis est, in dubiis causis, ad auctoritatem positionibus suis addendam petat: Sed fundamentum & Summa doctrinæ sit, LEX & RATIO. Jus Canonicum in iis locis & rebus, in quibus usum habet; ut apud Protestantes habet rariorem; partem Theoriæ facere, intelligimus.

40. Prudentia, quam Practicam diximus, etiam duplex est; una consistit in applicatione Legum ad singulas factâ species; Altera, in usu Fori, quod attinet ad morem procedendi & Artem formulariam, vulgo stylum Curiæ appellant. Cicero trimembre fecit officium Juris-Consulti pragmaticum; *Respondendi*, quid juris sit in singulis factorum speciebus; in quo est Ars applicandi. *Cavendi*, id est, suggerendi hominibus in omni genere Contractuum & negotiorum, quo partes sibi idoneis cautionibus adversus fraudes & incertos eventus prospicere queant. *Scribendi*, id est, præscribendi formulas actionum & negotiorum.

41. Hæ sunt personæ Judicium constituentes. Sed propter moras & sumptus judiciorum, haud rarò in Arbitros compromittitur, *qui sunt privati homines, quos partes eligunt, ut litem instar judi-*

cum

eum definiant. Horum omnis potestas *Compromisso* continetur, quod tamen de rebus ad jus publicum pertinentibus, in quibus crimen aut infamia similisve causa vertitur, concipi non potest; sed tantum de his, quæ in dominio & arbitrio sunt privatorum, *l.* 32. §. 6. *de Arbitr.*

42. Sententia arbitrorum non parit actionem rei judicatæ, quoniam hæc publicam supponit auctoritatem *l.* 1. *C. Arbitr.* Imo partes, pendente cognitione arbitrum deserere atque ad judicem adire possunt, *l.* 30. *π. d. Arbitr.*

43. Utroque tamen casu, si vel destituant eum, vel pronnntiato stare nolint, exigi potest, pœna compromisso præfinita, *d. l.* 30. *in fin.* Unde colligi potest; quo pacto hæc inter se consistant; standum esse partibus, Arbitrorum sententiâ, sive æqua, sive iniqua sit, & tamen nullam ex arbitrorum *Laudo*, sic vulgo sententiam Compromissoriam vocant, actionem dari.

44. Provocatio ab arbitro nulla potest fieri; cum, quia partes suo consensu huic beneficio renuntiasse videntur; tum, quia nulla inter arbitrum, qui privatus, & judicem, subordinatio inferioris ac superioris, quæ in Appellatione requiritur, intercedit.

45. Reductio, quæ fit hodie passim, nec cum juris publici ratione, nec cum naturâ compromissi satis convenire videtur. Non prius, quia cum Appellatio per juris publici rationem hic non habeat usum; Reductio, quæ prorsus hodie ad appellationis similitudinem exercetur, nihilo magis ei convenire potest. Natura autem Compromissi fert, ut secundum id, quod Arbiter dixerit, partes transegisse videantur; Transactio autem à nullo superiore retractari potest.

46. Verùm, ut è silentio certi temporis, præsumptio, quod partes acquiescant, ac inde actio quasi judicati nascatur, id habet rationem & usu servatur. *l. pen. C. de Arbitr.*

47. Hoc est singulare, quod cum promissio transeat ad heredes eosque directe obstringat, Compromissum, quod est Promissum duplex & Reciprocum heredes, qui ex causâ, de quâ compromissum fuit, omnino tenentur, non obligat, sed morte compromittentium, ante *laudum homologatum*, ut barbarè loquuntur, id est, sententiam approbatam, finitur *l.* 27. *π. de Recept. qui Arb.* nequidem jure Canonico *cap. ult.* x. *de Arbitr.* Cum tamen in Judiciis, ubi nulla conventio vertitur, è tacito consensu heredes validius teneantur, quam ex ipsa causâ, priusquam in judicium deduceretur, ut Juris consulti docent *ad tit. Inst.* §. 1. *de perpet. & temp. act.*

48. Cur expressæ conventionis minor sit vis, quam taciti consensus, ratio esse videtur, quod Compromissum fiat ex fiducia personali, quam habent compromittentes de judicio & synceritate Arbitrorum, de qua forsitan heredes haud æquè sint persuasi; cujusmodi ratione, Mandatum, & Societas, contra naturam aliorum contractuum, ad heredes quoque non transeunt. Sed infra Judices subjectio est necessaria, non arbitraria, quæ proinde non est tam fragilis.

CAP. II.

Judiciorum species & initia exhibens, ubi de In jus Vocatione & de Arresto.

Divisio Judiciorum in Civilia & Criminalia, Privata & Publica, alio sensu, quam jure Rom. In petitoria & Possessoria, & cæteræ breviter expositæ divisiones. Partes Judicii in summâ esse tres, quarum prima in Jus vocatio; cujus necessitas & modus exponitur. Quinam eximantur omnino & secundum quid. Usus & ratio in Jus vocationis Requisitoriæ & Edictalis. Arresti etymologia, definitio, divisio & usus. Quo jure nitatur, & an rectius à veteribus neglectum, quam hodie exercitum sit. Forma Arresti quatuor partibus exposita. An neglectâ Intimatione valeat, ex parte saltem. Quando cesset Arrestum; an etiam in res aut pecunias Principum exterorum. Differentiæ in Jus vocationis, è Iure gentium hodierno magis, quam exemplo Iuris Romani. In Ius vocatio generalis quotuplex, & an præjudicet ignorantibus. Effectus in Ius vocationis; utrum hodierno jure Gentium, qui se non sistunt, condemnentur, rectius, an exemplo Romanorum melius inauditis semper defensio pateat: Inter criminales & Civiles causas videri distinguendum. De reliquis in Ius vocationis effectis.

DEfinitionem *Judicii*, quâ Personæ id constituentes, sunt comprehensæ, sequitur Divisio, in varias species & primo quidem in Civilia & Criminalia: quorum illis ad pecuniarium actoris commodum, His ad publicam animadversionem, hoc est, ad mortem vel cruciatum corporis, aut exilium vel mulctam fisco applicandam agitur.

2. Horum alia divisio in Privata vel Publica, juris est Romani, non Universalis: Namque hodie, de cunctis, ut dictum, criminibus publicæ accusationes instituuntur. Veteres *publica* dicebant, de quibus Leges nominatim erant latæ, & in quibus cuilibet è populo potestas experiundi dabatur, eaque certo solennique ordine moris erat institui, quæ omnia fuisse Romanis *arbitraria*, nec proinde juris communis, satis apparet.

3. Est tamen ratio, quâ divisio in Publicum & Privatum, Juris Universalis disciplinæ accommodari posset; si Publica dicerentur, quæ directè lædunt Rempubl. Privata, quæ singulos in corpore, honore bonisve lædunt. Quo sensu crimina Majestatis, Peculatus, Repetundarum, Residuorum & Ambitus, publica. Homicidii, Adulterii, Falsi, Plagii & similia, privata forent.

4. Civilibus Judiciis frequens, etiam in publicis controversiis, est divisio, in Petitoria & Possessoria. Petitoria, in quibus agitur de jure pleno & perfecto, ut aliquid nobis detur ex obligatione, vel restituatur ex jure dominii, aliove in re constituto jure: Possessoria, in quibus agitur ad detentionē rei adipiscendam, retinendam, vel recuperandam. E quibus retinendæ possessionis remedia creberrimi usus

usus sunt, ut res in *statu*, quo nunc est, relinquatur, quia commodum possessionis inter diversos Principes populosque longe majoris momenti & usus est, quam in Jure privato. Ut adeo maxima pars controversiarum, quæ belli, pacis & induciarum materiam præbent, in possessorio magis quam in Petitorio versetur.

5. Quarta Judiciorum differentia sit, quod vel Generalia sint, vel Specialia: Generalia, more juridico, non dialectico, dicuntur, in quibus de multis rebus simul tractatur; Specialia, quæ de singulis & certis rebus agunt. Utraque sunt vel in Rem vel in personam. In Rem, quibus ex jure, quod in Re constitutum est, agitur, adversus quemlibet rei possessorem, ut res vel jus in re nobis restituatur. In personam Judicia diriguntur, quando agitur adversus eos, qui nobis obligati sunt ad dandum vel faciendum, eorumve heredes, non contra Tertium, qui ipse non contraxit nobiscum, neque damnum nobis dedit.

6. Quinta vel VI. divisio est, in Principalia & præparatoria Judicia; Et hæc, quæ aditum parant ad aliud gravius judicium; cujusmodi cum alia, tum maxime possessoria sunt, quæ viam ad Petitoria sternunt; etsi possessoria tanti sæpe sunt præjudicii, ut petitorium absorbeant.

7. Sequitur ultima Judiciorum partitio, quæ majoris est usus, in Ordinaria & Extraordinaria. Priora dicuntur, in quibus servatur ordo solennis procedendi, & plena causæ cognitio adhibetur. Extraordinaria diversos habent gradus seu species: Nam in Jure non est insolens, gradus, quod Logici negabant, variare speciem. Quam diversitatem, antequam explicemus, partes Ordinarii Judicii commemorandæ videntur; quæ in Summâ vel Essentiales, vel Accidentales sunt. Prioris generis præcipuas esse, in Jus vocationem, Litis contestationem, Cognitionem & Sententiam videbimus.

8. Prima pars Judicii est in Jus Vocatio, quam merito Juris Naturalis, ne quis inauditus condemnetur, imo divini Juris esse tradunt, inde à primo Dei citantis Adamum exemplo: neque tantum in Ordinariis, de quibus hic agimus, sed etiam in extraordinariis maximeque summariis requiritur; etiam in Politicis, in quibus aliquis ordo Judiciali similis servatur, ut si quis absque in jus vocatione damnatus sit, ipso jure nullum sit judicatum vel decretum.

9. Modus in jus vocandi est optimus per Apparitorem, seu viatorem publicum; etsi in locis, ubi tota juris dicundi ratio summaria est, nihil vetet, Reum ab ipso Actore vocari: Sed ut hoc fiat per vim, obtorto collo, ut olim Romæ fieri solitum fuisse videtur, excusari facilius, quam defendi potest; quâ de re actum à nobis in *Eunom. Rom. ad l.* 18. *&* 21. *π. d. In jus voc.* Nihil est potius, quam ut per ministros publicos, ea res, ut fit, administretur.

10. Ne quis autem se actionesque suas Judicio eximere præsumat, quam paucissimos excipi ab in jus vocatione, Reipubl. interest: adeo, ut ne Magistratus quidem, etsi majores, eximendi videantur; etsi aliter Romanis visum & usitatum fuit: eo quod ibi maxima jurisdictio penes singulas erat personas; veluti, Consules, aut Prætores, qui cum neminem haberent superiorem, nisi Populum, ad Tribunal nullum vocari poterant. Aliter & rectius hodie Jurisdictio summa ab integris exercetur Collegiis, quibus singula membra subjiciuntur; etiam, si qui sint Magistrasus adhuc, personæ singulares, imo nec ipsi Principes & liberorum populorum Optimates in jus vocari gravantur, ea quâ diximus ratione modoque.

11. Ad domum quod nemini jure Romano in Jus vocatio inferri poterat, *d. l.* 18. *&* *l.* 21. *π. de Jus voc.* cum illo more minus bene morato, invitos etiam obtorto collo ducendi & rapiendi niteretur, id merito nusquam hodie receptum est. Sed quod illo jure vetitum fuit, in jus vocari privatos, dum justa mortuo faciunt, dum funus prosequuntur, dum uxores ducunt, qui sacris intersunt, qui in Jure consistunt: *l.* 2. *& sequ. π. de In jus voc.* Cum hæ exceptiones momentaneæ sint, ac humanitatis ratione nitantur, hodieque merito observantur.

12. Nec est ratio, cur modestia veterum, non permittentium patronos & Parentes aliasque venerabiles personas, sine veniâ Prætoris in jus vocari; ne forte famosis impeterentur actionibus; hodie nobis inepta vel negligenda videatur. Multo minus, ut, ubi adhuc venia Prætoris exigitur, ferendi tamen sint liberi, & qui liberorum loco sunt, famosis utentes formulis, ut quibusdam in Foris hodiernis præpostere fieri constat.

13. In jus vocari neminem posse; nisi quatenus personam standi in Judicio è Legibus acceperit, quæ non est hujus loci res, facile constat. Verum quando qui in jus vocandus est, foris agit, ut ejus copia haberi non possit, tum vel per requisitionem Magistratuum ejus loci, in quo degit, vel per Edictum vocandus est: Et hoc quidem modo fit, si reus incerto loco vagetur, aut Magistratus requisitioni non pareat; eo, quod Jurisdictionem judicis, ad quem vocetur, non putet esse fundatam. Ejus enim rei examen ad judicem requisitum pertinet, ne cives suos temere evocari patiatur; in quo stultè negligentes sunt plurium locorum Magistratus. Quod si de Jurisdictione suâ Judex requirens aliud sentiat, vocationi per Edictum, quæ & semper immediatè fieri potest, locus ac usus superest.

14. Quando autem Judex in homines alieno in territorio agentes habeat jurisdictionem, etsi ex his, quæ in *capite sequenti* habebimus, pendet, hic tamen obiter præsumendum, at inferius explicandum erit. Fit autem hoc; si judicium apud tribunal Vocantis jam fuerit inchoatum; si res de qua disputatur, in territorio vocantis sita sit; Item, si contraxerit ibidem, & bona in eodem territorio possideat. Submissio verò, quam prorogationem vocant, non sufficere ad in jus vocationem ejus, qui in alieno agit territorio, ex his quæ in *Tit. de Jurisdictione & Imperio* dicta sunt, intelligi potest.

15. Sed Arrestum veteribus & Romanis incognitum, nunc in Jure Gentium, tam frequentem & notabilem, respectu in jus vocationis, usum habet, ut in hac universali disciplina tacite nullo modo præteriri possit. Arrestum in duplicem usurpatur sensum, pro decretis inretractabilibus & pro jure sistendi. Priore modo, judicare per Arrestum dicuntur Judices, à quibus provocari non potest; Altera hujus loci est significatio. Vocis originem quidam è græcismo repetunt, quasi Ἄρεστον, vel *ἀρεσκον*, *placitum*, *irrevocabile*; Sed verius est, celticam esse vocem è latino corruptam. *Rester* à *resistere* dicunt illi, pro remanere. Hinc veteres Galli, *Adrester*, facere ut aliquis *resistat*, remaneat, & *Arrestum*, Actus *sistendi*, ne loco se moveat res aut homo: Unde & sententia irrevocabilis, *Arrestum*, quasi res in loco fixa & immota, dicitur.

16. Sed Arrestum, pro jure sistendi figendique certo loco finiri potest ita; *Detentio personæ aut rerum debitoris, facta per Creditorem, auctoritate Magistratus, cum in jus vocatione conjuncta.* Estque vel personale, quo persona, vel Reale, quo res in loco detinetur. Prius, si debitor

debitor in fugâ sit, vel fugæ suspectus, habet summam rationem, ut tum detineatur, per Magistratum; cum & è fuga retrahi & pecunia illi ab ipso Creditore excuti possit, jure Romano *l.* 10. §. 16. *d. Hu quæ in fraud. Cred.* quæ docet, tam in res, quam in personas hoc casu Arrestum esse licitum & justum.

17. Verum hodierno jure Gentium positivo; naturale enim non est, ut mox videbimus; receptum est, ut Creditores quilibet, suos debitores advenas & peregrinos in patria suâ inventos, ob solam commoditatem illos in foro suo, non reorum, & ad molestiam peregre sequendi lites, evitandam, convenire & ad solutionem compellere possint, quod etiam in res & jura debitorum usurpatur ubique fere gentium; ut si creditores rescifcant, debitores suos alibi degentes, habere aliquas res, aut jura, vel pecunias sibi debitas, in alieno territorio, judicis imperio illa detineri curare possint; cum hoc effectu, ne restituantur, aut solvantur debitori, priusquam sibi satisfactum sit, & debitor ad judicem, cujus imperio factum est Arrestum, è suâ sede venire cogatur.

18. Si quis roget, quo jure cives alieni Imperii fortuito apud nos reperti, sine causâ Fori mutandi prævià, per vim ad Forum apud nos eligendum cogantur, nihil proferri posse video, quam philosophiæ Hobbesianæ principium; quod in statu naturali, qualis est liberorum populorum inter se, quisque tantum juris habeat, quantum vult ac potest, & quod unusquisque jus, secundum utilitatem suam, cujus & ipse judex sit, metiatur.

19. Antiqui populi ad æquitatem & utilitatem universam potius, quam cujusque privatam respicientes, hoc jus, prehendendi sistendique personas & res peregrinantium, captandum non putarunt, ut regulam juris naturæ, per quam Actor sequitur forum Rei, perverterent: idque Frisii nostri vetustatis imitamento servant; utque inter se: nec aliter adversus peregrinos uterentur; nisi horum consuetudinem Frisios ita apud se tractantium, per modum Retorsionis imitari cogerentur, quâ de re Sandius *lib.* 1. *decis. tit.* 17. *def.* 3.

20. Forma Arresti quatuor partibus absolvitur: Petitione cum in jus vocatione Imperio Judicis, Intimatione facta debitori, & confirmatione judiciali; quorum si vel unum sit omissum, *merito Arrestum* pro vitioso habetur; etsi non desunt, qui putant, Intimatione neglectâ, possessorem rei præclusæ nihilominus teneri; Quod ut dijudicetur, est enim hujus Artis, facti speciem imaginare sis (in Arresto reali tantum habere locum Intimationem, quia in personali debitor ipse adest, res loquitur) Creditor intelligit pecuniam debitoris sui peregrini esse penes Tertium, civem suum. Rogat Judicem, ut is velit Tertio imperare, ne pecuniam illam solvat peregrino, antequam sibi sit satisfactum: Judex id imperat; Creditor simul Tertium in jus vocat, ut si velit, opponat se: At peregrinum, ad quem res pertinet, certiorem non facit, pecuniam ipsius à se esse præclusam, quæ est Intimatio. Tertius se non opponit, confirmatur in judicio Arrestum. Tertius tamen solvit pecuniam peregrino. Creditor Tertium denuo compellat, ut sibi solvat; Is opponit, Tu peregrino non intimasti. Ergo licuit illi solvere. Creditor, hoc nihil ad te; parendum fuit imperio judicis tui. Ratio speciosa, non valet tamen; Verius est, Tertium non teneri, quia Intimatio ad formam Arresti necessariam pertinet; nec enim hoc idcirco receptum est, ut pecuniam alterius sine fine detineamus: sed ut nostrum, quod

nobis

nobis debetur, facilius per judicem consequamur: cum absque intimatione non possit ad judicem iri, nihilque in tali Arresto sit, quam alterius impedimentum & injuria.

21. Hæc utcumque privati Juris usum contineant, publici tamen rationibus constant, in iisque etiam crebro versantur. Hinc enim quæri potest ac solet, An Principum, populorumve liberorum, res pecuniæque Arresto detineri possint, quod fieri non posse judicavit Suprema Frisiorum Curia, cum privati quidam Arrestum Curiæ insinuassent Quæstori Frisiæ, ne solveret pecuniam Imperatori Romano Germanico, priusquam sibi satisfactum esset, de obligatione, qua Cæsar ad aliquot Imperialium millia tenebatur, *die* VII. *Novembris* CIↃ IↃC. LXXXI. Forte ratio magis fuit Politica, quam juridica. Nam Monarchæ in contractibus utuntur jure privatorum, & quo jure nituntur Repressaliæ, eodem id genus Arresta fundari possent. Si quis dicat, Intimationem non posse fieri; potest responderi, hanc esse tantum *certificationem*, non actum Jurisdictionis, quæ in peregrinos nunquam exerceri potest.

22. De Legatis Principum etiam sæpe dubitatum est, an Arresto subjecti sint; quâ de re dabitur inferior agendi locus. Sed cadavera non esse Arresto obnoxia, tametsi nec hoc ubique servatur, merito religionis causâ Lege Romanâ constitutum, juris universalis habendum est. *Nov.* 60. *c.* 1. *&* *Nov.* 116. *c.* 5. quemadmodum & Studiosis privilegium ab Arrestis indultum legimus, in *Auth. Habitâ C. Ne fil. pro patre.*

23. Divisio in Jus vocationis, jure Romano nulla esse videtur. At secundum hanc Artem potest dici, quod sit vel Dilatoria, vel peremptoria, quæ jure civili est differentia Citationis post litem contestatam; scilicet Peremptoria est, per quam defensio perimitur; unde, quid Dilatoria sit, intelligitur. Jure Romano, inquam, hæc divisio ad in jus vocationem non pertinet, quia nemo unquam inauditus illo jure condemnatur: Sed est hæc res jam sine dubio juris gentium universalis, ut contumax etiam non auditus condemnetur; quod etiam utilitate publicâ non minus, quam Romanum æquitate commendatur.

24. Est etiam moris hodierni differentia in Generalem & Specialem Citationem, quam nec ab in jus vocatione distinguunt hodiè. Generalem bifariam inprimis accipiunt; primò ad omnes Judicii partes & actus, quod in Foris late patentis Jurisdictionis, magis quam in minoribus territoriis obtinet.

25. Rursus Citatio, sive in Jus vocatio Generalis dicitur, quando omnes alicujus causæ consortes, vel omnes, quorum interest, aut qui sua interesse putent, non expressis singulorum nominibus, vocantur. Sed est difficile dictu, hujusmodi in jus vocationem generalem, præjudicare causam ignorantiæ habentibus: ut, si venditores immobilium rerum, prius Edicto vocent omnes, qui jus in ea re sibi vindicaturi sint; Utilitas instituti in hoc consistit, quod si dein emergant, qui jus hypothecæ, vel fideicommissi in rem venditam habeant, excludantur; alioqui talis citatio incassum emissa foret: Sed ut hac viâ, jus absentium & ignorantium extinguatur, non habet rationem. Et tamen si non fiat, hujusmodi citationis usus admodum coarctatur & fere nullus est. Proinde forte melius consultum sit, ejusmodi Citationes generales non concedi, uti nec apud nos omninò exercentur.

26. Effectus in Jus vocationis est, quod Reus sistens se, causam disceptare cogitur. Si non veniat, pro contumace habetur, & fit missio in possessionem bono-

bonorum ejus, donec eo damno mulcatus adsit & causam suscipiat. Ulterius Jure Romano, quod jam diximus, contra eos, qui vadimonium deseruerunt, & qui se nunquam stitere, non proceditur. At moribus hodiernis, ad sententiam usque res perducitur, ut Romanis quoque visum est faciendum, adversus eos, qui Eremodicium contraxerant, hoc est, qui causam semel in Judicio susceptam deseruissent: Quominus tamen hoc, ipsâ in Jus vocatione spretâ, fiat, nihil obstare, diximus antea. Sed cum magni res illa sit præjudicii, bene consultum est in Foris hodiernis, quod contumaces non simplici vice, verum ubi spretis aliquot citationibus, obdurato contra jus publicum animo esse creduntur: Quod ipsum tamen, an in Criminalibus obtinere debeat, ob maximum rei momentum, haud immerito dubites: Aut potius non dubites, hac parte Jus civile præferre, quod & in Frisia nostrâ servamus; ne quis omnino inauditus & absens condemnetur, excepto crimine Majestatis, quod moram animadversionis non ferat. *Tit. π. de Requir. abs. & damn.*

27. Reliqui effectus in Jus vocationis sunt, quod perpetuat jurisdictionem, etsi reus deinde fori privilegium adeptus sit; quod in casu duplicis fori operatur præventionem, (quæ in criminalibus *apprehensione*, *non vocatione* committitur) quod rem facit litigiosam, ac ideò inalienabilem, quod denique interrumpit Usucapionem & Præscriptionem, quæ præsumptâ scilicet derelictione, vel negligentiâ, quæ per citationem evanescit, nititur, & si quid amplius in usu gentium obtinet, de quo dicta non repetemus, *in Prælect. ad tit. π. de In jus vocando.*

28. Pendet horum effectuum ratio, quod ad duos quidem priores attinet, à juris publici disciplinâ, ne jurisdictio Magistratuum eludatur; quod fieret, si quis post in jus vocationem, ad certum Judicem factam, alio se conferens, aut alii se submittens, potestatem ejus, ad quem semel jure vocatus est, impune contemnere posset; cum potius, etsi non adfectata sed necessaria sit migratio, certissimè receptum sit, ut citatus, de lite eodem loco persequendâ, judicatoque solvendo cavere cogatur.

29. Eadem in summa ratio est, quod in Jus vocatio præventionem operatur inter duos Judices, habentes communem jurisdictionem, in eandem personam. Cum enim ejus, ad quem primùm vocatus est, fundata sit jurisdictio, illa per citationem posteriorem subverti aut eludi non potest. Scilicet, inter ipsos judices, sive Magistratus hæc quæstio vertitur; nam inter partes litigantes hac parte, controversia litis pendentis potius moveretur, cujus respectu an post in jus vocationem ad unum judicem factam, reus ad alterum, cui æquè subjectus est, vocari possit, ibique litem contestari cogatur, dubitandi non deest ratio.

30. Et certum est, nullum vel Judici, vel Actori, post in jus vocationem, præjudicium creari posse. Quare, si Judicis ea mutatione, jurisdictio coarctetur, is, quantum ad ipsum attinet, si potest, illud impediendi jus habet: verùm hoc ad litigantem non pertinet. Huic igitur, si impensæ per in jus vocationem priorem factæ, & si quid præterea ipsius intersit, restituantur, nihil quo se opponat, habere videtur: Ut taceam, litem proprie non pendere videri, nisi post litem contestatam: Hoc enim à juris privati disceptatione propius abest, ideoque petatur licet è *d. Prælect. loco n.* 19.

CAP. III.

Ubi quisque Agere & conveniri debeat.

Quæstionem de Foro judiciali, à rationibus hujus artis pendere. Summa de Foro regula & ejus ratio, eadem, quæ in tota regnat hac Arte: Id est, quatenus exequendi judicati facultas detur. Differentia Fori summa, Domicilii, Rei sitæ, Rei gestæ. Domicilium quid & quotuplex, & quæ causæ ad quamque speciem pertineant, ex publici juris ratione expositum. Regulariter extra forum municipii sui, neminem sistere se cogi; nec ejus uxorem & liberos alibi, quam ipse degit. Posse tamen in diversis locis habere domicilium. Originis locum non tribuere Forum, secus ac jure Rom. Rei sitæ locum, in quibus causis Forum faciat; an, & si reus ibi non reperiatur. Ad locum Rei gestæ spectare contractus, & res certis in locis gestas, haud aliter, quam si Reus ibi reperiatur. Personarum remissiones ibi non habere locum. Delicti locus an causa Fori distincta sit, quatenus id recte sit traditum. Transitus ad extraordinarii causas Fori. De privilegio tam dignitatis, ubi de militibus, Clericis, Studiosis, quam miserationis respectu. De prorogatione, remissive. De connexione rerum; Reconventione, quatenus ad hanc Artem spectent. De querela denegatæ Iustitiæ, & de Arrestis remissive.

QUo recte in Jus vocatio fiat, nihil prius est, quàm, ut, ubi quis agere, vel conveniri debeat, intelligatur. Quod in Juris privati disciplina curate traditum, ad hanc tamen Artem vel maximè, suo modo pertinet, nec alio quam Juris publici Universalis respectu, & secundum ejus rationes à nobis tractabitur.

2. Ubi quis agere debeat, ex eo pendet, ubi quisque conveniendus sit; nam regula Juris Naturæ & Gentium non minus quam Juris Civilis est, *Actor sequitur forum Rei*; cujus ratio non tantum est, quod hi, unde petitur, favorabiliores sint, quam petitores; sed quia res alium non capit usum aut exitum. Ingentio enim petitoris cum sit, ut Reus condemnetur, & ad dandum, vel faciendum, vel ad restituendum cogatur, hoc ab alio quam proprio ipsius Magistratu fieri non potest. Nam ad hunc scopum exequendi rem judicatam; ne judicium, ubi hæc facultas jus dicenti desit, reddatur elusorium; omnem hanc doctrinam esse dirigendam, è sequentibus patebit. Adeo, ut nec submissio expressa, sive prorogatio Forum per se faciat, nisi illa cogendi facultas adsit, ut è dictis *præced. capite*, & è sequentibus colligi datur & dabitur.

3. Quoniam autem Actor, is est, à quo nihil præstandum exigitur, sed ob temeritatem actionis institutæ, mereri possit, ut in impensas condemnetur, ideo si non satis in facultatibus habeat, illic,

lic, ubi res agitur, ne judicium reddat elusorium, merito ad agendum non admittitur, nisi prius cautionem pro litium expensis idoneam præstiterit, quemadmodum & Reus, si peregrinus aut peregrè iturus sit, fundatâ in eum jurisdictione, non dimittitur; nisi cautione de judicato solvendo, præstitâ, integram reliquerit executionis facultatem.

4. Sed ille cogendi & exequendi finis ita Judiciorum ordini præpositus est, ut tamen aliæ rationes æquitatis & negotiorum naturæ, Legislatori in conspectu sint. Ita compertum est, ad tria potissimum loca, redigi posse Fori *competentiæ*, ut ajunt, doctrinam; Ad locum *Domicilii, Rei sitæ, Rei Gestæ*, modo reus in hoc posteriore loco sic haberi possit, ut ad præstandum, jure cogi queat; cum alioquin historia rei gestæ nihil ad hanc rem pertineat.

5. Prima & generalis causa Fori est *Domicilium*, ubi quis larem rerumque suarum ac fortunarum summam constituit, & ubi finis exequendi facillime obtineri potest. Ergo Domicilii ratione, subjectus est quisque vel Imperio totius Reipubl. vel speciali Jurisdictioni. Et huic vel ratione Provinciæ, vel certi alicujus loci. Ad sedem Imperii totius Reipubl. vocari possunt omnes, illi Imperio subjecti, in causis quidem ad regimen Reipubl. spectantibus semper, & quoties id Imperantes exigunt extra ordinem.

6. Sed in privatis & judicialibus causis, non aliter, quam si aliquis Senatus, aut Curia sit, cui per omne Imperium res judicandi facultas sit data, vel directe primâque, ut ajunt, instantiâ, vel per viam Appellationis. Prioris generis fere sunt causæ Religionis, pacis publicæ, Repressaliorum, Quæstionum matrimonialium, Devirginationum, Legis diffamari & similes, ut in quâque Republ. visum est. Etiam causæ criminales; etsi hæ in quibusdam locis ad singula Municipia spectant. In majoribus etiam Imperiis,* quod est Curiæ totius Reipubl. id sæpe tribui solet singularum Provinciarum Præsidibus aut Curiis supremis.

7. Reliqua, de quibus non sunt Leges speciales, ad singulorum municipiorum tribunalia spectant; nisi quod eminentiores indigenæ, juxta eos, qui non habent fixum certo loco domicilium, ad generale Reipubl. vel provinciæ tribunal vocari possunt aut debent: Nam si in ipsorum favorem id indultum sit, aliò inviti vocari non possunt; quod secus est, si potius in favorem plebis constitutum sit, ut Potentiores ad judicium Provinciale, ubi minus spectata sit eorum dignitas, citari queant, quemadmodum cum alibi, tum in patria nostrâ juris est, ut Nobiles & quicunque supra municipes & agricolas eminent, ad Supremum & commune Provinciæ Tribunal vocari possint, in gratiam tenuiorum; quia quanto quisque spectatior est in loco suo, tanto durior adversarius ibi civibus & agricolis habendus est.

8. Verum strictè & proprie, Domicilium habet respectum ad municipium cujusque, vel pagum, in quod egit; hac voce, non tàm pro una tantum cohabitatione vicove, sed etiam pro majore territorio accepta, ut est Latina significatio, apud Tacitum de Germanis, & Cæsarem de Gallis in pagos divisis. Quisque, ad ejus loci, in quo lares suos fixit, tribunal vocari potest; inde verò evocari, nisi causis Lege proditis, non potest.

9. Proinde, qui ad tempus in quibusdam locis agunt, fixo alibi domicilio & sede fortunarum suarum, an hi apud diætas suas temporarias conveniri non possunt? Si posse dicas, frustra domicilium esse causam Fori statuas: Si non poterunt, videndum, ne res arguat contra;

tra; cum peregrini etiam in locis, ubi reperiuntur, conveniri soleant, & forum eligere cogantur, ubique gentium; juxta regulam decantatam; *Ubi te invenio, ubi te judico.*

10. Distinguendum reor, inter ejusdem Reipublicæ diversa Tribunalia, & diversorum Imperiorum: In his habet locum, ut nunc est usus populorum, Regula citata, quemadmodum ex his, quæ de Arresto in *cap. præced.* dicta sunt, intelleximus. Sed in eadem Republ. non habet rationem consvetudo, ut diversi municipii civis, alibi repertus, extra forum domicilii sui conveniatur; etsi in quibusdam populis, ubi singulæ civitates habent conformationem, instar Reipublicæ subordinatæ, sicut in Hollandia, novimus aliter observari; sed jure positivo arbitrario, non jure gentium mero & recto: quod cum alibi, tum vim vigoremque suum obtinet in Frisia, ubi certi & noti juris est, quod ordo & summa judiciorum regula dictat; neminem extra forum domicilii, licet alibi repertum, conveniri, nec Arresto ad eligendum alibi Forum posse compelli: Quicquid civitas una Frisiorum prima, sibi juris in alias, facto, contradictorie nunquam agnito, sibi quandoque arrogaverit.

11. Porrò, Domicilium ita est sedes fortunæ lariumque, ut paterfamilias cum uxore liberisque in eo versetur; domus enim non est sine familia; unde Græci per οἶκον, domum, æque familiam ac ædes intelligunt. Ideo conjuges & liberi, quanquam alibi forte agentes, apud maritos suos parentesque domicilium habere judicantur, ac ita, cum jure Romano, tum moribus obtinet. Quod adeo verum est, ut tametsi mulier à viro discesserit seorsumque habitet, tamen ex mariti domicilio forum fortiatur, quia non potest sua procaciâ mutare jus publicum.

12. Sicut autem eosdem homines diversis aliquando municipiis pariter subjectos esse diximus, *in lib. 2. sect. 2. cap. 1. & c. 2 n. 16.* Ita si quis in duobus locis, ita sese instruxerit, ut sedem fortunarum suarum utrobique collocasse videatur, non est dubium, quin utriusque loci forum sequatur: Imo licet illa minus plena fuerit instructio, si tamen alieni loci civis aut municeps, alibi domicilium elegerit, & jus civitatis aut municipale quæsiverit, quominus ibidem ex suâ voluntate universâque submissione forum sortiatur, dubium non est.

13. Sed quod Romanis visum est, locum originis etiam tribuere forum, ut Incola tam ex loco Domicilii, quam ejus, unde ortus erat, *l. 29. π. ad Municip.* Forum haberet, fuit admodum illis speciale, nec rationi juris Gentium, aut Juris publici universalis consentaneum: sed longe satius est, quod ubique receptum videmus, ut domicilium, non origo, jus Fori & subjectionis adferat, quemadmodum in *lib. 2. sect. 2. c. 2. n. 10. seqq.* occupatum est probari; Quibus hic ratio peculiaris accedit, quod locus originis nihil facit ad coactionis facultatem, quam maxime in hoc capite spectari, inde ab initio demonstravimus.

14. Sequitur altera Fori causa, Locus *Rei sitæ*, quem priusquam explicemus, tenendum, Domicilii forum esse generale, quod in omnibus judiciis in rem & in personam, Civilibus ac Criminalibus, juxta locum rei sitæ, vel rei gestæ forum præstat, ita ut hæc duo priori subordinentur ac adjungantur, in caussis suæ relationis. Nisi quod, ubi de missione in possessionem agitur, res loquatur, hanc rem nonnisi in loco rei sitæ confieri posse. Domi alioqui suæ conventus quis habeat recusandi causam? nec usquam expeditior illum cogendi ad judicatum faciendum ratio esse potest.

15. Cæte-

15. Cæterum, causæ ad locum rei sitæ relationem habentes sunt Actiones in Rem; quæ non contra certas personas nobis obligatas, aut earum heredes, sed in rem ipsam, & quemlibet ejus possessorem diriguntur, ut Imperatores statuerunt *in l. ult. C. Ubi in Rem act.* Quod & moribus in Jus universale transiit: Etsi veteres Juris Interpretes haud temere visi sint hoc restringere ad res immobiles, quæ proprie in certo loco sunt constitutæ, ut textus ille designat; cum mobilia sint potius sequelæ personalis, nec ad stabilem situs locum se referre videantur.

16. Attamen, heic aliam potius rationem sequimur, quam in foro stabiliendo maximè considerari diximus aliquoties; an in promptu sit, effectum & vim dare in Jus vocationi, cogendis partibus ad obsequium jurisdictionis: quæ facultas æque locum habet in mobilibus, illic, ubi detinentur, quam in rebus soli. Unde, quod in casu Arresti, de rebus etiam mobilibus agi debet, hodieque passim agitur, ubi res detinentur, hoc ad exemplum in Rem actionum, quarum naturam Arresta, sicut hodie recepta sunt, in negotiis quibus applicantur, induunt, receptum est.

17. Nec opus est, ut Reus in loco rei sitæ reperiatur: Sed cum juris disceptationem effugere non possit, ubi in Rem ejus & præsentem possessionem movetur controversia, sistere se atque tueri debet, modo litis motæ certior fiat, atque citetur, quod vel per requisitionem sui Judicis, vel per Edictum fieri potest, ac solet. Cum enim Actor præsentaneam agendi & exequendi, per suum judicem, habeat facultatem, non est, quod foris adversarium quærat. Quod cum ubique Gentium, moribus & jure receptum sit, facile est animadvertere, non tàm ejus unde petitur favorem, quàm cogendi facultatem esse causam regulæ, quod *Actor sequitur forum Rei.*

18. Tertia Fori causa loco Rei gestæ adscribitur; juxta domicilium, quod hic etiam concurrere, denuo inculcandum est. Locum autem Contractus non hunc semper, in quo historia rei gestæ usu venit, sed magis quem contrahentes respexerunt, idque præ se tulerunt, accipiendum esse, ratio dictat, quæ est in tacito partium consensu; quod ibi maxime de jure rei ab se gestæ, ubi cum inter se obligarentur, versati sunt, agi voluerint.

19. Quid autem? An sola partium intentio Fori causam præbere potest, quando ne conventione quidem expressâ jurisdictionem mutari posse, vidimus in *sect. præced. cap. ult. n.* 34. ubi de prorogatione, sive submissione, probavimus, eam non aliter habere effectum mutandæ jurisdictionis, quam si Reus in territorio Judicis, cui se submisit, reperiatur. Scilicet, ita se res omnino, etiam quod ad locum Contractus attinet, habet, ut, ubi quis contraxit, ibi conveniri possit, si reperiatur illic, aut bona duntaxat ibidem sita habeat, in quæ missio, si reus in loco contractus se non sistat, fieri queat.

20. Quod autem nonnullis visum est, si reus in loco, ubi contraxit, sistere se nolit, eum illuc à Magistratu suo requisito esse remittendum, adeò non habet rationem, ut verius sit, judicem requisitum non teneri, ne quidem ex humanitate, civem suum, qui contraxit, aut se alii judici submisit, aliò in jus vocandum permittere, vel imperare, ut eo se conferat; quia plus habet rationis, si ipse juri in suum civem dicundo paratum se profiteatur, quam ut illum foras evocari patiatur.

21. Ad rei gestæ locum retulimus

etiam Delictum; Etsi, an æque Juris id universalis sit, quam Juris Romani esse creditur, merito dubites. De jure Romano hac parte diximus in *Prælect. ad tit. π. de Judic. n.* 57. eoque satis constat, Reos criminum alibi repertos, ad locum maleficii perpetrati esse remittendos *Nov.* 134. *c.* 5. quod diversis ejusdem Imperii locis habet facultatem: non æquè in diversis Imperiis; cum inter ea cesset obligandi vis, quâ judices reum à se captum in locum admissi delicti remittere debeant.

22. Unde sic ubique receptum esse videmus, ut criminum rei, quocunque loco reperiuntur, ibi supplicio adfici possint, nec usquam validius obtineat ista regula; *Ubi te invenio, ibi te judico.* Id enim fieri, interest humani generis, ut auctoritatibus & exemplis probat, in usum popularis sententiæ, Sandius noster *lib.* 1. *tit.* 1. *def.* 6. Etsi verum est, utilitatem exhibendi supplicia, in locis maleficiorum admissorum facere, ut mos remittendi reos criminum alibi captos, ad judicem loci, passim ita receptus sit, ut rogantibus haud temere negetur, quo facit ratio *l.* 28. §. *pen. π. de Pœn. Ut & conspectu deterreantur alii ab iisdem facinoribus, & solatio sit cognatis & adfinibus interemptorum; eodem loco pœnâ redditâ, in quo Latrones homicidia fecissent.*

23. Ex his apparet, quo sensu locus delicti causam Fori tribuat, quatenus illi prærogativa remissionis debetur, in eodem quidem Imperio ex necessitate, si Leges Reipubl. ita ferant, (nec enim ubique tales extant, quomodo in Hollandia non tenentur singulæ civitates, quod sciam, illa necessitate) in diversis autem Imperiis, ut dictum, ex humanitate; tam prægnante tamen officii ratione, ut à jure parum abesse videatur.

24. Atque hæ sunt causæ Fori ordinariæ. Dantur etiam extraordinariæ, quibus Forum alicui non competens, fit, ut vulgò loquuntur, *Competens*, quarum, ut ad hanc Artem pertinent, hæ sunt species, Prorogatio, Connexio rerum, Reconventio, Denegata Justitia, Arrestum; de singulis aliquid ad hujus disciplinæ modum.

25. Privilegium datur vel dignitatis, vel miserationis causa. Priore respectu Illustres personæ ubique fere sunt privilegiatæ, ut nonnisi ad Supremum, vel certum eminens Judicium vocari possint: Cujusmodi quod jure Romano datum est, non magis hic opus sit exponi, è titulo *C. ubi Senat. vel Clariss.* quam aliarum gentium mores, quorum magna varietas est, recenseri possunt. Sua cuique patriæ instituta facile constent, idemque de Fiscalibus causis intelligendum.

26. In modicis Respublicis, ubi non sunt Illustres, eorum loco Nobiles & civium Excellentiores aliquando funguntur. Etsi verum est, eorum jus singulare Fori, esse quidem privilegium semper, quatenus hac voce jus singulare significatur; non esse tamen privilegium, ut hoc jus in favorem alicujus constitutum denotat; Magis enim esse, uti, quod nobiles & civium eminentiores ad Suprema Tribunalia vocari possunt, id in favorem tenuioris fortunæ hominum, & æqualitatis quam dignitatis causâ institutum videatur, antea diximus: Nisi hoc modo servetur, ut Nobiles & Eminentiores ad suos Judices, quibus in ordinariis causis subjecti forent, in jus vocari nequeant; Id enim à dignitatis ratione minus alienum & privilegio propius esset.

27. Ad causam dignitatis spectat etiam Privilegium Militum, quibus ubique videmus indultum, ne alibi, quam apud Magistros suos, quos propriè Magistratus

stratus non esse, probavimus antea, conveniantur; quod à Romano Jure fluxit in omnium gentium mores, suffragante ratione, de quâ noti Satyrici versus, non Satyrici.

Legibus antiquis castrorum, & more Camilli
Servato, miles ne vallum litiget extra,
Et procul à signis: justissima centurionum
Cognitio est igitur de milite.

Non immeritò tamen hæc multis exceptio placuit, quod in delictis non militaribus, & communem civitatis quietem turbantibus, milites etiam à civili Magistratu coërceri atque puniri possunt; quo respectu ita fere servatur, ut jurisdictio communis habeatur: In quâ prævenientis potior sit conditio, ut ab eo qui prior reum apprehendit, cognitio & animadversio exerceatur: Etsi non desunt Respubl. in quibus, Militia separatum fere ordinem constituens, ad suos Magistros ita pertinere judicatur, ut capti à Magistratibus milites, ad ipsos remittendi sint.

28. Pontificum Romanorum potentia fecit, ut & Clerici ordinario & Seculari, quod vocant Foro, subducti proprium habeant Forum Ecclesiæ, de quo notæ sunt Juris Canonici constitutiones, & usus per omnem Europam, quatenus adhuc adorat Papam: etsi jam à Græcis Imperatoribus hujus rei initium factum est, in *l.* 13. *C. de Episcop. Audient. & l.* 33. *C. de Episc. & Cler.* idque longius provectum à Justiniano in *Nov.* 83. *N.* 123. *C.* 21. ubi tamen, si jus ab Episcopis non dicatur, res ad judices privatos defertur, quemadmodum & communia Clericorum delicta iisdem relinquuntur, Ecclesiastica verò Episcopis.

29. Pontifices forum Ecclesiæ tam proprium Clericis suis esse voluerunt, idque sine distinctione civilium & criminalium causarum, ut ne quidem in singulis causis, eis foro suo renuntiare permiserint *c.* 8. *x. de Judic. Cap. si diligenti, cap. significasti x. de For. comp.* quod alioquin omnibus in universum privilegiatis, etiam in Fori causâ, proculdubio licet. *l.* 51. *C. de Episc. & Cler.* nisi alterius & maximè Superioris interest.

30. Non potest negari, quin artificiosissima sit structura magnæ illius Civitatis, quam è tot gentibus, ambitioni flagrantissimæ Regum & Principum subtractam, Imperio Monarchico, exquisitâ independentiâ, Pontifices stabiliverunt. Digna res ingenio eruditæ calliditatis, quâ Principibus & populis superstitione rerumque bonarum ignorantiâ involutis superbè ac insolenter illuserunt. Et si verum est, quod olim Cicero ad Lucceium scripsit, eum, qui semel verecundiæ fines excessit, oportere gnaviter esse impudentem, ne quidem id reprehendi potest, quod Renuntiationes fori, quibus ordinis ipsorum dignitas & synceritas, si res crebro ad executionem veniret, notabiliter dehonestata fuisset, interdicendas putarunt.

31. De Jure si quæras, externo, dubium non est, quin jus illud optimum sit, patientiâ & consensu populorum atque Regnantium: Jus vetus & authenticum est quidem, ὅτι πᾶσα ψυχὴ ὑπερεχούσαις ἐξουσίαις ὑποτάσσεσθαι, *Omnem animam majoribus subjectam oportet esse Potestatibus, ad Rom* 13. *v.* 1. Sed hoc nihil impedit, quominus ipsorum consensu populorum, sacer ordo seorsim potius, & cum honoris aliquo hac parte respectu, quàm ut τῷ πολλῷ δήμῳ, nullo à vulgo discrimine censeatur. Hæc junge sis, iis quæ dicta sunt in *lib.* 2. *sect.* 3. *cap.* 7.

32. De privilegio Studiosorum, quod dedit

dedit iis Fridericus Barbarossa in celebri *Authent. Habitâ C. Ne fil. pro Patre*, quod satis ad hanc rem sit, diximus in *d. lib. 2. c. 3. n. 7. & seqq.* ad cujus Authenticæ Constitutionis exemplum formata est Academia, cui nos ætatem & studia nostra consecravimus, ab Illustribus Frisiæ Ordinibus, Franekeranâ: purius & decentius quam aliæ plures, quâ de re diximus *in Prælect. ad Tit. π. de Judic. n. 13.* ubi, & in *sequentibus* plura ad hanc rem pertinentia, nec ab hac Arte aliena collocavimus; sed modus est habendus, ne moles, operis, si qua futura sit, gratiam corrumpat.

33. Altera causa Privilegii forensis est *Miseratio;* quo respectu consultum est pupillis, viduabus, diuturno morbo fatigatis, debilibus, aliisque fortunæ injuria Miserabilibus personis, quibus hoc datur favoris, ut adversarios suos ad Comitatum Principis, vel ad Supremam Curiam, prima instantiâ vocare, sed ipsi illuc ita vocari non possint; ut nec sumptibus vexentnr, & validum adversus potentiam adversariorum suorum habeant remedium; quod ita constitutum Jure Romano in *l. un. C. Quand. Imp. int. Vid.* durat ubique fere gentium & rationem habet universalem.

34. Quo autem jure, quod de pupillis sancitum est, ad puberes & omnes, qui sub Curatoribus agunt; & quod de viduabus, hoc ad virgines productum sit, aliaque hujus capitis memorabilia, repetere non sustinemus, è prædicto *ad Tit. π. de Judiciis loco n. 60.*

35. Hæc igitur de Privilegio Fori dicta sunto: De *Prorogatione*, quæ fit per submissionem alicujus, sub alienâ jurisdictione, quâque Foro quis extraordinario subjicitur, etiam occupatum est agi quod satis huic Arti sit, in *sect. 1. huj libri cap. 6. n. 34.*

36. Tertiam Fori extraordinarii causam diximus esse *Connexionem rerum*, qua fit, ut litis alicujus consortes, ne continentia causæ dividatur, ad alienum judicem ire cogantur: quod fit quidem bifariam, vel ut ad Tribunal, cui nec mediate nec immediatè subjecti sunt, vocentur; vel ad tale, cui nonnisi per viam provocationis subjiciuntur. Prius tum maximè fit, quando situs rerum facit, ut lis apud certum judicem, tam diversi, quam ejusdem Imperii, quæ ad plures alibi degentes pertinet, inchoata, nonnisi omnibus instantiis in unam conflatis, absolvi possit. Veluti, cum ad hereditatem aliasve res communes dividendas, plures è variis locis socii convocantur; aut unius debitoris, qui solvendo non est, Creditores, ad ejus bona distrahenda conveniunt. Quod denique, possessionis & proprietatis quæstio, super eadem re, ab eodem judice decidi solet, etsi aliter ratio Juris ordinarii ferret, huc referendum est.

37. Alter casus habet terminos ejusdem Imperii; Quoties causa, licet ad situm rei non habeat respectum, contra plures ejusdem consortes, variis sub judiciis inferioribus degentes, movetur. Quia non expedit, singulos reos apud suos judices conveniri, & tot lites, quot sunt homines, diversas agi, datur ubique facultas Actori, omnes ad idem Tribunal, omnibus, etsi mediatè commune, hoc est, ad Supremam vocandi Curiam. Quod cum ita reale & inevitabile non sit, quam est rerum Communium situs & *individuitas*, sed magis arbitrariæ utilitatis, ideo in diversæ Reipubl. cives non valet; nec hos propterea Magistratus sui prudentiores, evocari patiuntur; qui propter res alibi sitas & actiones in ipsam rem conceptas id nullo modo recusare solent.

38. Quarta causa Fori extraordinarii & *incompetentis*, est *Reconventio*, quæ dicitur;

citur; per quam is unde petitur, Actorem peregrinum apud suum Judicem, de quavis alia re, vicissim convenire potest. Cujus rei tanta commoditas & rationis evidentia est, ut nusquam gentium recepta non sit; an tamen usque adeo, quo Justinianus Imperator ejus usum intendit, hodie valeat, ut, si Reus sui judicis tædio, pendente lite, quæ movetur ei ab alio municipe, eundem apud suum, domi suæ judicem, si maxime velit, convenire nequeat, ut est in *Nov.* xcvi. *cap.* 2. non habeo dicere.

39. Sed hoc requisitum Reconventionis est hujus loci, quod ita demum fieri possit & debeat, ut nullam in ordine civitatis Judiciorum confusionem pariat; Unde nec in Criminalibus invicem causis, nec in extraordinariis summariisque judiciis, ordinariorum reconventiones judiciorum admittendæ videntur. Plura, quæ ad hanc rem & præcedentem pertinent, *ad Tit. π. quib. caus. ad eund. jud. eatur.* petenda relinquemus.

40. Quinta causa, per quam non competens alicui Forum, fiat ordinarium, & hujus maximè loci, est, *Denegatæ* querela *Justitiæ*, facta scilicet à judicibus inferioribus: Quæ causam præbet extra ordinem, vocandi adversarium ad supremum, cui alioquin immediate non erat subjectus, Tribunal. Denegatam autem dicimus Justitiam, non, quando male administratur: Id enim per Appellandi remedium rescinditur; sed quando Judex inferior officium recusavit suum, nec omnino juris publici copiam facere voluit: Id demum est, denegare Justitiam.

41. De *Arresto*, cui ultimum Fori non proprii causam adscripsimus, actum *in cap.* 2. *hujus sectionis*, in quo demonstratum est, non modo eum, qui repertus est in alieno territorio, per Arrestum cogi posse, ut ibi Forum eligat; quod ut hodie mores seculi sunt, parum abest, quin ordinem Fori competentis non excedat; sed etiam peregrinus, si quando res aut debitum ejus in alieno territorio situm sit, Arresti jure ipsemet è sua Patria, ad locum illius Arresti (nî rem debitumve suum amittere velit) transire, seque ibi Judicio sistere compellatur.

42. Cæterum, in Jus vocatus ad Judicem *incompetentem*, ut loquuntur, cui vel jure communi, vel privilegio subjectus non est, tamen sistere se debet, ut Romanis olim placuit, ratione, ut videtur, universali; ne auctoritatem Magistratus, sive ut illi loquuntur, Majestatem Prætoris sprevisse videatur, quâ de re est *Tit. in π. In jus vocati ut eant*: Non tam utique, ut ibi causam disceptet, quàm rationes, quæ ad fori declinationem serviunt, alleget.

43. Ex ratione tamen Juris publici, non opus est, Exceptionis judicio; quo sæpe fit, ut rejecta exceptione, aliquis sine causa Judici non suo fiat obnoxius, & impensis oneretur, sufficit allegare suas rationes voce scriptove, modesteque protestari, vocationem esse ipso jure nullam, eâque non teneri vocatum. Sed an tutum sit, hac protestatione defungi, politica & facti quæstio fuerit, potentiâ Judicis, domicilio & patrimonio rei conventi, aliisque rationibus æstimanda.

CAP. IV.

De Ordine Judiciorum.

Initio Judicii, tempus deliberandi esse concedendum. De litis contestatione, & usu ac proprietate Exceptionum à Romano jure discrepante. Disceptatio Causæ. Interventiones. Probatio quid & quotuplex. Testes quinam penitus prohibeantur, quinam in certis causis, & quinam admissi minorem fidem mereantur. Invitos plerumque, judiciali testimonio fungi, quibusdam exceptis; quo numero & modo interrogandi, ubi de jurejurando. Attestationes scriptas non habere vim probandi; Extra judicium, neminem cogi ad testimonium perhibendum. De Instrumentis & eorum differentiis. Publica quænam, ubi de Notariis & Protocollis & exemplis authentica vi muniendis. Instrumenta privata fidem an aliquam habeant, ubi de comparatione literarum, de rationibus Artificum & Mercatorum. Præsumptio quid, & effectus earum varius, pro variis illarum speciebus. An adeo confertim & valide cumulari possint, ut plenam faciant probationem. Ordo procedendi in Criminalibus, ubi de Quæstione per tormenta.

POst in jus vocationem, è vestigio reum ad litem urgere contestandam, etsi magis est, ut hic rigor, hodiernis moribus obtineat, incivile videtur. Romani rectius Edi jubebant actionem & instrumenta probationis, ut ex iis rei copiam deliberandi haberent; cedere, an contendere satius foret, in quem usum Justinianus spatium xx. dierum indulsit, quo elapso, respondere cogerentur, in *Authent. Offeratur C. de Lit. contest.* quod etsi jure universali non sit receptum, *officio* tamen judicis, aliquod deliberandi tempus indulgeri posse atque debere, non est dubitandum.

2. Si reus cedendum haud putet, responsum meditatur, quod pertinet ad litem vel sufflaminandam, vel contestandam. Prius, si vel forum neget esse legitimum aut sibi tutum, vel judex sit suspectus, aut Procurator non sit jure datus, aliâve causâ, quomodo adhuc est, non teneatur ad litem contestandam: cujusmodi rationes vocantur, Exceptiones, in Foro potius, & in hac Arte universali, quam jure Romano. Quas antequam lis inchoetur, judicis interlocutione rejici oportet.

3. Litis autem contestatio committitur, quando quis ad Actoris intentionem ita respondet, ut vel neget, se ullo modo, vel saltem adhuc, esse condemnandum. Qui negat omnino, hic vel ait, se nullo modo teneri, nec obligatum esse penitus: vel, etsi obligatio civilis subest, aliquâ tamen æquitatis ratione, non esse faciendum, ut condemnetur in totum vel in tantum; veluti coactum se, vel dolo inductum esse ad contrahendum, vel pactum esse, ne petatur; eo denique pertinent omnes, quæ in Jure vocantur, Exceptiones perempto-

emptoriæ. Qui autem adhuc se cum effectu, vel eo, quo convenitur, modo teneri negat, habere dicitur Exceptionem dilatoriam jure Romano: Moribus enim hodiernis, qui magis ad hanc Artem spectant, Exceptiones solummodo vocantur, quibus impeditur litis ingressus, & opponuntur Defensionibus, cujusmodi remedia sunt hoc articulo commemorata.

4. Post litis contestationem, quæ apud Romanos veteres Testato fiebat, unde nomen; sequitur, ulterior disceptatio, per Replicationes, duplicationes, Triplicando, Quadruplicando, Quintuplicando, sextuplicando: Etsi ad ambages præcidendas, Quadruplicatio terminus esse solet; in multis etiam Foris, non male, prohibitum est, ultrà duplicationem procedere; ad amputandas repetitiones otiosas & supervacuas cavillationes.

5. Interea fiunt etiam sæpius Interventiones, quando alius Reum suscipit defendendum & litem in se transfert, quod nec actor, si caveatur ipsi, recusare potest; item Reconventiones, de quibus in *cap. præced.* actum, & quæ duplex judicium faciunt, sive duas, ut loquuntur, Instantias; quomodo appellantur causæ aliis junctæ, de quibus actione propria disceptari potest.

6. Si partes de facto notabiliter, ut juris inde varietas oriri possit, discrepent, fiunt ab illis, & fieri debent, ut plurimum ad judicis interlocutionem, Probationes per testes & instrumenta. Reprobationes quas vocant, ad probata partis adversæ ultro citroque refutanda; & quicquid amplius ad juris & facti declarationem requiritur, id in Acta redigi, Adversario ventilandum & Judici ad scopum victoriæ obtinendum proponi solet & debet.

7. Probationis scholastica & antiqua divisio est, in Artificialem & Inartificialem. Artificialis fit per rationes & argumenta è rerum natura & circumstantiis petita. Inartificialis, quæ dicitur, per Testes & instrumenta: & hæc species nomine probationis maximè demonstratur. Alterum genus disceptatione verbali magis perpetratur, ad quam nihilopus est interlocutione Judicis, nec eget expositione nostra. De Testibus & Instrumentis, cum usus eorum æquè in publicis ac in privatis obtineat, paucis agendum.

8. Cum probatio sit Legitima Fides, de re gestâ judici facta, res loquitur, debere Testes esse personas, quarum dicta fidem ejusmodi Legitimam facere possint; ejusmodi qualitas aliis quidem omnino deest, in aliis imbecillior est. Omnino deest, vel in omnibus, vel in certo genere causarum. In omnibus, fidei faciendæ inhabiles sunt, ut res loquitur, dementes, & furiosi; cum quibus prodigi, quibus bonis interdictum est, comparantur. Impuberes etiam, non obstantibus exemplis in contrarium, cujusmodi illustre præbet in *vitâ Marcelli* Plutarchus. Cum ille Capitolinum stupri filio suo illati accusasset, deficientibus omnino testibus; ita Plutarchus, καὶ μάρτυρος οὐδενὸς τοῦ λόγου γεγονότος, ἔδοξε μεταπέμψασθαι τὸν παῖδα, τῇ βουλῇ. Παραγενομένου δὲ ἰδόντες τὸ ἐρύθημα καὶ δάκρυον; καὶ μεμιγμένον ἀπαύστῳ θυμουμένῳ τὸ αἰδούμενον, οὐδενὸς ἄλλου δεηθέντες τεκμηρίου κατεψηφίσαντο καὶ χρήμασιν ἐζημίωσαν τὸν Καπιτωλῖνον. *Cum nullus esset testis eorum quæ dicebantur, visum est Senatui, puerum esse arcessendum. Quo ingresso, cum ruborem ejus & lacrymas & verecundiam infestæ iracundiæ mixtam, nullo alio opus esse rati indicio, Capitolinum in multam pecuniariam condemnarunt.* Bene de pecuniâ: Nam si pœna Capitalis irroganda fuisset, credo, magis hæsitassent.

9. Prohibentur adhuc surdi mutique simul,

simul, & Intestabiles, quibus ob magnitudinem infamiæ testimonio interdictum, ut Lenones & scorta publica; quibus quod jure Romano Hæretici & Perduellium libri accensentur, non habet rationem juris universalis nec æquitatem.

10. In quibusdam causis, prohibentur, Surdi, cæci, in iis scilicet, quibus visu vel auditu opus est; Muti, si quod perceperunt, scribere nequeant. Mulieres usu gentium positivo, non ex jure naturæ derivato, in Testamentis; cum ratio in his nihilo magis illas, quàm à judiciis excludat. Minores annis xx. in criminalibus jure Romano prohibentur, quod hactenus receptum est, si veritas aliter haberi possit: In criminibus difficilioris probationis, magis est ut admittantur, maxime si contestes habeant consentientes.

11. Huc etiam pertinet, quod nemo testis esse potest in causâ penitus, aut ex parte propriâ, in quâ lucri vel damni ipsius ratio vertitur, quos inter consortes criminum, haud perinde qui læsi sunt, ubi publicè contra maleficos proceditur; tales enim admitti solent & debent; nisi cum ad id quod sua interest agunt. Nec quidem in articulo Mortis facta declaratio, de proprio facto valet, etsi Theseus apud Euripid. *Hippol* v. 319. vim ejus cum jurejurando comparat.

> *Ποῖοι γὰρ ὅρκοι κρείττονες, τίνες λόγοι*
> *Τῆς δ' αὖ γένοιτ' ἄν, ὥστε σ' αἰτίαν φυγεῖν.*
> *Quodnam potius esset jusjurandum, quæ rationes*
> *Hoc meliores chirographo, uqod te coarguat?*

Relicto scilicet, à Phædra & suspensione sui obsignato.

12 Denique, nec patroni vel Advocati & Procuratores in eâdem causâ, ne quidem diversâ instantiâ pro suis mandatoribus aut clientibus admittuntur: Etiam domestici testes prohiberi dicuntur, qui tamen non tecto sed necessitudine æstimantur, si talis hæc sit, ut imperium in medio sit, veluti inter parentes & liberos, virum & uxorem. Inter fratres, quamdiu sunt in eadem domo, non videtur esse dispar ratio: Separati, imperio non tenentur; Ideoque frequenter admittuntur, ut & cognati ulteriores, tamen etsi non sint omni exceptione majores. Denique, Amicitia & Inimicitia gravis aut intima prohibet. An & subjectio infra Magistratum aut Principem? non videtur, si nulla testis utilitas privata vertatur; nec quidem ut juramentum subjectionis, quod aliqui volunt, remittatur, cum hoc à testimonii in judicio præstandi causâ prorsus alienum sit, necesse videtur.

13. Quænam sint causæ, propter quas minorem aliqui fidem mereantur, Judicantis officio magis, quam certis regulis comprehensum videtur. Enimvero qui suprà non simpliciter, sed in quibusdam rebus prohibiti sunt, hi in exquisitis magni momenti causis, quarum notitia per alios haberi non potest, admitti solent, non tam si per se consistant, quam si per alios testes validasque præsumptiones adjuventur. Item cognati ulteriores, amicitia inimicitiâve noti tralatitiâ; Infames insigniti, denique viles & sordidiores, χαμαιζηλοὶ καὶ ἐπιδίφιοι, abjecti humique repentes, quos vocat Justinianus in *Nov.* 90. *c.* 1. Denique, prohibiti absolutè cum rarò producantur, ita fere usu venit, ut plerique partibus recusati testes admittantur, salvo jure reprobandi, id est, fidem cum bonis rationibus diminuendi.

14. Testimonii perhibendi publicum est officium, ad quod etiam invitos compelli Reipubl. interest, ut tamen excipiantur

piantur personæ proximâ necessitudine conjunctæ his, contra quos producuntur; quod tamen quo usque extendatur, juris est positivi & arbitrarii; Ad quintum usque gradum inclusive, ut ajunt, Romanis id extendere visum *l.* 4. *&* 5. *de Testib.* Quod in Criminalibus summam habet rationem: In civilibus, propinquos ad quintum usque gradum eximere necessitati, copiam veri adversus personas conjunctas faciendi, non caret notabili incommodo. Ideoque à Græcis & Basilicis *lib.* 21. *tit.* 1. *add. l.* 4. & in quibusdam Tribunalibus, hæc remissio ad maleficia famosasque duntaxat actiones, non sine magnâ causâ restringi solet. A patronis olim adversus clientes suos non exigebatur testimonium, auctore Gellio *lib.* 5. *c.* 15. quod ad Patronos causarum extendi solet: Modo veritas aliter constare queat. Nam si ab Advocati conscientiâ, momentum omnis causæ penderet, ferendum non esset, ut Reus hunc sibi patronum deligendo, probationis copiam adversario interciperet.

15. De numero Testium habemus hoc dictum sacris & profanis scriptoribus usuque populorum approbatum, Unius testimonio non esse credendum. Ex ore duorum vel trium omne constare verum. Et quidem duo, si omni exceptione majores sint, audiuntur; nisi quod pro negotii naturâ atque momento & qualitate personarum, judex aliquando plures requirere posse videatur. Plures verò singulares, qui aliis aliisque locis & temporibus super eodem facto loquuntur, non facile ad fidem faciendam conjunguntur; nisi valde confertim & constanter *omnibus in unum rei finem conspirantibus & concordantibus*, ut ait lex 16. *C. de pœn.* Uni igitur, licet omni exceptione majori non habetur fides; nec tamen numerus omnimodo prævalet; nec respici oportet ad multitudinem, sed ad synceram testimoniorum fidem, quæ ex auctoritate quoque & dignitate personarum & rationibus colligitur, ut quibus potius lux veritatis adfuerit, animum advertamus, ut est in *l.* 21. *d. Testib.*

16. Debent autem jurati esse Testes; injuratis non creditur, quod ut Jure civili cautum *l.* 9. *l.* 18. *C. h. t.* ita ubique receptum est. Unde Mennonitæ, quos vocant, saltem qui Deum testem invocare nolunt, qua de re diximus in *lib.* 2. *sect.* 6. *c.* 3. *n.* 22. re infectâ dimittuntur; alicubi etiam male mulctantur. Sed male, cum religionis causam, licet erroneam, habeant. Cogitandum potius, an non temperamentum aliquod inter invocationem Numinis, ad fidem faciendam & adseverationem simplicem, præter id quod vulgò adfertur, ut fallaciæ comperti tanquam perjuri puniantur, inveniri possit; quod ipsos in præsenti animos adficiat. Si Mennonitæ, quibus & Sociniani hac parte plures accedunt, adduci possent, ut formulam Quakeris in Angliâ præscriptam sequerentur; ***Adfirmo verè, ut in conspectu Dei***, quemadmodum Londino scriptum fuit, in Novellis Harlemensibus *die* 2. *Maj.* 1689. Existimarem, ejusmodi adsertionem juramenti loco in judiciis, haberi posse, ejusque vim & virtutem satis exhibere, secundum ea quæ diximus *in d. c.* 3. *n.* 22.

17. Quæ præterea, ad doctrinam de Testibus spectant, περισμελικώτερα sunt, quam ut huic instituto conveniant; nisi quod duæ res adjici merentur. Una, scriptas attestationes, licet ἀλεγγέφους, vel à Testibus dictatas aut subscriptas, non facere fidem in judicio; quia nimis crebro compertum est, illas dissolutè nimis & ambitiosè, nullo judicis examine, nullis adversarii interrogationibus cohibitas vel adtemperatas dari. Altera sit Admonitio, neminem cogi extra judicium, vel ut reum, vel ut testem ad interrogata

privatorum respondere; non modo, si per homines publicos interrogentur, sed ne quidem, si quis ad Judicem, cui subjectus est, aliter, quam si Magistratus aut judex aliquem ex officio interrogandum putet; Auctoritati enim publicæ obsequendum, quæ cessat in prioribus, quando personæ publicæ, aut ipsi Judices *officium* singulis, rogati impertiuntur, *mercenarium* quod vocant. Planè, quominus ex magnâ causâ testes in perpetuam rei memoriam, præsentibus iis quorum interest, Magistratibus ante litis contestationem examinentur, ratio non vetat. Modus autem illam rem administrandi, & cætera Testium Examen spectantia juridiciale, petenda sunt è Prælect. *ad Tit. π. de Testibus.*

18. Eadem remissione utemur in capite de Probatione per Scripturam, ubi pauca ad hoc institutum necessaria delibaverimus. Scripturæ quibus Judici intentionis nostræ fit fides, Instrumenta vocantur, *eximie*, tametsi Testes etiam, Judices & causas *instruunt*, unde nomen *l.* 1. *π. de Fid. instrum.* Sunt autem Instrumenta Publica vel Privata. Publica vel strictè & propriè, vel latius & impropriè accipiuntur. Strictè publica sunt, quæ habent Reipubl. auctoramentum, ut sunt tabulæ censuales, apochæ publicarum functionum, quæ dicuntur in Codice Justinianæo, id est, Tributorum & Vectigalium. Acta judiciorum, vel extrajudicialium negotiorum apud officium celebrata. Denique, Negotia privatim contracta, inque scripturam redacta, dein recognita in judicio, publicoque munita sigillo rectè eodem strictiore sensu publica censentur. Laxius & impropriè instrumenta publica vocantur, quæ à personis publicè ad hoc constitutis, scripta vel confirmata sunt; quibus accensentur relationes scriptæ personarum, quæ in publicis occupatæ officiis, de rebus à se gestis vel executioni datis testimonia perhibent. Tales etiam erant olim Argentarii & Tabelliones, qui chartas puras agere dicuntur in *l.* 3. *C. de Tabular.* quorum à verè publicis in hoc elucet differentia, quod hæc sine Testibus non probant, qui in vere publicis non desiderantur *l.* 19. *in pr. C. de Testam.*

19. Tabelliones hodiè vocantur Notarii; qui non magis quam Procuratores, in Jure publico cuperent esse ἀσύμβολοι; Est igitur Notarius, *Vir bonus, Acta secundum Leges concipere peritus, eamque ad rem publicè constitutus.* Virum bonum esse debere, natura negotii & gentium leges requirunt. De peritia secundum Leges scribendi ut rectè judicetur, examinandi sunt, priusquam admittantur, ut fit. *Publicè constituuntur*, & ab his qui Summam habent Potestatem; Refertur enim jus creandi Tabelliones ad minora jura Majestatis; quia privatis hominibus publicam tribuere potestatem & auctoritatem, Magistratus officium excedit, ut in loco suo dictum est: Ad modum exercendi officium illorum pertinet inprimis institutum habendi Protocolla, quasi πρῶτα κῶλα, quæ Justinianus appellat in *Nov.* xv. licet alio sensu. Nam ibi significant chartas, in quarum capite habentur inscriptiones quædam auctoritatis publicæ. Juxta usum hodiernum, nihil aliud esse debent, quam memoriales scripturæ Tabellionum, quibus in Codice aliquo summa gestorum collocatur; sed usus earum fere talis est; ut ipsa Authentica instrumenta in illis conscribantur & consignentur; unde nonnisi exempla partibus eduntur; quæ fide manuque Tabellionis munita vim probandi in Judiciis obtinent, semperque recursum ad Authentica præbent: Cujus rei fructus Reipubl. saluberrimus inde constat, quod ubi talia protocolla

non

non exercentur à Tabellionibus, maximi quæque momenti negotia, pereunt his quorum interest; quando fortuitis casibus, qui regnant in rebus humanis, Instrumenta amitti contingit, quemadmodum hujus rei in utramque partem experientiâ enixè constat.

20. Cæterum, è descriptione & diversitate Publicorum, quid privata sint instrumenta, facile colligitur. Idcirco differentiam effectus inter has species collocemus, quæ est hæc, quod Publica sola probant; nisi quod pluribus in locis haud immeritò servatur, ut tribus munita testibus, probandi vim habeant. Reliqua chirographa & scripturæ, nec in publico, nec à personis publicis confectæ, nec trium habentes subscriptionem testium, nonnisi adversus eum, à quo scripta sunt, rectè proferuntur. Quo, suam esse, negante manum, comparatio literarum fieri solet, idque jure Romano cautum est, è tali instrumento quod per se vim probandi habeat, aut sane, de quo non dubitetur, quin sit ejus, de quo ambigitur, manus; Ut tamen hæc comparatio nonnisi verisimile præbeat argumentum, tam ex ejusdem Romani, quam Universi Juris ratione, cùm, quia aliter scribimus alio tempore, tum, quia *nunquam defuerunt homines, qui ad imitationem alienarum literarum semetipsos maxime exercerent*, ut ait Justinianus in *Præfat. Nov.* LXXIII.

21. Ab hac regula de privatis scripturis una est exceptio, late patens, in mercatoribus & Artificibus promiscuis, quorum Memoriæ rationales, sive codices rationum habent vim probandi, accedente jurejurando, quod emplastrum æris alieni vocabat olim Laberius, vel morte Scriptoris, ut universali fere per omnem Europam consuetudine receptum est; Institutum à Jure Civili alienissimum, quo pernitiosum judicatur, ei credere scripturæ, qua unusquisque sibi adnotatione privata debitorem constituat *l. 7. C. de Probat.* Sed postquam vetus Nomina contrahendi modus, qui collatis rationibus fiebat, in desuetudinem abiit; nec in mercatura, quæ confertim exercetur, chirographa identidem commutari possunt, publica necessitas hunc morem sane quàm periculosum invexit; non neglectis tamen requisitis, de quibus à nobis actum in *Prælect. ad Tit. ff. de Fid. Instrum. n.* 19. unde & reliqua ad usum probationis per Instrumenta spectantia petantur.

22. Addemus tamen; Authentica sola probare, non exempla, nisi recognita & pro Authenticis habita, consensu partium, quæ privatim ista constituere possunt; Nec quidem si publicè collatio fiat, aliter, quam vocatis ad confirmationem iis, quorum interest, fieri posse videtur: Non magis quam prima confectio & celebratio negotii apud officium publicum, aliter quam prævio partium consensu fieri potest: quâ de re plura notabilia, sed hujus excedentia modum instituti *in d. loco* protulimus.

23. Probationibus exactis, aut tempore, quod legibus aut Judicis arbitrio ad eam rem constitutum est, elapso, Testimonia scripturæque probatoriæ publicantur. Et tum partibus copia fit, Adversariorum probationes, dicta testium, argumenta scripturarum, rationibus aliisve testibus aut instrumentis refutandi, alterique eadem tuendi & salvandi, ut loquuntur. Præsumptiones etiam utrimque urgentur, & quam proxime potest, probationum evidentiæ admoventur. Exigit hic locus, ut de Præsumptionibus, paucis agatur.

24. Est autem Præsumptio nihil aliud quam *Anticipatio quædam judicii de rebus incertis, ex eo quod plerumque fit, elicita.* Dicitur Anticipatio, quia propriè, ali-

aliquid in antecessum pro vero habere, probabiliter, id est, præsumere: Idemque ad præterita, nobis adhuc incognita, quæ habentur, ac si nondum essent, transfertur. Cujusmodi collectionibus exercita mens hominis, ad ejusmodi facultatem conjiciendi res futuras pervenire potest, ut haud facile decipiatur; qua divinandi arte se ad amicos Cicero jactat eximiè *lib. 6. ad Famil. 6. & alibi*, quemadmodum & Plutarchus ei talem præsumendi Artem adscribit *in vita Ciceronis*. Quæ tamen non impediunt, quominus materia præsumptionum in rebus incertis consistat: Nisi quod lex aliquando in quibusdam factorum speciebus stabiliat præsumptiones, quas in universum habet pro certis. Sic qui adulterii prius accusati turpes amores deinde nuptiis conglutinarunt, pro adulteris habentur *l. 34. C. Ad L. Jul. de Adult.* & id genus alia, contra quæ ne probatio quidem admittitur in contrarium; Etsi communiter diutius pro veris non habentur, quam probetur contrarium: Quomodo qui occidit cum gladio, censetur habuisse animum occidendi; qui clave, vel cucumâ in rixâ non videtur illo usus animo *l. 1. §. 3. π. ad L. Cornel. de Sicar.*

25. In universum Præsumptiones, quarum infinitæ sunt species, dividuntur in leviores & fortiores. Illæ suspicionem solummodo movent & judicem quadantenus inclinant, sed per se nullum juris effectum habent. Fortiores onus probandi transferunt in Adversarium: Sed est magna quæstio, an possit esse tantus præsumptionum cumulus & concursus, ut judici fas sit ex animi sui sententiâ, probatum sibi & plenam fidem esse factam, statuere. Videtur hoc modo statuendum; Quando circumstantiæ factum immediatè præcedentes & consequentes ita reum premunt, ut tametsi corpus ipsum facti non extet probatum, sic tamen undique conclusum & coarctatum est, ut ab alio quam à reo perpetratum esse nequeat; certitudine tamen morali, non Physicâ, quæ scilicet ejusmodi sit, ut contrarium plane sit impossibile. Facti species, quibus hæc res illustrari possit, hujus instituti ratio non patitur exponi. Unum est apud Sandium, à gravissima Frisiorum Curiâ probatum exemplum; Alia duo dedimus in *Prælect. ad Tit. de Probat. n. 3.* Lector addere potest, si placet, librum, qui continet historiam jugulati Comitis Essexii in carcere Londinensi *die* XIII. *Julii* CIↃ IↃCLXXXIII. ubi præsumptiones ingenti numero accumulatæ, factum, quod ipsum nemo vidit, manus alienas ei fuisse illatas, dubium tamen esse non patiuntur: Utique si facta, è quibus colliguntur præsumptiones, ita, ut narrantur, evenerint, quâ de re habitæ inquisitiones nunquam publici juris factæ sunt. Idem super facto illustris cujusdam suppositionis & partus ὑποβολιμαίου existimet, qui legit quindecim ea de re præsumptiones, in quadam Declaratione adstructas; quarum facta si probata fuissent, rem vix aliter se habere paterentur, ut specimen Artificialis Probationis efficere posse viderentur.

26. Probationes & præsumptiones, cum Juris rationibus, applicitæ facto tempore legitimo, cujus spatia pro more cujusque Fori variant, exhibita Judici, causam Visioni & decisioni maturam exhibent, ut dein sequatur sententia, de qua locum peculiarem habebimus. Addemus aliquid de ordine Judiciorum Criminalium, prout hic usu veniat.

27. Dictum est aliàs, morem antiquum, admittendi quoslibet ad accusandos Criminum reos, hodiè vix usquam servari; vel quod rarius expediunt commissa negotia plures, & quod pleraque sic impunita manerent delicta, nemine fere

fere satagente, quod omnibus injungitur; vel quod Christiani populi promiscuam sanguinis exigendi licentiam privatorum officio minus convenire putent. Ergo constitutus est Procurator Publicus Accusator, ut tamen privati non prohibeantur: Ac ideo, si velint, non esse excludendos ab accusandi officio, censent haud temere Viri prudentes, interque eos Ant. Matthæus *de Crimin. ad Lib.* 48. *π. tit.* 20. *c.* 2. *n.* 2. inprimis, si Procuratores publici partibus suis desint, ut aliquando Talis, si quis suorum propinquorum deferretur non sine ratione dicebat, non teneri se in sanguinem sævire proprium.

28. Delato crimine, si tale sit, ut è vinculis causa dicenda videatur, reus è continenti comprehenditur; Si Reus vi resistat; aut fugiat, an occidi possit, quæritur; & quidem de fugâ, negandum est. Si vim opponat, videtur bellum esse; proinde hoc agendum, ut quovis modo capiatur, in quo tumultu Reus cadens, jure cæsus videbitur.

29. Si crimen non sit ejusmodi, ut certò pœnam corporalem aut relegationis duntaxat infligi oporteat, reus in jus vocatur, ubi tum primo disceptatur, includendus sit carceri, an fidejussoribus committendus. Olim fuit & media via, custodia militaris, in quâ fuit Paulus Apostolus apud se, militi alligatus; aut Magistratuum domi custodiebantur. Menstruum spatium, quod jure Romano recentiori, criminum reis, antequam plane carceri darentur, ad mœstos penates suos componendos, indulgebatur, *l.* 2. *C. de Custod. & exhib. reor.* hodie nusquam servatur.

30. Carcere clausus celeriter examinandus judicandusque, ne mala mansio pœnæ loco cedat, nec omnino excedendum juris Romani biennium sine gravi causâ. *l. properand.* 13. *C. de Jud.* Damnandus verò hauddubie nemo, nisi confessus aut indubitatis probationibus evidenter convictus; qua in re non modo admittendi testes & instrumenta, sed & artificialia argumenta ex circumstantiis facti desumpta, *quæ modo tam clara sint, ut nullum dubitandi locum relinquant, l. ult. C. de probat. l.* 1. §. 4. *π. de Quæst.* Nam ex indiciis & præsumptionibus licet urgentissimis, neminem unquam damnandum esse, ratio salutis humanæ flagitat omnino; valetque hactenus regula; præstare sontem dimitti, quam innocentem damnari.

31. Cognitio causæ fit bifariam, Ordinario modo, & extra ordinem. Modus ordinarius à civili processu nihil admodum differt; Postulatio Accusatoris, Rei contradictio, Replicatio, Probatio, Reprobatio, & cætera judiciis consueta. Sed Extraordinarius, per Inquisitionem, modus fieri dicitur, quando summariè adversus reum proceditur, examinatione secundum articulos *facti* institutâ; testibus etiam reo coràm auditis, denique tormentis, si res ferat, applicitis. Et hoc modo instituitur, cum Reus in vinculis habetur; Sed ubi fidejussoribus committitur, ordinariâ fere viâ proceditur: Nisi quod nonnullis in locis, Qui causas è vinculis dicunt, si in principio inquisitionis, sponte non confiteantur, his ordinaria causæ cognitio & disceptatio permittitur; quâ finitâ, Reus absolvitur aut condemnatur peremptoriè, vel ad Quæstionem.

32. De hac omitti non potest quæstio, sitne licitum Torquere, reos non plene convictos. Quâ de re mirari licet meritò, Gentium temporumque fere omnium, præter Hebræos, usum esse adfirmativum; pro negativâ plerosque viros doctos esse, non modo Theologos, sed etiam Juris consultos non paucos, interque eos utrumque Præceptorem nostrum

 Ant.

Ant. Matthæum *ad h. t. c.* 3. & Wissenbachium *h. tit. n.* 13. Quominus ad omnes illorum rationes; quæ plures & prægnantes sunt, ordine respondere necesse sit, dicemus; solam necessitatem usum quæstionis per tormenta defendere, quod alioqui scelerum impunitas Reipubl. intoleranda foret, extra quam fieri non posset, ut tanto gentium humanissimarum consensu recepta foret.

33. Accedit ὁμολογία πόλεως, fœdus civitatis & consensio de legibus servandis, etsi duris in singulos; qua de re signate egimus *in sect. praeced. c.* 3. *n.* 35. *& seqq.* eoque pertinent apposite verba Macrobii in *somn. Scip. in fin. Civitas*, inquit, *est Universitas, quæ in Legum consentit obsequium.* Pone, Cives Romanos aut Athenienses in Comitiis aut Ecclesia deliberasse, placeretne tormenta recipi, concurrentibus requisitis ad ea necessariis, quæ statim collocabimus; an impunita relinqui scelera, quæ non penitus & plenè probarentur. Compararis omnibus, intellexere, plus imminere mali ex hac infinita delictorum impunitate Reipubl. quam è perversa Quæstionis applicatione. Prætulerunt igitur hujus usum, & pariter si cui inde aliquid incommodi aut doloris eveniret, hoc ferendum esse constituerunt. Huic legi postea cives aggregati æque ac aliis antea receptis adsentiri intelliguntur. Nec aliter in tacito Civium, qui est in singulorum & paucorum Regimine, consensu, res sese habet, ut toties antea demonstratum est. Denique, Si requisita juris, quæ in Quæstione per tormenta Legibus prodita sunt, observentur, difficulter fieri potest, ut per eam innocentes adfligantur.

34. Requisita tormentorum quatuor esse videntur, I. ut grave sit crimen, quo respectu, ratio non patitur, ut reus torqueatur, ob crimen, cujus pœna non sit futura gravior, quàm tormenta, quibus elicienda sit confessio; proinde, si pœna non sit ultra relegationem, non est utendum tormentis, ut recte statuunt Ant. Matthæus *ad h. t. n.* 3. *à pr. Carpzov. Qu.* 117. *n.* 8. *& seqq.* Requisitum II. est, ut veritas aliter nullo modo investigari possit; Hoc enim facile evincunt rationes eorum, qui tormentis omnino abstinendum putant; Eaque sine dubio mens est primorum hujus instituti auctorum. Unde mores eorum, qui vel confessos in Jure, vel tabulis & testibus convictos adhuc, ut confessionem eliciant, torquent, redarguuntur. Tertium requisitum est, ut indicia adversus accusatum adsint verisimi lima, nihil ut præter Confessionem deesse videatur. In cujus moderationis & requisiti sequentis excessu reverà consistit omne malum, quod Torturæ communiter imputatur. Est autem frequens & IV. requisitum, ne modus tormentorum sit inhumanus. Quis autem hujus rei terminus, aut quæ nota sit, haud facile dictu est.

35. Plane, facilius est dicere, qualia non esse debeant, quam certi præscribere quicquam. Recte æstimantibus hæc vitia abesse debent, ne sint modi *deformes & barbari*, ut si mulieres ab uberibus, viri à pudendis suspendantur; si mures aut glires corpori nudo sub vase imponantur & igne superimposito ad rodendum adigantur, aliique modi infandi, de quibus Damhouderus *prax. crim. c.* 37. *n.* 18. II. Ne sint crudeles, ut candentes atque *stridentes flammis laminæ*, ut Prudent. *in Hymn. Vincent.* aliaque ingeniosa sævitiæ instrumenta, de quibus Carpzov. *Qu.* 117. *n.* 38. III. Ne sint nimis diuturna; velut, si per integros dies in tormentis habeantur: Id enim morte acerbius; *Quippe, qui se ultro morti offerant, facilius reperiuntur, quam qui dolorem diu patienter ferant*, ait apud Cæsarem Critognatus Arvernus; quod gnarum Ludovico Regi, quando

gi, quando Reformatos non suppliciis, sed vexationibus tormentisque finem vix habentibus ad defectionem adegit. IV. Ne corpus in futurum & perpetuum inutile reddant, mutilatione vel dislocatione graviori. V. Ne incidant in aliquod supplicii ordinarii genus. Qua ratione verberatio virgarum, quam laudat in hunc usum Damhouderus *d. cap.* 37. *in fin. edit. gall.* & cui cætera requisita non male conveniunt, non potest admitti.

36. Sed illa quinque requisita convenire videntur in instrumenta, quæ apud nos in usu sunt; habentur autem tria. I. Forcipes, quibus reorum pollices comprimuntur. II. His simile instrumentum, quo tibiæ contorquentur. III. Equuleus, id est, scamnum, in quo Reorum pedes & brachia retorta extenduntur, idque diversis gradibus, citra dislocationem tamen. His Romana instrumenta longe duriora fuerunt; Eculeus, qui fuit catasta lignea cochleata, cui brachia retorta pedesque rei fidiculis alligabantur. Tum intento cochleis eculeo, in altumque erecto, reus quasi ex cruce pendebat, ossium compage dissoluta, terga lateribusque per ungulas ferreas & laminas candentes verberatis laceratisque *l. 7. C. de Malef. & Mathem.* Prudent. *d. Hymn.* Sigon. *de Judic. pop. Rom. c.* 17. Si quis roget, utra præstent, nostratia præferre non dubitem. Etenim Quæstiones per se odiosas acerbitate modi & sævitia intendere non oportet. Etsi quanto acriora torquendi instrumenta sint, tanto facilius elici veritatem, dubium non est: sed hoc non est agendum, ut reus non possit non fateri, licet insons.

37. Tametsi verum sit, nostræ quæstionis tormenta, ut plurimum, etiam à feminis sustineri; ut ad quæstionem damnari, si non mollior sit reus, parum absit, quin tantundem atque absolvi, esse videatur. Quanquam & artes quædam esse credantur, quibus dolor eludi queat. Apud Curiam nostram tortum memini quendam facinorosum, non plene convictum, qui primum dolorem tulerat, postea novis indiciis iterum equuleo impositus, cum maxime intenderentur fidiculæ, in somnum incidebat, ut sonore sterteret; remissione factâ, excitabatur, Intentis, iterum stertebat, quod ad finem usque durabat, *anno* 1680. Aliàs Tylenses in Gelriâ similem historiam de Baggermanno quodam sicario retulerunt. Cujusmodi artibus impediendis, non est de nihilo quod alicubi moris est, ut tempore matutino jejuni torqueantur, cum apud nos fiat post Cœnam, nec quod sciam, valde curetur, ut vacuo sint ventriculo, secus ac monet Carpzov. *Qu.* 126. *n.* 5. *& seqq.*

38. Quæstione peractâ, si reus in infitiis perstiterit, repeti potest Quæstio per tormenta, *quando evidentioribus argumentis oppressus est, maximèque si in tormenta corpus animumque duraverit l.* 18. §. 1. *D. de Quæst.* Quod communiter de argumentis post prima tormenta supervenientibus intelligunt. Idque nostri servant eò libentius, quod repetita tormenta nullo modo ferri posse videntur. Alibi tamen secus observatur, & ibi ad tertiam Quæstionem, ubi reus bis sustinuerit, ita procedunt, si nova provenerint indicia; qua negativè toleratâ, sequitur absolutio, A. Matth. *Tit. de Quæst. c.* 4. *n.* 14. Nostra ad secundam transeunt, si nova reperta fuerint indicia; quâ toleratâ, nunquam, ut puto, ad tertiam procedunt, nisi aliter in atrocissimis quandoque fieri queat, ut Carpzov. *Qu.* 125. *n.* 55. Sed quæstionis est, utrum post tormenta reus sit absolvendus à crimine, an ab instantia duntaxat, ut deinde repeti possit ex causa. Rationes prô & contra ponderat D. Matthæus in *d. cap.* 4. *n.* 16. & con-

& concludit pro absolutione à crimine; quæ totalis est. Sed distinguendum videtur ita, quemadmodum Prudentiores servant Judices: Ut ex genere naturâque indiciorum & quatenus Judici sedit persuasio de reatu, modo à crimine, modo ab instantia duntaxat, rei absolvantur.

39. Si Reus in tormentis confiteri se velle dicat, liberatur ab instrumentis doloris, & confessio sedentis ejus ad singulos facti articulos ordine scribitur, eique fides ita habetur, si nihil in eâ suspectum & à veri speciè alienum reperiatur *l.* 1. *pr.* & §. 4. *l.* 10. §. *pen. eod.* Moribus, ubique fere receptum est, ut Reo dein post 24. horas aut ultra Confessio prælegatur, ejusque *ratificatio*, ut ajunt, exigatur. Matthæus *d. c.* 4. *n.* 11. Carpzov. *Qu.* 126. *n.* 26. Hoc institutum ut jure Civili ignotum, ita nec apud plures Curias servatur, sed tacens deinceps pro consentiente habetur. Quod si revocet confessionem, tormentis denuo subjicitur, & si tunc iterum factam confessionem revocet, tertium torqueri potest; dein absolvendus est. A. Matth. *d. cap.* 4. *n.* 12.

40. Sed perplexa res est, si reus hujusce juris aut moris conscius, ad effugienda tormenta statim fateatur crimen & postridie revocet. D. Matthæus ad hunc casum ait ita; *Ne eludat hoc commento tormenta, nihilominus torquendus est n.* 13. Quomodo, si fateatur, nihilominus torquebitur? Non potest; At Tormenta repetentur secunda vice: Bene est. Tum vero facit idem, confitetur & postridie revocat. Quid tum? Repetetur Quæstio tertium? Intelligit reus, idem si faciat, absolutionem secuturam: Certò igitur idem faciet. Quid ergo, condemnandus, an tertium tormentis adhibendus, id est, absolvendus erit? Accidit ille casus apud Curiam nostram in reo, qui Pagum Frisiæ Collumanum, è quo incolæ, metu hostium Groningam obsidentium *anno* 1672. aufugerant, incendisse credebatur, ut aliquot domus consumerentur. Callidus & juris homo non ignarus, ita ut dictum, in Quæstione instituerat, eâ viâ sibi parans absolutionem. Bis confessus in tormentis, bis revocaverat. Argumenta erant fortissimæ præsumptionis, nec judices de facto dubitabant. Confessiones ejus cum circumstantiis, de quibus constiterat, optimè conveniebant. Visum est prudentissimis Dominis esse condemnandum hominem, qui viam alioqui paratam quæstionibus eludendis & promiscuam invenerat. Sic etiam Scabinos Lipsienses solitos respondere, scribit Carpzov. *Qu.* 126. *n.* 55. Ipse tamen ad pœnam eo casu inclinat extraordinariam. Plane, si multorum gravium virorum judicium ex præsumptionibus & indiciis acquiescat in credendo reatu, probatione licet non perfecta, hanc sententiam sequi licebit. Si minor sit evidentia, tutius sit, reum extra ordinem puniri, quo casu locum habeat *argum. l.* 5. *d. Pœn.*

41. Jure Civili sunt, quos torquere non licet, quales sunt milites *l.* 8. *C. de Quæst.* digniores, nisi in crimine atrocissimo *l.* 11. 16. & *seqq. C. eod.* nec servus in caput Domini *l.* 1. §. 16. *h.* excepto crimine majestatis, annonæ, monetæ, & adulterii *l.* 53. *d. jud. l.* 1. *l.* 7. & 15. *C. d. t.* Nec is, qui de se confessus est crimen, in alios torquendus est *l.* 16. §. 1. *h.* secus, si convictus *l.* 29. *in fin. d. Pœn.* Excusantur & decuriones, *l.* 11. *l.* 16. *C. h.* horumque liberi, *d. l.* 11. impubes, *l.* 10. *l.* 15. *hic.* prægnantes, *l.* 3. *de Pœn.* Dignitas hodiè non usquequaque liberat à tormentis, ut Carpzov. & exempla passim obvia probant *Qu.* 118 ubi & de reliquis prolixe.

42. His consentiunt, quæ in priori Editio-

Editione hac de re collocata fuerunt, quæ non erit absonum in re tanti momenti rursus audire. Sic ibi fuit;

43. Sed gravissima quæstio hæc est, an si probationes ad sententiam non sufficiant, quæstionem de Reis per tormenta habere liceat: Usus temporum fert ita; multi tamen sapientes viri in alia omnia.

44. Multum mihi interesse videtur, abstracte ita quæsitum ponatur; an hoc modo, sitne Lex ipsa satis Justa de tormentis.

45. Priori modo largiendum videtur, non posse justum censeri, ut is, de cujus crimine dubitatur, nec confessus, nec convictus, malum atrox patiatur, maxime cum & insontes hoc præambulo cruciatu ad confitendum aliquando adacti memorentur.

46. Leges tamen de tormentis probandas existimo, modo adsint duo requisita & una cautio.

47. Primum, ut crimen sit grave, quod sine magno Reipublicæ detrimento non potest ignosci.

48. Secundo, ut adsint tam prægnantes præsumptiones, sola ut rei confessio deesse videatur; ut judex, licet ad damnandum progredi nequeat, prope tamen certus sit animi, sontem esse Reum. *vid. l.* 1. §. 1. *π. de Quæst.*

49. Cautio est, ne confessiones extortæ pro exploratis facinoribus habeantur, sed ni cum judiciis & vestigiis facti omnibusque circumstantiis conveniant, fidem ne mereantur.

50. His suppositis, Legem de Quæstione per tormenta non esse improbandam, ea nobis ratio est, quâ & aliàs usi sumus; quod Lex sit communis Reipubl. sponsio, cui sponte cives se submittere intelliguntur, quam proinde nemo injustitiæ adversus se, aut alium quemvis arguere potest.

51. Pone igitur deliberationem Civitati propositam fuisse, utrum facinora, de quibus magna præsumptio, non tamen erat liquida probatio, dissimulari vellet, an inquiri per tormenta.

52. Si hoc; metuendum erat, ne non insontes aliquando affligerentur. Si illud, infinita delicta, quæ plerumque sine arbitris committuntur, impunita manerent, multoque magis crebrescerent: maxime, cum ne jusjurandum quidem ob periculum perjurii reis imponi possit.

53. Et hoc quidem consequens nullo modo impediri, prioris consequentiæ incommodum fere totum evitari poterat, si requisita modo posita custodirentur.

54. Aut igitur tota civitas perpetuo ingenti incommodo & discrimine laborare debebat; aut tale quid recipiendum, unde ratissime, nec nisi exquisitis casibus, immerito civis affligeretur.

55. Prius cum sine dubio gravius, alterumque necessarium esset; pone cunctos cives decrevisse, recipiendum id, in quo minus esset malum, & adhibenda tormenta, cautissima tamen; seque singulos huic subjecisse periculo, ut, si quem pægnantibus indiciis (quod tamen vix unquam sine aliquâ culpâ, saltem imprudentiâ accidit) id ipsum quilibet, etsi nec nocens, pateretur.

56. Malum hoc triste, non turpe erat, ad quod sua se quemque voluntate boni publici causâ obligare posse dictum est aliàs.

57. Genus tormenti oportet ejusmodi sit, quod transitorium, licet acrem habeat dolorem, neque membris mutilandis, sit comparatum, denique ab ordinariis puniendi modis abhorreat. Quâ causa, quod non nemo (Damhouderus prax. Crim *tit. de Quæst. cap.* 7. *in fin.*) Virgas commendat, ut efficacissimas, nec corpori in futurum noxias, id iis in locis ubi fasces pœna sunt, admitti non debet; alioqui multis aliis βαρβαρικωτέροις torquendi modis virgæ præstarent.

CAP. V.

De Pœnis Delictorum.

Pœna quid, ejus fines & differentiæ. Jus puniendi quibus competat. Qui & quæ punienda. An & quatenus ignoscere maleficis licitum. Quomodo cessent pœnæ, & quis modus earum. Transitus ad species Criminum & eorum partitio. De Crimine Majestatis, Peculatus, Repetundarum. Residuorum. Ambitus, Annonæ, Concussionis, Aggeris rupti. Blasphemiæ & Hæresios. De homicidio. Parricidio. Adulterio, Stupro, Polygamiâ. Incestu, Venere infandâ, ubi & mastupratione, & de Raptu, Falso, Calumnia, Magiâ, Plagio, Abigeatu, Stellionatu &c.

DAmnatis *Pœna* infligitur, quæ est *Delicti coërcitio.* Definitionem aliã vide sis in *lib.* 2. *sect.* 6. *c.* 1. *n.* 6. de qua summa regula est, quod pro quantitate peccati, gravior esse debeat, ut tamen crebrescentibus delictis ex usu possit asperari. Nec tamen ad Distributivam, quæ dicitur, sive Adtributricem justitiam pœnæ referuntur, verum ad expletricem, quia tam puniens perfectum jus puniendi habere, quam qui plectitur, pœnam perfecte mereri debet, & quia non est aliena à contractus vel saltem obligationis natura, quâ de re diximus in *d. lib.* 2. *sect.* 6. *c.* 1. *n.* 15. *n.* 20. *& seqq.*

2. Pœna triplex à fine triplici non male statuitur à Tauro Philosopho, *Νουθεσία, Τιμωρία, Παράδειγμα.* A. Gell. *lib.* 5. *c.* 14. *Grot. lib.* 2. § 7. quâ de re tamen vide sis quæ diximus *in lib.* 2. *sect.* 6. *d. c.* 1. *n.* 11. Primam speciem latine dixeris, *Admonitionem*, quæ dirigitur ad emendationem peccantis, ideoque capitalis esse non potest; Nam quod Seneca dixit, *interdum ut pereant, interesse pereuntium*, huc applicari non potest, & philosophicum magis quam juridicum est. *lib.* 1. *de Irâ C.* 5. *in fin.* *Τιμωρίαν* dixeris *Satisfactionem*, cum, ut Gellius ait ibidem, dignitas auctoritasve ejus, in quem est peccatum, tuenda est, ne prætermissa animadversio contemptum ejus pariat & honorem levet; nec tantum dignitatis sed & cujusvis juris tuendi causâ intelligitur. *Παράδειγμα* est *exemplum*, cum ideo pœnæ exiguntur, ut unius supplicium metus sit multorum, aliique similia cæteroquin ausuri deterreantur.

3. Forsitan & quartus erit finis, *Cautionis*, ne idem qui deliquit nobis aliisve rursus nocere queat; etsi hoc alii ad *τιμωρίαν* referant; ego vero ad *νουθεσίαν* malim; est enim medium hoc emendationis. Sed hi omnes usus in plerisque non capitalibus, quæ publice exiguntur, pœnis concurrunt, ut est fustium, virgarum, flagellorum, vinculorum castigatio, verberatio. Ad Emendationem magis, quanquam & ad reliquos fines, pertinet Damnatio ad opus publicum, Relegatio, Interdictio fori aut negotiationis similisque juris alicujus. Ad *satisfactionem* maxime pertinent pœnæ pecuniariæ, his qui læsi sunt applicatæ, *παλινωδία* in injuriis, & reliqua pœnarum genera pro cujusque qualitate, ut hæc ratio magis aut minus illis quadrat. Ad *Exemplum*, pœnæ capitales inprimis referun-

feferuntur, maximè tales; quibus & minus fontes quandoque involvuntur, veluti decimationes. Sed & hæ capitales suos gradus habent. Summus olim, crux erat, hodie vivi crematio, dein reliquæ mortium species, quamvis & omne mortis genus recte summum supplicium dicatur.

4. Ex omnibus causis & finibus memoratis, pœnas etiam Christianis esse licitas manifestè & ratio exigit & disciplina Servatoris Mundi permittit: modo in executione opera detur, ut damnatus spatium pœnitendi & peccata sua detestandi justum habeat. Quanquam autem jure Naturæ pœna à quolibet qui paria non deliquerit, exigi possit, ut recte Grotius docet *d. lib.* 2. *c.*20. §. 3. tamen nec civitatis constitutio, neque divinæ Legis sanctitas facile id cuiquam privato concesserint. Sed hunc locum executi sumus in *d. sect.* 6. *lib.* 2. *c.* 1. *n.* 7. *& seqq.* Sane hoc inde tamen non sequitur, Accusationes publicas, ut Grotius *ibid.* §. 10. *sub fin. &* § 1. censet, abhorrere ab officio hominis Christiani, nisi quod temeritas hic maximè abominanda.

5. Quandoque etiam publica autoritate jus puniendi privatis permittitur, non modo ad emendationem, ut parentibus & propinquis, sed & ad satisfactionem & exemplum, ut Patri in filia adulterâ *l.* 20. *π. ad L. Jul. adult.* atque olim indistinctè, etiam maritis in uxores & dominis in servos; quæ Leges quare conscientiis securitatem præstare nequeant, si vitiosi absint affectus, nulla ratio constare videtur.

6. Cæterum, puniuntur non quilibet actus vitiosi, sed qui humanam lædunt societatem, quam quo magis violant, eò vindictam graviorem esse oportet: hoc quoque latius expositum vide sis in *d. c.* 1. *sect.* 6. *lib.* 2. *n.* 18. *&* 19. Spectari tamen debent causæ, quæ impulerunt, quæ retrahere debuerunt, apitudo personæ delinquentis ad judicandum de illis; locus & tempus perpetrati delicti, qualitas & quantitas facinoris, denique eventus qui subsecutus est, quæ omnia latius exequi non est hujus loci *Vid. Grot. d. cap.* 20. §. 29. *& seqq.* Denique, cogitationis pœnam neminem pati, recte docent ICti *l.* 18. *π. de Pœn.* quoniam actus interni Deo soli subjiciuntur; at qui in effectum deduci cœperunt, pœnis & solent, ac etiam debent adfici.

7. Id autem ex omni hac disputatione facile intelligitur, non alium quam ipsum deliquentem esse puniendum, neque ad posteros quicquam pœnæ propagandum, quod leges tam divinæ quam humanæ inculcant, ut probavimus in *lib.* 1. *sect.* 2. *c.* 6 *n.* 39. 48. *& seqq.* Quanquam incommoda pœnæ parentibus inflictæ liberos premere possunt, quemadmodum ex publicatione bonorum egestas eorum consequitur; quæ tamen hoc nomine quasi personam delinquentis egrederetur, non potest reprehendi.

8. Cæterum, non modo jus habent qui Civitati præsunt, delicta puniendi, sed & auctoritate summi Legislatoris ad hoc tenentur, ne delectari peccatis, saltem haud improbare ea videantur, quâ de re pressius actum in *d. l.* 1. *sect.* 2. *C.* 6. *n.* 49. *& seqq.* ubi tamen adjecimus, non videri tam absolutè necessarium hoc esse præceptum, ut nunquam Summis Potestatibus ignoscere liceat delinquentibus. Magistratibus equidem, qui sunt ministri Legum, non licere ab illarum præscripto recedere certum est, quia supremum jus & supra leges, ad leges seponendas & negligendas requiritur. Ipsis autem Principibus & liberis populis, an per divinæ voluntatis conscientiam & Justitiæ rigorem nunquam non crimina punire necesse sit, ambigitur. Inter jura quidem

quidem Majestatis hanc esse facultatem, non dubitatur, & vidimus in *loco*. Sed jus vitæ necisque solummodo est externum; hujus loci Quæstio ad obligationem conscientiæ pertinet.

9. De Criminibus equidem mere civilibus, non dubitatur, quin locum habeat facilitas *Legis ad Bestias π. de Pœnis*. De levioribus etiam ferri potest, ut ob publicam lætitiam, aut principalem festivitatem generali abolitione coloni carcerum dimittantur. Nam privatæ abolitiones, quæ frequentatæ sunt jure Romano, cum accusationibus privatorum sepultæ sunt. Perinde ac Transactiones, quibus rei capitalium criminum apud Romanos, accusatores suos impune corrumpebant; quanquam & hodiè cum his qui læsi sunt, pacisci nemo prohibetur: sed Procurator Fisci, qui solus accusat, grande nefas transigendo committeret.

10. Sed de Criminibus jure Naturæ divinoque prohibitis, præcipua difficultas est. Rationem negantium, licitas esse remissiones in terminis veræ prohibitionis divinæ vel naturalis; quando singulares errores aut imprudentiæ miserationem non injungunt, aut permittunt, habuimus in *prædict. c.* 1. *n.* 9. *& seqq.* Quorum hæc est summa, quod Dei voluntas sit, & jussus, ut delicta puniantur, sub iræ ipsius interminatione. Quod diversæ autores sententiæ negant, eo, quod Deus puniendi officium Rectoribus populorum, nonnisi ordinis & quietis in Republicâ servandi servandæve causâ præceperit; suæ vero Majestatis vindictam sibi soli reservaverit. Sed verius est Principes se habere sub Deo, quemadmodum Magistratus qui sunt ministri sub Principibus supremis. Exequi debent officii sui partes Magistratus, ut expleant Mandatum Summæ Potestatis, neque mutandi jus habent. Nisi procul à Principe agentes consulendi copiam non habent, quo casu ex præsumptâ ejus voluntate, ob insignem utilitatis publicæ rationem, jus Summæ Potestati reservatum exercere possunt, ut in *lib.* 1. Sic etiam Principes judicia nomine jussuque Dei, quatenus ab ipso determinata sunt exequi, nec jura mutare executionem, suo arbitratu rejicere possunt. Sed tantum ex præsumptâ Dei voluntate, ob evidentem salutis publicæ procurandæ causam. Extra quam ne occulta quidem crimina; Unde nulla Reipubl. metuenda perturbatio, negligere aut ignoscere posse videntur. Sed est positio quæ non videtur habere periculum; Si absque magno Reipubl. periculo aut perturbatione, supplicium exigi nequeat, abstinere licere vindictâ criminum, quæ tamen non probentur aut honorentur; quo pertinent Ἀμνηστίας Decreta, quibus magnorum sæpe criminum pœnæ veniâ publicâ donatæ sunt: Idemque fit, quoties ob multitudinem delinquentium non est tutum, meritis uti severitatis exemplis; adde, ob potentiam delinquentis, ut hac causâ Joabo, quamdiu vixit, ignovit David; etsi cum tutò potuit, ei parci noluit; eâ re satis indicans, se non probandi criminis causâ, sed ratione securitatis publicæ ei putasse parcendum. Idem ob insigne aliquod Reipubl. bonum licere, patet inde, quod ad detegenda scelera sceleratosque, nonnullis impunitas promitti & præstari solet, ac potest. Unde ratio dictare videtur, hanc esse Dei voluntatem & officium Imperantium, quibus ad tuitionem publicæ quietis gladium Deus commisit, ut omnino maleficia puniantur, ad salutem & quietem generis humani, id est, singularum civitatium procurandam. Quarum utilitas si verè dictet aut suadeat, ignosci peccantibus, id eorum qui regendis civitatibus præsunt, arbitrio videri commissum. Neque di-

que divinæ Justitiæ immotam severitatem, quæ dicitur non posse non punire peccata, quæ nec ejusmodi subsidiariæ utilitatis remediis indiget, ad Rectores civitatium transferri fas aut rectum est.

11. Morte reorum crimina pœnasque deleri, cum ad heredes nunquam transeant, per se clarum est. Et mortem supplicio irrogatam convenit humanitati, esse momento transitoriam. Crux antiqua, vivicomburium, laniatio & contusio articulatim facta, per famem enecatio similesque parum memores legum Christianarum esse videntur. Terror quidem ex apparatu & species major ex circumstantiis quæri potest. Sed in actu, quo transitus ad æternitatem committitur, non erat magnitudine doloris animus lacerandus, & tantum non adigendus ad desperationem. Modi quoque custodiendi reos criminum à pœnis diversi esse deberent, ideoque carcer maxime perpetuus, non immerito ab Romanis & veteribus fere cunctis fuit improbatus ad usum pœnalem. *l.* 8. §. 9. *l.* 35. *π. de Pœn.* Etsi ratio illa tam peremptoria non est, ut usus temporum, qui carceres, etiam perpetuos, receperunt, damnandus aut validè improbandus videatur.

12. Porrò, Tametsi divisionem Judiciorum in Publica & privata nuper esse juris universi negavimus, tamen alio sensu non alienam esse partitionem illam ab instituto nostro, commonefecimus: Ut publica sint, quæ immediatè lædunt Rempublicam; privata, quæ directe singulos violant, Civitatem per consequentiam. Prioris generis est crimen Majestatis, Peculatus, Repetundarum, Ambitus, Annonæ, Concussionis & Residuorum. Posterioris sunt, Adulterium, Stuprum, Homicidium, Parricidium, Vis tam publica, quam privata, Raptus, Falsum, Magia, Plagium, Abigeatus, Furtum, Rapina, Injuria, Stellionatus &c.

13. Crimen MAJESTATIS admittitur à Subditis contrà summam Potestatem; estque duplex, Majestatis in specie, vel perduellionis *l. ult. π. ad L. Jul. Majest.* Hoc dicitur, cum quis animo hostili adversus Rempubl. aliquid machinatur, ut hi, qui seditiones in urbe vel exercitu movent, qui armatos habent, qui hostes adjuvant, aut consilia literasve cum illis communicant, etiam qui Magistratus præcipuos publicâ de causâ occidunt, maxime qui vitæ Principum insidiantur, & alii plures. *l. 1. & seqq. d. tit. π.*

14. Majestatis in specie Crimen vocatur, cum quis jura summæ potestatis sibi, at sine hostili intentione usurpat, ut is qui privatim carceres habet, vectigalia colligit &c. Pœna Majestatis simpliciter læsæ est capitalis, genere mortis leniore aut terribiliore, pro meritis admissorum: qua parte quod vivicomburium in privatos monetæ percussores statuitur, etsi probi sint nummi, id nullo modo habet æquitatem. vid. *l. 2. C. de fals. monet.*

15. Perduellionis apud plerasque gentes pœna non modo personas delinquentium, sed & liberorum & propinquorum feriebat, cujus rigoris vestigium in jure Romano superest. *l. Quisquis* 5. *C. ad L. Jul. Majest.* Sed hoc quidem præter rationem justitiæ humanæ atque divinæ; non sufficiente ad approbationem, quod dicitur; fore, uti caritas liberorum parentes amiciores Reipubl. faciat, & si quæ similes sint ratiunculæ. Solam quoque scientiam in hoc aliisque atrocissimis criminibus supplicio volunt esse obnoxiam; non male quidem, modo non ordinaria pœnâ: quæ tamen locum habere potest, si non tam silentium sit quam conscientia.

16. Natura Majestatis sponte suggerit, hoc

rit, hoc crimen non committi, quam adversus eos, qui vere summam habent potestatem: Proinde machinationes subditorum contra eos, qui superiorem habent, non sunt perduelliones, nisi analogicè & quandoque verè, quatenus ad perturbationem superioris Imperii tendunt, quod Societatibus Indicis apud Belgas applicandum videtur, & applicitum fuit aliquando. Id sane constat, verba non mutare species rerum; Sed etsi quibusdam Majestatis appellatio non tribuatur, si tamen vere summam potestatem habeant, contra tales hoc Crimen in proprio sensu committi.

17. Quæsitum est, an Querelæ de prava civitatis administratione, referri possint ad crimen læsæ Majestatis, saltem in specie dictæ; quod visum Ordinibus Frisiæ, cum hinc ante decennium nonnulli cives querelam ejusmodi ad Ordines Generales detulissent, Edicto *d.* 14. *Februar.* 1678. à Curiâ tamen Supremâ, postulante Procuratore generali, re judicata non est firmatum. Querelæ quidem in genere, petitioque reformationis non potest huc referri: Sed est jus civium, Supplicare in eum finem, ut recte judicatum in Anglia nuper, cum Reges novissimi petitiones sibi oblatas, hujus pene criminis nota insignitas velle visi fuissent. In nostra Republica ejusmodi petitiones vocantur, *Querelæ dolentium*, Reipubl. causa, cujusmodi plures olim fuere, quarum una insignis, principe Philippo Austriaco II. anno 1554. de qua plures egregiæ Constitutiones emanarunt, quarum specimina videre licet, in *lib.* 3. *Statut. tit.* 2. *art.* 4. 14. 15. 19. 22. 25. 45. 52. 56. *Tit.* 3. & *alibi.*

18. Dicendum tamen est; fieri posse, ut ejusmodi Querelæ ab hoc crimine non sint alienæ. Primò, si fiant ad exteras Potestates; quia cum jus Supremæ provocationis, sit jus Majestatis, si quis ad exteros querelas & petitiones reformatorias deferat, jus Majestatis, cui ipse subjectus est, manifesto lædit, etsi forsitan ad amicos & fœderatos fiat: Quomodo in prædicto casu Majestatis rei declarati sunt, qui preces suas ad Ordines Generales Belgicarum Provinciarum detulerant, etsi de talibus negotiis, quorum primo constituendorum causâ Ordines Generales arbitri, atque ut ajunt, mediatores, fuerant. Quanto fœderis arctitudo magis ad speciem unitatis imperii accedit, tanto metus & periculum, ne sub prætextu fœderis amicitiæque, pars aliqua imperii invadatur, propius existimatur. Præterea, si prætextu Querelæ seditio & res novæ à factiosis hominibus quærantur, quod sæpius usu venire, docet experientia, non est dubium, quin hæc res non modo ad Majestatis in specie dictum crimen, sed etiam ad perduellionem attinere possit: Egimus hac de re latius in *Jurispr. Hod. part.* 2. *lib.* 3. *c.* 16.

19. Addendum & hoc ad differentiam hujus criminis, quod sit Perduellionis vel Majestatis tàm propriè quàm analogicè dictæ, ut *superius* indicatum est. Majestatem analogicè dictam intelligimus eorum, qui Superiorem quidem agnoscunt, sed regalia & conformatam per se habent Rempublicam, at subordinatam; cujusmodi creduntur esse Principes & Liberæ civitates Germaniæ, quibus *Superioritas* non Majestas adscribitur. Quanquam si quod res est, loquendum sit, illa *superioritas* Principum Germaniæ, si ab effectis recte argumentamur, quod in civilibus infallibile, nihil est aliud quam *Summa* Potestas: Hæc autem Majestas vocatur. At quia solus Imperator hac voce per excellentiam utitur; qui nec Regibus extra Imperium, illud adscribit, Principes summam potestatem suam alio nomine

nomine circumdant, invidiæque subducunt. Sed nominibus sepositis, nihil erraverit, qui Legem Juliam, seu crimen *supra* definitum, quando aliquis læsit summam Potestatem cui subjectus est, etiam Germaniæ Principibus directè & propriè convenire dicat.

20. Forte magis appositum Majestatis analogicè dictæ exemplum est in Societatibus Indicis, quæ jura summæ potestatis in ditionibus sibi subjectis accipiunt ab Ordinibus Belgicarum Provinciarum, quæ sub alio sole exerceant. Heic, utpote domi, sunt Privati omnique jure privatorum utuntur; sed in ditionibus suis omnia jura Principatus exercent, dependenter ab Ordinibus, à quibus illorum acta possunt infirmari. Si quis hostilia contra eos in locis sui privilegii committat, an hic Majestatis teneatur, Belgicorum Jurisconsultorum sententiis, superioribus annis agitatum est, in causa Kœymanni cujusdam; qui adversus Societatem Indiæ occidentalis, cui serviebat, hostilia machinatus erat in Africa, cum duce barbarorum, cui nomen belgicum à nostratibus erat inditum. Publicatæ sunt typis sententiæ, quarum aliæ Majestatis, respectu Ordinum, aliæ tantum atrocis Injuriæ crimen admissum statuebant. Verius fuit, esse crimen hujus loci, analogicè sumptum; eâdemque analogiâ puniendum, quod etiam sequuti sunt Judices Amstelodamenses, homine condemnato in gravem mulctam & ad opus publicum longi temporis. Quod autem exteri contrà aliam potestatem moliuntur, id hostile judicandum, quâ de re videbimus, ubi de *Reformanda civitate* locus occurret.

21. Sequitur PECULATUS, qui nihil est aliud, quam furtum publicum, cujus mille modi formæque; proinde & variæ pœnæ. Non abs re autem videtur, quod jure Romano, Magistratus, quibus custodia publicæ rei commissa, capite cum suis administris hac causâ plectuntur, *l.* 3. *π. ad L. Jul. pecul.* quod utinam mores & tempora ferrent! Furtum pecuniæ ad civitates non liberas pertinentis analogicè peculatus dicitur; proinde eandem in pœnis analogiam servari oportet. *l.* 4. §. *f. π. d. tit.*

22. *Repetundarum* tenentur, qui in Magistratu, potestate, curatione, Legatione aliove munere publico positi pecunias acceperunt, quò magis aut quo minus officio suo fungerentur. *L.* 1. & *seqq. π. ad L. Jul. repet.* Pœna secundum merita cujusque corruptelæ diversa est, ut aliquando capitalis esse queat. *l.* 7. §. *ult. eod.* Haud infimum inter hos locum tenent, qui honores & munera Reipublicæ vendunt, quibus proinde non minor quam ordinaria Romanorum pœna deportationis conveniret.

23. Sed excipiuntur ab hoc crimine Xenia; Id est, Esculenta & potulenta, quæ Magistratibus & officia publica gerentibus semper accipere licuit; sub moderatione decori, οὐδὲ πάντα, οὐδὲ πάντοτε, οὐδὲ παρὰ πάντων; nec omnia, nec ab omnibus, nec omni tempore *l.* 6. §. 3. *π. de off. Præs. ubi diximus in Exnom.*

24. Sequitur AMBITUS, de quo miretur aliquis, Accusationem dari, quod fuit præcipuum Romanæ libertatis Palladium: Et quid ni offerre se liceat honoribus, quod est Ambire eos, à quorum suffragiis honores pendent? Ita fuit olim; sed re mutatâ, mansit idem nomen, ut diximus ad *Tit. π. ad L. Jul. de Amb.* hoc enim loco de Ambitu tenentur, qui corruptis suffragiis, honores petunt; unde patet, cum hi qui Reipubl. præsunt, precio munera publica distribuunt, concurrere ibi utrumque repetundarum & ambitus crimen; illud in vendentem, hoc in emptorem.

25. Illud crimen hodie cessat in Urbe, tradunt JCti Romani *l. 1. in pr. ff. ad l. Jul. amb.* postquam collatio honorum ad Principem spectare cœpit; neque enim de facto summæ potestatis anquiri potest; Sed in plurium Imperiis, etsi à Collegio summæ potestatis honores proficiscantur, viget tamen hoc crimen, non contra universum Collegium, sed in singulos, qui subjecti sunt. Denique res eo pervenerunt, ut quod olim in Urbe cessavit crimen, hodie merito dici possit in Orbe cessare.

26. Crimen *Annonæ* committitur ab his, qui malis coitionibus hoc agunt, ut annona fiat carior: Quod cum ad universæ civitatis salutem pertineat, mirari licet, cur Romani adversus dardanarios tam levi pœna defungantur, (maxime cum Romæ ea res, frumento trans mare advehendo, crebris subjecta periculis & seditionibus fuerit) multâ saltem xx. aureorum, aut interdictâ negotiatione, vel ad summum relegatione, aut in vilioribus opere publico, in pœnam statutis; *l. 2. §. ult. ad L. Jul. ann.* Nec est dubium, quin res & ratio graviorem postulet animadversionem, nec immeritò aliæ gentes, ut diximus ad *Tit. ff. ad l. Jul. de Ann.* pœnam capitis insigniori in hoc genere improbitati præscripserunt.

27. Crimen *Residuorum* est affine peculatui; committitur enim ab his, qui pecuniam in publicos usus sibi commissam intervertunt, sibique retinent; qui jure Romano sic puniuntur, ut tertiâ parte plus quam debent, solvere cogantur; rursus profecto nimis defunctoriè, siquidem quod tam parum à peculatu differt, nihil supplicii gravitate ab eo distare debuit, *v. d. l. 8. § 5. ff. ad l. Jul. Pecul.* Denique, *Concussio* vocatur, cum quis obtentu potestatis, quam habet, terrore injecto, pecunias aliis extorquet, quod pro negotii modo variè, sed haud procul à repetundarum exemplo, puniendum *l. 1 & 2. ff. de Concussion.* Est & publicum crimen *Rupti* violative aggeris, quo fluminis aut oceani inundatio sistitur, quod graviter & plerumque capite vindicandum, *l. un. C. de Nil aggerib. non rump.*

28. Ex his de cæteris, quæ Rempubl. immediate spectent, facile judicabitur, sicut ad publica referri quoque solet *Blasphemia*, quam capite puniri vult Justinianus, convenienter Juri divino *Nov.* LXXVII. Sed moribus hodiernis, pœna est arbitraria, ut tamen ad capitalem adscendere possit: utique, si blasphemiæ insolenter ac intemperanter, cum invectivis in sanctissima mysteria, proferantur; quâ ratione Genevenses Servetum, auctore Calvino, capitis condemnarunt, & vivum, hoc tamen præter illius sententiam, combusserunt; idemque diu postea decreverunt adversus Nicolaum Antonium Ludimagistrum, eo *quod impugnasset*, ut habet sententia, SS. Trinitatem, renegasset Dominum Jesum, eumque devovisset & Judaismum amplexus esset. die 26. *Aprilis* 1632. referentibus Sponio & Læti. Non omnes tamen, qui Sacram Triadem & Deitatem Christi, vel æternam generationem filii Dei, aut emissionem Spiritus Sancti, aliaque sanctissima universi Christianismi principia negant, pro blasphemis habendi, sed pro hæreticis potius; ut visum Amplissimæ Frisiorum Curiæ, ad quam missus erat à Summis Magistratibus homo Socinianus, cum elogio Blasphemi, qui examinatus ista negaverat, in simplicitate cordis sui aliter credens, ut adfirmabat. Dimissus est indemnis & impune *d.* XVIII. *Decembr.* 1680.

29. An igitur HÆRESIS non est crimen? Non videtur ita viro Cl. Antonio Matthæo.

Matthæo *De Crimin. l.* 48. *T.* 10. *n.* 7. f. *De Hæresi*, inquit, *nihil adjicio. Tametsi enim Pontificiorum moribus gravissimum Crimen est, multaque in inquirendo & vindicando singularia observantur, tamen cum libertate armis paratâ, horribilis illa Inquisitio à nostris provinciis exulet, relegionemque orthodoxam docendam, non imperandam credimus, enarratio crudelis judicii supervacua futura est.*

30. Quid autem est Hæresis? Videtur ita finiri posse, *Propria de rebus divinis & pertinaciter propugnata, fidei Catholicæ repugnans sententia.* Propria; nam Αἵρεσις, *hæresis*, nihil est aliud quam Electio, pro rationis cujusque modulo facta; quando quis non contentus fide Catholicâ, eligit sibi fidem peculiarem. *Pertinaciter propagata:* Nam lex non punit animi sententias *l.* 18. *d. Pœn.*

31. Repugnans *fidei Catholicæ.* Quid est Catholica fides? *Universalis.* Hanc aliter Theologus, aliter Jurisconsultis accipit; & hic quidem Receptam atque dominantem in Republ. intelligit, à qua discreptantes & prohibitas vocat hæreticas, si tamen ipsius animi judicium consentiat. De consensu autem Reipubl. constare debet ex Confessionibus & Conciliis auctoritate publica factis, quæ in Imperio Rom. quatuor fuerunt, Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum & Chalcedonense, quæ dicuntur Oecumenica; quia Romani suum Imperium vocant *orbem terrarum.* Permissas pro hæreticis non habeo religiones; Toleratæ equidem tales haberi possunt, cessante pœna.

32. Quænam autem est heresεos pœna? Jure civili, loca cultus publicantur *l.* 2. *l.* 5. *l.* 8. §. 3. *C. de Hæret.* Improbiorum bona publicantur, quos inter & Donatistæ, qui tamen schismatici potius, quam hæretici fuerunt *d. l.* 5. Manichæi vero etiam exilio & ultimo supplicio subjiciuntur. *l.* 5. *in pr. C. eod.* Moribus Protestantium, in Hæreticos nulla corporalis pœna constituta est, tametsi in Anglia satis extent severæ.

33. Sequuntur Crimina, quæ privatam læsionem, sed & publicam, manifestâ consecutione præferunt. Primo, *Homicidium*, quod jure divino sanguine vindicandum, utique voluntarium, non invitum. Hoc autem duplex est: per vim & per ignorantiam; Invitum per vim dicimus hic (nota tamen improprietatem termini) cum quis defendendi corporis sui vitæque causa invasorem occidit: Per ignorantiam, quod absque proposito occidendi, casu perpetratur. Cujusmodi est, cum quis animum quidem habet occidendi; sed in actu licito se versari existimat, ut si quis Patrem in bello ignotum interficiat. Denique, extra ordinem animadversio locum habet, quoties ad culpam propius quam ad dolum causa cædis perpetratæ accedit. Sed hujus rei tractatus tam varios habet anfractus & considerationes, juris prudentiæ plenas, ut eas hic nullo modo exequi liceat; Egimus plena manu in *prælect. ad tit. π. ad l. Corn. de Sicar.*

34. Sequitur *Parricidium*, quod proprie sumitur, pro cæde alicujus, qui in recta sanguinis linea nobis est conjunctus; reliquorum cædes propinquorum magis est, ut homicidia atrociora sint §. 6. *Inst. de Publ. jud.* Pœnæ gravitas non tam quærenda (ut *superius* dictum & de Majestatis quoque ac similibus intelligendum est) intentione cruciatus, quam in specie terribili apparatus, quod egregie & ingeniosè à Romanis observatum, parricidas virgis sanguineis verberatos culeoque inclusos cum cane, vipera & simia, in mari vel in flumine suffocari voluerunt. Huc etiam referri potest expositio infantium; Liberos recens natos exponere jure Veteri erat impuni-

punitum, ut apparet ex *l.* 29. *d. Manum. Testam. l.* 16. *C. de Nupt.* juxta notissimum Græciæ morem, quo exempla Comica referri *possint*. Poterat Pater exponere vel *tollere* liberos, id est, alendos suscipere *l.* 6. §. 2. *d. jur. Patron.* Sublatos exponere, nefas & quasi homicidium erat *l.* 4. *d. Agnosc. & alend lib.* Dein, expositio plane prohibita, ejusque loco surrogata est venditio *sanguinolentorum*, id est, recens natorum *l.* 2. *C. De Patr. qui libr. distr.* Pœna est extraordinaria *d. l.* 2. *& l. pen. C. de Patr. pot.*

35. *Adulterium* est corruptio mulieris alii nuptæ. Nam vir conjugatus rem cum alia soluta habens matrimonii quidem æquè fidem violat, sed non idem admittit delictum, quod uxor alii se substernens, quia hæc præter thorum violatum, efficit, ut maritus, cujus non est, pater censeatur, *l.* 6. §. 1. *π. ad l. Jul. adult.* Unde omnium populorum existimatione contumeliosor est viro quam mulieri conjugis evagatio. In muliere igitur adulterium, in virgine viduaque stuprum committitur, gravius quidem à conjugato quam à cælibe, tamen stuprum; idque non Romano tantum sed & divino juri consentaneum videtur. *Levit.* 20. *v.* 13. *Deut.* 22. *v.* 22.

36. Quare *Justinianum* ego quidem cucurbitas pingere, quam νομοθετεῖν maluissem, quando capitis pœnam à *Constantino Magno* utriusque sexus adulteris inflictam, mulieribus remisit, eas virgis admonitas monasterio includi præcipiens, etiam veniâ bonis viris data, post biennalem pœnitentiam eas reducendi; scilicet, *quis earum non misereatur!* ait optimus Cæsar, obnoxius, ut volunt Theodoræ, *Nov.* 134. *cap.* 10. *l. ult. C. Qui potior. in pign.* Et tamen hoc discrimen apud Saxonas, gravissimam gentem, adhuc observari, testis est Carpzovius *Qu.* 53. *Criminal. n.* 27. *&* 33. Cæterum, Recentiores Legislatores quur antiquum jus Romanum, quo relegatio tantum in adulteros sancita erat, contenti mulctis pecuniariis, facilitate superare, quam & novum Constantini & divinum, & veterum Germanorum aliorumque gravium populorum, quibus hoc capitale fuit, leges imitari maluerint, nulla idoneâ ratione probari potest. De singulis actum latius in Prælect. ad *Tit. π. de l. Jul de Adulter.*

37. Sequitur Stuprum, quod est corruptio virginis viduæque honestæ; Nam meretricia voluptas, etsi impunita, ut visum Romanis, exemplo ebrietatis similiumque vitiorum, esse non debet; æstimatione tamen criminis distingui meretur. Persecutio stupri moribus hodiernis non malè exerceri videtur in hanc sententiam, ut ducat vitiatam, vel dotet. Nam si amor furtivis nuptiis conglutinetur, hoc ferendum: Sin, æquum est, defloratæ pecuniarium solamen tribuatur. Quod tamen nihil vetat, quominus insignitior fraus, publicâ mulctâ vel coërcitione corporali adficiatur. *l.* 1. §. *ult. π. de Extraord. Crimin.* Meretricia libido similiter mulctanda pecuniis, aut relegatione, si nimis impudens & frequens, etsi usum relegatio non reperiat.

38. Qui in adulterio nihil quam violationem fidei conjugalis vident, Polygamiam ejus speciem faciunt. Sed ex Romani & divini Juris sententia superius exposita, mulieri duobus nupta, committitur adulterium, quia res habetur à posteriore viro, cum femina alii nupta: Sed vir duas uxores sibi jungens quarum neutra nupta est alii, non admittit adulterium; sed proprii generis delictum; cujus jure civili non est major pœna, quam stupri, jure divino nulla. Sed mores hodierni graviorem Adulterio pœnam digamis imposuerunt, utique corporalem. Quinam rectius? Laudemus in poly-

in polygamiâ, per quam res sanctissima indigne violatur, moris hodierni severitatem, non minus quam in Adulterio nimiam remissionem vituperamus.

39. Non sunt etiam populi recentiores tam faciles advertendi in Incestuosos, omnisque veneris nefandæ species, quas ad rigorem Juris divini; pœnis capitalibus persequuntur, ut hac de re actum à nobis ad *tit. Inst. de Publ. Jud. n.* 7. & *tit. π. Ad l. Jul. de adult. n.* 9 Rursus in Lenones, nefandum illud artificium exercentes, capitale supplicium, quod Justiniani Lex inflixit *Nov.* 14. §. 1. hodiè, non nisi extra ordinem, pecuniâ vel relegatione duntaxat animadvertitur.

40. Placet de adfini maleficio pluscu-lum adjicere, quam diximus 2. *sect.* 6 *c.* 1. *n.* 18. Neque enim quod diximus illic, dictum volumus eò, quod minus id flagitiosum putemus, quam id esse volunt D. Matthæus aut Carpzovius, qui ad Sodomiticum genus improprie, refert Mastuprationem, *Q.* 76. *n.* 10. Sed de pœna capitali aut corporali vix est, ut eorum sequi liceat sententiam.

41. Quippe Venus monstrosa propriè non est; hæc enim requirit agentem & patientem *l. Cum vir nubit* 31. *C. h. t.* Ista autem, quæ terminatur in cujusque persona, nec cum alio subjecto communicatur, nusquam puniri legitur, aut jure civili, aut legibus hodiernis, ut fatetur Carpzovius *d. Qu. n.* 13. Quod autem de pœna filii Judæ, Onanis memoratur *Genes.* 31. à simplici mastupratione plurimum discrepat. Ille jussus erat à Deo prolem ex fratris vidua gignere; sed iniens illam foras ejecit τὴν γονήν: Hoc enim facinus admissum fuit in feminam, non in viro solo terminatum erat, factum fuit ad perdendam prolem, cui destinatum emissumque semen erat; continebat fœdissimam rei sanctæ, matrimonii ἀσχημοσύνην & deformationem; cujus Athenis reum se quoque fecit Pisistratus, ductâ secundis nuptiis filiâ Megaclis inimici sui reconciliati, ex qua sobolem tollere nolebat, ὁ βουλόμενος οἱ γενέσθαι ἐκ τῆς νεογάμου γυναικὸς τέκνα, ut scribit Herodotus in *Clio.* Accessit in facto Onanis, contemptus divini imperii insolentissimus, qui per se mortem merebatur.

42. Instat D. Matthæus; *Cum sicario, qui hominem vel unum occidit, moriendum sit, quid in eos statuendum, qui nefariis suis libidinibus tot homines occidunt, tantum seminis profundunt, quod si rerum natura pateretur, sæpius mori æquum foret.* Nimis hoc argumentum à perditione seminis intenditur, ut adeo in maritos scilicet, qui uxores prægnantes ineunt, hac ratione capitis supplicium conveniret. Nusquam nisi exercitium veneris inter duos contra naturam, pro venere monstrosa punitur. Alioqui & impudicæ cogitationes eo provectæ ut ἐκχύσιν τῆς γονῆς eliciant, eodem modo puniendæ forent, & quis esset finis? Prudenter igitur Legislatores hoc mutum flagitii genus silentio transmittunt, cui etiam coërcendo nulla sufficeret vindictæ vigilantia. Nec tamen hæc impunitas in infinitum patet: Puniendi extra ordinem, severeque, non tantum mariti, qui fraudandi matrimonii causa id agunt, sed etiam cinædi, qui adolescentes talia docent iisque præeunt; etiam qui nimis impudenter & aliis coram, se polluere sustinent, more Diogenis, qui in Foro medio τὰ τῆς Ἀφροδίτης ἔργα ποιῶν, ut Laërtius *in ejus vitâ* narrat, qui vel hac causa merito Canis appellatus fuerit. Secretæ vero libidines, quæ cum aliis se non communicant, extra legis pœnam in execratione sint.

43. Etsi non sit dubium, quin mastupratio, quamlibet secreta, peccatum sit gravius quam simplex stuprum, quia sine dubio est contra usum naturæ, quo

amor

amor quæritur, nec videtur, ut ait d. l. cum vir nubit. 31. *C. h. t.* pollutio corporis animique deformis, maxime, si non obrepat indulgentibus sibi in concupiscentiis, sed opera detur ut fiat, & in consuetudinem vertat. Hæc qui legent adolescentes, nefas cognitum aut ignotum abhorrere discant, & remedia quæ in promptu sunt, adhibeant; post preces piasque meditationes, *ἀγρείαν τροφῆς, ἀοκνίαν πόνων, parsimoniam victus, adsiduitatem laboris*, maxime matutini, juxta Pythagoricum illud, Δειλοί, πανδείλοι, κυάμων ἀπὸ χεῖρας ἔχεσθαι.

44. Sequitur VIS, quæ fertur *Vis* duplex, publica & privata; Illa tamen non est publicum nostro sensu crimen. Nam si in Remp. committatur, Majestatis est; sed publica vis dicitur quælibet atrocior, maxime quæ fit armis, & hinc privata intelligitur. Publicæ pœna plerumque capitalis est, privatæ secundum merita singularium alia atque alia esse debet.

45. Ad publicam vim pertinet RAPTUS virginis viduæve honestæ, quem meritò jus Romanum gravissime persequitur, capitali pœna *l. un. C. de Rapt. virg.* Quòd tamen eadem Lex non distinguit inter volentes invitasque mulieres, id verò nimium rigoris præferre videtur, nec hodiernis moribus servatur. Stuprum gravat quidem raptus crimen, sed hoc tamen sine illo consistit & capite rectè punitur, ut & stuprum violentum sine raptu *d. l. un.*

46. *Falsi* crimen est ficta veritatis imitatio vel suppressio, in fraudem alterius facta, cujus plurimæ sunt species, aliæ aliis graviores, leviores; perinde variè puniuntur, haud absurde in illo membro pro aliis, quo maxime falsum committitur, scil. linguâ perforatâ, quod & in perjuros & blasphemos rectè statuitur. *Vid. l. 1. l. 2. l. 9. l. 13. §. 1. & l. 32. §. 1. ad ad L. Cornel. de Fals.*

47. Huic affinis est *Calumnia*, sive delatio falsi criminis, cujus pœna rectissime jure Romano talionis tradita fuit, hoc est, eadem quam merebatur crimen, quod calumniator intendebat, *l. 7. in pr. π. de Accusat.*

48. *Magia* quandoque pro veneficio sumitur, at tunc ad homicidium pertinet; sed propriè est crimen eorum, qui ope diabolicâ, præstigiis artibusque vetitis grassantur; idque plerumque dispendio hominum, tam corporum quam animorum, aliquando quasi pro hominum salute. Illos jus civile gladio punit, hos impune dimittit Constantinus Christicolarum Cæsarum primus; Alii hos gravius plectendos censent, ob periculum animarum *l. 3. 5. 7. C. de Malef. & Mathemat. l. 4. C. eod.* Neutri, ut videtur, bene; puniendi quidem, sed lenius, quam qui nocendi causam habent; quia Legislator maxime læsionem societatis communis spectat. Magia, quæ non desinit in noxiam hominibus illatam, punienda non videtur; non quod nulla sit, ut volunt, qui vel malos genios esse, vel in res naturales operari negant, manifesto sacræ Scripturæ ludibrio: sed quia Legislator crimina mente non metitur, sed manu, ut aliàs dictum.

49. *Plagium* vocatur furtum hominis, cujus pœna usque ad capitalem extendi potest, haud minus quam raptus sine stupro *l. ult. π. & C. de Plag. Deuteronom.* 24. *n.* 7. Usus hujus criminis est minus frequens hodie quàm fuit olim, cum servitutis usus faceret operæ pretium in auferendis hominibus; eamque hominum venationem tanquam κερδωνίας lucri exercendi speciem improbare non videtur Aristoteles *lib.* 1. *Polit. c.* 4. Non male, si fieret in validos vagantes, fecem & purgamenta generis humani; pessimè, si fieret in alios innocentes.

50. *Abigea-*

50. *Abigeatus*, est furtum majus pecudum ex agro vel stabulo abductarum; nam modicum, veluti ovium paucarum, magis est furtum *l. ult. π. de Abig.* Quanquam verò pœna FURTI simplicis (de quo proprium locum hic non persequemur) exemplo juris Divini, Romani & aliarum gentium intra mortem subsistere debet, tamen in Abigeos, maximè qui ut artificium illud exercuere, non abs re videri potest acerbius animadverti: eidem ratione, quâ Scythæ olim apud Justin. *lib. 2. à pr.* nullum furto crimen gravius puniebant, quia nullis domibus res suas continentes, nihil salvum custodire possent, si non facilitas perpetrandi, acerbitate pœnæ, & spes impunitatis metu gravioris supplicii compensaretur. Tutius tamen est, exemplo Juris Divini, mitius in abigeos consulere; Quin nec jure Romano eos capitali supplicio consumi, probavimus *ad tit. π. de Abig.* Pluribus de FURTO & INJURIA heic supersedemus & ad juris privati lectiones remittemus.

51. *Stellionatus* postremo dicitur omne crimen, quod speciali nomine caret, à Stellione versuto animali, quod se in omnes formas vertere dicitur; Ideoque specierum enumerationem hoc delictum quasi clausulâ generali obsignat. Vide, sis, *tit. π. de Stellion.*

CAP. VI.

De Re Judicata.

Quid sententia. Quomodo formetur, ubi de numerandis suffragiis, exacte differitur, & contra Grotium. Cujus nomine sententia feratur. De effectu ejus, an emendari possit, & à quo: Executio sententiæ. De modis, quibus sententia retractatur, Querela Nullitatis. Appellatione. Restitutione in integrum, Relationibus & jure Principis hac in parte.

POst varias cognitiones & Interlocutiones, ubi res ad maturitatem Judicandi perducta fuerit, Judex ferre *debet Sententiam*, quæ est *ultima Judicis, super causâ jam cognita, Pronuntiatio, absolutionem vel condemnationem continens*, & sic fit res Judicata. Quanquam ea voce per excellentiam quandoque utimur ubi res in eo statu fuerit, ut nullo modo retractari possit; quomodo Canonistæ Rem judicatam, nonnisi post decem à sententiâ latâ dies, intra quos appellari potest, intelligunt *c. 15. x. de Sent. & re jud.* quemadmodum & Sententia per excellentiam in hac definitione accipitur, cum & alias Interlocutiones eâ voce designari soleant; modo causâ cognitâ enuntiatæ sint: Nam quæ aliter proferuntur, neque Sententiæ sunt, nec ita appellantur, nec effectum rei judicatæ habent, quo pertinet *Tit C. Comminationes, sive pœnales, quas vocant, Jussiones, Epistolas, Programmata, Subscriptiones auctoritatem rei judicatæ non habere.*

2. In formanda sententiâ, minor est difficultas, ubi singuli officio publico funguntur, ut veteres Magistratus Romani, quam ubi plures adhibentur: Etsi hodiè quidem non utimur regula Juris Romani, quod unô è judicibus absente, reliqui judicare non possint *l. 24. π. de Re*

de Re Judic. utcunque ratio, quæ præfertur à Romanis Jurisconsultis æquè moribus hodiernis conveniat, *quia potuit absentis præsentia reliquos in consensum trahere l.* 17. §. *ult. d. Recept. qui Arbit.* Nec enim est dubium, quin valeant acta à præsentibus, quibusdam licet absentibus, ut fit in Collegiis Decurionum *l.* 3. *& sequ. ff. Quod cujusque universit.* Nisi forte aliud sit in Judicibus datis extra ordinem, quales erant Judices pedanei, Arbitri, & hodiè *Revisores*, qui dicuntur, & quicunque plures cum sint, non faciunt tamen Collegium, quod habet jurisdictionem per modum universitatis, ut ibi etiamnum valeat illa vetus regula; secus atque in Curiis & Senatibus, quorum jus à præsentibus, qui reperiuntur; nisi quid secus peculiariter receptum sit; exercetur. Adeo, ut tametsi pars magna judicum aliquando excusetur, ut usu venisse constat, à minori quoque parte Jus Collegii usurpetur: Etsi in casu fortuitæ absentiæ, quandoque major adhiberi solet accuratio, ut absentes etiam consulantur, si major pars eorum, qui jus habent dicendæ sententiæ, non consenserint; quod tamen voluntariæ cautionis ergo magis, quam Juris necessarii causâ instituitur.

3. Absolutio vel Condemnatio prærogativâ numeri suffragiorum, non valore rationum, conficitur. Paribus forte sententiis Regula Juris universalis est, *Absolvi reum*; non modò, quod hic Actore sit favorabilior; sed hac imprimis ratione; quod status negotii mutari nequeat, nihilque novi fieri possit, si in neutram partem, mutandi causa prævaleat: Ideoque, si judices votis sint pares, Actor vincere non potest, quia victoria nonnisi à viribus superiore proficisci potest: Et quia publica juris ratio non fert, ut lites sine exitu pendeant, hinc Rei absolutio fit necessaria.

4. Si non sit oppositio inter duas judicum partes, simpliciter adfirmantes aut negantes, sed in tres pluresve partes abeant, quæri solet, quæ quibus conjungendæ sint. Volati quidam judices reum absolvunt, quidam morte puniri volunt, alii relegant. Vel sic: Tres judices capite puniunt, duo pecunia, duo exilio. Hac de re Grotius; *Distinguendum*, ait, *hic inter sententias, quæ totis rebus differunt, & inter eas, quarum altera partem alterius continet; ut hæ conjungendæ sunt in eo, quo conveniunt, illæ non item. Sic, qui in viginti damnat, & qui in decem, conjunguntur in decem, adversus sententiam absolventem. At qui morte reum puniunt, & qui relegant, non conjunguntur, quia diversa hæc sunt, & in morte non est relegatio. Sed nec absolventes cum relegantibus conjunguntur &c. Nam qui relegat non absolvit lib.* 2. *de jure B. & P. c.* 5. *n.* 19. Cum his fere consentit Plinius *lib.* 8. *Epist.* 14. aliique à Grotio laudati.

5. Apparet illos sententiæ suæ fundamentum ponere, in adfectione rerum sive materiæ judiciorum. Sed cum vis & potestas suffragiorum ab intentione judicantium pendeat, videndum, ne non potius sequenda sit præsumptio voluntatis illorum, junctâ hac regula, semper in dubio inclinandum in mitiorem partem. Non possumus exemplo carere. Tres judices capite puniunt, duo pecunia, totidem exsilio. Cujacius reum capite puniendum statuit *lib.* 12. *obs. c.* 16. *quia diversarum sententiarum coitio non est*, inquit, *adversus eam, in quâ plures sunt dissentientes.* Ego dicerem, Exilio reum esse mulctandum, quia dubitari non potest, quin damnantes in pecuniam, malint, si hoc obtinere nequeant, exilium rei, quam capitis supplicium: Ac ita vidi servatum in suprema Frisiorum Curia, exemplis in eam rem adductis,

ctis, quæ collocata sunt in *Prælect. ad tit. π. de Re Judic. n.* 18.

6. Proinde & absolventes cum relegantibus conjungendi videntur, adversus gladio ferientes; quia sine dubio malunt reum, quem innoxium putant, exsulare quam perire. *Sed qui absolvit, non relegat*, ait Grotius; quod est verum; sed hoc non est τὸ κρινόμενον, agitur de præsumpta voluntate eorum qui diversum dixerunt. Sic Curia Frisiorum non dubitavit, conjungere eum, qui torqueri volebat reum, cum virgis cædentibus, contra severiorem sententiam; etsi torquens non magis cædebat virgis, quam absolvens relegabat; idque præsumpto, quin etiam expresso torquentis adsensu, absque mutatione tamen sententiæ suæ, ut qui fateretur, esse colligendum, se potius velle cædi reum virgis, quam duriore subigi supplicio; plura diximus in *Eunom. Rom. ad l.* 23. §. 3. *d. Recept. qui arbitr.*

7. Fertur sententia nomine Summæ Potestatis. Antiquitus Reges ipsos audivisse causas & jus dixisse, eâque gratiâ primum esse constitutos, satis constat. Cicero, Fruendæ justitiæ causa reperies olim bene moratos Reges constitutos *lib.* 2. *offic. c.* 2. Hesiod. *Theogon. v.* 88.

Τοὔνεκα γὰρ βασιλῆες ἐχέφρονες, οὕνεκα λαοῖς

Βλαπτομένοις ἀγορῆφι μετάτροπα ἔργα τελεῦσι.

Hac unâ Reges sapientes lege creantur.

Dicere jus populis injustaque tollere facta.

De rebus saltem majoris momenti ut adirentur, & de causis denegatæ justitiæ cognoscerent ipsi, diutius servatum, ad summam populorum utilitatem pertinet: donec eò perventum est, ut Reges & Principes solum jus publicum sibi suisque consiliariis reservarint, Rebus judicandis ad Curias judicum delegatis.

8. Effectus sententiæ consideratur vel in se, vel ratione Actionis & executionis. In se, quod Irrevocabilis atque incorrigibilis, *neque augeri litera unâ, neque minui possit*, ut Apulejus. Hactenus bene Pilatus, ὃ γέγραφα γέγραφα *Joh.* 19. v. 22. Ne quidem principali Rescripto sententia, nullâ provocatione suspensa retractari potest *l.* 3. *C. quæ Sent. rescind. non possent:* quod tamen de civilibus, non de criminalibus causis, accipiendum. Etsi pleræque rationes non mutandi rem judicatam utrique causarum generi conveniant, veluti, publica utilitas, quod judex officio suo defunctus sit, & quod bis peccandi facultas illos negligentiores redderet: Hoc tamen interest, quod in civilibus per sententiam victori jus quæsitum est, quod neque per judicem, neque per ipsum Principem adimi possit *d. l.* 3. cum in criminalibus nulli quam Reipubl. jus sit comparatum, cujus arbitrium & moderamen penes Principem esse constat.

9. Si quis igitur, post latam sententiam, error à Judice vel Judicum Curia commissus detegatur (ante promulgationem in potestate judicantium est sententia) Principem consulere ejusque auctoritatem implorare, nec inutili pudore, quando alius non datur exitus, retardari debent. Utique si nolint imitari, quod abominandum, Curiam ex Gallicis unam, a *Michaële Montano* in *Gustibus suis*, sine nomine demonstratam, nisi quod suæ habitationis, quæ fuit in Aquitania, vicinam appellat, à quâ cum duo latrocinii erant damnati, sed post latam sententiam, ex actis vicini Tribunalis, ubi veri latrones deprehensi erant, liquido constaret illorum innocentia, suspensi tamen sunt miseri (*les pauvres diables* inquit) tanquam victimæ formulis Justitiæ consecratæ. Sunt tamen Cu-

riæ, quæ jus Principis in Justitia administrandâ exercentes, inconsulto eo, qui summam Reipubl. potestatem habet, sententiam criminalem non æque civilem ante ejus executionem, mutare possent, ut exemplo illustravimus in *Prælect. ad tit. π. de Re Judic. n.* 44.

10. Lata sententia executioni danda est ab eo, qui tulit eam, modo habeat jurisdictionem, cui inest imperium, saltem minus, quod mixtum Jurisconsulti vocant, hoc est Jurisdictionem simpliciter dictam, ut à nobis discripta est in *sect. præced. tit. ult.* Qui vero notionem habent, de qua in *eod. tit.* dictum est, non habent exequendi potestatem; sed hanc petere debent, ipsi, aut victores à Magistratibus. Quod etiam hodie faciendum est ab his, qui partes jurisdictionis habent mandatas, de quibus *ibi* similiter actum; etsi ex ratione Juris Civilis verius est, eos, qui mandatam accepere jurisdictionem, ipsos exequendi habere potestatem, ut probatum ad *d. Tit. π. de Re Judic. n.* 51.

11. Quod si condemnatus alibi degat, aut res, in quam facienda est executio, in alieno territorio sita sit, judex ejus loci requisitus non recusat executionem, nec si in eodem Imperio sit, recusare potest, quin à superiore ad hoc Justitiæ ministerium compellatur. At si requisitus judex sub eodem Imperio summo non agat, in ipsius arbitrio est, exequi velit sententiam, an secus. Non solent tamen negare, debitâ humanitate requisiti; quin juri Gentium, si negarent, adversari viderentur; sub hac tamen exceptione; nisi jurisdictioni suæ præjudicium inde creetur; quâ de re cum inferior agendi locus occurrat, hic præmonebimus, ut hanc exceptionem res ipsa & ratio summa flagitat, ita usum ejus plerumque Curiis inter se collidendi occasionem præbere, dum quod requisitus sibi præjudicio fore præsumit, hi, quibus negatur executio, secus interpretantur, ac inde causam, requisiti, vicissim negandi executionem, ubi nullum quoque vertitur præjudicium, occupant.

12. Condemnatis antiquo jure Romano & lege XII. tabularum, menstruum spatium, quod recentiori jure mutatum est in quadrimestre, quo judicati solutionem conficiant, tam fuit laudabile; quam quod hodie nullum in hunc finem datur Legitimum tempus, dum executiones arbitrariis dilationibus multò sæpe diutius eluduntur, inhumanum & iniquum est. Si quis inter antiquum & recentiorem populi Romani morem, viam hac parte mediam eligeret, forte nihil erraret.

13. Sed modi, quibus Executio administratur, varii sunt. Primus est, Manus militaris, quæ dicitur in Jure, quando rem, sive corpus certum restituere jusso, neque parenti res aufertur *l. 68. π. d. R. Vind.* non quod milites è numeris cohortium illuc adhibeantur, sed ministri Magistratuum armati illa voce designantur: Pluribus enim haud immerito locis prohibitum est, milites proprie dictos executionibus adhibere judicialibus; non tantum, ne milites à cohortibus suis officioque publico avocentur, quam ne belli species Judiciis adfundatur, & vis Dominationis, Judicati auctoritatem corrumpat.

14. Etsi reliqui Exequendi modi sæpe nec sine manu armata fiant, hoc tamen nomine, modus, qui sola manu militari fit, hoc est, ablatio rei controversæ designatur. Etsi pignorum capio & distractio, missio in possessionem, conjectio in carcerem, sine armato ministerio plerumque fieri possit; si condemnatus ipse res, è quibus judicato satis fiat, adsignare gravetur; quod arbitrium civilitas hodierni moris ei rectè meritoque defert.

15. Carcer

15. Carcer extremus executionis modus est, si condemnatus nullo alio modo parere in animum inducat, aut nihil sit, quo aliunde victori satisfiat: quæ tamen extremitas contra certas personas, quæ in solidum excuti nequeunt, & habent beneficium, ne teneantur ultra quam facere possunt, quos inter qui bonis cesserunt, institui nequit.

16. Sed de his & quæ plura de Sententiis & Re judicata, dici queant, alibi latius actum. Agendum hic paucis, de his quæ Rei Judicatæ derogant: Etsi enim sententia lata revocari non potest, ab eodem Judice, nec etiam in præjudicium victoris ab ipso Principe, quod diximus; sunt tamen remedia quædam Jure prodita, & ubique gentium usitata, quibus sententiæ retractari possint; summâ ratione, quia nullius hominis aut Curiæ tam omni erroris exceptione major est prudentia, quæ non aliquando labi & emendationis indigere videatur. Hinc sententiæ rescindi moris & juris est, per Querelam Nullitatis, Appellationem, Restitutionem in integrum, Supplicationem sive Revisionem, & si qua similia sunt Remedia; ab inferioribus & supremis judicum, actisque Magistratuum institui solita. Nam ab ipsis Summarum Potestatum decretis nullam ad alium esse Provocationem, res & Summitatis natura satis indicat. De singulis aliquid.

17. Querela Nullitatis habet locum, quando Sententia est ipso jure nulla, quod variis causis usu venit I. Si lata sit contra leges & mores civitatis sententia, ut si judicatum sit, minorem annis quatuordecim posse facere Testamentum, mulierem ex fidejussione, Filiumfamilias ex mutuo teneri, in locis, ubi jus civile viget *l. 1. § 2. π. Quæ sent. sine appell. rescind. l. 2. C. Quando provoc. necesse non est.* II. Secundo, si prius inter easdem partes aut eorum antecessores, sententia lata sit, in iisdem terminis contraria. III. Si lata sit à Judice, cujus non erat jurisdictio directè, vel ex prorogatione *l. 5. & 6. C. eod.* IV. Si commissus sit error calculi *l. 1. §. 1. d. tit. π. Quæ sent. sine app. rescind.* V. Si talis sit condemnatio, cui per rerum naturam pareri non potest *l. ult. eod. tit.* Quæ causæ jure Romano proditæ, sunt etiam juris Universalis. Plures & speciales hic prætervehemur.

18. Tales sententiæ jure Romano nunquam transeunt in rem judicatam, & sine provocatione rediguntur ad statum Nullitatis; ita, ut Actor repulsus perinde veteri actione possit agere, ac si judicatum non fuisset; & Reus executionem judicati per exceptionem doli mali refutat, ut demonstratum à nobis est *ad pr. Tit. de Appellat.* Quod nec aliter ex Arte juris universali habere se potest. Sed quia Judices, à quibus latæ sunt contra jus sententiæ, plerumque adficiuntur ita, ut Euripides ait, Τὸ ὀρθοῦσθαι γνώμην ὀδυνᾷ, *Emendari sententiam, dolet*; usus ita fert, ut querela nullitatis ad Superiorem, perinde ac Appellatio, deferatur; Qua specie nonnulli in opinionem seducti sunt, Querelam Nullitatis à remedio Appellationis hodie non esse distinctam; In quo illos decipi *in Prælect. ad Tit. π. Quæ sent. sin. appell. rescind. sub fin.* demonstravimus.

19. Appellatio est, Querela non acquiescientis iniquæ sententiæ vel decreto Judicis inferioris. De Nullitate etiam est Querela, sed Τοῦ μὴ ὄντος, *non Entis*, civiliter; hinc sententia vel decretum existit equidem, sed iniquitate laborat, contra jus partis, non contra leges. Discrimen exemplo cognoscitur; Pronuntiatum est, minorem annis XIV. jure fecisse testamentum; non est sententia, juridice; Rursus; Pronuntiatum est, ma-

jorem annis XIV. fuisse Testatorem, qui vere minor fuit. Est sententia, sed rescindi potest, cum, quod nullum est, τ̃ μὴ ὄντων, ut loquitur Demosthenes, rescindi non possit.

20. Divisio Appellationis est in Judicialem & Extrajudicialem. Judicialis est à sententiis, tam interlocutoriis, quam definitivis; etsi à prioribus jure Romano non datur appellatio, sed mores qui magis sunt hujus Artis, ex Jure Canonico aliter ubique receperunt. Extrajudicialis est, de Decretis, veluti à Nominationibus ad munera publica factis *l. 1. π. de vacat. & excus. mun.* de indictionibus gravioris tributi *Nov.* 128. *c.* 7. & à quolibet alio gravamine, decreto Magistratus alicui oblato & inflicto *c. 1. & cum Romana* 3. *de Appellat. in* 6. quale erat, quod Festus parabat Paulo, ut Hierosolymis judicaretur: Unde Cæsarem appellavit, ut in Actis Apostolicis legimus.

21. In causis Criminalibus & maximè, capitalibus, Appellationem æque ac in civilibus, habere locum, ratio & momentum rei & errandi priculum in his non minus quam in illis, & miserorum salutis ratio exigunt Jurisque Romani auctoribus dictarunt: Quo magis mirandum est, hodiernis moribus, in multis populis, secus esse receptum. Id enim de Germania testatur Mynsinger. *cent.* 2. *obs.* 98. *n.* 2. *& cent.* 4. *obs.* 41. *Gail.* 1. *obs.* 128. *& lib.* 1. *de pace publ. cap. ult. in fin. n.* 36. De consuetudine Hispaniæ Scach. de Judic. *lib.* 1. *c.* 27. *n.* 62. 63. 83. 93. & 95. In Italia non dari appellationem in Criminalibus, testis est Julius Clarus § *fin. Qu.* 99. *n.* 3. De Belgicis nationibus idem scribit Groeneweg. *ad l.* 2. *Quor. appell. non recip.* saltem ubi per inquisitionem proceditur: Nam in ordinario processu Appellationem admittunt Hollandi, teste Bortio *in tract. de Appell. in Crimin.* Sed Galli jure Romano hac in parte utuntur, teste Rebuffo, comment. ad const. *Reg. tom.* 3. *tract. de Appell. art.* 7. *gl.* 2. *n.* 22.

22. Ratio, quæ hanc à jure civili discrepantiam introduxit, quod rei criminum semper appellarent, & sumtibus moráque suppliciorum graves Reipubl. forent, non est tanti, quanti liberæ plenæque defensionis facultas, & veritas dicti,

Nulla unquam de morte hominis cunctatio longa est.

Nec desunt qui hanc humanitatis rationem putant esse tam validam, ut nec Statutis specialibus appellandi facultas in criminalibus prohiberi possit, ut nec ipsi, addunt, Diabolo sit neganda, Covarruv. *part.* 2. *Quæst.* 23. *num.* 3. Dan. Moller. *lib.* 4. *Semestr. c.* 33.

23. Nec tamen repudiandi sunt casus, quibus etiam in Capitalibus rectè negetur appellandi facultas, ut negatur in Jure Romano, Ducibus latronum, *Auctoribus* seditionum, item Homicidis, veneficis, maleficis, adulteris & qui violentiæ manifestis argumentis superati, testibus convicti & propria voce confessi sunt; omnibus hisce requisitis concurrentibus, non est iniquum, Appellationis moram præcidi; secus, si non ultro, sed metu tormentorum confessi fuerint, constitutum est in *l.* 2. *C. Quor. appell. non recip.* Quæ hactenus in Jus Universale recipi merentur, ut & reliqui casus, quorum executio moram non patitur, ut est exactio tributorum & debitorum fiscalium. *l.* 4. *C. Quor. Appell. non recip.* Quæstiones de Annona, de aperiendo testamento & missione in possessionem *l.* 6. *l. ult. C. eod.* Quin omnes possessoriæ lites ex ratione juris Romani, huc pertinent *l. un. C. Si de moment. poss.* Quod hodiernis populorum moribus aliter observatur, ut expositum est *in prælect. ad tit. π. de Appell. recip. vel non.*

rec. ubi & alii casus excepti, quos inter, si minister officii sui ratione à Magistratu, cui servit, condemnatus sit, extra damnum famæ & patrimonii *l.* 3. *d. T. Quor. appell. non recip.*

24. Institutum appellandi non minus Reipubl. necessarium, quam nimis frequentes appellationum species & gradus inutiles, litibus producendis & intricandis opportunum, quin publice privatimque noxium est. Quinam autem sint gradus appellationum, à statu & ordine cujusque Reipubl. pendet. Optime habet, ubi unus tantum est gradus, sicut in nostra Patriâ; vel si plures sint, temperamentum Juris civilis obtineat, ut tertio provocans non audiatur; quod tamen est juris positivi, & hodiè non servatur, cum ea cujusque magistratus facultas videatur, in quâ sibi præjudicium fieri nullus patitur. Ac ideo per omnes Magistratuum gradus causæ peraguntur, donec ad Summam potestatem, vel ad Judicem, à quo non datur appellatio, quales exinde postquam Summæ Potestates ipsæ res judicare desierunt, in plerisque Imperiis habentur, deventum fuerit.

25. Sed cum Juris tam publici quam privati controversiæ ventilentur, & singulis diversi Magistratus ut collegia in quâque civitate constituta sint, hinc sæpe dubitatur, ad quos superiores appellatio instituenda sit; ut de ipso genere causarum frequenter ambigitur, ad utram, Juris Publici, an Privati speciem pertineat. Quod in plerisque Rebuspublicis, præsertim Aristocraticis & Liberioribus nunquam satis decisum, nec scio, an unquam plene decidendum sperari possit; ut in nostra quidem Republicâ, etiam post Leges hac de re latas ea res in continua fluctuatione versetur, & facti magis quam juris habeatur. Nec sufficit, quod vulgo dicitur, Quæstiones de meo & tuo inter cives esse juris privati; quæ ad regimen civitatis pertinent, eas esse juris publici; Nam inter Reges & Principes inque eorum consistoriis, denique in omnibus conciliis Quæstiones de meo & de Tuo, & quidem inter privatos, omni die ventilantur. Quicquid tamen in universum dici potest, harum rerum conjunctione absolvitur; ut Quæstiones mei & Tui, quatenus in illis nullum præjudicium publicum vertitur, ad juris privati Judices referatur. Sed quatenus eædem res ad Reipublicæ administrationem spectent, ita judices ejusdem generis requirunt. Quod si dubitetur, ad utrum judicem res pertineat, Appellans alternative ad Politicum vel Judicialem provocare potest, ut vel re melius exploratâ alterutrum eligat, vel ipsi Magistratus aut Collegia inter se comparent & rem constituant.

26. Superiorem, qui appelletur, esse oportere, tam certum est, ut, si per errorem Inferior aditus fuerit, Appellatio nullius momenti sit, quod jure Romano constitutum, universali rationi consentaneum est, *l.* 1. §. 3. *π. de Appellat.* Debet etiam immediatè superior esse, qui appellatur, ne jura Magistratuum & ordo publicus intervertantur; idque est quod vulgo dicitur, Appellationem non esse faciendam *per saltum l.* 21. §. 2. *π. d. Appell. l.* 4. *C. de Jurisdict.*

27. Tempus Appellationis interponendæ est, decem dierum spatium. De Temporibus introducendæ & prosequendæ Appellationis, de libellis dimissoriis, à Judice, à quo Appellatur, ad superiorem datis, quos Apostolos vocant, & de effectu Appellationis, qui est in summâ, quod pendente Appellatione, nihil sit innovandum, parumper in universum tradi potest: Quia juris positivi & arbitrarii secundum mores cujusque Reipubl. discreta sunt. In summâ, etsi diverso

diverso modo servatur, habendum est; quod in quibusdam negotiis, vel minoris momenti, vel quæ moram non ferunt, executio, non obstante Provocatione, fiat, ut tamen nova causæ cognitio ad superiorem devolvatur. Idque est, quod ajunt communiter, Appellationes aliquando habere vim devolutivam cognitionis, etsi non habeant executionis vim suspensivam. Et hæc quidem à præsenti instituto abesse non poterant; reliqua è juris privati institutione petenda relinquemus.

28. Est adhuc aliud Juris remedium Romanis posterioribus cognitum, quod *Supplicatio* dicitur, quâ sententia Præfecti Prætorio à Principe retractatur. Qui, cum vice Sacra, id est, Cæsaris Augusti judicaret, adulatione temporum, novi differentiâ verbi, dignitatem Præfecturæ mutavit. Et cum Appellatio fiat ob iniquitatem sententiæ, Supplicatio mollius ob *Errorem* institui dicitur, ut ad *tit. π. de Off. præf. Præt. & Cod. de Sentent. præf. Præt.* traditur. Hæc etiam non suspendit executionem, si post decem à sententiâ latâ dies instituta fuerit; nec quidem si antea fiat, modo victor caveat de restituendo judicato, si retractetur *Nov.* 119. *c.* 5. Hoc autem Remedium etsi cum Præfectura Prætorii sepultum fuerit, ex ejus tamen cineribus aliud prodiit, quod *Revisio* dicitur, quæ fit à sententiis Judicum, vel Curiarum, à quibus appellari non potest: habet autem proprietates easdem, quæ sunt in Supplicatione; nisi quod plerumque Revisio non fit ad Principem; sed ad idem Collegium, vel solum, vel cum aliis conjunctum, ut in quaque Republ. visum fuit. Est etiam, ubi ad Principem vel ordines supremos instituitur, cujusmodi est ea, quæ Revisio magna dicitur in Frisiâ, quales proximè ad Supplicationes Romanas accedunt.

29. Potest etiam retractari Sententia per Restitutionem in integrum, quæ est Amissæ Causæ redintegratio, & à superiori Potestate, vel etiam ab eâdem, quæ tulit sententiam, impetrari potest; nam quisque Magistratus contra sua & Antecessoris sui judicata restituere potest *l.* 16. §. *ult. l.* 18. *l.* 42. *π. de Minor.* cujus petitæ vis eadem est, quæ Appellationis, ut lite super eâ pendente, nihil innovetur *l. un. C. In integr. restit. pet. ne quid novi fiat.* Etsi jus Canonicum permittens executionem, sub cautione de restituendo, si contra judicatum fuerit, Moribus in disciplinam magis abiit universalem; eo quod ita fere usu venit, ut ad restitutionis remedium condemnati non tam fiduciâ causæ, quam ad eludendam rem judicatam, post fatalia appellationis amissa, quia Restitutio cis quadriennium datur, se conferre solent. Id sane tenendum, causam restitutioni non præbere metum, dolum, absentiam, minorem ætatem aliamve rationem, quæ in ipso negotio, de quo litigatum fuit, evenerit & in disceptatione Judicii ventilata fuerit; sed dolum vel justam gravemque ignorantiæ causam in processu judiciali commissam esse proferendam. Reliquæ in ipso negotio principali usum habentes, cum ad corpus & merita causæ pertineant, Appellatione vel supplicatione retractandæ sunt; quibus omissis, frustra per in integrum restitutionem in controversiam revocantur.

30. Et hæc quidem remedia à Magistratibus imploranda sunt. Respectu Principis similem Appellationi effectum habet *Relatio*, quæ est duplex: Una, cum Judex causam plane instructam mittit ad Principem, ut is eam cognoscat & decidat, quo casu non potest appellari *l.* 34. *C.* 6. *t.* Altera, cum judex relatis causæ meritis ad Principem, illum de jure consuluit, ut juxta consultatio-

nem ferat sententiam *l.* 1. & 2. cujus generis sunt consultationes Plinianæ in *lib.* 10. *Epist.* A tali, quoniam partibus fit non auditis, recte appellatur *l.* 1. §. 2. *h. t.* Sed hanc esse periculosam, præjudicium qualiscunque sententiæ Principalis opponi alterutri non audito, res loquitur; Idcirco Justinianus ipse censuit illam esse prohibendam in *Nov.* 125. Neque moribus, ut puto, exercetur: Nec quidem illa prior; quando jam pridem Reges & Principes Ordinesque liberorum populorum rem judiciariam Curiis Judicum ita permiserunt, ut ipsi amplius illis inquietari nolint.

31. Quidam etiam Curiis civilem & criminalem Jurisdictionem, *privativè* detulisse leguntur; hoc est, sicut ille terminus in scholis usurpatur, ut se ipsos omni facultate circa civilem & criminalem Jurisdictionem *privaverint*; adeò ut nec causas avocare non decisas, neque definitas rescindere, vel executiones impedire possint; denique, nec veniam Criminum, nisi certâ formâ legibus præscripta, nec ea sine Curiæ concursu, servatâ, delinquentibus impertiri possint: Ut jurisdictio & Imperium independenter & jure Summæ Potestatis à tali Curia exerceatur; quomodo in Frisiâ constitutum esse, publico & erudito scripto, hinc ante triginta annos adstructum & comprobatum, etsi nec contra non disputatum est.

SECTIO III.

De Copiis aliisque Juribus Reipublicæ.

CAP. I.

De Ærario & Vectigalibus.

Transitus, & necessitas Ærarii, in Civitate. Cur, & qui olim populi hoc subsidio carere potuerint. Unde creverit illa necessitas hodie. Partitio modorum, quibus Ærarium conficitur, in Ordinarios & Extraordinarios. Inter illos primo de Reditibus bonorum Immobilium, ubi & de Legibus Agrariis. Quibus ex causis Reipubl. agri constituantur. De muneribus publicis Ærarii levamento servientibus, ubi de onere milites hospitio excipiendi. Origo ejus rei & excessus enormis. De vectigalibus, eorumque usus differentiâ veteris & novi. De conductoribus eorum, publicanis, an his carere liceat Reip. Vectigalia quis instituere possit, de Pœnis non solventium vectigal & commissorum. Quæ sint illicita, ubi de vectigali trapezitico, decimæ & aliis minus commodis. De Extraordinariis contributionibus, ubi de Censu, de publicatione bonorum, de spoliis hostium &c.

Civitas, Legibus, Senatu, Magistratibus & Judiciis ordinata, Copiis eget, id est, facultatibus ad securitatem & dignitatem publicam necessariis. Proinde sine Ærario, sive pecuniis publicis, neque in se consistere, neque adversus exteros se tueri potest. Nam quies gentium sine exercitu, Exercitus sine

stipendiis, stipendia, sine tributis nullo modo haberi possunt, est dictum Taciti. Quanquam fatendum est, illam Imperii magis Romani, quam cujuslibet Gentis aut Civitatis instituto convenire sententiam: Nec enim omnes exercitu egent mercenario, nec adeo tributis ad Exercitum alendum necessariis.

2. Si enim rebus & finibus suis contenti populi, nihil aliud agerent, quàm ut quietem suam adversus exteros tuerentur, & hac gratiâ se ipsos in armis exercitos & pro aris focisque paratos ad decertandum exhiberent, mercenariis militibus, qui majorem usum, quam ut libertatem ipsorum, à quibus aluntur, opprimant, habent nullum, facile carerent; quemadmodum plerosque veterum illis caruisse constat; ne hoc voti potius quàm usus civilis esse putemus.

3. Placet duobus uti exemplis. Quamdiu Lacedæmonii se domi ad illud exemplum continebant, sine mercenariis militibus, & sine tributis, imo sine auri & argenti usu, per quingentos annos id consecuti sunt, ut ne hostis ullus pedem in terrâ Laconicâ poneret. Sed postquam longinquis bellis operam dare, aliorumque libertatem opprimere cœperunt, exercitus perpetuos alere coacti, se ipsos pecuniæ inopiâ exhaustos, exteris mancipare coacti libertatem amiserunt. Alterum est, Frisiæ Patriæ nostræ exemplum, quæ vetustissimam libertatem inde à Romanis temporibus, maxime post Caroli Magni ætatem, sine mercenariis & sine ullis tributis, contra maximas exterorum invasiones facile defendit; donec bellis civilibus attrita & in domus Burgundicæ ditionem redacta, modicis adspersa potius quam onerata vectigalibus, deinde recuperatâ libertate, Fœdere cum aliis nationibus inito, longinquis bellis, immensisque tributorum oneribus implicita fuit.

4. Nec aliud in pleraque usu venit Europa, cum dissoluto Romanorum Imperio, quæque gens milite contenta domestico & feudali, modicis onerata tributis agebat; donec superiori & hoc inprimis seculo, Principes exercitus alere mercenarios, atque per, & propter hos immensis populos oneribus & pecuniarum exactionibus opprimere cœperunt. Idque malum perpetuos habendi exercitus & Tributa sine fine recipiendi, ad ipsas nationes liberas, in statu belli constitutas, perrupit; imo reliquis, quam verè sit Aurea Libertas, exemplum præbuit. Discrimen hujus & superioris seculi pateat hoc exemplo; Ordines Frisiæ à Carolo V. & Philippo II. *stipulati* sunt, ne plus XIV. millibus florenorum, quæ nunc, habita ratione pretii, quod dein crevit, auri & argenti, forent circiter XXX millia, præter domania sua, exigeret, & hodie tempore belli plus tricies centenis florenorum millibus in rem communem, ultra *domania* non parum etiam aucta, conferunt.

5. Plane, ut nunc se res habent in orbe Terrarum, non modo belli, sed & omnis Imperii nervus est pecunia publica: Nam Lycurgi institutum, qui ut inter privatos nullum nisi ferrei nummi usum permisit, ita operam dedit, ne Reipublicæ vires auro vel argento pacis aut belli temporibus indigerent, illius hac parte ratio inquam & omnis ordo Civitatis admirationi potius quam imitationi posteritatis exposita est. Et Frisiorum vetus institutum, qui æque sine Ærario Rempubl. continuerunt, in Anarchiam & dissolutionem pacis publicæ desiit. Imo res vere *nunc* æstimanti, nullum præstantius optimi status Civitatis & Imperii signum atque argumentum haberi potest, quam Ærarii communi provida constitutio & diligens Administratio.

6. Primo igitur de constituendo, tum de Ad-

de Administrando videamus Ærario. Cujus quidem conficiendi modos septem Bodinus enumerat & exequitur in *lib. 6. de Republ. c. 2.* nos ad duo genera reducemus. Ut modi & fontes, è quibus Ærarium constituitur, sint vel ordinarii vel Extraordinarii. Ordinarios vocamus, qui ferè semper in omni Republ. tam pacis quam belli tempore in usu sunt. Extraordinarii sint, Indictiones & collectiones, usu & necessitate publica, præsertim belli tempestate sic exigente, fieri solitæ, & qualibet casualia lucra. Prioris generis sunt, Reditus dominici, maxime ex agris publicis, munera & vectigalia. Posterioris sunt, contributiones, tam è civibus, quam à sociis, etiam ab hostibus, & ex iisdem spolia, donationes à sociis & amicis profectæ, pensitationes pro concessis juribus ac privilegiis, & id genus alia, quæ in universum definiri non possunt, inque diversis civitatibus & Imperiis aliter aliterque se habent.

7. Magnum Reipubl. fundamentum est, in fructibus rerum soli, tam ad certitudinem redituum annuorum, quam quod ingens præsidium fidei publicæ continent, in subitis necessitatibus, ad mutuas impetrandum pecunias. Ita Romulus urbe condita, sic instituit, ut ager Romanus in tres æquas divideretur partes, quarum una pro Sacerdotibus & sacrorum sumptibus, secunda Reipubl. oneribus serviret; tertia in cives divideretur, teste Dionysio *lib. 2.* Diodorus autem Siculus in *lib. 1.* Ægyptios perinde tripartito divisisse agrum publicum, eodem usu, nisi quod tertia militibus, in usum feudali non absimilem adsignaretur, cum reliqui agricolæ colonive servi essent, inde à tempore & instituto Josephi, proculdubio *Genes. 41.* Poloni victores agri Sarmatici & vicini nobiles, haud multo secus habent agricolarum vulgus.

8. Verùm ad sacros usus plerisque populis Christianorum, longe major quam tertia pars agrorum cessit; quod, cum bona sacris destinata ferè libera ab oneribus habeantur, Reipubl. noxium, ac ideo multorum scitis populorum cautum fuit, τὰς Ἐκκλησίας ἐν ἀκινήτοις μὴ πλατύνεσθαι, *Ecclesias rebus immobilibus non augeri*, qua de re vide sis Robertum 2. *rer judic.* 2. Bodin. 5. de *Rep.* 2. Nec Juris ratio, seposito, quod Pontificii juris auctores, de exemptione Clericorum à Jurisdictione & Potestate civili introduxerunt, refragatur huic temperamento, adversus immensa redituum sacrorum augmenta, non infimam luxus & corruptæ religionis causam. Quo jure Protestantes in publicos usus illa bona transtulerint, alibi dictum, nec hujus est loci.

9. Non immerito igitur olim, qui auctores se præberent agros publicos alienandi & in plebem distribuendi, salutis publicæ adversarii & mali cives habiti sunt, quod argumentum fuit tot agrariarum in Romana civitate contentionum; & in nostra Republ. merito prudentes & patriæ amantes crediti sunt, qui agrorum publicorum venditionem novis Tributorum & vectigalium, quæ tamen nec deinceps evitari potuerunt, institutis præveniendam putarent, qua de re dix. in *Histor. Civ. ad ann.* 1637. *Reb. Belg. cap.* 3.

10. Quia vero publicis agris tam exacta non potest adhiberi cura, quam quisque paterfamilias suis applicare solet, plerumque in emphyteusin, vel saltem in longum & longissimum tempus, non maximis concedi & elocari solent vectigalibus. Quod lucrum quibuslibet civibus & maxime tenuioribus permittendum, etsi à potentioribus sæpe, malis artibus occupatur; Unde Gracchanæ seditiones apud Plutarchum in *vitâ Gracchorum*, qui non immerito Patres avaritiæ &

tiæ & factionis maleficæ arguebant, quod agros publicos ære modico sibi addicendos, & per servos colonos exerceri curarent, ingenuâ plebe nullum è victoriis ita percipiente fructum.

11. Separantur autem agri publici, vel I. ab initio Reipubl. constitutæ, ut de Romulo intelleximus, vel II. Ex hostibus debellatis, in quorum terras coloniæ mittebantur frequentes, cum distributione agrorum in novos cives, & bona pars in publicos usus locabatur. III. Incrementa terrarum ex alluvionibus maris aut fluminum, à Republ. in hunc usum occupantur, qua de re superius actum est in *lib*. 2. *sect*. 4. *c*. 4. IV. Fit idem per bonorum ob delicta publicationes, per devolutiones bonorum vacantium; ne de emptionibus aliisque modis acquirendi loquamur.

12. Ordinariis præstationibus accensentur etiam Munera, quibus etsi Ærarium proprie non impletur, allevatur tamen. De muneribus actum est in *sect*. 1. *c*. 5. *n*. 5. *&* 6. Sed ibi quatenus ad officia pertinent. Hic considerantur ut onera civibus in utilitatem publicam imposita, seorsim ab his, quæ ad privata patrimonia pertinent, ut Tutelæ & Curationes. Sed ad Ærarii sublevationem spectant ea, quæ Arcadius Charisius enumerat in *l*. 18. *d*. *Muner*. *&* *Honor*. tam mere personalia, quam patrimonialia & mixta. Personalium exemplo sit, Quæstura, sive Cura kalendarii, & Cursus vehicularis, quæ nostris moribus lucrosæ Administrationes, consequenter & Honores sunt, olim gratis, & oneris, non honoris vel lucri causâ, magno ærarii levamento, gerebantur. Multa ibi recensentur ejusdem generis, quæ cum longe secus se nunc habeant, non est, quod hic enumerentur, cum personale vix hodiè quicquam pro Republ. sine lucro administretur; satagentibus ipsis Civitatium rectoribus, ne quis Publico gratis serviat.

13. Sed munera patrimonialia non sunt inter ea, quæ nostris temporibus oblivioni data sunt; talia, scilicet, quæ damno patrimonii & sumptibus administrantis expediuntur: etsi verum est, seculum nostrum magis delectari pecuniariis exactionibus, quam muneribus proprie dictis: Nisi quod unum crevit in immensum & intolerandum, Munus excipiendi personali hospitio milites, quod omnia apud Arcadium Charisium extantia munera, nunc obsoleta, patrimonialia, mixta facile adæquet, imo superet, non modo labore molestiâque, sed etiam sumptu, & ærarii levamento non modico, etsi majore privatorum damno & incommodo, incomparabiliter.

14. Malum veteribus incognitum, & quod gratulor etiam Patriæ nostræ, ad exempla veterum inprimis factæ; quanquam pecuniariis oneribus omnes qui unquam fuere populos, pridem superavimus. Verùm hoc munus excipiendi hospitio milites, si esset tantum, quod dicitur *Hospitium*, ne quidem munus videretur: Sed sanctius est hoc nomen hospitii, quam ut deformi instituto, nostri sæculi militiæ, quo sumptibus amicorum, sociorum civium exercitus suos, Hybernorum prætextu, alunt Principes, conveniat. Cui merito magis applicet aliquis dicta Suidæ in publicanorum violentiam, cum tribuit illis πεπαῤῥησιασμένην βίαν, ἀνεπίληπτον ἁρπαγὴν, ἀναίσχυντον πλεονεξίαν, πραγματείαν λόγον μὴ ἔχουσαν, ἀναιδῆ ἐμπορείαν. Quorum efficaciam verborum difficulter aliquis ita vertat, ut horum temporum Hybernis, quemadmodum à Germanis, Gallis, Hispanis aliisque exercentur, eorumque immanitati respondeant.

15. Quid igitur Suidas? *Vis, cum jure quidlibet imperandi, prohibendi. Rapina,*

quam nemo reprehendere ausit. Impudentissima avaritia. Negotiatio, cujus ratio non redditur. Commercium pudore vacuum. Nam & commercii species in hoc genus ingreditur: Sed Græcorum vim verborum hæc versio non exprimit. Origo hujus mali initio superioris seculi fuit ab Hispanis in Italiâ, quibus cum stipendia à Regibus suis non solverentur, solutionem sibi ipsis ex hospitiis confecerunt. Quod exemplum in alias gentes, inprimis, ex quo Principes certatim sibi status exercitus comparaverunt, est propagatum, & populos magis quam ipsa belli vis, cum amicis æquè ac inimicis incumbat, atterit.

16. Etsi autem Munera inter modos Ærarii constituendi ordinarios retulimus, omnia tamen & singula non semper usu venire constat. Ordinariis etiam accensuimus *Vectigalia*, quæ propriè sunt præstationes impositæ rebus, quæ invehuntur aut evehuntur, portoria dicta, quæ à veteribus nonnisi de rebus exoticis, & quibus pauperiores facilius carere poterant, exigebantur. Ita Martianus in *lib. singulari de Delator.* enumerat *species pertinentes ad vectigal*, Cinnamomum, piper, costum, nardi, stachys, cassiam, smyrnam, amomum, zingiber, cardamomum, aromata, ebur, gemmas, margaritas, vestes Babylonicas, sericas, purpuram, lanam, fucum, leones, pardos, pantheras & id genus alia plebi minus gravia. *l.* 16. §. 7. *π. de Public. & vectig.*

17. Nam de rebus necessarii usus, maxime victus causâ paratis, vectigalia solvi, moris apud veteres non fuit. Laus hujus inventionis nostro seculo debetur, Italiæ Principibus primum, dein ad Aulam Gallicam, inde ad Germanos Principes nihilo sequius progressa, ne liberos quidem populos fugit. Ut nihil fere sit relictum, humanis usibus inserviens, liberum & vectigalis expers. Adeo, ut quâ vectigalium causâ majores nostri, bella civilia & extrema quæque sustinuerunt, hæc cum hodiernis comparata, quisquiliæ videantur.

18. Scilicet, appellatio vectigalium cum usu rei latius ad quaslibet *impositiones*, quæ publicè locari solent, extenditur: quorum magna varietas, pro statu cujusque Reipublicæ & ingenio Rectorum speciali enumeratione non indiget. Sed conductores eorum *Publicani* vocantur. Et hi rursus in mancipes & prædes, auctore *Festo*, distinguuntur. Mancipes erant, qui immediate à Fisco vectigalia conducebant, & quasi manu capiebant. Prædes erant, sponsores mancipum, qui cum id onus non susciperent, nisi ipsa vectigalia participarent, hinc eorum appellatio cum mancipibus sæpe communis erat: Socii reliqui in partem quæstus vel jacturæ à mancipibus recipiebantur. Hæc eodem modo nostris temporibus administrantur.

19. Quemadmodum & hæ observationes utriusque juris communes sunt; Collectio pecuniarum publicanis nullo modo permittenda, nec proinde collectores vectigalium conductorum participes esse debent. Neque permittenda publicanis dilatio solutionis, prætextu compensationis alterius debiti, sed hoc à Republ. seorsim petere debent *l.* 1. *C. de Compensat.* Quando tamen constat, eos nihil esse fraudatos, & ob defectum solutionis excutiuntur, tum liquidi compensationem negari, non patitur æquitas.

20. Vigor etiam publicæ utilitatis postulat, ut reliquatores publicanorum corporaliter plectantur, nisi perspicue docere queant, nec cupiditate, neque negligentiâ suâ, verum fato accidisse, quominus solvere possint. Est & hoc rationi consentaneum, ut qui maximos fructus ex redemptione vectigalium consecuti sunt, si postea minime tanti

locari queant, iidem ea prioribus suscipere compellantur pensionibus, ut Romanis usitatum erat, hodie non perinde servatur, *l.* 11. §. *ult. eod.* Debitores autem fisci vel Reipubl. vectigalia conducere prohibentur, nisi forte tales obtulerint fidejussores, qui & reliquis eorum satisfacere parati sint, *l.* 9. §. 2. *&* 3. *eod.* Denique, si pensionibus facta sit locatio, prioribus non solutis, pellere licet Conductores, tempore licet Conductionis necdum impleto. *l.* 10. §. 1. *eod.*

21. Cæterum, ut publicanis secundum Statuta, paratum & rigidum jus dicatur, publice interest, nec minus ut audacia temeritasque eorum in captandis vexandisque civibus, pœnis competentibus coërceatur. Utroque tamen casu sententia declaratoria requiritur, nec minus, cum quæritur, an res celatæ debeant committi: ut tamen usque quaque summaria cognitio adhibeatur.

22. Erat autem publicanorum nomen & officium, cum ob rem ipsam, quia nulla res æque populis invisa est, quam vectigalia; tum ob exactiones illorum violentas & injustas, odiosissimum, maximè populis libertatem amantibus, quales Judæi, ut in Historiâ Evangelicâ passim occurrit: quod tamen de redemptoribus vectigalium particularibus intelligendum potius, quam de publicanis principibus, qui Romæ equestris ordinis & potentis in civitate factionis erant, ut ex Ciceronis *epistolis* & aliunde constat. Qui scilicet totarum vectigalia Provinciarum conducta, rursus aliis sublocabant, cujusmodi redemptor pontis est, in *l.* 60. §. *pen.* ff. *Locati*, & tales in vexanda plebe conspiciebantur, τελῶναι dicti in Evangelio, de quibus & Ulpiani verba in *l.* 12. ff. *de publ.* accipienda potissimum: *Quantæ audaciæ, quantæ temeritatis sint Publicanorum factiones, nemo est, qui nesciat*, inquit.

23. Hæc ratio & sumptus immensi in illos redemptores, qui omnes ex sudore & sanguine plebis vivunt & locupletantur, faciendi, multos in opinionem adduxerunt, illorum institutum esse Reipubl. noxium, multoque satius esse, conductiones omnes abrogari, reditusque publicos certis contributionibus publicè colligendis comprehendi. Sed usus omnium rerum & temporum docet, nihil sine Meo & Tuo recte administrari, & ministeria colligendi ab iis, quorum propriè non interest, infidelitatis & negligentiæ esse plena. Præter, quod Reipubl. tum carendum esset, omni illâ varietate vectigalium, quæ ob incertitudinem præstationum, statas collectiones non recipiunt. Denique, rem exhauriendis pecuniâ populis repertam, sine omni injuriâ & inæqualitate, ad exactitudinem libellæ redigere velle, ex iis est, quæ fieri non possunt. Nec usquam forte verius sit Aristidæ dictum Plutarcho in *vitâ ejus* memoratum, Rempublicam συχνῆς ἀδικίας δεῖσθαι, multâ *egere injustitiâ*.

24. Quæ tamen idcirco non debet esse effrenis & infinita, ne fiat ἁρπαγὴ παῤῥησιαζομένη, *Rapacitas dominans & insultans.* Romano Jure, si quid conductores vectigalium, illicitè exegerint, in duplum; si per vim, in quadruplum tenentur, insuper & extra ordinem plectuntur: Alterum enim utilitas privatorum, Alterum vigor publicæ disciplinæ postulat, ait Paulus in *l.* 9. §. 5. ff. *de Publican. & Vect.* Ad quadrupli luitionem videtur etiam spectasse Matthæus è publicano factus Christi discipulus, ut ipse testis est in Evangelio.

25. Sequitur, ut videamus, à quo vectigalia institui possint, quæ justa sint aliisque justiora, de commissis & Immunitatibus, quarum servationes sunt communes etiam Tributis, quæ colliguntur ex agris & domibus, neque locari solent,

solent, qualia strictius propriè accepta vectigalibus opponuntur. Jus instituendi vectigalia inter jura Majestatis referri jam diximus in *lib. 1. sect.* 3. *c.* 6. *n.* 70. *& seqq.* Non Præsides aut Præfecti Provinciarum, non Curiæ Civitatum sine ejus, qui summam Potestatem habet, consensu, ea constituere, reformare, iis addere vel diminuere possunt *l.* 10. *in pr. d. t. ff. de Publ. & vectigal.* Imo in plerisque locis ne Reges quidem & Summi Principes hoc jus soli & per se habent. Quippe, cum pecuniæ cuncta pareant, populi, quibus non est animus infinitæ Principum potestati atque libidini se dedere, dederunt operam, ut monarchæ sui, sine populi Procerumve consensu vectigalia imponere ne possint; quin consensum pecuniarium ab aliis bonis publici postulatis suspendere solent.

26. Sed institutum illud hoc tempore militari potentia subactum, præterquam in Anglia & Hispania, vix usquam in solido mansisse videtur usu. Loquimur de Regnis & Principatibus vere summâ potestate præditis, sive Majestatem, sive Superioritatem territorialem, quâ nuncupatione Principes Germaniæ gaudent, appellemus. Nam quod ad Regem Poloniæ ipsumque Imperatorem Romanum in Germania attinet non hereditariâ, in illis solis vim Summæ Potestatis haud multo magis, quam in Ducibus Venetorum aut Genuensium, residere, sæpe demonstravimus.

27. Sed quod in Imperio simpliciter delato, hæc facultas imponendi tributa & vectigalia, quod jam in *d. cap. 6. sect.* 3. *l.* 1. diximus, contineatur, præter ea quæ *dicto loco* protulimus, patet inde, quod de Optimatibus in Aristocratiâ, quales sunt Venetorum Senatus, Ordines Hollandiæ, Frisiæ, non dubitatur, quin hoc jus libere & efficaciter exerceant: Etsi nec plus, neque minus juris, quam Reges simpliciter constituti habent, illis competere certum & in *lib.* 1. *sect.* 2. *c.* 4. demonstratum est.

28. Sed populi non habentes Summam Potestatem, neque Regalia, non habere jus instituendi vectigalia, sine jussu, consensu & auctoritate Superioris, ultro patet. Quod tamen non impedit, quominus tales populi & quælibet universitates, omnium & singulorum consensu collectas & contributiones facere possint in usus civitati, vel universitati necessarios. Sed Rectores universitatum jus imperandi contributiones, civibus suis non habent; nec etiam major pars suffragiis suis partem minorem ad hoc obligare potest; cum hoc etiam sit Imperii, quod in talibus non est penes universitates, ut jam diximus *lib.* 2. *sect. c.* 6.

29. Leges Vectigalium ingratæ molestæque civibus & exteris, egent sanctione, id est, pœnali constitutione, quam maxime: & hanc, quanto Flagrantior est fraudandi cupiditas & impunitatis spes major, tanto magis intendi oportet. Est autem duplex pœna, Commissi & mulctæ. Commissum est publicatio rerum, quibus crimen fraudati vectigalis commissum est: Ita enim conciso loquendi modo vocabulum *Commissi* accipitur apud JCtos *l.* 14. *d. Publican.* & res committi dicitur, quæ ob commissum in publicum redigitur *l.* 17. § *ult. ff. ad SC. Vellej.* Prædia commissa *l.* 37. *d. Negot. gest.* Quintilianus; *Quod quis professus non est, apud publicanos, pro Commisso tenetur. Declam.* 341. Unde liquet, proprie *Commissum*, esse fraudationem vectigalis, & transferri ad significationem redigendi res in fiscum, quod ut plurimum ita solet intendi, ut etiam navis, & plaustra, & quæcunque in eâ conti-

continentur, licita cum illicitis, publicentur *l.* 11. §. 2. *ff. de Publican.*

30. Et quo magis homines ab hoc amabili crimine deterreantur, etiam mulctæ pro instituto cujusque civitatis sat graves Commissis adduntur; haud facile accepta erroris aut ignorantiæ excusatione: Etsi valde probabilis error non recuset æquitatis interpretationem, ut levi animadversione, veluti duplo vectigalis, defungi liceat *l. ult.* §. 10. *h. t.* Factum quoque servorum domino ignoranti nocere non debet, nisi rebus illis, in quibus fraudati sunt, præpositi fuerint. Minori quoque ætati veniam erroris, etsi non æque probabilis, æquitas vult esse concedendam, *d. l.* 16. §. 9.

31. Si quis verò res suas professus vectigal non solverit, nec commissum, nec alia pœna habet locum; quia publicanus sibi imputabit, quod vectigal non exegerit, *d. l.* 16. §. 9. Denique, si propter necessitatem adversæ tempestatis, onus fuerit expositum, non debere hoc commisso vindicari, æquitas manifesta dictat.

32. Persecutio mercium, quæ in commissum ceciderunt, datur etiam adversus heredem; non quod ille propter defuncti delictum puniatur, sed quia merces, quæ ipso jure à defuncto amissæ fuerant, apud heredem remanere non poterant. Si qua præterea pœna lege statuta sit, ea cessat adversus heredem, *l.* 14. *d. tit. de Publ. l.* 8. *l. ult. eod.* Neque pactiones publicanorum in ejusmodi finem, cum singulis initæ, facile permittendæ; saltem Reipub. non præjudicant, quominus, publicano non solvente Ærario, debitum vectigal exigatur.

33. Pertinet etiam ad Juris tractatum de vectigalibus inhonestis illicitisque observatio; sunt autem, species vectigalium inhonestorum vix aliæ, quam quæ ex rebus inhonestis colliguntur, veluti è lupanaribus, quia vix est, ut non hoc ipso probari videantur. Nec quidem satis illic defenditur, ubi Magistratus indomitas hominum libidines cohibere non possunt, quin perniciosius erumperent, nisi ad meretriciam licentiam conniverent: Procul enim à conniventia distat Permissio; Quæ exacto vectigali, magis approbatio videtur. Sed indecoræ collectiones, ut Vespasiani ex lotio, differunt hoc sensu ab inhonestis.

34. At verè hujus generis putamus vectigal, quod Magistratus decerpunt ex fœnore trapezitico; cum enim hoc, ut hodie exercetur, sit injustum, non potest vectigal Magistratuum, quo auctoritas instituto illi præstatur, injustitiæ absolvi, qua de re dictum aliquid in *lib.* 2. *sect.* 2. *c.* 5. *n.* 31. & latius in *Prælect. ad Tit. ff. de Usur.* Perinde, quod exigitur à mimis & comœdis similibusque, inter illicita referendum videtur, quatenus vix ullæ hodie comœdiæ sine turpitudine exercentur. Simile de similibus esto judicium: Nam de iis quæ cum necessitate morali pugnant, minime difficilis aut obscura constitutio est.

35. A genere illicitorum differunt mordarcia & importuna vectigalia, quæ magis in Leges prudentiæ, quam Honestatis impingunt, quale fuit Albanum vectigal Decimæ, illud famosum Belgio Hispaniensi, quo de singulis rebus venditis, nummus decimus identidem exigebatur; quod in populo mercaturæ dedito incivile, turbandisque commerciis insanum erat. Apparet, non tam bonum Ærarii, quam belli fuisse rationibus Albanum. Si in plures aliasque species paulatim divisisset exactiones, ad eandem summam pervenisset, ut incontinenti & diu postea Belgæ, ne decimam darent, omnia dederunt.

36. Ad hoc idem genus pleraque vectigalia, quæ de minutis rebus ab ipsa mul-

multitudine exiguntur, cujusmodi fuit Neapolitanum anno MDCXLII. frugibus impositum, unde seditio atrox & bellum, Duce Thomaso Anjello. Nec ab hoc genere segregem, quod in quadam gente libera & strenuâ, exigitur ab omnibus iter facientibus, ad quartam vecturæ, non mercium sed hominum partem, quod non à nautis vel aurigis, sed ipsis viatoribus, tam inciviliter, sæpe tam violenter & imperiosè exigitur, non sine convitiis & verberibus; ne quid amplius dicam; ut mihi quidem eâ maxime causâ excogitatum videatur, ut ne dubitetur, libertatis speciem ad extremam servitutis lineam esse deductam; Atque ut civibus, nihil esse oneris aut indignitatis, quod privati Reipublicæ causæ ferre non debeant, efficacissimè & palpabiliter inculcetur. Etsi, an majus illud prudentiæ civilis, quam inopiæ melioris tituli, & quam exhausta sint Ærarii conditorum ingenia & inventiones, signum sit, dicere non habeo.

37. Immunitas à vectigalibus haud facile, & à censu vix unquam concedenda cuiquam, idque in omni civitate ferè servatur. Concessa tamen à principe ad heredes, aut posteros non pertinet, nisi disserte privilegio sint comprehensi, *l.* 1. §. 1. *ff. de Jur. immun.* Et mentione posterorum simpliciter facta, rationem habet, id quod Lege Romana sancitum, posteros feminei sexus non intelligi, sed masculinos duntaxat, *d. l.* 1. §. *ult.* Collegiis vero data immunitas, veluti Academiis, perpetua, quandiu durat collegium, esse intelligitur *l. pen* §. *pen. eod.*

38. Quia vim majorem non habet immunitas quam privilegium, ideo lege contraria tolli & aboleri potest; nisi per contractum promissa & obsignata sit; quo casu jus quæsitum auferri non potest, nisi id quod interest in vicem præstetur.

39. Immunes autem fere sunt perpetuo, Res fisci, res exercitibus paratæ, & præsidum provinciarum *d l.* 4 §. *pen. & ult. eod.* Studiorum quoque honori datum sæpius, ut Academiæ, ibique tam docentes quam discentes ab oneribus vectigalium liberarentur. His etiam, qui loca palustria aut eluvione maris vadosa aliterve inculta emendant & frugifera faciunt, urbesve desertas frequentant, meritò, immunitate, saltem ad tempus, sublevantur, *l.* 3. *C. de Alluv. & palud.*

40. Debent autem personæ immunes, ad evitandas fraudes, profiteri, quid in usus suos accipiant, idque ut libello manu suâ subscripto testentur, haud de nihilo Lex Romana postulat, *l.* 4. §. *pen. & ult. ff. de Public.* quod in nostra Academiâ similiter observatum fuit, quamdiu Immunitas ibi Professoribus & Studiosis, à majoribus indulta vixit; extincta funesto hujus seculi anno LXXII. Revixit, ad breve, sed abortu vel in ipsa nativitate *secunda periit* anno Academiæ Jubilæo, præsentis seculi LXXXV; quod obiter exciderit nobis.

41. Hæc de Ordinariis Ærarii constituendi modis. Unde, quid juris esse queat de Extraordinariis, facile colligitur. Quæ sint illa, superius obiter diximus; præcipui sunt, Census, publicatio bonorum & spolia, vel Contributiones hostium & sociorum.

42. Quod ad Censum attinet, olim quidem apud Romanos, hoc tributi genus ordinarium fuit: sed odium revelandi Patrimonia, & quia divites, qui rerum potiuntur, hac methodo plurimum præstant, hoc seculo vectigal illud extraordinarium fecerunt; nisi quod sævitia & duratio Bellorum & immanitas sumptuum publicorum, rem paulatim ad ordinariam præstationem adducunt. Porrò Servium Tullium divisisse populum in classes & centurias, secundum quas suffragia ferrentur, milites ordinarentur,

 tribu-

tributa fierent, notum est: hic Census fuit, ac est publica civium bonorumque descriptio, estque tam rerum quam personarum, juxta quam præstationes tributariæ exiguntur *l.* 3. *pr. l.* 4. *pr. & §§. seqq. ff. de Cens.*

43. Immunitas concessa personis neque tertio, neque socio, neque heredi prodest, nisi mentione ejus expresse factâ, posteris autem concessa ad feminas non pertinet *l.* 3. §. 1. *h. l.* 1. §. *ult. d. jur. immun.* Quin etsi fundus ea lege sit venditus, ut venditor censum præstet, fiscus tamen convenit emptorem *l.* 2. *C. Sin. cens. vel. reliqu. Leon. lib.* 1. *emend.* 8. Imo & emptor de reliquis, hoc est, tributis non solutis, quæ ante venditionem cessferant, adhuc tenetur *d. l.* 2. quod non modo respectu fisci intelligendum, sed ne actio quidem ex empto de ejusmodi pacto danda videtur *l.* 1. *& ult. eod.* Idem est, si convenerit, ut census de fundo in fundum transferatur *arg. dd. ll.* Et hæc ita hodieque servantur. Denique, immunitas rebus data perpetua est *l.* 3. §. 1. *ff. d. Cens.*

44. Qui censum non bene professus est, crimine fraudati census tenetur *l.* 52. *ff. d. Jud.* Plures etiam possessores singuli in solidum tenentur, sed unus qui solidum solvit, petere potest, ut actiones sibi cedantur *l.* 5. *pr. d. Cens.* Hæc juridica sunt; Plura hujus generis à Politicis petenda, ubi & discrimen Census personalis & realis, etsi omnis verè Census realis est. Sed Personalem vocant, quo cujusque patrisfamilias patrimonium non particulatim, sed universum æstimatur. Realem, quando de singulis rebus portio deducitur.

45. De publicatione bonorum, quæritur, sitne justum fisci ditandi medium; ratione dubitandi, quod, ut *Cicero ad Brutum* fatetur, (defendens SCtum, quo bona Lepidi publicata fuerant) pœna quoque ad liberos pertineat; quare & Justinianus novissimè in gratiam propinquorum sustulit confiscationes *N.* 134. *c. f.* Sed non obesse hoc argumentum diximus pridem; adeoque nihil impedit, quominus redarguere liceat; *quos occidere, justum est; hos spoliare non potest esse inhonestum*, ex eodem Cicerone *offic.* 3.

46. Sed est & aliud; Publicatio bonorum tum maxime cœpit, cum pœna capitalium delictorum non esset nisi exilium, quod veteres, scilicet, mortem civilem, id est, commentitiam vocabant; hoc autem vix erat supplicium, si damnati patrimoniis suis in exilio gauderent; cujus rei experientia Romanos quidem compulit, ut bonorum publicationem, relictis alimentis, in pleraque graviora crimina sancirent, *teste Svetonio in Julio.* Ubi vero pristinâ sanctitate civium Romanorum evilescente, mors naturalis cœpit infligi ris criminum, jam hoc satis supplicii cœpit videri; proinde, publicatio bonorum rursus abolenda videbatur. Hoc saltem exinde consequi videtur, etsi confiscatio in regulas justitiæ non impingat, laudabilius tamen abstinere Fiscum bonis damnatorum, ubi sanguinem effuderit, etiam vel ideo, quod tum jactura opum reo nihil officiat, tantum premat posteritatem, quo pertinet erudita Bodini dissertatio de bonis reorum non publicandis, per *tot. cap.* 3. *lib.* 5.

47. De Spoliis & contributionibus hostium & sociorum, quibus Ærarium Athenienses olim & Romani præcipue constituebant & augebant, multa Bodinus, *in d. cap. bujus argum.* Nos de Spoliis & prædarum jure in sectione de Jure belli, agemus; De contributionibus Sociorum, ut hodie se res habent, non est, quod multum proferamus; Aliâ nunc Imperiorum constitutione, quam fuit olim. Nunc Reges ipsique populi, quos armis devicerunt, non sociorum

rum sed jure subjectorum habent; Ideoque eorum contributiones à cæteris Reipubl. Tributis & vectigalibus non habent separatam rationem.

48. De spoliis autem hodiernis, illorum nihil, aut vix in Ærarium quicquam infertur: Contributiones jure quidem adhuc ei debentur, idquè præ se ferunt, qui rerum summæ præsunt: Quid revera fiat, nec mihi constat, nec ad hujus Artis institutum pertinet, Politica verò non tractamus. Id plane constat, procul abesse bellatores hodiernos à veterum strenuâ diligentia, qui ex hostium spoliis & contributionibus sociorumque auxiliis & devictarum nationum vectigalibus, suos cives omnino præstabant immunes, sicut Romani inde post bellum Macedonicum II. usque ad Triumvirale bellum civile, tributis omnino exempti fuerunt. Hodie quanto Principes amplius fines victoriis extendunt, tanto populos suos magis onerant eosque exhauriunt.

CAP. II.

De Jure Monetæ.

Transitus, Origo pecuniæ, cum Etymologiâ & usu ejus. Materia nummorum; An æs pro argento in majore quantitate sit accipiendum. Valor nummorum internus aut externus. Internus quomodo æstimetur à rei nummariæ peritis. De additamento sequioris metalli, & ejus proportione peccatisque in eâ publicis. Hæc cum aliunde, tum è multitudine officinarum monetalium oriri. Externum valorem, quicquid de interno fiat, in commerciis spectandum. Hujus autem Legem, ita à Summa Potestate pendere, ut per populum Edicta sæpe vim amittant suam: Ideo nec secundum ejusmodi Edicta, usu non recepta, judicare posse. Metu diminutionis faciendæ, non posse negari solutionem in nummis cursus præsentis. Non videri tamen creditorem in tali casu teneri, ad accipiendam solutionem, cujus dies non cessit, etsi debitor alioqui ante diem solvere possit.

ÆRario servit Rei nummariæ Cura, quæ simul ad omnem commercii reique publicæ & privatæ dispositionem, quæ sine nummis difficulter, iisque corruptis difficillimè exercetur, pertinet. Olim quidem non erat ita nummus, neque aliud merx, aliud pretium vocabatur. Sed unusquisque secundum necessitatem temporum ac rerum, utilibus inutilia permutabat, quando plerumque evenit, ut quod alteri superest, alteri desit. Ita permutationibus commercia exercebantur, ut hodieque fit in populis simplicioribus, à mari & fluminibus viâque mercaturæ promiscua remotis.

2. Sed quia non semper, nec facile concurrit, ut cum tu habeas, quod ego desiderem, ego invicem habeam quod tu accipere velis, electa materia est, cujus publica ac perpetua æstimatio difficultatibus permutationum, æqualitate quantitatis subveniret, eaque materia

forma publicâ percussa, usum dominiumque non tam ex substantia præbet, quam ex quantitate, nec ultra merx utrumque, sed alterum pretium vocatur, ut differit Paulus Adsessor in *l.* 1. *pr.* *π.* *de Contrah. emp.* Dictum autem est illud pretium, Pecunia, vel quia pecudum, in quibus antiquæ opes maxime consistebant, loco venit; vel quod pecudis signum primis nummis insculptum fuit, unde *βοῦς ἐπὶ γλώττης*; *Bos in linguâ*, dictum fuit desumptum. Hinc & Aristoteli; Nummus est *Ὑπάλλαγμα τῆς χρείας*, *quasi Vicarium indigentiæ instrumentum*: *Οἷον ἐγγυητὴς τῆς μελλούσης ἐνδείας*; *Sponsor*, quia securos reddit, *futuræ indigentiæ*. 5. *Eth.* 5.

3. Materia nummorum fere triplex in usu est, *Æris*, ex quo primi à Romanis nummi sunt cusi, unde adhuc æs pro pecunia, & Ærarii appellatio, Imprimis autem Argenti & Auri. Stannei & plumbi nummi vix sunt in usu, & prohibentur in *l.* 9. §. 2. *π.* *ad L. Cornel. de Fals.* Unde & Triumviri monetales, Æris, Argenti, Auri flatores appellantur in *l.* 2. § 8. *π.* *de* O. *J.* Nam ferrei apud Spartam nummi singularis in illa gente fuerunt instituti specimen, ut & ossei & lapidei, & corearii aut chartacei, extra ordinem aliquando usu temporario, vix aliter quam in urbibus obsessis, ut superiori seculo apud Lugdunum Batavi factum, usurpantur. Etsi non procul ab hoc usu abesse videtur constitutum quorundam populorum, qui nomina Reipubl. sive Instrumenta publici æris alieni, pecuniæ loco in solutum danda, accipienda sanciverunt, ut Patriæ nostræ Proceres, aliquoties hoc tempore belli, non pœnitendo, ut repetitio indicat, successu instituerunt.

4. Cum Æs, grave nimis & onerosum commerciis esset, argenti & aurei nummi cusi sunt, nec æris ab illo tempore, qui nobilioris metalli copiam haberent, usi sunt aliter, quam ad minoris momenti usus, ad comparandas res exigui valoris, aut frangendos aliquando majores nummos, vel ad supplendum quod excurrere; non ad commercia majoris momenti. Ideoque maximum rei nummariæ dehonestamentum & commercii impedimentum, è nimia nummorum æreorum aut minorum argenteorum copiâ nascitur, in populis; inquam, auri argentique inopia non laborantibus. Quod ut politicæ observationis est, ita juris quæstiones inde oriuntur; qualis hæc, an debitor non suo commodo ad solvendum compulsus, majorem pecuniæ summam in æreis, aut minutis argenteis nummis solvere possit, & creditor ejusmodi solutionem accipere cogatur.

5. Ventilatam fuisse hanc Quæstionem in magno Senatu Parisiensi, & adfirmative decisam refert Molinæus tract. *de usur. n.* 747. Etsi Præfecti monetales consulti secus responderant, duabus rationibus; primâ, quod ærea moneta nonnisi usus minuti ergo cusa, contra naturam instituti sui trahenda non esset; Alterâ, quod nimio pondere sui, commerciis onerosa, & ad usum mercaturæ inepta ac inutilis esset. Has rationes à Senatu magno spretas fuisse, non etiam quare, testatur Molinæus. Primam sane Ordines fœderatarum Belgii nationum, in Edicto nuper contra denarios immani numero percussos adfirmarunt, alteram ipsa res & usus approbat. In Judicato illo fuerit hæc ratio, quod summa erat modica, XXX librarum Gallicarum, quæ non nisi Carolinos efficiunt quinque suprà viginti sive decem Imperiales. In majoribus summis quominus illæ rationes à Judice admittantur, idemque ne malitiis indulgea-

dulgeatur, provideat, causa videtur esse nulla.

6. Valor pecuniæ intrinsecus vel extrinsecus æstimatur: sed hi termini eodem modo non explicantur. Vulgo ait Molinæus, valor intrinsecus appellatur materiæ bonitas (Alloy,) Extrinsecus æstimatio publica. Sed ipse contra, valorem internum esse vult æstimationem publicam & impositítiam, *quoniam hæc ejus est propria, specifica, substantialis & formalis bonitas ac essentia*; quâ sublatâ, nummus necessario desineret esse pecunia, vel moneta. Quod ut ratione suâ non caret, ita, cur usitatum loquendi modum, quo valor internus in materia, externus in æstimatione forensi constituitur, mutemus, ipse causam non esse fatetur *n*. 696.

7. Interni valoris respectu, Aurum ab argento duodecuplâ circiter proportione distinguitur; etsi non eadem omnium æstimatio temporum sit & fuerit. Bonitatis autem gradus in auro *caractis*, in argento *denariis* ita dictis, rei monetariæ magistri distinguunt. Ita ut aurum *obryzum*, sive purissimum habeat 24. caractas, & argentum merum, quod *pustulatum* & *pusillatum* latine dicitur, quas voces explicat Molinæus *n*. 715. constet XII. denariis. Caractæ & denarii, singuli in 24. grana dividuntur; & hisce caractis, denariis & granis declinationem à puritate metiuntur: ita ut verbi gratia, cui duo denarii desunt, hoc argentum sit infimæ bonitatis, & quod infra illam subsidet, hoc Galli, *billon*, appellant. Etsi rursus aliis temporibus & locis alia sit æstimatio declinantis auri & argenti, pretiumque puri; quod, ut in aliis mercibus, crescit & decresci, etsi minus enormi discrepantia, quam in cæteri rebus, indies pro majore minore copiâ, pretio variantibus; qua de re non est hujus *loci* agere prolixius, quod agunt Bodinus in *lib*. 6. *c*. 3. & Molinæus *n*. 170. *& seqq*.

8. Sed cum Auro & Argento puro Artifices in nummis cudendis, ut & in vasis fabrefaciendis uti commodè non possint, addere solent, tantum æris aut plumbi vel stanni (quorum hoc ad colorem, æs ad soliditatem magis conducit) quantum ad sumptus & moderatum artificis lucrum sufficit, quod in argento definitum fuisse lege regia Gallorum, duodecim granis, id est, dimidio denario, additis pro *remedio*, quia difficile est tam exactè modum servare, tribus granis, ut sic à puro absit quindecim granis, sive besse denarii, scribit *d. loco* Molinæus. In nostris Statutis, Artificibus præscribuntur undecim denarii, octo grana, cum remedio duorum granorum, ut sic à puro absit XVIII. granis, idque in majoribus. In minutis operibus est præscriptum decem denariorum & octo granorum, sine remedio. Aurum definitur XXII. caractis, & pro remedio quadrans indulgetur: Ita ut frequentioris metalli insint duæ caractæ, quæ faciunt duodecimam substantiæ partem, cum quadrante caractæ *lib*. 3. *Stat. Fris. tit*. XI. *n*. I. *&* 2.

9. Constituto igitur, vel lege publica, vel quod prævalet, usu mercaturæ, argenti puri in singulas marcas, pretio, non est difficile, quantitatem extensam, sive ponderis in singulis nummis & internæ bonitatis, habita ratione sumptuum honestique lucri, præscribere & observare, tam in aureis quam in argenteis & æreis nummis, justam proportionem. Quæ ut æquabiliter in omnibus nummis, à præfectis monetalibus custodiatur, summopere mercaturæ & omnis Reipubl. interest: ut, non immerito populus Romanus Mario Gratidiano Tribuno pl. qui primus Legem fixerat de probandis denariis, cum primi artifices

 plebi

plebi multis modis illusissent, vicatim statuas dicaverit, teste Plinio *lib.* 33. *cap.* 9. Nec minore merito hanc curam Principes & Rectores Reipubl. sibi vindicaverunt; à quibus si illa proportio quantitatis & valoris interni, cum æstimatione publicâ & impostitiâ, corrumpatur, faciunt rem sine dubio pessimam, non secus, ac si fontes publicos, quâ comparatione Molinæus utitur, veneno inficerent: etsi corrumpere & corrumpi nulla in re magis jam pridem *seculum* appelletur.

10. Si præfecti Artificesque monetarii tam scelesti lucri impudentiam induerint, non est quod miremur. homines argentarios, trapezitas, nummularios, Judæos, qui sæpe monetis præficiuntur, jus & fas miscere. Sed quod ipsi Principes & Rectores populorum, publicè talis latrocinii participes sunt, intolerandum videretur; nisi jam pridem obduratum esset genus humanum indignissimis oppressionibus & expilationibus suorum Imperantium ferendis; De sanguine pauperum fœneratitii lucri Societatem inter Magistratus & Lombardos iniri, quod pagani veteres inter maxima scelera posuissent, jam pridem mirari desiimus, & alibi notavimus: sed hæc monetarii lucri communio quemadmodum latius patet, sic universæ Reipubl. pestilentior est, & omnis commercii, quo stat res publica, nervos succidit & fundamenta subruit.

11. Verum quidem est, harum fraudum initium ab hominibus flando feriundo præpositis oriri; quæ minus cohiberi possunt eo, quod numerus officinarum monetalium immaniter auctus est in Europâ; cum in unico Orbis terrarum Imperio florentis Romæ, nonnisi una talis officina ad ædem Junonis Monetæ fuerit, cum apud nos in unâ sæpe eademque provinciola tres quatuorve reperiantur; quarum æmulatio prava ne in perniciem publicam, maximè si uni summæ potestati subjectæ non sint, erumpat, nullo modo prohiberi potest. Sed enormitates lucri infamis & duratio impunitatis ambigere non patiuntur, quin solis flandi feriundique magistris emolumenti ratio non constet.

12. Præter quod, Reges & Principes absolutæ potestatis (nam ubi temperamentum adest populare, non est idem periculi) id aperto velo agunt, ut corrumpendo internam monetæ suæ bonitatem, in quibusdam speciebus; in aliis modo valorem externum augendo, rursus eundem minuendo, suo quidem commodo temporario, civium autem & commerciorum detrimento exitiali sine fine modoque velificentur. Nam mutatio valoris ipsius Auri & argenti, per revolutionem temporum sensim facta (ut à tempore detectarum in Americâ Fodinarum, & introitum inde nobilioris metalli in Europam, hisce duobus seculis notabiliter factum) fluctuationi rerum humanarum potius, quam hominum, vel Regnantium vitio imputandum est.

13. Quicquid autem fiat, de bonitate nummorum intrinseca, quia tamen valor internus & impostitius facit, ut pecunia sit & faciat summam, in jure solutionis nihil aliud quam valor publicus, civitatis lege stabilitus, etsi tempore debiti contracti, bonitas interna pluris fuerit, observari potest. *Quod enim Doctores commenti sunt, de exigenda bonitate intrinsecâ, quæ erat tempore contractus, ex subjectæ materiæ circumstantiis, ab eis male perceptis ortum est*, ait Molinæus *n.* 806. *& seqq.* & faciunt, quæ in *pr. hujus cap.* de pecuniæ naturâ diximus. Hinc etiam, si manente eâdem bonitate internâ, valor externus & publicus, dum causa debiti penderet, fuerit mutatus, aliud quam

quam solutionis tempus spectari non potest: quemadmodum nemo dubitat, quin cum nuper denarii sex *stuverorum*, duodecima parte mulctarentur, qui acceperat vndecim ante diminutionem, postea duodecim reddere debuerit. Quod & in ducatonibus aliisque majoribus nummis, ratio & observatio publica dictat. Nisi convenerit, ut certæ solidæque nummorum species in eâdem specie redderentur; quo casu; non obstante qualibet mutatione valoris externi, totidem in specie nummos esse reddendos, quot annumerati sunt, non magis dubitari potest, quam si tot modii frumenti aut amphoræ vini mutuo dati datæque sint, eo quod pretium vini vel frumenti mutatum sit, ambigi possit, an ideo plus minusve reddendum sit, quam creditum fuisse constat.

14. Porrò, sicut monetam cudere, sine dubio Summæ Potestatis jus est, ita valorem ejus externum augere vel diminuere, ad eandem pertinet. Sed ut leges desuetudine adumbrantur, imo penitus amittunt vim suam, ita nusquam liquidius, quam in re nummaria, id ipsum animadvertitur: Ut non modo facti sed juris ea res sit. Adeo ut, si Edicta Principum aut Optimatium de mutando valore nummorum externo, recepta non sint à populo, nec usu fori, obtinuerint, Cives etiam non obligent, neque secundum ejusmodi leges & Edicta jus dicendum videatur. Quà de re, quia frequentem habet usum, verba Molinæi, prudentissimi & callentissimi harum rerum scriptoris apponam; è tract. ejus *de Commer n.* 797.

15. *Pendet autem valor iste impositi tius*, inquit, *non à privata cujusquam sed à publica duntaxat æstimatione & impositione. Publica autem æstimatio & valor currens, non à sole Principis in Monarchiâ vel Optimatum in Republ. Edicto pendet, sed etiam à consensu & usu populi & consuetudine commerciorum. Quod si leges & Statuta, nisi communi utentium usu comprobata non ligant, ut omnes utriusque juris doctores probant, in L. de quibus π. de Legib. & cap. 2. de Treug. & pac. hoc maxime verum est, in commerciis nummorum & eorum indicaturâ, quæ non est juris, sed facti.* Quod postremum quomodo intelligatur, indicat verbis sequentibus; *Et quod sensus populi in his dominetur & jus faciat, multis exemplis probat*, inquit, *Budæus lib.* 3. *&* 5. *Assis*, ubi *refert; multa Edicta præconialia, dira minantia, de usu abroganda probi & recepti numismatis, etiam ab homine minaci & iræ potentissimæ manantia, cujus tunc ferociæ recta & utilia cedebant consilia, publicum tamen consensum pervincere non potuisse, & jure optimo neglecta esse.*

16. Ex hujus rei argumento, cum quidam accusatus esset, invexisse nummos è vicina provinciâ, ante biennium prohibitos Edicto, quod non obtinuerat, sed, eo non obstante, nummi isti publicè recepti & usu populi adsiduo triti & probati erant, respondi illum non incidisse videri in pœnam illius Edicti, mense Augusto 1693.

17. Quid autem, si quis obtentu talis Edicti, neget accipere solutionem debiti in ejusmodi nummis, quorum prohibitio non obtinuit, sed usu refutata est, poteritne debitor obsignare pecuniam, cum effectu solito juris, ut pro soluta habeatur? Dicendum id omnino, & suprà dictis consentaneum est. Etsi recenti prohibitione, priusquam constet, an usu commerciorum perruptura sit, parendum esse Edictis, & solutionem rectè negari, dubitandum non est.

18. Quid si periculum diminutionis monetæ, intrinsecus jam pridem corruptæ probabiliter immineat, ut vulgo eam recipere nolint, an hoc casu solutionem oblatam

oblatam negare licet? Ita statuit Molinæus, *n.* 812. eo quod *illa pecunia fide publicâ & communi jam destituta non retinet amplius plenam auctoritatem, nec vim, nec nomen pecuniæ publicæ & probæ*. Sed hæc sententia usu, & nisi fallor, ratione refellitur. Usu, quod ante diminutionem publico Edicto constitutam, invitis creditoribus, pecuniam, æstimatione recepta, licet etiam certo constet de publicatione futura, etiam pridie facienda sit, offerri videmus: Ratione, quia pendet hæc res non à vulgi rumoribus & judicio privatorum, sed ab arbitrio Rectorum civitatis, sive eorum, qui habent summam potestatem. Adde, quod sæpe fit, ut ejusmodi rumores & difficultates evanescant. Si tamen diutius & constanter usu populari ac commerciorum, quidam nummi rejiciantur & improbentur, ejusmodi consensus publicus eandem vim, quam Consuetudo adversus legem, habere videtur, ut juris effectum teneat, quasi tacito Rectorum civitatis non prohibentium consensu.

19. Inde quæsitum, an imminente mutatione monetæ in deterius, adeo cogendi sint creditores accipere debitum, æstimatione præsente nummorum suspectorum, ut etiam teneantur accipere debita, quorum dies necdum cessit, cujusmodi jus offerendi & solvendi alioquin habere debitores, ex legibus satis constat *l.* 50. *ff. de Obl. & Act.* Satis crebro ea de re disceptatum, nihil tamen decisum comperi. Plerumque teneri Creditores ad hoc etiam, responsum est, quia sic sunt positiones juris. I. Debitor etiam ante diem solvere potest *d. l.* 50. II. Creditor nummos ante publicam derogationem æstimatione currente accipere cogitur, ut antea diximus. Hæ positiones junctæ faciunt adfirmativam Thesios propositæ.

20. Et fatendum est, illam satis habere juris, sed in altera plus æquitatis inesse videtur, & forte rationis verè juridicæ. Nam quod debitores ante diem solvere possunt, id in favorem liberationis, ut quantocyus ære alieno defungi liceat; non ut incommodum & detrimentum creditoris, suo commodo & lucro captent, iis indultum est. Et sententia, quæ Molinæum habet patronum, quâ diximus eum negare, creditores, omnino cogi posse, ad accipiendos nummos, quorum derogatio metuitur, & quos ideo communiter accipere detrectant homines, haud adeo procul abest à ratione Juris, ut etiam amplianda sit opinio contraria, tam notabili inæqualitate, quæ non procul abest à dolo.

21. Plura de jure monetæ & rei nummariæ, qui volet, adeat Bodinum & Molinæum *locis suprà designatis*, & hunc in primis copiose & enixe demonstrantem, quanta ex inæquabili harum rerum observatione tam Reipublicæ quam privatis inferatur detrimenti; quam potius opera danda esset Rectoribus populorum, ut ad auferendum sumptus faciendi prætextum ejusque incertitudinem, auro & argento nihil amplius misceretur, quam ad soliditatem nummis conciliandam opus foret; impensas autem monetæ cudendæ ferrent ipsi Principes, sine ulla adfectatione lucri pudendi & pernitiosi. Sed & heic repetere liceat, quod alias habuimus; *Quid tristes querimoniæ!* &c. cum hac etiam parte dudum eo pervenerimus, ut nec vitia nostra nec remedia ferre possimus, quorum hoc est unum è præcipuis, quæ semper vetita, semper exercita videbimus.

CAP. III.

De Securitate publicâ.

Præcipuus Imperii scopus, Securitas publica. Ejus divisio in universalem, quæ præcipue est hujus loci, & particularem. Quid illa; definitio & divisio in Externam ac Internam, exponitur, ab officio Legis, Summæ Potestatis & Magistratuum. Externæ securitatis ratio & procuratio. An exercitus habere perpetuos, sit in potestate Imperantium. Tutelæ publicæ officium non posse adhiberi à privatis, nec ab exteris implorari; nisi quatenus Rectores alicujus populi jus suum amiserint. Quid juris habeat Civitas in fundis privatorum, muniendi aut securitatis publicæ adstruendæ causâ. Quatenus hæc res ad Ecclesiam pertineat, item ad Heterodoxos & excommunicatos. In quibus rebus Securitatis publicæ procuratio consistat, & quibus prosit. Quinam ab illâ excludantur, distincte expositum. Pœna violatorum securitatis publicæ. De fide securitatis datâ privatis, hoc est, Salvo Conductu, qui dicitur.

SI de omnibus in *Libro primo* enumeratis Juribus Summæ Potestatis, quatenus ad hoc caput Administrationis denuo pertinent, agendum putaremus, vestigia prioris Editionis, quæ jam vix apparent, latè nimis egrederemur. Unum de *Securitate Publica* articulum, quem antea non attigimus, addere placet, & de Reformatione alterum.

2. Est hoc argumentum ejusmodi, in quo Rectoris officium Reipubl. ordiri & desinere debet, ut Securitas publica Civibus præstetur, cum hac gratiâ Civitates constitutæ, & Principes electi ac constituti sint, ut omnibus secure cum rebus & familiis suis, agere, & *libertate tranquillâ*, quomodo hanc securitatem appellat Cicero in *Philipp.* 2. frui & gaudere liceat; nec est aliud boni Regiminis indicium & argumentum melius ac infallibilius, & fructus Reipubl. dulcior, aut ad beatitudinem civilem & Religiosam plus afferens momenti & adjumenti.

3. Quid autem sit *Publica Securitas*, definitione Scholasticâ clarius exprimi non potest, quàm hæc ipsa verba præ se ferunt. Sed divisio, negotii naturam magis explicabit: Est autem hæc, in Universalem & particularem. Illa nomen generis sibi magis vindicat; hæc usu forensi nomine *Salvi Conductus* indicari solet. Universalis ad hanc Artem maximè pertinet, & præcipuam hujus capitis materiam dabit. Hoc modo definiri potest, *Legis & Imperii præsidium omnibus paratum innocentibus.* Estque vel internum, vel externum illud præsidium.

4. Internum dicitur, præsidium Legis, quia *Lex omnibus hominibus æqualiter securitatem tribuit*, ut ex Hadriani rescripto scribit Callistratus in *l.* 28. §. 7. *ff. de Pœn.* idque bifariam, præcipiendo vetandoque, & sanciendo pœnas in

nas in violatores pacis publicæ; ut boni legibusque obsequentes earum auctoritate defendantur, mali contra & immorigeri, pœnarum, quas illæ minantur, frenis cohibeantur ac coërceantur, omniumque ad invicem securitas legitimarum sanctionum vinculis contineatur ac custodiatur,

5. Sed quia Leges se ipsas explicare, tuerique non possunt, additur *Imperii* præsidium. Primo quidem summi, quod, ut dictum, hac unice gratiâ constitutum est, ut, *vallum integritatis & murum securitatis*, ut est in *l. 31. pr. C. de Episc. & Cler.* conderet ac muniret populis, idque bonorum *præmiis*, malorum *pœnis*, quibus Rempubl. Plato contineri dixit, procuraret.

6. Juxta Summam Potestatem, idem est officium Magistratuum. Congruit enim gravi & bono Præsidi, curare, ut peccata atque quieta provincia sit, quam regit, quod non difficile obtinebit, si sollicitè agat, ut malis hominibus provincia careat, eosque conquirat & puniat, idque sine discrimine indigenarum & extraneorum *l. 3. & l. 13. π. de Offic. Præs.* quemadmodum & Magistratus alicubi speciales ad custodiam pacis publicæ destinati, & nomen inde habentes, ut Irenarchæ olim apud Romanos, alibi Judices Pacis, reperiuntur, quibus & exequendi potestas & vires adesse debent & solent.

7. Externum Securitatis præsidium, adversus vim hostilem foris imminentem, comparatum esse debet. Cum enim status gentium diversarum inter se naturalis & revera Status belli sit, induciis quandoque sopitus, sed in potentiâ semper actu proximâ, ut loquuntur, ad pugnam, & potentiores aliorum opibus assiduo insidientur, eorum maxime, quos in tranquilla securitate degere vident, parum tuta illarum ratione, qui fines non gladiis sed justitia terminandos volunt, quod Agesilaus tamen suo sensu non male dixit; fieri non potest; ut, Publica Pax intrinsecus securitatem præstet, nisi contra vim externam tutum sit præsidium.

8. Hoc autem duplici via comparatur, vel assidua civium in armis exercitatione paratoque semper eorum delectu; vel mercenario in milite alendo & munimentis, maxime limitaneis, illo insessis. Prior mos fuit veterum populorum; collecto milite nonisi extra ordinem & ardente bello, conduci solito, inviso mercenariorum nomine, & extra bellum, nisi Tyrannis, inusitato. Inundationibus Germanorum per Occidentis Provincias, Feudalis militia quodammodo medii generis invaluit; donec & hac obsoletâ, novissimo hoc ævo perrupit ubique fere mos, habendi pacis etiam tempore, mercenarias cohortes, ex improbissima colluvie & fæce generis humani, de vulgo loquimur, colligi & de populis ali solita.

9. Hujus rei tractatus, ac quod institutum alteri sit præferendum, ad Politicam maxime pertinet, qua de re luculenter agit & disputat Bodinus in *lib. 5. de Rep. cap. 5.* Juridica disquisitio est; an Imperantibus arbitrium, quo nullum in utramque partem majoris momenti est, hac de re jure competat. Distinguendum hauddubie, inter Imperium simpliciter, & certis sub exceptionibus delatum. Priore casu, cum omne jus belli & Pacis sit in manu & arbitrio Imperantium, ut in *lib. 1. sect. 2.* probatum est, nihil causæ, cur hæc etiam potestas Imperantibus delata non sit, apparet; Ad voluntarium enim Imperium hæc distinctio pertinet: Nam de violentis & jure belli quæsitis, nulla ratio dubitandi esse potest.

10. Imperio limitato, si hæc ipsa res sub ex-

ſub exceptionibus contineatur, nihil iterum eſt, quod dubitetur. Ut in hoc tandem Quæſtio deſinat, ſi jus belli & Armorum Principi competat, alia verò jura, condendi Leges novas, imponendi tributa & vectigalia, & ſimilia; ſint excepta, numquid Ordines Populorum jure ſe opponant Principibus, id agentibus, ut exercitus alant perpetuos.

11. Ne hoc adjuvent tributis & vectigalibus inſtitutum inviti, rurſus indubitatum eſt, populos non teneri. Quod ſi abſque eo Principes id agant evidenter, ultra quam ſecuritatis publicæ ratio poſtulet, directè quidem nihil contra quam ipſis delatum eſt, committitur: Attamen, quia tritiſſima hæc eſt via Principum, redigendi populos ad abſolutæ ſubjectionis metam, & jura illorum opprimendi, dicendum videtur, jus illis eſſe petendi cautionem adverſus juſtiſſimum metum, quæ non poteſt eſſe alia, quam dimiſſio ſuperflui exercitus; cum quælibet aliæ cautiones, hoc conſiſtente, fiant inutiles, & in libidine ſint potentioris: Si nempe tanta ſit mercenariorum copia, quæ ſubigendæ libertati publica ſufficiat.

12. Nam ſi populus otii dulcedine, quod omnibus accidit hodie, ab armorum ſtudio alienus, ſuæ Tutelæ non ſufficiat, munimentis opus eſſe limitaneis & perpetuis illorum præſidiis, res loquitur, & ipſorum mos liberorum populorum, qui mercatui aut agriculturæ dediti, niſi paupertate tuti, munitionibus & præſidiis contra vim externam, ſecuritati ſuæ conſulere coguntur. Unde, ſi paucis vel uni pareant, ab his nihil aliud exigere poſſunt, quam ipſi ſatagerent, modò non excedat res cautionem ſecuritatis externæ.

13. Ex eo, quod hujus rei Procurationem Summæ Poteſtati, & Magiſtratibus ab illa conſtitutis incumbere diximus, Privatos non habere jus alios in Tutelam publicam recipiendi, clarum eſt; quo pertinet *Tit. Cod. Ut nemo ad ſuum Patrocinum ſuſcipiat ruſticanos, vel vicos eorum, in fraudem* ſcilicet, ac *circumſcriptionem publicæ functionis, ut* ajunt Leo & Anthemius Imperatores in *l. 1. eod.* Nec *quiſquam vicanus Patrocinium polliceatur, vel agricolas in clientelam* ſuſcipiat, *l. 2. eod.* Et his conſentaneum eſt. Ne cuiquam defenſionis causâ, ſine permiſſu Summæ Poteſtatis, loca munita, vel arma, ullo prætextu, habere liceat: qua de re, juxta vetus Imperii Romani, & commune gentium inſtitutum, eſt Conſtitutio Valentis & Valentiniani in *Tit. C. Ut armorum uſus inſcio Principe, interdictus ſit*; Nullum enim præſentius & peſtilentius civilium bellorum & ſeditionum incitamentum eſſe, notum eſt omnium exemplis & temporum & populorum.

14. Ex eadem ratione, quod hæc præcipua Principis, in quolibet Imperio, & Rectorum in quavis Republ. officii pars ſit, ultro patet, ad Externas Poteſtates, non pertinere ſecuritatis publicæ procurationem in aliena Republica, nec civibus eſſe jus Tutelam ſecuritatis ſuæ apud Exteros quærere, vel ab illis implorare; ſed parum abeſſe, quin hujuſmodi imploratione Crimen læſæ Majeſtatis committerent Cives, quia ſubjectio & protectio ſunt res correlatæ; nec ideo hanc, niſi apud eos, quibus ſubjecti ſunt, abſque violatione juris & dignitatis eorum, adfectare poſſunt.

15. Amplianda eſt ſententia; ne quidem ad Fœderatos Principes aut Poteſtates, licet arctiſſime fœderatos, ſi modo ſit æquum fœdus, ejuſmodi Tutelæ publicæ implorationes extendere licere; quia ſunt æque externi, & periculum ab illis, opportunitate Societatis, aliquanto majus eſt, ne jura Sociorum uſurpare

ſurpare non gaudeant. Ac ideo in quâdam Republ. arctiſſimo cum aliis fœdere juncta, publico nuper Edicto, læſæ Majeſtatis rei ſunt declarati, qui juris publici Tutelam à Sociis imploraverant, exemplo *ſuperius* deſignato. Verum ſi fœdus inæquale ſit, cujuſmodi fuit Græciæ populorum, ſub Lacedemonienſibus ac Athenienſibus, alia non paulo juris ratio fuerit.

16. Quod ſi Fœdus, in rebus communibus, à Generali Collegio, vel Principe gubernetur, ad hunc nihilo magis Tutela publici juris & ſecuritatis procuratio in ſingulis populis ſpectat; niſi aliter in Fœdere ſit comprehenſum & expreſſum. Exemplum modo adductum è Belgica Fœderata regulam confirmat, nec infirmatur Exceptione Status Imperii Romani Germanici, quod eſſe potius ſyſtema Fœderatum, quam unam Civitatem ſæpe diximus. At ibi pacis publicæ vindicta ad univerſum Imperii Senatum Juridicialem, vel ad Imperatorem pertinet, ut docet Gailius in *libro de Pace Publ.* ſic tamen, ut magis illud officium ad diverſa Imperii membra, quam ad ſingulorum principum ſubditos ſpectet, quorum ſecuritatis procurationem cum aliorum excluſione, non minus Germaniæ Principibus, quàm aliis Poteſtatibus liberis ad animum pertinere videmus. Adeo, ut nec Imperatorem, ſi vires adſint ad prohibendum, admittant, idque jure ſe facere putent & faciant.

17. Cum autem hæc ſententia jure Summæ Poteſtatis nitatur, extra hujus terminos, Jus ſecuritatis publicæ produci non poteſt. Ideoque, ſi qui Principes aut Rectores Jus Summæ Poteſtatis amiſerint, eorum ſubjecti non prohibentur alibi quærere præſidium. Quando autem hoc committatur, ex iis quæ de Tyrannide collocata ſunt, in *lib.* 1. *ſect.* 9. *inprimis cap. Cap.* 2. *n.* 9. colligendum. Quoties ſcilicet, Principes terminos Poteſtatis ſibi delatæ notoriè & præfractè egrediuntur; nec domi ſatis eſt præſidii contra vim dominationis effrenatam. Quod ubi de facto certum (in hoc ferè præcipua difficultas eſt) de jure non admodum eſt, quod laboretur. Exemplis in veteri novaque Hiſtoria non ignotis abſtinemus.

18. Incidit in hunc locum Quæſtio, liceatne Principi, vel Rectori ſupremo Civitatis, agros occupare privatorum & deſtruere domos, ſi ferat uſus, & extruendæ ſint illic arces & propugnacula, foſſæve dilatandæ, ſecuritatis publicæ gratia. Quod ut adfirmandum, ex conſenſu populorum in conſtituendis Rebus publicis indubitato, ut probat Vaſquius 1. *controv. Ill. c.* 5. *n.* 9. ſic in eorum rigorem minime concedendum, qui jus Dominii Eminentis, ad cujus vim hæc res pertinet, uſque adeo intendunt, ut ne pretium quidem dominis fundorum & ædificiorum putent eſſe refundendnm. Receſſus enim à jure dominii privato, gentium legibus ſtabilito, non niſi quam minima privatorum læſione conſtitui & intelligi poteſt; Ita rectè Zaſius *conſil.* 10. *n.* 6. *& ſeqq.* Sub gemina tamen limitatione; prima, ut ſi domus ſtructa ſit, ubi talis muniendi neceſſitas probabiliter poterat prævideri, ſuperficiem dominus tollere debeat, & fundi ſolius pretium ſolvatur, ut fit in locis ſuburbanis. Altera limitatio, ſi tempore belli Reſpubl. precium incontinenti ſolvere non poſſit, ut Dominum cautione futuræ ſolutionis contentum eſſe oporteat, quæ tamen jure pleno, haud ſecus, ac à privato, præſtanda manet.

19. Videmus ergo duplicem eſſe curam Securitatis publicæ. Externam, adverſus inſultus hoſtiles, & Internam, quæ in præſidio Legum & Juſtitiæ conſiſtit,

Ἥτ' ἀνδρῶν ἀγορὰς ἠ μὲν λύει ἠδὲ καθίζει,
Quæ populos reddit miſeros vel pace beatos.

Hoc autem Securitatis officium non modo Reipubl. ſed etiam Eccleſiæ imprimis debet Summa Poteſtas, cujus rei gratiâ vel maximè Civitates conſtitutas eſſe, diximus in *lib.* 1. *ſect.* 4. *c.* 1. Etſi arcano ejuſdem divinæ providentiæ motu, adhuc quidem ita factum videmus, ut vera Eccleſia ſæpius, extra ſecuritatis publicæ Tutelam poſita fuerit, obnoxia perſecutionibus Regnantium: Eo magis, quo purior & ſanctior illa fuit; uſu ita fere docente, per hanc ſecuritatis publicæ complexionem labi & corrumpi Eccleſiam. Adeo ut nulla Deo ſit efficacior reformandi Eccleſiam ratio, quam ſubducendo illi ſecuritatem publicam. Ut vaticinium, Reges erunt nutricii tui *Eſaiæ* 49. & Reges peregrini miniſtrabunt tibi *cap.* 60. forte non temere ex iis eſſe credatur, quorum adhuc exſpectatur implementum.

20. Juris eſt tamen indubitati, ut Publica Securitas, Eccleſiæ inprimis officium Summæ Poteſtatis & Magiſtratuum conciliet: Nec id, ſi faveant Eccleſiæ, vel ejus confeſſionem probent, in controverſiam vocatur. An vero cœtus diſſidentium in ſacris à Summâ Poteſtate, ſint extra patrocinium Securitatis publicæ, magis ambigitur, uſu & opinione populorum atque regentium illos, qui ſic frequenter opinantur, unam in una civitate Religionem eſſe oportere, eamque Principis, pro qua ſententia Lipſius etiam *lib.* 4. *Polit. c.* 4. *& ſeqq. & in libr. de una Religione politicè* diſſerit, etſi non omnino heterodoxos extra Tutelam publicam poſitos velit.

21. Quid hac parte juris ſit, ex iis, quæ de Jure Sacrorum Publico dicta ſunt in *lib.* 1. *ſect.* 5. colligi poteſt. Cum inde conſtet, Rectores Civitatis non accepiſſe poteſtatem in hominum mentes, nec in his quæ à Deo præſcripta ſunt, cujuſmodi ſunt res fidei; palam eſt, nullas animi ſententias, maxime de rebus ſacris, homines privare beneficio Securitatis publicæ. Quia verò Deus etiam præcepit, ut Credentes in ſeſe, agant cœtus, Dei colendi & laudandi gratiâ, & habeant Doctores, quod Imperatores prohibendi jus non habent, ſequitur, hos etiam Cœtus, eorumque Rectores, etſi à Religione publicâ diſcrepantes, eodem patrocinio Securitatis publicæ comprehendi. Quando tamen, quibuſve de cauſis, hoc Securitatis publicæ debitum ceſſet in Religionibus heterodoxis; ex illo communi loco ſuppleri poteſt, inprimis ex *cap.* 3.

22. De cœtibus quorundam & Univerſitatibus loquimur. Nam ſinguli & privati quominus Tutela publica gaudeant, nihil eſt cauſæ, nec quidem Judæos inde excludendos ſuadet antiquus honos gentis & eorum converſionis ſpes, & juris Romani auctoritas, quâ tam perſonis quàm ſynagogis eorum ſecuritas præſtatur *l.* 14. *C. de Judæ.* idemque cum ipſis, tum paganis, etſi horum cultu prohibito, tribuitur, ſub pœna dupli in violatores *l.* 6. *C. de Pagan.* ſub cautione videlicet coërcendi flagitia & blaſphemias. Ne excommunicatos quidem à Tutela ſecuritatis publicæ excludendos, ex his quæ de jure Sacrorum in loco dicta ſunt; cum ea res ſit merè ſpiritualis; omnino adfirmandum eſt, etſi aliter crebro Doctores, quos citat & ſequitur Joh. Georgius Bechtius in *Tract. de Securit. & ſalvo Conduct. c.* 4. *n.* 110.

23. Jam ſi roges, in quibus rebus ſecuritas univerſalis præſtanda ſit, in ſumma dicendum, illam conſiſtere, in quieta ſecuraque facultate faciendi quod velis, fruitione rerum poſſeſſarum, in libero

 tuto-

tutoque viarum publicarum, maris, fluminum & Commerciorum usu; ad quam speciem *Salvi conductus* appellatio specialiter pertinet: denique in Judiciorum copia. Primum continet libertatem personalem; quæ cum definiatur, Naturalis facultas faciendi quod velis, nisi quid vi vel jure prohibeatur, Securitas publica primam exceptionem præstat, ut vis à populo absit: Alteram supponit, imo inculcat, cum sine illa prior in effectum deduci nequeat.

24. Proinde, qui facit, quod jure prohibitum est facere, an is ab hoc patrocinio excluditur? Non equidem ab immunitate vis privatæ: Sed à pœnis & coërcitione publicâ non liberari, ipsa res loquitur: quo pertinet id quod dictum de fruitione rerum, non modo ad coërcitionem furum & Latronum, sed etiam ne quis juris obtentu melioris, in detentione rerum suarum turbetur. Et ἐμφατικῶς hunc articulum, de rebus possessis, potius, quam unicuique propriis expressimus; quia dominii vindicatio ad Judicia pertinet, possessionis securitas magis ad hoc caput Tutelæ publicæ spectat: Quia, si hæc suo loco non relinquatur, sed alius alium juris prætextu turbet in præsenti detentione, eumve expellat, aut res eripiat, nihil quam bellum omnium contra omnes privatum in Republ. foret. Unde nullum sanctius in Civitate præceptum extat, eo, quod & Leges & Canones dictant, *Spoliatos ante omnia restituendos:* Id est, cui possessio manu erepta est, eum sine examine juris, quo rem detinuerit, incontinenti publicâ manu in integrum esse restituendum; tametsi fur aut prædo sit, imo licet alter ab illo dejectus, ipsum prius ejecerit, modo non è vestigio per modum defensionis id egerit *l.* 17. *ff. Unde vi.*

25. Hæc omnia majoris tumultus evitandi & securitatis publicæ conservandæ gratiâ, quam si juris prætextu turbare liceat, tam justi quam injusti possessores periclitarentur. Quare, qui rem suam vel sibi debitam ab adversario aliter quam per Judicem repetit, Jus crediti vel dominii amittit, ex constitutione Divi Marci in *l.* 13. *ff. Quod met. c.* Denique, malefici, homicidæ, Adulteri & quorumvis criminum rei, modo in flagranti delicto non reperiantur, ad hanc Securitatem, quæ Facti recte appellatur, pertinent, ut à privatis lædi non possint; Aliter enim publicæ disciplinæ vigor observari non potest: Cujus ratio vult, ut delinquentes non minus à privatis tuti sint, quàm publicè competentibus pœnis adficiantur.

26. Hæc omnia Rectorum Civitatis officio sic continentur, ut ea quidem ultro & gratis procurare debeant; Quod tamen non vetat, in viis, & in fluminibus, vectigalia pro sumptibus in Securitate præstanda faciendis imponi. Sed hæc res ad locum communem de Vectigalibus spectat: Nisi quod ad exteros attinet, de quibus in *sect. sequ.* agendum. Sed peregrini & eorum res tam viventium quàm mortuorum, æquè ad hoc officium cujusque Reipublicæ Rectorum pertinent, quam Cives & horum bona; quo referuntur etiam naufragia, de quibus in *lib.* 1. *sect.* 3. *cap.* 7. *n.* 52. *& seqq.* Arresta tàm peregrinorum quàm civium, de quibus actum in *sect. præced. cap.* 1. & jus redigendi in fiscum hereditates peregrinorum, quod jus Albinagii vocant in Galliâ, quod huic etiam officio Rectorum Civitatis minus videtur conveniens, de quo Bodinus in *lib.* 1. *de Republ. c.* 6. *n.* 62. *& seqq.*

27. Vidimus, quid Securitas Publica & quos complectatur. Videamus, quinam ab illâ excludantur, quod non uno & simplici modo vel gradu fit. Primus vide-

videtur, quo certi homines, aut hominum ordines excluduntur à judiciis, ita ut non habeant personam standi apud Tribunal, neque per se, nec per suos Curatores aut Actores; sed tamen reliquâ securitate gaudent, ut spoliari & violari nequeant. Idque magis in ordines & qualitates hominum, quam in singulos, nisi forte quibusdam in causis, congruit. Sic collegia prohibita non audiuntur in Judicio, neque Rectores illorum, quatenus istam qualitatem præferunt, in universum. Receptatores aleatorum Jure civili arcentur à Tribunali Prætoris, etsi querantur de damnis & injuriis sibi factis, *l. 1. π. de Aleator.* Quod tamen non supponit eos à quolibet impune lædi & obteri posse, quod plerique Juris Romani conditoribus objiciunt; Hoc enim non tam ad Prætorem, cujus Edicto arcentur à Judicio, quàm ad Præfectum Urbis spectat, cujus officium ad quævis maleficia pertinet, ut demonstravimus in *Eunom. ad l. 1. d. tit. π. de Aleator.* Etsi verum est, Magistratus raro ad ejusmodi singularum personarum, à Judiciorum Tutela exclusiones procedere oportere.

28. Secundus gradus est, quando liber usus Fori, viarum publicarum & commercii ac habitationis usus alicui præcluditur, ut non modo fit omnibus, qui ob admissa trahuntur in carcerem, sed etiam quibus urbe, foro, vel commerciis interdicitur, & qui hac gratia vel educuntur, vel ni sponte foras eant, in custodiam publicam rapiuntur, aut mulctis vel pignorum capionibus vexantur: neque enim tales à quovis impune cædi aut spoliari posse dicendum est: Etsi Magistratus usi sint hac formulâ; se *protectionem illis negare suam*, ut cujusdam urbis Magistratum denuntiasse memini Viro bono cœtus extraordinarios religionis causâ exercenti. Quod ultrà sanè quam hoc articulo dictum est, extendi non posse putem: Etsi minus illa prudens interdicendi formula videtur. Si enim indefinite verba capiantur, ut sonant, impunè cuivis illum hominem, verberare, spoliare, vexare, permissum foret: quod erat ultra negotii modum & interdicentivm, credo, propositum.

29. Ad hunc ordinem pertinent etiam circumforanei milites, desertores, validi mendicantes, quibus non permittitur Fori & publicarum usus viarum, & specialiter *Singari*, quos vocant, & chiromantæ vagabundi, quibus non immerito accensentur, unguentorum nundinatores, vagi pugiles & cacaborum calceorum reparatores, denique variarum rerum minutarum venditores errantes, quibus merito non permittitur vagari per urbes & agros, sine veniâ speciali, sub pœna operis publici, ut in *Tit. C. de Mendicant. valid.* & Statut. Fris. *lib. 2. tit.* 8. Denique malefici, id est, Magicarum artium magistri & Incantatores huc pertinent, quos cuilibet occupare deprehensos, & in publicum pertrahere non modo permittitur, sed etiam præcipitur *l. ult. C. de malefic. & Mathemat.* Sic & latrones, Prædones, Piratas, Transfugas & omnes graviorum, inquam, criminum reos haberi notum & dictum est.

30. His omnibus tamen hactenus publicæ patrocinium securitatis debetur, quod spoliari & occidi non possunt, verum comprehensi publicæ tradendi custodiæ meritisque pœnis ordine Judiciali causâque cognitâ sunt coërcendi. Ut tamen si, dum comprehenduntur, armis se defendant, si contingat eos cadere, jure cæsi videantur, ut *aliàs* dictum. Nec tamen nulli sunt, quos etiam ultrò occidere liceat, non modo insidiatores & obsessores viarum, latronesque & omnes aliorum Invasores, dum in hoc sunt, ut alios in periculum vitæ adducant,

quos

quos inter & raptores mulierum in ipso actu deprehensi *l. un. C. de Rapt. Virg.* sed etiam promiscuè, si qui publico Edicto hostes declarati & omnium ictibus expositi atque proscripti sunt; non per factionem & tyrannidem, ut olim proscriptiones Sullanæ & Triumvirales, sed manifestis hominum meritis, & salute publicâ propter illorum furorem, extremam exigente severitatem. Atque his etiam adnumerandi, quos induisse animum quemlibet obvium interficiendi constat, quales apud Indos furore quodam religioso percitos, non secus ac rabidos canes, quandoque vagantes & vociferantes conspici, scribunt Nostrates illinc. Quin idem in conductos sicarios, vulgò *Assasinos*, qui in certos homines armati incedunt, licere plerique statuunt, per *cap.* 1. *in fin. de homicid. in* 6. Damhoud. *prax. crim. c.* 83. Clar. §. *Assasinum.* Menoch. Cas. 360. *n.* 42. *ubi.* Et rectè, si aliter scelus eorum opprimi non possit. Privatis enim Ferri licentiam nonnisi extrema necessitate permittendam esse, res & publicæ vigor disciplinæ loquitur.

31. Cum enim nulla res humani generis omniumque Imperiorum saluti magis adversetur, quam ut Pax & securitas publica violetur, haud immerito, qui hoc audent, eodem malo, quod aliis parant, affliguntur, ut extra pacem publicam constituti, ab omnibus impune tam in personâ quam in rebus offendi possint: quæ est sententia *Banni*, quod pacis publicæ Violatoribus irrogatur, de quo prolixè Gailius cum *toto de pace publica opere*, *tum in lib.* 1. *cap.* 20. & *passim*, quæ hic describere nihil attinet. Cum autem hæc res inter ea sit, quæ & Exteri sibi invicem debent, de his *sequenti sectione* agendum videtur.

32. Ita Securitas universalis totum hujus capitis spatium implevit. De particulari, ad quam generalia reduci possunt, pauca subjiciemus; Et præstatur hæc vel exteris, vel civibus. Ad illos quidem sectio quæ sequitur, pertinebit, quatenus sunt exteri. Sed hic de illis, ut in nostrâ civitate versabuntur, agendum est. Impertimur autem literas *salvi conductus*, ita specialiter respectu foris venientium dictas, iis qui apud nos locum non habent, aut qui jure communi satis erant tuti, de facto autem molestias timent.

33. Prioris generis sunt hostes, qui rerum suarum privatarum causâ nostris in finibus, ad tempus, agere cupiunt; Etiam legati hostium ad tertium, qui per fines nostros iter facere debent, nam & hi nobis privatorum loco sunt. Exsules etiam nostri & delictorum, vel æris alieni apud nos Rei sunt ejusdem generis; ut securitatem flagitare nequeant, rogare & à volentibus impetrare possint.

34. In posteriore numero sunt, omnes amici, seu fœderati, sive nulla inimicitiæ causâ nobis cogniti; quibus ex jure Gentium & conjunctione sanctissimâ generis humani, ubique debetur securitas; Illi enim apud nos & libertatem suam, & dominium rerum suarum æque ac apud se retinent, eademque nobis apud illos contingunt, ut docet Tryphoninus in *l.* 7. *pr. π. de Captiv. & postlim.* Etsi verum est, apud antiquos populos id usquequaque non fuisse observatum; sed exteros omnes fere hostium loco, ut alibi jam diximus & dicemus, esse habitos; quando & exteros omnes, hostium nomine, vetere Latinismo designatos fuisse constat. Huc etiam referuntur, publici Hostium nuntii, sive legati, de quorum jure peculiaris occurret locus in *sectione sequenti*: Tales enim, etsi de jure nihil sit illis metuendum, adversus injurias tamen repentinas, cautione publicâ indigent; non

modo

modo, antequam in fines nostros perveniant, à limitaneis militibus, sed etiam sæpe, dum in media Civitate nostra versantur, à plebe, vel ab inimicis suis peculiaribus. Quo pertinent Edicta protectionis publicæ, in Civitatibus optime gubernatis, non raro, in gratiam Legatorum aut exterorum, consensu publico munitorum, solita promulgari.

35. Fit etiam, licet exteri & peregrini nihil de facto metuant, ideoque sine venia publicè impetrata, freti justitia communi, in alienas Terras se conferant, ut harum tamen Rectores, promiscuos introitus, sine venia publica non probent, nec commodam & incustoditam securitatem peregrinis concedendam putent, non quod Humanitatis Legi quicquam derogatum velint; sed ut propriæ securitati, quod status peregrinorum, facto, quàm jure magis æstimatur, consulendum censeant: Quo pertinet, quod in limitaneis locis; quilibet transeuntes eorumque hospitia notari solent: quod etiam sæpe detinentur ad tempus, aut in fines intrare prohibentur, maximè Illustres personæ. Quod ex justa securitatis procurandæ causa jure quoque fieri non dubitatur; Et extant Edictorum hujus generis exempla.

36. Quod attinet ad Cives cujusque Reipublicæ; Generalis, de qua dictum, Securitas desinit ac usum habet in singulis, & specialis admodum rarò illis applicatur. Fit tamen aliquando, si vel jure, vel de facto, sibi metuant. Jure, cum propter æs alienum latentes, quo res suas melius constituant, vel cum Creditoribus suis pacificantur, veniam à Summa Potestate, vel Supremo Judice petunt, ut sibi tuto liceat in medio versari, duntaxat ad tempus, ut à carcere molestiisque personalibus & Executoriis interea liberentur: Aliquando etiam inducias, respectu bonorum suorum, moratorias impetrant, vulgo *quinquennales*; unde nomen ejusmodi induciæ populare adeptæ sunt. Sed personalis exemptio, *Securitas*, ut est revera, *Corporis* appellatur. Reis etiam delictorum tale quid, etsi rarius, indulgetur; à carcere liberos fore, dum res judicetur, *l. 1. π. de Custod. & exhib. reor.* aliquando & commeatus liber, & abitus illis condicitur. Quod si fiat, data fides sanctè servanda, nec elidenda prætextu justitiæ: modo diserte expressa sit facultas liberi aditus & recessus; Qualis non fuit in literis salvi conductus à Sigismundo Imp. datis Johanni Husso, ut illarum quidem præsidio non potuerit esse tutus ab accusatione & executione criminali, sicut eas exhibet Joh. Petitus in *Chronic. Holl. tom. 1. lib. 3. sub fin.*

37. Denique & ministri publici, cum actiones illorum in odium publicum incurrunt; quandoque recipiuntur in specialem protectionem: quomodo Rectores Hollandiæ *Johannem Oldenbarneveldium* Syndicum suum Edicto publico, protectionem receperunt, anno hujus seculi XVII. Judices etiam Extraordinarii plerumque decretis ejusmodi vel Edictis à Summâ Potestate muniuntur, adversus odia, quibus extraordinariæ Potestates sæpe, nec aliquando sine ratione, subjiciuntur. Etsi hæc juris remedia turbamentis facti occupandis & amoliendis, sæpe minus apta & efficacia reperiuntur. Sed hoc Politicæ Considerationis est.

38. Ad Juris rationem postremò pertinet, Cautio de non offendendo, quam petere potest is; qui offensionem & læsionem violentam ab alio timet, & causam timoris probabilem adferre potest, quâ de re πραγματικῶς agit Gailius in *lib. 1. de pace publ. cap. 2.*

CAP. IV.

De jure reformandi Civitatem &c.

Reformationis Civitatum quis & quando sit usus. A quo institui, à quibus peti possit. Exempla Lycurgi & Solonis in hanc rem examinantur. Singulos cives non habere jus aliud: quam conquerendi & Supplicandi; & hoc ipsum aliquando posse prohiberi. Nefas esse petitionem Reformationis extra Rempubl. institui. Materia Reformationis in genera divisa; & de Ecclesiâ defunctorie.

HÆc fere sunt, quæ in externa administratione Civitatis, doctrinam juris participant; Politica, res multò plures continet, quæ inde petenda relinquemus: quæ autem Reipubl. jura pertinent ad Exteros, ad sequentem sectionem referemus. Superest adhuc locus de Reformatione Civitatis. Nam ita frequenter usu venit, ut Vel jura civitatis administrandæ ab initio malè & imperfecte collocata sint, quod accidit Romanis, vel rectè posita deinde corrumpantur; atque ut ita reformatione Reipubl. opus sit: nisi priorem malis emendationem vocare, speciem. Cum autem Reformatio vix unquam, sine perturbatione status præsentis eveniat, magnam hæc res ἀναθεώρησιν politicam simul & juridicam habet.

2. Juris quæstio inprimis hæc est; Quis reformationem instituere, quis petere possit. Et quidem sine hæsitatione dicendum est, eam non posse fieri ab aliis, quam qui jus habent Imperii summi; formare enim atque reformare est ejusdem facultatis. Proinde in populari Imperio, quod ad jubendi potestatem attinet, proficisci debet ab ipso populo; Suadendi auctoritas à viris sapientibus oritur; sed præcipua ὁρμὴ & impulsio nascitur è malis, quibus Civitas conflictatur, & quorum remedia nonnisi à Reformatione Civitatis sperari possint.

3. Talis erat Attici populi conditio, priusquam Solon ejus statum reformaret, παντάπασιν ἐπισφαλῶς ἡ πόλις διέκειτο, *Civitas periculosissime laborabat*, ait Plutarchus. Ideoque cum alium exitum non viderent, τὸν Σόλωνα τῆς πολιτείας διορθωτὴν καὶ νομοθέτην ἀπέδειξαν, πάνθ' ὁμαλῶς ἐπιτρέψαντες, ἀρχὰς, Ἐκκλησίας, δικαστήρια, βουλὰς, καὶ τιμήματα ἑκάστου, λύοντα καὶ φυλάττοντα τῶν ὑπαρχόντων καὶ καθεστώτων, ὅ, τι δοκεῖν. Id est. *Solonem constituerunt Reformatorem & Legum conditorem, omnia simul ei permittentes, Magistratus, Conciones, Tribunalia, Senatus, atque judicia censumque singulorum, cum potestate solvendi retinendique ex iis quæ constituta erant, pro suo arbitrâtu.*

4. *Solon* igitur volenti populo, virtute decreti ipsius, reformationem imposuit. Diversum *Lycurgi* exemplum fuit, quem populus quidem magni faciebat ob probitatem atque prudentiam, Reformandi tamen potestatem ab eo nullam accepit, sed Leges suas reformatorias per vim tulit. Βίᾳ μᾶλλον ἢ πειθοῖ χρησάμενος, *vi magis quam persuasionibus utens*, ait Plutarch *in vitâ Sol.*

5. Modus procedendi, quo Lycurgus est usus, ab eodem in *Lycurgo*, sic memoratur; Ἐπαρθεὶς δὲ τούτοις προσῆγε τοὺς ἀρίστους καὶ συνεφάπτεσθαι παρεκάλει, κρύφα διαλεγόμενος τοῖς φίλοις πρῶτον, εἶτα οὕτως κατὰ μικρὸν ἁπτόμενος πλειόνων καὶ συνιστὰς ἐπὶ τὴν πρᾶξιν,

πρᾶξιν. Ὡς ἢ ὁ καιρὸς ἧκε, τριάκοντα τοὺς πρώτους ἐκέλευσε μετὰ τῶν ὅπλων ἕωθεν εἰς ἀγορὰν προελθεῖν, Ἐκπλήξεως ἕνεκα καὶ φόβου πρὸς τοὺς ἀντιπράττοντας. Id est; *His rebus, in spem elatus, accessit ad optimos, utque rem secum aggrederentur, cohortatus est, primò clam cum amicis agens, dein ita paulatim plures inducens & ad rem peragendam confirmans. Ubi vero tempus adfuit, triginta primores mane cum armis in forum progredi jussit, ad percellendos terrendosque eos qui resistere vellent.* Plane, sicut factiones quælibet actionesque violentæ instituuntur & præparantur, eadem viâ Lycurgus reformationem perpetravit, nec sine pugnâ ὥστε καὶ ὀφθαλμὸν αὐτοῦ ἐκκοπῆναι, *ut etiam oculus ipsi excuteretur* in conflictu.

6. Collocari debet hoc reformationis exemplum inter heroica facta, quæ potius admirationis quam imitationis usum præbeant. Agis & Cleomenes, qui aliquot seculis postea, pari viâ, Reformationem moliebantur, minus prosperos successus habuerunt, ut idem Plutarchus in eorum vitâ commemorat. Adeò multum refert, quo tempore, quibusve meritis circumstantiarum aliquid aggrediaris.

7. Ceterum, secuta populi Laconici approbatio non modo juris vim, sed incomparabilem quoque gloriam Lycurgo addidit, quam meretur hoc unico in rebus humanis exemplo, ab orbe condito, ut in tota aliquâ gente πλοῦτος esset ἄτιμος, ἄζηλος, & reverâ ἄπλουτος; *divitiæ inhonoratæ, contemptæ,* imò *non Divitiæ* forent.

8. Quanto etiam præstiterit ipsius Reformatio, Solonis Atticæ, ab eventu patuit; nam Solon vivus civitatem à se legibus conditam vidit à cive per Tyrannidem oppressam: Lycurgus id adsecutus est, ut per annos quingentos, suæ Leges tam publici quam privati juris sanctissimè custoditæ sint, libertate formâque Reipubl. ab ipso constitutâ, tam foris ab hostibus, quam domi à civibus inconcussâ. Differentiæ ratio fuit, quod Solon bonas quidem leges excogitasset, sed hominum mores privatamque disciplinam non mutaverat; Lycurgus ab hac inceperat, morumque & rei familiaris disciplinam, ut fundamentum, Reformationi publicæ substraverat.

9. In Romanâ Republ. Reformatio non semel in perpetuum, sed per intervalla nec semper in melius, Tribunitiis rogationibus introducta est, haud tamen aliter quam populo consentiente, quod ex Historiâ constat, heic Compendio adumbrari non potest. Consequenter in Aristocratiis atque Monarchiis, non nisi per eos, qui summum habent Imperium stabiliri potest. Quia vero Principes & Proceres remedia malorum, quæ faciunt, ægrè ferunt, rarius accidit, ut ipsi de reformatione cogitent, nisi plebis ideo tumultuantis, demulcendæ causâ. Proinde quæsitum est, an singulis civibus de vitiis publicis querelas instituere, atque reformationem, & quousque urgere liceat.

10. Non posse privatos, Imperantibus in hoc genere quicquam præscribere, jam diximus; preces supplicationesque in hunc finem illicitas reputare non licet; utique in universum; Si enim hoc prætextu fomenta seditionum quærantur, ut aliquando accidit; maxime, si cœtus coitionesque ea gratia instituantur, ipsæ quoque supplicationes hujus generis prohibendæ sunt. Præsertim, quia sæpe animadversum est, ab iis, quibus Reformatio bonique publici studium in ore est, nihil quam mutationem status publici utilitatemque privatam affectari. Denique, ubi facultas offerendi libellos querendique de statu præsenti promiscue datur, fieri vix potest, ne tumultus inde populares oriantur.

 11. Nec

11. Nec tamen ea res aut quicquam aliud impedimento esse potest, quominus boni cives, modeste, sine inconditis clamoribus & conscriptione metuendâ sodalium, querelas suo Principi vel Proceribus offerant, & reformationem publicisque vitiis remedia petant, verum ultra querelas precesque innoxias instare nequeunt. Non obstante, quod dici queat, eum qui formavit Imperium, idem reformare posse: Populus autem dedit primam Imperio formam; Ergo in omni Republ. populus efficaciter urgere potest reformationem. Nos enim in *libro primo sect.* 2. abunde probavimus, Imperio simpliciter translato, populum semet ipsum privasse potestate rei publicæ curandæ; nec est dubium, quin hæc positio concessa, quælibet Imperia redderet democratica & confusionibus obnoxia turbulentis.

12. Hæc ita, ubi summa Potestas simpliciter in unum vel paucos translata reperitur. Ubi verò penes ordinem certum, per leges Reipubl. facultas est, curandi, ne Leges violentur, ne salus populi negligatur, ibi perfecta juris ratio vult, ut ab illis Reformatio flagitetur, & quibus malis Respubl. laboret, quibus remediis sit utendum, Imperantes admoneantur; Ni hoc faciant, ipsi reos se neglectæ Reipublicæ præbent.

13. Ex his porrò sequitur, Reformationem nullo modo peti posse, ab iis faciendam, qui sunt extra Rempublicam; imo quotiens cives ejusmodi querelas petitionesque reformandi corrigendique regimen civitatis suæ, deferunt ad externas Potestates, hi se manifesto reos Majestatis læsæ præbent. Juris enim est adseverati; potestatem reformandi Rempubl. ab eo, cujus est summa potestas, proficisci debere: Subjecti imperio rogare atque supplicare, nec amplius possunt, ita quemadmodum modò expositum. Ordines Regnorum, qui aliquid juris in summâ Republ. retinuerunt, plus vigoris addere possunt suis precibus. Ut si Rex pecunias imperare non possit, invitis populi Ordinibus, in promptu est his, & sæpe nimis in promptu negare tributa subsidiaque, nisi placeat Regi concedere eam reformationem, quam populus desideret.

14. Quomodocunque facta reformatio, fere ita vitio ingenii humani accidit, ut brevi exolescat: Solonem Anacharsis irridebat, οἰόμενον γράμμασιν ἐφέξειν τὰς ἀδικίας, *sperantem se literis justitiam avaritiamque hominum cobibiturum.* Solon putabat ita se leges suas adtemperaturum, ὥστε πᾶσι τὸ παρανομεῖν βέλτιον ἐπιδεῖξαι τὸ δικαιοπραγεῖν, *ut omnibus persuaderet, justitiam colere satius esse quam delinquere.* Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ὡς Ἀνάχαρσις εἴκαζεν, ἀπέβη, ἢ κατ' ἐλπίδα Σόλωνος. *At hæc non tam pro spe Solonis, quam pro conjecturâ Anacharsis evenerunt*, ait Plutarchus *in Sol.* siquidem ipso adhuc vivente atque vidente, populus in gravissimas seditiones, & mox in tyrannidem incidit, ut dicere occupavimus.

15. Unica ratio constabiliendi reformationem est, Executionem ejus observationemque Legum diversis in Republ. Ordinibus committere, quorum utilitates atque respectus sibi invicem ita adversi sint, ut conspirare nequeant, sed alii aliis invidere mediâque æmulatione se mutuo & impellere & impedire debeant. Quod Lycurgus sapientissime curavit, potestate divisa inter Reges & Populum, Senatuque in medio illarum collocato, quod esset Οἷον ἕρυμα ἐν μέσῳ τεθειμένον, veluti *septum in medio positum*, ait Plutarch. *in Lycurg.* Quibus deinde Collegium Ephororum accessit, queis in ipsos Reges erat potestas, Legum servandarum causâ. Ita factum, ut Lycurgi Reformatio per quingentos annos inconcussa, manse-

manserit, inquam; Unicum hujus generis in Universa historia exemplum.

16. Optimus alioqui Reformator est Deus, qui calamitatibus immissis, ipsos Imperantes sæpe cogit, ut ni ipsi cum Republ. interire malint, instituta prava mutare, publicæque saluti cogantur velificari. Cæteræ omnes vix aliud efficiunt, quam ut palam fiat, *quiqus flagitiis impares simus*, hujusque dicti veritas innotescat; Reformatione factâ, magis alios homines quam alios mores nasci.

17. Materia Reformationis spectat vel ad Rempublicam, vel ad Ecclesiam. Quæ ad Rempublicam, referri potest vel ad ipsam, vel ad inferiores Civitatis ordines. Reformatio Reipublicæ consistit aut in rebus novis, antea non constitutis, sed usu rerum & temporum ita postulante, propositis; aut in renovandis veteribus institutis in usumque reducendis. Exemplum prioris est in Civitate Romanâ, quæ à Romulo primum ruditer instituta, mox à Numâ, dein à Servio Tullio reformata est; Libertate postea tumultuario introductâ, variis legibus & Tribunitiis motibus paulatim, ad eam formam, quâ prædita fuit usque ad Cæsares, redacta fuit.

18. Quod ad priorem attinet speciem, in popularibus Imperiis, quale fuit Romanum, jus est populo non tantum petendi, sed etiam exigendi à Magistratibus, ejusmodi Reformationem, qualis ipsi commoda videtur; modo nullum jus alterius personæ vel ordini quæsitum auferat & tollat! Perfectè quæsitum, inquam, per Leges antea stabilitas, per conventiones, aut, per præscriptionem. Perfectè autem nihil acquiritur, nisi quod Imperio Superioris exemptum est, ut sunt libertas personalis & privata patrimonia; quibus salvis, Imperium civitatis constitutum, intelleximus ex iis, quæ in *libro primo* sæpe collocata sunt.

19. Non potest igitur populus in Democratia, nec consequenter alii Imperantes, figere novas tabulas, abolere jura crediti, aut introducere communionem omnium rerum & tollere dominia, sine consensu omnium & singulorum. Quod tamen hanc patitur exceptionem satis late patentem; Nisi Summa Lex, Salus Reipubl. aliud postulet: quemadmodum Solon ex consensu populi (non tamen, ut credibile est, omnium & singulorum) Athenis Σεισαχθείαν, id est, novas tabulas publicavit. Et Lycurgus apud Spartanos communionem bonorum, invitis locupletibus; de quo tamen actu non potest dubitari, quin non modo violentus, sed etiam externa ratione Juris inspectâ, fuerit injustus, nec aliter quam per Ratihabitionem populi, ut deinceps usu venit, legitimari potuerit.

20. Quod etiam ordo aliquis Civitatis per conventionem publicam, jus ita acquisivit, ut in partem Imperii receptus sit, hoc ei per Reformationem à populo adimi non potest; qualis fuit conventio inter populum & Senatum, de Auctoritate & Potestate apud Livium *lib.* I. *cap.* 17. Et conventioni hac parte comparari præscriptionem, in loco de *præscriptione jurium Summæ Potestatis lib.* I. demonstratum est. Quod tamen non habere locum in Magistratibus & juribus, quæ civibus & subjectis, qua talibus à Summa Potestate indulgentur, in *eodem capite* dictum est; quæ proinde semper Reformationi subjecta sunt. Unde, quantum in eo sit momenti positum, sintne Jura præfecturæ alicujus ita delata, ut Summi Imperii partem faciant, an secus, quod in quadam Republ. disputatum meminimus, intelligi potest.

21. In Optimatium Imperio non est

in potestate Populi nova comminisci instituta reformationis, quæ jure suo exigat & stabiliat, nec in Regno vel Principatu Ordines populi, aut Procerum, post Imperium semel certis legibus delatum, novas, invito Principe, Leges ad reformandum Reipubl. statum pertinentes ferre vel exigere possunt. Quia delatio Imperii est alienatio, salvis exceptionibus ab initio in stipulationem deductis; præter quas acquisitum & translatum Jus in eum qui summam accepit potestatem, revocare vel mutare non possunt. Ne quidem in electivis Imperiis summis, id Ordinibus licet; sed throni vacantis opportunitatem, quo jus Imperii ad illos revertetur, expectare debent, quod ut fiat, & quando, in loco & tempore dictum est.

22. Quicquid igitur novi ad Emendationem Reipubl. instituendum putant, qui jus Imperii in alios transtulerunt, id aliter quam consulendo, rogando, suadendo urgere non possunt, aliquando etiam efficacius, negando contributiones pecuniarias, inquam, ni desideriis ipsorum justis, bono publico satisfiat, si quidem hoc jus sibi lege fundamentali reservarint: quo medio magnas, in Regnis etiam potentibus expressas fuisse reformationes, ex Historia & nostri quoque memoria temporis constat. Denique, Jus directum nova instituta recipiendi, sine voluntate eorum qui Summæ Reipubl. præsunt, nullo modo in effectum deduci posse, jam satis constat.

23. Altera pars Reformationis Civitatem ad instituta primæva, temporibus hominumque vitiis collapsa reducit, quæ si fundamentalia fuerint, jus populo Proceribusque petendi & exigendi restitutionem ejus, quod in condenda civitate, vel deinde pro fundamentali receptum fuit, tribuunt, secundum ea quæ de Legibus Reipubl. fundamentalibus & eorum executione dicta sunt in *lib. 1. sect. 3. c. 5.*

24. Hæc ita quidem generaliter. Etsi autem non ignoramus Aristotelicum illud, Οἱ καθόλου λόγοι κενώτεροι. *Generalia minus efficacia sunt*, ad specialia tamen descendere non patitur instituti modus. Ideoque etsi materia Reformationis in moribus singulorum civium, in familiis, in omnibus hominum ordinibus se prodat infinita; nec nihil animo jam meriti essemus, & calamo delineata essent, quibus varium jus Reformationis includi posset, absterret tamen & prolixitas, in opere jam satis grandi, & inutilitas ejusmodi conatuum, in tanta hominum varietate Judiciorum.

25. Eadem ratio facit, ut de Reformatione Ecclesiæ satius esse putemus, tacere, quam pauca dicere; præsertim quia nonnihil eâ de re pridem à nobis occupatum est, in ultimis capitibus singularum fere sectionum Historiæ *civilis* nominatim in *cap. ult.* sectionis ab anno 1422. *ad* 1519. ubi sub finem, non alieni fuimus ab illorum sententiâ, qui videntes, multitudinem Protestantium per Reformationem superiore seculo perpetratam, nihilo vel paulo sanctiorem esse factam, credunt, illam melioris secuturæ esse præparatoriam; quâ defæcatis in antecessum veritatibus sacris, vis major Spiritus sancti animos subeat ac impleat veræ devotionis, erga Deum & Christum, cujus nomen & res adhuc in Reformatione seculi nostri ita non elucet, ut inexpectata vis prædicati per orbem Terrarum Evangelii, in simplicitate, puritate, veritate sua, postulare videbatur.

26. Placet addere vacuo loco, quid igitur per Devotionem, Superstitioni æstimatione vulgi proximam, intelligamus. Quid est inquam Devotio? Definiri posse negat Vir Rev. auctor libri *de Devotione*,

tione, eamque rectius à piis animabus sentiri, quam à doctis finiri posse, bene observat. Videamus, an ex etymologia nonnihil exsurgat ad definitionem manu ducens.

27. Vocabulum Devotionis in sacris non reperitur, hoc quidem sensu, etsi res ibi extat, πυκνῶς. Nam חרם! ἀνάθεμα, devotio, *diræ*, non est hujus loci. Nescio, quid tamen inde oriatur ad hunc sensum. Devotio enim talis pro patria & amicis in usu fuit, qualis Deciorum, cohortis sacræ militum Thebis, & Solduriorum apud Cæsarem; Hinc devoti amicis patriæ, Deo, passim. Denique, summi vis amoris eorum, qui pro aliis mori non recusant, *Devotio* dicitur, à benevolentiâ & amicitiâ distincta, & qualis erga Deum solus amor usum habet: Non benevolentia, nec amicitia, ne quidem illa species, καθ' ὑπεροχὴν per excellentiam quæ dicitur, quæ etsi πολλῶν ἀφαιρουμένων, ἔτι μένει, *inter admodum dispares etiam durat*, tamen πολὺ χωρισθέντος, οἷον Θεοῦ, οὐκ ἔτι μένει; *Si talis separatio fit, qualis Dei respectu homini, non manet. Aristot.* 8. *ad Nicom.* 7.

28. Hoc sensu Devotio, sit, Amor Dei, quo mens se suaque & omnia bona mundi, post illum ponit, nec pro Dei gloria mori recusat. Attamen usus verbi popularis non ad amorem solum, sed ad omnem Dei cultum refertur. Proinde latius ad hunc sensum Devotio sit; *Actus animi, totum se Deo tradentis, in Christo.* Hoc est παραστῆσαι αὐτὸν τῷ Θεῷ εἰς θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον. *Tradere se Deo in sacrificium, vivum, sanctum, acceptum*, ut Apostolus.

29. Dividi potest in primam & secundam. Prima est, Actus fidei nascentis, Christum recipientis, ut dominum & Rectorem eique se dedentis, ut factum ab his, qui conversi ἔδωκαν ἑαυτοὺς τῷ κυρίῳ, *se domino tradiderunt* 2. *Corinth.* 8: 5. Secundaria, sive orta inde nihil est aliud, quam primæ deditionis continuatio & adsidua repetitio: quemadmodum lux è sole orta pressione continuâ radiorum, & Fons adsiduâ ebullitione, sicut & vita animalis à motu primo cordis cœpta, emissione sanguinis ac spirituum continuâ sustinetur, denique τὸ ἐκ πίστεως εἰς πίστιν, *renovatio fidei adsidua*, unde ὁ δίκαιος ζῇ, *est vita spiritualis*, ut docet Apostolus 1. *ad Rom.* Nec aliter Devotio, pars Fidei præcipua, consistit. Est enim Actus, ἐνέργεια, ut dictum, sine quâ friget omnis religio, unde pro intentione animi ad omnem Dei cultum plerumque sumitur, unicèque ita Vir Rever. *in d. tract.* quamvis intentio & attentio illa non tam ipsa, quam effectus est devotionis. Sed manum de tabulâ. Caput est hoc initiumque Tractatus olim hac de re scripti, quem faxit Deus, ut animo impressum potius quam calamo expressum elaboremus & custodiamus. Hic supplementi causa adjectum est, ut apparet.

SECTIO

SECTIO IV.

De Jure Civitatis adversus exteros.

CAP. I.

De his quæ exteri sibi invicem debent.

Citra omne factum & pactum, exteros sibi invicem teneri I. ad ea quæ necessitas postulat, modo alter iis carere possit. II. Ad ea, Quæ sunt innoxiæ utilitatis. III. Quæ ad propulsandum à nobis evidens periculum requiruntur, veluti, ut munimentum in solo pacato capere liceat, sub cautione certâ. An possit vicinus impedire locum in nostro munire, nobisque vicinum adversus alium tueri liceat. Quo sensu jure Romano capti à populo nobis pace nec bello cognito, in servitutem redigantur. Inter ea, quæ exteri sibi invicem debent, esse quoque mutuam Legum alienarum observantiam. Hanc rem ex jure Romano non posse decidi; esse juris Gentium. Regulæ hac de re proponuntur, eæque variis exemplorum speciebus declarantur, ad conflictum Statutorum in diversis Civitatibus conciliandum. Regulam ultimam præcedentis capitis etiam applicari posse quæstioni, an jurisdictio possit habere aliquem effectum extra territorium jus dicentis; eaque diversis factorum speciebus applicatur.

HAbemus Civitatem legibus ordinatam, à Magistratibus administratam, Judiciis pacatam, & pecuniis instructam, securitate publicâ munitam & si erat usus, reformatam. Non deerant, plura de internâ administratione, sed pleraque politica, & nobis compendio consulendum. Sequitur, quid juris publici, cum Securitatis communis, tum aliarum ratione rerum, adversus exteros, qui sub eodem nobiscum imperio non degunt, cuique civitati sit observandum. Quâ in re primò videndum, quid juris sit, ubi nullum fœdus, nullum factum aut pactum inter nos & alienigenas intercessit, qua de re Grotius habet locum in *lib. 2. de J. B. & P. cap. 2.*

2. Et primò, quæ *Necessitas* postulat, ea sibi invicem exteri debent: proinde, si qua Civitas fame laboret, frumentum à vicinis petere potest, pretio tamen justo; modo illa pari inopia non laboret. Ratio est, quoniam proprietas rerum, quæ initio humanæ societati communes erant, consensu generali est introducta, nec ulterius, quam ille consensus ferat: Atqui non est dubium, quin ea voluntas omnium fuerit, ut ne institutum, salutis communis ergo receptum, duraret in perniciem hominum, ipsamque necessitatis legem subigeret. Quo etiam pertinet, quod inter omnes constat; si quis vitæ servandæ causa rem alienam subactus necessitate contrectet, cum

eum Furti non teneri. Et ex eâdem causa, si quis *populus virorum* sit, is matrimonii copiam, quâ ex se frui nequit, jure petit à vicinis. An autem bellum negantibus inferre liceat, id verò à multis pendet singularibus.

3. Secundò, quæ sunt innoxiæ utilitatis, ea jure à quovis populo petuntur: Quid ni enim, quando sine detrimento suo potest, cum altero quisque communicet ea, quæ sunt accipienti utilia, danti non molesta? Hinc non modo ignis & aquæ copia indigentibus danda, sed & transitus per terras & aquas patere debet eis, qui hoc transitu opus habent ad causas justas; modo cautionem securitatis sufficientem petentibus præstent. Nec quidem vectigal transeuntibus imponi potest, nisi quod respectum ad sumptus, ob illum transitum faciendos, habeat; denique, nisi præscriptione immemoriali jus illud acquisitum sit. Sed & commoratio ad tempus, & perpetua habitatio his qui sedibus suis pulsi sunt, negari non posse videtur, modo imperium agnoscant & recipi possint.

4. Imo & terræ à populo non occupatæ per fundos, sed tantum imperio tenus, non videntur ejusmodi exulibus negandæ, quod, ut etiam reliqua, de jure naturæ simplici & recto, non æquè de externâ facultate, quæ cuique populo competat, intelligendum videtur. Nam ut jure sibi acquisito quisquam sine incommodo suo cedat, humanitati quidem & æquitati enixè conveniens, ejusmodi tamen non est, ut ad hoc præcise teneri videatur: Præsertim, quia semper & haud dubie, id etiam ipsa æquitatis ratione dictante, exceptum est, ut concessiones illæ tuto fieri possint. Quod ut res humanæ sunt, vix unquam, si res inter populos & ingenti agatur multitudine, tam liquidum est, ut non justi causa metus & gravioris incommodi appareat. Quod tamen non impedire jus ejus, qui talia petit, si vere non sit illi in animo, concessionibus abuti, verum est. Denique, plerumque sic usu venit, ut jure talia peti & petita recusari possint, adeoque Bellum, si quando res illuc erumpat, utrimque justum esse queat.

5. Scilicet, ut quisque suum quod occupavit, in societate humana secure teneat, non minus primæva hominum conventione statutum videtur, quàm ut res dividerentur: quod ad continuationem doctrinæ, quam habuimus in *cap. præced.* referendum. Hinc tempore belli jure suscepti, licet occupare locum in solo pacato situm, quoties, certum periculum est, ne hostis eum locum invadat, ac inde gravissima damna nobis infligat, multò magis, si jam hostis eum teneat & inde nobis noceat. Sub hac tamen cautione, ne plus quam custodiam nobis arrogemus, relictis domino vero fructibus & jurisdictione, periculoque cessante uti locus restituatur. Neque sumptuum nomine, qui in custodiam sint facti, locum retinere licet, nisi & cives seu domini veri, præsidio nostro manifestè ab injuriis vindicati fuerint.

6. Videndum, ne non ex eodem fundamento rectè statuatur, posse vicinum impediri, ne in suo solo sine aliâ causâ suâque evidenti utilitate, munimentum nobis propinquum extruat, aut aliud quid faciat, unde justa formido periculi oriatur, idque non minus quam quilibet rectè prohibetur aliquid in suo, re sua non postulante, facere, quo damnum rebus nostris inferatur. Quod tamen eò usque non extendendum, ut bellum promiscuè ad alterius minuendam potentiam, movere liceat, quomodo aliqui disputant, eodem argumento, quod scil. ex tacito generis humani pacto idem ad securitatem procurandam, quod ad

damnum avertendum liceat; quia magis est, ut actum aliquem specialem, quo animus lædendi probabiliter colligi possit, accedere debeat.

7. Eodem pertinet quæstio, an Regi aut populo præpotenti, cujus viciniam timeamus, impugnanti regionem, qua captâ, nobis & vicinus sit futurus & nocendi validus, ob hanc causam impedimento esse liceat, ne quod intendit hoc obtineat, quâ de re locus erit agendi, *inferius*.

8. Præterea, quamvis exteri in exterorum causis, nullo modo judices constituti sint, tamen jus naturæ permittit, imo jubet, ut iis qui vim justam ab aliis patiuntur, suppetias feramus; modo tam manifesta sit injuria, ut sine longiori causæ disceptatione calumnia judicari possit: atque ubi talis causa subest, ibi suasoria, qualis ea quæ modo relata est, non male accedere potest.

9. Sed hic subit mirari, quod humanissimum jus Romanorum, non illud cascum & obsoletum, sed optimi ævi, tradit; si cum gente aliqua neque hospitium neque fœdus, amicitiæ causa factum habemus, qui ex nostro ad illos pervenerint, hos illorum fieri; & liberum hominem ab eis captum, fieri servum eorum, idemque esse, si ab illis ad nos aliquid perveniat *l.* 5. §. 1. *π. de Captiv. & postlim.* certe nisi *Hobbes* contemneret jus Romanum omnemque auctoritatem, nihil aptius ad suum jus Naturæ, quo ante pactiones nihil injuriæ posse committi, sed omnibus omnia adversus omnes licere disputat, confirmandum, proferre posset.

10. Dicendum videtur, Jurisconsultos loqui, non de jure interno, sed de eo, quod inter populos diversos pro statu separato, in quo sunt, jure videlicet externo, vertitur; quatenus inter homines agi solet, & quidem cum effectu; quia partes non sunt uni Imperio judiciove subjectæ, quò læsus in integrum restitui possit. Sed interim hoc adeò nec juste fit; ut, si res repetantur neque restituantur, tum puro pioque duello, ex formula antiqui juris fecialis, recuperari possint.

11. Præterea, Inter ea, quæ diversi populi sibi invicem debent, merito refertur, observantia Legum aliarum Civitatum, in aliis Imperiis; ad quam etsi non teneantur ex pacto vel necessitate subordinationis, tamen promiscui usus ratio inter gentes, mutuam hac in parte flagitat indulgentiam. Si enim gens una Leges alterius nullo modo agnoscere vimque illis debitam tribuere vellet, infiniti actus & Contractus omni die in irritum cederent, neque commercia mari terrâque consistere possent.

12. Romani Juris-consulti non sunt idonei hujus doctrinæ auctores; nec enim usquam illi de conflictu diversarum Legum vel Statutorum agunt. Quia enim populi Romani Imperium per omnes mundi tum cogniti partes erat diffusum, & commercia cum Barbaris raro exercebantur, diversitas Legum è diversitate Imperiorum ibi nullam molestiam creabat. Sed hodiè, scissâ in infinitas Civitates sibi mutuò non subjectas Europâ, fit omni die, ut negotium alibi inchoatum vel celebratum alibi effectum habeat vel judicetur; atque tunc est quæstio, utrum jus ejus loci, in quo acta res fuit, an ubi exitum habet vel judicatur, sequi oporteat.

13. Apparet, hoc quæsitum è ratione juris Gentium esse decidendum, quia diversi populi jure civili non utuntur, adeoque velim hoc exemplum, ut evidentissimi argumenti observetur, ad probandum, quod jus Gentium reverà distinctum sit à jure Naturæ; quod ad hanc quæstionem nullo modo referre licet. Difficilem materiam Eruditissimi Juris-

consulti

consulti dissensionibus suis involutiorem magisque perplexam fecerunt. Nos quam poterimus facillime brevissimeque hoc caput explicabimus, præmissis, fundamenti loco, tribus positionibus indubitatis, ut arbitramur.

14. *Prima sit*, *Leges cujusque Reipubl. tenent obligantque cunctos eidem Imperio subjectos, nec ultra.* Secunda; *Pro subjectis habentur, quicunque in territorio cujusque Civitatis reperiuntur, quamdiu illic commorantur, quod ut* evidens sua sponte, sic à Romanis adfirmatur in *l.* 7. §. 10. *π. de Interdict. & releg.* Tertia, *Summæ Potestates cujusque Reipubl. indulgent sibi mutuo*, ut *jura Legesque aliarum, in aliarum territorio effectum habeant, quatenus sine præjudicio indulgentium fieri potest.* Exempla, quibus utemur, ad juris privati species maximè quidem pertinebunt, sed judicium de illis unicè juris publici rationibus constat, & exinde definiri debent.

15. Primum ponimus usum, in Actibus & contractibus inter vivos, vel mortis causâ, certo loco, secundum Leges ejusdem loci, rite celebratis. Talia instrumenta Negotiorum, alibi prolata, ubi sic composita non valerent, ibi suâ vi non possunt habere effectum judicialem; siquidem judices ejus loci, judicare debent, secundum Leges suæ Reipubl. quod est conveniens regulæ *primæ*. Sed mutua, quam diximus, utilitas gentium effecit, ut constanter receptum sit, Actus viventium morientiumque, factos secundum requisita Legalia locorum, in quibus celebrantur, ubique Gentium valere effectuque judiciali potiri, *per regulam* II.

16. Hinc testamentum apud Batavos coram Tabellione duobusque testibus factum, valet etiam in Frisia, tam quod attinet ad mobilia, quam ad immobilia, licet heic testamenta non aliter subsistant, quam adhibitis septem testibus. Nec tantum id obtinet, respectu testatorum, qui sedem fixum habent in Batavis; sed etiam in Frisiis, qui obiter atque ad tempus apud Batavos agunt, per *regulam secundam*.

17. E contrario, si in vicinia factum sit testamentum aliusve actus contra Leges istius loci, judices diversarum provinciarum è tali instrumento jus non dicunt; quia fuit ab initio nullum, inde ab eo momento, quo contra Leges loci, in quo celebratus est actus, fuit institutus & compositus. Idque etiam obtinebit, etsi cives è nostra Republ. in alias regiones se conferant, eâ saltem gratia, ut ibi perficiant aliquem actum inter vivos aut mortis causa; Dum enim ibi morabantur, subjecti erant Legibus istius loci. Ampliatur hoc dictum, etsi forma, quam cives nostri in alia Republ. servaverunt, secundum nostras Leges ritusque valeret; quia sic inter populos receptum est, ut in forma actuum ac instrumentorum, jus loci, in quo composita sunt, duntaxat inspiciatur.

18. Neque tantum pertinet hæc ratio ad formam instrumentorum, quæ de negotiis inter vivos aut mortis causa conficiuntur; sed ad ipsa quoque negotia hominumque actiones. Detur exemplum; In nostra Provincia certæ merces prohibitæ sunt, Civis noster alibi emit tales merces, ubi non erant vetitæ; Convenitur apud nos; damnandus est, quia contractus fuit licitus & justus illic, ubi initus est. Quid si noster civis emerit alibi tales merces, ut in hac provinciâ traderentur? Non habebit heic juris effectum, quoniam ea res turbat ordinem apud nos receptum, & sic impingeret in *regulam tertiam*.

19. Hinc etiam sequitur, si peregrinus heic vendiderit tradideritque merces prohibitas, ex eo contractu non dari actio-

ctionem; nec modo non hic, sed nusquam; est enim contractus illicitus inde ab initio. Sed pone; Civitas nostra prohibet aliquod factum, Cives abeunt in locum propinquum extra territorium nostrum, ibique factum illud exercent; An inde erit actio, in nostrâ civitate? Non erit. Atqui actus erat licitus, ubi institutus fuit: Respondeo, Tendit in fraudem & turbamentum juris ordinisque nostri; Ideoque non tenentur Judices nostrates ad exequendum hactenus diversi loci jus: Verum alibi è tali specie facti dabitur exactio.

20. Huc etiam refertur Matrimonium; si justæ sunt nuptiæ, illic, ubi contractæ sunt, valent ubique; si non valeant illic, nusquam subsistunt. Hoc ita; nisi præjudicium nostris juribus ordinique Civitatis inde creetur. In Brabantia duxit aliquis filiam fratris cum dispensatione Pontificis; Ille, si huc migret, non animadvertetur. Quod si Frisius hinc se in loca Pontificia conferens, cum nepte è fratre vel sorore, eamque ibi duxerit, vix est, ut heic tolerandus videatur, quia pertinet ejusmodi conatus ad manifestum juris ordinisque nostri contemptum.

21. Alius usus. Contractum est matrimonium in Batavis, ubi communio bonorum universalis viget, ni pactis dotalibus aliter sit cautum: an etiam bona sita in Frisia, ubi matrimonium non mutat, neque confundit dominia rerum, communicabuntur cum altero conjuge? Communicabuntur, quia spectatur locus initi matrimonii, & quia videtur hæc esse voluntas contrahentium, quæ ubique debet habere effectum. Alioqui, si non esset hic actus perspicuæ voluntatis, sola vis legis alieni territorii non posset afficere res immobiles in alio territorio sitas: quia cum hæ faciant partem subjectivam cujusque territorii, non posset fieri sine confusione, ut diversæ Reipubl. Leges rebus soli, alibi sitis effectum juris imprimerent.

22. Hinc judicatur illa celebris quæstio; si quis moriatur intestatus, relictis bonis in diversis civitatibus, quæ non iisdem legibus succedendi utuntur, utrum successio deferatur secundum leges Reipubl. in qua vixit & mortuus est defunctus, an, ubi sita sunt bona. Responsio est, Immobilia sequi jus loci, in quo sita sunt; Mobilia, cum non faciant partem territorii, sed affectionem ad personam Ultimi possessoris habeant, sequuntur jus loci, in quo ille domicilium habuit. Idem in obligationibus & juribus incorporeis statuendum, quoniam hæc ex interpretatione communi Statutorum, pro mobilibus habentur.

23. Quod si testatores vel contrahentes claris verbis expresserint, quid de rebus immobilibus fieri vellent, tum ratio juris Gentium postulat, ut voluntas effectum suum habeat, ubicunque sitæ sint, mobiles immobilesve; cum nihil tam naturale sit, quam ut voluntas Domini, volentis rem suam in alium transferri, rata habeatur, ut ait Justinianus in §. *per traditionem* 40. *Inst. de Acquir. R. D.*

24. Verum hæc expressa voluntas non potest operari adversus leges, quæ in singulis civitatibus specialiter rebus immobilibus sunt impositæ. Exempli gratia; Frisius habet res soli in Omlandia nobis vicinâ, ubi non licet testari de rebus immobilibus. Vult ille tamen eas res extraneo relinquere jure nostro. Quæritur an possit; non potest. Magistratus enim Omlandici non patientur suæ ditionis prædia ad extraneos testamento transferri, per dispositionem exterorum, quod suis civibus non licet; neque tenentur ex jure Gentium permittere rem suo Regimini ordinique recepto adversam,

vi regulæ

vi regulæ tertiæ, quam habuimus *supra*, fundamentalem.

25. Similiter, si paterfamilias in Imperio, ubi jure scripto utuntur, atque ubi dominia rerum solâ Conventione secutâque traditione transferuntur, rem vendiderit, sitam in Provincia, ubi dominium non transit, nisi præcedente judiciali promulgatione ac adjudicatione; non possunt efficere contrahentes suis pactis, ut leges istæ alienationi præscriptæ negligantur. Idem producitur ad res in se mobiles, verum immobilibus adnexas; sicut apud nos, frumentum adhuc virens, vel dum adhuc in aristis nutritur, per aversionem vendi nequit. Venditur in Hollandiâ tale Frisicum frumentum, ubi scilicet ejusmodi venditio non est prohibita: Tamen heic non valebit contractus, ob rationem modo rebus ipsis immobilibus applicitam.

26. Ita juris est in rebus. In qualitatibus personarum spectatur ubique jus loci, in quo cuique personæ certa qualitas impressa fuit: Eum characterem persona quæque per omnia diversi quoque Imperii loca circumfert, omnesque judices hactenus agnoscunt jus loci originalis; quatenus etiam hac parte nihil præjudicii diverso Imperio creari videatur. Hinc, qui in patriâ major, vel minor annis, prodigus aut curæ alienæ obnoxius habetur, vel factus est, hic ubique talis censetur, eodemque jure gaudet in omni Republ. quo ibi majores minoresve, prodigi curæve obnoxii gaudent, etsi juxta leges illius Reipubl. pro talibus non haberentur. In provincia Trajectinâ pro majori habetur, qui unum, ni fallor, & viginti annos implevit, hic in Frisiâ res immobiles sine Decreto potest vendere, quia majoribus ætate competit hoc jus in Frisia, licet ille secundum Leges nostras pro majore non habeatur. Qui hic veniam ætatis impetravit, is alibi quoque pro majore habetur; ideoque si malè contraxerit alibi, non restituetur in integrum, etsi hoc beneficium ejus ætatis hominibus illic tribuatur. Qui hic est prodigus, ille nusquam habet liberam administrationem rerum suarum, nec usquam è contractibus obligatur; nisi quatenus æquitatis intuitu probabilis ignorantia remedium extraordinarium parti læsæ suppeditare queat.

27. Verum, quod aliquis ob personalem qualitatem domi facere potest aut prohibetur, an hoc etiam alibi licitum illicitumve est, utcunque personæ talis qualitatis jure diverso illic utantur? Ita nonnulli disputant; sed Verius est, in definitione superius posita subsistendum esse; Quemlibet agnosci in ea qualitate, quam in Patria acquisivit, ibique eodem jure gaudere, quo personæ ejusdem qualitatis in eo loco, non in Patria fruuntur; Id enim incommodum atque ἄτοπον foret, ut non modo peregrini qualitatem suam domi ipsis impressam ubique circumferrent, sed etiam potestates externas obligarent, ut jus in Patria illorum usitatum, non suum domesticum exercerent.

28. Exemplo res patebit; Filiusfamilias utcunque dives & major annis non potest in Frisia legare de suis bonis; In Hollandia potest. Proficiscatur igitur filius aut filiafam. nostras in Batavos, faciat ibi testamentum; quæritur, an valeat. Videtur: Attamen non valebit hic in Frisia; quia licet actus in sese initioque sit validus, institutus tamen est in fraudem juris Frisici, quod Frisii approbare non debent. Proinde, si filiusfamilias Batavus in Patria sua condat testamentum de rebus in Frisia sitis, etiam immobilibus, heic valebit; quia voluntas Domini secundum jus loci rectè ordinata ubique rata haberi debet; duntaxat, ubi

nulla fraus Legibus nostris facta videri potest, quod in hac specie non apparet.

29. Hoc enim indubitatum est, inquam, non teneri Potestates, sequi jus alienum in fraudem sui juris vel civium suorum. Sit hoc exemplum; Jure civili creditor hypothecarius res etiam mobiles debitoris sui à tertio possessore potest avocare, quod apud nos observatur. In Hollandiâ secus. Creditor ex hypothecâ in Frisiâ contractâ vult agere contra possessorem rei mobilis sibimet oppignoratæ in Hollandiâ. Nihil aget, si justo titulo bonâque fide res ibi possideatur; quia tum jus ei possessori quæsitum est, quod ei per leges apud nos receptas, licet heic contractus sit celebratus, auferri non potest.

30. Aliud; Creditor ex causâ Cambii jus suum in tempore exercens præfertur alicubi ut puto, omnibus aliis creditoribus, in bona mobilia debitoris. Hic habet ejusmodi res in Frisiâ, ubi hoc jus non obtinet. An ibi creditor etiam præferetur, aliis creditoribus? Nullo modo, quoniam hic creditoribus vi legum hic receptarum, potius jus pridem quæsitum est.

31. In summâ igitur, quoties conflictus legum in diversis Civitatibus circa idem negotium, occurrit, Potestas loci, ubi res judicanda est, si velit, potest, & quidem jure suo, per omnia sequi leges proprias; sed ob reciprocam utilitatem in disciplinam juris Gentium abiit, ut jus loci, in quo res gesta fuit, prævaleat; nisi rursus in contrarium utilitas alterius Reipubl. præponderet, ut jam exposuimus.

32. Secundum hæc; Nota est regula, tam jure Civili Romanorum, quam publico omnium gentium, recepta, *Nemini extra territorium suum juris dicendi esse facultatem l. ult. ff. de Jurisd.* Ideoque jurisdictio, quæ est Civitatis unius, per se nullo modo effectum habere potest in aliâ civitate. Sed quam Regulam præcedenti capite posuimus ultimam & penultimam, eæ quoque hic usu veniunt; Potestates diversorum Imperiorum jurisdictionem aliorum, etiam in suo territorio agnoscere atque tueri debere, quatenus sine præjudicio suo civiumque suorum fieri possit.

33. Usum hujus regulæ, secundum partes judicii, breviter examinabimus, initio ab in jus vocatione facto: licet de illa superius locum habuerimus communem, in quo de his rebus nonnihil occupatum est. In jus vocatio non potest fieri, nisi in eos qui subjecti sunt ejus, ad quem vocantur, jurisdictioni. Proinde licet partes expressâ conventione se extraneo judici submiserint, ideo tamen in jus vocatio extra territorium institui non potest, quia privati suis pactionibus jurisdictionem fundare nequeunt, nec efficere, ut actus imperii in alieno territorio institui queat.

34. Sed quæritur; si Judex, cui se alienus civis submisit, roget ejus Magistratum, ut eum citare velit, quò in locum, cui se submisit, veniat, causamque suam agat, an alterius Magistratus id ex ratione juris gentium facere debeat; & negatur; quoniam hoc præjudicat ipsius potestati, neque causa liquet justa satis, quamobrem patiatur evocari suum civem, propter commodum exterorum litigantium: Atqui nihil proclivius est, quam ut Actor Reum quærat apud suum judicem, qui æque jus, ac alius, ut præsumitur, administrabit. Quod si is, qui se extero judici submisit, in hujus territorio deprehendatur, ibi proculdubio in jus vocari detinerique potest. Atque, si tum recesserit denuoque in eadem causa citandus sit, tum judex ejus ordinarius, non debet negare citationem requisitus; quia non expedit utilitati populo-

pulorum communi, ut jurisdictio semel legitime fundata, litisque disceptatio inchoata intermoriatur.

35. Idem habebit locum, si contractus in certo loco celebratus sit, debitor que alibi habitet: non potest ad locum contractus vocari, nisi citatus in eadem Jurisdictione, nec Judex ipsius aliter officium suæ potestatis exteris commodabit. Quod si res, de quâ litigatur, sub eâdem jurisdictione sita sit, etsi dominus alibi degat, Judex ejus ordinarius non gravabitur requisitus, eum compellere ad sistendum se illic, ubi res immobiles sitæ sunt; quia tum judex loci de re ipsa disponere potest, & res immobiles, quæ partem subjectivam territorii faciunt, ab eo juribusque ejus separari non possunt. Unde apud omnes gentes, in judiciis, quæ in rem ipsam diriguntur, situs rei immobilis tribuit forum.

36. Eandem vim habet universali fere populorum instituto, *Arrestum*, quod dicitur, non modo, quo persona detinetur, sed etiam, quo res alterius, etsi mobiles, inhibentur aliò transferri, vel domino creditorive tradi. Cujus res vel jura quælibet eo modo adstringuntur, is illic se defendere debet, non secus ac si res immobiles ibi sitas haberet. Adeoque Magistratus ubique locorum, diversarum civitatium jurisdictionem hac causa tuentur, eique vim suæ auctoritatis addunt.

37. Idem juris accidit ob connexionem causarum, quando negotium in uno loco vertitur, cujus participes in aliâ civitate degunt; quia res loquitur, non posse neque debere continentiam causæ dividi, quod mutuo populorum incommodo cederet perversè. Rursus ita juris est in casu reconventionis; Civis Batavus convenit Nostratem apud hoc Forum. Hic reciprocam actionem adversus ipsum instituit in eodem foro; debet heic se defendere, nec enim recusare potest judicem, quem ipsemet elegit: Igitur si ob causam in ea lite incidentem citetur in suâ civitate, non debet negare Judex loci requisitoriam citationem, si forte domicilium citandi in eo loco, ubi judicium vertitur, non constituerit.

38. Atque hæ rationes intelliguntur esse tam prægnantes, ut, si Judex Rei citati, rogatus nolit evocationem sui civis permittere; Magistratus loci, in quo res vel causa vertitur, per Edictum in finibus suæ Civitatis, Reum talem citare possit, cum simplici denuntiatione vel significatione quovis modo, etiam sine publicâ auctoritate, factâ; Cujus vi Judex loci procedere potest ad cognitionem, decisionem, excutionemque rei litigiosæ; atque ita fit omni die. Potest etiam inde ab initio, quando jurisdictio in exterum, ita uti diximus, fundata est, citatio per Edictum fieri; cujus insinuatio tum petitur à Judice Rei citati, quam si ille neget, causæ tamen cognitio procedit.

39. Prudentis autem Magistratus est, quando ejus officium imploratur, ut alienæ jurisdictioni vim addat, Rĕum qui evocatur, audire, atque animadvertere, sitne justa causa civem suum emittendi ad aliud tribunal; an secus. Nam qui promiscua humanitate ejusmodi citationes, sine inquisitione, concedunt, haud raro civibus suis propriisque jurisdictionibus præjudicium creant. Sæpe enim accidit, ut ob simplicem partium submissionem locumve contractus evocationes requirantur; ad quas, ut antea diximus, Magistratus ex ratione juris communis non tenentur.

40. Ne locus quidem delicti admissi pro causa valida habetur ad evocationem jure petendam & urgendam: sed quia generis humani interest, delicta puniri, maximeque in iis locis, ubi exempla sunt

sunt edita, in quibus & probationes sunt faciliores, non solet remissio petentibus negari. Alioqui in delictis maximè obtinet axioma, *Ubi te invenio, ibi te judico*; quæ tamen regula generalis est, etiam in causis civilibus, per regulam præcedenti capite positam; quod subjecti Imperio sint, quicunque in eodem territorio reperiuntur, licet ad tempus & ὡς ἐν παρόδῳ, in *transitu*.

41. Ergo, quod delicta ubivis terrarum admissa puniri possunt, ubicunque malefici reperiuntur, non est juris extraordinarii, sed è natura jurisdictionis summæque potestatis immediatè fluit; & ratio salutis communis humani generis, exercitium illius regulæ, in criminibus etiam, commendat. Verum in civilibus causis, ratio melior est juris Romani *in l.* 19. *π. de Judic.* quæ non probat, ubi quis iter faciens aut hospitio utens forte deprehenditur, ut illic citatus se defendere cogatur. Longe satius erat, Actorem sequi forum Rei, utique, nisi contraxerit in eo loco, vel isti loco sponte se submiserit; tunc enim vel momento ibi repertus jure meritoque judicium ibidem subire cogitur. Sed de his rebus ne latius agamus, facit, quod supra in *sect.* 3. *cap.* 1. pleraque hujus generis occupata & absoluta sint.

42. Ita se habet hoc jus circa in jus vocationem citationesque, durante lite faciendas. Sequens consideratio est de sententiis, quas ab alio judice latas in alia civitate non habere vim effectumque, sua vi clarum atque certum est. Sed utilitas, imo necessitas adigit Potestates diversorum Imperiorum, ut res uno loco judicatæ ab his, qui jus ibi judicamdi habebant, ubique locorum obtineant: & requisiti judices aliorum sententias executioni mandent, tam in causis civilibus quam in criminalibus. Rursus eadem limitatione, quam toties inculcavimus, heic applicanda; nisi jurisdictionis nostræ civiumque nostrorum gravius intersit.

43. Exemplo sit hæc species; Homicidium apud nos est admissum, Reus evadit è nostris finibus & in viciniam sese confert; Illic se judicio sistit & absolvitur; Petitur in Patria ipsius, ut sententia executioni detur. Habent illi causam recusandi; quia pertinet exemplum ad suam jurisdictionem eludendam. Alioqui non est judicum aliorum, inquirere in rationes modumque procedendi in aliis locis observatum; quoniam hoc prætextu semper executiones eludi possent; præter quod ea species imperii foret in non subjectos.

44. Proinde, si Princeps diversæ Civitatis veniam dederit homicidii aliusve delicti, in suo Imperio admissi; homicida, licet noster civis, sine metu apud nos versabitur. Nisi enim talia pro certo jure teneantur, nulla Potestas cum effectu aliquid agere in suo vel jus dicere poterit; si personæ, quibus inde jus quæsitum est, eo passim uti frui nequeant.

45. Neque tamen ita cæcum sibi mutuo obsequium debent Potestates, ut effectum rebus judicatis aliorum tribuant, in fraudem, ut toties dictum, suæ jurisdictionis suorumve civium. Rursus exemplum; Civis noster Edicto citatur in vicinam Provinciam, ex sola vi submissionis per conventionem factæ, cumque non sisteret se, veluti Contumax ibi damnatur, sententia mittitur ad nostros judices executioni danda. Quæritur, an debeant ei vim addere; non videtur, quia sicut antea dictum est, ea res pertinet ad fraudem jurisdictionis nostræ; ac ita fit. Quando etiam petunt exteri suas sententias executione firmari, mos & ratio exequendi, secundum instituta ori, in quo fit executio, non ubi sententia

tentia lata est, fieri debet ac solet; quia mutatio moris solennis in actu externo consistentis, sat difficilis & incommoda foret.

46. Quâ causâ, juris etiam ac moris est, ut quicquid ad ordinem judicii naturamque actionum instituendarum pertinet, observetur; secundum jus loci, ubi causa cognoscitur & judicatur, non ubi res gesta fuit. Exemplo & hoc illustretur. Nostras homo in Batavis agens, illic è mercibus minutim venditis obligatus est, quarum actioni biennio apud nos, secus in Hollandia, præscribitur. Creditor actionem post biennium instituit in Frisia; quæsitum est, an pati debeat præscriptionem biennalem, quia nunc agit in Frisia; an ea sit liberandus, quia contractus initus est in Hollandia. Respondetur, præscriptioni esse locum. quia jus ejus ad actionem non ad negotium gestum pertinet.

47. Ex his omnibus palam est; neque Leges, neque Jurisdictiones alienas ullum effectum habere in aliis territoriis, nisi ex voluntate populorum. Sicut hodieque jus Romanum in Europâ viget aut languet, ut visum cuique populo; cujus peculiaria scita Romanis legibus ubique prævalent, alibi rarius, alibi crebrius. Quicquid denique Jus Naturale, Divinum, ususque Gentium dictat, ad hoc populi Principesque diversi erga se invicem obligantur: Quicquid illis prohibetur, nefas est.

CAP. II.

De Legatis.

Definitio Legatorum. Quatenus Summa Potestas in mittente requiratur, & quid juris, ubi de Summâ potestate dubitatur. Differentia Legatorum. Quæstiones de illis duæ ventilantur, prima, an, & quibus ex causis non admitti possint; dein, An unquam ullâve causâ lædi vel puniri queant, ab iis, ad quos mittuntur, aut res eorum à creditoribus detineri. De jure Legatorum, qui pariter subditi sunt horum, ad quos mittuntur. Item, an Legati jurisdictionem & jus asyli habeant.

Dictum de jure, quod inter populos nullo facto sibi cognitos, ex sola humani generis cognatione mutuâque utilitate intercedit. Sed quia summopere omnium interest populorum, commercia amicitiæque officia propagari, aut, si bellum sit ortum, id quamprimum componi; quos fines absque internunciis adsequi non licet; ideo Legati jure Gentium eximio jure sunt prædit; qua re nihil apud omnium temporum scriptores magis testatum & celebratius esse constat.

2. Est autem Legatus, nihil aliud, quam Nuncius publicus, vel, si definito opus; Qui cum mandatis publicis, ab eo qui summam habet potestatem, mittitur ad exteros. Quatenus autem summa potestas in mittente requiratur, diximus in titulo de juribus Majestatis.

3. Quibus novissime addit Vicquefortius in tract. *de Legat. cap.* 2. supremam in Mittente potestatem, ideo requiri, quia sine hac mittentes sanctitatem & defensionem Legatis præstare non possunt: Rectè, si de juris facultate, non de potentia, id est, viribus loquatur. Harum enim defectus non mutat jus

tat jus mittendi Legatos, nec imbecillioris populi aut Principis Legati desinunt esse sancti potentioribus, eo quod ab illis, adversus hos defendi aut vindicari non possunt. Sed missi ab his ideo sancti non habentur, quia cum exteris, de publicis rebus nulla possunt habere commercia: missos autem ad superiores suos, horum jurisdictioni & animadversioni, cui se ipsos fatentur esse subjectos, eximere nequeunt.

4. Secundum hæc, Reges Exsules mittendi jus Legatos, cum effectu sanctitatis, retinent, nisi jure privati sint regno, quemadmodum recte distinxerunt Angli Jurisconsulti, respectu Mariæ Scotæ, quod exemplum retulimus in *Historia civili* ad *ann.* 1580. *rebus Anglicis*. In dubio admittendi videntur, nisi ab his, quibus id dubium non est, quemadmodum Elizabeth Angla jus Mariæ Scotæ agnovit, non æquè Belgæ Jacobi jus pronepotis ejus. Idem fere de Usurpatoribus habendum; Quibus indubitatum est, esse tales, hi recusandi causam habent; plerumque factum & possessionem sequimur. Eadem ratio est, ubi duo Principes de regno contendunt.

5. Diversi populi arcte fœderati, ut instar unius Reipubl. efficiant, cum singuli Summam potestatem retineant, jus legationum sine dubio retinent, ut Germanici Principes Imperii, inter se gentesque liberæ Belgarum & Helvetiorum. Quin diversi Ordines ejusdem Imperii inter se pares, ut est exemplum in vicinæ Civitatis & Agri circumjecti Republ. quo unius partis Legati in alterius Jurisdictione sancti habendi sint. Denique & hi, qui ex parte subditi sunt, ex parte non sunt, pro ea parte, qua subjecti non sunt, eodem jure gaudent, ut Principes Germaniæ respectu Imperatoris, quo forsitan & de jure referri possit exemplum legatorum, qui à Belgarum Ordinibus ad Philippum Regem missi & male habiti sunt, initio superioris seculi turbarum.

6. In bellis etiam civilibus, cum utraque pars summam potestatem, ex parte saltem, de qua disputatur, præferat, & cum utilitas per legatos transigendi nusquam flagrantior sit, res & necessitas sanctitatem legatorum observari jubet; quo pertinet, quod Tacitus Flavianos accusat, quod sacrum, etiam inter exteras gentes, Legatorum jus civili rabie temerassent, missis à Vitellio Legatis. Etsi fatendum est, hanc rem, ut sunt res hominum, à virium æstimatione, juris quoque speciem induere diversam: Ut si pars altera multo sit inferior, Rebelles potius quam Adversa pars habeantur. Quomodo Albanus dux à Principe Arausionensi missum suspendit: Tametsi Hispani deinceps æquo jure bellum gerere didicerunt.

7. Hæc de jure mittendi Legatos, cum effectu juris Gentium. Divisio Legatorum vix à veteribus ulla traditur; nisi quod feciales & caduceatores hodieque tibicines & tympanistæ aliique nuncii à Legatis utique discernuntur, qui tamen jure legatorum perinde gaudent: non tam quod repræsentent eos, à quibus mittuntur, quam quod interest pacis servandæ, vel restituendæ, illos admitti. Sed moribus hodiernis, varii characteres, nomina varia usurpantur, quæ tamen nihil quam dignitatem, jus haud magnopere variant, quia omnes sancti & inviolabiles sunt.

8. Præcipua divisio est in *Ordinarios*, qui sedem uno loco moramque longiorem faciunt, ut de omnibus negotiis quotidie occurrentibus agant, & in *Extraordinarios*, qui de certis rebus specialiter sunt missi. Illos Grotius antiquis ignotos non ita pridem à Ferdinando Arragonio, cujus summa consiliorum in explorandis aliorum consiliis erat, introductos, ideoque non

que non necessarios forte nec utiles videri, meritoque recusari posse scribit, in *l.* 2. *c.* 18. *n.* 3. *in f. &c.*

9. Hodie tamen ita usurpantur, ut sine illis amicitia vix stabilis inter populos diversos coli videatur, etsi nec minus usum habeant exploratorum. Ideoque licet admissi sine dubio sancti sint, tamen si quis populus aut Princeps ejusmodi Legatos Residentes admittere nolit, contra verum jus Gentium nihil peccaturus videtur: quomodo in magna Belgarum panegyri anno 1650. ea de re serio deliberatum est. Placuit sequi morem receptum, politicis tamen potius, quam juridicis rationibus.

10. Quæsita de Legatis hic inprimis duo sunt, prius, an semper admittendi? secundum, an usque in infinitum inviolabiles. Admissio legatorum sine gravi causa non potest recusari; sunt autem rationes hæ ferè; Si is qui mittit legationem, amicitiæ causam obtendens verè interim arma intentet. II. Si sceleribus infamis sit, quæ ratio valet quoque in eo qui mittitur, quo jure legati rebellium *Hibernorum anno* CIↃ IↃCXLIII. repulsi sunt ab Ordinibus Belgarum, sicut etiam III. si legatus ei, ad quem mittitur, certis de causis admodum ingratus sit. Denique, IV. si causa mittendi suspecta, velut seditionis ergò, aut tempus minime opportunum, vel causa mittendi, dignitatis reputationi minus conveniens sit. Inter quas tamen causas non videtur esse, Revelatio secretorum, quia hæc ab instituto Legatos habendi maximè Residentes, inseparabilis est. Extra has similesque graves causas, legatos seu belli tempore seu pacis admittere nolle, id vero nihil est aliud quam tollere jus Gentium, ut apud *Livium Hanno* Carthaginiensis censebat.

11. Alterum singulare in Legatis est, quod Sancti sint, hoc est, ut vocis fert proprietas, inviolabiles: cujus rei ratio descendit à jure positivo Gentium; ut nihil in historiis occurrat frequentius, quam sacra legationis, fas Gentium, quâ de re videndus Grotius in *lib.* 3. *cap.* 18. Sed an hoc jus sanctitatis aliquos, & quos habeat limites, summopere dubitatum & disputatum est. Sententia pro legatis adfirmans & liberalior hæc est;

12. Quod non modo ab injuriis, licet ab hostibus veniant, sed & ab iis molestiis, quæ alioqui jure illis creari possent, liberi esse debeant. Idque ea ratione, quod uti promptè & securè mittantur legati, populorum intersit, ut planè & plenè constet, nullam rem obstituram, quominus certò tutòque Legati sint ituri & redituri: ita, ut in subditorum numero, quales alioqui omnes, qui in alterius sunt territorio, censentur, non habeantur.

13. Unde sequitur, quod non modò in merè civilibus, ut aliqui volunt, sed ne quidem in his, quæ sunt juris Naturæ ac Gentium delictis, pœnæ sint subjecti. Quæ sententia & hac ratione juvatur, quod si liceret ex causis crediti vel criminis vulgaris, aut machinationis fraudulentæ, vel hostilis detinere & plectere Legatos; vix unquam prætextus persequendi vexandique illos defuturi essent.

14. Quâ ratione, novissimo congressu orbis Christiani, qui fuit Noviomagi, instante, Fœderati Belgii Proceres Edictum publicarunt, re antea diu multumque controversâ, ne liceret crediti aliâve causâ Legatis ullam creare molestiam, in jus vocationis aut Arresti, quod dicitur, vel alterius incommodi ex jurisdictione proficiscentis. Denique, & hæc ratio est, quod Legati Principem populumve, à quo sunt missi, repræsentent, eorumque faciem & auctoritatem præferant;

ferant; cujus ea vis sit, ut, quod jam antea dictum, quasi extra territorium constituti existimentur.

15. Unde, si testamentum fecerint, si contractum iniverint, non ex forma Statuti illius loci, in quo Legationis causa commorantur, actus isti nihilominus valebunt. Denique, in casu gravioris delicti, nihil ultrà in Legatum decerni posse videtur, quam ut finibus egredi jubeatur, ac ab eo, qui miserit, puniri postuletur.

16. Quæritur, si is qui misit, antea nostros malè habuerit legatos, an nobis idem in ipsius Legatos sit permissum. Distinguendum reor, utrum malè per injuriam sint habiti, an ex merito. Si prius, tum scelus hostium nullo modo fas imitari; si posterius, tum nihil esse videtur impedimento, quominus vicissim jus dicere liceat, tam propter regulam, quod quisque juris in alium statuerit, ut ipse eodem jure utatur, quam ob tacitum quasi alterius consensum.

17. Porrò, non modò personæ Legatorum, sed quicquid ad eos pertinet ea sanctione continetur, quatenus ex jure tralatitio, accessoria sequuntur jus & naturam sui principalis. Proinde, invito Legato, comites abduci non possunt, sed ad deditionem, propter grave delictum, ab illo postulari possunt; quo recusante, idem ab Rege populove, qui legavit, petendum.

18. Utroque casu, si palam sit, mittentes nolle quod à Legatis perpetratum est, vindicare, adeoque satis id eos approbare, tum, si causa tam sit atrox, nihil aliud quam ultio belli superest. Denique ne vasa quidem resque Legatorum à creditoribus detineri possunt, eâdem ratione; non obstante, quod ita Legati difficulter creditores inventuri videantur: Ipsi utrimque viderint; aliud enim est juris, aliud cautionis & prudentiæ.

19. At hæc omnia non aliter habent locum, quam si absque periculo nostro legatis parci queat: denique per modum defensionis, etiam jure offendi & male mulctari possunt. Quapropter, si noxia moliantur consilia, custodiri utique & interrogari, & publico certorumve hominum colloquiis interdici possunt. Quin etiam si ipso facto vim inferant, vi illis resistitur, & si cadant, jure cæsi intelliguntur. Postremò, si ob causas antè memoratas denunciatum sit, ne Legati mittantur, alioqui pro hostibus fore, tum juris rationes minime violantur, si legati violentur.

20. Obligatio autem de non violando, duntaxat inter mittentes, & eos, ad quos mittuntur legati, intercedit, ad tertium non pertinet. Qui proinde contra jus gentium non peccat, si hostilia meritos tanquam hostes accipiat, iisque damnum aut exitium inferat, cujus rei exempla historiæ multa suppeditant. Idem est, si legati characterem suum celent, ac ut privatos se gerant; qua, ut & præcedenti ratione, vel prætextu Carolus V. duos Francisci Regis legatos per Italiam ad Turcos euntes interfici curavit. Plura exempla, sunt enim infinita, cumulari non possunt, neque fert hic scribendi modus. Satisfecit avido Lectori, ad satietatem usque, Vicquefortius hac parte in *nupero de Legatis tractatu*, qui fere nihil est, quam perpetua exemplorum textura, non omnium æquabili, ut in factis innumeris amat fieri, circumstantiarum fide.

21. Ex iis autem, quæ dicta sunt, Legatorum sanctitas non modo præstat libertatem à vi & injuriis, sed etiam à pœnis delictorum & exactione debitorum civilium ab invitis, pro qua sententia Grotius est valide in Cap. XVIII. Libri secundi. Etsi ut exempla non desunt in contrarium, ita Rationes, quibus id jus

Id jus evincitur, vim minimè demonstrativam habent: Et disputationes acerrimæ scriptorum in utramque partem, Consensum adeo liquidum non efficiunt, ut qui secus instituerint, & Legatos eorumve comites, ob delicta manifesta, vel debita liquida conveniunt & juris executione complectuntur, Juri Gentium opponere sese, & hoc violare videantur. Denique, an in Comitibus & rebus Legatorum idem juris sit, quod in personis ipsorum, non est etiam nihil quod dubitetur.

22. Cum enim duplex ratio sit, pro illa generali sanctitate Legatorum; una de utilitate & eo quod interest humani generis, ne rimâ violandi Legatos apertâ, securitas eorum plane periclitetur; altera, quod mittentes repræsentent: prior ratio ad Comites & res eorum non necessariò pertinere videtur, eique opponi potest alia non minus valida ratio, quod nec æquum, nec voluntati populorum conveniens sit, ut Legati in maleficiis & contractibus impune grassentur, & cives eorum, ad quos sunt missi, damnis & injuriis mulctent. Nam quod de animadversióne Principum, à quibus missi sunt, in illos, & de bello eâ causa movendo profertur, satis longe petitum & elusorium esse constat. Nec videntur de jure gentium violato, habere causam querendi, qui flagitium æris alieni & damni dati pudorem fateri coguntur, maxime si ordinarii sint Legati, & quasi cives nostri.

23. Quod ad repræsentationem attinet, verum est, Legatos *adferre secum faciem mittentis*, ut Cicero loquitur in *Philipp.* VII. Sed quid si mittentes ipsi in aliena Republ. hostiliter agerent, si cædes committerent, æs alienum immane contraherent, an detineri, custodiri, judicari non possent? De jure quidem non dubitandum; quia in alienis territoriis nihil quàm privati sunt. De *Curialitate*, ut Accursius loquitur, aliter observari potest & solet: nec tamen fieri non potest, ut *Curialitas* Juris rigori cedere debeat. Quod in Principibus ipsis domi Supremis alibi institui potest, an hoc in Legatis, qui plus juris mittentibus habere non possunt, nullo modo esse admittendum, cedo qua ratione constat?

24. Fictio, dicet Grotius, qua Legatos extra Territorium ejus, ad quem missi sunt, positos imaginamur; quia Principes scilicet, quorum faciem præferunt, tum quidem sunt extra Territorium. Sed ejusmodi fictiones melius subtilitati Juris civilis, quam simplicitati juris Gentium conveniunt. Præter quod ipsi Juris civilis Doctores monent; duo singularia, vel duas fictiones in una re concurrere non posse, quales hic forent; Repræsentatio alterius, & imaginatio situs diversi personalis.

25. Satis apparet, quid in utramque partem disputari possit. Dialecticæ rationes, imo æqui & boni rationes non liberant Legatos, multo minus eorum comites, ab omni jurisdictione locorum, in quibus agunt. Sed utilitatis reputatio & metus consequentium ex ulla in Legatos animadversione, tacitum inter gentes pactum de universa illorum exemptione, produxisse videtur: quæ est illa fides publica, de qua Sallustius in *Jugurth. Fit reus*, inquit, *magis ex æquo bonoque, quam ex jure Gentium, Bomilcar comes ejus, qui Romam fide publica venerat.*

26. Sicut tamen in universo jure regnant exceptiones, ita ne in hoc quidem negotio, dixerim, nullos existere posse casus, quibus singularis Legatorum aut ejus Comitum improbitas dare possit caussam, ut æquum & bonum juri Gentium positivo & tacito prævaleat; sive

in ære alieno persequendo, ut Curia Suprema Batavorum sæpe decrevit adversus res legatorum, idque defendit apud Ordines ad jus Gentium inclinantes; sive in delictis, ut Angli sub *Cromwellio*, fratrem legati regis Portugalliæ, ob cædem in foro, sive Bursa, quam vocant Londinensi insolenter admisso, capitis supplicio adfecerunt; cujusmodi animadversiones quandoque tàm valida æqui & boni ratio tueri potest, ut Jus Gentium sileat, nec violari videatur.

27. Non est etiam ratione vel usu expeditum, si populus aut Princeps exteri, nostro civi mandatum res suas in nostra civitate agendi dederint, an hic incontinenti nostræ jurisdictioni penitus eximatur, idque virtute fictionis illius, quâ legatus, ut extra territorium consideratur. Ita vehementer Vicquefortius in *d. tract. cap.* XI. male habitus in Hollandiâ, tamquam subditus, cum res ageret Ducis Luneburgensis contendit.

28. Distinguendum videtur. Quatenus in officio agit, sine dubio mandantem repræsentat, & sanctus est. Extra mandati sui partes non videtur mutare conditionem; quia tum accederet tertia in eandem rem fictio, quâ civis noster, qui de facto talis esse non desiit, desinere fingeretur esse talis: cujusmodi accumulatio fictionum, non modo non juris Gentium, sed & incivilis foret. Ideo Princeps eligens Legatum, qui subditus est & manet ejus ad quem mittitur, non videtur hoc agere, ut hominem, sed ut officium ejus eximat.

29. Si Princeps Legatum suum patiatur esse ministrum pariter ejus, ad quem mittitur, in hoc sine dubio consentit, ut tanquam suus minister sit sanctus, ut minister ejus ad quem mittitur, pro subjecto habeatur: si vellet totum esse sanctum, totum quoque suum faceret & retineret. Quemadmodum Rex Galliæ *Destradium* in Belgis habuit Tribunum stipendio Belgarum, & simul Legatum suum, relationibus ita, ut dictum, actu distinctis. Hoc modo Vicquefortius nihil injuriæ sit passus, eo quod judicatus est, de factis à Legationis officio alienissimis.

30. Cæterum, ex eo quod Legati Principem extra Territorium agentem repræsentant, si quis etiam contendere velit, illos habere jurisdictionem in suos & omnes domo suâ comprehensos, fictionem adhuc longius & enormius proveheret, atque impingeret in id, quod modo arguimus: Repræsentantes ita habituros, quod ipse repræsentatus, si apud nos ageret, non haberet, in alieno territorio jurisdictionem. Si tamen verum est, quod usu gentium prævaluit, ut comites Legatorum exempti sint eorum ad quos mittuntur, potestati, parum abest, quin Jurisdictio Legatis in comites suos tribui possit: Nisi potius illa sit quædam Patrisfamilias potestas, quam si quid excedat, mittendi sint ad Legati Dominum, τιμωρηθησόμενοι, pro Imperio & jurisdictione tractandi.

31. Hoc satis constat, consensu populorum in familias Domosque Legatorum non esse jurisdictionem his, ad quos sunt missi; ut tamen neminem horum illius Jurisdictioni subducant. Ideoque jus Asyli in domibus suis non habent Legati jure suo, nisi ex horum, ad quos mittuntur, indulgentiâ, quæ aliquando in vicos urbium integros extenditur.

32. Sed an hæc indulgentia longissimo tempore exercita, jus perfectum Legatis tribuat, ut à Summâ Potestate Loci, deinceps adimi & revocari non possit? Posse jus aliquod in alieno Territorio præscriptione temporis acquiri; etiam quod ad Imperium attineat, ipsamque jurisdictionem hoc modo fieri posse propriam & patrimonialem, *superius*

prius in loco dictum. Sed non videntur esse termini habiles præscriptionis in personas identidem Jurisdictioni Ejus, in cujus territorio sunt Legati, ipso actu subjectas, quæ proinde vindicari atque identidem in jus vocari possunt: multo minus illa præscriptio in vicos, in quibus habitant Legati, potest fundari, quia personæ agentes manent cives & subjecti Potestati ejus ad quam Legati sunt missi. Quæstio hæc illustri loco intonuit superioribus annis.

CAP. III.

De Fœderibus.

Fœdus quid & quotuplex. Non esse justa fœdera, quibus socii ad omnia bella promiscue obligantur: sed nec obligationem inde ad bellum injustum oriri. An cum infidelibus licita sint fœdera inita, disputatur: item, an morte contrahentium finiantur. De sponsionibus earumque effectu. De interpretatione fœderum, & Cautione certitudinis illorum ac observantiâ.

LEgati primò omnium ad exteros dimittuntur, ut amicitiam cum illis aut societatem, hoc est, *Fœdus* contrahant, quod nihil est aliud, quam *Conventio inter diversas civitates non transitoria;* ut ab aliis contractibus, in quibus nihil post conventionem remanet, distinguatur.

2. Ratione materiæ dividitur Fœdus, quod vel de iis sit, quæ populi per se, ex conjunctione humani generis, sibi invicem debent, aut quæ aliquid juri Naturæ adjiciant. Priora sunt, de non nocendo, de liberis commerciis, similibusque rebus, eaque vel cum iis, quibus cum ante bellum habuimus, vel cum quibuslibet vicinis, maximè cum feris nationibus, quæ promiscue prædas agunt, ineuntur. Nam cum bene moratis populis, si nihil quam libertatem innoxiam petamus, non est magnoperè quod hæc fœdera desiderentur.

3. Reliqua fœdera sunt vel æqualia vel inæqualia. Utraque vel Pacis sunt vel Societatis. Pax bellum sequitur & in nostra quoque methodo sequetur. Societates maximè de commerciis aut de bellis ineuntur, & si quæ res aliæ sint. De commerciis, veluti, ne vectigalia aut omninò aut ultrà modum certum exigantur, aliaque ex usu singulorum populorum.

4. Societas bellica, vel est de bello pariter communi nomine gerendo, vel de auxiliis alteri præstandis. Prius est, vel offensivum, ut vulgo loquuntur, vel defensivum. & rursus utrumque vel ad certa vel ad omnia bella.

5. Offensivum ad omnia, est id quod Græci ξυμμαχίαν vocant, quo Athenienses & Spartani suos singuli socios habebant conjunctos, sub ipsorum ducatu; explicatius Thucydides τοὺς αὐτοὺς ἐχθροὺς καὶ φίλους νομίζειν, *eosdem hostes & amicos habere lib.* 1. Ad certa, bellum offensivum quid sit, hoc per se patet, ut & defensivum, tam ad omnia, quod Græcis ἐπιμαχία dicitur, quam ad certa etiam bella, vel denique cuncta, sub exceptione tamen quorundam.

6. Eandem diversitatem tuitionis aut offensionis recipiunt Fœdera, quibus altera pars ad auxilium alterius obligatur,

tur, quæ similiter de cunctis aut de certis ineuntur. Ea, quibus se populus aut Princeps ad cuncta promiscuè bella adjuvanda obstringunt, tam nocendi quam tuendi causâ, vix humano juri consentanea videntur; quia præ se ferunt animum, ad quoslibet homines, à quibus nullo modo sis læsus aut offensus, seu jure sive injuriâ affligendos, paratum.

7. Quare non immerito *Ulricus Zvinglius* Tigurinis suis auctor fuit, ut *Sleidanus* in ea re testis est *lib.* 3. ne in ejusmodi fœdus cum Rege Francorum ineundum, quo sanguinem suum ei ad quævis bella commodato vel locato addicerent, consentirent. Etsi quoque sancito tali fœdere, dicendum est, omnino ad injusta bella nullam esse obligationem, nec proinde contrà fœdus factum videri, quod suppetiæ illo casu negentur: At cum odiosa & Lubrica sit hujus rei disceptatio, fere ita usu venit, ut noxia nec non periculosa libertati sint id genus pacta, vel fœdera.

8. Idem de illo fœdere sit judicium, quo se quidam ad perpetuam ξυμμαχίαν, nec unquam ab armis alterum sine altero destituturum, obligarunt. Nam si utrique pax honesta & tuta, plenaque satisfactio ab hoste offeratur, pactum prius obstare non videtur, quominus alter, si nolit alter, solus bellum claudat. Exemplum vide sis in Historia Civili ab anno 1647. ad 1648. in rebus Gallicis *cap.* 4. & *de Belgicis c.* 7. Quin &, si alterutri justæ conditiones proponantur, vix est, ut prioris vi pacti ad bellum continuandum teneatur. Quia promissio, quæ aliud bonum morale majus impedit, non est obligatoria; sed ad auxilium socio, qui jus suum ab hoste communi obtinere potest, ferendum, alter nihilo minus vi pacti obligatus videtur.

9. Fœdera inæqualia sunt, quibus alter plus, alter minus promittit: Nam priora, cum unus auxilium, alter mercedem stipulatur, æqualia censentur. Eaque sunt ex parte vel inferiore vel superiore. Hæc, si quis alterum in tutelam recipiat, sine ulla repromissione, nisi reverentiæ & gratitudinis, (sub qua tamen non paulò plus latere solet) Quæ ex indigniore, ea vel Imperii inferunt diminutionem, vel salvâ libertate, contrahuntur, cujus rei judicium è *sect.* 3. *cap.* 3. libri prioris colligendum.

10. De personis Fœderatorum quæritur, an licitum sit, inire fœdus cum impiis & à verâ religione alienis, quæ est quæstio juris divini. Nam jus naturæ cunctis hominibus commune est, sufficitque nihil eo convenisse, quod morali honestati adversetur. Jure veteri divino exempla fœderum extant non pauca cum idololatris inita, *Jacobi* cum *Labane*, *Davidis* & *Salomonis* cum *Hieromo*, ne de hujus affinitate Ægyptiaca dicamus.

11. In Euangelio & rationibus Christianæ synceritatis nihil est, quod hisce fœderibus in universum obstet; non utique illis, quæ ad benefaciendum infidelibus, nec iis quæ ad mutuam utilitatem pertinent, aut ad opem ab illis implorandam. Sed merita circumstantiarum hic consideranda; ne commixtio nimis arcta cum impiis contagium animis adferat; ne potentia infidelium nimis promoveatur; multò minus, ne auxiliis illorum ad nocendum Christianis, quod toties, cum opprobrio Christianæ Religionis fit, utamur.

12. Effectus fœderis est, ut sine captione fiat, quod inter partes convenit, quâ de re mox accuratius. At dubium esse potest, si cum duobus sit fœdus ejusdem sententiæ, velut auxilii ferendi, his inter se collidentibus, utri opitulandum sit. Nam si cum tertio pugnent, nihil difficultatis est, cum utrique ut plurimum satisfieri possit.

13. Et

13. Et quidem cognitio ipsi haud dubie suscipienda, non ex jurisdictione, quæ nulla est, sed jure & ex ratione naturali, ab utro stet ratio & justitia causæ, ut qui jure potior est, auxilio quoque prior habeatur. Si non liqueat, utrique, vel potius neutri mittendum; modo ne captiose agitur & hoc prætextu fœderis obligatio eludatur, quod magis facti, quàm juris est.

14. Finitur obligatio Fœderis, si pars altera pactis non stet, καὶ ἐπὶ ..., ut Thucydides, & vel *tantillum* transgrediatur, nisi convenerit, ne ob quaslibet offensiones, fœdus rumpere liceat: certâ transactionis viâ per modum conditionis præscriptâ & prius ineundâ. Neque tamen statim atque à fœdere licet discedere, bellum etiam movere licet; hoc enim atrocius est, & propriis regulis constat, de quibus *inferius*.

15. Tempore etiam præfinito finitur, neque enim Fœdus silentio utriusque partis renovatum videtur, nisi actus ipsi partium hoc necessariò præ se ferant: alioqui novatio non præsumitur: sed ex ipso facto probari debet.

16. Quæritur, an & morte contrahentium fœdera finiantur; quâ parte inter personalia & realia distinguendum, ut illa morte intereant, hæc ad posteros transmittantur. Realia sunt omnia, quæ cum plurium Imperiis Optimatium, vel cum liberis populis ineuntur, quia in illis non est mutatio Summæ potestatis, quod ad personas attinet. Etiam quæ cum Regibus, si mentio Regni, ut plerumque fit, adjiciatur. Quin & ex materia, si favorabilis sit, idem colligitur, ut sunt fœdera de commerciis, de non nocendo, de mutuâ defensione. Quod si odiosa sint negotia, neque in verbis sit quicquam, unde obligatio cum respectu ad populum accipiatur; magis est ut personalia censeantur.

17. Quid differant sponsiones à fœderibus, dictum est in *lib. 1. sect. 3. c. 6. n. 27.* sunt enim pacta ducum belli, inita de ejusmodi rebus, quæ ad summam potestatem spectant, & de quibus mandatum illi nullum habebant. Ac ideo nomina Ducum illis inserebantur, cum in Fœderibus soli feciales, ut ministri publici, nominarentur.

18. Effectus sponsionum est, ut sponsores sive illi fuerint duces soli, sive etiam ordinum ductores, seu milites universi, teneantur ad implendum id quod promiserunt. Sed Potestas summa, cujus, scilicet, hac parte nullus, ne tacitus quidem intervenit consensus, nullo modo tenetur, nisi, non silentio tantum nudo, sed & facto aliquo sponsionem comprobaverit.

19. Qui spoponderunt, hi, non servatis pactionibus, tenentur vel ad rem in eundem statum, qui fuit ante sponsionem, restituendam, si hoc præstare queant, vel in id quod interest, aut denique ad sua corpora dedenda stipulatoribus; in quod Romana exempla Sponsionis Caudinæ, Numantinæ aliaque desierunt.

20. Cæterum, interpretatio fœderum & sponsionum sine calliditate, ut modo dictum, facienda est, ex simplici & populari intellectu verborum, procul habito sensu diverso, quem quis tacite in animum inducere vel dictis adfingere possit, cujusmodi & in veteri novaque historiâ hominum plurima extant ludibria, sed in ambiguis accedendum ei, quod est obscurius.

21. Alia est regula, quam & Jurisconsulti inculcant; in dubiis capiendam interpretationem, quæ vitio caret, aliisque certis rationibus non adversatur. Item, adversus eum faciendam explicationem, in cujus potestate fuit, Legem clarius dicere. Denique, odiosa restringenda,

genda, favorabili interpretatione adjuvanda esse & extendenda.

22. Inter odiosa videtur esse renuntiatio libertatis, faciendi quod libet, ex jure Naturæ. Unde pendet quæstio, an sociis in fœdere nominatis generaliter, cum pacto, ne liceat illis nocere, contineantur & hi, quos alter fœderatorum postmodum adsciverit; quod negandum: Quanquam & novos adsciscere socios, non est prohibitum. Proinde, quod ad hos attinet, dicendum, utrimque cessare fœderis obligationem; adeoque in illis impugnandis vel defendendis, sine perfidiâ, quod & sæpius usu venit, confligere posse fœderatos.

23. Dantur omnino plures regulæ satis pressæ & subtiles, secundum quas regendæ interpretationes, sed quæ hujus compendiariæ scriptionis modum penitus excedunt: præsertim post Grotium in *lib. 2. c. 15. quod est de Fœderibus*; & *cap. 16. quod est de Interpretatione*. Et hæc etiam causa nobis erit, quod de Bello acturi, fere nos intra veteris Editionis limites continebimus.

24. Sed de cautione, quâ fœderis observantia & perpetuitas sancitur, addenda paucula. Fidei datæ vinculum, & jurisjurandi religionem, quæ in nullis omittuntur Fœderibus, etsi validissimas Juris cautiones, parum addere securitatis, omnium docuit usus temporum & populorum. Nec æquitas conditionum, quæ prima Bodino est Cautio in *lib.* 5. *c.* 6. potentiores à servando fœdere continere potest; Adversus inferiores, bona est, ut Privernatium Legatus apud Livium, rogatus, an pacem, si daretur, fideliter servaturi essent. *Si bonam*, inquit, *dederitis*, *& fidam & perpetuam habebitis*, *si malam*, *haud diuturnam.*

25. Melior cautio fuit Obsidum, veteribus usitata; quæ tamen quam non fuerit omni exceptione major, innumera docent exempla: Quibus, & quod inhumanum sit, obsides facere victimas perfidiæ suorum, pridem eo res deducta est, ut pro cautione Fœderum perpetuorum amplius non habeantur; sed pactis solummodo transitoriis & fere pecuniariis adhibeantur.

26. Frequentioris usus est Sponsio Sociorum, vel Exterorum Principum & populorum, qui Fœdus ratum fore spondent, eoque nomine se obligant: Cujus rei Juris effectus hic est, ut sponsores eum qui fœdus rumpere velit, ad servandum cogant. Verum & hoc inutile plerumque repertum est; si ratio ejus quod Interest, sponsores ita non teneat obstrictos, ut sine suo gravi detrimento vindicias secundum fœdus omittere non possint. Sine tali vinculo propriæ utilitatis, parum aut nihil in ejusmodi cautionibus esse fiduciæ, non magis vetera quam nostræ exempla memoriæ commonefaciunt.

27. Denique, tanta est hominum perversitas & potentiorum ambitio; ut nihil Fœdera, vel pacis fiduciam, efficacius, quam nocendi impotentia, stabiliat, tam respectu imbecilliorum, quos suæ conditionis pæniteat; quam æqualium, quos τὸ ἀντίπαλον δέος, mutuus metus ad pacem custodiendam adigit; Nec aliud contra potentiores remedium, quam conjunctio plurium, quos ejusdem utilitatis ratio devinctos tenet, quærendum & applicandum: quod ad politicam spectans, heic latius non prosequemur.

CAP.

CAP. IV.

De Bello.

Definitio belli, & disputatio, an licitum sit, jure Naturæ & utroque Divino, quod Affirm. & probatur, remotis objectionibus. Divisio belli, in publicum, privatum & mixtum. Illud, solenne, aut minus solenne. Solenne fieri, si & summa potestas utrimque sit & præcedat indictio; minus solenne contrà intelligi. Quatenus Magistratui bellum sit permissum. Mixtum vel ratione personarum aut indictionis, quæ in altera parte secus se habeant. Privata duella, quando licita. De repressaliis. De indictione belli. Causæ belli suasoriæ vel justificæ. Hæ rursus triplices 1. defensio personarum & rerum 2. Recuperatio ejus, quod nostrum aut nobis debetur. 3. punitio delictorum. De omnibus tenendum, levia transmittenda. Ad punitionem pertinere auxilium, quod pro innocentibus suscipitur. Amorem libertatis, studium propagandæ religionis non esse justas belli gerendi causas. Dubiæ causarum magis pro injustis habendæ. Subditos in bellis injustis non debere principi operam, secus tamen in dubiis.

STatus Naturalis, in quo sunt diversæ Civitates, propter humani ingenii pravitatem, non minus rixis & contentionibus, quam discrepantibus pacis institutis exagitatur. Rixæ autem Summarum potestatum facile in bellum, quia cessant inter illas judicia, erumpunt.

2. Est autem bellum *Certatio per vim*, ut Cicero definit *lib.* 1. *off.* 16. vel, ut Grotius, Status per vim certantium, quà tales sunt *l.* 1. *cap.* 1. §. 1. *d. jur. Bell.* Quanquam nec Cicero dixit Certationem pro actu certandi, sed pro universo tractu atque ductu armorum, inter partes certantes, ut alibi Cicero *contentionem* belli & *observationem* pro longo observandi instituto. Matrimonium Jurisconsulti vocant Conjunctionem, non pro actu transitorio conjungendi, sed pro statu conjunctionis perpetuo; denique, verbalia in io. frequenter ita sumi, pridem observatum est.

3. De bello prima est quæstio, an bellare unquam sit justum, quod jure quidem Gentium nullam recipit dubitationem, quia de usu & effectu, quem populi omnes bello tribuunt, plenæ sunt omnes historiæ, idemque gravis humano generi docet experientia.

4. De jure Naturæ & divino imprimis videndum. Et quidem non prorsus juri naturæ bellum adversari, satis id ostendit, quod nihil præ defensione corporis sui, magis aut æque sit juris Naturalis. Denique, ut rebus, quas natura in medio posuit, utamur, easque absumamus, id jus primum naturale dictat, & qui hoc prohibet, is injuriam infert, quam vi repellendam esse, res & ratio dictat Post recessum à communione, licuit idem pro dominio, quod antea pro rebus, quæ nullius adhuc erant factæ.

5. Præterea, delinquentes pœnam mereri, eamque à quolibet non reo paris maleficii, maximeque ab eo qui læsus est, exigi posse, aliquoties dictum & proba-

probatum est. Quod cum inter diversas civitates fine vi non possit fieri, bellum etiam puniendi causa recte suscipi vel exinde apparet. Adeò ut originem habere bellum ex jure Naturæ manifestò constet. Proinde, quod & JCti & scriptores alii bellum jure Gentium positivo esse docent introductum, hoc de certâ & solenni bellorum formâ, unde peculiares pendeant effectus, intelligendum.

6. Sed nec de jure veteri Divino magna est dubitatio, quin non omne bellum sit illicitum. Abrahamus fine speciali Dei mandato, Reges quatuor devicit, laudante Melchisedeco. Et bella Davidis, quorum pleraque non liquet à Deo nominatim imperata fuisse, *Dei prælia*, id est, pia ac justa dicuntur. Imò quod magis est, perpetuæ ac generales de modo belli gerendi, à Deo regulæ præscribuntur, *Deuteron. cap.* 20. quo quid fortioris argumenti sit, bella pie geri potuisse, tametsi nullum Dei speciale mandatum intervenisset? Ex quibus apparet, Legem Dei de sanguine non fundendo, bellis nihilo magis officere, quam Lex de non occidendo judiciis capitalibus obstat.

7. In nova Testatione, à primo initio habemus Johannis Præcursoris dictum, quo milites officii sui non desérendi, sed pie exercendi admonentur. Paulus verò, non tantum docet, gratum esse Deo, ut oremus pro Potestatibus, quo tranquillam sub earum tutelâ vitam degamus, quod fine armis fieri nequit: sed & Ministros affirmat esse, qui haud frustra gerant gladium, quin vindices sint ad pœnam his, qui malum fecerunt; quod ratio non patitur, ut minus de exteris delinquentibus, ad tutelam suorum, quam de subjectis Potestatum intelligamus. *Epist.* I. *ad Timoth. cap.* II. *v.* I. 2. 3. Idemque suo exemplo docuit Paulus, quando militare præsidium, ubi se insidiis Judæorum, ope Tribuni militum eripuisset, minimè rejecit

8. His accedit; quod, ut suprà diximus, Lex Mosaica de rebus moralibus & quæ aliis gentibus æquè conveniat, obligationem suam in perpetuum ad omnes, adeoque ad Christianos quoque extendit. Jam quid magis honestati, imo necessitati morali adversum esse potest, quam ut gladii jus, Summis potestatibus eripiatur; quo sublato manifestum est, maximam scelerum licentiam maiorumque diluvium, nihil ut tutum, nihil sanctum aut inviolatum foret, secuturum.

9. Ad ea, quæ ex dictis Christi, contra bellum moventur, tenendum hoc primò; Si fuisset Christo propositum omne jus gladii tollere, & ejusmodi statum introducere, qualis nunquam visus, auditus esset, eum id verbis quam maximè specialibus & expressis facturum fuisse. Qualia tamen non proferuntur, sed ejusmodi, quæ de cohibendo vindictæ privatæ studio, exercendâque in rebus minoris momenti patientiâ injuriarum, agunt.

10. Jam in veteri Ecclesiæ historiâ celebrantur Legiones Thebæa & Fulminatrix, quique sub Juliano defectore militabant, qui teste Ambrosio 7. *de offic.* dicenti Imperatori, *producite aciem pro defensione Reipubl.* obediebant, cum autem diceret eis, *producite aciem in Christianos*, tunc agnoscebant Imperatorem cœli. Ne de Martyribus dicam, quorum etiam milites complures antiqua martyrologia commemorant & agnoscunt.

11. Quod autem sententiæ Patrum quorundam, minus de bello honorificæ extant, illæ hanc causam habent, quod tum temporis difficulter castris inesse, sine periculo idololatriæ, saltem sacra religionis exercitia minus commodè aut prorsus habere non liceret. Etiam verò, quod, cum semper in castris omne genus

bus impietatis regnet, viris eximio sanctitatis proposito afflatis, nihil potius, quam procul a profanis abesse videretur.

12. Sequitur divisio belli, quæ in duas abit species: est enim Privatum vel Publicum, nisi tertium addere velis, quod Mixtum appelletur. Publicum est, quod geritur auctoritate ejus, qui habet jurisdictionem. Privatum, quod est inter eos, qui auctoritate publicâ carent; quæ hujus sunt generis, vulgo *Duella* dicuntur. Mixtum, quod ab una parte publicum, ab altera privatum est.

13. Publicum rursus aut solenne est, quod & justum suo sensu, aut minus solenne. Solenne, quod utrimque ab illis, qui summam habent potestatem, ritu jure Gentium necessario geritur. Minus solenne erit, quod vel auctores habet, Personas publicas quidem illas, at superiorem habentes, ut Magistratus, vel, quod aliis juris Gentium requisitis destituitur.

14. At verò Magistratus in exteros belli jus gerendi nullo modo habent, quia per hoc tota civitas venit in periculum, ideoque ejus qui præest civitati hac de re judicium, solius sit oportet: qua parte peccarunt Cn. Manlius, qui Gallogræcos, & forte Cæsar Julius, qui Germanos injussu populi Romani infestarunt. Excepto casu inopinatæ necessitatis; quo casu præsumptio de voluntate summæ potestatis dubitare non patitur, ne non arma permissa sint.

15. Verum, qui Magistratus Imperio sunt præditi, hactenus habent jus armorum in subjectos, ut partes sibi commissas, cum vigore publicæ disciplinæ & coërcitione contumacium, seu per apparitores, sive per milites, in hunc finem sibi adtributos exercere valeant. At extraordinariâ manu, vel cum exercitu absque speciali mandato nequaquam experiri possunt, ne civile bellum oriatur.

16. Sub Magistratibus & superiorem habentibus, hic non complectimur eos, qui partem summæ potestatis obtinent; nam hi, quatenus summi sunt, rectè hoc nomine bellum solenne suscipiunt, multò minus inæqualiter fœderatos: sed hæc res ex iis quæ *præcedente libro* dicta sunt, intelligi debet.

17. Jam mixtum quodnam sit bellum, ex simplicibus facile colligitur, ejusque variæ sunt species; miscetur enim aut ex solenni & privato, vel ex minus solenni privatoque bello. Ex solenni & privato, cum is qui summam habet potestatem contra exteros latrones aut prædones; vel suos rebelles expedit arma. An autem subjecti jure adversus Imperantes bello congredi possint, ex iis quæ de Tyrannide superius dicta sunt, judicari debet. Ex minus solenni & privato mixtura conflatur, quoties Magistratus pro officii sui executione vim parat in contumaces aut in prædones.

18. Sed publicum utrimque, minus solenne, dari non potest inter pares Magistratus, quia par in parem non habet imperium, nec in cãdem civitate cogendi facultatem. Verum inter superiores & inferiores, pari modo, vis locum habere potest, quo inter Magistratus & privatos antea dictum est.

19. Mixtura ex publico solenni & non solenni, dupliciter potest supponi; aut cum Magistratus in suam potestatem supremam insurgit, vel cum adversus exteros armis contendit. Priorem non posse aliter esse justam, quam eo casu, quo privatus quilibet summo Imperio se jus habeat opponendi, *aliàs* explicatum est. Posterior ex modo dictis resolvitur; scil. ejus usum existere posse, cum repentina necessitas flagitat, ut Magistratus salutem publicam armis tueatur, aut cum id genus habet mandatum;

ex quo ejusmodi potestas colligi possit, quemadmodum Romæ Consules ex S-Cto; *viderent, ne quid Respubl. detrimenti caperet.*

20. Hæc de publico mixtoque satis; bellum mere privatum regulariter illicitum, nec quicquam adeo inimicum est constitutioni Civitatis & judiciorum. Unde liquet, non aliter hoc justum fieri, quam ubi ordo civitatis & judicia cessent, quod vel fit extra terminos Civitatis, aut etiam intra illos.

21. Extra, si qui versentur in locis à nullo populo, vel à tali, qui nullum imperandi parendique ordinem servet, occupatis, ut in solitudine, insulis vacuis, aut Cannibalum regionibus. In Civitate cessant judicia momentaneè vel continue. Momentaneè, quoties sine certo discrimine res non fert moram; ut expectetur judex, velut in invasione fugàve debitoris.

22. Continuè Judicia cessant, culpâ vel subditorum vel Imperantium. Illorum, cum per seditiones & bella civilia nullus ordo Reipubl. servatur, sed omnia confusa sunt. Imperantium, quando Princeps aperte rejecit causæ cognitionem.

23. Princeps, inquam, non judex; si enim hic læsos & conquerentes audire nolit, neque subditis neque exteris causa belli nascitur; sed uterque ad Principem summum recurrere debet. Quo adhuc negante justitiam, civis quod ultrà moliatur, non habet. Etenim nullo modo statuendum est, eum à Principe suo rejectum sibimet ipsi jus dicere & ferrum stringere posse: hoc enim fœdere civitatis omnino prohibitum, & ferenda ejusmodi sine dubio injuria, ut ex Principiis *libro priore* collocatis plus quam manifestum est.

24. Exteri à Summâ potestate adversarii sui palam spreti, ad suos Imperantes se convertunt, quibus, si oppressionem negatamque juris copiam approbaverint, ab illis veniam repredandi, sive literas *Repressaliorum* impetrare possunt. De quibus jam liquet, ut jure dentur & exerceantur, quid requiratur; scil. ut justitia à summâ potestate partis ejus quæ læsit, negata sit, nec aliter quam posteaquam sæpius & instanter petita fuerit. Dein, à summa potestate eorum, qui læsi sunt, facultatem prædas agendi esse petitam ac impetratam.

25. His præsuppositis, nemo dixerit, Repressalias juri Gentium esse contrarias. Nam quod vis armata non primis tantum injuriæ auctoribus, sed cunctis, qui sub eodem imperio sunt, infertur, hoc eodem fundamento, quo ipsum nititur bellum.

26. Notum enim est è doctrinâ, quam de summâ potestate *libro primo* habuimus, id quod agit Summa potestas, hoc omnes & singulos cives agere videri, nec quenquam de eo non teneri. Proinde cum Princeps id quod jus & fas tulit, facere noluit, universa civitas, nec minus singuli hoc luere debent.

27. Superest ad explicationem belli solennis, ut ritum, qui jure Gentium in eo requiritur, paucis explicemus. Est autem ille ritus, Indictio, sive denunciatio, quam propterea placuit recipi, ut constaret, non privato ausu, sed voluntate utriusque populi aut Imperantium geri bellum. Denique, ut si populus ejus vel Imperantes non sint immediatè in culpa, deliberent, utrum velint suam facere litem, an satisfacere læsis.

28. Hinc alia indictio *pura* est, alia *conditionalis*. Pura fit, cum vel alter jam intulit bellum, aut eadem quit ipse, quæ pœnam jure Gentium non dubie merentur. Conditionalis instituitur, cum subditi alterius deliquerunt; tunc enim

ab Im-

ab Imperantibus postulanda satisfactio, ad quam suos cives compellant; aut si tergiversentur, ipsi causam suscipiant.

29. Et hæc est Indictio, quæ cum repetitione rerum conjuncta dici solebat *Clarigatio*, quâ non modo rei vindicatio aut debiti pecuniarii, sed & criminalis persecutio comprehenditur: unde verba fecialium antiqua *reddi*, *satisfieri*, *dedi*, videlicet sontes delictorum.

30. Et quidem pura indictio, cum ipsa vi paratâ, fieri potest; Conditionalis deliberandi tempus largiri debet. Superflua est indictio, in bellis, ut loquimur, defensivis, aut in executione pœnæ, propter delictum manifestum. Ritus indicendi cujusque populi & seculi sunt peculiares; ideoque ad hunc locum referri non possunt. Hæc summatim indicata sufficiant; ne post Grotium hic de jure belli universo agimus. Quod & in sequentibus observandum. De his vide [illegible] *lib.* 3. *cap.* 3.

31. Belli causæ non male vulgo in *suasorias* & in *justificas* dividuntur. Suasoriæ sunt, quæ partes impellunt ad bellum suscipiendum. Justificæ, quæ juris fundamentum armis tribuunt. Et Hæ aliquando cum suasoriis coincidunt semperque publice præferuntur. Illæ autem, quando à justificis differunt, tacite habentur & dissimulantur. Justificæ tum sunt *προφάσεις*, *prætextus*, suasoriæ magis *αἰτίαι* Rationes dicuntur. Ac ita plerumque in omnibus olim hodieque bellis agitur; suasoriæ sunt fere cupiditates variæ, quibus principes populique agitantur. Prætextus à justitiæ imitamentis petuntur.

32. Nos de causis verè justificis, hoc est, justis agimus, quæ non male ad tria referuntur capita, ad *Defensionem*, *Recuperationem* & *Punitionem*. Defensio est juris Naturæ, quâ vim vi non modo singulis, sed etiam populis repellere licet, idque ita, ut nec indictione sit opus. Sed debet esse defensio contra vim talem, quæ *metum præsentem inferat*, *non suspicionem inferendi ejus*, ut in simili Ulpianus ait in *l.* 9. *pr. Quod Met. C.* Cum enim bellum sit omnium malorum maximum, ex obscura mali alicujus futuri suspicione ad arma non festinari, summopere generis humani interest.

33. Si tamen justa sit præsumptio, ex iis quæ fiunt, etsi nondum contra nos, id agi vel maxime, ut nobis noceri possit, quibus forte Polyphemi gratia, ut ultimi devoremur, servetur, dicendum est, exigi posse cautionem in nostram securitatem: Quæ si non præstetur, armorum non injustam præberi causam.

34. Ita si quis Rex potens & *Conquestor* in hoc sit, ut quoscunque potest, invadat & subigat, populumque vicinum oppugnet, quo victo, nobis proxima vis immineat, non est dubium, quin ei per vim impedimento esse liceat. Talis erat *Philippus Macedo*, contra quem Athenienses suos ita monet Demosthenes *Philipp.* 3. ὁ γὰρ οἷς ἂν ἐγὼ ληφθείην, ταῦτα πράττων, καὶ κατασκευαζόμενος, οὗτος ἐμοὶ πολεμεῖ, κἂν μήπω βάλλῃ μηδὲ τοξεύῃ. *Qui facit & parat talia, quibus ego capi queam, hic adversus me bellum gerit, etsi nondum feriat aut jaculetur.* Quâ ratione ab alio nostri temporis *Conquæstore*, vicini aliquoties cautionem *Arcifinii* exegerunt & acceperunt. Etsi res hominumque pravitas vix ullum, nisi in vi paratâ belli, præsidium contra vim prævalentem recipiat, in quo acquiescat.

35. Alioqui non est indulgendum ambitiosis populorum æmulationibus, ad bella hoc prætextu temere festinantibus; atque ideo in universum Grotio adsentiendum, qui metum alienæ potentiæ negat esse justam belli causam; nisi & de animo potentioris erga nos eâ certitudine, quæ in morali materiâ sufficiat, consti-

constiterit *lib.* 3. *de Jure B. & P. c.* 22. *n.* 51. Quid enim si lacessitus Princeps, cujus potentiam metuimus, arma moveat? si optimo jure suam petat ditionem, an nobis, ob metum incommodi nostri bello & suo jure utentem licebit aggredi? Hoc sane jus naturæ permittere, imo jubere, ut iis, qui vim injustam ab aliis patiuntur, suppetias feramus, injuria modo sit manifesta, jam diximus, idemque multo magis, vi fœderis antea, cui vis fit, initi, licere non est dubium.

36. Cæterum, justa defensio non modo publici, sed etiam privati belli causam præbet. Enimverò de tuitione corporis, ad vitæ vel pudicitiæ custodiam nihil dubitatur. Sed de minoribus injuriis aut damnis avertendis quæritur, an licitum sit, hominem occidere. Nam si justitiæ expletricis rationem simpliciter consideremus, nemo vel tantillum injuriæ pati cogitur. Sed Lex caritatis Euangelicæ dictat, potius ad leviora connivendum, quam ultionem quærendam, nedum sanguinem humanum effundendum, ut de alapâ & de tunica Christus respondit. Sane inter privatos & maxime in civitate, ubi judiciis locus, illud ipsum præcise observandum, ne ob res ereptas vel eripiendas cædes committatur; nisi forte tales sint res, à quibus nostra vel nostrorum vita dependeat, quâ de re latius agentem vide Grotium in *lib.* 2. *c.* 1. *n.* 10. *& seqq.* & quæ à nobis scripta sunt in *Eunom. Rom.* ad *l.* 4. §. 1. *Ad l. Aquil.*

37. Forte autem inter populos circa res majoris momenti, ratio non parum diversa consistit. Nam si Potestatibus supremis non liceret raptores suarum rerum quantivis pretii occidere, si resisterent armis, palam est, actum fore de salute populorum. Idem judicium de rebus esto recuperandis (semper tamen intellecto, levia damna silentio transmittenda) sub quibus & repetitionem ejus quod nobis debetur, comprehendimus. Plane & ab injustis detentoribus sua per vim avocare licet, cui si per vim illi resistant, jam causa puniendi illos non injusta nascitur.

38. Quippe Summis quoque potestatibus competit jus ulciscendi puniendique delicta, quorum species pridem complures habuimus. Et plane hoc de justis belli causis quæsitum tam late patet, quam tota boni & æqui disciplina; ideoque hic nihil quam summa capita delibare licet, reliqua jam dicta pridem aut aliunde petenda, è Grotio in primis. Hoc obiter tenendum, veras causas è justitiâ expletrice petendas: Adtributrix uti non parit actiones forenses, ita vix est, ut belli causas suppeditare queat.

39. Videtur & ad punitionem referri posse causa belli (nisi potius hoc sit quartum causæ genus) quod pro Auxilio innocentium suscipitur, qui ab aliis, quibus subjecti non sunt, injuria afficiuntur. Imo & pro subjectis alienis licere bellum suscipere, si manifesta sit imperantis injuria, superius approbatum est. De metu quoque alienæ potentiæ diximus aliquoties.

40. Libertatis amor è suasoriis causa acerrima, sed Justifica per se esse non potest: Nisi concedere velimus in eorum sententiam: qui libertatem publicam de jure nunquam populis adimi, sed Imperantium potestatem semper ab iis dependere statuunt; quod volunt Mandatarii Doctores, de quibus actum in *lib.* 1. *sect.* x. & *alibi.*

41. Denique, Nec studium propagandæ religionis; cujus longe aliam Deus in literis suis rationem præscripsit, justa belli causa esse potest: Multo minus auctoritas Pontificis Romani, aut Presbyterorum jus in alienis rebus alteri donandis sibi arrogantium.

42. Opor-

42. Oportet autem ejusmodi esse causam, de cujus æquitate manifesto constet, eâ certitudine, quæ in moralibus haberi possit: Ideoque si dubium sit, an causa belli sit justa, non modo tutius sed & rectius, & necessarium est, armis abstinere. Præstat, primo rem colloquiis tentari, dein arbitrio finiri; denique vel sorte vel certamine singulari, quod hoc casu pro licito habendum, quia fundamentum habet idem, quod bellum, & minus est malum.

43. Etiam hi, qui bellis alienis se ministros & instrumenta præbent, causæ, hoc est, conscientiæ suæ rationem habere debent. Nec quidem cives Principi suo causam habenti injustam, licet imperetur ipsis, opitulari possunt, quia magis hac parte Deo parendum: etsi tributa imperantibus hac causâ nullo modo resistere licet.

44. Quod si de meritis causæ dubitent subditi, videntur posse & debere suos Rectores sequi; non obstante, quod tutius sit, in dubio, abstinere eo quod periculosius est. Videtur enim vinci hæc ratio, per aliam, quod civibus de actionibus principum suorum optimè sit præsumendum, & quam minimum publicis consiliis intercedendum. Denique, certum inobedientiæ peccatum pluris facere par est, quam incertam de iniquitate causæ formidinem.

45. Intelligendum hoc autem de justificis duntaxat causis: suasoriæ, quatenus ab illis distinguuntur, vix aliâ quam utilitatis consideratione censentur, cujus interpretatio nihil ad subjectos. Etiam vero cum subditi causam belli improbant, nihilominus se suaque adversus vim hostium tueri possunt: quia cum ipsi non deliquerint, peccatum imperantis Naturalem defensionis facultatem illis auferre non potest.

CAP. V.

De Jure Belli, & de fine Civitatis.

Jus Belli esse duplex, verum & Internum, quod rationibus Justitiæ per se consentit, & Externum, quod usu & consensu gentium vim juris accipit: Inductione specierum id approbatum. Quo jure res hostium capiantur. De jure postliminii, tam personarum quam rerum. Traduntur aliquot regulæ juris belli explicatoriæ. Fidem hostibus quoque servandam, imò & latronibus & tyrannis; non tamen ab eo, qui injustâ vi coactus est, nisi juraverit. De induciis, & quibus rebus illæ violentur. De pactis captivorum. De pace, quomodo explicetur, quomodo rumpatur. Modi finiendæ civitatis ad duos reducuntur, primus, cum ipsa multitudo extinguitur, alter, cum unio civitatis tollitur. Prius inundatione, terræ motu, bellis fieri. Alterum dissipatione hominum, vel omni ordine Summæ & inferiorum potestatum sublatâ: non tamen mutatione loci, nec formæ reipubl. nec consolidatione plurium civitatium in unam, denique nec improbitate & injustitia.

JUra Belli summatim expositui, unam in universum præmittemus remissionem, ad Grotium de *jure* B. & P. in *lib.* III. potissimum. Dicemus igitur, jura Belli vel ejusmodi esse, ut fine labe interna justitiæ, vel ut tantum impune & cum effectu externo, exerceri possint.

2. Posteriore modo juris, licet omnibus, qui bellum solenne gerunt, hosti nocere quovis modo, jure an injuria nihil refert. Quod non ex jure naturæ, sed gentium oritur; idque ideò, quia plerumque pars utraque justam se habere causam contendit, à cujus rei decisione belli effectus suspendi nequit.

3. Primo igitur, licet hosti occidere hostem, omnesque intra hostium fines versantes, quia ab omnibus illis damnum potest metui. Imò etiam fœminas, infantes, supplices, deditios, nempè, ut dictum, *impune*, non tali jure quod vitio careat. Veneno hostem interficere naturaliter licet, jure gentium non æquè. Percussorem immittere, si fides expresse vel tacitè non violetur, utroque jure (vix tamen dignitate salvâ) licet, alioqui non licet. Stupra in feminas, vel pueros neutro jure licita videri possunt, quia nullum in bello fructum præbent; etsi plerumque impunita relinquuntur; sed non jure, nequidem externo, quod jus vocari queat.

4. Post corpora, res quoque hostium auferre, abigere, rapere, perdere licet; etiam res sacras & religiosas. Et quas res quisque capit, eas facit suas, nempè, si nomine proprio illas capiat. Unde quæ actu belli publico capiuntur, fiunt ejus, cujus nomine actus ille instituitur. Sed in actibus privatis, uti sunt excursiones, quilibet rem primum arripiens, dominio ejus potitur, idemque in direptionibus ab Imperatore concessis, ut ad Tit. de Rer. divis. §. 17. *dictum* est *in Prælect.*

5. *Occupatæ* autem res dicuntur, mobiles quidem, ubi illuc perlatæ fuerint, unde ab hoste difficulter recipi possint.

Res

Res immobiles captæ non videntur, nisi munitionibus capientium inclusæ sint, aut capiens plane victor evaserit. Res tamen eorum, qui hostes non sunt, licet intra fines eorum repertæ, non fiunt capientium, etsi dominos ibi repertos occidere licet: quia non, ut ab hominibus, damnum ab illis metuitur, idemque de rebus in hostium navibus deprehensis.

6. Sed quæ ab hostibus erepta sunt aliis, ea priores Domini repetere non possunt, quia hostium facta jam erant. Si enim propriæ res hostium non fuerunt, neque solenni bello aliis ereptæ, tunc non fiunt propriæ capientium, ut tamen Sumptus in rem facti sine dubio repeti possint.

7. Nec tantum res, sed etiam personæ Dominio capientium cedunt; quos enim licet occidere, hos multò magis servare licet ad serviendum. Unde jus vitæ & necis in servos, & facultas quidlibet imperandi jure gentium recte exercetur.

8. Servus tamen bello injusto, licet solenni captus, fugere salva conscientia non prohibetur. Resistere autem domino inique licet imperanti haud perinde potest, qua de re dictum *superius*.

9. Quod jus in singulos, idem in universos competit, ut victor eam Civitati formam det, quam voluerit, estque hoc imperium in victoris patrimonio. Imò & deleri forma civitatis & membrum alterius fieri potest, seu mutatione politica tantum, quam Franco Galli in usu habent, *Unionem* quam vocant; seu migratione in diversas terras, ut vetus historia frequenter factum commemorat passim.

10. Porrò, ad personas & res privatas ab hostibus captas, jure gentium pertinet *Postliminium*, quod definitur: *Jus ex reditu in fines publicos.* Estque duplex, Personale & Reale. Personale postliminium est, jus, quo is, qui captus ab hostibus & eodem bello reversus est, perinde omnia recuperat sua jura, ac si captus non fuisset. Singula verba expendamus.

11. *Captus*; nam transfugæ non habent postliminium, nec qui victi armis, hostibus ex pactione se dediderunt. *Ab hoste*; justum enim, id est, solenne bellum esse oportet: hinc latrociniis & civilibus bellis non opus est postliminio. *Eodem Bello*; nam qui pace facta revertitur, non habet postliminium, nisi expressum hoc sit. *Reversus*: nec interest; clam vel palam, vi an dolo reversus, idque in præsidia nostra, vel ad populos partium nostrarum. *Omnia sua jura*, tam quæ statum personæ ejus spectabant, quam quæ in dominio & in credito erant. *Ac si captus non fuisset*; ideoque & ea recuperat, quæ si mansisset apud suos, habiturus fuisset.

12. *Reale* postliminium efficit, ut res ab hostibus captæ, iisque iterum ereptæ prioribus Dominis restitui debeant, scil. immobiles. Mobilia enim sunt in præda, nec postliminio recuperantur, nisi quæ res usum in bello habeant, ut tamen ab his arma & vestimenta excipiantur, quia hæc sine dedecore non amittuntur. Plura sunt hujus generis ad jus publicum indirectè pertinentia, plenâ manu exposita in *prælect.* ad *Tit. π. de Captiv. & postlim. reverſ.* quæ huc transscribere non libet.

13. Porro, ut sciamus, quid juris amplius belligeranti competat, teneantur hæ regulæ. *Prima*; Qui justam belli causam habet, huic omnia licent, quæ ad executionem causæ necessaria sunt.

14. *Secunda*, ei non dissimilis; Cui finis conceditur, huic omnia ad finem necessaria conceduntur. Hinc, qui invaditur & in vitæ periculum adductus est, potest id propulsare quovis modo,

 neque

neque tenetur primum expectare ictum aut paribus uti armis. Regulam autem istam non metimur ex belli principio tantum, sed etiam ex post facto. Hinc in eum qui se hosti meo adjungit, idem licet, quod in ipsum hostem.

15. *Tertia* Regula; si finis obtineri nequeat, nisi plus faciendo, quam per se finis requireret, hoc perinde licere dicendum. Hinc plus capere ex hoste fas est, quam ille nobis debeat, ut tamen quod abundat, restituatur, deductis impensis, si bellum statim componatur. Ex Eàdem regula sequitur, posse etiam prohiberi alios, ne ad hostem ea deferant, ex quibus ad bellum instructior esse possit, idque facientes licere deprædari, modo publicè præmoneantur.

16. Eadem regula dictat, si per vim adsequi finem nostrum nequeamus, fas esse fraudibus uti; salva tamen fide & dignitate. Doli, qui in actu negativo consistunt, sine dubio licent; qui in actu positivo, hi aut in rebus aut in sermone committuntur. Qui rebus fiunt, cum non habeant certam & infallibilem significationem, sunt liciti: de his qui in sermone committuntur, ut mendacia, quibus fides non rumpitur, egimus copiose in *lib.* 2. *sect.* 6. *cap.* 2.

17. Cæterum, quæ supra dicta sunt, de jure occidendi, vastandi, capiendi & imperio subjiciendi tam justo quam injusto Bello, multam capiunt limitationem ex regulis internæ justitiæ, & monitis prudentiæ, de quibus videndi, qui hæc ex professo tractarunt, *Grotius potissimum in lib.* 2. *&* 3. *de jur. bell. & pac.* sunt autem ista Politicæ magis, quam Juris; Ideoque nostro minus idonea proposito.

18. Porrò, Naturalis obligatio, quæ ex fide data oritur, etiam viget inter hostes; quia promissio jus tribuit ei, à quo acceptatur, nec aliud ad hoc requiritur quam ut rationis sit capax. Quod adeo verum est, ut nec latronibus nec tyrannis, qua talibus, fides data infringi possit, nisi remedio juris civilis, quod illos loco pœnæ, juris effectu privet.

19. Si quis hæreat, quomodo quem vitâ bonisque spoliare licet, hunc nefas sit eo jure privare, quod è promissione nostrâ illi acquisitum est, ita cogitabit; Promittentem hosti aut latroni, qua tali, hoc ipso, renuntiare juri suo, quod habet eum spoliandi isto jure, præsenti promissione illi tributo, quam fore perfidiam ipsi actui immanentem, statuendum est.

20. Si quis tamen præsenti metu sit coactus ad fidem dandam, hic non tenetur, *nisi* juraverit, quoniam Deo non obstat exceptio Quod metus causâ: Et hæc de obligatione interna; Nam jus externum latrones, quique societati hominum noxii sunt, nullum habere possunt.

21. Pacta quoque Summarum potestatum cum subditis eandem habent rationem, ut interno jure obligent, externo effectu vix possunt; sed hac de re alibi dictum. Imò & perfidis servanda fides, sc: in diversis causis: rupto enim fœdere ab uno, alter manifesto liberatur. Etenim nulla delictorum compensatio datur; sed quod ex contractu debetur, ratione compensationis recte eliditur.

22. Ad fidem, durante bello, pertinent Induciæ, per quas intelligitur conventio, ut partes ad tempus bellicis actibus abstineant. Sub quibus non comprehenditur refectio mœnium, conscriptio militum: sed corruptis hostium præsidiis, sine vi munitiones eorum occupare, pugnat cum induciis; derelicta ab iisdem nihil obstat quin occupare liceat. Privatis factis induciæ non rumpuntur, nisi publice approbatis.

23. Pacta captivorum cum hostibus omnino valent, licet postea ignoratæ

captivi

captivi divitiæ emergant, licet eas quoque penes se habuerit, quia non facit suum capiens, nisi quod apprehendit. Dimissus sub conditione redeundi captivus, ni faciat quod convenit, redire debet, etsi per ipsum non steterit, quominus faceret quod se facturum receperat.

24. Pacta Ducum non obligant eos, qui summam habent potestatem, nisi de his rebus, quæ ducibus commissæ intelliguntur, quas inter sunt induciæ breviores, aut nisi ratum habuerint, ut *jam antea* dictum. Si dux aut legatus mandatum excesserit, quod arcanum fuit, nihilominus Summa potestas obligatur: si manifestus sit excessus, dux ipse duntaxat obligatur. Denique, & Is qui colloquium facit cum hoste, tacito pacto eatenus de non offendendo obligari intelligitur.

25. Conventio, quâ bellum finitur *Pax* est, quam inire potest is, qui summam habet potestatem; Quippe ducum pacta sunt, Sponsiones, ut diximus in *cap. de fœder. suprà*. Per conditiones pacis etiam bona subditorum posse alienari ex dominio eminente sequitur, at sub conditione damnum sarciendi è publico.

26. De damnis bello datis, si nihil convenerit compensatio ab utraque parte intelligitur: sed quæ privati ante bellum invicem debebant, suo loco manere intelliguntur. Imò & hereditates, quæ, flagrante bello, jure intestati obvenerunt hostibus, jure gentium hodierno, ubi bellum fuerit finitum, peti possunt: quanquam de simplici rigore juris secus videri poterat.

27. Delicta, quibus populi unius cives erant obstricti civibus populi, cum quo bellum fuit, remissa intelliguntur, ne qua belli causa post pacem relinquatur.

28. Si dubitetur de interpretatione pacis, pronunciandum est adversus eum, qui legem clarius dicere potuit; quam Juris Privati regulam Æquitas etiam in publicis enixè servari jubet.

29. Rumpitur Pax, cum quid adversus pacta conventa committitur, quanquam nova belli causa, pace etiamnum integra, hoc est, non violatâ, præberi potest, idque sæpius usu venire, docet abunde vetus & recentior Historia.

30. Facto subditorum rumpitur Pax; si Summa potestas id sciverit, attamen noluerit. Ejusmodi factum est, cum subditi illius quo cum pacem habemus, hostibus militant nostris.

31. Viceversa non modo, si respublica, sed etiam, si cives nostri lædantur, idque non vindicetur publice, ab altera parte, rupta Pax intelligitur; nisi vindicari nequeat, ut, si piratæ aut latrones sint. Rupta autem dicitur in favorem ejus, qui est læsus; quo acquiescente, pax sustinetur.

32. Has positiones è priore librorum de Jure Civitatis Editione transscriptas potuisse latius deduci, quis neget? Sed moles operis, quod jam duplo se ipsum superat, & quod plena expositione in immensum iret, nos ad Grotianam lectionem, atque ad auditionem vivæque vocis institutionem Studiosos remittere, cogit.

33. Nec est quod addamus magnoperè. Nam quæ post hæc de conservanda augendaque Civitate dici poterant, magis ad Politicam spectant. Sed ut omnia orta intereunt, ita quoque Civitates & Respublicæ FINIUNTUR: Nam quod liberæ Civitates vulgo immortales dicuntur, non nisi comparate intelligendum, quatenus singulorum mortibus plurium Imperia non intereunt.

34. Sed extinguitur Civitas, vel ipsa multitudine extincta; vel ejus unione sublata. Multitudo perire potest Inundatione, Terræ motu, Bellis. Unio tollitur, sublato omni imperio & communi-

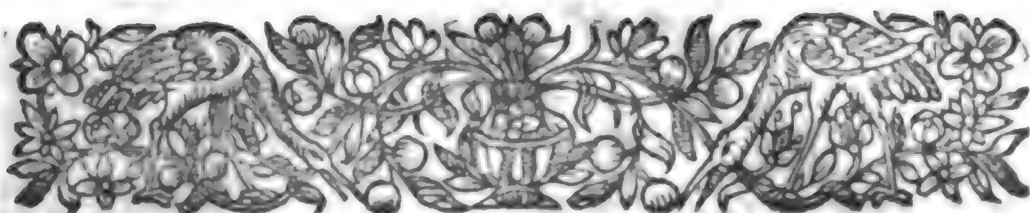
tate juris. Quod fit dissipatione hominum, Peste, Seditione, Bellis, Servitute publica, si tollantur omnes magistratus & Senatus, ut olim Capuæ factum à Romanis, imò integri populi in provinciæ formam ab iisdem redacti. Sed mutatio loci non extinguit Civitatem, si maneat ordo aliquis imperii, ut cum Athenienses, bello Medico, urbe deserta, naves conscenderunt.

35. Formâ quoque imperii mutatâ, neque Civitas neque respublica perisse censetur; quemadmodum populus Romanus semper idem mansit, sub Regno, Consulatu & Cæsaribus. Unde negari nec potest; intelligendum esse populum Romanum eundem hodie esse, qui fuit olim. Et proinde ad eundem populum pertinere jura Veterum Romanorum, nisi quatenus præscriptione aliisque juris gentium modis amissa fuerint, ut expositum est à nobis in *lib.* 1. *sect.* 9. *c.* 7.

36. Denique, nec justitiâ deficiente, Civitas nomen suum & jus Communitatis perdit, quamdiu juncta manet Societas, juris, licet minus perfectè fruendi causâ; etsi quandoque scriptores aliter de Civitate per excellentiam dictâ loquantur: Ut ne barbari quidem Algerienses & Tunetani Civitates esse negari possint. His adde sis, quæ de modis, quibus finitur Summa Potestas, dicta sunt in *lib.* 1. *sect.* 9. *cap.* 6.

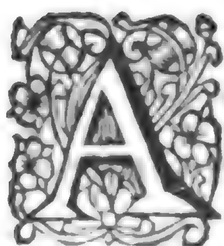

I N-

INDEX.

A.

Bdicatio *summæ Potestatu, ne quidem ex pacto, potest esse cum independentiâ* 271. 17.
Abelgari, *de Rationis usu in sacris sententia.* 183. 4.
Absoluta *potestas oppugnata & defensa variis argumentis.* 44. *& seqq.*
Academiarum *jus* 366. *est jus Majest.* 89.
Accessionis *doctrina.* 407. 21.
Accusatio *criminum, modus & jus ejus* 551.
Administrationis *publicæ partitio.* 473.
Adoptionis *jus.* 329. 17. *& pag. seq. an nobilitatem propaget.* 352. 47.
Advenarum *à civibus discrimen.* 338. 29.
Advocatus *quid, & ejus officium.* 225. 32. *non officere nobilitati.* 353. 66.
Adulterii *pœna capitalis remissa quo jure mulieribus.* 315. *pr.* 362. 36.
Adulterii *crimen & pœna* 564. 35. *capitalis pœna an rectè mulieribus à Justiniano remissa.* 564. 36.
Æquitas *quid, & an habeat locum in Satisfactione Christi, respectu Dei.* 135. 69.
Æquitas *duplex, & usus utriusque.* 485. 49.
Ærarii *jus & reditus.* 575. 4. *cap.*
Ærei *nummi, an majore summâ invitis in solutum dari possint.* 584.
Ætatis *differentia juris.* 315. 27.
Agriculturam non officere nobilitati. 354. *pr.*
Agrorum *publicorum usus & reditus.* 575.
Alienans *regnum, & impeditus, an eo privetur.* 272. 33.
Alienandi *jus dominis prohibitum, quibus ex causis.* 411. 62.
Alluvionis *jus.* 401. 26.
Alvei *jus.* 400. 13.
Ambitus *crimen.* 561. 24.
Amissarum *rerum jus recuperandi, secus ac Grotius.* 393.
Angariæ *& perangariæ.* 9. 62.
Anni *Imperialis sententia.* 598. 31.
Annuos *Imperantes æquè habere Summam Potestatem quàm perpetuos.* 64. 48.
Appellatio *& jus ejus* 571. 19. *An & in criminibus obtineat.* 572. 21.
Arbiter *quid, & jus ejus.* 528. 41.
Arbitrii *& Compromissi jus cum Imperio comparatum.* 240. 5.
Aristocratia *cæteris Reipubl. formis prælata.* 199. 9.
Aristocratiæ *jus* 229. 293. *Specialiter de illâ, quæ ad possessores immobilium restringitur* 231. 36. *de Annuâ.* 233. *Et patrimoniali Aristocratiâ.* 236.
Aristocratica *potestas absolutior, quam monarchica.* 54. 6.
Armandia, *jus Majestatis.* 91. 65.
Arrestum *quid, & omne jus ejus.* 532. 15.
Asylorum *jus.* 83. 15.
Avocandi *à judicibus, jus Majestatis.* 87. 77.
Auctoritas *principum à Legibus pendens.* 56.
Auth. *Habita de jure Acad. exposita.* 368. 10.

Balia

B.

BAlia *Florentina quid.* 295. 28.
Banni *Imperialis sententia.* 528. 81.
Beatitudo *civilis.* 31. 8.
Belgarum *Fœderata Resp. non una, sed multiplex.* 67. 14.
Belgæ *quo jure Principi suo imperium abrogaverint.* 306. 31.
Belli *jus Majestatis proprium.* 84. 17.
Belli *jus, an & quatenus committatur Magistratibus.* 94. 37. *Exponitur totum* 630. *Regulæ de jure belli.* 633. 13.
Bellum *quid & quotuplex, & omne belli jus.* 624. *t. cap.*

C.

CAnonicorum *ab Ecclesiasticis bonorum differentæ.* 397. 42.
Cambium *qualis contractus.* 556. 29.
Carneadis *sententia de jure Nat. ab Hob.* 6. *& Spin. non aliena.* 19. 10.
Cartesii de principio Fidei sententia. 177. 7
Censuale *regimen & jus ejus.* 234.
Censura *Ecclesiastica quam latè pateat.* 166. 18.
Census *ratio & jus.* 583. 42.
Charta *magna apud Anglos & sanctio singularis.* 80. 55.
Christum *non solvisse aliud pro alio Patri suo* 129. 21. *An etiam prò morte fidelium temporali solverit, distinctè exponitur.* 130. 25. *Non dedisse novis fidelibus salutem per Fœdus, sed unicè per Testam.* 113. 34.
Cicero *adversus Grotium defensus.* 95. 42.
Civis *quid sit & jus ejus* 337. *an idem possit esse in diversis civitatibus.* 339. 23.
Civis *& incolæ an liberam è patriâ discedendi potestatem habeant.* 339. 28. *Qualitas & differentia civium.* 344. *Ordines eorum.* 355.
Civitas *à Republ. quid discrepet, & q sit una civitas.* 32. 15.
Civitas *quid, ejus numerus, an sine miliis esse possit, an despotica Impe sint Civitates.* 3
Civitatis *causæ impulsivæ; metus à ma hominibus, & amor societatis.* 2
Civitatis *origo duplex, A consensu & vi* 29. 14. *&* 24. *&c. Finis & inter tus.* 635. 3
Civitatium *bona quatenus alienari possin.* 146. 5
Clericorum *ordines in Ecclesia Romana* 379. *& seqq*
Commissorum *jus.* 403. 43
Communio *bonorum inter conjuges.* 320 21
Communionis *primævæ doctrina.* 315 13.
Communium *& publicarum rerum adserta differentia.* 387. 80.
Compromissi *Arbitrarii cum jure Imperii comparatio.* 76. 73.
Concubinatus. 321. 25.
Condominatus *& jus ejus, an à monarchia diversum* 201. 6. *quot modis fiat.* 202. 16.
Conjugum *jus & obligatio inter se.* 224.
Conscientia *quid & quatenus ex Legibus obligetur.* 487. *t. cap. & an errare possit.* *pr. d. cap.*
Contributiones *hostium.* 854. 47.
Consuetudinis *auctoritas.* 486. 53.
Contractuum *jus* 448.
Contractus *inter Imperantes & subjectos an & qualis detur.* 301.
Conventus *fidelium non esse subjectos Imperiis Potestatum.* 156. 2.
Corruptionem *hominis subitam fuisse, non ex usu & habitu.* 5. 8.
Creditoris *definitio.* 132. 49.
Crellii *sententia de Redemptione refellitur.* 140. 13.
Crimen *quid.* 433. 15.
Cujacii *sententia, de Principe & populo potestatem*

testatem in se ipsum habente, refellitur. 59. 28.

D.

DAnici Imperii è legitimo in absolutum mutatio, quo modo facta. 299. 35.
Delicta varia & pœnæ. 560.
Democratiæ jus & diversitas. 239.
Democratici Status fundamentum. 35. 27.
Democraticum fœdus, quo pars minor majori subjicitur, eos qui sunt in majori parte reos etiam perfidiæ facere potest. 37. & seqq.
Devolutionis jus in Brabantiâ & alibi non pertinere ad Summi Imperii successionem. 228. 18.
Derelictio Summi Imperii qualis. 272. 23.
Pro Derelictis habita jus occupandi, & quid si desperatæ res fuerint. 394. 11.
Devotio unde dicta, quid sit & quotuplex. 604. 26.
Deus, utrum ut Creditor, an ut judex, an ut Rector Supremus, respectu peccatoris sit considerandus. 131. 38.
Διαϑήκην significare dispositionem, tam inter vivos, quam Testamentariam. 115. 11.
Discretio turpis & honesti, quatenus sit insita menti & homini congenita. 6. 4. & seqq.
Dispensatio quid, & an locum habeat in doctrinâ satisfactionis Christi. 136. 81.
Divortiorum jus. 326. 19.
Doctrina studiorum, an conducat ad prudentiam civilem. 346. 34.
Dolentium de Republ. Querelæ. 560. 17.
Domania, an ab Optimatibus in Aristocratiâ magis alienari possint, quam in Regno. 41. 63.
Dominatus & Regni differentia 205. 15. non esse Dominatum per se Tyrannidem. 206. 34.
Dominicarum jus rerum. 403. 38.
Dominium Eminens quid. 85. 38.
Dominium parere obligationem, & qualem. 457. 10.
Dominium ratione juris publ. 405.
Donatio ex jure G. contractus consensualis. 453. 23. ubi & jus ejus.
Dubitationis principium Hobbesio exercitum, quo successu. 172. à pr.
Duella quando licita. 628. 20.

E.

ECclesia quatenus est Universitas, quid juris habeat. 371. ejus regimen non esse mere Ecclesiasticum. 159. 31.
Ecclesiæ Romanæ Hierarchia. 379.
Ecclesiam universalem totius mundi visibilem nec fuisse nec dari posse. 103. 20. 30.
Ecclesiam Pontificiam videri esse Rempublicam. 272. 20.
Ecclesiastica bona in profanos usus converti non possunt. 395. 20. Rursus. 396. 36.
Ecclesiasticorum bonorum jus. 159. 44. & seqq.
Ecclesiæ jus an & quale sit apud Summam Potestatem. 101. & seqq.
Ecclesiæ caput an detur in Terris. 160. 51.
Ecclesiis quoque deberi securitatis publicæ Tutelam 595. 190. non tamen ecclesiis prohibitis simpliciter. 595. 21.
Ecclesiæ visibilis externæ ratio exponitur 144. toto cap. Ejus deformitas & reformandi spes. 145. 17. Subordinatio Ecclesiarum unde oriatur. 148. 41.
Electionis Regiæ jus. 212. 4. cap.
Electionis & postulationis canonicæ discrimen. 380. 7.
Emphyteusis jus obiter. 417. 18.
Emptionis venditionis jus. 450. pr.
Episcopatus Constantini Magni, ex verè expositus. 150. 21.

Episcopi *simul Principes, unde.* 213. 13.
Erastianorum *de jure S. P. circa sacra sententia* 150. 12. *refellitur. à pr. cap.* 167.
Excommunicatio *quam late pateat, an etiam ad peccata in regimine civitatis commissa produci queat.* 167. 19.
Executio *sententiarum qui fiat.* 570.
Exercitores *an singuli in solidum teneantur.* 456. 5.
Exheredationis *jus* 465. 26. & 470. 19.
Expositio *infantium, licet incestuosorum, nefaria.* 329. 10.
Expromissionem *esse sponsionem, quâ debitor vetus perfectè liberatur.* 122. 10.
Exteris *quæ debeantur* 606. *plerumque aliam esse rationem juris interni hac parte, & externi* 607. 4. *In exteros quid liceat, aut non.* 60:. 5.
Exteris *sibi invicem debere mutuam Legum & jurisdictionis suæ observantiam, quomodo & quatenus.* 601. 11. *ad fin. cap.*

F.

Familia *quid, & jus ejus.* 316.
Feminæ *an imperio Reipubl. admoveri possint.* 203. 32. 224. 40.
Famulorum *jus.* 336. 30.
Feudi *servitia per se non tollere summam potestatem.* 69. 41.
Feudorum *jus totum compendio expositum.* 418. & *seqq.*
Fideicommissi *jus obiter.* 415. 28.
Fidei *confessionem non esse subjectam summæ potestati.* 156. 1.
Fidejussionis *jus.* 452. 20.
Fidem *non esse conditionem salutis acquirendæ, sed instrumentum & modum acquisitionis.* 100. 27.
Fides *hostibus, Tyrannis, latronibus data cur servanda.* 634. 18.
Fiscalium *rerum jus.* 403. 41.
Fisci *jus, Majestatis.* 90. 40. & *seqq.*
Fluminum *jus.* 399. 3.
Fœdera *quatenus mutent Summam Potestatem.* 64. & *seqq.*
Fœderatos *se invicem jus cogendi habere, salvâ singulorum potestate summa.* 68. 25. & *seqq.*
Fœderum & *sponsionum discrimen* 85. 27.
Fœdus *quid & quotuplex. Non esse justa fœdera, quibus socii ad omnia bella promiscue obligantur: sed nec obligationem inde ad bellum injustum oriri. An cum infidelibus licita sint fœdera inita, disputatur: item, an morte contrahentium finiantur. De sponsionibus earumque effectu. De interpretatione fœderum, & Cautione certitudinis illorum ac observantiâ.* 621.
Fœdus *inter Deum & populum Hebræum cujusmodi.* 47.
Fœdus *Dei cum Ecclesiâ, nonnisi unicum esse, quo veteribus bona Testamenti clausi præconfirmata sunt.* 100. & *seqq. Ejus intervalla & repetitiones.* 112 21.
Fœdus *inæquale an & quando deroget Summæ potestati.* 67. 21.
Fœneratores *an justum inter cives ordinem faciant, & Fœnus an sit licitum.* 356. 20.
Fœturæ *jus; contra Grot.* 406. 14.
Fœtus *in utero jus.* 312. 7.
Fori *competentis doctrina ex ratione Juris publici. privilegia.* 540. 536. 25.
Frisiæ *status regiminis.* 233.
Frisii, *ut seculo decimo quinto egerunt, in exemplum status naturalis & belli omnium contra omnes propositi.* 10. 7.
Fructuum *rei alienæ acquisitio.* 459. 18. *Quæ causa sit illius acquisitionis.* n. 19.
Fructuum *perceptio quo jure nitatur.* 406. 17.
Fundamentalium *Legum obligatio & sanctio.* 305.
Fundamentalium *Imperii Legum doctrina.* 78. 11. & *seqq.*

G.

Galliæ *Regum Successio quo jure aliquoties mutata.* 273. 38.
Germaniæ *Imperium non esse unum* 34. 20. *non esse unam Rempubl.* 67. 17.
Germaniæ *Principes vere summam potestatem habere.* 93. 20. *& seqq.*
Germanici *Imperii status.* 247. 19. c. 275.
Grotii *doctrina Hobbesianæ opposita.* 17. 54.
Grotii *sententia de Satisfactione detegitur & refellitur.* 29. 18.

H.

Hebræorum *vetus Imperium ante Reges fuisse Theocraticum.* 30. 31.
Heredis *institutio, & jus ejus.* 464. 19.
Hereditas *quid, & modi, quibus defertur.* 461.
Hereditatis *acquirendæ jus.* 409 51.
Hæresis *an crimen.* 562. 29.
Hæreticorum *& heterodoxorum pœnæ.* 160. 62. *& pag.* 65. 29. *Hæresis quid ib.* 16. *p.* 26.
Herile *jus in servos.* 334.
Hermaphroditi *jus.* 314. 22.
Hierarchia *Ecclesiæ Romanæ.* 379.
Hobbesii *de jure S. P. circa sacra. sententia.* 150 15. *refellitur.* 169. 6.
Hobbesii *sententia, quod Summa Potestas minui non possit, refellitur.* 71.
Hobbesii *Jus naturæ exponitur & refellitur.* 9. *& seqq.*
Homicidii *crimen & pœna.* 563. 33.
Hospitiorum *militarium usus & abusus.* 578. 14.
Hussus *Job: quo jure destitutus à Sigism. Imperatore.* 599. 36.

I.

Imago *Dei qualis.* p. 5.
Imperia *voluntaria sæpe magis è tacita quam expressa populorum voluntate oriri.* 30. 33.
Imperia *non oriri immediate à Deo.* 29. 27. *& seqq.*
Imperii *jus non mutari ex formâ Reip. nec quidem herili aut civili modo imperandi; nec patrimonialis aut usufructuarii, Successorii aut Electivi juris discrimine.* 61. *& seqq.*
Imperii *vim in Aristocratiâ & Regno non esse minorem, quam est majoris partis in Democratiâ* 40. *& seqq. Cur hoc vulgo facilius in Aristocratiis, quam in Regnis admittatur.* 42. 36. *& seqq.*
Imperii *vis in populos quæ sit, anceps quæstio. Diversitas opinionum hac parte.* 33. *& seqq. Imperii involuntarii obligatio.* 34. *In voluntario tantum esse jus Imperii, quantum populi esse voluerunt,* 34. 18. 19. *cui opposita Hobbesii sententia exponitur.* 34. 21. *Decisio adstruitur è Natura Status Democratici.* 35. *& seqq.*
Imperii *jus cum Arbitrio compromissario comparatum.* 76. 73.
Imperii *jus totum copiosè expositum.* 285.
Imperium *an à jurisdictione distinctum sit.* 514. 520 23.
Imperium *Civitatis nihil aliud, quam Unio voluntatum, ejusque gradus.* 29. 9. *& seqq.*
Imperium *legitimum fieri posse absolutum, & vice versâ.* 98. 16. *& seqq.*
Imperium *Civitatis simpliciter constitutum quid contineat.* 35. *& seqq. Exceptiones ab ejus obligatione.* 36. 39. *& seqq.*
Imperium *mutuæ subjectionis refellitur.* 43. 50.
Inauguratio *Principum;* 474. *nihil eam novi juris inferre.* n. 9. 17.
Incolarum *à civibus discrimen.* 338. 18.
Independentium *de jure S. P. circa sacra, sententia.* 140. 9.
Indica *societas apud Belgas & jus ejus.* 364.
Induciarum *jus.* 634. 13. 22.

Infames *an jure suffragii popularis gaudeant.* 239. 38. & 242. 35.
Infamia *notatos restituendi jus, Majestatis.* 89. 26.
Inhonesti *varii gradus.* 8. 28.
Instrumenta *probationis.* 548. 18.
Insularum *fluvialium jus.* 400. 19.
Invasor *Imperii & quid in eum liceat.* 251.
Inventa, *dominis incertis, non fieri inventorum, & quid juris in illis.* 458. 12.
Invitum *quotuplex.* 321. 31.
Involuntarii *jus Imperii.* 248.
Israëlitarum *potestas Regum.* 511. 12.
Judex *quid & qualis.* 421. 11.
Judiciis *cessantibus, incipit bellum.* 628 20.
Judiciorum *potestas, Majestatis.* 87. 74.
Judiciorum *potestas nunquam à summâ potestate penitus alienatur.* 95. 52.
Judiciorum *ordo.* 544.
Judicium *duplex quid & personæ ejus.* 420.
Jurare *an liceat in leges injustas.* 483. 40.
Juris *naturalis obligatio, unde nascatur, quâ de re diversæ sententiæ exponuntur.* 6. 18. & seqq. *Immutabilitas hujus Juris quomodo accipienda.* 8. 24. *Divisio in præcipiens,* permittens, suadens. 8. 25. & seqq.
Juris *civilis studium in Occidente instauratum.* 367. 18.
Juris *civilis à municipali discrimen.* 95. 46. & pag. 479. 14.
Jurisdictio *quid, quotuplex, & omne jus ejus, nec ab Imperio in hac Arte distincta.* 514.
Juris *in Re species.* 405. 3.
Jurisdictionis *alicujus civitatis apud exteros effectus.* 10. 32. *adf.*
Jus *Romanum an merito in usum reductum à Lothario Imper.* 86. 64.
Jus *belli exponitur.* 630.
Jus *pro regula actuum moralium. An origo ab injusto dependeat. Causa Juris, superior potestas, etiam Par; quod probatur. Jus etiam sumi pro facultate agendi vel habendi. Juris in priore sensu divisio, in Naturale & Voluntariu[m]. Hoc rursus in Divinum & Human[um] &c. De Jure Gentium publico. De J[ure] civili publico. Hoc opus, esse de prio[re] & ratio ejus instituti. Differentia J[u]ris publici universalis à Politica. P[o]sitne Justitia in Republ. exacte serva[ri]. Inventio & definitio hujus Artis. Quibus præceptis colligatur.* p. 1. & seq[q].
Jus *naturale Hobbesianum examinatur.* & seq[q].
Jus, *prò facultate habendi & agendi qu[o]tuplex.* 27. 20 & seq[q].
Jus *Gentium, an à Jure naturali distin[]ctum.* 21. & seq[q].
Jus *aliquod naturæ futurum fuisse in sta[tu] primævo, etsi longe diversum ab e[o] quod nunc est.* p. 5. n. 6.
Jus *divinum quid, quotuplex & ejus obligatio.* 24. & seqq.
Jus *naturæ definitur.* 5. 10. *Exegesis definitionis.* 6
Jus *naturæ an respectu Dei sit immutabile.* 19. 17. *An immediate sit insculptum cordibus hominum.* 20
Jurisjurandi *obligatio & effectus.* 45. 22
Jusjurandum *Summæ Potestatis quem effectum habeat.* 269
Jusjurandum *valere, solam invocationem Numinis.* 547
Justitia *an quibusdam negari possit, & quid de receptatoribus aleatorum hac parte jure civili proditum sit.* 495. 27.
Justitia *negata à Judice, vel à Principe, an locum faciat bello.* 420.
Justitia *& ejus divisio vetus ac nova.* 26. & seqq.

K.

Κύρωσις & Προκύρωσις *distinctio.* 110. 8. 12.

L.

L. 5. *n.* de Just. & Jur. *de jure Gentium exposita.* 30. 36.

Labadiæ *institutum in reformandâ Ecclesiâ.* 373. 28.
Legitimandi *jus, Majestatis.* 89. 13.
Legatorum *definitio; Quatenus Summa Potestas in mittente requiratur, & quid juris, ubi de Summâ Potestate dubitatur. Differentia Legatorum. Quæstiones de illis duæ ventilantur, prima, an, & quibus ex causis non admitti possint; dein, An unquam ullâve causâ lædi vel puniri queant, ab iis ad quos mittuntur, aut res eorum à creditoribus detineri. De jure Legatorum, qui pariter subditi sunt horum, ad quos mittuntur. Item, an Legati jurisdictionem & jus asyli habeant.* 615
Leges *condendi jus, Majestatis.* 86. 55.
Leges *ferendi ars difficillima.* 476. 19.
Leges *fundamentales & earum doctrina.* 78. 11. & *seqq.*
Leges *de Patrimoniis civium latas non pertinere ad jus Summæ Potestatis.* 87. 67.
Leges *an & quatenus obligent conscientiam.* 487. *t. cap.*
Legitimationis *jus.* 329 *pr.*
Legum *fundamentalium & Privilegiorum discrimen.* 81. 66. & *seqq.*
Lex *quid, quotuplex, & omnis ejus natura exponitur.* 477.
Liberæ *Reipubl. bene stabilitæ potentiam longe majorem esse quam Regni.* 199. 15.
Liberis *Germaniæ populis Imperator dominos imponere non potest.* 214. 38.
Liberorum *& parentum jus.* 328.
Legum *alicujus civitatis effectus apud exteros* 608. 11. *usque ad.* 612. 32.
Ludovici *Sforcæ contra fratrem super Ducatu Mediol. controversia.* 223. 25.

M.

MAgiæ *crimen.* 566. 48.
Magistratus *non esse eos, qui Summum Reipubl. Imperium tenent. Jus creandi Magistratus esse Majestatis.* 87. 69. & *seqq.*
Magistratus *nunquam præscribere posse contra Summam Potestatem.* 97. 9.
Magistratus *quid & omne jus ejus.* 505. 11. *Nomen ejus an conveniat Summæ Potestati* 505. 11. *divisiones.* 507. 21.
Magistratus *nihil habere independenter à Summa Potestate.* 92. 6. & *seqq.*
Majestas *quid proprie,* 57. 4. *pro Summâ Potestate accepta quid sit* n. 8. *non bene dividi in personalem & Realem* n. 11. *Nec in delegantem & delegatam.* 58. 17.
Majestatis *jura quo sensu incommunicabilia.* 62. 1.
Majestatis *jus inalienabile.* 623. 4. & *seqq.*
Majestatis *crimen.* 559. 13.
Majestatis *jura minora.* 88. & *seqq.*
Majestatis *jura majora.* 83. & *seqq.*
Mandati *jus.* 451. 15.
Mandatum *an rectè ponatur ut principium Imperii voluntarii.* 287. 297. 307.
Mandatum *an & quando Imperii causa sit* 45. 12. *Imperium simpliciter constitutum non esse ex Mandato.* 285. & *seqq.*
Mare *an occupari & in dominium redigi possit* 390. 27. *ubi & distinctio Grotii inter Imperium & dominium rejicitur.* 392.
Mastuprationis *pœna.* 565. 40.
Matrimonii *jus.* 319.
Matrimonii *jure sanguinis prohibiti ratio.* 323.
Matrimonium *per vim, per errorem, sub conditione, sub modo initum an valeat.* 322.
Mennonitarum *adseveratio an pro juramento sufficiat.* 547. 16.
Mercatura *an officiat nobilitati.* 354. 69.
Mechanici *artifices laudantur.* 357. 32.
Mendacii *vitium quâ in rè consistat.* 438. 5. & *t. cap.*
Mente *capti quotuplices.* 346. 26.

Meum & *Tuum fuisse ante civitates.* 15. 17.
Milites *non facere ordinem in civitate proprium.* 375. 34.
Militia *perpetuâ opprimi libertatem populorum.* 55. 14.
Militiam *alere perpetuo mercenaria, an fas sit Imperantibus.* 592. 8.
Mixta *Respubl. quo sensu detur, aut non detur.* 79. 30.
Mobilium & *immobilium rerum differentia juris publici.* 388. *t. cap.*
Monarchæ, & *eorum differentiæ.* 382. 25.
Monarchiæ *jus.* 201. *t. cap.*
Monarchiæ *constituendæ modi, Electio & Successio.* 207. *t. cap.*
Monarchicum *institutum huic seculo proprium.* 54.
Monetæ *jus* 583. *tot. cap. ad Majest. spect.* 90. 38.
Monopolia *an aliquando licita.* 365. 27.
Morganaticæ *matrimonium.* 321. 27.
Morum *disciplinam non esse severiorem in novo Testamento, quam fuit in vetere.* 25. 27.
Munera *publica in ærarii Levamentum.* 578. 12.
Muneris & *honoris discrimen.* 503. 7.
Municipis *à cive discrimen* 338. 22. & *totum jus ejus.* 341.
Mutua *subjectio in Republ. refellitur.* 43. 50.

N.

NAturæ *jus, an & quatenus obliget conscientiam.* 491. 28.
Naturam *hominum esse, ut se mutuo lædere velint & soleant* 10. 6. & *seqq.* & *potentiori imbecilliorem opprimat.* 12. 15.
Naufragorum *bona rectene Fisco vindicentur.* 91. 51.
Negotiorum *gestionem parere obligationem naturalem, secus ac Grotius.* 455. 2.
Nobilitas *quid, & jus ejus.* 347.
Nomina *non arguere Summam Potestatem.* 64. 54
Notarii, *illorum officium.* 546. 19.
Notarios & *comites palatinos creandi jus, Majestatis.* 89. 14.
Nullitatis *querela contra sententiam.* 569. 19.
Nundinarum *jus, Majestatis.* 89. 16.

O.

OBedientia *passiva qualis.* 290. 18. 300. 50.
Obligatio *Summæ Potestatis è contractu.* 264.
Obligatio *ad pœnam an recte esse dicatur.* 434. 20.
Obligatio *naturalis quotuplex.* 81.
Obligationis *realis & personalis distinctio in doctrina Satisfactionis improbata.* 131. 31.
Officium *Publicum quid, quotuplex, & omne jus ejus* 503. *t. cap. An vendi possit.* 512. 50.
Optimates *an Imperium Civitatis Aristocraticæ in unum transferre possint.* 232. 40.
Ordinum *conventus in Regnis, an Senatus recte appellentur.* 500. 34.
Originalis *Hominum integritas ex sententiâ Gentilium, Grotii & aliorum, qui nonnisi in affectibus, & usu habituque illam constituunt. Qualis è sacris Literis intelligenda sit.* 4. 5.
Originem *non tribuere Forum è domicilio separatum, ex ratione juris Gentium.* 538. 13.

P.

PAcis *ineundæ jus, Majestatis,* 84. 22. *Reliquum jus Pacis.* 635. 25.
Pacta *Gentilitia de Successione.* 214. 35.
Pacta *cum Imperantibus non augere, sed*

minuere

minuere jus Imperii. 287. 24. 299. 35. 303. 33.
Pactiones *Magistratuum de officiis Reipubl. quatenus illicitæ.* 95. 49.
Pactorum *jus.* 442.
Pajoni *Galli de operatione immediatâ Spiritus S. sententia.* 174. 6.
Parentum *& liberorum jus.* 328.
Parlamentorum *jus.* 500. 34.
Parricidii *crimen & pœna.* 563. 34.
Partus *Legitimi tempus.* 313. 14.
Pastorale *munus & Politicum an misceri possint.* 161. 7. & 102. 8.
Pastores *Ecclesiarum quatenus à potestate civili interdici possint.* 159. 41.
Pastores *& Doctores habendi jus, esse mere Ecclesiasticum, non æquè modum eligendi vel approbandi.* 157. 9. & 159. 34.
Approbatio Pastorum *non redditus rationibus.* 159. 40.
Patriæ *potestatis jus.* 330. 22. *Quibus modis finiatur.* 332. 42.
Patrocinium *ab exteris implorare civibus nefas.* 593. 13. & *seqq.*
Patris, *unde cuique certitudo.* 313. 20.
Patrum-famil. *regimen ante diluvium non videri obtinuisse.* 102. 17. & *seqq.*
Peculatus *crimen.* 561. 21.
Pecuniæ *origo, materia & omne jus.* 585. *valorem ejus non tantum pendere ab arbitrio Summæ Potestatis, sed etiam ab usu mercaturæ.* 589. 14.
Perduellionis *pœna.* 560. 19.
Permissionem *esse virtutem Legis, secus ac Puff.* 481. 29.
Permissionis *& tolerantiæ discr.* 481. 29.
Perpetuitatem *non esse notam summi Imperii.* 64. 46. & *seqq.*
Persona *quid, & jus ejus.* 311. *t. cap.*
Pluralitas *suffragiorum arguit dependentiam politicam.* 164. 30.
Polygamia *an adulterii species.* 564. 35.
Pædantismus *quid.* 346. 36.
Pœna *quid, quotuplex,* 556. *an remitti possit.* 558.
Pœna *quid & jus ejus.* 432. 6. 556.
Pœnam *aliis ob aliena peccata proprie non infligi.* 48. n. 48. & *seqq.*
Pontificiæ *Exemptionis Fori* Ἐπίκρισις. 541. 29.
Pontificiorum *sententia de jure S. P. circa sacra.* 149. 3. *refellitur.* 165. 6.
Populi *conventus agi diversis locis, sophisma politicum esse.* 72. 27.
Populi *jus contra Principes duplici inprimis modo custodiri.* 75. 66.
Populi *voluntatem non posse non esse causam Imperii voluntarii.* 29. 27. 208. 7. & *seqq.*
Populos *Rectoribus suis semper esse superiores, prava sententia, & refellitur.* 44. & *seqq.*
Populum, *constituto Imperio, juris aliquid retinere posse, probatur.* 71. 18.
Possessionis *jus explicitum.* 412.
Postliminii *jus expos.* 633. 10.
Postulationis *& Electionis Canonicæ discrimen.* 380. 7.
Præfecturæ *quid à Magistratibus differant.* 510. 41.
Prærogativa *quid & unde dicta.* 83. 2.
Præscriptio *an & quatenus locum habeat in juribus Summæ Potestatis.* 97. & *seqq.* *ejus fundamentum.* n. 7. & 99. 28. *quo tempore committatur.* 100. 48.
Præscriptionem *temporis immemorialis non requirere bonam fidem.* 100. 50.
Præscriptionis *jus.* 408. 32. 42.
Presbyterianorum *sententia, de jure S. P. circa sacra.* 149. 4. *Examinatur.* 166. 12.
Præsides *an Magistratus sint.* 508. 3.
Præsumptio *Juris & facti.* 549. 24. 25.
Principatum *non significare Latine Summam Potestatem.* 64. 55.
Principem *Legibus esse solutum, quo sensu.* 77.
Principem *non habere, nec posse habere jus in se ipsum.* 59. 26.
Principem *imperii partes sibi non delatas* exercen-

exercentem privati loco habendum. 75. 60.
Polygamiæ *inutilitas.* 320. 11.
Principis *potestas ex jure Rom. & literis sacris.* 49. & *seqq.*
Principum *bona quotuplicia.* 402. 36.
Principum *obligatio è contractibus.* 264.
Privatorum *agros, securitatis publicæ causa occupari posse, sub caut.* 594. 18.
Privilegia. 481. 25.
Probationum *species.* 545.
Procurator *judicialis, officium ejus.* 526. 28.
Promissio *alii facta an valeat.* 444. 16. *ubi cum Grotio disputatur.*
Promissio *ob rem turpem an obliget.* 44. 14.
Prorogatam *Jurisdictionem non esse, nisi de persona ad personam.* 520. 34.
Provinciæ *an omnes, universitates.* 375. 118.
Psalmi 51. *vers.* 6. *intellectus.* 49. 53.
Publicarum *& communium rerum adserta differentia.* 387. 30.
Publicatio *bonorum, an licita.* 854. 45.
Publicanorum *jus & officium.* 579. 18.
Publicæ *res quotuplices.* 398.
Puffendorffii *sententia de juris naturæ dictatis.* 20. 19.
Punire, *sitne licitum tantum, an necessarium.* 432. 9.

Q.

QUakerorum *adseveratio an pro juramento sufficiat.* 547.
Quæstio *per tormenta, modus & meritum ejus.* 551. 32.

R.

RAtio *Status quid.* 86. 52.
Ratiocinando *sæpe amitti persuasionem Euangelii à puero indutam.* 185. 20. 186. 31.
Rationem *non esse principium auctoritatis Legum.* 480. 23.
Rationis *Lumen hodiè non omnino extinctum.* 5. 9. *Ratio & dictamen rationis, an differant.* 6. 12.
Rationis *& Spiritus sancti concursus in cognoscenda divinitate Sacræ Scripturæ & fide Christiana, fuse lateque exponitur.* 173. & *seqq.*
Redemptio *à Christo facta generis humani ex natura Emptionis venditionis, cum sacris literis collata exponitur.* 138. *cap.* 7.
Reformati *in Gallia, quo jure se habuerint.* 82. 76. & *seqq.*
Reformationis *Civitatum quis & quando sit usus. A quo institui, à quibus peti possit. Exempla Lycurgi & Solonis in hanc rem examinantur. Singulos cives non habere jus aliud, quam conquerendi & Supplicandi; & hoc ipsum aliquando posse prohiberi. Nefas esse petitionem Reformationis extra Rempubl. institui. Materia Reformationis in genera divisa; & de Ecclesia defunctoriè.* 600. *cap.*
Rege *Imperio jure privato, an & heredes exclusi videantur.* 214. 32.
Regalia *quid.* 83. 2.
Regiæ *Legis sententia.* 50.
Reginarum *mariti, an & quando Reges.* 202. 23.
Regium *Jus Samuelis* 52. 11. & *seqq. aliud jure divino præscriptum.* 53. 29.
Regni *simpliciter delati jus.* 297.
Regnum *in dubio Electivum, an Successorium videatur.* 209. 19. & 210. 32.
Regnum *heroicum, Æsymneticum, Laconicum, non esse distinctas regni species, quod ad juris rationem attinet. Nonnisi duas esse tales, Regnum παμβασιλικὸν & Dominatum, βαρβαρικόν. Definitio utriusque & differentiæ. Posse & justum esse Dominatum. Quo jure subditi bello victi ad obsequium obligentur. Nulla in re Despotas videri populis*

pulis obligatos, nisi, ne totam perdant civitatem. 234. cap.
Sacræ Scripturæ auctoritas quo principio nitatur. 173.
Salvi conductus literæ. 598. 32. an securitatem judicialem præstent. 599. 76.
Sanctarum rerum jus. 398. 56.
Satisfactio quot modis accipiatur, & quomodo in eâ luserit Grotius. 127. tot. cap.
Satisfactio & liberalis remissio quomodo conveniant. 137. 89.
Securitatis publicæ ratio & jus. 591. t. c.
Securitatis publicæ tutelam non negandam excommunicatis, nec hæreticis singulis, nec quidem omnino maleficis, aut injustis possessoribus. 595. 22. Quinam ab illa excludantur, & diversi gradus exclusionis ejus. 597. 27.
Senatuum auctoritas in approbandis Principum Actis, per se non derogat juri Summæ Potestatis. 65. 59.
Senatus quid, quotuplex, & omne jus ejus. 495. t. cap.
Sententia quid, & effectus. 657.
Sententia lata an corrigi possit. 569. 8.
Sententiarum diversarum conjunctio in rebus judicandis qui fiat. 568. 4.
Sermonis commercium, & jus ejus. 437.
Sepulchrorum jus. 398. 57.
Servitutis jus, obiter. 416. 38.
Servorum jus, & numerus olim ingens. 334. Rectene sublata servitus. 33. 26.
Sexus differentia juris. 314. 24.
Societatis jus. 451. 14.
Socini sententia de Satisfactione refellitur. 130. 26. & pass.
Specificationis jus. 405. 9.
Spinosæ jus naturæ expositum. 18.
Sponsionis à fœdere differentia. 623. 17.
Sponsionum & fœderum discrimen. 85. 27.
Sponsionum jus. 452. 21. & 455. 30.
Spuriorum & naturalium liberorum discrimen. 344. 9.
Status naturalis quis. 9. & seqq.
Status belli. 10. 8.
Stipulatio ex Jure Gentium, contractus consensualis. 452. 18.
Studiosi an renuntiare possint Fori sui privilegio. 369. 27.
Stupri crimen. 564. 37.
Substitutionis jus. 464. 22.
Successio ab intestato secundum jus Nat. exponitur. 467. comparatur cum jure Rom. & moribus aliis. 470. 24.
Successionis Regiæ jus, primo simplicis hereditariæ. 215. t. cap. Tum institutivæ. 221.
Successorum declaratio, vivis Regnantibus. 226. 55.
Suffragandi jus & mos in democratiâ. 243. 49.
Summa Potestas nonnisi unica 583. 21. quatenus per fœdera mutetur. 66. & seqq. Non potest se ipsam obligare. 59. 24. & seqq.
Summa Potestas ut finiatur. 270.
Summam Potestatem minui & coarctari posse Legibus. 71.
Summæ Potestatis jus circa sacra, quotuplex. 149. t. cap. vera sententia exponitur. 152. & t. cap.
Summæ Potestati omnia subjici, præter excepta specialiter & à Deo determinata. 132. 165. 3. quæ sint à Deo præscripta specialiter. 133. 18.
Summæ Potestatis obligatio è contractu. 264.
Summum Imperium non esse, nisi unum. 92. 13.
Superioritas Territorialis reverà à summa potestate Reipubl. non diversa. 67. 19.
Supplicatio contra sententias. 574.
Syllæ, jus faciendi quod vellet, Lege delatum à pop. Rom. 72. 23.
Synodos & Classes qua tales, habere dependentiam Politicam. 164. 34.

T.

Tempus, quo Præscriptio committatur. 100. 48.
Testamenti præter leges condendi jus, Majesta-

jestatis. 96. 29.
Testamentaria *successio, ex Jure naturæ exposita.* 462. 5.
Testamentum, *quid eâ voce designetur in sacris.* Διαθήκην *significare dispositionem tam inter vivos, quàm ultimam voluntatem. Testamentum sine mortis respectu, nullum intelligi. Dispositionem Patris Dei, quâ Filio dedit electos in hereditatem, non esse Testamentum. Removentur objectiones. Refelluntur alia Testamentorum Dei specimina. Deum Abrahamo non fecisse testamentum. Nec in deserto Sinaitico Testamentum esse factum, remotis objectionibus. Non esse, nisi unicum in verbo Dei Testamentum, Christi morituri. Testamentum vetus & novum specie non differre: Sed vetus esse clausum & mysticum; Novum esse idem apertum & clarum. E Testamento Christi hereditatem credentibus, sine ulla conditione & absque fœdere, deferri. Removentur objectiones aliæ contra unitatem Testamenti.* 105. *& seqq.*
Testatum *simul & intestatum mori, non esse contra jus Nat.* 410. 57.
Testes *quinam admitt. aut prohibeantur in judiciis.* 545. 8.
Testimonium *Spiritus S. quid & quale.* 154. 30 *& cap.* 5.
Theologi *an Reipubl. rectè admoveantur.* 358. 40.
Theophili *Imp. Severitas.* 416. 42.
Thesauri *jus.* 395. 19.
Timocratia *quid & jus ejus.* 244.
Tolerantiæ *& permissionis discrimen.* 481. 27.
Tormenta *in Criminum inquisitione rectène adhibeantur.* 551. 32. 33.
Traditionis *doctrina Jure Nat.* 407. 29.
Trajectinum *Fœdus Belgarum populos non conjunxit in unam Remp.* 67. 14.
Transactionis *jus.* 556. 25.
Tributi *ex fœdere solvendi Legem non derogare juri Summæ Potestatis.* 62. 3
Tributorum *jus, Majestatis.* 85. 3
Tributorum *usus & modus.* 57
Tutelæ *Regiæ jus.* 226. *cap.* 8. *Testamentariam Electoralem, aut Regiam n præferri Legitimæ.* 227. 1
Tutelæ *jus.* 332. 4
Tyrannis *quid & quotuplex.* 350. 2c 306. *jus illis resistendi.* 2. 55. *eosd puniendi.* 2

V.

VAsallos *Summam Potestatem in s habere posse.* 69. 4
Vasallum *præscribere posse feudo.* 98.
Vectigalium *jus.* 579. 16. *& caution* 582.
Venationis *jus.* 389.
Veniam *ætatis dandi jus Majestatis.* 89.
Veriloquium *& jus ejus.* 4
Vicarium *universalem Christi in mu esse nullum.* 103.
Vicarius *Summæ Potestatis simpliciter c stitutus quid juris habeat.* 96.
Vicos *sine regimine, non esse universi tes.* 374
Violenti *jus Imperii.* 2
Vitæ *& necis jus à mero imperio divers* 83
Unio *populorum quotuplex.* 49. *& s*
Universitates *Dei quot & quænam.* 1 10. *& s*
Universitas *quid & jus ejus.* 359. *Qu nus singuli è facto universitatis tene tur.* 3
Universitates *Mercatorum & Art mechanicarum.*
Vocationis *jus, & ejus species.* 531. 534. 23. *effectus.* n
Usucapionis *jus.* 408
Usum *non habere usum.* 417
Usura *sitne licita.* 357
Usurpatio, *Imperii & quid in eam li*

W.

WOlzogii *de lumine Rationis sen tia.* 178

F I N I S.